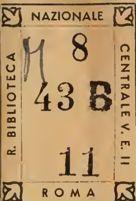
Moncē

Porriente adj. 15(?)-
1575

NAZIONALE
R. BIBLIOTECA
CENTRALE V. E. II
8
43 B
11
ROMA

Henrik Ter Borch.

HIERONYMI OSORII, LVSITANI, SILVENSIS IN ALGARBIIS EPISCOPI,

DE REBVS; EMMANVELIS, LVSITANIAE REGIS INVICTISSIMI, VIRTVTE ET AVSPICIO, *annis sex ac viginti, domi forisq́; gestis, libri duodecim.*

AD HENRICVM PRINCIPEM, Regis eius F. Cardinalem.

Item:

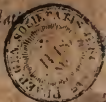
IO. MATALII METELLI *Sequani* I. C *in eosdem libros Præfatio, & Commentarius: de reperta ab Hispanis & Lusitanis, in Occidentis & Orientis Indiam, nauigatione, deq́; Populorum eius vita, moribus, ac ritibus. Ad* ANT. AVGVSTINVM, *Archiepiscopum Tarraconensem.*

Omnia iam recognita & emendata.

Adiectus est; præter marginis notationes, locupletissimus rerum & verborum index.

COLONIAE,
In Officina Birckmannica; sumptibus Arnoldi Mylij.
ANNO M. D. XCVII.

IOANNIS MATA-LII METELLI SEQVANI, IVRISCONSVLTI, PRAEFATIO,

In Hieronymi Osorij Lusitani, Episcopi Siluensis, Historiam de rebus ab Emmanuele, Inuictissimo Lusitaniæ Rege; domi forisq; gestis:

SIVE, COMMENTARIVS,

De reperta, ab Hispanis & Lusitanis, Nauigatione in Occidentis & Orientis Indiam & Populorum eius vita, moribus, ac ritibus.

AD

ANTONIVM AVGVSTINVM, Archiepiscopum Tarraconensem.

1 *ECIMVS SEXTVS ANNVS,* 1
Augustine, nunc agitur: ex quo, tu Tridento in Hispaniam, post habitum Concilium· cui tanquam Ilerdensis Episcopus, ac nomine Philippi Potentissimi Regis, interfueras· profectus: ego verò in Vbijs degens: tu neque litteras ad me, præterquam semel, dedisti: neque vllas ego nisi binas, ad te misi. Non quod sæpe non optarim te, meis de rebus, ac vitæ statu, certiorem facere: aut tu certè, ni fallor, ad me scribere nolueris. Sed quod, mihi tam longinquis itineribus à vobis disiuncto· idoneorum hominum, quibus tibi tuto reddendas traderē, facultas defuit. Et ego occasionem mihi præbitum iri sperabam: me, istuc, Hispaniæ saltem videndæ caussa, conferendi· tecumq; coram colloquendi. Minimè tamen diffiteor· æquum fuisse

te, à me, expleri frequentib. epistolis debuisse: quem omnī
beneuolētia genere, id quod perpetuo testabor, cumulaue
ris. Ac porro, sic adfectæ res meæ fuerunt: vt iacentes, cōsi 2
lijs erigi tuis valde potuerint. Sed, si hoc silentij peccatū
excusari potest: ego ita tui memoriā in animo defixi meo:
vt mihi tu absens, nō secus ac præsens, ob oculos perpetuo
verseris. nec enim, tot merita in me tua: nisi planè, quòd
ego perhorresco, sim ingratus, vlla apud me temporum lō-
ginquitas delebit. Illustris autē tuæ virtutis, egregiæ pie-
tatis, & reconditæ percelebrisq; doctrinæ tuæ, num ego,
vt maximè velim, obliuisci queam? Iste autem meus in te 3
amor, vel potius obseruantia, eo firmiores radices, vt scis,
egit: quod ab eo tempore, quo primum in Italiam perado
lescens ad Alciatū, iuris Ciuilis perdiscendi causa, veni:
ego Bononiæ, suauissima illa cōsuetudine tua, integros an
nos quinque sum vsus. & alteris decē, apud te, vbi tu, Ro-
mæ, in duodecimvirum, Sacris litibus iudicandis colle-
giū auctoritate Caroli Quincti Cæsaris, cooptatus esses,
coniunctissimè vixi. Vna porro Florentiæ fuimus, cùm Di
gestorum Quinquaginta libros, apud clarissimum doctissi
mumque virum, Lælium Taurellum, ex vetustis Iustinia
ni Pādectis illis emendaremus: ac deinde Venetijs, vbi col
lectas in aliquot capita, præcipuas illas castigationes. trib.
libris explicatas ederes. Vrbe Roma demū ad Philippum
Regem missus es, in Britanniam Legatus. & tunc ego te-
cum fui. Sed discesseram, dum ad Ferdinandum Romano
rum Regem, quod ab Imperij Septemuiris eligendus Im-
perator, Ordinum consensu foret, legationem obires. Ab-
fui deniq;, quū in Siciliam à Philippo Rege, quo corrup-
ta quædam iudicia reformares, mittereris. Te enim in vr
bem reuerso ego apud Belgas, in Philippi Regis Aula, hæ-

si,

ſi. Iure igitur totius eius temporis, quo ſimul tot annis fuimus & communium noſtrorum illorum ſtudiorū crebra recordatio longè mihi ſemper gratiſſima contingit eāq; vt animum ſubit meum, ægrè, propter amorem tui, poſſum deponere. Cùm verò, eos tu, quos propter ſingularem virtutem, Bononiæ diligebas, mihi quoq; familiares reddere conſueuiſſes: tum te, vnum ex omnibus quem vt plurimi facerem, hortabare, Hieronymum Oſorium Luſitanū, mihi vehementer commendaſſe memini. Erat enim artibus eloquentiæ quibus etiam deditus erat tū philoſophiæ Theologiæq; ſtudijs cumprimis excultus: imò, ijs doctrinis iam tum excellebat. Hunc virum, vt tum non modò totos duos annos ego noſſem, præſtitiſti: ſed etiā vt & ego & Calcena noſter Hieronymus, vir moribus, ingenio, & humanitate, præclarus: cum eo perfamiliariter viueremus, effeciſti Itaque ex diuturna conſuetudine, eximias eius illas virtutes, à quibus hominem tantoperè prædicabas, coram intueri licuit. Eum igitur in dies magis atq; magis amare cœpi. Quanta autem ſit eius eruditio, & elegantia dicendi libri de Ciuili, quos tum poliebat, Chriſtianaq; nobilitate, eruditis hominibus teſtes eſſe poſſunt. Hos deinde ſecuti ſunt poſtquam in Luſitaniam, ex Italia rediſſet: Dialogi de Gloria quos edendos, ipſe, ad nos qui tum vnà eramus Romam miſit. Acceſſere & decem illi, de Iuſtitia cæleſti. Quos, Reginaldo Polo Cardinali ipſum è vita tum ſublatum neſciens inſcripſit. Te verò nō fugit: Polum, ne ceteros multos, ex alijs nationibus enumerem Oſorij libris, tum vel maximè, cùm tu legationis illius tuæ apud Philippum Regem munere Londini fungereris, vnaque cum ipſo loqueremur: nos enim domi per integros octo mēſes excepit: adeò fuiſſe delectatum eoſ- 4

*eosq́; tãtopere probasse: vt eos, qui de Nobilitate, & Glo
ria scripti erant, quiq́; tum soli exstabant in Anglicã lin
guam à Comite Huntindoniensi sibi cognationis stirpe pro
ximo, adolescente nataliũ splendore, & corporis animi-
q́ue dotibus, per quã insigni cõuerti: quo sermonis ex ijs
copiam, elegantiam, grauitatem, simulq́; morum simpli
citatem, honestatem, castitatem, hauriret: seriò mãdaue
rit, & curarit. Fuit aũt Polus, quod optimè nosti, vir acer
rimi iudicij: ideóq́; doctißimus, prudentißimus, eloquẽtißi
mus. Optimum etiam virum ab omnibus habitum per-
petuò fuisse: nemo est omnino, qui nesciat. Quoties is
ergo mecum de Osorio, tum Romæ, tum in Britannia, col
locutus est: de eo, vel minutißima quæq́; percontabatur:
tanto ipsũ amore, quem tamen numquam viderat, com
plexus. Quid de Regina quoq́; ipsa dicã: quæ Latinæ lin-
guæ peritia præstans, adeò librorum Osorij studiosa di-
citur; vt eos, non semel euoluerit. Quamobrem: cùm iã
postremò duodecim hi libri de rebus, quas Lusitani, Em
manuele Rege in Africa & Indijs gesserunt, ad me per-
lati essent: continere me non potui Augustine, quin sta-
tim eos, auideq́; perlegerẽ: vel totos potius, quod aiũt,
euestigio deuorarem. Iam diu enim summa cũ alijs mul
tis, cupiditate tenebar: ea, quæ de Indicis illis bellis fama
per totũ terrarũ orbẽ sparserat: Latinis litteris explica
ta cognoscere. Neq́; enim, quæ Rex ille, per Legatos ter-
ra mariq́; gesserat: sine diuini numinis præsentia, mag-
naq́; Dei prouidentia, perfici potuisse: mihi persuaserã.
Vehemẽter igitur me hi libri, multa rerũ varietate, cre
braq́; fortunæ vicißitudine, delectarũt: tũ quod piè, pru
denter, elegãterq́; scriptos eos esse videbã: valdè placue*
11. *rũt. IAM VERO: si quis primas horũ Indiæ bellorum ori*

gines:

gines: vnde huic Historiæ lucis aliquid, ijs, qui res Hispanicas perspectas haud satis habent, adferatur, curiosè vereq; perscrutari velit: duas necesse est intelligat, vno propemodum eodemq; tempore, ex Europa, nauigationes fuisse susceptas: quæ proculdubio nō solùm veteribus Romanorū, sed ceterorum etiam omnium rebus gestis à gloria merito cōparari, vel fortaßis anteponi posse, videantur. Eas quo gratum nostris hominibus faciā, Augustine paullò fusius explicabo. Vnam Ferdinandus Hispaniæ Rex, cognomēto Catholicus, occiduum Solem versus, ad regiones, nulli vnquam nostrorū antea notas: alterā Emmanuel Rex Lusitaniæ Orientē versus, in Indiam instituit. Fortè contigit: nauem quæ ex Hispanico 2
littore soluerat in Oceano, summa vi tempestatis sic agitari ac demū adeò procul abripi: vt quàm longißimè inter Occidentē, & Meridiem, progressa ventis aduersis, ad nouam, omnibus tunc ignotam & inaccessam Insulam, deferretur. Ea deindè vti præpotenti Deo visum est, tot iniurijs cæli fracta mariùq; difficultatibus oppressa, & omnium rerum indiga Maderam celebrem insulam paucis attamen, ex omnibus quos illa vexit, saluis adpulit. Inter quos superstites nautæ quidam, in primis nauis ipse gubernator fuere. Christophorus ergo Colūbus, prouincia Ligur, vrbe, vt aiunt, Genuensis, qui tum Maderam inhabitabat & nauigandi scientiā probè callebat has hominum è naufragio relliquias hospitio perquam humaniter excepit, domiq; fouit. Interim eorum casus, & errores, toto mari, tam varios & quæ ad vniuersam eam nauigationē præcipuè spectabāt diligenter ab ijs, et à Gubernatore nauis, perscrutatus est. A quo gubernatore situ noua incognitæq; illius Insulæ, additis etiā

longitudinis latitudinisq; gradibus · & quæ de eius incolis compererat didicit. Exactis aliquot post diebus · ij nautæ & gubernator maximè propter morbum· quem ab inedia, tum grauißimis alijs incommodis, diuturna longaque illa nauigatione contraxerant: omnes è vita deceßere. Hic gubernator sua illa naui, primus omnium Indiam detexit ac repperit neque tamen eius nomen superest· inuidia fortè suppressum· neque patria est nota. Columbus igitur, acris ingenij iudicijq; vir, omnia, quæ ab illorum ore, tum scriptis & indicibus chartis cognouerat: in primis repertam nouam illam Insulam · animo secum repetens · ac sursum deorsumq; voluens · sæpeq; ac multum de his multa meditans · eò sensim deuenit: vt firmis Geographiæ rationibus, peregrinationumq; et nauigationum experientia instructus, perpensa secum vltimæ Hispaniæ, & extremorum Orientis finium distantia, Oceaniq; interlabentis vastitate, fieri non posse putaret: vt vltra centesimum & septuagesimum longitudinis gradum, nullis prorsus interiectis terris, sese Oceanus porrigeret. Adcedebant Platonis, Aristotelis, Senecæq;, tum aliorum doctorum virorum relicta ad expendẽdum Cosmographis argumenta, & coniecturæ: quib. alias in hoc Oceano Continentes terras· alias item Insulas illi, reperiri, contendebant. Has autẽ terras, se· si classe & necessarijs rebus iuuaretur· detecturũ sibi persuaserat, atq; promittebat. Quas cogitationes · primùm serio ac supplex Ferdinando Regi non semel exposuit. Postquam fidem non faceret: eas cum Ioanne Lusitaniæ Rege, cui Emmanuel succeßit, fertur cõmunicasse: deinde cum Rege Britãniæ, atq; Rege Galliæ, cum cæteris denique principibus viris, quos vel auctoritate, vel potentia, præ reliquis valere credidit. Nemini omnium 3

pium tamen sic persuasisse dicitur: vt opem ipsi aliquis, quam ad eam nauigationem poscebat, & necessariam esse ostendebat, adferre voluerit: quod rem fortè non caperent. Quare tam alta, abstrusaq; eius consilia, diu iacuere. 4
re. Tandem: Ferdinandus Rex, confecto decennali bello Granatensi, nouarum rerum laude, tum studijs excitatus, & Columbi constantia prope victus, octauo demum anno, perbenignè, ea, quæ ad nauigationē illam, explorādis ijs locis faciendam, pertinebāt, suppeditauit. Pecuniā Ludouicus Sanctangelus, Regiarum Rationum scriba, Columbo numerauit. Erat, septemdecim tantum millium Ducatorum, eamq; is Regi, propter Granatense bellum illud exhausto, mutuam dederat. Sed, tantilla pecunia tātum postea, ei Regi, ex Indijs, auri argentiq. tulit: vt summa, præter margaritas, et gēmas, quæ innumeræ fuerūt, sexaginta, quos vocant milliones, feratur excessisse. Itaque Rex Columbum Oceani maris, & Indiæ, Præfectum creauit, eiq; decimam, in ea, partem prouentuum suorum, adtribuit. Hic igitur, à Gadibus soluens, in Occidentemq;, per insulas Fortunatas, quæ vulgò Canariæ dicuntur, cursum tenens: in Insulam quamdam incognitā adpulit, cui nomen Guayabanæ, inter Floridam & Cubā. Vltra dein progressus, in alias delatus fuit. Priorem enim hanc nauigationem ter repetens: ignota quæcunque loca potuit, etiam eas, quæ Torridæ Zonæ subiacent, plagas, non tamen sine magno vitæ periculo, perlustrauit: Cubā, Isabellam, Hispaniolam, siue potius, iam vulgo, Hispaniam, Iamaicam, Terram Firmam, & Pariam inuenit. Vbi ergo res tentata successisse visa est: Pinzonus, vti scribitur inter rei maritimæ Duces haud infimus, Columbiq. socius, nouas etiā terras quærere, & inuentas integrè per 5

lustrare cœpit, vt repperit. Americus item Vespuitius, ac Petrus Alfonsius. Mexicanum regnum Ferdinandus Cortesius, magnis gestis bellis clarus, adiecit. Franciscus Pizarrus demum cui vita fuit exitus infelix, Carolo Quincto, hoc nouum noui Orbis imperium, Peruanis regionibus additis, ampliauit. Præter illos & hi quoq; aliarũ Prouinciarum inuentores memorantur: Gaspar Cortereali, Sebastianus Gabotus Venetus, Lucas Vascius Aillonus, Io. Poncius Legionensis, Frãciscus Garaius Fr. Ferdinandus Corduba, Iacobus Nicuesa, Rodericus Bastidas, Vascus Nonius Vaboa, quem Petrus Arias capite multauit; Gondisaluus Ximenius, Iacobus Castellonus, Diazius Sol, Iacobus Almagrus, qui Pizarri in Peruana commilito, ciuile in eum deinde bellum aluit. Sebastianus Benalcazarus, Valdiuia, Gondisaluus Pizarrus, Fr. frater, Gillius Gondisaluus, Nonius Guzmanus, Fr. Marcus Niciensis, Garcias Lupus, & Fr. Vascius Coronatus. At verò: vbi primùm Columbus ex priore in nouũ Orbem nauigatione, redijsset: Ferdinandus Rex, Alexandro Sexto Põtifici per Legatum exposuit: Se iam diu statuisse: insulas, aliquot, & Continentis regiones procul dissitas, & incognitas, nec ante à quoquam repertas, quærere quo præsertim earum incolas, ad Christi cultum: vti Rex, à se recens pulsis Granatæ regno Mauris, Catholic⁹: qua daretur, redigeret: Se, hanc ob caussam: cum classe, peritis nautis, militibusq; veteranis instructa, Columbum non sine maximis difficultatibus, periculis & expensis, per maria misisse, quæ nunquam quisquam nauigasset. illum in Oceano aliquot numquam à nostris visas Insulas, & Continentis Prouincias inuenisse; quas pacis amantes quædam gentes incolerent: eas, corpore toto nudas, incedere, neq; vesci carnibus ipsas, quantum

tum adcepisset,credere vnum esse Deum,eumq́; cælo con-
tineri.Quæ res spem faceret:eos homines , à recipiendis
nostris moribus& institutis non alienos fore.Quin etiam,
si instituerentur,facilè apud eos, Christi nomen Catholi
camq́; religionem introductum iri. A Columbo firmam
turrim in vna ex ijs à se repertis Insulis exstructam esse,
suorumq́;,præsidio firmatam.Itaq;,eas insulas & terras
argento,auro,& aromatibus pollere:immò, multis varij
generis rebus alijs pretiosis excellere.Velle igitur,eas sibi
per suos subigi imperioq́; suo,in eas Christianam fidē in-
uecturus,adijci.Pontifex laudatis Regis consilijs , ipsum
ad ea exsequenda,per Baptismi sacra, Christiq́; viscera, 7
cohortatus:quo expeditionem ardentiori animo suscipe-
ret , susceptamq́; non intermitteret:eidem Regi, & eius
posteris Castellæ Legionisq́; Regibus , ex Apostolica illa
sūma auctoritate Cardinalibus vniuersis vltrò re cogni-
ta,vno ore adprobantibus in perpetuum plenéq́; concessit,
donauit,& adtribuit:omnes Insulas , Continentisq́; pro
uincias repertas & quæ in posterum à suis reperirentur
Occidētem & Meridiem versus:ducta ab Arctico Borea
liúe polo ad Antarcticum,hoc est, Australem polū, linea.
Insulas etiam illas,& Continentis regiones inuentas,&
quæ inuenientur:Indiam, vel quamcumque partem ver-
sus.ita quidem ducta,vt ea centum milliaribus distaret ab
duarum Insularum qualibet Occidentem Meridiemqúe
versus.ab ea nempè Insula quæ vulgò Hispanis Azores à
falconibus dicitur:& ab altera,quam nunc illi Viride Ca
put,antiqui autem Hesperides, adpellant. Quarum om-
nium Insularum,& Continentis prouinciarum quæsita-
rum & quærendarum : idem Pontifex eundem Regem,
& perpetuos eius successores, etiam veros legitimosqúe

domi-

„ dominos cum libera, omnimodaqúe in iisdem potestate
„ constituit. Si tamen quisquam Christianorum Princi-
„ pum, Regumqúe, aliquam ex iis Insulis, Continentisqúe
„ regionib. ante Christi natalem Anni millesimi, quadrin-
„ gentesimi, nonagesimi tertii à quo tempore donationis hu
„ iusce vires initium primùm habent possedisset: salua ei
„ sua esset omnis auctoritas. nec vllum ei ab hac donatione
„ damnum aut praeiudicium oriretur. Quo verò firmius ei
„ Regi, posterisqúe donatae hae insulae, Prouinciaeq; censean-
„ tur: sanxit Pontifex, ne quis absq. eius Regis, successorum-
„ ue permissu ad eas, ducta, quae dicta est linea, comprehen
„ sas, quicunq; is tandem vel Rex, vel Princeps, aliusúe fo-
„ ret, negotiationis & mercimoniorū, aliaúe ex caussa, na-
„ uiget. Qui fecerit ei tum primum aqua & igni sit interdi
„ ctum. graui nimirum excommunicationis, quam adpel-
„ lant, fulmine feriatur. Ne aliquo, inquit Pontifex, vn-
„ quam tempore ô Rex periculis laboribusq; tui terrean-
„ tur: proq. certo habeant, Deum Opt. Max. ipsorum prin-
„ cipia promoturum. Ab eo manāt imperia: is actiones tuas
„ reget, optatumqúe rerum successum breui ad incredibi-
„ lem populi Christiani gloriam largietur. Data huius Pon
„ tificiae donationis literae solennes IV. Nonas Maias, An-
„ no Christianae salutis cIↄ ccccxciii. Eo sanè nomine, vt
Hispani testarentur vniuersis: se has insulas, & Continē-
tes prouincias, ex Maximi Pontificis auctoritate, permis-
su, cohortatione ac iussu, petiisse bello tum eas quaerere,
& ad Christianam religionem earum Populos id quòd
Pontifex ipsis arctè praeceperat conuertere. hocqúe iure
quaesitas, tanquam proprias administrare, tueri, retine-
re, conseruareque posse. Erant autem Indiae Gentes illae
omnes natura, moribus, lingua, dictis ac factis, barbarae. 8
Ido-

Idolorum in primis, ac Dæmonum insanis mirificis, nefandißimisque opinionibus, & cultibus mancipatæ. Nullus ipsis linearum, lanearumue, aut sericarum vestium, vsus fuit, sed goßipio, aut pellibus animalium, aut plumis auium, tegebantur Neque litterarum vllos characteres norant, omnia in memoria circumferentes. Nonnulli enim res domi forisq; fortiter gestas, per manus posteris tradunt. Peruani quidem chordis versicoloribus, multisq; nodis insignitis, & artificio singulari contextis quarũ domus sunt perplenæ multorum sæculorum seriem sollerter inuolutam, sine vlla hæsitatione exprimunt. Nulli crispis sunt pilis: pauci calui. Imberbes esse malunt. nascentes enim barbas euellunt. Luxuriæ deditι toti multas vxores habebant: erantq. sacrificijs hominum perquam infames. nullis deniq; bonis moribus, & legibus: nullis artibus instructi. Moneta porrò, pecuniaq;, ponderibus, mensuris, alijsq; innumeris, sine quibus inter homines societas vix retineri potest carebant. Neq farinam habuêre non vinum, ceram, candelas, molas, non equos non tormenta bellica non triticum siliginem, aliaue legumina. Architecturam etiam, artemq; naualem; quibus excauati arborum trunci naues sint, ignorarunt. Iumentorũ inopia, terram manuum labore subigũt & fodiũt. Victus omnibus est piscis & fructus, & radices comedũt etiã, simiarum more, pediculos: humanamq. carnem ranas, vermes, bufones spurcasq. res alias. Sunt, qui serpentum esum in delitijs habent. vsque adeò, vt eos principum tantum mẽsis, idq; sollemniorib. festis, reseruandos existiment. Nares perforãt, & labra, & aures corpus herba succo depingũt, alijsq; tum rubris, tum nigris coloribus. Arma sunt, arcus & sagittæ ex palma, vel cannis, veneno tinctæ. Ferrũ vi-

vicem obtinent dura piscium costæ Qui ad Austrum, mare versus habitant domos in altißimis arboribus ædificāt partim quo vitent hostem, partim inundationem Si hostis arborum truncos succidere conatur: eum, deiectis ignitis ollis, abigunt. Piscem nomine Manatem, marinū habent, & fluuiatilem. Est capite bubulo, barbatoq;, paruis oculis, duroq; supra modum corio, eoq; paullum hirsuto. Longus est pedes viginti, crassus decem pedibus est rotundus, & in quatuor vngues, Elephantorum more, diffectis. Feminæ, vti Vaccæ, pariunt & fetus lacte alunt. Totus autem il-
9 le nouus Orbis, quo de nunc agimus, in duas ingentes pen insulas diuiditur, angusto inter se isthmo ad Panamam, & Nomen Dei, cohærentes. Quarum altera ad Septem Triones, ad Austrum altera longißimo tractu porrigitur. Ambitus, qui cognitus est, vniuersus, amplius nouem millibus & trecentis Hispanicis milliaribus constat: quorū tria millia, trecenta & sexaginta quinq;, ab Australis maris littoribus occupantur: ab Aquilonaris verò, nostriue reliqua. Quæ quidem quinque millium, nongentorū & sexaginta milliarium Hispanicorum summam excedunt. Oceani quà Australe noui Orbis latus adluit, æstus est vehementißimus, adeò vt in nonnullis promontorijs, ad duo milliaria decrescat in alijs verò, aquam eius regressam è summo littore, vix visu assequi queas. At idem ille, quà Boreale latus occupat, nullam propemodum accessus, re-
10 cessusq. reciprocationem, admittere, magno cum Philosophorum stupore, deprahensus est. Orbis porrò huius Prouinciæ, in vniuersum hæ sunt. Terra, quam Laboratoris, ob insignem eius fertilitatem, adpellant, ad Septem Triones occurrit, à Cortereali explorata. Huic ad Austrum adiacet Baccalaama, à piscium quodam genere, quo abū-

dat,

dat, sic appellata: Inde Chicora, Iordane fluuio, & LucaVascio Ayllono primo inuentore, insignis. Huic succedit Florida, cuius primus & inuentor & administrator, Ioannes Poncius Legionensis fuit. Règio viris bellicosis, qui pro libertate diu acriterq́; cum Hispanis dimicarunt, abundat: Ambarum cinericium, quod è mari in eius littora eijcitur, copiosè suppeditat. Hinc non ita multis abhinc annis ligni quoddam genus Sassafras nomine, ad varios morbos vtilissimum, in Hispaniam exportari cœpit. Sunt in Sancta Helena & Matthæi portubus, integra huius arboris silua, eundem, quem Cinnamomum, odorem spirantes, & vsum in decocto præbentes eximium. Gignit eadẽ regio Radicem quamdam aromaticam, Sancta Helena, à solo natali dictam: Floridam sequitur Panucium, ab amne Panuco cognominata, Prouincia: quam Garayus · & vicina Iamaica insula, quam Columbus, inuenit. Ad Oc- 11
casum his vicina est Noua Hispania, regio auri, argentiq́; feracissima, & amplissimo quondam Mexicanorum imperio clarissima. Huius metropolis Temistitan, ad instar Venetiarum, in magno lacu ædificata est. Ab innumeris populis habitatur: & immanibus infantum puerorumq́;, quos ad viginti millia quotannis Diabolo immolant, cædibus est supra ceteras omnes totius Orbis vrbes longè fœdissima. Fœdere primùm cum Cortesio inito, Hispanorum præsidium non difficulter admisit. sed Petri Aluaradi culpa: qui, interim dum Cortesius Pamphilum Naruasium superare bello contendit, ciues choreis & festis ludis intentos, omni pretiosa veste & ornamentis spoliat, ab eodem defecit: & præsidium partim cecidit, partim mœnibus eiecit. Hanc vrbem Cortesius postmodum innumerabili sociorum Indorum exercitu stipatus, obsedit.

dit & post continuam septuaginta duorum dierum oppugnationem cepit ferro flammaq; misere deformatam instaurauit, & nouam quodammodo à fundamentis erexit & ingenti miriq́ue operis Regia exornauit. Ciues, antequam expugnaretur, omnem tam publicum, quàm priuatum thesaurum, & res pretiosas, ne in Hispanorum manus venirent, in lacum abiecerunt. Nec vllus eorum adduci vnquam potuit, quantumuis grauißimis tormentis subiectus, vt, vbi eæ res essent, indicaret. Quin etiam ipsius Regis Secretarius in tormētis vitam fortiter finire, quàm Regis Gentisq; suæ arcana hostibus prodere, maluit. Aromatibus multis abundat hæc Prouincia. Liquidambarum, eiusq́ue oleum magni in medicina vsus, ex magnarum arborum incisione elicitum, suppeditat. Balsamum quoq;, ex arbore Punica malo maiore collectū quod maximi tum apud Hispanos, tum Indos, fieri consueuit & summarum est in Medicina virium Huius vncia apud Hispanos modò viginti, modò decem ducatis, æstimabatur. Romam primùm delati vncia centum ducatis venijt mox, copia cœpit vilescere. In Chirurgicis adeò præsens promptumq; remedium adfert, vt vulgò Pauperum medicina dici consueuerit. Est in eadem regione magnus quoque prouentus Chinæ radicis, quæ ex Orientali China nuper istuc allata, nomen à primo natali solo cōsecuta, vires medicas insignes habet. Est & ibidem alia quadā planta, vehementer à Medicis laudata quam Sarsamparillam nominant eadem in Europam translata, pristinam naturam retinet. Ligni quoque genus quoddam crassum profert, ad renum adfectiones, & vrinæ difficultates, vtile. Lapidem item dictum Sanguinalem. Nucleosq́ue pineos purgantes: & Ceuadillæ, siue hordeoli plantam. In summa,

ma, multis rebus hæc regio nobilis est: & hac in primis: quòd multas arbores, plantas, animantes quadrupedes, & aues, Hispanicis similes habeat: cùm eæ in Peruano regno vel nullæ sint, vel rarissimæ. Hispaniæ Nouæ proxima est in mari, Cuba insula, à Columbo inuentore, propter Fer- 13
dinandum Regem, Ferdinandina nominata. In continenti Iucanata peninsula est, à Fr. Ferdinando Corduba reperta, subacta à Monteio. Ab hac non procul Hispaniola visitur: Insula est totius Americæ, & à primo inuentore cultoreque Columbo: & à rerum gestarum magnitudine: tum, quòd primum Hispanorum in Nouo Orbe domicilium fuerit, celebris. Hic nobile illud Guayacanum lignum, à quo contra Veneream luem remedium præsentissimum præbetur, inuentum est. Quod lignum omnium lignorum est durissimum, solidissimumq́ue. Finitima huic in Continente, Beragua est & Dariene, quæ primum noui Orbis Episcopum habuit. Terra item, vti vocant, Firma: Castilia: Aurea: huic adiacet Sancta Martha: Granata noua: in qua Smaragdorum fodina: Cumana: Paria, margaritarum piscatione, res administrante Columbo, multisq́ue deinceps annis, notissima. Harum regionum oras plerasq́ue detexit idem Columbus: subegerunt Nicuesa, Hoieda, Bastidas, & alij. Est præterea Quitum, Aequatori subiecta, & Peruano regno finitima, regio, in qua locus: Vulcanum Vulgus adpellat: flammas eructat, & cineres octoginta, & eo amplius, milliaria procul iactat. Est etiam Chiloiema: & Canela: est Quareca: quæ sola Aethiopes habet: reliquæ quantumuis Zonæ Torridæ subiectæ, nullos. Brasilia quoque non minimam 14
Orbis noui partem efficit, ad Orientem Solem, Paruano Regno contigua, & Anthropophagis infamis. Regio ru-

bris lignis, quæ Bresil appellant, referta est. Paret Lusitanis. Ingenti fluuio, quē Argenteū, ab argenti copia nominarunt, irrigatur. In Peruana porro Regione, quæ ad Occiduum noui Orbis latus sita, omniū totius Mundi ditißima eoque nomine perpetuis bellis obnoxia memoratur Gygantum ossa reperta sunt, Trugillio nō procul, immanißima. dentes trium digitorum craßitudine latitudine verò quattuor, fuisse proditur. Lacus in ea quidam dulcis est in cuius fundo sal candidißimum repperitur. In Helenæ Promontorio fontes non pauci liquorē fundunt qui, in nauibus reficiendis, bituminis picisq; loco est. Caruit hæc prouincia ante Hispanorum in eam aduentum, quemadmodū & aliæ, vti dixi, plurimæ, bobus, mulis, asinis, capris, ouibus, canibus, soricib. litteris & moneta. Sorices, non valde necessarium animal, nauis quædam Antuerpiana, per fretum Magallanicum, cū mercibus eò primùm vexit. In tantam verò multitudinem, ij, benignitate soli mox excreuēre: vt grauißimum arboribus, quas & adscendunt plantis & herbis, detrimentum adferant. In solis Peruanis montibus animal reperitur, colore rufum hircis Indiæ Orientis simile: cornua nō habet: herbis salutiferis, quæ sunt ibi plurima, nutritur: fugacißimum est. Lapides Bezares, in marsupio quodam latenti gignit in quo herbas ruminandas reponit. Puer, annorū duodecim hoc, inuitis Indis, Hispanos admonuit. Is: à suis mox fuit sacrificatus: adeò, Hispanis inuident sua mysteria. Quæ tamen illi per mulieres, quæ cum ipsis, libidinis causa consuescunt & quidquid eorum Religionis est, intelligunt. Arbor in eo est regno, materie spōgiosa quæ Venereos stimulos perdomat. eamq. ob causam Indi nunquā ex ea ignē struunt. ne, eius calore fumo- ue,

tue, impotentes in Venerem reddantur. Colubros alit Peruana regio, humana magnitudine· sed innoxios. In ea sunt Araneæ, mali citrij crassitudine, admodum virulentæ. Buffones pluit, Hispanicis non minores· quos Indi, assatos comedunt, vti & alia, quemadmodū dixi, longè spurcissima. Vultures adeo magni, vt pecudes deuorent. Vaccæ, in Peruanis montibus educatæ· in planicie moriuntur. In ea enim, octo tantū milliaribus lata, longa plus mille, vehementissimus est æstus· pluuia nulla. Montes verò frigidissimi sunt· planitiei tamen contigui· in iisque cottidie pluit. Has Peruanas Prouincias· Hispani, com- 15
missis in pugnam de principatu duobus potentissimis Regibus, Atabaliba & Guascare, fratribus in suam potestatem· illis artificiosè de medio sublatis· redegerunt. Regia Guaynacapæ, patris illorum, aureis tegulis instrata erat. Idemqúe, omnes imperij sui aues, pisces, animalia, herbas, & arbores, ex auro ad viuum exprimi curauerat. Hortum prætereà is habuit, aureum. Sed opum pars potior· Peruanorum inuidia· fuit abscondita· nec hactenus vmquam potuit inueniri. Hispani ciuilibus, in eo regno, bellis, sese mutuo, dominandi cupiditate, petiuerunt. Postremo· Pizarrus, & Almagrus. Quam seditionem, eò missus à Carolo Cæsare Petrus Gasca, iis cæsis, oppressit. Eodem, quo Peruanum Regnum mari abluitur proximè Nicaragua· in qua rupes, Masaia nomine· quæ flammam, magno cum fragore, euomit. Os medio milliari, in 18
circuitu patulū. In intimo fundi recessu, liquor quidam feruidus manat, auro liquefacto similis. Si ferrum ei immittas· statim absumitur. Ad oris marginem tamen· in qua nec herba crescit, nec arbor· passeres innoxiè nidificant. Post Nicaraguam proximè sequuntur Guatimala·

Xaliscana, Sibola, & Quiuira in qua Vaccarum siluestrium & gibbosarum armenta sunt innumera. Istinc non longè, Americam cum China cohærere à nonnullis creditur. Hæc omnium Americæ prouinciarum est summa, 17
hic situs, & natura paucis explicata. Quibus si quædã de Canarijs insulis hic adijciam; quoniam ex Hispania nauigantibus sese primæ offerunt haud ingratum id, immò, iucundum fore crediderim. Sunt eæ numero septem: Inagua, Canaria, Teneriffa, Palma, Ferrea, Lancerota, Fortunata. Archiepiscopum Inaguæ habent, & Gubernatorem. Abundant saccaro. Id, ijs merces est amplißima et palmæ fructus, dactyli. Venatu etiam, pecore, capris, cuniculisq; pollent. Præter oliuam arbores omnes, quas Hispania, proferunt. Capris aratro iunctis, agros colebant cùm nullum ijs aliud esset quadrupes. In cauernis ad collium, montiumq; radices, caprino cornu excauatis homines habitabant. Milium iis, frumentum fuit ex quo milio, saxis contuso, panem pinsebant. Vinum autem è palmis exprimebant, Aethiopum more. Ferrea insula, fluuiis, fontibus, puteisq; caret. Veruntamen vnica in ea est arbor muris, vti fons, circũdata, nuci arbori similis. Hæc aquam, quæ pecoribus hominibusq; sufficiat, è folijs vbertim stillat. Hanc arborem meretrix quædam eius insulæ, cùm primùm Insula subigeretur, Hispanis prodidit. Quã perfidiam, à suis clam auecta, supremo supplicio luit.
18 *Fluuiorum totius Orbis maximus, in India est nomine Orellana sub Aequinoctiali perpetuo ferè tractu decurrens in longitudinem plusquam mille quingenta milliaria patet. maris æstus ad centum milliaria, sese, hoc aduerso flumine, protendit. Est & alter fluuius, dictus Argenteus, de quo supra ... nihil. Cuilibet Prouinciæ præficitur* 19

tur à Prorege, qui summus est omnium in India magistratus Gubernator. Qui Prorege est, Regis iussa exsequitur. Ea ipsi supremus Indiæ Senatus Hispali institutus significat. Ad eum ab omnib. Indiæ Tribunalibus ad pellatur. In Cuba est Gubernator, & in Hispaniola, Cãcellaria, & in Mexico, Noua cancellaria, quam adpellant. In Noua Gallica est, vt Hispani eam vocant, Audientia, Iudicesq; quattuor. Guatimala porro, & Iucatagua, Cancellariam habent, & Noua Granata. Regij, est supremus Regni Peruam Senatus. Qui Prorege est, in eo præsidet. Sunt & alijs multis locis præfecti Gubernatores. Indi omnium captarum rerum tam earum, quæ sunt anima prædita hominum simul & pecudum: quàm omnium quæ anima carent, Quinctam, Hispaniarum Regi persoluunt. Serui Regis in facie & brachio littera C impressa cãdente ferro notati. Magna quidem est Indorum seruitus. Nam nulli Indo Magistratus vllus decernitur, sed solis Hispanis ijsq; solis, qui sint in Hispania tantùm nati. Immò, nec ipsis Hispanis Iuris dictiones vllæ Feudi quod vocant nomine, in proprietatem vllo dominij dignitatisue veluti Baronis, Comitis, Marchionis, Ducisue, titulo Rex indulsit. Quæ iura, sæpe Hispani à Rege etiam missis legationibus innumerabiliq; pecunia redimere, obtinereqúe tentarunt. Sed frustra metu nimirum: ne ij homines, si concederentur, ea auctoritate freti, vel incitati cupiditate dominandi: amoreue Indiæ, quam pro patria iam haberent, ad seditiones abriperẽtur. Quod ad Religionem pertinet, 20
occidua omnis India, in tres Archiepiscopatus est distributa. Quorum Metropoles, Sanctus Dominicus, Mexicum, & Regium. Prima ciuitas sex habet Episcopos Suffraganeos: Cubanum, Boriquensem, Hondurensem, Pana-

namensem, Carthaginensem, & Sancti marthanam. Altera, septem: Xaliscanum, Mechoacanum, Guaxacanum, Tlasculanum, Guatimalanum, Chiapensem, & Nicaraguanum. Tertia, tres: Cusconiensem, Quitonensem, & Charcasensem. Quorum omnium: Archiepiscopatuū & Episcopatuum, vnus Castellæ Rex, est patronus. Ceratus, Guatimalæ Præses integerrimus incorruptusq; Iudex solitus dicere scribitur: se, vbi in Hispaniam rediret, suasurum Regi ne quemquam deinceps Sacerdotem, in Americam traijcere pateretur. Liberioris enim dissolutiorisq; vitæ, quàm deceat, in India forte propter nimiam auctoritatem reddi. Omnium quidem, Orbis huiusce noui, primus Episcopus fuit, Ioannes Cabedus, Franciscanus, nimirum Antiquæ Dariensis Episcopus. Indi omnes multos diuersosq. Deos colunt. Eos habent pictos, fictósue statuis, nempè: ligneis, terreis, argenteisue. Peruana regio eos, auium forma, tygridum, ceruorum, & aliorū animalium, exhibet. interdum etiam, caudatos Satyrorum specie. Iis adhuc, eorum Sacerdotes sacrificāt. clam tamen & in cauernis, non palam, metu nostrorū Sacerdotum. Eos deniq;, inuocato cuiusq; nomine, interrogant: quibus orationibus ipsi Christianos à suis domibus queant prorsus expellere. Antiquorum more: singulis rebus, quasi Tutelares Deos & præsides, præficiunt. Memoratu sanè dignum est: Hispaniolæ, hoc est, Sancti Dominici incolas Idolorum suorum oraculo multò antea tempore, quàm Hispani de India cogitarent admonitos: fore, vt à barbaris ipsi & sua Religione, & antiqua libertate, priuarentur. Quod Oraculū ipsorū Sacerdotes, rithmis comprehensum, diebus tantùm tristibus, occinebant. Euentus verò, Idolum vera prædixisse, docuit. Quibus 21

Indos norunt Hiſpani, referunt: ſe animaduertere · neſcio quid ijs deeſſe, quominus, vti nos, ipſi plenè homines eſſe videantur. In quod, non ſolùm naturæ cæli à noſtro propemodum diuerſæ, verùm etiam contrariæ à noſtra inſtitutioni diſciplinæque tribuo. Porrò: qui vtroq; parente Hiſpano, in India naſcuntur: eos fama eſt, Indici ingenij vim, haud exigua ex parte, imbibere. Qui verò, ex Hiſpano & Inda progignuntur: quos Latini Hybridas, Itali vulgo Ianiceros, Hiſpani Miſticios, hoc eſt, Mixtos, & Gorgellos, adpellant: Hiſpanicos mores induant. Sed, Hiſpanorum infinito imperio, continuis commercijs, mutuaq; corporum cõmixtione, omnis India maximè ijs locis, in quibus pauciores ſunt indigenæ · ſenſim ſuos mores exuit · & Hiſpanicos; vitia præſertim, ad q̃ natura ſumus propenſiores · adripit. Quæ enim gens, ante Hiſpanorum aduentum contemptrix opum fuit: ea nunc, ijs, ambitioniq; ſtudet, & dignitates adpetit. Qui autem ex concubinis in India procreãtur: ij occulta naturæ quadam vi, ferè ſunt acutiores ingenio. Maiore ſiquidem amoris vtriuſque parentis ductu, adfectu pleniore, quemadmodũ Philoſophi ſcribunt, atque ſentiunt · quàm qui matrimonio ſunt editi, generantur. Diu ſanè, in Hiſpania diſceptatum, in Regio Senatu fuiſſe, audimus: num Indi bello, 22
an ſola Diuini verbi Chriſtiani promulgatione, prædicationéue · ad noſtra Sacra & ritus, traducendi forẽt. Obtinuiſſe · reclamantibus attamen multis · aliquot Dominicanorum ſententiam: qui beneuolẽtia potius, & perſuaſione, quàm ferro ad Chriſtianam religionẽ conuertendos eſſe, putarent. Cùm igitur ex ijs quidam, ſeſe inermes, in Floridam, hoc nomine, contuliſſent: ſtatim à

Barbaris fuisse trucidatos· stultitiaq́; sua pœnas dedisse. Atabalibæ porrò, Peruanorum Regi, nostræ Religionis capita fuisse proposita referunt: quo ea intelligeret, atq; reciperet. Audisse. Exhibitum ei Breuiarium, quòd adpellant, à Christiano sacerdote. in eo, quæ dicerentur, contineri· & fusius explicari. Vbi aliquãdiu Breuiarij paginas euoluisset: nihil ab eo libro sibi narrari, vel exponi, respondisse· & librum in terram, tanquam ridiculum· proiecisse. Voces illico militum Hispanorum in cælum eiaculatas· quibus· opprobrio Deum adfici, diuinum eius Verbum conculcari, exclamarent, & hoc prætextu, captum· & regno fuisse spoliatum. Necessario igitur· vsus· alteram sentẽtiam· nimirum, vi armisq́; Indos ad Christianam fidem esse deducendos, propellendosq́; comprobauit. De Indorum Medicis, pane, vino, & igne, nonnihil subijciam. Indorum Medici· herbæ cuiusdam fumo inebriati ·siue sensus impotes facti mille de Deorum consilio nugas referũt· & tum ter quaterue corpus ægri voluunt· manibusq. fricant. Os interim, ore tenent· quod muliercula, tanquam Relliquias, conseruat. Interrogati de morbo· læta respondent omnia. Si secus euenit: in promptu est excusatio· lethalem fuisse. Consuetos hosce ritus neglexisse· capitale. Apud nonnullos ijdem sunt Medici, qui Sacerdotes. Panis apud eos ex Mahizio conficiendi, hæc est ratio. Granum hoc· mulieres pridie frigida maceratum· manè lapidibus duobus conterunt, in coactam massam manibus· in panes aut longos, aut rotundos, digerunt, & aspersos modica aqua, cannarumq. folijs impositos, coquunt. Hic est plebeius panis, biduum durat. Principibus, magno labore sic fit. franguntur saxis grana· & calida lauantur. Inde corticem eximunt, vt pura farina restet. hanc masticant, 23 24

quan-

quantum fieri poteſt, & confectam inde maſſam, in liba parua efformant: quæ in rotunda teſta coquuntur vndiquaq; igni circundata. Vinum, ex eodem grano Mabizio maſticato cõficiunt: & in certis vaſis aqua macerato. cui deinde certas res · ſine quibus nullas vires haberet admiſcẽt, ac tum per tres, aut quatuor horas, vt bulliat, efficiunt. Poſt remotũ ab igni, & refrigeratũ panno colant. Inde tãdem, adeò perfectus potus prodit · vt non ſecus, quàm vinum, inebriet. Fit alijs etiam modis, apud illos, vinum: ex fructibus arborum, melle, & radicibus. quod tamen non inebriat. Ignem ex certo ligni genere, ſic excutiunt. Proiecto in terram ligno, aliud erectum imponunt. illúdq; tantiſper manibus cõtorquent · dum ignis ex lignorum adtritu velut ex ſilice quodam exprimatur. quem folijs ſiccis excipiunt, & admota materia fouent. Tantum autem ingenio, induſtria, labore, viribus & animi fortitudine, Hiſpani præſtiterũt: vt diuina ope fulti, multas harum Barbararum gentium prouincias, bello ſubegerint. Erãt enim armorum, præſertim noſtrorum prorſus imperitæ. Et quia ſe quàm latiſſimè porrigunt: multæ ſunt, ac variæ · nec vnius omnes ingenij. Neq; enim, cùm diuerſis cæli plagis ſubditæ ſint; vna ipſis & par omnibus in locis, corporum ac cæli tẽperies, adfectioq; eſſe poteſt. Quo fit: vt corpore, præter colorẽ, omnino ſimiles: non ſolum lingua, inſtitutione, moribus, ritibus, legibus, & inſtitutis, inter ſe differant: verùm etiam, à diuerſis Principibus regantur. Vulgus · Occidẽtis Indias, & Nouas Indias · tamquam fortè reliquo Orbi numquam antea cognitas: & ab Hiſpanis, Continenteq; longè remotas, adpellat. Peritiores verò, Nouum Orbẽ. quòd à noſtro vertice, longè diſtent: et animalium rerũ-

†† 5 que

quę aliarum penè omniũ diuersissimis generibus,& ipsa magnitudine,valde differant.Quartam enim Orbis partem cùm nec Europæ, nec Africæ, nec Asiæ sint · constituunt.Quam partem Americæ nomine, ab Americo Vespu-tio,qui multas eius partes quattuor nauigationibus aperuit,nõnulli,Geographi præsertim,insigniunt . Quemadmodum,& nonnullis eius Orbis prouincijs Nauigationũ Præfecti ac Duces,vel suum nomen,vel Cælitum cuiuspiam,indidêre . Cur autem Indiæ nomen obtinere debeãt hæ nationes;caussam nullam video.India enim,quæ Asiæ adtributa,non contemnendam eius partẽ complectitur, priscis ignota non fuit.Huius autem noui Orbis nationib. 29
sub iugũ actis · nec enim totus adhuc vinci,perlustrariq́. potuit Hispani leges imposuêre dederuntq.magistratus: quibus illæ,ad humaniorem, ciuilemque vitam,ad Christianæ Religionis nostræ regulam, formarentur · Hispaniæqúe Regi,cui vectigal,& annuum tributum pendunt, sine seditione pareant . Nam hæ gentes in Episcopatus distributæ Christianorum ritus & Sacra Hispanicamq́; linguam,ac mores erectis in id etiã Scholis,literarijsq. ludis perdocentur.Hinc argenti multum,auri plurimũ, ad nos adfertur.Ferro carent.Margaritis autem,& gẽmis abũdant.Stirpes huius nostri Orbis ibi desunt.Bestiæ etiam nullæ præter feras.Quòd si quas habent eæ sunt ab nostris longè diuersæ. Plurima iam tamen,à nobis adcepêre:quibus vtantur, ac paulatim, aliquam barbariem exuant. Radicibus certis,sicuti quidam tradidere, vel Mahizio grano, omnes panis vice vescuntur.Sed Frugũ, arborumq́;natura planè à nostris aliena est.Ad facien- 30
dam medicinam · diuersa simplicia medicamenta, nouus hic Orbis gignit. Nobiliora recensentur hæc,Copal & A-

ni-

nime· inter resinas. Priore in sacrificijs, ad suffumigia Indi vtũtur. Tacamahaca·cõtra tumores,& dentiũ defluxiones. Caragna·idem præstat. iuncturarum dolores tollit·tumores inueteratos dissoluit·et,neruorũ cerebrique doloribus medetur. Oleum cicinum, magni vigoris est. Bitumen ex Cubæ fontibus ad mare · nigrum est. valet ad frigidos morbos·& picandis nauibus·admixto seuo. De Ambaro cinericio, Liquidambaro,& Balsamo huius noui Orbis, supra, nonnihil dictum est. Resina Abiegna eiusdem, cuius Balsamum, in Medicina vsus. Resina Carthaginis·est VenetaTerebinthina multò excellẽtior. Tabaco siue Tabacũ, planta·venena,& vulnera telis venenatis inflicta, curat. Huius fumo, cannula quadã per os hausto, Sacerdotes Indi, in extasin rapti, consultoribus·Dæmonum nomine·oracula siue responsa dabant. Quæ herba, principio admirationi fuit. Sed paulatim cõpertum est: eam, vti forma, ita nec viribus, à vulgari Hyociamo, cuius & species existimetur, abesse. Ligni quoddam genus·eiusdem, cũ Guayacano, generis·ob maiores vires· Sanctum dictum, nobis est. hodie valde frequens. Crescit in Sãcti Ioannis insula copiosè, Nephreticus lapis. hunc Indi· tum nostri·varijs formis, ob insignem eius vsum, gestare solent. Turonum lapis·Nephreticis vtilis· ex Turonum·qui in Indico mari capiuntur· capite vellitur · duarum interdum librarum pondere. Caymum, lapis· quartanæ, vti ferunt, medetur. Sanguinalis lapis·iaspidis genus est. sanguinis fluxum omnẽ mirificè sistit. Armadillo, ossiculum, peregrini porcelli cuiusdam subterranei, testudinis more loricati· capitis dolorem valde tollit. Sanguis Draconis · à similitudine,

Dra-

Draconis lachryma dictus præstat admirãda virtutis fomentum. Fructus dysentericus præstantißimam, contra dysenteriam, vim habet. Cortex quidam pergrãdis arboris, quæ folijs cordis est similis, nullumq; fructum fert: sistit alui profluuium. Est cortex, Guayacano similis. 31 *Porro: ex variis eiusdem Orbis noui prouinciis multa purgantia medicamenta, nobis adferuntur. In primis Caßia, quam dicunt, solutiua. Fructus ad bilem ex maritimis oris Nicaraguæ. Auellanæ purgãtes ex Hispaniola mittuntur. Fabæ purgatrices ex Carthagine, & Nomine Dei. Lac Pimnichi validißimè purgat. Mechoacan, à prouincia sic dicta radix. Piper oblongum, siue Capsicũ, gignit Nata & Carthago. Sulphur viuum, ex Quito & Peruana. Est & aliud Sulphur Nicaraguanum. Medicamentum ad Erisipilas insigne. fit ex lumbricis Indicis, placẽtæ in morem. Carlosanctus vires præstãtes habet. Guacatana plantula hæmorrhoides persanat. Phaseolus Peruanus validè bilẽ, mediocriter pituitã, et absque molestia aquam intercutẽ, euacuat. Fructus vlcera* 32 *rius, Assyrii mali magnitudine, vlceribus curãdis aptißimus: cuius nucleus, qui nuce continetur, est præsentißimum venenũ. Centella, herba Peruana; tumoribus est vtilis: Hæmathites planta; sanguinẽ sistit. Cùm enim Chili, oppido Sãcti Iacobi, horrenda fames grassaretur: captiui quidam Indi, suras sibi amputarunt, easq; præ fame comederũt. huius plantæ folia vulneri imposuêre: sanguinemq; stiterunt. Ad rubrum colorem, id quod vulgo* 33 *Bresilium dicitur, idem nouus Orbis præbet. Ad purpureum: insecti quoddam genus procreat culici nõ admodum dißimile. Coxiniliam nominant vberrimam sanè mercem. Sed vniuersam reperti noui Orbis historiam,* 34

Fri-

Fridericus Furius Cæriolanus Valentinus vir nobilis, & eloquentia, prudentia, doctrinaq; præstantißimus Latinè, iussu Philippi Hispaniarum Regis, magna quidem diligentia conscribit. eamq; hactenus ab exordio, ad annum Caroli Quincti Imp. vigesimum primum libris viginti nouem absolutis perduxit. Quod superest: non desunt, qui testantur: Hispanos multa crudelitate vsos in India. Nam bello captos trucidasse vel eos in aurifodinas detrusisse insuetisq; laboribus oppreßisse. Adeo: vt ex quindecies vel, vt alij scribunt, vigesies centenis hominum millibus, qui Hispaniolam incolebant vix hodie ad summum quingenti vel centum quinquaginta, vt quidā adserunt superſint. Idemq; ceteris Prouincijs, & Insulis hominum interitus, adcidit: in Cuba videlicet, Iamaica, Portu Diuite, reliquisque locis. Cùm se enim ad miseram seruitutem paßim rapi viderent: & lex constituta esset qua Continentis incolæ, qui religionem Christianam non amplecterentur, serui fierent: quæ lex in Caribes siue Canibales à Ferdinando Rege lata, in alias prouincias extēsa est: paucis in Mexico tantum exceptis, maluerunt Indi mortem subire, quàm viuere. Itaque qui ex Hispanorum sæuitia supererant: ij vel sese in vasta loca Hispanicū imperium fugientes, receperunt: vel arreptis occasionibus se ditiones mouerunt, & ab illis defecerunt. Multi vitæ pertæsi mortem fame, alij suspendio, alij præcipitio alij veneno sibi quæsiuêre. Herbis & potionibus abortum fœminæ, ne seruos Hispanis gignerent, procurarunt. Quidam, præacutis lignis pectus sibi perfoderunt: alij liberos fustibus occiderunt. Hispani verò ne serui sibi manus inferrent, & eos metu pœnæ subsecuturæ, à cæde auerterent: ijs deierabant: se etiam occisuros esse vt eos mortuos, ipsi quoq.

mor-

mortui persequerentur nec illos morte verbera euasuros. abstinerent ergo ni se ab ipsis, in inferno, peius quā in terris, tractari vellent. At quamuis serui, è Continente in Insulas abducti fuerint innumeri: tamen oẽs propè extincti sunt. Itaq quocunq; Hispani sua vexilla intulerũt: à crudelitate, perpetui in incolas odij sui, vestigia dicuntur reliquisse. Quamobrẽ Indi ab Hispanis defi 36
cientes quoscunq. ex ijs nancisci poterãt vel in bello capiebant: eos incensi præcipuè Ioannis Acostæ qui militũ Petri Ariæ ductor erat, ab auri cupidine, sæuitia grauibus supplicijs excarnificatos, ceciderunt. Maximè verò militiæ Præfectis manus pedesq; vinciebãt: et humi prostratis Aurum liquefactum, in os, infundebant: cum exprobratione vt auri sitim, qua tantopere premebantur, explerent. Ob hac Carolus Cæsar Figueroam in Indiã 37
misit: vt causa cognita, omnes Indos in libertatem vindicaret detrectantes Hispanos pœnis adficeret. Idem, Paulus III. Pontifex, Hispanorum in Indos intollerabili sæuitia, per Ordinis Dominicani Sacerdotes ea de causa ad se ex Orbe nouo missos, intellecta sanxit. Quare Antonius Mendoza, qui in India Prorege tum fuit Hispanis omnibus facilè persuasit: vt paullatim suos quisq; seruos nempe, quotannis viginti manumitteret. At ve- 38
rò; vt semel intelligatur quid Indos toties ad res nouas contra Hispanos moliendas, & seditiones tanta pertinacia fouendas impulerit: & quid caussæ fuerit, cur duo illa Christianæ Reipublicæ summa capita, Indicæ nationis libertatem, frementibus quibusdam & inuitis dubio procul militibus Hispanis, sanctissimo suo calculo cõprobarint: paucis nouorũ Dominorũ in miseros immanitatẽ deinde quorundã inexplebilem auaritiã & ex

his

his grauiores quosq; tumultus, vnde noui Orbis panè totius nunquam satis deploranda vastitas est secuta perstringam. Principio quidem illud apud plerosq; milites Hispanos, pessimo sanè exemplo, in more positū fuit vti ab oculatis & fide dignis testibus perscriptum est vt seruos suos grauissimè punirent, si mercedem diurnam aut non adtulissent aut pensum in auro argentóue effodiendo non absoluissent: aut si quid leuioris denique delicti perpetrassent. Etenim vesperi reduces, cœnæ loco, primum vestimentis exuebant. manibus dein pedibusq; in transuerso palo reuinciebant. mox chorda, bubalóue neruo dirissimè verberabant. Sic tractatos, pice oleóue feruenti guttatim perfundebant. salita pòst aqua corpus abluebant, & in mensa tamdiu relinquebant, quamdiu dolorem ferre posse putarentur. Quí mos animaduertendi; ipsis, etiam in Christianos seruos, domi familiaris esse dicitur. Post carnificinam huiusmodi, si duriòr Dominus illis contigerat: viuos in totam noctem, collo tenus defodiebant præsentissimum id ad plagas remedium esse, ludibrio dictitantes. Si quis ex illis præ dolore moreretur id quòd non raró adcidit Dominus singula seruorum capita Regi, in occisorum locum sufficiens, ab homicidij pœna liberabatur. Hanc crudelitatem lege Baionæ, quam dicunt, quidam excusant. Sed omnibus impia meritò videtur, tanquam omnis pietatis expers. Quamobrem Diabolicæ nomen, inter Indos, iure quidem, obtinuit. Ad hanc autē immanitatem in miseros Indos, exercendam nōnullos ingenita quadā naturæ sæuities, multis iam bellis exasperata plerosq. habēdi sitis, impulit. Hinc Hispanus miles, quasi ad aucupium, aut venationem sic ad prædas hominū agendas,

*das, iam inde ab inuento Orbe nouo ferri cœpit. Aut igi-
tur bello captos in seruitutem abripiebat· aut ex earum
mancupio magnam sibi pecuniæ vim conflabat· aut eos ad
diurnas operas mittebat· quarum mercedem ab eis cotti-
die perquàm importunus exigebat. Fuêre, qui seruos fodi
nis mancipauerint· in quibus insolito labore fractæ multæ
seruorum myriades periêre. Alij mercib. illos permutare
soliti sunt, alioue modo distrahere. Idq; tam inclemen-
ter & auarè nõnulli fecerunt; vt Christianæ omnis huma
nitatis prorsus obliti, è Continente abreptos vtriusque se-
xus homines, nulla nec ætatis, nec valetudinis habita ra-
tione, nauibus in vicinas Insulas, transportarent. eorum
non pauci, qui mari non adsueuerant, & in sentinam ab-
debãtur, & fame. fœtore, & squallore crudeliter absorp-
ti sunt. Quid? quòd fœminæ complures ex Hispanis graui
dæ, vnà cum innoxio fetu· pro ancillis sunt venditæ? Atq;
his quidem modis militum aliqui, ad summas opes perue
nerunt· alij magnas dignitates domi forisq; sunt cõsecuti·
alij rem pecuariam plurimorum damnis, sic auxerunt·
vt inuenti sint, qui octo pecudum millia possiderent.*

Hanc tam insignem nouorum hominum iniustitiam at- 39
*que tyrannidem, fieri non potuit, quin magni statim mo-
tus & bella, tam ab ipsis inter se, quàm ab incolis in illos
excitata, sequerentur. Nam à Columbo quidem in Hispa
niola, dum is secundùm ex America reuersus, apud Re-
gem Hispaniarum esset· Rolandus quidam Ximenes, ex
plebeio ad magistratus dignitatem euectus, defecit· & ne
cogi à Columbis, aut pro maleficijs puniri, aut in ordinem
saltem redigi, posset· latronum ducem se constituit· &
quidquid vbiq; commeatus erat, aut opum: id omne per
fas nefasq; rapuit. Reuerso deinde in Hispaniolam Co-
lum-*

lumbo nullis litteris, nullis legationibus, nullis denique promissis, adduci vmquam potuit · vt à suscepto furore desistens, eius imperium, quod legitimum esse sciebat, adgnosceret. Quin potius eò dementia deuenit vt Columbum per litteras, apud Ferdinandum Regem, adfectata Tyrannidis argueret. Captis ergo iussu Regis, per Franciscum Bouadilium, Columbis fratribus, & in Hispaniam missis Ximenes à Bouadilio qui non minus, quàm ille, Gentis Indicæ diuitijs inhiabat non difficulter in gratiam receptus est. Itaque coniunctis animis thesauros vndiquaque corradere & infelices incolas ad aurum effodiendum in fodinas detrudere cœperunt. Hinc gens illa, laboris & seruitutis æquè impatiẽs, conspiratione cum Insulæ Principibus inita, grauissimam aduersus Hispanos rebellionem excitauit. Quam Columbi non sine multo sudore & san-
40 *guine, vix tandem represserunt. A tertio deinde Columbi in Hispaniam reditu, ab eo Franciscus Porrasius, vnà cum fratre, & carauela nauis ea genus est qua vehebatur, defecit, & pertracto in suam sententiam potiore militum numero, Hispaniolæ incolis, ad quos cursu se receperat, vt iterum Ciuilis inter Hispanos discordiæ occasione*
41 *tumultuarentur, causam præbuit. Cumenses deinde Continentis incolæ, qui Hispanos aduenas primò, velut cælo delapsum hominum genus, magna cum veneratione susceperant, & multis magni pretij muneribus sponte adfecerant eorum tum auaritia, tum iniurijs irritati verberibus enim ad margaritarum piscationẽ cottidie cogebantur coniuratione facta, in illos ex improuiso impetum dederunt · & occisis plerisque tam religiosis, quàm ceteris, reliquos in fugam coniecerunt. Hanc suorum iniuriam vindicatum missus postmodum Ocampius captos ex*

insidijs Cumanenses, è sublimi nauis antenna, vt reliquis terrorem incuteret, suspendit. Ac mox, ad Cumanēses ex Cubagua reuersus, quò se receperat, tot eos cladibus adfecit, vt internecionis metu pacem poscere cogerentur. His 42
reb. gestis, Ocampius præda onustus, cum parte copiarum in Hispaniolam discessit. Miles interim præsidio relictus, partim libidine, partim margaritarum inexplebili cupiditate, partim etiam mutuis de præda dissensionibus, recens subactam Cumanensium Prouinciam sibi reddidit infestam. Cumanenses hac recuperandæ libertatis occasione illecti, & nouis iniurijs molestissimorum hospitum ad iracundiam prouocati, consentientibus animis, dispersos, & recentis victoriæ fastu nihil hostile timētes, oppresserunt, & pæne vniuersos deleuerunt. Ac tanto quidem furore in deuictos sæuierunt vt extremam quoque rebus Christianorum omnibus, non solùm profanis, verùm etiam Sacris templis, inquam, monasterijs, sanctaque supellectili, vastitatem magno cum Christiani nominis opprobrio inferrent. Ex hac secunda rebellione, quam Hispanus miles procurauerat, natum deinde bellum quod cum eis Iacob. 42
Castilionius crudelissimum gessit. Quo bello, omne ille Cumanum nomen prope deleuit. Nam cùm per quadraginta dies continuos grauissimis cladibus eos adfecisset, & semper victos ad deditionem compulisset: septuaginta gentis Cumanæ Proceres, tamquam coniurationis auctores suspendi iussit. Reliqui partim fuga in vastissimas se siluas abdiderant, vt ab Hispanis tuti essent partim capti, & in miserabilem seruitutem abrepti sunt. Sic euenit vt per septingenta milliaria vix vlli postmodum incolæ, paucis, ijsque tenuibus, exceptis, reperti sint qui antequam Hispanorum naues ad eas oras adpulissent, erant frequentissimi.

Nec

Nec hic Hispani militis insolentia subsistit. Ludouicum Lamponanium, Italum, patria Mediolanensem, vt Cubaguæ insulæ cum imperio praeesset, ab Imperatore Carolo missum, recipere noluit. Huc accedit, quod Sanctæ Marthæ, Carthaginis, & Paria vicinæ, Prouinciæ numerosissimis olim Indorum populis refertæ, nunc à solis propemodum Hispanis inhabitentur. Propterea quod Indi, quamdiu viribus vllis valuêre, Hispanorum amicitiam pertinacissimè repudiarunt: maximè, quòd non ferēdam inter ipsos sæuitiam exercuerint. Simandoca, Tessucæ Vallis Dominus, Gondissaluo Ximenio Iurisconsulto, Smaragdorum fodinam, tanquam rem inutilem, cuiquẽ salis vnius patinam præferre consueuerat, volens & lubens ostendit: tum vt peregrinæ gentis auream illam & gemmatam sitim semel, vt putabat, expleret: tum vt hac ratione ditionem suam ab exterorum incursione, exonera ret. Sed cùm longè secus euenirent omnia, & præter expectationem, cateruatim vndique concurrentibus nouis hospitibus subditos intolerandis iniurijs adfici cottidie videret, nec auertere posset desperata victoria, quam armis aliquoties frustra, adfectauerat, execratoquẽ nomine Christiano vulgus vtriusque sexus passim in siluis vitam infelicem voluntario suspendio abrupit. Quod calamitates, Peruanis ditionibus Pizarrorum factiones intulerint, notius est ex multis Hispanis historicis, quàm vt hic repeti sit necesse. Nec verò Mexicanum Regnum, quod nunc Hispaniæ Nouæ nomen inuenit, ex quo primùm Christianorum armis subiugatum fuit: Hispanorum ducum ciuilibus bellis & dissensionibus caruit: quæ quidem tot ac tantis damnis quasdam eius vrbes adfecerunt, vt quemadmodum scriptores longè grauissimi te-

stantur, ex florentissimo statu, in quo paullo ante fuerant, ad extremum exitium deiecta, & solo aequata sint. Panamae territorium, & ditiones finitimae, à multis Indorum gentibus inhabitatae, in omnibus vndique fluminibus magnam auri vim habuerunt. Sed ab Hispanis postmodum omnia rapta consumptaq; sunt. Iucatanam Pro- 46
uinciam igni ferroq; miserè vastatam, nono tandem anno, ex quo bellum in ea gerere cœperat, expugnauit, & domuit Mõteius, *omnibus prope Ducibus & Principibus eius è medio sublatis. Qui ciuitates ibidem fundare, & colonias Hispanorum eò deducere. Hæc autem dum fiunt quidam Cacicius Iucatanae gentis, ex ijs, quos bellum diuturnum reliquos fecerat centum & decem annos natus, Alquinote nomine qui quamuis baptismo initiatus gẽtis tamen suae exitium, & Hispanorum in eam imperium, non solùm aegerrimo animo ferebat verùm etiam continuè deplorabat ad* Monteium *venit, eumq; his verbis est adlocutus:* Me puero, Montei, *morbus quidam infestissimus*
„ *omnes in vniuersum homines inuadens, vermes eos vo-*
„ *mere compulit. Quem tanta mox lues & internecio sub-*
„ *secuta est vt ea nos ad vnum omnes sublatum iri; certò*
„ *persuasum haberemus. Ante vestrum quoque in has oras*
„ *aduentum, duobus grauissimis bellis quae post pestiferam*
„ *istam luem, inter nos &* Mexicanos *exorta sunt plus,*
„ *quàm centum & quinquaginta hominum millia perie-*
„ *runt. Hae tamen tantae clades, ad immanem istam crude-*
„ *litatem atque tyrannidem quam tu cum tuis, in nos no-*
„ *strosque exercuisti, comparatae, leues proculdubiò, nulli-*
„ *usque momenti censeri debent. Hondurensis porrò Pro-* 47
„ *uincia, prius, quàm ab Hispanis cognita explorataq; fuisset quadringenta incolarum millia habuisse scribitur*

quae

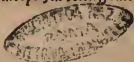
quæ nunc ad octo capitum millia redacta perhibent. Nec id sanè mirum videri debet. Idem enim Mediterraneis reliquarum omnium prouinciarum in locis, quas Hispani frequentarunt, passim intueri licet. Crudele quoque Petri cuiusdam Calicis facinus historia narrant. Cùm is enim plus, quàm quattuor Indorum millia in captiuitatem adduxisset, quorum multi partim inedia, partim dolore concepto in via morerentur: infirmos ex itineris labore penitus defatigatos, militis gladio miserè trucidari maluit, quàm vt viuos à se dimitteret. Nihil verò tunc æquè miserabile fuit, ac matres pueros in collo gestantes vinctas, & à milite vi stupratas, adspicere. Fertur, tum militum quosdam, præ nimia in illas luxuria, morbo contra-
48 cto planè fuisse vitiatos. Tanta ergo fuit Hispani militis in India tyrannis, vt ea non solùm Indos· verùm etiam seruorum Maurorum animos, ad rebellionem impulerit. Dicuntur enim, in exigua quadam Insula, ad septem millia defecisse· Quos Hispani initio securos & incautos facillimè trucidassent: nisi suo malo vigilantiores factos, precibus & pacifica legatione expugnare potius, quàm armis frustra tentassent. Multi denique fugitiui Mauri, in Nominis Dei prouinciæ siluis habitant: qui, inita cum incolis amicitia, ferro flammaquè Hispanos vbicumque persequuntur, & inuentos frustatim dilacerant. Indo-
49 rum porrò ex Hispanica militari crudelitate superstites in nouo Orbe reliquiæ· etsi olim res externas nihili propemodum facere, & ab auaritia remotissimæ esse consuessent: nunc tamen paucis exceptis, qui in maiorum temperantia, & animi moderatione perseuerant· eas res & opes, Hispani militis exemplo studiosè quærere, in easquè velis ac remis incumbere, didicerunt. Nec inter cetera

quidquam apud Indos plerosque; aquè, ac poculenta & esculenta, magni ducitur. Benzonus Mediolanensis in Indum, à quo pullum emere volebat, aliquando incidit. Is, cognito, pullum suum ad cibum expeti, drachmam argenteam, quam Regalem dicunt, à Benzono oblatam, in os inseruit. Vbi insipidam sensit · Abi, inquit, Christiane,
" *cum re tua vili, nullius etiam vsus. Pullum ego meum i-*
" *pse comedam, nisi tu vicissim, quod edi possit, mihi dede-*
" *ris. At verò, ne quisquam cum salutis æternæ periculo, se*
" *rebus hisce caducis, plus, quàm par est, incumberet · & scelerum impunitate ad rapinas animum adijceret · occulto quodam Præpotentis & Iusti Dei iudicio videtur euenisse: vt quòd à nonnullis, in priuatum tantummodo luxum & vtilitatem, ex Indicarum regionum spoijs, parum iustè congestum erat · id omne plerumque prius quàm aut ad ipsos dominos, aut ad primos saltem eorum heredes transmitteretur · vel naufragio perierit · vel in piratarum manus inciderit. Sic nobili quodam naufragio, ne reliqua enumerem: nauis quædam ex ijs, quas Bouadilius ex Hispaniola in Hispaniam primùm misit · vnà cum trecentis Hispanis militibus, qui per seditionem multis incommodis & molestijs tam incolas, quàm Columbos fratres adfecerant, & maiorum in Hispania litium auctores futuri putabantur · interijt. Qua quidem naui, præter centum & amplius, aureorum, quos illi Castellanos adpellant, millia: quæ partim Regis, partim priuatorum quorumdam erant · & primum ex Indicis Prouincijs collectum insignem thesaurum efficiebant · vnum egregiæ magnitudinis auri granum vehebatur, vt id Reginæ Elizabethæ traderetur · at tale, quale numquam deinceps inuentum fuit. Aureorum enim Castellanorum tribus amplius millibus*

sibus & trecentis, æstimabatur. Francus prætereà, vetus Hispanicæ gentis hostis, ab inuento statim Orbe nouo, piraticam in Hispanos exercuit· & ingentibus eos cladibus adfecit. Naues eorum cum thesauris & mercibus mari cepit non semel· inter quas vna Peruanis thesauris onusta fuit· ex cuius præda, singuli etiam nautarum pueri, plus quā octingētos ducatos nacti sunt. Sæpè etiam Hispaniolam, Cubam, Sanctū Ioannē, aliasq; Insulas, & aliquot Continentis loca, diripuit. Captas naues passim, vnà cum vectoribus, & præda, in Franciam simul auexit. Vectores autem rebus ferè omnibus exutos, terra in patriam redire passus est. Quid multis? Ex omnibus Naucleris, nautis, & Scribis, qui Indiam frequentarunt· pauci Francorum manus euasêre· Propterea quod lucri cupiditate moti, naues illi suas vectoribus tantum, & mercibus onerarunt, et perraro eas armis, quibus hostes exciperent, instruxerūt. Horum igitur piratarum paucos ab Hispanis, sic ab omnibus rebus, quæ ad bellum necessaria sunt, imparatis, capi contigit. etsi Francica quædam nauis aliquando, ducis tamen timiditate magis, quàm Hispanorum fortitudine, capta memoratur, tantaq; inde lætitia in Hispaniola, præcipuè oppido Sancti Dominici, concepta· ac si Francia fuisset debellata. Nam adcidit· cùm captiui eius nauis subinde in Hispaniam, non coniuncti· sed per multas naues distributi, mitterentur: vt eorum quinque in naui quadam, saccaro, ceterisque mercibus, & quindecim millibus ducatorum, pecunia Regia, onusta, coniurationem noctu fecerint· & præcipitatis in mare Hispanis, libertatem sibi fortiter adseruerint· eamque nauim, cum omni præda, in Galliam, spolia ampla referentes, vexerint.

Enimuero: Supra ostendimus · regendis Indis, non solum Ciuiles ac Militares Magistratus fuisse datos: verùm etiam, Ecclesiasticos esse institutos. Necesse ergo fuit · quo illi Barbari ad ciuilem aliquam societatē cultumq; formarentur · ipsos erudiri · vt autem erudirentur, Scholas erigi; in quibus, & linguas cū Hispanis communes, & artes, perdiscerent. Oportuit etiam, quod ad Christianam Religionem pertinet · Templa & Monasteria, quibus ad pietatem & incitarētur, & exercerētur, et intra eius limites contienerentur, ipsis exstrui. Hæc, ipsis primùm Sacerdotes Hispani, & Monachi, præstiterunt. Tandem verò, qui ab Iesu Societate nomen obtinent · hoc munus sibi quoq; seriò sumpserunt. Nam Peruanum regnum, & Mexicanum, ingressi · in vtroq; Catholicam nostram Religionem, & litteras, diligenter docent. Itaque · cùm præter tria illa paupertatis, castitatis, & obedientiæ, nuncupata Vota · quartum etiam profiteantur · quo sese vni penitus Romano Maximo Pontifici, ad omnia, nullaque re excepta, strictè deuinciunt · & quocumq; iubeat, ipsi migrent: eo etiam Euangelij vocem, vt eius omnes in terras sonus exeat, perferre minimè dubitarunt. Ergo · in duobus illis Regnis, Collegia, in quibus & Iuuentus linguas, & artes optimas doceretur, erexēre. In Peruano quidem, tria · nimirum: Limense, Cuchense, Ciuitatisq; Pacis. Residentias verò, quas illi nominant, quattuor: Potosinam, Sancti Iacobi, Xuli, Peraniană. Ea, loca sunt in vrbibus, destinata illis è Societate, qui ad eas, habendis concionibus, ex aliquo suo vicino Collegio, mittuntur. In Mexicano autem regno, quattuor Collegia fundarunt. Mexicanum videlicet · Probationisque Domum · in qua Domo, Patres Societatis seniores, vlterius exercentur; quo & se magis magisque, & pietatem

tem fidemque suam, probent. Porro: Collegium Mechoacanum, Cnaxacanum, & Angelopolitanum. Denique: Brasiliam prouinciam, quæ vna iuris imperijq; Lusitanici, ad Occidentis Indiam quoque spectat. Collegijs tribus erudiunt: nempe: Bagacensi, Fluminis Ianuarij, & Pernambucensi. In ea porrò, Residentias quinque, quas adpellant, ipsi numerant. Portus scilicet securi, spiritusque Sancti, ac Sancti Vincentij, Piratinimensem, & Mearum. Reliquum est quod addam: vt, quoniam Quareca, sola prouinciarum America, quæ sub Aequatore sita est, cur Aethiopas olim nouit hodieq; generat. nam & Homerus, Græcorum antiquissimus, vnos Aethiopum facit Africanos: alteros Athlanticos, hoc est, vt interpretor, Americanos. Αἰθίοπας, inquit, τοὶ διχθὰ δεδαίαται, ἔσχατοι ἀνδρῶν.: cur ergo Quareca sola eos gignat nigros, quæratur. Vix enim, hac nigredo, in vicini Solis ardorem: vti Cosmographis & Physicis placet: tribui potest. Quoniam sub Torrida Zona, multæ hodie nationes habitant: ab Aethiopibus tamen, longè alio colore distinguuntur. Aut igitur, in seminis naturam, ex Medicorum sententia, nigredinis caussa referēda est: aut certè, occulta quædam alia eius est ratio. Equidem, si quid altius perscrutari licet, diuinam esse sentio. Nam Bechaiaus Iudæus Rabinus, Hispanus, vir haud indoctus, qui, annis ab hinc prope trecētis, in Genesim scripsit, sic habet. Chamum Noachi filium, & canem, & coruum, sed fides penes sit auctorem: submerso iam terrarum Orbe, in Arca, operam Veneri dedisse: diuinitus hinc factum: vt eius Chami filius, ex eo patris cum vxore congressu, natus: omnisque adeo posteritas, internam patris malitiam, corporali nigredine testaretur. Canis verò, deinceps, in coitu, femellæ colligaretur: & genitalo

ttt s tale

tale semen, per rostrum, Coruus emitteret. Illud sanè constat: nullibi terrarum, nigriores homines, quàm in mediterraneis Africæ locis, inueniri: ea autem loca Chus Chami nepos, incoluit & omnes eius posteri. Quam ob causam Aethiops, Hebræis Chus-aph, ab adusta nempe facie, dicitur. Postremo, quod ad has occiduas Hispanorum 55. *nauigationes adtinet, præterire non possum: quasi suspicari posse veteribus fuisse, aliqua saltem ex parte, notas. Præter enim Homeri versum illum, de Aethiopibus Aristoteles, siue Theophrastus ille, de Mundi mirabilibus, scribit: Carthaginenses, decreto Senatus, Athlãticas nauigationes tum intermittere coactos cùm eorum permulti, in Athlantici maris terras illas bellorum Romanorum tædio, migrarent. Et Plato in Critia, & Timæo, indicat: in Athlantico Oceano præter cæteras multas quidem terras vnam etiam esse insulam Athlantidem, quæ Africam & Asiam magnitudine superet. Ac Seneca in Medea Tragœdia, nouum hunc orbem quasi detexit. Refertque L. Marineus Siculus in veteribus Hispan olæ insulæ fodinis, nummum aureum repertum in quo, & Augusti Cæsaris effigies sculpta erat; & inscriptio, quem nummum Episcopus Consentinus, Pontifici Maximo miserit.*

III *NVNC de Lusitanorum nauigatione. Hanc veteribus cognitam maiore coniectura, quàm de superiore, ducor. Plinius enim in Arabico Sinu Claudio Augusti Filio Imperatore fragmenta nauium Hispanicarum, quæ naufragio perierant, agnita repertaq; tradit. Melaq́ue Pomponius: Hannonem Carthaginensem cùm exploratum missus esset vectum à Gadibus, ad Austrum, & Orientem, Africæq; littora pleraque circumuectum. Porrò ex Cor-*

ne-

nelio Nepote, idem auctor est: Eudoxum quendam· cùm Lathyrum Aegypti Regem fugeret· egressum ex Arabico sinu, peruectumque Gades. Multo verò ante· visum Cælius Antipater notat: quem ex Hispania in Aethiopiam, propter commercia, nauigasse, cognitum planè fuit. Idemque Nepos adfert: Q. Metello Celeri. C. Afranij in Consulatu collega, sed tum Galliæ Proconsuli· Indos aliquot, à Rege Sueuorum, dono datos·eos nimirum· ex India, commercij caussa nauigantes, in Germaniam, tempestatibus abreptos, Suecorum potius, quod Germanicum Oceanum adcolant· Regem crediderim. Denique Pius, cognomento Secundus, Pontifex Max. Asiam describens, ait· In Othonis vita legi: sub Teutonicis, sic enim inquit, Imperatoribus· Indicam nauim, vnà cum Indis negotiatoribus in Germanico littore fuisse deprehensam: eoque ventorum vi, ex Oriente, propulsam constitisse. Detur· Veteribus vsitatam fuisse: nobis tamē, noua est. Hæc sic habet. Annis ante aliquot· quàm Rex Hispaniæ Ferdinandus, nouum illum Orbem inuestigaret: Henricus Lusitaniæ Rex, bellum in Africa mouerat. Cuius belli occasione· qui animo res ingentes conceperat, aditum sibi, ad remotissimas terras, & ad eam diem incognitas, patefacere cogitabat. Classem ergo, quæ id tentaret, Orientem eam partem versus, expediuit. Quam nauigationem Alfonsus, qui ei successit, intermisit· multis alijs arduis Regni negotijs oppressus. Sed Ioannes filius· eam, mortuo patre, ita renouauit: vt instructa classe, maximam Aethiopiæ partem perlustrauerit· neque destiterit: donec in Bonæ Spei promontorium· sic enim ab eius classis ductoribus, quod ipsis deinceps in Indiam· nauigatio, certa

quasi,

3 quasi,promitteretur dici placuit:peruenisset. Illam is vltra etiam progredi iusserat. Sub id verò tempus quo Rex Hispaniarum Ferdinandus, sibi viam, ad nouum illum Orbem, aperiebat Emmanuel Lusitaniæ Rex Ioannis, antecessoris sui, vestigijs insistens Vascum Gamam, nouæ classi præfecit. Hic igitur repetita Ioannis nauigatione primus in Calecutium, quod est Indiæ regnum, penetrauit. Nam Regis omne studium, in Indiam contendebat. Etsi enim, ob id eam nauigationem maximè suscepit: quo Religioni Christianæ propagandæ cumprimis operam daret: huic tamen proposito hanc vtilitatis caussam simul & coniunctam, & indiuiduam comitem, adhærere oportuit: quod videlicet, vnius hac Oceani maris nauigatione si portus aliquot, quemadmodum firmandis viribus ei necesse fuit, occuparet: Venetis certè Indiæ commercia præripiebat & ea ipse sibi tota id, quod contigit adferebat. Nam Veneti, soliti antea erant aromata, lucrosissimasq; merces, ex India per Arabicum sinum cui Mare Rubrum nomen est, in Alexandriam nobilissimum Aegypti totius emporium, adsportare inde, Venetias: Quæ ex vrbe in singulas demum Orbis totius Christiani partes, distributæ mittebantur. Venetorum nauigatio, breuior erat, Lusitanorum verò, longior est. Et fiebat: vt Indicæ Venetorum merces, viliori pretio, quàm hodie Lusitanicæ incorruptioresque venirent. Lusitani enim, omnem Africæ oram prælegunt ac longa dein via, Orientem versus nauigant sexq; itineri conficiundo, menses impendunt. India Orien- 4 tis regio est & Asiæ terminus. Olim etiam Alexandri in ea bellis, deuictoque Poro Rege, fuit longè nobilissima. Tantum enim littoris, secundùm Melam, occupat India quantum, velis, per sexaginta dies ac noctes, cursus sit.

Si

Si tamen prouinciæ longitudo, tanta esse potest. Naues enim ad nauigandum instructa, plenis velis, secundissimoque vento · intra viginti quatuor horas· centum communia milliaria Germanica conficere dicuntur. Quidam· esse tertiam omnium Orbis terrarum partem, aiunt. Multitudine certè gentium, regnorum, prouinciarum, & vrbium· est longè clarissima. Lenes in ea auræ · magna cæli temperies, vbertasq; soli. Necessariò ergo fit: vt, quod & Plinius testatur, maiora, quàm cæteræ regiones, producat· nimirum homines· animalia item· & arbores. Hinc· 5 hominibus, vita illic· ob aeris præcipuè puritatem, multò longior. Inter cetera autem commoda· quæ passim India fert, ab hoc nostro Orbe aliena· vel quæ, illa, si non passim, certis saltem in locis, gignit: hæc sunt potissimum. De hominibus gygantes vti referunt, & pygmæi. Ex quadrupedibus· leo, rhinoceros, gryphes, qui & alati sunt. Silentio præterire non possum, neq; debeo: Indiam, Elephantes innumeros gignere, aratro & armis aptos plures, ac maiores, quã Africa. Mares, binos dentes habẽt, in superiori maxillæ non deciduos. feminæ· vel nullos habent, vel multò breuiores. Zeilana insula, maximos & optimos omniũ totius India· summiq; ingenij · & quibus reliquos obedientes esse ferunt· progenerat. Hi non modò vernaculam, sed etiam peregrinas linguas, si doceantur, intelligunt. Gloria sunt cupidi· beneficiorum memores, & iniuriarum vindictam expetunt. Capiuntur hoc modo. Cinguntur eorum pascua, ducentis hominum millibus· eaq; paullatim in orbem contrahuntur donec tandem in angustũ coacti, effugere non possint. Ita in Peguæ regno, aliquando quattuor millia Elephantorũ præter alias feras · simul capta, scribitur. Capiuntur & hac arte. Emittuntur in siluas, mansue-

sueta Elephantes feminæ monitæ ne congressum admittant, nisi prius ad stabula reuersæ sint. Has alij mares præsertim, continuò subsequuntur, vsque ad stabula. vbi tum abeuntibus mox feminis, facile concluduntur & domantur. Hac verò ratione domantur. Iuniores nimirum, verberibus obiurgationibus, & fame interdũ etiã, beneficijs; Maiores ædibus inclusi per fenestras spiculis petuntur, donec iam fessi vulneribus & fame, propè sint enecti. Tum blandis verbis, & promissis, ad mansuetudinem, pelliciuntur, procumbentesq́ue Rectorum iussu, lauantur inunguntur oleo, & cibo reficiuntur. Deinde: singulis prope momentis interrogantur, qui valeant, quid petant. Sic paulatim mansuescunt. Rumor est: Regi Sianæ, esse Elephantum album eamq́ ob causam ipsum, Elephanti candidi Regem, adpellabant. Carnibus Elephanti crudis vesci Aethiopes, dicuntur. Elephas mures & formicas odit: & vbi eas in stabulo versari senserit non, nisi retorta introrsum proboscide, dormiet ne vllum ab illarum morsibus, aut arrosione incommodum capiat. Dentium Elephanti tantus est in operibus & instrumentis, monilibusq́ vsus: vt ex regione Sofalæ & Melindi interiecta quotannis; in Indiam deuehantur millies sexcenta pondo præter eos dentes qui ex plerisque Indiæ Prouincijs conuehuntur. Huius eboris aliqua pars in Chinarum regionem defertur maxima verò Cambaiam. Propinquis enim mortuis feminæ illico omnia monilia quorum viginti genera, ex ebore confecta. singula in brachijs gestant confringunt, & posito luctu, noua inducunt. Ebur maiorum dentium pluris minorum minoris æstimatur. Ex reptilibus verò in India inusitati nobis, sunt dracones, aspides & ceteri id genus immanes, horrendiq́ serpentes. Scorpiones etiam alati.

velati. Et Aquatilium quæ Ἀμφίβια, Hippopotamus Gangis, ac Nili incola, Crocodilus. Aues non paucas habet, nostris dissimiles, & alias quæ nobis desunt veluti: variæ speciei Psittacos, quibus referta est. Fruges, bis quotannis in ea feruntur ad maturitatem peruenire. Fructus, à nostris differunt. Mirobalana, & Cassia præstat. Arbores generat, semper frondentes, & admodum proceras; arundinem præcipuè. Est & arbor ibi, quam sola creat, Ebenus.

7 Aromata & simplicia quædam medicamenta Orientalis Indiæ, nobiliora vir in eis exercitatissimus, & eruditissimus, Carolus Clusius, Atrebas ex Lusitanis Medicis diligenter exposuit. Ea quam potero breuissimè perstringam. Ambarum optimum, N aledtua insula generat. Circa Comorine se promontorium, Ambri fragmentum inuentum est, trium ferè millium pondo. Inuenitur, sed rarò, in Timota & Brasilia. Aloe plurima, in Cambaia & Bengala, sed laudatissima, in Zacotora. Agallochum, siue lignum Aloes legitimum tantum ex India deportatur. cortice, non cute, vestitur. Asa fœtida cibus & medicamentum. Iusculis, & oleribus, eam commiscent, confricato primum ex ea, lebete. Frequens in Mandoua, Chitora & Delia. Beniu, gummi genus est, ignotum Græcis, Latinis, & Iudæis. Vulnerantur arbores vt maiori quantitate effluat. Duplex eius genus nigrius in Iaoa & Zamatra, reperitur. Thus in Arabia tantum nascitur. cuius apud Indos Medicos, vsus frequentissimus in China & regionibus Malacæ vicinis. Myrrha plurima, ex Arabia, & Abyssina Aethiopiæ. Lacca in regione Peguæ prouenit. Magnæ eam formicæ, in terræ viscerib. alibiq; natæ in vastæ cuiusdam arboris folijs, prunum referentes minutis surculis & ramulis, apum more, elaborant. materiam ex ipsa arbore,

bore, exſugentes. hi deinde rami reuulſi, in vmbra ſiccantur donec decidant ramuli. Lacca verò tanquam in ſubulos concreta, manet. interdum, ligni fragmenta inhærent. Sincerior tamen, eorum expers eſt. Cancamum gummi genus: ex Guinea vehitur, myrrhæ quaſi ſimile. decidit ex proceris arboribus, quæ Myrti habent folia. Vnum eſt album aliud, ſubnigrum, Caphura; gummi eſt, quod in ligni meditullium cadens, deinde extrahitur, aut per rimas exſudat primum, candidum ſineque vllis rubentibus, aut nigricantibus maculis. Naſcitur, in Burneo, Bairroſo, Zamatra, & Pacema. Duorum eſt generum. Vnum, quod è Burneo aduehitur Europæ, propter maximum ſui pretium, hactenus incognitum. Alterum, è China: hoc in orbiculares panes coactum, ad nos aduehitur. Soli Græcorum Aetio, notum aiunt. Cate, ſiue Lycium dentibus relaxandis familiare eſt Indis: Arbor, vnde extrahitur, fraxino ſimilis magnitudine, folio minuto Ericæ ſimillimo, perpetuo virente. vnde lignum, vulgo Semperuiuum adpellatur. Eius frequens vſus, cum Betre in maſticatorijs. Plurimum naſcitur, in Cambayæ vrbibus, Bazaima, Manora, & Damana, & in Goa Continenti. Mannæ tria genera ex Vzbequaa deportantur. Tutia ex Quirino in Perſia regione Ormuzio finitima fit, & conflatur, è cineribus arboris cuiuſdam, nomine Goan, iſtic naſcentis. Cuminum ijſdem locis, laudatiſſimum totius Perſiæ naſcitur. Ebur, oſſa ſunt elephanti. Canella, ſiue Cinnamomum cuius, duo tantùm genera; alterum, in Zeilana, alterum, in Iaoa, & Malauare, naſcitur. In America, nulla in China quoque nulla, producitur. Sandalum, Rubrum, in India citra Gangem Album, & Pallidum, vltra Gangem & in Timora, inſula portuoſa naſci-

scitur. Indi eo contuso mortarijs lapideis, & aqua macerato ad æstus tollendos, & odorem conciliandum corpus totum inungunt. Aduehitur vtrumque Malaca, Lusitanorum nauibus in maxima totius Indiæ Emporia nimirum Cochimense, & Goense. Indeq; in Malauarim, Canaram, Bengalam, Decamam & Guzaraten. Perijt enim Lusitanorum bellis, Calecutium proximis superioribus annis, florẽtißimum Indiæ totius Emporiũ. In exteras regiones importata Sandali arbor, etiam crescit. Nam Andanagere, regni Decamæ primaria vrbe crescit, & in Regis Nizamoxæ hortis, amplißimis, qui omnium peregrinarum arborum etiam nostratium, quæ fructiferæ sunt genere sunt excultißimi. Betre Indi suauioris halitus gratia, cum alijs mixtum potentiores masticant. Idemq́ue faciunt plebei cum potentioribus locuturi. Vel, qui eo carent manum ori adponunt, ne eos halitu offendant. Os enim non habere odoratum summæ apud eos est inciuilitatis. Mulieres quoq;, viris congressuræ illud Betræ masticant lasciuiæ maximum id esse illectamentum, arbitrantes. Sed ab eius esu abstinent, cùm defunctos propinquos lugent. Macis arbor, in insula Bãda prouenit myristicamq; nucẽ, Macin, profert. Garyophyllum, in Maluccis insulis quinq; solis quarum Gilolo primaria est, nascitur. Colliguntur Garyophilli à die XVII. Cal. Octob. in Ianuar. vsq;, & Februarium violẽta flagellatione, summis arboribus excußi & per triduũ in solo mundato, ad solem siccati. Piper copiosè in Malauari prouenit. maritima regio est quæ à Gomorino promontorio, Cananore vsq; pertingit. Nascitur & in insulis Iauæ vicinis, & Sunda, & Luda. Piper longũ, in Bẽgala regione quingentis milliaribus à Malauari dißita,

††† pro-

prouenit vbi & candidum, & nigrum, gignitur. Albū, rarum est: procerumq; mensis inferri solet. Faufel, plurimum in Malauari crescit. In Guzarate & Decama locis dumtaxat maritimis, neq; copiosè, sed laudatum, nascitur. optimum, in Mombaima insula. plurimum in Zeilana, sed candidum. Tamarindi medicamentum est notum: optimi in Cambatete & Guzarate proueniunt. Anacardium copiosum in Cananore, Calecutio, Cambaia, & Decama. Calamus Aromaticus, per vniuersam Indiam seritur. in qua tantùm crescit. plurimus, in Guzarate, & Balaguate. In Goa quoque. sed paucus gignitur. Nardus in Mandoua & Chitora, prouincijs Deliæ, Bengalæ & Decamæ vicinis iuxta Gangem nascitur. Costū circa Guzaraten, in Mandoua & Chitora: plurimus Malaccæ vsus est. Turbit in Cambaiete, Surrateq́ue, Dio insula, & Bazaimo, vicinisq; locis, procreatur. Rhabarbarum omne, in Chinarum prouincia nascitur. China, radix, oritur in vastissima Chinarum regione, quæ Tartariam spectat. Veneream quidem luem, quæ Chinam & Iaponiam, aliasq; Indiæ prouincias, longè latéque peruagatur mirificè curat. Adeo: vt, postquam eius vsus, per Indiam increbuit: id quòd post annū Christi millesimum, quingentesimum, trigesimum quintum contigit: Guaiacanum lignum tanquam Hispanus quispiam helluones Indos, nimia inedia enecans: vilescere cœperit, vel potius omnino profligari. Galanga minor, è China: maior & deterior, ex Iaua insula: ad nos aduehitur. Gingiber semine, aut radice satum, in omnibus Indiæ nobis nota locis, gignitur. optimum est, Malauaricum: idemq; frequentissimum, Arabibus & Persis expetitum: secūdum locum obtinet id, quod in Bengala

rep-

repperitur.tertium· quod in Dabulo & Bazaimo,omniqúe ea ora maritima Sapphiri genus vtrumque, aqueum & obscurum· inuenitur in Calecutio, Cananore, & Bisnagua.præstantiores ex Zeilana· laudatissimi,ex Pegua adferuntur. Hyachintus, & Granatus, nascuntur in Calecutio, & Cananore. Granatos præbet Cambaia, & Balaguate. Oculus Catti· ex Zeilana,laudatissimus· in Pegua nonnulli. multò pluris apud Indos quàm Lusitanos,fit. Lineus pannus,ita ad lapidem hunc compressus, vt gemmæ meditullium siue oculum tangat·nullo igni vri potest· Coru, herba Malauarica dicitur·quòd Malauares eam,primi omniũ, esse præsentissimum dysenteriæ remedium docuerunt.Mangus fructus omnes Europæ fructus, suauitate superat.optimus,in Ormuzio producitur.Secundus ab hoc,in Guzarate.tertius,in Balaguate.Arbor Mangas,bis quotannis fructum fert. Cidonia Bengala· in Bengala enim viciniisq́; regionibus·prouenit· arbor est· oleæ magnitudine. Fructus·aduersus alui profluuia vtilis· Carambolus fructus· in Goa, minoris oui Gallinacei magnitudine· in quattuor partes dissectus, nascitur· palato gratissimus, saccaro conditus. Brindones· fructus·eo tinctores vtuntur· cortex eius seruatur,aceto conficiendo. Datura plãta· in India citeriore frequens. in Malauare nascitur. Eius florem,aut semen fures in eorum cibum iniiciunt· quos deprædari volunt. Eo sumpto mente alienantur. eoqúe soluuntur in risum: & magna libertate id sibi, quod illis libitum est.prædari sinunt.Bangue,planta cãnabi similis·aptissima somno conciliãdo.Sed & Muscum gignit India, Cardamomum maius, & Laserpitium. Margaritarum autem,gemmarumq́;, & vnionum ple-

na est. Adamantes habet, carbunculos, pyropos & quos
adpellant topazios, berillos, chrysoprasos. Auri etiam fo
dinis & argenti non caret. Quamobrem: à Poetis, sæpè
Diues adpellatur. Mirum sanè, vel miraculo potius simi 8
le, posteritati videbitur: eo vsq; hominum nostrorum in-
dustriã, ac labores, penetrare potuisse: vt hasce duas na-
uigationes Orientis & Occidentis, inuenerint. Sed quid
non audet, vir magnanimus? Nonne enim Magallanus
natione Lusitanus non prius ab Europæis tentata naui-
gatione fretũ, quod ab eo nunc Magallanicum adpellãt
quinquagesimo secundo latitudinis gradu, ad Austrum,
aperuit? Nonne, per inferius hemisphærium, immenso cæ
li marisq; tractu superato sub Orientem Solem ad Mo-
luccas peruenit? Nonne vna, ex eius classe nauis, Victo-
ria nomine eo in insula Mutama cæso in bello, digressa
memorabili ad omnem posteritatem facinore reliquũ
itineris, per superum hemisphærium Indiæ, Africæq. oras
prætereuecta, tertio ab discessu anno Sebastiano Cano
Nauarcho incolumis in Hispaniam peruenit? Ergo vni-
uersum Orbem hæc nauis, circuiuit & nunc illorum, nũc
istorum Antipodum prouincias, adtigit. Quamobrẽ, eius
nauis relliquiæ Hispali memoriæ caussa iure meritoque
posteritati reseruantur. Præterea historiæ produnt Va- 9
scum Nonium Valboam in Oceano instituta ad Meri-
diem noua nauigatione id mare detexisse, quòd vulgo
Surum nominant. Ex altissimo conspectũ monte, socijs id
ostendit, eiusq; possessionem, Hispaniarum Regis nomi-
ne adhibitis ex solemni more testibus, & notario cepit.
posteaq; paullo, Margaritarum Insulam repperit. At ne 10
omnis, vnis Hispanis, Oceani maris gloria, totaq; conce-
deretur; Britanni, Septentriones, noua in Moscouiã na-
uiga-

*uigatione, ab hinc annis viginti plus minus, illustrarunt.
Nam bellis Sueticis à Moscouitarum, Naruicoq; Liuo-
niæ, exclusi commercio: iter ad illos Oceano hinc Norue
giæ, Finmarchiæ, Lappiæ, Scricfinniæ, Biarmiæq; : illinc
Groenlandiæ littora, prætervecti vltra septuagesimum
latitudinis Aquilonaris gradū sibi patefaciunt. Quā na-
uigationem Belgæ postea non sine tamen, cū ijsdem Bri-
tannis, velitatione sunt secuti. Eò vehūt argenti veteris
fragmenta, lineasq; vestes prope detritas omniūq; gene-
ris minutiores merces, ad vsum cultumq; corporis ho-
minum vtriusque sexus · veluti lintea & byssea cingu-
la, periscelides, crumenas, cultros & id genus sexcenta.
A Moschis autem, pelles omnis generis pretiosas adfe-
runt, & salmones salitos, fumoq; duratos. Qui enim
eas prouincias frequentāt piscatores propè omnes sunt.
Soluunt Belgæ ex Batauis circiter Idus Martias · vt an-
te Solstitium æstiuū eò naues adpellant. Moschi enim in
littore Boreali sedes non figunt sed circa æstatē eò, pisca
tionis, & commercij gratia, tantùm se cōferunt: postea,
aduentante hieme, domum reuertuntur. eoq; nomine,
mercatores in Continētem ad eos commeant. Nec illic,
vltra septem aut octo hebdomadas, hærent: ne, ab aspe-*
11 *ritate ingruentis hiemis obruantur. Fertur, Enchusana
quadam nauis hac via, Sarmatiæ, Asiaticæ, & Tartariæ,
littora mercatorum quorundam sumptu, diligēter ex-
plorare. Deniq; ne quid intactum relinquant: Batavi
quidam; Carolo Quincto contra Gallos bellum gerente,
ne in Gallorum manus inciderēt ex Canarijs insulis, cur
su ad Boreā flexo per Orcades & Hebudes indeq;, per
Oceanum Germanicum, Sebastiano Bolmano, Scheida-
mensi Batauo, Nauarcho in Zelandiæ Veriensem por-*

sunt maxima commeatus inopia pressi peruenêre. Sed 12
ad Lusitanos, à quibus sum longè digressus, redeo. Itaque Lusitani, cognitis tot ac tantis illis Indiæ opibus: nihil potius habuêre quàm vt, portubus, vrbibus, ac locis suis nauigationi quo eam securam redderent oportunis quã primum potirentur. In eamq; rem omnes sedulò neruos contenderunt. Oppidis ac locis ergo, quæ cepissent, præsidia statim, & præcipuis etiam arces, veluti Cambaia vrbi, imposuêre à qua Turcam, eam expugnare conantem, repulerunt. Calecutij & in Aurea Chersoneso, quam Malacam vulgo nominant multa Indiæ commercia sunt frequentissima. In hanc autem Chersonesum ex insulis Moluccis non procul dissitis Aromata importantur. In ijs enim Insulis nascuntur. Quæ igitur oppida, portus, ac loca, Lusitani cepêre: ea præsidijs, & opere, diligenter munierunt. Cum vicinis verò Regibus ac principibus quos in ijs regionibus ipsi opibus & potentia præstare cognouerant amicitiæ, ac pacis, & commerciorum fœdera iunxerunt. His artibus bello quæsita retinent. tum quod legum, quas victis dedêre Magistratuumque, ac tributorum vinculis: nec non, constituta, qua licuit vbiq;, Christiana Religione ea quoque sibi confirmarunt. Hispani cùm publici etiam commodi sui non immemores ex 13
Moluccis insulis, in Auream Chersonesum tot opes efferri, tot Aromata aduehi cognouissent: omni studio sibi contendendum putauerunt vt noua repertâ via, in eas ferri possent. Quam Magallanus, Caroli Quinti iussu explorauit. Quæ res, cùm dissidiorum inter Reges caussam præbuisset: & vtriusq; clientes earum ius ad suas partes reuocarent coorta fuit disputatio: vtri nimirum diuisionis Orbis iure Alexandri Sexti Summi Pontificis decre

fg

to sancitæ deberentur. Quoniam enim duabus hisce, Hispani in Orbem nouum, & Lusitani in Indiam, detectis nauigationibus fiebat: vt, vterque, vlterius progrediendi cupidus alias porrò Insulas, & regiones indagaret: nauium præfecti, ipsique adeo classium duces, in eam cogitationem & expeditionem, acriter incitabantur. Inuentorem quippe gloria comitabatur, idoneus ad audendum omnia stimulus. Ad hæc adcedebat Regis fauor, & beneuolentia præmijq; magni certa spes. Quare contemptis periculis vniuersis, eò quisque labores suos conferebat: vt Regi suo, recens repertis terris, aliquam prius incognitam aperiret. Sic eueniebat vt omnia vtrique perlustrarent. Hinc verò periculum prævidebant, fore: ne, dum tanto hæc studij ardore procurarentur: Hispanus Lusitani, & Lusitanus Hispani, nauigationes institutas, impediret. Ergo: locum aliquando controuersiis & inter amicos Reges, eorumq; clientes, bellorum aut odiorum certè occasiones præberi. Ne hoc adcideret, duo hi Reges sibi magnopere cauendum ducebant. Tandem: ex ea, quam dixi, auctoritate Alexandri Sexti, Maximi Pontificis vni-
14 *uersum Orbem in duas æquales partes facto vtriusque ab insulis Hesperidum initio diuiserunt. Quæ Insulæ Capitis Viridis ex opposito eius nominis in Africa promontorio dicuntur. Ducta igitur ab Arctico est linea, quæ per Fortunatas quas hodie Canarias vocant et Antarcticum permeans, in eodem demum Arctico fixa maneret. Ergo quidquid, ab Hesperidibus rectà in Orientem nauigantibus Lusitanis incognitæ terræ ad centum octogintagradus detegeretur, id omne ijs cederet: quidquid autem in Occidētem ad totidem gradus*

Hispanis. Quamobrem: Hispani, cursum in Occidentem, ad nouum Orbem nauigantes his pactis adstricti tenuêre. Lusitani autem: per Meridiem, & Hesperidum littora, & Aequatorem, Tropicumq; Capricorni, transeuntes demum per Arabicum & Persicum mare ad Indiæ littora citra Gangem vbi Calecutiũ, celeberrimum Indiæ totius Emporium, deferuntur. Inde Taprobanam et in Auream Chersonesum. tandem ad Sinas & Iaponios vsque, extremos Orientis populos. Totus autem ille Continentis Asiæ tractus, qui vltra Indũ, ad Austrum & Ortum, Indico & Eoo mari ad Septem Triones Tartaria, definitur: Indorum Sinarumq; regionibus constat. India vniuersa quæ Indo flumine, Tauri iugis, Sinis, & Oceano circumscripta, Gange interlabente, veteribus duplex fuit: duabus peninsulis ad Meridiem longè in mare procurrens tres amplissimos Sinus efficit. frequentibus portubus & oppidis illustres. Nunc in multos principatus et regna armorum & mercaturæ studijs clarissima diuiditur In ea, quæ ad Occasum est, peninsula Cambaicũ, Delium, Decamense, Bisnagarense, & Narsingense regna sunt Decami Rex est potentissimus. Qui nunc regno potitur, Nizamoxa nomine, præter mediocrem doctrinam, qua præstat, semper apud se Medicos eruditos alit magnis stipendijs, tum Persas, tũ Turcas. Illud in Indis harum regionum plerisque, est memorabile tenuiores Regibus suis, munerũ loco, rosas nostrates offerre solere quib. eorundẽ Regum cubicula insternũtur: Bisnageroq. Regi quotannis ex odoribus & floribus tributa, ad quinque propè millium Hispanicorum nũmorum aureorum, summam, solui. Sunt in eadem peninsula, ex Calecutij interitu duo, proxima Patrũ memoria, nata Emporia,

longè

*longè celeberrima·Goanũ,& Cochimense.Illud tamen,
quàm hoc frequentius efficit,totius per Indiam Lusitano
rum imperij administrator,qui prorege firmas ibidem
sedes habet.Vrbs Goa,varijs hominum generibus abun-
dat.Amplissimum hic collegiũ,Societas I E S V·Ioannis
Tertij Lusitaniæ Regis beneficio egregiè locupletatum·
possidet.In quo,vltra sexcentos diuersissimarum gentiũ
pueros,ad pietatẽ & litteras diligenter informari pro-
ditur·nimirũ·Brachimanas,Persas, Arabes, Aethiopes,
Cafres, Canarios, Guzarates, Dacamios, Malauares,
Bengalanos,Canaraos,Peguos,Patanes,Chingalas, Ia
uenses, Malaios, Manancabos, Macazaios, Maluccos,
Sionios,Mauros,Sinas·ceterosq; id genus.Et ex hac de-
mum schola·quæ Theologiæ,bonarumq; litterarum stu-
dijs floret,in omnes Orientis prouincias,domum quisq;
suam mittuntur. Adeò:vt hoc Collegium totius in India
Christianæ Religionis,& Reipubl. seminarium, non im
16 meritò dici possit.Sed·præter Goanũ hoc collegium,alia
quoq; collegia eadẽ Societas fundauit. Itaq; hactenus
in Orientis India,Septẽ numerãtur.Goanum videlicet,
quo de agitur·Cochimẽse,Bazainense,Salsettanũ, Ma-
lacense,& Iapponiorũ Bungense. Residentias aũt, quas
Socij nominant·tredecim sunt,Cherana, S.Thomæ, Da-
manensis,Tannensis, Bandoranẽsis, Caulana, Trauan-
cori,Cõmorinensis,Manarinensis,Sinensis, Aethiopica,
Ambrinensis,& S.Trinitatis. His addantur Iapponen-
sis·Veluti·Meacensis,Emurensis,& aliæ quædam. Alte-
rius verò peninsulæ regna sunt hæc:Vermanum, Auanũ,
Peguanum,Sianense, & Malacense.Quod postremum,
eiusdem nominis vrbẽ primariam; Emporio simul vlte-
rioris Indiæ frequentissimo, & Societatis Collegio cele-*

brem,habet.In intimo,medij Sinus Indici,recessu, qua Ganges fluit,sunt Orixa,Bengala,& Mandao, ditiones nobilissimæ. Ad ortum,Camboia, & Campa. Flumina, 17
totius Indiæ maxima,sunt; Indus,& Ganges. Gangem fluuium,Indi,sanctum existimãt ita vt,morituri regni Bengalæ indigenæ & incolæ,hoc flumine mergi se iubeant.Sed pedibus duntaxat.Sunt aũt in eo flumine certa Idolorum delubra,ad quorum cultum cateruatim confluunt mercatores è Guzaratis, & Decanæ regni incolis;magnaq; donaria eò inferunt.Indiæ, innumerabilis propemodum Insularum numerus, adiacet:Clarissimæ 18
sunt Zeilanda siue Zeilana:& quæ nunc Samatra; Veteribus Taprobana;dicitur.tum Iaua duplex,Maior,& Minor.Quarũ pleraq; Lusitanis parent·aut cum eis pacem & amicitiam conseruãt.Zeilana insula · octoginta milliaria Lusitanica continet in circuitu· in longitudinẽ ad triginta protenditur.Sita est è regione Promontorij Comorimi.Populosaq; est admodũ · tametsi, magna ex parte montosa.Eius incolæ nominãtur Chingalæ.Vberrima totius Orbis,laudatissimaq;. Nucum Myristicarum feracissima.Garyophyllos,piperq;gignit.Omnis item generis gemmas,præter adamantes,habet. Margaritarũ, auri,argenti,magna copia. Siluæ, omnis generis auibus scatent.pauonibus,gallinis,palumbis varij generis. multoq; venatu·ceruis & apris. Delicatissimi istic fructus· tametsi sponte nascentes.ficus,vuæ·aurea mala,suauitate,reliqua totius Orbis superant. Ligno & ferro abundat.Multa palmarum genera·optimiq;, vti dixi, Elephantes.Quæ de India Regibus auditu iucunda referri, 19
posceret hic locus·ne lõgior sim prætereo. Multa de eius situ,populis, legibus & morib. Strabo. De Simijs hoc ex

eo addam: infinitos in India, præsertim in silua ad Emodios montes, inueniri, maximis canibus maiores: præter faciem, quæ nigra est, albos esse totos, caudis, vtpote duorum cubitorum, longißimis. Hoc animal, non minus, quã Elephantes, ad humanum ingenium & captum adcedere. Cùm enim exercitum Alexandri vidissent: ipsos etiã in collibus quibusdam ordines instruxisse. Milites, exercitum hostilem putasse, & in eos contendisse. re tandem per Taxilum comperta cessasse. Ergo cùm omnia, quæ fieri videant, imitentur, & in arbores fugiant, ijsq́ insideant: venatores catinum aqua plenum in cõspectum ponere, oculosq́ ex ea sibi abluere, postea pro aqua, posito visco, discedere & ijs eminus insidiari. Vbi animal ex arbore descenderit, & sese visco illiuerit, & conniuenti palpebræ cohæserint: viuos capi. Vel, venatores, culleos quosdam in braccæ modum induere. abire, persimilibus ibi relictis, interius villosis, & visco illitis, & simias, se his induẽtes, facilè capi. Tygres, apud Prasios, duplo etiam maiores leone gigni, scribit. tum serpentes duorum cubitorum, cum mẽbraneis, vti vespertiliones, alis, & per noctem volare. Scorpios deniq́, volucres, ingentes. Validißimosq́, molossos, qui Leonem quoq́, Taurumq́ detineant. Viperæ quædam ibidem, sedecim cubitorum reperiuntur. Animalia quæ apud nos mansueta sunt, apud illos sunt fera. Arundo quædam nascitur, vlnarum triginta lõgitudine. Lapides India pretiosos cryſtallum, Carbunculos varij

20 *generis, & margaritas, gignit. Sapientiæ apud Indos opinio penes eos est, quos philosophos adpellamus. Philosophorum autem illis esse præcipui memorantur Baneanes, & Bramanes. Baneanes, tametsi nunc potius Negotiatores, quàm Philosophi nominandi veniant, sunt*

sunt sectis inter se diuisi. In eo tamen religione quadam omnes conueniunt: vt rem anima praeditā neq. occidant, nedum occisa vescantur. Hoc praeceptum tam strictè obseruant, vt plerunq; captas aues redimant, quas deinde pristinae libertati restituant. Neq; napis, allijs, pulmentis rubro colore infectis, neq; vino aut aceto, neq; Nimpa, neq; Ortaqua, potionis generibus vtuntur. Intenti longis ieiunijs se macerant, nocte tantummodo sumentes pauxillum saccari cum lactis, aut aquae potu. Superstitiosiores interdum cibo viginti diebus abstinent. Formicis & auibus aquam bibendam praebent, saccaro dulcatā. Quin imò ex corū instituto, nosocomium auiū est in Cambaiete, in quo omnis generis aues curātur, quae sanitati restitutae dimittuntur liberae. Haec est apud illos eleemosyna. Morituri, solent nonnulli certā facultatum portionē testamento legare, viris quibusdam, qui per solitudinem vagentur, & aquā peregrinis, & iter facientibus dent. Eodem vestiū genere, quo Gymnosophistae vsi fuisse perhibentur, amiciuntur: & eos, animarū transmigrationē in alia atq; alia corpora, credere rumor est. Brachmanes similem cum Baneanibus de hac animarum transmigratione opinionē traduntur sequi. Degunt in Balaguate, Cambaia & Malauare. Cibū non attingunt, nisi primùm loti toto corpore. Habētur in maiore veneratione, quàm Baneanes. Ex his enim Scribae Regibus deligūtur, & negotiorum procuratores, tum Quaestores & Legati. Hi tamen oēs, & qui in maritimis locis, quae Cuncama dicuntur, habitāt, omni carniū genere, excepta vaccina & porcina domestica, vescūtur. Animas vti Pythagorei, mortuis corporib. in alia corpora, quemadmodum dixi, trāsmigrare, credūt. aliaq. multa ridicula. Libros quosdam

21

dam & Prophetas habent, quibus superstitionem suam· sunt enim Indicorũ sacrorum Antistites· stabiliũt. Curam phanorũ gerunt, quæ Idolis sunt dedicata. Aedes, quas cum Idolis inhabitant, Pagodes appellantur. Vaccas adorant, easq; nõ mactandas docent. Deum opinantur esse nigrũ, hunc colorem, qui familiaris ipsis est, pulcherrimum arbitrãtes. Hinc etiã vt plurimùm ipsorum idola nigrore sunt horrida· impuroq; oleo perfusa· visu verò adeò fœda· vt vel solus eorũ adspectus intuẽti terrorem incutiat. Cõpluribus è plebe, idola admodum esse edacia, persuadẽt: ideoq; pecuniam ipsis, & varia esculentorum genera adferenda, persuadẽt. Hoc nimirum commento, sibi suisque, victum largè procurãt. Hinc bis cottidie, nimis credulum vulgus, per domesticos nummum dijs offert. Illi verò, furiosorum more, saltantes sistratiq. epulãtur. Tunc idola cibũ capere, miseris persuadentes. & ne quid sibi suisue desit, idola vehemẽter esse irata, populo denunciant, quod imperata non fiant: & nisi deos placet muneribus; fore confirmãt, vt aut occidantur ab ijs, aut calamitatib. afficiãtur; aut in ipsorũ ædes immittantur dæmonia. His eos technis in errore metuq; detinẽt. Quod quidem interdum etiã eorum aliqui nõ dissimulant, sed egestate se purgare conantur: quod præter saxea ista idola, nihil in bonis habeãt. Amaracum herbã magna superstitione, & ceremonijs, pro numine venerãtur. Quamuis interdũ inter eos aliqui reperiantur, præter cetera, Astrologiæ peritissimi, & in magnis dignitatibus constituti: pleriq; tamen plus malitiæ, quàm litterarum habẽt. Polygamiã naturæ lege prohibitam, agnoscũt. Præcepta quoq. diuina illa decẽ, & accuratam singulorum interpretationẽ, litterarũ monumentis

tis sibi traditam, callent. Quibus libris illud etiam quasi vaticinium contineri fatentur: fore tandem aliquando, vt omnes vni tantummodo legi pareãt. Quos in disciplinam suam admittunt; eos sanctè polliceri compellunt se mysteria, quæ sunt audituri, nemini vnquam hominum prodituros. Inter hæc autem mysteria, illud etiam numerant, nimirum, ne vnquam profiteantur, adorandum esse creatorem cæli & terræ, qui in cælis est: sed Idola potius, quæ Dæmones esse nôrunt. Linguam peregrinam, vti Latinam nostri, Magiam etiã & incantationes, in scholis docent. Dies Dominicos, qui Doctores ex illis sunt, religiosissimè venerãtur: in quibus nihil aliud, quã hanc Orationem frequenter pronũtiant: Adoro te Deus, cum tua gratia, & auxilio, in æternũ. Ingenio perquàm acuto sunt. Capillos à pueritia summa cura nutriunt, & funiculum triplicem, insigne id sectæ est, magna cum superstitione, è collo gerunt. E Christianorum, Ecclesiasticorum præsertim, manibus, cibum accipere sacrilegio simile ducunt. Fuerunt hi Brachmanes antiquitus Satrapæ & Indicæ regionis Domini. Videntur autem hæ duæ Philosophorum sectæ ab antiquis Indorum Gymnosophistis, quorum etiam duo genera fuerunt, originẽ traxisse. Brachmanes ex generis successione, sapiẽtiam, velut hæreditariam sectabantur. Hi præstabant, quòd eorum decrèta magis essent cõsentanea. Germanes alterum eorũ genus, electione ad Philosophiæ professionẽ adsumebantur. Eorum honoratissimi, Hyoboli, quòd in siluis, Indiæq; solitudinibus sub diuo agerent, adpellati. Solis frondibus & siluestribus frugibus viuebãt: ab omni carne abstinebant. Cùm igitur optima domus ea sit, quæ nõ magno adparatu, sed minimo quidem indiget: tenui

victu contenti, miraculo fuêre. Nudis incedentibus, vestis fuit, arborum cortex: vel Diodoro, lineũ è mollibus filis ac pellibus indumentum. Id verò nec igne comburebatur, nec aquis expurgabatur: sed vbi sordidum, maculisq; plenum erat, in flammam proiectum, planè candidum postmodum reddebatur. Vini & Veneris, coniugijque, nisi post annos Septẽ & triginta in eo vitæ genere insumptos, expertes erãt. De Republica cũ Regibus deque diuinis, Sacrisq; rebus disputabant: deq; sideribus, quæ diligenter obseruabant. Et de ceteris, quæ ad naturam perscrutandam pertinent. Eoq; ab ijs colebantur. Ab omnibus enim voluptatibus, quibus hominum vita corrumpitur, abstinebãt. Quapropter maxima erat apud omnes virtutis eorum auctoritas. Porrò: tanta cõtinentia præstabãt vt Solem ab exortu ad occasum, stantes & immobilibus oculis, cõtuerentur: & feruentibus arenis ipsi, toto die alternis pedibus insisterẽt. E contrario verò, Caucasi niues, hiemalemq; vim sine dolore perferebãt: cumq; ad flammas se adplicuissent sine gemitu, vt Cicero ait, adurebantur. Corpora ergo sic ad laborẽ exercebant: quo mentes confirmarẽt suas, quibus motus omnes sedarent, & bona per ipsos omnibus consulendi publicè priuatimq; vera facultas præsto esset. Itaq; omnis eorum Philosophia eò tantũ spectabat vt benè viuendo, benè quoq; morerẽtur. Ad eos his rebus claros, Apollonium illũ Thyaneum Pythagoreum, profectum fuisse, Hieronymus ex Philostrato testatur. quo nimirũ Iarchã in throno, inquit, sedentẽ aureo, & de Tantali fonte potantẽ, inter paucos discipulos de natura, & motib. siderũ ac dierũ cursu docentẽ audiret. In Aethiopiã deniq; perrexisse, quo Gymnosophistas, et celeberrimã Solis mẽ

sam,

sam, inquit, videret in sabulo. Præcipuè enim Solis numini maiestatiq; deuoti cõsecratiq; Brachmanes erãt. His intenti Philosophiæ studijs, Alexãdrum, cùm ad eos in Indiam expeditione penetrasset, acriter increparũt: quòd cùm mortalis esset, mortali tamen sorte nõ contentus, vniuersum Oriẽtem latrocinijs infestaret. Alij inter 23 *hos Germanes extitêre, qui, tãquam Medici, circa corpus hominis suam philosophiam exercerẽt. Hi, non sub diuo degebãt. oriza ijs, & farina cibus, per cibos medicinã faciebãt: ex medicamentis vnctiones præferebant: & cataplasmata. In laboribus attamen, veluti Hyoboli, tolerantiæ cõstantiam præstabãt, adeò, vt cottidie in gestu immoti perseuerarẽt. Alij Germanes fuêre diuinatores & incãtatores. Hi rituũ, & eorum, quæ de defun*- 24 *ctis vita feruntur, peritia valuêre: perq; vicos & vrbes errabant: ea, quæ de inferis cõmemorantur, didicerant: quæ videlicet ad pietatẽ sanctimoniamq; spectãt. Oppositum omnibus hisce Gymnosophistis Philosophorũ id genus fuit, quos Premnas appellarũt. Contentiosi erant isti, totiq; in reprehendendo positi. Brachmanes, quòd physiologiæ & Astronomiæ studijs incumberẽt, tanquã stolidos, derisêre. Horum alios Strabo Montanos, alios Gymnetas, alios Ciuiles ac domesticos nominari, scribit. Nõ desunt, qui has omnes Gymnosophistarũ sectas, à Iudæis initia hausisse sua, probẽt ex ea præsertim doctrinæ parte, quam Cabalam adpellãt. Nam nihil aliud est ea, quã vera philosophiæ disciplina. Admodum enim artificiosè, per symbola quædã, terrenis rebus omnibus posthabitis, semotaq; rerũ materia, formam docet è forma decerpere, quousq; ad primã vniformem, quam dicunt, & informem materiam, peruẽtum descensumq; sit:*

sit. Itaque quacumque vel ex Persis Magi; è Babylonijs & Assyrijs Chaldæi vel ex Indis Gymnosophistæ & è Gallis Druidæ, & qui Semnothei dicuntur, inuenerunt: ea ipsi à Iudæis: nam primi omnium Philosophi fuerunt & Aegyptus Iudæos Prophetas illos, aliquamdiu, nostros inquã illos, habuit adcepêre. Pythagoras autem, & Plato, mutato Cabalæ, in Philosophiam, nomine, ab illis non à Græcis vel Romanis, adcepta Græcè suis hominibus exposuerunt. Nam certè, non alius Cabalæ perito scopus proponitur, quàm vt hominum animos in Deos cælumq; referat hoc est, ad perfectam minimèque fictam beatitudinem promoueat. Eodem quoque spectauit Pythagoras, primus apud Italos Philosophiæ parens. Idem porrò Cabalæ, Pythagoræ, Platonisque hoc docendi modus fuit: parque & similis qua quis ad eius rei cognitionem, & mysteria deduceretur exercitatio. per symbola scilicet, atq; notas per prouerbia, & parœmias, per numeros & figuras, per litteras; syllabas, & verba. Ad hunc modum Pythagoras T, littera, Iuuentutis symbolum exhibet. Theta, mortis index est. T autem litteræ figura, Christi Crux ostenditur. Vnde Ezechiel, signa T, in fronte gementium & dolẽtium. Et Christus deniq;, se principium & finem esse docens & in se initij decursum ad finem, & finis recursum ad initium: Ego, inquit, sum A & O. Sed & Iustinus, Philosophus et Martyr, X litteræ forma, sacræ Christi Crucis mysterium contineri, monet. Platonem aduocat in testem, & in Timæo, de Dei filio differentem, scribere Deum in Mundo filium suum instar X. litteræ posuisse A. quoq; litteram, Cicero, salutarem, quod absoluendi: C. infaustam Rei quod condemnandi nota foret, adpellat. Primam quoque Iliadis, nominis Μῆνιν, syllabam, signum & notam es-

se aiunt, quod numero sint omnes Homeri libri. Id quod & Appion Grammaticus Alexandrinus, à Tiberio Augusto, Mundi Cymbalum dictus, obseruasse legitur. Sic in nomine Iehouah, Theologi nonnulli philosophantur: denarium senarium & duplicem quinarium, includi, quibus numeris infinitam & admirabilem diuinarum virtutum copiam indicari volunt. Ioannes in Apocalypsi, nomen Antichristi numeris innuens Hic sapientia est, inquit: qui habet intellectum, computet numerum bestiæ. Numerus enim hominis est, inquit, & numerus eius: sexcenti, sexaginta sex. Seruatoris verò nostri nomen cognomentumque, Sibyllæ duobus, Oraculorum libro primo, locis: per numeros & litteras adumbrauit. Altero quidem, clarè satis, ΙΗΣΟΥΣ *altero, sed obscurius,* ΘΕΟΣ ΣΩΤΥΡ *Numerorum tantum summa, in hoc, non sine mysterio, quinarius deest. Hic, dispositis quattuor in quadratam formam vnitatibus, & monale in centro, Crucis typum ob oculos ponit. Verbum, Candidi, in Cabala, bonum notat. Atri verò, malum. Huiusmodi rebus ac notis mysteria sua vulgo celare, Religionis præsertim sacra, Aegyptij solebant. Id quòd earum notarum relliquiæ in Obeliscis, qui Romæ supersunt, apertè testantur. Philosophi igitur, ne passim disciplinam suam omnibus exponerent: quæ de natura, ceterisq; Philosophiæ partibus, perscripserunt ea fabulis & integumentis, inuolucrisq; quibusdam pulcherrimarum rerum scientiam, multo labore parandam esse, vt charior esset, existimantes obscurarunt. Id quòd in more positum Brachmanis, & Baneanibus quos in India Iudæos fuisse nonnulli referunt plane fuit. Quam ob rem Græcos Philosophos, cum ijs, vt, vnde eorum decreta fluxerint, aperiretur comparari oportuit. Iam de Sinarum* 27

re-

regno videamus. Id, ad Occasum Indiæ contiguum in tredecim prouincias & diœceses distributum dicitur: quarum singulæ suam Metropolim habent. Ex his, Canton, vrbs non procul à mari sita, omnium minima esse fertur. quantumuis, Olysipponem, incolarum frequentia, longè superet. Aedificia habet commoda: mœnibus cincta firmis admodum. Viæ, ne furibus ac maleficis transitus pateat, portis interclusæ. Administratio tota penes Regem est, quem singulari veneratione & obsequio colunt. Hic singulis prouinciis nouos, tertio quoque anno, Magistratus præficit: non tamen indigenas. Quorum Præfectorum ex ipso comitatu, & apparitorum ordine, maiestas imperij satis elucet. Præsidibus prouinciarum seni tribuuntur Adsessores: qui, quid à Collegis, quid à Præside gestum sit, separatim quisque, singulis mensibus ad Regem perscribunt. Qui Rempublicam malè gessisse deprehenditur, teterrimo carceri, cum tota gente, traditur: & non ignominia solùm: verùm etiam bonis interdum, mulctatur. Probos autem & iustos, honor magnus sequitur. Cernuntur Cantone passim vltra mille arcus, cum inscriptionibus. Hos fere, Regij præfecti, magistratu functi, administrationis suæ monumenta, posteris relinquunt. Qui publicè ius dicit, Hexasi, vernaculo sermone: qui Regiam pecuniam curat, Pombasi dicitur. Maris autem imperium: & peregrinorum administratio, penes Aitanem est. Chaeni insignia, manus & oculus. Hic capitales Regis sententias, & mulctas à Cohorte regia confirmatas exequitur. Ministros Regis aut in officio continet, aut, si merentur, magistratu priuat. His autem omnibus quasi pro Rege, Tutanus: Magistratus is sic dicitur: præest: cuius tota prouincia, potestas admo-

dum est formidabilis: Pileo, quem à Rege dono adcipit conspicuus & vestimentis, inaurato leone qui Regis est insigne distinctus. Hoc ille amictus ornatu, maiorem, quàm Europæ Regum quisquam, grauitatem, vel potius maiestatem præ se fert. Hunc, Lusitanis etiam Præfectis, non nisi genu flexo, & eminus quidē, adloqui licuit. Habitat magnificè. Qui negoriorum caussa illū adcedunt: ijs, vt à Ianitore admittātur, quid sibi velint, ad singulas fores alta voce pronuntiandum est. Stipatores corporis permultos habet, à Rege attributos. Ferunt ad Cantoniæ dumtaxat prouinciæ præsidium & administrationem vltra centum hominum millia, Regis impensis ali. Arma lictorum, arundines sunt, igne tostæ, cubiti vnius lōgitudine, latæ digitos quattuor. ijs nocentum pedes, leui quandoq; de caussa, acriter diuerberant. Præfecti per vrbem sella gestantur: sequuntur equi frenati magna praeunte satellitum manu. Quorum alij arundines, clauam alij ferunt alij pendente ex humeris tabella, sericis floccis ornata, Magistratus imperium declarant. Exterarum Gentium Legati, nisi iussi, ad Regem non admittuntur. Is in vrbe Regia, quæ quingenta milliaria Cantone distat, habitans, quid hac in re fieri velit, significat. Gens ipsa, iudicio ingenioq́ue valet. voluptatibus & libidini dedita supra modum. proprias habet, easq; scriptas leges, ac iuri nostro Cæsarum ciuili simillimas vti ex libro, quem de Chinensium legibus inscriptum, apud Indos adseruari ferunt, videri potest. Libris excusis vtitur. Multis enim ante sæculis typographiam excogitauit quàm vllus eius esset vsus in Europa. Non tamen exemptiles, vti nos, libris imprimendis, sed laminis incisas litterarum formas adhibet. Ad opificia, & mercaturam, & quæcunque ad victum & cultum corporis perti- 28

ti-

tinent, idonei sunt. Animi verò immortalitatem, Deum
vnum, æterna præmia ac pœnas, ignorant. Quocirca diui-
narum apud eos rerum cura postrema est. Sacrorum
Antistites, eatenus in honore sunt, vt capitis tegumẽto in
mitræ formam vtantur; mento & capite abraso contem-
ptissimum alioquin hominum genus. Incolæ suffitu tan-
tum & odoribus Idola, quæ apud se habent, venerantur.
29 Ad rem quamlibet auspicandam oracula per sortes exqui
runt. eæ si tristes ducantur, Idola tum vapulant. Regio
ipsa, & patet latissimè, & omnium, quæ quidem in ea pla
ga sunt explorata, oppidis & habitatoribus est, celeberri-
ma. Ea, quæ ad victum necessaria sunt, mira copia, in sin-
gulis vrbis vijs venalia proponuntur. Quæ inter Canto-
nem est & Mare planities, infinita propemodum, & irri-
gua opimaq; valde ter quotannis fruges fert, quæ in vr-
bem nauigijs conuehuntur. Feminarum summa est custo-
dia: in publicum prodeunt tecta vndique lectica conclusæ,
corporis ornatu sanè pulchro. In adulterio comprehensæ,
capite multantur. Errones mœnibus prohibentur. Cum
exteris incolæ varia mercimonia exercent. sericum, pre-
tiosa fictilia, camphoram, æs, alumen, & lignum Sinense
commutant. Iam verò: quod ad illustres illas Insulas,
30 quæ in Orientali Indorum & Sinarum Oceano latissimas
regiones, magna ex parte cingunt, attinet: primum facilè
locum vna Iapponia obtinet. A Lusitanis, qui eam non
multis ab hinc annis à se inuentam frequentare cœperũt,
sic dicta. Quam M. Paulus Zipangrim nominat, veteri-
bus Chrysen fuisse adpellatam, nonnulli scribunt. Sita est
ad Septem Triones, gradibus triginta sex, poli Borealis al
titudine. In longitudinem sexcenta milliaria Lusitanica,
& in latitudinem trecenta patens. Asiæ, Americæq; fini-

bus intersecta est. Hæc Insula distat ab Lusitania, et quidē periculosa in primis nauigatione, millia miliaria Lusitanica omnino sex à Goa, plus mille. Terra pauper est. & Lusitania frigidior montosa & niualis Olei, butyri, casei, lactis, ouorū, saccari, mellis, aceti valdè laborat inopia: crocoq;, cinnamomo, pipere, & salutarib. medicamentis prorsus caret. Pro sale, hordeaceo furfure vtitur. Incolæ, quib. parum cum exteris commercij fuit, è sua Geographia Orbem terrarum vniuersum tripartito diuiserunt: in Iaponem scilicet, Sionem, & Sinas. & quamuis Religionem à Sinis adceperint: omnes tamen præ se nationes contemnunt, seseq; ceteris gentibus ingenio ciuiliq; prudentia longè anteponunt. In qua Insula, calores æstate feruētißimi: frigora hieme sæuißima sunt. Typhonis procellæ vehementißimæ. Terræ motus ita frequentes, vt ad eos incolæ penè occalluerint. Regio argenti fodinis abundat. cetera sterilis non naturæ vitio, sed gentis incuria. Boum tamen armenta in agriculturam dumtaxat aluntur. Salubre cælū, aqua bona. Gens colore admodum candido: cibi parca. Honoris auidißima: quem etiam in summa egestate, cognomentorum incremento: quæ Rex benè meritis adtribuere solet, metitur. Caluitiem, non sine magno dolore, lachrymisq; pilos euellens, procurat. Armorum studio iam inde à pueritia viri sunt dediti: hæc illis cura præcipua. Viriles tunicæ, varijs pictæ coloribus ad media crura cubitosq; pertingunt. Muliebres pepli, decora specie longiores. Omne genus, aleæ, vt furtum, auersantur. Mercator, quamuis pecuniosus, contemnitur. Inopiam: qua tamen plerique laborant: detestantur: adeò vt recens natos infantes, puellas præsertim, ij qui tenui re familiari sunt, iniecto fauci-

bus

bus pede, crudeliter enecent. Vxores, quas singulas habet,
vel prole suscepta, tam summi, quàm infimi, leuissima de
caussa repudiant. Vxores vicißim maritos, sed rarius: &
alijs nubunt. Inter cognatos, nuptiarum à secundo gradu
ius est. Frequens etiam aliena prolis adoptio. In oppidis
paullò nobilioribus, pleriq; tam viri, quàm feminæ, litte-
ras norunt. In propinando, dum conuiuantur, id quod sæpè
faciunt: habentur diligentißimi. Extant apud primarios,
de officijs, & quasi ceremonijs conuiuiorum, Rituales li-
bri, quos perlegũt: ne quid per inscitiam peccent. Nox in-
ter primores plerumq; confabulationibus, cantu sympho-
niæ musico, & conuiuijs, teritur: dormitur interdiu. Ad-
uenarum congreßibus delectantur, & ab ijs exterorum
mores ac ritus curiosißimè exquirunt. In furto deprehen-
sum cuiuis occidere licet. Vincula publicè nulla, nullæ cu-
stodiæ, nulli pœnarum exactores: priuatim patres famili-
as domi quisque suas capitalium rerum cognitiones exer-
cent, & scelera grauiora, capitali supplicio siue mora vin-
31 *dicant. Ante annos circiter CCCC. Iaponia tota Mea-*
censi Regi, tamquam summo Imperatori, cuius in vrbe
Meaco sedes est, & Iaponico sermone Cubuçama dicitur:
parebat: sed Procerum rebellione, paullatim opes dimi-
nutæ sunt: honos & dignitas manet. Itaque, Iaponis
olim vnum Imperium: In Regna deinde sex & sexagin-
ta diuisum est. Præcipua nunc hæc sunt: Meacense, quod
diximus: Bungense, Amanguccense, Saciaianum, Canga-
num, Facatense, Firandense: à Regijs & potentißimis cu-
iusque ciuitatibus, sic adpellata. Hinc fit etiam, vt propa-
gandorum finium libidine, dum sese propinqui Reges
infestant, Iaponia perpetuis bellorum incendijs arde-
at. Iaponiorum tres præcipuè Ordines numerantur:

Patritij, qui vectigalibus ciuitatis fruuntur: Bonzij sacrificuli, quorum ampli sunt redditus: & Opifices, qui aliorum veluti seruitia sunt· & nec opibus, nec coniugijs, ad Patritiorum dignitatem vmquam peruenire possunt. Publica administratio triplex est. Principem omnium locũ, tenet supremus Religionum Antistes· cuius decretis ac scitis omnia publica: priuataq́ Sacra· quæ in multiplici, plurimorum Idolorum cultu tota versantur, subiecta sunt. Nascentes præterea Bonziorum secta, nisi ab eodem confirmentur· nullam existimationem vel auctoritatem habent. Tundos etiam; qui tamquam Episcopi sunt· etsi eorum electio, quibusdam in locis penes Regulos sit· confirmat tamen ipse, et creat· qui deinde magno apud summos, infimosq́ in honore sunt, & sacerdotia conferunt. Priuilegia & immunitates à ciuilibus muneribus, ab illo petuntur. Leuiorum potestas penes Tundos est, nimirum, vt de carnis gustatu, religiosis diebus, cùm ad Idolorum delubra vulgo peregrinantur, alijsq́ compluribus generis eiusdem, decernant· Porrò Sacerdos hic Maximus, apud 32 *Sinas ab eruditione ac sapientia: apud Iaponios verò vel à stirpe, vel à nobilitate & pecunia, legitur. latè imperat, magnis vectigalibus fruitur, & cũ Regibus sæpè decertare scribitur. Cetera gubernatio duplex est. Præfecti duo, summa cum potestate sunt· quorum alter honoribus· alter Iudiciorũ & Caussarum cognitioni præest. Honoris Præfectus, quem Voonem nominant, stirpis successione delectus, in Deorum numero colitur. Hunc terram pede contingere religio est· si tetigerit, Magistratu depellitur· domesticis finibus nunquam egreditur, nec temere in conspectum se dat. Domi vel lectica vehitur, vel ligneis soccis vbique præaltis, ambulat. In sella dum sedet, ex altera par-*

parte pugionem, ex altera, arcum & sagittas habet. Exteriore tunica rubra, serico tenui, vti velo, obducta: interiore autem nigra vtitur. Pileum gerit in capite pendentibus vittis, ad instar Pontificalis tiaræ. frons rubro, candidoq́; colore depicta est: cibum è fictilibus capit. Iudiciorum verò Præfectus, cùm reliquæ iurisdictioni, tum bellis etiam, quæ iusta decreuerit: indicendis, atque sedandis, praeest. adhac, puniendis seditionum auctoribus. Quas ad res Regulorum opera vtitur. quorum, nisi paruerint, bona proscripta finitimis ciuitatibus addicit. Sed, cùm apud Proceres plerosque ius in armis sit: non semper huius Magistratus iussis obtemperāt. Quod ad reliqua pertinet: Iaponi Regibus quisque suis in foro ciuili; in sacro Tundis,

33 *ac sectarum Principibus parent. Eæ verò sectæ ferè duodecim numero sunt. Quæ licet cultu & superstitionibus inter se multum differant: in tollenda tamen Animorum immortalitate conspirant, & quamuis plebi varia Deorum nomina ad colendum proponant: ipsi tamen secum, præter ortum & interitum, nihil esse constituunt. Ad hanc opinionem imis animi sensibus pœnitus infigendam, commentationes circiter bis mille & quingentas paratas habent. Quas qui diu multumq́; secum perpenderit: omni tandem religione solutus, in illa cæcitate prorsus conquiescit. Habet hæc Insula præclaras aliquot Gentilium Philosophorum Academias. Quarum celeberrima perhibetur Banduensis. Primum ab hac locum Meacensis obtinet: Collegijs præcipuis quinque: & sacrificulorum: quos Bonzios, & Monachorum, quos Leguixil vocant: & Monachorum cœnobijs plurimis, insignis. Præter hanc, sunt claræ admodum Caiana, Negruensis, Hoiana, & Frenoiama: omnes non procul à Meaco sitæ. quarum singulæ ter mille,*

& quingentis, & eo amplius, auditoribus frequentantur. Religiosorum vtriusque sexus, Bonzos & Bonzas nominant: tota Insula sunt Monasteria plurima, precibus publicè fundendis destinata: adeò, vt septem millia constructa fuisse dicantur. Dæmonem omnes colunt: idque potissimum in tribus templis, specie quidem horribili. Maiorum gentium in Iaponia Dij sunt, Camis, & Fotoquus. Liberum cuique in ea prouincia, cuicumque sese sectæ ac Religioni quis velit, addicere. Pagolum, Gentilium fanũ vocant. Sed de Iaponibus ista sufficiant. Hanc regionum, rerum, animalium, & hominum denique multiplicem varietatem, Lusitani, tum Hispani, Regum suorum auctoritate & sumptibus, indagarunt, explorarunt, & vniuerso iam Orbi, singulari Dei beneficio patefecerunt. Et sanè si vnquam Dei Opt. Max. summa erga genus humanum bonitas atque beneficentia visa fuit: in hisce certè Indiæ regionibus, ea clare perspicitur. Cùm enim paucis veterum Christianorum reliquijs exceptis, Indi omnes Dæmonibus tot annos mancipati essent: perfecit admirabili sua prouidentia: vt Christus, salutis ille noster auctor, in eorum animos, tenebris expulsis, illabens, palam illucesceret, & ipsis Christianæ Religionis, Euangelijque doctrina traderetur. In qua Christiana fide promouenda, qui ab IESV Societate nomen habent, operam egregiam nauauerunt. Nunc etiam quadragesimus annus agitur ex quo Bungeum regnum, Socij sunt ingressi. Itaque perfecerunt: vt Christi Religio planè libera sit in ijs Insulis. Nullis ergò periculis deterriti, omnes Indiæ partes, vel potius vniuersos Orientis angulos, magna animi constantia, peragrarunt: ac multis in eæ locis, indefesso labore, salutaris illius nostræ Religionis fundamenta frequentib. in id Col-

34

legijs institutis.iecêre·Franciscus præsertim Xauerius, Hispanis. Hic omnium primus, animo sanè excelso inuictoque præditus·in Tolo oppido, tribus mensibus, octo & viginti hominum millia, eoq; amplius :tum alterò in Regno mense vno millia plus quàm decem scribitur ad Christi fidem cõuertisse.Præterea,latißimè patentes Sinas atque Iaponios· & alia octoginta millia, in ora maritima promontorij Commorini.Socij verò post eius obitum,amplificandis Christianæ Ecclesiæ pomerijs adeò diligenter incubuerunt·vt anno Christi,supra millesimum & quingentesimum, sexagesimo quinto· ex Commorinensibus, Goensibus & Cocinensibus, qui Christianæ militiæ nomen dederunt·censita scribantur,vltra trecẽta hominum millia.Fuit autem Xauerius natione Cantaber,& in eo Christum docendi munere·quo,primus ex Societate,ijs in prouincijs functus est annos vndecim, magna perseuerantia perstitit. donec in Chinensi littore non procul à Cantone Sinarum vrbe, sanctißimo huic labori inuigilans, anno post Christum natum CIↃ.IↃ.LII. vitam cum morte commutaret.Mortuũ eius corpus,in viua primũ calce sepultũ, etiam quindecim menses integrum mansisse, nec ingratũ odorem spirasse,Socij ferunt;Lusitaniæq; Regem,hoc tanquam miraculo, tum præclaris ac pijs illius gestis permotum·eius vitam à Prorege sedulò conscribi, iußisse. At verò:ne quis miretur, tot Barbaros populos, tam paucis mensibus,redditos esse Christianos : Xauerij eos docendi, hæc fuit ratio.Summa Christianæ Religionis capita diuinis decem Præceptis,& duodecim Articulis fidei comprehensa·Orationemq; Dominicam & Salutationem Angelicã,ille in Indicam linguam verti curauerat.Et eam Indi-

eam translationem memoriter didicerat. Quos Articulos & Praecepta, verbis ipse alta voce praeeundo in publica concione pronunciabat. Deinde, ab vniuersis eadem recitari praecipiebat. Singulis autem Articulis Orationem Dominicam, Angelicamq; Salutationem, Deum inuocans, & eius opem, quo Indi animo fidem conciperent, implorans inserebat. Qui recitatis ijs verbis, ex ea multitudine adsentiebant eos ille, post aliquot dies, plenius institutos, sacra Baptismi aqua perluebat, Fideliumq; consortio, ad aeternae salutis post hanc vitam, per Christum consequenda praemia, iungebat. Verumtamen, in Baneanibus & Bramanibus abluendis difficilior erat: quòd Indorum Sacris illi praesint & Idolis populum seruire cogant: quae tamen Idola, falsos esse Deos, eorum quidam non ignorent. Brachmanes enim, multa nosse de Christiana Religione, quasi per manus ipsis tradita. Missus nempe à Demetriano, Alexandriae Episcopo, Panthenus, Stoicae sectae Philosophus, in Indiam legitur vt apud Brachmanes, & eius gentis Philosophos, Christum Populo praedicaret. Sed quoniam omnia, quae de diuinis rebus sciunt, aut intelligunt ex instituti sui lege, supprimunt: illa de Christianis cum nemine communicant. Idola idcircò tuentur sua, quòd lucrum ex ijs faciunt ac victum sibi auctoritatemq; quaerunt multaq; ijs ob id, tamquam sibi offerri donariqúe procurant. Hic igitur harum ad Indias nauigationum, Hispaniae, Lusitaniaeq; Regibus, scopus ab initio potissimum fuit propositus: vt Christianam Religionem, vndique gentium longè lateq; propagarent & in omnes Orbis oras extenderent. At: licet duo illi Reges, frequentibus, & toties iteratis nauigationibus, omnia panè maria 36 sint emensi: nondum tamen hactenus, eo hominum diligen

tia

tia solertiaq́; penetrauit: vt num Occidens Orienti, vlla Continente terra, coniungatur: qua in Orientem, pedibus id quòd quaritur, & optatur iter esse queat: inuentum sit. An igitur America Oceano cingatur vndique: an verò Asia Europaqúe, ad Septem Triones cohareat: magna est inter Cosmographos disputatio. Vtrum videlicet: ad septem Triones, freto à vicinis Groenlandia Tartaria qúe regionibus, separetur. Alij enim partem Asia esse contendunt. Alij, totum quidem Orbem in tres Continentes diuidunt. Quorum vnum vniuersa terra, à priscis, & à nobis habitata cognitaq́; tribuunt: Alterum Orbi nouo siue America: Tertium ex Magallanica Australi regione, nondum à nostris hominibus perlustrata constituunt coniunctam. Sed Asiam ab America disiungi vel hinc patet; quod Iaponia ad Boream sita Indiæ Orientis Insula ita Asia Americaq́; finibus est interiecta: vt, eius centrum in trigesimum sextum latitudinis Aquilonaris gradum incidat. Ergo: Asiam nisi circa quadragesimum latitudinis eiusdem gradum cohærere America non posse. Nam eo vsque, America Asiaq́; littora, fuisse satis explorata. Itaque: vniuersus Orbis planè nobis est cognitus: exceptis in America ijs littoribus, ad septem Triones sitis, à quibus si qua reliqua sint nimio illorum frigore, ne possint explorari, quasi prohibemur. tum etiam, exceptis ijs regionibus & Insulis qua à Magallano, ad Australe illud Orbis Noui fretum, reperta propter earum vastitatem, Hispanis alibi occupatis, tota nondum perlustrari potuerunt. Nonnulli, omnes illas terras, qua Polo Antarctico vicina sunt, vno nomine, Magallanicam adpellant: perpetuis etiam inter sese littoribus cohærere. Tertium verò Orbis terra Continentem, duobus reliquis magnitudine

dine

dine parem, efficere. inde colligunt, quod eorum littori, quæ Australibus tam Indiæ, quàm Africæ, Americæque littoribus aduersa sunt, nullis terminum finemq; huc vsque videre contingit, quantumuis diuersis in ea locis, lõgißimo sanè tractu fuêre præteruecti. NVNC superest vt hisce 1
superioribus Hispanorum et Lusitanorum nauigationibus vnam quæ à Gallis in Floridam Occidentalis Indiæ peninsulam & alteram, quæ à Britannis, qui nũnc Angli sunt, in incognitam quamdam nec Hispanis notam Insulã quæ ad Occidentẽ quoq; pertinet suscepta fuit paucis adijciã. Sic enim, Oceanus magis illustrabitur & Hispanorum Lusitanorumq; in eo exantlati labores, multo sanè insigniores adparebunt. Galli ergo, vt viderunt Hispanos, præclarißimis Orbis noui titulis & Lusitanos Orientalis Indiæ fama percelebri florere & ex ijs nouis prouincijs, innumeras opes illis comparare: vehementer incensi pulcherrima laudis stimulis aut fortè inuidia tãti nominis, ab inueterato suo in Carolũ Quinctum odio commoti: in eam quoque cogitationem incubuerunt vt in India prouincias ipsi quærerent: vel saltem in ea res nouas molirentur. Nec Regibus defuêre, qui ipsos eo, satis acriter inflammarent. In 2
primis Nicolaus Villagagnonius, Eques Melitensis, Gallus cui, rei militaris vsus litterarumq; scientia, tribuebatur annis circiter ab hinc tribus ac viginti, Henricum Secundum Regem, ad occupandam, se duce, Floridam excitauit. Hic itaque, eo cum aliquot nauibus, ac milite & cum Reformatæ, quam vocant, Religionis hominibus quibus, libera sua fore Sacra, & eorum exercitum ipse Catholicam Romanam professus indulserat Caroli Noni Regis iussu, nauigauit & in ea sibi cumprimum, arcem aliquam qua se, aduersus Barbaros et Hispanos, tueretur e-
re-

rexit. Sed cùm datam fidem. Socijs et comitibus, vt aiunt
minimè præstaret: qui etiam, quod caput est, aliquot eo-
rum ipse, de rupe præcipitasset: multis ab eo, propter sum-
mam crudelitatem, deficiētibus arceq́ʒ quam struxerat,
ab Hispanis per indigenas capta turpi in Galliam reditu,
vel potius fuga Hispanus hanc peninsulam potiundam re
liquit. Magnopere verò Hispanus sibi contendendū duxit
ne Gallus, quisue alius in India quam primus rēpperit, &
3 *multo sanguine suis regnis adiecit pedem figat. Verum-*
tamen insequentibus paucis post annis Millesimo quidem,
Quingentesimo, & Saxagesimo sexto Ioannes Ribautius
Gallus, vir, militaris ex Caroli Regis auctoritate, ac ius-
sis eam nauigationem septem nauibus, & trecentis homi
nibus instructus repetijt. Diepa Gallico portu, vndecimo
Calendas Iunij, eo soluit Adpulit, decimo nono Calendas
Septembris. Propugnaculum in ea quoddam, quo vires
firmaret, ad Delphinum fluuium, Gallus habuit. Id Hispa-
ni, duce in eos expeditionis faciendæ Hispanorum nomi-
ne, Petro Melende Cantabro, Indici Maris præfecto post
aduentum Ribautij, indigenarum coniuratione & ope,
clam ceperunt. In quo Galli vtriusqʒ sexus, fare ducenti,
dum eorū classis Hispanos persequeretur, fuêre cæsi. Clas-
sis post, vadis illisa, vectoribus omnibus, præter anum, sal-
uis perijt. Coacti igitur, Melendi Hispano deditionem fe-
cerunt. Conditiones pactæ Salua ipsis vita esset, et bona o-
mnia In Galliā, relicta Hispanis Florida, redirent abitu-
ris verò bona fide Melēdes nauigia suppeditaret. Promisit
Melēdes. Oēs tamē, paucis opificib. exceptis, cōtra fidē pu-
blicā interemit. Cū.n. Hispanus, ad id vsqʒ tempus, Indiā
pacifice possedisset: nolebat si seruarentur rursus ab ijs eā
inuadi posse maximè, à quib. iā ea littora forēt explorata.

Qua

Quæ perfidia, apud Hispanos, Melendi opprobrio non mediocri fuit. Porrò: cæsorum hæredes, & cognati, grauiter tandem contra illum tanquam iniustissimæ cædis illius auctorem, Galliæ Regi; sed frustra, conquesti sunt. Hic est ille Melendes· qui, collecta instructaq; classe, iactabundè magis quàm verè, pollicitus erat: se, breui Brilam, ceterosq́ue Batauicos portus ciuilibus hisce bellis amissos, & omnem eius maris oram·redacturum in pristinã, Potentissimi Philippi Hispaniæ Regis, potestatẽ. Morbus enim eã classẽ, vbi iam cum ea soluturus esset spõte disiecit· prostrauitq;, posteaq; didicit: Batauos, quos antea segnes & imperitos putauit, maritima rei militaris scientia præ ceteris Septẽ Trionum populis, præstare. Quibus rebus, euenit: vt inde concepto mœrore, vitam, irrisus, cum morte commutaret. Florida regio, sita est in America· viginti trium graduum latitudine, Septem Triones versus. Montosa est, & siluestris. Quapropter· plurimas alit feras. Crocodilos etiam· & Serpentes alatos. Ferax est admodum rerum omnium, quæ ad humanam vitam necessariæ putantur. pabuli verò feracissima. Tritico tamẽ caret. Sed milio abundat; quòd crasso cauldice cùm sit, ad Septẽ pedes excrescit. Nascitur in hac prouincia, herba quædam stupendæ magnitudinis·vno caule, eoq́ue recto, insurgens· altitudine pedum quatuor ac viginti, arboris instar. Sed annua est. Folia habet ampla. Vnicumq; florem, in caulis summo. Cuius floris color est fuluus. Forma verò circularis, coronæ specie. Inuenitur q́ue, aliquis, cuius diameter sit trium ferè pedum. Hic flos, leniter propẽdens, interdiu conuersa ad solem facie, circumagitur, nocte reuertitur, orientem Solem excepturus. A qua re· Hispanis Flos Solis, maximè in hortis Regijs, cognominatur. Quidam, vetere Heliotropij nomi-

nomine, licet noua planta sit, adpellant. Semen similitudine nucum pinearum, sed mollius: incolis edulum. Liquor praeterea, Terebyntinus, caudice vulnerato, effluit. quem, vulneribus madere arbitrantur. Siluestres vites habet haec Peninsula, verumtamen, nullas colit. Quamobrem vini nullus in ea vsus. Potu homines vtuntur, ceruisiae quam adpellant, non absimili. Vultu sunt rotundo ac pleno: oculisque peracribus. Comam nutriunt perquam prolixam. Eam capiti circumplicant & ei sagittas inserunt. Viri omnes, mulier femina, circa verenda, pelles vestiunt. Cum finitimis diuersarum linguarum populis, belligerantur. Arma sunt arcus, & iacula. Domus, rotundae, proceresque constant arboribus: palmarum folijs tectae. A quibus domibus, & à lectis, igne constructo, muscarum incursus abigunt. Plumas varij generis calculosq; virides ac rubros, ex ossibus factos, in pretio habent. Vescuntur radicibus, arborumque fructibus, herbis, ac piscibus. Butyri condimentiq; vicem ijs, piscium adeps supplet. Humani satis. Reges singulis praeficiunt pagis. Liberos nullis disciplinis informant. nec eos corrigunt. Vnam tantum coniugem quis habet: nec fas cuiquam, habere plures. Furtis tamen sunt dediti. Eadem fama aurique foris in venis exquirendi cupiditas: Britannos, qui nunc Angli sunt, impulit: vt ipsi in Occidentis & Septem Trionum Indiae regiones nauigarent. Martinus enim Forbisserius, natione Anglus, Nauarcha ab hinc plus minus sexennium, existimauit se reperturum fretum, per quod in mare Pacificum, quod Surum vulgo dicitur, traijceret: inde autem, in Moluccas Insulas, in quibus Aromata nascuntur, ad nos dein vehuntur. Vt hoc tentat, & eo nauigat: incidit in Insulam quamdam incognitam, & incultam. ab Hispanis

 non

non exploratam: cui nec adhuc nomen indidit : Anglica quidem appelletur. In ea, eius comes splendentem glebam repperit. Hac flata non parum auri fudit. Quamobrem vbi in Angliam rediisset: euestigio, Elizabetha Regina iussit, eodem ipsum denuo nauigare, eiq; naues quattuor instruxit, & rei metallicæ peritos adiunxit. Ac mandat. ne solum eam Insulam perscrutetur: verumetiam indaget, quæcunque vicina loca. Eius materiæ adtulit Reginæ, dolia centum, vt aiunt, ac viginti. Cuius Centumuirale pondus, vncias auri quinque continet. quæ vncia, nouem coronatis Gallicis æstimatur. Quo igitur vlterius ille, atque diligentius, eas terras perlustraret: altero ab hinc superiore anno duodecim nauibus: in quibus ligneæ domunculæ ad habitandum, sedesque iis locis figendum vehebantur ab eadem Regina instructus, tertium eo soluit, nimirum die Pentecostes: licet solitus antea esset, sub initium veris, eò nauigare. Iter autem, sex hebdomadibus conficit: ac totidem, in Angliam redit. Recta itaq;, in Septem Triones nauigat: fretumq; ingreditur, inter duas rupes: quod se dein, in mare porrigit. Cuius freti spe, vltra progressus: repperit priore nauigatione, aliam Insulam: & homines Barbaros: non indigenas: sed, qui aliunde, eò piscatum venerant. Ignarus eorum linguæ, nihil ex iis rescire potuit. Secunda tamen nauigatione, oram legens Borealis & Orientalis Americæ, virum ac feminam, cum nauigiolo cepit. Quod nauigium, rotundum erat: & ex corio vituli marini: forte, quia non tangitur à fulmine fabrefactum. Id erat, quàm celerrimum: nec à nostris, sine submersionis periculo, regi poterat. Vterque indutus, eo vituli corio, mira vestis arte. Hos homines, in Angliam, Reginæ duxit: vbi perierunt. Sed frustra, ab hac nauigatione, aurum argentumue sperari, vel hinc li-

liquet: quod Forbißerius eo postea non rediȷt, nec alius missus est. Indigenæ eius Insulæ, non solùm sunt planè Barba-
7 ri: sed etiam omnis humanitatis expertes. Sunt autem Barbari isti homines, procero admodum corpore. Sed colore: qualis rusticorum nostrorum, qui victum sub Dio quærunt, adusto. Cæsariem ipsi viri, prolixam satis alunt, cuius extrema radunt, lapideo cultello. Mulieres, duobus nodis in oculos hinc inde propendentibus, crines implicant: residuum, nodo constrictum in ceruicem reȷciunt. Earum nonnullæ, pungunt mentum, frontem, & manus, acicula: & cæruleo colore, qui diu durat, imbuunt. Carnibus & piscibus crudis, vescuntur. nisi quod aliquando, sanguinem, & aquæ parum: quæ tamen, ipsis in potum cedit: adhibent. Glacies, quâ veluti saccaro delectantur, aquæ vicem supplet. His destituti cibis: crudas herbas humi repertas ferarum more, deuorant. Nullus apud ipsos mensarum, scriniorum, sedilium, aut mapparum, vsus. Digitos extremos, lamben-
8 do abstergunt. Canes, lupis haud absimiles: nisi quod, omnes ferè sunt nigri. Eos carpentis iungunt: & oneribus per glaciem trahendis, adhibent. Inutiles mactant, ac deuorant. Vestes, ferinis è pellibus, consuunt. Pro filo, neruis vtuntur. Feris omnibus pelles: ad frigus, quod ferè perpetu-
9 um habent: arcendum: detrahunt. In vestitu: qui semper ex pellibus fit: cucullum, & caudam inter pedes dependentem gestant. Quam caudam, amicißimo cuique tamquam singularis tesseram beneuolentiæ, donant. Omnes vestiuntur femoralibus strictis. quæ, à lumbis, genuum tenus, integre porriguntur. Tibilia terna gestant, pilis per hiemem introuersis: per æstatem, foras. His cultros, aciculas, aliaq; id genus, recondunt. Perisce-

lidum loco, suris & genubus, os prælongum adfigunt quod, vnà cum vncino, tibialia constringit. Pelles artificiosè præparant. Replicatiles reddunt. His enim, opes eorum omnes, constant: non auro, vti ceterorum Indorum argentoue vel gemmis, aut aulæis. Ex pellibus igitur res necessarias: vestes, ædes, lectos, caligas, calceos, fila, vela, conficiunt, Habitant tuguriolis, balenarum pelle tectis. Siue in 10 *tentorijs, ex bipelle balenarum factis quæ, quaternis abiegnis ramis, in summo fastigiatis sustinentur. Eorum ianua, semper Meridiem spectant. Aliud quoque tentorij genus ex vna pelle ad pluuias arcendas, venationis, aut piscationis tempore, conficiunt. Cuius ostia, proscenijs similia sunt. Arcus ligneos, vlnam longos, & neruis firmissimè vinctos sagittas tricuspides, ossibus præmunitas iacula duorum generum & fundas pro armis habent ijsque, dextrè vtuntur. Naues eorum maiores corio teguntur. multos ligneos circulos, adfabre factos, intus habent hominum sexdecim, aut septemdecim, capaces. Minores vel lintres balenarum ceruarumque pellibus conteguntur textorisque radio sunt similes. vnoque vectore & remo tantum, impelluntur. Itaque multis ex indicijs colligitur: Barbaros istos, nullum in Boreæ littoribus habere domici-* 11 *lium: sed regiones, Meridiem versus incolere. Ferrum quoddam, quo iaculorum cuspides fabricant cultrique, aliaque instrumenta nautica parum apta aliunde creduntur ab ijs aduecta, cum quibus habent commercium. Rebus splendidis, & sonoris, valde delectantur. De ipsorum Religione, nondum quicquam compertum est. Anthropophagi videntur esse. Cadaueribus enim vescuntur & piscibus mortuis. etiam fœtidis. Præter araneas, nullum animal venenatum prouincia hæc fert. Muscas tamen par-*

uas

uas acerrimi morsus, alit. Circa maris angustias, altissimis montibus profunda nube conspersis, herba quædam protenditur. muscum refert arborum. Lignis caret regio Ceruis tamen abundat. Qui Asinina sunt pelle. Atque capite & cornibus, nostros longè superant. pedibus boues æquant. Lepores, lupos, vrsosq́ marinos, & omnis generis feras, habet. Fluuios item, ac fontes. Sed aquas dulces: propter summam aëris asperitatem, & inclementiam nullas præter eas, quæ ex niue, æstiui Solis calore liquefacta manant. Homines, venatione tantum viuunt & his, quæ terra sponte producit. Sanguinem ferarum, calidum bibunt & nihil, præter ventrem, curant. De Francorum igitur in Nouam Indiam nauigatione, Nouaq́ Franciæ quæ regio, loca, Septem noui Orbis Trionum magis propria occupat latissimeq́ protenditur. aliquid fortassis, adijciendum esset. Sed solas Hispanorum & Lusitanorum prouincias indicare, nunc est animus Vtinam verò, Potentissimus Rex Philippus: cùm diligenter terrarum Indiæ situs indagari, & per Cosmographos in eam eo missos, describi iussérit: tandem aliquando Meridionalem Indiæ Continentem explorari, perscrutariq́, curaret. Non enim ego dubito: quin hæc Indiæ pars, plena sit Populis, magnisq́ diuitijs abundet. Hoc itaque tam egregio fortiq́ facto, & hoc quoque nomine, cum subditis pia firmaq́ componenda pace, per quàm illustris: non solum longissimè dissitos populos, Deiq́ prorsus ignaros in Christianorum commercium, ac cœtum, adduceret quare, quid maius esse potest? verùm etiam inde ipse sibi præ ceteris omnibus Regibus, amplissimam viam, ad perpetuos immortalis laudis honores, aperiret. Sed de his Indicis rebus hactenus. In quibus explicandis, Augustine, si tibi prolixior, quàm

Præfationis vel Epistolæ ratio fortè ferat, videor : scito; me, partim historiæ illius nouitate, partim cohortatione Bartholomæi Bodegemij, Iurisconsulti· linguarum, doctrinæq; præstantia: & eius in hisce cognoscendis erudita diligentia, mihi longè charißimi· adeò ad eam narrationem, illectum prouocatumque fuisse vt manum de tabula ponere non potuerim. Ad Osorij historiam modò reuertamur.

PRINCIPIO: quod ad pietatem spectat: nulla bella·vel fama auctore, vel Scriptorum monumentis· ego, terra, mariue gesta memini: quæ sanctiore, vt dixi, instituto suscepta videantur: quàm quæ Lusitani in Indijs administrarunt. Emmanuel enim Rex, nihilo minori Religionis studio incensus, quàm animi magnitudine præditus· ea potißimum eo expediuit: quo Christi gloriam, id quod sæpè repetendum est, eiusq; numen ac nomen ijs in locis illustraret· & id ad illas Barbaras nationes, Idolorum, Dæmonumq; cultibus infames, extenderet, proferret, propagaret. Quo nomine· iusta hæc fuisse bella, meritò putamus. Nec me fugit: nonnullos esse: qui· num iure potuerint moueri, dubitarunt. Quorum opinioni optimi grauißimiq; viri, propter vrgentißimas caussas, restiterunt. & exemplis quoque liquet: tam barbaras ac feras gentes, nulla humanitatis ratione, ad verum Deum cognoscendum perduci posse· nisi primum expugnentur· & armis sub imperium, ditionemq; Christiani Principis, subiungantur. Dubium enim non est: quin ipsæ, Deum adficiant maximis & horrendis iniurijs· atque contumelijs· qui immanes Dæmonum cultus habeant, vice veri Numinis· multaque scelera, contra naturam patrent· Eas verò iniurias Christiani minimè omnium ferre debent: cum ipsos, omnibus in locis, &

apud

apud omnes omnis generis homines, Dei gloriam semper in oculis & habere necesse sit & ipsum Deum coram palamq; confiteri. Negare quidem ipsimet videntur Deum qui sese, cùm possint iis, qui eum adeo crudeliter impetunt, atque conuiciis dilacerant totis viribus, ac neruis, tamquam iniuriæ illatæ iusti vindices, non opponunt. Si enim, amicus amico iniuriam, quam queat auertere, fieri non sinit nisi iure meritoq; reprehendi velit: quantò magis, ne Christo contumelia fiat, quam propulsare possimus à nobis laborandum est? Ac bellum non priuata, sed publica, Deiq; vindicta, censetur. Itaque: Lusitani
2 totis iis prouinciis, in quibus trophæa fixerunt nihil antiquius sibi duxêre: quàm vt, Deo duce, Christianam Religionem, in iis multò suo sanguine sancitam, fundarent. Hoc autem, quàm arduum, difficileq; factu fuerit, satis ostenditur: quod nulla bella maiore contentione, ardoreque animi vehementiore, gesta fuerint: nulla in quibus, militaris fortitudo magis eluxerit. An non enim multa illi, prudentissimè susceperunt, scientissimè gesserunt, felicissimè confecerunt? Magni ne verò quiddam, cedo videatur tam procul à suis, quibuscum manus comminus consereres, quosq; debellares quæsiuisse? Tot ergo littoribus emensis, tot perlustratis incognitis horridisq; regionibus tot potentissimos reges ac populos, prælijs quàm cruentis, obsecro lacessere? Neque enim spes vlla, inclinatis desperatisue rebus, vlla quidem prompti, præsentisq; subsidij, potuit tam procul à domo remotis adfulgere. Quamobrem necesse habuerunt omnem suam salutem in vna, secundum Deum, sua virtute, ponere. Maximum ergo fuit subigere tantas, talesque gentes. Et quot, in-

terim,obiecta militi pericula? qui terrores superati? Quanta constantia· tot neglecta contemptaq́, astuosissimi maris tempestates? quanta fames etiam tolerata? Quanto itaque animi robore varietas euentuum deuicta? Quoties, id autem quoties, quàm sæpe? Nam certè, non raro adcidit: vt ipsi Lusitani profligarentur, vel etiam caderent. Victores tandem tamen, ad extremum redintegrata pugna· singulari Christi beneficio· vel tum maximè, cùm omnia propè deplorata crederentur· euaserant, Errant autem toto cælo· qui opinantur, aut disputant: eos Populos, cum quibus Lusitani dimicarunt, inermes & imbelles fuisse. Ab omnibus siquidem rebus· & instrumentis bellicis, tormentis, & armis· quibus bellum committitur ducitúrque non secus ac nos erant instructi. Neque forti, exercitato, veteranoq́ milite, caruerunt. Sed tales consecuti victorias fuêre sæpè, Lusitani: vt illæ· quemadmodum multis nominibus ac rebus, videtur admirabiles: ita· multis· qui aliorum, ex sua tantum, virtutem imprudenter æstimant· aut Maximi illius Dei opem in ijs non adgnoscunt· incredibiles sint futuræ. Ego verò sic statuo. ac sentio: tantam gestarum rerum illarum varietatem, tantam magnitudinem· quanta præsidijs humanis præstari non potuit, fuisse præsentia diuini numinis administratam. Idque proculdubio fatendum est. Quis enim· infinitam armatorum hostium multitudinem· à quàm paucissimis Lusitanis, iniquo plerumque loco, & aduerso rerum statu pugnantibus haud semel fusam, & ad internecionem cæsam, ac deletam esse· qualis Pacieci contra Calecutij Regem victoria· supra quam dici potest, non miretur? Ergo· quod ad Osorium Historiæ scriptorem spectat· non statim fides narrationi detrahenda: qua quis fortè dubitandum esse, putet.

3

ret. Virum enim grauiorem, Augustine, semper eum fuisse non ignoras· quàm, vt quidquam falsis rumoribus collectum, æstimaret. Quare· mihi ego pro certo persuasi: etiamsi rebus gestis, quas describit, ipsemet non interfuit: nihil tamen ipsum ad posteros propagasse, nihil adtulisse: nisi quod à testibus egregia fide multò grauissimis compertum habuit· & quod magno cùm iudicio, tum labore, ex Actis publicis, & Regijs; vel ex eorum Annalibus & Commentarijs, qui res ipsas gessêre· aut ab ijs, qui gesserunt, eas accepêre, scripsêre· coramq; ei narrauêre: decerpsit, & expendit. Quin etiam constat: Cosmographos Indiæ Regios, nullam nauium gubernatoris narrationem exponere· quæ iuramenti religione· tum testibus, exceptione quod aiunt maioribus, non sit confirmata. Præclarè quippe Polybius: Quemadmodum, inquit, Si quis oculos animanti effodiat· reliquum corpus inutile fit: ita, dempta veritate,
5 ex Historia narratio omnis est inutilis· nedum cæca. Cùm igitur omnis Historiæ fundamentum sit, ipsa veritas· in eã vnam proculdubio contemptis etiam ijs, qui inanis gloriæ stimulis perciti, se, vel gentiles suos cumulatoribus laudibus extollendos esse, vociferantur vel maculam inuri sibi, vel aliquod, egregium scilicet, suum suorumue facinus omitti, nimis ambitiosè conqueruntur: incubuisse· ne· si vera de ijs viris, ac rebus non dixisset· in multorum hominum reprehensionem; id quòd alioqui sibi necessario relinqui vidit, incurreret. Quis autem: nisi planè vecors, amens, aut scurra: se vltrò, infamiæ publicæ periculis iaculisue, tentet obijcere? Neque, posteritatem fallere vir optimus· adeò diuinis litteris intentus· & in ijs tractandis, & explicandis, occupatus· voluisse, credendus est, maximè· quod est ætate iam prouectiore: tum, quod Episcopi munere fungi-

tur. In quo persona, quam gerit, statu, & ætatis gradu: quemadmodum vitæ, morum, ac fidei grauitas & integritas, magnopere laudatur: sic etiam excellentior, quàm in ceteris, maiorque, expeti, ac meritò requiri solet. Facta, & gestasque res breuiter, perspicuè, libereque narrat: earum initia, progressus & exitus ostendens. Deliberationes autem gerendarum earum rerum, sic explicat: vt Consiliorum rationes tam Lusitanorum, quàm hostium quoad licet, iudicio ipse præditus acerrimo: in æstimandis hominum ingenijs, ac moribus perscrutetur. Primum: quod hinc in aciem descenditur & ex ijs, res gestæ manant, originemque suam trahunt. Deinde: quod, ijs expositis, ob oculos quasi ponitur: quid sapienter ac rectè susceptum sit quid animose ac fortiter gestum: quid contra temisse, temere, vel confidenter: & vbinam, quaque ex caussa, tum quomodo, peccatum fuerit. Quoniam autem non rarò contingit: vt plures, in capiendis consilijs inter se, vna eademque de re, sententijs dissideant: partium momenta, quibus argumentis fulta fuerint exponit. Neque enim ex rerum euentu, sed, ex consilio, quo res institutæ fuerint de Ducis sapientia, aut temeritate, iudicandum est. Quare hæc Consilia, nonnunquam insuper examinat sedulòque discutit & suam ijs quoque sed solum grauioribus in rebus ijsque perpaucis: sententiam adijcit. Ex cursu etiam narrationis, vbi datur, aliquantum discedit: & digreßiuncula, perquam breui quid in factis, consilijsque probet, interserit aliquando: & cur, quid improbet, aperit. Porrò: cùm oportunitas rerum bella quæcunque moderetur neque vlla alia bene ea gerendi, facultas, hac maior, dari poßit: eam suis locis indicat, im- 6 7 8

mo

mò etiam à Lusitanis amissam quandoque reprehendit. Hæc autem facilè non percipitur: nisi hostis rebus cognitu atque, quod caput est, eius studijs, diligenter per exploratores perspectis. Quare Osorius, hac quoque parte diligen-
9 tiam suam ostendit. Quibus rebus efficitur vt posteritatem & eos, qui nunc hosce libros legent ille & rerum gerendarum prudentia instruat, quo sibi, rectis consilijs, in huiusmodi, vel non dissimilibus factis, cauere possint: & eos ad virtutem eius pulchritudine, per sententias, grauitate quadam insignes, ob oculos exhibita prorsus amplectendam, inflammet. Ad hunc modum exemplis, quomodo quædam Reipublicæ vulnera curari, & hominum vitia corrigi ac sanari possint edocet. His autem rebus, numero tribus: vt sapiamus, & viri boni efficiamur, & vitia declinemus: quæ ad prudentiam, virtutem, & emendationem referuntur: omnis historiæ vtilitas, continetur. Cuilibet autem historiæ scriptori, proposita hæc esse oportet, vt ea in animis hominum instillet & eorum vitæ in vniuer-
10 sum consulat. Eximia denique, ac multiplici personarum, rerum, locorum & euentuū, ab læto vel infelici exitu varietate hæc Historia perquàm est illustris, & iucunda eoquè & multis alijs nominibus omnium animos capit, mirificeque delectat. Quid enim: quod ritus ac mores, ingeniaquè diuersarum illarum ignotarumquè gentium ac leges, & instituta declarat? Quænam in ijs Insulæ, prouinciæ, vrbes, portus, loca, arces. Quis earum situs, ambitus, munitio qui fines qui in ijs exteri quæ commercia & eorum studia, ædificia quis eorum Princeps quis magistratus quale imperium qui Duces, qualis militia qui hostes: quæ vires, potentia, & opes quæ soli fertilitas, qui fontes, fruges, arbores, herbæ qui cibus cœli salubri-

britas religio, templa, sacerdotes eorum cantus fides, magnificentia qui cultus, ac vestitus, & alia huiusmodi describit Nec non castra, & eorum metationes. Bellorum 11
quoque, dissensionum, offensionum, odiorumq; causas adfert. Eorum denique bellorum adparatus, stratagemata, velitationes, pugnas, commeatus, obsidiones, oppugnationes, expugnationes explicat. Neque coniurationes, insidias, proditiones, simulationes, suspicionesq;, ac rumores, silet. Legationes quoque, variorum Principum, ac Populorum & missa munera inducias, ac pacis, amicitiæ 12
concordiæq; sancita fœdera, pactaque proponit. Nam quid ego de concionibus in toto Historiæ opere, sparsis & pro rerum ipsarum varietate, sapientißimè scriptis dicam? Quid de ijs maximè, quæ cohortationem ad prali- 13
um committendum, ineundamq; pugnam, habent? Quoniam verò omne eo maximè suum studium, ac neruos contulit: vt pietatem in animis hominum sereret: & expeditiones illas Emmanuel Rex, cultus, præcipuè, Christiani propagandi caussa, ingenti quidem spiritu, suscepit: nullam; in illis narrationibus occasionem, locumq;, consultò prætermisit, in quo, acres effusæ pietatis & ad eam tuendam, & exercendam, & inculcandam, cohortationis aculeos non reliquerit, & ad virtutem colendam quasi faces admouerit. Rerum omnium successus siue læti, siue tristes ij adciderunt totos, ad vnum, tanquam eorum auctorem, Deum, eiusq; gloriam & eodem clarorum hominum laudes rettulit, quasi vna, diuinas res, & humanas, explicet. Quidquid enim facimus, loquimur, differimus, con- 14
sultamus, legimus, scribimus, addiscimus, aut etiam cogitamus: eò recta, si pij, viriq; probi esse reipsa volumus: studia in his nostra colliment, necesse est: vt, inde & nos fiamus

mus meliores · & alij quoque, tales vt à nobis reddantur·
efficiamus . Qui vnus nobis, omnibus in rebus finis· & ar-
tium ingenuarum omnium, quæ docentur· Historiæ in pri-
15· mis scopus esse præcipuus debet . Minimè vero prætere-
undum est: bella illa, quæ dixi· non solum Emmanuelis Re-
gis ærarium, nouis partis vectigalibus auxisse· atque Lu-
sitanis nouas opes adtulisse: sed toti nostro Orbi· fuisse per-
quam vtilia· & etiamnum existere· Præterquam enim:
quod Christianis, nouum iter, ad Orientis & Indiæ, quam
amplissimas, atque ditissimas regiones· antea nunquam
tentatum· aperuerunt· vnde à multis, lucrosa commercia
institui possint: Christus etiam· per ea, rudibus ijs Popu-
lis, hactenus haud obscure prædicatur, atque· funditus e-
uersis Dæmonum, quos solos ij colebant, Idolis liberrimè,
magnoq; cum fructu, docetur· Quo gloriæ fructu ac lau-
de, nullus, à Christianis, excellentior excogitari· nullus
16. Deo quoque gratior contingere à nobis potuit. Iam ve-
rò: cum ea, quæ ad hominum actiones pertinent· Varro, o-
mnium Romanorum eruditissimus, initia naturæ secutus·
in homines, in loca, in tempora, & in res, partiatur· quid-
quid enim agitur, & personis, & loco, tempore, & ipso
agendi genere, continetur: hinc igitur· quatuor Historiæ
tractandæ formas siue rerum, in ijs, ordines, oriri, duciq;
constet: vnam, quæ hominum vitas singulorum prioribus
succedentium ordine, seorsim descriptas complectitur· al-
teram· quæ locorum: tertiam quæ temporum seriem, sequi-
tur: postremam· quæ similia facta, ac dicta, in quædam, à
vitijs ac virtutibus inscripta, distinctaq; capita conijcit.
vbi prima illa quidem forma· quæ Principum virorum·
præcipue Cæsarum, ac Regum, vitas explicat: idcirco ma-
ximè semper probata est, & digna quidem summa egre-
gia-

giaq; laude: quod ad eos, prudentia & moribus instituendos, qui Rempublicam vniuersam administrant vel eius Principes futuri sunt: ceteris vtilior, & adcommodatior, haud leuibus ex caussis, esse multorumq; iudicio videatur. Nec enim magis quid Principi cuiquam viro sit imitandum, quidue fugiendum, adparet liquerene, ad omnium vsum vtilitatemque, potest: quàm eius exemplo, qui tale quidquam patrauerit quòd vel homines fugere oporteat, vel æmulari. Quoniam exempla: si quis animo ea verset fortius penetrant & hærent memoria: atque diligenter narrata, vel exposita quia, quod exemplo fit, iure etiam quodam fieri, plerique iudicant præceptorum vicem subeunt. Duplex autem viri Principis vita est, ac persona priuata nimirum, & publica. Priuata 17.
corporis, animi, ac fortunæ bonis, æstimatur. In corpore temperamentum & constitutio, spectatur à qua: robur, valetudo, vitæ longinquitas, morbi, pericula, mors. Ad animum referuntur & virtutes & vitia nec non, ad ea propensio. Mens item, ingenium, ac mores. Fortuna omnis generis opibus censentur. Hoc in genere felicitas, adflictæque res, sitæ sunt. Eoq; pertinent coniugium, liberi, consanguinitas, adfinitates, amicitiæ, familiares, clientelæ, & principi subditi. Hostes præterea, expeditiones, victoriæ, triumphi, honores, atque peregrinationes. Quid horum sit
in Principe, tum quale Historia persequitur. Publica verò Principum vita, latius patet. Nam quid, eam personam ille gerens tum domi, tum foris & constituta pace & bello suscepto gesserit: ipsa continet. Tria verò, in constituenda, gubernandaq; Republica Principi viro, præ ceteris, incumbunt. Nempè Religionis procuratio ciuilium rerum, ac iustitiæ, cura: & armorum, terra, mariq;, ex- 18.

expeditio. Ad hæc ni fallor reliqua Reipublicæ munia tota, reuocantur. Quæ omnia, vtriusque vitæ, capita Osorius, in Emmanuele Rege, suo quidque loco diligenter persecutus annorum in Historia ordine seruato, perstringit. Regnum autem Emmanuel administrauit, annos, sex continuos, ac viginti. Non solum igitur quæ bella in Africa & India terra mariqúe, per Legatos Rex gessit: & quid illos, & quibus ex caussis per litteras, ad eos cum mandatis datas exsequi voluerit, explicat: verùm etiam quomodo domi, pacis artibus excellens, Regnum gubernarit: quid egregiè, grauiter, acutè, scitè, prudenter, piè sapienterq́; dixerit: quas legationes quibusq́ue de rebus & quàm grauibus, & à quibus, ad se missas audiuerit: quid responderit: quas item ad alios summos Principes, ac Reges, instituerit. Quo in genere, inter ceteras illa est, ad Alexandrum Sextum Romanum Pontificem: qua Princeps religiosissimus, Ecclesiæ rebus prospici, & Sacerdotes à vita luxu, morumque licentia ad continentiæ sanctimoniæq́; disciplinam, reuocari; postulauit. illaqúe, ad Leonem Decimum cum muneribus, & Elephante. Mihi igitur, vel hoc solo nomine, non vulgari laude digna, hæc Osorij Historia videtur. & ob id denique quod omnes Emmanuelis Regis tam priuatas, quàm publicas actiones, tanta cum diligentia narrauit. Fuit autem is Rex, omni virtutum genere cumulatus. Vltro autem nobilitas, vbique ferè gentium, eo contendit: vt Principis sui mores vel ex consuetudine, vel amore virtutis, vel occulta quadam vi, ingenijq́; similitudine, vel adulandi studio sequi soleat. Vnum verò omnium hominum maximè Lusitani, & Regem suum admirantur, & amant vehementer. Quare minimè dubito: quin, perquàm multi,

ti, hac Historia, ad res præclaras, saltem memoria proximi superioris temporis excitentur. Iam præter, rerum eam 20
magnitudinem, quæ omnes ad Historiam legendam inuitat: ij, qui latinis litteris sunt exculti: in hac eloquẽtiæ neruos, ac robur, agnoscent. Si enim eloquentia definitur, prudentia dicendi: eam nullos in his libris desideraturos esse, confido. Ita siquidem, tantoqúe artificio Historiam contexuit: vt, ex gestarum rerum caussis, & circumstantijs, quas studiosè, narrationibus, vbi licet, vel aliud agens, inserit: haud obscurè significet: num aliquod à nobis imperium: tum quale: & quàm longè ab hoc Orbe, remotis in prouincijs, dißitum: atque quibus è seminibus: procreare poßimus: deinde quibus id artibus & institutis, adolescat: ac postremo quibusnam rationibus conseruetur. Quæ sapientiæ lumina: adtentè legentibus, sese: quantum sentio: in omnibus huius Historiæ partibus, clara quadam luce produnt. Quantum ad elegantiam stili pertinet: verbo- 21
rum electio, proprietas, splendor, & copia: sententiarum verò grauitas, varietas: orationis denique totius, qui aures implent, numeri: qualis ea, quantaq; sit satis, superq; testantur. Ornamentorum tamen non plus habet, quàm rei poscit expositio. Historia enim, non solum, respuit orationem studiosius quàm decet, elaboratam: verùm etiam, nimia excultam elegantia prudentiam contemnit. Etsi igitur Osorius, alijs in libris nonnunquam copiosior est: id quod ei insitum à natura videtur; in hac tamen Historia cauit: ne verborum multitudine: tamquam graui aliquo pondere: vim & neruos orationis elideret sua, vel obrueret. Nam libens eorum sententiam amplector: qui, omnes Latinos scriptores, qui in eloquendo copiam adfectauerunt, ineptos sibi videri aiunt: vno tantum excepto Cice-

rone

rone. Quam ob rem: nihil amplius, de his, dicam. Neque 22
multis edisseram: quantopere sit vtilis, tum necessaria Hi
storiæ omnis cognitio, ijs, qui Rempub. administrant. Hoc
enim apud omnes homines ac gentes, quæ moribus, ac le-
gibus reguntur in confesso est. Neq; eius laudes ex cete-
rarum artium, cum ea, comparatione copiosè, ambitiose-
ue, proponam. Breui hæc tantum narrabo. Hominem esse
ad res duas natum ad intelligendum videlicet, & ad a-
gendum. Historia autem, præstantissimorum hominum
consilia, tum facta ac dicta, quibus omnis Reip. forma sese
nobis exhibet; & quibus illa continetur, & constituitur:
commemorat. Itaq; constat: Alexandrum vt infinitos, a- 23
lios omittam ita Cyri disciplina, quam ex Historia cogno
uerat, fuisse informatum: vt, vitæ actiones suæ, ad eam
componens à rebus gestis, Magnus euaserit. Scipio Africa-
nus, ex ea etiam, ad militaris gloriæ culmē est euectus. Ea
tamen non tam est vera quàm ad fortissimi, iustissimiq;
Regis ideam, est expressa. Iulius verò Cæsar Alexandri
Magni præclaris rebus gestis excitatus ad eam laudem di
citur quam est cōsecutus. Nam certè plurimum interest:
ex Historia Clarorum virorum voluntates, curas, cogita
tiones, vitæ splendorē, laudis cupiditatem, virtutis arden
tissimos amores, perdiscere. Eadem porro totius Antiqui- 24
tatis memoriam, vna continet: nec non eam vniuersis tā-
quam in speculo ad imitandum conspiciendam præbet.
Per hanc ergo Populorum omnium, res gestas cernimus,
& ex ijs, omnes rectè gerendæ Reip. rationes nobis quæ-
rimus non certè Philosophorum commentitijs præceptis
de lineatas sed verissimis coloribus, & imaginibus expres
sas, & exemplis. Quasi careremus tenebris obruta nobis
omnia procul dubio iacerent. Immo pueri, vt ille ait, om-

niæ regno, summam iustitiam, æquitatemq; tribuant: ægrè, vt opinor, haud feret tot Emmanuelis patris trophæa quorum, vti filius, legitimus est hæres apud nostros, hac Historia celebrari. Non enim vni cuipiam nationi hæc Historia, de tot rebus fortiter gestis cùm ad sempiternā totius Christiani nominis laudem pertineant scribitur: sed quamplurimis, vel potius vniuersis. Osorium autem non improbaturum, puto. Eam enim scripsit vt omnibus prodesse possit. Porrò hinc intelliget me amorem, quo eū ego sum semper prosequutus, constanter retinere. Quam 3
ob rē: ne tu mihi vitio vertas abs te, iure peto: quod hanc Præfationem ad te scriptam, eius Historiæ tamquam breuem de vtriusq; Indiæ rebus commentarium præfixi. Me siquidem, semel oportuit longissimas ad te scribendi moras inita aliqua, noui litterarum initij ratione tantum, inquam, tot annorum silentiū, audacter rumpere. Quòd 4
si me tamen reprehendes: Osorius certè, caussa cuius agitur, se tuebitur: esseq; mihi poterit optimus omnium patronus. Quod vnum postremò superest ego quidem Auguftine: à nonnullis grauibus viris, qui istinc ad nos ex Aula Regia redierunt pro certo intelligo: & te, & Osorium in Episcopi munus atq; dignitatem, sic incumbere: vt vos communi omnium voce, præclaram egregiæ pietatis laudem ferre, valdè prædicent. Hoc ante multò Pātagathus noster Octauius, cognomento Pater, de te, dum viueret, mihi per litteras significauit: & Vincentius Parpallias Emmanuelis Philiberti Allobrogum Ducis proximis superioribus annis ad Pontificem Legatus sæpè cōfirmauit. Qui nuntius quanta me lætitia perfuderit ex mea in vos obseruantia iudicare poteris. Sic autem referunt vos: te nimirum apud tuos Ilerdenses: Osoriū apud suos Siluenses: Sacrarū litterarū lectioni totos esse dedıtos: Te verò 1

Augustine: cùm Iuris peritia excellas, & id monumentis tuis illustraueris: præclara quædam, quæ ad id etiam ornandum & ius Pontificium, Conciliaq. Ecclesiæ vniuersæ, plenius explicandũ, pertinent: exædificasse. Vos itaq; sanctis ad Deũ orationibus, pro salute Reip. fundendis defixos: Diligenter etiam Populum, de sacris reb. docere frequentibus ac pijs concionibus & per vos, & per alios à vobis suffectos habitis. Postremò vos multis Christianæ Charitatis officijs de quamplurimis hominibus per quàm benè mereri. Quo nomine vobis supra modum gratulor: mihiq; gaudeo ac lætor. Quis enim nescit: officium omne Episcopi in sacrorum Bibliorum & verorum interpretũ eorumdem, lectione: assiduis ad Deum precibus, meditationeq; & in sanctis habendis de Dei cultu, doctrina, & Ecclesiæ disciplina, concionibus exercendaq; in vniuersos benignitate, pietate, charitateq; Christiana planè consistere? Quidquid tibi præterea, Augustine temporis, et otij conceditur: id totum in Antiquitatis, veteribus illis tuis studijs, ad omnium vtilitatem, consumis. Deniq; non solũ eruditis hominibus ex instructissima tua Bibliotheca præstantissimorum scriptorum libros: inter quos, & à te prudenter, eleganter, ornatè, docteq; scripti meritò referuntur: suppeditas: verùm etiam multos ex ijs, tuis sumptib. nonnunquam, ædi curas. Osorius etiam, non cessat scriben do testari: non minus otij sibi, quàm negotij habendam esse rationem vir certè vti grauis sententijs, & illustris verbis; multo dignissimus: cuius egregio stilo, & calamo dum alienacum laude, sui nominis immortalitatem coniungit sapientissimi Regis, atque fortissimorum Ducum, res gestæ conscribantur.

CALENDAS QVINTILIS CIↃ. IↃ. LXXX.

COLONIAE VBIORVM.

REINE-

REINERI MATHISII BATAVI, AD LECTOREM, ODE.

IS Lusitanæ gentis, in India,
Res scire gestas, bellaq; Barbaris
Illata Regnis; & subactos,
In Lybica Regione Mauros:
Vis & repertas nauibus insulas:
Et scire mores, iuraq; gentium,
Pugnax Iberus quas coëgit,
Ire suis famulas triumphis:
Doctos diserti, Lector, Osorij
Euolue libros, assidua manu;
Ex hoc amœno fonte, summa
Vtilitas fluet, ac voluptas.
Hinc multa disces, quæ neq; seculis
Vmquam fuerunt nota prioribus,
Nec visa. Miras longus artes
Repperit, & meditatur vsus.
Inuenta nuper sunt noua sydera,
Cæliq; tractus, & maris ambitus
Incognitos æuo priori,
Posterior patefecit ætas.
Antiquitas si iactet Iasonem;
Quòd primus alta littora Colcidis
Lustrarit, Euxinum lacessens
Thessalica pelagus carina:
Quis non Iberos ad vaga sydera,
CANVMQVE, summis laudibus euehat?

Totum,

Totum, breui qui circuiuit
Hesperia rate, Victor, Orbem.
Non rauca vasta murmura Tethyos,
Minasq; cæli, non Aquilonias
Exhorruit CANVS *procellas,*
Nec scopulos maris æstuosi.
Anno, sed illi prospera tertio
Fortuna lætos præstitit exitus.
Tum namq; salua naue, ventis
In patriam rediit secundis.
At Lusitanos quid referam Duces?
Qui, post repertam classibus Indiam,
Fortissimè terra, mariq;,
Indomitas domuêre gentes.
Quàm sæpè, duros, GAMA *superstite,*
Victor fugauit milite Barbaros;
Et turbidum, quàm sæpè Gangem,
Sanguineis rubefecit vndis?
Quàm sæpè; solus, pectore masculo,
Fortiq; dextra non numerabiles,
Securus (aspirante Christo)
Sustinuit PACIECVS *hostes?*
En nunc: Eoæ pars bona Persidis,
Nunc & Sabæi, Mauraq; natio,
Sinæq; victi, subdiderunt
Hesperio sua colla Regi.
Iam Christianis torridus Aethiops,
Victusq; paret Rex Calecutii;
Hic classe formidatus, ille
Missilibus melior sagittis.

Iam

Iam penè Christi venit ad vltimos
Mundi patentis gloria terminos:
Christiq; totum Numen Orbem,
Et populos stupefecit omnes.
Hinc Lusitanos, aurea tangere
Alto videmus sydera vertice,
Qui tot sibi Regnis subactis,
Perpetuam meruêre laudem.
Sed aptiori, fusius, ordine
Hæc persequetur doctus Osorius:
Huc, huc ades tandem iuuentus,
Pierijs operata Musis.
Hæc Tullianis plena leporibus
Sunt; atq; Cedro digna volumina:
Vt aris hac noctes diesq;
Historia, studiose lector.

HIERONYMI OSORII LVSITANI, SILVENSIS EPISCOPI, DE REBVS, EMMANVELIS REGIS *Lusitaniæ inuictissimi, virtute & auspicio gestis, Libri duodecim; Ad Clarissimum, Sanctissimumq́, Principem Henricum, S.R.E. Cardinalem, Regis eius Filium.*

LIBER PRIMVS.

TSI ea mente sum, Henrice, Sanctissime Princeps: vt vix quidquam arbitrer esse historia, vel ad prudentiam comparandam vtilius, vel ad virtutem excitandam vehementius, vel ad sananda Reipubl. vulnera salutarius, vel ad oblectamentum vitæ iucundius; & ab amicis meis sæpius admonerer, vt res nostrorum hominum literis Latinis illustrarem: ab eo tamen studio vehementer abhorrebam. Nam cùm alia multa me ab eo deducerent, tum duo præcipuè deterrebant. Vnum erat fidei faciendæ difficultas, alterum offensionis concitandæ periculum. Si enim fidem non facerem, erat mihi vanitatis infamia subeunda: si verò quorundam ambitioni minimè satisface-

tisfacerem, odium in me acerbum & immane concî-tandum At,vt eſt captus hominum, id plerumq; euenire cernimus,vt tantum quiſque credat, quantum ſe viribus aut ingenio præſtare poſſe confidit.Quidquid verò communem vſitatæ virtutis, & induſtriæ modũ ſuperat,id nullo modo prorſus admittit.Contra verò, qui nullum modum ambitioni ſtatuunt, ægerrimè patiuntur,ſi eorum gentiles minimè fuerant immodicis laudibus illuſtrati. Quod cùm apud alias nationes fieri ſolitum ſit,tum apud Luſitanos tantam plerumque offenſionem hiſtoriæ ſcribendæ munus offert,vt omnium tela in eum,qui tantum facinus audet,adhæreſcant.Id quidem non ita pridem ſatis experti ſumus in hiſtoria,qua Damianus Goeſius res virtute & auſpicio, & incredibili felicitate Emmanuelis Regis inuictiſſimi, Patris tui, geſtas patrio ſermone complexus eſt.Res,inquit ille,maiorum meorum non perinde,atque illorum merita poſtulabant,exornauit. Alius verò,labem generi noſtro, & antiquo ſplendori nobilitatis aſperſit.Alius poſtremò, hoc aut illud,quod erat ad laudem noſtri nominis inſigne,prætermiſit. Quod ſi hominis prudentis eſt, alienis periculis admoneri, hoc vno certè exemplo potuiſſem ancipitem ſcribendi euentum perhorreſcere Aliud etiam incommodum accedebat,quod etiam ipſe, vt officium meum me facere admonebat,rebus diuinis,pro mea parte tractandis & explicandis,intentus:neq; conuenire arbitrabar, vt à cælo deductus, terras nimis intuerer, hoc eſt, vt diuina,dũ res humanas illuſtrare conor, intermitterẽ. Sed quo plura me impediebant,ne ſcribendæ hiſtoriæ munus attingerem, eò clariùs cerni poterit animus meus,ſtudio ardentiſſimo tui nominis & amplitudinis inflammatus. Nam cùm tu me per literas,non quidem imperio cogeres(quod facere pro iure tuo potuiſſes)ſed, quæ tua excellens atq; planè diuina benignitas eſt,amicè rogares, & moneres, vt Regis patris tui hiſtoriam ſcriberem, illiuſq; nomen apud exteras nationes Latinis literis ab obliuione vindicarẽ,me con-

tinere non potui, quin id munus continuò susciperē. Vt autem id facerem, multa me simul inuitabant. Primùm enim voluntatem tuam nullo modo poteram sine crimine impietatis aspernari. Deinde indignissimū arbitrabar; Emmanuelis nomen apud Lusitanos tantùm, & non per omnes Reip. Christianæ nationes cum omnium admiratione vagari. Tum etiam id mihi acres stimulos admouebat, quòd in hoc opere non tam res humanas, quàm diuinas explicandas suscipiebam. Vt enim Emmanuel diuino consilio ad regiam amplitudinem euectus fuit, ita quæ designauit, quæ molitus est, quæ imperio illius gesta sunt, ad Dei benignitatem referenda sunt, multæq; res admirabiles præsentis numinis viribus administratæ, ita, vt ei, qui fidem illis habere noluerit, perfidiæ & impietatis suspicio recipiēda sit. Vt autem id facilius exequi possem, Damianus Goes prȩstitit. Is enim magno labore, vigilantia & industria ea ex quam plurimis epistolis & commentarijs eruit, & monumentis suis memoriæ commendauit, quȩ ego minimè potuissem sine summo otio perscrutari. Multa etiā ex aliorum scriptis & sermonibus accepta, memoria continebam, quæ minimè silentio prætereunda iudicaui. Sed quia in his libris nostros homines aliquando Lusitanos, aliquando verò Portugalenses appellare solemus, huius varietatis breuiter reddenda ratio est. Portugaliæ nomen, vt Andreas Resendius, vir doctissimus, apertè demonstrat, à portu Cale (sic enim appellabatur olim oppidum ignobile, ꝙ Durio flumini imminebat) ductum fuit. Cale namq; erat in colle situm. Portus autem piscationis gratia frequentari cœpit. Eam verò commoditatem hominū multitudo sequuta, vndiq; confluxit vsq; eo, dum ciuitas opulentissima fieret, quæ Portugalia deinde nominari cœpit. Inde verò totū regnum nomen obtinuit. Cōtinet autē Portugaliæ regnum non exiguam, vt Paulus Iouius parum cōsideratè dixit, antiquæ Lusitanæ partem, sed valdè magnā. Pars enim Lusitaniæ, quæ ad regnū Portugaliæ pertinet, & fluuijs, Ana atq; Durio cōtinetur,

plus trecẽtis & viginti passuũ millibus in longitudinẽ patet. Adijcitur deinde Callæcia Bracarensis à Septentrione, quæ Durio & Minio definitur. Ad ortum verò Solis sunt aliquot etiã ciuitates trans Anam, quæ Portugaliæ regno continentur, ita vt sit non minus è Callæcia & Bætica Portugaliæ finibus adiectum, quàm ex antiqua Lusitania detractum. Quod si Portugaliæ nomen ex vno oppido fuit, temporis progressu, in totum regnum deriuatum, simili ratione consentaneum fuit vt ex tam magna Lusitaniæ parte, Lusitaniæ nomen in totum regnum duceretur. Quò minus igitur vtroque nomine vtamur, interdictũ nobis minimè puto. Sed hoc non magni refert Illud, quod est præsentis operis, hortor & admoneo omnes, qui hos libros euoluerint, vt animis secum reputent, quàm variæ res & vehementer admirandæ sint à nostris hominibus, intra sex & viginti annos (tot enim, aut paulò plus hæc historia continet) effectæ: quæ maria, quæ littora, quæ regiones exploratæ, quæ bella contra Reges potentissimos, inuicta virtute gesta, qui terrores neglecti & cõtempti, vt intelligant, non esse tantarum rerum laudẽ hominibus, sed Deo, qui præsentiam suam nostris sæpè declarabat, summa ratione tribuendam Quod tum multò clarius apparebat, cùm interdum sic eueniebat, vt ipsi Lusitani sibi nimium præfidentes, ab hostibus eisdem vincerentur, vt intelligerent, inanes hominũ conatus fore, qui non fuerint cælesti prӕsidio suffulti.

RES EVROPEAE. *Ioannis Lusitaniæ Regis morbus & mors.*

VT AVTEM hinc, HENRICE PRINCEPS, sic enim ordo rerum flagitat, exordium capiamus: IOANNES, hoc nomine secundus, Portugaliæ Rex, cum lento atq; diuturno morbo languesceret, cõtulit se in extremam Lusitaniæ partem, ad Austrum pertinentem, Oceano ex ea parte definitam, quam nunc Algarbiũ appellant, vt aquis calidis admodum salubribus morbum depelleret. Erumpunt autẽ aquæ illæ in conualle, non amplius vj. aut vij. miliarijs à mari disiuncta, è silice; & reliquis balneis, quæ sunt in Lusitania, summo omniũ consensũ præferuntur. Eo tamen remedio

frustra

frustra tentato, factum est, vt morbus indies ingrauesceret. Nec abfuit suspicio, Ioannem lento veneno, quod imprudens hauserat, paulatim intabuisse. Itaque cùm mortem appropinquare sentirèt, in Algarbij oppido, quod Aluor appellant, & multi portum Hannibalis esse putant, testamentum fecit, quo Emmanuelem, qui illi frater patruelis erat, hæredem instituit: ad quē regnum, quāuis Ioannes intestatus obijsset, erat iure peruenturū. Erat enim Emmanuel Fernādi filius: Fernandus verò erat germanus frater Regis Alfonsi, cuius Alfonsi Ioannes filius extitit. Cùm igitur Ioāes nullum filium ex vxore legitima susceptum haberet (Alfonsus namq; vnicus illius ex vxore Leonora filius in adolescentiæ flore Scalabi, quę ciuitas nūc appellatur Sanctarena, ex equo incitato proiectus, mortē obierat) necesse erat, vt Emmanuel regni hæreditatē cerneret. Georgius namq; Ioannis filius, propterea quòd nothus esset, quamuis illius mater fuisset valdè nobilis, legibus & institutis regni hæres esse non poterat. Hoc tamen, quod erat Emmanueli iure debitum, fuit summa Ioannis ipsius voluntate comprobatum. Emmanuelem enim non tā propter sanguinis propinquitatem, quā propter regię virtutis indolem, quam in illo cernebat, egregiè carum habebat, & quibuscunq; poterat ornamentis, illius dignitatem amplificabat. Accedebat, quòd vxor illius Leonora, singulari virtute, pietate, atque religione fœmina, Emmanuelis soror erat, fratremq; amore singulari prosequebatur. Testamento facto, & sacris omnib. quæ ad animum expiandū pertinebant, ritè procuratis, ita excessit è corpore Ioannes, vt in illa extrema vitæ perfunctione, insitæ virtutis & pietatis insignem significationem daret. Fuit enim vir ille clarus & excelsus, infestus improbis, bonis propitius, iustitiæ cupidus, & in omni genere virtutis admirandus. Erat præterea acer & strenuus, & in re militari non pauca dederat egregiæ fortitudinis & industriæ documenta. Tantaq; erat illius animi magnitudo, vt quamuis corpore in patria consisteret, mente

Ex testamento regni hæres Emmanuel.

Scalabis ciuitas, nunc Sanctarena.

Ioannis Regis elogium.

tamen orbem terrarum peragraret, multaq; animo frequenter agitaret, eaq; moliretur, quæ, si non fuisset immatura morte sublatus, nomen illius clarissimum reddere potuissent. Fortes viros amabat, vsq; adeò, vt quidā reliquas vitæ maculas nomine virtutis militaris eluerent. Ignauos autem atq; desides ita cōtemnebat, vt homines non duceret. Perfecit autem, vt qui magnis opibus insolentius efferebantur, illius in vindicando seueritatem pertimescerent: & qui propter humilitatem obnoxij erant iniuriæ, præsidio illius vitam securè traducerent. Attulit ille quidem multis viris nobilibus necē, & Principes etiam sibi coniunctos interfecit, quos animaduertebat aut parum obsequentes esse, aut perniciē in illum machinari: sed id nisi fecisset, neq; Regiam dignitatem tueri, neq; vitam conseruare potuisset. Valebat multum ingenio, plurimaq; ab illo argutissimè dicta referūntur: ex quibus intelligitur, quantum illius acumen extiterit. In Regum consilijs, de quorum fide dubitabat, explorandis, erat mira quadam sagacitate præditus: multosq; viros primarios multis in locis beneficijs sibi arctissimè deuinctos habebat, per quos omnia, quæ Reges in illum moliebantur, multò antè, quàm ei nocere possent, cognoscebat, vt eorum consilijs obsisteret. Populi non tam illum vt Regem verebantur, quàm vt parentem amabant. Eorum enim commodis animo patrio consulebat. Hæc autem illius sententia meritò laudari solet, cum diceret, sibi non tam propositum esse, vt operis hominum ad aurum quærendum abuteretur, quam vt aurum quæreret, vt opibus suis hominum inopiam subleuaret. Cùm accepisset, esse volucrē, quæ rostro pectus dilacerat, vt pullos serpentum morsibus exanimatos, sanguine suo profuso in vitam reuocet, eiusdem volucris imaginem suis insignibus adiungendam curauit, vt ostenderet, se esse paratum pro suorum salute sanguinem suum profundere. Ex omnibus tamē virtutibus, quibus illum præditum fuisse commemorant, nulla fuit admirabilior singulari quodā pietatis & religionis studio, quo mirificè flagrabat. Nunquā enim

cum

cum neq; turbulenta negotia, neq; coniurationes contra illum factæ, neq; malorum omnium tempestates à rebus diuinis summa cum religione procurãdis abstraxerunt. Is denique Princeps fuit, vt meritò videatur illius nomen sempiterna memoria celebrãdum. ILLO mortuo, fuit summa cum celeritate ad Emmanuelem nuncius allatus: quem cum tam multis lacrymis accepit, vt satis appareret, eum nõ tam regni hæreditate lætari, quàm ex morte Principis optimi, & sibi coniunctissimi dolorem excipere. Erat autem Emmanuel eo tempore annos natus viginti & sex, & Salatiæ se continebat, in quo tunc oppido Regina Leonora soror illius, atque Ioannis vxor, morabatur. Ibi igitur more & instituto maiorum fuit Emmanuel, rex solenni ritu omnium consensione declaratus. Quod quidem munus sibi non segniter obeundũ existimauit. Erat enim & ingenio, & studio, & disciplina vigilantissimus. Itaque cum multa confestim regno salutaria instituisset, tum nihil sibi maiore cura faciendum arbitratus est, quàm vt omnium ordinum conuentum ageret. Salatia igitur discedens, Montem maiorem profectus est, quæ ciuitas est in colle edito sita trans Tagum, & Ebora circiter viginti millia passuum distat. Eò igitur regni Proceres, & Antistites, & ciuitatũ Legatos per literas euocauit. Eò fuit ad illum deductus Georgius, Ioannis Regis filius, cuius paulò ante fecimus mentionẽ, qui tũc decimum & quartum annum agebat: quem Rex tam amanter atq; cum tanto fletu complexus est, vt facillimè, quanta fide & amore Ioannem fuisset in vita prosecutus, cerni posset. In illo autem comitatu, qui Georgium stipabat, facilè reliquis & militari gloria, & vrbanitate Iacobus Almeida, qui in Portugalia pro Magistro Hospitalensis ordinis eidem religioni præerat, excellebat, multumq; apud Ioannẽ gratia & authoritate potuerat. Eum verò Ioãnes motibꝰ eiusdẽ filij regẽdis pfecerat, vt is sub tali pædagogo artes illo loco dignas perdisceret. Hic igitur cum Georgio, quẽ dextera tenebat, flexis de more genibus, cũ esset vterq; habitu lugubri de-

Emmanuelis in regem inauguratio.

Montis maioris ciuitatis situs.

Regni comitia.

Iacobi Almeidæ, pro Georgio Ioannis Regis notho, ad Emmanuelem oratio.

bri deformatus, hāc orationem habuit. REX Ioannes, qui tibi patruelis frater natura fuit, amore autem germanus, mihi significauit moriens, se, cū animo æquissimo è vita discederet, vna tantū cura solicitari, quòd hunc filium in solitudine & orbitate relinqueret. Eam tamen solitudinem eo solatio, quo vtebatur, alleuari, quòd veniret illi in mentem, quàm singularis esset benignitas tua, quàm gratus animus, & quàm ad omnes regiæ virtutis laudes studio & voluntate propensus. Præcepit deinde mihi, vt suo nomine te rogarem & obsecrarem, si is te in filij loco dilexisset, si muneribus omnibus, quibus potuit, affecisset, si nullum tui ornandi locum prætermisisset, vt tam egregiæ in te voluntatis memoriam retineres, & parem voluntatē huic suo vnico filio, quem omni reliquæ vitæ præsidio destitutum relinquebat, redderes, & cogitares, quid ille, si tibi fuissent nati filij, eis facturus fuisset, si ita accidisset, vt tu ante illius obitum è vita migrares. Præterea hoc etiam mihi in mandatis dedit, vt hunc illius filiū frequenter admonerem, vt te semper vnicè coleret, & obseruaret, tibiq; in omnibus rebus obtemperaret, in eoq; pugnaret, vt à nemine fide, amore, studio erga te superari posset. Quò enim te propiùs sanguine attingebat, eò magis conuenire, vt obseruantia & pietate erga te omnibus antecelleret, nec in vllo in amplitudinē tuæ dignitatis officio se vinci pateretur. Hæc quidem ille mihi, vt facerem, imperauit. Ego, vt officio meo fungar, illius filium in hac tam tenera, vt vides, ætate, tali parente orbatum, tibi nomine illius trado, natura & genere propinquum, casus acerbitate pupillum, voluntate supplicem, conditione famulum, vt eum in fidem tuam recipias, & ornes, & augeas: vt sic tandem cognosci ab omnibus possit Regius iste animus, in referenda gratia, & beneficiorum memoria conseruāda diligentissimus. Quod si, vt confidimus, feceris, ab omnibus laudem admodum grati atq; magnifici Principis consequeris: multoq; arctius tibi tuorum omniū voluntates hac tam insigni probitatis significatione

deuincies. Hac Almeidæ oratione adeò fuit Emmanuelis mœror excitatus, vt cũ dare responsum vellet, lachrymis & singultu spiritus illius impediretur. Itaq; breuissima oratione declarauit, se Georgium in loco filij habiturum, tantisq; illum beneficijs ornaturum, vt intelligi posset, quantũ Ioannis nomen & memoriã conseruari atq; propagari cuperet. Hac Regis oratione omnes proceres, qui aderant, non mediocriter lætati, ad illum adeuntes, gratias egerunt, illiusq; manus osculati sunt. Hæc autem non indigna commemoratione arbitrati sumus, vt posset & Ioannis probitas cognosci, quæ tanta fuit, vt neq; imperij magnitudine potuerit hæres illius adduci, vt facilè desiderium illius leniret: & simul Emmanuelis natura perspiceretur, quæ tam excellens extitit, vt neq; tantis opibus improuiso oblatis efferri, aut humanitatis obliuisci potuerit. Facit enim insita in plerisq; cupiditas, vt etiam in minimè dubia hæreditatis possessione, quam mortuis parentibus assequuntur, animi lætitiam, mœrore ad tempus simulato, tegere vix possint. Quod eò intemperantius in regni hæreditate fit, quò regiæ opes maiores & ampliores sunt, & ad animum de statu mentis deijciendum, si virtutis præsidium non adsit, magis efficaces. Cùm verò regiæ dignitatis amplitudo præter opinionem alicui defertur, tanta vi plerunq; iactatur animus, vt à mente & ratione deseratur. At Emmanuel se regni hæredem fore minimè suspicari poterat, cũ & fratres illius viuerent, qui eum ætate antecedebant, & Alfonsus Ioãnis Regis filius in vita maneret, & ipse Ioannes filios gignere per ætatem posset: erat enim annos natus quadraginta, cùm mortuus est. Qui tamen omnes diuino consilio, vt multi iudicabant, morte sublati sunt, vt Emmanuel regnaret. POSTQVAM verò omnes regni Ordines conuenêre, instituit Rex quædã de sententia omniũ, qui aderant, ad regni stabilimentum necessaria. Inde etiam misit, qui Regi Fernando & Isabelæ Reginæ, qui tunc in Castellæ & Aragoniæ regnis cũ summa dignitate & existimatione regnabãt,

Emmanuelis responsio.

Decreta Emmanuelis regia.

Legatio ad Castellæ Reges gratulatoria.

de sua successione nunciaret. Per id tempus Aluarus, Fernandi Ducis Brigantini, qui propter perfidiæ suspicionem fuerat capitali supplicio affectus, frater, in Castellæ regno versabatur, & summum apud Reges locum obtinebat. Aluarus autem is erat, ad quem nulla facinoris suspicio pertineret: Sed cùm fratrem supplicio mactatum animaduerteret, integris rebus è Lusitaniæ finibus excessit. Rex autem Ioannes illi præscripserat, ne in Castella sedem vllo pacto collocaret. At is Fernandi & Isabelæ vxoris probitate & magnificentia deuinctus, qui multum illius virtuti atque prudentiæ tribuebant, in eorum Regnis locum exilio voluntario delegit. Et ne Regis Ioannis præscripto parere cogeretur, omnes res suas, quas in Lusitania possederat, voluntati illius permisit. Hunc verò Aluarum, & filios Ducis, qui post patris necem in exilium se voluntate sua contulerant, Rex Emmanuel per eundem Legatum benignè inuitauit, vt in patriam redirent. Fore, si id facerent, vt eos quibuscunque rebus commodè posset, ornaret. Alterum deinde Legatum Romam misit, qui Alexandro Pontifici Maximo, qui tunc fuerat ad illud summum fastigium dignitatis euectus, nomine illius fidem obligaret, totumque Portugaliæ regnum, vt Christianum Principem facere oportebat, voluntati Pontificis ipsius addiceret. Quod vt cum maiore dignitate fieret, Georgium Costam Lusitanum Cardinalem, hominem authoritate summa præditum, per literas rogauit, vt nomine illius hoc officium exequeretur. Cardinalis igitur, Emmanuelis nomine Romæ fidem publicè dedit, Emmanuelem semper in Pontificis obsequio futurum, & fidem per omne vitæ spaciũ erga sanctam Romanam Ecclesiam summo studio retenturum, & pro illius sanctitate, quoties opus ita fuisset, pugnaturum. Fuit hæc fidei testificatio Pontifici valdè grata, literasq; Regi satis amanter scriptas dedit, eique de regni successione gratulatus est. At Emmanuel interim in regni negotijs expediendis vigilabat. In primis autem donationes omnium rerum, quas Ioannes

Aluarus aliique exules reuocantur.

Legatio Lusitana ad Pōtificem Maximum.

annes moriens multis donauerat, benignè confirmauit: quamuis multi ex illis, qui tunc ab illo fuerant affecti beneficijs, magis digni supplicio, quàm beneficio viderentur. Satis enim apparet, eos, qui, dum Princeps extremum spiritum edit, ab eo summo studio cōtendunt, vt sibi aliquid largiatur, quod, dum ille sanus atque valens erat, impetrare non poterant, nunquam se quidquam de fide Principi debita, sed de sua ipsorum vtilitate cogitasse. Quid autem præterea tam insidiosum, quàm eo tempore, quo propter mortis acerbitatē mens Principis oppressa est, captare tunc illius imbecillitatis occasionem, vt ab eo, à quo iam fuerant multis cumulati beneficijs, id extorqueant, quod non est auaritiæ, sed fidelitati debitum? Quid verò tam inhumanum, quàm in ipsius Regis morientis aspectu, nec ipsius iustissimi doloris sensu, nec vlla humanitatis ratione ab immanis cupiditatis studio reuocari? Accedit præterea, quòd eo tempore Rex, qui hominum postulata, quamuis iniusta sint, minimè repudiat, non de suo quidquam, sed de alieno videtur elargiri. Ea namq; donat, quibus iam vti non potest. Reddit deinde successori multò difficiliorem administrandi Regij muneris rationem. Regiam enim Gazam, quę est fons Regiæ benignitatis, exhaurit. Ea postremò concedit, cùm neq; hominum merita, neq; vllam iuris vsitati rationem expendere potest. Quotus enim quisq; est, qui in oculorum tetra caligine in crebro anhelitu atque in singultu, in totius corporis sudore, interclusi spiritus angustijs possit cuiusque dignitatem exactè perpendere? Illi igitur, qui eo tempore, quo Principis animus est oratione confirmandus, ei tam grauē molestiam exhibent, & instant, & vrgent, & quodammodo vim adhibent, vt interruptis atq; morientibus vocibus regni opes effundat, odio certè digni sunt, & nō eiusmodi beneficijs. Emmanuel tamen, ne videretur optimi Principis acta rescindere, non modò reliqua Ioannis beneficia, quæ fuerant iudicio tributa, sed etiam fraudulenter erepta, confirmauit. Totum deinde ani-

In aulicam quorundam auaritiam.

Instituta regni Emmanuelis. de animum ad ius administrandum applicuit. In eos magistratus, quòd perperam corrupti pecunia iudicabant, acriter animaduertit. Ijs, qui leuioribus criminibus erant alligati, leuiores etiam pœnas imposuit. Illos verò, qui bene & incorruptè iudicia faciebant, pro dignitate cuiusque remunerauit. Iudicum deinde numerum auxit, vt omnes controuersiæ facilius dijudicari possent: Ipsosq; maioribus stipendijs affecit, ne inopia cogerentur ab æquitate discedere. Tũ in omnes regni partes, viros iustitiæ opinione præstantes cum summa authoritate misit, qui scelera vindicarent, & flagitiorum omnium, quoad fieri posset, stirpes euellerent. Vectigalium deinde rationem diligenter habuit. Videbat enim, vbi regni opes ministrorum negligẽtia dilabuntur, aut quæstorum auaritia diripiuntur, aut sumptibus minimè necessarijs exhauriuntur, ibi regni statum constitui non posse. Nec enim bellum geri, neque pacem constitui, neq; ius administrari commodè licet, vbi regis pecunia, quæ debet esse publicæ salutis instrumentum, aut à priuatis auertitur, aut ab ipso Rege sine vllo fructu consumitur. Vt autem humanitas illius in omnes constaret, Iudæos in libertatem asseruit. Quod vt intelligi possit, qua ratione illi seruitute *Iudæorum per Hispaniã seruitutis occasio.* oppressi fuissent, nõ erit alienum, rem, quemadmodũ gesta fuerit, explicare. Fernandus & Isabela Castellæ Reges cùm exploratum habuissent, per Iudæos, qui in illorum ditione erãt, scelera nefaria contra religionis nostræ sanctitatem conflari; omnes illos in exilium eiecerunt. Hoc autem factum fuit Anno à Christo nato, M.cccc. lxxxij. quidam verò ex illis numine diuini Spiritus illustrati, ad Christi se cultum & fidem contulerunt: alij autem, ne fundos, & ędes, & reliqua bona relinquere, vel tempore alieno vendere cogerentur, se Christi religionem profiteri simulârunt. Reliqui omnes in exilium pulsi sunt Cùm verò alij in alias partes disiecti fuissent, maxima eorum pars à Ioanne Rege sub certis conditionibus impetrauit, vt in Portugalia tempore aliquo definito consisteret. Conditiones autem po-

tem potissimæ fuerunt, vt octonos aureos singuli Regi persoluerent, & intra certum tempus è Portugaliæ finibus emigrarent: quòd si post tempus illud assignatum visi in Portugalia fuissent, libertatem amitterent: Rex autem tutam nauigandi facultatē volentibus abire præberet. Hac autem ratione Ioannes grandem sibi pecuniam comparauit, quam asseruari diligentissimè faciebat, vt posset in Africam transire. Cupiebat enim bellum acerrimum Mauris inferre: nec id tam gloriæ studio, quā vt Christi religionem & gloriam propagaret. Quod ne faceret, primùm quidem casus acerbi, quibus diu conflictatus est, impedimento fuēre: postremò autem mors omnes illius huiusmodi conatus cōpressit. Quandiu tamē vixit, sedulò curauit, vt Iudæis fidem præstaret, quam dederat. Itaq; eis, qui in portubus illi operas nauabant, imperauit, vt agerent cum nauicularijs, vt tolerabili quadam vectura Iudæos in regiones quas sibi vellent, transportarent. Sanxit præterea, ne quisquam iniuriam illis inferret. Quod longè secus factum est. Mercatores enim, & nauicularij, qui Iudæos in naues suas recipiebant, eos in mari multis iniurijs admodum acerbè diuexabant. Vecturæ enim pretio, quo depacti fuerāt, minimè contenti, quacunq; ratione poterant, multò maiorem pecuniam ab inuitis exprimebant: & de industria diutius, quàm opus erat, vagabantur, multisq; erroribus homines miseros ludificabant, vt consumpto omni commeatu, cogerentur ab eis victum emere. Pretium verò, quod rebus suis constituebant, erat eiusmodi, vt eo persoluto, Iudæi nudi & inanes relinquerentur. Accedebat, quod nuptis mulieribus atq; virginibus vitiū per vim inferebant, & viros intolerandis contumelijs afficiebant: Christianiq; nominis, quod vsurpabant, obliti, in omni genere immanitatis atq; perfidiæ versabantur. Iudæi, qui in Portugalia remanserant, partim tam atrocis iniuriæ metu perturbati (nec enim tam obscurum esse poterat, vt non aliqua ex parte fama tantarum cladium ad aures eorum perueniret) partim quòd inopia impedi-

Christianorū in proscriptos Iudæos iniuriæ.

impediti, minimè potuissent ea, quæ erant ad nauigandum necessaria, intra tempus illud emere, cùm tempus interim illis constitutum elaberetur, libertatem amisêre. Qui igitur seruum Iudæum habere cupiebat, eum à Rege postulabat. Rex autem eorum precibus cedebat, quos animaduertebat esse miti clementiq; natura præditos, ne Iudæi duriore, quàm par esset, dominatu premerentur. Hoc autem accidit paulò ante Ioannis mortem. Ea tamen apud omnes, qui sensus illius nouerant, suspicio consistebat, vt crederetur, si ille diutius vixisset, omnes eos fuisse benignitate illius sub aliqua conditione liberandos. Hæc erat Iudæorum, qui in Portugalia morabantur, conditio, cùm Emmanuel regnare cœpit. Qui videns illos non sponte sua contra fœdus in Portugalia, post tēpus à Ioanne præstitum, remāsisse, omnes liberos esse iussit. Hoc illi beneficio permoti, ei magnum argenti pondus obtulêre: quod accipere noluit. Statuerat enim gentem illam beneficijs paulatim ad studium Christianæ pietatis allicere.

Iudæi seruitute ab Emmanuele liberati.

RES AFRICANAE.

HIS, & alijs multis negotijs cōmodè atq; sapienter expeditis, mentem continuò ad bellum Africanū contulit. Ex quo enim tempore Ioannes, hoc nomine primus, Septam vrbem Mauritaniæ munitissimam, in ora maritima freti Gaditani sitam, virtute & opibus expugnauit, nunquā Reges, qui deinceps successere, passi sunt, bellum contra Mauros susceptum diu intermitti. Rex Alfonsus, Ioānis primi nepos, atq; Ioannis secundi pater, Tingi ciuitatem cum Arzila, quæ non procul Tingi aberat, similiter bello cepit. Ioannes autē post patris obitum, quāuis fuisset duriore fortuna conflictatus, & multis & varijs curis implicitus, semper tamē inuicto animo in illius belli administratione permansit. Emmanuel horum vestigijs ingressus, eodem animo belli curam suscepit. Itaq; vrbes Mauritaniæ, quæ erant nostris præsidijs munitæ, maioribus opibus firmauit, firmioribusq; præsidijs cinxit, maximum cōmeatum & plurima instrumenta bellica in eas importari præcepit. Auxit præterea militibus stipendiū, & duces

& duces item muneribus amplioribus ornauit, vt his beneficijs excitati, confidentius & acrius dimicarent. Quia verò cernebat, caput belli feliciter administrandi in vera religione consistere (Deus enim est, qui robur & mentem, qua victoria paratur, donat, & qui mentem & vires eripit illis, quos peruertere statuit) præter alia præmia, quibus sacerdotes, qui sacra militibus in Africa ministrabant, affecerat, statuit, vt decumam omnium tributorum, quæ Mauri vectigales ei ex fœdere persoluebant, quotannis acciperēt. Dum hæc ab illo geruntur, Fernandus & Isabela Reges Legatos ad illū mittunt, qui illorū nomine ei gratulationem de regni hæreditate significarent: Et postularent præterea, vellet cū eorum filia, nomine Maria, matrimonio copulari. Postremò ab illo enixè contenderent, vt filios Fernandi Ducis Brigantini, qui adhuc in exilio viuebāt, in patriā, & in omnes amissas opes restitueret. Hanc legationem Emmanuel sibi admodum iucundam accidisse demonstrauit, Legatisq; dixit, sibi nihil gratius esse posse, Regū clarissimorum in se tam propensa voluntate. Quod verò ad matrimonium attinebat, non esse sibi in animo prius vxorem ducere, quàm regni statum constitueret. Hoc autem dicebat, non quòd illorum Regum affinitatem sibi parum commodam arbitraretur, sed quòd Isabelam eorum filiam natu maiorem, quæ fuerat Alfonso Ioannis filio nupta, vxorem habere mallet: quamuis mentem suam tunc minimè aperiret. De Fernandi verò filijs sibi curæ futurum affirmauit, vt Regibus satisfaceret. Hoc eodem tempore fuit certior factus, Ioannem Menesium, qui Arzilæ præerat, fuisse de Mauris insignem victoriam consequutum. Res autem ad hunc modum gesta fuit. VASCVS Coutinus Dinasta Borbensis, Arzilæ præfectus erat, cuius nomen cùm ad Ioannem delatum fuisset, coactus fuit in Portugaliam redire, vt Regi se purgaret. Præposuit interim Arzilæ Rodericū Coutinum, qui dum ille abesset, ducis officio fungeretur. Fecerat autem Rex Ioannes inducias cum Rege Fessensi. Barraxa verò, & Almādarius, qui multū inter Mauros po-

Emmanuelis in Sacerdotes munificentia.

RES EVROPEAE.

Castellanaad Emmanuelē legatio.

RES AFRICANAE.

ros potentia & opibus excellebant, hoc induciarũ fœdere minimè astricti fuerant, eò quòd nondum essent sub Fessensis Regis imperio Itaq; maxima manu comparata, in Arzilæ fines inuadunt, neq; mediocrem vastitatem efficiunt. Rodericus Cautinus cum ijs copijs, quas habebat, illis occurrit. Fuit acriter vtrinq; dimicatum. Prælium tamen hunc exitum habuit, vt Cautinus hostium multitudine oppressus, cum multis occumberet. Hac strage nunciata, Ioannes Rex misit continuò Arzilam Ioannem Menesiũ, virum singulari virtute præditum, cum imperio, vt nostrorum animos aduentu suo confirmaret. Cùm autem quidam Mauri stipendiarij propter hoc incommodum nostris illatũ rebellarent, neque tributum, quod ex fœdere Ioanni Regi debebãt, soluere vellent, nihil sibi Menesius prius faciendum ratus est, quàm vt illorum ferociam armis atque virtute comprimeret. Quod vt commodius faceret, postulauit per litteras à Lupo Azeuedio, qui tunc Tingitanæ ciuitati præerat, vt sibi aliquot equites in auxilium mitteret. Misit ille equites quinquaginta, quibus præfecit Petrum Leitanum, qui Tingi ductor antesignanis erat, qui nocte in locum, quem Menesius dixerat, ire maturauit. Menesius Arzila centum & quinquaginta equites eduxit: Coniunctis in eodem loco cum Leitano copijs, in pagum, qui præcipuè fidem fregerat, iter suscepit. Ne autem præsentiri illius aduentus posset, sic equites instruxit, vt agmine tenuissimo, eaque de causâ longissimo, progrederentur. Vno namque filo (sic enim appellant) vnus alium ex interuallo sequebatur, ita tamẽ, vt ordo incuria hominum interrumpi non posset. Magno autem silentio, cùm dilucesceret, pago appropinquauit, vt improuiso hostes adoriretur. Sed accidit, vt eodem tempore Barraxa & Almandarinus cum Muzza & Acobo, qui multum etiam viribus pollebant, eos Maurorum pagos, qui nostrarum partium erant, armis aggredi constituerent. Habebat autẽ sub signis duo millia equitũ, & pedites octingentos. Cùm autem hoc Menesius accepisset,

Lusitanorum strages.

cepiſſet, vt certior eſſe de hoſtiũ cõſilio poſſet, dedit hoc negotiũ Mauris quibuſdã, quib. in bello ad has artes vti conſueuerat, vt ex inſidijs aliquem ex exercitu hoſtium interciperent, ex quo verum exploratè cognoſceret. Illi ſatis impigrè imperata conficiunt, atq; tres Mauros ad Meneſium pertrahunt, ex quib. cognoſcit, omnia vera eſſe, quæ audierat. Quamuis aũt quidã valdè illius conſilio repugnarent, in hoſtes tamen incurrere ſtatuit. Eò namque loci res illius erant, vt noſtri non ſine magno ſalutis diſcrimine, & dignitatis imminutione regredi poſſent. Ita multò præclariùs eſſe indicauit, hoſtes nihil tale ſuſpicantes inuadere, quàm ferociter inſequentes arcere. Illud enim hoſtiũ animos perterret: hoc autẽ acriores & infeſtiores efficit. Triplicem igitur aciem confeſtim inſtruxit. Primæ Leitanũ præfecit, cui quinquaginta illos equites, quos adduxerat, aſſignauit. Secũdæ Ioannẽ Meneſium, Petri Meneſij fratris ſui, & Cantagnedienſis Dynaſtæ filium. Huic triginta tantùm equites attribuit, reliquos omnes ſibi in acie tertia reſeruauit. Poſtquam verò illos cohortatus eſt, & quid ab illis fieri vellet, admonuit, in hoſtes ire perrexit. Hoſtes noſtrorum audaciam admirabantur, & paucitatem cõtemnebant. Atq; primùm triplicem aciem ordinare cõſtituunt. Deinde conſilio mutato, vt noſtros obruerent, vna tantùm acie facta, propiùs accedũt. Prima noſtrorum acies vbi tantum agri ſpacium interiectum vidit, quantum ad concurrendum ſatis eſſet, in hoſtes infeſtis haſtis incitatur. Idem Mauri faciunt. Noſtri in principio acriter pugnant: multitudine tamen oppreſſi, cedere paulatim incipiunt, cùm Meneſius iunior ex vno latere in Mauros incurrit: quo facto, animus noſtris additus eſt, ſummaque vi reſiſtere contendunt. Hic Ioannes Meneſius diutius minimè cunctandum ratus, ſigna inferre iubet, & cũ omnibus copijs, quas ſecũ habebat, impetum in Mauros fecit: quem illi primùm ægrè ſuſtinent, deinde pedem referunt, atque tandem ſe præcipiti fuga proripiunt. Noſtri eos inſequuntur, octoque millia paſſuum progreſſi, magnam cædem faciunt: deinde

Luſitanorum de Mauris victoria.

B

deinde ad hostium castra diripienda reuertuntur. Fuerunt in eo prælio multi ex hostibus capti, multò plures occisi, magnaque præda parta: ex nostris nemo desideratus. Deinde Menesius in rebelles pagos exercitum duxit, qui suppliciter abiecti, veniam postularunt, & omnia, quæ debebant ex fœdere, persoluerunt. Itaque re bene gesta, Arzilam rediit, Leitanumque cum parte prædæ remisit. Cum hoc prælium commissum fuit, iam Emmanuel regnabat: & accidit, vt quo tempore ille decumam sacerdotibus Africæ donare constituit, eo fuisset Menesius hanc victoriam consecutus, adeo, vt multi suspicarentur; eam magis Emmanuelis religione, quàm militum viribus partam fuisse. Nondum Emmanuel consilium dimiserat, cùm grauis pestilentia vrbem illam, in qua commorabatur, inuasit, qua coactus fuit inde discedere, & multa, quæ ad regni stabilimentum pertinebant, in aliud tempus reseruare. ANNO insequenti, qui fuit à Christo nato M.CCCC. XCVI. cùm appropinquaret tempus solenni ieiunio consecratum, Setuualem se contulit. Ibi enim sorores illius, nempe Leonora Ioannis vxor, & Isabela, quæ matrimonium Fernandi Ducis tenuerat, opperiebantur. Rebus autem sacris illo tempore de more procuratis, & diei illius memoria, quo Christus se a mortuis excitauit, ritè celebrata, ad regni negotia conficienda se rursus accinxit. In primis tamen Iacobum Fernandi filiū, qui post illatam patri necem, se in exilium, vt dictum est, sponte sua contulerat, & fratrem illius Dionysium, similiter & Aluarum, eiusdem Fernandi fratrem, & Sancium Iacobi fratrem patruelem, Alfonsi Faronensis Dynastæ filium, in patriam & honores amissos restituit. Fuerat autē Alfonsus Sancij pater, frater Fernandi. Hunc autem Sancium voluit Rex, vt pro Faronensis Comitatus titulo, Comes Demirensis appellaretur. Aliós præterea, qui fuerant, Ioannis tempore, proditionis insimulari, ab exilio reuocauit: præcipuè tamen in eos, quos memoraui, illius liberalitas illustris admodum fuit. Et quia Ioannes quædam illorum bona certis hominibus bene

RES EVROPAE. Pestis in Monte maiore Lusitaniæ ciuitate.

Annus à nato Christo. 1496.

Proceres aliquot Lusitani ab exilio reuocati.

bene de Rep. meritis donauerat; Emmanuel, ne, qui ea possidebant, de illata sibi iniuria conqueri possent, tantis donis & muneribus eos affecit, vt æquo animo paterentur, se bonorum illorum possessione depelli. Quæ quidem magnificentia à multis variè reprehensa fuit. Non deerant enim, qui dicerent, indignum esse, filios eorum, qui fuerant proditionis infamia maculati, tantis beneficijs ornari, & in integrũ incõsideratè restitui. Alij verò non Regis liberalitatem vituperabant, sed in liberalitate modum requirebant. Non enim esse Reip. commodum dicebant, regium patrimonium, quod est Reip. firmamentum, immodica largitione vno momẽto temporis exhauriri. Hæc tamen, quæ vulgo iactabãtur, nullo modo potuere Regem ab instituta beneficẽtia reuocare. Cogitabat enim, aliquos eorũ, qui fuerant damnati, non fuisse ita multis criminib. euictos, vt ea de causa nomen eorũ in hominũ odio sempiterno versari deberet. Præterea æquum non esse, vt filij parentũ scelera luerent. Deinde sororis Isabelę mœror assiduus eum magis ad benignitatẽ inuitabat. Videbat enim, nihil optimæ atq; præstantissimæ fœminæ, post viri necem, & filiorum exilium accidisse, quo mœstitia & angore leuaretur. Instabat præterea Beatrix illius mater, quæ precibus vt Regẽ obsecrabat, & authoritate vt filiũ admonebat, vt homines sibi coniunctissimos saluos & ornatos esse vellet: quod fieri non poterat, nisi eo, vnde deciderant, reducerẽtur. Non tibi, inquit illa, solùm regni hęreditas obuenit, sed etiam matri, & sororibus, & propinquis, & omnibus denique, qui in te spem rerum suarum collocatam habent. Quæ spes, si nos frustrata fuerit, ad quem ibimus? Cuius opẽ flagitabimus? Si nos non, vt speramus, respexeris, necesse erit, vt molestè feramus, te in tam excelso gradu locatum cernere. Cùm enim priuatus eras, de aduerso tantũ casu nobis lamentari licebat. Nũc verò ad illius acerbitatis querimoniã, hæc etiam de graui iniuria illata matri, omnibusq; suis propinquis, accedet. Quare si vlla tibi pietatis cura est, si illius, quæ te peperit, & enutriuit, maximoq; semper

Beatricis matris ad Emmanuelẽ pro exulibus oratio.

fuit amore profequu a, memoriam conferuas, con fule nobis omnibus: redde matri filiam, forori liberos, auiæ nepotes, & memet denique mihi totam reftitue. Sic enim auaritiæ fufpicionem fugies, & pietatis atque magnificentiæ fructum fingularem percipies. Hæc quidem, & alia multa mater in eandem fententiam dicebat: hęc eadem foror cum lachrymis affiduè flagitabat: hæc Caftellæ Reges per literas atque nuncios enixè precabantur. Itaque non potuit Rex natura benignus matris voluntatem negligere, aut fororis poftulata contemnere, aut optimorum Regū preces afpernari. Multos deinde homines nobiles, muneribus & ornamentis auxit, in quibus fuit Iacobus Syluius, vir fingulari prudentia, qui pædagogus illius extiterat. Mifit deinde Petrum Corream, hominem prudentiæ opinione præftantem, ad Alexandrum Pontificem, vt apud illum quędam negotia, ad Regni ftatum pertinentia, procuraret, & fimul Georgium Cardinalem in Portugaliam reduceret. erat autem is Georgius humili quidem genere natus, fed ingenio præclaro, & magno animo præditus. Valuit autem multum apud Caterinam Odoardi Regis filiam, fumma virtute fœminam, quæ nemini vnquam nubere voluit. Fuit autem cafu in eiufdē Caterinæ familiam afcitus: illa capta hominis probitate & fapientia, eum facerdotijs valdè opulentis augendum curauit: in quibus omnibus, ille egregium fpecimē virtutis exhibuit. Pontifex deinde creatus eft, & gradibus deinde ad alios honores afcendit, donec tandem à Pontifice Maximo, fummo Cardinalium confenfu, in eorum collegium cooptatus fuit. Quam dignitatem fingulari fapientia tuebatur, plurimumque apud Pontifices Max. autoritate & gratia poterat. Fuit illi in regni principio Ioannes infeftus, propter aliquot illius acta, quæ fuis rationibus aduerfari fufpicabatur: nihilominus tamen Georgius, inuito etiam Rege, dignitatem fumma cum autoritate retinuit. Ioanne autē mortuo, petijt ab illo Rex Emmanuel per literas, vt in Lufitaniam remigraret. Sibi namque valdè opus effe ad regnum feliciter admini-

Petrus Correa ad Pontificem Maximum legatus

Georgius Cardinalis.

administrandum illius consilio, quem sapientia præstantem iudicabat. Quod Georgius ostendit se factu-rum. At postquam Correa vrbem attigit, mutauit consilium, & ætatem & imbecillitatem excusauit Dixitque præterea, sibi itineris illius faciendi à Pōtifice Maximo minimè potestatē fieri. Regis tamē negotia summa diligentia atq; fide confecit. Interea regnū graui pestilentia laborabat, quæ Regem domicilium mutare compellebat. Cùm autem in oppido, quod Turres veteres appellant, consideret, venit ad eum Legatus Venetus, qui illi Reip. suę nomine de regno, quod illi obuenerat, gratulatus, Senatum populumq; Venetum dixit, omnia, quæ is ab illo postularet, libentissimè facturū. Fuit Legatus admodum liberaliter acceptus, & insignib. equestris ordinis manu ipsius Regis ornatus, & cum tantis muneribus dimissus, vt Venetorum ciuitas partim Legati prædicatione, partim Regis literis valdè amanter scriptis, multò magis in studium illius incitaretur. Aliam deinde actionem suscepit Emmanuel, quam Reges nonnulli ante illum frustra sæpè tentârunt. Eo tempore, quo Hispania, maxima ex parte erat sub Arabum potestate & imperio constituta, cū esset perpetuum inter illos & Christianos bellū sine vllo firmo & stabili induciarum fœdere concitatum, fuêre quidam viri nobiles, non magis virtute, quàm religione præcellentes, qui vouebant, se pro Christi gloria, quamdiu vires suppeterent, summa contentione pugnaturos. Quod vt multò alacrius facerent, & vt commodius ad cęlum viā munirent, à nuptijs abstinebant Horum vita partim in religionis studio, partim in armorū exercitatione, consumebatur. Tantusque erat in illis ardor animorum, vt eos beatissimos iudicarent, qui in bellis pro defensione Reipub. & Christi sanctissima religione susceptis occumberent. Horum exemplum cùm multi sequerētur, fuerunt varij militarium religionum ordines instituti, à Regibus multis beneficijs ornati, & à Pontificib. Maximis approbati: ex quibus multi viri prodière, quorum virtute Mauri sæpissimè cum magna Christiani nomi-

Veneta ad Emmanuelē legatio.

Ordinum sacrorum militarium per Hispaniam & Lusitaniam occasio & successus.

nis gloria fusi fugatiq; sunt. Erant autẽ omnes imagine Crucis ex panno partim rubro, partim viridi facta, & vestibus assuta, secundum pectus insigniti. Florebat etiam in Hispania ordo Templariorum, & Hospitalensium, qui Ierosolymis eadem fundamenta, post captam à Christianis ciuitatem illam habuerant. Quamuis autẽ varia essent horum ordinum instituta, & insignia, quibus distingui alij ab alijs possent: in hoc tamen conueniebant, quòd omnes votis solenni ritu emissis, fidem Christo publicè dabant, fore, vt nulla vnquam libidine se commacularent, nec magistri militiæ imperium detrectarent, nec se vllis auaritiæ sordibus illini paterentur. In Portugalia verò, præter reliquos militum religiosorum ordines, alius à Dionysio Rege constitutus est, postquam opera Philippi Francorum Regis, qui Pulcher appellatus est, Templariorum ordo euersus fuit. Iniuit enim Dionysius rationem, quemadmodũ Templarij Lusitani (ex omnibus enim Christianæ Reip. partibus aditus fortibus & spectatis hominibus ad illum ordinem patebat) neque bona, neque dignitatem amitterent. Itaq; statuit, vt vectigalia, quæ erant in Portugalia Templariorum ordini dicata, ijdem ipsi Templarij, qui ea possederant, nouę cuiusdam militiæ nomine retinerent. Hanc autem Christi militiam appellauit, & huius religionis milites statuit, vt imaginem Crucis colore candido, inclusam in aliam Crucis imaginem, colore rubram gestarent, vt à reliquis religiosis militibus internosci possent. Postulauit deinde à Pont. Maximo, vt eam authoritate sua confirmaret. Creuit hic ordo, multisque bonis auctus & amplificatus est. Emmanuel autem cùm videret, quod discrimen impenderet tam militibus huius ordinis, quàm reliquorum omnium (si enim contra fidem Christo obligatam, libidinẽ minimè refrænarẽt, necesse erat, vt scelus nefarium susciperent, & simul ne illis, qui ex religiosis militibus nascerentur, esset illa macula genetis inusta, quæ nothis omnibus, quamuis sint nobilissimis parentib. procreati, subeunda est) postulauit ab Alexandro Pontifice Max. vt sol-

Sacrorum militum instituta.

Ordinis militum Christi origo & instituta.

Milites sacri per Lusitaniam castitatis religione soluti.

vt solueret ea perpetuæ castitatis religione omnes equites Lusitanos, qui deinceps alicuius religiosæ militiæ sacramento tenerentur. Illi namque, qui iam erant solennis voti religione constricti, fieri non poterat, vt salua ipsius religionis fide eandem licentiam impetrarent. Concessit id Regi Pontifex, atque deinceps licuit omnibus, qui in aliquam religiosam militiam adscriberentur, vxores ducere, exceptis solùm Hospitalensis ordinis equitibus, qui in quibuscunque partibus sint, eadem perpetuæ castitatis religione constringuntur. Hæc autem Regis prouidentia, qua vt videbatur, sceleribus occurrebat, & suos magno incontinentiæ periculo liberabat, à multis laudari solet. Ego vero statuere non possum, vtrum sic multò maiorem peccandi materiã suis attulerit illa ipsa, quam subtrahere summo studio concupiuit. Primum enim nunquam vilius disciplinę laxamentum potuit esse salutare. Quocirca ea, quæ fluunt, seuerè deuincienda sunt, & eò, vnde deciderant, reducenda, si volumus, vt quæ laudabiliter instituta sunt, eundem semper fructum & vtilitatem retineant. Deinde propter nuptiarum curas, cernimus, illum antiquum ardorem, qui erat in religiosis militibus ad dimicãdum, esse iam magna ex parte restinctum. Minus enim expediti, & minus alacres sunt, & cùm breue aliquod tempus bellicis in rebus insumpserint, citiùs & libentius, quàm decet, otium amplectuntur. Deinde tunc, cùm erat illis matrimonium interdictum, credibile est multos fuisse, qui non tam vtilitatis & emolumenti cupiditate, quã pietatis studio religionem aliquam susciperent. Nũc vero postquam de religione detractum est, quod nimis asperum multis esse videbatur: suspicari nõ absq; ratione possumus, omnes qui, vt in aliquam eiusmodi militiam asscribantur, elaborant, cupiditate tantùm & ambitione ad studium militiæ illius impelli. Postremo, hoc cupiditatis introitu multò latius, quàm anteà, patefacto, paulatim eo deuentũ est, vt quæ erant optimè fundata, laberentur & ruerent. Cernimus enim fidem datam Christo contemni, res sacrosanctas violari,

Laxatæ sacrorum militum continentiæ reprehensio.

ſacra vectigalia ab hominibus audacibus & flagitioſis occupari:eos, qui nunquam hoſtis vultum aſpexerunt, opibus ad ſanctos vſus deſtinatis affluere,illiſque ad luxum & vitæ laſciuiam intemperanter abuti. Sed hæc, quæ curare non poſſumus, lamentari deſinamus.

De Iudæis Luſitania eijciendis cōſultatio.

SVSCEPIT deinde Emmanuel rei,quæ tunc in omnium ore verſabatur,deliberationem,de qua fuit à multis in conſilio in contrarias partes diſputatum. Veniebat enim in conſultationem, vtrum Iudæi,qui fuerant à Caſtellæ Regibus expulſi, & in Portugalia morabantur, eſſent expellendi continuò, vt fuerat Ioannis tempore cōſtitutum: an potius, vt in ſedibus,in quibus hoc in regno conſidebant, habitarent, benignitate Regia permittendi. Caſtellæ Reges Emmanuelem per literas admonebant, ne gentem ſceleratam, & Deo & hominibus inuiſam,cōſiſtere in Portugalia ſineret.Emmanuel rem maxima conſideratione dignam eſſe ſtatuit. Fuêre qui dicerent in conſilio,non eſſe gentem illam eijciendam,quam Pont.Max.in Romanæ eccleſiæ ciuitatibus habitare permitteret. Quo exemplo etiam dicebant à multis Italiæ ciuitatibus, à multis prætereà Chriſtianis Principibus, non ſolùm in Italia, ſed in Germania,& in Pannonijs,& quibuſdam alijs Europæ regionib eſſe Iudæis habitandi & negotiandi facultatem tributam. Præterea illis expulſis, non continuò perfidiam ex eorum animis expelli: vbicunq; enim impia gens pedem poneret,eadem ſceleris veſtigia relinqui. Non eſſe autē hominis ſapientis, magis ſcelere vno in loco, quam in alio conflato permoueri. Deinde, ſi Iudæi in Africam (quod futurum nemo dubitabat, ſi fuiſſent à noſtris finib.eiecti) traiicerēt: omnem ſpem,quæ de eorū ſalute haberi potuiſſet, incidi. Inter Chriſtianos enim, multi ex illis,Chriſtianorum familiaritate & exemplo, atque diſciplina allecti, ſeſe ad Chriſti nomen adiungebant: quod inter homines Mahumetana ſuperſtitione contaminatos fieri haudquaquam poterat. Non eſſe prætereà vtile Reip.vt hæc gens pecuniam, qua multi ex illis abundabāt,ad Mauros aſportaret:& artibus quas à noſtris

Sententiæ pro Iudæis.

acceperat, hostes nostros instrueret, quibus possent nostris non mediocre damnum inferre. Alij contrà disserebant, non sine causa fuisse gentem illam expulsam è Gallia, & è multis Germaniæ locis, & ex Aragoniæ & Castellæ regnis: sed quia fuisset à Principibus, qui non pluris vectigalium amplificationem, quàm religionis integritatem faciebant, exploratè cognitum, tentari ab ea simplicium hominum fidem, Christiq; nomen sanctissimum indignissimo conuitio maculari, multorūque animos ex eorum consuetudine pestiferis erroribus contaminari, luemque ad rusticanorum hominum perniciem serpere. Preterea non esse sapientis, quidquā illis credere, qui hostes Christiani nominis sunt, nullaque religione impediri queunt, quò minus omnia arcana, quæ inuestigare possent, hostibus nostris indicent, salutemque nostram pecunia prodant. Quòd si de commodis agendum esset, multò certè commodius esse, gentem ad fraudem natam, antequam manus vectigalium visceribus afferret, cum illis tantùm bonis, quæ tunc habebat, expelli, quàm postquam omnes regni opes in potestatem suam redigeret, tanta præda locupletatam dimitti. Tunc enim ea tantùm asportaturos, quæ aliundè conuexerant. At si diutius in regno manerent, fore, vt multos mortales bonis omnibus, fraudibus & dolis, quibus multum valebant, euerterent. Hanc sententiam sequutus Emmanuel, statuit, vt omnes Iudæi atque Mauri, qui Christi religionem profiteri nollent, è regni finibus excederent: diemque dixit, intra quem omnes, qui in illius regno fuissent inuenti, libertatem amitterent. INITIO sequentis anni, qui fuit à Christo nato, M. cccc. xcvij. Rex Fernandus & Isabella, cùm esset inter illos & Carolum Galliæ Regem bellum acerrimum, legatos in Portugaliam mittunt, qui fœdera cum Ioanne facta, cum Emmanuele confirment, & amicè postulent ab illo contra Carolum auxilium. Fœdera quidem summa Regis & omnium, qui in consilio aderant, voluntate confirmata fuerunt. Quòd verò ad postulatum attinebat, respondit Emmanuel,

Sententiæ contra Iudæos.

Emmanuelis de Iudæis expellendis decretum.

ANNVS 1497.

Castellana ad Emmanuelem Legatio.

Responsio.

nuel, sibi esse cum Carolo pacem, foreque sibi turpissimum, cùm nullam à Gallis iniuriam accepisset, fœdus ictum violare, maximè cùm bellum esset adeò longinquum, nec Hispania Gallorum armis peteretur. Quòd si Gallus in Hispaniam signa conuerteret, tunc se pro coniunctione, quæ sibi cum illis erat, auxilio futurum, & pro parte sua Gallorum imperum omni contentione repressurum. Fuit ab illo Castellæ Regibus, vt præ se tulerunt, egregiè hac responsione satisfactum. Instabat interim dies, quo Iudæi, qui Christiani fieri nollent, erant in exilium ituri. Omnes igitur se ad nauigandum summa ope comparabant, cùm Rex Emmanuel indignissimè ferens, tot hominum millia in sempiternum exitium detrudi, vt saltem filiorũ saluti prospiceret, rem excogitat, facto quidem iniquã & iniustam, animo tamen & proposito fine laudabilẽ. Iussit enim, vt Iudæorum filij, qui nondum decimum & quartum annum ætatis excederent, à parentibus abstracti, & ab illorum conspectu remoti, in religionis Christianæ disciplinam traderentur. Quod non sine magnis animorum motibus fieri potuit. Erat enim res visu mirabilis, à complexu matrum filios auelli: patres liberis affixos raptari, & fustibus etiam contundi, clamores ingẽtes vbiq; tolli, omniaq; mulierũ plangore & eiulatu compleri. Fuêre, qui rei indignitati perturbati, filios in puteos abijcerent. Multi etiã eò progressi sunt amentiæ, vt sibi mortem propria manu consciscerent. Accedebat ad grauiorem gentis miseræ calamitatem, quòd illis, qui tantis iniurijs affecti in Africam transmittere cupiebant, facultas minimè præbebatur. Rex enim adeò flagrabat cupiditate gentis illius ad Christi religionem perducẽdæ, vt partim præmijs alliciendam, partim malo cogẽdam esse iudicaret. Quamuis igitur nauigandi potestas esset Iudæis ex pactione facienda: id tamen de die in diẽ differebat, vt mutandi consilij spacium intercederet. Itaque cùm in principio fuissent illis tres in Portugalia portus assignati, vndè conscenderẽt; interdixit, ne quisquam ex illis aliundè, quàm ex Olysipponensi portu soluerent.

Iudæorum liberi per vim ad Christianismum pertracti, & quid indè secutum.

Vis & dolus Iudæis illata.

solueret. Quo factum est, vt innumerabilis Iudæorum multitudo Olysipponem conflueret. Interim verò dies dicta præterfluxit, ita, vt esset illis necesse, qui nondum emigrare potuerant, libertate spoliari. His tandem malis plerique victi, Christianam religionem aut ex animo profiteri, aut saltem callidè simulare maluerunt, quàm vitam in tanta acerbitate traducere. Cùm fidei igitur Christianæ confessione, fontibus sacris abluti, & filios, & libertatem recuperârunt, multisque à Rege præmijs clementer inuitati, in Portugaliæ regnis satis commodè vitam exegerunt. Fuit quidem hoc nec ex lege, nec ex religione factum. Quid enim? Tu rebelles animos, nullaque ad id suscepta religione constrictos, adigas ad credendum ea, quæ summa contentione aspernantur & respuunt? Idque tibi assumas, vt libertatem voluntatis impedias, & vincula mentibus effrænatis injicias? At id neque fieri potest, neque Christi sanctissimum numen approbat. Voluntarium enim sacrificium, non vi mala coactum ab hominibus expetit: neque vim mentibus inferri, sed voluntates ad studium veræ religionis allici & inuitari iubet. Porrò autem, quis sibi id arrogare potest, quod solus diuinus spiritus efficit in eorum animis, qui non ad extremum vitæ spiritum illius benignitati repugnare contendunt? Ille namque solus est, qui mentes illustrat, allicit, & inuitat: & eos, qui tantum munus non animo pertinaci & ingrato repudiât, ad Christi confessionem & societatem perducit. Postremò quis non videt, quàm indignum sit, hominibus in religionis studio suspectis, tot mysteria, tot res sacrosanctas, tantam rerum diuinarum rationem committere? Et sceleris occasionem ijs, qui Christi disciplinam ludibrio habent, inconsiderate præbere? Et ita religionem per religionis simulationem indignissimè violari? Regis tamen animus multis merito laudandus esse videtur, quòd id religionis studio, vt ea ratione gentis Hebrææ salus constitui aliquando posset, efficeret, maximè cum viri religionis & doctrinæ opinione præstantes id licere dicerent, & fuisse iam à principibus Christia-

Regij in Iudæos facinoris reprehensio.

Excusatur Rex.

Christianis olim factitatum. Nunquam enim defuêre, nec vnquam deerunt, qui ad Principum gratiam aucupandam orationes accommodent. Fructus tamen eximios ex hac Regis actione, quamuis parùm iusta, efferri quotidiè videmus. Eorum namque filij, qui, vt suspicio erat multis iniecta, fidem nefariè simulabant, vsu, consuetudine, & disciplina, paternique sceleris obliuione, Christi religionem sanctè colunt, & vitam ad disciplinam illius instituunt. Hac ratione Iudæi partim in exilium migrârunt, partim Iudæorum nomen amiserunt Mauri verò omnes, qui noluerunt à Mahumetis pestifera secta discedere, in Africam se contulerunt. Neque fuit eis aliquod incommodum illatum quemadmodum Iudæis; ne Christiani, qui in Africa, vel Asia sub Saracenorum ditione viuebant, aliquot ob eam causam malum paterentur. HOC eodem anno Rex de nuptijs, quas appetebat, agere cœpit. Cupiebat enim, vt dictum est Isabelæ, quæ fuerat Alfonso Ioannis filio nupta, matrimonio coniūgi, eò, quòd mores illius atque prudentiam adamaret. Id autem cum Aluaro Fernandi Ducis fratre, qui plurimum apud Castellæ Reges poterat, communicauit. Qui cùm operam suam esset Emmanueli ad eam rem pollicitus, in Castellam redijt, & inde literas ad Emmanuelem dedit, quibus significauit, Regum voluntatem minimè ab eo matrimonij fœdere, quod ipse appetebat, alienam. His literis excitatus Rex, Ioannem Emmanuelem Regio cubiculo præfectum, virum singulari prudentia, ad Reges Castellæ legauit. Fuit hæc legatio Regibus admodum grata, matrimoniumque pactionibus ritè confirmatum. Isabela iunior solùm summa vi matrimonio resistebat. Partim namque ex dolore, quem ex obitu Alfonsi perceperat, in ea ægritudine versabatur, vt sanari vix posset: partim quod bis nubere, parùm honestum iudicabat, adduci non poterat, vt in hoc matrimonio parentibus morem gereret. Sed tandem parentū monitis & precibus victa, & hominum religiosorum orationibus inducta, qui illam admonebant, eo coniugio pa-

Emmanuelis Regis cum Castellanorū Regis filia pactæ nuptiæ

gio pacem & otium totius Hispaniæ confirmari, parentibus obsecuta est. Interim dum ea, quæ ad Isabelæ in Portugaliam aduentum erant necessaria, parabantur, Emmanuel negotium magnitudine clarum, sempiternaque gloria dignum suscepit. Quod vt rectius explicari possit, est totius rei initium altius repetendum. IOANNES hoc nomine primus, Portugaliæ Rex, qui regnum, magna cum gloria, hostium incursione liberauit, & clarissimas victorias consequutus est, ne in senectute quidem quidquam de studio gloriæ remisit. Itaq; maximam classem instruxit, qua Septã vrbẽ, Mauritaniæ maximam, & opulentissimam, atque munitissimam, in ora maritima Gaditani freti sitam expugnauit. Inde fuit oblata occasio Lusitanis, qui in illius vrbis præsidio constituti fuerant, armis latius euagandi. Henricus deinde Ioannis filius, cuius in expugnatione Septæ virtus admodum clara fuerat, hoc institutum longius persequi voluit. Classes igitur ædificauit, quibus Africæ littora, & eas Mauritaniæ regiones, quæ extra fretum ad Austrum pertinent, infestas redderet. Deinde cupiditate incensus terras ignotas explorandi, dedit operam, vt ij, quos classibus præficiebat, multò lõgiùs progrederentur. Quo studio factum est, vt partim hominum fortium industria, partim variæ tempestatis euentu, non solùm bona pars Africæ, quæ ad AEthiopiam pertinebat, verùm & insulæ permultæ in Oceano sub Imperium Lusitaniæ subiungerentur. Quò autem terræ, ad quas nostræ naues appellebant, erant magis longinquæ, maioraque in illis monstra versari dicebantur, eò magis animus Principis optimi flagrabat studio remotiora peruestigandi. Fuit enim Henricus, vir animi maximi, & religionis sanctitate clarissimi. Neque tantum elaborabat, vt nomen suum clarum redderet, quàm vt Christi religionem propagaret: ad quod nihil magis vtile ferè putabat hac nauigatione, vt posset Christi nomen apud Barbaras nationes à situ nostro disiunctissimas, ad omnium salutem prodi. Vt autem id commodius efficeret, in ea Lusitaniæ parte, quã

RES AFRICANAE ET INDICAE.

Henricus Ioãnis Portugaliæ regis filius peregrinarum nauigationũ author.

Nauigationes ad Austrum susceptæ.

Sagris oppidi situs. Algarbium appellant, in oppido Sagres nomine, quod abest à promontorio sacro passuum quatuor milia, cõsedit, vt inde classes mitteret, quæ viam in oras ad solẽ orientem sitas aperirent. Ne autem, quò intendebat animus, omninò perueniret, fuit morte prohibitus. Obijt autẽ anno à Christo nato, M cccc. lx. cùm esset natus annos septem & sexaginta. Nullum autem filium reliquit. Nec enim vxorem habuit, imò per omne vitæ spatiũ totius libidinis expers fuit. Illo mortuo, Rex Alfonsus, Odoardi Regis, qui fuerat Henrici frater, filius, non potuit propter bella grauissima, quibus fuit exercitus, vltra id, quod fuerat Henrici opera lustratũ, classib. explorare. Peruenit tandem regnum ad Ioannem Alfonsi filium, qui tanto studio, tantisq; sumptibus huic negotio institit, vt nostræ classes illius auspicio maximã partẽ Aethiopiæ perlustrarẽt, eoq; peruenirẽt, quò viri doctissimi olim suspicati sũt, fieri nõ posse, vt quisquam penetraret. *Aethiopia lustrata.* Neq; fuit cõtentus illius regionis cognitione, quæ equinoctiali circulo subiecta est (sic .n. appellant Astrologi illum cœlestis plagæ terminum, qui signiferum orbẽ in partes ęquales diuidit: eò quod vbi Sol, eam cæli partem attingit, æquinoctiũ fiat) sed effecit, vt nostri lõgius prouecti, vltra illam regionem, in qua ab extrema ex australi parte Solis conuersio fit, incognitas terras latissimè perlustrarent. *Circulus æquinoctialis.* Itaque fuit illis necesse, cùm essent à conspectu Septentrionis remotissimi, vt alia sydera in cœlo notarent Septentrioni contraria, ad quæ cursum dirigerent. Sic autem cùm illud certamen fuisset institutũ, vt quilibet alium nauigationis longitudine superaret, & vltra terminum, quem reliqui attigerant, perueniret factum est, vt inciderent in promontorium, quo nullum vnquam maius in terris apparuit. *Promontorium bonæ spei inuentum, eiusq; latus.* A parte namque, quæ spectat ad Occasum Solis, latus illius incipiens, in Austrum adeò longo tractu procurrit, vt vltimus illius terminus ab Aequinoctiali plaga gradus circiter triginta quinq; distet. *Gradus quid.* Gradum appellant Astrologi Latini trecentesimam & sexagesimam quamquę partem earum, in

in quas omnes cæli atque terrarum plagas tribuunt. Ab æquinoctiali verò regione ad sinum, ex quo promōtorium inchoatur, Septentrionem versus, quatuor circiter gradus intersunt. Hi triginta & nouem gradūs efficiunt supra duo millia & septingentā miliaria. Hæc est illius terræ, quæ promontorium efficit, longitudo. Ab Ortu verò latus illius multò longius est. In eo verò flectendo, nostri eiusmodi tempestatibus iactati & afflictati sunt, vt sæpenumerò omnem spem salutis abiicerent. Quò factum est, vt Tormentosum illud promontorium appellarent. Tormenta enim apud nos, est idem, quod tempestas aduersa. Flexu promontorij huius explorato, reuersi sunt. Cùm autem Ioanni huius promontorij situm & longitudinem demonstrarent, tanta lætitia affectus est, vt existimaret, esse sibi iam aditum in Indiam patefactum: & quasi felicis euentus augurio commotus, promōtorium illud, Bonæ spei, nominare iussit. Homines interim partim Hebræos, partim Christianos, quos industrios & sagaces esse cognouerat, Alexandriam misit, qui indè in Aethiopiā, quę supra Aegyptū est, se conferrent, & inde in Indiam nauigarent, vt qua ratione commodius ille cursus, post illum promontorij flexum, in Indiam confici posset, ab hominibus peritis intelligerent. Classem præterea parare iussit, qua posset iter illud, quod tanto opere explorare cupiebat, haberi. Hos interim tantos Ioannis conatūs, mors oppressit: qui tamen cum Regni patrimonio, hanc etiam nauigationis explorandæ, imperijque propagandi curam Emmanueli quasi hæreditariam reliquit. Multi fuēre ex illis, quos Emmanuel in consilium adhibere consuēuerat, qui eum ab ea cogitatione conarentur abducere. Dicebant enim, spem incertam esse, pericula certa & ingentia: nauigationem fore difficillimam, Indiamq; esse à nostris sedibus maxima regionum longinquitate distantem: fierique non posse, vt tam immensi laboris fructus damna, quæ erant in tam periculoso itinere facienda, compensaret. Cogitaret præterea, sibi cum Aegypti Imperatore, quem

Exploratores in Aethiopiam, Aegyptum, & Indiam emissi.

Nauigationis Indicæ dissuasio.

Sulta-

Sultanum appellabant, qui plurimum in Oriente poterat, esse dimicandum. Deinde si res ex animi sententia procederet, esse illi grauem inuidiam apud Christianos principes cum magno discrimine subeundam. Si gloriam quæreret: satis magnam gloriam ex Africano bello, si in id totis viribus incumbere vellet, paratam esse. Si vtilitatem sequeretur: vtilitates innumerabiles ex illis Aethiopiæ partibus, quas partim imperio subiectas, partim fœdere deuinctas habebat, percipi posse. Hęc & alia multa dicebantur à Consiliarijs, quæ tamen Regem ab instituto auertere minimè potuerunt. Videbat enim eiusmodi consilijs nunquam Henrici aut Ioannis mentem prohiberi potuisse, quò minus iter illud in fluctibus aperirent, ex quo tam multæ Lusitaniæ rebus vtilitates illatæ fuerant. Intelligebat præterea, diffidentiam esse comitem animi pusilli & angusti: spem verò maximam perpetuò cum animi ingentis altitudine atque singulari virtute coniunctam. Itaque maluit fortium Principum exempla, quibus erat coniunctissimus, imitari, quàm hominibus minus cautis, omniaque pericula metuentibus assentiri. Mouebatur præterea augurio quodam à Ioannis mente & consilio ducto, quo illum viuens admonuerat, vt pro virtutis insigni, quod regijs insignibus adiungeret, sphæram, in qua sunt cælestis regionis circuli descripti, gestaret. In quo quidem portendebat futurum, vt Emmanuelis, quem iam vt hæredem intuebatur, operâ incognita sydera, vltimęque Solis orientis & occidentis regiones ad nostrorum hominum cognitionem cum maximo fructu, & nominis sempiterni gloria peruenirent. Postremò ardens studium, quo tenebatur, Christianæ religionis amplificandæ, cum hominibus timidis auscultare nullo modo sinebat. Fernandum igitur Laurentium, virum impigrum, & authoritate non mediocri præditum, accersit, eique, vt classem, quàm celerrimè possit, ornet, & omnibus rebus instruat, præscribit. Vascum præterea Gamam, hominem nobilem, & singulari animi robore præditum, cui multum fidebat, euocari iubet

Indica nauigatio ab Emmanuele probata, et quare.

Vascus Gama primus Indicæ classis præfectus.

bet, eique classis imperium tradit, & quid ab illo fieri vellet demonstrat, multisq; verbis illum ad rem strenuè atque prudenter agendam adhortatur. Suscipit Gama prouinciam, summasq; Regi gratias agit, atq; postulat, vt illius frater Paulus Gama, quem propter insitam virtutē vnicè diligebat, illi socius asscribatur: quod Rex facillimè concessit. Fuit classis intra breue tempus ornata, & instructa rebus omnibus, ad tam longam nauigationem necessarijs. Erat illa quidem exiguo numero hominum, propterea quòd magis Orientis explorādi, quàm expugnandi gratia tunc adornaretur. Quatuor enim naues fuerunt, è quibus vna commeatu tantùm erat onusta. Naui prętoriæ Vascus Gama præfectus erat; alteri verò Paulus Gama, tertiæ Nicolaus Coēlius: quartæ verò, quæ commeatus supplementum cōuehebat, Gundissaluum Nonium præficiunt. Aberat Olysippone prope littus quatuor passuum millia templum sanè religiosum, & sanctum, ab Hērico in honorem sanctissimæ virginis ædificatum: quod postea alterius amplitudine & magnificentia; quod Emmanuel illi coniunctum, in honorem eiusdem diuæ Virginis à fundamentis extruxit, nomen amisit. In id Gama pridie illius diei, quo erat nauē conscensurus, se recepit, vt noctem cum religiosis hominibus, qui in ędib. templo coniunctis habitabant, in precibus & votis consumeret. Sequenti die cùm multi, non illius tantū gratia, sed aliorum etiam, qui illi comites erant, cōuenissent, fuit ab omnibus in scaphas deductus. Neq; solùm homines religiosi: sed reliqui omnes voce maxima cū lachrymis à Deo precabantur, vt bene & prosperè illa tā periculosa nauigatio omnibus eueniret, & vniuersi re bene gesta incolumes in patriam redirent. A multis tā mē interim is fletus atq; lamentatio fiebat, vt funus efferre viderētur. Sic enim dicebāt. En quò miseros mortales prouexit cupiditas & ambitio? Potuitne grauius supplicium hominib. istis cōstitui, si in se scelestū aliquod facinus admisissent? Est enim illis immēsi maris lōgitudo peragranda, fluctus immanes difficillima nauigatio

Classis Indica.

Vectores classem Indicam conscendunt.

 uigatio

uigatione ſuperandi, vitæ diſcrimen in locis infinitis obeundum. Non fuit multò tolerabilius, in terra quouis genere mortis abſumi, quàm tam procul à patria marinis fluctibus ſepeliri. Hæc & alia multa in hāc ſententiam dicebant, cùm omnia multò triſtiora fingere præ metu cogerentur. Gama tamen, quamuis lachrymas ſuorum deſiderio funderet, rei tamen benè gerendæ fiducia confirmatus, alacriter in nauem fauſtis ominibus conſcendit, vij. Id. Iulij, anno à Chriſto nato M CCCC. XCVII. Qui in littore conſiſtebant, non prius abſcedere voluerunt, quàm naues vento ſecundo pleniſſimis velis ab omniū conſpectu remotę ſunt.

RES EVROPEAE.

Emmanuelis Regis cum Iſabela nuptiæ.

Sintræ oppidi ſitus.

DVM HAEC geruntur, affertur Emmanueli nuncius, omnia, quæ ad Iſabelæ matrimonium pertinebāt, eſſe iam à Regibus Caſtellæ pro dignitate comparata. Itaq; Sintra, quod oppidum eſt ad radices Montis Lunæ ſitum, vbi tunc ſe continebat, Eboram proficiſci contendit, eoq; multos homines primarios conuenire iubet. Iſabela maior cum Iſabela iuniore illius filia Valentiā Alcantaræ, quæ eſt propè Portugaliæ confinia, ſimiliter venit. Fernandus Rex adeſſe non potuit, inualetudine filij Ioannis impeditus, à quo tunc abeſſe, inhumanum reputabat. Sic enim erant inter virum & vxorem officia diſpertita, vt illa filiam deduceret, ille verò cum ægroto filio Salmanticæ remaneret. Sic tamen erat inter eos conſtitutū, vt cùm primùm Ioanni meliuſculè fuiſſet, Fernandus ad filiam cohoneſtandam ſe Valentiam conferret. Cùm tamen nuptiarum dilatio maior eſſet, quàm Emmanuelis deſiderium pati facilè poſſet, ſcripſit ad Iſabelam Reginam, ſe libentiſſimè, ſi ei commodum videretur, Valentiam profecturum, vt ibi vxorem acciperet. Conſuluit regina virum per literas. Qui reſpondit, ſe eo tempore non poſſe à filio diuelli, eo, quòd vita illius eſſet propter morbi grauitatem ad extremum diſcrimen adducta. Quòd ſi vellet Emmanuel Valentiam ire, illius voluntati minimè repugnaret. Illum tamen admoneret, vt magnum comitatum vitaret, omniaq; maioris lætitiæ ſigna in aliud tempus differret

ferret

ferret. Regina continuò Emmanueli scripsit, vt, cùm illi videretur, eò contenderet. Is nullam morã interposuit, quin Valentiam peteret Hic fuit Reginæ de morte filij nuncius allatus, quem illa taciturnitate compressum tenuit, nè generum mœstitiæ suæ participem efficeret. Id tamen diu Emmanuelem latere non potuit: itaq; postulauit à socru, vt antè, quàm ea fama adaures Isabelæ vxoris suæ perueniret, liceret sibi illam in Portugaliam secum ducere. Sic igitur Eboram se contulit: vbi tandem vxori mortem Ioannis indicauit. Quod illa tulit molestissimè. Ob huius Principis mortem omnis Hispania in luctu & squalore versata est, Castellæ præsertim & Aragoniæ populi, eò, quòd viderent, omnem masculæ prolis spem Regibus esse sublatam. Non enim alium filium marem habebant præter Ioannem. Is autem vxorem duxerat Margaritam, Maximiliani Imper. filiam, qui superiorem Pannoniam, quã nunc Austriam appellant, imperio continebat. Ea verò quo tempore Ioannes obijt, vterum ferebat. Illa tamen tenuis spes quam homines habere poterant de Margaritę partu, ne regnũ ad Principes externos perueniret, fuit intra paucos dies abortu illius incisa. Sic factum est, vt jus hæreditatis, quod Ioannes habebat, ad Isabelã sororem perueniret. Omnes enim illa sorores ætate antecedebat. Emmanuel interim nullo modo regni vigilãter administrandi studium intermittebat. Operam igitur eo tempore dedit, vt iura possessionum, & immunitates populis sub certis conditionibus attributæ, & prouinciarum, & vrbium, & oppidorum confinia perscriberentur, vt lites dirimi, & ciuitatum iura constitui, & terminorum ratio constare posset. Huius anni fine, cũ Regina iam grauida esset facta, Reges Olysipponem se contulêre: ibi à Castellæ Regibus literas accepêre, quibus nurus abortionem significabant, & admonebant, vt in Castellam iter haberent, vt tanquam legitimi regnorum hæredes à populis fidem acciperent. His literis Rex cùm videret illud iter sibi necessariò suscipiendum, concilium rursus induxit, in quo multas le-

Fernandi Catholici filius moritur.

Margarita Ioannis Principis vxoris abortus.

Annus nati Christi 1498. Emmanuelis iter in Castellam.

ges, quæ videbantur esse salutares, instituit. Anno autem sequenti, qui fuit à Christo nato M.CCCC. xcviij. Kalen. Aprilis, Olysippone proficiscuntur, trecentis tantùm equitibus comitati. Id enim Reges Castellæ ab eis postulârant, ne secum maximam turbam ducerent, vt vitarentur dissidia: quæ inter Castellanos & Portugalenses in huiusmodi Regum cõgressibus, leuissimis de causis excitari plerunq; solent. In hoc tamen comitatu erant viri nobilissimi, inter quos fuit Georgius Ioannis Regis filius, in quem tunc, quamuis puer esset, oculos omnes vbiq; conijciebant, & specie filij commoniti, patris nomen grata prædicatione celebrabant. Ibãt autem omnes atrati, vt mœstitiam, quæ animos omnium propter obitum Principis Ioannis occupârat, habitu lugubri demonstrarẽt. Regibus Castellæ fines ingressis obuiam prodijt Metimnæ Sidoniæ dux, atra veste similiter indutus: qui, vbi primũ illis appropinquauit, ex equo desiliuit, eorumque manus osculatus est. Idem faciebant reliqui Principes, & omnes, qui erant vel nobilitate, vel dignitate præclari. In omnibus autem ciuitatibus & oppidis, admirabilis hominum frequẽtia, & celebritas illis occurrebat, & faustis acclamationibus insitam, ex eorum aduentu lætitiam significabant, magnique sumptus ab hominibus, qui opibus & potentia præstabant, vbique eorum gratia fiebant. Cùm Toletum appropinquarent, Fernãdus vrbe egressus, illi obuiam processit, & vtrumq; valdè amanter, vt tantæ necessitudinis ratio postulabat, amplexus est. Ad portam Principes ciuitatis illos expectabant, vt se illorum subditos, & verbis, & demisso corporis habitu, & reliquis signis in Hispania vsitatis indicarent. Inde, cũ iam aduesperasceret, sub aurea vmbella in templũ deducuntur: factaq; precatione, discedunt, & in Regiam intendunt, in qua tanta lætitia fuerunt ab Isabela excepti, vt videretur omnem ex animo dolorem, quẽ ex morte filij acceperat, eorũ aduentu depulisse. Deinde cũ Rex omnes nostros satis benignè alloqueretur, Georgium tamen multò honorificentius accepit. Non autem

tem passi sunt Castellæ Reges, multos dies intermitti: operamq; dederunt, vt id sine cunctatione fieret, cuius gratia concilium Regni totius indixerant, & generum atque filiam euocâtant. Die dominica, quæ secuta est, Emmanuel & Isabela in templum deducti sunt. Dux Metimnensis, cuius paulò antè mentio facta est, pedibus ad Emmanuelis latus incedens, habenam equi illius manu tenebat: à læua verò Friensis Dynasta simile officium Isabelæ iuniori præstabat. Hoc etiam modo magnus equitum Magister à dextera, Dux Albanus à læua, Fernandum & maiorem Isabelam deducebant. Archiepiscopus Toletanus rem diuinam singulari cæremonia atque sanctitatè peregit. Religione ritè procurata, Fernandus & vxor assurgunt, ille generum, illa verò filiam manu apprehendit, & vtrumq; in sellis in sublimi positis, & pulcherrimè instratis collocant, ipsique in alijs sellis ad eorum latera considunt. Ciuitatum procuratores in subsellijs ordine iam à multis ætatibus in Hispania recepto disponuntur. Principes, vt fortè cuique locus obuenerat, ita eum sine offensione cuiusquam occupant. Amicè namque Fernandus illos admonuerat, ne inter se de locorum dignitate contenderent. Se enim molestissimè laturum, si id, quod summa animorum consensione geri cupiebat, intempestiua dissensione turbaretur. Silentio deinde facto, vir quidam Iuris ciuilis eruditione præstans, qui dicendi peritus habebatur, assurgit, orationemque luculentam habuit, qua pacis commoda, Hispaniæ totius otium & tranquillitatem, incrementum imperij, & reliquas vtilitates, quæ ex ea Regnorum coniunctione sequi videbantur, exposuit. Hortatus est deinde Principes & ciuitates, vt Emmanuelem & Isabelam, quos Regum suorum hæredes esse videbant, certatim amarent, & colerent, summaque illis fide rebus in omnibus inseruirent, sperarentq;, eos, quos iam sciebant esse regijs virtutibus ornatissimos, similes futuros eorum Regum, quibus erant tempore à Deo cōstituto successuri. Deinde ad Emmanuelem & Isabelam conuersus, eos admonuit,

Pompa regia Toleti.

Oratio Iurisconsulti ad Reges & Proceres Hispaniæ, in Principum inauguratione.

monuit, vt cernerent animo, quod eis munus imponeretur. Eorum namque officium esse, consulere populis, tueri innocentiam, coercere improbitatem, dare salutem, propulsare pericula, conseruare, & bonis omnibus amplificare Remp. Hæc vbi perorauit, quidam sacrorum Antistes assurrexit, & librum qui Euangelia & sacrorum rationem continebat, explicuit, & in medio illius Crucem auream imposuit: deinde cum libro ad Principes hæredes accessit, eisque dixit, vt manibus Crucem tangerent. Cùm deinde is verbis præiret, ipsi sese sanctissimo iureiurando constrinxerunt, fore, vt iura populis administrarent, libertatē Reipub. conseruarent, omniumque saluti summa contentione prospicerent. Hoc facto, magnus equitum Magister librū è Patriarchæ manibus assumit, illumque tenens iurat, se Emmanuelem & Isabelam pro veris & legitimis suorum Regum hæredibus habiturum, eorumq; imperio semper obedientem futurum, summaque fide pro eorum amplitudine & dignitate pugnaturum. Deinde reliquos principes & ciuitatum legatos eodem iureiurando constrinxit. Tum omnes ordine ad Principes, quibus fidem dederant, accedunt, eorumq; manus osculantur. Quod tamen Toletani ciues eo in loco facere noluerunt. Non erit autem abs re, explicare rationē, quamobrem Toletani officium illud tunc obire noluerint, vt intelligi possit, quàm leuibus de causis plerunque soleant in populis, nisi malo nascenti prudenter fuerit occursum, turbulenta dissidia concitari. FVIT OLIM in Hispania inter Burgensem & Toletanam ciuitatem, quæ reliquis anteire videbantur, de dignitate summa contentio, cùm Burgenses ciuitatem suam esse Castellæ metropolim constanter assererent: Toletani verò Hispaniæ principatum ad ciuitatem suam reuocarent. Neq; lis vnquam dirimi potuit, nec vlla conditione fieri, vt vna ciuitas alteri quidquam de iure suo remitteret. Itaque periculum erat, nè, quoties Reges concilium euocarent, ij, qui ciuitatis vtriusque nomine conuenerant, ad manus venirent. Alfonsus igitur

Emmanuel & Isabela Castellæ regno inaugurantur.

Toletanorū & Burgensium vetus dissidium vndè ortum, & quomodo sopitum.

hoc

hoc nomine vndecimus, cùm Compluti indictum cõcilium haberet, vt hanc controuersiam aliqua ratione tolleret, in omnium cõuentu, antequam litis vlla mentio fieret, inquit: Toletanos scio imperata libentissimè facturos, loquantur Burgenses. Hac Regis oratione conquieuêre, cùm vtrique se prælatos existimarent. Toletani quidem, quòd Rex ante omnes eorum nomine locutus esset: Burgenses verò, quòd primi omnium per se sententiam dixissent. Hanc deinde consuetudinem Reges omnes Castellæ sequuti sunt, quoties concilium est ab illis indictum. Alicuius tamen contentionis vitandæ gratia, noluêre Toletani in illo conuentu illud officium facere: sed postquam à templo discessum est, antequam Reges in ædes Archiepiscopi, vbi paratum & instructum erat conuiuiũ, peruenirent, in ipsa via, ad Emmanuelem & Isabelam suppliciter adeuntes, eorum manus osculati sunt. Dimisso concilio, Fernandus Aragoniam cum vxore & genero atque filia petere contendit, vt similiter atque in regno Castellæ fecerat, illius regni fidem Principibus obligaret. Iter autem ita fecerunt, vt quacunque pergerent, effusa multitudo illis obuiam cum incredibili voluptatis significatione prodiret, multique Dynastæ, & ciuitates etiam permultæ, omnia, quæ ad victum & regium luxum erant necessaria, abundè subministrarẽt. Cæsaream tandem Augustam peruenêre Kalend. Iunij. Fuerunt autem ab ea ciuitate cum admodum solenni pompa, immodicisque cæremonijs de more gentis illius excepti. Paucis deinde diebus ad quietem sumptis, statuit Fernandus, vt Cæsaraugustani, perinde atq; fecerant Castellani, sine vlla mora fidem Emmanueli & Isabelæ verbis conceptis obligarent. Negârunt Cæsaraugustani, id sibi licere, antequam ciues Valentini, & Barchinonenses, qui suarum ciuitatum iura tuerentur, eò conuenirent. Institit nihilo secius Fernandus non esse cur illos expectarent, quos sciebant idem officium suo tempore atque loco præstituros. Neque esse illis in re minimè dubia cunctandum. Respon-

Castellanorũ Regum in Aragoniam iter.

Cæsaraugustani Emmanueli fidem dare recusãt & quare.

dent,non esse rem adeò facilem, vt non magnam consultationem requireret.Sed de fide danda minimè dubitare, sed de modo & conditione, qua erant fidem daturi. Ad eam autem deliberationem commodius habendam, opus esse sociorum aduentu, vt communis causa communi etiam consilio sustineri posset. Quod si vellet,vt ipsi statim fidem suam astringerent, se id libenter facturos,ea tamen conditione, vt prius Emmanuel & Isabela iurarent,fore,cum primùm venirent in regni possessionem,vt iura & immunitates, quæ Fernãdus ipse Aragoniæ populis abstulerat, sine vlla cunctatione restituerent. Respondet Fernandus, se nulla conditione passurum,vt ea,quæ propter summam iniquitatem sublata fuerãt,populis,qui illis abutebantur ad innumerabiles iniurias, redderentur. In his altercationibus fuère tres menses cum non mediocri Regum offensione consumpti. Cùm verò multæ causæ dissensionis intercederent, illa tamen potissimùm Regum animos perculit,quòd dicerent Cæsaraugustani,hoc iure semper Aragoniæ regnum fuisse, vt nunquam imperium fœminę vllius acciperet.Quod si Rex sine prole virili decederet,esse populis liberum, euocato concilio eum Regem eligere, quem regno propter virtutem dignum iudicarent. Interim verò Cæsaraugustani de libertate soliciti, clanculum arma in certas domos comportare, vndique præsidia comparare,colloquia inter se de communibus rebus habere: nihilque omninò prætermittere, quo ius suum modis omnibus retinerent. Sed omnes hos motus sedauit Isabelæ iunioris partus. Octauo enim Kalend. Septembris peperit filium, cui fuit inditum nomen Michaël. Huius nepotis exortu tanta fuit affectus lætitia Fernandus,vt contineri non posset, quin voce maxima omnibus de nato Principe, Hispaniæ totius hærede,gratularetur. Sed, vt sunt res humanæ fluxæ & instabiles, summæque lætitiæ exitu tristissimo sæpenumerò concluduntur, illa summa Regum voluptas, illæ Principum gratulationes, & ciuium plausus in acerbis-

Isabelæ natus filius Michaël.

acerbissimum mœrorem subitò conuersi sunt. Isabela namque, antequam pareret, ægrotabat, & quò magis appropinquabat partus, eò maiora signa imbecillitatis ostendebat. Cùm verò filium enixa fuisset, tanta vis sanguinis ex illa profluxit, vt vires eam omninò deficerent, vsque eò, dum extremum spiritum in complexu patris ederet. Eluxit autem in illa singulare pudoris & probitatis, & prudentiæ, & religionis specimen, quarum etiam virtutum in illo vltimo vitæ actu claram significationem dedit, cùm ea diceret & testificaretur, quibus posset intelligi, eam parùm dehac misera vita, multum verò de illa sempiterna cogitare. Funus fuit cum multis omnium lachrymis inductum. Emmanuel vbi funeri iusta persoluit, & ea, quæ fuerant testamento legata, distribuit, à Fernando & Isabela magno cum dolore, vt in Portugaliam rediret, diuulsus est. Non potuit enim discessus ille absque fletus acerbi renouatione fieri, cùm veniret illis in mentem, quali filia fuissent orbati, & Emmanuel in memoriam reuocaret, se vxorem omnibus virtutibus ornatissimam amisisse. Fuit autem à multis principibus in Portugaliã vsque deductus. SED CVM esset in itinere, in oppido nomine Aranda, quod Durius alluit, misit ad Alexandrum legatos, qui eum admonerent, vt rebus Ecclesiæ prospiceret. Nam mores esse profligatos, pietatis studium restinctum, flagitiorum licentiam solutam, res sanctissimas pretio indignissimis addici. In vrbe, quæ fuerat pietatis & sanctimoniæ domicilium, officinam impudentiæ atque sceleris institui, Ecclesiamq; Romanam insigni infamia flagrare, remque esse in extremum penè discrimen adductam. Proinde se illum orare & obsecrare, & per Christi sanguinem obtestari, vt iret obuiam sceleri, resecaret libidinem, coërceret auaritiam, moresque laxos disciplina seueriore deuinciret, tantumq; munus pro dignitate tueretur, & Rempublicam Christianam, quæ tantis vitiorum exemplis erat à studio pietatis auersa, pietatis exemplis ad officium reduceret. Legati fuêre Rodericus Castrensis, Enricus

Isabelæ Iunioris mors.

Emmanuelis in Portugaliam reditus.

Emmanuelis ad Pontificẽ Max. legatio pro reformanda Ecclesia.

ricus Coutinus,& Fernandus Coutinus, viri claris natalibus orti,& prudentia non vulgari præditi. His autem mandauit,vt hanc legationem cum Fernandi Regis legato communicarent, quem Fernandus, vt cum Emmanuele Cæsaraugustæ constituerat, ea etiam de causa erat Romam missurus. Vbi legatos misit, iustis itineribus in Portugaliam rediijt, & Olysipponem peruenit, tertio idus Octobris. Ibi per literas Fernandi & Isabellæ certior factus est, Michaelem filium suũ summa Castellæ & Aragoniæ consensione fuisse legitimũ Principem, & regnorum illorum hæredem declaratum, fidemq; illi ab omnibus publicè datam. Rogabant autem, vt idem in Portugalia fieret: id enim valdè ad regnorum tranquillitatem pertinere. Emmanuel igitur anno sequenti, qui fuit à Christo nato, M.CCCC.XCIX. ad eam rem sine vlla mora peragendam, concilium indixit. Omnes sine vlla recusatione cõueniunt. Is ab omnibus postulat, vt fidem dent, se Michaeli ipsius vnico filio, tanquam successori legitimo fore semper, postquam ille ad regnum perueniret, obsequẽtes. Illi priusquam fidem darent, ab eo postulârunt, vt nomine filij promitteret, idq; iuramento confirmaret, vt nunquam neque iurisdictiones, neq; vectigalium administrationes, neq; arcium præfecturæ ad Portugaliæ ditionem pertinentes, siue citra, siue vltra mare, alicui, qui non esset naturâ Portugalensis, vllo tempore, aut conditione mandarentur. Quod Emmanuel facilè cõcessit. Illi igitur fidem publicè absenti Michaeli dederunt: & Emmanuel promissionis suæ fœdus propria ipsius manu consignatum iussit, vt publico testimonio ad memoriam sempiternam confirmaretur. Et hæc quidem eo anno in Lusitania gesta sunt. At legati, qui ab Emmanuele Romam missi fuerant, cùm primùm Romam peruenêre, omnem legationis rationem cum Garsia Lasso, Fernandi Regis legato, vti fuerant iussi, communicant. Re itaque deliberata, omnes ad Pontificem adeunt, eumque Regum nomine suppliciter orant, obsecrant, & obtestantur, vt velit flagitiorum incendium

Emmanuelis filius Michaël Hispaniæ Portugaliæque regnis inauguratur.

ANNUS à Christo nato, 1499.

Legationis Lusitaniæ apud Pontificem successus.

cendium pietatis studio & iudiciorum seueritate restinguere. Neque semel hoc ab illo libera voce contendunt, sed sæpius instant & vrgent, & publico etiam testimonio postulata consignant, vt esset omnibus testatum, nihil ab Hispaniæ regibus omissum fuisse, quod ad labentis Ecclesiæ instaurationem pertineret. Quæ quidem admonitio hunc fructum habuit, vt Pontifex deinceps non ita dissolutè Rempub. gerere videretur. Præ se autem tulit, admonitionem illam sibi non ingratam accidisse. Non post multos dies nuncium ad Emmanuelem misit, cum donis ab illo solenni precatione consecratis. Dona autem fuerunt ensis & pileus. Ea dona Emmanuel grata voluntate prosequutus fuit, nunciumque muneribus ornatum dimisit, Pontificique per literas declarauit, se fore semper, vt eum religio facere admonebat, studio illius incensum. Hoc eodem anno, quinto Idus Iulij, Emmanuel primum nunciũ de rebus Indicis auspicio suo exploratis accepit. Quod quemadmodum gestum fuit, est ab initio repetendum. GAMA vbi primùm soluit Olysippone, cursum ad Fortunatas insulas direxit: deinde Insulam, quam appellant Sancti Iacobi, quæ respicit AEthiopiam, lustrauit. Inde verò, vt in mandatis habebat, nauigationem Solis ortum versus instituit, donec terram conspicatus est, & ad eam continuò naues appellere iussit: in magnumque sinum ingressus, vela contrahere, anchorasque dimittere præcepit. Nicolaum deindè Coëlium misit, vt ad oram illam propius accedens, exploraret, an esset aliquis fluuius, ad quem se aquandi gratia conferrent. Tres enim menses aduersis tempestatibus agitati, in illius oræ nauigatione consumpserant, & aquæ inopia laborabant. Coëlius vt fuerat iussus, littora illa perlustrans, in fauces fluminis incidit, cuius aquæ erant dulces, & riparum vestitus viridissimi. Quòd cùm Coëlius Gamæ nunciâsset, is ad eam partem vela continuò fieri iussit, vt omnes aquari atque lignari possent. Ibi Phocas ingentes, quarum magna copia erat, ceperunt, & earum carnibus refecti sunt.

Pontificis Max. ad Emmanuelem nuncius & dona.

RES INDICAE.

Primus de India explorata nuncius.

Indicæ nauigationis descriptio.

Insula S. Iacobi.

Hos

Hoc autem erat Gamæ institutum, vt quibuscunq; terris insisteret, mores gentis & instituta perdisceret. Itaq; dedit negotium certis hominibus, vt aliquem ex illis, qui regionem eam colebant, vel astu, vel vi caperēt, ex quo posset id, quod volebat, cognoscere. Fuerūt autem ad illum perducti homines colorati, breui & crispo capillo, quorum tamen linguam nemo ex illius comitatu, qui multas Aethiopiæ linguas nouerant, intellexit. Fuere tamen à Gama benigne accepti, atque vestiri, & muneribus, quibus capiebantur, allecti, vt alios ad nostros perducerent. Munera fuere tintinnabula, & vitrei globuli, & alia eiusmodi. Fuit deinde nostris cum illa gente familiaritas instituta, cùm Aethiopes illi multa supportarent ex illis fructibus, & carnibus, quas tellus suppeditabat, quæ ad victum erant valdè necessaria: & illos nostri vestibus minimi pretij, & rebus leuissimis, quas illi tamen plurimi faciebant, ornarent. Signis autem & nutibus, quid alterutri ab alteris fieri vellent, significabant. Sed hanc consuetudinem vnius hominis amentia diremit. Qui cùm in eorum familiaritatem se penitus immersisset, petijt à Gama, vt liceret sibi in illorum intimas sedes penetrare. Deductus igitur ab eis, cùm illi in via phocam ingentem interfecissent, fuit illius carnibus satis opiparè & apparatè, vt illi quidem suspicabantur, acceptus. Is cùm dapes appositas, quòd nō essent sui stomachi, fastidiret, se continuò in naues recipere voluit. Illi eum humanissimè prosequuntur. At is certus esse non poterat, an truderetur ad supplicium, an potius honoris gratia tanto comitatu septus duceretur. Metus tamen omnia tristiora fingere cogebat. Itaq; vbi littori appropinquârunt, quasi vinctus traheretur, opem magnis vocibus implorauit: nostri subsidio occurrerunt. Illi fugæ se repente mandârunt. Gama cum reliquis ducibus in terram descendit, vt facilius posset solis ab æquinoctiali plaga discrimen in Astrolabio contemplari. At illi, qui fugerant, in sylua, vbi arma reposuerant (ignorabant enim quali animo nostri ad eas oras accederent) se occultabāt. Arma ve-

Familiaritas cum Aethiopibus importunè dirempta.

Aethiopum arma.

ma verò, quibus plurimum vtebantur, erant cornua quædam acutissima hastis præfixa, quibus summa vi cõtortis, non leuius vulgus infligebant, quàm si præacuta iacula coniecissent. Ibi igitur cum nostri in littore sine vlla periculi suspicione versarentur, illi ex latebris emersi prouolant, & in nostros impetum faciunt, & multos conuulnerant, inter quos Gama in pede vulnus accepit. Nostri se multo celerius, quàm fuerant opinati, recipiunt. Ita factum est, vt vnius hominis vesani temeritas aquationem illam infestam redderet. Sinum illum nostri sanctę Helenę sinum nominant: fluuium verò eadẽ ratione Sancti Iacobi nomine notandum existimarunt. Vt enim solennes dies cadebant, qui erant Diuorũ memoriæ consecrati, ita nostri nomina terris, & insulis, & fluminibus incognitis, quæ diebus illis primùm viderant, imponebant. Anchoris indè solutis, iter Austrum versus instituunt, promontoriumq; Bonę spei superare contendunt. In illo autem cursu valdè Gamæ virtus enituit. Fluctus erant immanissimi, tempestates per frigidæ & aduersæ: tenebræ verò assiduæq; procellæ, cùm semper in illa regione statis temporibus, quibus Sol Septentrionalem plagam lustrat, valdè horribiles sint, atque pertimescendæ; tum illis, qui nondum fuerant eos fluctus experti, tantum terroris inijciebant, vt omnem spem salutis abijcerent. Naues enim ita iactabantur, vt modò nubes contingere, rursus in imas profundi vorragines detrudi viderentur. Ad hoc malum accedebat, quod vltra progredi nequibant. Demissis igitur velis, ventis obsequi cogebantur, ita tamen, vt varios flexus atque reflexus inirent, ne retrò cederent, sed tempestatis aduersæ finem in fluctibus expectarent. Quoties verò aliquid laxamẽti dabatur, homines exanimati metu Gamam circunsistebant, illumque orabant & obsecrabant, ne vellet se hominesq; illius fidei commissos tam horrendo genere mortis extingui. Fluctibus diu repugnari non posse: cederet tempestati, & classem, antequam fluctibus mergeretur, in patriam reduci permitteret. Cùm is constanti animo postulatá reijceret, multi

Pugna inter Lusitanos & Aethiopes.

Sinus S. Helenæ

S. Iacobi fluuius.

Gamæ virtus

Insidiæ Gamæ structæ. multi de nece illius coniurationem habuerunt. Id cùm Gama Pauli fratris indicio cognouisset, insidias summa vigilantia declinauit, & vincula magistris iniecit, ipseque per se summi magistri munus obiuit. Tandem cùm multis diebus hanc tempestatis atq; perfidiæ molem inuicto animo pertulisset, tempestas commutata est, & ipse cum reliquis ducibus ad finem promontorij peruenit, quod omnes, xx. die Nouembris, cum incredibili letitia flectere incœperunt. Arbitrabantur enim, eo superato, nihil sibi impedimento futurum, quò minus eò, quò tendebant, felicissimè peruenirent. Ita verò nauigabant, vt nũquam à terra procul abscederent, & illius situm & fertilitatem cum iucunditate perciperent. Videbant enim ingentes syluas, & densa nemora, & pecudum & armentorum greges innumerabiles, & hominum etiam multitudinem, qui passim vagabantur. Sunt autem homines, colore & specie illis simillimi, qui in Sinu S. Helenæ visi fuerant. Cùm loquuntur, singultire videntur: nudi ambulant, pudenda ligneis vaginis includunt: fistulis vtuntur, quas non admodũ absurdè modulantur. Tuguria sibi ex lateribus sole adustis, aut è terra faciunt, quæ culmis deinde atq; congestis glebis contegunt. In promontorij illius latitudine superanda nostri quinq; dies posuerunt. xxv. die Nouembris promontorium superant, atq; ad Septentriones cursum inflectunt. Ab vltimo promontorij flexu, qui ad orientem spectat, abest sinus, quem nostri Sancti Blasij aquationem appellant. cc. & xx. passuum millia. Tellus est fertilis: nutrit elephantos ingentes, & quàm plurimos boues valdè opimos, quibus incolæ clitellas imponunt, eisq; pro iumentis vtuntur. In intimo sinu est parua quædam insula, ad quam nostri aquandi gratia naues appulerunt. Ibi phocarum armenta conspexêre admirãda quadam multitudine. In quibus inerat tanta feritas & truculentia, vt in homines irruerent. Aues etiam eo in loco visæ sunt, quas incolæ appellant Sotilicarios, pares anseris magnitudine: plumis minimè vestiuntur, alas habent similes alis vespertilionum:

Extremorũ Africæ litterum descriptio.

Mores incolarum Sinus S. Helenæ.

S. Blasij aquatio.

Phocarum feritas.

Sotilicarij aues.

tilionum: volare nequeunt, sed explicatis alarum membranis, cursum celeritate summa conficiunt. Indè, carnibus emptis, & aquatione facta, nostri profecti sunt. Octauo die Decembris subita quædam tempestas illos vehementer exterruit, & à terræ cōspectu procul abstraxit. Sedata verò tempestate, rursus ad terram propius accedunt. Cùm enim nondum esset nostris in illis regionibus nauigandi ratio penitus explorata, minimè tutum videbatur, à terra longius abduci Vident autem paruas insulas, quæ paulo longius, cc.xxx. passuum millibus aberant ab eo loco, vbi vltimam aquationem fecerant. Erant autem amœnissimæ, arbores altissimæ, prata viridissima, pecora innumerabilia, quæ passim vagabantur. Erat summa tranquillitas, pelagus profundum, ita, vt sine periculo possent ad terram accedere, & qualis esset, cum iucunditate perspicere. Sic omnem illam oram legentes x. Ianuarij die insequētis anni, magnam hominum & mulierum multitudinem in terra inambulare conspiciunt Erant oēs colore subnigro, vt reliqui, quos in oris illis viderāt, corpore procero, & specie liberali. Hic Gama proras ad terram flectere iubet. Misit deinde virum linguarum peritissimum, qui nomine illius, gentis Rectorem honorificè salutaret, eiq; munera deferret. Fuit nuncius liberaliter acceptus, & cū muneribus illis, quæ tellus ferebat, dimissus. Hæc gens erat reliquis humanior, & lautius vitam instituebat: brachia armillis æneis ornabat, & capita similiter æneo cultu amiciebat. Viri pugiones gestabant, cū manubris stanneis non admodum inscitè fabrefactis: vaginæ autem erāt ex ebore. Hīc reliquit Gama duos exules, qui mores & cultum gentis exactè perdiscerent. Erāt enim in ea classe decem homines capite damnati, quibus fuerat ea lege vita concessa, vt quibuscūq; in locis à Gama relicti fuissent, regiones lustrarent, hominūq; mores & instituta cognoscerent. Inde profecti, decima quinta die Ianuarij ad fauces ingentis fluuij peruenêre, cuius ripas vndique arbores fructibus onustæ diffusis latè frondibus opacabant: tellus erat herbida, & amœ-

Insulæ quædam paruæ, sed amœnissimæ.

Gama nuncius ad ignotam Africæ gentem.

Flumen bonorum signorum.

& amœna. Hic iactis anchoris constitêre, vt sequenti die (Sol enim iam præcipitabat) terræ cultum diligenter inspicerent. Manè verò conspiciunt multos homines eiusdem propè coloris & cultus, lintribus inuectos ad naues tendere. Qui simul atque ad eás accesserunt, sine vlla fraudis suspicione conscenderunt, fueruntque à nostris cibo atq; potu liberaliter accepti. Linguam tamen eorum nemo ex nostris quiuit intelligere. Nutibus tantùm, quicquid exprimere volebant, significabant. Post tres dies venêre quatuor viri regionis illius principes, vt Gamam salutarent, & classem nostram viderent. Erant autem hi paulò elegantius culti: quos Gama appositis epulis inuitauit, & vestibus sericis ornauit: quibus illi non mediocri lætitia se affectos esse demonstrârunt. Sed nec ab illis intelligi quidquã potuit, per quod nostri possent, quàm longe ab India, aut quã propè essent, aliqua ratione suspicari. Vnus tamen malè Arabicè dixit, ad regionem, vndè paucis illis diebus venerat, naues eiusmodi formæ atque magnitudinis, qua nostras esse conspiciebat, frequenter appelli, quæ quidem non erat ita magno interuallo ab eo portu disiuncta. Nostri cùm id audirent, in spem venerunt, fore, vt intra breue temporis spacium Indiam aspicerent. Id monuit Gamam, vt illi fluuio, bonorum signorum nomen imponeret. Hîc autem columnam lapideam in ipsius fluminis ripa collocauit, in qua erat Crux cum Emmanuelis insignibus incisa. Hoc autem faciebat in portubus, quos ad Christiani nominis gloriam, & ad Regis clarissimi monimenta diutius conseruanda, magis opportunos iudicabat, & ad eam rem multę columnæ eiusmodi fuerant nauibus illis impositæ. Terra verò illa statuit, vt nomine Sancti Raphaelis insignis esset. Hîc duos reliquit ex illis, quos diximus v tam exilio redemisse. Hic postquam naues refecit, & infirmos curauit, sexto Kal. Martij anchoras moliri, antennas erigi, velaq; fieri iubet. Kalendis autem Martij conspiciuntur à nostris quatuor insulæ, non ita lato mari a se inuicem distantes. Ex vna illarum Coëlius septem naui-

Barbarorum ad Gamam legatio.

Columna lapidea ad ripam fluminis bonorum signorum erigitur

Terra S. Raphaelis.

Insulæ 4. inter quas Mozambique.

uigia plenis velis inuecta, ad nostros accedere conspicatus est. Qui illis vehebantur, cùm prætoriam nauem ex vexillo, quod erat in summo malo alligatum, cognoscerent, ad eam proras detorquent, propiusque facti, magno clamore sublato, nostros Arabicè salutant. Ibi Gama Coëlium, quòd nauis illius esset aliarum minima, præcedere iubet, & ad eam insulam cursum dirigere, vndè nauigia soluisse conspexerat. Præit sensim Coëlius, & fundo prius diligenter explorato, reliquæ paulatim subsequuntur. Nauigia interim nostras naues circumsistunt, & tibiarum concentu & alijs musicis instrumentis nostros oblectant, eisque de aduentu in illas oras maxima voce gratulantur. Homines autem erant colorati, specie liberali præditi, vestibus bombycinis ornati: longissimis linteis auro intertextis & arctè compressis, vt spiris multifariam circumductis caput obtegerent, ornabantur. Erant præterea aduncis gladijs accincti, parmasque brachijs insertas gestabant. Nostras naues ingressi, nostros Arabicè salutant. Qui linguam probè tenebant, benignè respondent. Gama dapes apponi iubet. Illi conuiuium non aspernantur. Dum comedunt & bibunt, sciscitatur de illis Gama, quod esset illius insulæ nomen, quæ gentis ratio & cultus, & quod iter indè in Indiam esset habendum. Respondent, insulæ nomen esse Mozzambique: gentem esse simulachris deditam, magnam tamen insulæ partē à mercatoribus Saracenis habitari, esse verò illam sub Imperio Regis Quiloæ, qui illi rectorem præfecerat hominē authoritate insigni præditum: emporium vix aliud celebrius in regionib. illis reperiri. Indè enim naues in Arabiam, in Indiam, in multas prætérea orbis terrarum partes nauigare, & ex omnibus illis merces innumerabiles in eam conuehi. Præterea dicūt esse quandam in ea ora regionem, quam nostri fuerant prætervecti, quæ Zofala nominaretur, & auro plurimū abundaret. Postremò quantum ab ea insula Calecutium distaret, exponunt. Hoc audito, nostri manus in cælum tendere, summas Deo gratias agere, seque maxima ex

Rex Quiloæ.

Zofala aurifera regio.

D parte

Insulæ Mazzambiquensis situs.

parte laboribus perfunctos arbitrari. Insula est illa in regione, quam appellabant olim Aegesimbam. Distat enim ab æquinoctiali plaga decem & sex gradibus, Austrum versus. Incolæ sunt nigri: tellus propter paludes est parum salubris. Domos extruunt è terra, quas congestis paleis integunt. Propter tamen opportunitatem commercij, naues vndique ad illam rei gerendæ gratia commeabāt. Arabes tunc plurimum in ea opibus & potentia florebant. Hi myoparonibus paruis vtebantur, eisq; ferreis clauis minimè reuinctis, sed palis teretibus per foramina vice clauorum adactis, compages vero nauium funibus è palmarum folijs factis obturabant.

Palmarum arborum descriptio.

Palmas autem appellant arbores altissimas, folijs longissimis & acutissimis hirsutas, patulis frondibus circumquaq; diffusis vmbram gratissimam efficientes. nuces ferunt ingētis magnitudinis, quas nostri Cocos nominant. Vtebantur in nauigando normis nauicularijs, quas nautæ Acus appellant. Quarū formā propter eos, qui à maritimis regionibus semoti sunt, haud alienum arbitror explicare.

Acus siue pixidis nauticæ descriptio.

VASCVLVM est è ligno factū, planum atq; rotundum, altitudine duorū aut triū digitorum. In medio habet stylum præfixum, in summo præacutum, aliquantò breuiorē, quàm sit vasculi ipsius altitudo. Regula deinde è ferro solertissimè facta, tenuis & angusta ad vasculi modū dimensa; ita tamen, vt diametri ipsius vasculi longitudinem nō exæquet, inducitur. Styli verò cuspis per medium huius regulæ, quod est inferiùs excauatum & fastigiatū, superiùs immissa, ita eam suspensam, paribusq; momentis libratā continet, vt vtrinque angulos pares efficiat. Operculo deinde vitreo ænea virgula circundata firmato, ne possit regula excuti, & aliqua ex parte labare, contegitur. Cùm verò magnetis ea natura sit, vt non modò ferrum ad se trahat, verùm etiam vna illius pars ad Septentriones aspiret, altera in Austrum propendeat, naturamq; suam cum ferro communicet: efficitur, vt, cùm regulæ huius caput ad eam magnetis partem, quæ spectat ad Septentriones, applicatum, attrituque illius extersum fuerit,

eandem in se vim concipiat: & cùm ita suspensa extiterit, vt mobiliter in varias partes impelli possit, semper in Septentriones insita propensione referatur. Sic autem fiebat, vt nautæ hoc instrumento moniti, quamuis in profundo pelago versarentur, & cælum esset nubilum, & caliginosum, possent tamen ad Septentrionis rationem cursum dirigere. Hanc autem regulam quia ad acus similitudinem proximè accedebat, acum nauicularium appellabant. Deinde cùm facillimum sit, humanis ingenijs addere semper aliquid ad ea, quę sunt solerter inuenta, aliam normæ rationem excogitârunt, qua possent exactius, quem cursum in nauigando tenerent, ratione perspicere. E virgulis enim ferreis figuram efficiunt lateribus paribus, angulis imparibus, in rhombi speciem deformátam. Huic vnam ex parte superiore, alteram ex inferiore chartam orbiculatam adglutinant. Magnetis autem adiuncta vi, sic figuram hanc temperant, vt vnus ex acutis angulis Septentrionem, alter Austrum respiciat: ex obtusis verò vnus ad Ortum Solis, alter ad Occasum spectet. Diametri autem orbis huius longitudo figuræ longitudinem non excedat. Habet autem orbis hic in medio æneum vmbilicum affixum, ad eam formam factum, qua diximus regulæ medium fabricatum fuisse. Per vmbilicum illud igitur styli cuspis immissa, orbem hunc suspensum cōtinet, qui non modo regulæ illius, de qua diximus, vice fungitur, sed omnes ventorum regiones, quorum flatibus nauis impellitur, in conspectu proponit. In charta namq; superiore Septentrio, & Auster, & Oriens, & Occidens, & interiectæ inter hos terminos regiones exactissimè describuntur. Norma ad hunc modum cōstituta, hoc restabat incommodi, quòd opus erat, quoties nauis fluctibus agitata, vt fieri necesse est, in puppim, aut proram, aut in alterutrum latus inclinaret, vt illa in profundo subsidens adhæresceret, neq; motu libero in Septētriones dirigi posset. Ne autem hoc eueniret, fuit solertissimè excogitatum. Nam vas ipsum paulò infrà labrū circulo æneo arctè constringitur. Vtrinque

Instrumenti alterius nautici descriptio.

que autem ab eo circulo virgula calybea ducta, in foramen alterius circuli maioris & exterioris, modico interuallo ab interiore distantis, immittitur. Virgulæ verò binæ ita sunt æquales & oppositæ, vt si ex vtraque vna & perpetua fieret, circularis illius spatij diametrum contineret. Exterior autem circulus circa duas illas virgulas quasi circum axem versatur. Rursus ab exteriore circulo aliæ binæ virgulæ pari interuallo ad ambitum alueoli cuiusdam orbiculati, intra quem hæc machinatio continetur, simili ratione perducuntur. Ita sunt autem hę virgulæ exteriores interioribus ex aduerso constitutæ, vt si duæ tantùm ex illis quatuor directæ fierent, sese ad angulos rectos intersecarent. Cùm verò machinatio ex inferiore parte ænea & ponderosa sit, neque fundum attingat vllum, ita vndique pellitur, vt medium locum teneat. Et cùm pensilis & mobilis existat, pondere suo nixa ea ratione consistit, vt quamuis maximi fluctus nauem iactent, ipsa semper ad libellam directa permaneat. Sic autem fit, vt nihil interueniat, quod normam ab eo motu, quo in Septentriones fertur, impedire queat. His normis solebant vti iam illo tempore Arabes illi, & chattis prætcrea, quibus maritimarum regionum situs, secundùm descriptas in illis lineas exploratè cognoscerent. Quadrantibus etiam, Solis varias conuersiones, & quantum quæque regio ab æquinoctiali circulo distaret, obseruabant. Tam multis denique erant ad nauigandum artibus instructi, vt non multum Lusitanis nautis de rerum maritimarum scientia & vsu concederent. Cum nostris autem ideò iucundè fabulabantur, quòd crederent eos esse Mahumetanos, ex illis, qui Mauritaniam tenebant. Illos autem Gama muneribus affectos cum donis, quæ ad insulæ rectorem, illius nomine ferrent, dimisit. Nomen autem rectoris erat Zacoeia. Hic cùm à suis intellexisset, qua humanitate fuerant à nostris accepti, muneraque sibi missa conspexit, ad officium suum pertinere existimauit, nostros inuisere. Itaque se continuò vestib. ornauit, quæ erant aureis distinctæ floribus, gladiumq́; accin-

Arabum in nauigando solertia.

Zacoeiæ Mozzambiquensis rectoris humanitas.

accinxit gemmis fulgentem, & eodem etiam gemmarum splendore cultum pugionem Armatorum præterea hominum caterua cinctus, in naues ire perrexit. Interim verò tibiarum & tympanorum concentibus omnia perstrepebant. Gama antequam ille nauibus appropinquaret, ægrotos ab omnium conspectu remoueri, & sanos atque valentes armari more nostro iubet, & in summo nauis tabulato consistere. Is enim erat, qui nullam fidem Saracenis habendam censeret, sed dissimulanter omnes insidias, quæ fieri ab illis possent, præcauendas existimaret. Ad latus deinde nauis accessit, vt Zocociam venientem exciperet. Conscendit ille cum suis: Gamam salutat. Ille vicissim eum perbenignè complectitur. Assidunt omnes, & iucundissimè sermocinantur. Gama dapes apponi, & vinum infundi iubet. Illi verò satis hilari fronte comedunt, nec vlla Mahumetis superstitione impediuntur, quò minùs pocula libenter exhauriant. Quærit deinde Zacoeia de nostris, an essent Mauri, an Turcæ. non enim dubitabat, quin Mahumetis sectam sequerentur. Deinde quibus armis in prælijs vti solerent. Postremò, an haberent aliquot legis Mahumetanæ libros. Se namque illos libenter esse visurum. Gama respondit, se ex vltima Solis occidentis regione ad eas oras accessisse: nostros armis illis vti, quibus homines, qui eum sepiebant, tectos animaduertebat. Vti præterea tormentis illis, quæ videbat, quibus non hominum tantùm acies profligari, verùm & arces munitissimæ disturbari atque disijci possent. Libros autem legis, quam obseruabant, se libenter ostensurum, postquam aliquot dies à labore conquiesceret. Sibi esse iter in Indiam. Proinde illum orare, vt sibi daret aliquot homines nauigandi peritos, quorum ductu posset Calecutium peruenire. Quod si faceret, operam se daturum, ne vnquam illum collati beneficij pœniteret. Id Zacoeia se facturum pollicetur. Postridiè verò Gamam inuisit, duosque magistros adduxit, cum quibus Gama certo auri pondere depactus est, vt eum Calecutium perducerent. Hoc in-

Gama cum Zacoeia colloquium.

terim tempore donis vltrò citroque missis, sic videbatur esse familiaritas constituta, vt nihil interuenire posse crederetur, quod eam turbaret. Sed accidit, vt Zacocia perciperet, Gamam & comites illius Christianos esse. Quo audito, omnis illa amicitia fuit in acerbum odium conuersa. Cœpit igitur continuò insidias machinari, exitiumque moliri, omnibusque modis excogitare, qua ratione posset naues aut capere, aut incendere. Nostris interim omnia malignè præberi, pretium augeri, seditiones præterea ab incolis contra nostros temerè concitari. Postremò vnus ex magistris, quos Zacocia adduxerat, Gamæ insidias à Zacocia comparatas indicauit. Alter enim in terram reuersus, nunquam se rursus in nostrorum conspectum dare voluerat. Accessit, quòd cùm aliqui ex nostris aquatum atque lignatum abfuissent, septem nauigia in illos inuecta sunt, quibus vt subsidio occurrerent nostri, impetum in illa faciunt, eaque frequentibus pilis disijciunt. Quo facto nostri se confestim in Insulam, quæ indè aberat quatuor passuum millia, conferunt. Indè aliam Insulam nomine Quiloam petunt. Sed cùm vento deficiente progredi non possent, aduersa quædam tempestas eos retrocedere compulit. Eandemque igitur Insulam rursus petunt, in quam se insidiarum metu contulerant. Illuc accurrit Arabs quidam cum paruo filio, Gamamque obsecrauit, vt illos in nauem reciperet, vt possent in aliquem locum descendere, vndè facilius Mecham, quæ erat illius patria, reuerteretur. Quæsiuit ab illo Gama, quam artem coleret. Nauticam respondit. Hoc audito, illum libentissimè recepit, duobusque illis magistris se cursum posse conficere putauit. Abduxerat præterea per vim in seditione quadam, quæ fuerat à Mozambiquensibus contra nostros excitata, Paulus Gama hominem, vt videbatur, minimè nauticæ artis imperitum. Eo verò tempore nostris non erant nisi tantùm tres naues. Quarta enim, consumpto iam omni commeatu, fuerat iussu Gamæ multis antè diebus incensa. Indè igitur cùm primum

Insidiæ Christianis à Zacocia structæ.

Quiloa Insula.

mum secundus ventus flare cœpit, anchoris solutis vela faciunt, & Quiloam contendunt: eò tamen naues appellere non potuerunt, vel ventis ab insula repulsi, vel cursus errore decepti, vel Mozambiquensis Magistri, qui de eorum interitu cogitare cœpit, fraudibus in alium cursum deducti. Ab eodem autem magistro moniti sunt, vt Mombazam se conferrent. Quod vt facilius persuaderet, fingebat magnam illius ciuitatis partē a Christianis habitari, nec vllum locum magis opportunum curandis atq; reficiendis ęgrotis posse reperiri. Iam eo tempore bona pars eorum, qui cum Gama conscenderāt, varijs morbis consumpta fuerat, & qui euaserant, erant graui inualetudine debilitati. Est autem vrbs illa sita intra sinum quendam in rupe præcelsa & edita. Fluctus cùm se ab introitu sinus insinuant, in aduersam frontem vrbis incurrunt. Inde deducti, introrsus penetrant, & vtrumque latus vrbis alluunt, ita, vt peninsulam efficiant. Habebat autem in portu vrbs arcem munitissimam, armis & telis, varijsque tormentis refertam, firmissimisque præsidijs, atque singulari vigilantia defensam. Tellus abundat fructibus, & oleribus, & frugibus, & pecorum & armentorum gregibus, & aquis dulcibus. Vtitur præterea mirà cæli temperie. Homines viuunt admodum laute, & domos more nostro ædificant, tectoriaque varijs coloribus depicta parietibus inducunt. Huc igitur Gama se ea mente contulit, vt aliquot diebus in portu consisteret, vsque eò, dum ægrotos recentibus terræ fructibus recrearet. Vix anchoras nautæ demiserant, cùm cernunt actuariam ad prætoriam nauem accedere. In ea vehebantur centum homines Turcarum more vestiti, & gladijs & scutis armati, inter quos quatuor specie dignitatis, & cultu corporis excellere videbantur. Cùm omnes vellent in nauem ascendere, Gama omnes ascensu prohibuit, præter illos quatuor, quos tamen arma prius deponere iussit. Illi nauem ingressi, Ducis prudentiam laudant, quòd non sineret homines ignotos ad se cum armis venire. Cùm eos Gama liberaliter

Mozābiquensis nauarchi dolus.

Mombazæ ciuitatis situs.

Mombazensis ad Gamam legatio.

Gamæ prudentia.

inuitaret, epulati sunt, multisque amoris signis nostros ad se allicere contendunt. Aiunt postremò, Mombazæ Regem factum fuisse illis proximis diebus de illorum aduentu certiorem, esseque amicitiæ eum illis iungendæ cupidissimum. Gama similiter responsum dedit egregiæ voluntatis & officij plenissimum. Postridiè misit Rex nuncios, qui Gamam nomine illius salutarent, munera que deferrent, ad reficiendos ex iactatione milites accommodata. Aiunt deindè, regionem illam esse opulentissimam, earumq; rerum omnium plenissimam, quarum gratia multi in Indiam nauigabant. Regem adeò esse in illos voluntate propensum, vt nihil esset tam difficile, quod non se eorum gratia facturum polliceretur. Proindè Gamam orare, vt propius vrbem accederet, & in intimum portus sinum penetraret, vt posset à Rege, qui eum inuisere cupiebat, facilius conueniri. Quod se Gama facturum ostendit, & quasi voluntatis suæ obsides, duos ex illis exulibus, de quibus supra dictum est, ad Regem misit. Rex læta & hilari fronte exules accepit, imperauitque domesticis suis, vt illis vrbis situm & pulchritudinem demonstrarent. Vbi verò reuersi sunt, Rex multa aromatum genera, quæ ex India deportari solent, illis ostentat, & quantulum visum est, donat vt Gamæ monstrare possent, & admonere, quanto esset vtilius apud Regem amicum rem gerere, quam vitam tam periculosæ nauigationi committere. Cum his mandatis redeunt exules in classem. Gama mirificè lætatus est, & postridiè anchoras tolli iubet, & naues propè vrbem constitui. Cùm verò illius nauis æstus incitati vi celeriùs, quàm commodum esset, inueheretur, timens ille, ne in vadum incideret, in quo posset affligtari, vela contrahere, & anchoras demittere confestim iussit, idemque vt in reliquis nauibus sine vlla mora fieret, imperauit. Quo facto Mozambiquenses gubernatores metu repentino perculsi, se præcipites in mare deijciunt, & ad lintres quasdam, quæ non procul aberant, nando confugiunt. Cùm enim viderent tam præter eorum opinionem anchoras

ras iaci, suspicati sunt, esse iam factum proditionis indicium. Vt enim statim compertum est, Mombazæ Rex per eos, quos tanquam nuncios frequenter in naues mittebat, cum illis pactus fuerat, vt nostros in locum inducerent, vbi naues vel allidi, vel capi facillimè posset. At Gama magnis vocibus ad eos, qui in lintribus erant, inclamauit, vt sibi suos gubernatores redderet: at illi clamores illius aspernati, gubernatores in terram exposuerunt. Hîc Gama cùm & coniectura, & aliquo etiam Arabis gubernatoris indicio, & multis præterea signis perspexisset, è quanto periculo fuisset auxilio diuino liberatus, manus in cœlum sustulit. Rex deinde homines magno cum silentio scaphis & lintribus submittebat, qui securibus anchoralia nocte præciderent. Quod nisi fuisset à nostris singulari Gamæ industria vigilatum, & insidijs scelerati illius Regis occursum, nostri in summum vitæ discrimen incidissent. Inde post duos dies (citius enim se expedire non potuerunt) vela faciunt, & cursum Melindem versus instituunt In via nauem Saracenorum capiunt, ex quibus Gama quatuordecim tantùm vinctos habere voluit, reliquos autem missos fecit. Cùm verò intellexisset, vnum ex illis esse illorum patronum, qui præ se hominis authoritate grauis speciem ferebat, multa de illo quæsiuit: ad quæ omnia, vt vir prudens, verè & considerate respondit, & de institutæ nauigationis ratione sapienter admonuit. NAVES ad hunc modum nauigantes, die, qua exsurrectio Christi in omni Christiana Republica cum ingenti lætitia celebratur, Melindem appulsę sunt. Vrbs est in planicie sita. Cingitur autem vndique multiplici hortorum viriditate. Abundat multis arboribus, in primis autem citreis malis, è quarum floribus odores suauissimi admodum longè diffunduntur. Regio est fertilis & opima, neque gregibus tantùm, sed omni genere animantium, quæ venatu & aucupio ad cibum capi solent, abundat. Aedes sunt è quadro lapide constructæ, tectorijs, & cœnaculis, & laquearibus eleganter ornatæ.

Insidiæ Mōbazensis regis in Christianos detectæ.

Nauis Saracenorum capta.

Melindis vrbis situs & regionis mores.

Gens colit simulachra deorum, quos peculiari superstitione sanctos habet, homines sunt atro colore, capillo crispo, habitu tamen corporis non deformi. Capita gestant spiris lintearum vestium multiplicibus inuoluta. Reliquum corpus vmbilico tenus nudum relinquunt. Inde verò vestes quasdam sericas, aut bombycinas ad media crura demittunt. Vtuntur in bello gladijs aduncis, & parmis, & hastis, & arcubus, & sagittis. Opinione virtutis militaris incredibiliter efferuntur. Statio naualis non est vrbi propinqua: est enim ora rupibus cincta, & procellis atq; tempestatibus frequenter obnoxia. Id coegit Gamam in anchoris paulò longius ab vrbe cōsistere. Cùm verò Saracenus, quem Gama ceperat, intellexisset, illum propter Mombazæ periculum Regi Melindensi diffidere, vt se ad Regem mitteret, animumque illius exploraret, hortatus est. Dixit præterea esse in illo portu quatuor naues ex India, vectores autem Christianos esse ex illis, qui Indiam incolunt, qui fortasse, rebus iam ex animi sententia gestis, domum redire properarent. Horum autem comitatu nauigationem fore multò faciliorem. Gama etsi fidem illi non habebat, animaduertens tamen quàm paruo periculo illa salutis via tentaretur, hominem in paruula quadam insula vrbi opposita constitui iubet, qui inde lintre sibi ex vrbe missa transuectus, ad regem deducitur, eique mores nostræ gentis laudat, humanitatem atq; fidem extollit: ducem cum reliquis omnibus amicitiam illius vehementer expetere: valdeque ad dignitatem suam pertinere confirmat, hominibus nostris amicitiæ fœdere coniungi. Rex erat grandis admodum natu, & miti clementique natura præditus. Misit igitur ex suis domesticis, qui Gamam nomine illius salutarent, muneraque deferrent ex ijs, quæ ad victum erant necessaria, arietes nempe, & fructuum varia genera. Gama vicissim eum donis alijs remuneravit, & in eo pugnauit, ne vllo humanitatis officio ab eo vinceretur. Deinde naues propius terram constitui iubet, & Christianos Indos appellat, qui ex nostrorum aspe-

Gama ad Melindensem Regem nuntius.

Melindensis ad Gamam cum muneribus nuncij.

aſpectu voluptatem incredibilem perceperunt, eoſque de multis rebus admonuerunt, quæ valdè ad ſalutis cuſtodiam & nauigationis ſecuritatem pertinebant. Rex cùm valdè cuperet naues noſtras aſpicere, id morbo atque ſenio præpeditus aſſequi non potuit. Filius, qui iam vice illius imperium adminiſtrabat, ad naues magna hominum nobilium caterua ſtipatus acceſſit. Erat autem regio cultu ſatis eleganter indutus. Omnia verò in illius comitatu tibiarum concentu, & tympanorum vocibus perſonabant. Gama vt illum honorificentius exciperet, in ſcapham deſcendit. At is vix ad ſcapham peruenerat, cùm ſaltu ſe in illam coniecit, & arctiſſimè Gamam, quaſi hominem vetuſta conſuetudine, & familiaritate coniunctum amplexatus eſt. Sedentes deinde iucundiſſimè fabulantur. In omni autem ſermone Princeps ille non hominis barbari ſpecimen dabat, ſed ingenium & prudentiam eo loco dignam præ ſe ferebat; Gamam autem cum admiratione quadam intuebatur, & nauium formam conſiderabat: & multis ſignis, quam bene eſſet in noſtros animatus, oſtendebat. Tum Gama Saracenos omnes, quos ceperat, illi donauit: quod quidem ille in loco beneficij ingentis accepit. A Gama deinde poſtulauit, vt patrem illius inuiſere dignaretur, ſe interim filios ſuos obſides in nauibus relicturum. Negauit Gama id ſibi licere. Flagitauit deinde, vt ſaltem duos ex ſuo comitatu ſecum abire permitteret. Quod facilè impetrauit. Poſtridie Gama propiùs vrbem, ſcapha inuectus, acceſſit, vt vrbis pulchritudinem perſpiceret. Vbi rurſus illum Princeps inuiſit, nullumque officium prætermiſit quo poſſet voluntatem in noſtros egregiam ſignificare. Poſtremò optimum gubernatorem illi conceſſit; qui erat ex ea Indiæ parte, quam fluuius Indus interfluit oriundus. Accepit deinde à Gama fidem, vt cùm rediret in Portugaliam, eò tranſiret. Velle namque ſe legatum in Portugaliam mittere, vt amicitiam cum Rege clariſſimo, fœdere ſanctiſſimo confirmaret. SOLVIT inde Gama x Kalendas Maij.

Indi Chriſtiani Melindæ reperti.

Melindenſis Regis filius Gamam inuiſit.

Quan-

Gamæ reliqua in Indiam vsq; nauigatio.

Quanquam autem nostri Orientem versus nauigarent, cursum tamen ad Septentrionem inflectebant. Intra paucos autem dies, regionem circulo æquinoctiali subiectam peragrant, atq; rursus sydera, quæ tam multos menses latuerant, cum voluptate conspiciunt. Vrsam maiorem & minorem, & Oriona, & reliqua, quæ circa polum Arcticum exiguum orbem conficiunt, oculis vsurpant. Pelagus deinde maximum, cuius intimo recessu Septentrionem versus multæ Aethiopiæ, & Arabiæ & Caramaniæ partes alluuntur, tempestate admodum secunda transmittunt. Tandem, xiij. Kal. Iunij terram editam & excelsam contuentur, quam gubernator propter offusam caliginem non agnouit. Post duos autem dies, montes Calecutio vicinos aspexit. Itaque ad Gamam accurrens, tam fausti nuncij præmium flagitauit. Quod ille non modò cumulatè præstitit, verum Deo summas gratias egit, & vinctos è vinculis expeditos in gratiam recepit: tantaque lætitia affectus est, vt videretur iam fructus laborum omnium, quos in tam longa & difficili nauigatione pertulerat, excepisse. Eodem die nostri in loco, qui aberat Calecutio duo passuum milia, constitêre. Eos multi continuò lembi circumsistunt. Multa quærunt, multa etiam respondere coguntur. In primis percontatur ab illis Gama per interpretes, vbi Rex eo se tempore contineret. Deinde vnum exulem in vrbem misit. Vix exul terram attigerat, cùm innumerabilis turba confluit, vt hominem habitu & cultu prorsus ignoto conspiciat, & interroget, vnde venerit, quæ illi patria sit, quid quærat, aut qua tempestate delatus ad eas oras accesserit. Sed nec is eos intelligebat, nec illi linguam illius nouerant. Is autem circunfusa multitudine oppressus, quasi in salo fluctuabat, & modò in hanc, modò in illam partem iactabatur, donec casu in duos mercatores Tunete oriundos impulsus fuit. Hi cùm ex habitu Hispanum esse cognouissent, admirati sunt. Vnus ex illis, Monzaida nomine, eum Hispanis verbis interrogat, ex qua Hispaniæ regione esset. E

Lusitanorum in Indiam aduentus.

Nũcius à Gama Calecutium missus.

Por-

Portugalia respondit. Quo audito, Mozaida domum illum inuitat, & cibo potuque reficit: docetque sibi fuisse magnum cum Portugalensibus vsum eo tempore, quo Ioannes Rex Tunetem suos mittebat, vt indè asportarent multa, quæ erāt ad armamentaria illius valdè necessaria: in quibus rebus comparandis se egregiam illis operam dedisse. Postulatque, vt se ad Nauarchum deducat. Itaque pergunt ambo continuò in nauim. Monzaida Gamam Hispanicè salutat: Gama vicissim illum benignè accipit. Multis inde verbis vltrò citroque habitis, Gamam de multis rebus admonuit, & ad omnia, quæ ille quærebat, ita respondit, vt facilè posset intelligi, illum & prudentem & curiosum esse. Postremò dixit, si quid esset, in quo opera sua vti Gama vellet, se officio probi viri minimè defuturum. Ostendit prætetea fore, vt aduentus nostrorum esset Calecutij Regi gratissimus. Illum namque valdè gentium externarum commercio delectari: Nam quamuis imperium illius esset latum, & multi Reges illi parerent, opes tamen illius magis portorijs, quàm fructuum vectigalibus contineri. Postridie Gama duos ex suo comitatu cum Monzaida ad Regem misit, qui quidem eo tempore in oppido nomine Pandarane, quod indè aberat duo passuum millia, considebat. Illi postquam admissi fuére, dicunt Portugaliæ Regem fama dignitatis & amplitudinis illius, quæ per orbem terrarum latè vagabatur, commotum, eò vnum ex suis ducibus misisse, qui cum illo sempiternum amicitiæ fœdus nomine illius percuteret, fidemque daret, se gratia illius omnia, quæ is vellet, libentissimè facturum. Ipsumque ducem à Rege petere, vt faciat sibi potestatem ad illum adeundi. Respondit Rex, sibi valdè gratum esse Lusitani ducis aduentum, neque se vllo modo commissurum, vt voluntatem in se clarissimi Regis aspernatetur. Seque operam daturum, vt breui à Duce nostro conueniri posset: intetim verò illum admonebat, vt Pandaranem versus classem deduci iuberet. Portum enim illum, in quo consistebat, esse eo anni tempore valdè

Monzaida Tunetensis mercator ad Gamam proficiscitur.

Gamæ ad Regem Calecutiensem legatio.

Pandarane opp.

Regis ad legatos responsio.

valdè periculosum & infestum. Vt autem id commodius fieri posset, ad illum gubernatorem maris illius valdè peritum misit. Deinde post aliquot dies venit ad Gamam vir quidam primarius, qui ius illi genti dicebat Appellant illi hunc magistratum Catualem. Hunc autem miserat Rex, vt ad se Gamam honorificentissimè deduceret. Gama classi Paulum Gamam fratrem suum interim præfecit, eidemque & Nicolao Coelio imperauit, vt si quid sibi secùs eueniret, quàm commodum esset, de illo curam abijcerent, & in patriam continuò cum nauigationis exploratæ nuncio remearent. nec enim conuenire, vt dum ei frustra opem afferre contenderent, omnes occumberent, & tanti laboris fructus interiret: se non posse Regis illius congressum vitare, si facere vellet id, quod sibi ab Emmanuele præscriptum fuerat. Nec se periculum vitæ defugere, dummodò morte sua posset eam, quam debebat, operam, & Regi, & Reip. nauare. Ne autem naues sine præsidio necessario remanerent, duodecim tantùm homines sibi comites adiunxit. Cùm verò primùm terram attigit, fuit Catualis iussu lectica sublatus: Catualis alia lectica ferebatur, reliqui pedibus iter faciebant. Magna turba nobilium hominum, quos illi Naires appellant, eos vndique sepiebant. Deinde peruentum est ad oppidum, vnde, postquam commodè pransi sunt, lembos ad eam rem paratos ingrediuntur, secundoq; flumine nauigantes, ad locum perueniunt, in quo magna hominum multitudo eos cum alijs lecticis expectabat. Indè fuerunt nostri à Catuale in templum apud illos sanctissimum deducti: quod quidem Gama, eò quod audierat, bonam partem regionis illius ab hominibus Christianis habitari, esse Christianorum arbitratus est. Confirmauit autem magis illam opinionem, & templi magnificentia, & ædium amplitudo, multaque signa rerum, quæ non multum à nostrorum templorum religione abhorrere in principio videbantur. Per templi ostium ingressis occurrunt quatuor viri à capite ad vmbilicum nudi, deinde ad genua vestibus bom-

Catualis.

Gama ad Calecutij Regē proficiscitur.

Pompa, qua Gama deductus est.

Naires, Indorum nobiles.

Templum magnificum.

by-

bycinis accincti. Quilibet eorum terna fila à dextro humero ad sinistrum latus demissa, & sub brachio sinistro complicata gestabat. Hi nostros aquis lustralibus aspergunt: porrigunt deinde cuilibet pulueres è ligno optimi odoris contuso, quibus frontes consignarent. Templi parietes erant multis imaginibus depictis ornati. In medio templi erat sacellum editum, forma rotundum, ad quod per multos gradus ascendebatur. Ostium erat ex ære factum, & valdè angustum. Intra sacellum erat signum in aduerso pariete locatum, cuius formam nostri propter loci obscuritatem aspicere nequiuerunt. Erat enim locus ita ab omni solis radio seclusus, vt vix aliquis malignæ lucis splendor in eum penetraret. Nostris autem aditus in illud minimè concessus fuit: solis enim æditúis atque sacerdotibus patebat. At illi quatuor æditui propius accedentes, digito in imaginem intento, bis Mariam inclamant. Catualis cum reliquis, qui eum sequebantur, se repentè in terram proni manibus extensis abijciunt. Deindè surgunt, & more suo precationem peragunt. Nostri suspicati sunt, opem sanctissimæ Virginis implorari, genibusque flexis, pacem à Deo exposcunt, Virginemque Dei matrem more nostris vsitato venerantur. Indè profecti, aliud eadē magnificentia templū adeunt, atq; tandē in Regias ædes tendunt. Tanta porrò hominū multitudo conueniebat, vt nisi Naires, qui nostros armati & instructi præcedebant & sequebantur, viam districtis gladijs aperuissent, nostris aditus ad Regem patere minimè potuisset. Interim omnia tibiarum sonitu, & tubarum clangore perstrepebant. Postquam ad regiæ vestibulum peruentum est, Dynastæ, quos illi Caimaés appellant, Gamæ obuiam prodiêre. At vbi domui, in qua rex eum expectabat, appropinquauit, homo grandis natu, bombycina veste ab humeris ad talos vsque demissa cultus, ex ea domo egressus, Gamam complexus est. Is erat Brachmanarum magister, plurimumq; apud Regem authoritate poterat. Reliquis autem primū intromissis, ipse postremò cū Gama, quem dextera tene-

Maria ab Indis sacrificis inclamata.

Caimaes Regis Calecutij Dynastæ.

tenebat, subsequutus fuit. Domus erat satis ampla, sellas complures è ligno, singulari operefactas, parietibus coniunctas habebat, ita tamen, vt aliæ super alias ad theatri similitudinem extarent & eminerent. Pauimentum erat sericis vestibus instratum: similiter & parietes aulæis sericis auro intertextis obducti. Rex in lecto pulcherrimè ornato & instrato decumbebat, & pileum bombycinum auro atque gemmis distinctum capite gestabat: vesteque bombycina, multis aureis fibulis secundùm pectus stricta, tegebatur. Ex auribus ingentis pretij monilia pendebant. Ex annulis manuū atque pedum eximius gemmarum fulgor emicabat. Rex erat procero corpore, & facie liberali, & qui facilè maiestatem Regiam specie repræsentaret. Gama illum more nostro vt Regem salutauit. Ille Gamam ad se propius accedere iussit, atque vt in sella proxima sederet, præcepit. Reliquis deinde Lusitanis, vt sederent, imperauit. Aquam deinde ad lauandas & refrigerandas manus afferri, variosque fructus importari iussit, vt nostri possent à labore atque lassitudine recreari. Postremò Gamam de legatione, quam ad illum nomine Regis Emmanuelis afferebat, diligenter inquirit. Negauit Gama moris esse Lusitanorum, Regis sui mandata, quæ erant solis Regibus exponenda, in hominum turba proferre. Proinde si vellet, vt is officio suo fungeretur, conuentum illum vitaret, & cum paucis, quibus arcana sua credere soleret, cùm audiret. Rex vt postulato satisfaceret, illum in aliud cubiculum multò pulchriùs ornatū secedere iussit, & eum continuò cum magistro Brachmanarum, & paucis admodum præterea sequutus est. Tunc Gama orationem habuit, cuius hæc summa fuit. Emmanuelem Portugaliæ Regem esse principem virtute & dignitate præcellentem, rerumque maximarum cupidum, & studio multa cognoscendi flagrantem. Sic autem esse animatum, vt arbitraretur, esse se cum Regibus, qui dignitate & amplitudine multum excellerent, fœdere coniunctum. Nihil enim esse ad voluntates conglutinandas similitu-

Regis Calecutiensis ornatus, & statura.

Gamæ ad Calecutiensem Regem oratio.

litudine virtutis efficacius: maximè verò id in Regibus apparere, quorum dignitas proximè ad diuinam accederet. Proinde cùm sæpius accepisset de Indiæ magnitudine, & simul ex fama, quæ per orbem terrarū summa cum admiratione hominum volitaret, intellexisset, imperium Calecutij esse latissimum, Regemque illius non magis opibus & imperio, quàm Regiæ dignitatis amplitudine florentem desiderio; amicitiæ illius flagrare cœpisse. Ea verò cupiditate ductum misisse, qui nomine illius à Calecutij Rege postularet, vt fœdus & amicitiam illius tanti faceret, quanti ille voluntatem ipsius esset facturus, si cum illo amicitiam firmare vellet. Prætereà se non dubitare, præter dignitatem fœderis illius, fore, vt multiplex vtilitas ex ea coniunctione vtriusque regno & imperio proueniret. Habere autem se literas Emmanuelis, quibus certus esse posset, ea, quæ ab illo dicebantur, esse verissima. Ad hæc Rex paucis respondit, sibi tam excellentis Principis coniunctionem fore gratissimam, omniaque se libenter esse facturum, quibus posset intelligi, se Regem Emmanuelem in loco fratris habiturum. Hæc vbi dixit, Catuali negotium dedit, vt Gamam domum, in qua erat diuersaturus, statim deduceret, & reliquos etiam apud hospites collocaret. Gama triduo se domi continuit. Sed antequam ea, quæ sequuta deinde sunt, exponam; non erit alienum, de regionis illius situ, & de gentium moribus & institutis pauca dicere.

Regis ad Gamam responsum.

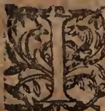
E HIE-

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INuictissimi, virtute & auspicio gestis,

LIBER SECVNDVS.

Indiæ descriptio.

NDIA EST omnis regio, quæ ab Occasu, Paropamissadarum, & Arachosiæ, & Gedrosiæ finibus terminatur: ab Ortu verò cum Sinarum extremis limitibus coniungitur. A Septentrione autem Imao monte, qui est pars Caucasi, definitur: ab Austro, Oceano Indico alluitur. Ea tamen in duas partes diuiditur. Vna est intra Gangem, quæ ijs ex occasu finibus, qui dicti sunt, incipiens, ad Gangem vsque protenditur. Altera, quæ vltra Gangem ad Sinarũ fines excurrit. Nostri tamen angustius interdum Indiæ nomen vsurpant. Appellant enim Indiam, omnẽ regionem, quæ duobus maximis fluuijs, Indo atque Gange, continetur. Hæc autem vniuersa regio Indostam ab accolis appellatur. Indus ab Occasu, Ganges ab Ortu fluit: vterq; pari propemodum à Septentrione interuallo ab Imao exoritur. Indè autem præcipites magno impetu ferũtur, varijsq́; flexibus multas regiones interfluunt, multisque fluminibus vndique in illos influentibus augentur, vsque adeò, vt cùm prope Oceanum

India duplex.

Indostam.

tium sunt, naues valdè magnas aluei profunditate sustineant. Vterque autem cùm in Oceanum influit, ingentem sinum efficit. Indè terra in Austrum magna spatij longinquitate procurrit, ita tamen, vt aliquando finibus arctius angustetur, aliquando rursus laxata liberiùs dilatetur. In promontorium tandem, quem Indi appellant Comorim, desinit: in cuius fine angulus acutus efficitur. *Comorim promontorium.* Patet autem hæc regio ab ostio Indi fluminis vsq; ad dicti promontorij finem in longitudinem circiter D.CCCC. passuum millia. *Indiæ magnitudo.* Latitudo inter ostia horum fluminum duorum, est circiter D.CC. millia passuum, quæ deinde paulatim angustatur. Promontorij angulus extremus, qui, vt dictum est, ad Austrum spectat, ex Septentrionali parte ab æquinoctiali regione circiter septem distat: quod spatium quadringenta & nonaginta passuum millia conficit. Oras autem maritimas huius regionis, siue quæ ad Occasum, siue quæ ad Ortū pertinent, quas Oceanus alluit, multæ & variæ nationes incolunt. Illam tamen regionem, quæ ad Occasum Solis spectat, eo tempore, quo nostri in illas oras appulsi sunt, maxima ex parte gens, quam Malabares appellant, occupabat. *Malabares populi.* Eam verò multi Reguli possidebant: quibus tamen omnibus fermè Calecutij Rex imperitabat, & tributa ab omnibus exigebat. Neque tamen tantum regionis amplitudine, quantum portorijs opes suas auxerat. Erat enim tunc illud emporium Indiæ celeberrimum, ad quod mercatores vndique confluebant. Abundabat regio multis mercibus, partim natiuis, partim ex varijs regionibus importatis. Gens est falsorum deorum superstitione miserrimè conflictata. *Indorum religio.* Templa habent quàm plurima. Maximo in honore habent sacerdotes, quos appellāt Brachmanas, penes quos arbitrantur esse rerum diuinarum & humanarum scientiam. Reges nulli fiunt, qui non sint priùs eorum disciplinis imbuti. *Brachmanæ, & eorum fides ac studia.* Tempore belli securè possunt Brachmanæ vltrò citroque commeare. Inexpiabile namque scelus existimatur, illos secus, quàm postulat opinio sanctitatis, attingere. Terna fila

ab humero dextero in latus finistrum gerunt, vt designent trinam in natura diuina rationem. Credunt Deũ in specie humana latentem terras lustrauisse, vt humanum genus à peste sempiterna redimeret. Hæc quidem, vt verisimile est à Christianis antiquissimis acceperunt. Artes Mathematicas & Philosophiam colunt. Religionem singulari artificio simulant, & in specie fictæ pietatis fraudes insignes in omni vita suscipiunt. Reliqui Malabares eorum doctrinis instituti, portenta venerantur. Vndecimo Kalend. Septembris sacrum solenne fit, in quo pueri arcubus armati, in sodales per ludum sagittas leuissimas emittunt. Deinde ij, qui ætate magis prouecti sunt, similiter tela coniiciunt, quibus multi grauissimè sauciati moriuntur. Cum ijs, qui ad hunc modum è vita discedunt, præclarè actum putant. Hos enim censent in cælum, vt cum dijs æuum exigant, immigrare. Multa sunt apud illos anniuersaria sacra, in quibus quidam varijs sibi modis in maximo hominum conuentu & celebritate vitam exhauriunt. Annum à Septembri mense inchoant, sed diem certum, vnde mensem incipiant, non habent. Astrologos & augures primùm consulunt, & ab hora, quam illi faustam atq; felicem fore prænunciant, anni principium auspicantur. Qui iam decimum quintum annum excessêre, faciem eo die inuoluunt, & oculos obtegunt, ne quidquam aspiciant. Deinde à pueris in fana deducuntur, in quibus varia deorum signa sunt. Ibi detractis oculorum inuolucris, aspectum in res oppositas repentè coniiciunt. Quod si simulachrum Dei illius, quem præcipuè colunt, ante res alias contuentur, illum annum sibi faustum fore confidunt. Nobilibus sunt interdicta matrimonia, ne quidquam sit illis impedimento, quò minus perpetuò se in armis exerceant. Habet autem quilibet eorum amicas ordinis eiusdem complures. Nefas enim est illis mulieri, quæ non fuit nobilis, commisceri. Similiter & illæ tot amatores habent, quot habere volunt, dummodò nobiles sint. Nulla est inter illos æmulatio: sed alij alijs per vices sine

Sacrum solenne Indorum.

Initium anni apud Indos.

Superstitiosa diuinandi ratio.

Nobilium mores.

sine vllo dissidio aut obtrectatione succedunt. Si verò aliquis mulieri coniungitur, quæ nobilis non sit, aliorum nobilium gladijs conciditur. Similiter & mulieres, quæ eam legem transiliunt, idem supplicium subeunt. Testamento filios hæredes non instituunt, eò, quòd ignorent, an sint ab illis progeniti. Eorum autem loco sororum filios sibi hæredes asciscunt. Regum stipendio nutriuntur, & pro eorum statu intrepidè sese in quoduis vitæ discrimen inijciunt. Vmbilico tenus nudi ambulant. Indè vsque ad tibias dimissis vestibus integuntur. Armis in bello vti non possunt, antequam Reges, apud quos sacramento dicunt, eos militaribus ornamentis afficiant. A pueris arma tractare condiscunt: magistros, à quibus militarem disciplinam accepêre, summa obseruantia colunt atque venerantur. Sunt in armis strenui, plurimumque celeritate valent. Si vir ignobilis eos attingit, nobilitatem contaminari, genusque pollui censent, & tam insignem iniuriam illata cæde miseris hominibus, qui in eos inciderunt, vlciscuntur. Idcircò qui nobiles non sunt, quoties iter faciunt, voces edere coguntur. Nobiles verò cùm eos aduentare ex vocibus illorum præsentiunt, eos deflectere de via iubent: & sic fit, vt ignobiles mortis, nobiles maculæ sempiternæ periculum depellant. Illic neque nobilitatem obscurari flagitijs, neque generis obscuritatem illustrari virtutibus concessum est: sed omnibus est illa conditio necessariò subeunda, in qua maiores illorum versati sunt. Artificum genera ita sunt distincta, vt non sit inter dissimiles vllum ius connubij. Nec enim licet sartoris filijs sutoris filias ducere; neque aliam artem, nisi eam, qua pater illius victum comparauit, addiscere: & sic in reliquis artibus summo studio retinendis, eadem à maioribus tradita disciplina conseruatur. Est genus deuotionis, quo inter se alij alijs interdum fœdere coniunguntur, quo se execratione deuinciunt, si vno per iniuriam occiso, reliqui omnes non in illo vindicando mortem oppetierint. Hac ratione fit, vt non

Artificum distinctio.

Pira sodalitas. modò cùm Reges interimuntur, sed cùm socij vita priuantur, ij, qui superstites sunt, humanitatis obliti, in gladios irruant, per omnes flammas currant, nullisque armatorum præsidijs exterreri possint, quò minus necem ijs, qui socios interfecerunt, afferre conentur, vsque eò, dum ipsi varijs cædibus absumantur. *Scriptura Indorum & chartæ.* In scribendo neque charta vtuntur, neque papyro, sed stylo in folijs arborum syluestrium, quas propter nonnullam similitudinem palmas appellant, literas exarant. *Historiæ.* Multorum verò seculorum memoriam libris ad hunc modum factis diutissimè conseruant. Multa eiusmodi folia ita præcidunt, vt omnia longitudine paria sint; in quibus annales & res historia dignas literis mandant. Foliorum verò extremitates perforant: ijs autem compingendis duo ligna complanata, & ad eum modum perforata coniungunt. Tum folijs ordine compositis. & lignis intrinsecus adiectis, vtrinque per foramina funiculos immittunt, & omnia complicant, & arctè deuinciunt: & quod, post ita compactum volumen, funiculorum vtrinque superfluit, circa illud inuoluunt, & illud nodis astringunt. Quoties autem legere volunt, nodos laxant, & folia rursus explicant. Multa dici præterea possunt de eorum moribus, quæ tamen ad alia necessariò properantibus omittēda sunt.

Calecutij situs. Calecutium est in medio fermè illius oræ, quam paulò ante descripsimus, non procul à mari situm. Portus, vbi naues tutò possint consistere, non est vrbi coniunctus. Vrbs ipsa ingens est. Aedes non sunt continuæ, sed discretæ, magnisq; hortis & viridarijs latissimum spatium occupant. Aedes Regiæ solùm ex lapide structæ sunt; reliquis per leges minimè licet ædificare magnificè, quamuis ditissimi sunt. Tellus est fertilis & abundans rebus omnibus, quę ad victum requiruntur. Rex eo tempore omnibus illius regionis regibus & potentia & opibus antecellebat. Hic erat Calecutij status eo tempore, quo nostri eò peruenerunt. Gama post *Alterum Gamæ cum Ca-* triduum ad Regem deductus à Catuale fuit: literasque dedit, quas afferebat cum muneribus. Rex munera contem-

contemnere visus est. Gama dixit, non esse mirandum, illa munera non esse maiestate illius dignissima, propterea quòd Emmanueli exploratum esse minimè potuisset, nauigationem illam adeò felicem fore. Præterea nullum se munus ad illum clarius & amplius deferre potuisse tanti Regis amicitia. Si verò vtilitatem spectaret, reputaret animo, quanta posset vtilitas ab eo percipi, si singulis annis ingentes è Portugalia naues in regnum illius mercibus valdè preciosis onustæ peruenirent. Petijt deindè, ne literas, quas à rege Emmanuele deferebat, cum Saracenis communicaret, sed alijs interpretibus vteretur. Iam enim indicio Monzaidæ compertum habebat, eos illi pestem atque perniciem machinari. Lectis & explicatis à Monzaida literis, Rex Gamam dimisit, illumque admonuit, vt contra Saracenorum fraudes se summa vigilantia muniret. Gama summas illi gratias ob consilium egit: ab eoque digressus domum redijt eo animo, vt, cùm primùm posset, se in naues reciperet. Saraceni interim colloqui inter se, de nostrorum pernicie coniurare: domesticos & familiares Regis adire, fatigare precibus, corrumpere donis, & obtestari, ne fidem maleficis hominibus adhiberent, Gamam esse piratam immanem & truculentum, & in omnibus oris, in quas hospitaliter admissus fuisset, impressa latrocinij sui vestigia reliquisse. Per mercaturæ speciem regionem exploratum venisse, vt postea eam posset damnis quamplurimis afficere. Paruũ illum ignem esse, qui si non statim extingueretur, fieri posse, vt illius incendio regnum illud conflagraret. Hæc & alia eiusmodi Regis auribus inculcabant. Partim enim Christiani nominis odio, partim metu, ne nostrorum in illas regiones aduentu illi pellerentur, vel saltem non ita magnos quæstus facerent, omnia tentabant, quibus illis exitium compararent. Catualem verò donis ad se pelliciebant, vt per calumniam & malitiam nostros, quibuscunque rebus posset, euerteret. Rex cùm esset ingenio vario atque mutabili, æstuabat, & modò in hanc, modò in illam sententiam trahe-

Secutiens Rege colloquium.

Saracen in Christianos coniuratio.

trahebatur. Si enim nostros de medio tolleret, vel saltem vt Saracenis aliquo modo satisfaceret, in custodiam tradi iuberet, perfidiæ maculam formidabat: si eos abire permitteret, ne Arabes illos, quorum opera vectigalia sua amplificata cernebat, ab se abalienaret, metuebat. Illi postremò vt nihil omninò prætermitterent, ad Regem frequentes adeunt: è quibus vnum, qui inter eos & audacia, & dicendi artificio præcellebat, ad hunc modum loquutum fuisse, multi perhibent. ITA sumus de te, Rex inuictissime, meriti, vt humanitatem tuam iure atq; meritò obtinere debeamus. Quantus enim cumulus ad vectigalia tua nostris mercibus & operis allatus sit, adeò perspicuum est, vt nullius commemoratione indigeat. Publicanos consule: scripturæ magistros interroga: rationes puta, & exploratè cognosces, nos huic regno tuo nunquam inutiles extitisse. Adde, quòd hoc studium à maioribus nostris ingenitum habemus, qui multis abhinc seculis hanc terram, vt patriam atque natale solum, coluêre, & Calecutij Reges summa semper fide & pietate venerati sunt. Hanc animorum concordiam cum tuis antiqua officiorum consuetudine conglutinatam, & has tantas vtilitates vt dissoluant, & funditùs euertant homines isti profligati atque perditi, qui modò huc appulsi sunt, nisi tu eorum consilijs occurreris, summa contentione perficient. Quod si tu id nondum suspicione consequeris, mirandum non est. Animus enim verè regius, cùm ex fide & animi sui candore de alijs coniecturam faciat, nô facilè adduci potest, vt credat, quempiam in se pestem machinari. Præterea non sunt tibi mores istorum hominum cogniti, quos nos multis nostrorum experimentis exploratos & cognitos habemus. Multis enim nationibus, à quibus nunquam læsi sunt, ambitione tantùm atque multa possidendi libidine stimulati, vastitatem & exitium intulerunt. An tu credis, illos, vt commercium cum tuis habeant, è tam longinquis regionibus, cum tantis vitæ periculis huc peruenisse? Credibile non est. Sed aut piratæ

Saracenorū ad Regem Calecutiensem in Christianos, oratio.

ſunt, clementiaque tua abuti volunt ad multorum perniciem, & ea de cauſa fictas tibi literas attulerunt: aut Rex, qui eos huc miſit, nimis ambitioſus eſt: nec eos miſit, vt tecum fœdus ferirent, ſed vt vrbis huius ſitum diligenter explorarent. An non hac eadem arte Luſitani Reges in vrbes Africæ complures inuaſerũt? An non bonam Aethiopiæ partem his fraudibus occupauerunt? An parum liquet, quàm multis gentibus iſti latrones in hoc curſu graues iniurias intulerint: Mozambiquem armis aggreſſi ſunt: Mombazæ portum ſanguine repleuerunt: naues cum multis hominibus in via ceperunt. Qui modò, cùm tam tenues opes illis ſint, contineri non poſſunt, quin immanem importunamque naturam factis indicent: quid facient, cùm multò maiores vires collegerint? Quare ſi regni opes tueri vis, homines ſceleratos extingue: ſi piratæ ſunt, tanti ſceleris meritas pœnas luant: ſi à Rege potentiſſimo miſſi, vt horum interitu reliquis Luſitanis ſpem huius tentandæ nauigationis incîdas, hos, quos in poteſtate nunc habes, interime. Facilè malum naſcens reſecatur: at robuſtum & inueteratum, non niſi cum maximo labore comprimitur. Nunc igitur, dum tempus eſt, occurre ſceleri, reſeca dominandi libidinem, ſtatumque tuum præſidio confirma. Vt autem nihil eſt crudelitate regnis infeſtius: ita nullum propugnaculum poterit eſſe ad depellenda pericula ſagacitate & diffidentia ſalutari munitius. At quas merces aduexere? Adeò tenues, vt rumor eſt, vt ex illis poſſit intelligi, eos valdè egentes eſſe. Quomodo igitur ſperandum eſt, vt qui rei familiaris anguſtia laborant, regnum tuũ mercibus ingentis precij locupletent. Quid dicam de muneribus tibi nomine ſui Regis oblatis? Iudicare profectò non poſſum, vtrum nobis maiorem riſum an grauiorem offenſionem attulerint. putabatne Rex ille, cuius potentiam iſti in cælum fictis laudibus efferunt, ſe dona Aethiopiæ regulo cuidam mittere, qui erat propter inopiam & ſtultitiam leuiſſimis rebus in fraudem alliciendus? Itane verò? ludibrio habitam

fuisse potentissimi Regis amplitudinem? Tentari mãsuetudinem? Contemni sapientiam? Sed dices fortasse, hanc à nobis criminationem, propter odium, quod nobis cum gente Christiana est, confictam fuisse. Fateor esse nobis perpetuum cum gente nostris rebus infesta dissidium. Sed in hoc rerum discrimine, arbitramur non esse tam nobis de nostro statu, quàm de tuo laborandum. Nobis enim, si Christianos ad tuam amicitiam aggregaueris, erit hinc necessariò semigrandum, vt alias sedes quæramus, in quibus non incommodè negotiari possimus. Illa interim vti querimonia poterimus apud Reges alios, quibus non erit ingratus noster aduentus, quòd ignotos homines notis, alienos domesticis, suspectos spectatis, antetuleris. Quòd tamen ad rem augendam attinet, vbicunque fuerimus, non cum minore fortasse lucro & compendio negotium geremus. Tibi verò, nisi maturè opem rebus tuis attuleris, valde vereor (quod Deus omen auertas) ne sit intra paucos annos non modò de statu regni & imperio, sed etiam de salute cum gente nimis auara & ambitiosa, & bellicis in rebus acerrima, maximo cum periculo dimicandum HIS, & alijs eiusmodi orationibus Arabes illi pugnabant, & à Rege contendebant, vt nostros perderet, & naues, si posset, interciperet. At Gama interim, cùm hæc & alia multa contra vitam suam scelera patrari animaduertisset, & Catualis fraudes & calliditates, quibus eum circumueniebat, perspexisset, diutius minimè cunctandum ratus est, & ante lucem Pandaranen versus iter suscepit, & tantum quantum potuit, accelerauit, ne à Catuale posset iter illius impediri. Præceperat autem, antequam in terram descenderet, vt quotidie sibi præstò scaphæ ad littus essent, vt posset sibi aliquod periculum à Saracenis intentum subterfugere. Illi interim nihilo secius instare, & arma etiam comparare, & omnes apud quos aliquid gratia poterant, in nostros incendere. Tantoque odio flagrabant, vt cogitarent nostros armis adoriri. Cùm verò intellexissent, Gamam abesse, id molestissimè tulerũt, & cum

Gamæ de fuga consiliũ.

& cum Rege egerũt, vt eum ab illa fuga retrahendum curaret. Rex igitur eorum sermonibus inductus, Catualem misit, qui Gamam remoraretur. Catualis igitur vt imperata conficeret, Pandaranen summa celeritate contendit, Gamamq; summa vi retinere cœpit, & per simulationem officij, vt illum omni præsidio spoliaret, laborabat. Dicebat enim sibi summæ curæ esse, vt is omnia à Rege, quæ vellet, impetraret. Id autem fieri non posse, nisi is Regis animum sinistris opinionibus exulceratum sanaret, vt intelligeret, quo animo nostri in eas oras accessissent. Proinde iuberet classem propius terram constituere, sibique & vela & gubernacula traderet, vt illis pignoribus posset Rex certus esse, illum in fide mansurum. Quod quidem Gama nulla se conditione facturum ostendit, quamuis esset sibi ob id acerrimum supplicium cum interitu vitæ subeundum. Inde porrò ad fratrem literas misit, quibus vt antè præceperat, eum admonebat, vt si videret, eum diutius à gente perfida detineri, vela faceret, & in Lusitaniam reuerteretur, atq; Regi, quomodo via in Indiam aperta fuisset, indicaret. Se de vita minimè solicitum esse: ne autem fructus tanti laboris interiret, anxiè formidare. Interim verò summa contentione Catuali repugnabat, omnesque illius fraudes constanter eludebat. Varijs altercationibus duo dies fuêre sine vllo fructu consumpti. Tandem fit pactio inter eos, vt merces, quæ erant in nauibus, in terram exponerentur cum hominibus qui eas viderent. Mercibus traditis, Gama dimissus à Catuale se in nauem contulit. Inde nuncium Regi misit, qui Catualis in se perfidiam criminaretur, & doceret, se fraudibus illius coactum fuisse ita discedere. Ad hæc Rex se de causa cogniturum promisit, & si Catualem aliquo eiusmodi crimine alligatum deprehenderet, eum ita puniturum, vt deinceps fidem seruare disceret. Quod verò ad merces attineret, se eum admonere, vt Calecutium conuehendas curaret, vbi pluris vænire possent. Assensit Gama, mercesq; Regis ipsius sumptu Calecutium importatæ sunt. Interim Gama nauibus

Gama à Rege in continente detentus.

Gamæ ad classem reditus.

Exploratur à Gama Calecutium.

nauibus propius vrbem deductis, singulis propè diebus binos aut ternos homines in vrbem mittebat, vt sic randem posset ab omnibus situs animaduerti. Nostri nullam iniuriam ab incolis interim accipiebant. Gama verò se, quoad fieri poterat, pacis & amicitiæ cupidissimum esse demonstrabat. Postulauit deinde à Rege per nuncios, vt liceret sibi ad maius fœderis vinculum, relinquere hominem Lusitanum Calecutij, qui Regis Emmanuelis negotia procuraret. Rex siue quod non intelligebat, quorsum illa procuratoris in vrbe permansio pertineret, siue quòd suspicaretur, Gamam sine portorij solutione discedere velle, non mediocriter offensus est: responsumq; dedit stomachi plenum. Gama cùm cerneret, responsum longè secus quā postulatum flagitabat, datum esse, ne verbum quidem vllum, quod in rem esset, cum Rege lenissimo communicandum existimauit. Rex hoc Gamæ silentio multò acrius irritatus, duos homines Lusitanos, quos Gama cum mercibus Calecutium miserat, in custodiam dedit, mercesque diligenter asseruari iussit. Gama à Rege flagitabat, vt sibi homines cum mercibus redderentur. Rex in iniuria nihilominus perseuerabat. Hoc animaduerso, Gama, vt ius suum obtineret, viribus vtendum putauit. Primam igitur nauem, quam in portum intrare perspexit, armis expugnat: inde sex viros primarios, cum famulis vndeuiginti, vinctos abduxit, reliquam autē turbam dimisit. Deinde vela fieri iubet, ita tamen, vt à conspectu terræ non procul abscederet. Spetabat enim, Regem, vt suos reciperet, Lusitanos cum mercibus continuò redditurum. At Rex misit ad illum nuncium, qui diceret, se factum illius vehementer admirari, quòd homines nobiles ex suis domesticis sine vlla causa in vinculis detineret, cùm ab illis nullam iniuriam accepisset. Lusitanos enim, quos secum habebat, se non prius dimittere voluisse, quàm ad Regem fratrem suum literas daret: seque illos confestim cum bonis atque literis dimissurum. Hoc promisso inductus Gama, rursus ad vrbem propius accessit. Postridie veniunt

2. Lusitani vnà cum mercibus à Rege capti.

Belli Calecutiensis initium.

Regis ad Gamam nuncium.

veniunt Lusitani cum literis ad Emmanuelem scriptis. Misit praeterea, qui Gamę diceret, si vellet aliquem in ea vrbe relinquere, qui Emmanuelis negotia procuraret, se operam daturum, vt id cum magno illius commodo fieret. Merces verò se ideò non remittere, quòd speraret fore, vt per manum illius, quem Gama ei negocio praeficeret, venundari cum maiore lucro possent. Respondit Gama, se mutâsse consilium, neque velle quemquam in ea vrbe relinquere. Proinde si vellet, vt is illius domesticos missos faceret, merces confestim restitueret. Sequenti die venit in nauem Monzaida animo perturbato, narratque Saracenos tumultuari, insidias comparare, varijs calumnijs animum Regis in nostros incendere, seque fuisse propter illorum dictum vsum, qui sibi cum nostris fuerat, in maximum vitae discrimen adductum, vixque eorum manus effugisse. Se nullo modo posse quandiu Calecutij maneret, vitam ab hominum perditorum insidijs defendere. Proinde illum orare & obtestari, vt se in Portugaliam ducat. De rebus suis, quas Calecutij relinquebat, parùm esse solicitum: vitam solùm conseruare velle. Recepit illum in fidem Gama libentissimè, in Portugaliamque perduxit: vbi ad Christi nomen adiunctus, in omni vitae ratione boni viri atq; verè Christiani officio perfunctus est. Eadem die Rex septem lembos misit, in quibus merces, quas Gama requirebat, erant impositae. Gama cum mallet vinctos in Portugaliam ducere, quàm merces recuperare, ait, se, cùm tot mendacijs ad illum diem illusus fuisset, nemini iam fidem habere. Sibi exploratum esse, non omnia quae fuerant Calecutium inuecta, reportari. Otium vero sibi non esse, ad ea, quae deerant, inquirenda. idcirco se Malabares illos minimè dimissurum, sed in Portugaliam ducturũ, vt illorum testimonijs apud Emmanuelem vteretur, vt posset intelligere Rex clarissimus, quibus iniurijs illius dux atque legatus fuisset à Calecutij Rege, propter Arabes, homines scelestissimos affectus. Haec vbi dixit, ignem tormẽtis applicari iussit, vt eo terrore

Monzaida in clientelam à Gama susceptus.

rore omnes ſeſe in fugam darent. Rex hanc contumeliam indigniſſimè tulit, ſed eam vlciſci non potuit, eo quod omnis illius claſſis eſſet propter anni tempus in terram ſubducta: veruntamen cùm venti Gamam deficerent, neq; poſſet ea celeritate, qua volebat, ex illis regionibus abduci, Rex ſexaginta naues actuarias inſtruxit, & armatis hominibus compleuit, vt in noſtras naues incurrerent. Sed excitata ſubitò tempeſtas claſſem hoſtium diſiecit, & vento minimè noſtris aduerſo naues noſtras a Calecutienſiũ conſpectu celeriter abſtraxit. Gama tamen ex eo portu, quem primùm ſubire potuit, literas ad Calecutij Regẽ dedit, in quibus, quot inſidijs appetitus à Mahumetanis, quot dolis proditus à Catuale fuerat, enarrabat. Eamq; rationem fuiſſe dicebat, cur eum minimè ante ſuum diſceſſum ſalutaſſet. Attamen ſe fore ſemper illius ſtudioſiſſimum, operamque daturum, vt Rex Emmanuel omnia, quæ ad dignitatem illius pertinere videret, ſtudioſè, atq; libenter efficeret. De viris autem illius domeſticis, quos ceperat, nõ eſſe cur ſolicitaretur: fidem namque dabat, ſe curaturum, vt ſalui & ornati in patriam redirent. Has litteras per vnum ex captiuorum famulis, quem in littore conſtitui iuſſit perferendas miſit. INDE verò digreſſus, ad paruas quaſdam inſulas delatus eſt. Sed antequam ad eas accederet, octo naues longæ in illius naues inuehuntur: quarum ſeptem fugauit, & vnam cepit multiplici commeatu, varijſq; fructibus onuſtam. Erat autem claſſis illa piratæ cuiuſdam, cui nomen erat Timoia, hominis acris, quem omnes, qui mare illud nauigabant, valdè metuebant. Ex inſulis illis in inſulam, Anchediuam nomine, quæ aberat à continente circiter quatuor paſſuum millia, curſum direxit, vt in ea quomodocunque poſſet, naues diutu na iactatione quaſſatas reficeret. Ibi cum vndique multi illius videndi gratia confluerent, venit inter alios vir familiaris atq; domeſticus Dynaſtæ cuiuſdam, qui inſulam non longè ab ea regione ſitam, dominatu premebat. Inſulam appellant Goam, Dynaſtam Zabaium nominabant,

Calecutana claſſis aduerſus Luſitanos.

Gamæ ad Calecutij Regẽ literæ.

Gamæ à Calecutio diſceſſus, & victoria naualis.

Timoia Pirata

Anchediua inſula.

Goa inſula

bant. Erat autem Zabaius vir animo magno præditus, militaribus & imperatorijs artibus instructus, multosque milites alebat, & omnes, quos acres in armis cognouerat, ad se magnis stipendijs inuitatos aggregabat. Illius verò familiaris, quem diximus, ad Gamam adijt, eumque Italo sermone nomine Zabaij honorificè admodum salûtauit. Dixitq; præterea, Zabaium illius fama commotum, omnia curaturum, quibus illum indigere perspiceret. Proinde siue illi commeatu, siue armis, siue pecunijs opus esset, omnia sine vlla dubitatione postularet. Illum namq; minimè boni principis & amici officio defuturum. Admiratur Gama & viri speciem, & orationis Italæ venustatem, & ingenium, quo ad omnia, de quibus illum percunctabatur, acutissimè respondebat. Quæsiuit vnde esset oriundus. Narrat se in Italia natum. Cùm tamen Græciam versus cum parentibus nauigasset, in piratas incidisse, & varijs casibus in tantam miseriam deuenisse, vt sine vlla spe reditus principi Mahumetano seruire cogeretur. Cùm deinde multa solerter inquireret, & curiosius, quā par erat, indagaret, & quasi res alias agere videretur, à proposito sæpè deflecteret, & rursus ad institutum sermonem rediret, Gama suspicatus est esse proditorem, neq; salutandi, sed speculandi gratia eò se cōtulisse. Itaq; ea suspicione tactus, hominem corripi, & vehemētissimè torqueri iubet. Is doloris magnitudine coactus, se natione Sarmatam, relig.one verò Iudæum esse confitetur, in Zabaijq; famulatu versari, ab eoque missum vt nostras naues specularetur: & quot milites in illis essent, & quibus armis vterentur, inspiceret. Illum namque in animo habere, comparata classe, nostras naues opprimere. Hac re intellecta, Gama cùm primùm potuit, indè profectus est. Iudęum tamen missum facere noluit. Hic postea Christianus effectus, Gasparis nomen obtinuit, Regiq; Emmanueli egręgiam operam multis in rebus nauauit. Ex ea insula digressus Gama, institutum cursum tenuit, ita tamen, vt propter ventorum nimiam lenitatem tardè & incommodè naui-

Zabaij Goæ Dynastæ, ad Gamam legatio fraudulenta.

Proditio detecta.

Gamæ in Aethiopiam reditus.

dè nauigaret. Pelago illo ingēte transmisso, in Aethiopiæ, quæ supra Aegyptum est, oras ad Austrum pertinentes delatus, ad ciuitatem nomine Magadaxum peruenit: quam cùm accepisset à Saracenis possideri, tormentis acerrimè verberauit, maximamq; mœniū partem disturbauit, & naues, quæ erant in portu, aut depressit, aut crebris ictibus, quò minus citò nauigare possent, impediuit. Indè profectus, in octo Saracenorum nauigia incidit, quæ in illum impetum tulerunt. In ea Gama confestim inuectus est, paruoq; certamine omnem illam classem fugere compulit: quam tamen insequi non potuit, eò quod ventus deficeret. Tandem in Melindensem portum ingressus, fuit ab amico principe satis amanter exceptus, multisq; rebus ad milites ex labore & morbo grauissimo reficiendos adiutus. ibi quinq; tantùm dies commoratus (verebatur enim, ne tempus flectendi promontorij propter hyemem, quæ aduentabat, efflueret) vela pandere statim iussit. In naues tamen prius legatum Melindensis principis accepit, quem is ad Emmanuelem mittebat. Et quia nauis Pauli Gamæ ex vetustate nimia laborabat, & dissolutis aliquot in locis compagibus, aquam immodicam accipiebat, & nautæ atque milites ad tres naues dirigendas atque tuendas deficiebant, incendere eam iussit, fratremque in nauem suam recepit. Milites verò atque nautas cum Nicolao Coëlio ita diuisit, vt illi partem attribueret, partem ipse retineret. Tertio Kal. Martij peruenit in insulam nomine Zamzibarim, fertilem & opimam, fontibus crebris, & densis nemorib. amœnam, multisque gregibus abundantem, à continente circiter passuum viginti quatuor milibus disiunctam: in qua, præter alias arbores, altissimæ Mali medicæ in syluis sponte nascuntur, è quarum floribus cùm ventus leniter spirat, in loca etiam lōginqua suauissimi odores afflari dicuntur. Insulæ Princeps quamuis sectam Mahumeti sequeretur, Gamam tamen benignè complexus est, illumque commeatu & fructibus onerauit. Mozambiquen deinde præteruectus, ad aqua-

Magadaxū Aethiopiæ ciuitas.

Pugna cum Saracenis naualis.

Melindensis Regis ad Emmanuelem legatio.

Zamzibaris insulæ descriptio.

quationem S. Blasij naues appulit, quo in loco aquationi, & lignationi, & venationi operam dedit. Ventis exclusus, eos portus, in quibus exules remanebant, subire non potuit. Promontorium Bonæ spei sexto kalen. Maij superauit. Indè ad Insulam S. Iacobi ventis secundis naues appulit. Inde verò duces aduersa tempestate dispulsi sunt. Nicolaus Coelius Olysipponem rectà contendit. Gama in insulam, quam appellant Tertiam, nauigauit. Erat enim frater illius Paulus Gama diuturno morbo oppressus, atq; tabe propemodum consumptus, ita, vt maris iactationem ferre nullo modo posset. Itaque vbi vita functus est, Vascus Gama exequijs ritè persolutis, vt quod reliquum erat itineris, conficeret, indè proficisci maturauit, Olysipponisque portum subiuit Anno à Christo nato, M.cccc.xcix. QVO quidem tempore iam Rex omnia, quæ eis in nauigatione, & in India, & reliquis partibus acciderant, è Coelio cognouerat. Homines interim admiratione quadam defixi, eos, qui ex India redierant, quasi ab inferis excitatos intuebantur. Multi tamen desiderati sunt morbis grauissimis absumpti. Centum & quadraginta & octo profecti cum Gama fuerant: quinq, & quinquaginta tantùm reuersi sunt, & hi maxima ex parte labore & inualetudine debilitati. Gama fuit à Rege cum multis laudibus acceptus, & titulis, & ornamentis, & muneribus ob tam præclarum facinus perinde atque meritus erat, illustratus. Et Coelius item fuit auctus honoribus, & reliqui deinde omnes pro cuiusque meritis & dignitate remunerati. Hoc autem tempore Emmanueli visum est, ossa Ioan. Regis, quæ erant Syluijs Algarbij ciuitate, in templo maximo eiusdem ciuitatis condita, in oppidum, quod Baraglia nominatur, transferre. Obtinuit autem oppidum id nomen, propter prælium illud acerrimum, quo Ioann. Portugaliæ Rex, hoc nomine primus, Ioannem Castellæ Regem, Henrici Regis filium, non longè ab eo loco superauit. Perspicuum est enim, Bataglia nomine prælium significari. Extruxit autem Ioannes primus eo in loco templum

Gamæ Portugaliam versus nauigatio.

Tertia insula.

Pauli Gamæ mors.

Vasci Gamæ in Lusitaniam optatus reditus.

Emmanuelis in Gamam & Coelium atq; socios munificentia.

RES EVROPEAE

Bataglia Lusitaniæ oppidum.

in honorem Sanctissimæ Virginis amplissimum: statuitque, vt in edibus, quas in eum finem edificauit, templo coniunctis, religiosi viri, qui Diui Dominici institutum sequerentur, habitarent, vt sacra conficerent, & vicinos populos sanctis disciplinis instruerent. Eum autem locum sepulturæ suæ delegit. Nec ille solum, sed illius filij, & Rex Alfonsus, & Alfonsus Ioannis secundi filius, multiq; prӕterea Lusitani principes eodem in templo sepulti sunt. Emmanuel igitur vt eodem etiam in loco Ioannis reliquiæ conderentur, in Algarbium cum Georgio Ioannis filio, & multis prӕterea viris nobilitate & virtute præstantibus profectus est. Aperto autem sepulchro, Ioannis corpus integrum inuentum est, ex quo suauissimum odorem diffusum fuisse memorant, cum ingenti omnium admiratione. Nam supra quatuor annos in eo sepulchro constitutum iacuerat. Addebant permulti, fuisse illi, editis in eo loco miraculis, egregiæ sanctitatis testimonium à Deo tributum. Fuit autem tam solenni pompa delatum, & tanta hominum frequentia & celebritate, quæ illud prosequebatur, ornatum, vsque eò, dum in sepulchro conderetur, vt nihil omninò fuerit ab Emmanuele prætermissum, quo posset, quanta fide Ioãnis memoriam coleret, aperte significari. Qui tamen interim Indiæ studium non intermittebat, & classem, quam rursus in orientis Solis regiones immitteret, ædificabat. Sed cùm esset ea mente, vt nihil vnquam agitaret animo, quod non castissimæ religionis auspicio instituendum arbitraretur: in eo loco, vbi Henricus templum in honorem sanctissimæ Virginis ædificârat, vt dictum est, aliud tẽplum multò amplius, & magnificentius ædificare instituit: cuius statim fundamenta iecit, eiusdemque diuinæ Virginis, quam singulari pietate colebat, memoriæ consecrauit. Locũ illum Bethlehẽ appellari voluit, nomine ab ea ciuitate sumpto, in qua Christus ad humani generis salutem natus est. Asciuit autem homines singulari religione, qui se Diui HIERONYMI institutum sequi profitebantur: quos in illius templi cu-

Lusitanorum Regum Mausoleum.

Ioannis Regis corpus quarto post mortem anno translatum integrum.

Templũ D. Virgini ab Emmanuele conditum.

custodia poneret, qui sacra conficerent, & numen diuinum religione placarent: & omnes nautas atque vectores, qui ex varijs partibus eo commeare solent, sanctis disciplinis erudirent. Eum vero locum sepulturæ suæ delegit. Arcem deinde in rupe, quam marini fluctus circumfluunt, non longe à templo Occasum Solis versus, instituit munitissimam, quæ prohiberet portus Olysipponensis aditu naues omnes, quæ non se pacificas esse, signo nautis vsitato significarent. Classis autem, quam misit, erat tredecim nauium. Mille & quingentos milites habebat: erat præterea bellicis munitionibus egregiè instructa & armata. Illi vero Petrum Aluarum Capralem, cuius virtuti plurimum fidebat, præfecit. Caprali autem præcepit, vt quoad fieri posset, amicitiam cum Calecutij Rege firmaret, ab eoque peteret facultatem arcis prope vrbem ædificandæ, qua Lusitani possent vitam ab hostium immanitate tueri, & sine vllo periculo negotiari. Quòd si videret Regis animum adeò a nostris alienatum, vt omnem fœderis rationem aspernaretur, illi bellum inferre minime dubitaret. Iussit præterea, vt, si posset Melinden accedere, Regi significaret, sibi gratissimam illius legationem fuisse, eiusque causa omnia, quæ postularet, libentissime facturum. Misit autem in hac classe quinque monachos religione atque doctrina prestantes, ex his, qui FRANCISCI viri sanctissimi mores & instituta sequuntur, qui Calecuti, si fœdus iretur fieret, remanerent vt Lusitanis, qui erant in ea vrbe negotiandi causa mansuri, sacra ministrarent: & si qui ex alienis gentibus ad CHRISTI nomen adiungi vellent, eos sanctis disciplinis instituerent. His autem erat præfectus Henricus vir singulari religione & pietate, qui postea ob vitæ sanctimoniam Septensis Pontifex effectus est. Soluit autem Capralis cum omni classe viij. Idus Martij, Anno a CHRISTO nato M. D. POST hæc Emmanuel Georgium Ioannis Regis filium nouis titulis honestauit, vxoremque illi dedit Beatricem, Aluari, cuius sæpè mentio facta est, Briganini

Locus sepulturæ ab Emmanuele delectus.

RES INDICAE.

Noua Classis in Indiam destinata.

Petrus Aluarus Capralis Classis præfectus.

5. Monachi ordinis D. Francisci in Indiam missi.

Annus Christi 1500.

RES EVROPEAE.

 Du-

Ducis fratris filiam, singulari probitate fœminam. Alfonsum verò, filium Iacobi fratris ipsius Emmanuelis, cui Ioannes propria manu necem intulerat, magistrum equitum effecit. Erat autem Alfonsus nothus: mater tamen illius fuit mulier summa nobilitate, quæ Iacobi eximia pulchritudine, tempore, quo is in Castella versabatur, accensa, operam summo studio dedit, vt illius complexu potiretur. Hoc eodē anno, qui fuit à Christo nato M. D. princeps Michael, Emmanuelis & Isabelæ filius, cùm iam duos fermè annos natus esset, morbo sublatus est. Fernandus verò & Isabela rursus, vt noua affinitate sibi Emmanuelem deuincirent, elaborârunt. Mirè enim cupiebāt filiam suam Mariam illi collocare. Emmanuel vbi id intellexit, summa voluntate eorum desiderijs assensus est. Nec enim aliud poterat esse matrimonium vel generis amplitudine, vel dotis magnitudine, vel virtutis egregiæ significatione clarius, & eorum vtrique conuenientius. Eluxit enim in Maria summum modestiæ, & mansuetudinis, & probitatis exemplum. Sed quia matrimonium propter affinitatem in matrimonio Isabelæ contractam, per Pontificij iuris sanctiones iungi minimè licebat, à Pont. Maxi. postulârunt, vt eos solueret legib. ne religione aliqua posset impediri coniunctio, quæ tam multas vtilitates erat omnibus Hispaniæ regnis allatura. Hac impetrata à Rom. Pont. facultate, nuptiæ celebratæ sunt. Quamuis aūt noua nupta illi propter insignem virtutē maximè cordi esset, nō illius tamen amor eum poterat ab ea cupiditate deducere, qua tenebatur. Cupiebat enim, vt maiorum suorum vestigijs insisteret, in Africam transire, vt Mauros bello premeret. Multi fuerunt in consilio, qui eum ab ea cogitatione conarentur auertere. Dicebant enim, non esse regium munus, exercitum ducere: sed ijs, qui exercitum ducerent, imperare. Præterea ad Mauritaniam omnem debellandam, copias minimè suppetere: ad bellum commodè ducendum, eas sufficere, quæ erant strenuis Ducibus assignatæ. Minimè autem pertinere ad illius dignitatem in Africam

Michaelis Hispaniæ Principis mors.

Emmanuelis secundæ nuptiæ.

Expeditio in Africam Emmanueli dissuasa.

tra-

traijcere, nisi cum illis copijs, quibus posset omnem illam regionem sub imperium subiungere. Accedebat, quòd nondum filium habebat, quem posset, si illum casus aduersus belli sustulisset, hæredem relinquere. Ne vellet igitur gloriæ causa Regnum in tantum discrimen inijcere. Regis enim gloriam sempiternam patriæ caritate contineri, non in bello sine vlla publica vtilitate suscepto consistere. Ad hæc vxor cum lachrymis illum obsecrabat, ne vellet tam subito discessu dare sermonem multis, qui interpretarentur, illud consilium non tam bellandi studio, quàm illius deserendæ cupiditate susceptum. Multò sibi tolerabilius fuisse, nunquam domum ab illo ductam esse, quàm ductam repentè relinqui. Illud enim consilij, hoc acerbitatis argumentum continere. Ad hæc per literas cum parentibus agebat, vt Emmanuelem ab eo consilio reuocarent. Neque se, quò minus bellum à viro fieret, recusare, sed ne eo tempore fieret, enixè contendere. His quidem argumentis & consiliarij, & vxor eum ab instituto nitebãtur abducere. Ille tamẽ nihilò secius in eo persistebat, & bellum summo studio comparabat. Exercitum summa celeritate conscribi, & classem instruere iussit. Exercitus viginti sex millia peditum continebat, & sex millia equitum, & equites præterea cataphractos octingentos. Cum his copijs se, quod animo designabat, confecturum facilè confidebat. SED in hoc suscepti atque propemodum instituti belli apparatu, crebri ad eum rumores allati sunt, Baiazerum Turcarum Imperat. ingentem classem instruxisse, qua omnes insulas & ciuitates Græciæ, quæ ad Venetorum Imperium & ditionem pertinebant, euerteret. Veneti cum id exploratum habuissent, & quantus contra illos scriberetur exercitus accepissent, neque tãtam belli molem se solos sustinere posse confiderent, cùm ab alijs Regibus Christianis, tum ab Emmanuele auxilium per Legatos petierunt. A Pontifice Maximo prætereà flagitarunt, vt ab Emmanuele postularet, vt ea classe, quæ iam erat rebus omnibus instructa, Remp. illam iuuare vellet. Itaq;

Exercitus Emmanuelis.

Turcarum in Græcos & Venetos expeditio.

Veneti subsidium contra Turcas ab Emmanuele petunt.

Pontificis ad Emmanuelem literæ pro Venetis.

Pontifex Legatis Venetis, qui cum his postulatis ad Emmanuelem Reipubl.suæ nomine mittebantur, literas ad eum dedit, quibus admonebat, ne Venetorum postulata negligeret. Commune namque Reip.Christianæ discrimen coniunctis omnium Christianorum viribus esse depellendum. Cogitaret enim, si sempiternus Christiani nominis hostis, quod animo designabat, efficeret, quanta cum superbia esset in Italiam, deindè in Galliam & Hispaniam inuasurus. Bellum Africanum intermitti commodè posse: at occasionem tantæ calamitatis arcendæ prætermissam reuocari nō posse. Multò deinde esse ad laudem illustrius, ab amicis propulsari, quàm inimicis inferre periculum. Multos Italiæ Principes esse ad auxilium Venetis afferendum incitatos. Sed eos non tam citò posse opem afferre, quàm periculi magnitudo postulabat. At Emmanueli, cum iam classem omnibus rebus ornatam haberet, nihil impedimento fore, quò minus, si vellet, ad se omnem gloriam illius Reip. conseruatæ reuocaret. Celeritate opus esse, quam reliqui propter rerum suarum difficultatem adhibere non poterant. Videret autem quanta gloria illius esset futura, si Resp. Veneta à vicinis deserta, ab eo, cuius regnum tanto locorum interuallo dissidebat, in tanto discrimine sustentaretur. Postremò in illius belli societate non solùm humanitatis atque virtutis, sed etiam Christianæ pietatis specimen clarissimum, sempiterna memoria consecrādum, dari ab illo posse. His rationibus inductus Emmanuel, & Pontificis etiam literis ad misericordiam inflexus, Legatis benignè respondet, seq; officio suo minimè defuturum pollicetur. Statuit igitur, vt ex tota classe, triginta naues, quanta maxima celeritate fieri posset, re frumentaria & omni commeatu ad tam longinquam nauigationem necessario instruerētur. Et quia classe diminuta, non poterat ille pro dignitate bellū per se Mauris, vt cogitauerat, inferre, illud in aliud tempus distulit, & toto animo in opem, quam erat Venetis allaturus, incubuit. INTERIM dum hęc summo studio gerun-

Emmanuelis ad Venetos Legatos responsum. Classis Lusitana Venetis missa subsidio.

runtur, in Mauritania hæc euenerunt. Ioannes Menesius post illam victoriam, quam de Baraxa & Almandarino consequutus est, iussu Regis in Portugaliam redijt. Deinde anno M. D. I. fuit Arzilam remissus cum supplemento centum & quinquaginta equitum. Sic enim bellum à nostris gerebatur in Africa, vt rarò pedites depugnarent: & ideo omnes ferme copiæ, quas Reges submittebant, erant ex equitibus. Eo tempore Rodericus Castrensis Tingitanæ ciuitati præerat. Menesius cum primum Arzilam attigit, contineri diu nō potuit, quin Mauros aliqua clade afficeret. Quia verò tantas copias non habebat, quantis erat opus ad rem, quam cogitabat, commodè gerēdam, Castrensem per literas ad facti societatem inuitauit. Coniunctis hac ratione copijs, in maximos pagos intendunt, inopinatoque Mauros aggrediuntur. Maxima eorum pars formidine perterrita, se in fugam dedit. Multi tamen, vt in extremo vitæ casu dignitatem retinerent, acerrimè dimicârunt. E quibus multi occisi, centum verò & octoginta capti fuere. Cum verò ex nostris equites quinq; septem Mauros cōspicati fuissent, qui cū quinq; mulieribus latenter fugiebant, eos insequuntur. Mauri quāuis equos non habebant, eos enim amiserant, pedibus tamen, vt summa contentione resisterent, se parabant. Fuit atrox inter illos atq; nostros pugna commissa, & diutius vtrinq; quàm pro numero dimicatum. Mauri tres equos confodiunt, & omnes nostros conuulnerant. Nostri verò omnes eos concidunt. Vnus ex Mauris cum in extremo iam vitæ discrimine fortissimè pugnaret, sponsæ, quæ erat in illo mulierum comitatu, tantum dolorem attulit, vt maxima voce exclamans, diceret: Itane vero, anime mi, videbo te crudelissime necari, neque tibi opem vllam afferam? lachrimisque tantum mortem tuam prosequar, & non me sociam tibi mortis adiungam? Ie extinguo, quam ex vita iucunditatem percipiam? Hæc vbi dixit, in nostrorum gladios ruit, & equitem vnum, qui pedibus (iam enim equus illius erat occisus) cum mulieris sponso dimica-

Anno a Christo nato 1501.

Belli gerendi in Africa ratio.

Victoria de Mauris relata.

Acris velitatio.

Maurae cuiusdam vi... sia in pr... excitatus.

bat, summa vi corripit, & adeò arctè complectitur, vt is se expedire non posset. Parumque abfuit, quin ab illius sponso vita priuaretur, propterea quod gladio vti non poterat, sed aliorum interuentu, qui iam reliquos occiderant, pugna fuit cum omnium hostium interitu finita. . Ita tamen hi septem Mauri conciderunt, vt in extremo etiam spiritu, virtutis egregiæ significationem darent. Fuit præda ingens capta, multi pecorum & armentorum & equorum greges abacti. Cùm verò duces exercitum in ciuitates, vnde fuerāt profecti, subducerent, & à pagis quatuor passuum millia abessent, dux oppidi munitissimi, quod appellant Mauri Alcassarelquibir, cum equitibus mille & ducētis, in nostros inuadit, & agmen postremum, quod Menesius ducebat, aggreditur. Nostri ordine instructi, progrediebantur cum præda, & vt se à Maurorum incursione defenderent, non autem vt illos offenderent, laborabant: & ita paulatim excedebant, quamuis à Mauris leuibus prę̨lijs certaretur. Genus autem pugnæ hoc erat. MAVRI hastis infestis in nostros incursabant, & continuò se cursu recipiebant: vnde rursus alijs cursibus initis, in nostros impetum dabant. Nostri reiectis parmis eorum ictus excipiebant, & respectantes, equorum terga tegebant, & equos, quoties acrius premebantur, in hostes concitabant. Cùm verò Mauri ferocius instarent, Menesius in illos cum parte copiarum inuectus, impressionem fecit, qua quinquaginta ex illis hastis transfixi conciderunt. Mauri cùm cernerent, nostros cum præda paulatim abire, consilium inierunt, vt cum nostris acie instructa dimicarent. A cursibus igitur abstinentes, in ordinem à Ducibus coguntur. Menesius prælium minimè detrectabat. Constitit igitur, & misit ad Rodericum Castrensem, qui diceret, se in animo habere prælij casum experiri. Proinde si ei videretur, suos in nouissimum agmen reduceret, vt vno agmine facto in hostes irruerent. Respondit Castrensis, non esse boni Imperatoris, fortunæ varios euentus in rebus ex animi sententia gestis

Alcassarelquibir oppidum.

Maurorum cum Lusitanis velitatio.

Menesij cum Castrense de prælio ineundo consultatio.

ſtis abſque vlla neceſſitate periclitari. Multa namque accidere, quibus id, quod feliciter inceptum fuerat, Ducum inſolentia teterrimè caderet. Hoſtes eſſe numero plures; noſtros verò poſſe, ſi vellent, cùm tam facilem receptum haberent, prælij periculoſi conditionem recuſare. Strenui verò Ducis eſſe, commodo ſuo, non ex hoſtium voluntate prælium inire. Prædam eſſe ſatis magnam: ex noſtris neminem deſiderari: ne vellet igitur quod egregiè factum erat, conſilio audaci corrumpere. Meneſius non improbauit conſilium. Mauri verò, dum noſtri tempus in hac conſultatione conſumunt, animaduertentes noſtros commorari, exiſtimârunt eo conſilio cōſiſtere, vt ſigna in illos inferrent. Cùm verò multis in locis experti fuiſſent, quàm acriter noſtri, poſt rem obſtinato animo conſtitutam, ferro decernerent, abierunt. Noſtri verò Duces præda diuiſa domum incolumes reuerſi ſunt. NON poſt multos dies Meneſius certior factus eſt Mauri cuiuſdam ſpeculatoris indicio, Feſſenſem Regem egreſſum eſſe, vt excurſiones faceret, & Tingitanam ciuitatem vel expugnaret, ſi poſſet, vel agrū ſaltem popularetur, & quam maximam poſſet vaſtitatem noſtrorum rebus inferret. Habere autem ſub ſignis equitum duodecim millia. Tingi verò tanta celeritate contendere, vt non poſſet nuncius ad Caſtrenſem, antequam ille accederet, peruenire; maximè verò cùm nulla eſſet via, vbi hoſtes eo tempore non inſiderent. Hac re perculſus Meneſius, ignem tormentis æneis applicare iuſſit, vt globorum ſtrepitu poſſet Caſtrenſi ſignificare, quo in periculo verſaretur. Præterea ciuis quidam Tingitanus proximis illis diebus Arzilam venerat, & catellam ibi per obliuionem reliquerat. Meneſius catellam ligari, literaſque cęta circunlitas, quibus ea, quæ acceperat de Regis aduentu, nunciabat, collo illius appendi iubet, eamq; ſub noctem acerrimè verberatam in littore conſtitui. At catella dolore verberum grauiter affecta, tanta celeritate domum properat, vt ante lucem ad Tingi portas aſſiſteret. Ibi lectis literis, Caſtrēſis, vt omnes in armis

Feſſenſis Regis in Tingitanos expeditio.

Callida literarum mittēdarū ratio.

parati essent, imperat. Vix hæc facta fuerant, cùm rex ciuitati appropinquauit, maioremq; partem exercitus præmisit, quæ populationem agris inferret, & omnes greges abigeret, & homines, quos in agris inueniret, ferro trucidaret. Castrēsis vt illis resisteret: egressus vrbe, in eos inuectus est. Sed multitudine oppressus, in vallum, quod est à nostris circum vrbem munitionis gratia constitutum, se magno cum labore recepit. Antequam enim id efficere posset, fuit vtrinq; plus duabus horis acerrimè dimicatum. Cecidit in ea pugna Castrēsis quidam filius, & octo equites viri fortissimi, & ipse Castrensis hastæ coniectu fuit in facie grauissimè vulneratus Nostris intra vallum receptis, Mauri nihilo secius instant, & intra vallum irrumpunt Cùm verò nostri in vrbem se recipere conarentur, Mauri nostros acriter insequentes, vt simul in vrbem irruerent, summa contentione pugnabant. Hac re animaduersa, Castrensis cum equitum turma in Mauros conuersus, tanto impetu in eos incurrit, vt facilem receptum omnibus præberet. Postremus omnium quidam eques egregiè fortis, Lupus Martinus nomine, vrbem ingressus, vectem ad medias portas induxit. Cùm autem multi illum magnis clamoribus admonerēt, vt totam portam clauderet: respondit, nunquam se tantum facinus admissurum, vt eam Portugalensibus maculam significatione timoris inureret. Se paratum esse, pro illius mediæ portæ defensione ad extremum vitæ spiritum dimicare. Neque solum hoc dixit, sed factis etiam ostendit. Nam cùm Mauri in illum ferociter inuaderent, primum impetum animo magno sustinuit, donec multi opem illi afferrent, quorum virtute exclusi mœnibus Mauri, se in castra contulerunt. AT Rex post dies quatuor, castris inde motis, Arzilam exercitum traducere maturauit. Menesius per speculatores de aduentu illius certior factus, presidijs in vrbe dispositis, copias suas in locum, quod appellant oppidum vetustum, eduxit, aciemque equitum & peditum instruxit: quibus imperauit, vt se continerent vsque

Parum felix Lusitanorū in Mauros eruptio.

Rara Lupi Martini fortitudo.

Tingi oppidum obsidione solutum.

eo, dum is ſignum daret, quo animaduerſo erant omnes exituri. Interim verò, vt hoſtium exercitum ſpecularetur, cum viginti tantùm equitibus ad flumen, quod dulce nominatur, progreſſus eſt. Ibi cum multitudinem hoſtium conſpiceret, ſe in oppidum ſenſim atque leniter recipiebat. At illum abeuntem anteſignani Maurorum equites adoriuntur tanto impetu, vt cogerent illum, cum iam non longè ab eo loco, in quo ſuos reliquerat, abeſſet, in illos equum incitare. Sed eo tempore non habebat ſecum niſi quatuor tantùm equites: reliqui enim multo celerius, quàm decebat, in oppidum regreſſi fuerant. Equites tamen quinquaginta cum illum in hoſtes incurrere perſpicerent, quanta celeritate poſſunt, accurrunt, tantoque impetu in hoſtes feruntur, vt eos funderent, magnamque cædem ederent. At qui in oppido vetuſto relicti fuerant, cum animaduerterent, Meneſium longius hoſtes fugientes inſequi, non eſſe ſignum diutius expectandum rati, vt illi ſuppetias afferrent, accelerant. Sed iam Mauri eo tempore per alias campi partes immiſſi, vias omnes obſederant. Meneſius interim animaduertens à Rege recentes & integros equites, qui feſſis & vulneratis ſuccederent, frequenter mitti, ſeque, cum paucis hominibus ſtipatus eſſet, non poſſe vllo modo hoſtium impetum ſuſtinere, vt ſe ad ſuos reciperet, omni contentione pugnabat. Quod non ſine maximo labore fieri potuit. In hoc tanto vitæ diſcrimine aliquot illius equites ceciderunt, & multi vulnerati ſunt, & Meneſius vulnus ſecundum femur accepit: & tamen aciem, qui obſeſſis viam cum intercipere contenderant, tam acri animo perrupit, vt ad ſuos tandem accederet. Indè igitur cum ſuis copijs omnibus in Mauros, qui iam intra vallum pugnabant, impetum dedit: e quibus multi occiſi, multi vulnerati, aliquot etiam capti, omneſque tandem extra vallum eiecti ſunt. Ad hunc modum confecto prælio, Meneſius vrbem ingreſſus eſt. Accidit tunc ridiculum quiddam noſtris:

Chriſtianorum in Mauros inſidiæ.

Meneſij periculum.

Caſus ridiculus.

ſed

sed illi, qui risus materiam præbuit, non valdè lætum. Nam cùm quidam Maurus è campo in oppidum adequitaret, quod existimabat iam à suis captum esse, lætus & ouans per portam ingressus est: iniectisque statim illi à nostris vinculis, præproperæ lætitiæ pœnam tulit. DVM hæc in Africa geruntur, Emmanuel summo studio laborabat, vt classis, quam in Venetorũ auxilium mittebat, intra breuissimum spatium rebus omnibus instructa & ornata esset. Illique præesse iubet Ioannem Menesium, Odoardi Menesij Viennensis Dynastæ filium, virum singulari virtute & consilio præditum. Aliam deinde classem eidem Menesio commisit, in qua erant præsidia militum, quæ erant in castello nomine Mazalquibiri disponenda, si posset obiter expugnari. Est id castellum in regione maritima Mauritaniæ Cæsariæ, in littore, Orannensi ciuitati oppositũ. Præscripserat enim secreto Rex Emmanuel ipsi Menesio, vt in eo expugnando belli fortunam experiri minimè dubitaret, dum modò non multum tempus in ea pugna consumeret. Classis xvj. kalend. Iunij anno M. D. I. Olysippone soluit, secundisque ventis vtens Menesius, breui in fretum Gaditanum peruenit: indè, vt Regis imperata conficeret, Mazalquibirium petijt: aduersis tamen ventis exclusus, ante diem tertium portũ subire non potuit. Mauri hoc spatio temporis interiecto, cùm animaduerterent, quo animo nostri ad portum appellere conarentur, vt summa vi resisterent, se comparabant, & animos hominum confirmabant, castellumque firmis præsidijs muniebant. Nostri tandem terra potiri, castellum oppugnant, scalas admouent, in muros certatim ascendunt: neminem repugnare vident: existimant, hostes metu perterritos latebris occultari. Hac opinione decepti, tanquam victores quacunque libet, inambulant. At Mauri, qui insidijs collocatis hanc expectabant occasionem, eos dissipatos, & nihil iam hostile suspicantes aggrediuntur, & præcipites eijciunt. In hoc conflictu viginti ex nostris desiderati sunt. Menesius vt in mandatis habebat, non diutius in op-

RES EVROPEAE Classis Venetis subsidio mittendæ apparatus.

RES AFRICANAE. Mazalquibiris castelli situs.

Lusitanorum victoria Mauricis insidijs corrupta.

RES EVROPEAE.

in oppidi oppugnatione tempus conterendum statuens, reliqua classe demissa, cum triginta nauibus ad auxilium, quod Venetis mittebatur assignatis, institutum cursum tenuit. in Sardiniam tandem delatus fuit, & ab illius insulæ Prætore admodum honorificè receptus. Indè, cibarijs comparatis, & aquatione facta, profectus, cùm non à Tunetensi portu procul abesset, nauem onerariam ingentem cum duabus rostratis nauibus conspicatus est. In eas igitur inuectus omnes cepit, & in Sardiniam reuersus, merces exponere in terram iussit. Erant autem hæ naues è Genua, multos autem Turcas, & Mauros, & Iudæos, & Christianos cum multis mercibus Tunetem conuehebant. Genuensibus autem nauem onerariam, & omnia bona restituit: Christianos, & Iudæos liberos abire permisit: Turcas & Mauros in custodiam tradidit, eorumque bona vniuersæ classi distribuit: duas rostratas naues tantisper retinere voluit, dum bellum illud, ad quod properabat, confectum cerneret. Indè Italiam versus, Calabriam & Apuliam prætervectus, in Epirum transmisit, & indè Corcyram petijt. Veneta classis nostris obuiam prodijt, tormentorumque sonitu, & tubarum clangore, quanta lætitia essent omnes affecti ex nostræ classis aduentu, significauit. Lusitana classis ne officio illo vinceretur, operam vicissim dedit. Naues nostræ, quia remis non agebantur, & malacia atque tranquillitas erat, fuère in portum opera triremium Venetarum remulco deductæ. Menesius à classis custodia nullis Venetorum precibus abduci potuit: reliquos duces in terram descendere permisit: qui omnes satis hospitaliter accepti sunt. Vt tamen intelligi posit, quàm periculosa sit militaris licentia, quandiu non fuerit seueriore disciplina coercita, non erit abs re, quæ tunc à militibus nostris commissa fuerunt, paucis exponere. Tam nautæ, quàm milites Lusitani, cùm essent natura elati & insolentes, paulò confidentius & petulantius in insula versabantur. Quod grauem offensionem hominibus Græcis, & ad rixum similiter natura concitis afferebat, illi viciſsim

Lusitanæ classis iter & successus aduersus Turcas.

Orta inter Christianos ex militari insolentia contentio & pugna.

vicissim Lusitanos verborum conuitijs, & multis iniurijs onerabant. Eo tandem res deducta fuit, vt concitato dissidio, armis, quæ repentinus ille casus cuilibet offerebat, congrederentur. Accurrunt Duces Veneti, vt sedent illam discordiam. Similiter & Menesius, vt suos à furore contineat, in terram accelerat. Vix ducum imperio & comminatione tam funesta contentio dirimi potuit. Ex nostris ad septuaginta in pugna temeritatis & insolentiæ pœnas cæde luerunt. Ex Venetorum autem exercitu, & ex Corcyrensibus magnus etiam numerus nostrorum armis confectus occubuit. Ita factum est, vt illis ipsis, quibus nostri opem afferebant, non mediocre detrimentum temeritate multitudinis importarent. Pugna vero cum Turcis nulla fuit. Turcarum enim imperator cum accepisset, Hispaniæ Reges, aliosque Christianos Principes, classes maximas, vt auxilium Veneris afferrent, summo studio comparare, vrbesque Venetorum firmissimas, & ea ratione se classem sine vllo fructu maximis sumptibus ædificasse, classem in portum subducere, & suos à bello abstinere iussit. Itaque Venetus Prætor Menesio dicit, Senatum, populumque Venetum Regi clarissimo summas gratias agere, quod tanto studio illius saluti prospexerit, quo quidem beneficio ita Rempub. Venetam obstrinxerit, vt nullo vnquam tempore esset illius memoriam depositura, breuique fore, vt Senatus populusque Venetus ad Emmanuelem legatos mitteret, quibus quanto studio dignitati & amplitudinis illius teneretur, clarius demonstraret. Menesius igitur refecta classe, & imposito commeatu, in Lusitaniam redit, variisque tempestatibus vsus, Olyssiponem tandem peruenit, omnesque naues, quas duxerat, in portu constituit.

Turca Christianorum metu à bello abstinet.

Menesij à Venetis dimissio, & in Lusitaniam reditus.

RES INDICAE.

INTERIM vero Capralis, qui in Indiam nauigabat, eundem cursum, quem Gama tenuit, sequutus est, donec ad insulam S. Iacobi peruenit. Cum vero vlterius progrederetur, coorta tempestate sæuissima, classis dissipata fuit, & nauis vna, fractis armamentis, Olyssiponem rediijt. Capralis, sedata tempestate, naues om-

nes

res rursus collegit præter illam, quam duobus diebus, demissis infra medium malum velis, expectauit. Cum vero ea minime compareret, Occasum versus nauigauit. Octauo kalend. Maij, nautæ terram conspiciunt. Quæ res omnibus incredibilem voluptatem attulit. In ea enim regione nemo ex nostris terram extare aliquam ab hominibus cultam, fuerat vnquam suspicatus. Capralis igitur proras in terram flectere iubet. Nauis autem prætoriæ magistro imperauit, vt scapha vectus ad terram propius accederet, illiusque situm & naturam diligenter inspiceret. Rediit magister, & nunciauit, tellurem esse fertilem & amœnam, herbis lætissimis,& arboribus altissimis vestitam, & aquarum etiam copia redundantem. Se præterea homines vidisse coloratos, molli atque demisso capillo, nudis corporibus, cum arcubus & sagittis prope littus ambulantes. Capralis magistri testimonio minime contentus, aliquot Duces armatos iussit in scaphas desilire, vt terram diligentius perlustrarent. Illi confestim imperata conficiunt, & ad Capralem redeuntes, ea, quæ magister nunciauerat, vera esse confirmant. Ibi cùm in anchoris nocte consisterent, summa quædam tempestas excitata classem iactauit, & secundùm oræ illius longitudinem vagari, & fluctibus exagitari, & in varias partes contorqueri compulit, donec tandem in portum optimum penetrauit, quem portum tutum Capralis nominare præcepit. Ibi classe constituta Capralis curam dedit ducibus, vt scaphis inuecti, terram spectarent. Redeunt illi cum duobus piscatoribus, quos lintre ceperant. Cùm vero nemo ex nostris eorum linguam posset intelligere, nutibus & signis cum illis agere cœperunt. Sed tanta erat in hominibus ingenij tarditas, tantusque stupor in animo, vt nullis signis de re aliqua admoneri potuerint. Tum Capralis eos vestibus ornatos, tintinabulis & æneis armillis, & speculis donatos in terram exponi iubet. Illi muneribus elati, cum ingenti lætitia suis opes illas ostentant. Eorum prædicatione commota multitudo

Brasilia quando & quomodo inuenta.

Portus tutus.

Brasiliensiũ simplicitas. tudo vndique confluit cum frugibus minutis, & cum magna farinæ copia, & cum varijs fructibus, eaque omnia cum nostris facillimè permutant. Admirantur specula, oblectantur tintinabulis, efferuntur armillis, intuentur nostros, & expleri, singula spectando nequeunt. *Primum S. Missæ sacrificiũ in Brasilia celebratum.* Tum Capralis simplicitate gentis inuitatus, in terram descendit. Ibique sub vmbra arboris ingentis altare construi iubet, & statuit, vt res diuina maxima cum cæremonia fieret, & concio etiam de rebus diuinis haberetur. Ab huius sacrificij spectaculo non fuêre terræ illius cultores exclusi, taciti verò & stupore defixi, cæremoniarum sanctitatem, & symphoniæ concenrum intimis sensibus vsurpabanr: & demisso corpore se mouere plurimum religione significabant. Cùm verò, per *Brasiliensiũ de Lusitanorum aduentu gaudium.* actis rebus sacris, Capralis se in classem recipere voluisset, eum ad scaphas cum maximo gaudio prosequuti sunt. Quanta verò lætitia affecti essent, cantibus crebris, & buccinarum & cornuum concentibus, & corporum gestibus, & sagittis in aerem missis, & manibus in cælum intentis indicabanr. Videbātur enim Deo summas agere gratias, quod gentem illam ad eas oras detulisset. Ita verò erant admiratione oppressi, vt minimè mentis compotes esse viderentur. Multi enim dum Capralis in naues tendit, eum mare ingressi pedibus vsque eò sequuti sunt, dum aqua pectora eorum pertingeret. Alij verò illum nando sequebantur, alij lintribus inuecti, ad naues vsque perueniebant, nec ab ijs auelli aliquo modo poterant. Hîc dum Capralis in anchoris consisteret, vt aquationi operam daret, & rei frumentariæ prouideret, & reliqua cibaria in naues imponi *Piscis monstrosus.* præciperet, eiectus est in littus piscis, qui nostris admirationem non mediocrem commouit. Crassitudo nāque illius erat ingentis dolij, longitudo crassitudinem duplo superabat. Capite & oculis, porci similitudinem referebat. Aures erant auribus elephanti similes. Carebat dentibus. Pellis erat setis hirsuta. Cauda circiter pedes quinque in longitudinem tendebatur. Pellis crassitudo erat vnius digiti. In hac terra, quam Capralis sanctæ

ctæ Crucis nomine celebrari voluit (quam nunc Basiliam appellant) columnam marmoream illis similem, quas multis in locis Gama statui præcepit, collocari iussit, & indè vnum ex Ducibus nomine Gasparem Lemium, in Portugaliam remisit, qui Emmanueli de huius terræ situ nunciaret: quam aliqua ex parte describere, minimè arbitror alienum. SITVS illius ad Austrum pertinet: & fines, qui quidem sunt latissimi, cum ea regione, quæ Castellanorum Regum Imperiô continetur, quam appellant Peru, coniuncti sunt. Tellus est fertilis, & amœna, & tanta salubritate prædita, vt vix sit opus vlla medicina. Omnes enim fermè, qui moriuntur, non aliquo morbo, sed senio consumpti moriuntur. Multis & ingentibus fluuijs alluitur: fontes habet aquæ dulcis atque perennis innumerabiles. Campi sunt latissimi, lætissimaque pabula profundunt. Portus habet optimos, aditus facilimos, in quibus naues non facilè tēpestate iactari, aut vadis afflictari possunt. Maxima regionis illius pars est montibus & vallibus distincta: syluæ sunt densæ & opacæ: arbores variæ, antea nostris incognitæ, inter quas est illa, è cuius summis frondibus ferro præcisis balsami quoddam genus instillatur. Arbores, è quibus ruber color, quo lanæ inficiuntur, confici solet, sunt valdè frequentes & altissimæ. Fundit præterea tellus herbas admodum salutares, qualis illa est, quam multi Sanctam appellant. Medetur enim vlceribus & anhelitus frequentis angustijs, & cancris præterea, & gangrenæ ex vulnere putrido ad corporis totius pestem repentino contagio permananti: multos præterea morbos, in quibus ars medicorum frustra consumitur, facillimè depellit. Homines sunt colore subnigro. Capillum habent mollem, nigrum atq; promissum. Sūt omnes imberbes, propterea quod volsellis omnes corporis pilos euellunt. Nullas literas norunt: nullam religionem colunt: nullis legibus alligantur: nullis ponderibus aut mensuris vtuntur: nullius Regis imperio subijciuntur. Cùm tamen bellum inter eos exoritur, eum ducem eligunt, quem omnium

Terra S. Crucis, nunc Brasilia.

Nuncius Emmanueli missus de Brasilia inuenta.

Brasiliæ situs ac descriptio.

Arbor incognita.

Herba Sancta.

Brasiliensiū natura & mores.

fortiſſimum, & in bellis gerendis acerrimum fore credunt. Nullis veſtibus vulgo teguntur. Qui tamen inter eos nobilitate præſtant, veſtes induunt è pſittacorũ & aliarum auium variorum colorum plumis confectas. Et hi pileis ex eiſdem plumis contextis caput ornãt, & brachijs armillas ex plumis ſimiliter factas inducunt. Veſtes autem ab vmbilico ad genua tantùm demiſſas gerunt. Mulieres capillos nutriunt. Viri a frõte ad medium verticem caput abradunt. Qui verò elegantius ornari volunt, aures, & nares, & labia, & facies etiam perforant, & in locis illis lapillos varijs diſtinctos coloribus infigunt. Mulieres autem pro lapillis, minutis conchilijs, quæ apud illas magno pretio ſunt, ſimiliter excoluntur. In bellis arcubus vtuntur, & tanto artificio ſagittas emittunt, vt in quemcunque corporis vllius locum ſagittam collineare velint, eum configant. Loco ferri, oſſibus piſcium ſagittas armant: quibus tamen tam altum vulnus imprimunt, vt tabulam quamuis ictu perfodiant. Venationibus aluntur: veſcuntur ſimijs atque lacertis, & anguibus, & muribus, nullaſque eiuſmodi dapes aſpernantur. Lintribus vtuntur è corticibus arborum ingentium factis: quæ tamen tanta ſunt interdum capacitate, vt homines triginta ſuſtineant. Cum piſcari volunt, alij remis lintrem agunt, alij verò mare fuſtibus verberant, & piſces exterrent. Piſces attoniti ad ſummam aquam enatant. Tum qui ad eam rem parati ſunt, cucurbitas aridas & exinanitas ingentis magnitudinis ſub fluctibus oppoſitas habent, in quas piſces ſponte ſubeunt. Frumentum minimè ſerunt. Panem è radice vnius herbæ conficiunt portulacæ magnitudine. Hæc autem tam lethiferum venenum continet, vt qui illam crudam comederit, repente moriatur. Illi verò radicem contundunt, contuſam exprimunt, ne quidquam in illa ſucci illius venenati remaneat. Tum ad Solem exſiccant. Molis deindè conterunt, atque farinam efficiunt. Panes ex eiuſmodi farina facti, non modo ſalubres ſunt, ſed etiam ſcitè admodum ſaporis. Ex ea & milio, genus potionis faciun

Braſilienſiũ arma & belligerandi ac ſagittandi ratio.

Victus.

Naues.

Piſcatio.

Panificium.

Potus.

ciunt ceruisiæ persimile, quo quidem vbi se ingurgitant, quod frequenter illis euenit, tum omnes fraudes & insidias plus solito machinantur. Obseruant auguria, veneficijs dediti sunt. Est in magno apud illos honore quoddam genus hominum maleficum, quos de rebus incertis consulunt. Appellantur ab illis Pages. Hi gestant in summa sagitta cucurbitam in faciem hominis figuratam. Quoties autem illis libet, intra cucurbitam ignem subijciunt, & fumum ex herbis congestis faciunt. Tum fumum illum naribus accipiunt, vsque eò, dum ebrij vacillent, & corruant, & extra mentem rapiantur. Habent enim herbæ illæ eam vim, vt fumo, quasi vino supra modū sumpto, mentem eripiant. Tū verò stridere dentibus, in ore spumas agere, oculos torquere, necem multis comminari, turbulentis motibus & gestibus eos, qui circumsident, exterrere. Nemo enim suspicatur, illos absque diuini spiritus instinctu tam horrendas voces iacere. Quod si quis ex illis, quibus homo ad eum modum lymphaticus quidquam dirum prænunciauit, aliquem grauem casum subierit, non dubitant, quin illud supplicium ad eam diuinationem referendum sit. Hi quocunque veniunt, summo omnium plausu recipiuntur, viæ muniuntur, carmina ad tibias gentis more concinnuntur, choreæ agitantur: fœminæ formosæ, vel virgines illæ sint, vel cuiusuis matrimonium teneant, ad illos introducuntur. Opinātur enim miseri, si illos placatos habuerint, omnia sibi feliciter euentura. Illic neque filias parentibus, neque sorores fratribus collocari licet: reliquas mulieres sine vllo discrimine sibi matrimonio coiungunt: quas offensione interposita deserunt. In adulterio autem deprehensas vel occidunt, vel tanquam seruas vendunt. Parentes non habent in filias potestatem, sed fratres: quas quidem, quoties eis libet, venales proponunt. Venditio autem, est pro rebus alijs, quas ipsi concupierint, permutatio. Pecunia enim carent. Sunt ad laborem pigri, ad luxum & otium propensi: quoties a bellis conquiescunt, totum tempus in conuiuijs,

Artes diuinatoriæ & veneficia.

Pages, hariali Brasiliensium.

Coniugia Brasiliensium.

Adulterarum supplicium.

Contractus.

& cantibus, & saltationibus sine vllo modo consumunt. Choros in eodem loco semper insistentes circum orbem versant. In cantibus non distinctis sonorum interuallis, sed simplici vocum ratione carmina modulantur. Illic autem quæ fecerint in bello, commemorant, facinoraque sua summis laudibus extollunt: & omnes cantus ad virtutis militaris laudem reuocant, & interim sibilis & pedum strepitu eandem symphoniam prosequuntur. Alij verò saltantibus pocula ministrant, donec tandem omnes temulentia oppressi sternantur. Domos è lignis ædificant, & culmis congestis obtegunt, & muris binis aut ternis circumuallant, propter frequentia bella, quibus exerceri solēt. In vna domo (sunt enim longissimæ) multi simul habitant. Et ij inter se fraternè amant, libenterq; alij pro aliorũ, qui cum illis viuunt, salute vitam in quoduis discrimen iniiciunt. Bella non pro tuendis aut propagandis finibus, sed pro dignitate suscipiunt, quoties opinantur, se fuisse à vicinis, aut ab aliqua longinqua natione contemptos. Tum verò homines senes, qui magnum in rebus bellicis nomen, cùm essent iuuenes, habuerunt, in consilium adhibent. Ante deliberationē quantum quisq; vult, tantum potionis exhaurit. Quidquid senes de bello aut pace decernunt, sine vlla recusatione pro viribus exequũtur. Ducem eligunt, vt superius dictum est, quem acerrimum esse iudicant. Hunc vero, si timiditatis significationem aliqua in re dederit, honore confestim spoliant, & alium in eius locum substituunt. Hic domos circumiens, magnis vocibus omnes ad bellum adhortatur: quibus rebus instrui debeant, admonet, & quanta virtute sit opus, edisserit. Neque solùm arcubus & sagittis, sed gladijs etiam è ligno durissimo fabrefactis vtuntur, quibus hostium membra frangunt & dissecant. Insidijs vti frequenter solent, & in eo pugnant, vt hostes inopinatò aggrediantur. Quos in bello capiunt, senes præsertim, statim comedunt: reliquos vinciunt. Eos, qui ex suis in bello conciderunt, funere efferunt cum multis lachrymis, eorumque

Saltationes & cantus.

Aedificia.

Charitas mutua.

Bellorum causæ, et suscipiendorum ratio.

Arma.

Stratagemata.

rumque virtutem prædicatione celebrant. Captiuis cibaria largissime præbent, eisque mulieres, cum quibus cubent, elargiuntur. Cùm verò festos dies agere volũt, vnum ex captiuis, quem iam satis fartum & opimum esse conspiciunt, funibus alligant. Primùm illius amica in amoris signum in collum funem inijcit, & delitias suas ad suppliciũ trudit. Homines deinde circumsistunt, & ventrem, & brachia, & tibias illius astringũt: tum columnæ affixum coloribus depingunt, & plumis varijs exornant. Ne verò parum humani videantur, laxant illum vinculis interdum, & cibo atque potu sanè lautè atque liberaliter accipiunt. Interim verò omnes comedunt, & plurimum illius, quam diximus, potionis absumunt. Saltant præterea, & canunt, atque tripudiant, & tres dies in hoc apparatissimo ludo consumunt. Tandem post triduum, illum pedibus atque manibus, iam vinculis expeditis in caueam deducunt. Mulieres atque pueri vinctum secundùm ventrem funibus trahunt. Homines verò & mulieres reliquę mala citrea, & fructus varios in eum iaciunt. Ille verò quæ potest ex coniectis pomis colligere, rursus in illos, à quibus fuit impetitus, intorquet. Bibit interim, vt apparet, iucundissimè, nec enim ei cibus aut potus denegatur. Præ se fert autem non mediocrem lętitiam. Illi forticulum hominem, vt se existimari cupit, conuitijs onerant, & multis contumelijs insequuntur. Dabis, inquiunt, homo perditissime atque profligatissime, pœnas scelerum: & sanguine tuo manes eorum, qui in bello ceciderunt, vlciscemur. Te enim contrucidabimus, & dilaniabimus, & assum comedemus. Ille verò, nihil moror, inquit: Non enim ignaui, neque timidi pœnam sustinebo. Semper enim viri fortis officio functus sum. Si me occisuri estis, multos ipse multis in locis occidi. Si carnibus meis saturandi estis, & ipse multorum carnibus saturatus sæpè fui. Præterea sunt mihi fratres atq; cognati, quos scio meam necẽ haud impunitam relicturos. Ad hunc modum in caueam tandem includitur. Tum ille, cui fuerat captiuus in

custodiam traditus, in caueam simul ingreditur. Corpus autem habet depictum, & collum plumeis ornamentis excultum: manibus verò ingentem gladium vibrat. Tum saltat, & sibilat, & gladium intentat. At is, vt gladium illi è manibus extorqueat, summo studio cõtendit. Sed dum in vnam partem impetum dat, mulieres atque pueri cum fune, quo est alligatus, quem manibus tenent, ad se trahunt Dum rursus in contrariam partem se contorquere nititur, ex illa parte similiter mulierum manibus impeditur Vtrinq; enim ita distinetur, vt se eodem loco commouere non possit. At strenuus ille gladiator cum gladio contundit & debilitat, atq; tandem medium illius caput ingenti vulnere diffindit, cerebrumq; dispergit. Manus deinde præcidit. Tum mulieres accedunt, & corpus exanimum in pyram coniiciunt, vt omnibus pilis adustis illud facilius abluere queant. Dissecto autem ventre, illa cum extis euellunt: reliqui corpus in frusta decerpunt: & ne plura persequar, illius carnibus omnes cum magna voluptate vescuntur Sunt & alij syluestres atq; montani homines, qui cum his, qui in domibus habitant, continenter bella gerunt, eisdemq; se sceleribus & eadẽ immanitate cõtaminant. Nullum apud eos delictum plectitur, præter homicidium. Coguntur enim hi, qui sanguine coniuncti homicidæ sunt eum tradere illis, qui cæsi necem propter sanguinis communionem & propinquitatem iure persequuntur. Hi verò eum strangulant, atque sepeliunt, & cum multis omnium propinquorum lachrymis atq; lamentis vtriusque mortui funus instaurant, epulasq; dant, in quibus omnes depositis inimicitijs accumbunt. Quod si casu aliquo homicida subterfugiat, tum eorum filiæ, vel sorores, vel cognatæ occisi propinquis in seruitutem traduntur, & sic demum omnis vtrinq; discordia obliuione sepelitur. Operæpretium mihi visum est, tam barbaros & immanes mores oratione describere, vt intelligi possit, in quantam errorum colluuionem incurrat humanum genus, literis & humanitate destitutum, & quod multò fu-

Immanitas planè ferina.

Scelerum impunitas excepto homicidio.

Literarum, & Christianæ religionis commendatio.

tò funeſtius eſt, præſidio ſanctiſſimæ religionis orbatum: & ſimul cognoſcatur, quanta benignitate, clemētiſſimus rerum omnium Dominator huic miſerrimæ genti, Portugalenſium in eas oras aduentu, proſpexerit. Chriſtianorum enim conſuetudine & familiaritate, & hominum ſanctorum ex ſocietate, quam IESV nominant, quos Portugaliæ Reges in eas partes miſêre, diſciplinis factum eſt, vt multi, diſpulſis tenebris, errores, in quibus verſabantur, clarè perſpiciant, & ad CHRISTI Optimi Maximi ſtudium ardentibus animis excitentur, & ingentes DEO gratias ob tam diuinum beneficium grata atque memori voluntate perſoluant. CAPRALIS è Braſiliæ regione profectus eſt tertio nonas Maij. Nono autem Kal. Iunij nautæ nebulam aduentare, cælumque atra caligine circunfundi conſpiciunt. Cùm verò mare cernerent commoueri, & fluctus excitari, trepidare & antennas demittere cum feſtinatione cœperunt. Sed tam ſubita tempeſtas eos oppreſſit, vt antequam multi ſe comparare potuiſſent ad tantum periculum fugiendum, quatuor naues incitatis turbinibus impulſæ atque depreſſæ ſint, & fluctibus ita demerſæ, vt nemo ex ijs, qui illis vehebātur, euaderet. Fuit quidem reliquis hoc ſpectaculum, ſuprà, quàm dici poteſt, acerbum atque luctuoſum, cernere in medio mari homines laborum ſocios, atq; natura coniunctos, & multos etiam propinquitatis neceſſitudinibus implicatos, voragine ingentis illius gurgitis abſorberi, neq; eſſe potuiſſe ſeſe in tanta calamitate hominibus miſerrimo genere læthi conſumptis auxilio. Indè cum multis lachrymis reliquæ ſeptem naues digreſſæ, rurſus alia coorta tempeſtate diſpulſæ ſunt. Tandem 6 Kal. Auguſti ſex tantùm naues iunctæ curſum tenuerunt. Vna namq; ex illis ſeptem aduerſa tempeſtate iactata, in ſinum Arabicum penetrauit, atq; indè in Portugaliam rediit cum ſex tantùm hominibus. Reliqui namq; morbis & fame atq; ſiti cruciati, multiſq; periculis atque tormentis afflicti perierāt. At ſex naues poſt flexum promontorij Bonæ ſpei, cōſpiciunt

Capralis in Indiam nauigatio continuata.

4. Naues Luſitanæ ſubmerſæ.

Tempeſtate claſſis Luſitana diſiecta.

tellurem amœnissimam, arboribus refertam, & gregibus abundantem, quam multi pellucidi amnes irrigabant. Ad eam igitur Capralis naues conuerti iussit. Sed nemo ex incolis cum Lusitanis commercium habere voluit. Itaq; quamuis commeatus inopia nostri laborarent, cùm nihil tamē possent ab hominibus illis obtinere, profecti sunt, & totam illam oram lustrauêre, donec ad duas insulas contra terram continentem oppositas peruenirent. Ibi duæ naues in anchoris consistebant: qui in illis erant, vbi Portugalenses naues conspicati sunt, fugæ se mandarunt. Eas naues Capralis insecutus cepit. Cùm verò intellexisset, eas esse principis cuiusdam, nomine Fonteimæ, qui erat Regi Melindio coniunctissimus, liberas cum ingēti auri pondere, quod è Zofala exportabant, & cum mercibus maximi pretij dimisit. xij Kalend. Augusti ad Mozambiquem appulsus, aquationē sine vllius impedimento fecit, emptisq; cibarijs, & magistro, qui eum Quiloam deduceret, conducto, iter conficere maturauit. Cùm verò à terra non procul abscederet, cernebat multas insulas egregiè cultas atq; nitidas, quarum omnium imperium summū penes Quiloæ Regem erat. Illius namq; regnum supra nongenta millia passuum in longitudinem oræ illius patebat. Rex & omnes Quiloenses Mahumeti placitis addicti sunt. Homines partim sunt nigri, partim colorati. Arabicè loquuntur, & multas præterea linguas norunt, propter multarum nationum, quæ ad oras illas veniunt, commercium. Arabum aut Turcarum more vestiuntur. Viuunt admodum lautè. Abest Quiloa à Mozambiquensi tellure circiter quadringenta passuū millia. Angusto mari a cōtinenti diuiditur. Insula consita est plantis & arboribus: fontes habet gelidos atque perennes: armentis & pecorum gregibus abundat: animantia multa in syluis atque nemoribus nutrit, ex ijs, quæ venatorum opera capiuntur. Tellus est fertilis, & adhibita mediocri hominum cultura, varias fruges effundit. Mare continet pisces varios & optimos. Vrbs est magna, habitatorumq; multitudine referta. Ædes sunt

Capralis in Melindium Regem fides.

Quiloæ Regis potentia, & Imperij amplitudo.

Quiloensium mores.

Quiloæ situs, & descriptio.

sunt amplæ & extructæ magnificè, cœnaculis, & laquearibus, & tectorijs pulcherrimè ædificatæ, & ornatæ multa & varia supellectile. Naues non sunt absimiles Mozambiquensium: thure tamen notho propter penuriam picis oblinuntur. In huius vrbis portu cùm Capralis anchoris iactis constitisset, misit ad Regem, cui nomen erat Abrahemus, qui diceret, se iussu Regis Portugaliæ ad eas partes peruenisse, cum ipsius Regis mandatis atque literis ad illum scriptis, e quibus intelligi posset studium, quo Rex Emmanuel tenebatur, fœderis & amicitiæ cum illo iungendæ. Se verò non posse vllo modo in terram descendere, ne Regis sui imperium aspernari videatur, qui vetuerat, ne vnquam rei vllius obtentu è classe discederet. Proinde videret, quẽ locum magis opportunum statueret ad vtriusque colloquium Rex nuncios perbenignè excepit, Capraliq; per eosdem responsum dedit, sibi gratissimum esse illius aduentum. De Regis Emmanuelis amplitudine, & de virtutibus Regijs, quibus erat ornatissimus, multa se percepisse, quamuis illius regnum tantis locorum interuallis esset ab ea terra disiunctum: quibus admonitus, libenter sese ad quamuis amoris mutui pactionem deuenturum. Et quando fieri non poterat, vt legationem illam in terra audiret, se postridie daturum operam, vt in mari cum Caprali loqueretur. Hæc vbi dixit, vnum è suis domesticis ad Capralem cum muneribus misit. Postridie igitur parua nauigia ad eam rem instructa & ornata cum suis ingreditur. Erant omnes vestibus aut aureis aut purpureis, aut sericis & bõbycinis exculti, gladijs & pugionibus accincti, in quorum manubria erant gemmæ miro splendore fulgentes inclusæ. Buccinarum præterea & tibiarum concentu summa lætitiæ significatio dabatur. Lusitani contrà tubis atque tormentis, quo gaudio tenerentur, indicabant. Capralis iubet omnes duces, qua vestium elegantia pollent, ornatos in scaphas descendere. Quod ipse similiter fecit. Itaque omnes ad nauigia Regis accedunt. Capralis verò vbi ad Regem peruenit, cum vt

Capralis ad Quiloensem Regem legatio.

Responsum Regis Quiloæ.

Capralis cũ Quiloæ Rege colloquium.

Regem salutat: Rex honorificè respondet: deinde Capralis manu literas Arabicè scriptas accipit, legationem audit, &, vt apparebat, fronte & vultu bellissimis. Ostendit postremò, se Regem Emmanuelem in loco fratris semper habiturum, operamque daturum, ne studio erga illius maiestatem ab aliquo vinci posset. Fuit deinde ab vtroque statutum, vt sequenti die Capralis mitteret ad Regem, qui amicitiam institutam fœdere confirmaret. His ita constitutis, mercatores Arabes interueniunt: nostros sceleris & immanitatis insimulant, simplicitatem Regis admirantur, quòd statum atque dignitatem suam piratis crederet, qui, nisi eorum insidijs esset occursum, intra paucos annos eranti illum per simulationem pacis omnibus bonis euersuri His sermonibus animum Regis immutant, ita, vt non solùm pacem turbarent, sed etiam odium illius satis acerbum in Lusitanos incenderent. Rex igitur vrbem munire, milites euocare, vigilias disponere, omniaque moliri, quæ fieri à maritimis ciuitatibus solent, cùm hostes in portu sunt. Hæc omnia vbi Capralis Homeris, qui regis Melindij frater erat, & tunc se Quiloæ tenebat, indicio cognouisset, noluit ibi tempus sine vllo fructu conterere, & Melinden versus cursum tenuit. Quod cùm Rex Melindius intellexisset, fuit incredibili gaudio cumulatus. Confestim autem curauit, vt classis omni commeatu & fructibus, quos tellus illa suppeditabat, reficeretur. Capralis ducebat secum Melindij Regis legatum, muneribus ab Emmanuele ornatum, & dona præterea, quæ Emmanuelis nomine ad Regem deferenda curaret. Nostri igitur postridie iussu Capralis munera Regis Emmanuelis ferunt. Melindius, vt omnis populus tantum honorem sibi à potentissimo Rege habitum fuisse cerneret (sunt enim Reges illi in huiusmodi rebus nimis ambitiosi, nihilq; honorificentius arbitrantur, quàm à Regibus magnis aliquo munere decorari) equum ingentem ephippio & bullis aureis, & phaleris pulcherrimè factis, quæ inter alia dona ab Emmanuele missa fuerant, ornari

Noua Quiloensis cum Lusitano amicitia per Arabes turbata.

Melindij Regis erga Lusitanos hospitalitas.

Emmanuelis ad Melindiũ Regem munera.

nari continuò præcepit, in quo insidens ad mare contendit, vbi Capralis cum reliquis ducibus in scaphis eum expectabat. Ibi se mutuò complexi sunt, multisq; verborum officijs inter eos certatum est, cùm neuter alteri quidquā de humanitate cōcedere vellet. Quamuis autem à Rege detineretur, noluit tamen Capralis ibi diutius immorari: duos tamen exules eo in loco reliquit, vt viderent, an pedibus iter in AEthiopiam, quæ supra Aegyptum est, vbi Christianum Imperatorem dominari Emmanuel acceperat, facere aliquo modo possent, & ritum, & mores, & instituta gentis exploratè cognoscere. Septimo Augusti die Melinde profectus, & secundum ventum nactus, pelagus transmisit, & vicesimo secundo die ad Anchediuam insulam naues appulit. vbi, vt nautas atque milites ex labore reficeret, aliquot diebus commoratus est. Inde Calecutum nauigauit, & tertio decimo tandem die classem in Calecutiensi portu constituit. Quod vbi Regi nunciatum est, duos ex Nairibus suis cum mercatore summæ apud illum authoritatis ex ea Regione, per quam Indus in mari influit (regio Cambaia, homines Guzarates appellantur) in Classem misit, qui præfectum nomine illius salutarent. Capralis remisit illos ad Regem cum Ioanne Sala, equestris ordinis viro, qui Vasci Gamæ, cùm ille viam in Indiam fecit, comes extiterat. Misit præterea cum illis Gasparem Gamam: hoc enim cognomen Iudæus ille qui Zabaio operam dabat, cùm Christianus effectus est, vt Gamæ, quem patronum adoptarat, nomen sequeretur, assumpserat. Cum his autem quatuor ex illis Nairibus, quos Gama in Lusitaniam abduxerat (reliquos enim obsidum loco retinere voluit) cultu & ornatu Lusitano vestitos ad Regem misit, quorum aspectu Rex mirum in modum lætatus est. Nuncijs deinde vltrò citroque missis fuit à Rege constitutum, vt in ædibus quibusdam regijs, quæ sitæ erant in littore, Capralis illum conueniret, & quæ vellet, nomine Emmanuelis exponeret. Erant ædes ornatæ & instructæ magnificè. Rex stipatus

Capralis cū Melindio congressus.

Aethiopia supra Aegyptum.

Capralis quando Calecutium appulerit.

Cambaiæ regionis situs.

Capralis ad Calecutiensem Regem legatio.

vndique magna nobilitatis multitudine, & Dynastis quàm plurimis circunseptus, in eas ædes se contulit. Tubicines antecedebant cum tubis partim aureis, partim argenteis, singulari opere factis, qui earum modulatione & concentu lætitiam, qua Rex affectus erat, vt videbatur, demonstrabant. Venit Capralis cum aliquot ducibus: vnum porrò ducem, Sancium Thoaram nomine, vt interim præfecti munere fungeretur, in classe reliquit. Vbi primùm terram attigit, multi viri nobiles atque Dynastæ obuiam illi prodierunt. Is quidem lectica sublatus est, illi verò omnes pedibus in ædes Regias eum prosequuti sunt. Domus erat aureis & sericis peripetasmatis ornata. Regis cultus miro gemmarum splendore collucebat. Postquam Capralis Regem salutauit, fuit in argentea sella propè illum collocatus. Tum Gaspare interprete accersito, quæsiuit de illo Rex ea, quæ solent amici in familiari congressu percontari; num benè valeret: num ex animi sententia nauigâsset: num Emmanuel frater suus eo tempore, quo classis Olysippone soluerat, fuisset optima valetudine. Tum Emmanuelis literis per interpretem explicatis, agi de fœdere cœptum est. Rex admodum prolixè omnia de sua voluntate promittebat, plusq; dabat, quàm erat à Caprale postulatum. Omnibus Portugalensibus potestatem fecit liberè in ciuitate negotiandi: se enim curaturum, vt sine vllo periculo commodè rem gererent. Aedes præterea satis magnas nostris propè littus assignauit, in quibus habitare, & merces asseruare possent. Et quia Saracenus, cuius ædes erant, continuò fraudes in nostros machinari cœpit, alias maiores, & littori viciniores Regi Emmanueli donauit, in quibus omnes, qui illius negotia procurarent, habitare laxius, & negotia gerere commodius possent. Hanc verò donationem literis in aurea tabula incisis ad sempiternam memoriam consignauit. Saraceno autem ditissimo, nomine Coiebiquio, qui erat studio Lusitani nominis incensus, & ob id fuit postea omnibus bonis euersus, cuius ædes erant, cumulatè satisfecit. Sanxit

Capralis cũ Rege Calecutiensi colloquium.

Aedes Calecutij à Rege Emmanueli donatæ.

xit præterea, vt in earum fastigio vexillum insignibus Regis Emmanuelis illustratum figeretur, vt esset omnibus testatum, eas ad Emmanuelem pertinere, seque, vt monimentum Regis sibi charissimi in ea ciuitate perpetuò conseruaretur, effecturum. DVM hæc geruntur, fuit Regi nuncius allatus, soluisse Cochimo nauem ingentem onerariam, quæ elephantem, ad bella gerenda præferocem conuehebat, & in regnum Cambaiæ nauigabat. Hac re comperta, misit ad Capralem, qui nomine illius peteret per amicitiam institutam, vt eam caperet. Esse namq; hominum, in quos odio iustissimo erat incensus. Vt autem scire posset, quo animo nostri nauem aggrederentur, aliquot Saracenos ex suis domesticis, vt prælium spectarent, immisit. Capralis vnam tantùm paruam nauem ad eam rem gerendam expediuit, cuius nauarchus appellabatur Petrus Ataideus. Huic autem tres comites adiunxit: vni nomen erat Odoardus Paciecus, alteri Vascus Syluaria, tertius fuit Ioannes Sala. Rex vbi vidit vnam tantum nauem, & eam non magnam, à reliqua classe, vt nauem maximam, magno militum præsidio, & telis, & tormentis, & multis præterea armis egregiè munitam inuaderet, segregari, vehementer admiratus est. Itaque exitum rei animo suspensus expectabat. Nostri vix arma sumpserant, cùm nauis hostium in conspectum se dedit. Nostri expansis subitò velis in eam feruntur, nō ita tamen, vt cominus eam oppugnare contenderent, ne telis hostium è superiori loco missis opprimerentur: sed mediocri interuallo disiuncti, in eam pilas partim lapideas, partim ferreas iaciunt, & glandibus etiā plumbeis acerrimè pugnant. Multos interimunt, multos conuulnerant, nauem multis in locis perforant, & nunc à dextera parte, nunc à læua eos impetu facto perterrent. Hostes in principio nostros contemnere visi sunt, & sublatis clamoribus, probra iacere, arma corripere, tela vibrare, tormentis nostros impetere cœperunt. Sed postquam se tantis damnis affectos animaduerterunt, omnē salutis spem in fuga collocarūt.

De magna naui à Lusitanis in gratiam Calecutij Regis expugnata.

Nostra

Cananoris portus. Nostra nauis eam insequuta, Cananoris portum, qui abest Calecutio Septentriones versus passuum circiter quadraginta millia sub noctem subire compulit, vbi quatuor Arabum naues in anchoris consistebant. Nostri vigilabant, ne de nocte nauis elaberetur. Vbi diluxit, in eam passis velis incurrunt, tantaque formidine perterrent, vt à nauibus, ad quas se receperant, diuulsa altum peteret. Sed Portugalensis nauis cùm eam cursu longè superaret, ita se illi semper infestis tormentis opponebat, vt non quò vellent hostes, sed quo nostri eam flectere proram cogerent, nauigaret, donec tandem victam & superatam præ se agentes, in Calecutij portum intrare compulerunt. Obstupuit Rex, & ab ijs, qui se iussu illius prælij spectatores præbuerãt, exquisiuit, quo pacto res gesta fuerat: Respondent, nunquam se parem in hominibus vllis industriam, neque fortiorem animum, neque maiorem in periculis adeundis alacritatem perspexisse. Rex misit ad Capralem, qui nomine illius ab eo contenderet, vt homines eos, qui se in eo prælio excellentius gesserant, ad illum venire præciperet: cupere namque homines videre, dignos, qui ab omnibus Regibus summis ornamentis afficerentur. Satisfecit postulato Capralis. Rex omnes laudibus & muneribus ornauit, in primis tamen Paciecum, cuius, vt Arabes, qui interfuerant prælio, referebant, clarior virtus extiterat. Sed quò magis hoc facto Lusitanos efferebat, eò grauius eis periculum odio & inuidia mercatorum Arabum intentum fuit. Nam cùm eos extinctos propter religionis dissidium cuperent, tum ne apud Regem tantam gratiam inirent, vt ipsi excluderentur, anxiè formidabant. Itaque modis omnibus nostris erant impedimento, quò minus eum numerum piperis, & aromatum reliquorum, quem emere cupiebant, ab incolis acciperent. Ob id igitur omnes fraudes excogitabant, calumnijs animũ Regis exulcerabant, & latrocinij crimen omnibus Lusitanis intendebant. Ad hęc multò maiora pretia aromatum dominis polliceri, omnia clam coemere, & com-

Regis Calecutiensis erga Lusitanos munificẽtia.

Arabum in Lusitanos calumniæ & fraudes.

compressa tenere, ne quidquam ad Lusitanos perueniret. Rex in eorum dolis conniuere, fidemque datam fallere. Iam antea Caprali in perfidiæ suspicionem venerat, antequam domus esset nostris assignata, eò quòd obsides, quos habebat in naui, se in mare deiecerant, vt ad suos nando confugerent: è quibus aliqui capti sunt, alij euaserunt, neque tamen Rex eos restituit, aut Caprali, vt debuerat, satisfecit. His rebus offensus Capralis, ad Regem misit, qui de iniurijs sibi factis quereretur. Illum dedisse fidem, se curaturum, vt naues Portugalenses intra viginti dies onus acciperent: tres menses esse consumptos, nullamque nauem oneratam esse, cùm ante suos oculos Arabum naues onerari conspiceret: quod etiam contra percussum fœdus esset. In fœdere namque cautum fuisse, ne vllis nationibus aliquod piperis aut zingiberis pondus vllo pretio tribueretur, antequam Portugalensibus nauibus iustum pondus esset impositum. Illum igitur orare, vt fidei suæ atque dignitati consuleret. Iter enim instare, neque se posse diutius in eo portu consistere. Rex cùm hoc accepisset, se ea iniuria grauiter commoueri simulauit: dixitque, se imprudente flagitia illa ab hominibus fraudulentis admissa fuisse. Et quando Saraceni tam scelerati & audaces extitissent, vt contra illius imperium naues onerarent, se facere potestatem Lusitanis Arabum naues, persoluto mercatoribus aromatum pretio, exonerandi, vt citius indè nauibus onustis soluere possent. Hoc audito Capralis veritus est ne Regis indulgentia ad fraudem pertineret, vt videlicet Arabum animos irritaret, & aliqua turba commoueretur, quo nostri possent ab illis, qui erant multò plures, & potentiores, opprimi, & sceleris culpa vel in nostros, qui materiam turbulenti dissidij dedissent, vel in Arabes, qui Regis iniussu se vindicacare ausi fuissent, deriuari. Itaque se continebat, neq; quid optimum factu esset, satis explicabat. Arius interim Correa, qui in ædibus relictus erat, vt Emmanuelis Regis negotia procuraret, à Caprali summo opere

Regis Calecutiensis perfidia.

Capralis de Rege Calecutij querela.

Ficta Regis excusatio.

pere contendebat, vt ea indulgentia Regis vteretur, & à Saracenis viribus eriperet, quod illi fraudibus auertebant. Aliter enim futurum, vt naues in Portugaliam inanes redirent, & nullo lucro tantæ impensæ factæ compensarentur. Cùm Capralis hæreret, & cunctaretur, Correa instabat, & obtestabatur eum, ne pateretur nomen suum nomine timiditatis & inertiæ maculari, néue Regem Emmanuelem eo commodo priuari, quod ostendebatur. Ad hæc testes, & à scribis testimonia publicis literis consignata postulabat, vt esset testatum omnibus, non per se stetisse, quò minus Regis negotia commodè fierent, sed ducis ipsius culpa. Capralis igitur Correæ querimonijs, & obtestationibus impulsus, aliquid sibi gerendum arbitratus est, vt crimen, quod intendi facilè poterat, aliquo modo dilueret. Erat autem iam paululum extra portum nauis mercibus onusta, quæ anchoras soluere, & vela facere instituebat, cùm Capralis per vnum ex suis domesticis Nauarcho atq; magistro denunciauit, ne inde abirent. Sibi namque factam fuisse à Rege potestatem naues omnes, quæ in illo mari consistebant, retinendi. Nauis autem Dominus erat Saracenus quidam ditissimus, qui multum gratia & authoritate Calecutij apud Regios poterat. Dux atq; magister, & reliqui omnes Capralis imperium irrident. Capralis scaphas expedire & armari iubet, & nautas atque milites confestim misit, qui nauem funibus alligatam in portum remulco traherent: quod illi sine vlla mora conficiunt. Saracenus, cùm id factum esse cognouisset, graui iracundia commotus, omnes suos propinquos atque necessarios accersit: rem exponit: de nostrorum iniuria & iniquitate conqueritur: contumeliæ indignitatem verbis exaggerat. Pro se quisque quantum potest illius animum, iam satis sua sponte incensum, verbis inflammat, morique satius esse dicit, quàm tam insignem contumeliam pati. Itaque omnes continuò ad Regem adeunt, facinus esse indignum clamitant; tantum animum Christianos homines assumpsisse, vt in Calecutij regno

Saracenici tumultus occasio.

Saracenorũ apud Calecucutij Regem

no homines in ipsius Regis patrocinio latentes inuaderent, & quasi iam regnum possideret, ita cogere imperijs, minitari liberis, vinctas naues abducere, & in ipsius Regis oculis, vim hominibus, qui illius imperio continebantur, inferre. Eam verò iniuriam non tam ad illos, quàm ad ipsius Regis contumeliam pertinere. Quam si non statim vindicaret, fore, vt maiora facinora molirentur, & in ipsum arma conuerterent. Clemētia illius factum esse dicunt, quòd homines externi, & à moribus Indicis abhorrentes, omniumque præsidio destituti, Regem præpotentem despicerent, tantumque sibi in ipsius Regis imperio, atque tam insolenter arrogarent. Rex ita respondit, vt facilè intelligerent, eum non grauiter esse laturum, si quidquam sceleris fuisset ab illis in nostrorum perniciem comparatum. Omnes igitur confertim in ædes, vbi nostri nihil hostile suspicantes, iussu Regis habitabant, irruunt, Nairesq; multos sibi socios adiungunt. Correa sublato signo discrimen, in quo versabatur classi denunciat. Erant autem Lusitani, qui cum illo erant, ad septuaginta Saracenorum verò cum Nairibus ad quatuor millia conuenēre Capralis quartana laborabat. Itaque præcepit Sancio Tobari, vt cum omnibus scaphis in littus properaret, vt subsidio nostris occurreret, & fugientes exciperet. At Saraceni cædere ianuam securibus, conuellere parietes trabibus, tela conijcere, & summa contentione pugnare, vt prius quàm auxilium venire posset, omnes interficerent. At nostri acri animo restiterunt, & quia videbant sibi moriendum esse, ne inulti caderent, fortissimè dimicabant. Paries interim ex vna parte machinis admotis disiectus fuit. Hostes ferociter irruunt, Lusitanosque cædunt. At qui ex illis euadere potuerunt, globo facto ad mare se conferunt, vbi iam multi ex Lusitanis, qui subsidio veniebant, impetum in hostes fecerunt, vt illis parumper repressis, suos in scaphas recipere facilius possent. Ceciderunt ex nostris ad quinquaginta, in quibus Arius Correa fuit. Viginti tantùm euasēre, saucij tamen, eorumque bona pars ex

de Lusitanis querela.

Saracenorū in Lusitanos impetus & pugna.

Lusitanorū cædes.

Arij Correæ mors.

ex eisdem vulneribus interijt. Henricus monachorum præfectus, aliquot vulnera accepit. Arius Correa duxerat secum in Indiam filium, nomine Antonium Corream, annos natum decem: quem eques quidam, cui nomen erat Nonius Leitanus, in hoc tanto discrimine summa contentione protexit, & incolumem ad littus usque perduxit. Hic cùm hæsitaret, neque posset puerum in scapham perferre, nauta quidam pueri orbitatem miseratus, accurrit, illumque cum magno vitæ periculo humeris sublatum in scapham imposuit. Fuit hic Antonius postea vir admodum strenuus, multasque res memorabiles in bellis effecit. Fuit hoc tantum scelus à gente perditissima conflatum xvij die Decembris, anno à CHRISTO nato M. D. Capralis tulit admodum dolenter hunc casum, & febri multò vehementius afflictari cœpit, & Correæ mortem lachrymis prosequutus est: non tamē quidquam hostile moliri voluit, expectans, an Rex se aliqua tolerabili excusatione defenderet, & in authores sceleris animaduerteret. Cùm autem ex Regis silentio & taciturnitate intelligeret, illum tam scelesti facinoris esse non modò conscium, sed etiam fautorē, postridie ex ducum consilio, decem Arabum magnas naues, quæ erant in portu, aggressus est. Fuit vtrinque summa virium contentione dimicatum. Lusitani tamen magno impetu in naues irrumpunt, multorumq; nece suorum mortem vlciscuntur, & supra sexcentos ferro concidunt: deinde naues exonerant, & paucos, qui se metu occultauerant, capiunt, & per omnes naues distribuunt, vt ministrorum nauticis in rebus penuriam supplerent. Tres elephanti fuerunt inuenti, quibus occisis & salitis, nostri (erat enim magna commeatus inopia) vescerentur. Postremò sub noctem naues omnes incensæ sunt, inter quas fuit nauis Arabis illius, qui tantam discordiam concitârat. Appellabatur autem Cogeecemus Midius. Exterruit hoc incendium omnes, tam ciues, quā peregrinos, qui Calecutij morabātur. Conueniunt vndique: clamores ingentes tollunt: nauium iacturam

Antonij Correæ periculum.

Initium belli aduersus Regem Calecutium gesti.

Victoria Lusitanorum naualis.

plan-

plangoribus atque lamentis prosequuntur: manus in cælum tendunt, & diras imprecantur: nemo tamen ad resistendum se comparat. Incensis in Regis conspectu nauibus, cùm primùm diluxit, naues ordine constitutæ sunt, vt vrbem tormentis, quàm acerrimè fieri posset, concuterent. Multas ædes disturbârunt: multos mortales occiderunt: magnamque multis in locis stragem ediderunt. Rex ipse, cùm ad illius pedes vnus ex suis familiaribus ictu ingentis pilæ dilaceratus concidisset, metu perterritus omnem salutis spem in præcipiti fuga collocauit. HIS rebus gestis, Capralis Cochimum versus nauigare instituit. Acceperat enim, Cochimi Regem amicitiam Lusitanorum expetere. Abest autem vrbs hæc Calecutio Austrum versus circiter passuum septuaginta millia. Vndique vero flexibus fluuij, qui non longè ab illa in mare influit, alluitur. Portum habet optimum, & stationem nauium tutissimam. Solum est macrum & sterile, arborum tamen viriditate ad aspectum iucundum. Abundat pipere. Regis opes erant tenues, & Calecutij regi tributa pendebat. Mores gentis sunt Calecutiensium moribus & institutis vitæ persimiles. Capralis Cochimi portum ingressus, ad Regem misit Indum, Michaelem nomine, qui de suo in regnum illius aduentu eum certiorem faceret, & simul peteret, vt piper, & aliquot aromatum pondus iusto pretio venderet, vt posset aliquot naues onerare. Fuerat hic Michael vir abstinentia mirabili, addictus religioni, quam sequuntur illi, qui Iogues ab Indis appellantur. Præ se ferunt hi singularem rerum humanarum contemptionem. Nullas opes possident: emendicatis cibis victitant: per omnia fora cursant, vt suæ sectæ disciplinam omnium auribus inculcent. Maxima eorum pars præstigijs illudit hominibus imperitis, eorumque dementia ad suum quæstum abutitur. At Michael cùm simplici animo in religionis fallacissimæ rationem fuisset ingressus, eam fraudibus illius compertis improbauit, aurésque dedit hominibus Lusitanis, qui reli-

Calecutij oppugnatio.

Cochimum vrbs.

Capralis ad Cochimi Regem nuncius.

Ioguium mores & religio.

gionem reliquis purius obseruabant, eorumq; cohortationibus inductus, CHRISTI religionem suscepit. Is cùm Cochimi Regem Capralis nomine salutaret, ad eumq; illius postulata deferret, responsum humanitatis & officij plenissimum tulit. Regem dixit non modò de illius aduentu plurimùm gaudere, sed omnia illi admodum munificè atq; largè polliceri. Itaque fœdere facili negotio constituto, Capralis misit in ciuitatem, qui Regi aliquot argentea vasa deferrent, & aromata, quæ possent in ea reperiri, vsitato pretio compararent. Rex Lusitanos ad id negotium missos in domo satis ampla, & non vsquequaque immunita collocari præcepit, eisq; Naires, qui eos armis, vbi opus esset, tuerentur, assignauit. Dum omnia summa Regis fide, quæ in rem erant, ad Capralis voluntatem administrantur, veniunt legati à Rege Cananoris, & Rege Coulami, quorum vterque Regis sui nomine & stabilem amicitiam, & fidele commercium nostris hominibus ostendebat: & ad onerandas in suo regno naues eos inuitabat. Vtrique Capralis, vt par erat, gratias egit. Se verò, quò minus eorū beneficijs vteretur, humanitate Principis illius, apud quem iam negotium gerebat, impediri. Ita tamen se obligatum profiteri, atque si beneficium illud, quod offerebant, accepisset. Quòd si ei aliquid ex eo pondere, quod emere statuebat, defuisset, tunc se eorum voluntatem minimè aspernaturum. Dū naues summo labore & industria onerantur, aduenêre duo fratres Christiani, ex illis qui Thomæ disciplinis imbuti, summa per tot annos constantia Christi religionem eadem perpetuò fide colūt: & à Caprali postularunt, vt vellet eos secum in Portugaliam ducere, vt inde Romam atq; Ierosolymam petere possent: vt ea loca inuiserent, vbi Christus, discipuliq; illius instituissent. Quod Capralis eis summa voluntate concessit. Erant autem è ciuitate, quam Cranganorem appellant, quæ Cochimo viginti passuum millibus aberat. Cùm verò onus fuisset nauibus impositum, fuit Rex factus certior, Calecutij Regem classem viginti magnarum nauium,

Fœdus Lusitanorum cū Rege Cochimi.

Cananoris et Coulami Regum ad Capralem legatio.

Duo Indi Christiani D. Thomæ disciplinis imbuti.

Cranganor vrbs.

Calecutia

nauium, & nauigiorum præterea minorum magnum numerum comparasse, quò suorum cædem vindicaret. Exercitum verò, qui classe vehebatur, esse quindecim hominum millia. Id Cochimi Rex Caprali per suos domesticos confestim nunciauit. Capralis vbi id accepit, omnes ad prælium parari iubet. Sibi namque in animo esse, cum Calecutiensi classe dimicare. Antennis igitur sublatis, in eos inuehitur. Ventis tamen expulsus, non potuit ad illos accedere. Illi verò cùm cernerent, quàm præsenti animo nostri in eos inuadere conarentur, & simul tormentorum vim & impetum formidarent, quamuis secundus ventus eorum naues in nostras impelleret, neque eas petere, nec vllo pacto prælium inire voluerunt. Capralis igitur sine vllius impedimento in Portugaliam iter facere instituit. Cochimi autem reliquit duos Lusitanos honesto loco natos, vnum nomine Gundissaluum Barbosam, alterum verò Laurentium Morenum, cum certo Lusitanorum numero; qui negotia Regis Emmanuelis administrarent. Cùm autem Cananoris oram legeret, fuit à Rege inuitatus, vt ibi, quod deerat ad iustum pondus, acciperet. Capralis inuitantis liberalitatem minimè repudiauit, portumque vrbis illius subiuit anno à CHRISTO nato, M.D. I. Erat vrbs ingens, multisq; habitatoribus frequentari solita. Magnus sinus in vrbem influens, portum optimum efficit. Regio est omnibus rebus, quæ ad victum pertinent, abundans. Rex erat opulentus, & immunis, & a moribus & institutis aliorum Regum, qui Malabaribus imperant, minimè abhorrens. Hîc emit Capralis certum pondus zingiberis atque cinnamomi. Rex vbi vidit illum non tantum onus, quantum illi offerebatur, accipere, arbitratus est, id pecuniæ inopia fieri. Misit igitur ad illum, qui diceret, se compertum habere, illum Calecutij pecunia & bonis omnibus fuisse spoliatum. Proindè sibi fore gratissimum, si vellet vti suis pecunijs, perindè atq; si Regis Emmanuelis essent. Egit illi gratias Capralis, & ostendit nuncijs magnum numerum au-

classis in Lusitanos.

Cananorensis Regis erga Lusitanos liberalitas.

Cananoris descriptio.

Cananorensis Regis ad Emmanuelē legatio.

Saracenica nauis capta, & dimissa.

Capralis in Lusitaniam reditus.

Tertia Lusitana classis in Indiam missa.

rorum numorum, vt posset Rex intelligere, se non rei nūmariæ difficultate impeditū, sed quòd naues essent iam satis oneratæ, emere plura noluisse. Rex vt cum Emmanuele pacem firmaret, Legatum cum Caprale in Portugaliam misit. Indè profecti sunt xvi. die Ianuarij. Cùm verò Capralis non longè à Melindensi portu abesset, nauem satis magnam mercibus onustam cepit. Quam cùm intellexisset esse Saraceni cuiusdam viri valdè potentis, nomine Milicupij, qui in Cambaiæ regno domicilium habebat, & oppidum nomine Barochium possidebat, eam liberam dimisit: præfectoq; dixit, Regi Emmanueli nullum bellum in India nisi cū Calecutij Rege, & cum Arabibus illis, qui erant à Meca, futurum, à quibus grauissimas iniurias acceperat. Hìc sæua tempestas excitata classem iactauit, & nauem, cui præerat Sancius Thoarius, in vadis allisit. Nauem fractam Capralis, cùm primùm fieri potuit, incendere iussit, ne quidquam ad hostiū manus perueniret. Mombazæ tamen Rex postea multis vrinatoribus, multisque machinis vsus, tormenta ex aquis extraxit. Indè Capralis cùm Melinden petere, ventis exclusus, minimè posset, Mozambiquem versus cursum tenuit: vbi refectis nauibus Sancium Thoarium in alia naui misit, qui situm Zofalæ diligenter exploraret, atque inde se in patriam conferret. Ipse verò aquatione facta sine vlla cunctatione domum redire constituit, varijsque tempestatibus vsus, Olysipponem tandem peruenit pridiè Kalend. Augusti. Cuius aduentu Rex variè affectus est. Ex eorum nanque, qui euaserant, incolumitate voluptatem magnam cepit: eorum verò casum, qui partim fluctibus obruti, partim insidijs oppressi perierant, admodum dolenter tulit. Miserat autem eodem anno Rex Emmanuel in Indiam aliam classem perexiguam, cui præerat vir acer, nominè Ioannes Nouius. Erant autem tres naues tantùm. Cùm enim confideret, in ea classe, cum qua Capralis anno proximo missus fuerat, satis præsidij fore vel ad pacem cum Calecutij Rege constituendam, vel ad spiritus Regis insolentis &

ris & elati comprimendos; tunc illud trium nauium supplementum sufficere arbitratus est. Sed cùm è Caprali cognouisset insidias, quibus circumuentus fuerat, vidit tantum scelus maioribus opibus vindicandum. Itaq; anno sequente, qui fuit à Christo nato, M. D. II. misit rursus Vascum Gamam in Indiam cū classe decem nauium. Omnes præter nauem prætoriam, in qua Gama vehebatur, fuêre hominibus fortibus attributæ, qui illis præessent. Aliam præterea classem instrui præcepit, cui vir egregiè fortis, Vincentius Soderius nomine præerat. Fuit autem hoc illi munus assignatum, vt teneret Indicum mare, acerrimumque bellum Saracenis, qui in Indiam nauigabant, inferret. Hę quindecim naues instructæ rebus omnibus, è Bethlehemitico portu soluerunt quarto Idus Februarij. Neq; ijs classibus contentus Emmanuel, aliam classem quinq; nauium comparari iussit, cui Stephanum Gamam, Vasci Gamæ fratrem patruelem, præfecit, qui Kalendis Aprilis eiusdem anni Olysippone profectus, eundem cursum tenuit. Animus enim Regis acer, & maximarum rerum cupidus, &, quod caput est, ad spem, quam in diuino nomine collocauerat, excitatus, nihil magis ad officium suum pertinere arbitrabatur, quàm vt regionem illam armis expugnaret, Christianique nominis hostes opprimeret, & orientis Solis plagas Christi nomine compleret. Eodem anno Olysippone peperit Regina Maria primum filium, in cuius ortu tam sæua tempestas excitata fuit, quantam nunquam homines summa senectute præditi in vita meminerant. Cælum enim tenebris densissimis obductum tam crebrò tonabat, atque fulgurabat, vt eos etiam, qui fortes existimabantur, ingenti formidine perterreret. Ad hæc, multa loca de cælo tacta fuêre: excitati turbines arbores euellerunt: imbres effusi non vias tantùm, sed ædes etiam quàmplurimas aquis impleuerunt. Reddita verò tranquillitate, non solùm Emmanuel, sed omnis ciuitas ex Principis ortu, summo gaudio cumulata fuit. Octauo die fuit infans sacro fonte ablutus, &

Annus à nato Christo. 1502.

Duæ nouæ classes in Indiam missæ.

Alia classis Emmanuelis Indica.

Pium Emmanuelis studium.

RES EVROPEAE.

Natus Emmanueli filius.

Prodigiosa tempestas.

torum numorum, vt posset Rex intelligere, se non rei nummariæ difficultate impeditũ, sed quòd naues essent iam satis oneratæ, emere plura noluisse. Rex vt cum Emmanuele pacem firmaret, Legatum cum Caprale in Portugaliam misit. Indè profecti sunt xvi. die Ianuarij. Cùm verò Capralis non longè à Melindensi portu abesset, nauem satis magnam mercibus onustam cepit. Quam cùm intellexisset esse Saraceni cuiusdam viri valdè potentis, nomine Milicupij, qui in Cambaiæ regno domicilium habebat, & oppidum nomine Barochium possidebat, eam liberam dimisit: præfectoq; dixit, Regi Emmanueli nullum bellum in India nisi cũ Calecutij Rege, & cum Arabibus illis, qui erant à Meca, futurum, à quibus grauissimas iniurias acceperat. Hîc sæua tempestas excitata classem iactauit, & nauem, cui præerat Sancius Thoarius, in vadis allisit. Nauem fractam Capralis, cùm primùm fieri potuit, incendere iussit, ne quidquam ad hostiũ manus perueniret. Mombazæ tamen Rex postea multis vrinatoribus, multisque machinis vsus, tormenta ex aquis extraxit. Indè Capralis cùm Melinden petere, ventis exclusus, minimè posset, Mozambiquem versus cursum tenuit: vbi refectis nauibus Sancium Thoarium in alia naui misit, qui situm Zofalæ diligenter exploraret, atque inde se in patriam conferret. Ipse verò aquatione facta sine vlla cunctatione domum redire constituit, varijsque tempestatibus vsus, Olysipponem tandem peruenit pridiè Kalend. Augusti. Cuius aduentu Rex variè affectus est. Ex eorum nanque, qui euaserant, incolumitate voluptatem magnam cepit: eorum verò casum, qui partim fluctibus obruti, partim insidijs oppressi perierant, admodum dolenter tulit. Miserat autem eodem anno Rex Emmanuel in Indiam aliam classem perexiguam, cui præerat vir acer, nomine Ioannes Nouius. Erant autem tres naues tantum. Cùm enim considerret, in ea classe, cum qua Capralis anno proximo missus fuerat, satis præsidij fore vel ad pacem cum Calecutij Rege constituendam, vel ad spiritus Regis insolentis &c

Cananorensis Regis ad Emmanuelẽ legatio.

Saracenica nauis capta, & dimissa.

Capralis in Lusitaniam reditus.

Tertia Lusitana classis in Indiam missa.

ris & elati comprimendos; tunc illud trium nauium supplementum sufficere arbitratus est. Sed cùm è Caprah cognouisset insidias, quibus circunuentus fuerat, vidit tantum scelus maioribus opibus vindicandum. Itaq; anno sequente, qui fuit à Christo nato, M. D. II. misit rursus Vascum Gamam in Indiam cũ classe decem nauium. Omnes præter nauem prætoriam, in qua Gama vehebatur, fuêre hominibus fortibus attributæ, qui illis præessent. Aliam præterea classem instrui præcepit, cui vir egregiè fortis, Vincentius Soderius nomine præerat. Fuit autem hoc illi munus assignatum, vt teneret Indicum mare, acerrimumque bellum Saracenis, qui in Indiam nauigabant, inferret. Hę quindecim naues instructæ rebus omnibus, è Bethlehemitico portu soluerunt quarto Idus Februarij. Neq; ijs classibus contentus Emmanuel, aliam classem quinq; nauium comparari iussit, cui Stephanum Gamam, Vasci Gamæ fratrem patruelem, præfecit, qui Kalendis Aprilis eiusdem anni Olysippone profectus, eundem cursum tenuit. Animus enim Regis acer, & maximarum rerum cupidus, &, quod caput est, ad spem, quam in diuino nomine collocauerat, excitatus, nihil magis ad officium suum pertinere arbitrabatur, quàm vt regionem illam armis expugnaret, Christianique nominis hostes opprimeret, & orientis Solis plagas Christi nomine compleret. Eodem anno Olysippone peperit Regina Maria primum filium, in cuius ortu tam sæua tempestas excitata fuit, quantam nunquam homines summa senectute præditi in vita meminerant. Cælum enim tenebris densissimis obductum tam crebrò tonabat, atque fulgurabat, vt eos etiam, qui fortes existimabantur, ingenti formidine perterreret. Ad hæc, multa loca de cælo tacta fuêre: excitati turbines arbores euellerunt: imbres effusi non vias tantùm, sed ædes etiam quàmplurimas aquis impleuerunt. Reddita verò tranquillitate, non solùm Emmanuel, sed omnis ciuitas ex Principis ortu, summo gaudio cumulata fuit. Octauo die fuit infans sacro fonte ablutus, &

Annus à nato Christo. 1502.

Duæ nouæ classes in Indiam missæ.

Alia classis Emmanuelis Indica.

Pium Emmanuelis studium.

RES EVROPEAE.

Natus Emmanueli filius.

Prodigiosa tempestas.

Ioannis nomen obtinuit. Inter reliquos autem, quos Emmanuel diuinæ cognationis filio affines esse voluit, fuit Petrus Pascalius Venetus legatus, qui fuerat ad eum missus, vt ei Reipubl. nomine summas gratias ageret pro classe, quam in auxilium illius, vt dictum est, miserat & ostenderet, S.P.Q.Venetum fore semper ei hoc tam singulari beneficio deuinctum. Hunc Legatum Rex manu propria equestris dignitatis insignibus ornauit, multisque muneribus affecit. Quibus beneficijs allectus, multa de singulari illius virtute, cùm esset Venetijs, commemorauit, & effecit, vt instituta cum Venetis amicitia, sanctiore quodam fœdere firmaretur. Hoc autem die, quo Princeps Ioannes aquis salutaribus expiatus est, ædes regiæ subito incendio inflammari cœperunt. Sed fuit multorum hominum opera continuò restinctum. Eodem anno aliam classem Rex Emmanuel comparauit, quæ Gaditanum fretum peruagaretur, vt Maurorum ferociam comprimeret. Sed nihil, quod dignum sit memoria, per illam gestum fuisse constat. IOANNES interim Nouius secundis ventis vsus, postquam regionem æquinoctiali circulo subiectam transmisit, in insulam nostris incognitam delatus est, cui Conceptionis nomen indidit. Indè Mozambiquem petijt. Sed antequam eò perueniret, naues ad terram aquandi gratia conuertit, ad eum locum, quem S. Blasij aquationem nominant. Ibi calceum vetustum è frondibus cuiusdam arboris alligatum cernit. Non temerè visum est, itaque calceum solui, & ad se deferri iubet. Erant in illo literæ Petri Ataidæi manu scriptæ, quibus admonebat omnes duces Lusitanos, qui eò deflecterent, vt Calecutij portum vitarent. Regem esse sceleratum & immanem, in nostrosque pestem primò insidijs, deinde summis viribus fuisse machinatum. Cùm vero Quiloam perueniret, offendit vnum ex illis exulibus, qui varijs in locis relicti fuerant. Is Capralis literas in eandem sententiam scriptas Nouio dedit. Ad Melindem verò cùm naues appelleret, fuit à Rege de omnib.

Petrus Pascalius Venetus ad Emmanuelem Legatus.

Regia Emmanuelis incensa.

RES INDICAE.

Insula Conceptionis inuenta.

Petri Ataidæi literæ casu inuentæ de fraudibus Calecutij Regis.

fraudibus & insidijs, quas Rex Calecutij Caprali fecerat, admonitus. Indè in Anchedinam se aquãdi gratia contulit: & inde Cananorem versus iter instituit. Rex ita illum excepit, vt nullum officium hominis amantissimi prætermitteret. Ibi Lusitanus nomine Gundissaluus Peixotus, qui eo tempore, quo Arius Correa fuit interfectus, opera Coiebequij occultatus fuerat, ne in candẽ calamitatem incideret, venit Calecutiò ad Nouium, Regis Calecutiensis iussu, qui diceret illum tumultũ, in quo Arius Correa ceciderat, fuisse, Rege imprudente, multitudinis furore & amentia concitatũ, animumque illius nunquam fuisse ã studio Regis Emmanuelis alienum; eique gratissimum fore, si Nouius vellet Calecutium petere. Futurum namque, vt omnia, quæ vellet, ab illo facillimè impetraret, & onus acciperet, ex quo posset maximum lucrum ad regias opes accedere. Hæc vbi regis nomine dixit, tum Coiebequij monita diligenter exposuit. Admonebat enim, ne Regi omnium scelestissimo fidẽ adiungeret. Illum nanque cò neruos omnes intendere, vt per amicitiæ simulationẽ omnes Lusitanos, quos posset, crudelissimè necaret. Eum verò qui fidem haberet ei, qui nunquam fidem coluisset, meritas stultitiæ pœnas daturum. Nouius nullum responsum dare, neque Peixotus Calecutium redire voluit. Nouius cùm Cochimum versus cursum teneret, in Calecutiensem nauem incidit: quam armis expugnatam, & spoliatam incendere iussit, & ad Cochimensem portum tandem peruenit. Cuius conspectu nostri tanta lætitia affecti sunt, vt existimarent, se tuncè mortis ipsius faucibus ereptos. Quamuis enim Rex eos humanissimè tractaret, & certis Nairibus tuendos committeret, perfidiam tamen Arabum eorum, qui satis frequentes eam vrbem incolebant, valdè formidabant. Omnia Regis officia in Nonium constitêre, quæ ab homine singulari probitate atque fide prædito postulari, & expectari potuissent. Itaque Nouius negotijs ex animi sententia gestis, & maximis ex parte nauibus oneratis, Cananorem rursus se contulit, vt

Calecutij Regis ad Ioan. Nouium simulatus nuncius, & detectæ fraudes.

Lusitanorũ Cochimi de classis aduentu gaudium.

Nuncius de classe Calecutiensi aduersus Lusitanos.

aromatum aliorum onus acciperet: quod ei fuit largè atq; munificè concessum. Cùm vellet inde discedere, fuit à Cananoris Rege certior factus, Regem Calecutij octoginta parones instruxisse, qui portus aditum obsiderent, vt illum interclusum armis opprimerent. Proindè illum Rex admonebat, vt ad terram propius accederet, vt illi posset ei cum suis auxilium afferre. Nec enim fieri posse, vt is cum quatuor tantùm nauibus tantam hostium classem sustineret. Agit gratias, quas debet Nouius, Regemque monet, vt de nostrorum salute minimè solicitus sit. Se namq; omnem victoriæ spem in summo Deo repositam habere, cuius præsidio se cū multo maiore classe facillimè congressurum. Postero die conspicatus est Nouius portus aditum ab hostibus teneri. Nauium numerus erat supra centum. Nouius ita naues instruxit, vt possent tormentis omnibus vti. Deinde duces singulos admonuit, omnem salutis spē in eo positam esse, vt non cogerentur vllo modo cominus cum tanta multitudine pugnare. Proinde eo ordine curarent tormenta disponi, vt continenter pilæ in hostes iacerentur. Si enim vlla fieret intermissio, magnum periculum vitari non posse. Illi summa vigilantia, quod fuerat imperatum, conficiunt. Fuit hac ratione vsque ad occasum Solis magna nostrorum alacritate & contentione dimicatum. Fuêre ex hostibus, vt postea compertum fuit, quadringenti atque septem & decem homines occisi, & complures plumbeis glandibus vulnerati, aliquot naues depressæ: cùm interim Lusitani nullum incommodum accepissent. Hostes vexillum in pacis signum sustulerūt. Nouius fraudem aliquam ab illis comparari suspicatus, belli signum contrà sustulit, & prælium redintegrare præcepit. Illi nihilominus in eadem pacis significatione perseuerant. Tum Nouius pacis etiam signum tolli iussit. Illi verò per Arabem ad eam rem missum illius noctis inducias petunt: posse namq; pacem postero die sub aliqua iusta conditione, quæ esset in rem vtriusque partis, constitui. Respondet Nouius, eas inducias se minimè

Pugna naualis cum Calecutiensibus, & Lusitanorum victoria.

mè daturum, nisi prius illi ab aditu portus secederent, eique liberum mare permitterent. Facessunt illi continuò, quod Nouius postulârat. Nouius è sinu cum nauibus egressus est, & vtraque classis non longè à portus introitu in anchoris constitit, ita tamen, vt non magnum inter vtranq; spaciũ interesset. Illi tamen contra fidem homines submittebant, qui nando ad naues accederent, anchoraliaq; præciderent: lintres deindè cum facibus instruebant, vt incisis funibus faces continuò iacerentur. Quod scelus, nisi fuisset à nostris summo studio vigilatum, exitum habere potuisset. Itaq; nostri fistulis ferreis, æneisq; tormẽtis eos, quos accedere sentiebant, facillimè propellebant. Ad hunc modum integra nox fuit in laboris huius continuatione consumpta. Hostes verò cùm cernerent, nec apertam vim, nec occultas insidias illis, vt sperârant, processisse, anchoris solutis, idoneumq; ventum nacti, se Calecutium recepêre. Nostri tãto periculo liberati, gratias summas Deo egerunt, & sine vlla mora in Portugaliam velis plenis iter facere instituerunt. Nouius cum non multum in nauigando progressus, vnam nauem Calecutiensem conspiceret, in eam confestim incurrit, & captam spoliauit, & coniectis facibus incendit. Deinde admodum commodè nauigando, Bonæ spei promontorium flexit, & indè in paruam quandam insulam cursu delatus est, cui Sanctæ Helenæ nomen imposuit. Est autem insula ita in medio mari sita, vt diuino consilio constituta videatur, vt Lusitanos homines ex India redeuntes, iactatione, multarumque rerum penuria, quod fieri in tam larga nauigatione opus est, afflictos reficeret. Fluuios namque habet gelidos atque perennes, & syluas atque nemora densissima, cælumq; saluberrimum. Postea vero, quàm hominis cuiusdã, cuius proprio loco mentionem faciemus, cultus accessit, multis porcorum & pecudum gregibus, varijsque fructibus & oleribus abundauit. Itaque nostri in ea aquationem & lignationem commodissimè faciunt, & piscatione, & venatione, & aucupio non oblectantur solùm, sed

Calecutiensium perfidia.

Calecutiensium fuga.

Calecutiensis nauis capta, & incensa.

Insula S. Helenæ.

naues

Nouij felix in Lusitaniā reditum. naues commeatu reficiunt. Ex ea insula Nouius eadē felicitate nauigandi vsus, Olysipponem peruenit xj. die mensis Septemb. anno à Christo nato M.D II. neq; solùm Regi, sed vniuersæ ciuitati tam felici aduentu summam iucunditatem attulit. Hoc anno Emmanuel Compostellam profectus est, vt ad D. Iacobi sepulchrū nuncupata vota persolueret. Conimbricam cùm peruenisset, & sepulchrum Alfonsi Regis sanctissimi & inuictissimi, cuius virtute Mauri fuerunt è Lusitaniæ finibus expulsi, parum magnificè extructum cerneret, id demoliri, & aliud satis amplum & magnificum ædificare iussit. Similiter in Portugalensi ciuitate sepulchrum martyris Pantaleonis, viri summa sanctitate præditi, magnis sumptibus extrui iubet, vt fuerat testamento Regis Ioannis institutum. Porrò autē quacumque iter faciebat, pupillis & viduis benignè consulebat, templa donis & muneribus cumulabat, scelera potentium hominum, quæ fuerant ad illum diem impunita, acerrimo supplicio vindicabat. Compostellæ mansit triduo, sepulchrumq; D. Iacobi singulari significatione religionis inuisit, templumq; donis auxit & lychnum argenteum singulari opere perfectum, qui perpetuò in eo luceret, appendi præcepit. Hospites apud quos diuertebat, multis muneribus affecit: ita denique iter illud habuit, vt vbicunq; pedem poneret, & pietatis, & liberalitatis, & regiæ munificentiæ vestigia impressa relinqueret. Reuersus Olysipponem, incredibilem lætitiam cunctis attulit, qui illius desiderium minimè ferendum existimabant. Principio insequentis anni, rursus eadem consilia de transmissione in Africam, vt bellum per se Mauris inferret, suscepit. Itaque milites conscribi, classem comparari, rei frumentariæ prouideri iussit. Sed hunc illius conatum agrorum vastitas impediuit. Primo enim vere imbres immodici, & tempestates assiduæ, segetes corruperunt. Primò igitur caritas annonæ, deindè fames, non modò homines tenues & egentes, sed etiam diuites afflixit. Multi herbarum radices euellebant, & res alias, quas nunquā gustari

RES EVROPEAE.

Emmanuelis pia quædam liberaliter & iustè facta.

ANNVS à Christo nato 1503.

Fames in Lusitania.

gustari posse cogitârant, sibi comparabant, vt illis sustentarentur. Indè propter ciborum noxiam vim, & corrupti & infecti aeris intemperiem grauissimi morbi consequuti sunt. Quod cùm cerneret Emmanuel, omnem bellicæ rei apparatum necessitate compulsus omisit, & totam industriam in re frumentaria comparāda ponendam arbitratus est. Ex Gallia igitur & è Britānia magnam vim frumenti importādam curauit, qua Regni inopiam subleuaret.

RES INDICAE.

Classis in Indiam & Brasiliam missa.

Hoc anno sex naues in Indiam misit, tribus quidem Alfonsum Albuquercium, alijs verò tribus Franciscum Albuquercium illius fratrem patruelem præfecit. Aliam deinde classem Gundisaluo Coëlio commisit, qua regionem à Caprale exploratam, quam Brasiliam vocant, perlustraret. Sed nauigandi in regionem parùm cognitam impetitia factum est, vt Coëlius ex sex nauibus quatuor vadis allisas amiserit, atq; duas tantùm plenas illis rubris lignis, quæ tellus passim fert, & psittacis, atque simijs in patriam reduxerit.

RES EVROPEAE.

Hoc eodem anno alias duas naues misit Emmanuel in regiones sub Septentrionibus sitas, vt tentarent, possetne quidquam de casu, quo duo fratres, viri nobiles & impigri, aut mortui, aut capti fuerant, explorari. Res enim sic acciderat.

Corteregalis nauigatio ad Septentrionē prima.

Gasper Corteregalis cùm esset egregiè fortis, & gloriæ cupiditate vehementer incensus, ad sui nominis memoriam posteris aliquo facto memorabili prodendam pertinere arbitratus est, aliquas terras incognitas peruestigare. Et quia videbat, omnia fermè littora, quæ ad Austrum spectabant, esse iam nostrorum nauigationibus explorate cognita, animum ad ea perlustranda, quæ ad Septentriones pertinebant, applicuit. Itaq; suis sumptibus nauem instruxit, & commeatu, & armis, & nautis, & militibus egregiè munitam.

Terra viridis, eiusque incolæ.

Anno autem M. D. Olysippone profectus, cursum in Septentrionalem plagam direxit. Ad terramque tandem peruenit, quam propter singularem amœnitatem, viridē appellauit. Homines, vt ipse postea referebat, sunt barbari & inculti, colore candido: qui tamen color ætate propter magnitudinem

nem frigoris infuscatur. Valent plurimùm celeritate, sunt iaculandi peritissimi: iaculis vtuntur in summo perustis, quibus coniectis hostes ita traijciunt, atque si ferro armata fuissent. Pellibus animantium vestiũtur, antra colunt, aut humiles casas stramentis tectas excitant, in quibus habitent. Nulla religione astricti sunt, auguria tamen sequuntur. Vxores legitimo sibi matrimonio copulant. De fide & pudicitia vxorũ valdè solliciti sunt, cùm sint natura suspiciosi. Corteregalis in Portugaliam reuersus, cum ad spem multò plura cognoscendi raperetur, rursus anno, M D I. se in eandem regionem contulit, vt latiùs littora illius omnia peruagaretur, & gẽtis mores & instituta perdisceret. Sed quid illi acciderit, aut quo fato absumptus fuerit, nunquam sciri potuit. At frater illius Michael Corteregalis, qui magnum apud Regem locum tenebat, amore fraterno ductus, vt fratrem inquireret, anno M D I I. duas naues instruxit, quibus in easdem oras nauigaret. Sed nec is vltra comparuit. Emmanuel autem cùm homines nobiles, quos plurimi ob egregiam vtriusque indolem faciebat, ita absumptos animaduertisset, id ægrè admodum tulit: & quod erat boni Principis officium, nihil omittendum ratus est, ex quo posset intelligi, quo genere mortis obijssent, vel quibus custodijs arcerentur. Sed cùm naues omnia illa maria peragrarent, nihil de illorum exitu cognoscere potuerunt. Itaque & illi fratres periêre, & tellus simul nomen amisit, & pro tellure viridi, tellus Corteregalium appellari cœpit. Cùm verò alius eorum frater natu maior, nomine Vascus Ioannes Corteregalis, Regiæ præfectus, aliqua tenui spe de fratrum vita teneretur, eandem nauigationem suscipere instituit: sed fuit à Rege prohibitus, ne sine vllo fructu se in eundem casum demitteret. HOC anno postquam Albuquercij in Indiam iter nauibus sibi, vt dictum est, attributis susceperunt, Emmanuel concilium regni totius indixit, vt populorum fidem sacramento Ioanni suo legitimo hæredi, vt fieri in Hispania solet, obligaret. Quod summa omnium voluntate

Corteregalis secunda ad Septentriones nauigatio.

Comitia regni Lusitanici, eorumque decreta.

luntate factum est. Fuerunt præterea in hoc concilio multa populis salutaria, quæ concilium flagitauerat, instituta. Fuit præterea à populis Rex adiutus certo pecuniæ numero in sumptus, quos in Africano bello faciebat. Gama vero postquam promontorium Bonæ spei flexit, classem diuisit. Vincentio Soderio vndecim naues attribuit, vt Mozambiquem contenderet, ibique illum præstolaretur: quatuor autem sibi referuauit, vt cum illis Zofalam peteret, regionisque situm & naturam cognosceret. Ibi fuit à gentis illius Principe liberaliter acceptus, & amicitia inter vtrunque constituta. Cùm tamen è sinu egrederetur, nauem vnam ad vada allisam in ipsius æstuarij faucibus amisit. Homines verò, & omnia, quæ erant in illa, fuere in alias naues imposita. Indè Mozambiquem profectus, cum vrbis Principe atque rectore collocutus est. Iam enim ille, qui nostris necem comparabat, abscesserat, & alter in locum illius fuerat substitutus, à quo Gama fuit perbenignè acceptus. Dederat autem Gama Soderio curam, vt interim dum ille Zofalam diuertebat, nauē in portu Mozambiquensi ædificaret, ex his, quas Portugalenses Carauelas appellant, ad quam efficiendam fuerat è Lusitania in ea classe materia comportata. Quarum forma hæc est. Carchesijs carent: antennas non habent trāsuersas ad pares angulos, sed obliquè paulum infra summum mali alligatas. Vela sunt in speciem triāguli facta, cuius basis non multum ab infimis armamentis eminet. Antennæ sunt in infima parte, qua secundum latera nauis obuersantur, instar mali, crassiores: inde paulatim attenuantur ad summum. Hoc autem nauium genere Portugalenses propter nimiam celeritatem in rebus bellicis vtuntur. Antennarum namq; partem infimam facillime vel ad proram, vel ad puppim versant, vel in medio lateris nauis alligant: & nūc a dextera ad læuam, modo à læua ad dexteram celerrimè detorquent: & vela, quæ quidem sunt ex imis angulis, qui sunt Antennis oppositi, colligata, facillime vel laxant, vel contrahunt, prout nauigationi expedi-

RES INDICAE.

Zofalæ Principis fœdus cum Lusitanis.

Nauium, quas Carauelas vocant, descriptio.

expedire vident:& quocunque ventus se dat, eò velorũ sinus sine vlla mora conficiũnt, omnesq; ventos excipiunt, ita, vt sæpenumerò à lateribus impulsæ rectum cursum commodissimè teneant, eodemq; vento, mutata subitò velificatione, in contrarias partes incredibili celeritate deferantur. Ad hanc igitur formam curauit Gama, vt nauis ædificaretur, quæ per oram illam discurreret, & quanta maxima posset, incommoda hostibus Christiani nominis importaret. Cum hac etiam naue suis adiuncta Quiloam contendit. Eò cùm peruenisset, Stephanus Gama cum illis quinque nauibus, quibus præerat, ad portum similiter accessit. Erat ad hanc rationem classis decem & nouem nauium. Nam nauis vna, cuius præfectus erat Antonius Campensis, ventis aduersis in longinquas partes iactata, minimè comparebat. Rex maxima formidine perterritus, ad Gamam supplex accedit. Gama illum vinculis propter iniurias nostris illatas alligauit. Is cùm veniam flagitaret, eo fœdere emissus fuit, vt certum pondus auri tributi nomine, Regi Emmanueli quotannis penderet. Huius autem fœderis obsidem dedit Mahumeten Anconium, virum singulari authoritate præditum, & qui post Habrahemum regem, secundum dignitatis gradũ in locis illis obtinebat. At Habrahemus cùm se liberatum cerneret, aurum, quod erat pactus, minimè dissoluit: vt simul aurum retineret, & Mahumeti necem hac fraude moliretur. Putabat enim fore, vt Gama perfidia illius offensus, Mahumetem interficeret. Illum namq; pessimè oderat, quamuis odium animo conceptum amicitiæ simulatione tegeret. Erat enim Habrahemus homo maleficus & iniustus, & Regem, qui ante illum fuerat, per insidias occiderat, vt ipse regnare posset: & omnes homines, in quibus acris animi vim & industriam cernebat, suspectos & inuisos habebat: à Mahumete verò præcipuè sibi malum formidabat. At Mahumetes cùm Habrahemi perfidiam sentiret, Gamę fraudem, quam sibi ab homine profligatissimo fieri suspicabatur, aperuit, & de suo aurum persoluit. Quo facto Gama

Classis 19. nauium Lusitanorum.

Quiloæ Rex à Gama coniectus in vincula.

Habrahemi Quiloæ Regis perfidia, aliaque scelera.

Gama illum missum continuò fecit. Indè Melindem ire contendit. Eo tamen propter æstus maximis ventis incitato vehementiam, naues conuertere non potuit. In sinum vero, qui Melinde circiter triginta millia passuum aberat, delatus est. Eò misit Rex ad illum quendam ex exulibus, nomine Lodouicum Mouram, quem Capralis reliquerat, vt eum salutaret, & quæreret, an opera sua aut opibus indigeret. Inde Gama, postquam aquationi & rei cibariæ prouidit, in Indiam transmisit. Cum vero non longè esset a continenti, ingentem nauem, rebus omnibus ad dimicandum instructissimā, conspicatus est. Erat autem nauis illa Sultani Aegyptiorum Imperat. & Calecutio zingibere, pipere, cinnamomo, & alijs ingentis pretij mercibus onerata veniebat, & Mecam cursu petebat, vt ibi multos, qui religionis gratia Mahumetis sepulchrum inuisere cupiebant, exponeret. In eam Gama confestim inuectus est. Arabes & Aegyptij multò acrius, quam credi poterat, restitere. Tanta vero contentione dimicatum est, vt prælium fuerit ad principium diei sequentis perductum, cum vniuersa classis vnam tantum nauem oppugnaret. Nec enim nostri eam deprimere, antequam spoliarent, volebant: & illi cum sibi moriendum esse putarent, vt non inulti caderent, laborabant. Irrumpunt tandem Lusitani, supra trecentos homines ferro concidunt, pueris tantum parcunt, gazam ingentem capiunt, & nauem cum cadaueribus facilius inflammant. Indè Gama Cananorem vehitur, vbi Regi legatum, quem ad Emmanuelem miserat, tradidit, & simul munera, quibus Emmanuel illum donabat, deferenda curauit: quibus ille supra modum lætatus est. Inde Calecutium petere instituit. In eo cursu parones aliquot Calecutienses cepit, in quibus inerant ad quinquaginta ex Calecutiensibus ciuibus, quibus omnibus catenas iniecit. In portu tandem classem consistere iussit. Venit autem ad illum Arabs quidam, vestitus eorum habitu & cultu, qui disciplinam Diui Francisci se tenere profitentur. Cum vero fuisset ad Gamam perductus, se Mahumetanum

Melindij Regis ad Gamam nuncius.

Ingens Aegyptia nauis à tota Lusitana classe ægrè capta.

Parones aliquot Calecutienses captæ.

Subdola Calecutiensis Regis ad Lusitanos de pace legatio.

tum esse fassus est: illamque vestem induisse, eò quòd vereretur, ne sibi aditus alia ratione ad classem minimè pateret. Vestis autem erat vnius ex illis monachis, qui cum Ario Correa ceciderant. Arabs denunciat Gamæ, Calecutij Regem esse pacis & amicitiæ cum Lusitano Rege cupidissimum, molestissimeque tulisse facinus illud, qđ homines Arabes, quos imperio minimè continebat, in Lusitanos admiserant. Gama respondet, neque se a fœdere pacis abhorrere. Et idcirco iussu Regis Emmanuelis eo se contulisse, vt pacem, si fieri posset, cum illo certo fœdere confirmaret. Si igitur pacem habere vellet, voluntatis suæ signum aliquod daret, atque in principio omnia, quæ fuerant Lusitanis erepta, cùm Correa fuit interfectus, statim restitueret. Multis autem nuncijs vltrò citroque missis, nihil, quod in rem esset, à Rege fiebat. Intellexit Gama, omnem Regis animum in fraudibus versari, nec ad vllam stabilem & firmam concordiam adduci posse. Quod cùm videret, dixit, si non omnia sibi continuo redderentur, se Malabares illos, quos vinctos habebat, in Arij Correæ vltionem crudelissime necaturum. Rex nullum ad hanc comminationem responsum dare voluit. Gama omnes vinctos suspendi iussit, præcisisque manibus atque pedibus, cadauera vni ex paronibus, quos ceperat, imponi cum literis, quibus Regi bellum indicebat, & tam ei, quam omnibus, quibus ille imperabat, ferro flammaque minabatur. Paronem deinde propè terram remulco subduci suis imperauit. Rex vbi literas nimis asperè & ferociter scriptas accepit, suósque crudelem in modum necatos & dilaceratos animaduertit, maximo animi motu perturbatus est, omnisque ciuitas lamentis se dedidit. At Gama propius terram naues statui iussit, & postridie, vbi primum diluxit, tormentis vrbem acerrimè conquassari præcepit. Multæ domus disturbatæ, & ædes regiæ, quæ erant propè littus, euersæ: multique mortales occisi sunt. HAC re gesta, Cochimum rectà contendit, & Vincentium Sodrium cum sex nauibus, qui totam illam oram infestam

Bellum Calecutio Regi, necatis primùm captiuis, à Gama indictum.

Calecutium oppugnatur.

festam redderet, ibi reliquit. Vbi Cochimum peruenit, Lusitani, qui apud Regem manserant, ad eum continuò venere, & quanta humanitate fuerant habiti, & quam singulari vigilantia contra Saracenorum insidias defensi, exposuere. Rex eum continuò per vnum è suis domesticis, qui magnum apud eum locum tenebat, honorificè admodum salutauit. Cum eo Gama constituit, vt postero die Rex locum deligeret, quem magis opportunum ad colloquium vtriusque iudicaret. Velle namque se illi mandata Regis Emmanuelis explicare. Et interim misit Emmanuelis nomine munera ad illum partim aurea, partim argentea, & auream praetereà coronam. Rex contra, vt cum Emmanuele magnificentia certaret, enixè contendit. Et cùm alia multa, tum duas aureas armillas gemmis distinctas, & vnam pergrandem gemmam ad Gamam ferri iussit, quam illius nomine Regi Emmanueli deferret. Fuit postridie colloquium cum non mediocribus amoris mutui signis inter eos institutum. Non multis post diebus venerunt ad Gamam legati ex Christianis illis, qui Cranganorensem vrbem incolebant. Legationis autem haec summa erat. Se gratias diuinae ... Christo Maximo pro tam singulari beneficio non posse ... Id enim adepti fuerant, quod nullo vnquam pacto fieri posse crediderant, vt ex tam longinquis ... Christiani ... terra ... Se vero ... Emmanuelem ... nullumque alium Dominum in terris agnoscere. ... orare & obsecrare, vt nomine regis ... eos omnes ... recipere. ... in cęlum sustulit, eosque ad spem mul... conditionis excitauit: fidemque dedit, se pu... futurum, vt omnes Lusitani Duces, qui deinceps in Indiam a Rege mitterentur, eos a tyrannide perditorum hominum, & Saracenorum iniurijs tuerentur. Legatis dimissis, Gama, vt naues iustum onus acciperent, operam strenue nauabat. Interim vero vnus ex Brachmanis, quibus Calecutij Rex multum vtebatur, venit

Emmanuelis ad Cochimi Regem munera.

Gamae cū Rege Cochimi colloquium.

Cranganorensium Christianorū ad Gamam legatio.

Subdola Brachmani

ad Gamam pro Calecutio Rege legatio.

venit ad Gamam cum duobus adolescentibus, ex quibus vnus erat eius filius, alter sanguine ei valdè coniunctus. A Gama autem postulabat, vt illos adolescentes in Portugaliam duceret, vt literas Latinas discerent, & religionem Christianorum, & disciplinam, & instituta cognoscerent. Gama illius postulatis satisfacere visus est. Sed postquam is se penitus in Gamæ familiaritatem insinuauit, tunc apertè significauit, quod in principio confiteri minimè ausus fuerat: nempè se Legatum Calecutiensis Regis esse: ab eoque missum, vt ostenderet, nihil ardentius illum optare, quàm vt pax inter eos sanctissimo fœdere conciliaretur. Paratum esse Regem non modò ad bona Lusitanorum reddenda, sed ad omnia hominis amantissimi officia cumulatè præstanda: Gamamque orare, vt inimicitiarum memoriam deponeret, & satisfactionem acciperet. Quod verò ad aromatum onus attinebat, nec alibi plura, nec minore pretio reperiri posse. Proinde si vellet naues Calecutium ducere, futurum, vt ex animi sententia, quod in rem esset, feliciter administraret Gama voluit, an Regem admissorum flagitiorum aliqua ex parte pœniteret, experiri. Itaque classe Stephano Gamæ interim commissa, & Brachmana pro obside relicto, Calecutium cum duabus tantū nauibus proficisci maturauit. Vbi Calecutium peruenit, duos illos adolescentes ad Regem misit, qui vltrò citroque commeabant, & [illegible] conditiones a Rege ad Gamam, & ab illo rursus ad Regem deferebant. Rex tamen insidias comparauit. [illegible] enim cum eo magnis vocibus expostulare, [illegible]mque illius in nostros incendere minime desistebant. [illegible] cum neque fidem coleret, neque constantiam vllam retineret, & copias, quas Gama eo tempore habebat, valdè contemneret, Almadiarum vocibus incitatus, quàm maximo silentio fieri potuit, xxxiiii paronis instruxit, qui Gamam improuiso adoriantur. Quod summa quadam celeritate factum est. Itaque in Gamam [illegible] incurrunt. Gama re adeo repentina perculsus, anchoras præcidi, velaque fieri confestim ius-

[illegible] xiii.

iussit. In hoc discrimine res erat, cum subitò Eurus vehementior nauem a terræ conspectu benefi- [illegible] cœlestis numinis abstraxit. Parones tamen nihilo [illegible] Gamam & remis & velis insequebantur. Sed ac- [illegible], cùm iam appropinquare viderentur, vt Vincen- tius Soderius cum classe, cui præfectus erat, occurreret. Gama namque cum aliquid suspicione de fraude illa [illegible]queretur, quamuis non ita subitò id scelus conflari [illegible] existimaret, vnam ex nauibus ad illum miserat, vt Calecutium [illegible] operaret. Gama adiuncta sibi Soderij classe, [illegible] in hostes conuertit, & in eorum classem nimis acriter inuadit. Aliquot autem paronibus de- pressis, & multis ex hostibus occisis, reliqua classis dis- iecta atque dilacerata, fuga salutem petere constituit. Gama deinde Cochinum reuersus, Brachmanum suspendi iussit. Adolescentes euaserunt, propterea quod in terram descenderant, antequam [illegible] fieri posset tam sceleratæ coniurationis incidium. Calecutij Rex cum cerneret, nec insidias illi, neque vim, vt cogitarat, processisse, alia ratione perniciem comparare [illegible] instituit. Literas enim ad Cochimi Regem misit, qui- bus illum rogabat, vt sibi Lusitanos traderet: Ad hoc autem scelus, cum ingentibus promissis impellere co- [illegible]: contra, si id facere recusaret, quæ pericula illi [illegible]tur, exponebat, & minas etiam iactabat. At Rex Cochimi [illegible] vehementer admirari respondit, quo- [illegible] tam illustri Regi in mentem venisset, Reges a- [illegible] in [illegible]m impellere. [illegible] ad Regis [illegible] violare, [illegible] con- [illegible], [illegible]. Vt enim [illegible] [illegible] constantia [illegible] nihil esse [illegible] ama- [illegible] & [illegible]. Fidem enim [illegible] perfidia [illegible] maximam de- [illegible] maxi- [illegible]. Et [illegible] re- [illegible], qui fidem [illegible] non [illegible]. Non enim [illegible]ium summum, [illegible] di- [illegible] efficere. Se verò [illegible],

Lusitani diuinitus ab hoste liberati.

Calecutiensis classis fusa.

Noua Calecutij Regis in Lusitanos techna.

Regis Cochimi ad Calecutensem Regem graue responsum.

 quem-

quamuis certò sciret, esse sibi è regni statu propter fidei constantiam demigrandum, & maximum periculum vitæ subeundum. Nullam enim vnquam potentiam, nec vllam vitæ iucunditatem se officio antiquiorem duxisse. Institit nihilominùs Calecutiensis, & ter in eandem sententiam literas, partim præmijs alliciendo, partim minis exterrendo, ad Cochimensem dedit. Is tamen in eadem perpetuò sententia permansit. Hoc autem Gamæ Cochimensis, quamdiu nuncij hæc cum illo agebāt, indicare noluit, ne illius animum aliqua sinistra suspicione conturbaret. At postquam Calecutiensi spes illius corrumpendi omnino præcisa fuit, tum demùm quantis fuerat machinis oppugnatus, Gamæ significauit. Gama gratias egit, quas debuit, &, vt omitteret timorem, admonuit. Se namque eam classem in India relicturum, quæ facile posset perfidi Regis immanitati resistere. Inde profectus est Cananorem cum tredecim nauibus oneratis, vt alias tres, quæ in Cananoris portu erant ad anchoras deligatæ, vt onus similiter acciperent, cum ea classe coniungeret.

Cochimensis Regis in fide constantia.

Sed cum non amplius duodecim passuū millibus Pandarane abesset, viginti nouē naues, quas Calecutij Rex ad illius perniciem armis, & telis, & militibus instruxerat, offendit. De consilio reliquorum ducum, cum ea classe pugnare constituit. Vincentium verò Soderium, & Petrum Raphaelem, & Iacobum Petreium, eo quod illorum naues essent minus oneratæ, vt in principio prælium committerent, in prima acie collocauit. Illi impigrè imperata conficiūt, & in duas naues Arabum, quæ reliquas antecedebant, incurrunt. Qui erant in nauibus, ante quàm Gama appropinquaret, exanimati metu, sese in mare deijciunt, vt nando effugiant. Nostri in scaphas repentè desiliunt, & supra trecentos homines in medijs fluctibus interimunt. Reliqua classis cum duas illas naues interceptas, & homines occisos animaduerteret, conuersis proris se in terram trepidè recipiunt. Eas Gama insequutus, propter oneris impedimentum consequi minimè potuit. Nostri cum na-

Pandarane. Classis Calecutiensis 29. nauium.

Pugna naualis, & Lusitanorum victoria.

ues

ties spoliarent, signum ex auro factum, in speciem mon- *Signum monstri aureum.*
stri cuiusdam similem figuratum, inuenerunt. Pon-
dus erat librarum quadraginta. Pro oculis habebat in
fronte duos ingentis [illegible] smaragdos: similiter Pyro-
pum miræ magnitudinis, instar prunæ incensæ col-
lucentem, in pectus inclusum gestabat, & pallio aureo
amiciebatur. Nauibus [illegible], Gama ignem im-
plicare continuo præcepit, vt in conspectu classis ho-
stilis [illegible] [illegible]. Inde Cananorem pe- *Gamæ cum Rege Cananorensi fœdus.*
tit, [illegible] [illegible], quo cautum est, ne
vnquam Cananoris Rex bellum cum Rege Cochi-
n[illegible] [illegible] cum Rege Calecutio de Cochi-
ni [illegible] [illegible], neque, cum Calecutiensis in
Regem Cochini bellum compararet, illi suppetias vl-
las mitteret. Illius deinde fidei Lusitanos, qui erant ne-
gotia Emmanuelis [illegible] administraturi, commisit.
INDE digressus [illegible] [illegible] Decembri anno
à CHRISTO [illegible] [illegible]. Vincentium vero So- *Gamæ discessus ex India.*
drium [illegible] [illegible] cum [illegible] [illegible] assig-
nauit, vt [illegible] R[illegible] [illegible] propulsaret, & con-
[illegible] cum [illegible] [illegible] gereret. & si cerneret
bellum à Calecutio Rege Cochinensis regni finibus
inferri, Calecutiensis impetum, quoad posset, a Cochi-
ni [illegible] [illegible] eret. Si vero vsq; ad Februarium men-
sem [illegible] [illegible] videret, tum in Arabicum fretum
[illegible] [illegible] o bello contunderet. In-
de [illegible] [illegible] petiit, vbi aquationi & commeatui
[illegible]. [illegible] prom[illegible] Bonæ spei non pro-
cul [illegible], [illegible] tempestate [illegible] est, & nauis *Gamæ classis tempestate disiecta.*
[illegible] [illegible] classis [illegible] reiecta, eisdem tunc
[illegible] [illegible]. [illegible] tandem Kalend. Se-
ptembris [illegible] [illegible] Olysipponis cum *Gamæ in Lusitaniam reditus.*
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] us, non mo-
do [illegible], [illegible] regni [illegible], & vniuersam
[illegible] [illegible] [illegible]. Post sex dies Ste- *RES AFRICANAE.*
phanus [illegible] [illegible] [illegible], por-
tum [illegible] ingressus est. IN Africa [illegible] tempus *Caterquiriri um oppidum.*
[illegible]. Caliquiririum [illegible] est in Mau-

ritania Tingitana, non ita longo interuallo à Gaditano freto disiunctum, quod aquis fluuij Lixi alluitur. Fluuius quidem non valde magnus est, sed cùm aquis pluuijs impellitur, ita redundat, vt in oppidum sæpè impetu concitetur, & influat. Hanc ciuitatem aiunt ædificatam fuisse à Manzore Matroquiensi Imperatore, qui Regis simul & Pontificis, vt reliqui, quos Arabes Mahumetani Caliphas appellabant, munus & officium sustinebat. Ciues fontibus & puteis carent: cisternis tantum & aqua dicti fluminis vtuntur. Est tamen vrbs illa a multis mercatoribus & viris nobilibus frequentata. Florebat in ea philosophiæ studium, artiumque bonarum gymnasium, ita, vt multi vndique in eam excolendi ingenij gratia conuenirent. Erat præterea ingentis Aedis hospitalis nomine celebrata, in qua multi egentes & peregrini varijs morbis impliciti curabantur. Regio circumcirca multis arboribus & oleribus abundabat, hortosque habebat [illegible]. Tellus est fertilis & optima, ita, vt cum trigesimo frequenter [illegible] at. [illegible] postquam Arzila fuit, opera & virtute Alfonsi, hoc nomine quinti, [illegible] Regis expugnata, hanc vrbem [illegible], multisque [illegible] rat, [illegible] ducibus [illegible] rat, qui inde [illegible] in fines Arzilæ [illegible]: quod [illegible] cbatur [illegible] Io[illegible] em Me[illegible], qui, vt dictum est, Arzilæ præe[illegible] at, [illegible] cum illo bellum gereret. Erat eo tempore vrbis [illegible] præfectus Ioannes ille Menesius [illegible] ucensis Comes, qui, vt supra memorauimus, au[illegible] contra Turcarum Imperatorem Venetijs [illegible] su [illegible] attulerat. Menesius igitur, vt [illegible] præscriptum [illegible] rat, commodius [illegible] Tarucensem Comitem ad societatem [illegible], quod in animo habebat, per literas inuitabat, & quid ab illo fieri vellet, exposuit. Comes T[illegible] cum ducentis equitibus, Arzilam contendit. Menesius equites ducentos & quinquaginta satis a[illegible] es reduxit. Ita coniunctis copijs, magno silentio Casarquibirium versus

Manzor Marroquiensis Calipha.

Bellum Caser quibirio a Lusitanis illatum.

[illegible]ter suscipiunt: media ferme nocte in pontem perueniunt, qui abest Arzilla circiter triginta passuum millia. Sed ibi exploratores hostium fallere minime potuerunt. Vrbis præfectus vbi id resciuit, signum belli dare, & classicum canere, & milites euocare iubet: & prima luce cum omnibus copijs, quas habebat, collem prope vrbem insedit, qui collis voluptarius ab illis nominatur. Ibi aciem suo more instruxit, & nostris pugnandi potestatem fecit. Comes Menesius de Menesio per nuncium quæsiuit, quid illi de exercitu hostium videretur. Benè, inquit. Quod enim inuenire cupiebamus, offendimus. Ibi igitur cùm nemo prælium inire [illegible]aret, vterque Menesius suos instruxit, & in hostes [illegible] præcepit. Hostes interea velitari, & leui[illegible] certare, & varijs cursibus nostros lacessere [illegible], vt ordinem, quo erant instructi, ardore pugn[illegible]rrent. Sed vbi neminem extra ordinem [illegible] vident, & ipsi conferti, vt in nostros im[illegible] viderentur, è colle paulatim descendere [illegible]. Nostri collem subeunt, & hostes aggrediuntur. [illegible] terga vertunt. Nostri illos insequuntur, & [illegible] & octoginta ad portas occidunt. [illegible] [illegible]ti, portas occluserunt. Cùm multos ex suis [illegible] nostros tamen excluserunt. Timebant enim, [illegible] in hostium tergis hærentes, vrbem vno im[illegible]. Qui exclusi fuerant, desperatione com[illegible], & in hostes [illegible]tum faciunt. [illegible] integratur, multi [illegible] aut ex e[illegible] Menesius Co[illegible] filium [illegible], & se[illegible] eodem etiam in loco vulne[illegible]. Sed [illegible], qui [illegible] [illegible] autem visum [illegible] eodem [illegible] Cum [illegible], [illegible] duo millia passuum [illegible], peruenissent, oppidi præfectus [illegible] cos insequutus [illegible], & in campi planicie acie instructa hostes

Lusitanorum cum Mauris pugna.

Barbarorum fuga.

Prælium à [illegible] redintegratum.

expectabant, vt si pontem transire conarentur, antè, quàm omnes copiæ traductæ fuissent, in earum partem impetum ferrent. At hostes cùm id metuerent, pontem transire noluerunt, nisi postquam nostros à ponte longo interuallo secessisse conspicati sunt. Interim vndique Mauri confluebant, & quò longius progrediebantur, eò magis eorum numerus augebatur. Illi igitur ferociùs instare, & nostros audaciùs insequi, & acrius oppugnare cœperunt, donec ad pontem alterum peruentum est. Iam eo tempore præfectus hostium mille & trecentos equites sub signis habebat. Cùm Mauri arbitrarentur, fore, vt Christiani in pontis transitu tumultuari, & trepidare, & institutum ordinem deserere cogerentur, longè secùs euenit. Neque enim primum agmen maiore ordine, quàm nouissimum, in quod hostes incursabant, transijt. Itaque traductis copijs, duces, acie rursus instructa & explicata, hostibus pugnandi facultatem præbuerunt. At illi pontem transire minimè ausi sunt: & retrò se in vrbem, & in vicino pagos contulerunt. Ex nostris autem nemo desideratus fuit. Non multis post diebus vterque Menesius copias eduxit, vt in Maurorum multitudinem, quæ non procul Alcasserquibirio in certis pagis prope flumen habitabat, improuiso irruerent. Sed illi transfugæ cuiusdam indicio, qui erat è Gallia Belgica oriundus, eadem nocte certiores facti, diffugiunt. Christiani tamen ad quinquaginta ex his, qui nondum se recipere potuerant, occiderunt, & totidem captiuos abduxerunt. Deindè cùm exercitum reducere vellent, magnus hostium numerus in eos inuehitur. Christiani ita pedem referebant, vt identidem agmine facto in hostes incitati, multos occiderent. Illi vicissim in Christianos incurrentes, non mediocre detrimentum illis inferebant. Fuit in hac pugna Petrus Sousa vir fortissimus in magnum discrimen adductus, cum suos ordine reducere, & ab hostibus tueri contenderet. Quamuis autem pugna pro numero militum nimis atrox extiterit, quatuor tantum è Christianis ab hostibus interfecti sunt. Itaque

Alia in Mauros excursio.

Petri Sousæ periculum in pugna.

que nostri, hostibus inuitis, cum præda Arzilam peruenêre. Hoc eodem anno cùm Menesius accepisset, in monte, qui aberat Arzila passuum viginti millia, mulieres eximia pulchritudine à fortissimis militibus, qui eas nimis ardenter amabant, asseruari, constituit eò proficisci, vt illas caperet, Reginæque Mariæ dono mitteret. Sed erat illi iter per multos pagos maximo cum periculo faciendum. Sub noctem igitur densis tenebris & caligine, propter tempestatem, quæ vigebat, inuolutam, cum ducentis equitibus eò tanto cum silentio contendit, vt omnes falleret, & de tertia vigilia in montis illius frequentissimum pagum perueniret. Ibi antè, quàm hostes illius aduentum sentire possent, multas cæreas faces, quas in eum vsum comportari iusserat, incendi præcepit, vt earum splendore Christiani cernere possent, quid esset in hostium trepidatione gerendum. Tum tubarum clangore, & armorum strepitu, tantus pauor hostes semisomnes occupauit, vt maxima eorum pars se repentè in fugam daret. Quidam tamen in vltimo illo vitæ discrimine, in quocunque loco institerant, fortissimè dimicabant. Mulierum verò plangores, & lugubres eiulatus, & hominum clamores in cælum sublati, omnes qui vicinos pagos incolebant, de somno suscitauerunt. Sed ij cùm neque quantus esset Christianorum numerus, neque quanta repentinæ illius calamitatis magnitudo, cognoscere possent, & omnia multò tristiora animis fingerent, nullumque ducem, quem sequerentur, haberent, non modò auxilium non tulerunt, verùm cum liberis, & mulieribus summam in fugiendo celeritatem suscipientes, se in intimam montis partem, & in densissimas syluas abdiderunt. Nostri ex ijs, qui erāt in armis, & pertinacissimè repugnabant, octoginta tantùm, aut paulò plus occiderunt. sexaginta viros atque fœminas ceperunt, & pagum sine vllius impedimento diripuerunt. Inter captiuas fœminas, aliquot ex illis, quarum forma laudibus summis efferebatur, quarum præcipuè gratia nostri tantum periculum adierant, abductæ

Periculosa de nocte in Mauros excursio.

Maurorum trepidatio & fuga.

abductæ sunt. Hac re gesta Menesius exercitum reduxit, & dum nox fuit, nemo illum vestigijs persequi ausus est. At prima luce magnus hostium numerus impetum in illum tulit. Sed tam singulari ordine Menesius exercitum reducebat, vt minimum detrimentum ab illis acciperet. Magnum tamen aliquot in locis periculum nostris intentum fuit, & vtrinque magna contentione pugnatum, multique ex nostris sauciati, & equi etiam vulneribus concisi, ipseque Menesius in summum vitę discrimen iniectus: nemo tamen ex Christianis desideratus fuit, & ita cum omni præda domum rediêre.

Menesij discrimen.

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS IN*uictissimi, virtute & auspicio gestis,*

LIBER TERTIVS.

RES INDICAE.

VM hæc in Africa geruntur, in India Trimumpara (hoc enim erat Cochimi regi nomen) maximis motibus agitari cœpit. Calecutij namque Rex delectum habere, & maximas copias parare instituit, vt illum propter amicitiæ fœdus, quod cum Portugalensib. icerat, & regno & opibus euerteret. Multi fuê-

ti fuêre in Trimumparę consilio, qui illi persuadere conabantur, vt Portugalenses, quos in fidem e Gamæ manu receperat, Regi Calecutij traderet, & paucorũ hominũ externorum, & ab illius institutis abhorrentiũ, interitu, salutem suã atq; totius regni redimeret. Quod consilium non modò non accepit, sed in eos, qui id suadebant, asperis verbis inuectus est. Dixit præterea, non esse tam hostilem Calecutiensis animum, qui cum regno spoliare, & vita priuare conabatur, quàm eorũ, qui eũ, vt fidẽ proderet, admonebant. Vitę namq; spacium breue esse, regniq; vsũram exiguo termino definitam, perfidiæ vero maculam sempiternam. Idcirco malle exturbari regno, & vitam in maximũ discrimen inducere, quam fidei parum sanctè cultę infamia flagrare. In hac rerum perturbatione, Vincentius Soderius Cochimum cum classe peruenit. Cùm verò indè rursus abire con[illegible]t, Iacobus Fernandus Correa, qui fuerat Cochimi a Gama relictus, vt, quod esset in rẽ Emmanuelis Regis, administraret, illum obtestatur, ne vellet eo tempore Regem amicum, propter Lusitanum nomen & [illegible] in tanto periculo constitutum, deserere. [illegible] namque potissimum de caussa in illis partibus cum [illegible]issima classe relictum fuisse, vt ab amicis inimicorum impetum propulsaret. Recogitaret præterea, quantum [illegible] in se dedecus admissurus, si ciues hostium [illegible] proderet. Nec enim proditoris [illegible] in co[illegible] solùm conuenire, qui contra fidem suis [illegible], [illegible] in eos etiam, qui eos in rebus [illegible] nollent. Respondit, illud sibi negotium à [illegible] datum fuisse, sed vt cum nauibus quæ [illegible] in Indiam nauigarent, bellum gereret. Se [illegible] impositum vllo pacto aut conditio[illegible]. At Correa rursus ait, non esse semper [illegible], sed potius, quid fieri voluerit, [illegible]. Varios [illegible] euentus, & consilia pro [illegible] immutanda. Non fuisse [illegible] Regis optimi mentem, vt is regis amici, & suorum salutem negligeret: sed cum esset otium à

vi-

Trimumparæ Cochimi Regis erga Lusitanos fides.

Soderij & Correæ de discessu ex India contentio.

vicinis hostibus, tunc alijs hostibus vltrò bellum inferret. Hæc & alia multa in eandem sententiam cum diceret, & diuini numinis fidem imploraret, & huius postulati publicum testimonium peteret, nihil tamē profecit. Valuit enim plus apud Soderium siue timor, siue prædæ ingentis spes, quàm fides aut officiū. Itaque profectus inde Solis occasum versus, angustias Arabici sinus obsedit. At Naubeadarimus, iuuenis & natura disertus & Brachmanarū disciplinis eruditus, sororis Regis Calecutiensis filius, qui erat gētis legibus vnicus illius hæres, cum bellum ab auunculo susceptum improbaret, huiusmodi apud illum orationem habuisse dicitur. Quamuis ætas mea ad consilia accipienda, quàm danda, magis opportuna videatur, ex vna tamen parte amoris vis, ex alia periculi magnitudo me stimulat, vt quæ sentio de summis rebus, aperiam. Es enim tu mihi auunculus natura, amore verò penitùs insito pater amantissimus. Accedit quòd si sinistris consilijs regni tui opes fuerint comminutæ, maximis ex eo casu incōmodis afficiendus sum: si vero regnum salutaribus consilijs fuerit stabilitum, id etiam in meam vtilitatem cedet. Idcirco te suppliciter oro, vt orationem meam, quasi hominis tecum & natura, & amore, & periculi societate coniunctissimi, ad [illegible] admittas. Si aliquid commodè dixero, id velim [illegible]: si secus euenerit, tunc id facies, quod ex re [illegible] iudicaueris. Bellum maximum in [illegible] comparas [illegible] minime [illegible] cum [illegible] admodum [illegible] Regibus, inter se bello con[illegible]. Sed causam belli videamus. Bella enim, quæ sine legitima causa suscipiuntur, [illegible] plerunque exitus habere solent. Quid igitur? Num tributum pendere recusarunt? Num in fines regni tui armis inuaserunt? Num de pernicie tua coniurationem fecit? Minimè. Quid ergo dictu [illegible] speciosum potes obtendere, cur contra illum tantum bellum moueas? Hoc certe dices, quod homines in fidem receptos tibi, vt imperabas, minimè tradiderit, in quos insitum contra gentem Lusitanam odium adhibitis tormentis ex-

Naubeadarimi ad Calecutij Regem de bello aduersus Lusitanos oratio.

promeres. Hoc igitur doles, quòd is ius gentium violare, & fidem prodere minimè voluerit. Quid igitur facies illis, qui contra diuinum & humanum ius scelera infinita suscipiunt, si tam infensum te illis præbes, qui nihil fide & officio antiquius arbitrantur? Nunquid beneficijs eos ornabis, qui supplicijs omnibus digni sunt. Minime verò. Regium enim est, vindicare perfidiam supplicio, non conferre immanissimo sceleri beneficia. Sed dices, illum hostibus, qui tibi graues iniurias intulerunt, fauere. Te quantum possum oro, vt in bonam partem, quæ sum de ea re dicturus, accipias. Nemo enim æquum est vt grauius ferat, si qua fuerit in maiestatem tuam hominum scelere offensio concitata. Sed quod ad Lusitanos attinet, nihil, mea quidem sententia, gerunt, quod valde vituperandum sit. Id enim faciunt, quod fortium hominum officium est. Offensi dolent, lacessiti pugnant, illatas iniurias acerrimè persequuntur. Si illi prius aliquod contra tuum statum facinus suscepissent, meritò pœnas de illorum improbitate repeteres. Sed nihil hostile gesserunt, imò vt postulato tuo satisfacerent, nauem cum ingenti præda captam tibi dederunt. At cum ij, qui erant in terra, in fide atque patrocinio tuo conquiescerent, sine vlla causa proditi, spoliati, & crudelem in modum necati sunt. Non igitur illi, qui tam immane facinus vlciscuntur, sed qui causam tam repentinæ dissensionis attulerunt, malorum omnium, quæ sunt postea consequuta, æquum est, vt pœnam sustineant. Arabum mores diu perspeximus: eorum fraudes & insidias exploratè cognouimus: quam singulares mentiendi artifices sint, non ignoramus. Sed hæc omnia quandiu supplices erant, tolerari poterant. At nunc opibus, quas sibi in regno tuo parauerunt, tantos spiritus assumunt, vt ferri non possint. Iam imperium pati nequeunt, sed leges etiam tibi Regi potentissimo dare contendunt. Quam tecum autem & quàm feroces incedunt? Quanta fiducia animorum subnixi volitant? Quàm impudenter se inferunt & intrudunt? Quàm minaciter à te, quæ volunt, effla-

efflagitant? Eò denique progressi sunt, vt si illos audieris, sit tibi regnum ex eorum arbitratu gerendum. Quid enim postulant? Tolle de medio gentem nobis odiosam & inuisam, cur ita tandem? nunquid si admissa fuerit, vos continuo expellendi estis? minimè. Sed non possunt oculi nostri sustinere Christianæ gentis aspectum. Et præterea veremur, ne quæstus, quem antè faciebamus, illorum aduentu minuatur. Itaque iam non humiliter poscimus, sed te pro iure nostro compellimus, vt tam delicato oculorum nostrorum fastidio, & auaritiæ tam immani, quæ nullis opibus expleri potest, cum tui regni periculo, & cum insignis turpitudinis infamia satisfacias. Inquiunt tamen, multum salutis communis interesse, gentem in armis acrem ex Indiæ finibus exterminari. Quid ergo. Si paucos illos homines, qui apud Trimumparam sunt, extinxeris, continuò totum Portugalensium genus interimes? Non certè. Et eos, qui venturi sunt, in te multò acrius irritabis. Si igitur tam fortes sunt, quàm homines isti prædicant, dum, vt ab eis malum metuas, admonent, & terrorem tibi ex eorum armis incutiunt, multò certè tibi ad salutem melius est, eos amicos, quàm inimicos & infensos habere. Plerunque enim fit, vt qui hostes acerrimi sunt, iidem fiant amici firmissimi. Vtrumque enim ab eodem virtutis fonte profluit. Vereor autem, vt opibus tibi eorum viribus detractis, opes Cochinensis Regis augeantur, & multi tibi tunc in calamitatibus insultent. Nec enim dubito, quin maximæ classes in has oras venturæ sint, & vastitatem in terris eorum, quibus sunt infensi, propter iniurias, quas acceperunt, efficiant. Quare Arabes istos odio maximo dignos existimo. Primum quidem, qui te principem clarissimum, & regio illo imperio dignissimum, propter insitum odium & auaritiam, in eam fraudem impellere nituntur, vt fidem & officium deseras. Deinde, quia tanta superbia tument, vt arbitrentur, esse tibi regnum ad eorum libidinem administrandum. Tum quia facinore, quod in oculis tuis suscepêre indignam nomini tuo

suo notam sempiterni dedecoris inusserunt. Nemo enim credet, eos tam immane scelus, nisi te conniuente suscipere ausos fuisse. Postremò quia tibi authores sunt, vt homines egregiè fortes, quorum fideli opera regni tui opes amplificare potuisses, cum magno regni periculo hostes tibi ex aduerso constituas. Quare censeo, vt bellum hoc omittas, & pacem cum Lusitanis hominibus, qui fidem & iustitiam colunt, & amicitiam summa, vt fama est, fide conseruant, & hostibus debitum supplicium irrogare solent, fideli pactione constituas, eisq; pro detrimentis, quæ Arabum sceleribus accepere, satisfacias. Aliter enim vereor, ne quàm plurima mala, quod dij omen auertãt, in hanc nostram regionem ex hominum perditorum consilio redundent. Me quidem, quod fides facere admonet, cuiuscunque fortunæ socium habebis. Neq; enim pro tuæ dignitatis amplitudine vitam profundere recusabo. Ad officium tamen meum pertinere arbitratus sum, ea, quæ sentiebam, explicare. Deos autem precor, vt quæ gerenda esse putaueris, approbent. HAEC cùm sæpe dixisset, nulla tamen ratione Regem ab instituta sententia dimouere potuit. At Trimumpara milites euocabat, & omnia summa diligentia comparabat, quæ ad depellendum belli periculum necessaria videbantur. Sed cum tantæ essent opes Calecutiensis, & multi fortunam Cochimensis inclinatam, vt opinio erat, despicerent, sese ad Calecutiensis nomen adiungebant, & Cochimensis caussam deserebant, vsque adeò, vt non pauci ex illis, qui Cochimensis imperio tenebantur, ad Calecutiensem deficerent. Inter quos fuere Dynasta Chirabipulensis, & Dynasta Cambalamensis, & insulæ cuiusdam Princeps, quæ est Cochimo opposita. Calecutiensis igitur cum maximo exercitu in Repelinum peruenit, qui locus Cochimo distat millibus passuum sedecim. At Lusitani ad Cochimensem adeunt, & orant, ne velit propter illos tantam belli molem sustinere: se Cananorem ituros, vt ibi classem Lusitaniæ præstolentur. Rex se vehementer admirari dixit, quomodo for-

Cochimenses ad Calecutiensem transfugæ.

Calecutiensis in Cochimensem bellum

Repelinum.

Calecutien-

sis Regis oratio fidei et cōstantiæ plena.

tissimis hominibus, & sibi diuturna familiaritate coniunctissimis in mentem venire potuisset, vt vel hostium potentiam timerent, vel de sua fide dubitarent. Manerent porrò, & pro certo haberent, omnibus esse eandem fortunam subeundam. Se pro Emmanuelis Regis amplitudine ad extremum vitæ spiritum pugnaturum.

Naramuhimus, Cochimensis exercitus Imperator.

Exercitui deinde sororis suæ filium, qui erat in regno successurus, Naramuhimum nomine, Imperat. constituit. Is autem valdè strenuus habebatur. Eum verò misit cum quinque millibus & quingentis militibus, qui locum tuerentur, quo Calecutiensis transire cogitabat. Regni namque vtriusque fines æstuario ingenti erant diuisi. Locus autem, quo Calecutiensis Cochimum contendebat, erat eiusmodi, vt æstu decedente, vado transiri posset. Eò cùm Calecutiensis exercitum perduxisset, continuò antesignanis vadum tentare præcipit. Sed ij non modò transitu prohibiti sunt, verùm multos è suis amiserunt. Postera die Repelinensem Dynastam cum magno delectorum militum numero ad vadum misit, vt Naramuhimum è loco pelleret, vt posset reliquus exercitus sine vlla offensione traduci. Quod vt facilius fieret, multos parones instructos ad inferiorem æstuarij partem, vbi maior erat profunditas, non longè tamen a vado constitui iubet, vt suis auxilio esse possent, & sagittis hostes configere. Eo tamen die Naramuhimus multò acrius repugnauit, maioremque numerum hostium interfecit. In his autem prælijs consilio Laurentij Moreni, viri valdè strenui, plurimùm vtebatur, qui cum paucis Lusitanis, qui interesse poterant, eum fortiter adiuuabat. Cùm hostes sæpius vadum aggrederentur, semper cum eorum, qui antecedebant, strage repulsi sunt. Tandem per eos pagos, qui ad ditionem Trimumparæ Regis pertinebant, distributi, vt vastitatem maximam Cochimensibus inferrent, omni studio contendebant. Sed Naramuhimus omnibus locis occurrebat, & aut per se, aut per alios duces, quos identidem summittebat, eorum impetum arcebat, & semper cum multorum hostium cæde victori-

Laurētij Moreni Lusitani virtus.

Naramuhimi victoriæ.

am consequebatur. Cùm verò Calecutiensis animaduertisset, apertam vim illi minimè, vt cogitârat, processisse, ad fraudem conuersus est. Itaque Cochimensem quæstorem, qui singulis propè diebus de gentis more militibus stipendia persoluebat, per internũcium magnis muneribus atque promissis allexit, vt milites stipendio fraudaret. Quæstor pecunia corruptus, morbum simulauit, & in vrbem se continuò recepit, edixitque militibus, vt qui stipendium sibi soluere cuperet, in vrbem ad illum tenderet. Quo facto multi se in vrbem conferebant, quos Naramuhimus continere non poterat. Quæstor solutionem de die in diem differebat. Hostes interim vadum minimè tentabant, vt Cochimenses negligentiores redderēt. Postquam Calecutiensis ad hunc modum milites dilapsos, & eos, qui remanebant, minus ad defensionem intentos animaduertit, repentè parones accedere, tormentis atque telis hostes vndique propellere, suas copias vadum cum celeritate transire, Naramuhimique præsidia magna vi perrumpere iubet. Milites in Regis sui conspectu, quod erat imperatum, incredibili alacritate conficiunt. Erat adhuc nox, cùm hæc gesta sunt, in qua per exploratoris & Quæstoris indicium cognouit Calecutiensis, portum multorum militum discessione, & aliorum securitate minus diligenter asseruari. Accurrit Naramuhimus. Sed cùm hostium multitudinem & impetum sustinere non posset, fortissimè dimicans, sagittis confixus, occiditur Eundem casum duo adolescentes illius cognati subière. Ita enim mortui sunt, vt antequam caderent, virorum fortium officio fungerentur. Fuit magna cædes, & vtrinque multi grauissimè sauciati cadunt. Prælium cùm ante lucem incepisset, ad vespertum protractum est. Cochimenses fugæ se mandant, Calecutienses primò ferociter insequuntur, deinde tenebris impediti, vlterius victos persequi destiterunt. Trimumpara huius cladis nuncio maximo animi motu conturbatus est. Voluit tamen vltimum belli casum experiri. Itaque

Dolus Calecutiensis Regis.

Proditio.

Naramuhimi cædes.

Cochimensium clades.

omnes copias, quas potuit, instruxit, & collatis signis cum hoste dimicauit. Exitus belli is fuit, qui solet esse, cùm pauci timore perculsi & debilitati, cum maxima multitudine hostium, quos victoria confidentes atque nimis feroces effecit, re iam desperata congrediuntur. Ad hunc modum fusus Trimumpara, insulam quandam traiecit, & Lusitanos, quos secum habebat, in eandem insulam transduci iussit: quos in illa ruina, tanta fide conseruauit, atque si illorum opera, quorum gratia in tantas calamitates inciderat, fuisset aliquando ab omni calamitatis acerbitate defensus. Calecutiensis legatos iturum ad illum in insulam misit, qui dicerent, se ei omnia redditurum, si vellet sibi Lusitanos, quos potestate continebat, tradere. Respondit, sibi regnum, atque adeò vitam eripi posse, fidem non posse. Hoc responso Calecutiensis acerbius irritatus, vrbem incendi continuò iussit. Deindè insulam oppugnare instituit. Sed insula erat situ atque natura egregiè munita, & illis copijs, quas rex in eam transmiserat, facilè defendi poterat. Itaque Rex Calecutiensis cùm in eam conaretur inuadere, virtute militum fuit sæpè cum non mediocri damno de conatu depulsus. Cùm verò hyems aduentaret, obsidionem soluit, & Cochimum reuersus, locum fossa & vallo miniuit, in quo præsidia disposuit, eoq; animo indè digressus est, vt primo vere ad oppugnationem insulæ rediret. Multi cùm Trimumparæ fortunam afflictam post mortem Naramuhimi despicerent, à fide non illi solùm, sed nostris debita nefariè desciuerunt. Inter quos duos Mediolanenses extitere, qui cum Gama in secundo illius in Indiam aduentu, permissu Regis Emmanuelis venerant. Ij religionis immemores, ad Calecutiensem transfugerunt, multaq; detrimenta nostris intulerunt. Sed quo illorũ perfidia, qui se Christianos ementiebantur, sceleratior extitit, eò fides illius barbari Regis clarius eluxit: quæ tanta fuit, vt pro hominibus parum notis, cum quibus nullam communionem sanguinis, aut iuris, aut religionis habebat, summo studio conseruandis, extrudi

Cochimensis Rex victus aufugit.

Summa fides Regis.

Mediolanenses 2. ad Calecutiensem transfugiũt.

regni

regni finibus, spoliari cunctis opibus, vitæ summum discrimen adire voluerit. Rarissimum profectò fidei atque probitatis specimen, sempiternæ memoriæ commendandum. INTEREA verò Soderius in Arabiam nauigans, cùm oram Cambaiæ legeret, incidit in quinque naues Arabum, multis opibus onustas, quas expugnauit, diripuit, & incendit. Indè in insulas delatus est, quæ paruo interuallo dissident à promontorio, quod Guardafum appellant, neque procul ab aditu sinus Arabici distant. Appellantur insulæ Curia, Muria. Ibi naues reficere instituit. Saraceni insulas incolebant, qui nostros hospitaliter acceperunt, & omnia, quæ ad victum pertinebant, pretio tolerabili eis suppeditârunt. Erant enim aratores, & à bellandi studio nimis abhorrentes. Cùm autem cernerent, nauem Petri Ataidæi in terram, vt per otium compages obstrui, & oblini possent, subduci (laborabat enim, & aquam nimiam accipiebat) ad nostros adeunt, atque monent, ne diutius in eo loco morentur. Nam initio mensis Maij omnes naues Septentrione vehementissimo ad littus iactari & allidi, nullaque ratione exitium vitari posse, si tempus illud expectarent. Soderius monita contempsit: & cùm illi multis obtestationibus vterentur, & reliqui etiam Duces instarent, & dicerent, non esse negligendum consilium, quod tam facili negotio suscipi posset: naues in alia insulæ parte, quæ pertinebat ad Austrum, in aprico loco facillimè posse constitui: stationis mutationem sine periculo fieri: mansionem, vt homines regionum peritissimi iureiurando confirmabant, esse nimis periculosam: Soderius tamen in instituta sententia permansit. Qua quidem pertinacia Petrus Raphael, & Fernandus Rodericus Badarcensis, & Iacobus Petreius, trium nauium duces offensi, ab eo discesserunt pridiè Kalendas Maij, & se in aliam insulæ partem contulerunt. At Soderius in naui animo curis vacuo atque soluto consistebat, cùm subitò coorta Septentrione tempestas naues ad littus eiecit, & allisit: tantique fluctus extiterunt, vt omnes fermè, qui in na-

De rebus Soderij circa Arabiam gestis.

Guardafum promontorium.

Curia, Muria, insulæ.

Soderij pertinacia grauiter punita.

Vltio in Soderios diuina. uibus erant, interirent; inter quos Vincentius Soderius, & Blasius Soderius illius frater fluctibus obruti sunt, & illorum cadauera in littus cum reliquis eiecta. Diuino autem iudicio factum existimabatur, vt non modò Soderius eo genere mortis interiret, sed ne particula quidem prædæ, quam ceperat, colligi posset. Fractis enim nauibus, cùm funes, armamenta, mali, dolia, tabulæ, multæque res eiusmodi fluctibus eijcerentur; non tamen aurum ex præda, nec aliquid quod esset pretio dignum, neque arcæ, in quibus lautissima supellex asseruabatur, vnquam comparuerunt. *Ducum Soderij, de rerum summa consultatio.* Tres illi Duces, qui vim tempestatis effugerant, ea sedata, ad locum, vnde fuerant à Soderio digressi, reuertuntur. Ataidæus eò quòd in terra consederat, cum suis euasit. Naue illius refecta, fuit is à reliquis Ducibus in locum Soderij constitutus, qui classi præesset. Duces inter se consultant, quid optimum factu sit. Omnium sententia hæc fuit, Soderios fratres perfidiæ pœnas exoluisse. Idcircò nihil à se, nec ad numinis placationem sanctius, nec ad nominis claritatem illustrius fieri posse, quàm naues in Indiam reducere, vt auxilium Trimumparæ, atque Lusitanis, qui cum eo manserant, afferrent. Itaque quamuis hyems esset, quoduis periculum adire minimè dubitabant, dum illam nominis Lusitani maculam delerent. Sed tempestatibus aduersis exclusi, ad insulam Anchediuam naues conuertere coacti sunt, vbi, quod reliquum erat hyemis, quando aliter fieri non poterat, transigerent, vt primo vere Cochimum intenderent.

RES EVROPEAE. Emmanueli Isabela filia nascitur. HOC anno peperit Regina Maria filiam, cui pater Emmanuel Isabelæ nomen imposuit, quæ postea Carolo Imperatori nupsit. Fuit eximia pulchritudine, magnisque virtutibus ornata: ad maximi status amplitudinem semper aspirauit; adeò, vt constantissimè affirmaret, se nisi maximo Reipublicæ Christianæ Principi nulla conditione nupturam. *Concilium ordinis equi-* In huius anni fine Rex in oppido, quod Tomar appellatur, vbi sacerdotes militiæ Christi amplum & magnifi-

cum

eum templum summa religione tuentur, concilium equitum eiusdem Ordinis indixit: & multa, quæ ad eam religionem constituendam pertinebant, sapienter instituit, moresque dilapsos ad seueriorem disciplinam reuocauit. Hoc eodem anno Alexander Pontifex Maximus vita functus est: & Pius non multò post, quàm ad illud honoris fastigium euectus fuit, è corpore excessit, & in illius locum Iulius, natione Ligur, fuit summo omnium Patrum consensu substitutus.

tum Christi.

Alexandri VI. Pontif. mors.

RES AFRICANAE.

Principio vero insequentis anni, Emmanuel multos homines religionis opinione præstantes, in Aethiopiæ partem, quæ Congo appellatur, misit, vt homines illos multo melius, quam à principio fuerant instituti, ad disciplinam religionis instituerent. Hæc regio est vltra plagam æquinoctiali circulo subiectam, ab ea que gradibus septem ad Austrum distat. Est admodum fertilis, varijsque frugibus & gregibus abundat, multisque fluuijs irrigatur. Regnum latissimis finibus continetur. Quemadmodum verò regnum illud fuerit ad Christi fidem conuersum, est altius à principio repetendum, vt melius intelligi possit, quàm singulari consilio Rex Emmanuel studium ad gentis illius institutionem applicuerit. CVM Ioannes totam mentem in explorandis AEthiopiæ regionibus maritimis collocauisset, vt via, quæ ferret in Indiam, aperiri posset, factum est, anno à Christo nato M. CCCC. LXXXIIII. vt quidam eques, vir acris animi, nomine Iacobus Canus, qui iussu illius oras AEthiopiæ perlustrabat, in fluuij altissimi & rapidissimi fauces incideret. Cùm verò magnitudinem fluuij, & aquarum naturam perspiceret, fieri non posse suspicatus est, quin multæ gentes ad illius ripas haberent sedes atque domicilia constituta. In fluuium verò cùm penetrare voluisset, paulum progressus, multos homines conspexit, reliquis Aethiopibus, quos sæpe viderat, colore & capillo simillimos. Ei neq; timore vllo, nec ignotæ gentis insolentia perturbati, ad nostros accedentes, egregiam lenitatis & mansuetudinis speciem præ se ferebãt. Cùm

Sacerdotes in Aethiopiæ regionem Cõgum missi.

Congi regionis situs & descriptio.

Conuersionis Aethiopum Congensium occasio.

Iacobus Canus Aethiopiæ lustrator.

verò Canus eos, qui varias Aethiopiæ linguas nouerant, iussisset cum illis loqui, nemo hominum sermonem intelligere quiuit. Signis igitur agi cum illis cœptum est. Illi vero signis demonstrabant, esse Regem in illis partibus, opibus & potentia florentissimum: vrbemque regiam, in qua se continebat, inde aliquot itineribus abesse. Hoc cùm Canus intellexisset, eos præmijs atque promissis allexit, vt certos homines ex illius comitatu deducerent. Per illos autem ea dona atque munera Regi misit, quibus gentes illas oblectari compertum habebat. His autem, quos misit, certum tempus præstituit, intra quod erant cum aliqua terræ clariore notitia reuersuti. Cùm ij duplo maiorem moram facerent, quàm Canus fieri posse crediderat, anchoris solutis quatuor ex illis, qui in nauem ventitabant, secum in Lusitaniam duxit. Erant autem illi homines nobiles & acuto ingenio præditi. Quos Canus in via sic diligenter instituit, vt cùm ad Regem deducerentur, iam multa Lusitana lingua explicare possent. Eorum ingenio Rex mirificè delectatus est, hominesque donis & muneribus affecit, Canoque præcepit, vt sine cunctatione in eam rursus terram nauigaret, & homines cum muneribus ad regem continuo reduceret, eumque admoneret, vt CHRISTVM summum Deum vniuersæque naturæ parentem coleret. Redijt ad eundem locum Canus, vnumque ex illis Aethiopibus, quos secum duxerat, ad Regem misit, qui nomine illius postularet, vt sibi mitteret eos Lusitanos, qui apud illum versabantur, seque similiter sine mora remissurum eos tres, quos interim retinebat. Esse sibi vlterius progrediendum: quod postquã, vt iussus a Rege suo fuerat, perfecisset, se continuo rediturum, vt illum conueniret, & mandata Ioannis Regis exponeret. Rex per vnum è Ducibus suis Lusitanos statim remisit. illis receptis, Canus tres illos Aethiopes missos fecit cum muneribus, quæ Ioannis nomine ad Regem deferrent. Rex & muneribus & suorum prædicatione, qui Ioannis virtutem & magnificentiam in cœlum laudibus efferebant, in ipsius

Cani ad regẽ Congensem munera & legatio.

Ioannis Lusitaniæ Regis ad Congensẽ legatio.

Ioannis studium acriter incitari cœpit. Cùm verò Canus post alias oras diligenter exploratas, ad locum eundem reuertisset, nullam moram interposuit, quin ad Regem adiret: a quo fuit nimis honorificè acceptus. Deinde cum multa de Ioannis Regis statu, de moribus Lusitanæ nationis, de legibus & institutis percunctaretur, tū de Christiana religione diligenter inquirebat, & paulatim ad illius studium animo propendebat. Canum tamen dimisit, & cum illo statuit, vt rediret vnus ex illis, quos Canus Olysipponem duxerat, nomine Zacutem, cum legatione, cuius hæc erat summa, vt à Ioanne contenderet quantum posset, & per Deum, quem colebat, obtestaretur, vt in illius regnum mitteret sacerdotes, quorum disciplinis posset ille cum toto regno ad verissimi Dei notitiam peruenire. Canus cum Legato & aliquot pueris nobilibus, quos Rex in eum finem in Lusitaniam mittebat, vt Christiani fierent, & cultum animi caperent, ad Ioannem reuersus est, & magnam eboris vim, cum stragulis & vestibus ex palmarum folijs contextis, illi nomine Regis Congensis obtulit. Rex hoc nuntio incredibilem in modum lætatus est, eò quod videret aditum apertum, ad Christi disciplinam in terris illis latissimè propagandum. Legatus cum pueris plus duobus annis in Lusitania commoratus est, vt melius & linguam, & religionis Christianæ disciplinam perciperent. Cum verò iam omnes essent lustralibus aquis expiati, Christique nomen sacramento professi, Ioannes tres naues instrui iussit, quibus Gunzalum Sousam, virum insigni nobilitate, præfecit, quibus tam legatus, quàm pueri veherentur. Misit prætereà cum illis sacerdotes religione præstantes, cum sacris vasis & infulis, & Christianæ religionis insignibus, qui gentem sacris sanctissimis expiarent, & ad disciplinam Christianæ pietatis erudirent. Cum verò eo tempore pestis Vrbem maximè infestam redderet, illius contagione factum est, vt postquam è portu soluerunt, pestis multos in eo cursu conficeret, inter quos Gonzalus Sousa fuit. In cuius locum Rodericus

Cani cum Rege Congensi congressus.

Congensis ad Lusitaniæ Regem legatio pro obtinendis Sacerdotibus.

Classis cum legatis ad Christi fidem in Aethiopiā inuehendam missa.

Sousa, qui erat illi sanguine coniunctissimus, consensu omnium successit. Postquam naues eò, quò tendebant, appulsæ sunt, & omnes in terram, qui erant ad Regem profecturi, descenderunt, tantis cantibus, tantaque significatione eximiæ cuiusdam voluptatis accepti ab omnibus fuêre, vt syluæ etiam atque nemora lætari viderentur. Qui primus omnium ad Christi nomen adiunctus fuit, erat Regis patruus, qui terras latissimas imperio tenebat: cui fuit nomen Emmanuelis impositum. Audierat enim esse in Lusitania Principem summis virtutibus ornatum, Regis ipsius fratrem patruelem, qui Emmanuel vocabatur, & eadem causa nomen illius sequi constituit. Hic tanto studio religionis disciplinam excepit, vt satis appareret, illius mentem esse radijs diuinæ lucis illustratam. Duces autem cum innumerabili hominum multitudine de more gentis instructa, Regis ipsius iussu, obuiam nostris prodiêre. Omnia interim tympanorum & buccinarum cantibus & hominum vocibus personabant. Postquam ad Regem ventum est, Sousa illum vt Regem salutauit, & ille vicissim Sousam more & instituto suo honorificentissimè recepit. Postquam verò Sousa legationis summam exposuit, & ille gratias summas Ioanni Regi, verbis amoris eximij significantibus egit, à Sousa postulauit, vt sacras vestes, & alia, quæ ad religionis cultum pertinebant, quæ adhuc erant inuoluta, explicari, & in omnium conspectu proponi iuberet. Tum singula contemplari, & cum veneratione suscipere, & vehementer admirari, & religiosos homines intueri. Cùm verò Crux sublata fuit, omnes qui aderant, cùm viderent nostros flexis de more genibus in terram procumbere, idem fecerunt. Rex neque singula quæque inspiciendo, neque de illorum vsibus inquirendo satiari poterat. Quæ autem à religiosis dicebantur, memoria firmissimè continebat, & Reginæ deinceps luculenter enarrabat. Fuit statim constitutum, vt templum ædificaretur. Quamuis autem lapides è longinqua regni parte fuissent conuecti, tanta tamen celeritate propter flagran-

Congensium de Lusitanæ classis aduentu gaudium.

Congensis Regis patruus fit Christianus.

Qua pompa Lusitani in Aethiopia sint excepti

Sousæ cum Rege Congensi colloquiũ.

Crucis veneratio.

Studium erga pietatem Christianorum singulare.

tissimum Regis studium, & innumerabilem multitudinem, quæ operas vigilantissime dabat, ædificari cœpit, vt intra breuissimum temporis spacium absolutum, & Sanctæ Crucis nomine consecratum fuerit. Dum hæc geruntur, cùm fuisset illi nuncius allatus, gentes illi subditas, quæ insulam in medio ingentis lacus sitam incolunt, quam fluuius nomine Zairus efficit, ab illius imperio defecisse, finitimisque terris non mediocrem populationem crebris incursionibus intulisse, illarum impetum & audaciam per se comprimere & vindicare constituit. Antequam verò proficisceretur, sacris aquis expiari, & nomen Christi profiteri voluit. Quod similiter Regina, & aliquot viri nobiles effecerunt. Is Ioannes appellari voluit, Regina verò Leonora, vt studium, quo erga Reges optimos erant incensi, nominibus indicarent. Tradidit illi vexillum Sousa imagine Crucis illustratum, illumque admonuit, vt confideret, virtute Crucis se victoriam de hostibus adepturum. Is fiducia nominis Christiani subnixus, hostes, primo impetu profligauit, multoque celerius, quam potuisset quisquam suspicari, bellum cōfecit. Domumque reuersus, Sousam cum multis amoris signis dimisit. Sousa verò non modò religiosos homines, qui munus institutum peragerent, sed alios etiam, qui terram peragrarent, & lacum illum ingentem, quem diximus, explorarent: & terræ situm & latitudinem, & mores hominum cognoscerent, reliquit. Post Sousæ discessum, venit Regis filius natu maximus è regni finibus, in quibus bellum contra hostes finitimos gerebat, ad patrem, operamque dedit, vt antiquorum flagitiorum sordes aquis sacratis elueret, & fidem Christi reciperet: Alfonsique nomen, propter Alfonsum Ioannis Regis filium, vsurpauit. Multique viri nobiles similiter Christiani effecti sunt. Magna præterea multitudo vndique confluebat, vt iisdem sacris expiata, noua cælestis vitæ luce frueretur. Qui erant recepti, incredibili lætitia efferebantur, & Christianorum numerus in dies augebatur. Sed iis tam salutaris

Zairus fluuius.

Congensis Rex vnà cum Regina & multis nobilibus baptizatus.

Miraculosa victoria.

Maximus natu Regis Congensis filius Christo initiatur.

Fidei Christianæ per Congensium Regnum successus.

salutaris atque repentinæ conuersionis initijs sempiternus hostis generis humani magna contentione repugnauit. Ad eamque rem gerendam alium Regis filium, nomine Pansum Aquitimum, qui à Christianæ religionis sacris vehementer abhorrebat, instigauit, vt patrem à studio religionis auerteret. Facinus esse indignum clamitabat, instituta patriæ deseri, Deorum simulachra conuelli, fana, quæ fuerant ad illum diē sanctissima, violari. Ad hæc, Rex molestissimè ferebat, esse sibi per homines religiosos concubinis interdictum, nec vsum illi nisi tantùm vnius vxoris legitimæ concedi. Et ipsæ mulieres cùm cernerent se Regis coniunctione destitutas, & de honore, in quo fuerant, deiectas, Regem per se & per regni Proceres solicitabant, & vt eum à sententia deducerent, maximo opere contendebant. Accedebant augures atque venefici, qui apud gentem illam in summo honore fuerant, qui minas à dijs proponebant, diraque supplicia denunciabant illis, qui à pristina religione desciuissent. Cùm verò Alfonsus summa vi perditis hominum impurorum conatibus obstitisset, acerbissimum patris odium in illum concitauerunt: in eamque fraudem Regem impulerunt, vt crederet, sibi à filio insidias comparari. Itaque eum in vltimos regni fines relegauit. Et quantum scelerato filio indulsit, tantum de religionis Christianæ studio remisit. Sed cùm fraudes detectæ fuissent, Rex filium in pristinum honoris gradum cum amplificatis opibus reuocauit. Is autem instinctus diuini spiritus appulsu, in terris sibi à Patre commissis capite sanxit, si quis simulachrum aliquod fallacissima religione dedicatum domi contineret, aut ei aliquo in loco supplicaret. Hac re nunciata, magnus hominum motus factus est, multique contra illius statum cum fratre coniurârunt. Pater illum euocauit vt admoneret, ne tumultum excitare vellet, & ab ea sententia desisteret. Sed is cum se negotijs innumerabilibus impeditum esse diceret, nec ad patrem ire, neque decretum rescindere vllo pacto voluit. Ita multi ab illo ad fratrem deficiebant.

Persecutio in Christianos.

Idolorum cultus à Côgensis Regis filio prohibitus.

Interim pater cùm esset & senio confectus, & morbis oppressus & impeditus, è vita paulatim discedere videbatur. Cùm multi Alfonsum certiorem de valetudine patris efficerēt, & eum accerserent, vt fratris, qui copias ad occupandum regnum comparabat, sceleri resisteret, ille tamen quandiu de morte patris certus esse non potuit, venire non est ausus. At vbi illum vita functum esse resciuit, nocte (sic enim mater illum, vt faceret, admonuerat) in vrbem ingressus est. Postero die conuocatis illis regni Proceribus, quibus multum fidebat, in modici campi planicie, quæ ante regias ædes erat, orationem habuit, qua ius hæreditatis, quod obtinebat, & humanitatem, qua suis consulebat, & fidem, qua erant illi omnes obligati, prudenter exposuit, & ad fidem & officium omnes cohortatus est. Illi, quod faustum felixque esset, Alfonsum Regem continuò salutant, eique musicorum instrumentorum concentibus & maximis clamoribus de regni maiestate & amplitudine gratulantur. Id frater cùm accepisset, cùm iam magnas circum se copias haberet, duplicem aciem instruxit, & in fratrem rectà contendit. Alfonsus perexiguo militum numero stipatus erat. Quos tamen ad spem victoriæ vehementer excitauit, adhortatusque est, vt firmissimè crederent, cæleste auxilium eis minimè defuturum. Facillimeq; maximos exercitus à paucissimis hominibus Christi ope defensis profligari. In eo loco fratrem expectauit. At frater magno cum impetu in eum inuehitur, tantaque erat sagittarum copia, vt in nubis modum vmbram efficere videretur. At Alfonsus quanuis fortiter dimicaret, omnem tamen spem habebat in Dei præsidio collocatam. Itaque maximis vocibus Christi numen inuocabat, & opem Apostoli Iacobi (quod Hispanos facere in bellis acceperat) implorabat, & has voces magna contentione identidem repetebat. Nec illum spes in Christo reposita fefellit. Hostes enim subito timore perculsi, terga verterunt. Et cùm prima acies se in fugam conijceret, secundam aciem impressione facta perturbauit, atque similiter fugere compulit. At frater exani-

Alfonsus Congerfi regno inauguratus.

Prælium inter fratres.

Victoria diuinitus concessa.

exanimatus metu, cum in syluas se abdere voluisset, in cippum incidit (sic enim appellant instrumentum, ad feras capiendas in syluas appositum) & ibi captus est cum Duce, quem secum propter virtutis militaris opinionem coniunxerat. Is Dux cùm se captum animaduerteret, misit ad Regẽ, qui diceret, se mortem minimè deprecari, quam se meruisse iudicabat. Hoc tamen per illum summum Deum, quem Rex ipse colebat, orare, ne se pateretur ad supplicium trudi, antequam Christianus fieret. De vita hac exigua miserijs innumerabilibus circumuallata minimè sollicitum esse: ab illa verò sempiterna ne prorsus excluderetur, id maximè formidare. Addidit præterea, tantam hominum multitudinem à tam paucis hominibus nulla ratione vinci atque superari potuisse. Sed se magnam militum copiam in equis insidentem, & crucibus insignitam, tantaque luce splendentem, vt omnium oculos perstringeret, in prælio conspexisse, cuius metu perterritus, terga repentè dare coactus sit. Quare se minimè dubitare, solius Christi numen esse summa fide colendum, & sempiterna prædicatione celebrandum. Alfonsus verò non modò pio illius postulato satisfecit, sed etiam vsuum conseruauit, fideliqúe illius òpera multis in locis vsus postea fuit. At frater partim ex vulneribus, quibus in præcipiti ruina percussus fuit, partim ex dolore intra paucos dies mortuus est: &, quod fuit multo funestius, nulla ratione potuit à suscepti sceleris & impietatis pertinacia dimoueri. Alfonsus vero in regni possessione constitutus, multas victorias de hostibus Dei propitio numine consequutus est. Tantoque studio religionem Christianam coluit, vt non plus temporis in Reip. negotijs gerendis, quàm in subditis ad cultum pietatis incitandis consumpserit. Habebat præterea frequentes ad populum conciones de iustitia & pietate, de iudicij diuini seueritate, de sempiternæ vitæ præmijs, de Christi disciplina, & sanctorum hominum, qui vestigia illius sequebantur, exemplis. Quandiu denique mansit in vita, regnum perpetuo in Christianæ pietatis officio,

Dux captus ante mortem Christianus fieri flagitat.

Subsidium Congensi regi diuinitus missum.

Alfonsi singularis pietas.

uio, cum singulari probitatis & iustitiæ laude continuit. Emmanuel igitur cùm tanto ardore religionis studium in illis partibus excitari conspiceret, cùm esset ipse natura, & studio, & disciplina, cupiditate religionis incensus, id quod fuerat a Ioanne Rege feliciter institutum, vt perfectum & absolutum cerneret, elaborauit. Itaque anno à Christo nato, M.D.IIII. homines sanctissimis literis eruditos, & religionis laude præstantes, in illas partes misit. Multos præterea ludorum magistros, qui scholas aperirent, & pueros literis instruerent, & artifices etiam multarum artium eò similiter mittendos existimauit. Multas præterea sacras vestes, partim aureas, partim sericas, multos libros Christianam disciplinam, & sacrorum omnium rationem, & Christi vitam, & hominum sanctorum exempla continentes, argenteos præterea calices sacrificijs dedicatos, & Cruces argenteas, & thuribula, & omnia denique, quæ tam ad Christi disciplinam tradendam, quàm ad sacra ritè procuranda pertinebant, in naues imponi iussit, vt facilius gentem in fide susceptâ confirmaret. Ad hæc, sacerdotibus, & reliquis omnibus, quibus onus lustrandæ illius regionis imposuit, stipendium & commeatum largè atque munificè suppeditari præcepit. Cùm autem in his rebus omnibus maximos sumptus faceret, nullum tamen sibi fructum & emolumentum, quibus Regiæ opes amplificari possent, sed diuinum tantùm atque sempiternum inflammato studio proponebat. Cùm autem homines religiosi cum muneribus sacris à Rege missis in eas oras peruenirent, magna repente hominum multitudo confluxit, vt eos humeris suis tolleret. Omnes, qui conuenerant, homines religiosos venerabundi suspiciebant, & quasi cælo delapsos intuebantur. Rex eos valdè amanter accepit, Emmanuelique pro tanta benignitate felicitatem sempiternam precatus est. Multi verò certatim ad illos vndique conueniebant, vt Christo nomina darent, & sacro fonte abluti, in nouum vitæ genus ingrederentur. Et quia neque sacerdotes linguam

ANNVS à Christo nato 1504. Christianæ religionis summum studium.

Charitas Congensium erga Christianos insignis.

Rex interpretis &

guam eorum nouerant, neque plebs Portugalensem linguam intelligebat, Rex interpretis officio fungebatur, & quod ab illis acceperat (iam enim nostram linguam probè tenebat) habita concione suis enunciabat. Egit Emmanuel præterea cum illo per literas, vt filios suos in Lusitaniam mitteret. Se namque daturum operam, vt non Latinis tantùm literis, sed etiam maximarum artium disciplinis erudirentur. Ita factum est, vt non solùm Regis filij, sed multi pueri nobiles Olysipponem venirent, & Emmanuelis sumptibus alerentur, & omnes artes homine libero dignas acciperent. E quibus aliqui, qui sese sanctis literis impensè dedidissent, in Aethiopiam reuersi, multos mortales ad CHRISTI Ecclesiam & concionibus & virtutis exemplis aggregârunt. Opera denique Emmanuelis hoc tam præclarum opus absolutum fuit. Hoc anno cùm nullo modo studium Indiæ retinendæ intermittendum arbitraretur, classem magnam instruxit, cui præfecit Lupum Suarium Aluarengam. Quid verò ab illo actum in India fuerit, suo loco dicemus. Nunc verò consequens est, vt, quid Albuquercijs acciderit, aperiamus. Alfonsus Albuquercius octo diebus antequam Franciscus Albuquercius soluere posset, Olysippone profectus est. Franciscus tamen prius in Indiam peruenit, atque cum duabus tantùm nauibus in Anchediuam insulam delatus est. Nicolaus Coelius, cui altera nauis erat attributa, simul cum illo ad eandem insulam nauem constituit. Tertius Dux, cui nomen erat Petrus Vascius Veiga, vel fluctibus, vel flammis, vel quouis aliò casu (certũ enim sciri non potuit) miserabiliter absumptus fuit. Ibi verò Albuquercius cum Petrum Ataideum, & reliquos Duces, qui cum illo erant, offendisset, intellexit, quo modo Soderij perierant, & Cochimensis Rex è regno Calecutiensis viribus eiectus fuerat. Hoc autem cum accepisset, minimè cunctandum ratus, quamuis adhuc hyems vigeret, Cananorem cum illis sex nauibus petere contendit. Quatuor enim illas, quæ in Anchediuæ portu consistebant, duabus suis adiunxit. Rex

catechistæ munere fungitur.

Regis et procerum liberi in Lusitania educati.

RES INDICAE.

De Albuquerciorum in India rebus gestis.

Petri Vascij Veigæ interitus.

Cana-

Cananoris illi Trimumparæ aduersum casum, & nimis afflictam fortunam vberius enarrauit. Indè igitur cū celeritate profectus, in insulam, quæ Cochimo adiacet, nomine Vaipinum, vbi adhuc Trimumpata se continebat, accessit. Nostri cùm naues aspicerent, incredibili lætitia affecti sunt. Rex ipse contineri non potuit, quin Portugaliam sæpè maximis vocibus inclamaret, & in ducum complexum rueret. Nostri vicissim illum ad spem pristinæ fortunæ confestim recuperandæ magnis clamoribus excitârunt. Naires Calecutienses, qui erant Cochimi in præsidijs, continuò vrbem præ metu reliquêre. Iam hoc tempore Odoardus Paciecus, qui cū Alfonso Albuquercio Olysippone profectus erat, nauem suam ad eas oras appulerat, & se cum Francisco Albuquercio coniunxerat. Franciscus Albuquercius vbi Regis fidem collaudauit, eique Emmanuelis nomine gratias egit, cùm videret illum exhaustum, & rei numariæ difficultate vehementer implicitum, præter alia dona atque munera, decem millia ducatorum ex Emmanuelis pecunia donauit. Fuit hoc donum non modò propter temporis illius angustias Trimumparæ gratissimum, verùm & omnibus magnam admirationem incussit. Reges enim Indi quamuis elati & insolentes natura sint, & opes magnas habeant, tenuissimo tamen victu contenti, & ad rem nimis attenti sunt. Cùm igitur illius rei fama cùm ad alios Reges, tum ad Calecutiensem perlata fuisset, obstupuit. Eo die Albuquercius (nihil enim in tantis rebus procrastinandum existimabat) Trimumparam Cochimum trāsduxit, & illum Regis Emmanuelis nomine in vrbis atque regni possessione constituit: & ne suos otio torpere, & animos hostium confirmare sineret, in aliam insulam Cochimo oppositam, cuius Princeps à Cochimense ad Calecutiensem defecerat, inuasit, hostesque inopinantes aggressus, dissipauit, multosq; ex illis occidit, & aliquot oppida atque vicos exussit: & Cochimum continuò reuersus est. Postera die in aliam insulam traiecit, quæ similiter ad ditionem Trimumparæ pertinebat, illus-

Vaipinum insula

Cochimensis erga Lusitanos amor.

Odoardus Paciecus.

Munera Cochimensi regi data.

Trimumpara in regnum restitutus.

illiusque princeps se eodem crimine defectionis alligarat. At Princeps habebat in armis ad tria millia fortium militum, & multi parones Calecutienses armis & militibus instructi, vt illi opem afferrent, circum insulam versabantur. Hîc Albuquercius ita Duces distribuit, vt Paciecus cum paronibus in mari congrederetur. Coelius verò, & Antonius Campensis, & Araideus in acie prima cum hostium copijs dimicarent. Paciecus hostium classem inuasit, paronesque partim depressit, partim in fugam coniecit, multosque ex hostibus & ferro & flamma consumpsit. Reliqui duces in insula primo impetu hostes fundunt, & vallum, quo Principis ædes septæ fuerant, reuellunt, & in ædes irrumpunt, ipsumque Principem interficiũt, & ædes inflammant: eodemque die, parta victoria, reuertuntur. Postridiè verò ad aliam insulam, nomine Repelinum, Albuquercius naues accedere iussit. Illius Princeps idem in se scelus admiserat. Timore igitur admonitus, ne idem cum reliquis proditoribus supplicium subiret, magna vi se ad resistendum comparabat. Nairumque duo millia sub signis habebat. Ad littus igitur, vt nostros aditu prohiberet, accessit. Fuit ibi acriter vtrinque dimicatum. Sed hostes tandem in fuga salutem ponere coacti sunt. Nostri illos vsque ad maximum insulæ oppidum insecuti fuerunt. Ibi cùm insulæ Princeps rem in extremum discrimen inductam cerneret, suos à fuga collegit, instructaque rursus vt potuit, acie, fortissimè repugnauit. Redintegrato prælio, fuit vtrinque summa contẽtione certatũ: sed hostes in fugã versi tandẽ sunt. Nostri cũ multos occidissent, & reliquos ex insula præcipites eiecissent, insulam diripiẽdam Trimumparæ militibus concessére. Hoc facto, oppida atque pagi Albuquercij iussu incensi, & exusti sunt. His rebus gestis, Albuquercius Regem iam lætissimo rerum successu recreatum adijt, ab illoque petijt, vt faceret sibi potestatem arcis ædificandæ, qua & Lusitani possent pericula ab hostibus intenta propulsare, & statum ipsius Regis multò fa-

Pugna cum Calecutiensibus.

Lusitanorum victoria.

Repelinum insula.

Repelinenses victi.

Arx Cochini quando et à quo condita.

cò facilius à Calecutiensis immanitate tueri. Rex id facillimè concessit, dixitque, quòd viueret, & dignitatem recuperaret, & contra hostis improbissimi conatū muniretur, id totum sibi esse, & illi, & Regi clarissimo, & Lusitanorum virtuti in acceptis referendum. Proindè si illi videretur, arcis illius ædificationem ex re Emmanuelis Regis esse, velle se sumptum omnem suppeditare. Itaque locus ad eam delectus fuit valdè opportunus. Erat enim editus, & maris illius angustijs imminebat, è quibus quoties Calecutij Rex bellum nauibus inferre conaretur, nostri illum facilè aditu prohiberent. xxvij. die Septembris anno M. D. I I I. arcis fundamenta iacta sunt. Magnaque hominum multitudo Regis iussu operas perpetuò nauabat. Neque Lusitani quidem sese à labore, vllius vel nobilitatis, vel ætatis excusatione defendebant, quamuis eos Rex ab opere auertere conaretur. Quatriduum iam fuerat in arce ædificanda consumptum, cùm Alfonsus Albuquercius Cochimū peruenit. Multiplicatis igitur operis, arx ad summum peruenit, & absoluta tandem fuit. Deinde, re prius deliberata, Albuquercius cum reliquis ducibus, & aliquot Trimumparæ militibus, in oppida, quæ ad Repelinensem Dynastam pertinebant (qui, vt dictum est, à Trimumpara rebellârat) se contulit. Ea verò viginti passuum millibus Cochimo distabant, eranque à fluminis ripis, quod in æstuarium influit, non magno interuallo disiuncta. Nostri igitur scaphis & paruis nauigijs egressi, improuiso hostes adoriuntur. Multos interimunt, reliquos fundunt fugantque, & vastitatem, & populationem eorum rebus inferunt. Huius stragis fama celeriter ad omnes vicinos peruenit. Rem namque esse in magno discrimine, sublato clamore significant. Qui clamorem excipiunt, rursus vt alios ad auxilium excitent, eadem significatione clamoris vtuntur: & sic fit, vt partim nuncijs ad eam rem missis, partim clamoris successione continuata, intra breue tempus magnæ militum copiæ congregari soleant. Tunc igitur supra sex millia eorum, quos Naires appellant,

Arcis situs.

Impetus in Repelinenses.

Noua nuncij mittendi, & milites euocandi ratio.

ad auxilium suis afferendum repentè prouolârunt, & in nostros impetum fecerunt. Nostri ordine instructi cedere paulatim incipiunt. Illi tamen nimis ferociter instabant, & nostros grauissimè premebant: neque solùm telis & iaculis eminùs, sed strictis etiam gladijs dimicabant. Quòd si per ordinem, quo Lusitani erant instructi, non stetisset, magna tunc clades accepta fuisset. Sed cùm nauigia non procul abessent, & à nostris nullus tumultus excitaretur, omnes se, magno tamen cum labore, & vitæ discrimine, in scaphas & nauigia receperunt. Odoardus tamen Paciecus cùm scapham suam (suorum namque temeritate à loco deducta fuerat) minimè reperisset, magnum periculum adijt. Hostium namque multitudo illum circumstetit, vt, antequam subsidium afferri posset, opprimeret. Ille tamen cùm esset acer & strenuus, eorum tantisper impetum insita virtute repressit, dum Albuquercij, periculo, in quo is versabatur, animaduerso, subsidio occurrerent. Itaque omnes recepti, se Cochimum contulerunt. Fuere in prælio octo tantùm vulnerati, nemo autem occisus. Ex hostibus magna multitudo cecidit: septem parones in fluuio capti, & quindecim incensi sunt. Insequenti nocte (nec enim ardor animorum, qui in Ducibus inerat, militibus vllam quietis facultatem dabat) vt alios pagos Dynastæ Repelinensis euerterent, in scaphas atque nauigia conscenderunt. Alfonsus Albuquercius reliquos antecedebat. At hostes in armis excubabant. Itaque conferti, summa contentione resistunt: duos occidunt, viginti conuulnerant. Alfonsus Albuquercius inopinato casu distinetur, neque quomodo tantæ multitudini resistat, neque quo pacto retrocedat, rationem inire potest. Quod tamen erat viri fortis officium, acriter dimicandum statuit, vsque eò, dum reliqui Duces opem afferrent. Sic ad primam lucem impetum hostium sustinuit. At Franciscus Albuquercius cum cæteris Ducibus sese è scaphis eiecit, & incredibili celeritate ad locum, in quo pugna committi cœperat, se contulit. Illorum aduentu nostris animus

Paciecí periculum.

Alfonsus Albuquercius discrimẽ fortiter propellit.

nimus additus fuit, & hostes in fugam coniecti, magnaque eorum pars ferro concisa, & pagi flammis exusti. Eodem die aliam insulam, nomine Cambalam, aggressi sunt, vbi supra septingentos homines interfecerunt. Neque ijs rebus contenti, in terras alias ad ditionem Calecutiensis Regis pertinentes ingressi, hominum stragem ediderunt, & populationem maximam intulerunt. Sed cùm supra sex millia hominum ad eorum impetum reprimendum conuenirent, ægrè repulsi sunt. Odoardus interim Paciecus triginta & quatuor parones Calecutiensis Regis, qui aditum in portum Cochimi mercatoribus intercludebant, superauit, & fugere compulit. Post has calamitates hostibus illatas, cùm mercatores Cochimum piper, & alia aromata in Cochimensem portum conuehere non auderent, visum est Alfonso Albuquercio Coulamum petere, vt ibi tres naues oneraret. Ciuitas erat omnium priscis temporibus in regionibus illis & amplissima & opulentissima. Sed postquam Calecutium à mercatoribus frequentari, & opibus augeri cœpit, magna Coulamensis imperij inclinatio facta est. Cochimo abest circiter quadraginta & octo passuum millia: ad ortum Solis spectat. Nauigatio est tutissima secundum fluuium, nisi cùm propter fluminis angustias, insidiæ ab hostibus ab vtraque parte in ripis collocantur. Flumen enim est valdè profundum: cum marinis enim aquis, quas accedens æstus inducit, commiscetur, portus est optimus. Ædes, phana, religio, mores, instituta sunt eadem fermè, quæ apud reliquos Malabares fuisse diximus. Gens est assueta prælijs: continenter enim bellum cum Rege Narsingæ gerit. Quamuis enim Narsingæ regnum maxima ex parte latus Indiæ, quod spectat ad orientem Solem, occupet, cùm tamen latissimum sit, ad confinia Solis occidentis extenditur. Rex maximam temporis partem in vrbibus mediterraneis consumit. Coulamum verò regendum hominibus committit, quos fide præstantes esse indicat. Regio à Christianis illis etiam colitur, qui Thomæ disciplinam

Cambala Insula.

Lusitanorum præclara victoria.

Coulamum ciuitas, eius descriptio & gentis mores.

Narsingæ regnum.

Christianorum D. Thomæ disci-

plinis imbutorum constantia. acceperunt, & in tanta temporum varietate, & regnorum commutatione, & aduersis rerum incidentium casibus inuicta semper fide & constantia retinuerunt. Est in ea vrbe templum peruetustum, quod *Templum à D. Thoma ædificatum.* Christiani perhibent fuisse à Thoma ædificatum. Apostoli autem corpus est in ora Regni Narsingensis sepultum, in templo, quod non à Christianis tantùm, *D. Thomæ corpus, vbi sit, & quanti fiat.* sed etiam à Saracenis & reliquis gentibus sanctissimum habetur. Famâ namque constans est, viri illius diuini meritis multa miracula diuinitus edi, & complures, qui opem illius vel in grauissimis morbis, vel in rebus afflictis implorabant, mirabiliter alleuatos, & maximis malis liberatos extitisse. Eo tempore, quo Alfonsus Albuquercius in eam vrbem nauigauit, mulier quædam vidua Regnum nomine filij, qui nondum ætatem maturam ad regendum habebat, non segniter administrabat. Fuit à ciuitatis Principib. qui nomine Reginæ omnia, quæcunque vellet, se facturos ostendebant, valdè honorificè receptus. Itaque oneratis ex sen- *Fœdus cum Coulamensi Rege.* tentia nauibus, & amicitiæ fœdere percusso, & traditis regiæ fidei Lusitanis, qui erant gerendi negotij causa Regis Emmanuelis nomine in ea vrbe relinquēdi, Cochimum reuersus est. Dum hæc geruntur, Calecutij Rex animaduertens, in quam fraudem fuisset Arabum cohortationib. impulsus, magno silētio, ne Arabes fœ- *Rex cum Calecutiensi inita, eiusque leges.* dus perturbarent, pacem cū Lusitanis facere constituit. Ad quam celerius constituendam, Naubeadarimi, quē, vt dictum est, animi inclinatione in Lusitanum nomen egregie propendere constabat, assiduæ cohortationes impellebant. Conditiones fœderis hæ fuerunt: Vt omnes classes, quæ erant in mare, belli cum Lusitanis aut cum illorum amicis gerendi causa, deductæ, continuò subducerentur. Vt omnia bona Regis Emmanuelis, quæ tempore, quo Arius Correa fuerat interfectus, Arabes, & reliqui eorum socij diripuerant, restituerentur. Et pro illis Calecutij Rex certum piperis pondus intra tempus assignatum persolueret. Ne Saracenis, qui Calecutij negotiabantur, facultatem tribueret in Arabiam

biam nauigandi. Flagitabat præterea Franciscus Albuquercius, vt Mediolanenses, qui ad Calecutij Regem transfugerant, illi redderentur. Id solum Rex pernegauit. Turpissimum namque sibi fore iudicabat, si homines semel in fidem receptos proderet: reliqua omnia concessit. His ita constitutis, Naubeadarimus Cranganorem petijt, vt ibi bonam piperis partem appendi, atque Paciceo, qui eo iussu Francisci Albuquercij ad eam rem venerat, assignari iuberet. Accidit interim, cùm iam bonam piperis partem Paciecus nauibus imponi iussisset, vt nauigium pipere onustum, quod Calecutiensis Regis erat, Cranganorem versus nauigaret. Id cùm ad Iacobum Fernandum Corream perlatum esset, Albuquercij iniussu misit, qui nauigium caperet, & Cochimum perduceret. Illi, qui erant in nauigio, cùm se captos animaduertunt, indignum facinus esse clamitant, pacem inter Regem Portugaliæ & Regem Calecutij esse iam solenni fœdere constitutam. Et tamen post factam pacem, Calecutiensis Regis ministros atque famulos per vim à Portugalensibus capi, & piper regium diripi. Præterea piper illud Cranganorem conuehi, vt Portugalensibus traderetur, & Rex Calecutij citius fidem suam liberaret. Ne vellent igitur, quod erant sine cuiusquam iniuria confestim accepturi, cum tanta Regis offensione per vim è Regiorum manibus extorquere. At Correa nihilominùs in instituta iniuria fortissimè perseuerat, nauigiumque oppugnat: Naires sex occisi sunt, & multi præterea vulnerati. Ex nostris verò non pauci vulneribus acceptis è prælio discesserunt, ita, vt non magnum piperis illius pondus, quod per vim & iniuriã direptum fuit, multorũ sanguine cõstaret. Id vbi Naubeadarimus resciuit, à Francisco Albuquercio postulauit, vt Regi satisfaceret. Fœdus enim violatum fuisse, regisq; animum grauiter offensum, materiamq; datam hominibus, qui pacẽ hanc turbare cupiebant, ad bellum acerbissimum temere concitandum. Præterea turpissimum fore Lusitanis, si scel⁹, quod in alijs vindicare conabãtur, in se ipsos admit-

Pax à Fernãdo Correa violata.

Naubeadarimi pro pace resarcienda ad Franciscũ Albuquercium exhortatio.

admitterent. Iure enim visi fuerant Regi Calecutiensi bellum mouere, quod noluisset in eos, qui facinus illud in cæde Arij Correæ, & in opum regiarum direptione conciuerant, animaduertere, & Emmanueli Regi satisfacere: cur igitur idem facinus à suis susceptum inultum esse pateretur? Cur non aliquam Regi Calecutiensi satisfactionem daret, qua illius animus tam atroci iniuria stimulatus placari posset? Regem esse natura mutabilem, & iracundum, & Saracenis obnoxium, ita, vt eorum sermonibus inductus, cùm à nostris nullam iniuriam accepisset, eas tamen illis clades, quas acceperant, intulisset. Quid igitur facturum existimaret, postquam is iure bellum suscipere videretur? Hoc & alia multa cùm Naubeadarimus in eandem sententiam repeteret, Franciscus Albuquercius postulata illius contempsit. Quo quidem crimine vel sceleris, si neglexit fidem, vel timiditatis, si non ausus est coërcere hominis vesani temeritatem, laudes, quas fuerat adeptus, obscurauit. Rex Calecutij ira grauissima commotus, classem rursus instruere, & delectum habere instituit, vt mari atque terra bellum Cochimensi Regi atque Lusitanis inferret. Vbi id Trimumpara compertum habuit, à Francisco Albuquercio enixè postulauit, vt ea sibi præsidia relinqueret, quibus possit Calecutiensis impetus ab illius regni finibus propulsari. Indignissimum namque fore, se, cùm propter Lusitani nominis studium tam graui bello, quàm erat illud futurum, premeretur, Lusitanorum ope destitui. Id Albuquercius se facturum pollicetur. Sed id minimè, vt par erat, præstitit. Vnam enim tantum nauem cum duabus carauelis; quarum formam iam supra descripsimus, & aliud paruum nauigium illi cum centum Lusitanis reliquit. Erant apud eum præterea alij quinquaginta Lusitani, ita, vt centum & quinquaginta tantùm Lusitani ad tanti belli molem sustinendam eo in loco remanerent. His omnibus præfectus erat Odoardus Pacieus, qui summa voluntate prouinciam illam suscepit, vt vitam, si ita opus esset, pro Christi gloria, & Regis

Franc. Albuquercij facinus inhonestum.

Albuquercij perfidia.

Odoardi Pace[illegible]eri g[illegible]di- u[illegible], & virtus.

Regis Emmanuelis dignitate profunderet. Interim venit Alfonsus Albuquercius Coulamo. Albuquercij igitur Cochimo profecti Cananorem peruenêre, quo in loco cognouit Alfonsus è literis Raphaelis Reineli, qui apud Naubeadarimum piperis accipiendi gratia remanserat, maximum bellum comparari. Idem eriam Coiebiquius, cuius iam antea mentionem fecimus, qui plurimum Lusitanis fauebat, literis ad Albuquercios missis, indicauit. Indè cùm oram Calecutij legerent, ad Regem miserunt, qui Lusitanos, quos apud se retinebat, missos faceret: quod postulatum ille reiecit. Inde igitur digressi, iter in Portugaliam suscepêre. Alfonsus Albuquercius Olysipponem peruenit x v i j. die mensis Iulij, anno à Christo nato, M. D. I I I. Franciscus verò Albuquercius, & Nicolaus Coelius quomodo perierint, incertum est. Nunquam enim comparuerunt, nec vllus euasit, qui posset illorum interitum nunciare. Petrus Ataideus, fracta in vadis naui, in terram euasit: in qua nauigium nactus, cum Lusitanorum parte, qui erant in eadem naue, Mozambiquem se contulit, vbi mortuus est. Alia verò pars se Melindem recepit. Per idem fermè tempus, quò hæc acciderunt, Dux alius, nomine Antonius Saldagna, varijs tempestatibus iactatus fuit. Missus autem fuerat ab Emmanuele, post Albuquerciorum Olysippone discessum, cum tribus nauibus, vt mare, quod vltimo Aethiopiæ promontorio, Guardafu nuncupatum, & Arabico sinu continetur, armis infestum redderet. Vnus ex Ducibus, qui sub illo erant, cui nomen erat Iacobus Fernandus Pereira, vi tempestatis à reliquis nauibus segregatus, nauem suam Melindem appulit. Indè Zacatoram insulam antea nostris incognitam, non ita lato mari ab introitu sinu Arabici disiunctam, petijt, in qua hyemare constituit. At Saldagna gubernatoris imperitia cursum non tenuit, & in insulam, quam appellant Sancti Thomæ, æquinoctiali circulo subiectam, peruenit. Postquam vero indè digressi sunt, alia coorta tempestate factum est, vt alter ex Ducibus Rodericus Laurentius Ra-

Bellum Calecutiense contra Lusitanos & Cochimensem.

Alfonsi Albuquercij in Lusitaniam reditus.

Francisci interitus.

Antonij Saldagnæ casus.

Zacatora insula.

S. Thomæ insula.

Rodericus Laurentius Rauasf.us.

uascus ab illius conspectu distraheretur. Saldagna verò cùm promontorium Bonæ spei superare contenderet, fuit eiusdem gubernatoris inscitia, qui iam se promontorium flexisse credebat, in sinum delatus, in quo aquationem fecit. Cui loco deinde fuit nomen, Aquatio Saldaghæ. At Rauascus cùm multo citius promontorium flexisset, Mozambiquem versus nauigauit: indè verò Quiloam petijt, vbi viginti dies Saldagnam expectauit. Quem cùm diutius opinione sua morari cerneret, in insulam Zanzibarem nomine, cuius iam antea mentio facta est, nauigauit. Abest autem hæc insula Mombaza ad occidentem Solem octoginta passuum millia. Inter hanc insulam & continentem, fretum interiectum est adeò angustum, vt nauis nulla eò transire possit, quæ non simul & ab insula, & à continente facillimè cernatur. Circum eam insulam Rauascus duos menses peragrauit, vbi supra viginti naues Zanzibarensium, diuersis temporibus multis rebus onustas cepit: & pretio in singulas constituto, eas dominis restituit. Attulit hoc hominis flagitium grauissimam terris illis offensionem, multorumque animos à nostris alienauit. Erat enim nostris cum insulæ illius incolis amicitia. Insulæ Princeps misit ad Rauascum, qui diceret, se vehementer admirari, quo iure Dux Lusitanus, à qua gente audierat fidem sanctè coli, in res insulæ illius, Lusitanis addictæ tam ferociter inuasisset. Se cætera, quæ abstulerat, non iam curare. Arma saltem & tormenta, quæ erant in nauibus, redderet, & reliqua sibi reseruaret. At Rauascus non modò æquissimo postulato satisfacere noluit, sed responsum nimis asperum & contumeliosum dedit. Hac iniuria Princeps irritatus, aliquot paruos parones instruxit, qui in Rauascum inuaderent. At Gomezius Carrascus eiusdem nauis scriba, & miles alius, nomine Laurentius Phæus, Ducis iussu priusquam parones comparari & egredi possent (nauis enim appropinquare terræ non poterat) in scapham tormentis & armis instructam repentè desiliunt, & in parones inuehuntur. Quatuor autem capiunt, reliquos in

Aquatio Saldagnæ.

Zanzibar insula.

Zanzibarenses naues supra viginti captæ à Rauasco cōtra fœdus.

Rauasci iniquitas.

Pugna cum Zanzibarensibus naualis.

in fugam conijciunt: aliquot homines occidunt, inter quos fuit vnus eusdem Principis filius. Princeps cùm cerneret, se ius suum neque legitima disceptatione, neque armis obtinere potuisse, ne malum illud ad totius insulæ perniciem emanaret, quamuis esset & incommodis affectus, & filio orbatus, pacem tamen cum Rauasco constituit, ea conditione, vt certum pondus auri quotannis tributi nomine Regi Emmanueli persolueret. Pace ad hunc modum constituta, Rauascus Melinden petijt. Erat autem acre bellum tunc temporis inter Melindium Regem, & Regem Mombazæ concitatum. Rauascus vt Mombazam perterreret, nauem suam in Mombazæ portu constituit: ibi duas onerarias naues, & tria nauigia minora pugnando cepit. Inter eos, qui fuerant in nauibus capti, erant Arabes duodecim, viri & opibus, & dignitate ciuitatis suæ Principes. Ciuitas appellabatur Braua: aberat autem Mombaza quadringentis millibus passuum. Ij aliam nauem expectabant multis magni precij mercibus onustam. Cùm autem se pecunia redemissent, ciuitatem suam dediderunt, fidemq; suam obstrinxerunt, fore se & reliquos ciues Brauenses semper in Regis Emmanuelis potestate. Illis similiter Rauascus, quod sibi visum est aurum, quod singulis annis Emmanueli soluerent, imperauit. Fœdere percusso, nauis, quam expectabant, interuenit. Quam Rauascus non attigit, nec vt ab aliquo alio fœderatis iniuria fieret, permisit. Interim Saldagna cum tribus nauibus, quas in illo cursu ceperat, Mombazæ portum subijt. Rex cũ iam classis speciem intueretur, veritus ne graue aliquod incommodum Lusitanorum armis acciperet, pacem cum Melindio fecit. Saldagna verò inde in Indiam nauigauit, & insulis Canacaniæ, & Anchediuæ classem applicuit: quid autem ab illo gestum fuerit, suo loco dicemus. HOC anno, M. D. IIII. Octobri mense, Alfonsus, equitum Magister, Iacobi Emmanuelis fratris filius, de quo supra dictum est, in adolescentiæ flore graui morbo oppressus, e vita migrauit, vnamque tantùm filiam, eximia pulchritudine & singulari virtute

Pax Zanzibarensium cum Lusitanis.

Bellum inter Melindium, & Mombazensem.

Braua ciuitas Lusitanis deditur.

Canacania insula.

RES EVROPEAE ANNVS 1504.

tute fœminam, reliquit, quæ postea Petro Villæregalis Principi, viro egregiè forti, nupsit. Eodem fermè tempore Isabela Castellæ Regina similiter è vita decessit, maximumque sui desiderium cum multis lachrymis vniuersæ Hispaniæ reliquit. Fuit enim illa mulier tam excelso animo, & tam singulari prudentia, tantisque laudibus probitatis & religionis ornata, vt meritò videatur nomen illius sempiternæ memoriæ consecrandum. Vltimo die Decembris eiusdem anni peperit Regina Maria filiam singulari pulchritudine. Fuit illi impositum nomen auiæ Beatricis. Quæ postea Carolo Allobrogum Duci nupsit, vt posteà dicetur. Hoc anno ingentes & crebri terræmotus extiterunt, ædes multæ corruerunt, terra multis in locis desedit, ingentesque labes factæ sunt. Homines domicilia deserebāt, & montes etiam attingere non audebant, metuentes, ne vel domibus disiectis oppressi, vel montibus de sede conuulsis obruti, miserabiliter interirent. Campos & planiciem sequebantur: in tabernaculis habitabant. Per idem fermè tempus Ioannes Menesius non indignum memoria facinus aggressus est.

Isabelæ Castellæ reginæ mors.

Emmanueli nata filia Beatrix.

Terræmotus.

RES AFRICANAE.

EST oppidum Mauritaniæ clarum, nomine Larache, quod viginti millibus passuum Atzila distat. Flumine autem Zilia, quod in Oceanum influit, alluitur. Ceperant autem Mauri quinque naues Portugalenses, quæ tunc in Larachensi portu consistebant. Id cum Menesius resciuisset, indignè admodum tulit, & in portum inuehi cogitauit, vt naues abduceret. Erat autem in ipsius fluminis ostio turris natura, & arte, & armis, atque tormentis egregiè munita, in qua milites per vices excubabant. Erat autem is receptus piratis omnibus, qui ex ea Mauritaniæ parte quotannis, vt prædas agerent, egrediebantur. Menesius secum excogitat, quomodo sine periculo, quod à turri eminere videbatur, in eiusdem oppidi portum & stationem intraret. Id cùm iam secum animo deliberatum & constitutum haberet, accidit, vt die quadam quinque biremes, & vnam triremem conspiceret, quæ occidentem Solem versus nauigabant. Qua re animad-

Larache oppidum.

uersa, speculatores partim terra, partim mari continuò misit, qui earum cursum diligenter explorarent. Renunciant illi omnes, in Larachis portum inuectas, in terramque subductas fuisse, ita tamen, vt triremis non procul ab aqua consisteret. Cùm id compertum haberet, quatuor Carauelas instrui confestim iubet, & milites, quos ad eam rem alacrius gerendam aptos cognouerat, accersiuit, & anchoris de nocte solutis Larachem petijt, & classem ante fluminis ostium prima luce constituit. Accurrunt Mauri, ignem tormentis applicant, & globos ingentes emittunt, summaq; vi contendunt, vt aditum nostris intercludant. Menesius verò æstus opportunitatem expectabat, quem vbi vehementius incitari sensit; latera nauis vnius culcitris laneis, & saccis, quos lana diligenter inferciri iusserat, fulcienda, & molibus obstruenda curauit, & turri opponi præcepit, vt tormentorum ictus exciperet. naues reliquæ huius præsidio tectæ portum subiêre. Mauri interim sagittis, & iaculis, & plumbeis glandibus acerrimè decertabant. At Menesius introrsus illis frustra repugnantibus, cum integra classe penetrauit. Fluuius est & aquarum copia, & æstus accessione profundus, ita, vt nostri facillimè possent ad illius ripas accedere. Quod cùm factum esset, illi, quibus id imperatum fuerat, in terram desiliunt, & vt coniectis facibus triremem incenderent, summa contentione pugnant. Mauri contrà, vt incendium arceant, vndiq; prouolant. Fit atrox prælium, neq; mediocri temporis spacio fuit vtrinque acerrimè dimicatum. Tandem cùm multi ex hostibus caderent, multi grauiter sauciati secederent, reliqui se in fugam dederunt, quos nostris longius insequi per Menesium licitum non fuit. Sed quod erat illi propositum, triremem exurere confestim iubet. Quinque vero biremes cum duabus nauibus longis, & vna ex nauibus Portugalensibus (eas namque iam in terram subduxerant) à nostris in mare continuò deductæ fuerunt. Reliquæ tres Portugalenses naues deduci non potuerunt: & idcirco cum trireme similiter incensæ sunt. Hac re

Eruptio Io. Menesij in Larachenses.

Stratagema Io. Menesij.

Atrox cum Mauris prælium.

Maurorum naues aliquot partim captæ, partim incensæ.

cx

ex animi sententia gesta, Menesius cùm ingentem hostium multitudinem confluere vidisset, æstu secundo (iam enim minui, & decedere incipiebat) se sine vllo incommodo recepit. In hoc autem prælio vnum solùm hominem desiderauit. Et cùm quatuor tantùm ex Arzilæ portu naues eduxisset, cum duodecim reuersus est. Exterruit hæc hominis alacritas & audacia vehementer hostes, quod in intimo eorum portu, in præsidijs firmissimis, & intra munitiones, quas ipsi tutissimas arbitrabantur, non dubitásset inuehi, & eorum naues incendere, tantamque cum tam paucis nauibus, in oppidum munitissimum, pestem & perniciem machinari. Nec eos tam solicitos habebat hominum cædes atque nauium iactura, quantum facinoris editi magnitudo. Metuebant enim ne tam felicis audaciæ, parum, vt videbatur consideratæ successu, nostri animos assumerent, quibus maiora facinora molirentur. Emmanuel verò cum huius facti nuncium accepisset, maximo gaudio affectus fuit, Menesijq; virtutem, & sagacitatem, & industriam debitis laudibus ornauit. At is cùm nullam benè gerendæ rei occasionem prætermittere voluisset, vt aliud non leuius incommodum hostibus afferret, excogitauit. EST mons, Farrobus nomine, quem minoris Atlantis partem esse suspicor, qui viginti passuum millibus Arzila distat. Secundùm illius radices amnis fluit, qui hyeme tantis aquis augetur, vt vado transiri non possit. Hostes ea re freti, securè in pagis, qui sunt in monte admodum frequentes, hyemabant, maximosque armentorum & pecudum greges alebant. At Menesius in intimis ædibus, ne ea res in vulgus emanaret, duas quadratas ædificari iubet. In quem verò vsum id fieret, nullus ex fabris lignarijs, quorum fidei opus illud commiserat, suspicari potuit. Cuiuslibet autem lintris magnitudo tanta erat, quanta posset vnius validi iumenti tergo supportari. His perfectis, se tantisper continuit, dum noctem pluuijs & tempestate turbidam videret. Eam nactus tempestatem, quam optabat, signum excursionis properè faciendæ

Audacia Io. Menesij

Aliud Io. Menesij in Mauros stratagema.

Farrobus mons.

cadæ dari iubet. Admirantur omnes eo tempore classicum cani, quo propter imbrium vim omnis mentio belli necessariò conticescit. Id tamen à sapiente Duce, & in bellis exercito non temerè fieri suspicantur. Armati conueniunt, cumque sine vlla recusatione sequuntur. Nemo tamen quid ille animo agitaret, aut quorsum tenderet, inquirebat. Erant autem illi, quos tunc secum eduxit, equites viginti supra ducentos, quibus, vbi commodum visum fuit, quid sui consilij esset, aperuit: quàm facilè res fieri posset, exposuit: quid ab omnibus fieri vellet, ostendit. Eos tamen, qui rem aggredi dubitarent, admonuit, vt domum redirent. Sese namque multo confidentius cum paucis, iisque fortissimis, quàm cum multis, omnia pericula metuentibus quoduis facinus aggressurum. Nemo tamen fuit ita sui decoris oblitus, vt domum redire vellet. Vbi ad fluuium peruenêre, qui tunc super ripas effusus, multò maiorem telluris partem, quàm suspicati fuerant, inundabat, lintres, quos iumenta portabant, in ripa deponi præcepit. Tum vni è suis domesticis, qui Fernandus Freitas appellabatur, imperauit, vt extremitate cuiusdam funis mordicus apprehensa, fluuium nando traijceret, vsque eò dum modicæ terræ planiciem, quæ vltra aluei partem, qua fluuius maiore impetu ferebatur, in aquis eminebat, attingeret. Eo funæ erat iam vna ex lintribus alligata. Ergo postquam is, qui fluminis aluèum transierat, in locum peruenit, & inde contrariam ripam superauit, lintrem ad se facillimè traxit. Similiter cùm funis alius, quo altera ex lintribus colligata fuerat, ex prima necteretur, minimo cum negocio traducta fuit. Cùm igitur vtraque fuisset vtrinque funibus valdè retenta, fiebat vt funibus altera ex parte laxatis, ex altera verò contentis, prout transmissionis illius vsus flagitabat, vt illæ vltrò citroque facilè commearent. Equites ephippia detrahunt equis, eaque lintribus imponunt, ipsique lintribus ita fluuium paulatim traijciunt, vt equos habenis deductos transnare compellerent. Vbi omnes in vlterio-

rem

rem ripam euaserunt, equos rursus insternunt, quibus insidentes, Menesium noctis illius silentio per loca palustria & lutulenta sequuntur, quamuis eos interdum immodica pluuia tardaret, & aqua pectora equorum pertingeret. Menesius, qui regionis illius omnes anfractus nouerat, prope pagos, quibus quàm plurimùm posset, detrimẽtum inferre cogitabat, in loco collocandis insidijs aptissimo copias suas continuit. Vbi diluxit, continuò montani in camporum planiciem descendunt (erat enim iam tempestas sedata) alij, vt segetes suas inspicerent, alij, vt greges suos in pascua deducerent, alij postremò, vt venarentur. Menesius tamen nolebat è latebris exire, donec tanta hominum copia, in quantam ille inuadere cupiebat, in illius se conspectum daret. Sed accidit, vt duo venatores in insidias illius inciderent: quo factum est, vt fuerit illi necesse continuò prodire. In homines igitur inopinatò ferociter inuadit, multos capit, plures interimit, magnamque prædam facit, exercitumque incolumem reduxit. Vbi ad fluuium ventum est, abacti greges primùm fluuium nando traijcere compelluntur, deindè ipsi lintribus eadem ratione, qua nocte fuerant transuecti, & multò etiam facilius eundem fluuium transmiserunt, Arzilamque, cùm aduesperasceret, ingressi sunt, cum magna eorum, qui relicti fuerant, admiratione. Fieri enim non posse crediderant, vt in tam sæua tempestate vel fluuium transire, vel, illo transmisso, hostium multitudinem armis exercitam euadere possent, maximè verò, cùm regressus esset difficillimus, & posset facillimè recisis lintrium funibus impediri.

RES INDICAE. INTERIM dum hæc in Lusitania & Africa geruntur, Trimumpara in India, & Lusitani, qui cum illo erant, grauissimo bello premebantur. Rex enim Calecutij, vt suprà dictum est, acerrimè delectum habebat, classem maximam comparabat, antequam Albuquercij iter in Lusitaniam susciperent. Paciecus ab illis digressus Cananore, Cochimum nauigauit. Rex vbi tam exiguas copias sibi præsidio à nostris relictas animaduertit, & crebris

Rex Cochimensis ob

bris nuncijs accepisset, tantum esse exercitum hostiū, quantus neque iusto quidem exercitu sustineri posset, & simul intelligeret, non solùm mercatores Arabes, quorum opera res frumentaria in ciuitatem importari solebat, verùm multos ciues de fuga cogitare, & non paucos etiam ad hostem deficere, salutem omninò desperauit. Accedebat, quod fieri non posse putabat, vt Paciecus cum tam paucis hominibus haberet in animo, belli fortunam experiri: cùm magis temeritati & amentiæ, quàm virtuti merito videretur esse studium illius, si vellet in re perdita armis frustra contendere, tribuendum. In eam tandem opinionem venit, vt existimaret sibi data verba à Francisco Albuquercio fuisse. Quomodo enim, si fuisset verè & ex animo auxilium pollicitus, non firmiora præsidia reliquisset, cùm posset? Itaq; se delusum existimauit, & hoc sibi fuisse præmium pro tam singulari fide & constantia persolutum. His curis anxius, ad Paciecum adijt, & flens Deos obtestās, illum precatus est, vt mentem suam aperiret. Ita se de Lusitanis esse meritum, vt si fuisset ab illis in fraudem impulsus, iure de illorum iniuria conqueri perpetuò posset. Iam non, inquit, auxilium in re deplorata flagito, sed ne mihi illudas, id à te contendo. Si enim opis tuæ spem mihi omninò præcideris, aliquid excogitabo, quo non funditùs interceam. Si verò falsa spe delinitus, mihi, dum tempus est, minimè prospexero, sublata salutis occasione, frustra ærumnas meas postea lamentabor. Non autem adducar, vt credam, te ab Albuquercijs, vt mihi auxilio esses, sed vt rem Emmanuelis gereres, in India relictum. Quomodo enim tibi ex tam multis nauibus, ex tāta militum copia, tres tantùm perexiguas naues, & eas aliqua ex parte laborantes, cum tam paucis hominibus attribuissent, si me conseruatum vellent? Si, vt hinc Coulamum, aut Cananorem te recipias, cū me belli mole vehementer afflictū persexeris, satis est in tanta nauium & militum paucitate præsidij. Si, vt impetum Regis potentissimi à regni mei finibus arceas, illorum sapientiā requiro. Quare te

multitudinē de salute desperat.

Cochimensis regis ad Paciecum oratio.

re te per Deum, quem colis, oro & obtestor, ne me deludi finas: &, an sis mihi opem in rebus afflictis allaturus, an hinc, vt impendentem calamitatē effugias, migraturus, enuncies. Hac oratione Paciecus iracundia vehementer exarsit, & cum Rege de tā insigni conuicio sibi facto nimis acriter expostulauit. Erat enim oratio hominis de illius fide dubitantis, qua nullam maiorem contumeliam nomini honesti hominis inuri posse confirmabat. Sibi verò semper fuisse fidem vita chariorem. De Albuquercijs nō erat, cur queri posset. Eas enim copias reliquisse, quas satis esse viderant ad Regis scelerati & insani elationem coërcendam. Non enim multitudinis inconditæ temeritate, sed paucorū vigilantia & consilio victoriam contineri. Præterea aditum in Cochimi regnum à Calecutij finibus fluuio & æstuario disclusum, esse peranguftum, & eiusmodi, vt à paucis posset contra infinitam hostium multitudinem custodiri. Postremò tantum esse Christi Optimi Maximi numen, vt nutu, cùm vellet, omnes hostiles copias profligaret. Nec enim humanis opibus posse diuinas impediri. Se verò pro certo habere, auxilium diuinum sibi minimè defuturum. Idcircò bono animo esset. Se namq; paratum esse, pro illius statu & dignitate vsq; ad extremum vitæ spiritum decertare. De belli verò exitu, se firma spe teneri, fore, vt Calecutij Rex non modo victus, sed etiam catenis alligatus breui in Portugaliam duceretur. Hac oratione Regis animum demissum erexit, atque ad spem salutis excitauit. Ab eo autem digressus, eos Arabas, qui opibus & authoritate inter reliquos excellebant, accersiri iussit, & admonuit, ne metu aliquo turbarentur, neve loci illius, in quo tam commodè ad illum diem vixerant, deserendi consilia susciperent. Multas deinde rationes attulit, quibus persuadere conatus est, non esse illis vllo modo de victoria desperandum. Postremò nimis atrociter illis minitari cœpit, qui vel perfidia à Trimumpara desciscerent, vel ignauia fugam pararēt. Id se publicè testificatum esse velle, flagitium eorum, qui ab ea vrbe

Paciecí responsum.

Paciecí minæ in transfugas.

demi-

demigrare conarentur, minimè impunitum fore. Ne suspicaretur autem quisquam illum posse falli. Esse namq; sibi vigilandum, & omnibus hominum conatibus occurrendum, & ijs custodijs exitus omnes tenēdos, ne quisquā posset vel mari vel terra manus illius effugere. Qui igitur vitam caram haberet, se domi contineret, & consilia plena dedecoris & infamiæ detestaretur. Secus enim, pro certo haberet, esse sibi vitam cū acerbissimo supplicio deserendam. Hanc autem vltimam orationis partem, qua minas proponebat, voce adeò contenta & atroci pronunciauit, vt omnibus ingentem metum inijceret. Ardebant enim oculi, & facies inflammari videbatur, & è vultu species quædam furoris eminebat. Illi respondent, se in officio futuros, neque passuros vllo modo, vt Rex de illorum perfidia conqueri posset. Factum est deinde, vt omnes, qui de vrbe deserenda consilia frequenter inibant, illa partim voluntate, partim metu deponerent. Paciecus interim secundùm fluuium discurrebat, vigilias dispone bat, omnes exitus & mari & terra, quibus custodijs poterat, vigilantissimè sepiebat, ne quisquam auderet abeundi cogitationem suscipere. Accidit autem, vt piscatores quatuor, quòd illius iniussu piscati ausi fuissent, ad illum ducerentur. Ille eam causam prætēdens, quòd fugere decreuissent, homines corripi vehementissimè, & in insulam traduci, & suspendi maxima voce iussit. Rex vbi id resciuit, ab illo postulauit, vt miseris hominibus veniam tribueret. Ille verò dixit, se vehementer admirari Regis sapientis in tam atroci scelere vindicando neglgentiam. Non esse Rempublicam in periculis dissolutè gerendam, sed seuerè & acriter administrandam. Illorum hominum supplicio sanciri disciplinam, venia verò confirmari eorum, qui similiter abscedere vellent, audaciam. Se nullo modo passurum, vt propter Regis inconsideratam clementiam, dignitas illius, & regni totius salus in discrimen veniret. Clanculum verò per fidelem nuncium Regi significauit, se homines minimè vita priuaturum:

Paciecí vigilantia.

Paciecí seueritas in transfugas.

sed vt eo timore iniecto, reliquos in officio cõtineret, illis minis vsum fuisse. At illi, quibus necem se allaturum simulauit, in insulam traducti, nocte fuêre rursus in vrbem reducti, & apud Regem diligenter occultati, ne posset quisquam suspicari, eos per simulationem tantùm fuisse perterritos. Neque satis habebat Paciecus, si vrbem diligentissimè tueretur, nisi etiam damna quamplurima hostibus inferret. Itaque fluuium sæpè transmisit, & in Repelini fines, & in alias finitimas terras inuasit. Multos vicos exussit, multos homines occidit, & incredibili celeritate multis in locis incautos oppressit. At Calecutij Rex celerius exercitum eduxit, vt illius impetum reprimeret, & Repelino appropinquauit. Interim literis Roderici Reineli, qui Calecutij morbo grauissimo laborabat (ex quo paulo post mortuus est) intellexit Paciecus, quantas copias Calecutiensis educeret. Hoc allato nuncio, Cochimi tumultuari cœptum est, & Arabum perfidia multi fuêre ad defectionem solicitati, qui tamen metu Paciecі se, quãuis essent timore perterriti, continebant. Cochimensis autem regio versus Septentriones, qua erat hostis venturus, est frequentibus a fluarijs concisa, quæ insulas complures efficiunt. Non patet autem ab vna in alias hominum armatorum multitudini facilis aditus, propterea quòd neque freta pedibus transiri possunt, neque propter frequentia vada commodè nauigari. Cum classe verò lato mari Cochimensem vrbem inuadere, etiam erat propter ipsius portus aditum peranguſtum valdè difficile. Tentare autem vadum, quod Calecutiensis superauit, cùm primùm Trimumparã regno expulit, admodum ei periculosum videbatur, cò quòd meminerat, quantum damnum in eo loco acceperat, & multò se maius acceptuтum formidabat, si ad Regis Cochimensis præsidia auxilium Lusitanorum accederet. Est insula non longè à Repelino sita, Cambalamus nomine, quæ magis ad Orientem pertinet, cuius Principem diximus à Trimumpara defecisse. Ex ea insula & transmissio in Cochimensem regionem

Paciecі excursiones.

Cochimensis regionis situs.

Cambalamus insula.

nem

nem facilis,& vadum militibus non valdè impeditum fore videbatur. Illuc igitur Calecutiensis cum classe & exercitu se contulit, vt expugnato vado, & copijs traductis, Cochimenses & Lusitanos opprimeret. At Paciecus vt illum eo transitu prohiberet, omnes animi neruos intendere cogitabat. Vt tamen interim ostenderet, quantum Calecutij opes negligeret, vna nocte in Repelinum copias traiecit, & oppidum ingressus, hostes partim graui somno consopitos, partim semisomnes ferro concidit,& locum flammis exussit. Accurrunt multi milites,& cùm is re gesta receptui cecinisset, illum vestigijs insequuntur. Eorum impetus à nostris egregiè sustinetur: itaque omnes, octo duntaxat exceptis,qui saucij rediêre, incolumes euaserunt.

Oppidum Repelinense cōbustum.

Cùm verò Calecutiensis ad vadum accedere pararet, Paciecus hac ratione Lusitanos distribuit. In maiore naui viginti quinque reliquit,eisque nauis Magistrum nomine Iacobum Pereiram præfecit. Erat autem nauis armis,& tormentis, & bellicis munitionibus instructissima. Illis autem hoc munus assignauit, vt vrbem & arcem ab hostium incursione defenderent. In arce verò triginta & nouem hominum præsidia disposuit, eosque Iacobo Fernando Correæ dicto audientes esse iussit In Carauelam autem viginti & sex homines ingredi iussit, eisque Petrum Raphaelem ducem constituit Et quia altera Carauela reficiebatur, illius loco duo parua nauigia instruxit, quorum vnum Iacobo Petreio cum viginti & tribus militibus commisit. Alterum sibi reseruauit, in quem viginti & duos homines imposuit: inter quos erat adolescens nomine Simon Andradius, qui iam eo tempore magna virtutis militaris documenta dederat. Itaque omnis exercitus, qui tribus illis nauigijs vehebatur, erat hominũ vnius & septuaginta. Qui tamen prius, quàm è terra discederent,omnes flagitiorum confessione atque detestatione de more sanctissimæ religionis expiati sunt, & epulo cælesti,quo sanctissimũ Iesu Christi corpus Christianæ nationi porrigitur, mirificè confirmati. Dein-

Lusitani exercitus partitio.

Exercitus Lusitanus 71 hominibus constans.

de omnes se Sacramento obligârunt, ne vllum in se dedecus admitterent, ne pedem vllo timore referrent, ne alij pro aliorum defensione mori recusarent, neve se capi permitterent, neque postremò fuga salutem peterent: sed aut honestè decumberent, aut victoriam demum cum honestate summa reportarent. His cohortationibus excitati, atq; fiducia pleni nauigia ingrediuntur, ab arce autem digressi, ad locum accedunt, in quo Rex eos in littore expectabat. Qui cùm Paciecum tanta alacritate in hostes innumerabiles ire perspiceret, summa lætitia affectus fuit. Paulò tamen pòst cùm cerneret omnem spem suam esse septuaginta hominibus innixam, conturbari & affligtari cœpit. Accessit deinde misericordia, qua dolenter admodum ferebat, illos homines in pestem ante oculos positam ruere. Et quò magis eos acres & animosos, & nullum periculum recusantes animaduertebat, eò magis miserandos existimabat. Indignum enim esse statuebat, tam excellentem virtutem, tam funesto exitio consumi. Itaque cum multis lachrymis Paciecum orauit, vt ab incepto desisteret. Se namq; de regni defensione omnem spem prorsus abiecisse. Ne vellet igitur morte sua & aliorum Lusitanorum, quos ipse fraternè diligebat, impendentem cladem, quæ vitari non poterat, cumulare. Sibi iam ab illo egregiè satisfactum esse. Cernebat enim, illos neque morte quidem proposita à fide & officio deduci potuisse. Non minus igitur dolenter se talium hominum casum esse laturum, quàm regni iacturam. Paciecus quamuis animo maximo fuisset, Regis oratione mollitus, vix lachrymas tenuit. Illum tamen bono animo esse iussit, & admonuit, ne oculos in perexiguam classem, nec in hominum paucitatem, sed in numen cæleste conijceret. Neque enim se viribus humanis confidentem, sed diuinis tantùm nixum, in hostes ire. Fore namque vt CHRISTVS summi Dei filius, quem Christiani cæli atque terræ Dominum confitentur, præsentiam suam in prælio declararet, & hostes potentiæ suæ nutu perueterteret. Quid deinde à

Dissuadet Rex Lusitanis bellum Calecutiense.

Oratio fiduciæ Christianæ plenissima.

Rege fieri vellet, exposuit. Rex eo tempore quinq; tantùm millia militum habebat. Reliqui enim, cùm bellū comparari cernerent, ad hostem transfugerant. Ex his Pacieco quingentos assignauit, quorum duces erant ij, Candagora, & Frangora, qui viri satis fortes habebantur, & duo præterea Dynastæ Palurlensis atq; Darraulensis, quibus Rex imperauit, vt omnia, quæ Paciecus illis præscriberet, sine vlla recusatione conficerent. Cū his copijs profectus est Paciecus de nocte 16 die Martij, anno à Christo nato M. D IIII. Et æstu secundo per flumen inuectus, quod in Cambalami portum influit, in vadum ante lucem peruenit Nondum Calecutiensis aduenerat. Visum autem est illi, interim dum hostis aberat, aliquod detrimentum illius fœderatis inferre. Repelinum igitur ea de causa contendit. Erant in Repelini portu sagittarij circiter octingenti, cum aliquot hominibus, qui ferreis etiam fistulis vti sciebant. Hi vt nostris aditum in insulam prohiberent, accurrunt, & sagittis atque glandibus, & missilibus acerrimè pugnant: sed tormentis facilè repelluntur. Nostri in terram descendunt. Hi, qui fugerant, postquam nostros in terra longius à nauibus semotos animaduertunt, conferti in eos inuadunt. Media hora fuit vtrinque magna animorum contentione dimicatum. Hostes tandem pulsi, & in fugam coniecti sunt: multi tamen prius in prælio ceciderunt. Locus, in quem nostri ferebantur, fuit confestim incensus, & indè multi boues ad commeatum abacti: quos cùm Nairgs, qui cum nostris erant, occidi vidissent, non mediocriter offensi sunt Est enim illis nefas, bouem cædere: vesci verò carnibus illius, sacrilegium. Nostri verò cū multò magis famem, quàm illorum offensionem pertimescerent, de ineptissima eorum religione minimè laborabant. Eo die misit Cochimi Rex alios quingentos milites ad Paciecum, quibus tamen omnibus ille parùm fidebat, omnemq; spem primùm in Christi præsidio, deinde in Lusitanorum virtute collocabat. Postero die venit Calecutiensis cum exercitu, cuius hæc sum

Exercitus Cochimensis.

Paciecii in Calecutiensem Regem expeditio.

Pugna & Lusitanorū victoria.

Nairum superstitio.

Calecutiensis exercitus summa

cumplicato, nè possent ferro præcidi, cum nauigio colligauit, & illud idem nauigium cum tertio similiter astrinxit: & sic omnem fermè latitudinem fluminis occupauit Interim classis, quæ per mare, quo insularum partes ad Septentrionem pertinentes alluuntur, nauigabat, appropinquauit. Hostes & multitudine, & tubarum clangore, dissonis vocibus, & armorum, quæ Solis radijs percussa micabant, atque vibrabant, splendore. & postremò crebro tormentorum, quæ tetram tremefaciebant strepitu, rantum Cochimensibus horrorem incutiunt, vt omnes repentè diffugerent. Soli Frangora & Candagora duces inuiti (erant enim in naui) remansêre. Hos Paciecus, non vt quicquam opis afferrent, sed vt prælium spectarent, retinuit. Præliū fuit ab hostibus magno impetu commissum, & terra atque mari pilas atque tela iaciebant: omnia videbantur incendio conflagrare: fumus lucem cunctis eripiebat. Nostri neque quomodo classi resisterent, neque qua ratione tela à turri frequenter iniecta vitarent, prouidere poterant. Non tamen animus illis vel ad resistendum, vel ad honestè moriendum deerat. Quò enim maior erat hostium vis, eò magis videbantur ad contemnenda pericula confirmari. Atque primùm aliquot ex paronibus disiecerunt: cùm tamen illi viginti, quos diximus catenis reuinctos fuisse, propius accederent, multò grauiorem laborem Lusitanis militibus attulerunt. Crebris enim glandium ictibus ita certabant, vt nullū nostris respirandi spacium concederent. Nostri autem erant ita pugnando defessi, vt vix consistere possent. Cùm iam prælium aliquot durasset horis, Paciecus ingens tormentum in hostes conuerti, & globum mira magnitudine in parones intorqueri semel & iterum iussit: quo facto parones dissoluti sunt, & quatuor ita dilacerati, vt secedere cogerentur. Succedunt reliqui, & prælium redintegrant. Sed cùm nostri octo parones deprimerent, & tredecim dissiparent, & hostes reliqui tardiores ad dimicandum suorum casu redderentur, Repelinensis Dynasta, qui erat in subsidijs, cum classe in no-

Cochimensiū ex aduentu hostili terror & fuga.

Prælium Calecutiensium cum Lusitanis.

in nostros iam nimio labore defatigatos inuehitur, & Rex Calecutij instructa acie vadum transire, & nostros armis obruere contendit. Fuit tunc multò acrius, quàm antea dimicatum, ita, vt fluuius sanguine fluere videretur. Repelinensis clamabat, vt nauem harpagonibus alligarent, & in nostros acriter irruerent: & partim cohortando, partim minas iaciendo, vt rem conficeret, laborabat. Sed frustra. Hostes enim tandem, qui è terra pugnabant, fusi fugatiq; sunt, & classis retrocessit, præliumq; fuit sub vesperum cum magna omnium admiratione finitum. Ex nostris nemo desideratus fuit, sed aliquot vulnerati. Ex hostibus supra mille & trecenti homines cecidêre. Prælium enim, vt Paciecus futurum confidebat, diuinis viribus gestum fuit. Constat enim, multos ex nostris ferreis pilis acerrimè percussos extitisse, qui tamen non aliud ex illis incommodum acceperunt, quàm contusionis leuiter inflictæ notam: vt appareret, nullis telis eos opprimi posse, qui cælesti præsidio muniuntur. Hoc exitu prælij nunciato, Rex Cochimi incredibili lætitia affectus fuit, misitque statim Principem regni successorem, qui Pacieco de parta victoria gratularetur. Lusitani quamuis essent eximio labore fracti, ab opere tamen se minimè remouerunt. Nauigia enim continuò refecta sunt, & altera Carauela, quæ erat in pristinam integritatem restituta, ad reliquas naues adiuncta fuit: & cùm de augurum sententia Calecutij Rex pugnandi diem differret, Paciecus quietem pati non poterat. Itaque in Cambalamum traductus, vastitatem frugibus & arboribus, inflammationem pagis, necem hominibus inferebat, & prædas non mediocres faciebat: & quamuis aliquot in locis illi fuisset ab hostium præsidijs occursum, semper tamen victoriam reportabat. Ad quas res faciendas, non modò celeritate & industria, sed etiam consilio optimi Ducis vtebatur. Calecutij Rex quamuis vim dictam ardenter expeteret, non ausus tamen fuit, ante constitutam ab auguribus diem, rursus prælium inire. Accedit autem, vt dies ab illis dicta esset ea, qua Iesu Christi

Stupenda Lusitanorum victoria.

Mira Lusitanorum diligentia.

Pacieci in Cambalamũ excursio.

Calecutij Regis superstitio.

Christi à mortuis excitati memoria, cũ summo totius reip. Christianæ gaudio & celebritate renouatur. Classis, qua hostis rem illa die gerendam esse cõstituit, erat multò maior Centum enim parones, & centum longas naues & octoginta præterea minora nauigia continebat. Supplementum enim Calecutio crebrò submittebatur Numerus militum, qui classe vehebantur fuit tunc supra quindecim millia. Vt autem Rex facilius posset rem totam conficere, vnum è ducibus suis cum septuaginta paronibus Cochimum misit, qui nauem ad vrbis custodiam relictam expugnaret, aut saltem Paciecum ad illius defensionem eliceret. Sic enim distractis nostrorum viribus existimabat, multò citius bellum profligari posse. Parones per angustum æstuarium, quod in fluuium excurrebat, nocte, ne sentiri possent, in vrbem nauigauerant. Erat autem æstuariũ eiusmodi, vt per illud facillimè tota classis inuehi Cochimum posset. Sed Calecutiensis, vel quòd æstuarij angustias metueret, vel quod loco cedere minimè dignitatis esse putaret, vel, quod magis reor, Christi beneficio, qui nostris præsens aderat, consilio orbatus extiterat, id facere noluit. Cùm parones in nauem inuaderent, Rex Cochimensis nuncium confestim ad Paciecum misit, qui ei demonstraret, in quanto periculo nauis illa versaretur. Paciecus hoc nuncio valdè conturbatus est. Intellexit enim, in quem finem ea oppugnatio fuisset instituta Sed necessitate coactus, illi subsidium afferre constituit. Itaque cum vna ex Carauelis, & paruo nauigio, quanta maxima potuit celeritate, æstu secundo Cochimum inuectus est. Hostes autem vbi illum conspexêre, repentè diffugiunt, & in Repelinum se contento cursu recipiunt At Paciecus nec eos insequi voluit, neque nauem ingredi, nec quempiam alloqui: sed cùm iam æstus accessione ventus similiter, vt sæpè fit, immutatus fuisset, eadem celeritate, qua venerat, redire festinauit. Cùm verò ad Cambalami transitum peruenit, res erat in vltimum discrimen adducta. Nam Carauela, quæ in transitus custo-

Classis hostilis 280 nauium: milites ad 15000. classe vecti.

Auxiliũ diuinum.

Hostilium nauium fuga.

Lusitanorum discrimen.

custodia remanserat, erat crebris ictibus perforata, illius armamenta dissipata, bombycinæ moles disiectæ. Parua similiter nauigia perfractis scutis, & munitionibus dissipatis, in maximo periculo versabantur: hostes mari atque terra Lusitanos acerrimè premebant. At illi nihil de pugnandi studio remittebant: imò quò acrius vndique petebantur, eò vehementius repugnabant. In hoc statu Lusitanorum res erant, cùm Paciecus ad suos reuersus est, qui continuò in hostes à tergo nimis acriter inuectus, eos re inopinata perculsit. Lusitani autem, qui à fronte pugnabant, cùm fuisset illis animus additus, multò fortius instetêre. Hostes ancipiti prelio distenti, fugæ se mandant. Prius tamen, quàm euadere possent, decem & nouem parones amisêre. Ducenti verò & nonaginta milites interfecti sunt, cùm ex nostris nemo cecidisset. Et vt clarius cerni posset, totum hoc bellum fuisse ope diuini numinis administratum, hoc planè compertum fuit. multos ex nostris fuisse pilis secundùm caput, aut pectora, aut brachia, aut reliquas corporis partes vehementissimè sine vllius interitu percussos. Quæ tamen pilæ tanta vi contortæ ferebantur, vt cùm è corporibus, in quæ primùm acciderant, elaberentur, ingētia scuta perfringerent, & moles obiectas facillimè dissiparent. At Rex Calecutiēsis cùm tantum dedecus pati non posset, classem in ordinem redigi, vt nostros rursùs oppugnaret, continuò præcepit. Paciecus verò suis imperat ne telum vibrent, ne tormentum colliment, ne vocem mittant vllam, antequam ille pugnæ signum det. At hostes cùm silentium nostrorum animaduerterent, existimārunt eos iam vulneribus confectos, & metu exanimatos spem diutius repugnandi prorsus abiecisse. Itaque voces in cælum tollunt, & incredibili celeritate mari atque terra sine ordine vllo ad naues accedunt. Cùm iam appropinquare inciperent, Paciecus signum dedit. Nostri repentè prosiliunt, clamorem tollunt, tormentis & omni genere missilium certant. Multos parones deprimunt: complures etiam dissipant, atque dilacerant: mul-

Hostium fuga, & Lusitanorum victoria insignis, & planè diuina.

Aliud prælium.

multis etiam mortalibus vitam eripiunt. Reliqui, cùm homines, quos ipsi concisos vulneribus existimabant, sanos atque valentes tam acriter prȩliari conspicerent, vehementer exterriti sunt, maximè verò cùm tantam stragem edi cernerent. Itaque quamuis in Regis conspectu prȩlium fieret, nullo tamen vel pudore, vel metu impediri potuêre, quò minus se in fugam darent. Quod animaduertens Dynasta Repelinensis, fugientes recipit, & rursus instructa classe, in nostros impetum facit, ita tamen, vt non propius accedere auderet, sed è longinquo spatio certandum statueret. Quod Rex fieri vidēs, hominem multis asperis verbis accipit: ignauiā & timiditatem increpat, & graues in illum contumelias intorquet. Naubeadarimum euocat, & adhortatur, vt sine vlla cunctatione in Lusitanos irruat, hominesque tantis iam laboribus afflictos, acri atque vehementi impressione prosternat. Suscipit negotium Naubeadarimus, & in vadum contendit, nostrosque perrumpere conatur. Nostri verò tam acriter illi restiterunt, vt non modò impetum illius reprimerent, sed omnes in fugam compellerent: quos nostri insequuti, magnam illis cladem intulerunt. Nam suprà viginti parones depresserunt, & plus sexcentis hominibus interfecerunt. Rex cùm transitum eo vado desperaret, tormenta in turri disposita detrahi, & castra moueri iussit. At Paciecus illius classem longo spatio persequutus, tandē constitit, & in terram descendens, duos maximos pagos exussit. Ad vadum deinde redijt hora decima: ad illud enim tempus prælium, quod prima luce fuerat initū, durauerat. Paucis deinde horis ad quietem sumptis, cū ex speculatoribus intellexisset, oppidum esse non procul inde situm, multitudine quidem hominum frequens, sed immunitum, eò sine mora contendit, & homines securos & inopinantes aggressus est. Multi fuerunt occisi, & oppidum excitato incendio deflagrauit. Cùm verò se Paciecus recipere vellet, hostes, qui erant dissipati, coëunt, & conferti in illum inuadunt. Is verò magna eorum parte vel occisa vel vulnerata, reliquos fudit,

Hostium fuga.

Lusitanorū victoria.

Oppidum hostile incensum.

Durities, celeritas et diligentia Paciecci.

fudit, fugauitque. In quo quidem minimè victorias admiror, sed duritiam, & celeritatem, & diligētiam hominis obstupesco. Nec.n. vllo labore frangebatur, neq; vlla difficultas eum morabatur, nec vllum vitę periculum à perterrendis hostibus auertebat. Cùm vero ad vadum redijsset, multos satellites atque ministros Cochimensis Regis offendit, cum multis dapibus & fructibus, ex illis, quos regio suppeditat, quibus tam ille, quàm milites recreati sunt. Eo tempore iam Calecutiēsem instituti belli pœnitebat, & cupiebat, dimissis maxima parte copijs in vrbem redire. Hoc consilium Naubeadarimus maximè probabat. Sed Repelinensis Dynasta, & Arabes, qui in consilio aderant, & Mediolanenses etiam contra disputabant, iam Regi non esse integrum id omittere, in quo non modò dignitas illius, verùm etiam salus agebatur. Si enim re infecta domum redijsset, fore, vt præter ignominiam, qua nomen illius notari necesse erat, hostes feroces & infestos redderet, & cum difficultate summa eos postea à Calecutij finibus reprimeret. Rem non inchoari absq; magna dignitatis imminutione potuisse: at institutam deseri, sine maxima dedecoris & ignominiæ labe non posse. Pręterea transmissionem nō esse desperandam, cùm alia loca nondum tentata fuissent, per quę exercitus multò facilius traduceretur. Non longe ab eo loco erat aliud vadū, nomine Palignarium, adeò lutulentum, vt qui id transire conaretur, nō facilè pedem in profundo cœno demersum euelleret. Ripa verò vlterior densis vepribus, & dumetis erat obsita. Eò tamē sperabant trāsitum nō ita difficilem futurum, propterea quòd naues propter breuia eum in locum penetrare non poterant. Indè verò cogitabant idem vadum petere, quod Rex transierat, cùm, vt dictum est, Trimumparam oppressit. Confidebant enim illac se multò celerius, quàm Paciecus opem afferre posset, irrupturos. Putabant enim Paciecùm falli posse, neque vlla præsidia comparaturum, quibus Regem transitu prohiberet. Hoc ita constituto, castra mota sunt. Speculatores primò suspicati sunt, Regem Calecutium victo-

Calecutiensium de bello prosequendo consultatio.

Palignarium vadum.

victoria desperata reuerti. Sed cùm eum petijsse Palignarium vadum animaduertissent, nuncium Pacieco confestim pertulerunt. Per alios deinde speculatores certior factus est, in Arraulensi insula quingentos milites Calecutienses versari, qui syluas læti concidebant, quod est apud illos victoriæ signum. Et quia insula non longè aberat, cum ducentis militibus Cochimensis Regis (iam enim multi redierant, & flagitij veniam impetrârant) & paucis præterea Lusitanis, eò proficisci maturauit. Duplicem verò aciem instruxit: vnam Petro Raphaeli attribuit, alteram ipse retinuit. Hostes autem cùm resistere conarētur, maxima ex parte concisi fuêre: quinquaginta tamen capti, & ad Cochimensem Regem perducti sunt. Et quia nec opus erat, vt Paciecus diutius in illius vadi præsidio remaneret, neq; periculi magnitudo patiebatur, vt is transitū quem hostis petebat, liberum illi permitteret, ad alium opportunum ad transmissionem locum, nomine Paluitium, qui duobus millibus passuum à vado distat, naues maturè conuertit. Ibi cùm in anchoris consisteret, certior factus est, Regem Calecutij deliberâsse, postero die, qui erat Kalendis Maij, vadum transire. At Paciecus statuit cum minoribus nauigijs eò contendere, maiora verò cum Ducibus in vado, in quo tunc se tenebat, relinquere. Nec enim dubitabat, fore, vt hostis vtrunque simul vadum tentaret. Sed antequam inde discederet, in ea insulæ parte, quæ erat nauibus opposita, arbores succidi & incendi iussit, ne possent hostes illarum præsidio tegi, atque quasi obiectis munitionibus occultari, vt a tormentis, quæ erant in nauibus, minimè læderentur. Naues autem statuit, vt modico interuallo disiunctæ permanerent, ita tamen, vt inter se rudentibus ad mutuum præsidiūm necterentur, & vadum occuparent. In his autem difficultatibus, hoc commodum inesse conspiciebat, quod vtrumque vadum simul transiri non poterat. Cùm enim æstus se ex alto incitabat, ita vadum Palignarium fluctibus operiebat, vt pedibus transmitti non posset: naui-

Arraulensis insula.

Paluitium.

nauibus autem paulò maioribus neque æstu accedente, neque decedente, aditus per illud patebat. Vadum verò, in quo naues consistebant, æstu accedente transmitti poterat nauibus, decedente verò non poterat. Ita eueniebat, vt cùm Palignarium vadum pedibus transiri posset, Palurtium nauibus transmitti non posset. Contrà verò, cùm Palurtium facilem transitum peditibus præberet, Palignarium æstus vehementis accessione transitum militibus impediret. Hoc cùm Paciecus animaduertisset, vtrique vado, diuersis temporibus subsidium diligenter afferre statuebat, vt æstu augescente, Palurtium; minuente verò, Palignarium tueretur. Cùm igitur Palignarium petere constituerет, Ducibus, quibus Palurtium custodiendum permisit, quid ab illis fieri vellet, ostendit, & quo signo, si illis opus esset auxilio, id significarent, demonstrauit. Tum omnes ad honestatem & dignitatem, & ad studium religionis excitauit, dicens, eam dimicationem, quę erat illis omnibus subeunda, fore multò acriorem atq; difficiliorem. Scire se, quibus hominibus loqueretur, nempè quos nulla periculi magnitudo perterreret, sed quò grauius periculum immineret, eò vehementius omnes animi vires excitarent. Confiderent porrò, idem Christi numen, quod illis tam præsens reliquis in prælijs adfuerat, illis in eo, quod instabat, minimè defuturũ. Dei namque summi potentiam nec vllis terminis definiri, nec vllis hominum viribus impediri, neque innumerabili multitudine retardari. Tum illos, vt cibum sumerent, admonuit. Die namque sequenti dubitare se, an liceret eis alijs epulis frui, quàm ijs, quæ virtutis inuictæ fructu continerentur. Faciunt illi quod iusserat, & sumpto cibo, & vigilijs dispositis conquiescunt. Non tamen opem Dei implorare, quoad fieri poterat, intermittunt. Prima luce Paciecus in vado constitit, & in ripa vidit Cochimensem Principem cum sexcentis militibus, qui iussu Regis, vt vadum etiam tueretur, aduenerat. Expectabat autem Paciecus, vt Calecutiensis in vadum se dare vellet. Sed cùm nihil ab illo moueri

Pacieci ad milites oratio.

Lusitanorũ militum pietas.

ueti cerneret, & aqua iam æstus reciprocatione locum compleret, & vadum tueretur, ad naues rursus se contulit, & inde in omnibus circumquaq; locis, in quos impetum ferre poterat, cædes faciebat. Hoc autem siue nocte, siue die, siue serenitas esset, siue tempestas omnia cõmoueret, factitabat; vt cùm æstus decessisset, in Palignario, cùm rursus accessisset, in Palurtio cerneretur. Nunquam tamen alterutrum vadum incustoditum relinquebat. In profundiore namque maiores naues, in altero, nempè Palignario, minora nauigia collocauerat. Cùm verò ex exploratoribus intellexisset Regem constitutum habere, die sequenti vadum Paluitiũ summis viribus oppugnare, ad illius defensionem omnia, quæ videbantur necessaria, summo studio comparauit. Ante lucem verò veniunt ad illum Christophorus Iusartis, & Simon Andradius, qui cum duobus paruis nauigijs in Palignario collocati fuerant, vt prælio interessent. Vado namq; aquis oppleto, dicebant, non esse cur tam præclaram occasionem decoris & dignitatis amitterent. Se, cùm æstum imminutum cernerent, continuò in Palignarium reuersuros. Cùm primùm diluxit, hostes, qui iam aduenerant, è littore tormentis classem Lusitanam acerrimè verberabant. Classis item hostium se in conspectum dedit. Erat autem ducentarum & quinquaginta nauium. Sed cùm adhuc procul abesset, visum est Pacieco aliquid interim moliri, quò minore cum periculo tanti prælij impetum sustineret. Itaque minora nauigia remis in littus impelli; & milites, quos ad rem gerendam educebat, in terram continuò descendere iussit, & cum illis in hostium munitiones inuasit. Illi acriter initio restitère. Sed tandem partim cæsi, partim in fugam pulsi sunt. Tormenta verò, quia in naues trahi non poterant, ne quidquam nocere possent, clauis per foramina, quibus prope basim ignem accipiunt, adactis, impedita. Hac re celerrimè gesta, in classem euestigiò reuersus est. Iam verò classis appropinquabat, & crebris tormentorum ictibus naues impugnabat, & horrifico telorum omnium fremitu

Paciecl vigilantia.

Hostilis classis 250. nauium.

Stratagema Paciecl.

Pugna naualis.

N perstre-

perstrepebat. Paciecus imperauit, vt omnes se abijcerent, atq; silerent, donec ipse pugnæ signum proponeret. Hostes id metu atq; desperatione fieri suspicabantur. Præcedebant autem quadraginta parones catenis, vt nostros obruerent, inter se deuincti. At cùm Paciceco visum est, signum sustulit. Continuò clamor militum, & clangor tubarum, & tormentorũ fragor, quanta esset in militibus Christianis alacritas, indicauit. Cùm acerrimè vtrinque tormentis æneis certaretur, horrenda caligo ex tormentorum fumo profluens, omnium oculis offusa, tam densas tenebras attulit, vt conspectum cæli, atq; terræ, & maris adimeret. Nec enim aliud cerni poterat, nisi horrificum incendium ex innumerabilibus tormentis erumpens. Parones tamen hostium primi tormentis dissoluti atq; dissipati sunt. Illis autem fractis, Dynasta Repelinensis alios integros continuò submisit. Interim victoria anceps erat. Hostes propius accedebant, neq; iam pilis tantũ, sed sagittis atq; iaculis, & omni missilium genere pugnabant. Sed cùm nullus è Lusitanis caderet, & ingens hostium multitudo cecidisset, & aquæ multo sanguine cruentæ fluerent, hostes cedere incipiunt. At Dynasta Repelinensis, vt in Regis conspectu aliquod facinus ederet, quo gratiam illius adquireret, bis vadum transire conatus est: sed fuit à conatu cum ignominia & suorum cæde repulsus. Dum hæc geruntur, Candagora venit ad Paciecum cum nuncio ingẽtis, vt apparebat, discriminis: Naubeadarimum cum manu firmissima in Palignarium properare, & Regem vestigijs illius insistere, vt vadum summa contentione superaret. Paciecus illum bono animo esse iussit. Adhuc enim vadum tantis fluctibus operiri, quãtis opus esset ad hostiũ impetum retardandum. Se in tempore subsidio occursurum. Itaq; in pugna tandiu perseuerauit, dum aquam transitum impedituram animaduertit. Cùm verò magis imminutam cerneret, continuò properauit, vt Naubeadarimo resisteret. Ibi verò tanta vi hostium impetum repressit, vt quamuis Naubeadarimus Rege inspectante,

ſpectante,& verbis ad prælium acriter adhortante, in alteram vadi partem erumpere conaretur, fuerit tamẽ retrocedere compulſus. At Rex hominem increpabat, & contumelijs onerabat, minimeq; dignum eſſe dicebat, qui Principis perſonam ſuſtineret. Eſſe namque Repelinenſis Dynaſtę ignauia & timiditate ſimillimũ. Se namq; ſpectante, hoſtibus vtrumq; in vtroq; vado ceſſiſſe, & è prælio turpiſsimè diſceſſiſſe. Naubeadarimus hoc ſibi conuitio ab auunculo facto vehemẽtius irritatus, ſtatuit, conceptam illam dedecoris maculam propoſita etiam morte delere. Rurſus igitur amplius duodecim millibus hominum ſtipatus, in vadũ irrumpere conatur. Fuit aliquo temporis ſpacio fortiſsimè vtrinq; pugnatum, donec tandem hoſtes multis incommodis affecti, in fugam conijcerentur. In his vtriuſq; vadi prælijs quot naues, & quot homines hoſtis amiſerit, incertum eſt. Complures fuiſſe conſtat: naues tamen noſtræ perforatæ, multæq; muniriones diſſipatæ & diſiectæ ſunt, & è Luſitanis aliquot etiam vulnerati. Interim peſtilentia caſtra hoſtiũ vehementer oppreſſit, quæ Regis animum tantiſper à bello in feliciter inſtituto auertit, dum malum illud finem inferendi faceret. Quæ res noſtris magno vſui fuit. Naues enim reficiendas curauerunt: magnum armorũ atq; telorum numerum comparauerunt: atq; vt eſſent rebus omnibus ad bellum multò acrius gerendum expediti, ſumma vigilantia prouiderunt. Antea verò Paciecus ferreos ſtimulos, palis infixos, in luto vadi ipſi[9] infoderat, quibus ſe hoſtes, ſi vadum tranſire conarentur, induerent. Sed cùm ſtimuli propter luti mollitiem altius, quàm conueniebat, fuiſſent in vadum depreſſi, nullum hoſtibus nocumẽtum attulẽre. Tunc verò Paciecus præuſtas ſudes præacutis acuminibus, cũ æſtus omninò deceſſiſſet, ſubter lutum abdidit, & ab infima parte reuinxit, ne conuelli poſſent, vt hoſtes vulneribus, & acerbiſſimo dolore cõficeret, ne vel ingredi, vel veſtigio hærere poſſent. Calecutienſis interim Brachmanas euocat, eoſq; monet, vt deos conſulant, atq; ab

Luſitanorũ inſignis victoria.

Peſtis in caſtris Calecutienſibus.

Brachmanes ab Rege de prælij die cō sulti. illis sciscitentur, quo die prælium iniret, vt de hostibus debitum pro tantis iniurijs supplicium sumeret. Erant autem Brachmanæ irati regi, eo quòd illos multis maledictis confixisset, atq; mendaces & scelestissimos appellâsset, Victoriam enim illi denunciârant, & is pro victoria innumerabiles clades acceperat. Respondent *Brachmanarum responsum.* Brachmanæ, Deos illi iratos esse. Antequàm verò illorum numina placaret, omnia illi deterrimè casura. Opus igitur esse, vt fanum ædificaret, in quo possent homines religiosi illorum sacra procurare. Rex se id facturum vouit. Hi deorum nomine victoriam pollicentur, & prælio diem præstituunt. Interim multi ex illis, qui à Trimumpara defecerant, bonis illius successibus inuitati, se rursus ad illius nomen adiungunt, & Pacieco inuito veniam impetrânt. Calecutiensis, cùm illius diei fructu, quem Brachmanæ portenderant, nullo modo priuari voluisset, religioni diligentissimè paruit. Hoc *Calecutiensis aciei descriptio.* autem ordine ad nostros accessit. Tria millia fortium hominum præibant, qui triginta tormenta ænea curribus inuecta custodirent. Deinde prima acies sub ductu Naubeadarimi sequebatur, quæ duodecim hominum millia continebat. Totidem Dynasta Repelinensis milites educebat. Postremum agmen, in quo inerant ad quindecim hominum millia, ipse rex agebat. *Lusitaniæ copiæ.* Paciecus eo tempore in Palignario vado, in duobus nauigijs, cum quadraginta tantùm hominibus Lusitanis has tantas copias expectabat. Calecutienses, qui antecedebant, in loco nauigijs opposito tormenta disponunt, ingentesq; globos emittunt, vt Paciecum è vado propellant. At ille paululum se continuit, vt eos securiores efficeret. Tum repentè nauigia propius terram incitari, & tormentis rem acerrimè geri præcepit. Quod tam scienter & diligenter effectum fuit, vt hostes metu perterriti, se in densam syluam abderent. Cùm ad hunc modum initium pugnæ fieret, Naubeadarimus in vadum irruit, idque summa vi transire contendit. Nostri glandibus plumbeis, densisque telis ferreis in cubi speciem figuratis, quæ fistulis ferreis compacta & inclusa vi

ſa vi tormentarij pulueris intorquebant, multos eorum grauiſſimè ſauciabant. Maioribus etiam tormentis non paucos interimebant. Aeſtus autem adhuc decedebat. Metuens verò Paciecus, ne nauigium, quo vehebatur, in vado hæreret, paululum ceſſit, & Chriſtophoro Iuſarti, eò, quòd nauigium illius breuius eſſet, & ad vadum excipiendum conuenientius, vt in loco, quoad poſſet, inſiſteret, imperauit. Se, cùm æſtus, vt fieri neceſſe eſt, morum reciprocaret, continuò redituruṁ. Indè verò pugnandi ardorem non intermiſit, ſed non minus acriter, quàm Iuſartes, qui propius aberat, hoſtes ab ingreſſu vadi repellebat. Erat locus, in quo milites à Rege Cochimenſi in auxilium miſſi, ſe tenebant, vt hoſtes ſi fortè vadum tranſirent, indè reprimerent, & natura & vallo egregiè munitus. Ij vbi copias Regis vadum ingreſſas animaduertunt, repentè diffugiunt, Cochimenſis Princeps non aderat. Fuerat ille quidem à Pacieco per quendam Brachmanam accerſitus. Sed Brachmanæ ſcelere & improbitate factum eſt, vt non poſſet ad tempus venire. Neque enim quidquam illi ſignificare voluit, antè quàm Calecutienſis rem ex animi, vt ſperabat, ſententia conficeret. Maxima verò eorum pars, qui in eo præſidio erant, ſub vno ex proditoribus, qui a Cochimenſe defecerant, & fuerant in illius gratiam reſtituti, militabant. Ea autem de cauſa Paciecus, quòd illis minimè fidebat, principem futuræ pugnæ certiorem facere voluit, vt cum firmiore præſidio veniret. Nam propter belli intermiſſionem in vrbem redierat. Deſertorum autem flagitium Iuſartes Pacieco maxima voce ſignificauit. Sed tantus erat armorum fragor, & hominum clamor, vt Paciecus audire non poſſet. Eo iam tempore Repelinenſis Dynaſta Naubeadarimum ſequutus, in vado conſiſtebat. Rex eorum etiam veſtigijs ingreſſus, vt vadum ſuperaret, ſumma animi contentione laborabat. In eum Paciecus (illum enim ex regijs inſignibus agnouit) tormentum dirigi iuſſit. Globus emiſſus, ad illius pedes, duos ex intimis familiaribus repente dilacerauit: quo metu

Brachmana perfidia.

Calecutij Regis diſcrimen.

metu Rex ipse perturbatus, pedem retulit. Et tamen Naubeadarimum, & Repelinensem adhortari, vt acriter instarent, minimè desistebat. Illi fustibus eos, qui præcedebant, vt in vlteriorem ripam euaderent, impellebant, & gladijs etiam, si non impigrè quod erat imperatum conficerent, acerrimè minabantur, & aliquos etiam vulnerabant. Itaque alij alios vrgebant, & se ipsos præpediebant. Cùm verò ad sudes peruentum est, multi plantis pedum grauissimè sauciatis cadunt. Fit clamor & luctus, & vbique lamentatio admodum lugubris audiebatur. Alij super alios procumbunt. Interim tormenta, quæ erant in nauigijs disposita, cùm in multitudinem adeò confertam & implicitam pilas emitterent, magnam stragem faciebant. Ingens inter hostes turbatio secuta est, cùm multi dolore vulnerum regredi frustra contenderent: multi, quamuis metu perterriti cedere vellent, suorum gladijs vlterius festinanter progredi cogerentur. Dum ad hunc modum res geritur, multi alia ex parte cum securibus in vadum prouolant, illudque sine offensione traijciunt, vallumque rescindunt, & locum à Cochimensibus desertum occupant. Quòd cùm Paciecus animaduertisset, rem perditam esse credidit. Animũ tamen minimè demisit. Ad Iusartis autem nauigium propius accedens, in id se coniecit, & Iusarti imperauit, vt in illius nauigium desiliret. Maius enim nauigium terræ appropinquare non poterat. Sic autem cũ ad vadum propius accederet, hostes e loco repellere telis atque tormentis instituit. Sed interuenit Naubeadarimus, qui prælium ita redintegrauit, vt tunc videretur incepisse. Hostes autem acriter instabant, &, vt nostros circumsisterent, cõtendebant. Multi nauigij remos manibus retinebant, vt se commouere non posset. Hic Paciecus cùm se funditùs euersum cerneret, diuinam opem maximis vocib. implorauit, DEIQVE præsentissimũ numen sibi adesse persensit: æstus enim se vehementius incitabat, & vadum aquis operiebat. Nostris animus augetur, & nauigium remis agere, & propel-

Lusitanorũ summum discrimen.

Auxilium diuinum.

propellere nituntur. Res iaculis, & hastis, & missilibus, & sudibus etiã præustis gerebatur. Sed quo magis fluctus vadum operiebant, eo nostri maiores animos assumebant, & acrius, & vehementius, vt se è medijs hostibus eriperent, certabant. Aestus tandem cùm maxima iam aquarum copia redundaret, illud prælium, quo nullum eo in bello acrius extiterat, diremit. Itaq; Paciecus hostium multitudine liberatus ad Iusartem se contulit, qui in eo certamine præclara facinora militaris virtutis ediderat. Tum cùm nauigia facilè nauigarent, vterq; tormentis vtendum censuit. Non enim erant ij, qui vellent vllam oblati temporis occasionem prætermittere. Itaq; in eos hostes, qui prope vadum in terra cõsistebant, globos intorquent, multos occidũt, reliquos in syluam fugere compellunt. Calecutiensis eo die fractus desperatione, dedecus suum acerbissimè lamentatus est, quòd cum tantis copijs quadraginta tantùm homines vado pellere nequiuerit. Cùm verò è loco illo discederet, & lectica sublatus, in locum, qui nõ procul à profundiore vado distabat, perueniret, Petrus Raphael in illum non mediocrem globum intorqueri pręcepit, cuius ictu tres illius familiares ad illius pedes dilacerati sunt, & ipse eorum sanguine conspersus fuit: metuq; perturbatus, in terram subitò desiluit, & pedib. sese ab eo loco cum celeritate subtraxit. Hoc prælium cùm prima luce incepisset, ad nonã circiter horam perductum fuit. In eo autem Calecutiensis tam multas naues atq; milites amisit, quàm multos nullo adhuc in prælio cum nostris initio amiserat. Ex nostris autem, cùm sagittis, iaculis, hastis, & infinita pilarum multitudine, & acerrima immanissimorum hostium contentione peterentur, nemo tamen cecidit. Ex quo facilè constat, totum hoc bellum fuisse numine illius confectum, qui nutu potest sui nominis hostes euertere, neq; suos vnquam præsenti ope destituit. Quòd si alicui incredibile visum fuerit, is non hominibus, sed Deo gloriam detrahit: atq; demonstrat, se, quantas vires vera religio habeat, ignorare. Ij verò, qui minimè

Iusartis virtus.

Rex Calecutius mortis periculum pedes effugit.

Clades hostium, & mira Lusitanorum victoria.

ſunt veræ pietatis ignari, & experti ſunt in ſe præſentiſſimi numinis beneficia, intelligent planè, multò maiora facinora poſſe ab illis fieri, qui firmam ſpem in Chriſti præſidio repoſuerint, maximè verò cum pro illius gloria certamen initum fuerit. Id autem eo præſertim tempore fieri conueniebat, quo nondum Chriſti nomen à gentibus illis celebratum extiterat, neque imperium conſtitutum fuerat, vt illis ſignis facilius homines ad Dei notitiam peruenirent, & Luſitani confirmatis viribus fundamenta iacerent imperij, cuius opera poſſent gentes, quæ ad orientem Solem pertinent, radijs diſciplinæ cæleſtis illuſtrari: quod factum poſtea fuit, vt cernimus, & clarius in dies futurum ſperamus. Paciecus autem cùm ſe tanto periculo liberatum, & hoſtes fuſos animaduerteret, ingentes Deo gratias egit. interuenit autem Cochimenſis princeps, quem Paciecus auerſatus eſt, & quaſi hominem timidum, & deſertorem, & parum in fide cuſtodienda diligentem indignum colloquio ſuo reputauit. Quod Princeps indigniſſimè tulit, & ſe purgauit, atque iureiurando confirmauit, non ſua, ſed Brachmanæ ſceleratiſſimi culpa prælio non interfuiſſe. Non enim illum euocare voluiſſe, niſi poſtquam nomen Luſitanum fuiſſet opera Calecutienſis extinctum. Accepit ſatisfactionem Paciecus, & auunculi culpam eſſe dixit, quod ſceleſtiſſimos homines in fidem recepiſſet. Nunquam enim ſapientem fidem ei, qui ſemel fidem prodiderat, habiturum. Principium autem fugæ ab illis factum eſſe conſtabat, qui ſtipendio Principis Mangatenſis, qui à Cochimenſe per ſummum ſcelus & flagitium deſciuerat, alebantur. Principe dimiſſo, Paciecus ſe ſe ad naues contulit, vbi illum Rex Cochimenſis inuiſit, eique cum ſumma gaudij ſignificatione de tam inſigni victoria gratulatus eſt. Paciecus verò de militum fuga & proditione conqueſtus, omnem illius ſceleris culpam in Mangatenſem contulit, Regemque admonuit, vt iure regio vteretur, & hominem profligatum atque perditum, ſi nollet occidere, à ſe dimitteret, vt Calecutienſi ope-

Proditori non fidendum.

Mangatenſis Princeps proditionis accuſatus.

si operam daret. Nullum enim periculum esse magis timendum eo, quod à proditore comparatur. Esse namque malum occultum & intestinum, quòd priusquam prouideri possit, interimit. Itaq; regias opes nunquam sceleratorum hominum præsidio stabiliri: frequenter tamen euerti. Idcirco se vehementer optare, vt Calecutiensis talium hominum præsidijs sepiatur, vt facilius possit de statu conuelli, & scelerum pœnas exoluere. His & alijs sermonibus, cùm diei bonam partem consumeret, Rex in vrbem reuersus est, & Paciecus, vt se atque suos ab immenso labore reficeret, curauit. Calecutiensis autem suos probris omnibus maledictisque vexabat, & per eorum ignauiam stetisse dicebat, quò minus nostri funditus interirent. Repelinensis vt ei aliquo pacto satisfaceret, quando viribus non poterat, vt fraude Lusitanos de medio tolleret, operam dare statuebat. Primùm igitur Cochimenses aliquot pecunia corrupit, qui fontes, ex quibus nostri aquam hauriebāt, mortiferis venenis inficerent. Deinde, vt venenum in pane illis daretur, summa sedulitate constituit. Hæc cùm ad Paciecum delata fuissent operam dedit, vt singulis diebus putei foderentur, è quibus omnes Lusitani biberent. Est enim tellus humilis, & aquis abundans, vt sunt fermè omnes, quæ mari sunt finitimæ. Ne autem quidquam cibi venderetur, quod non venditor, prægustaret, diligentissimè prouidebat. Cùm hæ fraudes Repelinensis minimè processissent, vt exercitum noctis silentio Cochimum nauibus duceret, cuius pars vrbem incenderet, pars autem nostros inopinantes opprimeret, excogitauit. Sed etiam omnibus istis insidijs Paciecí vigilantia diligenter occursum fuit. Paciecus interim vadum fossa muniebat, & turres excitabat, & machinamenta comparabat, quibus se exitium Calecutiensi allaturum minabatur, & hostibus terrorem frequenter incutiebat, & in continentem sæpè traijciebat, & detrimenta quàmplurima hostibus importabat. Neque flumina & æstuaria intacta relinquebat. Naues enim aliquot cum tormentis cepit, quas Cochimensi

Repelinensis in Lusitanos technæ, & quomodo euitatæ.

Paciecí munitiones.

mensi donauit. Et vt fingeret, se non ita citò è vado discessurum, prope illud ædes ædificari præcepit, & circuncirca fossam perduxit, in quam aquam ex fluuio deriuauit, quæ illam compleret. His rebus Calecutiensis stimulatus, vt vadum rursus tentaret, in animum induxit. Sed interim classes submittebat, quæ populationem Cochimensium rebus inferrent: cum quibus nostri assiduè bellum gerebant, & hostes cum magno eorum detrimento fugere compellebat: & Paciecus ipse cùm vellet cum duo de viginti paronibus congredi, fuit ab alijs quatuor & triginta, qui in insidijs latebant, de improuiso circumuentus, quod periculum vehementer Paciecum exterruit. Parum enim consideratè obuiam illis processerat, antequam nauium numerum exploraret. Fuêre tamē in eo discrimine à nostris edita præclara facinora, & hostes tandem in fugā versi sunt: nostriq; cum quatuor nauib. & multis tormentis, atq; varia præda in vadum reuersi. Rex Calecutij quanuis rursus in nostros cum maximis copijs inuehi in animo haberet, pestilentia, quæ iterum in illius regno sæuire cœpit, belli consilia distulit. Attamen nūc vt aperta vi, nunc vt occultis insidijs in Paciecum pestem compararet, vehemēter elaborabat. At Paciecus insidias ingenio & sagacitate, vim virtute reprimebat, & multas de illorum classibus victorias cōsequebatur. Venit tandem tempus illud, quo Calecutiensis in nostros copias iterum maximas educere cogitabat Repelinensis primum agmen ducebat: magnumq; numerum rusticanorum hominum cum ligonibus, & securibus, & instrumentis rusticis, qui vias munirent, fossas ducerent, aggeres excitarent, vt tormenta sua tutò collocari, & à nostris defendi facillimè possent, agebat. Rex ipse cum triginta millibus hominum & magno tormentorum numero sequebatur. Mari autem moles ingentes stupa circunligatæ, & pice oblitæ, quę flammis vbi opus esset, naues nostras incenderent, ferebantur. Deinde centum & decem parones reb. omnibus instructissimi, partim catenis inter se colligati, partim

Pugna naualis.

Paciecì discrimen.

Hostium fuga.

Pestis in regno Calecutiensi.

Altera Calecutiensis in Lusitanos expeditio.

Classis Calecutia.

partim disiuncti veniebant. Postremam classis aciem centum naues longæ, & 80. actuariæ claudebant. Sed quòd regis Calecutiensis animum efferebat, erant castella, quæ Saraceni cuiusdam Repelinensis ingenio, viri in bellis exerciti, qui multas nationes peragrarat, extructa ad hunc modum fuerant. Duo parones detractis armamentis tanto se interuallo distabant, quantũ esset vnius hastæ modicæ longitudo. Vtriusq; autem proram tignum iungebant. Alterum deinde tignum ab vnius puppi in alterius puppim cõiectum, vtrunq; paronem, ne posset alter ab altero disiungi, firmè retinebat. Super hæc autẽ duo tigna, alia tigna transuerso ordine sternebantur. Interuallum verò, quod duobus istis tignis continebatur, alijs tignis adcò frequẽtibus explebant, vt contabulationis speciem præberet. Erant autem tigna singula tribus locis ferro fortissimè reuincta. In quolibet autem huius quadratæ contignationis latere, alius ordo tignorum in vniuscuiusq; lateris extremitate præfixus altitudine pedum 14. muri similitudinem referebat. Erant autem omnia cardinibus, & commissuris aptissimè perfectis, ita firmata, & ferreis retinaculis coniuncta, & solidata, vt nulla vi conuelli posse viderentur. Super ligna verò trabes iniectæ totũ opus multo firmius efficiebant. Cratibus deinde atq; longurijs consternebãtur. In hoc summo tabulato in maiore Castello quadraginta milites commodè consistere, atq; depugnare poterant. Ad hanc formam octo Castella paulò minora super sedecim parones excitata sunt. Fuerunt autem hę machinationes ideò factæ, vt cùm æstus decederet, nauibus à puppi vehementius impulsis, & nauibus Lusitanis applicatis, Castella nostris imminetẽt, & milites è superiore loco tela atq; flãmas adijcerẽt. Hac perspecta machinatione, nemo erat ex hostibus, qui de victoria dubitaret. At Paciecus hoc contra præsidium comparauit. Malos octoginta pedum longitudine inter se ferreis vinculis arctissimè colligauit, & formam ex illis quadratam constituit. Tantundem enim in latitudinem, quantum in longitudinem

Castella nauali Calecutiensis Regis.

Machina bellica Paciecij Calecutijs opposita.

gitudinem patebat. Hanc autem machinam ante nauium proras modico ab illis interuallo constitui iubet, & secundum æstus naturam sex anchoris alligari: vt videlicet tres anchoræ, cùm æstus accederet; aliæ tres cùm decederet, illam firmissimè retinerent. Id autem hoc consilio effecit, vt nauium carinæ, cùm appropinquare vellent, impedirentur, quò minus Castella nauibus nostris adiungeret. Petrus autem Raphael excisis aliquot malis, ex illis columnas effecit, quas in nauium tabulata præfixit, & in summo earum fastigio capitella instituit, in quibus possent seni milites insistere, & illis, qui erant in Castellis, repugnare. Altitudo enim cuiuslibet capitelli, altitudinem Castellorum, quæ hostium nauibus ferebãtur, adæquabat. Per exploratores enim Paciecus non modò exercitus multitudinem, sed etiam genera machinamentorum, eorumque dimensionem exactè nouerat, & quid hostes animis cogitarent, exploratè cognoscebat. Exercitus, qui terra gradiebatur, dissonis vocibus, & instrumentorum bellicorum strepitu inanes quosdam terrores inijciebat, qui potuissent homines rerum bellicarum ignaros metu exanimare. Sed dum illi inanes formidines iactabant, Paciecus vt veras proponeret, operam dabat. Nam in Arraulensis insulæ partem, quam non longè à nostris nauibus fluctus marini subluebant, egressus, vt primum hostium agmen carperet, enixè contendit: sed nè circunfusa multitudine opprimeretur, se post aliquod detrimentum hostibus importatum, in nauigia absque vllo incommodo recepit. Cùm tamen prælium fieret, Calecutiensis cùm hominis audaciam accepisset, iracundia & furore flagrare cœpit, neque tantam contumeliam, quantam sibi eo facto impositam arbitrabatur, ferendam putauit. Itaque ducibus suis imperat, vt Paciecum ad se vinctum trahant, vt illum tormentis excruciatum necaret. Illi aduolârunt, & vt impigrè, quod fuerat imperatum, efficerent, summam diligentiam adhibuerunt. Paciecus autem non modò perductus non fuit, sed antequam in nauigia regredi potuisset,

Inania hostis aduentantis terriculamenta.

Thrasonica Calecutij mandata.

set,

set, non paucos ex hostibus interemit. Dum hæc geruntur, Sol exortus est. Aestus autem decedens, hostium classem in Lusitanos impellebat. Primò moles, quas diximus, inflammatæ cùm in malos ex anchoris alligatos, vt dictum est, incidissent, repentè substiterunt. Itaque non modò nullum damnum intulêre, verùm non mediocre alleuamentum nostris afferebant. Dum enim incendium vigebat, hostes propius accedere non ausi sunt. Hoc inani terrore depulso, cùm jam incendium fuisset restinctum, classis hostium accessit. Castellum verò, quod erat maximum illorum, quæ diximus nauibus inuehi, primùm cùm in malos incideret, nec vlterius progredi posset, necessariò constitit, & inde certare globis maximis, & plumbeis etiam glandibus instituit. Nostri contrà tormentis parones primos, qui prope Castellum erant, acerrimè verberabant, ex quibus aliquot dissiparunt. Paciecus vnum sanè magnum tormentum ex his, quæ nostri Camelum appellant, in Castellum conuerti, & globum intorqueri præcepit. Fragor quidem horrendus fuit: castellum tamen integrum permansit. Cùm id interim fieret, & Castellum nulla ex parte labaret, hostes multò confidentius nostros vrgere & acrius instare, & intemperantius exultare, & voces lætitiæ ingentis indices attollere. Reliqua Castella cùm hoc animaduertissent, multò audacius in eundem se locum contulêre. Tanta deinde telorum vis ab hostibus conie-cta fuit, vt nihil aliud, quàm sagittæ densissimæ, & globi ferrei, & plumbei in tenebris illis, quas fumus efficiebat, & in illis horrificis incendijs cerni & conspici posset. Hic Paciecus animo conturbatus, oculos in cælum sustulit, & maxima voce, vt ab omnibus audiretur, O summe cæli rector, inquit, scio me commisisse flagitia maximo supplicio digna. Te tamen suppliciter oro, vt in aliud tempus vindictam differas, in quo non decus & gloria tui sanctissimi nominis agatur. Hæc vbi dixit, iterum tormentum dirigi atque librari iussit. Emissus cum maximo fragore globus, Castelli bonam partem dissipat, & homines in

Paciecí ad Deum preces.

in mare deturbat: nostri manus in cælum tendere, Christi nomen celebrare, numen illius præsens agnoscere, & tunc multo alacrius hostibus obsistere. Fuit tandem Castellum alijs globorum ictibus disiectum. Alia tamen Castella nihilo secius in loco permanebant: & qui in illis erant, summa contentione pugnabant, vt Lusitanos obruerent. Sed cùm non possent accedere, eminus pilas innumerabiles, & ingentem telorum multitudinem sine vlla intermissione iaciebant. E nostris nullum frustra telum in hostes accidebat. Multi enim ex illis cæsi sunt, multiq; parones aut depressi, aut dilacerati. Dum ad hunc modum mari decertatur, Rex Calecutiensis in vadum summis viribus inuadit, & in vlteriorem ripam erumpere conatur. At Christophorus Iusartes & Simon Andradius, qui minoribus nauigijs vehebantur, & Laurentius Morenus, qui ex paronibus Cochimensibus pugnabat, summa ope resistere contendebant. Cochimensis etiam Princeps cùm mille è suis militibus, qui vallum tuebantur strenuam eo die operam nauauit. Omnes ita se gesserunt, vt non modo transitum intercluderent, sed etiā multis incommodis hostes afficerent. Cōstat hoc prælium fuisse multò superioribus atrocius & immanius, in eoque multas naues hostium depressas, & magnam hominum multitudinem extinctam. Prælium cùm prima luce cōmissum fuisset, ad vesperum ductū fuit. Aestus tandem violenter accedens, vadum cōpleuit aquis, & Castella in contrariam partem compulit: & sic tandem fuit necessario ob omnibus certamen omissum. Ex nostris multi vulnerati fuerunt, nullus tamen occisus. Post hanc pugnam, fuit aliquot diebus cessatum, quibus Rex Cochimensis Paciecum valdè lætus inuisit, multis laudibus affecit, &, vt nostros cōmeatu, & terræ fructibus reficeret, operam dedit. Calecutiensis verò cùm iam victoriam desperasset, & domum redire vehementer expeteret, tamē cum multi illum, vt signa rursus in Lusitanos inferret, & extremum belli casum experiretur, importunè solicitarent, post reliquas

Castellum globis deiectum.

Prælium terrestre.

Clades hostium & Lusitanorum victoria insignis.

quas clades acceptas illos aggressus est. Sed cùm nostri victorijs elati multò acrius depugnarent, & hostes cladibus exterriti, nimis titubanter & timidè pugnam capesserent, eueniebat, vt hostes multò facilius funderentur, & classis multis partibus dilacerata è prœlio discederet. Calecutiensis igitur auguribus acriter infensus, qui quasi de Deorum sententia loquerentur, eum in firmissimam spē victoriæ fraudulenter induxerant, detestatus, exercitum reduxit. Non tamen cessauit insidias struere, quibus Paciecū interimeret. Sed detectis insidijs, fuerunt aliquot proditores à Pacieco primùm fustibus acerrimè verberati, deinde ad extremum supplicium detrusi. Sed cùm se multi è Cochimensi nobilitate medios interponerent, & à Pacieco enixè contenderent, vt hominibus ignosceret, is eos ad Regem misit, vt de illis, quod ei commodius videretur statueret. Calecutiensis igitur cùm cerneret nihil sibi, vt cogitârat, processisse, odio vitæ, & tanti dedecoris offensione regno se abdicauit, & Naubeadarimum in Regia sede constituit, ipseq; fanum, & ædes religione consecratas ingressus est, vt ibi in Deorum suorum cultu, quod reliquum erat vitæ, consumeret. Mater tamen illius, mulier natura ferox, illum literis atq; nuncijs stimulabat, vt bellum repeteret. Non esse ferendum, ita consternari animo, vt vindictæ spem omninò deponeret. Præstare namq; millies mortem oppetere, quàm tantum dedecus inultum relinquere. Illam religionis speciem non esse pietatis, sed timiditatis argumentum. Proinde si vellet hominum famæ commendari, & in dignitatem amissam restitui, forti animo pergeret, & hostibus demonstraret, se nullo casu de mentis statu detorqueri potuisse. His instigatus orationibus, rursus egressus est, vt bellum renouaret. Sed omnes Reges & Principes, qui eum sequuti fuerant, rebus illius desperatis abierant, neque rursus ad belli societatem adduci poterant. Quin etiam multi pacem cum Trimumpara & Pacieco fecerant. Ea desperatione fractus, se rursus in fanum recepit. Fuit bellum hoc à Pa-

Noua hostiū calamitas.

Insidiæ Pacieco à Calecutiensi Rege structæ.

Calecutiēsis regno se abdicat.

Matris literis Calecutiensis ad vindictam excitatus.

Belli Calecutij tempus 5. menses. à Pacieco intra quinque menses maximo cum labore & hominis insigni gloria confectum. In quo quidem, vt postea compertum fuit, hostis vndeuiginti millia hominum partim morbis, partim prælijs amisit, & magnam præterea nauium multitudinem. Profligato hoc bello, & pace cum multis Principibus firmata, fuit Paciecus factus certior, Coulami tumultuari cœpisse, & Saracenos, cùm fieri non posse crederent, vt Lusitani ex hostium manibus euaderent, de eorum, qui Coulami remanserant, pernicie coniurasse, vnumque Lusitanum hominem eorum fraudibus occisum. Paciecus igitur Coulamum pergit, de homicidis supplicium sumere non potuit, ne magnam discordiam in ciuitate cum maximo nostrorũ discrimine concitaret. A Principibus tamẽ ciuitatis efflagitauit, vt in fœdere permanerent. Cautum namque fœdere fuisse, ne nauis vlla aromatum onus acciperet, antè quàm nauibus Lusitanis fuisset iustum pondus impositum. Se vero cernere in portu Saracenorum naues onustas, & Emmanuelis Regis naues inanes. Respondent, id non voluntate sua, sed Saracenorum importunitate & audacia, quam reprimere propter illorum summas opes nequiuerant, accidisse. Paciecus igitur de Principum consensu, Saracenorum nauibus exoneratis, & pretio aromatum eis persoluto, ea confestim in Regias naues imponenda curauit. Deinde vela fieri iussit. & illam oram Indicam cum nauibus instructis peruagatus est, & aliquot naues cepit, & prædas etiam fecit. Tantaque erat virtutis illius opinio, tantusque ab eo metus & regibus, & Dynastis, & piratis etiam incussus, vt nemo auderet armis illius obsistere. Hæc autem ab eo gesta sunt vsque ad Septembris mensis initium eiusdem anni, qui fuit à Christo nato M. D. IIII. Eo tempore Lupus Suarius, cuius antea mentio facta est, cum classe tredecim nauium in Indiam peruenit. Is literis Petri Ataidei, quas in vrbe Mozambiquensi, antequam obiret, scriptas reliquerat, fuerat de belli magnitudine, quod a Calecuciensi parari existimabatur, admonitus. Id etiam Melindius

Coulami tumultus.

Pacieci per Indiam fama & authoritas.

Lupi Suarij cum 13. nauibus in Indiã aduentus.

dius Rex, cùm is ad illius portum naues appulisset, significârat. Eaque de causa magnam in illo cursu celeritatem susceperat, vsque eo, dum in Anchediuam insulam perueniret. Ibi Antonium Saldagnam, & Rodericum Laurentium, qui in ea insula hyemauerant, offendit. Inde cùm iam ver in regionibus illis inciperet, Cananorem profectus, à Rege Cananoris & à Gonzalo Barbosa, qui Regis Emmanuelis negotia procurabat, de rebus à Pacieco gestis certior factus est. Postridiè autem illius diei, quo fuerat cum Rege Cananoris amantissimè colloquutus, venit ad illum Arabs quidam cum puero Lusitano, atque literis à Lusitanis, qui fuerant Capralis tempore capti, datis. Summa literarum hæc erat. Regis Calecutiensis opes fractas atque comminutas esse: consilium, quo bellum fuerat susceptum, post tantas clades acceptas (vt ab imperitis fieri solet, qui non ante, quàm temeritatis pœnas luant, rebus suis consulere nôrunt) ab omnibus improbari. Ciuitatis Principes eos admonuisse, vt scriberent ad Lusitanos Duces, si pacem cum Rege Calecutiensi fieri vellent, nullum tempus magis ad eam opportunum optari posse. Regem namque semper bellum illud detestatum fuisse. Esseque natura benignum, & in fide tuenda constantem. In literarum fine orabant, & obtestabantur, ne à consilio pacis abhorreret. Fore namque, vt præter vtilitatem, quæ posset ex ea Lusitanis afferri, & ipsi è miserrima seruitute in libertatem vindicarentur. His lectis literis, Suarius Saracenum dimittere, & puerum retinere voluit. Puer autem constantissimè repugnauit, dicens se nunquam tantum in se dedecus admissurum, vt contra datam fidem, caussam crudelissimæ cædis, quæ erat, si ille non rediret, Christianis, qui vincti iam remanserant, afferenda, metu mortis aut seruitutis afferret. Suarius illis dimissis, Calecutium versus nauigare instituit. Cùm verò iam in Calecutiensi portu consisteret, iidem ciuitatis Principes ad eum varia ciborum genera, & fructus multiplices, in signum amicitiæ continuò miserunt. Quæ omnia ille repu-

Literæ Lusitanorum quorundam captiuorum ad Suarium.

Mira pueri fides & constantia.

diauit, adſerens, ſe nullo modo quidquam ab eis, antè quam pax fieret, accepturum. Nunquam enim hoſtile munus vllam iucunditatem hoſtibus attuliſſe. Venit deinde Coiebiquius Saracenus ille, cuius, vt antea dictum eſt, egregia in Luſitanos merita conſtiterunt: Cum illo autem duo ex captiuis Luſitanis veniebant: de pace agi continuò cœptum eſt. Principes orabant, vt Regis aduentum expectaret, qui erat intra quatuor dies venturus. Dixit Suarius, ſe pacem minimè daturum, niſi prius ſibi Luſitani cum Mediolanenſibus redderentur: & in eo perſtitit. De Luſitanis quidem fuiſſet illi facillimè ſatisfactum. De Mediolanenſibus verò quomodo id, quod poſtulabatur, abſque nefario ſcelere fieri poſſet, minimè videbant. Turpiſſimum namque facinus exiſtimabant, eos, qui fuerant in fidem recepti, contra datam fidem ad ſupplicium tradere. Quò autem illi rectius ſe gerebant, eo ducis noſtri conſilium reprehenſione maiore dignum arbitror, qui pluris eſſe ſtatuebat, de duobus transfugis & peregrinis ſupplicium ſumere, quam tot ciues in libertatem aſſerere. Accedebat etiam turpiſſimæ timiditatis indicium, cùm adeò pertinaciter in eo poſtulato perſeueraret, quaſi poſt res hoſtium afflictas, poſſet aliquod maximum malum à duobus illis hominibus in noſtrorum perniciem comparari. Prætereà qui in alijs perfidiam vindicandam arbitrantur, quo modo par eſt, vt eos, cum quibus pacem conciliari volunt, fidem violare compellant? Et vt nihil aliud dicam, cùm bellum cum hoſte ciuium cauſa ſuſcipiendum ſit, multò vigilantius eſt de ciuium ſalute, quam de hoſtium interitu cogitandum. Hæc quidem non conſiderans Suarius, minimè de Luſitanorum vita, & de Coiebiquij etiam, qui propter Luſitanum nomen in ſummo diſcrimine verſabatur, ſtatu & conditione ſolicitus, cùm illius poſtulato minimè ſatisfieret, vrbem tormentis conquaſſauit; & ædes quamplurimas dituit. Indè verò Cochimum petijt, & Regem inuiſit, & Emmanuelis nomine fidem illius collaudauit, regiaque illi munera ſatis ampla

Tractatus pacis à Suario cum Calecutijs initus.

Suarius pertinaciæ notatus.

Calecutium oppugnatum.

pla detulit. Deinde duces duos, quorum vnus Petrus Mēdoza, alter Vascus Caruallius appellabatur, cum nauibus quibus præerant, misit, vt totam illam oram, vsque ad Calecutij portum, amicis atque fœderatis tutam, & hostibus infestam redderent. Alfonso autem Lupio Costæ, & Petro Alfonso Aquilari, & Leonello Coutino, & Roderico Hebræo negotium dedit, vt Coulamum peterent, vt aromata, quæ erant iam industria & labore Paciecι congesta, à procuratore acciperent, & naues sibi attributas onerarent. Paciecus autem, nauibus ex animi sententia oneratis, Cochinum reuersus est, & à Suario tantis laudibus affectus, quantis erat omnium confessione dignissimus. Hic fuit Suario nuncius allatus, Cranganorem ciuitatem, quæ in Calecutiensium fide permanserat, esse in armis, omnesque ciues ad bellum solicitari, & ducem nomine Maimamem octoginta parones & quinque naues instruxisse, terra vero Naubeadarinum magnum exercitum eduxisse, & copias in dies augeri. Hæc autem omnia eo consilio fieri, vt cùm primum Lusitana classis è portu Cochinensi solueret, de improuiso Regem opprimerent. Alio namque vado, nomine Paliporto, quod multò commodius arbitrabantur, copias traducere cogitabant. His belli motibus exploratis, Suario de reliquorum ducum sententia visum est, Cranganorem festinanter inuadere, vt hostes inopinantes de conatu depellerent. Itaque vna nocte cum scaphis quindecim, paronibus quinque & viginti, & Carauela vna, magno silentio proficiscuntur. Erant in ea classe Lusitani mille, & mille Cochinenses. Cochinensis vero Princeps eos in Paliporto cum octingentis militibus opperiebatur. Inde Princeps terra, nostri Duces mari, eo quo destinârant, alacres & pleni fiducia contendunt. Suarius Tristanum Syluium, & Antonium Suldaniam, & Petrum Alfonsum Aquilarem, Alfonsum Costam, & Vascum Caruallium in classis fronte constituit. Dux vero Maimames eo tempore duabus magnis nauibus, catenis inter se fortissimè ligatis cum duobus filijs insidebat. Naues erant iam

Varia Lusitanis Ducibus præscripta munera.

Cranganoris tumultus.

Paliportum vadum.

Bellum aduersus Cranganorenses.

tormentis & munitionibus, & magno telorum numero, & militum etiam multitudine, ad confligendum, si opus ita fuisset, comparatæ. Quinque illi Duces, qui primum agmen ducebant, in eas inuehuntur. Maimames & illius filij incredibili animorum robore resistunt, eorumque virtute factum est, vt diutius, quàm quisquam opinari potuisset, prælium traheretur. Tandem Maimames cum filijs occiditur, milites atque nautæ se in mare alia ex parte conijciunt. Reliqui Duces cùm in parones incurrerent, non magno certamine eos in fugam compulerunt. Superata classe, Lusitani Duces in terram copias exponunt: Cochimensis Princeps suas etiam adiungit. Naubeadarimi exercitus obuiam prodit. Fuit continuò prælium summa vtriusq; partis contentione commissum. Cùm tamen ex hostibus multi caderent, reliqui tanto metu perterriti sunt, vt in vrbem trepidè fugerent, omnemq; illius tuendæ curam deponerent. Itaque ea celeritate, qua per vnam portam ingressi fuerant, per aliam egrediuntur. Nostri in illorum tergis hærentes, vno impetu in vrbem ingressi, eam coniectis ignibus inflammant. Sunt ædes è ligno maxima ex parte ædificatæ, & congestis palmarum folijs integuntur, ita, vt subitò flammam concipiant. Dum ignis omnia populatur, incolæ Christiani, qui antea hostium metu latitabant, accurrunt, & à nostris petunt vt incendium restinguant, ne sacras ædes, in quibus illi religioni operam dabant, simul incenderent. Cùm id nostri facere conarentur, non tanta potuit adhiberi diligentia, vt non prius, quàm ignis opprimi & extingui posset, multæ etiam Christianorum ædes eisdem flammis absumerentur. Domicilia Arabũ atq; Iudæorum, quæ nondum fuerant incensa, spoliata repentè sunt. Naues & parones eodem incendio conflagrârunt. Tormenta tamen prius & arma, & munitiones, quæ nostris vsui esse poterant, in nauibus impositæ. Hac re gesta, Suarius cum reliquis Ducibus Cochimum rediit. Sed quia iam sæpè Cranganoris mentio facta est, operæpretium erit, de illius situ & magnitudine, de gen-

Prælium nauale.

Lusitanorum victoria.

Prælium terrestre.

Hostium fuga.

Cranganor capta & incensa.

gentium, quæ illam incolebant, multitudine, de Christianorum, qui in ea habitabant, moribus & institutis pauca dicere. Distat Cranganor, vt antè diximus, Cochimo ad Septentriones, decem & sex millibus passuum. Fluminis, quod prope illam in mare influit, varijs flexibus alluitur. Erat vrbs sanè magna, & à multis nationibus, propter admodum celebre emporium, frequentata. Ciuitas erat libera, & magistratibus legitimis populi suffragio creatis regebatur. In patrocinio tamen Calecutiensis Regis latebat, & illius partes, vbi bellum aliquod motum erat, sine recusatione sequebatur. Ab illius tamen fide defecit, postquam illius res nostrorum armis afflictas esse cognouit. Habitant in ea præter indigenas aduenæ quamplurimi, qui ex Arabia, & ex alijs regionibus eò mercaturæ faciendæ gratia confluxerunt. Indigenæ, qui simulachris dediti sunt, eisdem moribus, quibus reliqui Malabares, vtuntur. Christiani templa habent non satis eleganter ædificata. Sunt enim eorum opes valdè tenues. Septimo quoque die, quem dominicum appellamus, in templum conueniunt, vt sacris intersint, & conciones audiant. Summus eorum antistes in montibus, qui ad Septentriones spectant, à mari disiunctissimis, quam regionem illi Chaldæam nominant, sedem habet. Is cùm duodecim Cardinalibus, & duobus Patriarchis, & multis Pontificibus, qui in consilium similiter adhibentur, omnia, quæ ad religionem sanciendam pertinent, decernit. Huic omnes Christiani, qui in orientis Solis regionibus habitant, obtemperant. Sacerdotes in capite ita sunt attonsi, vt Crucis imaginem in vertice summo contineant. Vino ex passis vuis confecto in sacrificijs vtuntur. Omnibus sine discrimine, cùm ad Eucharistiam accedunt, non solùm Christi corpus in panis specie, verum & in calicis consecrati portione porrigitur. Nemo tamen epulum illud diuinum sumit, antequàm flagitiorum confessione animorum sordes eluat. Pueri infantes nullo modo antè quadragesimum diem, nisi periculum aliquod impendere eorũ vitę perspe-

Cranganoris vrbis & incolarum descriptio.

Christianorũ Cranganorensium ritus et mores.

Pontifex summus Indorũ.

Sacerdotum tonsura.

Eucharistiæ & sacrificij vsus.

Confeßio.

Baptismus paruulorum.

ctum fuerit, sacris aquis expiantur. Cùm aliquis periculoso morbo premitur, sacerdos illum inuisit: ægroti sacerdotis precatione animum alleuari cōfidunt. In ingressu templi, lustralibus aquis, perinde atque nos facimus, asperguntur. Eodem etiam ritu mortuos, & eadem religione sepeliunt. Deinde cognati & affines epulum dant, & octo dies in conuiuijs, mortuorum gratia instructis, accumbunt, & illorum memoriam celebrant, & pro eorum sempiterna salute Christum venerantur. Viduæ, quę ante annum pòst virorum obitum nubunt, dotem amittunt. Sanctas literas Syrio sermone, quem Chaldæum nominant, scriptas, studiosissimè colunt, earumque interpretes in locis publicis omnes, qui conueniunt, ad earum intelligentiam diligenter erudiunt. Iejunia temporibus, quæ ad Aduentum & Quadragesimam appellamus, diligenter obseruant. Sacra solennia, quibus vtimur, summa cum religione & celebritate procurant. Eandem anni computationem cum die intercalari, qui quarto quoque anno inseri solet, quam obseruamus, diligentissimè retinent. Kal. Iulij non Christiani tantùm, sed indigenæ à sacris Christianæ nationis abhorrentes, in Thomę honorem diem festum agunt. Sunt apud illos & monachorum sodalitia, & virginum sacrarum cœtus ædibus semotis inclusi. Ab omnibus illis pudicitia cum summo probitatis, & abstinentiæ, & religionis studio conseruatur. Sacerdotes vxores ducunt. Prima tamen vxore mortua, est illis in posterum nuptijs omnibus interdictum. Aliorum matrimonium, nisi aut viri, aut vxoris morte, dirimi nulla conditione licet. Hanc autem morum institutionem à tempore Apostoli Thomæ, qui primus eas nationes ad Christi notitiam instruxit, ad hæc nostra tempora continuatam summo semper studio, non solùm in Cranganoris regione, sed in multis alijs; Christiani, qui in India sedes habent, summa semper religione & studio tenuerunt. Corpus illius in vrbe, quam Malipur appellant, quæ ad regnum Narsinguæ pertinet, sepultum est, multis miraculis celebratum. Tempore

Aqua lustralis. *Cura defunctorum.* *Annus luct⁹.* *Sacri libri.* *Ieiunia sacra solennia.* *Anni computus.* *Festum D. Thomæ.* *Vota monastica.* *Sacerdotes coniugati.* *Malipure, sepulchrum D. Thomæ.*

quo Martinus Alfonſus Souſa, vir fortiſſimus, pro Rege Ioanne tertio Indiam cum imperio obtinebat, fuerunt ad illum æneæ tabulæ delatæ, in quibus erant incilæ literæ, quarum vſus obſoluerat, ita, vt nemo eas legere poſſet. Fuit tandem ab illo Iudæus accerſitus multis linguis eruditus, & minimè antiquitatis ignarus, qui eas tandem cum difficultate propter ſcripturæ antiquitatem, & linguæ parum notæ rationem (erat enim ex multis conflata) perlegit. Literæ autem nihil aliud in ſumma continebant, quàm Regis, qui Thomę temporibus, illis terris imperabat, donationem Thomæ factam telluris certa dimenſione definitæ, in qua templum extrueret. Et quia huius diuini viri mentio facta eſt, non alienum arbitror, hoc in loco aliud teſtimonium antiquitatis afferre, quod Thomæ monimentum continet. Anno à CHRISTO nato M. D. Lxij. Pontifex Cochimēſis miſit ad Henricum Cardinalem teſtimonium publicis literis cōſignatum, quod hiſtoriam commemoratione dignam cōtinebat. In ea ciuitate, quam diximus appellari Malipurem, & nunc, poſtquam à Luſitanis frequentari cœpit, S. Thomæ ciuitas appellatur, erat in colle ſacellum ædificatum, eò quòd affirmarent incolæ, in eo loco Thomam fuiſſe à religionis hoſtibus interfectum. Erat autem hoc ſolenniter inſtitutum, vt in eo ſacello octo diebus ante diem natalem CHRISTI res diuina fieret, & omnes Chriſtiani eò conuenirent. Fuerat quoque ante quatuordecim annos in illo colle inuenta Crux in lapide inciſa, in cuius faſtigio columbæ imago inſidebat. baſis verò erat in ſpeciem quadam herbarū, quæ diffundi latiſſimè videbantur, ro... ta, & tam faſtigium quàm baſis, & brachia in liliorum formam deſinebant. Arcus eam ex eodem lapide factus vndique muniebat. In arcu erant inciſæ literæ, quas nemo legere poterat. Totū hoc opus integrum, quod erat ſatis magnum, fuit ſuper altare eiuſdem ſacelli multorum operis ſtatutum. In Cruce eminebant notæ ſanguinis inſignes. Accidit autem die, quo Chriſtiani conueniebant, vt in eo fa-

Inſigne de Chriſtianiſ- mi per Indiam antiquitate teſtimonium.

Aliud eadē de re teſtimonium no tatu dignisſimum.

D. Thomas vbi mortuus.

Crucis forma antiquisſima.

Festum Annunciationis D. Virginis. *Stupendum vetustæ Crucis miraculum.*

no salutationem ab Angelo factam sanctissimæ Virgini, octo dies, antequam dies Christi natalis adueniret, celebrarent, cùm sacerdos, qui rem diuinam faciebat, Euangelium inchoaret, vt Crux in nigrum colorẽ verteretur, & liquor ex illa incredibili copia dimanaret: deinde color cœruleus pro nigro subiret. In locis autem, vbi notæ sanguinis extabant, rosei coloris splendor eluxit. Sequentibus deinde annis eodem die semper eueniebat. Nec enim alio die (quod magnam admirationem commouebat) id in illa cruce cernebatur. Fuit tamen aliquo tempore eius rei, quæ admirabilis omnibus videbatur, intermissio. Anno autem, M. D. LXI. cùm Christiani in eundem locum cum eadem pompa & celebritate conuenirẽt, eo die, quo crux, dum sacrificium fieret, stillare solebat, & sacerdos Euangelium inchoaret (id enim etiam admirandum videbatur, quod nunquam prius, quàm Euangelium legi cœpisset, ea Crucis mutatio fieret) Crux repentè nigris maculis, splendidis tamen, inficeretur, donec tandem alijs atque alijs subeuntibus, tota nigresceret. Ita verò splendebat, atque si fuisset oleo delibuta. Dum instar roris guttæ defluere cœperunt, quæ paulatim grandiores effectæ, totam Crucem humore largissimo compleuerunt. Peregit sacerdos cum multis lachrymis, & crebro singultu sacrificium. Deinde ascendit in altare & linteis, quibus in rebus sacris de more procurandis vti solebat, Crucem extersit. Lintea maculis sanguineis tincta repentè sunt. Ciuitatis præfectus, & reliqua multitudo, quæ conuenerat, manus in cælum tendere, Christi numen implorare, flagitiorum veniam postulare, & ad studium ardentius religionis excitari. Crux autem postquam multo liquore fluxit, clarius splendere cœpit, & color sanguineus euidentius eluxit. Hoc signum commouit & præfectum vrbis, & primarium sacerdotem, vt diligenter inquirerent, ecquis esset, qui literas illas interpretari posset. Aiunt incolæ, in Narsingæ regno esse Brachmanam, inter omnes Brachmanas literis & eruditione præstantem, qui varias linguas

Aliud eiusdem crucis miraculum.

tenebat. Hominem continuò accersunt, & interrogant, an illas literas nosset. Respondit, literas esse priscas, quibus antiqui sapientes vtebantur: negligentia vero hominum factum esse, vt earum cognitio interiret. Quin etiàm linguam, qua erant descriptæ, à paucis admodum teneri. Admonent illi Brachmanam, vt in altare ascendat. Restitit ille, & nefarium facinus esse dixit, altare, in quo res diuina fieret, humanis pedibus conculcari. Inuitus tamē subijt, & literas perlegit, quarum vim eam esse dixit, vt vna nota decem, & quindecim, & viginti literarum officio fungeretur. Sententia verò literarum in summa hæc erat: Thomam diuinum virum fuisse à Dei filio, cuius erat discipulus, in eas oras Sagami Regis tempore missum, vt Dei summi notitia gentes illas erudiret. Ibique templum extruxisse, & res admirabiles effecisse: atque tandem cùm genibus flexis ad Crucem illam affixus, orationem ad Deum funderet, à quodam Brachmana fuisse hasta transfixum. Crucem verò eiusdem viri sanctissimi cruore tinctam ad memoriam virtutis illius sempiternam relictam fuisse. Hæc erat sententia, quæ literis continebatur. Fecit autem maiorem fidem alius eiusdem sectæ vir aliundè accersitus, grandis admodum natu, & sapientiæ opinione præstans, qui literas in eandem sententiam interpretatus est. Huius autem Crucis exemplum, in eodem ligno, ex quo templum ędificatum perhibent, insculptum, cum literis publicis multorum virorum testimonio consignatis, retineo: cuius fides tantis tunc argumentis explorata fuit, vt nemo possit de tam claris atque testatis viri diuini monimentis ambigere. Hæc quidem inserenda putaui, vt rectius percipi possit, quàm clara sint apud Indos Christianos Thomæ viri diuini monimenta.

Sententia literarum vetustæ illius crucis.

(⁎*⁎)

LIBER

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INuictißimi, virtute & auspicio gestis,

LIBER QVARTVS.

RES EVROPEAE.

DVM hæc autem, quæ sunt paulò antè scripra, gerebãtur, Emmanuel magnã classem in Indiam comparabat. In ea verò classe misit Frãciscum Almeidã, virum insigni virtute præditum, cum summo imperio, qui in Orientis regionibus Regis vice & officio fungeretur. Partim enim quod vellet in India aliquod imperij fundamentum iaci, partim ne Lusitani, qui negotij gerendi causa relinquebantur, vitę periculum adirent, & fœderati etiam Reges incommodum aliquod propter studium Lusirani nominis subirent, visum est illi, vt vnus Dux in India cum imperio versaretur, qui id posset industria, fide, & vigilantia perficere. Hoc eodem anno, qui fuit MDV. misit Romam Iacobum Sousam Portugalensem Pontificem, & Iacobum Paciecum, virum iuris ciuilis scientia & dicendi etiam facultate non vulgari præditum, qui nomine illius fidem Iulio II. Pontifici maximo, qui tunc ad eam summæ dignitatis amplitudinem summo patrum consensu peruenerat, obligarent,

Franciscus Almeida cum imperio vice Regis in Indiam missus.

ANNVS Domini 1505.

Emmanuelis ad Pontificem Max. legatio.

rent, & ab illo peterent, vt quoniam bellum Africanum non absque magnis sumptibus administrari poterat, eos, qui in id aliquid opis sponte sua conferrent, muneribus ex diuino Ecclesiæ thesauro depromptis afficeret. Eodem fermè tempore venit ad Emmanuelem vir religionis opinione præstans, ex Francisci diuini hominis institutione & disciplina, qui Ierosolymis præfectus erat monachorum, qui Sionem montem incolunt. Huic nomen erat Maurus. Causa autem aduentus illius hęc fuit. Sultanus, qui tunc Aegyptum & Syriam imperio continebat, grauiter offensus detrimentis, quæ Lusitani rebus suis intulerant, literas ad Iulium Pontificem Maximum dedit, quas per hunc Maurum mittendas esse statuit, vt illius religione & authoritate facilius Pontificem in eam mentem, quam cupiebat, impelleret. Literarum sententia hæc erat. Se a Regibus Hispaniæ admodum graues iniurias accepisse. Fernandum namque Aragoniæ Regem Hispaniam Bæticam armis inuasisse, & Saracenos, qui eam possidebant, partim crudeliter occidisse, partim omnibus bonis euersos, in exilium compulisse, & eos, qui domi remanserant, durissimo dominatu violenter oppressisse. & quod multo grauius erat, eos per vim, vt Christi religionem susciperent, coegisse. Non licere autem nec apud Christianos, nec apud Mahumetanos, malo cogere quenquam, vt eam religionem detestetur, in qua fuerat ab incunabulis enutritus. Hoc autem, quod ad commune gentis incommodum & vastitatem, & religionis iniuriā pertinebat, se dissimulare non posse. Præterea Emmanuelem Portugaliæ Regem classibus suis Indiam infestam reddere, grauissimasque iniurias hominibus, qui ex Aegypto & Arabia in Indiam nauigabant, intulisse, ipsiusque Sultani naues cepisse, & direptas incendisse. Id autem nullo iure fieri. Nec enim vnquam ab illo Lusitanos fuisse vlla iniuria lacessitos. Opera tamen eorum atque immanitate magnam vectigalium, quæ possidebat, inclinationem fieri. Se vero vsque ad illum diem Christianos, qui vel in Aegypto & Syria domicilium ha-

Aegyptij Sultani ad Emmanuelem legatio.

Eiusdem ad summum Pōtificē literæ.

habebant, vel negotia gerebant, vel Christi sepulchrum inuisebant, ne vlla iniuria afficerentur, sedulò curauisse. Si verò Reges Hispaniæ pergerent eiusmodi maleficijs Mahumetanam gentem diuexare, sibi tunc necesse futurum, vt pestem etiam in nomen Christianum machinaretur, & iniuriam sibi illatam acerrimè vindicaret. Se igitur necem Christianis omnibus, qui in regno illius inuenti essent, illaturum, illorumque templa, & Christi etiam sepulchrum demoliturum, operamque daturum, vt nomen Christianum in illius imperio deleretur. Præterea esse sibi in animo, in huius tanti facinoris vltionem, ingentem classem instruere, qua multas Europæ regiones maximis detrimentis afficeret. Postremò ipsum Iulium admonebat, si vellet ingentem Christianorum multitudinem à nece & supplicijs eripere, & templa, quæ in Asia & in AEgypto inuiolata permanserant, tueri, & Christi sepulchrum defendere, & a multis oris Christianæ reip. incendium & vastitatem propulsare, ageret cum Emmanuele Rege, ne vellet amplius classes in Indiam mittere. Aliter enim maximam Europæ cladem vitari non posse. Has literas cùm ab ipso Mauro Iulius accepisset, earum exemplum ad vtrunque Hispaniæ Regem per eundem Maurum misit, & per literas ab eis quæsiuit, quodnam responsum vellent, vt ipsi Sultano daret. Quid Fernandus Iulio responderit, à nobis explorari non potuit. Emmanuel verò in hanc sententiam rescripsit. Vidi Pater sanctissime literas tuas, quas mihi Maurus attulit, & simul exemplum literarum, quas tibi Sultanus misit, accepi, in quibus de iniurijs, quas Mauris Granatæ regnum incolentibus intulit Fernandus Rex, quem in loco patris amantissimi colo & obseruo, conqueritur: & simul de damnis, quæ Saraceni à Lusitanis in India accepêre, grauissimis verbis expostulat. In quo quidem inuitus nomen nostrum illustrat, dum ostendit, quàm sit vterque nostrûm Saracenis infestus. Quid enim fieri potest à Christianis principib. ad gloriã sempiternam aptius & elegantius, quàm omnes suos conatus

Emmanuelis ad Pontificẽ summum literæ de legatione Aegyptia.

tus ad Mahumetis diram & nefariam superstitionē tollendam, & nomen perditissimi latronis extinguendum comparare? Minas deinde iactat, & terrores barbara quadam superbia & immanitate proponit, existimans fieri posse, vt qui pro Christi religione pugnant, aliqua verborum atrocitate perterriti, ab instituto facinore, & à suscepta religionis sanctissimæ causa continuò desistāt. Socer meus Fernandus, Rex inuictissimus, dignum rebus à se clarissimè gestis, dignumque virtute & sapientia sua responsum dabit. Hoc tamen scio, nunquam fore, vt ille sic hostes barbari minas extimescat, vt gloriæ sempiternæ, quam ex Hispania Arabum tyrannide liberata adeptus est, eum aliquando pœniteat. De me verò hoc tibi Pater sanctissime affirmare possum, mihi maximè molestum esse, non multo grauiorem querimoniæ causam tyranno isti subesse, qua stimulatus, multo ferocius verbis accepta detrimenta vindicaret, & quas virtute frangere non posset, oratione minaciter exterrere frustra conaretur. Nobis enim, cùm iter in Indiam classibus nostris aperire, & regiones maioribus nostris incognitas explorare decreuimus, hoc propositum fuit, vt ipsum Mahumetanæ sectæ caput, vnde tam multa mala in orbem terrarum opera dæmonis infestissimi redundârunt, extingueremus, & Mecha Arabiæ ciuitas, in qua Mahumetis sepulchrum est, Lusitanorum armis excisa, funditus interiret. Quod autem hoc non sit, vt cupiebamus, effectum, indignissimè patimur. Spem tamen habemus, fore, vt Christi præsidio id opus aliquando perficiatur, cuius iam nūc fundamēta Lusitanorum virtute & industria iaciuntur. Tunc igitur, cùm Mahumetis monimenta euersa atque desiecta fuerint; cùm tellurem, quæ tantum monstrum aluit, & quæ reliquias illius gremio suo complectitur, excindi & vastari perspexerit, fremat immanis & importunus hostis, & istas minas inanes proponat: & non modò, cū est tam leuibus damnis affectus. In quo verò nomini Christiano cædem, Christi sepulchro euersionem, Europæ ferro atq; flamma minitatur, non est, cur quis-

Indicarum nauigationum Emmanuelis scopus aut finis.

quisquam meritò possit inania verborum portēta metuere. Nec enim hostis auarus vectigalia sua, quæ Christianorum religione amplificari cernit, excisione sanctissimi sepulchri, & aliorum locorum, quæ frequentári à Christianis cum magno illius commodo videt, imminui patierur: nec adeo mentis expers est, vt velit eá iniuria vniuersæ Reip. Christianæ factá, omnium animos irritare, & à mutuis dissensionibus ad illius pestem atque perniciem traducere. Communis enim offensio & contumelia solet animos dissidentes coniungere, & stimulis incitáre ad pœnas de hoste superbissimo repetendas. Non est autem gens Christiana vsque eo vel sanctissimæ religionis, vel antiqui decoris oblita, vt rātum hostis facinus inultum & impunitum relinquat. Non dubito, igitur, quin si hanc stragem Sultanus ediderit, omnes Christiani tam iuuenes, quàm senes, vndiq; certatim confluant, vt rantum scelus animis coniunctissimis vlciscantur. Quod cùm ille planè percipiat, non erit adeò amens, vt tantum sibi atque suis opibus periculum struere velit. Valdè tamen doleo, tantos ex Christianorum Principum discordijs animos tyrannum istū assumpsisse, vt atrociter etiam illis minari audeat, per quos potuisset facillimè imperium illius atque nomen extingui. Quare Pater sanctissime te non modò hortor & moneo, verùm etiam suppliciter oro, vt actionem istam dignam virtute tua, dignam religione & sapientia, dignam istius loci, in quo CHRISTI vicem geris amplitudine & sanctitate suscipias, vt Christianos Principes inter se nefariè dissidentes, in concordiam authoritate tua sacrosancta reducas, vt summà animorum conspiratione, signa in Africam & Asiam inferant, quibus hostem non virtute sua, sed Christianorum negligentia ferocem de statu deijciant, Mahumetisque nomen ex hominum memoria penitus euellendum curent. Quod si feceris, præclare viam in cælum munies, nomenque tuum memoriæ sempiternæ consecrabis. Hoc quidem iam ab Alexandro Pontifice, in cuius locum successisti, aliquot Principes Christiani mecum

simul magna contentione postulârunt. Sed idcirco fortasse tunc id effectum minimè fuit, quod Deus hanc vni tibi immortalis laudis & gloriæ materiam reseruabat. In quo verò nos admones, vt quod responsum te Sultano dare velimus, tibi per literas significemus, animum istum in nos humanitatis & clementiæ plenissimum libenter agnoscimus, quem perpetuo vitæ studio, & debita pietate & veneratione prosequemur. Nostrum tamen non est, vel sapientiæ tuæ, vel grauissimo Cardinalium senatui præscribere, quid hosti respondēdum sit: sed tantùm, quæ nostra mens sit, & quid animis agitemus, aperire. Vt igitur quid habeam in animo, tibi demonstrem, is plane sum quem nullæ minæ, nulli terrores, nullæ difficultates impediant, quo minus exequar id, quod semel institui, & eò omnes animi neruos intendam, vt pro mea parte, quanta maxima belli contentione possim, contundam & frangam hostis feri & immanis audaciam. Christum Optimum Maximum precor, vt spiritus sui numine mētem tuam confirmet, vt perpetuò possis, quemadmodum facis, illius Ecclesiam cum magna sanctitatis tuæ gloria gubernare. Cum his literis Emmanuel Maurum donis & muneribus affectum dimisit: qui alijs à Fernando Rege literis similiter acceptis, Romam redijt, atque inde cum Pontificis Maximi literis ad Sultanum reuersus est. E quibus Sultanus intellexit, non minis, sed viribus esse cum Lusitano confligendum. Classem igitur magnam instruendam suscepit, qua in India Lusitanos opprimeret; de qua suo loco dicemus. Hoc anno Lupus Suarius Olysipponem peruenit. Et quamuis is fuisset tam à Rege, quàm ab omni nobilitate cum maxima gratulatione acceptus, omnium tamen oculi in Paciecum, qui cum illo veniebat, cum incredibili admiratione conijciebantur. Illius enim in gerendo bello celeritatem, in periculis animi magnitudinem, in laboribus perferendis constantiam, in exitu præliorum felicitatem multis in cælum laudibus efferebant. Rex supplicationem illius nomine decreuit, & à maximo

Suarij in Lusitaniam reditus.

Paciecci commendatio et in Lusitania authoritas.

Vrbis

Vrbis templo in aliud templum ſanctum & religioſum, diui Dominici nomine conſecratum, cum ſolenni pompa cum ſuis inceſſit. Illius autem latus Paciecus tegebat, vt omnes perſpicerent, quanto honore Rex virtutem honeſtaret. Vbi ad templum ventum eſt, Iacobus Ortiſius Viſenſis Epiſcopus, vir ſanctis literis non mediocriter eruditus, atque diſertus, orationem luculētam habuit, qua hominis egregia & admiranda facinora verbis ampliſſimis ornauit, ita tamen, vt omnia ad Dei gloriam, vt par erat, & piè & ſanctè réuocaret. Nec hoc tanto honore contentus Emmanuel, literas ad oēs fermè Chriſtianos Principes dedit, quibus res à Pacieco geſtas debitis laudibus illuſtrabat: vt nomen illius per omnem Chriſtianam Remp. cum maxima nominis gloria vagaretur. Sed vt intelligi poſſit, quàm fallaces ſint ſpes humanæ, non erit abs re cognoſcere, quod tandē fuerit præmium meritis hominis fortiſſimi perſolutum. Cùm Rex intelligeret, Paciecum eſſe nimis tenuē (quidquid enim habuerat, erat in armis abſumptum) . eque quidquam ex India præter egregiam laudem ex bello tam periculoſo fortiter & feliciter adminiſtrato reportaret, illum præfecit v[illegible] Aethiopiæ, quā S. Georgij nomine nuncupari diximus, vnde aurum in Luſitaniam importari ſolet, vt in ea præfectura commodè poſſet rei familiari proſpicere. Sed cùm is inuidia maxima flagraret, fuit ab inimicis & inuidis inſimulatus, quod Regem maximo auri pondere fraudâſſet, multaque ſcelera & flagitia ſuſcepiſſet. Rex igitur illum vinctum catenis in Luſitaniam perduci iuſſit, vbi longo tempore carcere incluſus miſerrimè vixit, vſque eo dum re diligentius excuſſa compertum fuit, crimina illi ab inimicis illata, partim falſa, partim leuia fuiſſe. Tunc igitur vinculis expeditus, & in dignitatem reſtitutus fuit, ſed non illo præmio affectus, quod tam eximiæ virtuti debebatur, adeò, vt vitam in egeſtate traduceret. Tantum valet ſæpenumerò quod eſt opera maleuolorum hominum, optimorum Regum auribus inculcatum, vt eos à virtute debitis muneribus afficien-

Paciecifortuna tenuis: et ſumma integritas.

Summa in Paciecum ingratitudo.

ficienda, in quo maximè laudis regiæ magnitudo consistit, abducat. Eodem anno Rex leges multas vetustis legibus addidit, & antiqua instituta correxit, multaque sanxit amplificandis vectigalibus accommodata, summamque diligentiã adhibuit in regendis finibus prædiorum, quæ erant locis religiosis, & peregrinorum, & pauperum ægrotantium vsibus destinata. Per idem ferè tempus Ioãnes Siqueira, Regis permissu, in AEthiopiæ regione, quam Gadanabarum appellant, in promontorio nomine Guer arcem extruxit: quam postea, cùm eam tueri minimè posset, Regi tradidit, qui laborem & sumptus illius Regia magnificentia cõpensauit. At Octobri mense pestifera lues Olysipponem inuasit, multosque mortales absumpsit; qua pestilentia coactus Emmanuel, se Amerinum contulit. Erat eo tempore Arzilæ Franciscus Pereira Pestana, vir nobilis & acer, qui iam multa in re militari facinora egregiæ virtutis ediderat. Is à Ioanne Menesio, qui, vt dictum est, Arzilæ præerat, equites septuaginta obtinuit, quibus stipatus, pagum in monte præcelso & edito situm spoliaret. Nocte igitur egressus, insidias non longè à pago posuit. Vbi diluxit, montani, qui pagum incolebant, greges pecudum & armenta pastum egêre. Pestana illos inopinantes aggressus, in fugam compulit, omnesque greges abegit, & cum ea præda domum redire instituit. At Mauri de gentis more sublatis clamoribus, & signo dato, vicinitatem excitârunt. Multi igitur equites conuenêre, Pestanamq; celeriter insequuti sunt. Pestana eorum impetum, vt poterat, sustinebat, & sensim se Arzilam recipiebat: & interdum in hostes incitatis equis impetum dabat, vt eorum ferociam frangeret. Cùm verò iam octo millia passuũ progressus fuisset, & Arzila quatuor adhuc millibus abesset, & valdè hostium incursu premeretur, suos in collem editum subduxit. Hostes cùm suspicarentur insidias post collem latere, substiterunt. Reliquum igitur iter expeditum nostris esse videbatur, vt tutò se reciperent. Erat in eo comitatu eques quidam valde strenuus, nomine Iacobus

Nouæ leges Emmanuelis.

RES AFRICANAE.

Gadanabarum Aethiopiæ regio.

Olysipponem inuadit pestis.

Franciscus Pereira Pestana.

Iacobi Viegae fortitudo. cobus Viegas, qui magnis vocibus omnes, vt in Mauros incurrerent, incitare cœpit. Agite, inquit, in hostes inuehamur. Impetum, mihi credite, nostrum minimè sustinebunt. Pestana cùm esset natura ferox, iracundia flagrauit, hominemq́; asperis verbis accepit. Et inter alia probra illi cannabeã vestem, qua tunc erat indutus, obiecit: & tamen tam demens eris, inquit, vt tale consilium homini bellandi perito dare audeas. Hic Viegas ridens, inquit: hæc cannabea vestis, ô Pestana, chalybea tibi confestim apparebit. Hac oratione Pestana incensus, ait: Si adeò fortis es, id videre statim cupio. Agite igitur commilitones, in hostes feramur. Itaq; omnes in hostes impetum ferunt, eosque re inopinata perculsos exterrent, atque tandem fundunt, fugantque: octoginta interficiunt, triginta viuos capiunt. Interim verò dum prælium committitur, Pestana in Viegam oculos conijcit. Ille autem tanta virtute dimicabat, vt ipsi Pestanæ ingentem admirationem commoueret. Itaque prælio confecto, Pestana ad illum supplex adijt, dixitque. Vir fortissime, da veniam temeritati, aut, si lubet, me fuste contunde. Meritò enim hominem tuæ virtutis ignarum plagis afficies. Hac profectò mente sum, vt si tales sex equites sub signis haberem, minimè dubitarem Constantinopolim ingredi, vt Turcarum Imperatori catenas inijcerem. Sic demum læti & bene

RES EVROPEAE. *Pestis in Lusitania.* conuenientes Arzilam cum omni præda, quæ fuit satis magna, reuersi sunt. Interim verò in Lusitania pestis indies ingrauescebat, quæ cùm Scalabim contagione peruasisset, &, ne inde propter loci propinquitatem in Regiam penetraret, multi metuerent, fuit coactus Rex inde celeriter emigrare. In oppidum autem se contulit cis Tagum in edito colle situm, quod Abrantes appellant. Ibi verò cùm Regina grauida esset, atque ad pariendum vicina, iij. die mensis Martij an-

Annus 1506. *Emmanueli nascitur Lodouicus filius.* no M. D. vj. filium peperit, quem pater Lodouicum appellauit. In quo quidem Principe fuit summum virtutis, ingenij, & humanitatis, & religionis specimen, tantisq; laudibus excelluit, vt à multis orbis terrarum imperio

imperio dignissimus haberetur. Qui tamen quamuis virtutis militaris & imperatoriæ disciplinis egregiè instructus fuisset, & pacis etiā artibus cum magna omnium admiratione floruisset, nulla tamen clarior laus apud illum viguit ardentissimo pietatis studio. Quo quidem adeò flagrabat, vt quamuis in corpore maneret, animo tamen in cælo sæpenumerò versaretur. Eodem anno fuit classis imperio Regis instructa, qua Tristanus Cugna in Indiam nauigaret. Per idem fermè tempus Olysippone tumultus multitudinis furore & amentia concitatus fuit, quo parum abfuit, quin omnes Hebræi, qui, vt dictum est, ad Christi fidem conuersi fuerant, fœdè perirent. Res autem ad hunc modū gesta fuit. Maxima pars ciuium propter pestilentiam aberat. Illis fortè diebus multi è Gallia Belgica & Germania Olysipponem naues cum mercibus appulerant. 19. verò die April. non pauci ex ijs, qui in vrbe manserant, in Aedem nomine D. Dominici consecratam, cuius superius mentio facta est, vt rebus diuinis operam darent, conuenêre. Ad sinistrum latus templi est sacellum sanctum, & mira omnium religione celebratum, quod Iesu Sacellum appellant. In eo supra aram est imago Christi Crucifixi collocata, in cuius latere vulnus illud assimulatum, operculum vitreum contegebat. Cùm multi in vulnere illo oculos & mentem defigerent, ex eo splendor emicuit. Conclamant igitur omnes, ingens esse miraculum, cælesteque numen præsentiam suam signis admirandis ostendere. Quidam ex Hebræis illis, qui non ita pridem Christo nomen dederant, maxima voce miraculum esse negauit: nec enim esse verisimile, vt aridum lignum miraculū ederet. Quamuis autem multi de miraculi veritate dubitarent, non tamen tempus, neque persona, neq; concio erat satis apta, vt quisquam ex illo genere deberet tunc in errore illo, intimis hominum sensibus penitus insito, depellendo operam frustra consumere. Multitudo igitur natura præceps, & inconsiderata, & specie quadam religionis attonita, cùm audiret hominem

Tumultuatū Olysippone in Hebræos.

Tumultus occasio.

Hebræum miraculo fidem derogare, fremere cœpit. Iudæum perfidum, & sceleratum, religionis proditorem, & Christi hostem immanem & importunum appellat, extremoque supplicio & cruciatu dignissimum. Cùm ad hunc modum probra vndiq; multi congererent, exarsit iracundia concio, & impetum in hominem facit, & in capillum inuolat, & raptat, & vexat, & in forum, quod ante templum illud est, pertrahit, & crudelissimè necatum dilacerat, ignemque repentè facit, in quem cadauer illud conijciat. Ad hunc tumultum plebs vniuersa confluxit. Ibi monachus quidam orationem satis popularem habuit, qua multitudinem ad Christi vindictam nimis acriter incitauit. Multitudo satis spõte sua furens, ea ratione vehementius efferata est. Duo verò monachi crucem sustulerunt, maximisque vocibus populum ad cædem concitârunt. Et altero quoque verbo, hæresim, hæresim dicebant, nefandam vindicate, gentemque sceleratam extinguite. Galli & Germani, qui in nauibus erant, in terram desiliunt, & se ad Lusitanos, qui iam cædem immanem faciebãt, adglomerant. Quingentos homines fuisse cõstat illos, à quibus fuit hoc immanissimum facinus institutũ. Ruunt igitur amentia & scelere flagrantes, & in gentem miseram nimis ferociter inuadunt, multosque trucidant, & in ignem semiuiuos abijciunt. Erant ad eam crudelitatem pyræ satis frequentes extructæ eo in loco, vbi primus ille, qui multitudinem offenderat, crematus extiterát. Serui & homines etiam vilissimi summo studio & alacritate materiam vndique conuehebant, ne ignis posset tanto facinori perficiendo deficere. Mulierum luctus & lamentationes, & virorum implorationes acerbissimæ, omniumq; miserabiles eiulatus eiusmodi erant, vt hostes immanes misericordia frangere possent. Illi tamen, qui cædem faciebant, ita humanitatem exuerant, vt nulli neq; sexui, neque ætati parcerent, sed in omnes absque vllo discrimine crudelitatẽ suam exercerent. Et eo quidem die supra quingentos homines ex Hebræo genere fuerunt necati, atque combusti.

Seditiosa 2. monachorũ amentia.

500. seditiosorum crudelitas.

Hebræi supra 500. vno die necati.

busti. Sequenti die cùm immanitatis illius rumor latè dissipatus fuisset, homines ex pagis scelere & audacia furentes, supra mille in vrbem conuenêre, & se ad reliquos sicarios aggregârunt. Itaq; cædem instaurant. Et quia omnes Hebræi generis formidine perterriti in domibus suis latitabant, fores perfringebant, & in domos irruebant: viros, & mulieres, & virgines immanissimè iugulabant: pueros autem infantes ad parietes allidebant, omnes partim enectos, partim spirantes pedibus trahebant, vt in ignem conijcerent. Multi simul concisi quidem vulneribus, viui tamen adhuc eodem igni consumebantur. Ingens eo iam die stupor adeò miserrimæ gentis sensus oppresserat, vt ne lamentari quidē cladem illam, & deplorare miseriam suam possent. Qui se occultabant, quamuis filios, aut parentes suos ad supplicium abripi viderent, ne lugubri gemitu proderentur, vocem emittere non audebant. Sic autem eos metus exanimauerat, vt viui non multum à mortuorum similitudine distarent. Domus interim diripiebātur. Sicarij aurum, argentum, & preciosam supellectilem coaceruabant: Galli prædam in nauibus imponebant, eoque prædandi studio factum est, ne multo plures eo die occiderentur. Eò autem progressus est hominum perditorum furor, vt in ædes sacras absque vllo numinis metu inuaderent, & inde pueros, & senes, & virgines, quæ ad aras confugerant, Crucibus, & hominum sanctorum imaginibus affixas, & Christi fidem miserabiliter implorantes euellerent: quos repentè crudelissimè necabāt, aut viuos in ignē proijciebant. Multi, specie quadam & similitudine cùm Hebræi existimarentur, summum vitæ periculum adierunt, & aliqui etiam ob eam causam interfecti sunt: & quidam, antequam explorari posset, sibi cum Hebræis nullam esse necessitudinem, plagis atque vulneribus deformati fuêre. Multi cùm in inimicos suos inciderent, eos Iudæos esse dicebant: qui antequam falsum testimoniū refutare possent, sanguine suo inimicorum crudelitatem satiabant. Magistratus non tantum animi habe-

Crudelis seditiosorum impietas.

Hebrei supra mille vno die occisi. bant, vt multitudinis furori se opponere auderēt. Multi tamen honesti viri, ad quos Hebræi confugerant, eos summa fide tuebantur, & clanculum è periculo crudelissimæ necis educebant, & in tuto collocabant. Eò tamen die supra mille ad hunc modum interierunt. Tertia rursus die ad eandem cædem sicarij mente prorsus alienata redierunt: sed neq; quem occiderent, reperiebant. Omnes enim fermè, qui ad Hebræum genus pertinebant, aut fuga sibi salutem pepererant, aut in domibus proborum hominum latitabant. Aliqua tamen cædes facta fuit. Illis tribus diebus circiter duo hominum millia ex Hebræa gente ad eum modum occisa sunt. *Hebrei ad duo milliatri duo occisi.* Cùm tamen aduesperasceret, Arius Syluius, & Aluarus Castrensis, viri adprimè nobiles, qui tunc Regijs iudicum decurijs præerant, cum præsidijs in vrbem se contulerunt. Eorum aduentu furor repressus est. Galli & Germani se confestim in naues cum præda magna recipiunt, datisque velis in patriam ea, qua potuerunt, celeritate confugiunt. Emmanuel vbi nuncium de tā insigni facinore percepit, ira nimis acriter exarsit, & continuò Iacobum Almeidam, & Iacobum Lupium, viros primarios, cum summa authoritate Olysipponē misit, qui tantum scelus debito supplicio vindicarent. *Seditiosorū supplicia.* Magnus hominum numerus extremo supplicio pœnas immanitatis & amentiæ dedit. Monachi verò, qui sublata Cruce hortatores cædis extiterant, sacerdotij primùm dignitate solenni ritu priuati sunt, deinde strangulati, atq; combusti. *Negligentia punita.* Qui verò segnes se præbuerunt in furore populari comprimendo, partim honoribus priuati, partim pecunia multati sunt: & ciuitas ipsa multis ornamentis spoliata fuit.

RES INDICAE. Dum hęc in Lusitania gerebantur, Franciscus Almeida cursum in Indiam tenebat. Verùm cùm partim aduersa tempestate, partim diuturna malacia impediretur, & tardè admodum nauigaret, Bonę spei promontorium commodè flectere nequiuit. *Classis Indicae difficultates & infortunia.* Erat enim tunc in illis regionibus ad Austrum pertinentibus hyems, & nostri tempestatibus sæuissimis iactabantur. Nautæ prætereà cursus errore decepti, ad

pti,ad Austrum longius, quàm oportebat, delati sunt, vbi dies, propterea quòd sol tunc Septentrionalem plagam peragrabat,erant propter illius abscessum breuissimi.Vt autem breuiores multò viderentur,faciebat densa caligo,& imbres immodici, & niues immensæ, quæ nostris intolerandis frigoribus grauissimam molestiam exhibebant. Vigesimo tandem die Iunij promontorium superârunt. Quo facto Almeida classem propius terram dirigere præcepit Secunda verò die Iulij tempestas atq; procella repente coorta classem maximis fluctibus agitauit.Ea sedata,nostri Australes Aethiopiæ oras præteruecti, in Quiloæ portu classem cõstituunt. Almeida misit confestim, qui Regem illius nomine salutarent. At ille sceleris conscientia perturbatus,noctis silentio vrbem deseruit Mahumetes verò Anconius,cuius antea mentio facta est, in vrbe mansit Milites,qui relicti fuerant, ad Mahumetem confugiunt,vt sub illius ductu nostrorum impetum à mœnibus & vrbe reprimerent. Almeida cùm videret neq; Regem ad illum venire, nec ei de ea negligentia satis facere,suspicatus est,hominem scelestum & impurum hostilia machinari. Itaq; vrbem oppugnare cõstituit. Cum autem æstu influente mare iam ædes vrbis attingeret,Almeida 500. viros acres eduxit.Primam aciem, in qua erant 200.viri, Laurentio filio satis impigro iuueni attribuit.Alteram aciem,in qua erant 300.viri, sibi reseruauit At eo tempore iam Mahumetes etiã metu perterritus ex vrbe diffugerat, ingrediuntur nostri. Cùm verò nemo esset, qui illos aditu prohiberet, Almeida suspicatus est,esse dispositas insidias,vt nostros securitate nimia dispersos,& in spolijs diripiendis occupatos de improuiso adorirentur.Itaq; substitit,filioque præcepit,vt nõ nisi sensim & explorato incederet, nec ordinem turbari pateretur. Erat in vrbe mira solitudo. Pauci tamen suberant, ijque tanto animi motu perturbati, vt neq; quomodo fugerent, neque quemadmodum domi consisterent,rationem inire possent. Præda ipsius Almeidæ iussu fuit in vnam domũ satis

Almeidæ ad Quiloensem legatio, & Regis fuga.

Quiloa capta & spoliata.

amplam congesta, & summa æquitate inter milites distributa: è qua tamen Almeida vnam sibi sagittam reseruauit Deinde arcem ædificare constituit propè littus, in loco ad impetum hostium propulsandum satis opportuno. Interim verò dum arx struitur, ad Mahumetem Anconium, & ad reliquos ciues nuncium misit, qui diceret, esse quod Deo gratias agerent, quod fuissent optimi atque potentissimi Regis Emmanuelis auspicijs, & singulari benignitate, ex immanis & perfidi tyranni dominatu in libertatem vindicati. Admonebat deinde, vt secum animo reputarent hominis malefici & iniusti fraudes, insidias & flagitia, iniuriasque grauissimas, quas sub illo pertulerant. Tunc autem vice versa fore, vt æquitate singulari gubernarentur, & eorum quilibet ius suum contra perfidi hominis impotentiam & scelus retineret Se præterea operam daturum, vt Lusitanorum armis muniti, omnium hostium iniurias facillimè propulsarent. Et vt magis id futurum confiderent, se velle Mahumetem, hominem, cuius fidem & probitatem cum regia prudentia coniunctam multis in locis experti fuerant, illis Regem præficere. Venirent igitur, & fœdus cum hominibus amicissimis ferirent, & bonis suis impunè fruerentur. Læti nuncium accipiunt, Mahumetemque equo pulcherrimè insidentem faustis acclamationibus insequuntur. Almeida nomine Regis Emmanuelis illum Regem appellauit, & corona aurea donauit, tributumq; illi tolerabile, quod impenderet singulis annis, imposuit. Mahumetes verò fidem suam iurãdo astrinxit, fore se semper imperio Regis Emmanuelis obsequentem, neque vnquam officio stipendiarij fidelissimi defuturum. Interim dum hæc fiunt, veniunt ad Almeidam nauarchi duo, vnus nomine Gonzalus Paiua, alter Fernandus Bermudius, è Mozãbique, quos ille eò miserat, vt explorarent, quo animo insulæ præfectus erga Lusitanum nomen esset: & num literis à nostris in eo cursu in insula relictis sciri posset, quo in statu Indicæ res forent. Nunciant illi, omnia esse a-

Arx Quiloe struitur.

Almeidæ ad Mahumetem Anconium & S. P. Q. Quiloensem nuncius.

Mahumetes Quiloæ fit rex & Emmanuelis tributarius.

pud insulanos pacata, & literas afferunt à Francisco Albuquercio, & Lupo Suario scriptas, quas apud insulæ præfectum reliquerant, dum in Lusitaniam nauigarent, quibus omnia læta nunciabant. Accidit deinde vt nouus ille Rex Mahumetes Almeidam de more salutaret, & illum suppliciter oraret, vt omnes Arabas, qui captiui detinebantur, liberos esse vellet. Id Almeida libentissimè concessit. Deinde Mahumetes cùm illi summas gratias ageret, aliud postulatum multò præclarius interposuit. Mihi quidem, inquit, fuit magnus vsus & amicitia, sancto admodum fœdere constituta, cum Alfudailo Rege, quem Tyrannus hic, quem regno expulisti, per insidias interemit. Alfudailus si in vita maneret, ego illi regno cederē. Nec enim is sum, qui vllas regias opes fidei & officio præferendas existimem. Sed quoniam is vita priuatus est, te quantū possum oro & obsecro, vt facias mihi potestatem accersendi illius filium, quem regni hæredem instituam. Filij mihi quidem sunt isto honore, vt mihi videtur, non prorsus indigni. Verùm si filios meos in regni successione liberis defuncti Regis, qui cum cōiunctissimè vixi, prætulero, videbor mihi maculam ignominiæ sempiternam subire, quæ non mihi tantùm, sed vniuersæ posteritati meæ sit insigne dedecus allatura. Itaq; malo liberis meis fidei & honestatis exemplum, quàm amplissimum patrimonium testamento relinquere. Attulit hoc postulatum magnam admirationē nostris, cùm animaduerterent, hominem Mahumetanis disciplinis imbutum, ea fide amicitiam colere, & tanta animi magnitudine regni opes contemnere, vt facilè officium, amico mortuo debitum, caritati filiorum præponeret. Omnes igitur illum certatim laudāt, & eo solùm nomine, quòd regnū vellet à filijs suis ad Regis filium transferre, maiore regno dignissimū iudicant. Itaque defuncti regis filius accersitur, & ab omnibus ciuibus Almeidæ iussu, fides datur, fore, vt post Mahumetis illius obitum, illum Regium adolescentē Regem habeant. Rebus ad hunc modum ordine con-

Arabes captiui Quiloënsis Regis precibus liberantur è vinculis.

Summa Mahumetis fides erga superiores.

Animi magnitudo insignis.

ſtitutis, Almeida Petrum Ferreiram Fogazam arci præfecit: cui omnia, quæ erant illi ad arcis cuſtodiam facienda, diligentiſſimè præſcripſit. Inde verò profectus, intra quatuor dies ad oſtium portus Mombazæ peruenit. Ibi præmiſit Gonzalum Paiuam, vt portus altitudinem exploraret. Ducebat autem ſecum Paiua duos magiſtros Arabes, qui optimè portus ipſius introitum tenebant. Dum Paiua imperata conficit, ad turrim accedit. Qui erant in præſidio, tormentis nauem illius vehementiſſimè quatiunt. At ille viciſſim maioribus tormentis turrim verberare inſtituit. Accidit autem cùm emiſſus globus aut tormentarium puluerem, aut materiam aliquam ad ignem repente concipiendum aptiſſimam ſcintillis incenderet, vt flamma ſubito exoriretur, qua præſidiarij milites perterriti, turrim deſererent, & fuga ſe in vrbem reciperent. Hac re geſta, & ſinus altitudine penitus explorata, redijt ad Almeidam Paiua, docetq; nullum eſſe à vado periculum. Almeida igitur in portu claſſem non procul ab vrbe conſtituit. Inde per vnum ex magiſtris Regem admonitum eſſe voluit, ſe non vt bellum faceret, ſed vt illius ſaluti & dignitati proſpiceret, ad Mombazæ portum naues ſtatuiſſe. Eam namque Regis Emmanuelis virtutem & benignitatem eſſe, vt qui illius imperio tenerentur, multo meliore conditione eſſent, quàm ſi nullius Regis potentiſſimi leges accepiſſent. Si enim nullius imperio aſtricti eſſent, fore, vt ſoli magno cum periculo hoſtibus repugnare cogerentur. At in Regis optimi tutela & patrocinio conſtituti, futurum, vt facillimè à ſuis rebus hoſtium iniuriam prohiberent. Præterea non indecorum regi Mombazenſi fore, ſub Rege illo eſſe, cui magni reges in Africa, & in India libenter obtemperarent. Quod ſi faceret, ſe illum in loco Regis fideliſſimi, & cum Emmanuele fœderati ſemper habiturum, nihilque omnino prætermiſſurum, quod ad illius dignitatem & incolumitatem pertineret. Secus enim fieri non poſſe, quin eum cogat Regis optimi dominatum pati, vt in illius ditione felicius vitam degat.

Almeidæ ad Mombazenſem Regem nuncius.

Hæc

Hac cum legatione profectus est Arabs: quem Mombazenses in terram descendere minimè passi sunt. Si in terram, inquiunt, pedem posueris, dilacerabere. Abscede hinc protinus, & Lusitano isti denuncia, hactenus ei cum fœminis Quiloensibus, nunc verò cum viris fortissimis rem futuram. Quod quidem si voluerit experiri, sentiet continuò, magno suo malo classem hanc in Mombazensem portum delatam fuisse. Almeida cùm hoc accepisset, illa nocte iussit Ioannem Nouium cum alio nauarcho aliquem ex incolis illius vrbis arripere, ex quo sciri posset, ecquid Rex deliberatum haberet, aut quibus præsidijs circunseptus esset. Illi magno cum silentio in terram deferuntur, & hominem improuiso corripiunt, ad Almeidamque perducunt. Erat autem is ex Regis domesticis & familiaribus. Is minis exterritus narrat, Regem Mombazensem, cùm accepisset, Quiloam esse à nostris occupatã, præter milites suos, quatuor millia militum ex vicinis gentibus mercede conduxisse, & alia duo millia expectare. Habere præterea magnam tormentorum vim, & omnibus esse rebus instructissimum, quibus confideret, se impetum multò maiores exercitus à mœnibus & vrbe repulsurum. At Almeida nihilosecius ciuitatem oppugnare constituit. Itaque postridiè Laurentium filium cum alijs Ducibus præmisit, vt in terram summa celeritate se conferrent, & coniectis vndique facibus, eam ciuitatis partem, quæ ad littus pertinebat, incenderent. Factum est hoc ab illis tanta alacritate, vt priusquam hostes obsistere possent, multas ædes flamma corriperet. Multi tamen occurrunt, & in nostros impetum faciunt. Nostri summa contentione resistunt. Fit atrox prælium, in quo ex hostibus septuaginta cæsi sunt. E Lusitanis duo tantùm ceciderunt. Interim flamma vehementius excitata, ciuitatem populabatur, & ciues ancipiti cura distinebat. Nam & cum nostris erat necessariò dimicandum: & ignis, ne omnia incendio vastaret atque conficeret, extinguendus. Tanta interim vis incendij illius extitit,

Legatus repulsam passus.

Almeidæ stratagema.

Bellum Mombazense.

Mombaza incensa.

extitit, vt nostri ardorem sustinere non possent. Festinanter igitur sese in scaphas & in naues recipiunt. Sequenti die Franciscus Almeida antequam dilucesceret, in terra copias exposuit. Tenebras autem noctis flāma, quæ nondum erat prorsus extincta, dispellebat, ita, vt animaduerti posset, nullos esse iam in littore, qui nostros aditu arcerent. Almeida tamen veritus insidias, noluit ante lucem ciuitatem oppugnare. In aliam verò ciuitatis partem Laurentius Almeida se contulit, quam aggrederetur, vt à patre fuerat imperatum. Murus nullùs erat oppositus, qui illorum impetum retardaret. In vias hostibus confertas inuadunt. Erant autem nimis angustæ, & ædes cœnaculis sublatæ. E fenestris, & è tectis (non enim sunt fastigiata, sed ad libellam directa) ingens vis lapidum & iaculorum coobruebat. Nostri eo incommodo præpediti, cedentes hostes insequi non poterant. Fistulis autem ferreis & reliquis tormentis vti propter angustias minimè licebat. Quidam è nostris in ædes irruunt, fores & repagula conuellunt: per scalarum gradus ascendunt, & magno cum periculo in tecta frequentes euadunt. Cùm verò ædes ita coniunctæ fuissent, vt tecta continuarentur, illi totam illam ædium contignationem hostibus nudant, & ita liberum transitum ijs, qui relicti fuerant in via, præbent. Hostes interim parietes domus vnius disturbarunt. Ea ruina nostrorum aciem impediuit. Præibat Laurentius Almeida: aciem verò postremam firmabat Ioannes Nouius. Moles autem lapidum alterū ab altero ita disiunxit, vt sibi mutuò opitulari non possent. Hic rursus è fenestris & è tectis tanta telorum multitudo decidebat, vt nostri in maximo discrimine versarentur. Ita coguntur iterum nostri ædes alias expugnare, & à primis ædibus ad alias transilire, vbi magna hostium multitudine partim concisa, partim ex summis ædium tectis detrusa, malum, quod nostros affligebat, fuit omninò depulsum. Laurentius verò cùm intelligeret, quo in discrimine, qui erant in subsidijs, versarentur, regressus est, vt opem illis afferret. Sed iam

Mombazæ oppugnatio.

iam illi erant periculo perfuncti. Itaq; coniunctis co pijs in Regiam contendunt. Ibi Petrum Bermudium reperiunt, cui Almeida Regiæ custodiam commiserat. Ab eo autem intellexêre, quanta virtute Franciscus Almeida hostes repulisset, vsq; eo, dum in Regiam penetraret, & quo metu perterritus Rex vrbem deseruisset. Laurentius patrem sequitur: qui quidem in via quadam cum confertis hostibus acerrimè dimicabat. Ibi filius impetũ in hostes dat. Illi verò terga vertunt, & in densam syluam, in quam se Rex abdiderat, incredibili celeritate confugiunt. Nostri vbi sese paululum à labore refecerunt, vrbem diripiũt. Præda non magna fuit. Ipsi namq; hostes inde maiorem rerum suarum partem asportauerant. Tela tamen & tormenta varia reperta sunt. In hac expugnatione, vt compertũ postea fuit, ceciderunt ex hostibus mille & quingenti viri. Capti verò fuerunt supra duo hominum millia. E quibus Almeida ducentos homines primarios, & lectissimas fœminas seruauit: reliquis libertatem concessit. E nostris quinque desiderati sunt: è quibus vnus fuit Fernandus Decius vir insigni nobilitate, qui in pede venenata sagitta vulnus acceperat. Multi vulnerati fuerunt. Ciuitas Almeidæ iussu fuit rursus incensa. Dum Almeidam hæc negotia morãtur, portum subijt Nauarchus alius nomine Vascus Gomezius Abræus, cuius nauis tempestate fuerat à reliqua classe disiuncta. Hinc Melinden versus cursum tenuerunt: sed æstu vehementissimo à cursu deducti sunt, & in sinum delati, qui Melinde viginti quatuor millia passuum distat. In eo reperit Almeida naues duas, quæ etiam fuerant tempestate disiectæ. Vnius erat nauarchus Lupus Chanoqua, alterius autem Ioannes Homo vir & corporis, & animi viribus præstantissimus: militaribus tamen artibus, quàm imperatorijs accommodatior. Almeida cùm Regem cuperet inuisere, aduersa tempestate prohibitus, se in classe continuit: ad illum tamen misit, qui cum nomine illius salutarent, & Regis Emmanuelis munera deferrent. Rex fratrem quendam

Mombaza regia capta rege fugato.

Mombaza capta diripitur.

Fernandi Decij mors.

Ioannes Homo.

Melindij regis ad Almeidam legatio.

suum

suum ad Almeidam cum maximo commeatu atq; muneribus legauit, qui diceret, quàm molestè ferebat se

ANNVS Christo nato 1505.

à illius aspectu priuari. Hinc profecti, ad insulam Anchediuam peruenêre, decimo tertio die Septembris eiusdem anni, qui fuit M.D.V. In ea insula fuit literis Gonzali Egidij Barbosæ, quas præcipiebat dari cuiuis Duci, qui primus è Lusitania eò nauem appulisset, admonitus, iam magnam aromatum multitudinem ab eo congestam, qua facilè possent multæ naues onerari. Expectari præterea ex Arabia tres naues multis mercibus onustas. Quod si toto mense Septembri in ea insula aliqui è nostris in specula permanerent, fore, vt earum nulla posset euadere. Hac re comperta, Franciscus Almeida Ioannem Hominem dimisit, qui Cochimi, Cananore, & Coulami, illius aduentum nunciaret, & admoneret regios procuratores, vt, quanta industria possent, onera, quæ in naues erant imponenda, ad aquas exportarent. Lupo verò Chanoquæ & Gonzalo Paiuæ negotium dedit, vt nauibus suis illas regiones diligentissimè perlustrarent, ne naues illæ, quæ expectabantur, effugerent. Ipse verò arcis continuò fundamenta iecit in loco non multum à mari disiuncto, in quo parietinas reperit, crucibus colore nigro & rubro multis in partibus insignitas: quod suspicionē faciebat fuisse olim insulam illam à Christianis frequentatam. Opus multorum operis intra breue tempus ad magnā fuit altitudinem perductum. Nec enim vti cuiquā vel nobilitatis vel dignitatis excusatione licebat. Interim peruenit Emmanuel Pazagna, quē Almeida, antequā Bonæ spei promontoriū flecteret, classis parti præfecerat. Cū illo veniebat Antonius Vascius: Gundisaluus Vascius Goes, Quiloe manserat: sic enim Almeida pręceperat, Lucas Fonseca Mozambique hiemabat. Lupus Sancius fluctibus oppressus, cum omnibus, qui in eadem erant naui, interierat. Quinq; tantùm viri euaserunt, quos semiuiuos Petrus Barretus in nauem suam recepit. Hi autem erant nauarchi, quibus Pazagna Almeidæ iussu præfuerat. Ex eodem Pazagna intellexit Almeida,

Arx in Anchediua struitur.

Christianismi reperta vestigia.

Lupi Sancij naufragium.

Almeida, Habraemum tyrannum, qui fuerat per Almeidam regno spoliatus operam dedisse, vt Rex Mahumeres per insidias interficeretur. Ad id autem facinus patrandum, virum valdè strenuum misisse, qui cùm se per amicitiæ simulationem in Mahumetis familiaritatem insinuâsset, illius brachium sica transfixerat. Vulnus autem non fuisse mortiferum: proditorem verò conprehensum sceleris pœnas nece atque cruciatu persoluisse. non multis post diebus Chanoqua & Paiua redeunt cum aliquot nauigijs, quæ ceperant, in quibus erant Arabes permulti. Erat etiam inter alias paruas naues Celox Indica, qua vehebatur Lusitanus quidam, à Barboza missus cum litteris ad Almeidam quibus significabat, vnam ex illis tribus nauibus, quas ex Arabia venturas scripserat, iam Calecutium peruenisse, reliquas autem duas expectari. In ea autem naui, quę iam erat in portu, quatuor homines Venetos ab Aegypti Imperatore, quem Sultanum appellabant, missos fuisse comperit, tormentorum conflandorum artifices, quos ab eo Calecutiensis per literas postulârat. Narrabat præterea, ab eodem Sultano magnam classem contra nostros ædificari: & similiter Calecutij maxima industria bellum conparari. Almeida vbi ea comperit, Chanoquam rursus & Paiuam dimisit, quibus præcepit, vt summa vigilantia mare tenerent, & specularentur, ne reliquę duæ ex Arabia naues effugerent. Ipse verò triremem magnam, ad quam ædificandam, materiam è Lusitania comportârat, Arabum captiuorum remigio diligenter instruxit: illique Ioannem Serranum præfecit. Duas præterea celoces illi attribuit, quibus mare illud ab hostium incursione prohiberet. Vni ex celocibus præfectus erat Simon Martinus, alteri Iacobus Diazius. Hic Merlaus Onoris Rex (est autem Onor ciuitas ab Anchediua triginta & duobus millibus passuum distans) ad Almeidam de pace legatos misit. Erat autem Onore Timoia pirata, cuius antea mentio facta est, qui etiam cum Almeida fœdus ferire in animo habebat, & cum Onoris

Mahumetes rex per dolum occisus.

Barboze ad Almeidam litteræ.

Apparatus bellicus contra Lusitanos.

Onorensis regis ad Almeidam legatio.

Rege de eadem pace consenserat. Hi in fidem recepti fuerunt. Ab ijs didicit Almeida, non procul inde arcē egregiè munitam esse, nomine Zincaturam, quæ ad Dacami regnum pertinebat. Arcis tamen præfectus stipendiarius erat Zabaij, quem diximus Goam Imperio tenere. Onorensis cum Goensi bellum sæpenumerò gerebat. Præcepit Almeida Laurentio filio, vt altitudinem illius portus exploraret. Is cum Ducibus illi attributis ad ostium fluminis, quod secundùm arcem fluit, accedens, triginta pedum altitudinem esse comperit: vlteriùs verò progressus, quinquaginta. Arcem verò conspicit in colle sitam. Milites autē vbi scaphas conspexerunt, in littus properârunt. Erant autem circiter mille egregiè armis instructi. Octo solùm equis vehebantur, è quibus vnus arcis præfectus erat. Nostri pacis signum sustulêre. Quo conspecto præfectus continuò ad Laurentium contendit, & cum illo pacem facit. Ad Franciscum verò fructus telluris & munera ad vires militum reficiēdas satis largè misit. Deinde intra nouem dies, missis ad Almeidā legatis, pacem maiore cum cæremonia confirmauit. Eo verò tempore cùm nondum Almeida ab Anchediua discessisset, conspicati sunt nostri nauem ingentem, quæ equos è Perside ferebat. Nostri scaphas conscendunt, & in nauem incurrunt. Persæ & Arabes, qui in naui erant, metu perterriti, ex parte alia in suæ nauis scapham desiliunt, & in terram confugiunt. Nauis verò impegerat, ita, vt eā nostri remulco trahere non possent. Hic subitò sæua admodum tempestas coorta est, ita, vt scaphæ Lusitanæ maximo in periculo versarentur. Equi, qui fuerant in naui, erant vndeuiginti, è quibus iam nouem erant scaphis impositi. Nostri fluctibus in terram eijciebantur. Arabes autem telluris illius incolæ vndique concurrunt. Nostri ab illis petunt, vt equos tantisper custodiant, dum illi sedata tempestate reuertantur. Arabes equorum curam suscipiunt. Nostri Anchediuam magno cum periculo se receperunt. Postquam tempestas sedata est, redeunt, vt equos traijciant. Aiunt incolæ, Ono-

Zincatura arx.

Zincaturæ præfecti fœdus cum Lusitanis.

Ingens nauis capitur.

Onoris Regem equos habere. Ad illum misit Almeida continuò, qui admoneret, vt pacis fœdera sanctius conseruaret, & equos sibi confestim restitueret. Regis autem responsum id fuit, ex quo posset intelligi, gentem illam nulla fœdera religione, sed vtilitatis præsentis imagine metiri, eamque sæpenumero illius animos à cogitatione periculi consequentis abducere. Almeida igitur, Emmanuele Pazagna in arce Anchediuensi cum modico præsidio relicto, Onorem cursu petijt. In ostium verò fluminis, quod ciuitatem alluit, inuectus, regionē populari, & naues, quæ erant in statione, inflammare constituit. Arabes qui erant cum nauibus in portu, se perfecturos esse polliciti sunt, vt Onoris Rex Almeidæ satisfaceret. Ea promissio vnum diem Almeidam morata fuit. Interim omnes vrbis incolæ in proximos montes cum bonis, quæ potuêre, nocte commigrârūt. Rex etiam eo se contulerat. Hic Almeida filium misit, vt continuò naues omnes, quæ erāt in ea statione, incēderet. Rex (nec enim erant mōtes valdè disiuncti) cū animaduerteret naues omnes in vltimū esse discrimen adductas, quatuor milia hominum armatorum subsidio misit. Ignis verò partim in naues, partim in vrbem coniectus, magnopere sæuiebat. Almeida, ne posset ignis hostium opera restingui, filio præcepit, vt eos, qui suppetias afferebant, aggrederetur. Hostes erant eo ordine instructi, vt facilè pelli non possent. Cetrati namque primum agmē ducebant. Sagittarij eorum cetris protecti, nostros tutò vulnerabant. Prælium anceps esse videbatur. Tādem nostri impressione facta, eos in fugam conijciunt. Almeida cùm Lusitanos cerneret auidius insequentes, receptui signum dedit. Hostes cum suspicati fuissent, nostros timore in classem redire velle, cōglobati rursus in illos impetum dederunt. Nostri eo ordine sese receperunt, vt tumultus nullus fieret. In ea pugna multi ex hostibus ceciderunt: quatuordecim naues incensæ sunt, & vrbs propemodum vniuersa miserabili incendio conflagrauit. Vnus autem tantùm è nostris occubuit. Almeida in pollice manus dexteræ vulnus

Onorensis regis perfidia.

Bellum Onorense.

Onorensis tum classis, tum vrbs incensa.

Onorensium fuga.

Prælium cum Lusitanis.

Incruenta Lusitanorum victoria.

nus accepit. Rex confestim per Legatos pacem & veniam postulauit. Almeida respondit, sibi tunc non esse otium ad firmandum fœdus, sed breui filium missurum, vt id firmioribus conditionibus sanciret. Hac re gesta, Cananorem se contulit. Cùm hæc geruntur, Ioannes Homo, vt fuerat ab Almeida missus, de illius aduentu & imperio, vbicunque necesse fuit, omnibus nunciauit. Deinde Coulamum versus, ex Antonio Sala, qui erat Regius procurator, intellexit, nauibus Regijs Arabum importunitate onus aromatum, quod debebatur ex fœdere, denegari. Erant enim in portu triginta, & quatuor Saracenorum naues, qui tantum poterant, vt vellent in omnes eorum naues tantum onus imponi, quantum illis libuisset, ante, quam Lusitanæ naues onus vllum acciperent: quamuis fœdere cautum esset, vt nullum aromatum pondus Saracenis daretur, antequam Lusitanorum naues expletæ fuissent. Hic Ioannes Homo, vt erat natura ferox, & nunquam vllum in vita periculum formidaret, Saracenos velis & gubernaculis spoliauit, eaque omnia Antonio Salæ tradidit. Nunc demum, inquit, tuto naues onerabis. Nec enim naues & gubernacula perfidis istis hominibus vllo modo restitues, antequam nostræ naues iustum onus accipiant. Antonius Sala ita se facturum promisit. Inde profectus Ioannes Homo, duas Saracenorum naues in cursu cepit. Saracenos deinde in nautis vtriusque sentina arctissimè colligatos inclusit: singulis autem nauibus è naui sua ternos nautas imposuit. Plures enim non poterat: & ventus erat secundus, ita, vt illis tantum ternis nautis eas facilimè cursum retenturas suspicaretur. Iam erat in Almeidæ conspectu, & portum intrare incipiebat, cùm subitò Saraceni, qui erant in vna ex duabus illis nauibus, se vinculis improuiso expediunt, & Lusitanos nautas obtruncant, & commutata velificatione, se è nostrorum conspectu proripiunt. Tulit hunc casum Almeida permolestè, Ioannemque Hominem indignum iudicauit, qui ducis aliquando munere & officio fungeretur. Sed multorum tunc

Arabum in Lusitanos importunitas.

Ioannis Hominis facinus audax.

Capta Saracenorum nauis elabitur.

tunc precibus impeditus, nauis præfectura eum minimè priuare potuit. Antequàm verò indè discederet, consilio Gonzali Aegydij Barbosæ arcem ædificare cōstituit. Admonuit enim illum de Saracenorum perfidia, qui tam multis insidijs Lusitanos pellebant, vt Rex Cananoris, etiamsi vellet à nostris pestem auertere, non posset. Ibi igitur tandiu permanere constituit, quamdiu arcem, quam cupiebat, extrueret. Ibi accepit regis Narsinguæ legatum aduenisse, vt eum Regis sui nomine salutaret. De qua legatione antè, quàm aliquid dicamus, operæ pretium erit de regni Narsinguensis situ & amplitudine pauca dicere. Regnum hoc est in ea Indiæ parte citra Gangem, quæ spectat ad Orientem Solem. Pertinet etiam ad Occidentem, & est à parte mediterranea cum regionibus quæ sunt Goæ coniunctæ, finitimum. Cum hominibus autem, qui eas incolunt, continenter bella gerit. Regio est latissima, multis vrbibus culta: multis fluminibus alluitur. Est valdè fertilis & opima: piscatu, venatu, & aucupio, multisque pecorum & armentorum gregibus abundat. Homines superstitione dirissima conflictantur: vnum tamen summum Deū esse confitentur, penes quem aiunt esse summam rerum omniū potestatem. Templa profusis sumptibus ædificant, quæ tamen, vt alia Indię templa, monstrorum atq; prodigiorum simulacra cōtegunt, quibus diuinos honores habent. Brachmanæ tam viri, quàm mulieres sacris præsunt, & in summo apud illos honore sunt. Est aliud genus hominum, quod valdè sanctum habetur. Hi Bancanes appellantur. Lapidem oui magnitudine pertusum, è cuius foramine tria fila prodeūnt, è collo appensum gestant. Huius lapidis significatione summum eorum numen contineri prædicant, & ea de causa maximo honore ab omnibus afficiuntur. Lapis tanta religione cultus, Tambarane nominatur. A carnibus & piscibus abstinēt. Semel in vita vxorē ducunt. Illis defunctis, vxores prope illorū cadauera viuæ sepeliuntur. Reliquæ, quæ alijs hominibus nubunt, post virorum mortem viuæ in rogum cum magno suorum

Regni Narsinguensis descriptio.

Baneanes sancti.

Tambarane lapis superstitiosè cultus.

comitatu, & multis cantibus atq; laudibus inferuntur.
Dies festi. Septimo quoque die ferias agitant. Hic dies est, qui Veneris apud nos appellari solet. Præter hunc diem, multós Anno vertente dies cantibus, & sacris, & statis cæremonijs, insita in gentis religione celebrant. Credunt
Animorum immortalitas. animum immortalem esse, & post hanc vitam præmia bonis, improbis autem supplicia esse iudicio diuino constituta. Sunt colorati, & eleganter exculti, & amoribus dediti, quorum gratia inter se digladiari solent. Qui alium ad singulare certamen vocat, à Rege campum,
Duella. in quo cum aduersario congredi illi tutò liceat, exposcit. Si de illius virtute opinio habetur, Rex illum spectat. Victorem aurea catenula donat, quam is, qui victoriam obtinuit, tueri perpetuò debet: aliter enim parti decoris nomen & gloriam amitret. Licet enim ei, qui velit, armis cum eo de catenulæ illius merito & dignitate certare. Catenula namque victorem sequitur, & ei detrahitur, qui ab alio superatus extitit. Neq; milites tantùm, verùm & artifices de artificij præstantia, armis inter se disceptant. Maxima huius regni ciuitas
Bisnaga Narsinguæ metropolis. Bisnaga nominatur. Ambitus illius supra quatuor millia passuum continet, multis muris cingitur, habet multas ædes amplas, & templa valdè magnifica, & est hominum ingenti multitudine referta. Mercibus quã plurimis ex omnibus partibus mirum in modum cumulata est. Mercatores, qui equos è Perside aut Arabia nauibus vehunt, portoria minimè soluunt. Reliqui portoria pendent. Equos omnes Rex à mercatoribus emit: indè eos, quos vult, sibi retinet, reliquos vel pretio, vel
Regia. gratuitò distribuit. Regia est amplissima, maximisque sumptibus ædificata: hortus habet amœnissimos, & pi-
Regis virtus & cultus. scinas, in quibus sunt pisces innumerabiles. Rex multorum militum præsidio circumseptus incedit, & maxima veneratione atque adeò superstitione à suis colitur. Illius mensa conquisitissimis cibis instruitur: corpus illius vnguentis nitescit, & gemmis & auro perpetuò fulgens conspicitur. Vnam præcipuè vxorem, quam præter cæteras eximiam habeat, minimè ducit. Maximum

mum tamen cōcubinarum numerū habet, quæ è Principum genere deliguntur. Cùm Rex moritur, pyra è lignis odoratissimis incēditur, in quam regiū cadauer infertur. Ibi cōcubinæ omnes, & omnes illius familiares, & quicunque illi ministrauerant, aut magnum apud ipsum nomen obtinuerant, in rogum similiter inferuntur. Tanto autem studio, vt crementur, ad rogum accelerāt, vt appareat eos in ea mortis, qua Regē suum prosequuntur, societate summū decus arbitrari. Colitur à Narsinguæ Regib. æquabile ius. Mercatores ab omni iniuria tutos & incolumes præstant: sunt plurimi sub illo Dynastæ. In eos tamen, si maleficium inferunt alicui, vel cæde, vel fustibus animaduertunt, ita vt nemo queat sibi propter magnas opes impunitatem polliceri. Reges ipsi maximos thesauros coaceruāt, & eos, qui à maioribus illis relicti sunt, attingere, nisi cùm extrema necessitas vrget, nefas existimāt. Itaq; auri argēti, gemmarū maximos aceruos possident. Ex illis præcipuè gemmis, quos Adamantes appellant, qui in ea regione excidi solent, ingentis magnitudinis & ponderis in thesauros congerunt. Multos milites alūt, qui bus equos attribuunt, singulis dieb è Regia cibi & illis & equis assignati sunt. Eis, qui semel apud illum Sacramento dicunt, absque Regis iussu nullo modo è regni finibus emigrare licet. Pedites habet innumerabiles. Multa alia de moribus Narsinguæ, de Regis opulentia, de luxu illius & magnificentia dici possunt, quæ, ne simus longiores, quàm instituta ratio postulat, omittimus. Rex qui eo tempore imperium tenebat, fama earum rerum, quas nostri in India gesserant, commotus, cùm Prætore amicitiam iungere, fœdusq; ferire constituit. Itaq; Legatum ad Almeidā misit cum litteris & mūneribus, quæ nomine illius ad Emmanuelem deferenda curaret. Fuit Legatus ab Almeida satis honorificè receptus. Legatus, postquam Almeida litteras legit (eæ autem non aliud, quàm vt legato crederet, admonebant) legationem suam exposuit. Legationis sentētia hæc in summa fuit: Narsinguæ Regem summo studio

Sepultura Regis.

Iustitia Regis.

Thesauri Regij.

Exercitus & stipendiarij Narsinguensis regis.

Pacifica Narsinguensis regis ad Almeidam legatio.

dio & cupiditate fœderis cum Rege Emmanuele sanciendi flagrare. Famam namq; virtutum admirabiliũ, quibus Emmanuel ornatus erat, illi acres stimulos admouisse, adeò, vt nihil ardentius expeteret, quàm Principi tam prçclaris artibus prædito, amore summo coniungi. Se verò huius famæ testimoniũ non aliud desiderare, quàm admiranda facinora, quæ Lusitani in India paucis illis annis ediderãt. Nec enim fieri posse in animũ inducebat, quin Rex, qui tam fortibus hominibus imperabat, esset singulari, atq; prope diuina virtute præcellens, atq; valde dign⁹, quem omnes orbis terrarum Reges certatim amarent, & omnia gratia illius cuperẽt. Proinde se libẽtissimè omnia, quæ posset, pro illius dignitate perfecturum: neque commissurũ, vt ab aliquo Rege alio amoris & studij magnitudine erga Regem Emmanuelem vinceretur. Quod si connubij ius haud aspernaretur, se libentissimè desponsurũ filiã virginem, quam habebat excellenti specie & pulchritudine, cum dote summa, Ioanni Regis ipsius Emmanuelis filio, vt amicitia nuptijs eiusmodi sanctius firmaretur. Hæc quidem legatio continebat. Attulit præterea à Rege suo torques duos gemmis clarissimis distinctos, & annulos similiter, cũ gemmis ingentis pretij & vestes aureas & sericas: quæ volebat, vt ad Emmanuelẽ, vbi primùm nauigandi tempus esset, mitterentur.

Narsinguẽsis ad Emmanuelem munera.

Hanc legationem Almeida lætus accepit, Legatumque multis munerib⁹ affecit, Regisq; nomine, Narsinguæ Regi honorificis admodum verbis rescripsit, fidẽque dedit, se munera illius Emmanueli missurum, operamq; daturum, vt intelligeret, vix aliquem reperiri, qui meliori animo sese ad amicitiam illius applicuisset. Vbi Narsinguæ Legatum dimisit, in terram scaphis inuectus est. Ibique prope littus in palmeto quodam tabernaculum collocari præcepit. Quo in loco Rex Cananorensis illum inuisit. Ibi verò multis sermonibus vltrò citroque satis amanter habitis, Almeida à Rege postulauit, vt illi faceret potestatem arcem ædificandi, quæ non solùm nostros à Saracenorũ importuni-

Almeidæ respõsum.

Cananorensis cum Almeida congressus.

portunitate defenderet, verùm & ipsi locum contra hostilis impetus & incursiones tutiorem efficeret. Satisfecit illius postulato Rex, & arx ædificari tanta diligentia cœpit, vt intra paucos dies ad summam altitudinem perueniret. Aegidius namque Barboza iam pridem illius fundamenta iecerat. Non tamen arcem, sed domum amplam se ædificare simulabat, in qua laxius habitaret. Timebat enim, ne ei plurimum nomen arcis in principio noceret, ante quam Almeida id in magni beneficij loco, postquam tempus maturius esset, à Rege postularet. Arx sancti Angeli nomen obtinuit. Lupus Brittius præfectus illius extitit, cui centum & quinquaginta Lusitani milites attributi sunt. Dum hæc fiunt: fuit Almeidæ nuncius allatus de nece Antonij Salæ, qui, vt diximus, Coulam, Regis Emmanuelis negotia gerebat. Postquam enim Ioannes Homo magis intrepide, quàm prudenter Saracenis gubernacula & vela detraxit, eaque omnia Antonio Salæ asseruanda commisit, tantisper dum Regis Emmanuelis naues mistum onus acciperent, ipse profectus est, vt ad Almeidam contenderet. Interim vero Saraceni ea contumelia lacessiti, multo acrius odium, iamdiu in Lusitanos conceptum, exprompserunt. Quod vt facilius efficerent, ad facinoris societatem vrbis ciues incitabāt. Expectate, dicebant illi, dum homines ambitione & temeritate præcipites, postquam maiores opes habuerint, vestræ libertati faueant, & fide, quam dederunt, religione summa tueantur. Videtis homines paucissimos, ab omni suorum auxilio disiunctos, audere tantum facinus, vt in ciuitate vestra, atque adeò in oculis vestris, nos homines vobiscum antiquo fœdere & societate coniunctos velis & gubernaculis spoliârint, & mercatores ingenuos, e quibus [illegible] emolumentum quotannis accipitis, indignissima contumelia vexarint, & quasi iam sint in huius regni dominatione constituti, vestra patientia ad tyrannide abusi fuerint? Quid enim aliud egerunt, cùm hanc tam insignem iniuriam nobis intulerunt, quam vt nos omnes contemnerent, & ipsi

Arx Cananore extruitur.

Antonij Salæ mors.

Seditiosa Saracenorum ad [illegible] oratio.

ipsi sese pro dominis admodum insolenter ostentarēt? Id enim tam pauci numero in alieno solo, & in excellentis Principis regione, & in maxima ciuium frequentia fecerunt, quod rex ipse ciuium dominus, vt faceret nunquā in animum sibi conditionibus vllis induxisset. Quare contumelia hæc non nobis, sed vobis ab hominibus audacissimis illata est: qui nunc non id agunt, vt nobis molesti sint, sed vt vestram patientiam tentent: & si id dedecus inultum patimini, vobis non libertatem modò, sed etiam fortunas eripiant. His vocibus gentem ad facinus incendunt, & in Salam impetum faciūt. Ille verò eum duodecim Lusitanis (non enim plures erant) in Fanum confugit Sanctissimæ virgini dicatum. Ibi tunc acri animo ad resistendum se patant, tantoque animo furorem hostium repellunt, vt perrumpi non facilè possent. Hostes cū cernerent, se nō posse sine suorum cæde Fanum oppugnare, ligna circundant, & ignem subijciunt, atque ita omnes Lusitani, qui erant in Fano, combusti sunt. Erat in portu Petrus Raphael, qui socijs opem afferre in re tam præcipiti & inopinata nequiuit. Qui tamen in cædis illius vindictā, quinque naues hostium, qui in anchoris consistebant, incendit: deinde Cochinum versus cursum tenuit, vbi iam Almeidam reperit, & ea, quæ acciderant, illi narrauit. Almeida sine vlla cūctatione filium iussit, vt Coulamum versus cum classe, quantum fieri posset, acceleraret, & in omnes naues, quas in portu inueniret, ignem conijceret. Factum est hoc tanta celeritate, vt priusquam id Saracenorum aliquis suspicari potuisset, Lusitanæ naues se in conspectum darent, & viginti & septem hostium naues incenderent. Ioannes tamen Homo, in temeritatis illius pœnam, nauis præfectura ab Almeida priuatus est. His rebus gestis, Almeida in terram delatus, atque a Cochimi Rege honorificè admodum salutatus fuit. Eo autem tempore Rex ille, qui pro seruanda nostris fidè tantum salutis & imperij periculum adierat, minimè regnabat. Religionis enim gratia se regno abdicârat, & in fanum quoddam apud illos valdè san-

13. Lusitani vnà cum tēplo combusti per seditionem.

27. Coulamensium naues incensæ.

sanctum, vt sacris vacaret, se contulerat. Regnum verò Nambeadaræ sororis filio, ad quem regnũ gentis more veniebat, voluntate sua reliquerat. Almeida igitur cùm existimaret esse superuacaneum, ad Regem, qui præ se tulerat, & regnum & omnes regias opes pro nihilo putare, munus aliquod deferre, ea munera iuueni Regi deferenda esse statuit, quę erant auunculi fidei & amicitię debita. Decreuit enim, vt ad eum, ad quem regni patrimorum venerat, præmium etiam virtutis & constantiæ, quasi quædam hæreditas valdè legitima perueniret. Itaque tabulatum altitudine modica constitui iussit, peristromatis maximi pretij & tapetibus instratum. Ibi verò Regem, vt ab omnibus conspici posset, in sella collocauit, orationemque habuit, quæ illius animum spe multò felicioris conditionis erigeret. Dixit enim, Regem Emmanuelem pro meritis excellentibus, & singulari fide Trimumparæ Regis, illum semper ornatissimum cupere, & sociũ & amicum non appellare tantùm, sed etiam habere velle. Et quando Trimumpara fuisset eo animo, vt omnia viuens abiecisset, quæ reliqui mortales maximi faciebant, omnia iure ad eum, qui in locũ illius successerat, esse trãsferenda. Quocirca se nomine Regis Emmanuelis Nãbeadaram corona aurea donare. Præterea fidem dedit, illum in Regis Emmanuelis patrocinio semper futurum, è cuius manu regnum tunc sibi & hæredibus suis accipiebat: eumq; Calecutiensis Regis imperio atque dominatu liberabat: fidemque suam astringebat, fore, vt ab illo omnium hostium impetum propulsaret. Prçterea faciebat illi potestatem æris, auri, & argenti conflandi, cudendi, & feriendi: & vt esset semper immunis, eoque iure regnum possideret, quo optimo quisquam Rex maximus opes suas tueri potuisset. Rex summas egit Regi Emmanueli gratias, fidemque dedit, se semper in potestate illius futurum, nullamque dimicationem pro illius amplitudine recusaturum: Almeida verò coronam auream, quam manu tenebat, capiti illius imposuit. Hanc orationem tubarum concentus

Nambeadara cochimi Rex.

Munera & honores in Cochimensem Regem collata.

consequuti sunt, & rex corona & alijs præterea muneribus, quæ acceperat, lætus domū redijt. Almeida onerandis octo nauib⁹, quę erant in Lusitaniā continuò reuersuræ, strenuā operam nauauit. Nauarchi indè profecti, cursum suum tenuerunt, quo tandem Kalendis Februarij, anno M. D. vj. in terram incognitam delati sunt, latissimā multisq; syluis densissimis vestitam, & pecoribus abundantē. Conspiciunt deinde decem lintres, quibus homines colorati, capillo crispo, nudo corpore, cum arcubus & sagittis vehebātur. Hi in nauem, cuius Fernandus Suarius nauarchus erat, ferūtur. Quinque & viginti ex illis nauem conscendunt. Fuerunt libenter admissi, & cibis liberaliter inuitati atq; vestiti. Sermonis sonus erat ignotus. Nutibus mentis sensa proferebant. Discedunt illi læti, vt apparebat: sed vbi paulolum se à naui remouerunt, hospitij mercedem sagittis soluere constituunt. Nostri tormentis eos propellunt. Fernandus Suarius cùm videret alios propè nauem, cuius Nauarchus Rodericus Freirius appellabatur, eum admonuit (nec enim naues inter se valdè distabant) vt aliquos interciperet. Fuerunt viginti & octo capti. Inde secundùm oras illas nauigantes, incidunt in flumen, vbi aquationem fecerunt. Quo in loco incolæ manu comparata in illos impetum tulerunt. Nostri se in scapham receperunt, & hostes è nauibus tormentis acerrimè vulnerarunt, qui partim interfecti, partim in fugam conuersi sunt. His signis Lusitani experti sunt, gentem illius oræ minimè hospitalem esse. Atque primùm insulam esse minimè putabant. Postquam omnes illius oras prætervecti, promontoria extrema transmisēre, tunc liquidò perspici potuit, eam insulam esse, quæ nominabatur olim Madagascar. Nostri insulam S. Laurentij nominant. Ea verò est illi regioni opposita, quam appellāt Aegesimbam, & ad ortum Solis sita est. Classis Olysipponis portum subijt vigesimo quarto die Maij, anno M. D. VI. Interim in ea Aethiopiæ parte, quam Zofalam nominant (ea autem Aegesimbæ pars est) hæc acciderunt,

ANNVS à Christo nato 1506. Lusitani in terram incognitam deferuntur.

Ingrati hospites.

Pugna cum Barbaris.

Madagascar insula n. S. Laurentij inuentio.

Anno

Anno M.D.V. Rex Emmanuel, postquam Franciscus Almeida Olysippone profectus est, aliam classem instruendam curauit, cuius præfecturã Francisco Gnaiæ attribuit, ea sex naues continebat. E nauarchis autẽ vnus, nomine Ioannes Lactєus, dum orã Aethiopiæ legeret, & hamato telo piscem transfigere vellet, in mare demersus, nusquam comparuit. Alius autẽ nauarchus dum in terrã, vt carnes naui pararet, paulò audacius ingrederetur, ab incolis cum multis, qui illum sectabantur, occisus est. In vtriusque locum alij substituti sunt. Hinc profecti, dum ad promontorium Bonæ spei cursum dirigunt, tanto interuallo ad Austrum deflexêre, vt illis aqua conglaciaret, & ipsi niue & pruina torperent, nimioq; frigore distenti, vix se loco mouere possent. Tandem ad Septentrionem promontorio superato delati, ad orã Zofalæ naues constituunt. Gnaia cum quatuor minoribus nauib⁹ (duæ namq; maiores portum intrare non poterant) in intimũ Zofalę sinum penetrauit. Regioni illi vir annos natus septuaginta, qui tunc cæcus erat, sed in re militari, antequã in morbum illum incidisset, magnum sibi decus pepererat, imperabat. Oppidum non erat valde magnum, nec ædes magnificæ, instratę tamẽ bombycinis peristromatis, & densis vepribus circunuallatę. Erat autẽ huic regi nomẽ Zufe, qui Gnaiam valdè comiter atque benignè suscepit, illiq; fidem dedit, se omnia Regis Emmanuelis causa libentissime facturũ. Erat autẽ multis militibus circunseptus. Hi erant Saraceni colorati, vmbilico tenus nudi, gladijs cũ manubrijs eburneis accincti, reliquum corpus pannis sericis & gossipinis amiciebãt: capita circunductis bombycinarum & gossipinarũ vestium spiris valdè implexis, & circunplicatis ornabant. Ibi post multa beneuolentię signa, petijt a Rege Gnaia vt faceret sibi potestatem, quod sperabat ipsi Regi feliciter euenturũ, arcis ædificandæ. Rex id summa facilitate côcessit. Postquam autem Gnaia ab illo digressus est, Saracenus quidam natione Aethiops, qui plurimũ apud Regem poterat, Acotes nomine, cum Gnaia amicitiam

RES AFRICANAE.

Franciscus Gnaia noua classis præfectus.

Zofalæ rex cæcus, Zufe nomine.

Gnaiæ cum Rege amicitia.

citiam

Arx à Gnaia extruitur. citiam firmauit, illumque de regionis illius natura, & de moribus gentis admonuit. Gnaia continuò arcem ædificauit, & tam diligenter operi institit, vt intra paucos menses illud ad iustam altitudinem perduceret. Deinde à se alios partim in Indiam, partim Quiloam dimisit, & ipse cum illis copijs, quę sibi visæ sunt, in arce remansit: ad quam perficiendam, indigenæ etiam strenuam operam nauabant. Id cùm Saraceni permulti indignè tulissent, ad Regem adeunt, eumque monent, vt hominum maleficorum insidias præcaueat. *Saracenorum de arce Zofalensi querela.* Amicitiam ab illis simulari, perniciem verò & exitiũ interim illius rebus intendi. In quem finem, inquiunt, arcem in sedibus tuis excitant, nisi vt potentiores effecti, te hinc exturbent, omnibusque te opibus atque fortunis expolient? An non his fraudibus Quiloę Regem expulerunt? An non in India multos Principes per summum scelus bonis euerterunt? An non vbicunque pedem ponunt, fraudis & latrocinij impressa vestigia relinquunt? Si sapis igitur eos antè, quàm vires colligant, opprime, ne postea frustra pestem à te & à ciuibus tuis auertere coneris. His sermonibus stimulatus Regulus ille, manum secretò comparat, & diem facinori præstituit. *Perfidia regis Gnaiæ indicata.* Fuit huius sceleris indicium per Acotem Gnaiæ delatum. Gnaia vt conueniebat, ad hostes acerrimè propulsandos se parauit. Hostes, vt erat constitutum, in arcem impetu feruntur, tela ignita conijciunt, & quibus possunt machinis, muros oppugnant. *Arcis oppugnatio.* Acotes verò cum centum hominibus vt nostris subsidio occurrat, in arcem ingreditur. Fuit acre prælium. Hostes tandem telis atque tormentis repelluntur: & cũ se in fugam darēt, nostri eos insequũtur, nec vllo modo patiuntur, vt illi se à timore & trepidatione reficiant. Itaque in illorum tergis inhærentes, eos vsque in oppidum, in quo regulus domicilium habebat, persequi contendunt, & in Regiam denique vadunt. Regulus in cubile suum se receperat: ibi cùm nostri vestigijs illius insisterent, is quamuis & senex, & oculis orbatus esset, in extremo tamen vitæ discrimine animum minimè *Regis cæci militaris fortitudo.*

nimè demisit, sed iacula contra nostros intorsit. Vix fieri poterat, vt telum aliquod frustra, eò quoòd nostri valde conferti essent, accideret. Itaque aliquot Lusitanos homines iaculis emissis vulnerauit, inter quos ipse Gnaia fuit, cuius ceruicem iaculo sauciauit. Quod cùm Emmanuel Fernandus, qui Regis Emmanuelis in ea regione negotia gerebat, animaduerteret, in Regulum inuasit, & caput illi continuò præcidit. Occiso Rege præcepit Gnaia nostris, vt à maleficio abstinerent, & vniuersæ multitudini parceretur. Voluit enim ea significatione clementiæ incolas ad se allicere, vt qui virtutis documenta perspexerant, humanitatis etiam lumen in perditis rebus experientur. Hac re gesta Gnaiæ visum est, reipub. illius statum collocare, & præmio etiam digno Acotem, qui strenuam operam in eo tumultu nauarat, afficere. Illum igitur Regis Emmanuelis nomine Regem creauit, & ciues, vt illi libenter obtemperarent, effecit. Acotes fidem dedit, se perpetuò, quæcunque Rex Emmanuel, & Duces illius ei præscriberent, esse facturum. Interim cùm cælum illius regionis esset nostris infestum, & propter palustres humores ardentissimis Solibus exsiccatos, corpora multorū inficeret, accidit, vt Lusitanorum corpora summus languor occuparet, & multi decumberent, & tetra luce atque tabe confecti morerentur: ipseque Gnaia eodem morbo sublatus est. In cuius locum fuit Emmanuel Fernandus omnium consensu substitutus. Eo autem tempore Almeida ex Cidebarbuto, & Emmanuele Coresma nauarchis, qui in Indiam missi ab Emmanuele fuerant, intellexit, Petrum Gnaiam morbo extinctum esse: & præterea in vrbe Quiloensi tumultuari, propter necem Mahumeti regi per summum scelus illatā. Illum namque Rex Tirendicundus, qui erat cognatus Abrahemi, insidijs occiderat. Hæc illi, cùm oram illius regionis legerent, vt fuerant ab Emmanuele iussi (volebat enim Rex intelligere, an Franciscus Albuquercius, & Petrus Mendoza, qui perierant, in aliquam illius regionis oram euasissent) in cursu cognouerant. Almeida conti-

Rex occisus.

Gnaiæ clementia.

Acotes Zofalensi regno præficitur.

Gnaiæ mors.

Quiloensis tumultus.

continuò Nouium Vasciuum Pereiram in Zofalam misit, qui arci præesset, & in cursu Quiloã motibus propter necem Regis agitatam constitueret, & in authores etiam cædis, si fieri posset, animaduerteret. Hoc in loco non erit abs re, de regionis huius situ pauca dicere. Constat iam inde ab Homeri temporibus eam Africæ partē, quam Græci Aethiopiam appellant, in duas partes esse distinctam. Vna namque, vt ipse Homerus author est, ad occasum Solis, altera ad ortum pertinet: & vtriusque partis regiones vltimæ, quę ad Austrum longissimo tractu protenduntur, Oceano terminantur. Occidentalis Aethiopia cum ea Africæ parte, quę Gaditano freto definitur, continens est, atque in Austrum inde continuata distenditur, vsque eo, dum quinq; tantum fermè gradibus ab æquinoctiali regione distet; atq; deinde in ortum Solis inflectitur, & ad principium promōtorij Bonæ spei maximo spatio dilatatur. Inde verò rursus in Austrū tanta longitudine procurrit, vt æquinoctiū superet, & Austrū versus, circiter gradus triginta & quinq; ab æquinoctiali plaga dissideat. Inde ad ortum Solis extenta, ad æquinoctialem rursus adducitur, & Septentriones respicit, donec tandem in sinum Arabicum atq; in promontorium Prasum perueniat. Ibi Arabiam ab ortu solis spectat. Intimus autem ille sinus Heroum ciuitate definitur. Continet autem Aethiopia suprà dimidiam Africæ totius partem. Regio partim est fertilis, & multis frugibus, & armentis, & pecoribus abundat, & quamplurimis fluminibus alluitur: partim deserta & inculta & rerum omnium asperitate vastata. Est etiam in illa non solum maxima linguarum, sed etiam morum dissimilitudo. Nam quidam sunt mites, & commodi, & ad omnem rationem humanitatis propensi. Alij vero sunt morib. immanibus effẽrati. Ea verò pars Aethiopiæ, quæ spectat ad Solis ortum, à promontorij illius maximi flexu incipit, & deinde ad Aethiopiam, quæ supra Aegyptum est, post varios sinus & flexus extenditur. Continet aūt Aethiopia elephantos quamplurimos, è quibus magnam vim eboris mercatores inde in mul-

Zofalensis regni descriptio.

Aethiopia duplex.

Aethiopum lingua & mores.

in multas alias orbis terrarum regiones important. Abundat multis auri, & æris; & argenti venis, alijsque rebus innumerabilibus, plurimis in locis opulenta est. Calores tamen nostris hominibus infestissimi, & febres mortiferæ eos his commodis omnibus arcent, terroribusque mortis obiectis impediunt, quò minus multas ex Aethiopia vtilitates excipiant. Quanquam tantas plerunque vires habet auaritia, vt mentes hominum à cogitatione mortis, qua nihil videtur esse terribilius, frequenter abducat. In hac autem Aethiopiæ parte, quæ est vltra promontorium Bonę spei, quæ Australi Oceano terminatur, est regnum latissimum, quod Benomotapa nominatur, cui, antè, quàm Lusitani eas oras perlustrarent, omnes illius oræ Reges sine recusatione parebant. Est autem auro, supra quàm quisquam existimare potest, ditissimum. Nam è fluuijs etiam atque lacubus eruitur. Multique Reges Regi Benomotapæ auri tributum quotannis impendunt. Gens simulachra minimè colit: vnum Deum cæli & terræ conditorem confitetur. Cultus & vestitus non est cultui, quo reliqui Aethiopes vtuntur, absimilis. Regem incredibili superstitione venerantur. Rex duo Regiæ maiestatis insignia gestat. Vnum est, paruus quidam ligo cum eburneo manubrio. Alterum iaculis duobus haud ita magnis continetur. Ligone subditos ad terræ culturam adhortatur, ne propter ignauiam atque desidiam terram deserant, & fame coacti latrocinentur. Vno vero ex iaculis significat, se scelerum vindicem futurum, altero vim externam ab hostibus armis atque virtute repressurum. Regum filij, quos habet stipendiarios, apud illum nutriuntur, tum vt ea educatione Regem debita fide & amore prosequi studeant, tum vt illis obsidibus Rex eorum parentes in officio & fide contineat. Est maximo semper exercitu cōstipatus, quamuis summa pax & otium cum omnibus finitimis nationibus sit illi firmo fœdere constitutum. Tunc enim censet, sibi nullum è bello fore periculum, cùm in pace bellum

Benomotapa regnum ditissimum auri.

Regis insignia.

Prudenter factum.

semper Regum fortunis impendere suspicatus fuerit. Singulis annis mittit ex suis domesticis & familiaribus, qui ignem nouum Principibus & Regibus, qui in illius ditione sunt, nomine ipsius Regis impertiat, atque inde reliquis hominibus distribuatur. Quod quidem ad hunc modum fit. Vbi Legatus ad domum cuiusuis Principis accedit, ignis extinguitur. Deinde rursus à legato nouus ignis excitatur: tunc omnes eò commeant, vt ignem inde in domos suas inferant. Hoc qui facere recusat, proditor, atq; rebellis existimatur, & tanquam maiestatis reus extremo supplicio punitur, & si opus ita fuerit, exercitus in illum comparatur, vt hominem fidei desertorem multis excruciatum suppliciis interimat. Hæc quidem de regione illa Aethiopiæ, cuius ambitu Zofala etiam continetur, satis esse puto.

Superstitiosus mos ignis à Rege quotannis petendi.

RES INDICAE.

In India verò Franciscus Almeida, ne tempus vllum abire sine fructu pateretur, Laurentium filium cum classe nauium nouem misit in insulas, quæ Maldiuæ appellantur. Sunt autem complures, modicis inter se æstuariis diuisæ, Cochimoque circiter bis centum & quadraginta millibus passuum distant. Ibi eum iubebat speculari, num quæ naues Saracenorum ab Oriente Sole in Occasum nauigarent, quas ipse captas Cochimum perduceret. Tanta verò fuit æstus vis, vt Laurentius à cursu prorsus abduceretur. Delatus autem fuit in insulam nō ita lato mari à Cori promontorio, quod Comorinum appellant, disiunctam: quam multi suspicantur esse Taprobanam. Sed qui Ptolemæum sequuntur, Taprobanam asserunt esse illam, quæ est aureæ Chersoneso opposita, quam incolæ Samarram appellant. Hæc autem, de qua loquimur à Ptolemæo Cori, nomine promontorij Indici, in quod spectat, appellatur. Insula nominatur ab incolis Zeilanda. Ea patet in longitudinem a Septentrione ad meridiem circiter ducenta & quinquaginta passuum millia: latitudo autem vbi est latissima, non vltra centum & quadraginta millibus passuum dilatatur. Est autem admodum fertilis, neque solum variis frugibus abundans, verùm & her-

Maldiuæ insulæ.

Comorinum promontorium.

Zeilanda insula.

bis, &

bis,& plantis odore mirifico redolentibus egregiè veſtita: quæ quidem ſine vlla cultura proueniunt. Malorum citreorum nemora ſunt denſiſſima: fructus varij atque multiplices tam ſapore, quàm odore gratiſſimi. Magnā præterea vim cinnamomi paſſim fundit. Multi præterea pretioſiſſimi lapides atque multiplices è ſaxorum ingentium venis eruuntur: & gemmæ etiam incredibili multitudine,& ſingulari colore atq; fulgore, extractis oſtreis è profundo maris gurgite, reperiuntur. Ad hæc, miram Elephantorum copiam nutrit. Erat tota inſula ſeptē regnis diſtincta, è quibus tamen vnus & opibus,& dignitate,& imperio multum reliquis antecibat. Is in ciuitate maxima, quæ Columbum appellatur, imperij ſedem & domicilium collocabat. Eſt in media inſula mons præcelſus, multis paludibus cinctus. Ex illius ſummo faſtigio collis aſſurgit, è cuius medio è lacu quodam aquæ dulces atq; perennes emanant. Prope lacum eſt ſilex, in qua cernitur veſtigium hominis impreſſum. Eſt autem in ſitum incolis, veſtigium illud eſſe primi parentis generis humani, qui inde in cælū ſublatus ab illis eſſe dicitur. Non procul autem inde Sacellum viſitur, in quo duo ſepulchra mira ſuperſtitione coluntur. Exiſtimant enim in his condita fuiſſe corpora primi hominis,& vxoris illius, è quorum ſemine fuit vniuerſum genus humanum propagatum. Ea verò opinio animis penitus infixa facit, vt eò multi Saraceni, & alij longè diuerſis ſuperſtitionibus impliciti, religionis gratia confluant. Locus adeò accliuis eſt, vt neq; manibus niti ad ſummum poſſint, ſed ſcalis & catenis adiuti eò perueniant. Ad hanc inſulam Laurentius cum claſſe ſibi commiſſa delatus, portum ſubijt, quem incolæ Gabalicamum appellant. Id cùm Rex (nec enim indè procul aberat) accepiſſet, Legatum ad illum continuò cum muneribus miſit, qui ab eo pacem peteret. Laurentius Legatum benignè & hoſpitaliter accepit,& muneribus illis ornauit, quæ ei grata fore ſuſpicatus eſt. Tandem vt pacem cum illo firmaret, miſit vnum de comitibus ſuis; virum nobi-

Columbum Zeilandæ metropolis.

Adami veſtigium.

Protoplaſtorum ſepulchrum.

Gabalicamus portus Zeilandæ.

Zeilandenſis ad Laurentium legatio pacifica.

lem atque primarium, Pelagium Sousam nomine, qui in regiam deductus, Regem offendit miro fulgore circumlucentem. Partim enim gemmis, quibus erat excultus, partim cæreis facibus, quamuis dies esset clarissimus, omnia splendebant. Ad maiestatem enim pertinere existimabat, eiusmodi facibus circumsederi. Fuit Pelagius Sousa cum reliquis, qui illi fuerant comites attributi, admodum honorificè receptus, fœdusq; sine vlla recusatione sancitum. Fœderis conditiones hæ fuerunt, vt is Emmanueli Regi singulis annis tributi nomine ducenta & quinquaginta millia pondo cinnamomi penderet, Rex autem Emmanuel illum in fidem & clientelam reciperet, & Ducibus suis præciperet, vt illius portus atque maritimas ciuitates ab hostiũ iniuria prohiberent. Id fœdus sub ea conditione ratum habuit Laurentius, si pater illius author fieret. Pondus tamen cinnamomi fuit Regis iussu nauibus Lusitanis impositum. Tantus enim erat Regi metus iniectus, vt vix vllum officium, quod ad pacē cum nostris firmandam valeret, ei satisfaceret. Eiusdem consensu Laurentius in terra columnam marmoream cum Regijs Emmanuelis insignibus statui iussit, quo significabat, insulæ possessionem ab illo nomine Emmanuelis occupari. Hac re confecta, Cochimum ad patrem redijt, à quo fuit in Anchediuam missus, vt arcem muniret, & totam illam oram maritimam perlustraret. Emmanuel Pazagna similiter Cananorem eiusdē Almeidæ iussu petijt, vt Laurentio Brittio in arce ædificanda atq; munienda opem afferret. Interim dum tempus in [illegible] negotijs teritur, venit ad Laurentium vir quidam [illegible]lus nomine Ludouicus VVartmanus, patria Bono[illegible]nsis, qui studio orbis terrarum cognoscēdi, multas [illegible]ones peragrarat, atq; tandem sub mercatoris habi[illegible] [illegible]m se Saracenum esse simularet, Calecutium per[illegible]nerat. Ibi cùm multi multa de Portugalensibus com[illegible]morarent, nomine gentis excitatus, quasi quæ gens [illegible], ignoraret, qui mores & instituta illius essent, quã [re]ligionis sectã sequeretur, quo casu fuisset in Indiam delata,

Fœdus Zeilanensis Regis cum Emmanuele.

delata, quæsiuit. Saraceni gentem esse maleficam & sceleratam narrant, cuius omne studium in latrocinio & crudelitate consumeretur, multaque iam detrimenta Saracenis in partibus illis intulisse. Tum Lodouicus simulat se indignissimè pati, tantam gentis impurissimæ audaciam & temeritatem tandiu impunitam esse, quæ iam interitu funestissimo debuisset meritas facinorum & scelerum pœnas exoluere. Inde cùm se in familiaritatem eorum, qui plurimum poterant, insinuaret, & consilia Regis explorat, & quo animo classem ingentem compararet, quibus auxilijs se in nominis Lusitani perniciem sepiret, intelligit. Interim spem maximam concipit, fore, vt breui Lusitanorum ope sese à Saracenorum familiaritate impurissima vendicaret. Cùm Mediolanensibus autem consilia communicat, & eos adhortatur, vt relicto Calecutio se ad Lusitanos conferant. Respondent illi se Christianos esse, scelerum tamen suorum conscientia perterreri, ne ad Christianos confugiant. Lodouicus bono illos animo esse iubet, seque operam daturum pollicetur, ne illis fraudi esset facinus, quod in Christianum nomen consciuerant. His ita constitutis, quàm primùm occasionem oblatam vidit, arripuit, atque ad Almeidam se contulit. In eo cursu in Laurentium incidit. Ibi tunc quas copias Rex Calecutiensis pararet, quam classem instrueret, illi nunciauit. Docuit præterea, valdè Mediolanenses facti sui pœnitere. Eosque, si veniam impetrarent, libentissimè ad Lusitanos redituros. Quod vt confestim fieret, Laurentium vehementer adhortari cœpit. Illorum namque opera quamplurima tormenta apud Calecutiensem Regem conflari, multosque idem artificium ab illis inuitissimis perdiscere. Laurentius illum laudat, & muneribus afficit, atque promissis excitat, ad patremque deduci iubet. Pater confestim filium per literas admonuit, vt se ad dimicandum cum hoste pararet. Et Lodouicum dimisit, vt Calecutium reuersus, Mediolanenses data fide Cochimum perduceret. Id Mediolanenses lætissimis animis *Perfidia Mo-*

R 2 animis

diolanensiū punita. animis acceperunt. Sed dum fugam parant, fuit eorum consilium enunciatum, deprehensique pœnas morte crudelissima luerunt. Lodouicus vix se fuga à periculo cædis proripuit. Interim classis Calecutiensis summa *Classis Calecutiensis.* vi parabatur. Ea fuit octoginta maiorum nauium, & centum & viginti quatuor paronum. Erat autem & armis, & tormentis, & hominum multitudine, multisque munitionibus instructissima. Laurentius cum classe vndecim nauium in illam inuectus est. Erant autem in hac classe octingenti milites Lusitani, viri acres, & armis egregiè muniti. Auxilia præterea Indica, non tamen valdè firma, conquisierat. Ventum erat ad Ca- *Prælium nauale.* nanoris oram, cùm vtrinque concursum est. Atque primùm cùm dissonis clamoribus, tubarum cantibus, tormentorum crebris ictibus mare atque tellus tremefacta strepitus horrendos edidissent, tandem naues ipsæ manibus ferreis inter se deuinctæ concutiuntur. Laurentius nauem hostium prætoriam conspicatus, in eam impetum fecit, & harpagone sæpè frustra coniecto, tandem eam firmè retinuit: fuit vtrinq; satis acriter dimicatum. Laurentius tamen in nauem insiluit. Illum Philippus Rodericus, Ioannes Homo, Fernandus Petreius Andradius, Vincentius Pereira, Rodericus Pereira, & alij quidā homines fortissimi sequuti sunt. *Nauis prætoria capta.* Erant sexcenti milites in hostium naui, qui cùm rem in summum discrimen adductam cernerent, ne inulti caderent, laborabāt. Sed tandem omnes partim occisi, partim capti sunt: aliqui verò se in mare demiserunt, vt nando salutem quærerent. Hac naui capta, Laurentius Nonnio Vascio Pereiræ opem opportunè tulit. Is enim cùm naui haud ita magnæ præesset, nauem hostium valdè magnam inuaserat, eamque iniecto harpagone suæ deuinxerat. Sed nihil propius est factum, quàm vt nauis illius, hostilis nauis ictibus allisa depri- meretur. Præterea tanta multitudo sagittarum & iaculorum ab hostibus accidebat, vt omnes fermè quamuis acerrimè decertarent, se interituros arbitrarentur. Sed aduentu Almeidæ, hæc quoque nauis hostium expugnata

pugnata fuit, & ex quingentis militibus, qui ea vehebantur, nemo euasit, nisi tantùm illi, qui natandi artificio vitæ suæ consuluerunt. Erant in hostium classe ex eo numero, quem diximus, multæ mercatorum naues, qui reliquarum nauiũ robore & multitudine nitebantur. Hi cùm cernerent duas illas naues expugnatas, diffidere de pugnæ euentu cœperunt. Dum igitur animaduertunt nostros ita pugnandi difficultatibus implicitos, vt minimè illos fugientes insequi possent, vela dant: & alij quidem se in Calecutiensem portum recepêre: alij verò cum nauigando cursum liberè tenuêre, quem optabant. Reliquæ naues strenuè iaculis & tormentis partim æneis, partim ferreis, & nauium impressione decertabant, & cominus etiam multis in locis hastis & gladijs rem gerebant. Erant autem nostri in magno periculo. Nam multæ simul naues hostium vnam nauem ex nostris circumsistebant. Ab omnibus tamen fuit diu magna virtute dimicatum, & hostes tandem in fugam conuersi. Supra tria millia hostium cæsa sunt. Decem naues cum multis paronibus depressæ: duo signa Regia & nouẽ naues maiores captæ, & magna præda parta. è nostris sex tantùm in pugna ceciderunt. Re ex animi sententia gesta, Laurentius se Cananorem contulit. Fuit autem à Rege cum magna lætitiæ significatione, & cum non mediocri admiratione virtutis exceptus. Interim dum hæc geruntur, cùm Zabaius Goæ princeps intelligeret, Calecutiensem regem magnam classem comparasse, & nostros, vt cum illa dimicarent, ex arce Anchediuensi soluisse, noluit eam rei bene gerendæ, vt opinabatur, occasionẽ amittere. Consilio igitur Lusitani cuiusdam, qui religionẽ abiurauerat (erat autem is ex illis exulibus, qui morte damnati fuerant, & ea conditione liberati, vt terras incognitas explorarent) classem sexaginta nauium in Anchediuam misit, quæ arcem expugnaret. Classi autem eundem Lusitanum præfecit. Fuerat is faber lignarius, & in reficiendis arte sua nauibus vsui nostris erat. appellabatur Antonius Fernandus. Tunc verò post

Hostilis classis fuga.

Lusitanorũ periculum.

Victoria Lusitanorum.

Zabaij in Anchediuã expeditio irrita, & Antonij Fernandi apostasia.

scelus nefarium cum religione nomen mutârat, & Abedella nominabatur. Is cùm naues ad Anchediuæ arcem appulisset, continuò eam oppugnare instituit Emmanuel autem Pazagna, qui præfectus arcis erat, tanta vi restitit, vt hostibus magnam perniciem afferret. Itaque vir nefarius obsidionem soluit, & Goam cum suorum cæde & interitu, & cum insigni dedecore reuersus est. Almeida tamen cùm cerneret, illam arcem nullum vsum habere, nec ex insula aliquam vtilitatem percipi, neque posse, eò quòd procul Cochimo abesset, nisi sumptibus immodicis, & cum magno periculo defendi, & copias quas habebat, esse exiguas, neque commodum esse, eas dispertiri, de ducum omnium sententia arcem diruere iussit. Laurentium igitur in Anchediuam cum classe misit, vt id exequeretur. Is vt fuerat iussus, in naues Pazagnam cum militibus, qui erant in præsidio, recepit, & arce disiecta Cochimum rediit.

Anchediuensis arx diruta à Lusitanis.

RES EVROPEAE. Philippi Regis in Hispaniam aduentus.

Per idem ferè tempus, quo hæc in India gerebantur, Rex Philippus Maximiliani Imperatoris filius, & Fernandi & Isabelæ gener, è Gallia Belgica in Hispaniam venit. Habebat autem ille in matrimonio Ioannā Fernandi & Isabelæ filiam, ad quam post mortem Ioannis, & illius Isabelæ, quæ Alfonso primum Ioannis Regis filio, deinde Emmanueli nupserat, regni patrimonium iure veniebat. Philippus igitur cum vxore, postquam accepit Isabelam Reginam socrum suam è vita decessisse, in Hispaniam venire maturauit, vt regni hæreditatem adiret. Id cum Emmanuel intelligeret, & iā eos in Artabros peruenisse, compertum haberet, ratione cognationis & vicinitatis admonitus est, vt illis sine vlla mora per Legatos de felice in Hispaniam aduentu gratularetur, fidemq; daret, se nullo in loco, in rebus omnibus, quæ ad illorum dignitatem & voluptatem pertinerent, officio fratris amantissimi defuturum. Legatus fuit Iacobus Lupus Aluitensis Dynasta: qui quidem fuit a Regibus illis admodum honorifice susceptus, responsumque ab eis tulit amoris & officii plenissimum. Hoc eodem tempore suscepit Emmanuel actionem

Emmanuelis ad Philippū gratulatoria legatio.

Emmanuelis de commu-

ctionem memoria sempiterna dignissimam, quamuis in eo, quod effectum cupiebat, frustra contenderet. Videbat enim Principes Christianos, odijs acerbissimis stimulatos, inter se cum magno rerum omnium discrimine decertare, Rempub. Christianam dilacerari, vires frãgi & debilitari, & hostium opes interim Christianorum furore & amentia indies augeri. Verebatur autem ne malum illud serperet, & in Christiani nominis perniciem, si non esset opportuno remedio prouisum, erumperet. Cùm autem hæc secum agitaret, tum id in primis eum vehemẽter angebat, quod Christi sepulchrum esset à Saracenis occupatũ, & à Christianis Principibus turpissimè neglectum. Omnia verò mala, quæ tunc rebus Christianis accidebãt, interpretabatur propter hanc negligentiam pietatis incidere: & religionem socordia & desidia violatam, arbitrabatur esse magnitudine roboris atq; virtutis expiandam. His curis anxius, legationem ad Iulium Pontificem Maximũ decreuit. Legatus fuit Odoardus Galuamus, Regis ipsius consiliarius Summa legationis hæc fuit. Principes Christianos inter se propria de dominatione cum periculo vniuersæ Christianę Reipub dimicare. Opes interim Principis Turcarum, & Sultani etiam vires vehementer amplificari, & rebus Christianis imminere Neminem verò eorum Principum, quorum officium erat, hostium impetum à Christianis proposita etiam morte reprimere, tanto periculo commoueri. Si gloriæ cupiditas Principes ad arma solicitabat, quod decus tantum esse poterat, quod esset cum Christi sepulchro armis vindicato comparandum? Si multa possidendi cupiditas stimulos illis adhibebat, cur non animum ad Asiæ & Aegypti regiones opimas, maximisq; opibus opulentas adijciebant? Per Christum igitur Optimum Maximum ipsum Iulium obtestabatur, vt omne studium suum, omnem virtutem & industriã, omnes curas & cogitationes in discordijs tollendis, & pace constituenda cõsumeret: & Principes Christianos ad interitũ Mahumetani nominis exhortaretur, vt ita sempi-

ni salute sollicitudo.

Emmanuelis ad Pontificẽ Max. Legatio pro communi concordia.

ternam gloriam, quę nullis vnquam seculis esset interitura, compararēt. Se verò ad eam rem regni sui opes vniuersas polliceri, libentissimeq; per se in tam pręclaro certamine quoduis discrimē capitis aditurum. Hęc quidem Emmanuel sine vllo fructu per literas atque legatos egit. Erant enim Principes animis propemodum efferati, & vsque adeò propter turbulenta dissidia à cogitatione impendentis calamitatis abducti, vt hanc orationem non solùm animis aspernarentur, verùm etiam ludibrio haberent. Hoc eodem anno Emmanuel Castellum in Africa ædificari præcepit, extra fretum Gaditanum, in ea ora, quæ ad Austrum pertinet, vt ex eo possent infesta signa Mauris eam regionē incolentibus sæpius inferri. Huius autem ædificij curam Iacobo Azambugeo, viro impigro, qui multa decora virtutis militaris obierat, assignauit. Fuit Castellum magno cum labore & contentione à nostris ædificatum. Multi namque Mauri vndique confluebant, vt nostros opere prohiberent. Itaque necesse erat nostris eodem tempore Castellum ædificare, & hostium vim armis atque virtute repellere. Anno insequente, qui fuit à Christo nato, M.D.vij. instruendas curauit Emmanuel naues quatuordecim, quę varijs temporibus Olyssippone soluerunt Vt quæque enim erat expedita, ita vela faciebat. Nulla tamen earum eodem anno in Indiam peruenit Vascus Gomecius Abræus, vnus è Ducibus à Rege delectis, iussus erat in Zophala arci præesse. Is cùm Aethiopiæ oram præteruehe retur, instituit, vt nauigium incredibili celeritate, cuius erat nauarchus Ioannes Chanoca, facem præferret, quam reliqua nauigia sequerentur. Hoc tamen fuit Ducis negligentia dissolutum atque dissipatum; milites in terram enatârunt. Quorùm pars aliqua, quæ in manus hominum immanium inciderat, fuit in vinculis detēta, & à nostris, qui oram eandem legebant, pecunia liberata. Rodericus verò Suarius, qui erat vnus è nauarchis, incidit in nauem, quæ ex Arabia soluerat, in qua erant homines quingenti: cum quibus magna armorum

RES AFRICANAE.

ANNVS à Christo nato, 1507.

Nauis Saracenica expugnata.

rum contentione manum conseruit, eamque tandem expugnauit, & omnes Saracenos ferro concidit. Tres autem nauarchi fluctibus oppressi periere. Omnes verò naues, quæ euaserant, in hyberna deductæ sunt. Cũ verò in India exploratum fuisset, nullum è Lusitania nostris auxilium aduenisse, Saraceni animos erexerũt & confirmarunt, tempus adesse credentes, quo possent nomen Lusitanum omninò delere. Itaque Regem Calecutiensem adhortantur & admonent, ne occasionem præclari cuiusdam facinoris diuinitus oblatam prætermitteret. Augures etiam insignem eo anno victoriam illi portendebant. Sacerdotes item atque Brachmanæ, quasi Deorum oraculis incitati, multa referebant, quibus Regem ad spem summi decoris excitarẽt. Rex omnia, quæ ad bellum erant necessaria, summa industria comparabat. Hæc omnia Prætor Almeida per exploratores & transfugas exploratè cognoscebat. Vt autem hostibus significaret, sibi non opus esse vllius classis auxilio, duas festinanter classes instruxit. Vnam, vt naues, quæ Cochimo Cori promontorium versus nauigabant, ab hostium incursione defenderet: in qua erant triremes duæ, naues onerariæ duæ, & vnus paro: quam Emmanueli Pazagno commisit. Alteram, quæ oram illam tutaretur: in qua erãt vndecim naues, quibus Laurentium filium præfecit. In hac classe nauarchus erat quidam, nomine Gundisaluus Vascius Goes, qui cùm minimè commeatu abundaret, vt rei frumentariæ consuleret, Cananorem petijt. Inde profectus, vt se rursus cum Laurentio coniungeret, festinauit. In eo autem cursu nauem Saracenorum, quæ Cananore veniebat, offendit, in eamque ferociter inuasit. Saraceni minimè repugnarunt. Se namque fœderatos esse dicebant, & litteras, quæ eiusdem fœderis fidem facerent, Laurentij Brittij, qui arcis Cananorensis, vt dictum est, præfectus erat, ostenderunt. Sunt enim hoc iure omnes, qui in Indico mari nauigant, iam inde ab eo tempore, quo Lusitani in India arces ædificare cœperunt, vt nemini liberum sit naui-

RES INDICAE.

Duæ Lusitanorũ classes.

Lusitanorũ ius & imperium nauigãdi. [marginal note partly unclear]

gare, nisi ab aliquo Lusitano vel Duce, vel arcis Præfecto (fide prius illius, qui nauem conscendere vult, diligenter explorata) literas acceperit, fidem fœderis continētes. His literis tutò nauigant. Aliter enim à nostris nauarchis capi, bonisq; omnibus euerti, & vita, aut saltem libertate priuari possunt. Tunc igitur cùm Saraceni literas ostentarent, quibus nixi se mari commiserāt, Goes siue auaritia cæcus, siue barbara immanitate ductus, siue odio gentis illius efferatus, clamauit, litteras illas fuisse per fraudem extortas, seq; exploratum habere, illos esse Christiani nominis hostes, & perniciem Lusitanis omnibus per summum scelus & perfidiam machinari. Daturos igitur illius tam scelesti facinoris pœnas. Itaq; nauem diripuit, hominesq; misertimos, hominum atq; Dei fidem explorātes, in velum insuit, & nauem iam exinanitam tormentorum ictibus perforatam depressit. Fuit hoc facinus nō solum crudele, & inhumanum, contra ius gentium, & contra omnem rationem humanitatis nefariè & flagitiosè susceptum: verùm etiam, propter temporis illius adeò periculosi rationem, temerarium, & furoris & amentiæ plenissimum. Cùm enim nondum esset imperium fundatum, & exiguis admodum copijs Lusitani maria illa tenerent, conueniebat, vt quod viribus adipisci non poterant, existimatione fidei & humanitatis assequerentur. Nam cū nullū vitæ præsidium fide firmius sit, tum eo tempore, quo reliqua præsidia adeò infirma erant, omnis salutis ratio erat in fidei opinione collocanda. Vt enim fidei & benignitatis nomen excellens omnium mortaliū animos ad beneuolētiam allicit: ita infamia perfidiæ & crudelitatis odium incendit, & ad vindictā stimulat. Quod tunc re satis perspectum fuit: factum enim est, vt facinus illud redderet Lusitanū nomen illis nationibus odiosum & inuisum: Almeida verò id indignissimè passus est, Goemq; honore priuauit, neque post illum diem ad suam familiaritatem admisit. Eo tempore Rex Cananoris obierat, & alius in ipsius locum successerat, qui erat in nostros animo vehemēter infesto.

Gundissalui Vascij iniquum & crudele facinus.

Perfidiæ detestatio.

Cananorēsis Rex Lusitanis infestus.

in festo. Opera namq; Calecutiensis ad regnum peruenerat. Erat Cananori Saracenus Mamele nomine, copijs & existimatione, eorũ Saracenorum, qui terras incolebant, facilè princeps. Nauarchus autẽ nauis illius, quam Goes in alto merserat, erat sororis illius filius. Hic cũ percepisset, merces suas, quas naues illa conuehebat, esse direptas, nauemq; depressam, & hominem sibi coniunctissimũ cum reliquis crudelissimè demersum, dolore stimulatus ad Laurentium Brittium rectà contendit, & maximis vocibus de iniuria sibi facta conqueritur. Tu, inquit, nos prodidisti, tu nos in fraudem induxisti: quod nauẽ amiserim, quod bonis spoliatus sim, quod nepote meo charissimo sim orbatus, id perfidia & scelere tuo factum est. Quî fieri enim potuisset, si testimonium literarum tuarum bona fide conscriptũ fuisset, vt vir Lusitanus, atq; nauis magnæ præfectus, tam crudeli iniuria nos omnes affecisset, tantumq; in multos nostræ societatis homines clades inuexisset? Brittius iurat se nihil fraudis admisisse. Saracenus nullam satisfactionem accipit. Itaq; vt erat lachrymis oppletus, & furore acriter inflammatus, ad Regem properat. Sequebantur illum vxores, & parentes, & liberi eorum, qui fuerant crudelem in modum interfecti. Ibi cum eiulatu lugubri clamores in cælum tollunt, manus in Regem intendunt, fidem illius implorant, ius acerrimè postulant, &, vt de gente sceleratissima pœnas debitas expetat, obtestantur. Is se minimè postulata neglecturum ostendit. Tum accersito Mamele, sibi minimè ingratum fore dicit, si illi, quacũq; ratione possint, scelus illud vlciscantur. Mameles continuò ad Saracenos, qui Calecutij negotiabantur, literas de hac iniuria misit. Illi rem ad Regem deferunt. Is confestim misit, qui nomine illius animum Regis Cananoris in nostros acriter inflammaret, opemq; suam ad nostrorum exitium minimè defuturam promitteret. Fore autem si coniunctis viribus in perniciem Lusitanæ gentis incumberent, vt illius memoriam è terris exterminarent. Hoc accepto nuncio, Rex totam suam cogitationem

Mamelis Saraceni de Lusitanorum iniurijs querela.

Calecutij Regis ad Cananorensem legatio.

Cananorensis

sis in Lusita-nos molimina. nem ad exitium Lusitanorum traduxit. Atque principio, quod animo moliebatur, secretum tenuit. Interim autem fossam latissimam a littoris vnius fine, ad alterum littus perduxit. Ea fossa arcem (erat enim in angulo, quem mare circumluebat, sita) ab vrbe dirimebat. Hoc sese ad vrbem muniendam facere simulabat. Puteus autem erat non procul ab arce, è quo nostri ad bibendum aquam hauriebant. Hunc intercludere puteum hostis cogitabat. A fossa namque ad puteum erat semita perangusta, quam aggeribus & turribus munire Rex statuebat, vt inde nostros putei aditu prohiberet, atque siti conficeret. Hæc res fuit Præfecto Principis opera, qui erat in regnum successurus, indicata. Is etiam demonstrauit, Regem Calecutiēsem præter alias munitiones, viginti & quatuor ænea tormēta Regi Cananoris clàm, quibus arcem quateret, misisse: & præterea triginta hominum millia se in auxilium missurū pollicitum fuisse. Laurentius Principi gratias egit, seque daturum operam confirmauit, ne vnquam beneficium apud ingratos collocâsse iudicaret. Itaque suos continuit, ne in vrbe hostili cum vitæ periculo vagarentur. Ad Almeidam verò nuncium misit, qui significaret, quo in discrimine versaretur. Almeida filium misit, qui arcem militū præsidio, & cōmeatu, & armis firmaret, vt posset facilius obsidionem tolerare: quod ab illo diligentissimè perfectum fuit. *Brittij munitiones.* Brittius cùm animaduerteret, aquatione interclusa omnibus esse pereūdum, illud telluris spatium, quod erat inter arcem & puteū interiectū, fossa & vallo muniuit, eaq; munitione vtrunque littus inclusit. Tum pontem sublicium extruxit qui vallum cum puteo cōiungeret. Deinde varias turres excitauit, & tormenta in illis disposuit, quibus si vellet hostis aquationem impedire, eum propelleret. Hoc cū rex animaduerteret, insidias detectas esse cognouit. *Arcis Cananorensis oppugnatio.* Non igitur vltra dissimulandum ratus, arcē oppugnare constituit. Quadraginta hominum millia tunc in castris habebat, partim ex suis copiis, partim ex auxiliis, quę Calecutio iā aduenerant. Itaq; copias eduxit,

xit,& vallum confestim aggressus est. Nostri maximo cum labore hostium impetum sustinebāt.Sed de aquatione præcipuè acerrimum erat inter nostros & hostes certamen institutum,cùm illi maxima cōtentione, ne Lusitanis vlla facultas aquationis daretur,pugnarent: contra Lusitani,ne aqua excluderentur, periculosissimam dimicationem subirent. Aqua igitur ijs,qui bibere cupiebant,erat multo sanguine comparanda. Nostri verò consilio Thomæ Fernandi, præstantis architecti,ab arce in puteum cuniculum egêre:qui tanto silentio perfectus est, vt nunquam id ab hoste animaduerti posset. Tum paulò supra illud cuniculi ostium, quod ab arce ad puteum medium pertinebat, trabes immisit,& super eas alias transuersas iniecit. Tum magnam materiæ vim super eas trabes demisit, quæ puteū tegeret,ne possent hostes venenum in aquam infundere. Postremò ore summo putei disturbato, terram omnem cōgessit,ne posset hostis materiam extrahere.Sic autem fiebat, vt nostri tuto hostibus inuitissimis aquarentur. Rex igitur ab hoc conatu depulsus,vallum oppugnare multò acrius instituit. Cùm verò multi in ea oppugnatione caderent,vt tutius rem gereret, ingentes saccos lana & simili materia infarciri iussit, vt his oppositis tormentorum ictus exciperet. Dum autem hoc opus apparabatur, castra retro mouit, & suos ab oppugnatione prohibuit Brittius id non sine consilio fieri ratus,excogitauit rationem, qua hostis consilium exploraret Faber quidam lignarius illius iussu laqueū extruxit, cumq; nōn procul à vallo ea parte, quæ valli portam respiciebat, leui materia atq; tellure contexit. Brittius quadraginta milites iussit extra vallum egredi,vt vrbem versus pergere simularent. Hostes illos cōspicati,in eos impetum faciunt. Nostri se sensim recipiunt:hostes acriter insistunt.Eorum autem Dux,cùm omnibus præiret,in laqueum incidit.Quo facto nostri hostibus repugnare multò acrius incipiunt: alij extra vallum egressi,se cum illis coniungunt,& hostes re inopinata perculsos expellunt,& paulò longius insequū-tur, si-

Lusitanorū discrimen.

Stratagema.

Aliud stratagema.

tur,ſignoq; dato ſe recipiunt, & Ducem laqueo expeditum ad Præfectum pertrahunt. Ex illo cognouit Brittius, quo animo rex bellū intermitteret. Præterea Princeps regni hæres per vnum de ſuis comitibus, ſcapha commeatu onuſta ſilentio noctis inuectum, illi Regis conſilium aperuit. Noſtri ad propugnandum ſe comparauerunt. Perfectis operibus Rex confeſtim aciem hoc ordine inſtruxit. Saccos primùm ſic oppoſitos eſſe iubebat, vt eſſent inſtar valli, quo milites poſſent ſine periculo ad Luſitanorum vallum accedere. Deinde milites cum arcubus, & ferreis fiſtulis, & varijs telorū generibus ſequebantur. Poſtremum agmen Rex cum valida manu firmabat. Arcis tormēta quanuis globos ingentes partim ferreos, partim lapideos emitterent; cùm hi ſaccis exciperentur, nullum detrimentum hoſtibus afferebant. Ea res animaduerſa hoſtibus animos extulit, ita, vt quaſi debellatum iam foret, clamores ingentes ediderint. Sequenti die fuit oppugnatio multò ferocius inſtaurata. At Brittio venit in mentē tormentum vnum, quo nondum vſus fuerat, quod multò vehementius globos eiaculari cognouerat, collimare. Cùm ille igitur, qui tormenti curam gerebat, ignem admouiſſet, factum eſt, vt ſaccos diſijceret, ictibuſq; crebrius repetitis, omnes moles oppoſitas diſturbaret. Cùm igitur maiora tormenta in aciem hoſtium propugnaculo nudatam ingentes pilas, minora glandes valdè frequentes emitterent, magnam ſtragem ediderunt. Ea nocte vir quidam nobilis Caſtellanus, cognomēto Guadelaiara, poſtulauit à Brittio centum & quinquaginta homines, quos ipſe deligeret, quibus hoſtiū caſtra terrore compleret. Cùm id illi fuiſſet cōceſſum, de quarta vigilia (erat autem nox pluuia, caligoq; denſiſſima erat caſtris offuſa) noſtri hoſtes, nihil hoſtile propter noſtrorum paucitatem ſuſpicantes, tubarum cantu & clamoribus magnis exterrent, & alios graui ſomno conſopitos, alios ſemiſomnes obtruncant, reliquos in fugam pellunt. Vbi primùm diluxit, noſtri potiti caſtris, prædā non mediocrem in arcem conuehunt.

Acies hoſtium.

Arcis oppugnatio.

Guadelaiaræ Caſtellani ſtratagema.

hunt. Hūc felicē ſucceſsū caſus aduerſus deformauit. Erāt frequētes ędes arci coniunctæ, arcis ipſius præſidio ab hoſtiū impetu & incurſione defenſę In his erāt variæ merces, & multiplex, & precioſa ſupellex, & annona, qua milites in ea ſubſidione alebantur. Factum eſt autem, vt pueri cuiuſdam negligentia, qui cùm iret cubitum, candelam incenſam reliquerat, vt candela in aridam materiam decideret, quæ ſubitò ignem corripuit, & domum inflammauit. Sic autem cùm omnes ędes illæ eſſent è ligno ędificatæ, & folijs palmarum contectæ, & coniunctæ, factum eſt, vt omnes eodem incendio conflagrarent. Quamuis autem iactura multarum rerum maximi pretij fuiſſet, nihil Præfectū aliud angebat, quam annonæ penuria. Commeatum enim maxima ex parte flamma conſumpſerat. Nec erat ſpes vlla, quandiu hyems vigebat, vt aliunde poſſet commeatus importari. Ergo cùm fames noſtros op primeret, cogebantur feles primùm, mures deinde & lacertos comedere. Præfectus aliquid audendum ratus, cognatum quendam ſuum cum triginta viris ſatis acribus miſit, qui in hoſtes improuiſo erumperet, & videret, an poſſet aliquid cibi è caſtris non valdè mu nitis abripere. At hoſtes in noſtros inuecti, multos con uulnerarunt, ipſius cognati. Ducis vultum conciderunt, & crura etiam fauciarunt, ita, vt gradum facere nequiret: parumque abfuit, quin in hoſtium poteſtatem veniret: Sed adoleſcentis virtute, annos nati quinque & viginti, cui Ioannes Gregorius nomen erat, fuit è medijs hoſtibus ereptus, & in arcem intromiſſus. Quatuor autem è noſtris in eo conflictu cecidêre. Interim per ſeruos transfugas fuit Rex certior factus, noſtros grauiſſima fame premi. Exiſtimauit igitur eam occaſionem rei bene gerendæ non eſſe prætermit tendam. Itaque in loco ſatis accommodato, milites in inſidijs locauit, duas autem vaccas propius vallum agi præceperat. At noſtri cùm vaccas cernerent, Ducis iniuſſu (nec enim imperio, ſed fame mouebantur) repentè deſiliunt. Qui erant in inſidijs, in noſtros impetū ſe-

Incendium circa arcem fortuitum.

Fames obſeſſos Luſitanos inuadit.

Hoſtiles in Luſitanos inſidiæ.

tu feruntur. Nostri tamē tanta virtute restitêre, vt prius, quàm maiora subsidia possent aduenire, vaccas per valli aditum hostibus frustra repugnantibus introducerent. Harum carnibus diebus aliquot nostri sustentati sunt. Sed his consumptis, necesse erat nostris aut deditionem facere, aut fame funditus interire. Sed ope diuina in extremo illo discrimine adiuti sunt. Mare namque ventorum flatu agitari cœpit; & cùm maximos fluctus eijceret, magnam squillarum ingentium vim in littus expulit, quibus nostri famē depulerunt; & ægroti sanitatem recuperârunt. Sic autem factum est, vt Lusitani obsidionem per totàm hyemem tolerarent. Ver autem appetebat: subsidium, cùm primùm mare nauigari potuisset, expectabatur. Hoc cùm Regem minimè lateret, statuit, antè, quàm Cochimo auxilium aduenirct, totis viribus experiri, an vallum & arcem oppugnare posset. Magnam igitur classem instruxit, & duo maxima Castella super naues excitauit ea ratione, qua fuerant erecta Castella, quibus Rex Calecutiensis Paciecum euertere cogitârat. Huius apparatus indicium fuit per eundem Principem ad Præfectum repentè delatum, à quo fuit admonitus, vt eam arcis partem, quæ ad mare pertinebat, diligentissimè tutaretur. Erant milites, quos Rex sub signis habebat, ad quinquaginta millia. Alia namque sibi auxilia conquisierat. Vbi primùm omnia parata fuerunt, cùm terra & mari nostros oppugnare instituisset, factū est, vt vno tempore & classis eam arcis partem, quæ ad mare spectabat, cum castellis inuaderet, & magnus exercitus in vallum impetum ferret. Vtrinq; tamen fuerunt cū magna suorum strage, & nauium etiam iactura repulsi. Prælium fuit acerrimum, & ab exortu Solis vsque ad occasum durauit: quod tamen non humanis viribus, sed diuinis gestum fuisse constat. Cùm enim maxima multitudo hostium in prælio cecidisset, nemo tamen è Lusitanis desideratus fuit. Insequente die Brittius magnam tormentorum partem, quæ erant in arce disposita, ad vallum transportari præcepit; & indè ciuitatem

Fortiter factum.

Diuinum erga Lusitanos auxilium.

Hostilis exercitus quinquaginta millium militum.

Stupenda Christianorū victoria.

Cananorensis vrbis oppugnatio.

bitatem globis ingentibus concutere iussit. Aedes quãplurimæ dirutæ fuerunt, & in his Saracenorum templum, in quod multi conuenerant, vt Mahumetem precibus fatigarent, vt illis subsidio occurreret. Tantus autem terror fuit & ciuibus & peregrinis iniectus, vt omnes à Rege contenderent, vt pacem cum Lusitanis faceret: aliter enim, se indè continuò migraturos. Quod vt vehementius agerent, fecit classis, cui præerat Tristanus Cugna, qui tunc aduenerat, quæ opem nostris, si in maiore tum discrimine fuissent, attulisset. Pax igitur certis legibus facta fuit, ea conditione, vt tũ demùm rata esset, cùm eam Prætor Almeida comprobaret. Quas verò res Tristanus Cugna, antequam Cananorem classem appelleret, in eo cursu gesserit, alio in loco memorabimus. *Pax Cananorensium cum Lusitanis.*

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INuictißimi, *virtute & auspicio gestis,*

LIBER QVINTVS.

Vm hæc in India gerebantur, in Africa hęc acciderunt. Safin est ciuitas in Mauritania Tingitana sita, extra fretum Gaditanum, ad Austrum spectans, quam Atlanticus Oceanus al- *RES AFRICANAE.* *Safin ciuitas*

nus alluit. Erat autem sane magna, multisque opibus opulenta, ad quam vndique mercatores quæstus gratia libentissimè commeabant. Regio est valdè fertilis, frugibus & pecoribus abundans. Fuit autem ciuitas hæc longo tempore in ditione Regis Marrochiensis, cuius imperium maximam Mauritaniæ partem continebat. Sed tandem familia quædam nobilis, cognomento Farhomia, ab Imperatore defecit, opibusque suis, & populorum gratia freta, tyrannidem occupauit. Huius tandem familiæ princeps extitit quidam, nomine Abdearus Rhamanus, vir magni animi, & supra modum dominationis appetens: qui, vt ciuitati imperaret, patruo suo, cui nomen erat Hamedux, qui tunc opibus & potentia multum gentilibus anteibat, vitam per summum scelus eripuit. Deinde specie liberalitatis & humanitatis plebis animos sibi conciliauit, ita vt ciuitatis imperium facillimè teneret. Erat autem Abdearo Rhamano filia eximia specie, quam adolescens nobilis nomine Haliadux, nō vulgari forma præditus amabat, & illius concubitu, matre puellæ non inuita, fruebatur. Hæc consuetudo cùm fuisset ad Rhamanum delata, eo familiæ dedecore grauiter offensus, necem adolescenti afferre constituit. Quod cùm Rhamani vxor atque filia suspicione assequutæ fuissent, rem ad Haliaducem deferunt. Is vt Rhamani cōsilium præriperet, cædem Rhamano machinatus est. Re autem cum iuuene sibi amicitia valdè coniuncto, cuius fidei & audaciæ valdè confidebat, quem Ichabentafusum appellabant, communicata, vt facinus summa celeritate patraret, excogitauit. Erat autem sacrum solenne Saracenis, summa ab illis religione celebratū. Rhamanus in templum profectus, per nuncium Haliaducem ad solennis precationis communionem inuitauit. Esse dicebat præterea sibi cum illo post rem diuinam de re maxima consultandum. Haliadux eo nuncio intellexit, tempus appropinquare, quo sibi erat aut Rhamani crudelitate moriendum, aut Rhamano nex afferenda. Arcessiuit igitur Ichabentafusum, & ambo cum

Abdeari Rhamani parricidium.

cum decem viris fortibus ex gentilibus atque domesticis, qui erant coniurationis participes, rectà in templum gradiuntur, & Rhamanum confodiunt. Qui Rhamanum sectabantur, vt illius necem vindicarent, se comparabant. Cùm tamen viderent duodecim viros nobiles, & impigros districtis gladijs ferociter imminentes, & suspicarentur eos non sine multitudinis cõsensione tantum facinus ausos esse, seque Duce, quem sequebantur, occiso, præsidio nudatos animaduerterent, repentè diffugiunt. At Haliadux & Ichabentafu sus in forum se conferunt, & ibi aduocata concione Haliadux orationem habuit, qua dixit, se meritò tyrannum occidisse, qui illi insidias comparabat: neque mediocri beneficio ciues suos obligasse, cùm hominem maleficum & parricidam de medio sustulisset. Fore namque, vt post illum diem res eorum sub benigno & moderato imperio multo magis florentes essent. Ibi tunc populi consensu (gens enim leuis & inconstans, facilè in quamcunque partem illam pellere velis, inclinat) vterque eorum ciuitatis moderationi præficitur. Eo tempore Iacobus Azambugius præerat castello, quod iussu Regis Emmanuelis, vt dictum est, non procul ab ea vrbe extruxerat. In ea verò ciuitatis trepidatione atque tumultu, tredecim Hispani captiui, nauigium adepti confugiunt, & ad castellum delati, statum ciuitatis Azambugio nunciant. Deinde post biduum Haliadux cùm cerneret, cognatos Rhamani & amicos, qui multum in ciuitate poterant, illi atque socijs perniciem moliri, ad Azambugium se confert, & ne occasionem diuinitus oblatam amittat, adhortatur. Se namque perfecturum, vt ciuitas illa Regis Emmanuelis imperium libentissimè subiret. Opus tamen esse, vt qui hoc animo essent, ope Lusitanorum aduersus hostium insidias fulcirentur. Iacobus Azambugius, quamuis Afrorum perfidiam exploratam penitus haberet, cùm tamen animaduerteret, rem in tanto tumultu & ciuium dissensione in eo statu esse, vt Haliaduci atque socijs fidem datam conseruare valdè expediret,

Rhamanus in templo cõfossus.

Haliadux Safinij tyrãnidem inuadit.

Haliadux Azambugij auxilium implorat.

pediret,conditionem minimè reiecit. In ciuitatem igi tur duodecim viris nobilibus stipatus, se contulit: ibi octo dies commoratus, leges pacis scripsit, & fœdere Haliaducem & socios Regi Emmanueli deuinxit. Ibi verò cum indicio Abrahami Iudæi cognouisset, sibi insidias fieri,in castellum regium profectus est. Illum verò quatuor viri nobiles Saraceni, quorum princeps erat Haliadux,prosequuti sunt, cùm interim Iehabentafusus imperium ciuitatis administraret. Erat autem fœdere cautum,vt Mauri locum Azambugio in ea parte,qua muri fluctibus alluuntur,assignarent,in quo domum magnam ædificaret: & vt ibi laxius & magnificentius habitari posset, turrim in muro ædibus cõiunctam,& portam etiam,quę in mare respiceret,attribuerent.Rebus ad hunc modum constitutis,Azambugius cum quatuor illis Mauris in Lusitaniam reuersus,Emmanueli rem totam exponit, & amplitudinem ciuitatis, & opportunitatem loci ad bellum mediterraneis Africæ regionibus inferendum explicat. Rex eo nuncio plurimum lætatus est, Azambugiumque in Africam remisit. Vt verò negotium rectius confici posset, literas ad Garsiam Melium,qui cum classe fretum Gaditanum tenebat, vt Mauros nauigatione prohiberet, dedit,quibus imperabat, vt se cum Azambugio coniungeret.Is quamuis in morbo valdè periculoso versaretur,mandata tamen summa celeritate confecit. Ad Safinensem igitur portum se contulit,quò iam Azambugius peruenerat:sed omnia commutata vident.Erat ciuitas in armis: fidem datam neglexerat: multitudo nullo pacto se Christianorũ imperium passuram confirmabat:varij tumultus excitabantur. Haliadux, qui iam in vrbem redierat,& Iehabentafusus in communi scelere & perfidia conniuebant,oblitiq; fœderis,erant valdè Lusitanis infesti.Ibi tunc venit nostris Ducibus in mentem, discordiam inter duos illos tyrannos artificio serere,vt viribus vtriusque partis diuisis,facilius vrbe potirentur.Quod quidem sic ab illis excogitatum fuit. Garsias Melius adhuc eodem morbo laborabat. Medi

Haliaducis cum Lusitanis fœdus.

Safinensium perfidia & tumultus.

Lusitanicum stratagema.

Medicum igitur Iudæum ad morbi curationem ex vrbe arcessiuit. Hunc autem pecunia facilè persuaserunt, vt literas ad vtrumque vrbis præfectum perferret, ita tamen, vt eorum neuter posset odorari, literas ad alterum scriptas esse. Literæ autem erant scriptæ nomine Garsiæ Melij, quibus Haliaducem admonebat, vt insidias præcaueret. Sibi namq; exploratum & cognitum esse, vitæ illius insidias intendi. Ad eas autem propulsandas opem suam pollicebatur, seq; officio suo minimè defuturum cōfirmabat. Interim verò admonebat, nullas esse capitaliores insidias illis, quas imperij communio comparabat. Nam cùm nulla vnquam regni societas fidelis atque firma fuisset, tum aditum ad perniciem eò faciliorem esse, quo minus suspecti fuissent illi, cum quibus societas muneris inita fuerat. Idem ad Iehabentafusum scribebat, & admonebat, vt vitā suam contra Haliaducis occultas fraudes & insidias muniret. Quoties Medicus Melium inuisebat, manum intra vestem stragulam, quæ spondam contexerat, immittebat, quasi tentaret, an febris aliqua ex parte quidquam de solita vehementia remisisset. Et interim literas accipiebat, ne posset quispiam quod gerebatur, aliqua ratione suspicari. Interim verò vterq; eorum clam altero gratias Melio summas agere, seque in potestate Emmanuelis futurum polliceri, obsecrare, & orare, vt nō permitteret vllo modo, se fraude alterius interire. Hac igitur fraude contra gētem fraudis plenissimam solerter excogitata, factum est, vt vterq; eorum cùm sibi ab altero timeret, muniendam salutem suam contra alterius perfidiam, Lusitanorum ope cogitaret. Vterque igitur, altero imprudente, Azambugium & Melium admonet, vt se in vrbem conferant. Se namq; effecturū, vt breui vrbem in Regis Emmanuelis potestatem redigeret. Itaque Azambugius, & Melius quinquagintatantum militibus stipati, in vrbem ingrediuntur, & ædes, quæ Rhamani fuerant, quia amplæ & munitæ videbantur, & erant propius mare sitæ, sibi ad habitandum delegêre. Clanculum verò varia armorum gene-

ra arcis & dolijs inclusa domum comportari faciebāt. Mauri,vt est genus hominum non solùm infidum,verùm etiam suspiciosum, sinistra quadam suspicione tacti,non rectè de nostrorum hominum sedulitate sentiebant. Ipsósque tyrannos iam suæ leuitatis valdè pœnitebat. Multaque tectè moliebantur, quibus conijci poterat,rem ab occultis insidijs ad vim apertā esse venturam. *Azambugius* rem omnem, in quo statu esset, Emmanueli per literas significauit. Is nullam moram interposuit,quin firma subsidia illis mitteret. Quatuor igitur naues celeriter instruendas curauit,quibus Gondisaluum Mendesium Zacotum, virum in Africano bello exercitum,præfecit. Qui cùm naues ad portum vrbis appulisset,intellexit,nostros Maurorum perfidia esse in summas difficultates adductos. Nec enim Mauri in fœdere permanebant, sed multis fraudibus opus Azambugij impediebant:neque solùm omnia,quæ ad ædes muniendas,sed etiam quæ erant ad victum necessaria,denegabant: multisque signis apparebat, eis non fraudem ad facinus,sed animum deesse. Cùm nostri de vno ex tyrannis conquerebantur,is in tyrannidis socium culpam omnem conferebat. Nostri cùm iā Zacoti aduentu maiores opes habuissent,confidentius in vrbe versabantur. Tyrannos igitur admonent,se minimè passuros,vt ambo simul vrbem gubernarent. Eos namque animo inter se inimico & infesto dissidere, & vtrumque eorum de alterius exitio cogitare. Compararent igitur inter se, vter eorum esset ciuitatem illam Regis Emmanuelis nomine moderaturus. Illi verò,cū cernerent eam sibi necessitatem impositam, vter corū eam prouinciam susciperet, haud contentiosè deliberant. Summa namque animi moderatione, quod vix credibile videretur ei, qui vtriusque mentem cognosceret,vterq; eorum alteri imperium concedebat. Tandem peruicit Haliadux,vt Iehabentafusus eam ciuitatem regendam susciperet. Is autem Imperij æmulo amoto,multo liberius fraudes in nostros concinnabat, omniquc ratione, vt Azambugium opere prohiberet,

Subsidium Lusitanis sasinium missum.

Summa in duobus tyrānis animi moderatio.

Iehabentafusi in Lusitanos fraudes.

con-

contendebat. Lapides, & calcem, & reliquam materiam ne quisquam importare auderet, faciebat: operarij etiam acerrimè minabatur: & hæc primùm occultius, deinde multo in dies apertius & insolentius gerebat. Quod vbi Azambugius intellexit, Haliaducem, quem sciebat valdè moderationis, qua facilè regnum socio concesserat, pœnitere, arcessiuit: eumque admonuit, vt suorum manu comparata, Ichabentafusum ex improuiso aggrederetur, & obtruncaret. Se namque opem, vbi opus esset, confestim allaturum, facturumq́; vt ille solus vrbis imperio potiretur. At Iehabentafusus cùm se armis Haliaducis peti animaduerteret, & nesciret id consilio Azambugij fieri, in ædes Rhamani, in quibus arx extruebatur, se fuga proripuit. Ibi tunc Iacobus Miranda, ipsius Azambugij nepos, habitabat: qui etiam cùm ignoraret, eum aui consilio in illud vitæ discrimen inductum, hominem in fidem receptum ab imminente clade seduxit. Azambugius cùm ab illo pœnas expetere statuisset: Maurus (erat enim singulari solertia, & plurimum in dicendo valebat) multis argumentis vsus, quibus demonstrabat minimè expedire rebus Lusitanorum, se vita tunc temporis spoliari, ab Azambugio impetrauit, vt ei potestatem in Lusitaniam eundi faceret, vt se Regi dederet, & fidem suam fœdere sanctissimo obligaret, fore, vt vsque ad extremum vitæ spiritum pro illius dignitate & amplitudine dimicaret. Quod si rex id facere nollet, tum fore illi liberum, ei supplicium, quod vellet, statuere. Id tandem ab Azambugio adeptus est, vt eum in Lusitaniam vinctum mitteret: qui tandem ab Emmanuele vitam impetrauit, & præfecturam equitum, quibus in campis finitimis in hostes incursaret, obtinuit. Qui beneficio & humanitate Regis obligatus, ei fidelem operam in bello præstitit, neque aliquid in vita gessit, in quo appareret, illi fidem parùm sanctam fore. At Haliadux, cui Azambugius vrbis imperium commisit, longè secus, quàm forte quisquam existimabat, se in eo munere admini-

Dolus dolo delusus.

Iehabentafusus arte mortem euadit.

Haliaducis in Lusitanos odium.

ſtrando gerebat, multoque inſolentius, quàm Ichabem tafuſus noſtris aduerſabatur. In eo verò præcipuè neruos animi contendebat, ne opus inſtitutum ad exitum perueniret. Minis fabros & operarios auertebat, materiam importari ſupplicio propoſito vetabat, & apertè odium, quo erat imbutus, operibus indicabat. Opus tamen paulatim ad iuſtam altitudinē perueniebat. Azambugius interim ſe arcem extruere diſſimulabat, ſed amplas ædes ædificare dicebat, in quibus Christiani mercatores merces imponerent. Feneſtras autē, in quibus erant tormenta collocanda, luto atque tenui materia tegebat, & tectorium calcis inducebat, ne ab hoſtibus, quod in animo habebat, animaduerti poſſet. Præterea nocte in muro portam aperuit, qua ex claſſe noſtris aditus in arcem facilè pateret. Portam autem vtrinque ſecundùm vtriuſque viæ latus, quæ in portam ferebat, vallo muniuit. Erat autem arx in tantam altitudinem excitata, vt facilè defendi poſſet. Sequenti die Azambugius expoſtulauit per nuncium cum Haliaduce, quòd in fœdere minimè permaneret, quòd fidem nefariè violaret, quòd iuſiurandum impiè & ſceleratè contemneret. Illum namque per Mahumetis legem iurâſſe, ſe omnia, quæ ad extruendas ædes illas eſſent neceſſaria, largè atque munificè præbiturum: promiſſa verò non modò minimè cōficere, ſed contrà odium acerbum & immane factis expromere. Diſceret igitur fidem colere, & numen cæleſte reuereri, & hominum pudore ab inſtituto flagitio reuocari. Haliadux reſpondet, ſe valdè hominis dementiam admirari, qui non videat, ſe neq; vnde cibum, neq; aquam compararet, habere, niſi is eius copiā ſuppeditare velit, & tamen adeò magnificè loqueretur, quaſi illi omnia, quæ ad vitam ſuſtentandam opus eſſent, abundè ſuppeterent. Ad ea Azambugius reſpondet, Luſitanis hoſtium carnibus famem, & eorundem ſanguine ſitim explere, facillimum fore. Hoc dicto Haliadux digitum momordit. Hoc autē eſt apud gentem illam minationis cuiuſdam acrioris indiciū. Hoc vbi intellexit Azambugius, vidit opus eſſe

Callidè factū Azambugij.

Azambugij cum Haliaduce expoſtulatio.

feſti-

festinatione, vt antequam Haliadux maiores ex pagis copias euocaret, illum opprimeret. Sed ne fidem violare videretur, si prius iniuriam afferre putaretur, quàm esset hostis iniuria lacessitus, hoc excogitauit. Maurus quidam Lanio colaphum inflixerat in macello homini Lusitano, qui erat ex Regis familia. Is apud Azambugium de illata sibi iniuria querelam habuerat. Azābugius illum, vt patienter iniuriam ferret, admonuit: sic enim temporis rationem postulare. Tunc verò, cū illum ab Haliaduce nuncium adeò ferum & importunum accepisset, Lusitanum illum euocat, & vt Maurum, à quo fuerat affectus iniuria, interficeret, adhortatur: quod vt expeditius faceret, vnum ex suis domesticis illi socium adhibuit. Abierunt illi continuò, & cū in forum peruenirent, in Maurum incidunt, quem gladio transfigunt. Clamor confestim & vlulatus exoritur, & tumultus excitatur. Saraceni vndique ruunt, & Lusitanos adoriuntur. Illi verò animo satis acri resistunt, paulatimque cedunt, atque se tandem in arcem maximo cum labore recipiunt. Azambugius suos continuit. Saraceni arcem circundant, multisque telis & iaculis in arcem missis, vt nostris perniciem inferant, enituntur. Tandem maioribus tormentis admotis, arcem quatere instituunt. Lusitani armati vigilias agitabant, non tamen eorum quisquam telum iaciebat. Azambugius enim omnibus, vt se continerent, imperauerat. Integram noctem fuit arx summis hostium viribus oppugnata: cùm tamen eorum conatus omnes in nihilum reciderent. Vbi diluxit, Azambugius primùm quidem instituit, vt res diuina fieret, & numen CHRISTI religiosa precatione propitium redderetur. Deinde admonuit, vt omnes cibum sumerent. Itaque animis religione expiatis, & corporibus cibo & potione refectis, ac [illegible]agno silentio instruxit: & equum album sib[illegible]fferri praecepit. Erat enim valdè senex, & claudus. Nam cùm Ioannes secundus, Regis Alfonsi filius, in bello, quod Alfonsus cum Fernando Rege Castellæ & Aragoniæ gesserat, oppidum in Trā-

Callidum rumpendi fœderis consilium.

Tumultus Safinij.

ſtagana Luſitaniæ prouincia, quod Alegretum nominatur, armis expugnaret, fuit Azambugius, qui tunc Ioanni acrem operam nauabat, in crure graui vulnere percuſſus. Is igitur ſolus eo die ex equo pugnauit, reliqui pedibus rem geſſerunt. Omnibus igitur rebus ritè paratis, cùm eſſet meridies, erupit Azambugius, & re inopinata magnum terrorem hoſtibus iniecit. Nec enim ſuſpicari poterant, paucos homines, quos metu exanimatos eſſe crediderant, in tantam hoſtium multitudinem impetum facturos. Itaq; cedunt, & in templum confugiunt Noſtri eos acriter inſequũtur, multoſque cædunt. At poſtquam hoſtes in templo ſe à repentino illo timore refecerunt, pugna recruduit. Sed cùm ex illis multi caderent, templum fuit ab eis alia porta fugientibus incredibili celeritate deſertum. Multi tamen ſeſe in eam vrbis arcem, quæ eorum præſidijs tenebatur, receperunt: & inde ingenti tormento arci, quam Azambugius extruxerat, maximum damnum afferebant. Hoc cùm cerneret vir quidam huius artis peritiſſimus, nomine Sebaſtianus Rodericus, cùm tormentum contra diſponeret, & aptiſſimè collimaret, globus ingens per os hoſtilis tormenti vehementer emiſſus, tormentum perfregit, & eum, qui illi præerat, dilacerauit. Sic tandem Saraceni ab omni ſpe depulſi, ſeſe in fugam dederunt, & Haliadux in oppidum, nomine Targam, ſe recepit. Reliqui, qui in vrbe manſerunt, pacem ab Azambugio poſtulârunt, quã ille conceſſit, & leges illis ſcripſit, & tributum, quod quotannis penderent, imperauit. Quamuis autem non certus hoſtium numerus, qui in ea pugna ceciderunt, iniri potuerit, magnam tamen multitudinem fuiſſe conſtat, cùm è noſtris vnus tantùm deſideratus ſit, qui erat Azambugij familiaris, qui prope illum pilæ vnius ictu concidit. Melio autem cum Azambugio minimè conueniebat. Nam vterq; eorum diu [illegible] in tuenda ciuitate ſententiam ab altero ſequebatur: quo factum eſt, vt offenſus Melius in Luſitaniam rediret, & ſolus Azambu-

Azambugij eruptio.

Hoſtium fuga.

Incruenta Luſitanorũ victoria.

zambugius Emmanuelis nomine vrbi præesset. Attamen post vrbem captam, hostes, qui in pagis habitabant, crebras in nostros excursiones faciebant: sed semper fuêre cum detrimento repulsi. Sic factum est, vt ciuitas illa opibus & armorum præsidijs munitissima, paucorum hominum virtute & industria, & Regis Emmanuelis felicitate, ipsius Emmanuelis imperio subderetur. Sub idem fermè tempus, quo hæc gerebantur, ante tamen, quàm ciuitas illa caperetur, in oppido, quod Abrantes appellatur, vbi tunc Rex Emmanuel, pestilentia Olysippone repulsus, se tenebat, natus est illi nonis Iunij, Anno à Christo nato M D vij. ex vxore Maria filius, cui Fernandi nomen inditum fuit. Valuit autem multum ingenio: fuit in antiquitate peruestiganda valdè curiosus, maximarum rerum studio flagrabat, multisque virtutibus illo loco dignis præditus erat. Qui tamen in iuuentutis flore immatura morte sublatus est. At Emmanuel cùm nullo modo studium Indicarum rerum intermitteret, sedecim in Indiã naues comparauit. Quatuor ex illis Iacobum Siqueiram præfecit, quem iussit vltra Gangem nauigare, & auream Chersonesum petere, situmque ciuitatis opulentissimæ, quam Malacam appellant, celeberrimum Orientis emporium, explorare. Mandauit prætereà, vt in cursu insulam S. Laurentij perlustraret, quam audierat esse & amplissimam, & multis rebus abundantem. Cum hac classe Siqueira Olysippone profectus est nonis Aprilis, Anno à Christo nato, M D. viij. Duodecim verò nauibus præfuit Georgius Aquilaris. Huic imperauit, vt cum quinque nauibus promontorium, quod appellant Guardafum, ea parte, qua ab Austro ad Septentrionem in introitum Arabici sinus inflectitur, peragraret, & maria illa specularetur, vt naues, quæcunque ex Arabia in Indiam nauigarent, interciperet. Septem verò naues reliquæ certis Ducibus attributæ sunt: è quibus vnus fuit Franciscus Pereira Pestana, qui iussus erat arci Quiloensi præesse. Alijs prætereà (Tristanus is Syluius appellabatur) dedit in mandatis

RES EVROPEAE.

Fernandus filius Emmanueli nascitur.

RES INDICAE.

16. naues in Indiam mittuntur.

ANNVS à Christo nato 1508.

datis Emmanuel, vt cum duabus triremibus ex India in Guardafuense promontorium nauigaret, & se cum Aquilari coniungeret. Hæc classis soluit Olysippone eodem mense, quinque diebus postquam prima classis vela dederat. Eam verò tempestas subitò coorta disiecit, & malum nauis, cuius Pestana nauarchus erat, perfregit, & armamenta dissipauit, ita vt cogeretur Olysipponem reuerti. Vnde refecta naui decimo quarto Kalend. Iunij, rursus profectus est. Is impeditus hyeme, Quiloam peruenire non potuit, & in insulis citra Mozambiquem sitis hyemauit. Nauarchi, qui erant in Indiam profecturi, varijs casibus agitati, Cochimum tandem delati sunt. Aquilaris autem naufragio perijt. Odoardus Lemius vnus ex nauarchis, qui erat Aquilari sanguine coniunctus, cùm nauis ad Mozambiquēsem portum appulisset, inde discedere noluit, antequā de Aquilaris vel salute, vel exitio aliquid certi cognosceret. Cùm verò multis argumentis perspectum fuisset, Aquilaris nauem fractam, atque dissipatam, & fluctibus oppressam extitisse (in eodem enim cursu multa nauis laceratæ fragmenta, cum dolijs & instrumentis nauticis apparebant) nauarchorum omnium communi consensu statutum est, vt Lemius in locum illius succederet. Itaque cùm primùm per anni tempus licuit, Pestana, qui iam se in eandem insulam Mozambiquensem contulerat, Quiloam rectà contendit. In illius nauem Lemius conscendit, suam verò Vasco Sylueiræ concessit, & ita in promontorium Guardafuense cursum tenuerunt. Petrus Ferreira Fogaza, qui arcem Quiloensem cum imperio tenebat, Melindem, (sic enim iussus erat,) profectus est: & ibi tandiu constitit, quandiu per anni tempus nauigare non potuit. Cùm primùm verò tempestas secunda fuit, sese ad Lemium aggregauit. Lemius igitur cum classe septem nauium Zacotoram cursu petijt. Regiones autem regum, qui erant stipendiarij, circunuectus tributa collegit: & cùm aliqui tributum imperatum pendere recusarent, eos bello domuit. Magadaxum oppugnare cùm vellet, propte-

Classis Lusitana tempestate disiecta.

Aquilaris naufragium.

Magadaxū oppidum.

propterea quòd vidit ciuitatem esse situ & natura munitissimam, & stationem nauium parùm tutam, & aditum ex mari in vrbem difficillimum; de nauarchorum omnium consilio ab ea mente destitit. Ibi cùm in anchoris consisteret, vigilum negligentia factum est, vt nauigij, cui præerat Georgius Quadra, anchoralia præciderentur. Æstu porrò vehementissimo delatus, tantum maris transmisit, vt cùm milites atque nautæ de somno suscitarentur, non possent in qua tunc regione versarentur, vlla ratione conijcere. Ergo tantisper remis nauigium inhibuêre, dum exortu Solis tenebræ dispellerentur. Cùm verò neque sic possent, quam Regionem prætervehérētur, agnoscere, se ventis agi permisêre. Sic in Zeilæ portum, quæ ciuitas non procul abest ab ore & introitu sinus Arabici, & ad Æthiopiā pertinet, delati sunt: atque ita factum est, vt omnes à Saracenis, qui eam ciuitatem incolebant, caperentur. Lemius à conatu, quo Magadaxum oppugnare constituebat, depulsus, in Zacotoram venit, atq; ibi Petrum Fagozam in arcis præfectura constituit. Quæ deinde Lemio acciderint, alio in loco referemus. Nunc quæ Tristanus Cugna gesserit, explicanda sunt. Classis illi commissa erat vndecim nauium. Alias præterea quinque naues instructas Emmanuel Alfonso Albuquercio permisit, quem voluit, vt postquam Almeida muneris sui definitum tempus expleret, Prætor Indiam cum imperio teneret. Cugna cum hac classe in Mozābiquem peruenit mense Decembri. Ibi propter hyemem hybernare coactus fuit. Aliquæ tamen naues ab illo tempestatibus seiunctæ, minimè comparuerunt. Alfonsus namq; Lupius Costa nauarchus Zofalæ portum subierat. Lionelus Coutignus se Quiloam receperat. Aluarus Tellius in promontorium Guardafuense maximo cum periculo delatus extiterat. Ibi cùm se à iactatione refecisset, prædas è Saracenis egit, quibus cum militibus suis ditatus est. Postea verò Zacotoram perijt, vt se cum Tristano Cugna coniungeret. Rodericus Pereira Coutignus tempestate similiter agitatus in

Quadræ ex suorum negligentia infortunium.

Zeila opp.

Tristani Cugnæ res gestæ.

Cugnæ sociorū pars tempestate disiecta.

Sinus pulcher insulæ S. Laurentij. in sinum insulæ S. Laurentij introiuit: quem sinum propter illius amœnitatem, pulchrũ appellauit, quod adhuc nomen obtinet. Ibi cum decem & octo adolescentes lintre inuecti ad nauem illius accederent, eos benignè accepit, & vestibus donauit: & cum reliquos dimisisset, duos muneribus allectos retinuit, quos ad Cugnam in Mozambiquem perduxit. Cùm Cugna multa de insulæ huius magnitudine percepisset, & nondum tempus esset idoneum ad iter Zacotoram versus suscipiendum, re prius cum Alfonso Albuquercio cõmunicata in eandem insulam nauigare constituit, vt mores gentis, & instituta, & telluris etiam amplitudinem, & fertilitatem aliqua ex parte oculis vsurparet. Duxit autem secum Alfonsum Albuquercium, & Antonium Campensem, & Emmanuelem Tellium, & Franciscum Tauoram, Ioannem Gomecium Abræum, & Rodericum Pereiram Courignum, & Tristanum Aluarum. Reliqui autem nauarchi cum nauibus suis in Mozambique relicti sunt. Cùm verò ad aliquot portus appulisset, & in terram descendere vellet, fuit à confertis incolis aditu prohibitus: quos tamen magna cæde perterritos, in fugam coniecit. Oram deinde omnem, quæ ad Aethiopiam spectat, perlustrauit. Cùm verò Promontorium, quod pertinet ad Occasum, flecteret, & totam insulam circumuehi cuperet, vt eam etiam partem, quæ pertinet ad Austrum cognosceret, ingenti tempestate impeditus est, quo minus id, quod conabatur, efficeret. Ea tempestate nauis Roderici Pereiræ ad vadum allisa, demersa est, maximaq; pars hominũ, quæ illa vehebatur, interijt. Cugna receptui signum dedit, & in Mozambiquem reuersus est. At Ioannes Gomecius Abræus cùm ea tempestas excitata fuit, iam insulæ promontorium superauerat. Cùm verò oram Australem legeret, in fluuium incidit regionis illius insulæ, quam Mataranam nominant. Ibi vt aquationem faceret, consistere in animum induxit, cum repentè multi lintribus inuecti, nauem circundant, nutibus hominem perbenignè salutant, pisces

Cugnæ ad S. Laurentij insulam nauigatio.

Cugna ab incolis aditu prohibitus.

Roderici Pereiræ nauis submersa.

Matarana fluu.

pisces recentes offerunt: radices, quibus gens alitur, & arundines, è quibus saccharum exprimitur, munificè præbent: omnia denique signa singularis humanitatis ostendunt. Ea gentis facilitate nauarchus allectus, magistrum nauis iubet in lintrem descendere, vt videat (erat enim multarum linguarum peritus) an posset cum illis sermonem conferre, & simul admonet, vt aliquot homines munerib9 delinitos in nauem conscendere persuadeat. At illi vbi primum magistrũ acceperunt, tanta celeritate lintrem remis egerunt, vt se intra breue spatium è nostrorum conspectu proriperent. Hoc cùm ex improuiso accidisset, Nauarchus scapham in mare dimittere iussit, & in ea tormenta disponere, & cũ viginti & quatuor hominibus in eam desiliuit, vt lintres sequeretur. At cùm terræ appropinquaret, cernit rursus eosdem lintres cum magistro scapham versus summa securitate nauigare. Magister autem nutibus admonebat, ne quid hostile molirentur: gentem esse benignam & perhospitalem. Cùm autem ad scapham peruenit, narrauit se fuisse ad Regem perductum, qui eum fuerat singulari humanitate complexus, illumque pręterea torque argenteo, & armillis atque annulis argenteis donárat, statimque remiserat, vt nomine suo nauarchum precaretur, ne vellet congressum hominis illius cupidissimi fugere. Se nanque illius gratia omnia, quæ nauarchus ipse vellet, libentissime facturum. Hac specie humanitatis inuitatus nauarchus, in terram descendit. Rex in littus contenderat, & vt hominem omnibus amoris signis sibi egregie deuinciret, summa ope nitebatur. Conuiuium instructum de more gentis ita fuit, vt nihil, quod tellus illa ferret, desiderari posset. Sermo præterea multa iucunditate conspersus. Sol iam præcipitabat, & nauarchus scapham repetebat, cùm subitò immanis quædam tempestas exorta fuit: caligo densissima lucem eripuit, & ingentes fluctus eiecti sunt, quibus impeditus nauarchus, in nauem redire non potuit. Ea tempestas quatuor diebus terram illam tenuit, cùm mare iam

Lusitanus nauis magister à Barbaris inopinato auectus.

iam esset tranquillum. Qui erant in naui, suspicati fuerant, nauarchum manum cum gente illa magistri gratia conseruisse, & in eo prælio cecidisse. Quomodo enim fieri aliter potuisset, vt is tamdiu in terra incognita versaretur? Aut suos diuturna solitudine distineri sineret? Quibus epulis, aut lenocinijs à gente barbarâ & inculta inuitari potuit? Sed sic fuit, inquiunt: magistrum, vt sibi redderetur, postulauit: illi postulata repudiârunt. Is iniuriam armis vlcisci voluit, & à circunfusa multitudine interfectus est. Quid igitur faciemus? Expectabimus dum nauis tempestate rursus excitata ad littus allidatur, & omnes siue in mari fluctibus, siue in terra furentium hominum manibus fœdè pereamus. Hæc cùm secum reputarent, vela fecerunt. At nauarchus scapha per oras illas circumuectus cùm nauē minimè reperisset, ad Regem redijt. Rex illum valdè amanter excepit, omnibusque modis expertus est, an posset hominem ab ea mœstitia, qua miserrimè premebatur, auocare. Sed frustra conatus est. Ille namq; cùm se videret in illa vastitate relictum, & omni spe in patriam redeundi omninò destitutum, & gentis victum, & cultum aspernaretur, omne solatium respuebat, & se lachrymis & lamentis dedebat: atq; ita tandem mœrore contabuit. Similiter octo illius comites dolore cōfecti, è vita cum multis gemitibus excesserè. Reliqui scapham refecerunt, & multum sui desiderium Regi, vt apparebat, relinquentes, inde profecti, cursum in Mozambiquem tenuerunt. Incidētes verò in nauem, cui Lucas Fonseca præerat, quæ in Zofalam nauigabat, ab illo excepti, & in Mozambiquem deducti sunt.

Mira tempestatis terrestris natura.

Nauarchus à socijs in insula S. Laurētij relictus, mœrore contabuit vnà cum quibusdam alijs.

Locus autem postulat, vt huius insulæ situm, & variarum gentium, quæ eam incolunt, mores & instituta, & telluris etiam naturam aliqua ex parte referamus. Insula à nostris insula Sancti Laurentij nominatur, eò quòd die Diui Laurentij memoriæ consecrato fuit à Lusitanis cognita. Patet in longitudinem circiter mille atq; ducentis milliarijs: in latitudinem verò quadringentis & octoginta. Est varijs regnis distincta. Regionis

Insulæ S. Laurentij descriptio.

nis mediterraneæ cultores simulacris dediti sunt: qui oras maritimas incolunt, maxima ex parte Mahumetis sectam sequuntur. Partim nigri, partim colorati, breui autem, & crispo capillo sunt. Ditiores vestibus gossipinis amiciuntur: tenues vero pudenda tantùm gossipina veste contegunt. Licet eis tot vxores ducere, quot eis libuerit. Regio est singulari fertilitate prædita. Fontes habet quàm plurimos, & aquas dulces atque perennes. Est præterea densis syluis atque nemoribus culta. Abundat multum piscatu, venatu, & aucupio, variasque fruges modica cultura adhibita profundit: multiplicesque radices, quibus homines vice panis vtuntur, effert. Citreis malis, & alijs arboribus odore miro redolentibus vestita est. Arundines innumerabiles, è quibus saccharum vel natura instillatur, vel artificio exprimitur, in ea proueniunt. Zingiber passim effunditur, quo quidem viridi vescuntur: siccum conseruare nesciunt. Habent argenti metalla quamplurima. Gens est natura simplex, & ad humanitatem propensa. Artificio nauigandi carent: lintribus tãtùm gratia piscationis vtuntur. In prælijs nõ alijs armis, quã leuibus iaculis vtebantur, sed nunc Lusitanorum vsu & consuetudine melius armati in aciem prodeunt. Et hæc quidem de insulæ situ & natura, & gentis moribus, satis esse dictum, quod ad præsens institutum attinet, opinor. At Tristanus Cugna primùm e Mozambique Meliadem contendit & cum Rege amanter collocutus, munera, quæ rex Emmanuel ei dono miserat, cum honorifica amicitiæ significatione detulit. Ei deinde tres homines tradidit, è quibus vnus erat Lusitanus, nomine Fernandus Gomecius Sardus: alter natura Maurus, qui tamen Christianæ religionis sacris erat initiatus, cui nomen erat Ioan. Sancius: tertius verò fuit Saracenus quidam Tucete oriũdus, qui Mahumetes appellabatur. Hos autem mittebat Emmanuel cum literis ad Aethiopiæ Regem, quem nostri satis imperite Ioannem presbyterum nominabant. Hos Rex Melindius in fidem recepit vt in-de in Aethiopiam, quæ supra Aegyptum est, ipsius Re-

Radicum vsus panis vice.

Cugnæ cum Melindio congressus.

Emmanuelis ad Aethiopiæ regem legatio.

gis fide deducerentur. Hæc vbi mandata confecit Cugna, in Hoiam vrbem, a Melinde octoginta millia passuum distantem, quæ bellum cum Melindio gerebat, inuectus, eam cepit, diripuit, & incendit, multosque Saracenos occidit. inde in aliam delatus vrbem, quæ inde sexaginta passuum millia aberat, eam, cùm armis nollet resistere, Regi Emmanueli subdidit, & ei tributi nomine certum auri pondo, quod singulis annis penderet, imperauit. Indè verò in aliam se contulit vrbem muris & mœnibus egregiè munitam, celebre regionis illius emporium, nomine Brauam. In illius portu cùm classem constitueret, ad ciuitatis Principes Lionelium Coutignum misit, qui illis Emmanuelis nomine pacem offerret, eosque ad communionem fœderis inuitaret. Illi simulabant à fœdere haudquaquam abhorrere, id tamen differebant, atque procrastinabant. Solet enim illis temporibus ventus quidam vehementissimus incitari, qui naues omnes, quas in portu illo reperit, affictat: atque tandem ad vada vehementer allisas, effringit. Hanc malitiosam calliditatem cum argumentis Cugna exploraret, vrbem oppugnare constituit. Ante solis exortum copias in littus exposuit, duplicemque aciem instruxit: primam aciem, in qua erant quadringenti milites, Alfonso Albuquercio attribuit, ipse secundam aciem, in qua erant sexcenti milites, ducebat. Erat in ciuitate præsidium, quod quatuor hominum millia continebat. Duo millia ex vrbe confestim egressa, nostris occurrunt. Fit atrox prælium. Nostri tamen eos grauiter vrgent, & cedere compellunt. Illi tamen ordine minimè turbato se in vrbem recipiunt, & absque vlla trepidatione, portis occlusis, Lusitanorum impetum retundunt. Nostri bifariam dimissi, in varias partes, vt videant, sitne aliquis in vrbem aditus, discurrunt. Hostes interim missilibus & facibus in nostros è muro coniectis pugnabant. Tandem cùm Alfonsus Albuquercius locum immunitum reperisset (pars enim muri ea parte vetustate collapsa fuerat) in vrbem inuasit. Hostes conferti se in eam partem

Hoia vrbs à Cugna capta.

Alia vrbs dedita.

Braua vrbs.

Pacis fraudulenta procrastinatio.

Pugna cum Brauensibus.

con-

contulerunt, & maxima armorum contentione in extremo salutis discrimine restiterunt. Vtrinq; fuit impetu satis acri dimicatũ, donec Cugna accessit. Illius ad uentu hostes se in fugam dederũt. Nostri illos insequi parabant, quod tamen Cugna prohibuit. Vrbs spoliata fuit, ingensq; præda in naues imposita: multi ex hostibus occisi, multi etiã capti sunt: maximę tamèn parti libertas donata. Ex nostris quinquaginta desiderati sunt, & multi grauiter sauciati. Duodeuiginti homines auaritia cæcati, tantum in scapham quandã onus imposuerunt, vt scapha demersa omnes interirẽt. Scapha tamen illorum pondere leuata, rursus emersit. Tãta verò fuit in militibus rusticanis immanitas, vt, nequidquam illos à prædandi studio remorari posset, manus mulierum multarũ præcideret, quo minore labore illis annulos & armillas detraherent. Id tamen malum Cugna, ne vlterius progrederetur, maxima pœna constituta prohibuit. Vrbs verò flammis coniectis, incendio, hostibus è propinquo intuentibus, valdè miserabili conflagrauit. Inde Magadaxum cotendit, & Lionelium Coutignum in vrbem misit, qui similiter atq; Brauę fecerat, pacem & amicitiæ fœdus ostenderet: In littore equites cataphracti discurrebant, muros armatorum præsidia vinciebant: alij verò extra muros cum armis inambulabant: omnia denique bellum horribili specie minitabãtur. Coutignus antè, quam in terram descenderet, vnum ex captiuis, qui Brauæ capti fuerant, in terram exponendum curauit, vt hominibus, se non bellum, sed pacem nunciare significaret. Illi verò captiuum in Coutigni conspectu dilacerant, deinde Coutigno, si in terra pedem ponere ausus esset, idem se facturos minabantur. Coutignus ad Cugnam redit, & hostium ferociam atque minas exponit. Cugna vrbem aggredi voluit, sed à reliquis Ducibus, & à nauium magistris admonitus, id certamen omisit. Vt enim exitus difficillimos, & stationem periculosam & infestam, & vrbis mœnia valdè munita, & militum copiam, quæ vrbem tueri poterat, omittam, hyems instabat,

Braua à Lusitanis capitur.

Detestanda quorundam auaritia.

Rusticanorum militum immanitas.

Braua incensa.

Magadaxum à Lusitanis intactum relinquitur.

ſtabat, & nauigandi tempus effluebat,ita, vt ſi vrbs nō vno impetu caperetur, maximum claſſi periculum cū ſummo dedecore Ducis, & interitu exercitus imminerct.Inde igitur in Zacotoram properauit, ad quā intra breue tempus naues incolumes appulſæ ſunt. Hanc inſulam ſuſpicantur multi eam eſſe,quam olim Dioſcoridem appellabant, quæ ad Praſum promontoriū ſpectat. Eſt autem varijs montibus diſtincta: abundat varijs fructib⁹& olerib⁹. Homines ſunt colorati. Se Chriſtianos eſſe profitentur. Templa more noſtro cum altaribus ædificant. Cruces tantùm habent in ipſis altaribus ſtatutas: imaginibus non vtuntur. Dies ieiunijs dicatos,de Chriſtianæ religionis more, ſingulari ciborum abſtinentia obſeruant. Nec enim illis,cùm ieiunant, piſces edere licet. Vnam tantùm vxorem ducūt. Eoſdem feſtos dies,quos nos agimus,& ijſdem temporibus celebrant, & diuorum etiam memoriam ſanctè colunt. Decumas frugum & fructuum ſacerdotibus integrè perſoluunt. Nauibus carent. Sunt diſciplinarū prorſus ignari, vſque adeò, vt cùm Chriſtianum nomen retineant, Chriſtianæ religionis imperiti ſint. Ignauia & otio torpent: animo demiſſo & abiecto ſunt vſque adeò, vt ſine vlla recuſatione paucis Saracenis obtemperent: & cùm impotenti ab illlis tyrannide vexentur, nullam tamen pro libertate dimicationem ſubeundam exiſtiment. Rex Caxemi (eſt autem ea regio felicis Arabiæ, quam Oceanus definit) eam tunc duriſſimo dominatu oppreſſam tenebat, & vt illis ſpē recuperandæ libertatis adimeret, arcem non procul à littore extruxerat, multiſq; præſidijs & bellicis inſtrumentis egregiè munierat, filiumque ſuum iuuenem acri animo præditum, eidem præfecerat. Hanc Cugna expugnare ſtatuit, vt Chriſtianos incolas ea tyrannide liberaret. Primùm tamen Abrahemum (ſic enim adoleſcens ille regius appellabatur) per legatum admonuit, vt è regione, in quam pater illius nullo iure armis inuaſerat, confeſtim excederet, & arcem ſibi omni præſidio nudatam traderet. Abrahemus reſpondit,

Zacotora inſula.

Chriſtiani Zacotorenſes, eorumque mores.

Zacotorenſiū ſeruitus.

Caxemum reg.

Cugnæ ad Zacotorenſis arcis præfectum legatio.

dit, se patris sui imperium reuereri, aliorum verò Principum iussa pro nihilo putare. Ad bellum igitur se parat. Rem enim non verbis, sed armis esse gerendam. Cugna omnia, quæ ad oppugnationem necessaria videbantur, impigrè comparat. Atque altitudinem maris ea parte, qua facilior in terram aditus fore videbatur, explorat. At Abrahemus ea nocte locum muniuit, præsidiaque in vallo disposuit, quæ nostros aditu prohiberēt. Cugna duplici acie instructa, cùm primum diluxit, ad littus accessit. Primum agmen ipse ducebat, postremùm Albuquercio commiserat. At cùm Albuquercius cerneret, alium aditum propius arcem, qui pri die propter salum multo periculosior apparebat, esse tunc valde tranquillum, vt hostes ancipiti prælio distineret, ad eam partem scaphas agminis sui remis incitari iussit: & ita sine vllo impedimento copias suas in terra cōstituit. Id cùm minimè Cugna cerneret, palmetum versus contra Abrahemi præsidia celeri remigum contentione inuectus est. Id conspicatus Abrahemus, vt subsidio illis occurreret, qui erant in vallo, ex arce festinanter egreditur. Sed cùm eos, quos Albuquercius agebat, in terra conglobatos animaduerteret, ad eam partem se contulit, à qua maius sibi periculum intendi perspexit. In illius agmen Albuquercius armis egregiè tectus inuasit. Alfonsus Norogna, qui vnus erat ex Ducibus, quos Albuquercius ducebat, in Abrahemum impetum dedit, & hostes retrocedere compulit. At Abrahemus, vt illius copiæ tutò sese in arcem reciperent, nostrorum agmen animo maximo sustinebat, & virtutis militaris mirum specimen exhibebat: tandem a reliquis destitutus, octo tantùm militibus stipatus, ne inultus caderet, facinora memorabilia in nostros edebat. Hæc cùm Norogna cerneret, vt cum illo manum confereret, accelerauit. Nimis acre certamen inter duos illos Duces institutum breui spatio finitum fuit. Lusitani namque hostes circundederunt, qui quidem animo fortissimo in extremo vitæ discrimine resistentes, concisi vulneribus conciderunt, ita

Bellum Zacotorense.

Pugna cum Zacotorensibus.

Abrahemi virtus militaris.

Duorum Ducum monomachia.

Hostium cædes.

tamen, vt multos è nostris grauiter fauciarent. At Cugna interim, cùm in terram ea parte, quam oculis antè designârat, desiliret, ij, qui erant in munitione dispositi, illum aditu telluris arcere conabantur. Sed cùm maxima vi repressi fuissent, in arcem se recipere voluerunt: nostri illos insequuti sunt. Cùm ad arcem propius accessissent, qui erant cum Albuquercio eos exterritos in effusam fugam compulerunt. Pauci tamen ex illis in arcem recepti sunt. Cugna eos, qui fugerant, persequi minimè voluit. Nihil enim arcis expugnationi anteuertendum arbitrabatur. Itaque nostri continuò iussu illius ad arcem accedunt, vt portas perfringerent. Arbitrabantur enim hostes exanimatos metu, non valdè eorum impetum repressuros. Quod longè secus euenit. Hostes enim missilibus & saxis è turribus Lusitanos vulnerabant: Albuquercium lapide coniecto ita contuderunt, vt diu vocē mittere nō posset. Cugna hoc animaduertens, signum receptui dedit, & vnū tormentum è classe, & scalas importari iussit. Tormento autem portas dilacerare, & scalas mœnibus admoueri præcepit. Hostes cùm portas effractas cernerent, & se minimè posse Lusitanorum impetum, qui iam ingredi parabant, vlla ratione propulsare (pauci namque reliqui erant, qui arcem tutabantur) se in arcis turrim munitissimam receperunt. Nostri portis effractis in arcem se contulerunt, & turrim aliam occupârunt: ad eam tādem, quæ maiore virtute defendebatur, accesſère. Hostes tam acri animo turrim morte proposita tuebantur, vt Cugna molestissimè ferret, homines adeo fortes interire. Itaque illos per interpretem admonuit, se libenter misericordiam eorum virtuti tributurum, libertatēque daturū, si se dedere vellēt. Illi verò mortē honestam deditioni, quam admodum turpem opinabantur, facillimè prætulere. Turris igitur cum omnium strage, qui erant in præsidio, capta fuit: vnus tantum, qui erat optimus nauium magister, reseruatus est. E nostris octo desiderati, & quamplurimi vulnerati sunt. Arce ad hunc modū capta, Cugna oppidi incolas admonuit, se, vt il-

Arcis oppugnatio.

Albuquercij periculum.

Zacotorensis arcis expugnatio.

Hostium virtus.

Turris cum hostium internecione capta.

lo-

los in libertatem vindicaret, iussu Regis Emmanuelis in eas oras peruenisse. Indignum namque clarissimo Principi visum fuisse, gentem Christianam Saracenorum superbissimum dominatum tandiu pati. Oppidani gratias agere, manus in cælum tendere, clamores lætitiæ significantes emittere, omniaque felicia & fausta Emmanueli precari. In templum inde, in quo Saraceni sacra impura è Mahumetis disciplina procurabant, Cugna cum Lusitanis omnibus se contulit, in eoque sacris expiato, res diuina singulari cæremonia atque sanctitate facta fuit. Cugna arcem multorum operis multò melius munitam Alfonso Norognæ, vt ab Emmanuele iussus fuerat, commisit. Inde vero decimo die Augusti, anno M. D. vij. in Indiam transmisit, & cum ad Cananoris portum naues, vt iam superius exposuimus, appulisset, pax cum Rege Cananoris facta fuit. Deinde Cochimum delatus, ab Almeida Prætore fuit satis honorificè & amanter exceptus. Non multis post diebus cum Almeida intellexisset, ad portum Pananis (est id oppidum magnum ad ditionem Calecutiensis Regis pertinens, à Cochimo Septentrionem versus supra quinquaginta millia passuum distans) Arabum onerarias naues consistere, & cum ijs classem Calecutiensem, armis, & telis, & militibus instructissimam, vt naues amicas tueretur, cui præerat vir impiger, Cutialis nomine, multum in bellicis rebus exercitus, cum ea in ipso portu confligere statuit. Tristanus Cugna opem suam pollicitus, illi se comitem admodum libenter adiunxit. Itaque duodecim nauibus instructis Almeida Pananem contendit. Ibi ex Calecutiensibus, quos in portu cepit, cognouit; naues nondum in altum deductas, sed esse secundum fluuium in statione collocatas. Cutialem præterea iuxta fluuij ipsius ostium vtraque ex parte stationes vallo muniuisse & tormenta in ijs cum valida manu militum disposuisse, Oppidũ etiam præsidijs & munitionibus cinxisse, & habere sub signis supra quatuor millia hominum fortiũ, partim ex Arabia, partim ex Nairibus qui stipendijs Ca-

Christianorum de libertate gaudium.

Missa prima in Zacotora insula celebrata.

Cugnæ in Indiam abitus.

Panane oppidum.

Almeidæ in Calecutienses & Arabas expeditio.

lecutiensis Regis alebantur. Almeida septingentos tantùm Lusitanos eduxerat. Cum hac autem manu hostes hoc ordine aggressus est. Ducem Petrum Barretum nomine in scapha præmisit (nec enim naues magnæ, neque triremes, eò quòd æstus decesserat, poterant in fluuio nauigare) qui in hostiles naues inueheretur, & is triginta viros secum duceret. Hunc verò sequeretur Iacobus Petreius cum alijs triginta militibus qui in stationem, quæ prope fluminis ostium, vnde maius periculum imminebat, inuaderet. Post hos Laurentius Almeida & Nonius Cugna Tristani Cugnæ filius, scaphis similiter inuecti, eundem cursum tenerent: hos autem alij Duces sequerentur. Postremum agmen Almeida & Cugna duabus triremibus cogerent. Postridie prima luce hoc ordine in fluuium ingressi, ad hostes appropinquárunt. Almeida tantùm & Cugna, propterea quod nondum æstus accesserat, in fluminis ostio constitêre. Hostes tormentis & iaculis ignitis nostros obruere impetu maximo conabantur. Nihilo tamen secius nostri satis intrepide progressi sunt, & per flammas atque tela ruebant. Barretus cùm ad naues, vt erat constitutum, festinanter accederet, & in terram desilire conaretur, triginta Saraceni capitibus & mentis abrasis in eum impetum tulerunt. Erat autem abrasio illa deuotionis indicium, qua sibi diras horribiles imprecabantur, si è prælio nisi victores excederent: vt autem postea compertum est, fuit tunc deuotorum magna multitudo, quibus erat necesse, aut hosti vitam eripere, aut in certamine mortem oppetere. Sic igitur multò atrocius prælium, quàm pro hominum multitudine commissum repente fuit. Similiter Iacobus Petreius cùm ad locum, quo erat iussus accedere, se conferre voluisset, à Saracenis eadem religione constrictis exceptus fuit. Cutialis verò subsidia suis submittebat, & certamen summa vtrinque contentione miscebatur. Prælio ad hunc modum commisso, Laurentius Almeida cum suis copijs aduenit, & inuitis hostibus in terram desiluit, ita tamen, vt multi ex nostris grauissimè

Acies martia Lusitanorum.

Prælium.

Deuoti Saraceni Barretum aggrediuntur.

ſimè ſauciati illum ſequerentur. Noſtri tamen cùm acrius inſtitiſſent, hoſtes paulatim cedere coegerũt. Laurentius ſecuri cum ſex ex hoſtibus interemiſſet, in admirationem ſui multos conuertit. Erat enim corpore procero, & ſpecie liberali magniſque viribus præditus, & quocunque ſe tulerat, hoſtibus terrorem inijciebat. Quidam tamen ex deuotis in eum fidenter inuaſit, & illi in brachio vulnus inflixit: qui tamen cum reliquis deuotis occubuit. Nonius item Cugna cùm Barretum ſequeretur, ſtrenuè dimicauit, & ignem nauibus implicuit, quo decem & octo conflagrârunt. Dum autem certamen extraheretur, aduenïens æſtus effecit, vt triremes facillimè nauigarent. Almeida igitur (Triſtanus enim Cugna morbo impeditus in terram deſcendere nequiuit) cum regio vexillo in terram deſcendit, vt ſuppetias ſuis afferret. Illius aduentu hoſtes in fugam conuerſi ſunt. Almeida illos inſequutus eſt vſque eò, dum Panani appropinquaret. Ibi continuò oppidum coniectis vndique facibus inflammari præcepit. Quod quidem non ſolum hoſtibus ſpectaculum miſerabile præbuit, ſed Luſitanis militibus facinus indignum viſum fuit. Erat enim oppidum multis opibus refertum, è cuius præda noſtri ditari facillimè potuiſſent. Nunquam ne, dicebant, erit aliquod præmium militum virtuti perſolutum? Malè profectò de ſuo fortibus hominibus largietur, qui eos ne de pręda quidem hoſtium quidquam lucrari permittit. Non intelligit præterea, præmijs virtutem militarem incendi, illiberalitatis autem ſignificatione reſtingui? Quis illum poſthac libenter ſectabitur, cùm viderit eos, quorum virtute gloriam ſibi ex victorijs comparat, in mendicitate verſari? Hæc milites & alia eiuſmodi iactabant. Almeida tamen non is erat, qui militum cupiditatem, ſed rationem & conſilium ſequeretur. Videbat quantum periculum impenderet, cùm hoſtes non procul abeſſent, ſi noſtros prædæ cupiditate diſſipatos, & oneribus impeditos ex improuiſo adorirentur. Intelligebat etiam, quàm ſubitò poſſet manus hoſtium maxima comparari, cùm omnes

Laurentij Almeidæ præclara virtus.

18. Hoſtiles naues incenſæ.

Hoſtium fuga.

Panane incenſa.

Almeidæ prudentia.

nes Calecutienses milites, qui totam illam regionem occupauerant, sint ad repentinos casus expediti, quã posset parta victoria de manibus extorqueri, & nostris ingens calamitas importari. Ex hostibus ter centum cecidére: nec enim nostris eos longius, q̃ securitatis ratio flagitabat, insequi concessum fuit. E nostris duodeuiginti cecidêre, multi præterea vulnerati, tormenta omnia, quæ fuerant à Cutiali in stationibus collocata, in naues imposita sunt. Sic autem re benè gesta Almeida se Cananorem cõtulit, atque inde Tristanum Cugnam cum quinque nauibus onustis, in Lusitaniam dimisit.

Cæsorum numerus.

Anni autem insequentis principio cũ Almeida semper aliquid gerendum arbitraretur, ne nostri segnitie languescerent, aut hostes animos à timore reficerent, Laurentium Almeidam cum octo nauium classe misit, qui oram maritimã peragraret, & Saracenos omnibus incõmodis affligeret. Is igitur eductis in altum nauibus in multos portus inuasit, multis hostium nauibus inflammationem intulit, & in Chaulis tandem portu classem collocauit, vt ibi naues, quæ erant è Cochimo profecturæ, quas ipse tuendas susceperat, opperiretur. Est autem ea ciuitas opulenta, ad Septentriones spectans, regno Cambaiæ, quod Indus interfluit, finitima. Hic cùm in anchoris consisteret, accepit, Campsonẽ Aegypti Imperatorem magnam classem magnis præsidiis & munitionibus ornatam & instructam in Indiam misisse, vt Lusitanos euerteret. Hanc classem, non solũ vt sibi illatam iniuriam vindicaret, sed etiam vt Regibus Calecutij & Cambaiæ satisfaceret, comparauerat. Erant enim hĩ Reges cum illo fœderati, & vterq; eorum ab eo per literas contenderat, vt gentem Mahumetanis moribus & institutis infensam, quæ tyrannidem occupare in India nitebatur, extinguendam atq; delendam susciperet. Id autem facillimum fore. Nam prætерquam quòd Sultanus ipse maximas opes haberet, virisque in bello fortissimis vteretur, illos officio suo minime defuturos, & coniunctis viribus effecturos, vt genus illud hominum, quod tãtum malorum Indicis regibus inueхе-

Alia Almeidæ expeditio.

Chaulis ciuitas.

Campsonis Aegyptij classis aduersus Lusitanos.

uexerat, de medio rolleretur. Sultanus eam classem instruxit, quam satis esse suspicatus est, ad Lusitanos funditus euertendos. In hac classe misit multos ex illis, quos olim, dum illud imperium vigebat, Mamelucos appellabant: qui in pueritia à Christianis parentibus per vim abducti, & Mahumetanis institutis imbuti, & armis diligenter exerciti, bellicæ disciplinæ laudibus excellebant. Hos Indi, Rumes, hoc est, Romanos vocabant. Nam cùm ex antiquis monimentis accepissent, quantum Romanum imperium reliquis gentibus militari gloria præstitisset, cùm primùm in Indiam hi Sultani milites inuecti sunt, eorumq; robur, & in re militari disciplinam & industriam percepissent, Romanos esse iudicârunt. Quemadmodum postea cùm Lusitanos animaduerterent eadem propemodum disciplina bellicas res administrare, Francos nominârunt. Frãcorum enim nomen ex eo tempore, quo Ierosolyma Duce Gothifredo capta est, per omnes Solis orientis regiones maxima cum gloria peruagatum fuit. Classis igitur huius magnitudo, & militum etiam fortitudo Indorum animos variè commouerat. Qui Lusitanos odio persequebantur, spe victoriæ elati, vehementer efferebantur: qui nostris fauebant, erant animo suspensi, & metu valdè conturbati. Almeida verò filium etiam per literas admonuit, vt non spectaret, dum hostis vltra progressus, plures motus in India concitaret, sed illi occurreret, & vbi primũ posset, cum eo mari aperto cõfligeret. Itaque Laurentius se ad confligendum parat, & classem educere, & iter Dium, quę quidem vrbs olim ad Cambaiæ regnum pertinebat, suscipere maturabat. Ibi namque audierat classem hostium cõstitutam esse. At hostium classis id non expectauit, sed vt in Lusitanam classem inuaderet, in Chauleśem portum contenderat. Præfectus erat Mirhocemus, vir militari gloria præstans. Is sex triremes, & vnam rostratam nauem, & alias quatuor naues valdè magnas ducebat. Ad eam classem Melichiazius (sic enim appellabatur, qui Regis Cambaici nomine Dium cum imperio tenebat) tii-

Mameluci.

Rumes, Indis Romani.

Diu vrbs.

Mirhocemus hostilis classis Præfectus.

triginta quatuor longas naues tormentis, & telis, & militibus instructissimas adiunxerat. Triremes & longæ naues remis incitatæ, oram maritimam præteruectæ minimè conspiciebantur. Quinque reliquæ naues ex alto in portum secundo vento delatæ, speciem Lusitanæ classis primò nostris præbuerunt. Alfonsus enim Albuquercius, qui tunc res memorabiles in Persico sinu gerebat, expectabatur. Itaque nostri cùm illam classem Albuquercij esse suspicarentur, securi constiterunt. Nemo vel anchoras moliri, vel arma expedire, vel quidquam aliud gerere voluit, ex quo posset intelligi, eos sibi illa ex classe quidquam metuere. Mirhocemus secundo æstuario, in quod fluuius, qui alluit ciuitatem, influit, Lusitanam classem præteruectus, ingentes globos atque tela coniecit, multosque Lusitanos vulnerauit, & vnum virum nobilem, nomine Rodericum Peream, occidit: nostri simili ratione gratiam egregiè retulerunt, & multos ex hostibus aut vulnerârunt, aut occiderunt. Hostes vlterius prouecti, propius vrbem anchoras iecerunt. Melichiazius tamen eo die extra portus ostium substitit. Laurentius minimè differendum ratus, anchoras euellere iussit, vt cōfestim in rostratam nauem hostium, quæ prætoria erat, inuaderet. At Mirhocemus, eò quòd nondum Melichiazius classem suam intra portum adduxerat, noluit eo die prælium committere: & ne cogeretur inuitus dimicare, triremes expediuit, vt celoces, quæ anchoras extrahebant, impedirent. Itaque eo die naues eodem in loco constitêre. Sequenti die Laurentius anchoris solutis in Mirhocemi nauem inuehitur: sed æstu recedente, cùm ventus vim suam remitteret, ad hostilem nauem accedere non potuit. Ex propinquo prælium tormentis & iaculis commissum est. Sed cùm hostium rostrata nauis esset altior, omnia tela, quæ ex ea nostros accidebant, eos conuulnerabant, ipseque Laurentius sagitta confixus fuit. Tunc qui cum illo erant, eum hortantur, & admonent, vt quando ventus minimè flaret, & æstus aduersus esset, & ideo minimè posset in hostium nauem, vt

Prælium nauale.

cupiebat, inuehi, retro nauem suam regredi pateretur. Quod consilium ille iuuenili quadam audacia, & animi magnitudine motus, cùm arbitraretur, se, si id faceret, insigne dedecus subiturum, accipere noluit. Dum hærent reliqui, & quid optimum factu esset, in re tam implicita expedire non possunt, alia rursus sagitta, in faciem ipsius Laurentij immissa grauissimum illi vulnus imposuit. Vt tamen cominus rem gereret, ipse & Petrus Barretus vlterius progrediuntur: non ita tamen, vt possent cum hostili naue coniungi, eamque manibus ferreis iniectis alligare. Tormentis res gerebatur, & vtrinque multi aut occisi sunt, aut concisi vulneribus è prælio excedere cogebãtur. Lusitanę triremes, & naues humiliores, quæ facilius poterant, quanuis æstus aduersus esset, in hostium reliquas naues incitari, strenuè decertabant. Pelagius Sousa triremi sua inuectus est, & primus in triremem hostium insiluit: eum secutus est Ambrosius Pazagna, & Fernandus Petreius Andradius, & reliqui, qui molestè ferebant, se in ea dignitatis contentione superari: & sic factum est, vt illã cum hostium, qui ea vehebantur, exitio caperent. Iacobus Petreius alterius triremis præfectus, aliam similiter hostilem triremem cepit: duæ præterea aliæ hostiũ triremes ab alijs Ducibus Lusitanis, qui nauibus humilioribus pręerant, captæ sunt. Reliquæ triremes sese in fugam dederunt. Quandiu verò prælium committebatur, Saracenus quidam sanctitatis opinione præcellẽs, in cubiculo triremis inclusus, vt numen precibus placaret, summa ope nitebatur. Quem tamen igni.us globus in precatione summo studio perseuerantem dilacerauit. Cùm verò iam æstu rursus accedente Pelagius Sousa, & Iacobus Petreius hostium triremes ad Laurentij Almeidæ nauem remulco traherent, & illum viderent saucium, magnamque militum partem vulneribus impeditam, eum hortantur, ne vellet cum hostium rostrata naue congredi, sed eam, & alias tormentis eminus vsque eò verberaret, dum omnes deprimeret. Id consilium Laurentius aspernatus est. Dicebat enim

Bonum consilium repudiatum

Laurentius bis sagitta vulneratus.

5. Hostium triremes captæ, reliquæ fugatæ.

Inanis superstitio Saraceni cuiusdam.

nim naues hostiles esse magnas, & omnibus rebus instructas. Itaque melius esse eas omnes capi, quod fore confidebat, quàm demergi. Sequēti die Melichiazius, quem substitisse extra fluminis ostium diximus, vento secundo, & æstu minimè repugnante, se ad Mirhocemi nauem cum classe sua contulit Illius aduentu hostibus animus additus est, & nostri sanè perturbati sūt. Eam enim classem nondum conspexerant, & Chaulenses ciues clamores lætitiæ significantes ediderunt, & signis clarissimis ostenderunt, se nihil malle, quàm nostris modis omnibus perniciem & interitum machinari. Nauarchi in naui prætoria coniuncti, quid in eo casu gerendum sit, intempesta nocte deliberant. Omnibus visum est, cùm maxima Lusitanorum militum pars & vulneribus, & summa prælij contentione esset vehementer afflicta, & ipse Laurētius duplici vulnere laboraret, & naues ipsæ multis partibus perforatæ in summo discrimine versarentur, & hostiū classis tanto supplemento refecta terribilē speciē exhiberet, & ciuitas ipsa hostilem in nostros animū declararet, esse temeritatis summæ diutius in eo portu consistere. Tamdiu igitur expectandum, dum recederet æstus, & ventus etiam flaret, vt tunc noctis silentio in altum properarent. Consilium fuit omnium sententia comprobatum Itaq; post mediam noctē vela faciunt. Res tamen non potuit tantō silētio fieri, vt hostes minimè nostrorum consilium sentirent. Naues igitur festinanter expediunt, & Lusitanam classem insequuntur, prætoriaque nauem, quæ agmen cogebat, emissis telis remorātur, eamque vnam multæ circunueniunt. Tormenti præterea vnius ictu perforata, aquæ magnam vim intra sentinam admisit, cuius pondere grauata, clauo dirigi haudquaquam poterat: atque tandem in piscatorum munitionem, quæ sub aqua latebat, incidens, impegit. Quod animaduertens Pelagius, Sousæ, vt eam remulco è vadis educeret, funē nautis illius tradidit: deinde triremem suam remis vehementer incitari fecit. Nauis ita in fundo fixa permanebat, vt nihil omninò mo-

Hostium coniūguntur copiæ.

Lusitanorum de rei summa deliberatio.

Lusitana classis è Chaulensi portu discedit.

Lusitanorum nauis Prætoria in fundū impingit.

moueretur. Melchiazius cùm nauem immobilem cerneret, illa relicta, quam in suam potestatem omninò redactam esse minimè dubitabat, triremem vt nauibus suis circumueniret, accelerauit. At qui erant in triremi, cùm se saucios, & labore nimio fractos & debilitatos viderent, neque posse hostibus repugnare cogitarent, imprudente Sousa, funem, quo triremis erat naui prætoriæ alligata, præcidunt. Quo facto triremis tanta vi æstus abrepta fuit, vt quamuis Sousa magnis vocibus inhibere iussisset, nihil omninò proficeret. Peruenit tandem ad locum, in quo Petrus Barretus, & Odoardus Melius, & Iacobus Petreius, & alij nauarchi, consistebant. Qui omnes cùm maximè cuperent cum Laurentio societatem discriminis inire, æstus vehementia prohibiti, se cum dolore summo continebant. Fuit Laurentius à suis admonitus, vt in paronem, ad eam rem paratum, summa celeritate præditum desiliret, vt posset ad suos confugere. Quo consilio grauiter offensus, acriter illis, qui consilium illud dabant, minatus est. Nec enim sibi decorum fore dixit, id periculum deuitare, in quo commilitones suos desereret. Se non mortem, sed dedecus extimescere. Præterea confidere, tandiu se posse cum illo præsidio, quod sibi fuerat reliquum, nauem tutari, dum æstus reciprocatione possent rursus reliquæ naues ad opem ferendam accedere. Erant tunc in naui septuaginta homines vulnerati, & triginta tantum sani. Ex omnibus tres instruxit acies, vnam attribuit Emmanueli Pazagnæ, qua fores defenderet, alteram Francisco Nabaesio, cui præcepit, vt proræ castellum tueretur: ipse tertiam sibi reseruauit, vt præsidio, quo posset, puppim firmaret. Hostes cùm cernerent, quàm acri animo nostri se ad resistendum pararent, cum hominibus fortibus & animosis, & in vltimum discrimen adductis, in quo etiam ignauissimus quisque desperatione ductus, hostes sæpenumero signis insolitæ virtutis exterret, congredi noluerunt. Eminus tantùm rem gerebant: crebris tormentorum

Laurentij magnanimitas.

torum ictibus omnia personabant: fumi caligo densissima aspectum omnibus adimebat. Nostri tormentis similiter in hostes globos frequentes iaciebāt. Laurentius hortator & spectator aderat, & omnibus rebus occurrebat, optimique Imperatoris officio fungebatur. Tandem cùm femur illius pilæ ictu dilaceratum fuisset, se in cathedra ad nauis malum collocari præcepit, & inde suis animo maximo imperabat, eosque vt virtutem factis egregijs ostenderent, hortabatur. Hæc maximis vocibus admonentem alia pila in pectus illius emissa interemit. Nauis erat iam maxima ex parte armamentis nudata, atque multis in locis dissoluta, & aquis oppleta. Hostes igitur vndique confluunt, vt in eam insiliant. Ter tamen fuêre ab ijs, qui erant in naui, acerrima contentione repulsi. Tandem cum nostros vires deficerent, hostes fidenter ingressi, cædem magnam ediderunt. Nostri, vt in vltimo illo casu non inulti cadetent, fortissimè dimicabant. Id cùm Melichiazius animaduerteret, indignum facinus esse putauit, homines adeò fortes interire. Viginti tantùm: nam reliqui omnes occiderant, humanitate illius conseruati sunt. Mortui sunt in naui prætoria octoginta viri: in alijs autem ad septuaginta, inter quos multi fuere & nobilitate, & factis insignes. Duces reliqui, qui æstu prohibiti fuerant, ne opem afferre Laurentio possent, cùm animaduerterent nauem esse captam atque depressam, vlterius contendere sine fructu noluerunt. Itaque passis velis in altum prouecti, Cananorem petierunt, & inde Petrum Gnaiam Cochimum mittunt, qui Almeidæ acerbum filij casum nunciaret. Attulit is nuncius Lusitanis omnibus insignem mœstitiam, cū multis lachrimis atq; luctu coniunctā. Erat enim Laurentius Almeida non solum egregiè fortis, sed humanitate singulari præditus, qua quidem omnes ad sui amorē vehementer alliciebat: morum verò integritate patrem imitari nitebatur. Itaq; omnibus qui cum illo vixerant, mirū sui desiderium reliquit. Rex Cochimēsis eo casu perculsus, ad Almeidam continuò venit, vt illum

Laurentij Almeidæ mors.

Lusitanorum fortitudo & cædes cruenta.

Cæsorum numerus.

Lusitanorū de Laurentio luctus.

illum à mœstitia, quoad posset, & doloris societate, & verbis amantissimis auocaret. Almeida tamen cū multis signis antea varijs in locis, quanto animi robore septus esset, ostendisset; tum eo die eam virtutem maximè declarauit. Cùm enim vnicum filiū, virtute & moribus excellentem amisisset, ita dolorem vultu compressit, vt illum nullius solatio indigere cuncti perspicerent. Quin ipse reliquos, ne lugerent, admonebat. Se nanq; non diuturnā vitā filio, sed virtutem insignem à Deo precatum fuisse. Humanæ nāq; vitæ spatium esse breuissimum, virtutis autem præmium sempiternum. Omnia, quæ accidissent, ad consilium diuinum referebat, Deoq; gratias agebat, quòd iuuenem illū honestissima morte ornare voluisset. Confidere porrò, vt illum etiam opibus illis, quæ nunquam essent interituræ, muneraret. Ad hæc autem adiungebat, qui filium meum carum habebat, non lacrymis, sed virtute amorem ostendat: illius enim cædem vlcisci statuo. Qui mihi alacrius in hoc opere perficiendo opem tulerit, eum existimabo maiore charitate filio meo deuinctum fuisse. Hæc & alia eiusmodi dicendo, quo maiorem sui admirationem commouebat, plures lacrymas circunstãtibus excitabat. Quò enim altior & constãtior illius animus apparebat; eò minus dignus ea calamitate videbatur. Dum hæc in India fiunt, Rex Emmanuel rerum Africanarum curam minimè deponebat. Azamora est Mauritaniæ ciuitas, in ea parte sita; quæ Oceano Atlantico continetur, quemadmodum de Safinio dictum est: à qua ciuitate abest passuum 80. millia Septentriones versus. Ingens autem fluuius, quem Asamã esse quidam opinantur, eam præterfluit. Hãc vrbem Emmanuel expugnare cupiebat. Vt autem hoc fore facillimum in animum induceret, effecit Mauri cuiusdam Principis aduentus. Erat autem illi nomen Zeiamus, & regnum in ciuitate, quã Mequineziã appellãt, in mediterranea regione sitã, non procul Fessa distãtem, possederat, & multis finitimis vrbibus atq; pagis imperabat. Erat autem is frater patruelis Mahumetis, qui Fessense

Almeidæ fortitudo insignis.

RES AFRICANAE.

Azamora ciuitas.

Asama fluu.

Bellum Azamorense.

Mequinezia ciuitas.

regnũ imperio tenuerat, sororemq; illius vxorem duxerat. Nazzarius Regis Mahumetis frater, Fessæ Rex ea fide, quam gens illa colit, fœdus & sanguinis communione, & connubij affinitate firmatum conseruauit. Illum nanque regno expulit. Is dignitate & opibus spoliatus, Azamoram contendit. Existimauit enim fore, eò quod esset ciuibus illius ciuitatis carus, vt ei ciuitatis imperium traderetur. Id ciues tunc facere noluerunt. Ea igitur spe depulsus Zeiamus, ad Regem Emmanuelem se contulit, eique fidem dedit, se perpetuò in illius potestate futurum, atque perfecturum, vt non Azamoram solùm, sed quamplurimas alias ciuitates expugnaret: mediocri classe maximum bellum profligari posse. Se namque multos in ea ciuitate cognationibus, & affinitatibus, & clientelis implicatos habere, quos omnes confidebat futurum, vt ciuitatem libentissimè proderent. Esse namque tyrannide, qua premebantur, offensos: & fama clementiæ, qua Emmanuel sibi quamplurimas nationes alliciebat, inuitari, vt se in illius fidem & patrocinium conferrent. Id Emmanuel, quod author rex esset, & indignè iniuria vexatus, & iusto odio commotus, & quia ipsi authori mentiri minimè expedire videretur, & quod caput est, quod natura facillimè ea, quæ valdè fieri cupimus, facta credimus, Mauro fidem adhibuit. Itaque classem non valdè magnam festinanter instruendam curauit, eique Ioannem Menesium præfecit. Qui soluit Olysippone XXVI. die mensis Iulij, anno M.D.Viij. exercitus erat quadringentorum equitum, peditum verò supra duo millia. Ad ostium fluminis tandem naues appulit. Nocte æstu secundo per fluuium inuectus, ad mœnia Azamoræ classem constituit, & vrbẽ oppugnare cœpit. Ciues acri animo resistebant, & faces, & tela, & pilas ingẽtes iaciebant, & rates pice oblitas & incensas in Lusitanam classem machinis detorquebant, vt eam inflammarent. Multi prętereà ex vrbe egressi circumcursabãt, & nostros, ne copias in terram exponerent, enixè contendebant. Menesius Zeiami opem expectabat, qui iam

Nazzarius Fessæ Rex.

Zeiamus Azamorensis Rex Emmanuelis opem implorat.

Io. Menesij ad bellũ Azamorense profectio.

Azamoræ oppugnatio.

iam è Lusitania Azamorã redierat. At is, vt est hominũ ingeniũ varium & cõmutabile, fidemq; minimè colẽs, principio quidem se venditare, & spem auxilij polliceri, varijsq; modis Menesium ludificari. Deinde apertè nostris exitium machinari. Iam enim illi cum ciuibus benè conueniebat, & sedecim millia hominum sub signis habebat, cum quibus in campo secundùm fluminis ripas concursabat, & quemadmodum perniciem nostris quàm maximam posset inferre, rationẽ inibat. Intra ciuitatem erant octo millia hominum in præsidijs, vt à mœnibus Lusitanorum impetũ propulsarent. Nihilominus tamen Menesius cum copijs omnibus egressus, castra fecit. Mauri, cùm essent loci valdè insidijs opportuni, tribus in locis syluestribus inter littus atque mœnia insidias collocârũt. Deinde cum reliquis copijs è mœnibus egressi nostris obuiã progressi sunt. Menesius certamen minimè detrectauit. Triplicem autem aciem instruxit: primam, quæ centum equites continebat, Tentugalensi Dynastæ attribuit: secundæ, in qua erant equites centum & quinquaginta, Ioannem Mascharegnam præfecit. Tertiam sibi reseruauit, in qua erant equites ducenti & quinquaginta, & peditũ etiam phalanx, quam equites vtrinq; dispositi firmabant. Hoc ordine in hostes inuasit: qui valida impressione pulsi, se multò celerius, quàm fuerat statutum, in oppidum receperunt. Consilium enim fuerat, vt paulatim cederent, vsque eò, dum Menesius in insidias incideret, & ita copijs vndique circundatus, cum omni exercitu concideretur. Oppidani, ne nostri hostium tergis inhærentes, in oppidum penetrarent, fores occluserũt. Cum igitur Mauri [illegible] lusos animaduerterent, ea desperatione confirma[illegible], restitêre. Præliumque fuit magna vtrinq; cõtentione redintegratum. At qui erant in insidijs, repentè prosiliũt, & magno impetu in nostros inuehuntur. Tentugalensis Dynasta, & Ioannes Mascharegnas, Menesij iussu in subsidijs post terga relicti, eorum impetũ, [illegible] in insidijs fuerant, acri animo sustinebant. Zeiamus cum manu valida, vt suis opem afferret;

Zeiami perfidia.

Maurorum in Lusitanos insidiæ.

Lusitanorum acies.

Prælium ter restre.

ret, accelerauit. Equites è pagis etiam, vt Lusitanos circumuenirent, atque internecione delerent, influebāt. Menesius hæc omnia circunspiciens retrocessit, tanto ordine atque disciplina, vt neque trepidatio vlla, neq; tumultus existeret. Qui erant in subsidijs, postquam receptui signum datum est, eos, qui ex insidijs impetum dederant, perruperunt: & Menesius, qui extremum tūc agmen ducebat, illos, qui ex oppido nimis acriter instabant, singulari virtute repellebat. Sic autem se primùm in castra, deindè in classem recepit. Sedecim equites in hoc prælio ceciderunt, in quorum numero fuêre quidam viri & nobilitate & factis illustres. Ex hostibus, vt postea compertum fuit, ceciderunt mille & trecenti & sexaginta quinq;. Ioannes Rodericus Sala Menesius equo interfecto cecidit, & ab hostibus circūuentus, parum abfuit, quin occideretur. Duo tamen viri fortissimi, quorum vnus fuit Ioannes Homo, qui iam ex India reuersus in Portugaliam fuerat, alter Iacobus Fernandus Faria, cum è media cęde, hostibus partim cæsis, partim dispulsis, eripuerūt. Is equum Ducis, qui illius equum transfixerat, tunc Fariæ manu peremptus, nactus periculum euasit. At Menesius cùm animo Zeiami perfidiam & fraudes reputaret, & munitiones atque præsidia ciuitatis animaduerteret, intelligeretq; fieri non posse: vt eum ea classe oppidum tantis præsidijs munitum expugnaret, minimè terendum in obsidione tempus existimauit. Anchoris igitur solutis vela fieri iubet. Verùm cū æstus essent propter lunæ decrescentis rationem languidiores, ita, vt flumen naues alueo sustinere non posset, & nautæ etiam trepidè oras soluerent, & anchoras vellere[illegible] actum est, vt aliquot nauigia vadis allisa mergerentur, & hostes vnam nauem longam in sicco destitutam circunsisterent, & triginta remiges occiderent: qui tamen antequam caderent, duodeuiginti ex hostibus interemerunt; nauis autem fuit ab hostibus incensa. Menesius verò educta in altum classe, in fretum Gaditanu[illegible]rsum tenuit. Quod non humano consilio, sed diuino motu & in-

Lusitani cedunt, ordinibus seruatis.

Cæsorum numerus.

Ioannis Roderici periculum.

Soluta Azamore obsidio.

stinctu

ſtinctu factum fuiſſe, poſtea à multis ſapientiſſimè iudicatum fuit. Quin etiam Zeiami fraus, & Regis Emmanuelis in illa claſſe comparanda celeritas, & Azamoræ alieno tempore, & paruis copijs oppugnandæ parum ſapiens cogitatio, non abſq; cæleſtis numinis prouidentia, quæ Emmanuelis rebus fauebat, ſuſcepta fuiſſe videbatur. Si enim illa omnia ſic nō euenissent, maxima à noſtris clades accepta cum maximo dedecore fuiſſet, ante quàm quiſquam auxilium rebus in vltimum diſcrimen adductis afferre poſſet. Meneſius ex Azamoræ finibus egreſſus, in freto Gaditano naues aliquot hoſtiles cepit, & Ioannem Rodericum Salā Meneſium regis Emmanuelis iuſſu, in oppido, quod Alcaſſarem appellant, quod Luſitano etiam præſidio tenebatur, Ducem & Præfectum conſtituit. Dum autem hæc gerebat, rumore diſſipatum fuit, Feſſenſem Regem, vt Arzilam obſideret, cum maximis copijs aduentare. Fuerat autem exercitus illius tanta diſſimulatione coactus, vt nemo id futurum conijcere poſſet, antè, quàm acies explicatas, & maximis munitionibus & bellicis inſtrumentis armatas aſpiceret. Habebat autē ſub ſignis equitum 20. millia, peditū verò millia centū atque viginti. Arzilæ præerat Vaſcus Coutignus Dynaſta Borbenſis. Cùm vero Feſſenſis rex mœnibus appropinquaret, Coutignus aliquot Mauros ex inſidijs capiendos curauit, vt ex illis intelligeret, an ipſe Rex adeſſet. Quo facto comperit & Regis ipſius animum, & exercitus magnitudinem, & reliqua omnia, de quibus ſe fieri certiorem conueniebat. Itaque literas confeſtim ad Odoardum Meneſium, qui Tingitanæ ciuitatis præfectus erat, & ād Ioānem Meneſium, qui oras illas cum claſſe peragrabat, dedit, quibus ſignificauit, quantum periculum immineret. xix. die menſis Octob. Anno à Chriſto nato M. D. VIII. Rex Feſſenſis exercitum ad vrbem admouit. Sequenti die tormentis muros quatere, propugnatores denſis ſagittis obruere, teſtudines, & ſcalas admouere, muros excindere parat. Erant tunc in oppidi præſidio 400. tantùm

Bellum Arzilenſe.

Feſſenſis exercitus.

Arzilæ obſidio.

Oppugnatio.

Luſitanorū præſidium.

viri, qui hostium impetum fortissimè, vt poterant, repellebant. Fuit oppugnatio ea die ad noctem continuata. Sequenti die nostri oppidum circunsessum, stationes munitas, aggeres excitatos, tormenta disposita, acies instructas aspiciunt. Ad hæc, ne nauibus in vrbem aditus esse posset, hostis stationes crebras in littore muniuit, & vineas excitauit, & dolia, quæ tormentis opponeret, tellure & arena compleuit, tormentaque ordine collocauit, quibus nostros, si auxilium afferre vellent, propelleret. Multi præterea scorpionibus, & balistis, & fistulis ferreis, vt stantes in muro configerent, collimabant, & cùm primùm aliquod caput aut quoduis aliud membrum eminebat, in id tela coniiciebant, ita vt nemo auderet in muro consistere. Ad hæc, testudinibus admotis muros suffodere incipiunt, tanta celeritate, vt cū fessis integri succederent, & opus non esset momento temporis intermissum, eadem die magna pars ipsius muri corrueret. Per eam partem hostes irruerunt. At Coutignus cum equitibus quinquaginta in eos inuectus, eorum impetum sustinebat. Sed cùm sagitta brachium illius transfixum fuisset, in arcem se contulit, Georgiúmque Barretum, generum suum interim reliquit, qui hostes, quandiu ipse curaretur, insita virtute reprimeret. Sed cùm ij, qui cum hostibus præliabantur, eorum multitudine obruerentur, & Ducem abscessisse cognoscerent, in arcem confugiunt. Erat valdè miserabilis mulierum plangor & eiulatus, & militum trepidatio, & eorum omnium perturbatio, cùm nemini in tanta & tam repentina calamitate consilium & ratio aut consistendi, aut fugiendi, aut fortiter & animosè moriendi consisteret. Hostes omnes, in quos impetum ferebant, crudelissimè necabant, & pueros infantes ad saxa atq; rupes allidebant, multáque facinora summæ cuiusdam immanitatis in senes, & pueros, & virgines sine vllo vel ætatis, vel sexus discrimine faciebant. Cùm omnes vndique in arcem concurrerent, & alij alios in introitu præpedirent, clamores in cælum editi, & quæ-

Arzila capitur.

Lusitanorū fuga.

Hostium in deuictos immanitas.

timoniæ eorum, qui ingredi nequibant, & mulierum vociferationes, quæ paruos filios complexæ, non sibi, sed liberis misericordiam cum multis lachrymis implorabant, eos, qui arce tenebantur, exanimabant. Cupiebant enim miseris opitulari, sed nullo modo poterant. Tādem cùm hostes magna vi fugientes insequerentur, & arcem ingredi contenderent, maximo cum labore fores occlusæ sunt, & multi in hostium potestate relicti: à quibus crudelem in modum interfecti fuerunt. Tūc hostes ad prædā conuersi, vrbem diripiunt. Huius cladis nūcius fuit Menesio cōfestim allatus, qui iam Arzilam properabat, & naues alias & duces asciuerat. Vbi verò ad portum peruenit, ingredi statim voluit: sed fuit salo & tempestate prohibitus. Etenim portus ille, maximè cùm ventus increbrescit valdè propter breuia periculosus & infestus. Hærebat præterea, cùm nesciret, an arx esset iam ab hostibus capta. Si enim in hostium potestate fuisset, intelligebat, inconsideratissimę temeritatis esse, in terram ingredi, vt parua illa manu constipatus, cum maxima hostium multitudine sine vllo fructu dimicaret. Tribus ita diebus in anchoris constitit, cùm in tali casu, quid optimum factu esset, explicare non posset. Duos deindè homines è suis familiaribus, quibus plurimum confidebat, in scapha egregiè instructa, quæ remis plurimùm valebat, per fluctus illos immisit, qui ad arcem: ea namque mari imminebat, accederent. Illi non modò per fluctus atque salum maximo cum vitæ discrimine, verùm per medias flammas, & densas pilas, in eos vndiq; ex propinquis stationibus emissas, inuehuntur, & arci inuictissimis hostibus appropinquāt. Id vbi, qui erāt in arce, conspexerunt è fenestra vexilla regia cum regijs insignibus ostenderunt, & voce maxima Portugaliæ nomine sæpè repetito conclamarunt. Mulieres paruos filios, quos vlnis gestabant, in eorum aspectu proponebāt, vt eos, qui foris erant, ad misericordiam in extremo rerū discrimine tribuendam vehementius incitarent. Coutignus præterea cū literis cera circūlitis ho-

Ioa. Menesij subsidiū Arzilæ serò missum.

Rara duorū Menesij familiarium virtus.

mines notandi peritissimos ad Menesium misit, ex quibus posset intelligere, quanto in periculo versaretur. Illum praeterea admonebat, quo ordine rectius posset in arcem praesidia & commeatum, cuius penuria valdè laborabant, inferre. Menesius in humiliores naues, quæ in vadoso portu tutius consistere possent, milites imponit, & per præconem omnibus, qui erant criminibus alligati, propter quæ secundùm leges erant vel morte, vel exilio multandi, veniam & impunitatem, si postridie in littus egressi rem strenuè gererent, pollicetur. Primo deinde, qui in terra vestigiū posuisset, quingentos numos aureos in virtutis & audaciæ præmium proponit. His ita cōstitutis, postridie æstum sequutus, naues remis agi & incitari præcepit. Coutignus, qui ex arce hæc conspiciebat, vt erat inter eum & Menesium constitutum, equites triginta equis insidentes, & reliquos præterea equites, quorum virtuti multū fidebat, pedibus ex arce per posticum egredi iussit, vt nostris in egressu opem afferrent. Id erat signum, quo Menesius admonitus, copias erat in terram expositurus. Itaque primùm tormentis omnibus ignem admouere, & pilas in hostes emittere præcepit: quo facto hostes ingenti fremitu & strepitu, & multorum exitio vehementer exterriti, littus deserunt. At ex nostris quantum quisque potest enititur, vt primus in terram desiliat. Aliū enim auri præmium, alium impunitas proposita, multò plures expectatum decus ad periculum adeundum inuitabat. Primus tamen qui in terram egressus est, Tristanus Menesius fuit, qui scapha Ioannis Roderici Salæ Menesij vehebatur: quam Ioannes Rodericus, & Henricus Menesius secuti sunt. Post illos Ioannes Homo scapha similiter inuectus, in terram descendit. Ex primarijs autem Ducibus, qui primus terram attigit, fuit Ioan. Mascharegnas, equitū leuis armaturæ Magister. Hic cū iam littus esset à Christianis occupatū, hostes accurrunt, & in prælium ruunt, quod magna vtrinq; cōtentione cōmissum fuit. Multi ceciderunt, plures tamē vulnerati sunt, donec tādem cessere Nostri stationem,

Prælium terrestre.

quæ proxima erat, oppugnarunt. Qui ex arce fuerant egressi, strenuã operã in eo prælio nauârunt. Sex tormenta, quæ erãt in statione collocata, in arcem importata sunt, & ducenti milites cum tormentario puluere, & telorum & armorum vi, & commeatu, bellicisque munitionibus immissi. Hos Ioãnes Mascharegnas agebat. Hoc subsidio animi eorum, qui obsidione premebãtur, mirificè confirmati sunt ad obsidionem tolerandã. Erãt enim, cùm casus ille præter expectationem accidisset, ab omnibus rebus imparati, quæ sunt ad obsidionem ferendã necessariæ. Et homines erãt fame, siti, labore, peruigilio confecti, multique vulneribus impediti, vsque adeo, vt vix esset quisquam, qui telũ vibrare posset. Dynasta Tentugalensis in ipso litore fuit ictu glãdis plũbeæ grauiter admodũ sauciatus, ita, vt cogeretur Tingim, vnde cõscenderat, reuerti. In prælio cecidit Emmanuel Coutignus, & Ioãnes Pimenta, & alij præterea viri fortes, quorum eo die virtus spectata valde fuerat. Menesius Regem Emmanuelem per litteras admonuerat, vt subsidia summa celeritate compararet. In Bæticam præterea nuncios miserat, per quos auxilium postulârat. Petrus autem Nauarrus, qui tunc magnã in rebus bellicis nomen obtinebat, classem Regis Fernãdi, cuius ipse præfectus erat, ad Calpem in Gucbaltarifensi portu collocârat. Ab eo etiã Menesius opem obnixè contenderat. Omnes certatim ad auxilium afferendum se comparabãt. Arx interim summis viribus oppugnabatur, neq; dabatur aliquod obsessis laxamentum. Qui primus è Bætica tulit auxilium, fuit nobilis quidã vir, cuius nomen scriptum minimè reperio, qui tunc in Xarifio fus nomine Regis administrabat. Is nauem militibus & armis, & commeatu omnibusque rebus ad bellum necessarijs, incredibili celeritate comparatã adduxit. Et cùm hostes excitatis aggeribus ita muniti essent, vt ex tormentis, quæ erant in arce constituta, nullum detrimentum acciperent, is oram maritimam prætervectus, in eo loco consistebar, vnde castra hostium imi-

Subsidium Arci immissum.

Tentugalensis vulneratus.

Menesij ad diuersos literæ.

Subsidium è Bætica missum.

Stratagema.

minuta conſpiceret. Inde tormentis quàm plurimos necabat, magnumq; tumultũ in regijs caſtris faciebat, & cùm illi tormenta in eum conuertebant, tanta ſe inde celeritate proripiebat, vt omnes hoſtium conatus, qui nauem illius deprimere cupiebãt, inanes redderet. In illos rurſùs ſecuros incitabatur, tãtumq; damnum his artibus hoſtibus inuexit, vt cogeretur Rex caſtra mutare; Petrus autẽ Nauarrus, vt erat vir in rebus gerendis acer, auxilium afferre minimè diſtulit. Ducebat autem ſub ſignis ter mille & quingentos milites. De belli aũt gerendi ratione cũ Meneſio deliberat. Vtriq; viſum eſt, Regis Feſſenſis caſtra quàm primùm adoriri: quod in ſequentem diem diſtulêre. Rex vbi conſpexit auxiliũ obſeſſis aduenisse, non de obſidione diutius cogitandum exiſtimauit. Itaq; oppidum incendere iuſſit. Erat in illius caſtris vir quidam valdè nobilis, quẽ Meneſius pugnando ceperat, & captiuũ humanitate ſingulari tractauerat: qui poſtquã redẽptus fuit, multa de Meneſij virtute & benignitate cõmemorare ſolebat. Is à Meneſio per nunciũ poſtulauit, vt ſibi faceret illũ ſalutandi poteſtatem. Ea impetrata, ad Meneſiũ 20. equitibus ſtipatus rectà contendit. Ibi cùm multus ſermo vltro citroq; habitus amãter eſſet, tandẽ Maurus inquit: Magnum profectò cumulũ tuis ſummis laudibus addidiſti, cùm tali tẽpore huic vrbi contra regem potentiſſimum auxilium attuliſti. Maximo præterea beneficio Arzilam tibi deuinxiſti: niſi enim tu adfuiſſes, arx profectò à noſtris iam præſidijs teneretur. Sed tam præclarum facinus nullo modo, niſi à præclara illa virtute, quæ in te ſemper eluxit, confici potuiſſet. Ad hæc Meneſius. Quod aliquid lucis huic vrbi in rebus aduerſis attulerim, pertenuis mea laus rẽ benè cõſiderantib9 eſſe videbitur. Hoc non tam mihi, quã regi præſtantiſſimo, è cuius diſciplina homines multò me meliores prodire ſolent, adſcribendũ arbitror. Veſter rex eſt, qui gloriari merito debet, quod vrbem Regis Emmanuelis non ſolũ aggreſſus ſit (quod ipſum erat in laude non mediocri ponendũ) ſed eam armis occupârit.

Subſidium Petri Nauarri.

Oppidum incenſum.

Meneſij cum quodam Mauro colloquium.

Itaq; quòd muros disturbârit, quòd vrbẽ ceperit, quod arcem oppugnet, id laude sempiterna dignum censeo: quòd verò faces in ædes priuatas iniecerit, & ædificia intra muros inflammare instituerit, id neq; regium, neque decorum existimo. Bellum adhuc integrum est. Si victoriam sibi proponit, cur tam malè rebus suis consulit, vt vrbem, qua se breui potiturum confidit, flammis absumat? Si victoriã desperat, cur doloris sui pœnas à tectis expetit? Nam ideò tantum exercitum comparauit, vt bellum parietibus atque tignis inferret? Nõ, inquit Maurus, regis nostri humilis atq; demissus animus est, sed excelsus atq; planè regius. Nec vt domos euerteret, sed vt bellum contra Regem virtutis gloria præcellentem gereret, exercitum coegit. Si non fuerit assequutus, quod optabat, nemo poterit illum meritò vituperare. Principis enim officium, qui ad Regiã laudem aspirat, est, magna & ardua moliri. Victoria verò non in hominum virtute, sed in Dei consilio & moderatione consistit. Quod verò ad ignem attinet, confirmare tibi planè possum, cum imprudente Rege conjectum fuisse. Itaq; cũ primùm illũ conuenero, & ei rem aperuero, dabit operam, vt ignis confestim extinguatur. Maurus continuò discessit: & iussu Regis incendiũ fuit maxima hostium industria restinctum. Multi suspicati sunt, in eo Mauri comitatu ipsum Regem fuisse. Menesium namq; videre maximo opere cupiebat. Nomen namq; illius apud Saracenos ipsos erat cũ admiratione celebratum. Rex tamen cùm cerneret arcẽ iam firmo satis præsidio munitã expugnari difficillimè posse, & auxilia vndique illius tuendæ gratia conuenire, & classem è Lusitania intra paucos dies adfuturam, & arcem, propter Hispaniæ vicinitatem, eius conditionis esse, vt si primo impetu minimè caperetur, esset valdè periculosum multis diebus in illius obsidione commorari: noluit diutius in eo certamine tẽpus absq; vllo fructu cõsumere. Nocte igitur illa obsidionem soluit, & Alcassarẽ Quibirium versus iter instituit. Sequenti die Menesius signis explicatis cum omni-

Arcis Arzilensis obsidio soluta, & quare.

RES EVROPEAE.

Emmanuelis in rebus gerēdis summa celeritas.

mnibus copijs vrbem ingressus est: cui Coutignus & illius vxor, & omnes ciues, qui erant in arce, illi obuiam cum ingenti lętitia prodière, atq; tanquam parenti, qui omnibus vitam dederat, gratias egêre. Emmanuel interim cùm primum nuncium de aduentu Regis Fessensis accepit, erat Eboræ. Quo audito, nullam moram interponendam existimauit, quin ipse per se oppido subueniret. Itaq; literas eadem die ad omnes Portugaliæ vrbes, & ad viros Principes, & vniuersam deniq; nobilitatem dedit, & omnes literis euocauit, & quæ potuit subsidia, continuò in Algarbiense regnum misit, vt inde quamprimùm possent, in Africam transmitterent. Post quatuor autem dies, ex literis alijs Menesij intellexit, ciuitatem esse captam, & arcem obsessam, & in summas angustias adductam. Hoc cùm accepisset, equum sibi pernicitate mira præditum insterni præcepit, tantaq; celeritate iter in Algarbium suscepit, vt septem tātū aut octo ad summū comitibus circūseptus, in viā ingrederetur. Dies verò atq; noctes iter ita continuabat, vt vix vllum tempus reficiendi corporis gratia sibi sumendum existimaret. Cernebat enim, momento temporis maximas in alterutram partem inclinationes fieri, & ideo periculosum nimis esse in rebus bellicis, occasionem vllam rei bene gerendæ prætermittere. Elapsam namque temporis opportunitatem reuocari non posse. Timidi & ignaui hominis esse, præteritam facultatem frustra lamentari: fortis autem & industrij, nihil, quò res in tempore fieri commodè posset, elabi permittere. Præterea summum esse Regis flagitium, in rebus afflictis suos ope sua præsenti destituere, eos præsertim, qui Regis ipsius gratia erant in extremum discrimen salutis inducti. His cogitationibus stimulatus, tantam in via celeritatem suscepit, vt in montibus, qui Algarbium à reliqua Lusitania distinguunt, equus, in quo insidebat, ex nimio labore concideret, & repente moreretur. Ibi verò fuit illi nuncius allatus de auxilijs, quæ Arzilam conuenerant, & de prędidijs atque munitionibus, quæ in arcem hostibus frustra

pugnantibus inductæ fuerant. Ipse tamen nihil de alacritate suscepta remisit. Verebatur enim, ne cuniculis crebris, qui in arcem, vt audierat, agebantur, arx ipsa corrueret, nisi fuisset maturè subuêtum. Peruenit tādem Balsam, si ea est ciuitas, quæ hodie ab incolis Tauira nominatur. Hoc autem Regis studium rei gerendæ flagrantissimum, & hæc incredibilis alacritas & diligentia tanto studio Portugalenses inflammauit, vt vndique certatim equites & pedites concurrerent. Sic factum est, postquam Balsam peruenit, vt intra dies quinque, supra viginti millia militum in eam ciuitatē confluerent. Importata præterea sunt Olysippone tormenta, & commeatus, & munitiones, & naues quamplurimæ, vt ille iusserat, adductæ, quæ vt celerrimè rebus omnibus instruerentur, summa vigilantia contendebat. Cùm autem conscendere vellet, literæ sunt allatæ, quibus continebatur, obsidionem esse solutam, & regem desperatione fractum, exercitum dimisisse. Ipse nihilominus transmittere statuebat. Sed consilio eorum, qui nomine prudentiæ insignes esse videbantur, fuit ab ea sententia deductus. Si obsidionem, inquiunt, soluere vis, ea iam soluta est: si Africam subijcere paras, nondum hic eas copias habes, quibus id aggredi possis. Non decet tantum Regem id suscipere, quod vel minimè necessarium est, vel exequi cum dignitate non possit. Transmissio in Africam tunc laudabilis erit & prædicanda, cùm id, cuius causa transieris, efficere cum gloria magna poteris. Aliter enim non decus, sed ignominiam tibi comparabis. Nunc verò hoc tuorum decus, quo Rex Africæ potentissimus illis cessit, est ad tuum nomen atq; decus meritò referēdum. Quāta namque opinio excitanda iure de tua virtute sit, ex eo conijci pōtest, quòd per tuos rex Fessensis pulsus cū ignominia est, & obsessi magna cum tua gloria liberati. Hoc igitur nomen tibi opera tuorum partum deformabis, si aliquid, in quo hominum opinioni non respondeas, gesseris. Hoc autem à te non expectari debet, si in Africam signa intuleris, vt cum Mauris signis col-

Balsa, ni fortè Tauira.

Nouus Africani belli apparatus.

Belli Africani ad Emmanuelem oratio dissuasoria.

collatis vno aut altero prælio cõfligas, sed vt vniuersam Mauritaniã sub ditionẽ & imperiũ subiungas. Si igitur hominũ expectationi minimè satisfeceris, gloriã tuam nonnulla labe dedecoris inquinabis. At nũc eas copias non habes, quibus tantũ facinus aggrediare; postquam redieris, & opes omnes, quæ ad eã rem gerendã necessariè fuerint, parau eris, tũ demum licebit tibi in Africam cum dignitate transire. Aliter enim cõsilium temerarium existimabitur, & offensio; si aliquid secus, quàm oportet, acciderit, haud mediocrẽ nomini tuo maculam dedecoris inuret. Eiusmodi cõsilijs hominũ non valdè laudis militaris studio flagrantium, ab ea mente destitit, in qua si tunc perstitisset, maximũ sibi decus comparâsset. Erat enim tunc magnifica facultas oblata. Nam in Mauris neque fidei religio, nec in Reges vlla pietas, nec pudor vllus vigebat, qui eos valdè à dedecore & flagitio deterreret. Armis aũt pars eorũ maxima carebat. Erant præterea reguli permulti acerbo inter se odio dissidentes. Qui plus armis poterant, humiliores iniurijs quãplurimis opprimebãt: iniuria vexati, insidias in potentiores comparabãt. Ad hæc accedebat, quòd gens nouitatis appetens, quamprimùm occasionẽ sibi dari inconstantiæ suæ atque perfidiæ demonstrandæ conspiceret, nõ erat dubium, quin eã confestim arriperet, minimoque pretio corrupta, facillimè Principes & patriam proderet. Regio verò ad alendũ exercitũ, omnem cõmeatum abundè suppeditaret. Est enim valdè fertilis, & homines pecuniæ cupidi, libẽter vndique cum annona & vario ciborum genere conuenirent, quamuis regionẽ vastari & exuri cernerent. Si verò clementer & moderatè nostros vti victoria conspexissent, dubiũ certè non erat, quin illa benignitatis species eos facillimè ad studium Emmanuelis alliceret. Itaque omnia, quod ad hostes attinet, erant in eo statu, quem Emmanuel optare debuisset. Contrà verò in Portugalensibus summa fides, insignis in regem caritas, acerrimum bellandi studium, & incredibilis bellicis in rebus audacia. Adde, quod tunc temporis erant tanto animorum ardore atque

Dissuasorum belli Africani reprehensio, & regis instituti commendatio.

que impetu cõcitari, vt omnes fermè viri nobiles suis sumptibus vellent pro parte sua operam & industriam in tam præclara contentione consumere. Quod si Regis omnibus carissimi festinatio, qua tanto studio & alacritate in extremam Lusitaniæ partem se contulit, vt suis opem afferret, tanto studio Portugaliam vniuersam concitauit, vt intra paucos dies tot hominum millia ad eum se tanta alacritate conferrent: quid futurũ fuisset, si is tunc in Africam cum eo exercitu traiecisset? Deindè facilis & expedita ex Hispania Bætica in Africam transmissio, dubium non est, quin maximam ex ea regione multitudinem ad auxilium ferendum concitaret. Cùm verò in bello administrando omnia rerum opportunitas & occasio gubernet, nullaque præstantior occasio dari possit ea, quæ militum ardore & hostium metu continetur, iudicari meritò potest, omnia tunc Emmanueli feliciter euentura fuisse, si tanto suorum ardore contra hostes infelici euentu perterritos vti voluisset. Postremò, quod caput est, optimi Regis pietas atq; religio, quæ illum stimulabat, vt longinqua etiam bella religionis gratia susciperet, effecisset, vt omnia illi ex animi sententia succederẽt. Quamuis tamen hæc ita sint, regis animum, qui ad tantam gloriam aspirabat, laudandum: consilium eorum, qui eum à tanto studio dignitatis abstraxerunt, reprehendendum arbitror. Sed vt ad intermissã orationem redeamus, quamuis Rex à sententia sua, qua transmittere statuebat, suorum consilio deductus fuisset, reliqua, quæ gerenda videbantur, summo studio perfecit. Arzilam namque militum præsidia, & maximum commeatum misit, & fabros præterea quam plurimos, qui ædes dirutas, & mœnia collapsa reficerent, & arcem multo fortius munirent. Habebatur enim tunc oppidum illud, propter cãpestris regionis opportunitatem & fertilitatẽ, & propter illius situm, firmissimum oræ illius maritimæ, quæ Lusitanorũ præsidijs tenebatur, propugnaculum. Petro autem Nauarro sex millia numorum aureorum dono misit: quod munus

Arzilæ instauratio & nouum præsidium.

Emmanuelis in Petrũ Nauarrum & alios liberalitas.

munus ille accipere nullo modo voluit. Se nãq; dixit Regis Fernãdi causa, cuius stipendijs alebatur, gessisse, quę gesserat, ab illoq; tantum laboris & industriæ suæ sibi præmium polliceri, cuius erat alumnus. Idem fecit prętor Xarifiensis. Ambo tamen postea multis ab Emmanuele beneficijs affecti fuerunt. At Menesius, postquam naues cum præsidijs & munitionibus Arzilam peruenêre, in Lusitaniã reuersus, fuit ab Emman. cum laudibus suæ virtuti debitis honorificè & amãter exceptus. Hoc eodem anno cùm esset inter Emmanuelem & Ioannam, Fernandi & Isabelę filiam, orta disceptatio de regionum limite, qui fuerat à Ioanne rege Portugal & Castellę Regibus designatus, intra quas cuilibet ex regibus liceret, absque alterius iniuria, Saracenos expellere, & regiones etiam incognitas occupare, fuit ea contentiò summá æquitate partis vtriusq; decisa: & Emmanuel maxima Mauritaniæ parte cessit, quę videbatur ad illius terminos pertinere, & Regibus Castellæ armis occupandam permisit. Ioanna vicissim de iure, quod existimabat in Aethiopia retinere, decessit, cùm eam regionem Portugalię regibus assignatam esse cognouisset. Sub eiusdem anni finem misit Emman. in Aethiopiam ad Congui regnum multos viros religionis & sanctimoniæ fama præstantes, qui Christi disciplinam multo diligentius gentibus illis traderent, & regiones illas clariore lumine perfunderent. Et hæc quidem sunt, quæ in Africa & Lusitania hoc eodem tempore gesta sunt.

Disceptatio de finibus regundis inter Lusitanũ & Hispanum Reges.

Religiosi in Congui regnum missi.

RES INDICAE.

Quæ Tristanus Cugna, cùm in Indiam nauigaret, in cursu gesserit, quas vrbes aut expugnarit, aut armis adortus fuerit, & quomodo tandem ad Zacotoram naues appulerit, & arcem à Caxemensi Rege ædificatam ceperit, & in ea Norognã præfectum reliquerit, deindè in Indiam cursum tenuerit, & quomodo in Lusitaniam redierit, exposuimus. Quid autem post illius ab Alfonso Albuquercio digressum, Alfonsus ipse designârit, & quas res gesserit, explicare nondũ licuit. Is igitur fuit à Tristano Cugna relictus, vt cũ ea classe, cuius prefectus erat, illud mare, quod ad Arabiam

De rebus gestis Alfonsi Albuquercij

biam felicem pertinet, peragraret, & naues hostiles omnibus quibuscunque posset incommodis afficeret. Sed cũ esset animo maximo, se indignum putauit, instar piratæ prædas spectare, & non multò maiora & altiora moliri. Itaque Armuziense regnum oppugnare constituit. Armuzium autem est insula intra ostium sinus Persici, non ita lato mari à Carmania disiũcta. Nomen autem duxisse videtur ab Armuza, antiqua Carmaniꝙ ciuitate, cuius hodie nomen obliteratum cum memoria antiqui splendoris euanuit. Et fortasse hæc insula fuit Armuzæ antiquæ Colonia, & idcirco indè nomen obtinuit. Ambitus illius decẽ & sex passuũ millib. continetur. Est autem ostio sinus propinqua, à Carmania verò 12. millibus passuum distat: ab Arabia aũt ea parte, qua Carmaniam respicit, 40. millibus. Insula est nimis arida & sterilis, & solum adeò macrum, vt nihil omninò, quod ad vsum vitæ valeat, vel natura, vel hominum cultu proferat. Perennib. aquis omninò caret: tres tantùm putei in insula procul à ciuitate sunt: homines cisternis vtuntur: & cũ reliqua omnia ex vicinis insulis, ex Carmania & Arabia ad victum idonea importentur, aqua etiam ex ijsdẽ locis in eam afferri solet. In ea medicus collis assurgit, qui sulphuris magnã vim in vno latere, in altero aũt salis multitudinẽ in lapides densatam gremio cõtinet. Duos portus habet tutissimos: vnus ad occidẽtem solem, alter ad orientem pertinet. Hi duo portus lingula, quæ in mare longius excurrit, diuiduntur. Horũ portuũ commoditatem secuti mercatores ex India, Perside, & Arabia, & è quamplurimis alijs regionibus, eam insulã frequentare cœperũt. Ea tandem frequentia & celebritate factũ est, vt ciuitas ædificaretur in planicie sita, quæ progressu temporis ad summã amplitudinem peruenit. Viꝙ sunt latæ & directæ, ædes magnificꝙ, & cœnaculis sublatæ, & tectorijs pulcherrimè factis exultꝙ. Regia est non modò ad habitandum amplissima, verũ ad vim hostium propulsandam munitissima. Solis ardores sunt vehementissimi: in quibus propulsandis omnis lautorũ industria multiplici modo &

Armuzij insulæ descriptio.

Collis salo abundans & sulphure.

Armuziensis ciuitas.

do & ratione consumitur. Incolæ sunt maxima ex parte Arabes atq; Persæ, Mahumetisq; superstitione conflictati. Ardent libidine, amoribus indulgent, obtrectatione laborãt: mulieres ne ab alienis viris conspici queant, faciem velare compelluntur. Homines vt plurimum specie liberali prædıti sunt. Musicẽ summo studio colunt, vestibus elegantissimis excoluntur. Arma frequenter exercent, literis libenter incumbunt, historijs mirificè delectantur. Homines doctrina præstantes in summo honore habent: illisque assiduè operam dant, & illorum disciplinis erudiri summum decus existimant. Respub. est cõmodis legibus astricta. Omnia, quæ væneunt, pondere væneunt. Summũ flagitiũ est apud illos, fallacibus vti ponderibus. Eum enim, qui per libram atque lancẽ fallit, omnem generis humani societatem euertere cẽsent, & vt ciuilis iuris hostem teterrimum execrantur. Insula verò cùm nihil omninò proferat, quo vel homines ali, vel ornari possint, tantis tamen fructibus & frugibus, & cibis, atque delicijs affluit, vt vix vlla regio sit magis omnibus rebus, quæ ad victũ & elegantiam vitæ pertinent, abundans. Nullæ namque sunt vitæ deliciæ vel in Arabia, vel in Perside, vel in India, vel in quacũque alia regione, è qua naues in insulæ portus inuehantur, quæ non omnes terræ opes in eam inferant. Ita fit, vt cùm nihil ex se ipsa gignat, multis tamen regionibus opimis rerum omnium abundantia præferatur. Reges è portorijs ingentes sibi opes pepererunt, imperiũ deindè latè propagârunt, ita vt multis insulis, & vrbibus etiam nõ paucis in Carmania & Arabia sitis imperarent. Exercitus satis magni illorum sumptibus alebantur. Sed tandem cùm eorum ministri ad summas opes peruenirent, & tyrannidem vehementer affectarent, & ipsi Reges otio atque luxu diffluerent, factum est, vt regium tantum nomẽ penes Reges esset: ministri porrò regni opibus ad suum scelus atque flagitium abuterentur. Hic erat regni illius status eo tempore, quo Albuquerquius illud sub Emmanuelis imperium subiungere cogitauit,

Litterarum studium.

Iustitia.

Rerum abundantia.

Armuziensis regni potentia.

gitauit. Itaque xx. die Aug. anno à Christo nato M. D. VII. è Zacotora profectus in Arabiæ promontorium quod Rozalgatem appellant (antiqui regionum explicatores, Corodamum nominabant) aduectus est. Duces, quos secum ducebat, erant sex homines in rebus bellicis spectati & cogniti, quorum hæc nomina fuere, Franciscus Tauora, Emmanuel Tellius, Alfonsus Lupius Costa, Nonius Vascius Albicastrensis, Antonius Campensis, Ioannes Nonius. Exercitus erat quadringentorum septuaginta militum. Cum hac tam exigua classe ad regnum illud opulentissimum expugnandum signa in eas oras inferre constituit. Arabiæ igitur oras præteruectus cùm ad primùm oppidum, quod ad Armuzij regnum pertinebat (Calaiates appellatur, est autem id intra sinus introitum) naues appelleret, pacem incolis obtulit, ea conditione, vt classi commeatum præberent. Indè in oppidum aliud aduectus, quod appellant Curiatem, cum milites cibum sumere vellent, se delusos aspiciunt. Nam in vasa, in quæ Calaiatenses commeatum intulisse simulauerant, sordes ingesserant, & in summo varia ciborum genera collocârant, vt nostris illa vana specie commeatus illuderent: cuius quidem fraudis postea debitas pœnas exoluerunt. At Curiatenses non dolis, sed armis cum nostris agere maluerunt. Erat enim ibi quidam Regis Armuziensis præfectus, vir impiger, qui portum fossa & vallo munierat, & ea præsidia collocârat, quibus se confidebat multò maiores copias facillimè repulsurum. Ea confidentia cùm Albuquercius ei pacem obtulisset, illam repudiauit. Albuquercius igitur re prius cum ducibus alijs communicata, & copijs eo ordine, qui conuenire videbatur, instructis, in terram egressus est. Hostes, qui illũ littoris aditu phibere nitebãtur, erãt ad tria millia. Fuit atrox pliũ cõmissum: nostri tamẽ hostes pellũt, & vallũ deindè expugnant, & in oppidũ tandem irrumpunt, idque iam præsidio nudatũ, impunè diripiunt, & subiectis ignibus inflammant. Naues præterea tam quæ in anchoris erant, quàm q in littus subductæ fuerant,

Bellum Armuzinum.

Corodanum Arabiæ prom.n. Rozalgates.

Albuquercij duces militares.

Calaiates oppidum.

Curiates oppidum.

Calaiatensium dolus.

Prælium cum Curiatensibus.

Lusitanorum victoria.

incendunt. Indè in aliud oppidum eiuſdem regni multò maius & opulentius inuecti ſunt. Id Maſcate nominatur. Abeſt autem à Curiate 40. paſſuum millia. Eſt autem in planicie ſitum, & duobus montibus, qui illud vtrinque muniunt, incluſum. Montes in littus oppidi procurrentes, portus aditum peranguſtum efficiunt. Incolę foſſam latam à monte in montem perduxerant: & aggeribus & duplici vallo munierant. Valli atq; foſſæ aditus, quos ad vſus ciuium maritimos in ea ſtatione fecerant, erant duo, iique nimis anguſti. Albuquercius tamen in portum ingreſſus cum oppidi præfecto paciſcitur, vt exercitui commeatū nomine tributi ſubminiſtret. Parabatur autem commeatus, cū ſubitò dux Regis Armuziēſis cum præſidio aduenit, præfectumq;, quod commeatum promiſerat, malè accepit, totaque ſe ciuitas ad reſiſtendum comparauit. Erant in armis ad 4. millia virorum. Albuquercius, vbi quod hoſtibus conſilium eſſet, animaduertit, vrbem per totā noctem tormentis acerrimè verberare, & mœnia concutere præcepit, vt non ſolùm mœnium ruinas ederet, verùm & hoſtes formidine perterritos peruigilio fatigaret. Die ſequenti aciem triplicem inſtruxit, vnam Franciſco Tauoræ attribuit, cui præcepit, vt cum Alfonſo Coſta valli partem extremam, quæ ad vnum ex montibus pertinebat, oppugnaret. Similiter vt in aliam partem munitionis eiuſdem ad alterum montem ſpectantem Ioannes Nonius & Antonius Cāpenſis cū acie ſecūda irrumperēt, imperauit. Ipſe Tellium ſibi ſociū aſciuit, vt cū acie tertia munitionē mediam aggrederetur. Primus Tauora cum ſocijs in terram egreſſus, ad partem ſibi aſſignatam contendit: & quamuis pilæ & ſagittæ innumerabiles in noſtros acciderent, illi tamen hoſtes repulerunt, & faces in vallum coniecerunt, quibus excitato protinus incendio, hoſtes eam partem deſerere coacti ſunt. Albuquercius iam vallum medium nimis acriter oppugnabat: hoſtes vi ſumma reſiſtebant. Neque ſegnius qui alteram valli partem fuerant aggreſſi, rem gerebant. Noſtri tandem vallum tranſgreſſi, hoſtes fundunt

Maſcate oppidum.

Pactio cum Maſcatenſibus rupta.

Maſcatis oppugnatio.

dunt,& fugientes insequuntur: oppidum capiunt, diripiunt, & incendunt. Octo tamen è nostris in prælio ceciderunt. Inde, aliquot primùm diebus ad corpora è labore nimio reficienda datis, Albuquercius soluit, & in aliud oppidum regni eiusdem; quod Soar appellabatur, inuectus est: in eo arx erat munita. Illius tamen præfectus, cùm fama de vastitate, quæ fuerat repugnantibus illata, regiones illas peruasisset, se repentè dedidit. Ex eo oppido profectus Albuquercius, in aliud se contulit, Orfazamum nomine, muris & tormentis munitum, in quo dux erat sanè fortis, & multum bellicis in rebus exercitatus: qui tamen nullo modo ciues continere potuit: quin vbi primùm anchoras demitti cernerent, de fuga cogitarent. igitur ea nocte, quæ post classis aduentum secuta est, cum omnibus bonis, quæ indè asportare potuerunt, præcipiti fuga sese in montes proximos proripuerunt. Postridiè vrbs spoliata, & incensa fuit. Hoc erat vltimum Arabiæ oppidum ad Septentriones spectans, quod Armuzij imperio in illa ora continebatur. Indè autem cursum in ipsam insulam conuertit. Erant in portu naues permultæ Saracenorum, rebus omnibus, si pugnandum esset, instructæ. Albuquercius duces in prætoriam nauem, cui ipse præerat, arcessiuit, vt de belli gerēdi ratione cōsultaret. Cùm variæ sententiæ fuissent, tandem id fuit communi consilio decretum, ciuitatem oppugnari minimè posse, antè, quàm naues aut captæ, aut depressæ fuissent. Armuzium namque communem Saracenorum omnium patriam existimari: proinde fieri non posse, vt si viderent vrbem illam incommodis vexari, id negligerent. Vrbis illius propugnaculum non mœnibus, sed classe cōtineri. Itaque classe deuicta, facilius multò fore bellū, quod erat contra Armuzium gerendum. Hoc consilio cōprobato, anchoras iaciunt. Albuquercius per nunciū regi continuò significauit, se non vt malū aliquod machinaretur, sed vt pacem cum illo faceret, eò naues illas appulisse. Pacem verò nō alia ratione cōstitui posse, quā Regis Emman. salutari imperio in

Mascate capta, direpta & incensa.

Soar oppidū deditum.

Orfazamum captum & incensum.

Consultatio de debellando Armuzio.

Albuquercij ad Armuziensem Regem nūcius

gio in illis oris egregiè confirmato. Eamque virtutem & benignitatem Emmanuelis esse, vt multo præstātius esset ad vitæ securitatem, illius imperio subdi, quàm multis gentib⁹ imperare. Imperium namq; sine disciplina salutari, odiosum, & inuisum esse, multisq; periculis, & fortunæ procellis obnoxium. At regis optimi & inuictissimi disciplina, & patrocinio vitæ atque salutis firmamentum contineri. Si vellet in regis Emmanuelis fidem & clientelam recipi, fore, vt contra omnes hostium insidias tutus & incolumis permaneret. Secus autem opus esse sibi armis experiri, quod cōsilio obtinere minimè posset. Rex fama rerum, quas Albuquercius in illo cursu gesserat, exterritus, se pacis cupidum simulauit, & simul ad illum vnum è suis domesticis cum litteris atque muneribus misit. Is litteras cùm accepisset, munera repudiauit. Nulla enim ratione munus se accepturum dixit, antè, quàm pax firmaretur. Rex ad pacem se propensum asserebat. Id tamen de die in diem differebat, vsq; eò, dum classis quam ille expectabat, in portum introiret. Interim Lusitani quidam, fide illius freti, in vrbe vagabantur. Sed vbi classis cum magna militum multitudine portum subiuit, Rex Lusitanos omnes, qui erant in vrbe, comprehendi continuò præcepit. Naues interim maximas secundùm littus collocari, minores autem in altum deduci iussit, eo consilio, vt si Lusitani in naues impetū darent, rates ex alto in nostras naues inuectæ, eas circumuenirent, vt nullum eis vndiq; vehementer oppugnatis perfugium relinqueretur. Insequenti die cùm Albuquercius ordinem cerneret, quo classis hostium erat instructa, percepit eos ad pugnādum paratos esse. Pugnam verò minimè detrectauit. Itaq; solutis anchoris, in naues in portu collocatas impetū fecit. Id cōspicatus Coieatarus (hoc enim nomen erat præfecto, qui ratibus præerat) in altum euectus, mutata velificatione cùrsum in nostras, vt eas à tergo circunueniret, inflexit. A nostris acre iam certamen erat cum nauib⁹ quæ vrbis aditum tutabantur, institutū, & fumi densa nebula vndique

Fraudulenta pacis simulatio.

Classis hostilis.

Albuquercij pugna naualis.

diique tormentorum flammis excitata, aspectum cunctis ademerat. Coieatarus opportunitate caliginis vtés, propius accessit. Itaq; non solum pilis eminùs emissis, verum & sagittis & iaculis res ab hostibus admodum strenuè gerebatur. Tanta autem vtrinque contentione dimicatum est, vt terra dehiscere, & cælum tenebris obduci videretur. Rex è turri præcelsa certamen animo valdè curis anxio spectabat. Multæ mulieres grauidæ horrendo tormentorum strepitu perturbatæ, abortione conflictatæ sunt. Tandem cùm multæ naues dissipatæ fuissent, reliquæ se fugæ mandârunt. Nostri igitur illo periculo, quod ex alto impendebat, liberati, multò liberius contra naues, quæ in aditu portus consistebant, depugnabant. Hostes tamen, qui in illis erant, acerrimè rem gerebant. Nihilominùs tamen nauis, qua Princeps regni Cambaiensis hæres, qui Armuzium proximis illis diebus aduectus fuerat, & ex ea periculum acri animo propulsabat, demersa est. Altera deinde Melichiazij nauis similiter depressa fuit. Reliquæ naues erant iam multis in locis dissipatæ, ita, vt hostes permulti desperatione salutis inducti, in mare desilirent, vt nando cædem effugerent. Albuquercius militibus in scaphas festinanter impositis imperauit, vt omnibus, qui natabant, cædem afferrent. Naues, quæ fugere potuerunt, summa celeritate in fugam conuersæ sunt, vna tamen constitit, cuius nauarchus erat vir singulari animo præditus. Nostri in illam ingressi, neminem reperiunt. Hostes enim sese in sentinam abdiderant. Nostri cùm suspicarentur omnes excessisse, paucis in naui relictis, naues reliquas fugientes insequuti sunt. At hi, qui se occultârant, repentè ex infima nauis parte prosiliũt, & multi paucos circunsistunt. Hi suorum opem magnis vocibus implorant, & interim acriter in repentino illo discrimine pugnant. Qui opem inuecti scaphis afferebant, non tam cito subuenire potuerunt, quin nostri prius vulnera permulta ab hostibus acciperent. Hostes ipsi partim concisi, partim metu in mare præcipitati sunt: maxima eorum pars in flu-

Pars hostilis classis fugata.

Altera pugna.

Lusitanorum victoria.

Hostium cædes.

in fluctibus interfecta fuit, pauci nando in littus euaserunt. Tanta autem cædes hostium fuit, vt mare sanguine redundare videretur, & fluctus ipsi in sanguinis colorem reuersi, spectantibus terrorem inijcerent. Hoc certè constat, tantam fuisse hostium trepidationem, postquam rem inclinari conspexêre, vt conuersis arcubus se ipsos sagittis configerent. Itaque maximus numerus hostium interfectorum fluctibus eiectus in littus fuit, sagittis transfixus, cùm à Lusitanis nulla sagitta mitteretur. Georgius Barretus, qui in nauem illam, vt opem circunuentis afferrèt, ingressus fuerat, cùm cerneret eam propè vrbem consistere, & tormentis aptissimè dispositis instructam esse, eisdem tormentis hostilibus vrbē quatere, & mœnia quātum fieri posset, disturbari præcepit. Cùm iam hostis nullus appareret, in naues hostium sæuitum fuit. Multæ depressæ, multæ flammis exustæ sunt. Quo facto vrbem propius Albuquercius accessit, ita, vt regiæ appropinquaret. Qui in regia consistebant, quamuis essent stupore vehementer oppressi, vt sagittis nostros propellerent, contendebant. Albuquercius & Menesius, & quidam alij viri nobiles vulnerati sunt. Inde oram illam prætervectus Albuquercius, quamplurimas alias naues exussit, donec ad quandam stationem peruenit, quæ ad Carmaniam spectabat, in qua centum & octoginta naues, quæ nondum in mare fuerant deductæ, consistebant, quæ omnes fermè flammis absumptæ sunt. Templum etiam in suburbano magnis sumptibus extructum, & religione Mahumetana consecratum excitato incendio deflagrauit. Nostri sic studio certaminis efferebantur, vt in vrbem inuaderè properarent. Eos tamen Albuquercius continuit. Erant enim pauci admodum, & labore nimio defessi: in ciuitatem verò magnus numerus militum confluxerat. Prælium horis octo cōtinuatum fuit. E nostris decem desiderati, supra quinquaginta vulnerati sunt, inter quos Gaspar Diazius vexillifer extitit, cui manus dextera vno ictu precisa fuit. Ex hostibus circiter duo millia hominum cecidêre. Hæc victoria magnum

Classis hostilis depressio & incendiū.

Cæsorum & vulneratorū numerus.

gnum metum hostibus iniecit, sed multò grauiorem turbationem illis afferebat inflammatio nauibus illata. Vita namque & salus insulę nauibus continebatur, quibus sublatis, vastitas & interitus imminebat. Rex igitur re prius in consilio deliberata, per duos Saracenos vsu rerum peritos, & authoritate graues, quorum vnus appellabatur Coiebeiramius, alter verò Abdala, qui erat Hispanus Granata oriundus, ab Albuquercio pacem petijt, & humiliter atque demissè postulauit, vt errori suo veniam impertiret. Se namque temeritate adolescētiæ, & hominum perditorum consilio in eam fraudem deductum fuisse. Satis iam pœnarum dedisse, & malis eruditum ita fuisse, vt sperandum esset, semper se in officio futurum. Itaque libenter imperium Regis Emmanuelis agnoscere, & tributum, quod imperatum esset, pendere velle. Deinde Albuquercium obsecrabat, vt ei loco parentis esset. Se namque ei perpetuò pietatem non minorem, quàm si esset illius filius, præstiturum. Admonebat deinde, vt animaduerteret sapienter, quam rem gereret. Armuzium iam ad ditionem & imperium Emmanuelis pertinere. Si igitur insulæ vastitatem & inflammationem inferret, bonam partē imperij Portugalensis interiturā. Insulam namque esse hominum frequentia celebrem, opibus abundantem, & ita Persidis & Arabiæ regionibus imminentem, vt qui eam teneret, facillimè posset imperium dilatare. Insulæ verò firmamentum in nauibus esse constitutum, ita, vt qui naues exureret, interitum sempiternum insulę illius commodis esset illaturus. Vt enim (dicebant illius legati) arbor excisa radice arescit: ita Armuzium excisis nauibus, quibus vt radicibus alitur atque sustinetur, interibit. Si igitur opes tui Regis augeri & amplificari desideras, opus est, vt insulam cōserues, è cuius incolumitate magnus ad eius imperium cumulus accedet. Præterea, quemadmodū maximos imperatores, quorum nomen est immortalitati cōsecratum, virtute atq; factis egregijs imitaris: ita clementiæ exempla, qua non minorem admirationem gentibus q̄ victorijs attulére, tibi ad imitan-

Legatio Regis ad Albuquercium de pace.

dum proponas. Hoc enim sibi ad nominis immortalitatem præclarum existimabant, vt quos virtute deuicerant, misericordia conseruarent. Sic autem cùm virtutis magnitudine terrori hostibus essent, humanitatis laude cunctos mortales ad studium sui nominis excitabāt. Quod ad virtutem attinet, tantum facinus edidisti, vt sis cum omnibus summis Ducibus comparādus. Reliquum est, vt, quemadmodū in bellis inuictus semper extitisti, ita parta victoria à nemine clementiæ & humanitatis laude vinci patiaris. Quare cùm iam dignas erroris pœnas pertulerimus, fac vt malis innumerabilibus perculsi & abiecti, tua benignitate recreemur. Maximi namque hominis est, in summa felicitate imbecillitatis humanæ memoriam retinere, & hominibus in summa calamitate constitutis ignoscere. A te igitur per numen sanctissimum, quod colis, per dexteram istam tuam semper inuictam petimus & obsecramus, vt misericordiam afflictis tribuas, & errori regis adolescentis, quem valdè temeritatis suæ pœnitet, ignoscas, & ignem, quàm primùm fieri poterit, extingui permittas. Quod si feceris, non solùm laudem Ducis fortissimi, verùm & gloriam Principis humanissimi consequeris, & opibus regis tui multùm prospicies. Ad hæc Albuquercius respondit, se molestè ferre, quòd non multò prius cum hac legatione ad eum venissent. Quod si fecissent, non tantum damni factum fuisset. Irent igitur, & ignem festinanter extinguerent. Se namque fidem dare, eos nullum interim incommodum à nostris accepturos, dum naues reliquas, in quas nondum incendium peruaserat, ex imminenti clade proriperent. Quod verò ad pacis conditiones attineret, se responsum postea daturum. Cum hoc responso Coiebeiramius ad regem reuersus est. Abdala verò fuit obsidis loco retentus, & ignis absque vllo impedimento singulari multorum industria & sedulitate restinctus. Postridiè fueruut à Rege missi Principes ciuitatis, inter quos erat Noradinus: sic enim appellabatur, qui regis nomine ciuitatem patrijs institutis & moribus regebat.

Albuquercij ad legatos responsum.

gebat. Per hos cum Albuquercio pax firmata fuit. Pacis conditiones hæ fuerunt: Vt Zeifadinus, hoc nomine secundus, Armuzij rex, stipendarius Regis Emmanuelis esset, & ei tributi nomine quindecim aureorum numorum millia penderet: & præter hæc, ipsi Albuquercio pro impensis in id bellum factis solueret quinque millia. Vt Rex assignaret locum in vrbe, quam Albuquercius vellet, in quo posset arcem ædificare. Huius pactionis literæ fuerunt in aureis laminis insculptæ Arabica & Persica lingua. Persicum exemplum, vt penes ipsum Regem seruaretur: Arabicum, vt ad Emmanuelem mitteretur. His pactionibus firmatis & obsignatis, Rex ab Albuquercio postulauit, vt ei vnum vexillum Regis Emmanuelis patroni sui insignibus illustratum mitteret, cuius admonitu disceret, Regem absentem, cui se addixerat, debita fide & pietate venerari, & vt intelligerent omnes, cum in illius patrocinio latere, cuius tam clarum apud quamplurimas nationes nomen esset. Vexillum ab Albuquercio missum, cum maxima ciuitatis totius lætitia, & faustis acclamationibus, quasi felicitatis perpetuæ signum exceptum fuit, & in regia turri collocatum. Albuquercius deinde è naui egressus, in regiam concessit, quæ erat instrata peristromatis aureis & bombycinis. Rex illum magni amoris significatione complexus est, multusq; sermo de pace fuit ab illis institutus, quam iterum iureiurando valdè sancto & religioso confirmârunt. Inde cùm se rursus in classem Albuquercius reciperet, Rex munera ad illum misit satis ampla, Regisque magnificentia digna. Balteus erat ex auro factus, multisque gemmis maximi precij distinctus, & sica cum vagina ex auro & gemmis simili ratione perfecta; & quatuor annuli, inter quos erant gemmæ eximij splendoris inclusæ: & equus miræ pulchritudinis & pernicitatis, ephippio & phaleris valde preciosis instratus. Duces etiam reliquos muneribus elegantissimis affecit. Albuquercius illum vicissim remunerauit donis atque monilibus opere singulari perfectis. Itaque persuasum erat

Pax cum Armuzio inita, eiusq; leges.

Vexillum Emmanuelis ab Armuzijs summa cum lætitia susceptum.

Armuzienses ad Albuquerciũ munera.

erat omnibus, nihil esse posse illa pace constantius. Lusitani igitur egressi, in domibus, quas Rex illis designârat, sine vlla suspicione fraudis habitabant. Aliquot naues fuerunt in littus, vt reficerentur, absque vllo metu subductæ. Arcis fundamenta continuò iacta sunt. Albuquercius cùm Saracenorum mores exploratos & cognitos haberet, & quanta perfidia vti solerent, intelligeret, propè locum, vbi arx ædificari incipiebat, in lingula littoris ipsius turrim excitauit, in qua tormenta disposuit, quibus si Saraceni opus impedire conarentur, eos dispelleret. Omnes Lusitani certatim operā strenuam nauabant: nullum erat generis & dignitatis discrimen: qui plus laboris in illud opus insumebat, is nobilior habebatur. Albuquercius instabat acriter operi, & laborantes vrgebat, eorumque laborem & laudibus & sermonis vrbanitate leuabat, & frequenter admonebat, totam firmamenti & securitatis rationem in eo positam esse, vt opus summa celeritate perficeretur, vt si Regem fœderis percussi pœniteret, fidem frangere si vellet, postquam arx munitissima ceruicibus illius impenderet, minimè posset. Ipseque vt exemplo reliquis esset, operi etiam plerunq; manus admouebat. Rex materiam opera suorum abundè subministrabat. Et quia, vt fit, seditiones inter Lusitanos & Armuzienses excitabantur, ne nostris iniuria à ciuibus inferri posset, Noradinus quadringentis militibus stipatus, summa Regis ipsius voluntate præsidio nostris erat. Duo filij Noradini de Regis nece coniurauerant, & detecto scelere, antequam pœnas darent, aufugerant. Vnus appellabatur Delamixa, alter Zerafus. His Albuquercius propter singulare studium, quod in Emmanuelem præ se ferebant, à Rege veniam & reditum in patriam impetrauit.

Arcis Armuziensis initium.

Duorū Noradini filiorum in Regē coniuratio.

NIE-

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INuictißimi, virtute & auſpicio geſtis,

LIBER SEXTVS.

Perſica ad Armuzium regem legatio.

VM hæc geruntur, duo legati Armuzium aduecti ſunt, vt tributũ Iſmaëlis nomine, qui tunc Perſidem, & quamplurimas oriẽtis Solis regiones imperio deuinctas continebat, quod Armuzij Rex, vt alij permulti Reges ſtipendiarij, ex fœdere debebat, exigerent. Erat Iſmael is, quem Sophum cognominabant, Princeps inter Saracenos omnibus artibus illo loco dignis excellens, qui propter ingenium & induſtriam, cùm ſe primum religionis nomine venditaret, deinde magnum virtutis ſpecimen in bellicis rebus oſtenderet, ad ſummas opes peruenerat, imperiumq́ue latiſſimè propagârat. Armuzij autem Rex, vt alij permulti, metu & imperio coactus tributum illi pendebat. Tũc igitur cùm legati tributum peterent, Rex animo ſuſpẽſo & anxio, quid ſibi agendum eſſet, explicare non poterat, rem ad Albuquercium retulit. Is eum ſine cura eſſe iuſſit. Itaque legatis per vnum è ſuis comitibus de aduentu, & de valetudinis firmitate gratulatus eſt. Deinde eos admonuit, ciuitatem illam

Albuquercij ad Perſarum legatos reſponſum.

& Ar-

& Armuzij regnum Regis Emmanuelis esse, belli iure subactum, & Armuzij Regem in fidem Emmanuelis Regis præcellentissimi receptum, ita, vt sibi necesse esset iniuriam ab illo propulsare. Quod verò ad tributum attinebat, se tributum regis ipsius nomine continuò solutumm. Ferculum deinde, in quod tributum erat impositum, coram legatis ipsis euolutum fuit. Erant autem in ferculo globei ferrei, & sagittæ, & hastarum cuspides, & ferreæ fistulæ. His explicatis, & in legatorum conspectu propositis, adiecit is, quem Albuquercius miserat: Hoc est tributum, quod Emmanuel Portugaliæ, & Algarbiorum, & Indiæ, & Armuzij Rex pendere solet iis, qui à Regibus sibi subditis tributum exigunt. Hoc responso legati, quamuis minimè ferendam iniuriam Ismaeli Regi omnium potentissimo factam esse clamarent, & minas etiam iacerent, inanes tamen in patriam rediêre. Arx interim ad tantam altitudinem peruenerat, vt præsidio relicto defendi facilè posse videretur. Duces verò molestissimè ferebant, se diutius in eo opere detineri. Animo namque reputabant prædas, quas agere e nauibus hostium potuissent, si circa Arabici sinus introitum mare illud peragrauissent. Ardentes igitur cupiditate, cõsilium ineunt, vt nomine Regis ab Albuquercio cõtendant, vt arcis præfecto, quẽ vellet, relicto inde discederet. Postulatum hoc scribunt, & nominibus obsignant, & obtestantur, ne contra Regis imperium vellet diutius tempus in eo opere conterere, ad quod efficiendum iussus non fuerat. Aderat scriba cum postulato, vt fidem scriptis faceret, illum, si postulato non satisfaceret, officium prodidisse. Is postulatum de manibus scribæ cùm accepisset, legere noluit, sed sub lapidem, qui erat in arcis limine, ad eam rem paulò altius machina sublatum, abdidit. Hac contumelia Duces offensi, ad Coieatarum, qui maximum apud Regem locum obtinebat, adeunt, eumque admonent, Albuquercium nihil eorum, quæ contra regem Armuzij gesserat, ex Emmanuelis Regis imperio gessisse:

Hostile ferculum.

Ducum Lusitanorum aduersus Albuquercium conspiratio.

Lusitanorũ ad Coieatarũ de Albuquercio querelæ.

fiſſe:ſed hominem effrænata mente præditum & præter modum & rationem laudis appetentem, ea molitum fuiſſe, quæ fortaſſe non mediocrem eſſent offenſionem animo moderatiſſimi Regis allatura. Nec enim Emmanuelem velle, vt noſtri Regibus, à quibus nullas iniurias accepiſſent, bellum inferrent. Id Coieatarus cùm ab illis accepiſſet, lætitia incredibiliter elatus eſt. Exiſtimauit enim ſibi licere minore cum periculo fraudes machinari. Itaque ad Albuquercium accedit, eumque poſt longum ſermonem vehementer admonuit, vt claſſem inde deduceret. Illius enim metu mercatores eò naues minimè cum mercibus, vt antè ſolebant, appellere. Et ob eam cauſam Regis vectigalia, quæ maxima ex parte in portorijs conſiſtebant, imminui, ita, vt tributum, quod fuerat impoſitum, ſoluere propter rei familiaris anguſtias minimè poſſet. Dabat præterea fidem, ſe perfecturum, vt arx illo abſente perficeretur, & ita muniretur, vt Albuquercius ipſe cupiebat. Albuquercius ad ea ſic reſpondit, vt intelligeret Coieatarus, illum ab inſtituto conſilio minimè diſceſſurum. Itaque alia via concinnare fraudes inſtituit. Quinque nautas pecunia corrupit, vt Albuquerciū deſererent, in quibus erāt quidā qui tormenta ænea conflare ſciebant. His aūt in continentem traductis, iuſſit omnia, quæ ad tormenta cōficienda pertinerent, largè ſubminiſtrari, eoſque victu lautiſſimo, atque muneribus deliniri. Id cùm Albuquercius comperiſſet, miſit ad regem, & ad Coieatarum, qui nautas ſibi continuò tradi poſtularet. Reſpondent illi, homines minimè comparere. Se tamen operam daturos, vt eos, ſi laterent, extraherent, & ad illum mitterent. Poſt triduum per nuncium ſignificant, homines ex inſula in continentem traieciſſe. Se tamen curaturos, vt inde abducerentur. Interim verò hi ſummo ſtudio tormenta partim ænea, partim ferrea faciebant. Coieatarus, homo quietis impatiens, & fraudulentus, arma comportari, milites adduci nocte, ne res palam fieret, iubebat, & bellum tanto

Coieatari in Albuquercium fraudes.

ſilentio

silentio & calliditate comparabat, vt quamuis Albuquercius sagax & callidus esset, id odorari non posset. Tandem Saracenus quidam, nomine Abrahemus, illi rem totam aperuit atque demonstrauit, quosdam Lusitanos Duces Coieataro causam illius sceleris attulisse. Id Albuquercius admiratus, Deo summas gratias egit, Saracenumque admonuit, vt omnia, quæ posset explorare, ad illum continuò deferret: se nanque perfecturum, vt eum debito præmio largè atque munificè cum amplificatione dignitatis afficeret. Deinde per nūcios Regem & Coieatarum admonebat, ne vellent fœdus tanta religione percussum, propter quinque transfugas violare. Deum, qui est iusiurandum negligentibus infensus, metuerent, & belli renouandi materiam contra interpositam fidem præbere nollent. Illi iurant, se de hominibus illis, quo in loco essent, nihil certum habere. Albuquercius Duces ad consilium euocauit. Fuêre qui dicerent, non esse sapientis Ducis, bellum quinque perditorum hominum causa cum salutis atque dignitatis certissimo periculo moliri. Se namque admodum paucos esse, belliq́ue proximi laboribus attritos: hostes autem innumerabiles. Si quidquam fuisset in contentione suscepti temere certaminis offensum, multò maius dedecus illum subiturum, quàm fuerat illud decus ex insigni victoria comparatum. Fore nanque, vt multi victoriam fortunæ, ruinam temeritati tribuendam meritò iudicarent. Non esse vires Lusitanas, cùm essent exiguæ, temerè distrahendas, & sine graui causa in summum discrimen inducendas.

Lusitanorum & Armuzinorum in Albuquercium detecta conspiratio.

Albuquercij cum Ducib. consultatio.

Quare censebant, nihil fieri posse dissimulatione sceleris atque conseruatione pacis antiquius. Constitueret porrò in arce præfectum cum præsidio, & ipse cum classe discederet. Hoc ille consilium accipere noluit. Neque enim erat è sana mente depromptum, neque sapienter de bello statuebat. Erant enim iam in ciuitate auxilia vndique cum multis armis, & tormentis, & bellicis instrumentis inuecta. Nemo erat inter hostes, qui de conseruanda pace cogitaret. Nihil erat in illis

Consiliū Ducū ab Albuquercio quare repudiatum.

sim-

simplex, nihil non mendacio, & scelere, & calliditate subnixum. Ducem cum præsidio in arce nondum perfecta, neque satis adhuc munita relinquere, non erat hostes coercere, sed suos hostibus prodere. Arcem verò tanto labore fundatam prorsus omittere, summum dedecus, & minimè sapiens consilium videbatur. Timiditatis enim erat, incepto desistere: stultitiæ autem summæ, hostium opes munitione illa, Lusitanorum opera & contentione perfecta, confirmare, ne facilè deindè esset, ciuitatem arce illa defensam expugnare. Consilio ita minimè comprobato, nuncios ad Regem iterum misit, qui idem ab illo obnixe postularent. Cum verò nihil impetrâsset, & eiusdem Saraceni, qui illum de instituto scelere certiorem fecerat, indicio percepisset, arma in certum locum comportari, milites vndique cōuenire, stationes muniri, & in illis præsidia disponi, & tormenta collocari, nocte vna Lusitanos omnes cum rebus omnibus quæ maioris pretij erant, in classem recipi iussit. Hæc cùm fieri rex animaduertisset, detectam fraudem esse cognouit, & idcircò minime dissimulandam, aut rem differendam ratus est. Armati igitur vndique prodeunt, præsidia concurrunt, tormenta in nostros apertè dirigunt, milites concursantes feritatem oculis & aspectu denunciant. His rebus excitatus Albuquercius Duces in scaphas descendere, & propius vrbem accedere, & mœnia tormentis quatere præcepit. Coieatarus naues, quæ in anchoris erant, in portum subducere imperauit, ne à Lusitanis capi, & incendi possent. Lusitani confestim accurrunt, & naues coniectis ignibus inflammant. Nullum diem intermitti patiebatur Albuquercius, quin tormentis quàm plurimum damni mœnibus inferret. Sed cùm hoc belli genus illi nimis lentum videretur, aliud excogitauit, quo multò vehementius hostes affligeret. Iussit enim summa diligentia mare custodiri, ne quidquam cibi in vrbem importari aliundè liceret. Emmanueli Tellio, Barreto & Antonio Campensi, & Alfonso Lupio Costæ hoc munus assignauit. Illi quamuis inuiti imperata con-

Bellum Armuziense secundum.

Classis hostilis incensa.

Armuzium oppugnatur.

ta conficiunt, rates aliquot capiunt, & ad Albuquercium adducunt. Is facinus edidit inhumanum, & illius rebus gestis indignum. Omnibus enim, qui erant nautæ, aut sagittarij, aures & nares atque manus præcidi: reliquis, præter aures atque nares, medium pedem secari iussit. Eos deinde in terram deduci præcepit, & admonuit, vt Coicataro dicerent, idem supplicium subituros omnes, qui annonam in vrbem inferre conarentur. Erant hostes vehementer exterriti, ciborum penuria ciues affligebat: plebs tumultuari incipiebat: fames atque sitis eos premebat. Multi igitur ad Regem adeunt, de clade, quæ illos vexabat, maxima voce conqueruntur, & iratis precibus ab eo contendunt, vt vel pace, vel quacunque alia ratione posset, illorum malis remedium præsens adhibeat. Secus enim, sibi opus esse remedium tantis miserijs inuenire. Ad hæc Coicatarus (Regium enim est apud barbaros, aliena semper vti lingua, & in infantia grauitatē positam arbitrari) Regis nomine respondet, quod ad depellendam sitim attineret, cisternis ipsius vrbis, & puteis, qui inde quatuor milibus passuum aberant, in loco, quem Terumbaquem appellant, posse ciuium sitim facillimè restingui. Ciborum autem copiam tantam esse in vrbe, quanta satis esset ad bellum tolerandum, vsque eò, dum classis maxima, rebus omnibus instructissima, quam propediem adfuturam confidebat, portum insulæ subiret. Essent porro bono animo. Se namque vincula Lusitanis illis omnibus iniecturum, vt viui pœnas improbitatis atque perfidiæ luerent. Hac inani spe, ciuium à se furorem & impetum repressit. Re autem vera nec in cisternis, nec in puteis erat aqua, qua tanta multitudo sustentari posset, & ciborū erat extrema quædam inopia. Albuquercius, vt hostes grauiore cruciatu vexaret, & citius ad deditionem compelleret, obstruere puteos Terumbaquenses instituit. Itaque negotium dedit Georgio Barreto, & Alfonso Lupio Costæ, vt puteos obturarent. Hi scaphis inuecti, oram legunt octoginta militibus stipati. Barretus sex viros nobiles, & in rebus ge-

Inhumanum Albuquercij facinus.

Armuzienſium iratæ ad Regem preces.

Responsum Regis.

Albuquercij strategema.

tendis industrios in terram exposuit, qui viderent, an arte quadam possent aliquem hominem corripere, è quo, an putei essent custoditi, cognoscerent. Hi duos homines capiunt, è quibus intellexere, puteos seruari à Duce, nomine Cidehamer, q̃ sub signis viginti quinque equites, & ducentos pedites sagittarios habebat. Hoc cùm Barretus acciperet, remis, quantum fieri potuit, accelerauit, vt in terram cum omnibus copijs egressus ante lucem (erat enim nox) hostes inopinantes opprimeret. Quod quidem sic euenit. Nostri enim hostes dormientes offendunt; ducem interimunt, & præter paucos admodùm, qui semisomnes excitati profugerant, omnes interfecti sunt, & putei hominum & equorum cadaueribus oppleti. Ne autem cadauera extrahi possent, Albuquercius Laurentio Syluæ, Castellano viro valdè nobili, & in armis acerrimo curam dedit, vt cum viginti militibus puteum custodiret. Is cùm ab hostium multitudine circumuentus esset, Albuquercius, qui semper rebus omnibus intentus erat, & indè tunc non procul aberat, cum centum & quinquaginta viris accurrit. Hostes erant permulti, Rex hortator & spectator aderat. Coieatarus admonebat suos, vt in eo certamine vitam omnium contineri perspicerent. Instant illi: nostri multitudine penè obruti retrocedunt, quos hostes acriter insequuntur, & multos conuulnerant. Albuquercius erat vndique telis impetitus: Delamixa, cui Albuquercius veniam & reditum in patriam consecutus fuerat, multò acrius, quam reliqui omnes, in nostros ferebatur, donec tormento grauiter ictus, se à cædendo & à persequendo continuit. Albuquercius eo die maximum vitæ discrimen adiuit. Littus erat propè: id fuit in causa, vt nostri omnes, præter vnum ex Albuquercij domesticis, qui in prælio cecidit, euaderent. Maxima tamen eorum pars vulnerata discessit. Mare tamen summa vigilantia à nostris obseruabatur, ne commeatus vllus inueheretur. Multitudo à Rege misericordiam implorabat: se diutius famem atq; sitim tolerare non posse dicebat. Nollet pad-

Pugna terrestris.

Delamixæ ingratitudo.

Albuquercij periculum.

Armuzini populi querimonia.

eis obtemperando ciuitatem vniuersam morte acerbissima conficere. Hæc clamoribus & interdum etiam minis, & eiulatu valdè lugubri cum multis lacrymis agebant. Hos Coieatarus aliquando verbis lenibus, aliquando etiam minis à Regis aditu & congressu repellebat. Sed malum illud iam tolerari non poterat: itaque necesse erat deditione tandem miseriç, quæ vrbem premebat, finem imponi. Sed in hoc rerum statu, res accidit dedecore sempiterno dignissima. Duces enim, quamuis essent & nobilitate & factis egregij, odio parum iusto sui Imperatoris excæcati, cùm bellum propè cōfectum esset, fidei & insitæ nobilitatis obliti, Albuquerciū, sub quo militabant, repentè deserunt, & passis velis in Indiam inuehuntur. Hi fuerūt Emmanuel Tellius, & Alfonsus Lupius Costa, & Antonius Campensis. Cùm igitur Albuquercius cerneret, copijs ad hunc modum diminutis, se non posse bellum diutius sustinere, discessit indè fremens & indignabundus, quòd victoria nòn hostium virtute, sed suorum flagitio de manibus erepta fuisset. Est non procul insula ad idem regnum pertinens (Queixume nominatur) in eā delatus, in oppidum nomine Arbez inuasit, & ducem cum multis militibus occidit, locumque spoliauit. Maximus autem ex præda commeatus fuit in naues impositus. Ibi cùm certior factus esset, arcem Zacotoram esse in maximas angustias propter annonæ penuriam adductam (bello enim premebatur, per quod cōmeatus in arcem inuehi minimè licebat) & simul accepisset, 70. nauium classem ex intimo sinu, qui Persidis extremo ex ea parte termino definitur, soluisse, vt Armuzio opem afferret, vidit sibi, tum vt classis congressum deuitaret, tum vt Lusitanis afflictis subsidio occurreret, nō esse diutius in ea regione cunctandum. Prius tamen, quàm inde discederet, in aliud oppidum eiusdem insulç Queixumensis inuectus est. Appellabatur Homeal. Erat autem magnis præsidijs munitum. Atrox prælium commissum fuit: oppidum tamen cum magna hostium cæde captum & direptum est, & duces hostium cæsi. E nostris autem

Turpissima Lusitanorum Ducum ab Albuquercio defectio. Armuzium obsidione solutum.

Queixume insula. Arbez oppidum spoliatum.

Homealis oppidi expugnatio & direptio.

vnus nauta desideratus fuit, & duo Saraceni, qui sub Albuquercio stipendia faciebant: Ioannes Nouius vulnus accepit. Indè cùm Nouium in Indiam dimisisset, in Zacotoram peruenit. Illius aduentu fuit bello finis impositus: hostes enim metu perterriti fugerunt. Cùm verò hostes ab illo pacem peterent, illam ea lege concessit, vt certum numerum boum & arietum in arcem nomine tributi, singulis annis inferrent. Vt autem abundantius commeatu arcem muniret, Franciscum Tauoram in Melindem rei frumentariæ comparandæ gratia misit. Ipse verò in Goardafumense promontorium concessit. Tauora cùm in Melindensi regno impe rata faceret, Iacobus Melius, & Martinus Coelius, qui in Mozambique hyemauerant, in eundem portum aduecti sunt. Qui relicti in Melinde fuerant, vt ad Aethiopiæ Imper. deducerentur, adhuc ibi commorabantur, eò quòd neminem rex Melindius nancisci potuisset, cuius fidei rectè committi possent. Itaque in naues recepti sunt. Tres igitur illi nauarchi ad Albuquercium se contulêre: in via aūt nauem vnam cepêre, quæ spoliata primùm, incensa deindè fuit. Alteram aūt nauem Albuquercius ipse ceperat: qui horum nauarchorum aduentu mirificè delectatus est. Erat autem in naui, quæ in manus Albuquercij inciderat, Saracenus quidam ex Arabia, vsu rerum peritus, qui apud Aethiopiæ Imperatorem diu versatus fuerat, & gentis mores, & regionis instituta cognouerat. Hunc ad Regem Emmanuelem Albuquercius misit, vt omnia quæ scire cupiebat, illi diligenter explicaret. Tres autem illos, qui ad Aethiopiæ Regem mittendi erant, in oppidum non procul à promontorio situm induci præcepit, qui indè eò, quò missi fuerant, absque vllo incommodo peruenêre. Rex, qui tunc imperium tenebat, Dauid appellabatur, mater aūt Helena: quæ propter prudentiæ non vulgaris opinionem, eò quòd Dauid adhuc puer esset, regnū gubernabat. Hi cum Emmanuelis literas accepissent, incredibilem lætitiæ significationem dederunt, & legationem ad Emmanuelem decreuerunt, cuius sen-

Albuquercius Armuziensi regno discedit.

Saracenus ad Emmanuelem missus.

Emmanuelis Legatorum ad Aethiopiæ Regem aduentus.

tentiam alio in loco referemus. Hinc profectus Albuquercius, in Zacotoram delatus, hyemem traduxit. Indè cum primùm per anni tempus licuit, vigesimo die Augusti, Calaiatem versus iter instituit, vt simul & quæ in Armuzio post illius digressum euenerant, intelligeret, & Calaiatensibus doli patrati pœnas imponeret. Ibi cùm naues ab incolis conspectæ fuissent, duo Saraceni, homines opibus & authoritate præstantes, lintre inuecti sunt, & nauem prætoriam sine vllo metu conscenderunt. Existimabant enim illas naues è Lusitania tum primùm ad eas oras appellere, neque scire posse, quæ in Armuzio gesta fuerant: & intelligere cupiebãt, quid in Lusitania de rebus Indicis ab Emmanuele designatum esset. Hi verò cùm Albùquercium cognouissent, & intelligerent eam fraudem, quam Calaiatensis præfectus conflarat, exanimati metu conciderunt, & suppliciter admodum misericordiam implorârunt. Ille veniam ea conditione promisit, vt vera de ijs rebus quæ scire cupiebat, enunciarent. Illi se id facturos spondent. Ab illis autem cognouit, & quantis opibus Armuzium esset munitum, & simul intellexit, eundem ducem, qui fraudem fuerat machinatus, in oppido esse, idemque munus obire. Hoc vbi percepit, in portum inuehitur: hostes cum ipso duce protinus, vt resistant, accurrunt. Sed paruo certamine in fugam conuersi sunt, in templumq; littori propinquũ se trepide recipiunt. Templum fuit repentè captum. Hostes expulsi, in vrbem contendunt. Lusitani illos statim insequuti sunt vsque eò, dum in oppidum compellerent: quod statim oppugnare cùm vellent, fuere ab Albuquercio prohibiti. Nox enim appropinquabat, & viæ erant angustæ, & ædes excelsæ, è quibus poterant hostes in nostros lapides & tela contorquere: quod si fieret in tenebris, non mediocre periculum nostris imminebat. Ea igitur nocte in templo substitit. Cùm verò diluxisset, in oppidum inuasit. Hostes inde formidine perturbati confugerant. Nostri ad prædam conuersi sunt. Ibi cùm Albuquercius diebus aliquot commoratus

Duorum Saracenorum Calaiatensium cum Albuquercio congressus.

Pugna cum Calaiatensibus.

Calaiate ciuitas capta & direpta.

moratus esset, dux impiger, nomine Zafaradinus, cum mille viris acribus vna nocte in nostros impetum silētio noctis intulit: quos non imperatos, vt suspicatus fuerat, offendit. Ea namque erat Albuquercij disciplina, vt vix quidquam illi posset inopinato contingere. Itaque magno cum damno atque dedecore repulsi sunt. Hic rursus Albuquercius odio gentis inductus, simile exemplum immanitatis edidit illius, quod in Armuzio præbuerat. Omnibus enim, quos viuos cepit, aures atque nares amputauit. Oppidum deinde & templum, quod erat excellenti opere factum, & viginti septem naues, quæ erant in portu, flammis exussit. Inde aquatione prius in cursu cum magno periculo facta, Armuzium contendit, vt oculis vrbis statum & munitiones vsurparet, & simul aliquod damnum ciuibus inferret. Ibi cùm propius naues appellerat, arcem, quam ille fundârat, duplici contignatione sublatam, & tormentis egregie munitam conspexit. Vrbem tamen tormentis concussit, & naues aliquot intercepit, & quibus signis potuit, odium quod in Coieatari & reliquorum perfidiam animo continebat, exprompsit. At Coieatarus ad illum litteras Almeidæ misit, quibus Coieatarum admonuerat, Albuquerciū absque Regis Emmanuelis iussu bellum Armuziensibus intulisse. Sibique summopere displicere, quod damni factum fuerat. Se libenter Emmanuelis nomine, cuius vice in regionibus illis vniuersis imperium tenebat, pacem & amicitiam cum illo firmaturum. Ex his litteris Albuquercius non mediocrem molestiam cepit. Nihilo tamen secius vrbem, & aliquot oppida, quæ erant in illius ditione, damnis quamplurimis affecit. In continentem deinde traiecit, oppidum que Habandi (sic enim appellant, vnde aqua in insulam ferebatur) incendit, & puteos, ne aquatio deinceps illa fieret, telure multa cōpleto obstruxit: & in duos Ismaelis Persarū Imperatoris duces, qui, vt præsidium afferrent mercatoribus, qui cum maxima camelorum multitudine commeatum & varias merces importabant,

Zafardini in Lusitanos impetus.

Albuquercij in victos immanitas.

Armuzinum bellum redintegratum.

Habande opp. incensū.

Lusi[illegible] de P[illegible] [illegible] [illegible]ia.

 bant,

bant,inuasit. Et acri prælio commisso, duces interfecit, & illorum copias, quæ erant quingentorum militum, partim cecidit, partim in fugam compulit. Iacobum verò Melium in insulam Laram nomine misit, vt alios similiter puteos obturaret. Omnes enim aquationes impedire volebat, vt vrbem siti conficeret. At Melius cùm Albuquercij iniussu aliquid laude dignum gerere vehementer expeteret, fraude Saracenorum inductus, in hostiles rates incidit: qui tamen quantũ potuit, animo satis acri hostibus in se immissis repugnauit. Sed tandem ipse cùm nouem hominibus Lusitanis interfectus est: reliqui autem velis secundo vento plenissimis euaserunt. Rebus ad hunc modum gestis, Albuquercius in Indiam nauigauit, & in Cananoris portum ingressus est tertio die Nouembris, Anno à Christo nato, M.D.viij. quo tempore iam, vt dictum est, Laurentius Almeida in prælio contra Sultani duces inito tormentis dilaceratus occubuerat. Sub id tempus accepit Almeida litteras ab Emmanuele Rege, quibus illum in Lusitaniam reuocabat, atque præcipiebat, vt Albuquercio imperium traderet. Erat autem ille cõparandæ classi vehementer intẽtus, qua Mirhocemum inuaderet, & ab hostibus de filij nece pœnas expeteret. Prius tamen, quàm in hostes iret, septem naues, quæ erant in Lusitaniam profecturæ, diligenter instruxit: è quibus duæ in alto mersæ sunt, quinque incolumes in Lusitaniam peruenêre. Deinde cum ea classe, quam parauerat, Cananorem petijt. Ibi in medio belli totius apparatu Albuquercius interuenit, qui fuit ab Almeida cum non mediocribus amoris signis exceptus. Et postridiè illum in prandium accersiuit, atque post epulas ei litteras Emmanuelis ostendit, quibus præcipiebat, vt in Lusitaniam rediret, & Albuquercio eandem prouinciam moderandam relinqueret. Se deinde ostẽdit esse paratissimum ad ea, quæ Rex præscripserat, exequenda: sed eo anno id fieri commodè non posse. Nã classem illam esse iam a se magnis laboribus & sumptibus instructam, quibus erat bellum Mythocemo atque

Lara insula.

Melij cædes.

Almeida in Lusitaniam reuocatur.

Simultas inter Almeidã & Albuquercium.

que Calecutiensibus,qui se cum illo coniunxerant,illaturus:neque iustum videri, illum, quod instituerat, minimè perficere,& sui doloris vlciscendi munus alteri delegare. Ad hæc Albuquercius respondit, Almeidam non rectè se gerere,si nō pręscripto Regis obtemperaret. Quod verò ad hostes attineret,se id bellū,si illi classis, quæ parata iam erat, traderetur, ita gesturum, vt Almeidam muneris ei commissi minime pœniteret. Id Almeida se facturum negauit. Inde simultas orta vtriusq; animum ab altero alienauit,& Lusitani in duas factiones diuisi,quidam ad Almeidā,alij autem sese ad Albuquercium contulêre. Ita factum est,cùm omnibus esset hoc studium,vt odium inter duos viros optimos & singulari virtute pręditos excitarent,vt inter eos minimè conueniret. Vterque autem cùm esset laudis appetens,titulum belli illius confecti vehemēter expetebat,& ideo eam gloriam sibi præripi alterius partis studio & contentione, molestissime ferebat. Ita tamen erant animis dissidentes,vt nec ármis, neq; maledictis inter se contenderent. Imo cùm Almeida iam vellet inde proficisci, vt cum hostium classe confligeret, Albuquercius operam suam obtulit, & per communes amicos Almeidam obsecrauit, vt se in id bellū duceret. Almeida gratias illi summas egit,sed æquum non esse dixit, vt is antè, quàm esset à tanta belli contentione,& à maris etiam iactatione refectus,laborem illū susciperet. Quiesceret porrò, & se ad alia bella nō minus periculosa, quæ erant illi,postquam imperandi munus susciperet,administranda, pararet. Albuquercius cùm se ab illius belli societate prorsus exclusum cerneret,Cochimum profectus est,& ibi cùm nonnulla indignitatis illius,vt interpretabatur,offensione cōstitit. At Almeida cum classe vndeuiginti nauiū soluit inde duodecimo die mensis Decembris eiusdem anni. Erant in classe mille & tricenti milites Lusitani, & quadringenti Cochimenses. In cursu autem Onoris oram prætervectus,naues aliquot Calecutienses,quæ erant in portu,incendi iussit:quod non absque multo

Lusitani in duas factiones diuisi.

Duorum Ducū ambitio.

Almeidæ in Calecutienses expeditio.

ſanguine partis vtriuſque fieri potuit. Indè cùm primùm in Anchediuam aquationem feciſſet, in portum Dabulis curſum direxit. Ea namque ciuitas ad Zabaij, qui Goæ regnabat, ditionem pertinebat. Zabaius autem cum Myrhocemo, & Calecutienſi, & reliquis Luſitani nominis hoſtibus ſocietatem coiuerat, & Sultanum literis ad bellum Luſitanis inferendum ſolicitarat. Id autem Almeidam mouerat, vt vrbem illam, ſi fieri poſſet, excinderet. Porrò autem Pelagius Souſa vnus ex Ducibus aquationis & commeatus gratia ſeſe à reliqua claſſe diſiunxit, & in terram egreſſus eſt. Cũ verò illius milites incolas iniurijs affeciſſent, incolæ iniurijs irritati, cùm vicinitatis vniuerſæ opem implorallent, impetu in noſtros facto ducem interemerunt. Reliqui verò cùm ducem occiſum aſpicerent, ſe fugæ mandârunt. Pelagium multi dicebant temeritatis pœnas luiſſe, quòd imperatoris iniuſſu in terram abſque vlla graui cauſa deſcendiſſet. Nec enim tanta erat penuria, vt illi neceſſe eſſet imperium Almeidæ non expectare. At Almeida cùm propè Dabulis portum conſiſteret, præmiſit ea nocte, qui portus altitudinem diligenter explorarent. Ciuitas ad radices montis amœniſſimi iacet. Eſt autem ampla, & ædibus magnificis exculta, in planicie ſita, & erat tunc firmo atque valido præſidio firmata. Præfecerat illi Zabaius Saracenum impigrum ducem, qui habebat ſub ſignis ſex millia militum, in quibus erant quingẽti Turcæ. Erant prætęrea in intimo portu naues non paucæ, tormentis, & armis, & militum præſidijs inſtructiſſimæ. Dux tantum & ſibi & copijs confidebat, vt vxorem ex omnibus, quas habebat, cariſſimam, in vrbem arceſſeret, & eos, qui erant in vicinis pagis, euocaret, vt victoriæ, quam ſibi pollicebatur, ſpectatores eſſe poſſent. Sequenti die cùm æſtus accederet, & ſecundus etiam ventus à puppi naues impelleret, Almeida ſolutis anchoris, paſſiſque velis, in portum ingreſſus eſt. Triremes præibant, humiliores deinde naues ſequebantur, altiores agmen poſtremum claudebant.

Dabul opp.

Pelagij Souſæ cædes, & ſociorum fuga.

Dabulis deſcriptio, & ſtatus.

Almeida Dabulam adnauigat.

bant. Scaphæ erant expeditæ, in quas cùm tempus flagitaret, nostri desilirent, vt in hostes in terra consisten tes irrumperent. Hoc ordine cùm Almeidam hostes aditu arcere nō possent, ipse cum acie prima signis explicatis terram occupauit. In turrim egregiè munitam aciem dirigebat, cum dux ciuitatis cum omnibus copijs more gentis instructis illi obuiam processit. Nostri tanto animorum ardore in hostes inuecti sunt, vt impressione facta ducem, & multos homines primarios occiderent, & reliquos in fugam verterent. Cùm verò sese in vrbem reciperent, nostri in eorum tergis inhærentes, in vrbem simul irruerunt. Fuit tunc in omnem sexum & ætatem sæuitum, vsque adeò, vt neque fœminis, neque pueris infantibus, quos matres cō plexu in extremo illo vitæ spiritu arctissimè continebant, vlla conditione parceretur. Multi pro redemptione, auri, & argenti magnam vim, & gemmas, & preciosam supellectilem cum miserabili luctu & multis lachrymis offerebant, quorum tamen preces neminē è tanta multitudine ad misericordiam inflexerunt. Fuit cædes ad Solis occasum continuata. Almeida veritus, ne nostris in vrbe dispersis, & in cæde, atque prȩda furenter occupatis discrimen aliquod, vt fieri plerunque solet, vbi militaris disciplina negligitur, impenderet, signum receptui dedit, & se cum omnibus suis copijs in templo quodam satis amplo continuit, & multos, qui se excellentius in eo prælio gesserant, equestribus ornamentis affecit. Sequenti die militibus prædam concessit, quæ fuit maxima, ita vt milites non possent rapiendi cupiditate ab vrbe diuelli. Quod animaduertens Almeida, clàm submisit, qui partem ciuitatis incenderent. Itaque cùm flamma per ædificia continentia peruaderet, omnis ciuitas cùm delubris, & mœnibus, & rebus maximi pretij deflagrauit, naues omnes similiter exustæ, & multi etiam ciues, qui latitabant, flammis absumpti sunt. Deniq; ex tanta multitudine, quæ præter milites eò conuenerat, pauci admodum in montes euaserunt. E nostris sedecim

Prælium cum Dabulēsibus.

Dabul capta.

Lusitanorum in victos sæuitia.

Dabulensis ciuitas spoliata & incensa.

Cæsorum numerus.

Almeida victoria. cim desiderati, ducenti verò vulnerati sunt. Almeida signa etiam in montes intulit: multa castella atque villas exussit: hostes, qui illi multis in locis occurrerunt, partim cecidit, partim fudit, atque fugauit: armenta & pecudes ad commeatum classis abduxit. Ad hunc modum profligatis hostibus, in classem reuersus est, vbi li- *Melichiazij ad Almeidā littera.* teras à Melichiazio & à Lusitanis captiuis accepit. Literæ autem Melichiazij officij plenissimæ videbantur, & de redemptione Lusitanorum ostendebant, ea quæ Almeida vellet, illum libentissimè facturum. Lusitani verò significabant, sese à Melichiazio commodè rebus omnibus haberi. Petebant tamen, vt de eorum redemptione, dum hostis eam lenitatis & mansuetudinis speciem præ se ferebat, cum illo pacisceretur, ne, si ab eo res abiret, multò difficilior eorum liberatio foret. Vt autem compertum postea fuit, ea legatio non tam Almeidæ conciliandi, quàm illius explorandi ab homine callidissimo instituta fuit. His litteris Almeida, non literis, sed rebus ipsis responsum pro dignitate dare cō- *ANNVS à Christo nato, 1509.* stituit. Tormentis igitur, & rebus alijs, quas nostri ceperant, in naues impositis, inde soluit, quinto die Ianuarij, Anno M.D.ix. Et oram illam prætervectus, tributa, quæ in locis illis ex fœdere debebantur, exegit. *Maim flu.* Tandem in fluuium delatus est, qui per Cambaiæ regnum in mare influit. Fluuium appellant Maim. Ibi vidit in oppido peruetusto maximum & amplissimū *Herculis militum sepulchra.* templum, & campum latissimum, in quo erant sepulchra innumerabilia. Cū ab incolis sciscitaretur, quid infinita illa mortuorum monimenta designarent: responderunt illi qui sapientes existimabantur, antiquissimis regionis illius scriptis atque monimentis contineri, Herculē in Indiam cūm maximo exercitu penetrasse: & in eo loco bis cum Rege quodam potētissimo collatis signis conflixisse, & vtroque prælio superatū fuisse. Vt autem tam preclari facinoris memoria seculis innumerabilibus conseruari posset, institutum ab antiquis fuisse, vt locus ille, in quo milites Herculis ceciderant, religione consecraretur, & illa sepulchra inuiola-

uiolata permanerent. Hæc quidem illi prædicabant: qbus quanta sit habenda fides, liberum sit ei, qui velit, iudicare. Almeida inde profectus, Dium vela dare iussit. Ibi Mirhocemus cùm in altum naues educere, & cũ Almeida mari aperto dimicare constituisset, quanuis Melichiazius id consilium minimè probaret, omnes duces confestim iussit ex angustijs prodire. In Mirhocemi classe erant tres constratæ naues ingentes, & tres aliæ rostratæ, sex triremes, quatuor naues Cambaienses, & longæ Melichiazij naues, quarum iam mentio facta fuit. Calecutienses verò parones erant etiam permulti. Erat denique numerus hostilium nauium supra centum. Milites quos Mirhocemus adduxerat, & armis & animis præferoces, victoriam sibi certissimam pollicebantur. Idem animus erat in reliquis nationibus, quæ cum illo societatem coiuerant. Spes & odium illos acriter stimulabat, vt & libertatem tuerentur, & gentem inuisam extinguerent. Quod verò indignissimum fuit, non minus ardoris in Christianis quibusdam, qui eadem classe vehebantur, erat ad manus cum Christianorum classe conferendas, quam in illis, qui propter religionis odium Christianum nomen extinctum cupiebant. Hi erant partim Veneti, partim Dalmatæ, qui triremes ductabant. Variæ deinde fuerunt imperatoris vtriusque cohortationes, cùm Mirhocemus milites rerum ab illis gestarum commemoratione, imperij amplitudine, & Saracenorum omnium libertate, Christianique nominis odio, & spe opum atque munerum, quæ omnia vno illo prælio continebantur, excitaret. Viderent præterea socios spectatores esse. Si vincerent, se laudem sempiternam adepturos: si victi essent, dedecus & ignominiam subituros nulla temporis vetustate delendam. In illo prælio Indiæ imperium, sociorum salutem & libertatem, eorumque, qui dimicarent, dignitatem nullis seculis interituram consistere. Almeida verò CHRISTI nomen, religionis sanctitatem, sectæ Mahumetanæ scelus commemorabat: neque solùm spem amplissimæ dignitatis & gloriæ, verùm & cæle-

Mirhocemi classis.

Christianorum quorundam in Lusitanos hostilis animus.

Mirhocemi ad milites concio.

Almeidæ ad milites oratio.

cæleste præmium proponebat. Dicebat præterea, omnem salutis spem vna virtute contineri. Si victi eo prælio essent, reputarent animis, esse se hostibus innumerabilibus circunsessos, qui metu tenebantur, ne conceptum odium in nomen Christianum expromerent. Hoc autem metu sublato, fore, vt vndique ruerent, vt Christi memoriam in illis regionibus delerent. Subsidia esse longinqua, hostes autem circunfusos. Nullum fore tutum in calamitate receptum, fidem vbique lubricam, fraudem ad fidem violandam paratissimam. Idcirco, quod fortium virorum esset, cogitarent, eo prælio esse omnibus aut cum magna gloria vincendū, aut cum magna virtutis significatione moriendum. Referebat deinde filij Laurentij omnibus carissimi necem, ad cuius vindictam omnes, qui dolorem non mediocrem ex casu illius exceperant, acriter incitabat. Considerent porrò, CHRISTI numen, pro cuius gloria præcipuè dimicabant, adfuturum. His & alijs eiusmodi verbis Almeida Lusitanos satis sponte sua concitatos ad certamen acuebat. Deinde vela fieri iubet. Sed cùm ventus remitteret, & hostes ex angustijs egressos in statione teneri animaduerteret, & ipse substitit tantisper, dum rursus cum æstus reciprocatione ventus increbresceret. Sed cùm citius, quàm sperabat, ventus paulò vehementius inflaret, sublatis clamoribus, signoque dato hostibus appropinquauit, ita tamen, vt tantum interesset inter classem vtranque spacium, quantum sat esset ad certamen tormentis eminus gerendum. Longius enim progredi non potuit, propterea quòd nondum æstus accesserat: & timebat ne naues in vado, quod inter vtranque classem inerat, afflictarentur: & hostes idem fecerunt. In vrbis muris, & in turri quæ mari imminebat, erant tormenta magna aptè disposita. Cùm igitur hostes & nostri iam essent in vrbis ipsius aspectu constituti, ex muris & è turri, & è classe innumerabiles globi iaciebantur. Nostri vicissim vehementissimè hostium classem oppugnabant. Certamen fuit tenebris intermissum. Almeida

Prælium navale.

meida quamuis statuisset, in acie prima cum naui sua in Mirhocemi nauem inuadere, precibus nauarchorum ab ea mente deductus fuit. Dicebant enim fore, si is aliquod discrimen adiret, vt classis & imperio illius destituta, & Imperatoris sui periculo perturbata, ordinem ab eo præscriptum desereret, vt illi subueniret. Ille consilio paruit, quamuis id molestè ferret. Sed videbat aliter rem fieri commodè non posse. Itaque Nonio Vascio Pereiræ id munus assignauit, vt in Mirhocemi nauem inueheretur, eique viros acres ad rem gerendam attribuit: Georgium verò Melium Pereiram subsequi iussit. Nauarchus quilibet ea nocte ordines diligenter instruxit. In qualibet enim naui opus erat secundum puppim atque proram, & vtrunque latus acies quatuor instrui, & cuilibet vnum ducem assignari. At Mirhocemus cùm Almeidam ad confligendum acriter animatum perciperet, consilium Melichiazij, quod ante repudiârat, sequi constituit. Itaque vadum transire noluit, imò retrò classem deduxit, vt vrbis auxilio multo rurius atque confidentius cum nostris dimicaret. Nam fore confidebat, vt è muris ex propinquo posset grauius damnum nostris importari, & auxilium, vbi opus esset, ex vrbe summitti. Classem autem hoc ordine instruxit. Naues suas, quas sex fuisse diximus, in acie prima collocauit. Binas autem naues ferreis vinculis inter se colligari præcepit, ita, vt tribus in locis binæ naues coniunctæ, & inuicem alligatæ, ad opem sibijpsis mutuò ferendam consisterent. Ipse in media acie nauem, qua vehebatur, collocauit. Post has naues ad hunc modum deuinctas, triremes & naues longas cum paronibus, vt subsidio, quoties opus esset, occurrerent, & per media interualla in nostros inuehi possent & quoties necesse esset, retrocedere, vt nauium maiorum præsidio munirentur, cōstituit. Naues autem Cambaienses propè vadum secūdum littus, vt primum impetum sustinerent, consistere iussit. Postridiè, signo, quod conuenerat, dato, Nonius Vascius Pereira, vt Almeida iusserat, vela facere præcepit: quem Georgius Melius

Lusitanorum acies.

Hostilis acies.

Melius negligentia magistri sui non continuò subsecutus fuit. Reliqui omnes eo ordine, quo iussi fuerant, inuehuntur. Melichiazius cùm nostros prouehi cerneret, è muris, & è turri tormentis omnibus Lusitanam classem verberare præcepit. Tormenti autem vnius ictu decem viri, qui in naui Pereiræ veli maximi sinum, vt vento vehementius impleretur, contrahebant, occisi sunt. Nihilo tamen secius Pereira progreditur, vt in nauim Mirhocemi manus ferreas inijciat. Id Mirhocemus animaduertens, nauem, quam alligatam tenebat, laxari iussit, vt cùm Pereira eius nauem adortus esset, illum altera ex parte aggrederetur, vt ancipiti prælio distentum facilius opprimeret. At Pereira cùm id cerneret, ingens tormentum, quod erat secundùm áquæ summam faciem collocatum, in hostilem illam nauim, quæ se à prætoria disiunxerat, conuertere præcepit. Quo facto, globus tanta vi coniectus in hostilem nauem fuit, vt vtrunque latus parte infima perforaret. Quo facto, hostes, dum, ne nauis ea parte, quam vulnerari conspexerant, aquam admitteret, metuunt, omnes in alteram se confestim conferunt, & coniectis sarcinis aliquantum deprimere conantur, vt eius lateris inclinatione, periculum lateris aduersi declinarent. At cùm ea pars, in quam propendebant, non minus laboraret (quod illi prorsus ignorabant) factum est, vt nauis subitò mergeretur. Iacobus Petreius, vt erat ab Almeida cõstitutum, triremi prouectus, Pereiram præibat, vt fundum exploraret. Cùm verò periculum à vado impendere perspiceret, dato signo Pereiram admonuit, ne vlterius tenderet. Pereira velis demissis substitit. Quod cernens Mirhocemus, in illum ferociter inuasit. Nauibus ad hunc modum harpagone deuinctis, nimis atrociter fuit vtrinque pugnatum. Nostri tamen in nauem hostis ingressi, eos paulatim cedere compellunt. Hoc in certamine Henricus Machiadus vir egregiè fortis occubuit. Hæc in nauis foro gerebantur. At super densos funes pice oblitos, qui reticulati supernè a prora in puppim pertinebant, aliud prælium non minus periculo-

Pugna naualis.

Henrici Machiadi cædes.

culosum gerebatur. Nostri enim maximo cum labore eò conscenderant, quibus hostes acerrimè resistebant. Interim nauis hostium rostrata à reliquis diuulsa, in aliud nostræ naui latus inuecta, auxit vehementissimè laborem, in quo nostri versabantur, & periculum multò grauius inuexit. Pereira cùm id cerneret, multò ardentius dimicabat, vt cùm ex ea parte, qua hosti resistebant, impetum hostilem reprimeret, ad alteram partem se conferret. Sed cùm, vt aliquid laxamenti caperet, buculam sibi detraxisset, fuit sagitta guttur illius transfixum. Victoria tamen adhuc in neutram partem inclinabat. Franciscus Tauora periculum, in quo nostri versabantur, animaduertens, in Mirhocemi nauem inuasit, & latus alterum acriter oppugnans, milites, qui in funium retem scanderent, immisit. Pondere porrò factum est, vt reti perfracto, omnes, qui è superiore loco dimicabant, in forum deciderent. Quo facto, pugna recruduit. Hostes tandem partim cæduntur, partim sese in mare deijciunt. Qui erant in naui rostrata, quæ se cum Mirhocemi naui coniunxerat, cùm milites & nautas maxima ex parte cæsos, & ipsam nauem multis in locis laceratam, & armamenta conuulsa perspicerent, se in fugam dederunt: & cùm nemo iam esset, qui nauem gubernare posset, æstus ipsius impetu in littus eiecti sunt. Reliqui duces Lusitani, dum hæc geruntur, non minus impigrè rem gerebant. Nam Petrus Barretus aliam Mirhocemi nauem pugnando cepit: similiter & Antonius Campensis nauem rostratam expugnauit, & Georgius Melius vbi primùm se expedire potuit, in naues Cambaienses impressionem fecit: & Petrus Canus in aliam rostratam nauem tanto impetu inuectus est, vt antequam eam iniectis manibus ferreis alligaret, in retis ipsius contignationem cum triginta & octo militibus insiliret. Qui in foro versabantur, nostros ex inferiore loco vulnerabant: nostri verò, reticulatis illis funibus impediti, gladijs vti non poterant. Quod Canus animaduertens, desilire cupiebat, vt in nauis foro cum hostibus manum consereret.

Lusitanorum discrimen.

Pereira gutur transfixum.

Cano caput præcisum.

Itaque cùm per ostium ingredi vellet, caput immisit, quod vno ensis hostilis ictu præcisum repentè fuit. Nauis alia vt nostris in maximo periculo constitutis opem afferret, accelerauit. Cuius aduentu nostri liberati, & hostium nauis capta, & omnes hostes ferro cõcisi sunt. Almeida prælij spectator aderat, &, quid opus esset factu, decernebat, & tormentis interim rem acerrimè gerebat, ita, vt vnam magnam nauem, & aliquot longas naues, & parones nonnullos deprimeret. Melichiazius copias identidem è terra submittebat, vt cùm fessis integri succederent, nihil de prælij contentione à suis remitteretur. In littore præterea ense districto concursabat, & quem è prælio fugientem viderat, aut occidebat, aut vulnerabat: reliquos in certamen redire morte proposita compellebat. Nostri tandem hostes maxima contentione profligârunt, tantumq; eorum numerum interfecerunt, vt fluctus in sanguinis colorem verterentur. Qui primi effusa fuga sese ab imminenti clade proripuerũt, Calecutienses extitêre, qui in altum prouecti repentè sunt. At Melichiazij naues lõgæ cum Mirhocemi triremibus sese in intimum portus illius sinum, atque fluminis ostium receperũt. Eas insecutus Rodericus Suarius, qui humilioris cuiusdam nauis præfectus erat, cùm duas triremes coniunctas aspiceret, cursum per angustũ illud inter vtranq; spatium interiectum tenuit, & in earum medio constitutas, ex vtroq; nauis suæ latere anchoras demitti in eas imperauit, & ita alligatas cùm primùm hostes aut occideret, aut in mare desilire cogeret, remulco ad Almeidam traxit. Vna tamen nauis reliqua erat, quæ adhuc expugnata non fuerat. Erat enim altissima, & munitissima, & corijs crudis, vt si nostri in eam ingredi vellent, eorum vestigia labarent, obducta. Et similiter si faces conijcerent, incendium excitari nõ posset. Milites in ea dispositi erant permulti, & ad periculũ propulsandum viribus, & animis, & armorum exercitatione paratissimi. Vtrunq; autem latus erat tanta crassitudine & firmitate præditum, vt nullis globorum

Lusitanorum victoria.

Robustissimæ nauis expugnatio.

ictibus vulnerari posset. Tandem cùm nostræ naues illam circumsisterent,& diu atque vehementer oppugnarent, demersa est, & propugnatores se in mare demiserunt. Nostri eos nantes celocibus insecuti,in fluctibus occiderunt, ita vt pauci admodum euaderent. Prælium à meridie in noctem protractum fuit. In quo ex hostibus circiter quatuor millia ceciderunt, in quorum numero fuêre illi Sultani milites, quos Mamaluchos appellabant. Ex octingentis enim duo tantùm atque viginti cladi superstites extitêre. Mirhocemus, cùm, ne Melichiazius voluntatem cum fortuna commutaret,& illum Almeidæ proderet, anxiè formidaret, ad Cambaiæ Regem se incredibili celeritate contulit. Tres naues ingentes cum multis paronibus atque longis nauibus depressæ: duæ naues rostratæ, duæ triremes, & quatuor aliæ magnæ naues captæ sunt. Erat in captis nauibus magna tormentorum vis, magnus pecuniæ ex auro & argento conflatæ numerus: vestes præterea, stragulæ partim aureæ, partim bombycinæ & gossipinæ pulcherrimè factæ. Præda fuit militibus diuisa, è qua Almeida nihil attingere voluit. E nostris in prælio duo & triginta ceciderunt, trecenti autẽ vulnerati sunt. Naues autem Lusitanæ tantis locis dissipatæ atque conuulsæ fuerunt, vt esset necesse multum tempus in classe reficienda consumi. Victoria fuit præclara. Quam tamen Paulus Iouius, cùm de Sultani classe hac in Indiam contra Lusitanos delata narraret, silentio suppressit, iratus videlicet, quòd cùm Lusitanæ historiæ scribendæ munus Ioanni, huius nominis tertio, Lusitaniæ regi venale proponeret, rex optimus nõ illum muneribus Indicis ad res Lusitanorũ virtute gestas monimentis illustrãdas inuitauit. Erat aũt exercitus hostiũ ex tam diuersis gentibus cõflatus, vt in classe multi libri Latino & Hetrusco,& Dalmatico,& Gallico,& Hispano sermone conscripti inuenirentur. Tria etiam Sultani vexilla capta sunt. Almeida, quãuis res illi ex animi sententia procederet, ne tamen classis ea noctu aliquid incommodi pateretur, eam ab vrbe longius

Cæsorum numerus.

Mirhocemi fuga.

Præda.

Paulus Iouius notatus.

Exercitus hostilis.

Cano caput præcisum.

Itaque cùm per ostium ingredi vellet, caput immisit, quod vno ensis hostilis ictu præcisum repentè fuit. Nauis alia vt nostris in maximo periculo constitutis opem afferret, accelerauit. Cuius aduentu nostri liberati, & hostium nauis capta, & omnes hostes ferro cõcisi sunt. Almeida prælij spectator aderat, &, quid opus esset factu, decernebat, & tormentis interim rem acerrimè gerebat, ita, vt vnam magnam nauem, & aliquot longas naues, & parones nonnullos deprimeret. Melichiazius copias identidem è terra submittebat, vt cùm fessis integri succederent, nihil de prælij contentione à suis remitteretur. In littore præterea ense districto concursabat, & quem è prælio fugientem viderat, aut occidebat, aut vulnerabat: reliquos in certamen redire morte proposita compellebat. Nostri tandem hostes maxima contentione profligârunt, tantumq; eorum numerum interfecerunt, vt fluctus in sanguinis colorem verterentur. Qui primi effusa fuga sese ab imminenti clade proripuerũt, Calecutienses extitêre, qui in altum prouecti repentè sunt. At Melichiazij naues lõgæ cum Mirhocemi triremibus sese in intimum portus illius sinum, atque fluminis ostium receperũt. Eas insecutus Rodericus Suarius, qui humilioris cuiusdam nauis præfectus erat, cùm duas triremes coniunctas aspiceret, cursum per angustũ illud inter vtranq; spatium interiectum tenuit, & in earum medio constitutus, ex vtroq; nauis suæ latere anchoras demitti in eas imperauit, & ita alligatas cùm primùm hostes aut occideret, aut in mare desilire cogeret, remulco ad Almeidam traxit. Vna tamen nauis reliqua erat, quæ adhuc expugnata non fuerat. Erat enim altissima, & munitissima, & corijs crudis, vt si nostri in eam ingredi vellent, eorum vestigia labarent, obducta. Et similiter si faces conijcerent, incendium excitari nõ posset. Milites in ea dispositi erant permulti, & ad periculũ propulsandum viribus, & animis, & armorum exercitatione paratissimi. Vtrunq; autem latus erat tanta crassitudine & firmitate præditum, vt nullis globorum

Lusitanorum victoria.

Robustissimæ nauis expugnatio.

ictibus

ictibus vulnerari posset. Tandem cùm nostræ naues illam circumsisterent, & diu atque vehementer oppugnarent, demersa est, & propugnatores se in mare demiserunt. Nostri eos nantes celocibus insecuti, in fluctibus occiderunt, ita vt pauci admodum euaderent. Prælium à meridie in noctem protractum fuit. In quo ex hostibus circiter quatuor millia ceciderunt, in quorum numero fuêre illi Sultani milites, quos Mamaluchos appellabant. Ex octingentis enim duo tantùm atque viginti cladi superstites extitêre. Mirhocemus, cùm, ne Melichiazius voluntatem cum fortuna commutaret, & illum Almeidæ proderet, anxiè formidaret, ad Cambaiæ Regem se incredibili celeritate contulit. Tres naues ingentes cum multis paronibus atque longis nauibus depressæ: duæ naues rostratæ, duæ triremes, & quatuor aliæ magnæ naues captæ sunt. Erat in captis nauibus magna tormentorum vis, magnus pecuniæ ex auro & argento conflatæ numerus: vestes præterea, stragulæ partim aureæ, partim bombycinæ & gossipinæ pulcherrimè factæ. Præda fuit militibus diuisa, è qua Almeida nihil attingere voluit. E nostris in prælio duo & triginta ceciderunt, tercenti autē vulnerati sunt. Naues autem Lusitanæ tantis locis dissipatæ atque conuulsæ fuerunt, vt esset necesse multum tempus in classe reficienda consumi. Victoria fuit præclara. Quam tamen Paulus Iouius, cùm de Sultani classe hac in Indiam contra Lusitanos delata narraret, silentio suppressit, iratus videlicet, quòd cùm Lusitanæ historiæ scribendæ munus Ioanni, huius nominis tertio, Lusitaniæ regi venale proponeret, rex optimus nō illum muneribus Indicis ad res Lusitanorū virtute gestas monimentis illustrādas inuitauit. Erat aūt exercitus hostiū ex tam diuersis gentibus cōflatus, vt in classe multi libri Latino & Hetrusco, & Dalmatico, & Gallico, & Hispano sermone conscripti inuenirentur. Tria etiam Sultani vexilla capta sunt. Almeida, quāuis res illi ex animi sententia procederet, ne tamen classis ea nocte aliquid incommodi pateretur, eam ab vrbe longius

Cæsorum numerus.

Mirhocemi fuga.

Præda.

Paulus Iouius notatus.

Exercitus hostilis.

Melichiazij de pace Legatio. gius abduxit. At Melichiazius postridiè ab illo pacem per literas petijt, crimenque suum in casum atque fortunam transtulit, cuius vi fuerat in tantam fraudē impulsus. Errati verò sui veniam suppliciter implorabat; fidemque dabat fore, vt deindè nemo vel in officio diligentior, vel in amicitia tuenda constantior erga Lusitanos inueniretur. Se namque & eorum in armis virtutem expertum esse, & in societate conseruanda fidem ex testimonijs multorum cognouisse. Itaque minimè commissurum, vt mallet cum suo damno atque dedecore virtutem deinceps experiri, quàm fidei cum vtilitate & dignitate constantiam. Deinde commemorabat, quanto vsui posset Lusitanis esse, si amicitiam illius non aspernarentur. Has literas attulit Saracenus, nomine Cidialle, natione Granatensis Almeidæ valdè notus iam ex eo tempore, quo is in Granatensi bello sub Rege Fernando militauerat. *Almeidæ responsum.* Almeida respondit, se pacem non daturum, nisi & Lusitanos captiuos, & Mirhocemum cum Sultani militibus, & naues hostium, quæ ex prælio euaserant, sibi traderet. Melichiazius verò per eundem Saracenum respondit; se Lusitanos quidem & naues sine vlla cunctatione traditurum. Mirhocemum verò fugisse, neque se, vbi is esset, exploratum habere. *Melichiazij fides.* Et quamuis eum tum in potestate haberet, nullo tamen modo in se tam immane facinus admissurum fuisse, vt homines, quos in fidem receperat, hostibus eorum proderet. Nec enim id officium esse hominis in armis educati, qui facilè turpi vitæ honestā mortem anteponeret. Almeida libenter assensus est. Lusitani redditi, & hostium classis tradita, è qua triremes Almeidæ iussu protinùs incensæ sunt. *Pax cum Melichiazio.* Nec .n. erat tunc is militum, & nautarum, & remigum numerus apud illum, quo posset eas triremes instruere. Pacis fœdere firmato, Almeida misit inde Antonium Norognam cum duabus nauibus, & multiplici commeatu in Zacotoram, vt arcem præsidio firmaret. Tristanum autem Agaum in illo portu cū duabus hostium nauibus reliquit, cui negotium dedit, vt commeatu & tormentis,

tis,quæ ceperat, & alijs munitionibus in eas impositis, iter Cochimum susciperet. Ipse verò indè profectus, oram illam omnem, quæ inter Dium & Cochimũ interiecta est, ita peragrauit, vt omnibus Regibus atq; Dynastis tributum imperaret, & perfidos coërceret, omnesq; sub Regis Emman. imperiũ atq; ditionem subiungeret. Petro autẽ Barreto, & Garsiæ Sousæ, atq; Martino Coelio naues assignauit, quibus mare Saracenis infestum redderent. Cananorem deinde petijt, & in arcis conspectu facinus barbarum & immane fecit, quo magnã partem decoris sui bonorum iudicio deformauit. Nam Sultani milites, quos iure belli ceperat, qui tanquam serui illius non solùm dominatu, verùm etiam patrocinio tenebantur, partim suspendere, partim tormentis dilacerare iussit. Ibi tum, dum suos à labore reficeret, & vrbis statum firmaret, diebus paucis commoratus est. Indè Cochimum delatus, à Rege, & à Lusitanis omnibus cum ingenti lætitia, & gratulationibus exceptus fuit. Interim verò perditorum hominum opera factum est, vt odij seminarium, quod inter illum & Albuquercium institutum fuerat, adolesceret. Nam qui Almeidæ factionem sequebantur, illum hortabantur & admonebant, ne Indiæ procurationem homini temerario & insano committeret. Esse quidem illum nimis acrem, sed illius furore & amentia fieri posse, vt omnia parta decora de manibus elaberentur. Illi autem præcipuè, qui cum in Armuziensi bello deseruerant, vt proprium flagitium hominis indigna vituperatione defenderent, illum accusabant, quòd regis iniussu bellum inutile & periculosum sumpsisset, quòd gentem, à qua incommodum nullum acceperat, armis euertendam suscepisset, quòd cum parua admodùm classe, cũ classe maxima & instructissima sine vllo consilio & rationis moderatione conflixisset, quòd Regis Emman. dignitatem & hominum, quos imperio continebat, salutem in maximum discrimen intulisset. Dei quidem beneficio factum fuisse, vt periculum illud, quod intentum omnibus illius temeritate fuerat, euasisset. Per illum vero,

Tributum victis impositum.

Almeidæ in captiuos inhumanitas.

Lusitanorum de Albuquercio querela.

verò omnibus, qui ea classe vehebantur, fuisse pestem & exitium comparatum. Non enim esse rerum exitu, sed consilio, quo res instituebantur, de Ducis aut sapientia, aut temeritate iudicandum. Quod si fieret, nemini dubium esse, quin Albuquercius eo munere, quod illi rex Emman. commiserat, indignus haberetur. Si regis, inquiunt, offensionem times, magis metuere debes, si sciens homini temerario, quod Rex ignorabat, prouinciam tanto sanguine partam commiseris, quã is sit continuò funditùs euersurus. Rex, si illum per literas admonueris, consilium tuum, vt conijcere licet, comprobabit. Quod si non feceris, non est animi magni magis iniustam regis indignationem, quàm indignum Lusitanæ gentis exitium, cum ipsius regis detrimento & dedecore pertimescere. Ad hæc, hominis in fatigandis hominibus immoderationem criminabantur, & iocis etiam immodicis & maledictis absentem vexabant. Hęc omnia Albuquercius per homines non minus ad ferẽdas discordias natos intelligebat, qui illius segnitiem obiurgabant, quòd tantam contumeliã tam molli animo pateretur, & non vt ius suum obtineret, summa ope contenderet. Homines inuidia rerum, quas ille gesserat, insanire, vsq; eo, vt etiam regis imperium contemnerent, & contra leges & instituta patriæ, & reuerentiam Regi debitam, scelus supplicio dignum machinarentur. Iret porrò, & publicè ab Almeida contenderet, hominumque fidem imploraret, iusq; suum modis omnibus persequeretur, atmisq; etiam, si ita necesse esset, Almeidam Indiæ possessione, quam, vt apparebat, occupare nitebatur, expelleret. His dictis stimulatus Albuquercius, cùm Almeida in arcẽ se reciperet, & illum ad epulas inuitaret, Almeidæ cõuiuium aspernatus, magnis vocibus arcẽ sibi cõtĩnuò tradi postulat, illiusq; postulati publicum testimoniũ multorum nominibus consignatum, quod ad regem deferatur, si Almeida non præscripto Regis obtemperaret, à scribis sumere contendit. Almeida cùm se paratum esse diceret ad prouinciam tradendam; iramq;

Albuquercius contra Almeidam ab inquietis incitatur.

Albuquercij cum Almeida contentio.

Albuquercius captus.

illius

illius sedare conaretur, seque frustra in eo cõtendere cerneret, & ea de causa, ne tumultus fieret, vereretur, Albuquercium Cananorem duci, & in arce diligenter custodiri iussit, ita tamen, vt omnes ei debiti personæ illius honores haberentur. At Emmanuel cum ijs interim curis excubabat, vt Indiæ possessionem firmo præsidio retineret. Cùm igitur intellexisset & Campsonis Sultani potentiam, & illius in Christianum nomen odium, & opem, quam Sultani ducibus Rex Calecutij & literis & operibus ostendebat, classem non mediocrem parauit, qua Indiæ præsidia stabiliret. Ea autem erat nauium quindecim, in qua mille & quingenti milites Lusitani vehebantur. Classi autem præfecit Fernandum Coutignum, virum & nobilitate & virtutis opinione præstantem, qui Regis castris metandis præerat. Huic autem negocium dedit, vt Albuquercio Indiæ prouinciam moderandam traderet, & Almeidam in Lusitaniam redire cogeret. Is autem soluit Olysippone duodecimo die Martij, Anno M. D. IX. Mense verò Octobri in Indiam peruenit, & naues ad portum Cananoris appulit, cuius aduentu Albuquercius lætitia incredibiliter elatus est. Erat enim ei & sanguinis propinquitate, & amicitiæ non vulgaris ratione coniunctus. Indè profectus Coutignus, secum Albuquercium Cochimum perduxit. Fuit autem ab Almeida valdè honorificè & amanter exceptus. Is autem dedit operam, vt inter Albuquercium & Almeidam pacem conciliaret: quod non illi admodum difficile fuit. Repulsis enim malis vtriusque partis suasoribus, necesse erat, cùm vterque eorum esset probitate non mediocri præditus, & idem sibi quamuis sententia & ratione dissimili proponeret, vt non grauatè alter cum altero in gratiam rediret. Itaque instructa classe, quæ erat in Lusitaniam ventura, Almeida prouinciam Albuquercio tradidit, & nauem conscendit, nec in terram egredi postea voluit. Albuquercius autẽ omnia, quæ ad illius commeatum & vsum pertinebant, officiosè & diligenter administrauit. Almeida ad

Classis Lusitana 15. nauium in Indiam missa.

Fernandi Coutigni in Indiam aduentus.

Pax inter Almeidam & Albuquercium.

Almeidæ ex India discessus.

Bellum Calecutiense.

ad hunc modum profecto, Coutignus literas Regis Emmanuelis Albuquercio legendas dedit, quibus continebatur, vt vterque coniunctis viribus Calecutium excindere, & Regem opibus euertere niterentur, & in eo Albuquercius Coutigni sententiam sequeretur. Albuquercius confirmat, se nunquam officio hominis gratissimi defuturum. Pergeret porrò, & illius opera fidenter, perinde atque si gregarius illius miles esset, vteretur. Ambo de bello Calecutiensibus inferendo cum Rege Cochimensi deliberant. In primis placet, Coiebiquium (is erat in Lusitanos egregia voluntate propensus, & Calecutij domicilium habebat) clam arcessiri, vt ex eo cognoscerent, qualis eo tempore Calecutij status esset. Ex eo perceperunt, Regem Calecutij tunc abesse, eò quòd bellum cum Rege quodam finitimo gereret: vrbem tamen esse & armis, & hominum multitudine, & fortium militum robore munitam. Dum verò bellum summo studio & contentione parant,

Lemij ad Albuquercium litera.

Vascus Sylueira appulit. Is à Lemio, qui cum classe Arabicum mare peragrabat, literas afferebat, quibus Prætorem admonebat; vt sibi milites & naues in supplementum mitteret. Esse namque copias imminutas, & classem etiam fluctibus & naufragijs magna ex parte debilitatam. Respōdit Albuquercius, id se curaturum, postquam Calecutio rediret. Sylueira se socium ad bellum illud libenter adiunxit. Erat enim vir militari virtute præcellens, multasque res memorabiles in bellicis rebus effecerat.

RES EVROPEAE. Alfonsus Emmanueli natus.

Sub idem tempus Eboræ natus est Emmanueli regi ex vxore Maria filius, quem Alfonsum nominauit, qui sacerdotijs amplissimis ornatus, & in Cardinalium collegium cooptatus, singulare specimen religionis, & probitatis, & magnificentiæ præbuit. Hoc eodem anno cùm pirata quidam Gallus, nomine Mon-

De Mondragonio pirata capto & dimisso.

dragonius, nauem ex India venientem cepisset, & Emmanuel per legatum suum de hac iniuria apud Galliæ regem conquestus fuisset, & nauem cum opibus quæ in eam fuerant impositæ, sibi frustra restitui postulasset, quatuor naues parari iussit, quibus Odoardum Pa-

ciecum

cieccum præfecit. Is verò qua celeritate potuit, in Mondragonium inuectus est: quem in ora Callaica, vbi finem terræ nominant, offendit, qui certamen minimè detrectauit. Fuit vtrinque acerrima contentione dimicatum. Paciecus tamen nauem vnam piratæ depressit, & tres cepit, ipsumque piratam vinctum ad Emmanuelem traxit. Qui cùm omnia, quæ ceperat, restituisset, fidemque dedisset se fore semper Regi Emmanueli deditissimum, neminique Lusitano iniuriam deinceps illaturum, custodia liberatus, in patriam reuersus est. At in India classe summa industria intra breue tēpus instructa, Coutignus & Albuquercius Calecutiū profecti sunt, cum duobus millibus Lusitanorum militum, & Indis militibus sexcentis: classem in portu cōstituunt, & de belli gerendi ratione deliberant. Hic Coutignus ab Albuquercio primam aciem sibi assignari postulat. Addit deinde, Tu, qui es in India inter tam feroces gentes diu mansurus, satis amplam gloriæ segetem paratam habes. Mihi, qui sum breui in Lusitaniam rediturus, non est, cur hanc laureolam inuideas, maximè cùm tantis necessitudinibus implicati simus, vt nihil alterutri esse debeat ab alterius communione seiunctum. Huic Coutigni postulato Albuquercius nō libenter assensus est. Hominem enim norat acri quidē animo præditum esse, sed mente præcipitem, & parùm in rebus maximi momenti gerēdis, quid incidere posset, consilio prouidentem. Rebus autem omnibus ad egrediendum paratis, prima luce sequentis diei Albuquercius & Coutignus in terram cum instructis copijs descendere conantur. Hostes summa vi resistunt, stationes namque munierant, validaque in eis præsidia collocârant. Aedes autem quasdam Regias, quæ inde non procul extra ciuitatem aberant, & tormentis, & telis, & militum multitudine compleuerant. Inde & ex stationibus densæ glandes plumbeæ, & ingentes pilæ in nostros iaciebantur: quod vbi Albuquercius animaduertit, Fernandum Coutignum admonuit, minimè tutum exitum in terram fore, si coniunctis ita con-

RES INDICAE.

Coutigni ad Albuquercium oratio.

Velitatio.

fertim copijs per medias stationes, è quibus nullum frustra in nostros telum emitteretur, egredi niterentur. Itaque præstare, diuisis militibus quà quisque primùm parte posset, terram occupare. Cùm id Coutigno placuisset, vterque eorum ab altero disiunctus, locum speculatur, quo posset commodius in terram descendere. Albuquercius cùm se expeditum cerneret, scaphas & celoces remis vehementer incitari præcepit, & in terram ea parte, quam petierat, egressus in hostes, qui illum aditu prohibere conabantur, irrupit, & acri prius prælio commisso, eos fudit fugauitq;, proximumque vallum & munitionem, per medias flammas aggressus, excidit: hostes in Regias ædes se trepida fuga receperunt. Qui erant in ædibus, occurrunt, conferti nostros excipiunt. Fit atrox prælium, multi cadunt, plures vulnerantur. Nostri tandem hostes in fugam pellunt, regia illa domus expugnatur & flammis tandem absumitur. At Coutignus qui multo lentius mouerat, cùm iam in terram egressus fuisset, & vallum oppositum superasset, horrendo tormentorum strepitu & flammis admonitus intellexit, Albuquercium cum hoste conflixisse: quod molestissimè tulit. Itaque dolore & iracundia flagrans, Albuquercium maledictis omnibus insectatus est, perfidum altero quoque verbo nominans, nempe qui contra fidem primus in hostes inuasisset. Albuquercius vbi id accepit, ad illum rectà contendit, & se quantum potest oratione moderata purgat: dicitque bella multis in locis non anticipato consilio, sed incidentibus inopinato rebus administrari. Se non potuisse milites continere, quin opportunitatem oblatam arriperent, & in hostes violenter irruerent. Qui si consistere vno in loco voluissent, magnum fuisset eis periculum ab hostibus, illorum cunctatione ferocius incitatis, adeundum. Præterea nondum esse debellatum. Illudque velitationem, non iustum prælium fuisse. Integrumque adhuc bellū restare, ex quo posset insignem gloriam consequi. Se illi omnia debere, & idcircò minimè conuenire, vt secus

Pugna terrestris.

Regia ab Albuquercio capta & incensa.

Coutigni de Albuquercio querela.

Albuquercij purgatio.

eus de se existimaret, quàm de homine maximis illius beneficijs obligato, & referendæ gratiæ cupidissimo. Maius enim se dignitatis pondus in animo grato atque beneficiorum memore, quàm in victoria collocandum existimare. At Coutignus ira vehementer excæcatus, nec vllam satisfactionem accepit, neque quidquam illo præsente de maledicendi contentione remisit. Tum Gasparem interpretem inclamans, ait, Duc me in vrbem regiam, atque adeo in regias ipsas ædes, quas hodie flammis exuram, vt intelligi possit, quàm vanus sit eorum sermo, qui Regum Indorum opes atque vires verbis exaggerant, vt ipsi aliquid gessisse videantur. Cupio cum viris in ipsa vrbe media decertare. Hos namque, qui tam subitò victi sunt, adduci non possum, vt credam viros extitisse. Albuquercius conuitia patienter tulit, & temeritati repugnare non potuit, illumque, non quòd consilium probaret, sed quòd hominem absque flagitio deserere non posset, sequutus est. Ciuitas namque euerti alia ratione, cùm muris non esset cincta, potuisset, arboribus ante præcisis, è quarum densitate maximum periculum militibus nostris erat intentum: & agris antea peruastatis, & exercitu non raptim, sed explorato ex omnibus locis, in quibus insidiæ latere poterant, educto. Coutignus tamen nullo, qui nomen aliquod in bellis obtinuisset, consulto, duobus tormentis, quæ aciem præcederent, in currus impositis, signa protinus inferre iussit. Misit deinde qui Albuquercium admoneret, sibi in animo esse in vrbem inuadere, regiasque ædes incendere. Illi verò liberum esse, quidquid liberet, efficere. Habebat autem sub signis Lusitanos milites 800. & aliquot præterea Cochimensium militum auxilia. Albuquercius quamuis hominem cerneret in pestem ruere, illum subsidijs antea in littore constitutis, & duce Antonio Norogna cum subsidijs relicto, cum 600. militib. in eam viam, quam fore infaustã & infelicẽ augurabatur, ingressus est. Hostium tamen prius munitiones, & naues, quæ in anchoris consistebant, incendi, & hostilia tormenta cum reliquis instrumentis bellicis

Coutigni temeraria oratio.

Cæca Coutigni temeritas.

in

in naues Lusitanas imponi, & scaphas & celoces diligentissimè custodiri iussit. Coutignus duce Gaspare in regias ædes tandem non absque certamine peruenit. Naires enim conferti in illum incursabant, deinde se summa celeritate recipiebant. Cõglobati rursus impetum faciebant: deinde cùm nostrorum vim minimè sustinerent, sese præcipiti cursu à cæde & exitio seducebant: aliquot è nostris vulnerabant, ex illis tamen multi cadebant. In regia certamen multo periculosius initum fuit. Multi namque eò conuenerant, vt pro regis nomine, quod ab illis valdè sanctum habetur, pro illius opibus, quæ erant innumerabiles, pro ciuitatis totius incolumitate, quæ ædium illarum defensione contineri videbatur, præsenti animo dimicarent. Nihilominus tamen ædes expugnatæ, & milites ad prædam conuersi sunt. Emmanuel Pazagna vir strenuus & in bellis exercitatus, cùm milites cerneret spoliorum cupiditate dissipari, Coutignum admonuit, vt eos recipi, & in ordinem rursus cogi festinanter imperaret. Grauius enim periculum imminere, quàm ille suspicaretur. Nec enim hostes tam facilè ædes deseruisse, nisi ea mente, vt in dissipatos & oneribus impeditos inuaderent. Coutignus ad hæc respondet, se exploratum habere nec in Saracenis, qui Calecutium incolebãt, nec in ipsis militibus Calecutiensibus, qui ætatem in armis contriuisse videbantur, quidquã roboris inesse. Se velle conquiescere tantisper, dum se à labore reficeret. Lusitani interim & ordinis & disciplinæ prorsus obliti arma deponebant, & in ædes irruebant, vt opibus onerati discederent, passimq; sine vllo metu per omnes vias & cõpita vagabantur. At hostes vndiq; confluebãt, & iam ædib' Regijs appropinquabant, cũ Albuquercius ad ædes accessit, in quas tamen ingredi noluit. Per nũcium tamen Coutignum admonuit, vt receptui signũ daret: magnum enim certamen imminere. Respondit Coutignus, vt is milites in ordinem reuocaret, atque præcederet, se continuò illum sequuturum, cùm primùm

Coutigni prælium.

Regia capta.

Consilium bonum malè repudiatum.

mùm regias ædes, quas incendere iusserat, flammis absumi perspiceret. At Albuquercius iam eo tempore erat ab hostibus acriter oppugnatus, & multi ex acie illius erant vulnerati. Itaque in littus copias suas subducere confestim instituit. Vulnerati præibant, sani atque valentes, vt subsidio illis essent, sequebantur. Coutignus duabus horis in Regia consumptis, postquam omnia in flammari vidit, egressus est. Hostes autem bifariam diuisi, partim in Albuquercium; partim in Coutignum impetum dant: multos conuulnerant, multos etiam sagittis & gladijs interimunt, atque tãdem Coutignum circunsistunt, qui quidem acri animo vim hostium, vt poterat, in extremo illo vitæ discrimine repellebat. Albuquercius vt opem illi afferret, enixè contendebat. Sed milites metu perculsi, Ducis imperium detrectabant, & aditus erat iam ad Coutignum multitudine hostium, qui illum circunuenerant, interclusus. Coutignus verò cùm prius in crure maximum vulnus accepisset, tandem concidit, & cum illo Emmanuel Pazagna, & alij item permulti: qui tamen antè, quàm extremum spiritum ederent, genibus in terra nixi, hostes vulnerarunt, & quosdam etiam interemerunt. Cum Coutigno non pauci viri nobiles à circunfusis hostibus interfecti sunt, inter quos Vascus Sylueira fuit, qui è vallo, vt illi opem afferret, desiliens, priusquam vulneribus multis concisus occumberet, tres, qui illum audacius fuerãt aggressi, necauit. Albuquercius verò cum omnibus, qui ex acie Coutigni ad illum confugerant, cedebat: sed via non erat admodum lata: vtrinq; possessiones erant fossa, & aggeribus munitæ: hostes tela in nostros ex aggeribus intorquebãt. Cùm ita telum nullum frustra in aciem cõfertam accidere potuisset, factũ est, vt multi vulneribus icti cõciderẽt. Albuquercius secũdum sinistrum brachium grauissimum vulnus accepit, & sagitta similiter in ceruicem illius immissa, eum in summum vitæ discrimen induxit. Postremò ingenti saxo, quod quidam ex hostibus in pectus illius coniecit, percussus absque vllo sensu decidit. Fuit tamen con-

Redintegratum prælium.

Regia incensa.

Coutigni periculum.

Coutigni aliorumq; nobilium cædes.

Lusitanæ aciei discrimen.

continuò sublatus, & scuto cum labore atq; periculô maximo delatus in littus, vbi subsidia fuerant illius opera constituta: quæ cùm hostium impetum repressissent, tutum nostris receptum præbuêre. In hoc prælio ceciderunt ex nostris octo & septuaginta milites, in quibus permulti viri nobiles, rebus gestis illustres, numerati sunt. Hostibus tamen non incruenta victoria constitit. Mille namque centum & triginta ex illis cecidêre. Et præter hos, quingenti & septuaginta homines flammis in ædibus regijs absumpti fuerant. Respirauit Albuquercius, Cochimumque reuersus, à medicis, quamuis de illius vita spem deponerent, curatus, pristinam sanitatem recuperauit. Deinde classes duas, quæ erant in Lusitaniam rediture; diligenter instruxit, & militarem disciplinam constituit. Hic casus Coutignum virum animo excelso, non tamen sapiente præditum vita priuauit. Sed longè funestius exitium Almeidam sustulit. Antequam enim promōtorium Bonæ spei superaret, & ab illo non procul abesset, aquationem facere constituit. Quidam è nostris, qui in terram egressi fuerant, incolarum consuetudine familiarius vsus, omni metu sublato, in eorum oppidum, ꝙ inde quatuor millibus passuum aberat, concessit. Hi hominem bene acceptum dimiserunt, & ingenti ariete in amicitiæ signum donârunt. Is ad Almeidam refert, gentem esse singulari humanitate & simplicitate præditam, & multis pecorum gregibus abundare. Almeida illum cum alijs duodecim hominibus in oppidum remisit, vt oues & boues, quibus classis indigebat, coemerent, & gentes illas barbaras muneribus, quæ apud illos in pretio sunt, ad consuetudinem & familiaritatem allicerēt. Incolę eos ad epulas inuitârunt, & muneribus, quæ tellus illa fundit, affectos, cum gregibus, quos emerant, dimiserunt, & humanissimè prosequuti sunt. In via factus est illis obuiam homo quidam cum arietibus, vt eos cum muneribus, quæ nostri afferebant, etiam vt alij fecerant, commutaret; Hic quidam ex nostris, hunc, inquit, per vim

Cæsorum numerus.

De Almeidæ exitio.

Barbarorum erga Lusitanos hospitalitas.

vim abducamus ad Almeidam, vt cùm humanitate tractatus, & vestibus excultus ad suos redierit, eos nobis arctiore consuetudine & familiaritate conglutinet, vt cùm nostri huc aquatum venerint, securè & cũ emolumento sese à labore & iactatione reficiant. Cõsilium placet. Itaque in hominem insiliunt. Is clamorem ingentem sustulit: oppidani festinanter accurrũt, hominem è nostrorum manibus extorquent, eosque saxis & lapidibus cędunt, maleque mulctatos eijciunt, & gregibus etiam spoliant. Hi reuersi, ne id eis fraudi esse posset, rem longè aliter atque acciderat, Almeidæ retulerunt. Res consultatione digna permultis visa est. Si enim crimen illud impunitum dimitteretur, fore dicebãt, vt nunquã eò posset quisquã aquationis gratia naues appellere, quin malè acceptus abiret. Gentem enim illam feram non nisi malo coactã officium facturã. Itaq; iniuriam vindicandam, & gentem imposito supplicio coercendam esse, ne in posterum simile facinus moliri auderet. Contra quidam disputabant, nõ esse temerè bellum cum gente fera gerendum. Iniuriam leuem esse, & magis contemptu, quàm vltionę dignam. E victoria præmium nullum vel decoris vel vtilitatis expectari: ex offensione magnum discrimen dedecoris imminere. Præterea non constare, quorum culpa id, de quo nostri conquerebantur, accidisset. Credibile autem esse, vt incolæ nostrorum insolentia & temeritate prouocati, non prius iniuriam intulissent, sed illatam repulissent. Alij verò in eò perseuerabant, quasi in ea vindicta salus & dignitas Lusitanæ nationis ageretur. Eoque rem adduxerunt, vt Almeidam ea grauitate & dignitate virum, annos sexaginta natum, rerum gestarum gloria circunfluentem, sine vlla graui causa cum gente, moribus & vitę consuetudine belluarum simillima, bellum suscipere coegerint. Itaque de media nocte in scaphas desiliens, in terrã cum centum & 50. militibus egreditur. Petrus Barretus & Georgius Barretus, qui primam aciem ducebant, in oppidum ante lucem peruenêre. Inopinatoque gentem ad

Malum consilium.

Consultatio de bello cum Barbaris gerendo.

Infaustum Almeidæ cum Barbaris bellum.

orti,

orti, terrorem præbuerunt. At oppidani continuò opem sublatis clamoribus implorant. Accurrunt vndique permulti cum faculis è corio crudo confectis, in quibus vim lapidum congesserant, vt nostros, qui iam cum præda redibant, obruerent. Gestabant præterea iacula innumerabilia non longa, quibus erant cuspides hamatæ trium palmorum longitudine præfixæ. *Prælium.* Hæc magna lacertorum vi coniecta, nostros grauissimè sauciabant. Homines sunt nigri, capillo, vt reliqui Aethiopes, crispo & adusto, facie deformi: in bellis, gestibus truculentis, vt ferociores appareant, vtuntur. Tunc verò aspectu truculento, & gestibus horrendis; & dissonis vocibus metum incutere nitebantur. Nostri re inopinata perculsi retrocedunt, & se ad Almeidam, qui Regio signo, vt opem afferret, explicato, in oppidū veniebat, recipiunt. Is non vlterius cunctandum ratus, in littus se conferebat. At scaphæ fuerant indè subductæ in locum alium magis tranquillum, vndè conscensio facilior apparebat. Almeida in eum locum iter instituit. Greges erant in agmine medio, reliqui qui agmen cogebant, hostes à tergo ægrè sustinebant. Illi tamen in principio non ita grauiter nostros vrgebant. At vbi auxilijs vndique confluentibus copias suas amplificatas aspexerunt edito clamore greges vnum in locum compulerunt. Sic enim pecudes & armenta assuefaciunt, vt illorum vocibus aut moueantur, aut subsistant; aut eò properent, quò illi iubent. Itaque neque longius abibant, & nostros interdum impediebant. Hostes, gregibus ad hunc modum conseruatis, in nostros ferocius irruunt, & postremum agmen carpunt; ordinemque disturbant. Almeida cùm cerneret multos adhuc in pecoribus abigendis occupatos, gregem dimittere, & è medio agmine confestim expellere iubet. Deindè copias illas exiguas in vnum compulit, vt cōfertæ facilius hostium impetum repelleret. Quod lōgè secus accidebat. Nam cùm hostes in confertum agmen lapides & tela conijcerent, & nostri inermes, eò quòd gentem contempserant, prodijssent, illi vulnera

gra-

grauissima nostris infligebant: cùm interim nostri hostibus nocere nullo modo possent. Nam cùm essent illi summa celeritate præditi, facillimè poterant cursu sese à clade proripere, & rursus eadem celeritate in nostros incursare. Nostri erant summa lassitudine præpediti: æstus enim eos adurebat, lassitudo conficiebat, ita vt vix plantas in arena ardentissima altiùs impressas euellerent. Tantaque erat in plerisque debilitas, vt in vestigio consistere non possent. Multi formidine perterriti, dissipari cœperunt. Hic Georgius Melius, qui erat vnus ex Ducibus, & Albuquercij partes fuerat in India secutus, ad Almeidam conuersus, inquit; Vellem, vt hi, qui se tibi in India venditabant, hoc in loco non innoxios criminādo, sed pro salute tua capita sua in discrimen offerendo, amorem, quo te complecti simulabant, ostenderent. At Almeida, parùm, inquit, tempestiua commemoratio. Quin tu ista, quæ tempus minimè flagitat, omittis, & illud regium vexillū tueris, ne si in belluarum istarum manus veniat, regis clarissimi nomen ludibrio sit? Nam quod ad me attinet, tot annis, & tot vitijs coopertus sum, vt si mors hoc in certamine mihi oppetenda sit, ea nec immatura, nec immerita possit existimari. Hæc dicens, vexillum Melio tradidit. Deindè cùm rursus hostium impetum sustinere voluisset, hostis quidam coniecto iaculo guttur illius transfixit. Quo facto, is dolore vehementer afflictus, & viribus omninò destitutus, ita procubuit, vt genibus in terram flexis, & oculis sublatis manus in cœlum tēderet. Itaq; illo signo insitæ religionis in extremo illo spiritu ijs, qui cum illo erāt, ostenso cecidit, vir probitate, & liberalitate, & rebus gestis immortalitate dignis admirandus: qui tamen, quod valdè luctuosum fuit, nonnulla dedecoris macula actæ vitæ decus aspersit, cùm tam temerè leuium hominum sermonibus inductus, in id se discrimen iniecit, è quo nullum præmium vel dignitatis ad sui nominis gloriam, vel vtilitatis ad patriæ fructum polliceri vlla ratione poterat. Consilij pœnas acerbissimo casu luit, &

Melij cum Almeida disceptatio.

Almeidæ mors.

Humanæ fragilitatis exemplum.

ſimul exemplo ſuo mortales humanæ imbecillitatis admonuit, nè nimis præſenti felicitati cōfiderent, cùm animaduerterent illum, cuius in bello Granatenſi tam clara virtus extiterat, qui maximos in India exercitus fuderat, qui Campſonis Aegypti Imperatoris opes infregerat, & debilitârat, qui multis Regibus frænum iniecerat, à paucis hominibus, neque moribus & inſtitutis patriæ cultis, neque armis & militari diſciplina ad decus eruditis, ſed inermibus atque nudis, & non multum à beluarum immanium feritate diſtantibus occiſum, & eorum pedibus proculcatum. Eo, vt diximus, interfecto, noſtri diffugiunt. Laurentius tamen Brittius, & Martinus Coelius mori in veſtigio maluerunt, quàm Almeidam inſepultum deſerere. Hi fugientes magnis vocibus compellant. Quam, inquiunt, rationem in Luſitania veſtri Ducis, ô viri immemores dignitatis & ingrati, reddetis? Illum, qui vos tantis auxerat beneficijs, in diſcrimen induxiſtis, inductum prodidiſtis, & nunc inſepultum deſeritis? Cùm verò clamando nihil proficerent, in hoſtes conuerſi ſunt, eorumque multitudine circumfuſi, lapidibus, & iaculis, & fuſtibus oppreſſi conciderunt. Quinque & ſexaginta Luſitani in hac infauſta & infelici pugna interfecti ſunt: in quibus erant Duces vndecim, viri magnanimi, maximiſq; in rebus cogniti: qui cùm per medias flammas, per pilas innumerabiles, per tela, per gladios ſine vlla formidinis ſignificatione ruentes, maximum terrorem hoſtibus intuliſſent, & inſignes victorias cōtra innumerabiles hoſtes adepti fuiſſent, tunc à paucis hominib. inermibus atq; nudis interfecti, & ſpoliati fuerunt. Creditū eſt illos, eò ꝙ ſeſe inſolentius in proſperis ſucceſſibus extuliſſent, & victoria non moderatè, ſed nimis interdum crudeliter vſi fuiſſent, eas pœnas diuino iudicio pertuliſſe. Noſtri ſe maximo cum labore in ſcaphas recepêre. Georgius Barretus & Georgius Melius poſtquam hoſtes diſcedere cognouerūt, in terram egreſſi ſunt, vt mortuos ſepelirent: quos omnes nudatos inuenêre. Funus non exequijs, ſed lacrymis cuia

Luſitanorum fuga & cædes.

Cæſorum numerus.

curatum fuit. Accidit hic acerbissimus casus Kalen. Mart. Anno M. D X Naues indè profectæ, Olysipponem incolumes peruenêre: cladisque nuncius insignē Regi mœstitiam, & vniuersæ nobilitati mœrorem & luctum attulit. Quid interim dum hæc omnia gesta sunt, Iacobo Lupio Siqueiræ acciderit, est hoc loco referendum. Is soluerat Olysippone cum nauibus I V. quinto die April. anno salutis M. D. V I I I. In insulam verò S. Laurentij peruenit I V. die August. quam secundùm eam partem, quæ spectat ad Austrum, peragrauit, & aliquot nautas, qui fuerãt in comitatu Ioannis Gomecij Abræi, reperit: à quibus intellexit, Abræum, vt dictum est, dolore & mœrore contabuisse. Indè in Cochimum delatus est; & ab Almeida (adhuc enim imperium tenebat) fuit honorificè & amanter exceptus. Almeida illi nauem vnam cum sexaginta hominibus, in supplementum exiguæ illius classis, attribuit. Huius nauis erat Nauarchus Garsia Sousa. Cũijs quinque nauibus in insulam, quam olim Taprobanam, modò Zamatram appellant, peruenit. Ea est æquinoctiali circulo subiecta, & aureæ Chersoneso ea parte, quæ ad Austrum pertinet, opposita. Patet in longitudinem miliaribus nongentis & L X. Latitudo verò illius nō supra C C. & X L passuum millia dilatatur. Regio est mira fertilitate prædita, regnisq; multis distincta, varijsque nationibus, quæ inter se moribus & institutis dissimillimo ritu dissident, frequentata. Quidam enim Mahumetis sectam sequuntur: quidam simulacris dediti sunt. Alij adeò immanes & feri sunt, vt humanis carnibus vescantur. Alij rursus moribus humanis excoluntur, & benignitatem præ se ferunt. Abundat ea insula plurimùm auro, cuius gratia in eam mercatores vndique commeant. In eam insulam delatus Siqueira, naues in portu regni, quod Pedir appellant, constituit, & per Legatum pacem cum Rege firmauit. Idem fecit in alia ciuitate, quæ Pacem nominatur, quæ indè octoginta millia passuum aberat. Indè Malacam, quæ est in continenti Sep-

Anno à natо Christo 1510.

De rebus gestis Iacobi Lupij Siqueiræ.

Lupius Taprobanam primus accedit.

Taprobanæ descriptio.

Pedir Taprobanæ regnū.

Pacem opp.

Malacam

Siqueira accedit. ti Septentriones versus, cuius explorandæ causa missus ab Emmanuele fuerat, traiecit. Ea est in aurea Chersoneso ad ostium fluminis non valdè magni sita. *Malacæ descriptio.* Erat autem tunc celeberrimum Orientis emporium: quatuor millibus passuum in longitudinem patebat, latitudine erat perangusta. Arboribus & varijs fructibus abundat: frugibus, & rebus alijs ad victum pertinētibus, importatis vtitur. Fluuio, qui mediam vrbem interfluit, distinguitur: vtraque tamen vrbis pars inter se ponte coniungitur. Aedes & vrbis mœnia erant magnificè & eleganter extructa. Gens est colorata, & moribus atque vitæ cultu ad humanitatem propensa. Lingua adeò suauis existimatur, vt omnes finitimæ regiones, & insulæ etiam, quæ commercium cum ea ciuitate vllum habent, valdè ad vrbanitatem & elegātiam pertinere arbitrentur, linguam & orationem ciuitatis illius vsurpare. Gens est vestitu & cultu lautissima: musicis oblectatur: in bello tamen est acris, vt quæ facilè pro decore & dignitate mortem oppetat. Pertinebat hæc ciuitas olim ad regnum latissimum & *Siam regnum.* opulentissimum, quod Siam appellant. Rex enim Siamensi Regi parebat. At cùm ex portorijs ingentibus summas sibi opes comparauisset, & maiores quosdam diuitiarum magnitudine spiritus assumpsisset, à Siamensi Regi defecit. Hanc deinde libertatem partim armis, quibus Siamensi ferociter obsistebat, partim muneribus, quibus illius consiliarios, vt Regem à bello deterrerent, detinebat, facilè tuebatur. Rex erat Mahumetanus, & Mahumetis etiam, vt nomen cum secta consentiret, appellabatur. Siqueira classem in portu collocauit. In anchoris autem in eodem portu quatuor Sinarum naues fortè constiterant. Sinæ vbi nostras naues conspexêre, Siqueiram adeunt, & cum illo sermonem humanissimè conferunt. Illorum autem humanitate & vrbanitate, Siqueira captus, familiaritatem cum illis libentissimè contraxit, vsque adeò, vt in eorum naues ingressus, nullum officium amicitiæ confirmandæ necessarium prætermitteret. Rex misit

por-

portorij ministros, qui percontarentur, quæ gens illa esset, aut cuius rei gratia iter in eas oras suscepisset. Si queira respōdit, se ex Occidentis Solis extremis terminis à Rege clarissimo missum esse, vt cum eo rege, de cuius amplitudine multa perceperat, amicitiam firmaret. Confidere se illud amicitiæ fœdus vtilissimum vtrique Regi futurum, Id vt signis intelligi potuit, fuit Regi, & illius patruo, qui regnum administrabat, longè gratissimum. Putabant enim valdè ad Regij nominis amplitudinem pertinere, cum Regibus externis tā to terrarum interuallo disiunctis societatem coire, nomenque suum per occidentis Solis regiones cum nonnulla sui decoris celebritate peruagari; & simul ex Lusitanorum commercio Regis Malacensis opes amplificatum iri confidebant. Itaque Rex ad Siqueiram viros primarios de suo comitatu misit, qui ei nomine illius omnia fuerunt, quæ ad commodum & dignitatem Emmanuelis pertinerent, largè polliciti. Fuit deindè constitutum, vt Siqueira vrbem ingrederetur, vt coram de pace cum rege commodius ageret. Fuit is à Rege cū multis amoris signis, & honorificis etiam ceremonijs de more gentis illius exceptus. Ibi cùm de pace ageretur, fuit ab vtroque statutum, vt pacis conditiones per internuncios tractarentur. Pax denique fuit inter vtrumque facta, & solenni iureiurando sancita, & domus confestim Roderico Araugio, qui Regis Emmanuelis negotia erat in ea ciuitate gesturus, attributa. Nostri igitur omni metu soluti, in vrbe dispersi vagabantur. At Sinæ cùm nostrorum securitatem & confidentiam animaduertissent, Siqueiram admonuêre, ne tantam fidem Malacensibus haberet. Gentem esse falsam atque fallacem, & fraudibus atque perfidiæ sceleribus astrictam. Simul atque nostros incautos, & nihil hostile suspicantes aspicerent, eos omnes oppressuram. Boni Ducis officium esse, suorum salutem in vigilantia sua, non in alia fide sitam arbitrari. Saracenos tantisper fidem retenturos, dum se nihil posse nostris nocere confiderent. Vbi verò sibi occa-

Malacensis Regis ad Siqueiram nuncij.

Pacis fœdus inter Malacensem & Lusitanos.

Sinarum ad Siqueiram admonitio.

ſionem datam aliquid cum fraude gerendi viderent, eam minimè prætermiſſuros. Humanitatem eſſe laudabilem: nimiam in aliena terra confidentiam vituperandam: maximè verò cùm hominibus ex fraude & mendacio compoſitis fides adiungitur. His & alijs eiuſmodi ſermonibus Siqueiram nauarchi Sinarum admonebant, vt inſidias præcaueret. At is & fœderis Sacramento, & ſpecie beneuolentiæ, quam Malacenſes præ ſe ferebant, & poſtremò, quòd natura id, quod felicem ſucceſſum interturbare poteſt, non facilè euenturum ſuſpicamur, non modò Sinarum monita neglexit, verùm multò confidentius & Luſitanos in vrbe verſari, & Malacenſes in nauibus ſuis negotiari permiſit. Interim verò mercatores partim ex inſulis ad Auſtrum ſitis, partim ex ea Indiæ parte, quam Indus alluit, Regem noſtrorum formidine perterritum, ab eorum coniunctione diſtraxerunt. Dicebant enim, noſtros eſſe piratas cunctis nationibus infeſtiſſimos. Per ſimulationem verò probitatis fraudes machinari, & illis ipſis, cum quibus fœdus amicitiæ feriebant, peſtem & exitium moliri. Multas ciuitates euertiſſe, multis gentibus libertatem & opes eripuiſſe, & illis, qui non permitterent arces in eorum ciuitatibus ædificare, crudele bellum intuliſſe. Arcium verò ædificationem eò pertinere, vt libertate primùm omnes, qui eos admittebant, ſpoliarent: deindè bonis omnibus per ſummum ſcelus euerterent. Nullam denique eſſe nationem vel tanta omnia rapiendi cupiditate furentem, vel tam immanibus moribus, & inſtitutis efferatam, quæ eſſet cum Luſitanis auaritia & crudelitate conferenda. Non verbis, ſed factis eſſe credendum. Interrogaret omnes mercatores de illis malis, quæ vel in India vel in Arabia atque Perſide à Luſitanis geſta fuerant. Prudentis autem Principis eſſe, alienis malis admoneri, ne in ſimiles calamitates incideret. Vnum autem periculi depellendi remedium eſſe, gentem, antè, quàm maiores opes aſſequeretur, opprimere. Serò namque facultatem prætermiſ-

Mercatorum de Luſitanis querelæ apud Malacenſem Regem.

missam eos lamentari, qui, quandiu licet, securitati suæ minimè prospiciunt. Lusitanos esse admodum paucos, & inermes, & imparatos, atque fœderis confidentia in vrbe, tanquam in patrio solo versari. Eos itaque de medio tolleret, vt paucorum internecione, reliquis aditum in eas oras intercluderet. His & eiusmodi sermonibus Regem iuuenili temeritate præcipitem, & in fraudibus enutritum, & religione à nostris maximè diffidentem, facillimè à Lusitanis abalienarunt. Huius autem consilij authores præcipui fuêre Nahodabeguea Cambaiensis, & Vtetimutaraia Ioauensis, qui opibus, & potentia, & gratia apud Malacenses, inter omnes, qui in ea ciuitate negotiabantur, excellebant. Hi verò non oratione tantùm, sed muneribus etiam Regis patruum, penes quem erat totius regni moderatio (Bendaram appellabant eum, qui munus id gerebat) corruperunt, vt fidem datam violaret, & Regem in eandem fraudem impelleret. At eorum consilijs vehementissimè repugnabat Laſſamana, rerum maritimarum præfectus. Nullum enim grauius periculum intendi dicebat eo, quod ex violata fide communibus rebus immineret. DEVM enim, quem nihil latere posset, iusiurandi neglecti, atque religionis violatæ vindicem fore. Ad hæc accedere fraudis atque mendacij dedecus & turpitudinem, quo nullum detestabilius, ad Regis nomen macula sempiterna deformandum, excogitari posset. Præterea Lusitanos, se compertum habere, omnia quæ gessetant, iure gessisse. Ab illis enim tantùm qui fœdus fregerant, pœnas, vt æquum erat, exegisse. Homines namque esse in fide tuenda constantissimos, & in perfidia vindicanda, & iustissimis pœnis animo maximo repetendis acerrimos. Itaque præstare eos imitari, qui eorum societate hostium iniurias facilè propulsabant, quàm eos, qui illatis iniurijs sibi ipsis causam iustissimæ cladis afferebant. Hæc Laſſamanæ sententia non potuit vllo modo Regem à decreto iam scelere reuocare. Itaque statuit Siqueiram

Consilium de tollendis è medio Lusitanis.

Laſſamana pro fœdere seruando oratio.

Regis Malacensis perfidia.

ram cum reliquis ducibus interimere. Quod vt commodius fieret, ædem maximam ex ligno prope pontē extruxit, & Sequiram ad conuiuium, quod in ea domo instruendum curauerat, inuitauit. Is Regis tam propensam in eum, vt apparebat, voluntatem non aspernatus est. Erat tum Malacæ Persis quædam Mahumetana, quæ hospitium publicè certa pecunia præbebat. Apud eam diuersabatur sartor quidam Lusitanus, qui Persicam linguam probè nouerat. Is linguæ communione in maximam mulieris familiaritatem venerat. Ea cùm insidias indicio cuiusdam hominis sibi valde familiaris percepisset, per sartorem à Siqueira postulauit, vt eam ad colloquium secretò admitteret. Vitam namque illius & dignitatem agi. Sequeira monita mulieris irrisit. Illa verò cùm idem iterum atque tertiò à Siqueira contenderet & nihil proficeret, omni periculo contempto sartori insidias detexit. Is Siqueiræ omnem rationem sceleris, vt instituta erat, aperuit. Vbi igitur dies conuiuio præstituta venit, Siqueira morbi simulatione periculum declinauit. Itaque cū hæc sceleris via minimè processisset, aliam excogitârunt. Siqueira querebatur, quòd aromata & merces reliquæ, quas in naues, vt mercatores reliqui faciebant, imponeret, sibi minimè pretio traderentur. Rex mercatorum importunitate id se imprudente factum esse cō firmabat. Se daturum operam, vt postridie Sequeiræ postulatis cumulatè satisfaceret, illumque admonet, scaphas omnes præsto ad littus haberet. Interim naues humiliores armis complere, & arma cibis varijs & omni genere commeatus occultari iussit. Hominibus deinde armatis, vt arma cultu atque veste mercatorum contegerēt, imperauit. Habitu igitur mercatorum, tanquam cibos venderēt, erant in Lusitanas naues ingressuri, vt simul atque signum (id autem fumo dandum erat) in vrbe sublatum conspicerent, Duces imparatos aggrederentur. Erat autem constitutum, vt signum nō daretur, antequam scaphæ, vt onera acciperēt in littore consisterent, vt simul & naues exinanitas, & scaphas in lit-

Insidiæ Regis in Lusitanos detectæ.

Alteræ in Lusitanos insidiæ.

in littore sine vlla sceleris suspicione cõstitutas adorirentur. Postridie, qui se mercatores esse simulabant, cũ animaduerterent scaphas omnes, præter vnam, ad littus accedere, ipsi nauigia sensim in naues dirigũt. Sceleris Principes erant ijdem, qui fuerant consilij authores. Ij cùm nauium lateribus appropinquarent interrogarunt, an vellẽt vel fructus, vel cibos emere. Pretium, quod petebant, erat vilissimũ. Nostri & ciborum, quibus indigebant, copia & pretij vilitate prouocati, homines in naues admodum libẽter admittunt. At Garsia Sousa cùm multò plures, quàm par erat, in nauem suam ingressos animaduerteret, eos omnes abire iussit, & repugnantes armis eiecit. Deinde Fernandũ Magallanum in scapha sua, quę sola cum reliquis ad littus missa non fuerat, ad Siqueiram misit, qui eum admoneret, ne gentem perfidã in nauem suam ingredi permitteret. Conuiuij recordaretur, quod proximis illis diebus à Rege instructum mortifero veneno fuerat, Si queiram eo iam tempore octo ex hostibus circundederant, qui signum expectabãt Ipse verò schachorum ludo vsque adeò intentus erat, vt Magallani oratione ludendi studium non intermitteret. Nautam tamen vnum è nauis magistris, malum scandere, & è carchesio scaphas speculari iussit, an iam mercibus onustę redirent. Magallanus ad Sousam redijt, vt illi opem (erat enim paucis admodum stipatus) afferret. At magister è carchesio conspexit vnum ex Malacensibus qui in prętoriam nauem admissi fuerant, à Siqueiræ tergo sicam distringere, alterum verò ex aduerso oculis innuere, ne approperaret, nondum enim signum datum esse. Sequeira, & qui cũ eo ludebant, sic erant affixi ludo, vt non animaduerterẽt, se solos esse hostibus octo circumuentos. Hic cùm nauta è carchesio maximis vocibus Siqueiram, vt vitaret insidias capiti imminẽtes, inclamaret, Siqueira sanè perturbatus, arma poposcit: accurrunt vndiq; ij, qui relicti in naui fuerunt: hostes re inopina perculsi, in nauigia sua desiliunt. Idem reliqui, qui naues alias circumsistebant, effecerunt. Qui

Detectus dolus.

Siqueiræ in summo periculo securitas.

Hostium fuga.

enim ex improuiso nostros adoriri cogitabant, & signum expectabant, cùm viderent nostros arma certatim corripere, sibi fuga consulendum existimârunt. Illis verò à nostra classe diuulsis, signum in vrbe sublatum fuit. In nostros, qui in vrbe vagabantur, acerbè sęuitum est. Viginti tantùm in Roderici Araugij domũ se receperunt. Franciscus Serranus, qui etiam in vrbe versabatur, scapham nactus, cladem effugit. Siqueira consilium habuit. Fuêre qui dicerent, iniuriam illam esse protinus vlciscendam, & naues omnes, quæ erant in portu, Sinarum nauibus exceptis, inflammandas, & vrbẽ tormentis acerrimè quatiendam. Sed id fieri commodè non poterat. Multi namque fuerant ab hostibus interfecti: reliqui erant admodum pauci, & duę scaphę fuerant ab hostibus captæ. Præterea ratio ineunda videbatur, quemadmodum Araugius, & qui cum eo erant, aliqua pactione in libertatem vindicarentur. At Bendara veritus, ne Siqueira portum subiret, ad Araugium peruenit, eumq́ue bono animo esse iussit, fidemque dedit, ei se viuo neminem nociturum. Rex cum Bendara deinde nuncium ad Siqueiram mittit, qui eũ admoneat, facinus illud imprudente se fuisse à perditissimis hominibus admissum. Cuius quidem illos pœnas daturos esse: vt hostium igitur vindictam oculis vsurparet, in vrbem amicam & perhospitalem iniret. Se namq; nullum hominis amantissimi officium & munus omissurum. Araugium & Lusitanos reliquos esse liberalissimè tractatos, quos omnes se traditurum confirmabat, si is vrbem ingredi vellet. Siqueira respondit, Lusitanos antè liberos sibi traderet, vt eo pignore facilius in animum induceret, eum reliqua omnia bona fide præstiturũ. Id cùm Rex facere nollet, imò hominem varijs fraudibus ludificare cogitaret, & nauigandi tempus abiret, Siqueira Indiam intra Gangem petiuit: duas in eo cursu naues hostiles cepit: è classe autem sua nauem vnam hominum penuria coactus incendit. Aliam autem nauem vadis allisam amisit, ita tamen, vt nullus eo naufragio periret. Sic tandem ad pro-

Lusitanorum clades.

Siqueiræ de Malacensibus consultatio.

Regis per nuncios purgatio.

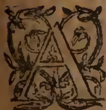
Siqueiræ in Indiam reditus.

ad promontorium Cori peruenit. Ibi cùm accepisset Almeidàm, cuius ille partes sequutus fuerat, in Lusitaniam profectum esse, & Albuquercium Indiæ prouinciam moderari, metuens illius offensionem, in Lusitaniam nauigauit.

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INuictißimi, *virtute & auspicio gestis,*

LIBER SEPTIMVS.

Lbuquercius cũ statueret Armuziũ petere, classem viginti trium nauiũ instruxit, in quibus erant Lusitanorum duo millia, & aliquot præterea auxiliares ex Indicis militib. assumpti. Cùm verò Baticalam peruenisset, Timoia pirata, qui tunc Emmanuelis imperium sequebatur, & in parua quadam insula Onori obiecta consistebat, ad Albuquercium se contulit, eumque incepto deterruit. Vehementer namque se Ducis sapientissimi consilium admirari dixit, qui longinqua bella cum maiore periculo, & minore fructu sumere, quàm propinqua cum multo maio-

Timoiæ ad Albuquercium de bello Goensi oratio.

maiore laboris præmio suscipere mallet. Preterea non esse sapientis, hostem à tergo potētem impunitum relinquere, cui liberū esset, in Lusitanos illius ope destitutos inuadere. Goam & propter insulæ situm, & vrbis opulentiam, & regionis vicinitatem, & hostis audaciā esse illi prius expugnādam, quàm aliquid aliud moliretur. Admonuit præterea illum de belli apparatu, in quem Zabaimdalcamus, Goę princeps & dominus totis viribus incumbebat. Viginti enim naues maximas ædificabat, & naues etiam longas ornabat: mille Turcas, acres in bello viros, stipendijs alebat, & alios præterea milites permultos mercede cōducebat eo animo, vt nostros aggrederetur, & imparatos opprimeret. Nihil igitur vel ad salutem prouidentius, vel ad dignitatem præclarius cogitari posse, quàm consilium hostis anteuertere, & antequam classis illa in altum deduceretur, ex improuiso Goam adoriri. Esse præterea rei benè gerendæ occasionē diuinitus oblatam. Nam Zabaimdalcamum post Zabaij patris mortem, eò quod multi principes in continenti ab eo defecerāt, esse bellis molestissimis implicatum, & in continentem traiecisse, vt rebelles domaret. Ea autem de caussa coactum fuisse, maximam exercitus sui partem eò traducere, vt citius bellum conficeret. Operā deinde suam Timoia pollicitus fuit, sibique nihil optabilius esse dixit, quàm vitam, si opus ita fuisset, pro Regis Emmanuelis dignitate profundere. Albuquercius hac oratione permotus, consilium habuit. Omnes Timoiæ cōsilium comprobarunt. Albuquercius igitur, cùm Goam oppugnare constituisset, Timoiam præmisit, qui terra arcem Zabaimi, in oppido Zintacora egregiè munitā, armis inuaderet. Ipse verò Goam petiuit. Vix autem classem in ora collocarat, cùm Timoia ad illum peruenit, & arcem esse iam à se funditus euersam, & flammis absumptam exposuit. Classis autem Timoiæ erat xiiij. longarū nauium, armis, & tormentis, & bellicis munitionibus instructissima. Goa est insulæ & vrbis commune nomen. Fluuius ingens in duas partes in mare influen-

Bellum Goense.

Zabaimi arcis expugnatio.

Timoiæ classis.

Goæ descriptio.

influentes diuisus, insulam efficit. Ambitus illius millia passuum circiter viginti tria continet. Vrbs erat cincta muris, & munita turribus, & tormentis permultis atque varijs instructa: ædes amplæ. Cæli temperies, & regiōis amœnitas, & portus securitas, multos mercatores inuitabat, vt libēter in ea domicilia collocarēt. Emporium erat valdè frequens & opulentum. Vigebant in ea armorum studia, multique milites, partim equites, partim pedites, Zabaimi stipendijs alebantur. Vestigijs namque patris insistens, omnes, quos in bello virtutis specimen præbuisse nouerat, ad se congiarijs vberrimis alliciebat. Insula multò maiorem, quàm pro illius magnitudine, hominum multitudinem sustentare potest. Est enim densis arboribus valdè fructiferis vestita, abundat varijs frugibus, pecora innumerabilia nutrit, variaque alimenta profundit, & aquas multas atque perennes habet. Templa ritu Mahumetano erant maximis sumptibus ædificata, & prouētibus etiam, quibus sacerdotes alerentur, opulenta: Nemini autem licebat in insulam ingredi, priusquam in aditu aliquo nomen suum, & patris, & patriæ scripturę magistris in quinque locis, quibus in Insulam facilior erat transmissio, constitutis, exponeret: qui etiam hominis colorem, & staturam, & signa literis consignabant. Accidit porrò postquam insula in Lusitanorum potestatem peruenit, vt dum Lusitanus quidam domus altiora fundamenta iaceret, crucem ex ære factam reperiret: quod maximo argumento fuit, eam fuisse olim à Christianis habitatam. Albuquercius verò primùm omnium Antonium Norognam, & Simonem Andradium, & Simonem Martinum, quorum naues humiliores erant, & remis incitari, & in vadis consistere poterant, præmisit, qui turrim quādam, quæ nostris damnum inferre poterat, oppugnarent. Ijs autem Georgium Fogazam, Hieronymum Teixeiram, Georgium Sylueiram, & Ioannem Nonium, & Garsiam Sousam scaphis egregiè munitis inuectos, comites adiunxit. Magistro autem classis

Christianissimi vestigia Goæ reperta.

De turrium duarum expugnatione atque incendio.

ſis vniuerſæ præcepit, vt fundum exploraret, & videret, an maiores naues poſſent abſque naufragij periculo portum ſubire. Timoiæ verò imperauit, vt aliã turrim, in qua erant ſimiliter & tormenta, & præſidia militum diſpoſita, in continente non procul ab inſula ſitam acriter impugnaret. Omnes impigrè ſibi commiſſum munus exequuntur: præſidia namque armis partim cæſa, partim in fugam conicta, & turres captæ & incenſæ ſunt: & magiſter renunciat, nullum eſſe à vado periculum. Indè Albuquercij iuſſu vlterius progreſſi, oppidum inſulæ, Pangin nomine, ſatis magnum, & militum nõ exigua copia munitum inuadere parant. Hoſtes accurrunt, vt noſtros aditu prohibeãt. Fit atrox prælium, hoſtes tandem fuſi fugatique ſunt, & oppidum coniectis facibus exuſtum. Poſtridiè Albuquercius naues humiliores miſit, quæ ſe cum Norogna coniungerent. Maiores enim naues propter malaciam ſubſtitêre. Ipſeque in triremem, cui præerat Iacobus Fernandus Begienſis, ingreſſus eſt. Ibi Saraceni quidã ad illum ſupplices adeunt, ſe Cambaienſes eſſe dicũt, & Goam rei gerendæ gratia conueniſſe, & Meliebiazij fœdere contineri: orare & obſecrare, vt fœderatos atque ſupplices inſita fide & benignitate conſeruaret. Eos Albuquercius in fidem recepit. Quærit ab illis deindè, quo in ſtatu ciuitas ipſa ſit. Narrant illi, maximũ eſſe metum ciuibus iniectum. Seditiones etiam inter Principes excitari. Multos namque propter exiguum militum numerum deditionem facere velle: quoſdam verò illis, qui hoc animo eſſent, acriter aduerſari. Ad reſiſtendum porrò neque conſilium, neque mentem in alterutra parte conſiſtere. Albuquercius ne vi propius illata, eos, qui diffidebant, inter ſe conuenire cogeret, & ſimul, vt vrbe citius in poteſtatem redacta, liberior ad reliqua, quæ animo deſignârat, exequenda relinqueretur, eoſdem Saracenos Legatos ad ciuitatis Principes mittendos eſſe duxit. Legationis ſententia hæc erat. Se non vt exitium Goenſibus importaret, ſed vt eos à dominatu duriſſimo ad imperium mul-

Paugin oppidum incenſum.

Saraceni aliquot in deditionem accepti.

Albuquercij ad Goenſes Legatio.

multò clementius adduceret, eò classem appulisse. Si in deditionem redigi vellent, se omnium libertatem tuendam suscipere, & vt suis legibus, & ea religione, qua à pueris imbuti fuerant, vitam instituerent, si Christianam sequi nollent, facilè permissurum: & tertiam præterea partem tributorum, quam Zabaimo pendebant, remissurum, ea tamen lege, vt milites illius potestati traderentur, vt de eis quod optimum illi videretur, statueret. Ciues conditiones accipiunt. Aliqui tamen cum aliquot militibus aufugerunt. Rebus ad hunc modum constitutis, sequenti die, qui fuit XVI. Februarij, Anno salutis M.D.X. Albuquercius in vrbem ingressus est. Vrbis, & arcis, & munitionum omnium, & armamentorum possessionem nomine Regis Emmanuelis occupauit, fidemque à ciuibus accepit, eos fore semper imperio Emmanuelis obsequentes, neque ab illius vnquam fide discessuros. Erant in mœnibus & armamentis quadraginta ingentia tormenta ex ære facta, è minoribus incredibilis multitudo, maxima pilarum, & tormentarij pulueris vis, & reliquarum munitionum tanta copia, vt admirationem commoueret. Erant in statione nauali naues maximæ quadraginta, celoces sedecim, & longæ præterea naues quamplurimæ. Erat præterea in Zabaimi stabulis non mediocris equorum, qui fuerant è Perside & ex Arabia aduecti, numerus. Ad has commoditates accedebat varius & multiplex commeatus. Albuquercius ne vrbs tantæ celebritatis parum firmo præsidio muniretur, in ea hyemare constituit. In locis, quibus aditus in vrbem patebat, præsidia disposuit: vrbis custodiam Antonio Norognæ, arcis præfecturam Gaspari Paiuæ commisit: regiæ facultatis procurationem Francisco Coruinelo tradidit. Magistratus deinde, qui annonæ, qui ædibus, & vijs præessent, qui communi consilio res ad victum publicum necessarias administrarent, delegit, ordinemque ciuilem singulari temperatione constituit. Saracenos, & alios, qui por-

Goa deditio.

Mira bellicorum instrumentorum vis Goæ reperta.

Goësis Reip. constitutio.

portorijs & vectigalibus aliundè importatis præfuerant, minimè (sic enim temporis ratio flagitabat) muneribus priuandos esse duxit. Promissa cumulatè præstitit, & vt omnium in se popularium animos alliceret, operam strenuè nauauit. Mulieres & virgines, quæ in Zabaimi ædibus, in quibus ipse habitabat, asseruabantur, ab omni petulantia militari custodiri diligētissimè iussit. Legatum deinde ad Narsingæ Regem mittere instituit: & Regem etiam Vengaporensem, qui Narsingæ Regi parebat, per cuius regnum Legatus iter facturus erat, vt ad suas partes alliceret, operam dandam esse statuit. Legatus fuit Gaspar Chanoca, qui Bisnagam vrbem Narsingæ maximam & opulentissimam, totiusque regni metropolim, in qua Rex plerunque considet, peruenit: vbi fuit à Rege cum magnis honoribus acceptus Regis Armuziensis familiares atque domesticos, qui in ea vrbe negotiabantur, muneribus affectos dimisit. Ismaelis Persarum Regis Legatos, qui Goam, vt negotia magni ponderis cum Zabaimo transigerent, conuenerant, humanitate summa prosequutus est. Ad ipsum deinde Ismaelem legationem decreuit. Legatus appellabatur Rodericus Gomezius Carualiosa, qui Armuzij à Coieataro, ne ad Ismaelem perueniret, veneno sublatus fuit. Vrbem deindè muniuit: naues, quæ erant inchoatæ, perfecit: vectigalia locauit. Timoia redemptor extitit. Dum hæc geruntur, res noua præter opinionem incidens, Albuquercium, ne alijs curis omninò vacuus, Remp. optimè constitueret, impediuit. Nam quidam viri nobiles illi vehementer aduersari cœperunt, atq; primùm illius actionibus obtrectare, clāculum omnia facta illius irridere, & siue virtutis inuidia, siue insita temeritate & insania, nomen illius maledictis insectari. Deindè audacius, ne rem Lusitanam in summum discrimen induceret, obtestari. Vrbem illam esse magnam, hostibusq; innumerabilibus circumfusam, neque posse tūc ab imminentibus periculis vlla ratione defendi. Hyeme nullam opem aliundè propter aduersas tempestates

Albuquercij ad Narsinguensem Regem Legatio.

Albuquercij ad Sophum Persarum Regem Legatio.

Lusitanorum quorundam ab Albuquercio secessio.

tes afferri posse. Opes Zabaimi ingentes esse: odiū fini tim & gentis in nostros acerbissimum. Fidem ciuium, qui se dediderant, fluxam, & neque sponte, sed metu & terroribus expressam. Si hostes hyeme, quod eis facillimum foret, fluuium traijcerent, obsidionē sustineri non posse. Esse igitur vrbē præsidio nudandam, neq; propter vllius ambitionem, omnes Lusitanorum copias hostium immanitati prodendas. Ad hos cùm alij quidā se aggregarent, & Albuquercij nomen apud multitudinem deferrent, & publicum etiam testimonium sumerent, supra nongētos homines Lusitanos Albuquercio aduersarios & infestos reddiderunt. His rebus cognitis, Albuquercius vna nocte tumultus authores, ad clandestina colloquia in vna domo coactos oppressit, & in custodiam tradidit. Illi simulant se in illius potestate futuros. Is cùm eorum ope indigeret, ab eis fidem accepit, eorumq; erratis ignouit. Aliquos tamen ex eis postea dimisit, ne ei grauiorē molestiam manendo exhiberent, quàm discedendo afferre potuissent. Alij contra fidem datam eum deseruerunt. Hæc indigenas minimè latebant, & exploratores omnia Zabaimo per literas nunciabāt. Interim Dynasta quidam ex ijs, qui rebus Lusitanis studebant, literis Albuquercium admonuit, exercitum ingentem à Zabaimo comparari: vicinos Principes ad auxilium accersiri: bellum, quod Zabaimus gerebat, æquabili compositione finiri: vrbes eorum, qui in Lusitanos voluntate propendebant, vastari. Albuquercius socijs opē afferre conabatur, sed tanta erat hostium multitudo, vt frustra in eo laborē & studium consumeret. Id, quod reliquum erat, summa vigilātia facere nitebatur, vt hostes insulę aditu prohiberet, & vrbē tutaretur. Sed ratio vtriusq; muneris gerendi erat difficilis & impedita. Nā Lusitani erant pauci, & magna eorum pars ab Albuquercio sermonibus eorum, qui discordias excitauerant, auersa. Ciues, cum quibus pacem fecerat, non suspecti tantùm, verùm Principem suum non obscuro studio repetentes: aditus in insulam neque pauci, ne-

Tumultus authores capti, ac mox dimissi.

Zabaimi bellum aduersus Albuquerciū.

Bb quē

que difficiles. Itaque eodem tempore erat Albuquercio, vt & suos in officio contineret, & Goensiū proditionem caueret, & hostium multitudini diuersis in locis resisteret, summa vigilantia laborandum. Aditus insulæ primùm fossa & vallo muniuit, & in ijs, quæ potuit, præsidia disposuit: & duces, quorum virtuti confidebat, singulis præsidijs assignauit. Locus vnus, qui erat magis, quàm reliqui, munitus (incolæ Benastarin appellabant) erat oppositus illi parti cōtinentis, quam iam Pulatecamus, Zabaimi dux, castris occuparat. Vir nobilis, nomine Garsia Sousa, stationi illi fuerat ab Albuquercio præpositus. Is candidum vexillū ab hostium castris sublatum conspicit. Quod cùm cerneret, aliud similiter vexillum candidum tolli præcepit. Id erat signū securitatis, ei, qui vellet propius accedere. Vir deindè ex colle, qui hostium castra tegebat, in littus descendit. Illæ verò sunt æstuarij atq; fluminis angustiæ, vt sermo vtrinq; ab ijs, qui in vtroq; littore constituti sunt, haberi facillimè possit. Is igitur Sousam voce magna compellebat, seq; Lusitanum esse, & Ioannem Machiadum appellari dixit, & vnum ex exulibus illis, quos Capralis in Melinde reliquerat. Indè profectum, Dium peruenisse, & sub Melichiazio stipendia fecisse. Maiore deinde congiario à Zabaio Goæ Dynasta, Zabaimi patre, conductum, sub illius signis militasse: qui illi, cùm eum Turcam existimaret, militum præfecturam concesserat, Seq; quamuis Turcam esse simularet, re vera, mente & intima fide nunquam à CHRISTI religione discessisse. Itaq; animo Christiano, & amore in patriam debito persuasum, cò descendisse, vt Christianos admoneret, vt impendens omnibus discrimen declinarent. Zabaimum habere sub signis supra quadraginta hominum fortium millia: tam multisque tormentis, atq; bellicis instrumentis abundare, vt Lusitani illius vim & impetū diu minimè sustinere possent. Quocirca se Christianos hortari & admonere, vt antequam hyems exitum intercludes

Albuquercij munitiones & præsidia.

Securitatis signum apud Goenses.

Ioannis Machiadi de rebus hostilibus indiciū.

Zabaimi exercitus & instrumenta bellica.

cluderet, ex insula discederet. Sousa homini gratias agit, & rem omnem Albuquercio per nuncium exponit. Albuquercius id hostium calliditate fieri suspicatus, quo terrorem nostris inijcerent, admonitionem contempsit, indignumque se prorsus existimauit, antè, quàm experiretur, an Insulam tueri posset, ex ea decedere. Pulatecamus verò cùm animum Albuquercij obstinatum perspiceret, vt in aditum irrumperet, excogitauit. Itaque rates coniunxit, & ne ratibus noceri tormentis posset, stationem in fluminis ostio vallo & fossa, validoque præsidio muniuit. Nostri cùm id animaduerterent, vt stationem hostium expugnarent, summo opere contenderunt. Sed cùm in eo frustrà pugnarent, Albuquercium admonent, operam in stationis oppugnatione frustrà consumi. Albuquercius eo se cum equitum turmis contulit, & hostium munitionem conspicatus, Ducibus præcepit, vt ab ea oppugnatione desisterent, & in eo tantùm industriam ponerent, vt hostes aditu prohiberent. Se namque confestim cum maioribus copijs adfuturum, & Norognam cum minoribus nauigijs in mare missurum, vt sic demum statio facilius expugnaretur. Idem reliquis Ducibus, quibus alios aditus tuendos assignarat, imperauit. In vrbem reuersus, dat operam continuò, vt parua quædam nauigia, quibus Goenses vtebantur, quæ remis impelluntur (Cotias autem appellabant) in vnum locum conueniant. At omnes Cotiæ erant ad hostes clam transmissæ, vt illis copias in insulam maiore cum facilitate traijcerent. Id vbi resciuit Albuquercius, eum, cuius id opera factum fuerat, confestim occidi præcepit. Interim hostes summa vi, vt in insulam penetrarent, contendebant. Sed nostri tam acri animo resistebant, vt eos semper à conatu repellerent. Tandem Pulatecamus cùm desperaret, se die in Insulam tanta virtute defensam ingredi posse, nocte se id faciliùs effecturum existimauit. Noctem pluuiam & caliginosam, (hyems enim instabat) expectauit, qua

Cotiæ Goensium nauicule, clàm ad hostes auectæ.

Pulatecami irruptio in Goam irrita. Altera eiusdem irruptio & Lusitanorum fuga.

noſtri tempeſtate & imbre præpediti, neque tormentis vti, neque omnibus locis occurrere poſſent. Cùm igitur ea nox, quam optabat, aduenisſet, quæ fuit decimoſeptimo die Maij, Zufalarimum, virũ impigrum, & in rebus bellicis adminiſtrandis intrepidum cum mille delectis hominibus ratibus inuehi, & Benaſtarinum petere iuſſit. Melichium verò Cufforgium, qui Goenſi exercitui præfuerat, iuſſit alium aditũ, Zancalinum nomine, qui inde non procul aberat, copijs, quas ad eam rẽ parauerat, aggredi. Se cum reliquis copijs, vt eis ſubſidio occurreret, tranſmiſſurũ. Zufalarimus quamuis & noctis ſilentio, & tempeſtatis opportunitate vteretur, noſtros perpetuò vigilantes latere non potuit. Hoſtes tamen cùm eſſent tanto plures numero, & in noſtros tenebris & pluuijs impeditos, & in quam primùm partẽ accurrerent, non ſatis explicantes irruerent, & eodẽ ſimul tempore vtrunq; aditũ oppugnarent, terrã tandem occupârunt, & noſtros ex ſtationibus expulerunt. Quod tamen non abſq; ſumma armorum contentione fieri potuit: in qua aliquot vtrinq; ceciderunt, in quibus Georgius Souſa fuit. His rebus ita geſtis, ij, qui expulſi fuerant, cũ alijs, qui aditus aliquos cuſtodiebant, in vrbẽ ſe receperunt. Albuquercius verò cùm Goenſibus militib. quibus ſe vſurum dixerat, parum fideret, vt ciuitatẽ eorum inſidijs (iam enim inter ſe de prodenda ciuitate cõiurauerant) liberaret, omnes iuſſit abire: quibus ſimulatè eam curam dedit, vt Benaſtarini aditum armis tuerentur: ſeq; dixit illis opem confeſtim allaturum. Nec enim de omnibus pœnas ſumere poterat, & hoſtes intra muros verſari periculoſius exiſtimabat, quàm cum omnibus in campo confligere. Illi continuò ſeſe cum Pulatecamo coniungunt. De mercatoribus tamen, qui remanſerant (eos enim, à quibus minus timebat, eijcere noluit) quæſtionem habuit, & quendam Mircazemũ nomine, opibus & exiſtimatione Principem, cum nonnullis, qui ſocij coniurationis extiterant, capitali ſupplicio affecit. Pulatecamus verò in loco caſtra poſuit,

Albuquercij ſtratagema.

Quæſtio de proditoribus habita, & eorum ſupplicium.

fuit, qui duobus passuum millibus ab vrbe distabat. Indè crebras in vrbē excursiones faciebat. Albuquercius naues, quæ in statione erant, per Iacobum Fernādum Fariam, virum fortissimum, incendere præcipit. Sed incēdium fuit continuò ab hostium multitudine restinctum. Vrbis muri multis in partibus laborabant. eas omnes Albuquercius stationibus firmare constituit. Octo stationes muniuit, easq; octo ducibus custodiendas cum præsidijs assignauit. Nauigium deindè in mare deduci iussit, vt Cochimū quàm celerrimè fieri posset, nunciaret discrimē, in quo ipse cum omnibus Lusitanis versaretur, & Georgium Syluium atq; Hieronymum Teixeiram (hi erant ex illis, qui turbas contra illius acta consciuerant) ad subsidium euocaret. Quòd illi siue odio Albuquercij imbuti, siue desperatione quadam salutis occupati facere neglexerunt. Pulatecamus interim propius accedens, vrbem summis viribus oppugnabat: nostri summa etiam contentione resistebant. Antonius Noiogna, in vrbis parte, quæ erat muris propemodum nudata (magna nanque pars illius diruta fuerat) ex statione, cui præerat, hostium impetum egregiè sustinebat. Cùm verò hostes pertinacius instarent, ipse aperto ostio copias eduxit, & impressione facta hostium impetum repressit. Verùm cùm se recepisset, magnum periculum adiuit. Ea die fuit vrbs tribus horis omnibus partibus acriter oppugnata, sed multò acrius defensa, ita vt cogeretur Pularecamus copias, ne plus damni acciperet, quàm inferret, à muris abducere. Insequenti nocte in loco propè littus, in quod naues reficiendas subducere mos erat, stationem vallo muniuit, & in ea tormenta cum valido præsidio disposuit. Prima deinde luce vrbem ea parte, quam Afius Syluius tuebatur, acerrimè verberare, & omnes simul vrbis partes oppugnare iussit. Sed hostes etiam ea die cum non mediocri damno repulsi sunt. Nostri tamen erant iam eo tempore & laboribus, & vigilijs, & vulneribus, & reliquis incommodis, quibus obsessi, omnium-

Goæ præsidia.

Albuquercio negatum in discrimine à suis subsidiū.

Vehemens Goæ vrbis oppugnatio.

Lusitanorum difficultates.

que præsidio destituti circunueniri solent, afflicti, in primis autem Albuquercius. Qui tamen cùm esset grauissimis curis implicitus, omnia maximo animo perferebat. Et nunc consolando, nunc obiurgando, aliquando spem salutis afferendo, & ignominiæ metum proponendo, iacentes animos excitabat, exemploque suo ad laborem & audaciam multos incendebat. Nullum enim impigri interdum militis, & summi semper ducis officium prætermittebat. Machiadus interim, cuius antè mentionem fecimus, clàm ad illum ex hostium castris venit, atque indicauit, Pulatecamum de incendenda illius classe cogitare. Cùm hęc cura illum vehementer sollicitum haberet, Georgius Cugna & Franciscus Pereira Coutignus, Franciscus Sousa Manzias, & alij quidam fuerant dissensionis cõcitandæ principes, instant, vrgent, obtestantur, publicum testimonium petunt, rem esse perditam clamitant, vrbem continuò deserendam esse dicunt, plebem eiusmodi verbis exanimant, ita, vt non facilè posset Albuquercius statuere, essentne magis hostes, quàm ciues ipsi, homines præsertim nobiles, qui multitudinem ad defectionem solicitabant, metuendi. Hæc tamen omnia singulari alacritate & prudentia curauit. Classem enim vigilantia sua incolumem ab incendio conseruauit, & tumultus oratione grauitatis plena cõpescuit. Attamen Zabaimus omnibus copijs in Insulam traiectis (fuerat enim Pulat[illegible]mi literis ascitus) castra prope vrbem collocauit. Saraceni verò, qui in vrbe relicti fuerant, & fidem metu simulabant, vbi Zabaimi castra conspexêre, arma corripiunt, & in nostros inuadunt. Ibi Albuquercius cùm & hostis potentiam, & mœnium infirmitatem, & quorundam parum firmam fidem, & hostes infestinos scelere & odio furentes aspiceret, in arcem cum omnibus copijs se continuò recepit. Zabaimus nemine repugnante in vrbem introiuit, omnesque sine vlla cunctatione animi neruos intendit, vt nostris exitum intercluderet. Arx fluuio imminebat. Alueus fluuij erat profundus & angu-

Albuquercij magnanimitas.

Lusitanorum quorundam contra Albuquercium tumultus.

Albuquercius cum suis in arcem se confert.

Zabaimus Goa potitur.

&angustus, hunc alueum primùm molibus obstruendum curauit, ne nostri nauibus per illum inuehi possent. Itaque nauem maximam in alueo constitutam perforauit, vt mergeretur, vt ita nullũ pateret nostris effugium. Deinde machinas ex arida materia sulphure & pice oblitas comparauit, quibus in nostram classem immissis, eam incenderet, & sic demum arcem omni spe salutis incisa armis expugnaret, & Lusitanos in eam inclusos internecione deleret. Hæc omnia cũ Brachmanæ cuiusdam exploratoris indicio, quem ad id munus Timoia in hostium castris versari iusserat, Albuquercius intellexisset, statuit noctis silentio ex arce copias educere. Et quando altum petere propter hyemem non poterat, in portu classem collocare, & inde bellum continenter gerere cum Zabaimo constituit. Deinde cùm ver appeteret, cum maiore nauium atque militum numero, rursus ad vrbem oppugnandam accedere. Primùm tamen prætoriæ nauis magistrum misit, vt exploraret, an inter mersam in alueo nauem, & littus ipsum, esset aliquod spatiũ, per quod naues egredi tutò possent. Magister renunciat, ex tum non fore difficilem. Albuquercius igitur cùm primùm centum & quinquaginta Saracenos, qui proditionis conuicti, & vinculis alligati fuerant, interfici iussisset, arma, tormenta, munitiones, æs, & ferrum, instrumenta bellica & commeatum multiplicẽ, & Zabaimi mulieres atq; virgines, & quosdam Saracenos fœderatos, atq; postremò milites in naues imponi præcepit: ipse omnium postremus prætoriam nauim conscendit. Id tamen tanto silentio fieri nequiuit, vt hostes eorũ profectionem non sentirent. Norogna enim armamentarium pice, & sulphure, & oleo refertum incendi præcepit: flammis ad hunc modum vehementer excitatis, hostes quod fieret intellexerunt. Itaq; subitò ad littus cum armis accurrunt Atrox ibi prælium ortum est, in quo maximè Antonij Norognæ, Hieronymi Limici, & Emmanuelis Lacerdæ, & aliorũ virorum nobiliũ, qui cum valida manu hostium impetum sustinebant,

Albuquercius cum suis arcem deserit.

Atrox prælium.

Albuquercius ad oppid. Rapandar in hybernа se confert. *Manziae defectio punita.* *Albuquercius stationẽ mutare coactus.* *Lusitanorum difficultates, & praecipuè fames.*

virtus enituit. Sic autem factũ est, vt omnes Lusitani naues conscenderent, quamuis eorum multi sauciati è praelio abirent. Ad hunc modum Albuquercius ex vrbe discessit, trigesima die Maij, cùm illius possessionem tribus mensibus cum dimidio tenuisset. Ad oppidum deinde, quod Rapander appellant, secundo cursu delatus, ibi hyemem traducere statuit. At Franciscus Sousa Manzias illius iniussu, vt sese ab illius ductu segregaret, altũ petijt: sed fluctibus, & aduersis tempestatibus eò relatus, vnde soluerat, fuit ab Albuquercio nauis praefectura spoliatus. At Zabaimus cùm per exploratores accepisset, Albuquercium velle in fluuio hyemem transigere, primùm eum locum, in quem nostros aquationis gratia conuenire nouerat, què Bardes appellant, vallo muniuit, in eoq; tormenta & fortium militum praesidia, vt nostros aquatione prohiberent, disponenda curauit. Huiusq; stationis praefecturam Melichicuso Gorgio dedit. Pangini verò castellum, quod est ad fluminis ostium diligentius refectum atq; munitum, valido etiam praesidio confirmauit. Et quia castello collis imminebat, è quo poterat dãni quàm plurimum ijs, qui illud custodiebant, inferri, Pulatecamo imperauit, vt cũ tribus millibus militum collem insideret. Ex illis munitionibus multos è nostris vulnerabant, ita, vt cogeretur Albuquercius inde soluere, & classem in ea parte constituere, quam aestuarium insulam nomine Diuar, & continentẽ reciprocationibus interfluit. Ibi rursus hostes festinanter vndiq; conuenére, vt alias munitiones excitarent, nostros telis atq; tormentis obruerent: quamuis autẽ nostri locum saepè in varias partes commutarent, incommoda tamen vitare nullo modo poterant. Praecipuè eos tamen fames atq; sitis (iam enim commeatus eos defecerat) excruciabat. Famem tamen piscatione, vt poterant, quandoque depellebant. Sitim verò, cùm propter imbres immodicos, quibus amnis amplificatus in mare influebat, aquae maris fuissent in dulcedinem versę, ipsius aestuarij aquis extinguebant. Nihilominus

minus fames in dies ingrauescebat: ea compulit Albuquercium, vt Antonium Norognam cum Menaique (erat is ex ducibus Indicis, qui in fide mãserat) in Charamensem & Diuarem insulas non lato inter se mari disiunctas mitteret, vt inde commeatum aliquẽ classi suppeditarent. Is cùm in insulas descendisset, multo prius suorum sanguine profuso aliquot vaccas abduxit. Cùm tamen eos fames supra modum vexaret, & spes omnis deficeret, quidam plebeij homines, fidei prorsus immemores, & Christianæ religionis obliti, ad hostes nando transfugerunt, qui Zabaimo, quibus difficultatibus Albuquercius esset implicitus, indicarunt. Hic rursus Machiadi indicio certior factus est Albuquercius, Zabaimum machinas ingentes instruere, quibus ad classem admotis, in nauibus ignẽ implicaret. Machinas deinde classẽm octoginta nauiũ subse qui iussam, vt nostras naues partim ambustas incẽdio, partim dissipatas formidine deprimeret. Albuquerci' hoc nuncio conturbatus, animũ in omnes partes versabat, vt illud malum, quod impendebat, aliqua ratione repelleret, in primis autem statuit experiri, an arcẽ Panginẽsem, vnde grauius illi damnum, quàm ex reliquis hostium munitionibus imminebat, expugnare posset. Consilium temeritatis & amentiæ plenum videbatur, cum paucis hominibus, ijsq; fame confectis, arcem multiplici tormentorum genere, & multorum hominum robore defensam capere conari. Sed fames, & desperatio, quę plerunq; homines mortis contemptores, & in adeundis atq; sustinendis vitæ periculis valdè pertinaces, & ea de causa inuictos multis in locis efficit, hominem in eam mentẽ impulit, vt id consilium susciperet. Itaq; Norognam, & Simonẽ Andradium cum centũ hominibus ea parte, quę ad occasum Solis spectat, in collem, quem Pulatecamus insidebat, præmisit, qui illum prælio distinerent, ne opem suis afferre posset. Simonem verò Martinum iussit Septentriones versus angustias itineris cuiusdam, quod ex colle in arcem ferebat, custodire, vt Pulatecamum simili-

Christianorũ aliquot perfidia.

Zabaimi in Lusitanos machinationes.

De Panginensis arcis & castrorum Pulatecami expugnatione.

militer, si occurrere suis vellet, angustijs occupatis impediret. Ab Australi plaga propius ostium fluminis Iacobum Fernandum Bigiensem cum trireme, & Alfonsum Personam cum naue longa constituit, vt inde tormentis castra perturbarent. Ij, quibus curam dedit, vt à fronte & à tergo arcem aggrederentur, in duas erant acies distributi. In vna Emmanuel Lacerda, Sebastianus Miranda, Nonius Vascius Albicastrensis: in altera Hieronymus Limicus, Arius Sylvius, Georgius Fogacia, Ioannes Limicus, Fernãdus Petreius Andradius extitêre. His ita constitutis, tanto silentio profecti sunt, vt ne pulsum quidem & incitationem remorum quisquam auribus vsurparet. Prima luce in terrã descendunt. Ibi cùm omnes certatim alacritate incredibili, quod sibi fuerat imperatum conficerent, & Albuquercius tubis & tympanis, & tormentorum fragore, & sublatis clamoribus signum pugnæ proponeret, hostes exterriti, atq; semisomnes, inopinatoq; terrore perculsi, fugam faciunt. Sic autem euenit, vt vno temporis momento, & arx & castra Pulatecami expugnarentur, & hostes de somno suscitati, non quomodo repugnarent, sed quemadmodum se fuga ab imminenti clade proriperent, cogitandum arbitrarẽtur. Nec enim in animum inducebant fieri posse, vt nostri tantis difficultatibus impediti, tantum facinus suscipere auderent, nisi fuissent auxilijs aliunde accersitis confirmati. *Cæsorum numerus.* In hoc prælio ex hostibus ducenti & quinquaginta ceciderunt: nec enim licuit fugientes longius insequi, quàm securitatis ratio flagitabat: è nostris quatuor desiderati sunt. Tormenta omnia, quæ fuerant in arce & *Zabaimi perturbatio.* castris disposita, in naues traducta fuerunt, & oppidũ direptum, & commeatus in naues importatus. Hæc res cùm præter expectationem accidisset, vrbem terrore *Zabaimi legatio ad Albuquercium de pace.* compleuit, & Zabaimum perturbauit. Itaque ne nostri rursus ad vrbem copias adducerent, extra ciuitatem turres excitauit, multa loca muniuit, vt facilius nostrorum impetum ab vrbe repelleret. Pacem deinde per Ioannem Machiadum ab Albuquercio petijt. Machia-

chiadus autem Albuquercium clàm admonuit, ne pacem nisi conditionibus vtilissimis daret. Zabaimus enim nuncium acceperat, Narsingæ Regem, cum maximo exercitu ad ciuitatem, quam in continente Zabaimus expugnarat, quæ Taracol appellabatur, & ad ditionem & imperium Narsingæ pertinebat, appropinquare. Præterea timebat, ne classe nostra vectigalia sibi detraherentur portoriis sublatis: maximè vero ex equis, qui ex Perside & Arabia Goam aduehebantur. Albuquercius quia nolebat ijs fœderibus alligari, quę illum impedirent, quo minus licitè posset iterū Goam armis inuadere, eas pacis leges scripsit, quibus Zabaimus, si dignitati & vtilitati suæ prospicere vellet, assentiri non poterat. Sic Albuquercius hyemem traduxit, vt non modò cum hostibus, atq; fluctibus, rerumque omnium penuria, verùm & cum suis sæpè confligaretur. Accidit eo tempore, vt mulieres, quas ille diligentissimè seruari iusserat, vt eas vel in Lusitaniam ad Reginam Mariam mitteret (erant enim eximia pulchritudine) vel Christianis sacris initiatas apud Lusitanos matrimonio stabili collocaret, animos hominum quorundam nobilium indomita cupiditate parum honestæ libidinis inflammarent. Huius flagitij monitor & impulsor quidam Rodericus Diazius scribæ filius, qui mulierem vnam Saracenam ex illis adamabat, eique iam sæpius assueuerat, extitit. Itaq; omnes clàm in naui prætoria nocte ad mulieres, Albuquercij imperio neglecto, ventitabant. Is vbi id resciuit, hominē suspendere iussit. Homines nobiles, qui socij criminis fuerant, ad illum adeunt, & obnixè precantur, vt illi misero veniam tribuat. At cùm is eorū postulata reij ceret, illi querelis & conuitijs rē expedire contendunt propter quæ necesse fuit, eos in custodiam dari. Postea verò cùm Albuquercius cerneret, se in tanta virorum penuria eorum opera carere non posse, illos custodia liberari pręcepit. Fremunt illi, tantamq; hominibus ea nobilitate præditis illatam contumeliam indulgentia illa cōpensari minimè posse. Se nolle è custodia vllis con-

Taracol ciuitas expugnata.

Lusitani aliquot captiuarum amore capti.

Lusitanorum in Albuquercium ob captiuas contumacia vinculis & dedecore punita.

conditionibus emitti, sed arctissimis etiam vinculis alligari, vt ita ferro vincti, in Lusitaniã deducantur, & apud Regem Albuquercij nomẽ deferant. Is vbi hoc accepit, eos insanire permisit, honoribusque priuauit, eorumque præfecturas alijs viris nobilibus attribuit. Machiadus interim, qui omnia, quæ ab hostibus gererentur, diligenter explorabat, Albuquercium admonuit, classem octoginta longarum nauiũ à Zabaimo comparari, quibus illum ex improuiso aggrederetur. Albuquercius non expectandum putauit, dum classis omnibus rebus instructa in nostros inuaderet: imò antè, quàm omnes naues in mari deduci possent, illã vt inopinato opprimeret, excogitauit. Antonium Norognam decẽ celocibus instructissimis in eas inuadere iussit: duas præterea triremes, & vnã nauem longã cum vno parone præmisit, vt in certo loco consisterent, & insidias in terra collocarent, quibus aliquẽ ex incolis interciperẽt, ex quo possent hostium consiliũ perscrutari. Cùm verò diu expectarẽt, & nemo in illos incideret, progressi sunt vsq; eò, dum vrbem tormentis attingere liceret. Quidam ex ducibus nomine Ioannes Gundissaluus vrbẽ prætervectus est: deinde se ad triremes sine vllo damno recepit, quamuis hostes in illum ingentes pilas atq; glandes emitterent. Tandem Norogna cum celocibus & scaphis appropinquauit. Cùm verò cerneret à tergo triginta parones, qui ex Diuarensi insula duce Zufalarimo in classem illius ferebantur, & alibs, quos ex vrbe remis impelli videbat, classem in duas partes distribuit. Habebat autẽ in classe trecentos viros summa audacia & militari virtute præditos, in quibus erant illi, qui è custodia emitti noluerant Qui tamen Norognæ studio ducti, non vt duces, sed vt milites voluerant illi in eo certamine operam nauare. Norogna classis partẽ iussit naues propius vrbẽ constitutas adoriri, ipse cum reliqua classe in Zufalarimum inuectus est. Zufalarimus certamen minimè detrectauit. Acerrimè vtrinque & diu dubia victoria dimicatum fuit. Sed tandem cùm hostes permulti

Classis hostilis 80 nauiũ in Lusitanos structa.

Io. Gundissalui audacia.

Prelium nauale.

multi caderēt, Zufalarimus conuersis proris classem in terram subduxit. Idem fecēre reliqui, qui cum ducibus alijs prælium inierant. Similiter enim naues in littus incredibili celeritate subduxerūt. Pugna iam propè vrbem in Zabaimi conspectu gerebatur. Norogna cùm Zufalarimum auidius insequeretur, Zufalarimi nauis impegit. Simon Andradius, & Fernandus Petreius Andradius fratres in eam insiluerunt: hos alij tres sequuti sunt, & in hostes ferociter irruentes, omnes fugere compulerunt. Cùm autem Norogna vt opem quinq; illis hominibus afferret, qui in nauem insiluerant, in eam ingredi conaretur, & pedem iam in nauis latere poneret, sagitta è muris emissa sinistrum illius crus repentè transfixum est: quo vulnere is in scapha sua concidit. Scapha à longa naue temporis successu diuulsa est. In ea trepidatione dum omnes certatim, vt Norognam è certamine deducerent, nitebātur, nemo illis quinque viris, qui fuerant in hostili naue relicti, suppetias afferebat. Aestus decesserat, & nauis in sicco destituta facultatem præbuit hostibus nostros inuadendi. Sed tanta Andradiorum fratrum virtus extitit, vt Zabaimo admirationem ingentem efficeret, & tres socios, qui cum illis in nauem irruperant, egregiè tueretur. Neque scaphæ, neq; celoces accedere poterant, propterea quòd alueus propter æstus discessionem vix scaphas sustinebat. Magister verò nauis, cui Ludouicus Coutignus præerat, illum admonuit, vt scapham exonerare iuberet, se namq; cum solis septē nautis velle Andradios ab imminente clade deducere: quod factum sine vlla mora fuit. Cùm tamen magister naui appropinquauit, iam Begiensis ad eandem nauem accesserat, vt magistrum & nautas ab hostium incursione tutaretur. At cùm magister in scapha viros accepisset, Begiensis vt hostilem nauem remulco traheret, summa ope nitebatur, quam tandem, cùm cerneret se frustra contendere, dimisit. Eo prælio multi ex hostibus conciderunt. Nostri cum præclara victoria reuertissent, ni mors Norognæ eos omnes ingenti

Hostium fuga.

5. Lusitanorū audacia.

Norognæ crus transfixum.

Egregia Andradiorum fratrum virtus.

Norognæ mors.

genti mœstitia conturbaret. Nam post tres dies è vulnere mortuus est. fuit illius funus cum multis lachrymis non Albuquercij tantùm auunculi, qui illum non secus, atque si filius esset, amabat, sed exercitus vniuersi procuratum. Erat enim non solùm virtute singulari præditus, verùm etiam moribus commodissimis ornatus, & propter naturæ clementiam omnibus charus atque periucundus. Zabaimus Andradios fratres per nuncios summis laudibus affecit, eisque operam suam, & opes etiam illis paratas fore exposuit. Se nanq; virtutem, in quoçunq; hominum genere elucere perspiceret, vehementer admirari. Itaque illos propter ea facinora, quæ ab illis geri conspexerat, non hostes, sed amicos arbitrari. Illi eadem vrbanitate responsum Zabaimo dederunt. His rebus gestis, Zabaimus in continentem transmisit, vt Narsingæ copijs occurreret. Indè tamen per interpretes de pace rursus actum est. Sed nihil inter eum & Albuquercium conuenire potuit. Albuquercius indè (iam enim per anni tempus licebat) Anchediuam cursu petere, & indè Cananorem proficisci constituit, vt classem reficeret, & ægrotos atque vulneratos à morbis & laboribus, quibus fuerant afflictati, recrearet. Sed ante, quàm promontoriũ, Rama nomine, superaret, quod ad Goæ oram pertinet, quinque naues Lusitauas in alto conspicatus est. Ex illis quatuor erat classis, cui præerat Iacobus Mendezius Vasconcelius, cui Emmanuel imperauerat, vt Malacam peteret. Reliqua erat ex Fernandi Coutigni classe, quæ Mozambique hyemauerat. Hoc supplemento nauium & hominum fuêre Lusitani mirificè confirmati. Dum hæc in India geruntur, in Africa hęc acciderunt. NONIVS Fernandus Ataidus Arzila cum copijs egressus, in Benguanemen Regis Fessensis præfectum incurrit, eumque prælio superauit. Hostes partim cæcidit, partim captiuos cepit, ipseque præfectus in prælio interfectus est. Vascus verò Coutignus Borbensis comes, & Arzilæ præfectus, similiter in alios Fessenses Duces, quos imparatos, & nihil hostile,

Insigne hostis de Andradiorum virtute testimonium.

Rama promontorium.

Subsidium Albuquercio missum.

RES AFRICANAE.

Lusitanorum de Fessensibus victoria.

stile suspicantes esse per exploratores intellexerat, inuasit, & multos occidit, & quosdam etiam viuos cepit, magnamque pecorum & armentorum prædam abegit. Barraxa verò & Almandarinus (hi iam enim sub Fessensi Rege militabant, & inter illius præfectos multum reliquis opibus, & opinione virtutis militaris antecellebant) excitis alijs ducibus cum valido exercitu, vsque ad Arzilæ portas excurrerunt: sed nihil, quod memoria dignum esset, effecerunt, imò tres equites amiserunt. Fessæ Rex cum magno rursus exercitu Arzilam obsidere conatus est. Sed cùm intellexisset, Arzilam esse tunc & militum copia, & commeatus abundantia, atque munitionibus instructissimam, obsidionem soluit. Iterum Barraxa cū Almandarino, & nonnullis alijs ducibus, ac magna equitum multitudine Arzilam peruenit. Fernandus Castrensis, iuuenis singulari virtute præditus, vt primus omnium in hostes inuaderet, accelerauit. Sed cùm portæ præfecti iussu clauderentur, is cum vno tantùm famulo foris relictus est. Speculatores & exploratores, (erant autem ij numero decem, qui in ciuitatem confugiebant) se cum illo coniungunt. Ibi cùm Castrensis equo calcaribus incitato in hostes inuasisset, fuit hostium multitudine circumuentus, & occisus. Reliquis autem portis apertis fuit auxilium allatū, & omnes multis prius vulneribus acceptis in oppidum admissi, & hostes repressi, & portis rursus occlusis à pugnandi contentione depulsi. Eodem anno Georgius Vieira XXX & duobus equitibus stipatus, excursionem fecit, & in Cidem Hametum præfecti Alcassaris Quibirij filium incidit, qui centum equites ducebat. Prælium continuò summa contentione pugnatum hunc exitum habuit, vt Vieira, & alij multi acerrimè dimicando conciderent, reliqui caperentur, & pauci equorum pernicitate se ab illa clade subducerent. Franciscus Portugalensis, qui postea Viminosensis Dynasta fuit, cum quinquaginta equitibus suis, & alijs quadraginta, quos illi Coutignus adiunxit, in pagum inuasit, & multos occi-

Arzilæ frustra obsidio.

Fernandi Castrensis mors.

Infelix Georgij Vieiræ excursio.

Francisci Portugalensis periculum & victoria

cursum, quo Malacam petiturus erat, illi præberet. Hic fuit communi consilio decretum, nullam rem esse Goensi bello præuertendam, dignumque negotium, cui Vasconcelius interesset. Quod verò ad Malacā atti neret, non esse opus illud tanti ponderis atque momē ti, quatuor tantùm nauibus efficiēdum. Goa expugna ta, tunc demùm fieri posse vt Vasconcelius multo plu ribus nauibus iter illud adeò periculosum susciperet. Vasconcelius libenter assensus est. Indè in Anchedi uam delatus Albuquercius, Franciscum Pantoiam in Zacotoram cum oneraria naui commeatu plena di misit, & Antonium Norognam alium eiusdem nomi nis, alterius sororis filium, qui tunc, vt dictum est, Za cotorensi arci præerat, per literas euocauit: ad Lemi um verò literas dedit, quibus per Goense bellum sibi minimè licuisse confirmabat, naues quas illi fuerat an te pollicitus, in supplementum mittere. Indè Onorem petijt, quo in loco Timoia illi cum fructibus & com meatu obuiam prodijt. Ibi Vasconcelius literas Emma nuelis amanter scriptas, Timoię dedit, quibus sibi gra tę esse significabat omnia, quæ grātia illius egerat, se que daturum operam, vt illum officij cum tanta fide præstiti minimè pœniteret. His literis Timoia multò vehementiùs in studium Regis incitatus, fidem dedit, se nullo vnquam in loco famuli fidelissimi officio de futurum. Albuquercius indè Cananorem aduectus, cum Rege in loco propè littus ad colloquium destina to orationem habuit, qua Regem multò magis ad ami citiæ fœdus conseruandum, & promissis, & sermoni bus amantissimis astrinxit. Inde Ducem nomine Si monem Martinum Caldeiram misit, vt cum tribus nauibus oram Calecutij custodiret, nè nauis vlla ex A rabia posset portum ingredi, aut Calecutio soluere, quin ab illo caperetur. Idem Garsiæ Sousæ munus, cum alijs tribus nauibus assignauit. Gaspari verò Pai uę, vt oram Goensem cum tribus etiam nauibus simi liter obseruaret, imperauit. A Vasconcelio autem pe tijt, vt cum quatuor nauibus reliquam illius Indicæ

Goēse bellum communi Lusitanorum cōsilio decretum.

Emmanuelis ad Timoiam literæ.

Varia munera Ducibus ab Albuquercio præscripta.

regionis oram peragraret. Omnes imperata conficiunt, & aliquot naues capiunt. In vna reperti duo Iudæi fuerunt, qui ad Christi religionem conuersi, interpretum munere cum summa fide perfuncti sunt. Dum hæc administrantur, accepit Albuquercius nuncium de Regis Cochimensis morte, quem suprà retulimus singulari fide fœdus cum Lusitanis ictum cōseruasse, atque postremò sese ab omnibus regni negotijs abstraxisse, vt in templo dijs, quod reliquum erat vitæ, dicaret. Huic sororis filius de gentis more successerat. Erat autem in more positum, vt si Rex aliquis religione tactus, se regni administratione abdicaret, vt in templo aliquo ab humanis tumultibus secreto vitam in religione consumeret, post illius mortem, is, qui in locum illius successerat, cogeretur regni procurationem relinquere, & in idem templum gratia religionis immigrare: vt quemadmodum in regno auunculi successor extiterat, ita religionis etiam hæreditatem quamuis inuitus adiret. Is deindè, ad quem Regni hæreditas legibus veniebat, regnum occupabat. Id fiebat, quoties Rex aliquis voluntate sua se regnandi munere religionis gratia priuabat. Porrò autem eo tempore, quo Odoardus Paciecus Regis Calecutiensis impetum reprimendum susceperat, is Princeps, qui erat in regno successurus, ab auunculo defecerat, & sese cum Calecutiensi illius hoste coniunxerat. Ea de causa fuit successionis iure spoliatus, & alius eodem propinquitatis iure, qui illi succederet, ascitus. Is autem, qui se ad Calecutiensem nefariè & flagitiosè cōtulerat, cum auunculum mortuum intellexisset, cœpit cum consobrino vehementer agere, vt regno illi cederet, & religioni seruiret. Rex consilio cum nostris habito, qui nullo modo patiebātur, hominem perfidum & sceleratum, & perennem Lusitani nominis hostem in regni sede, quæ erat in Lusitanorum tutela atque patrocinio, collocari, consobrini postulata contempsit. Is vero, qui regnum petebat, cùm religionem negligi cerneret, & regnan

Regis Cochimensis mors.

Mira Cochimensiū Regum in regni successione cōsuetudo.

Bellū Cochimense.

[illegible] regnat, di cupiditate flagraret, magno exercitu, quem illi Calecutiensis Rex attribuit, stipatus, in Cochinensis regni fines inuasit. Id vbi Albuquercius resciuit, Cochinum petijt, & regni opes firmauit, & [illegible]ros fortes, qui hostibus obsisterent, ad custodiam re[illegible]s amici reliquit. Hoc autem metu, qui regnum ar[illegible] petebat, abscessit. At postquam Albuquercius Ca[illegible]norem reuersus est, rursus redintegrato bello, Re[illegible] fines oppugnare constituit. Sed cùm Nonius Va[illegible] Albicastrensis, & Laurentius Morenus illi acie [illegible]cta obuiam processissent, & prælium initum fuis[illegible], hostes fusi fugatique sunt, multique in acie cæsi, & [illegible] Princeps vix euasit. Sub idem tempus venit ad Al[illegible]rium legatus a Rege Cambaiæ missus, qui re[illegible] nomine significauit, dissipatum rumore fuisse, [illegible]ercium classem, [illegible] in Arabicum sinum pene[illegible] [illegible] ita esset, Regi gratissimum fore di[illegible]ar, si in transcursu aliquem illius portum peteret, quo [illegible] possent ambo de pace deliberare. Afferebat [illegible]eterea literas a Lusitanis quinquaginta, qui apud [illegible]baiæ Regem captiui tenebantur. Hi cum Alfon[illegible] Noronha Zacotora soluerant. Coorta verò tem[illegible]state, cùm nauis in ora Cãbaiensi frangeretur, No[illegible] & reliqui, qui tabulis nixi, se in mare præcipi[illegible] [illegible]iserãt, fluctibus hausti fuerant. At qui se in ip[illegible] [illegible] naui tenuerunt, cum æstus omninò discessis[illegible] pedibus in terram euaserunt: & ab incolis capti, ad [illegible]que perducti sunt. Hi ab Albuquercio petebant [illegible] quacunque ratione posset, in libertatem assere[illegible] Responsum Regi quale ad voluntatem illius con[illegible]ndam conueniebat, datum est, & captiui spe li[illegible]tis ostēsa recreati. Eo tempore iam Albuquercius [illegible] instruxerat triginta & quatuor nauium. Duce[illegible] [illegible]em in ea classe mille & quingentos Lusitanos, [illegible]centos milites Indos. Cananore autem profe[illegible], ad Onoris portum appulit. Ibi Timoia illi ob[illegible] factus, exposuit, vrbem Goam fuisse post illius [illegible]sum stationibus, & vallis, atque fossis, tormento-

Cambaiæ Regis ad Albuquercium legatio.

Albuquercij classis 34. nauium.

rumq́ue multitudine egregiè munitam: præsidia verò esse supra nouem millia militum, in quibus erãt Turcæ quamplurimi. Ducebat autem Timoia eo tempore filiam Reginæ cuiusdam, quæ in regione Gozompensi, quæ erat sedibus illius finitima, regnabat. His nuptijs, vt debitis honoribus Timoiam afficeret, Albuquercius interfuit. Consilio deindè habito, statutum fuit, vt Timoia pedibus in insulam è continenti traijceret: tres autem naues, quas habebat, cum Albuquercij classe coniunxit, earumq́ue præfecturam Medio Rao, cuius virtuti multum fidebat, attribuit. Is in portum inuectus, eum terrorem præsidio, quod Panginum muniebat, iniecit (metus enim casus illius, quē repentino Albuquercij in cursu subierat, homines valdè perculerat) vt in vrbem se trepidè reciperent. Aliqui tamen capti, ad Albuquercium perducti sunt: ex quibus cognouit, quo in statu res Goenses essent. Iactis deindè anchoris, Hieronymum Limicum & Ioannem Limicum fratres, & alios nonnullos Duces præmisit, qui propius vrbem secundum littus accederent: qui maximo cum periculo mandatum protinus executi sunt, atque renunciant, vrbem esse munitissimã, & præsidia militum, vt apparebat, firmissima. Nihilo tamen secius Albuquercius ad eam oppugnandam se comparat. Et quia ea mente erat, vt omnem rei benè gerendæ rationem in celeritate poneret, sequenti die, quæ fuit vigesima Nouembris, eam adoriri constituit. Primùm enim cogitauit præsidia, quæ erant in stationibus disposita, armis expellere: deindè castris positis, & stationibus munitis, muros quatere, vsque eo dum aliqua pars muri corrueret, qua nostri possent in vrbem irrumpere. Sed longè felicius ea oppugnatio, quàm is in principio suspicari poterat, illi processit, vt statim videbitur. Ea nocte triremes atque naues humiliores præmisit, & Ducibus imperauit, vt sine intermissione vrbem tormentis verberarent, vt hostes somnum capere non possent, & ita postridiè peruigilio confectos opprimeret. Is de quarta vigilia in scapham

Timoiæ nuptiæ.

Albuquercij de Goæ oppugnatione consilium.

pham descendit: idem reliqui omnes Duces effecerunt, & summo silentio cum primùm diluxit, in terra copias exposuit, & acies diligenter instruxit. Ipse cum Lusitanis quingentis, & Indis trecentis in stationem, quæ ad Septentriones spectat, inuasit. Reliqui Duces aliam stationem, quæ littus custodiebat, aggressi sunt. Limici fratres, & Lacerda, & Begiensis, & alij nonnulli Duces cum trecentis militibus in eam stationis partem, quæ ad vrbem pertinebat, impetu feruntur. Vasconcelius & Paiua, quibus idem munus erat assignatum, cum ducentis militibus in flanco etiam impetum faciunt. Andradij fratres, A[illegible]us, & alij similiter ordinum ductores, eam [illegible] quæ ad Timoræ æstuarium (sic enim appellabatur) pro[illegible] tendebatur, oppugnandam suscipiunt. Qui [illegible] in statione, tormentis nostros propellere conabantur. Sed id frustra fuit ab illis tentatum. Nostri [illegible] neque pilis, neque glandibus, neque globis [illegible] deterreri potuerut, quo minus ad stationem [illegible] inuitis appropinquarent. Erat in porta, quam [illegible] Catherinæ nominant, dux quidam ho[illegible], vbi esset opus, summitteret, & ipse, si [illegible] fuisset, occurreret. Is vbi rem cominus geri [illegible], & quo impetu Lusitani in hostes incitarentur [illegible] aduertit, ex vrbe plures copias euocauit. Ac[illegible] quorū aduentu pugna recruduit, prælium [illegible] & nimis horrendum committitur. Hostes mul[illegible]bus nostros numero superabant: nostris tamē [illegible] numen adfuit. Itaque munitionem ea primùm parte, qua Limici rem gerebant, expugnant. [illegible] reliqui fa[illegible]. Hostes in fugam versi sunt. No[illegible] tergis inhærentes, ita se cum illis agglo[illegible], vt cùm hostes portas occludere vellent, id [illegible] nostros minimè liceret. Dionysius namque [illegible] Melius primus ingressus est, hastamque [illegible] crassitudine transuersam obiecit, vt disclusas [illegible] retineret. Idem alij fecerunt. Hostes nihilominus, vt fores occluderent, summopere contendebant,

Stationes aliquot Goensium oppugnatæ, et Lusitanorum victoria.

Prælium atrox.

Goæ expugnatio.

fuit res summi certaminis. Hostes enim in eo vitam & salutē suam verti statuebant, si foribus occlusis aditu nostros arcerent. Nostri se subitò victores fore confidebant, si fores apertæ manerent. Itaque modo hostium magno conatu adducebantur, modo Lusitanorū contentione discludebantur. Tandem cùm eas nostri maxima quadam vi, hostibus frustra repugnantibus, impulissent, tredecim primi, qui ad portam acerrimè pugnarant, repulsis hostibus, vrbem militari audacia præcipites inierunt. Hostes cedebant, ita tamen vt cedentes vim sagittarum atq; telorum in nostros immitterent. Ex tectis deinde & à fenestris lapides demissi nostros perturbabāt. Hostes conferti in eos iam [illegible] Latos inuaserunt. Arius tamen Syluius & Mend[illegible] Alfonsus Tingitanus, deinde Fernandus Petreius [illegible]radius, & Emmanuel Cugna, & Antonius Garcesius cū militum turma suppetias attulerut. Redintegrato prælio, hostes in fugam passim effusi sunt: & quidam in Zabaimi ædes se trepidè receperut: alij diuersis vijs ingressi, se fugæ mandarunt: quod fuit in causa, vt nostri rursus persequendi studio dissiparentur. Viginti eos, qui in Zabaimi domum confugerant, insequentes, magnū discrimen adierunt. Hostes enim conferti eos aggressi sunt. Vascum Fonsecam, & Vascum Coelium, qui furentius in eos irruerant, occidunt. Hieronymus Limicus cùm multum sanguinis profudisset, & vires illū omnino defecissent, concidit: reliqui illorum casu perterriti cedunt. Ibi Mendesius Alfonsus, & Arius Syluius clamoribus magnis Lusitanos ad pugnam acerrimè reuocandam cohortati, tanto impetu in hostes inuaserunt, vt impressione facta eos prosternerēt. Alij deinde Lusitani in ædes ingressi, magnum ad debellandum momentum in ea pugna suis attulerunt: in quibus Ioannes Limicus fuit. Is tamen cùm fratrem iacentem atque spirantem cerneret, victus amore fraterno substitit. At frater, perge, inquit: nec enim decet te in tali tempore vlla perturbatione victum, officium hominis fortis omittere. Nullus te ex casu meo dolor

13. Lusitani Goam irrūpunt primi.

Lusitanorum in vrbe periculum.

Hieronymi Limici mors.

Rara Limici magnanimitas.

lor attingat. Officio namque meo defunctus occumbo. Ioannes quamuis dolore cruciaretur, verbis tamen fratris morientis, cui is vitam dare non poterat, admonitus, in hostes eò furentius irruit, quo grauius illum mors fratris amantissimi solicitabat. Erat autem vestibulum ædium ipsarum campi non angusti planicies, & inde collis modicus assurgebat. In eo campo res gerebatur, cùm multi equites atque pedites ex Zabaimi ædibus, quæ erant amplissimæ, confluentes, nostros circumuenêre: & omnes occidissent, nisi Vasconcellus cum suis copijs interuenisset. Hic enim acie instructa cùm in vrbem ingressus esset, hostes cedentes insequebatur, ita vt nunquam eos, quos [illegible], dissipari permitteret. Ibi cùm in hostes circumfusos impetum daret, duces hostium in collem copias subducere, atque cum nostrorum paucitatem animaduerterent, confirmati rursus in nostros inuecti sunt. Nostri oppressi multitudine, sensim cedere compelluntur, & scalarum gradus, qui erant instar scalarum, Zabaimi ædibus coniuncti, conscendunt. Ibi rursus cum se parumper à labore refecissent, & hostes sustinuissent, in eos impetum tulerunt, quasi tunc recentes prælium inirent. Multos ceciderũt, inter quos fuit Aethiops quidam vir fortissimus, qui equo insidebat. Is vbi decidit, Emmanuelis Lacerdæ famulus quidam equum cepit, cumque Lacerdæ tradidit. In eo prælio Lacerda sagittæ vulnus secundum malam grauissimum acceperat. Hastile sagittæ deciderat, ossi ferrum inhæserat. Magna vis interim sanguinis ex vulnere profluebat. Illum tamen neque sanguinis effusio, neque doloris magnitudo ab ardore dimicandi retardabat. Itaq; cum equum ascendisset, in equites tam ferociter inuectus est, vt eos in fugam compelleret. Hostes reliqui multum de feritate pristina remiserunt. Primum vix resistunt: deinde cedunt: postremò effusa fuga vitæ prospiciunt. Tanta verò fuit trepidatio, vt multi se è muro præcipitarent. Albuquercus interim, qui vt alteram stationem in loco procul

Lusitanorũ in vrbe discrimen.

Lacerdæ virtus insignis.

à mari munitam oppugnaret, in aliam viam fuerat ingressus, editum collem superauerat. Ibi cùm tormentorum fragorem, dissonas voces, clamores ingentes, & muliebres eiulatus auribus accepisset, vnum e suo comitatu misit, qui prælij statum ei renunciaret. Attamen animus hominis acer, & moræ totius impatiens, & in omnẽ rerum occasionem semper intentus, responsum expectare non potuit. Itaque ad vrbem gradum celeriter intulit. Ibi cùm multi ex hostib⁹ ex vrbe profugissent, in illum inciderunt. Prælium ibi rursus nimis atrox exortum est. Hostes.n. erant acres, & numero superabant, & fugæ dedecus & indignatio, & vrbis tunc repetendæ desperatio eos ferociores efficiebat. Nostri quia reliquis præliis in vrbe commissis non interfuerant, ne socijs virtute inferiores esse viderentur, incredibili ardore dimicabant. Maxima tandem hostium parte cæsa, reliqui in fugam versi sunt. Albuquercius in vrbem ingressus, primùm summas DEO gratias egit, cuius præsenti numine debellatum fuisse constabat. Quod enim signum clarius præsentiæ diuinæ dari potuit, quàm intra sex horas vrbem maximam, armis & tormentis, fortiumque militum præsidijs, hominũque multitudine refertam, à tam paucis hominibus expugnatam fuisse? Quod vt maiore admiratione dignum sit, illud certè constat, tanta pertinacia à quibusdam hostibus in ædibus Zabaimi eo die pugnatum fuisse, vt cùm nostros eorum misericordia vehementer inflecteret, neque solùm vitam & libertatem, verùm & virtutis illius præmium pollicerentur, maluerint in vestigio mori, quàm vitam ab hoste, quod valdè ignominiosum reputabant, accipere. Supra tria hominum millia in vrbe cęsa dicuntur. E nostris quadraginta desiderati sunt, inter quos Hieronymus Limacus, Vascus Fonseca, Cosmus Coelius, Antonius Vogadus, Antonius Garsecius, Aluarus Gomecius, & Petrus Gomecius Limicus extitêre. Plusquam trecenti Lusitani vulnerati sunt. Albuquercius veritus, ne nostri pugnandi auiditate hostes longius insequerentur, & ea ratione pa-

Albuquercij cũ hoste fugiente prælium.

Lusitanorũ eximia victoria.

Hostiũ quorundã vir tus militũ.

Cæsorũ & vulneratorum numerus.

Prudẽs Albuquercij factum.

palantes in aliquod se discrimen, vt fit, vbi victoria homines insolentes, & disciplinæ prorsus immemores plerunque facit, inijcerent, omnes vrbis portas claudere repentè iussit. Deinde per otium suburbia (sic enim se facturum incolarum sceleribus offensus iurauerat) [illegible] facibus inflammari præcepit. His rebus gestis, Timoia cum exercitu trium millium hominum peruenit, moramque suam purgauit, & Albuquercius satisfactionem accepit. Et quamuis aliam causam iustiorem non haberet, negotij confecti celeritas eum omni suspicione criminis liberabat. Aliud tamen credo illi causa fuisse, cur ille copias in tempore afferre noluerit. Non enim erat æquum vt belli partem aliquam, quod numine Christi præsentis administrandum fuerat, homines ab illius sanctissimis sacris abhorrentes, sibi vindicare, & in gloriæ societatem se offerre, ratione aliqua niterentur. Præda fuit, armorum, tormentorum, & munitionum, & commeatus, & longarum nauium multitudo. Nihil enim fuerat in vrbe relictum, nisi quod ad vrbem tutandam pertinebat. Albuquercius omnes Saracenos ex vrbis finibus eiecit, & eos qui non erant Mahumetanis institutis imbuti, in insula habitare permisit, dummodo tributum, quod Zabaimo soluebant, Regi Emmanueli integrè penderent. Publicè deinde mercatoribus edixit, se omnibus, qui Goam cum equis & mercibus ingredi vellent, impunitatem daturum, & summa fide eos ab omni iniuria & maleficio tutos conseruaturũ. Emmanuelem verò Cugnam Cananoris arci præfecit. Rodericum Rabellum, qui Cananoris arci præfuerat, arciuit, vt illum arci Goensi præponeret. Fernandum Petreium Andradium, Petrum Fonsecam Castrensem, Antonium Salam, iussit mare Goense peragrare, & omnibus mercatoribus, qui Goam peterent, tutum receptum præbere. Georgio autem Botellio, & Simoni Alfonso Bisacuto, vt Calecutiense mare nauibus suis infestum redderent, imperauit. Quilibet eorũ sibi commissum munus exequitur. Andradius nauem

Præda Goensis.

Cõstitutio Goensis Reipub.

Dabulis turris expugnatio. vnam Armuziensem, quæ vnde esset, prorsus ignorabat, cò quòd vela demittere nollet, persequutus est, vsque eò dum illa in Dabulis portu impingeret. Dabulis præfectus tormentis è turri, quæ portui imminebat, Andradium repellere conabatur. At ille in terram egressus, turrim expugnauit, eamq; disiecit: & tormenta, quæ erant in ea disposita, in nauem suam imposuit. Botellius in nauem maximam Saracenorum inuasit, quam cũ diu oppugnasset, dilacerauit, magnaq; præda potitus, nauem, quia nauigare minimè iam poterat, omisit. Albuquercius vectigalia diligenter exercuit, & ciuitatis statum, & formam reip. collocauit: & aliud deinde opus immortali memoria dignum, contra multorum sententiam, suscepit. De quo antè, quàm *Albuquercij & Almeidæ cōlatio, in Indiæ administratione.* differam, non alienum erit, quo sententia Albuquercij ab Almeidæ sententia discreparet, paucis exponere. Vterq; enim eorum cùm esset animo maximo, & singulari virtute præditus, idem sibi proponebat: sed non idem consilium sequebatur. Vtriq; enim erat propositum, pro Christi religione, & pro Regis Emmanuelis amplitudine vitam, si opus ita fuisset, in quoduis maximum vitæ & salutis discrimen inferre, & gloriæ & immortalitati seruire. Sed alter ab altero in hoc dissentiebat, quòd Almeida minimè tutum putabat, vrbes expugnare, ne videlicet distractæ Lusitanæ vires imbecillæ redderentur, hoc autem erat illi decretum, mare tenere. Id enim statuebat, eum, qui maris imperium possideret, Indiæ totius potestatem assequuturum. Itaque maris erat illi antiquissima cura, & dum vnam tutissimam stationem nauibus haberet, reliqua omnia contemnebat. Fieri enim non posse existimabat, vt tantum militum in supplementum è Lusitania singulis annis mitteretur, vt firmis præsidijs arces multas munire liceret. Quod si quis id facere tentaret, eum Lusitanos omnes, qui viribus coniunctis hostibus terrorem incutiebant, dispersos hostibus esse proditurũ. At Albuquercius maiore quadam spe, quàm animi excellentis altitudo afferre solet, non præsentis tantũ

secu-

securitatis, sed futuri etiam imperij, quod amplissimũ fore confidebat, consilia intimis animi sensibus agitabat. Nec vt piperis magnus numerus annis singulis in Lusitaniam importaretur, sed vt imperij fundamenta iacerentur, excogitandum censebat. Et quo auxilia magis longè quàm erant, eo colonijs pluribus oras Indiæ occupandas statuebat, vt varijs Lusitanæ gentis seminarijs passim institutis, exercitus in India conscribi possent. Mare verò minimè tutum arbitrabatur ijs, qui terra simul opes suas nequaquam stabilirent. Classem maximam vnica tempestate deleri posse, at opib' in terra comparatis classes refici, & maris imperium recuperare non esse difficillimum. Periculosum deinde statuebat, in angustum locum classem Lusitanam includi, maximè verò, vbi macrum & sterile solum esset, parumque idoneum ad exercitum in hybernis alendum. Itaq; eos, qui Cochimi, aut Cananoris regno opes Lusitanas satis firmari posse confidebant, inter tam multos sempiternos Christiani nominis hostes, & tam occasionibus ad perniciem Lusitanis afferendam opportunis intentos, parum tempori consequenti prospicere censebat. Non enim esse tutum locum, qui se vno tantum niteretur, sed in quem è locis pluribus auxilia, cum opus esset, mitterentur. Eam verò locorum occupationem maris imperium non imminuere, sed potius amplificare. Quò enim classis plures receptus & stationes haberet, eo minore cum periculo nauigari, & faciliorem materiam ædificandis nauibus multa loca, quam vnum præbere. Postremò ei, qui nõ Indiæ possessionem hominis vnius ætate, sed æternitate, si fieri posset, temporis definitam cuperet, condendam esse ciuitatem statuebat, quæ sobolem multiplicem procrearet, ita, vt non semper esset necesse temporibus difficilimis, ex auxilijs è Lusitania missis pendere: quæ sæpenumero in longissima & difficillima nauigatione vel morbi multiplices imminuunt, vel fluctus & tempestates exhauriunt, vel hyemes intercludunt, vel labores immensi debilitant. Quàm pruden-
ter au-

Albuquerquius laudabile institutum in constituenda Goa ciuitate.

tet autem id ab eo fuerit excogitatum, rerum exitus multis post illius obitum annis facilè comprobauit. Cùm enim Solymanus Turcarum imperator Aegypti rectorem cum maxima classe in Indiam misisset, vt Lusitanos possessione pelleret, & is arcem Diensem obsessam teneret, multisque diebus maxima tormentorum & armorum contentione vehementer oppugnaret, quamuis plurima detrimenta à nostris, qui in arcis præsidio manebant, accepisset, non tamen tam citò obsidionem soluisset, nisi certior factus esset de magnitudine classis, quæ contra illum Goæ comparata Dium petebat. Neque rursus cùm Rex Cambaiæ eandem arcem cum maximo Turcarum auxilio sex mensibus obsessam tenuisset, tam facilè a Ioanne Castrensi, qui tunc in India Ioannis Regis nomine imperium administrabat, victus atque superatus fuisset, nisi Goa maximum ad eam victoriam atque multiplex instrumentum suppeditaret. Ad eam namque magnitudinem ciuitas peruenit, vt facillimum sit, in ea iustos exercitus conscribi, & classes magnas ædificari. Id Albuquercius sapienter animaduertens, ea ciuitatis fundamenta iecit, quibus nixa, non facilè de statu conuelli posset. Cùm verò Lusitanas mulieres non haberet, quod vnum remedium inueniebat, eas, quas bello ceperat, Christianis sacris expiatas apud Lusitanos milites matrimonio collocabat, eisque possessiones in ea insula, Saracenis iure detractas, assignabat, eosque multis fauoribus atque præmijs ad eas nuptias alliciebat. Sic factum est, vt instar Romuli, qui vrbem Romam condidit, aut Thesei, qui ciues Atticos è pagis in vrbe compulit, aut aliorum, qui vrbium fundatores extitêre, illius vrbis, quam armis atque virtute cepit, conditor appellari posset. Dum hæc in India geruntur, in Africa hæc euenêre. Ataidius vrbem Safinium Regis Emmanuelis nomine tuebatur: & crebris excursionibus Mauros exterrebat, multasque ex illorum bonis prędas agebat. In primis autem Maurum quendam, quem reliqui Mauri, vt virum religione atque sanctimonia pręstan-

RES AFRICANAE.

ftatem, diuinis propemodum honoribus afficiebant, qui castellum, in quo domicilium collocauerat, præsidijs validis munierat, viuum cepit, & castellum expugnauit, multosq; partim cecidit, partim captiuos abduxit. Tanto denique terrori multis esse cepit, vt oppida atque pagi, & vniuersæ vicinitates & præfecturæ pacē peterent, & leges acciperent, & imperata tributa persoluerent. Verùm cùm gens sit natura fallax, & sanctissimæ religionis ignara, facillimè ab alijs Mauris inducta, fidem fregit, & bellum summo studio contra Christianos comparauit. His alij innumerabiles adiuncti sunt, equites erant ad quinque millia, pedites supra sexcenta millia fuisse dicuntur. Decimo tertio die Decembris, Anno M D X. Safinium obsidere incipiunt. Vigesimo tandem atque tertio die mensis eiusdem, positis castris obsidionis opera perfecerunt. Multas namque turres excitarunt, multas stationes fossa & vallo muniernt, & tormenta in locis aptissimè disposuerunt. Ataidius cùm primùm bellum parari per exploratores intellexisset, Emmanuelem Regem per literas admonuit, nauemque in insulam, quam appellant Materiæ, continuò misit, vt auxilium inde conquireret. Insulæ præfectus Simon Gondisaluus Camara non aderat, in Lusitania namque apud Regem versabatur. Vxor illius cùm esset animo virili, & mentem viri (erat enim ille vir egregiè fortis & liberalitate singulari præditus) exploratam haberet, incredibili celeritate, & maximis sumptibus auxilia comparauit, quibus præfuit Emmanuel Norogna eiusdem Camaræ Germanus frater. Ataidius stationes distribuit, & singulas stationes viris nobilibus in rebus bellicis spectatis, cum certo numero militum tuendas assignauit, nullumque officium vigilantissimi ducis in vrbis munitione prætermisit. Ipse sibi eam militum copiam, quam potuit, reseruauit, vt cum ijs, locis omnibus, præsertim quibus periculum grauius intendi videretur, occurreret. Vt autem melius hostium castra speculari posset, cum equitibus trecentis & septuaginta, & peditibus centum, & tor-

Maurus quidam apud suos sanctus habitus capitur.

Maurorũ perfida in Lusitanos cõspiratio.

Safinij obsidio.

Ataidij vigilantia.

tormentis aliquot carpentis impositis vrbem egressus, in edito colle, in specula constitit, pugnæq; signum si vellent hostes manu conserere, eo in loco proposuit. Cùm hostes se continuissent, copias in vrbem reduxit. Vigesimotertio die mensis eiusdem, hostes vrbem oppugnare instituunt. Fuit autem ea oppugnatio vehementissima. Erat enim maxima hostium multitudo. Viri nobiles & acerrimi duces non hortatores tantum aderant, verùm & ipsi vndè maximum periculum imminebat, eò se intrepidè conferendo, vt reliquos exemplo suo incenderent, summopere contendebant. Scalas admouebant, testudines applicabant, vt illis tecti, muros subruerent, sagittarum atq; pilarum multitudine, vt nostros obruerent, laborabant. At nostri sagittis & glandibus, & vasis tormẽtario puluere refertis, ignitisque telis in eos emissis non mediocrem cædem ediderunt. Quandringenti namq; ex illis eo die interfecti sunt. Postridiè Ataidius octo tantum equitibus circũseptus egressus est, vt aliquem ex improuiso caperet, ex quo hostium consilia explorare posset. Quod tamẽ eo quod minime lateret, exequi nequiuit. Itaque duobus hostibus, qui in illum inciderant, interfectis, in vrbem reuersus est. At hostes cum animaduerterent, se non posse diu propter ingentem multitudinem, quæ non facilè sustentari atque regi poterat, in obsidione perseuerare, statuerunt totis viribus experiri, an vno impetu vrbem expugnare liceret. Trigesimo igitur eiusdem mensis die tanta vi in vrbem inuaserunt, tantaque telorum multitudine & armorum contentione eam per omnes murorum partes aggressi sunt, vt multi stationes, in quib9 dispositi fuerant, metu perturbati desererent. Ataidius tamen omnibus locis occurrens, vbi hostes acrius prælibabantur, eo se cõferebat, & alios quidem è suis oratione confirmabat, alios laudibus accendebat, & subsidia identidem, vbi maxime nostros vrgeri conspexerat, ex ea, quam habebat, copia, submittebat, & manu etiam strenui militis interdum officio fungebatur. Cùm verò ea parte, quæ ad mare per-

Safinij oppugnatio vehementissima.

Altera Safinij oppugnatio.

pertinebat, murum vehementius oppugnari cognouisset, ibi constitit, vt præsentia sua facilius impetus hostium repelli posset. Hostes absque vllo metu scalis alia ex parte muros ascendere, alio verò in loco machinis subruere, omnia tentare atque periclitari, quo eodem die possent vrbe potiri, & nostros internecione delere. Tanta tamen vi fuêre de omni conatu depulsi, vt oppugnatione desisterent, cùm quatuor horis sine vlla intermissione in ea perstitissent. Ea die suprà 600. amisêre. Reliqui formidine perterriti, obsidionem trepidè soluunt. Vltimo die mensis Decemb. eiusdem Anni tanto tumultu castra hostium mota sunt, vt fuga potius, quàm profectio videretur. Ataidius cum equitibus quadringentis, & peditibus centum, vt postremum agmen carperet, accelerauit. Aliquot eorum occidit, & nonnullos captiuos abduxit, eos longius insequi noluit, ne tanta multitudine freti, in eum ab vrbe procul abductum incurrerent. Hac obsidione soluta, multi Mauri rursus ex vicinis populis Emmanuelis imperio sese subdiderunt. At Ataidius quamuis quietis esset impatiens, & aliquid semper animo moliretur, quo posset in hostes pestem atq; perniciem comparare, tamdiu tamen expectauit, dum illa multitudo dimitteretur. Postquam verò copias illis dimissas accepit, statuit in aliquam hostium præfecturam ex improuiso inuadere. Cùm autem Mauri cuiusdam indicio percepisset, in locis quatuor passuum millibus ab Almedina disiunctis (Almedina verò oppidum est Mauritaniæ munitissimum, quod Safinio septentrionem versus triginta duobus millibus passuum abest) esse quinque hostium præfecturas, in quas nihil tunc hostile suspicantes inuadere posset, secundo Ianuarij die, Anno MDXI. cum equitibus quadringentis & triginta, & centum peditibus minoribus tormentis armatis, nocte profectus in locum peruenit. Hostes verò non offendit. Exploratores autem misit, vt specularentur, quò abscessissent. Illi re diligenter explorata renunciant, eos inde passuum duo-

Obsidio soluta.

Almedina Mauritaniæ oppidum.

Annus à Christo nato, 1511.

Ataidij in Mauros excursio.

duobus millibus abesse: sedes enim frequenter mutāt. Itaque Emmanuelem Norognam, quem diximus vrbi obsessæ opem loco fratris attulisse, præmisit cum centum & octoginta equitibus, qui illos prælio distineret. Andream verò Caldeiram, & Ioannem Freitam (hi enim peditibus præerant) illum subsequi iussit, vt subsidio, cùm opus esset, occurrerent. At Norogna cùm iuuenis, & supra modum cupiditate laudis incensus esset, subsidia expectare noluit, sed tantam celeritatem suscepit, vt se ab illis magno interuallo disiungeret. Id conspicatus Ataidius, Emmanuelem Ceruariam cum equitibus triginta subsidio misit, cui mandauit, vt Norognam retraheret. Metuebat enim nè se præcipitem in aliquod summum discrimen inijceret. At Ceruaria cùm ad Norognam accederet, eum iam cum hostibus commistum animaduertit. Itaque Ataidium per equitem admonuit, prælium esse iam summa vtrinque cōtentione susceptum. Hoc audito Ataidius cum equitibus quindecim, vt opem celeriter afferret, approperauit: Aluarum verò Ataidium reliquas copias instructas adducere iussit. Res interim erat in magnum discrimen adducta. Eques vnus, Aluarus Rodericus Azeuedius nomine, hasta transfixus interierat. Bernardus Emmanuel, vir fortissimus, Regis cubiculo præfectus, graui plaga contusus ex equo deciderat. Maurus, qui illum strauerat, brachio illius altum vulnus inflixerat, & Bernardi hasta, quam ceperat Christianis, qui iacenti opem afferebant, maximo animo repugnabat, & facinora in armis edebat. Georgius Mendezius Ataidius Algarbiensis in Maurum incurrens, equi ipsius, quo vehebatur, impetu Maurum strauit: qui continuo cæsus fuit, & Bernardus Emmanuel, cuius sensus omnes plaga vehementer stupefecerat, è terra sublatus, & in equo impositus, & ad locum, vbi maiores copiæ relictæ fuerant, perductus, qui tamen antequam plagam illam accepisset, magnam cædem fecerat. Erat enim mente parum sana, sed in armis acerrimus. Prælium verò quamuis non sapienter commissum fuisset, exitum satis

Norognæ temeritas.

Lusitanorum discrimen.

Lusitanorum victoria

tis felicem habuit. Hostes enim, antequam Ataidius interueniret, fusi fugatique: multi occisi, & centum capti sunt, & præda non mediocris abacta. Ataidius iam se cum Norogna coniunxerat, cùm non ita procul hominum multitudinem conspicatus est. Id quod futurum erat suspicatus: omnes copias, iam enim aduenerant, diligenter instruxit. Hostes erant armis & animis ad confligendum paratissimi. Numerus fuit equitum quadringentorum, mille peditum. Hi in nostros tanto impetu inuecti sunt, vt parum abesset, quin aciem perturbarent. In equum Ataidij tres hastæ magnis viribus emissæ protinus adhæserunt. Is vt alium equum assumeret, retrocessit. Iacula interim, lapides, & sagittæ, & equitum concursatio strepitum horrendum edebant, & non pauci vulneribus concisi cadebant. Ataidius in prælium reuersus, Ioannem Hominem, cuius semper virtus in prælijs eluxerat, & famulum quendã suum honesto loco natum pedibus (illorũ enim equi iam interfecti fuerant) acriter pugnantes animaduertit, quos ab hostibus circunfusis eripuit. Prælium extrahebatur, & victoria neutrám in partem inclinabat. Tandem cùm Ataidius maximis vocibus suos adhortaretur, omnes sic pugnandi studio incensi sunt, vt hostes supra trecentos occiderent, & reliquos in effusam fugam compellerent: quos Ataidius insequi noluit, veritus, nè rursus hostes copijs vndique, vt gentis mos est, influentibus adiuti, in nostros insequendi studio dissiparos inuaderent. Itaq; cum præda reuertere statim maluit. Sed ciuitas procul aberat: & hostes rursus amore refecti, cum maioribus copijs in eum inuecti sunt. Nostri eorum impetum ægrè sustinebant, ita tamen, vt ordo minimè turbari, quamuis hostes acriter instarent, vlla ratione potuerit. Ataidi⁹ cùm aliter sum in periculum vitari non posset, omnem prædam & impedimenta dimisit. Fuêre in hac excursione ac reuersione è nostris homines tredecim desiderati, e quibus decem & septẽ occisi. Alios triginta equos Ataidius interficere iussit, propterea, quòd nimio labore fatiga-

Aliud prælium.

Lusitanorum victoria.

Redintegratum prælium.

Lusitanorũ clades.

fatigati, ingredi minimè poterant, & noluit eos in hostium potestate relinquere, nè illis contra nostros vterentur. Eodem rursus Anno Ataidius, cùm exploratum habuisset, quinque & viginti hostium turmas indè triginta duobus passuum millibus distare, eos adoriri constituit. Cùm verò multi partim Iudaei, partim Saraceni in vrbem cum mercibus & vario commeatu fortè conuenissent, portas occludere, & custodes apponi iussit, nè quisquam illius iniussu egredi posset, nè hostes de re, quam is moliebatur, admoneret. Eodem die, qui fuit vigesimus tertius mensis Octobris, primis tenebris quadringentos equites & quingentos pedites eduxit. Agmineque silenti cùm dilucesceret, eò, quò intenderat, peruenit, & hostes imparatos adortus continuò fudit: supra trecentos occidit, quingentos atque septem viuos cepit: praeda pecorum, & armentorum tanta fuit, vt duo millia passuum occuparet. Ataidius tamen cùm via esset longa, & confragosa, & timeret, ne hostes vndique asciti, in eum tantis gregibus impeditum incursarent, maximam praedae partem omisit, ipse cum reliqua profectus est. Cùm verò viam exploratò faceret, certior fact⁹ est, Almedina trecentos equites egressos esse, vt illum aggrederentur. Is greges & impedimenta in medium agmen inferri iussit, & agmen postremum in quod hostes erant impetum illaturi, firmauit. Cùm hostes igitur in postremum agmen impetum ferociter intulissent, tanta vi repressi sunt, vt non auderent deinceps propius accedere. Ataidius absque vllo impedimento vrbem cum pręda, cùm iā nox esset, ingressus est. Cùm hac ratione Mauri finitimi grauia damna frequenter accepissent, statuerunt pacem postulare, & imperium Emmanuelis accipere. Fuerunt autem multi pagani, & montani, multaeque praefecturae, oppida etiam complura, & vicinitates, quae sub Emmanuelis imperium atq; ditionem subiunctae sunt, & omnibus tributum, quod quotannis penderent, imperatum. Erat autem maximus frumenti numerus, qui hoc tributo continebatur.

Alia Ataidij in Mauros excursio.

Lusitanorum victoria.

Maurorū in Lusitanos irritus impetus.

Maurorū cum Lusitanis pax.

tur. Tantus autem metus erat hostibus iniectus, vt Marrochiensibus etiam solicitudinem non mediocrem afferret, vsque adeò, vt multi illinc in lõginquas terras discederent, ne singulis propè horis cladis repẽtinæ nuncio trepidarent. Soli qui fœderati, & vectigales Emmanuelis erant, securi viuebant, & fundis suis impunè fruebantur. In omnibus his rebus siue ad belli administrandi rationem, siue ad vectigalium amplificationem pertinentibus, insignis opera fuit Ichaben tafufi, cui rex Emmanuel, vt diximus, veniam impertiuit, eumque donis atque muneribus affecit. Quid Lemio, dum hæc omnia gerebantur, acciderit, ante quam in Indiam perueniret (nondum enim id commodè facere licuit) consentaneũ est oratione perstringere. Is è Gardafumensi promontorio profectus, Armuzium petiuit, ad Regemque misit, qui diceret, se eò Regis Emmanuelis iussu peruenisse, vt ei rebus omnibus, siue quæ ad insulæ propugnationem, siue quæ ad Regis ipsius dignitatem pertinerent, operam nauaret. Orabat deinde, vt omnes offensas, quas ab Albuquercio acceperat, obliuione contereret, & à Lusitanis deinceps omnia amicitiæ singularis officia expectaret. Quòd autem ad insulæ defensionem attinebat, se non ignorare, Regem multos Principes inuidia furentes circunstare, contra quos confidebat non inutilia vnquam fore Lusitanorum præsidia. Quibus tamen, vt sine periculo in insula considere, & facilius vrbem tueri liceret, opus esse loco munito, qui maius & vtilius ipsi Regi, quàm Lusitanis præsidium afferre posset. Petebat igitur, vt fieret sibi potestas arcis illius perficiendæ, quàm Albuquercius inchoârat. Coieatarus respondet, omnia se quæ cum Albuquercio pacti fuerant, libentissimè facturos: quod verò ad arcem attineret[1], nullo modo passuros esse, ad perfectionem adduci. Quindecim millia numorũm aureorum, vt fuerant cum Albuquercio depacti, soluunt: Lemium liberaliter inuitant, & Lusitanos omnes comiter accipiunt. Lemius quia vires non habebat, quibus bellum,

RES INDICAE.
De Lemij rebus gestis.
Lemij ad Armuziẽsem regem Legatio.
Armuzini Regis responsum.

lum inferret, pacis simulatione contentus, post duos menses (citius enim per anni tempus minimè licuerat) indè discessit, & Mascatem petijt, & indè, vt superius dictum est, Vascum Sylueiram in Indiam misit, qui in classis supplementum naues aliquot ab Almeida flagitârat. Zacotoram deindè profectus est, vbi in morbum incidit, cuius depellendi gratia (erat enim cælum regionis illius insalubre, & palustres humores infesti) in Melinden nauigauit. Albuquercius, iam enim imperium gerebat, per Antonium Nogueiram Alfonsum Norognam arcessiuit, & Lemio per literas significauit, se propter incommodum Calecutij acceptum (timebat enim, ne multi sublatis animis contra Lusitanum nomen res nouas molirentur) classem minuere non posse. Cùm primùm ipse motus comprimeret, tunc per se auxilium allaturum. Cogitabat enim in Arabicum sinum proficisci, vt cum Sultani classe, quã rumor breui venturam nunciabat, dimicaret. Rumor tamen inanis extitit. Sed Lemius nondum Melinde redierat. Franciscus Pereira Berredus, & Alfonsus Norogna in Noueiræ nauem ingressi, cum illo mare interim peragrabant, vt prædas agerẽt. Vnam verò nauem maximam Cambaiensem opibus maximis refertam cepêre. His opibus elati, diutius expectare noluerunt, sed in Indiam transmisêre. Præteruecti autem Baticalam, fæua tempestate iactati sunt, & Cambaiensis nauis cùm magistri Saraceni ductu Dabulem peteret, vadis allisa atque perfracta fuit, & Lusitani capti sunt; & in Zabaimi potestatem peruenêre. Eadem tempestate cùm Noueira Cambaiæ quendam portum ciuitatis, quam Damam appellant, subire contenderet, nauis illius fracta fuit, & Alfonsus Norogna vt dictum est, eò quod se in mare, vt in littus enataret, præproperè cum nonnullis dimiserat, fluctibus haustus est, & omnes qui illum secuti sunt, eundem casum subiêre. Reliqui omnes capti, ad Cambaiæque Regem perducti sunt, de quibus iam antea diximus. Franciscus Pantoia quẽ similiter Albuquercius Zacotoram miserat, cum Indicum

Albuquercij ad Lemium litera.

Lusitanorũ aliquot aduersa fortuna.

Dama oppidum.

cum pelagus traiecisset, nauem ingentem, Meri nomine, cui præerat vir Cambaiæ regi sanguine cōiunctus, quæ eadem tempestate conuulsa, iactum fecerat, intercepit, Zacotoramque perduxit. Ibi Odoardum Lemium iam Melinde reuersum offendit. Arci tunc Lemium Petrum Corream præfecerat Præfectus enim morbo sublatus fuerat. Nauem verò, quam Pantoia in cursu ceperat, frustrà repugnante Pantoia, Lemius ad ius suum pertinere disputauit, eò quòd in regionibus sibi ad gerendum bellum assignatis capta fuisset. Itaque nauem & omnia, quæ in ea reperit, in suā potestatem redegit. indè profectus in Indiam, ab Albuquercio magnis honoribus acceptus fuit, multaque illius gratia Albuquercius effecit, quib' quemuis facillimè ad studium allexisset, illum tamen nullo modo potuit ad rationes suas adiungere: cùm verò de cōsilio, quo statuebat Goam aggredi, cum illo disseruisset, Lemius operam suam pollicitus fuerat. Attamen multum de illius dignitate clam detraxerat, & laudibus illius passim obtrectauerat, Goamque capi non posse, & si caperetur, nullam vtilitatem rebus Lusitanis allaturam esse disputauerat. Multi sermonibus illis libenter aures præbuerant, & sermones ferebantur, quibus offensiones grauissimæ, & dissensiones turbulētissimę cōcitari facillimè potuissent, ni Albuquercius partim dissimulādo, partim lenitate & comitate, hominis vel ambitio si vel inuidi insaniā mitigādo, malo nascēti restitisset. Sed non tantum profecerat, vt Lemius fidem illi præstare, quam dederat, vllą conditione vellet. Nec enim illi quidquam opis ad Goæ expugnationem conferre voluerat. Sed casus quidam interuenit, quo materia omnis discordiarum amputata fuit. Naues enim è Lusitania post expugnatam Goam cum literis Regis Emmanuelis appulsæ sunt, quibus literis Emmanuel Lemio præcipiebat, vt Albuquercio classem traderet, & ipse in Lusitaniam reuerteretur. De captiuis interim Albuquercius agere cœpit. In naui, quam Pantoia ceperat, eiusdem nauis Dominus, nomine Aleacamus, vt

Cambaiensis nauis à Pantoia capta.

Lemij cū Albuquercio simultas.

Captiuorū aliquot permutatio.

vt diximus, Regi Cambaiæ ſanguine propinquus, captus extiterat. Huius Principis permutatione confidebat Albuquercius facillimum negotium fore. Re igitur cum Aleacamo communicata, mercatorem in Cambaiam miſit, qui cum Rege de redimendis captiuis, hominis propinqui permutatione, qui maximum apud illum locum obtinebat, ageret: negotium expeditum fuit. Itaque Iacobum Corream, & Franciſcum Pereiram Rex miſſos ſtatim fecit, ea conditione, vt ſi res minimè conueniret, rurſus ad ſe redirent: ad quod ſine fraude vlla gerendum, illi ſeſe iureiurando conſtrinxerant. Ex his intellexit Albuquercius, quo caſu Norogna ſororis ſuæ filius interierat. Lemius in Luſitaniam reuerſus eſt. Albuquercius poſt illius profectionem graui cura liberatus (nec enim Lemius côtineri poterat, quin illi quibuſcunque rebus poſſet, officeret) animo magis vacuo Reip. conſeruandæ, & muneribus aſſignandis incubuit. Mulieres indigenas, vt cum Luſitanis matrimonio iungeret, enixè operã dedit. Milites filios, eorum vxores nurus appellabat, eas domum deducebat, & viros muneribus alliciebat, ita, vt multo plura, quàm in illis ciuitatis nouæ (ſic enim appellare licebat eam, in qua noui mores & inſtituta ſerebantur) initijs expectari poterant, matrimonia celebrarentur. Neque ſegnius reliqua omnia, quæ ad vrbis munitiones, & ciuitatis ordinem & defenſionem neceſſaria videbantur, excogitabat. Frequentes autem ad eum multorum regum legati ventitabant. Alij tributa imperata deferebant, alij vt pacem peterent, & amicitiam firmarent, veniebant: omnes operam ſuam in rebus omnibus quæ ad Regis Emmanuelis amplitudinem pertinerent, pollicebantur. Eos non ſtatim dimittebat. Volebat enim vt oculis vrbis munitionem, & claſſis, quam tunc ornabat, apparatum aſpicerent, & totius operis, in quod mentem intendebat, magnificentiam ſenſibus vſurparent: vt earum rerum admiratione defixi, conſtantius in fide permanerent. Illi ad eum venerabundi accedebant, & alij

Luſitanorum cum Indis nuptiæ.

Frequẽtes ad Albuquerciũ legationes.

alij hominis grauitatem admirabantur, alij suauitatem & comitatem laudibus efferebant. Goæ celebritas & frequentia cum Regis maximi curia conferri meritò poterat. Hæc omnia quamuis in natura Albuquercij inessent, is tamen de industria omnia signis illustriora faciebat, vt maiorem sui admirationem incuteret, & ea grauitatis specie multo facilius homines in officio contineret. Hoc præterea assequebatur cùm tam citò legatos non dimitteret, vt maioribus interim copijs insulam muniret, & virtutis documenta coram omnibus, qui eò conuenerant, statueret. Zabaimus enim Idalcamus insulæ repetendæ studium non intermittebat. Illius autem Dux Melchius Agriaicus in eam magnis copijs stipatus inuasit: qui tamen eo tempore fuit à nostris cum strage & ignominia repulsus. Misit Albuquercius inde Iacobum Fernandum Begiensem cum tribus nauibus in Zacotoram, vt arcem eam, quam prorsus rebus Lusitanis inutilem, & maximis periculis expositam iudicabat, euerteret, & Lusitanos, qui eam tuebantur, in nauibus acciperet. Interim Iacobus Mēdezius Vasconcelius ad illum adijt. Merita in eum sua commemorauit, atque petijt, vt classem, qua erat Malacam (quod sibi munus fuerat iniunctum) petiturus, instrui iuberet. Albuquercius multis verbis eum ab instituto deducere conatus est. Sibi communi Ducum omnium consilio decretum fuisse, minimè conuenire, vt virum tanta virtute præditum, in pestem sine vllo fructu ruere permitteret. Opus esse difficillimum, quod non nisi classe maxima cōfici posset. Periculosū esse eodem tempore duas res difficillimas suscipere. Sibi iter instare, quo erat in Sultani classem inuasurus. Fieri non posse, vt simul classis, qua Malaca pœnas sceleris conflati lueret, instrueretur. Illum deinde multis verbis orare institit, vt secū, vt in Goa fecerat, nauigare vellet, vt illius virtute facilius hostes opprimeret. Eo bello profligato, se daturū operam, vt is in Lusitaniam multis ornamentis, vt par erat, affectus rediret. Hoc responso Vasconcelius grauiter

Zacatorā. fis arx ab Albuquercio iussa euerti.

Vasconcelijcū Albuquercio de Malacensi profectiōe contentio.

piter offensus, sibi data esse verba conquestus est. Et quando tam malè meritis suis esset gratia relata, se Malacam omninò omnibus inuitis petiturum. Ideo namque in Indiam se venisse dicebat, non vt Ducibus Lusitanis obtemperaret, sed vt Regis inuictissimi mandata conficeret. Albuquercius cùm illum in ea nauigandi sententia nimis obstinatum animaduerteret, illi & Ducibus, qui comites illius erant, exilij: magistris atq; nautis, extremi supplicij pœnam proposuit, si è portu iniussu ipsius soluerēt. Nihilominus ille cum reliquis Ducibus vna nocte anchoris solutis è portu discessit. Albuquercius Duces alios confestim misit, qui triremibus & scaphis instructis illum consequerentur, atq; reuocarent: si id facere recusaret, naues illius in alto mergere iussit. Ij iussa facessunt. Et cùm Vasconcelius parere noluisset, tormentis nauem, qua vehebatur, acerrimè verberare instituunt, antennamque maximā deijciunt, & duos nautas interimunt, & illi exitium minitantur, nisi statim in portum vnde soluerat, rediret. Redijt tandem, & in custodiam traditus est: lataq; sententia fuit, vt is vinctus in Lusitaniam duceretur, & quidam ex nauarchis, Hieronymus Cernichius nominabatur, quia suasor & impulsor audaciæ fuerat, & acrius, quam reliqui omnes, Albuquercij imperio restiterat, securi feriretur: & magistri, qui imperium audacius contempserant, suspenderentur. Duo ex magistris continuò ad suspendium adacti sunt. Reliqui ducebantur. Sed cùm legatus regis Narsingæ, & legatus etiam Regis Cambaiæ, nobilitatis Lusitanæ precibus adducti, ad Albuquercium adijssent, & illum suppliciter orarent, vt erratis hominum illorum veniam præberet, is omnibus, qui nondum morte affecti fuerant, ignouit, eosque exilio multauit: nauarchos nauium præfectura priuauit, & exilij gratia in Lusitaniam deduci iussit. Sic autem imperium seuerè sanxit, & humanitatis etiam partes in iudicio suscepit, & legatos Regum maximorum non mediocri beneficio, vt præ se ferebant, obstrinxit. Rebus ita constitutis, & vrbe va-

Vascõcelius ab Albuquercio deficit.

Vasconcelij cũ Albuquercio de Malacẽsi profectione contentio.

lido

lido præsidio munita, Goa cum classe viginti trium nauium profectus est. Cùm verò occasum versus, vt Arabiam peteret, cursum instituerer, tempestatis aduersæ reflatu Goæ rursus portum subijt. Ibi cùm idem ventus nihil remitteret, & nauigandi tempus elaberetur, consilio cum Ducibus habito, statuit Malacam (ad eam namque petendam ventus valde secundus erat) nauigare. Itaque Cochimum versus cursum direxir. Ibi Petrum Fonsecam Castrensem, & Menendum Alfonsum, & Simonem Vetulum, & Antonium Salam, cum certo nauium numero reliquit: quibus omnibus Emmanuelem Lacerdam præfecit, & illis imperauit, vt cùm primùm ver appeteret, quod initio Augusti mensis aduentat, oram Calecutiensem peragrarent, & bellum Calecutiensibus, illorumque socijs inferrent, & in Goam excurrerent, ne quisquam, dum is abesset, insulæ perniciem moliri conaretur. Rerum autem maritimarum præfecturam Odoardo Melio Serpensi cōmisit. Inde cum decem & nouem nauibus & octingentis viris Lusitanis, & sexcentis Indis vela dedit. Nauem vnam Cambaiensem in eo cursu, antè, quàm Cori promontorium superaret, excepit. Ibi cùm classis maximis fluctibus agitaretur, vnam triremem amisit: homines tamen, qui ea vehebantur, conseruati sunt. Alias deinde tres naues mercibus valdè preciosis onustas, quæ Malacam similiter petebant, expugnauit. In Zamatram deinde insulam delatus, naues in Pedirensi portu constituit. Rex illi continuò nauem & Lusitanos dono misit. Ij erant ex illis, qui Malacæ relicti à Siqueira fuerant, & inde fugientes sese in Pedirensis Regis fidem contulerant. Vnus ex illis, cui nomen Ioannes Viegas erat, Albuquercio narrauit, post Siqueiræ à Malacensi portu digressum, Bendaram Regi insidias comparauisse, & ob eam rem capitale supplicium pertulisse. Exposuit deinde, quomodo Nahodabeguea, qui Princeps erat illorum, qui simulachrorum superstitione conflictati, à Mahumetis sacris nefarijs abhorrent, ciues ad Lusitanorum perniciem sollicitarat: qui

Albuquercij expeditio Malacensis.

3. naues Malacēses captæ.

Bendara maiestatis damnatus.

tamē cum Bendara sceleris societatem coiuerat, & huius maleficij conscientia oppressus, aufugerat, & in Pacemensi regno, quod eiusdem insulæ pars est, tandem constiterat. Albuquercius pacem cum Rege Pedirensi sanctiore fœdere confirmata, Pacemense regnum petijt. Ibi colloquio cum Rege habito, ab eo, vt sibi Nahodabegueam traderet, enixè contendit. Is cùm fidem daret, se illum traditurum, non modo id non præstitit, verùm Nahodabegueam, vt subterfugeret, admonuit. Inde fœdere similiter percusso Albuquercius mouit, & nauem post dies aliquot maximam conspicatus, in eam inuectus est. Qui erant in naui, nostris acri animo restiterunt. Ex illis tamen quadraginta cęsi sunt. Cùm verò nostri nauem scandere properarent, flamma subitò vectorum opera suscitata, nostros vehementer exterruit, & à naui longè discedere compulit. Et, vt postea compertum fuit, flamma illa artificio quodam facta, non exurit, & facilè quoties eis, qui eam excitarunt, libet, extinguitur. Inde cum clasis in anchoris cōsisteret, nostri aliam nauem conspexêre, quæ velis & remis, vt aliæ multæ generis eiusdem, impelli solebant. Albuquercius misit continuò duos duces, vt scaphis inuecti, eam ad illum traherent. Nautæ metu perterriti sese in mare præcipites eiecerunt. Nahodabeguea ea naui vehebatur, & Malacam petebat, vt Regi Lusitanæ clasis aduentum nunciaret, vt ea sedulitate Regem ad veniam tribuendam inflecteret. Nahodabeguea cùm nullam vitandæ cladis meritę rationē inueniret, maluit cum famulis suis viri fortis officio functus occumbere, quàm supplicio suo nostrorum oculos satiare. Itaque tanta vi repugnauit, vt nemo fuerit è nostris, qui non ex eo certamine vulneratus abiret. Hostes omnes cæsi sunt. Nahodabeguea multis vulneribus concisus ita cecidit, vt nullum sanguinem è vulneribus emitteret. Cùm tamen nostri illum nudassent, & armillam ex auro factam, in quam erat lapis quidam inclusus, detraxissent, magna repentè vis sanguinis ex illius vulneribus emanauit. Lapis ex be-

Pacemēse regnum.

Nauis fa-ctitij & innoxij ignis beneficio seruata.

De alia naui capta et Nahodabegueę cæde, nullo emisso sanguine.

Mira sistēdi sanguinis in lapide vis.

stijs

ſtijs quibuſdam eruitur, quas Siamenſes Cabriſias appellant, qui mirificam ad ſanguinem ſiſtendum vim continere dicitur. Noſtri progreſſi vlterius, duas alias naues ceperunt, quarum vna Malaca ſoluerat. Qui ea vehebantur, Rodericum Araugium, & reliquos Luſitanos, qui Malacæ relicti fuerant, incolumes eſſe nunciarunt. Tertius dies erat ab eo, quo nauis ſe primùm armis, deinde flammis tutata fuerat, cùm eadem nauis ſe in noſtrorum conſpectum dedit. Ex ea homines duo in paronem deſiliunt, & rectà ad nauem prætoriã deferuntur. Ibi cùm accepta fide nauem ingreſſi fuiſſent, Albuquercium eiuſmodi verbis alloquuntur. Si verum fama prædicat, Imperator, adduci non poſſumus, vt arbitremur, te, ſi ſciuiſſes quam rem geramus, nauem noſtram fuiſſe armis aggreſſurum. Nec enim piratæ ſumus, vt ſceleris conflati pœnas luere debeamus: neque mercatores, vt diuitiarum magnitudine cupiditatem eorum, qui pecunias expetunt, acriter irritemus. Merces noſtræ ſunt, ea, quæ noſtræ nobilitati conueniunt, arma nempe, & virtus, atque fides. Tuum verò munus eſt, ſcelera ſupplicio perſequi, virtuti autem fauere. Nam & te Regis clariſſimi & inuictiſſimi Ducem eſſe nouimus, & virtutis egregiæ ſignificationem quamplurimis in locis dediſſe, compertum habemus. Hac igitur tui nominis fama prouocati, ad te fidenter accedimus, & ſuppliciter poſtulamus, vt homini per ſummum hominis malefici & iniuſti ſcelus bonis omnibus euerſo miſericordiam tribuas. Sultanus Zeinalus Pacemenſe regnum legitimo imperio continebat. Tyranni verò fraude regno pulſus eſt. Nos verò milites illius ſumus, fidem & officium ſequimur, & pro illius dignitate mori, ſi opus ita fuerit, minimè recuſamus. Nunc verò Iauam cum illo petebamus, vt auxilium ab incolis inſulæ peteremus. Verùm cum is claſſem iſtam videret, non aliam nobis opem quærendam exiſtimauit. Si enim Regis nomen alias nationes mouere poteſt, multo magis te ad miſericordiam qui tanta fide pro Regis tui nomine nullum vitæ pe-

Zeinali Pacemenſis regis ad Albuquercium legatio.

riculum recusas, inflectet. Te igitur Rex noster orat, vt hanc causam dignam tua fide, & tua virtute suscipias, & illum calamitate indignissima vexatum in regnum restituas. Quod si feceris, res à te gestas clarius illustrabis, hominemque gratum & memorem beneficio tibi in perpetuum deuincies. Hac legatione Albuquercius valdè lætatus est, Regemque primùm per Fernandum Petreium Andradium, deinde per se, eò quòd acceperat illum inualetudine laborare, salutauit. Pax inter illos facta, fœdusque percussum fuit, ea conditione, vt si Albuquercius illum in regnum reduceret, is stipendiarius Regis Emmanuelis esset, & singulis annis certum auri pondo pro regni facultate tributi nomine pensitaret. Hac re ex animi sententia gesta, Malacam secum Zainalum perduxit. Kalendis Iulij, anno., M D xj. ad insulam paruã, quæ Malaca ictu tormenti distat, classem applicuit. Erant in eo loco naues quamplurimæ in anchoris constitutæ, quæ vt se inde proriperent, metu perterritæ festinabant. Albuquercius cùm publicè testari fecisset, se non bellum nisi eis, qui hostilia molirentur, afferre, omnibus metum absterſit. Quinque Sinarum nauarchi, qui ibi consistebant, illum adierũt & significârunt, Regem Malacæ cùm eum adfuturum literis & rumore multorum multis antè diebus cognouisset, sese ad bellum summo studio comparasse. Deinde si bellum fieret, operam suam polliciti sunt. Se namque & Regis perfidi sceleribus offendi, & Lusitanæ probitatis studio concitari. Deinde suorum merita in Siqueiram retulerunt, vt magis fidem facerent, sibi similiter nihil antiquius officio futurum. Eos Albuquercius in cœnam inuitauit. Quod conuiuium fuit à Sinis Gallico & Germano more, maioribus poculis, & hilaritate summa celebratum. Postridiè Rex misit, qui Albuquerciũ nomine illius honorificè salutaret, & susceptum contra Lusitanos scelus in Bendaram transferret, quem dicebat ob eam causam fuisse capitali supplicio damnatum. Se verò nihil malle quàm pacem, eamque libentissimè conditionibus æquis accepru-

Albuquercij cũ Pacensi Rege fœdus.

Albuquercij in Malacensi regnum aduentus.

5 Sinarum cũ Albuquercio colloquium.

Malacẽsis regis ad Albuquerciũ fraudulenta legatio.

ptorum. Albuquercius respondit, se minimè à pacis conditionibus abhorrere. Sed vt intelligeret, Regem pacem velle, & scelus contra Lusitanos nefariè conflatum detestatum fuisse, esse in primis necessarium vt Lusitanos liberos ad se venire permitteret, & bona quę direpta fuerant, restitueret. Ad hæc rex Lusitanos variis in locis dispersos esse dixit, & aliquot ex illis in Mahumetis nomen iurasse, quos per religionem Christianis tradi minimè liceret. Quod autem ad bona attineret, ea non illius sponte direpta fuisse: & præterea maximam illorum partem in Lusitanis alendis fuisse consumptā. Hæc & alia eiusmodi vltrò citroque per nuncios agebantur, ex quibus intelligi poterat, Regem velle Albuquercium ludificari, vt incautum & spe compositionis erectum opprimeret. Hæc mente cernebat Albuquercius & ex literis etiam Araugij, & ex mercatorum quorundam sermonibus accepit, expectari ab illo classem maximam, qua facilius nostros ancipiti prælio & à portu & ex alto distentos obrueret. In vrbe Rex ad nouem tormentorum millia partim ærea partim ferrea in munitionibus habebat. Etiam militum numero, quàm omnibus bellicis instrumentis erat ad bellandum paratissimus. Vt tutius tamen rem gereret, classem illam expectare statuebat. Albuquercius verò vt apud omnes nationes, quę illic negotiabantur, testatum relinqueret, se inuitum ad bellum hominis iniustissimi fraudibus impelli, rem de die in diem differebat. Sultanus Zainalus hoc metu fieri ab illo ratus, graui diffidentia laborare cœpit, & ad regem nocte transfugit. Albuquercius sequenti die in domos, quæ in æstuarijs erant, & in ædificia suburbana, & in tres naues Cambaienses, viris impigris ad eam rem gerendam missis, ignem conijci præcepit. Id non absque magno certamine fieri potuit. Incendium tamen hostibus frustra repugnantibus excitatum, vrbem terrore compleuit. Rex ea re cōturbatus, Araugium cum Lusitanis reliquis statim ad Albuquercium misit, seq; nihil malle, quàm pacem asseruit, illumque orauit, vt incen-

Malacēsis exercitus & instrumenta bellica.

Belli Malācensis initium.

Suburbij Malacēsis incendiū.

incendium restingui permitteret. Albuquercius facilè precibus assensus est. Cambaienses tamen naues exuri iussit. Araugius illum admonuit, Regem fraudes & insidias machinari: nullam apud eum fœderis religionem sanctam fore: opes illius malis artibus & sceleribus infinitis amplificari. Et tunc eò, quòd classem expectaret, quam cum ea, quam in portu iam habebat, coniungeret, dilationibus nostros eludere constituisse. Rex naues multas mercatorum impedierat, quo minus è portu soluerēt, vt illis in bellum, si opus esset, vteretur. Albuquercius Sinarum naues expeditas illis tradidit, eos tamen rogauit, nè prius abscederent, quam prælium spectarent. Ad Regem deindè misit qui diceret, si pacem fieri vellet, vt locum sibi in vrbe commodum assignaret, in quo arcem posset extruere, ne rursus Lusitanis perditorum hominum scelere periculum intenderetur. Rex verò respondit, loci designationem Albuquercio se liberam permissurū. Sed cùm nihil expediret, & fraudes, quas simulatione contexerat, occultare diu minimè possent, Albuquercius rem vlterius differre noluit. Itaque vt exploraret, quo loco commodius vrbem oppugnaret, & quibus copijs Rex eam tueretur, & ordine, quo impetum reprimere niteretur, manè vrbē se inuadere velle simulauit. Hac re tentata cognouit Albuquercius, vrbis firmamentū in ponte, & in templo quodam, non procul à ponte sito, consistere. Itaque ea parte vrbem oppugnare statuit. Insequenti igitur die trireme & humilioribus nauibus in vrbem inuehitur. Hostes vt nostros aditu prohiberent, vndique prouolant. Maioribus & minoribus tormentis acre nimis certamē instituitur. Nostri tamen per medias flammas atque tela littus occupant. Albuquercius ibi duas acies instruxit. Vnam Fernando Petreio Andradio, & Ioanni Limico, & alijs quibusdam ducibus attribuit, qua eā pontis partem, quæ erat cum templo coniuncta, armis aggrederentur: alteram sibi reseruauit, qua in frequentiorem vrbis partem, ad quam pons etiam ex aduerso per-

Malacēsis Regis technæ.

Albuquercij ad Malacensem nuncius.

Malacæ vrbis oppugnatio.

Lusitanorum acies duæ.

pertinebat, inuaderet. Vtrobique erant stationes munitissimæ, & præsidia cum tormentis collocata, quibus pilarum multitudo, grandinis instar emissa, nostris terrorem ingentem præbuisset, nisi contemnendi periculi consuetudo, & laudis immensa cupiditas cum rei benè gerendæ fiducia, &, quod caput est, numen Christi propitium ab eorum animis metum omninò depulisset. Itaque intrepidè in stationes inuadunt, hostes summa contentione resistunt: vtrinque prælium animo magno sustinetur. Hostes tandem pelluntur. Ea parte, qua Albuquercius cum copijs suis irruerat, hostes prius stationes deserunt, eosque Albuquercius cedentes insequitur. Qui primus in stationem ascendit, fuit Simon Andradius. Alteram verò stationem Ioannes Limicus primùm subijt: hostes verò similiter ea parte pulsi sunt, & nostri illos acriter vrgebant, donec ad agmen regium peruentum est: vbi hostes Regis præsentia confirmati constitêre, Rex castello, quod elephantus ingens tergo sustinebat, cum aliquot è suis domesticis vehebatur. Hunc alij elephanti similiter instrati & armati sequebantur. Tela è castellis frequentia decidebant. Elephanti enses dentibus alligatos gestabant: tantaque ferocia in nostros irruebant, vt antesignani pellerentur. Fernandus tamen Gomecius Lemius, & Vascus Fernandus Coutignus minimè ea re perturbati, resistunt. Cùm vterque eorum in opposita viæ latera, qua elephantus gradum violenter inferebat, concessisset, aditum ei liberum reliquerunt. Vtrinque deinde latera illius hastis perfodiunt. Belua quamuis in principio certaminis sit immanis & efferata, est tamen doloris impatiens, & facilè in suos quouis vulnere sauciata conuertitur. Itaque cùm elephantus transfixus vtroque latere fuisset, rectorem, qui illi insidebat, proboscide deturbatum proculcat. Exanimari deindè (sanguis enim illi vtrinque profluebat) mirificè cœpit. Rex eo metu confestim desiluit. Elephantus in suos conuersus, reliquorum elephātorum aciem perturbauit. Omnes exterriti

Prælium.

Lusitanorum victoria.

Armatorū Elephantorū pugna.

Elephātis regij cædes.

Elephantum fuga. in fugam versi sunt, neque rursus vllis rectorum monitis aut minis in prælium compelli potuêre. Eo metu depulso, Lusitani multò acrius institerunt. Hostes cũ pro laribus & focis in Regis sui conspectu dimicarent, fortunarumque omniũ discrimen adirent, in ferrum incredibili pertinacia ruebant. *Rex vulneratur.* Rex cùm in manu non mediocre vulnus accepisset, è pugna dolore victus excessit, vt in ædibus suis curaretur. Id cùm illius milites animaduertissent, se in collem, in quo ædes regiæ sitæ erant, paulatim subduxêre. Ibi verò conferti nostrorũ impetum sustinebant. Aliâ verò parte res erat in magnum discrimen inducta. *Albuquercij perculsi Limici subsidio depulsum.* Albuquercius enim erat hostium multitudine circunuentus. Ioannes Limicus præsidio, quod satis esse videbatur, in ponte relicto, vt illi opem afferret, accelerauit: tantoque impetu in hostes inuasit, vt multi se in fluuium demitterent. Nautæ, qui erant in lembis, eos ad satietatem sine vllo impedimento cædebant. Albuquercius aduentu Limici ingẽti periculo liberatus, suos ad pugnam de integro capessendam cohortatus est, & tubarum etiam cõcentu, vt maiorem animis alacritatem adderet, omnes excitauit, & in hostium aciem, quę viam latam insederat, impetum dedit. *Redintegratum à Lusitanis prælium.* Hostes quamuis principio acriter obstitissent, tandem fusi fugatique sunt. Itaque pontis parte præsidio nudata, Albuquercius continuò stationem in eodem loco vallo, & fossa, & aggere muniuit, tormentaque disposuit: munitionisque illius custodiam Nonio Vascio Albicastrensi, & Georgio Leoni commisit. Idem in alia pontis parte, quæ ad templum & regiam pertinebat, facere conatus est. Sed tanta vi fuit opus ab hostibus impeditum, vt perfici nullo modo posset. *Pars vrbis Malacẽsis incensa.* Pugna à prima luce ad meridiem perducta fuit. Albuquercius tamen, nè præsidia, quæ in statione dispofuerat, aliquod grauius incommodum ex ædibus vicinis acciperent, eas omnes munitiones ex vtraq; parte incendere confestim iussit. Incendium in templum vsque, & in ædes regias penetrauit, bonamque illarũ partem exussit. Sol in occasum præcipitabat; & nostri

erant

erant ardentissimo sole, & maxima lassitudine ex nimio labore cõfecti. Albuquercius igitur copias in classem ea mente reduxit, vt cùm primùm posset, in vrbẽ pluribus copijs stipatus ingrederetur. Hostium numerus, qui in eo prælio ceciderunt, iniri minimè potuit. Constat tamen, magnam cæsorum multitudinem fuisse. E nostris tredecim cecidêre, septuaginta grauiter vulnerati fuêre: quinquaginta tormenta capta sunt, & ædes non paucæ direptæ. Multi ea nocte mercatores ex vrbe profugerunt, & Regulus quidam, qui illis dieb⁹ Regis Malacæ filiã duxerat, neque nouæ nuptæ blanditijs cõtineri potuit, quin se in fugam daret. Eo tempore Vtetimutaraia Iaoensis mercator, qui sedẽ & domicilium in ea ciuitate multis annis habuerat, erat opibus & existimatione externorũ omnium facilè princeps. Is cùm illius diei certamẽ cerneret, ea nocte ad Albuquercium cũ munerib⁹ adijt, & supplices etiã preces adhibuit, fidemque dedit, se fore semper Regis Emmanuelis ducibus addictum, & iussis illorum omnibus obsequentem. Is fuit in fidem & amicitiam libentissimè receptus. Sinarum verò nauarchi similiter ad Albuquercium de victoria gratulatum venêre, seque, si per illum liceret, statim velle proficisci dixerunt. Is eos commeatu iuuit, & munerib⁹ affectos dimisit, vnumque Lusitanum ex illis, qui cum Araugio Malacæ capti fuerant, qui linguam Malacensem probè nouerat, illis tradidit, quem erãt in Siamensi regno, cùm oram illam legerent, relicturi. Per hunc enim regem Siamensem salutare, & propensam in illum voluntatem multis verbis ostendere commodum arbitratus est, vt illum, cuius imperiũ erat amplissimũ, ad Emmanuelis studium alliceret. Lusitanus quem cũ Sinis misit, Odoardus Fernandus appellabatur. Is ensem cum capulo & manubrio ex auro pulcherrimè facto, & emblematis elegantissimè distincto, ad Regem cum baltheo operis eiusdem, Albuquercij nomine deferebat. Nostri eam noctem in curandis corporibus, & rebus ad prælium, quod instabat, præparandis consumpserunt. At

Cæsorum numerus.

Albuquercij ad Siamẽsem regem legatio.

Ee Rex

Hostiũ munitiones. Rex alias stationes in locis magis in intimam vrbem reductis, quibus nostri ex eo loco, quem occupârant, impetum illaturi videbantur, multò diligentius muniuit, in illoque multò plura tormenta disposuit. In eaque parte, in quam Lusitanos inuasuros existimauit, clauos acutissimos è chalybe veneno mortifero inctos sub terram abdidit, vt nostri cùm vestigium imprimerent, vulnerati conciderent, & cum dolore summo spiritum ederent. Ea namque est veneni illius natura, vt cùm primùm sanguinem attingit, in viscera repentè vim suam mortiferam diffundat. Hæc omnia Albuquercius indicio Ninachetuensis, qui in Lusitanos erat voluntate propensus, intelligebat. Cum verò in pontis expugnatione maximum belli momentum statueret, hoc excogitauit. Nauis Sultani Zabalis, quam is, cùm fugit, desertam reliquerat, erat maxima & firmissima. Eam tormentis, & varijs munitionibus, & commeatu etiam instruxit, saccisque lanicio gossipino, similique materia, quæ mollicie sua tormentorum ictus excipit, neque facilè dissipatur, infertis, nauis latera firmauit. Ea cùm æstu deferretur, & ponti applicaretur, erat necesse, vt arcis instar in pontem prominiret. Sed ea, tempore, quo maritimi æstus, quos lunæ cursus & conuersio moderatur, propter ipsius lunæ rationem multò remissiores sunt, ad pontem applicari non poterat. AEstus autem tunc vim suam intendunt, cum Luna vel ad Solem propius accedit, vel ab illo longius abscedit. Cùm verò vel maximus illius splendor imminui, vel ab exortu augeri incipit, tunc paulatim eam vim, quæ ad summum peruenerat, in dies singulos remittit. Id igitur Albuquercius expectabat, & quò se vehementius in dies singulos æstus incitabat, eò nauis propius pontem summo nostrorum studio pellebatur. Hostes interim minimè cessabant. Machinis enim multo pice, & oleo, multiplicique materia ad suscitandam flammam accommodata comparatis, atque secundum fluminis naturam æstu decedente contortis, vt nauem flammis absumerent,

enixè contendebant. Nostri verò lembis & scaphis ubsidio festinanter occurrentes, machinas harpagonibus iniectis in alterutram fluminis partem detorquebant. Hostes verò in nauem nocte atque die pilas ngentes emittebant. Naui præerat Antonius Abreus. Huius cum vtraque mala glandis vnius ictu transfixa uisset, Albuquercius illi vicarium repentè substituit. s vero sanè ferociter; Integri, inquit, mihi pedes sunt d discurrendum, & manus firmæ ad prælium conse- *Animositas Abræi.* endum. Neque mihi ad cohortandum oratio deest: nentem verò ad imperandum Dei gratia sanam gero. Quin etiam si in lecto grauissimis vulneribus acceptis cubuissem, ex eo facillime possem, quæ in rem esent, mente & consilio prouidere. Quare minimè pati-r, quandiu animam duxero, alium in locum meum bstitui. Ad hūc igitur modum, cùm vicarium è naui elleret, non segnius, quàm si nullum vulnus accepis-t, munere suo perfunctus fuit. At nauis tandem cùm llus maximi essent, ponti, cunctis hostibus frustra pugnantibus, applicata fuit. Postridiè Albuquercius te lucem copijs eductis, in vrbem, sicut antè fecerat, uasit. Prælium ea die multo crudelius exarsit. Multi rinque ceciderunt, & maxima hominum multitudo lneribus debilitata fuit. Tandem statio, quæ templū ædes Regias muniebat, à nostris capta, & hostes in ufam fugam conuersi sunt. Similiter cùm statio illa ntra quā Albuquercius copias educebat, expugnata ximo cū labore fuisset, hostes inde se proripuerūt. *Atrox prælium.* ntē similiter Abræus omni præsidio nudauit. Ita v- tempore cùm è naui prælium iniretur, & quilibet tes pro parte sua fundere conaretur, & diu fuisset v- q; fortissimè dimicatum, hostes omninò fusi sunt. x vt opē suis afferret, cum tribus millibus hominū phanto insidēs accurrebat. Sed cū omnes stationes ugnatas animaduerteret, in ædes suas cōcessit. No- llū propter hominum paucitatem insequi nolue- Albuquercius in templū se contulit, iam à nostris upatum. Illius verò custodiā illis ipsis, qui illud ex-

Ee 2 pugnarant,

pugnarant, commisit. Indè in pontem rediјt. In vtroque autem pontis introitu stationes excitauit, easque cupis terra oppletis, & ordine collocatis, atque firmè reuinctis circumuallauit, crebraque in illis tormenta, præsidiaque firma disposuit. Cùm verò hostes interim in nostros pilas & glandes immitterent, & multos opere impeditos conuulnerarent, Albuquercius duas acies instruxit, quas ducibus delectis attribuit, & illis imperauit, vt duabus vijs ab ea, quam hostes infestam faciebant, diuersis ingressi, eos ex transuerso adorirentur, neminique vitam concederent. Itaque multi ex hostibus cæsi sunt, multo tamen plures se fugæ mandârunt. Albuquercius duas domus prope pontem, in frequentiore vrbis parte, quam ipse sibi expugnandam sumpserat, delegit, in quarum tectis (nec enim fastigiatæ domus erant, sed ad libellam in summo constratæ) tormenta collocauit. Lembos præterea & scaphas cum tormentis singulis in fluuij locis oportunis constituit. Nondum enim debellatum crediderat, & quasi adhuc graue certamen instaret, omnia summo studio comparabat. Sequenti die ædes regias oppugnare constituit. Sed Rex proxima illa nocte cùm omnes opes, quas pôtuit, asportandas in mediterranea loca curauisset, aufugerat. Cùm Lusitani milites in Regiam se alius diripiendæ gratia contulissent, eamque exinanitam reperissent, ea re grauiter offensi illam coniectis vndique facibus incenderunt. Hostes, adhuc enim supra 6. hominum armatorū millia in vrbe remanebant, in nostros impetum sæpè dabant; sed cùm damnum nullum intulissent, & cladem nō mediocrem accepissent, aufugerunt. Albuquercius, vico, in quo Vtetimutaraia habitabat, & domibus Ninachetuensis, & Iaoensium, & reliquorum, qui in fidem recepti fuerant, exceptis, vrbem diripiendam militi concessit. Præda ingens fuit, supra tria millia tormentorum capta sunt: armamentaria erant vario commeatu, & instrumentis bellicis, & munitionibus referta. Hæc omnia, quæ ad classem reficiendam, & vrbem muniendam pertinebant,

Regis Malacensis fuga.

Malacæ direptio.

bant,miles non attigit. Et tamen quinta prædæ pars, quæ ad Regē pertinebat, ducentis millibus aureorū numorum æstimata fuit,quamuis nec aurū,nec argentū, quod occultari potuit, miles in medium contulisset. Vndè constat, si rex & mercatores opulentissimi opes suas post primum prælium ex vrbe in mediterranea loca non traduxissent,tantam prędam futuram fuisse, vt auaritiam infinitam militum satiaret. In his tamen prælijs è nostris circiter octoginta ceciderunt. Rebus ad hūc modum gestis, Albuquercius mercatores, qui arma nostris non intulerant, vt vrbem incolerent, fauoribus allexit, omnibusq́ue libertatem & leges suas restituit. Saracenis Vtetimutaraiam, reliquis gentibus, quæ simulacra colebant, Ninachetuensem præposuit, vt tamen ab illis ad Lusitanos magistratus prouocatio esset,instituit. Et cùm Regem circiter passuū triginta milia prope flumen, quod in vrbem influebat, munitiones excitare percepisset,manum comparauit,eoque Duces misit,qui munitiones disturbarent,& hostes dispellerent. Præda indè non mediocris abducta, elephanti septem capti sunt. Rebus ita constitutis, eo neruos omnes Albuquercius intendit, vt arcem ædificaret. Materiam suppeditabant sepulchra regum & Principum,& ædes magnificæ belli impetu disturbatæ:operas seruorum multitudo facilè præbebat, & operi vigilanter instabat, ita vt opus intra breue tempus ad tectum perueniret. Porrò autem comitate & orationis lenitate perfecit,vt magna hominum multitudo vrbis colendæ gratia vndique conflueret. Illis præterea leges dedit,pecuniamq́ue ex auro & argento conflandam & cudendam, insignibusq́ue Regis Emmanuelis signandam curauit: & ex stanno etiam monetam instituit, grauissimaq; pœna sanxit, si quis alio genere pecuniæ deinceps vteretur. Lassamanas, qui classium maritimarum apud Malacæ Regem præfectus erat, cùm vrbem non modò captam, sed legib⁹ & moribus rectè constitutam, Regisq́ue Emmanuelis imperium optimè fundatum cerneret, Regemq; suum è vita

Malacēsis Reip. ab Albuquercio constituta ratio.

Arx Malacēsis extruitur.

Lassamanis ad Albuquerciū legatio.

è vita discessisse (dolore enim confectus interierat) animaduerteret, ad Albuquercium legatum misit, per quē postulabat, vt opera illius vteretur. Se namque non minore studio pro Regis Emmanuelis amplitud ne quoduis periculum aditurū, quàm pro defuncto Rege multis in locis adierat. Fuit ea legatio Albuquerc o grata, dataque fide illum euocauit. Sed cum multi vererentur, ne, si is in vrbem rediret, aliquod maximum munus illi committeretur, inuidia ducti, hominē per literas absterrent, atque persuadent, Albuquerc um de interitu illius cogitare. Interim Odoardus Fernandus, qui ad Siamensem Regem missus fuerat, cum Siamēsi legato reuersus est. Fuerat Lusitanus à Rege comiter acceptus, & muneribus ornatus. Legationis autem, quam Albuquercio Siamensis exposuit, summa hæc erat. Regi gratissimam fuisse illius victoriam: Emmanuelis regis imperium amplificatum cupere, & gentis clarissimæ vicinitate delectari, nullumque se officium in omnibus rebus, quæ ad commodum & dignitatem Albuquercij, & Lusitanorum Ducum pertinerent, hominis amantissimi prætermissurum. Cum hac legatione Albuquercio dona misit, nempe aureum poculum, & ensem cum aurea vagina, & annulū, in quem erat gemma maximi pretij satis eleganter inclusa. Albuquercius per eundem legatum Regis matri ampla satis munera misit. Siamense regn oram ferme omnem extremæ Indiæ, quæ ad ortum Solis spectat, & ad Septentriones inflexa, sinu maximo, Sinarumque termino occidentali definita est, amplectitur: & inde ad Occasum cum regno Peguensi coniungitur. Promontorio autem, quod Malaca circiter centum & viginti passuum millibus abest, superato, Malacam etiam imperio, vt diximus continebat. Duodecim millia elephātorum habere dicitur, è quibus quatuor millia semper ad subitos bellorum casus armata sunt. Ad hunc Albuquercius, vt pax sanctiore fœdere firmaretur, legatos misit Antonium Mirandam Azeuedium, & Odoardum Coëlium, cum muneribus Regia magnificentia

Siamensis ad Albuquercium legatio.

Siamensis regni descriptio.

Variæ legationes tā ad Albuquercium

ıificentia dignis. Alius deinde legatus à Iaoensi Rege *quàm ab* Malacam peruenit cum muneribus, quæ militaris vi- *eodē miſ-* i speciem referebant. Hastas enim continebant, & bel-*ſa.* ica facinora, quæ Rex ediderat, in stromate gossipino epicta, & ænea tympana, quibus apud gentem illam n bellis certamen acuitur. Similiter alij legati à Regi-us finitimis, & à Zamatra, item à Rege Peguensi, cu-is imperium, post Gangem fluuium, ad Solis occa-um pertinet, & latissimis illi⁹ oræ terminis cōtinetur. lij Reges pacem & amicitiam petebāt, alij libenter se egis Emmanuelis imperium accepturos ostendebāt.)mnes Albuquercium laudibus exornabant, & muneribus etiam oblatis studium nominis illius, quo erant vehementer, vt apparebat, incensi, testificabantur.

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVIctißimi, *virtute & auspicio gestis,*

LIBER OCTAVVS.

De bello Goensi.

VM hæc in vlteriore India geruntur, in citeriore res Goenses in angustias adductæ sunt. Zabaimus enim Dalcamus in possessiones, quæ Regis Emmanuelis nomine in continenti fuerant occupatæ, Puletacamum cum tribus millibus militum, quorum maxima pars Turcæ fuerunt, immisit. Contra hos Melraus & Timoia, qui Lusitanorum partes sequebantur, quatuor hominum millia, & quadraginta equites eduxerunt. Principio quidem Puletacamus in fugam versus fuit. Sed cũ copias dissipatas collegisset, in hostes incautos inuasit, & Melraum atq; Timoiam in effusam fugam coniecit. Hi ad Narsingæ Regem, cùm exercitum maxima ex parte concisum cernerẽt, & alium comparare minimè possent, se contulerunt. Timoia Melrao deprecatore, à Narsingæ Rege veniam impetrauit. Deinde contra fidem, vt rumore dissipatum fuit, Rex illi cędem per ministros fraudulenter intulit. Hac victoria

Melrai & Timoiæ fuga.

subla-

ublatus Puletacamus insulam traijcere constituit: atque primùm insulæ habitatores ad defectionem solicitauit. Illi fidem violare noluerunt. Hoc fuit Crisnę indicio (is erat inter incolas opib⁹ & industria princeps, & vectigalia tractabat) ad Rabellum, qui præfectus vrbis erat, continuò delatum. Is aditus insulæ muniuit, aque præsidia disposuit, quibus hostes omni aditu rohiberet. Sed cùm Puletacamus noctem vnam pluiàm & caliginosam, & tempestatibus infestam obseruaret, copias per loca, quæ magis imminuta esse conouerat, ratibus transmisit. Duas Lusitanas naues cũ ormentis omnibus cepit, milites Lusitanos, qui niis acriter obsistebant, occidit. Reliqua incolarũ præsidia in vrbem diffugiunt. Puletacamus excogitat quonodo ea Lusitanorum præsidia, quæ erant in vrbe, foas exire cogeret, vt ita in vrbem præsidio nudatam inaderet. Coiebiquium (is vnus erat ex incolarum Dubus, qui vectigalia Regia tractabant) per vnum è sus ad copias educendas persuadere conatus est. Miniter huius fraudis, Puletacami nomine suppresso, sic em erat iussus, Coiebiquium alloquitur, & quasi ansfuga, qui gratiam captare vellet, nunciat, ducens Turcas in oppidum, quod Goa vetus appellabatur, asisse. Incolas eos vndique circumuenisse: Turcas umpere conari. Si subsidium firmum mitteretur, fo-, vt nemo ex Turcis euaderet. Rabellus Iacobum Ferandum Fariam exploratum miserat: & manè cum ae instructa, vt, si opus esset, in hostes inueheretur, Faam operiebatur, cùm fraudis minister interuenit, & , quæ fuerat iussus, exposuit. Rabellus Coiebiquium, uid sibi videretur interrogat. Is authorem sibi minii fide dignum existimari dicit. At Rabellus iuuenta, audacia, reique benè gerendæ fiducia, & optimis ccessibus (facinora enim non pauca in bellis felicir ediderat) erectus, facilè in fraudem impulsus fuit. aque minimè spectato Fariæ exploratoris aduentu m equitibus quinque & triginta, & Indis quingen- egressus est. Proditor cum se quibusdam aperuisset,

Goa incolarũ erga Lusitanos fides.

Puletacami techna in Lusitanos.

Temerarium Rabelli facinus.

abſceſſit. Indi cognita fraude ſubſtiterant. Id Rabellus cùm multum in via proceſſit, non animaduertit. Cùm verò iugum collis ſuperaſſet, tredecim tãtùm Indis ſe ſtipatum vidit. Inde circiter mille (tot enim intuentibus eſſe videbantur) hoſtes conſpicatus eſt. Eos autem equites quinque in ordinem cogebant. Ibi rurſus Rabellus de Coiebiquio quęrit, quid ſibi videretur. Malè, inquit. Transfuga minimè comparet: hoſtes ſunt multò plures, quàm is nunciarat: noſtri metu perterriti, ſubſtitêre: fraudem eſſe hominis perditiſſimi ſuſpicari poſſumus. Idcirco in vrbem redeundum cenſeo. Ego tamen in omni conſilio, quod ſequutus fueris, me comitem fideliſſimum ſine vlla recuſatione præſtabo. Deindè cùm Rabellus reliquos interrogaret, & nemo reſponderet (verebantur enim, ne, ſi vtile conſilium darent, id non prudentiæ, ſed timiditati tribueretur) Rabellus inquit, Agite commilitones: hæc eſt dies, in qua quantum ſit in vnoquoque virtutis, apparebit. Vir quidam nobilis, qui Emmanuel Cugna appellabatur, orationem illius excipiens. Hæc eſt, inquit, ſententia, quæ mihi maximè placet. Omnes deinde è colle deſcẽdunt, & hoſtibus appropinquantes, concitatis equis tanto impetu in eos inuecti ſunt, vt omnes in littus, vbi Puletacamus maiores copias è continẽte venientes excipiebat, compellerent. Tantus autem erat hoſtibus metus iniectus, vt multi cùm ſe in mare deijcerent, obruti fluctibus interirent. Puletacamus eos ab effuſa fuga continere non poterat. Ex Indicis copijs ducenti tãtum (hi autem Malabares erant) aduenerant, & cum Luſitanis coniuncti, hoſtes metu diſſipatos inſequebãtur. Hoſtes trecenti cæſi ſunt. Erant in ſummo colle parietina: Aedes ita corruerant, vt magna parietum pars adhuc integra permaneret. Puletacamus in eas cum Turcis octoginta, quorum pars pedites, pars equites erant, ſe a fuga recepit. Eos Rabellus confeſtim adoriri conſtituit. Coiebiquius Rabellum à conatu deterrere conatus eſt. Dicebat enim Puletacamum intus latere homines eſſe cum illo ſanè fortes, & rabie atque deſpe-

Luſitanorum victoria.

ratu-

ratione quodlibet magnum facinus, si cominus res ge
reretur, ausuros. Itaque præstare, eminus eos sine vllo
periculo sagittis configere. Sibique illam prouinciam
deposcebat. At Rabellus victoria insolēter elatus, cùm
consilium prudens aspernaretur, cum equitibus qua-
tuordecim (reliqui enim hostes fugientes cædebant)
in parietinas ingressus est. Ibi hostes eum duabus ex
partibus aggrediuntur, & equum hastis confodiunt, &
illum, ruina vehementer oppressum, interimunt. Simi
li casu Emmanuel Cugna eiusdem temeritatis pœnas
luit, reliqui ex omni parietinarum ambitu pulsi sunt.
Hostes eos insequi noluerunt. Erat enim periculum,
ne, si rursus prælium renouaretur, propter suorum tre-
pidationem in summum vitæ discrimen inciderent.
Itaque satis habuerunt eo die duos viros primarios oc
cidere, & reliquos à capitibus suis auertere. Eò die satis
perspectum fuit, quātum inter bonum Ducem, & stre-
nuum militem interesset. Rabellus enim cum esset in
armis acerrimus, ea temeritatis signa dedit, vt multi
consiliū, quo fuerat ab Albuquercio Goæ præpositus,
improbarent. Coiebiquius autem eo die laudem viri
fortis & sapientis Ducis obtinuit. Nam & valdè stre-
nuè dimicauit, & optimum consilium dedit, cui si Ra-
bellus obtemperasset, nunquam in eam calamitatem
incidisset. Reliqui omnes in ordinem reducti, Goam
incolumes peruenêre. Ibi communi consilio Fran-
ciscus Pantoia delectus fuit, qui ciuitati præesset. Is
quo quidem pusilli & angusti animi significatio-
nem dare visus est, oblatum munus repudiauit. Non
enim in eo statu res Goenses esse dicebat, vt quis-
quam vir prudens ciuitatis tuendæ curam suscipere
deberet. Nobilitas & ciues vniuersi eam prouinciam
ad Iacobum Mendezium Vasconcelium detulêre.
Is cùm munus animo sanè confidenti suscepisset, o-
mnia, quæ ad vrbis tuendæ defensionem necessa-
ria videbantur, admodum strenuè comparauit. Om-
nem commeatum, quem potuit, in vrbem intulit, mu-
nitiones instituit, vigilias disposuit, omnia impigrè

& vi-

Rabelli mors, temerè accersita.

Coiebiquij laus.

Fr. Pātoiæ pusilla-nimitas.

Vasconcelius Rabello suffectus.

& vigilanter administrauit. Crisna verò cùm ab illo, vt intra muros cum suis admitteretur, enixè contenderet, id facilè consequutus est. Ducenti tantùm Lusitani, & Indi ex fœderatis sexcenti in vrbe tunc inerant. His exiguis copijs erat bellum sustinendum, & obsidio etiam, si opus esset, toleranda. Puletacamus verò insulæ totius possessionem occupauit. Porrò autem Benastarinum (est id oppidum in insulæ aditu, qui ad Austrum pertinet, satis ad commeatum ex continenti subuehendum, & copias arcessendas opportuni) castris delegit. In eo loco arcem instituit: maxima illius fundamenta iecit: eamq; ad summum perduxit, & tormentis ingentibus, & omnibus bellicis instrumentis atq; præsidijs egregiè muniuit, vt inde tam acri bello Lusitanos vexaret, vt insulam deserere cogerentur. Et interim nunc aperto Marte, nunc ex insidijs ciuitatem oppugnabat. Sed Vasconcelius illum perpetuò repellebat. Franciscus verò Pereira Berredius cum triginta viris Lusitanis eò se contulit. Cuius aduentu, (tanta erat hominum penuria) Vasconcelius mirificè lætatus est. At Puletacam⁹ cùm bellum extraheretur, Zabaimo suspectus esse cœpit. Neq; defuit, qui nomen illius apud Zabaimum proditionis insimularet. Is sororem Rozalcamo, viro Turcæ, & in rebus bellicis spectato desponderat. Eum Rozalcamum Zabaim⁹ cum sex millib. militum Goam misit, & Puletacamo, vt illi exercitũ traderet, imperauit. Puletacamus ea ignominia grauiter offensus, imperium Zabaimi cõtempsit. Rozalcamus, vt Puletacamum castris exueret, ad Vasconceliũ literas dedit, quibus dicebat, Puletacamũ Zabaimi iniussu in possessiones in continenti sitas, quæ ad Emmanuelis imperium pertinebant, inuasisse, & in insulam traiecisse. Se cum exercitu venisse, vt à Puletacamo tanti facinoris pœnas expeteret. Si Vasconcelius illi opem afferre vellet, se Puletacamum intra paucos dies ex insulæ finibus expulsurum. Spem deinde ostendebat libertatis Lusitanis illis, qui apud Zabaimum capti detinebantur. Ij erant, qui facto naufragio, in Da

Goensis insula ab hoste recepta

Zabaimi cum Puletacamo simultas.

Rozalcami fraudulentæ ad Vasconcelium literæ.

in Dabulis littus euaserant. Vasconcelius fidem homini perfido confestim adhibuit. Rozalcamus illius ope cōfirmatus, Puletacamum facilè superauit. Quo facto tantum abfuit, vt Rozalcamus in fide permaneret, vt potius Vasconcelio ferro flammaque minitaretur, si non protinus vrbe excederet. Bellum ita redintegratum multarum difficultatum caussam nostris attulit, qui tamen ita hostium impetum ab vrbis mœnibus reprimebant, vt iam non auderent illi ad muros accedere. Hyems appetebat, quæ cùm sit in illis regionibus valdè sæua atque turbulenta, maritimos exitus intercludit. Muri interim pars magna corruit. Illa ruina Rozalcamus debellatum esse credidit. Itaque ad eam partem, quam muro nudatam aduerterat, copias admouit. Ibi atrox prælium commissum est, quod ad vesperum perductum fuit. Multi ex hostibus cecidêre, & è nostris etiam nonnulli, inter quos Coiebiquius fortissimè dimicans, glandis vnius ictu percussus occubuit. Rozalcamus cùm vi ciuitatem expugnare non posset, astu vt eam caperet, summo studio contendebat. Perpetuo autem tubarum concentu, & simulata incursione nostras vigilare cogebat, ita, vt peruigilio confecti, passim deciderēt. Ioannes Machiadus, cuius antea mentio nō semel facta est, cùm apud hostes adhuc habitu & specie Turcica versaretur, agmen vnum ducebat. Is Vasconcelium per literas admonuit, vt in locum, quem arbores binas appellat, cum primùm tuba perstreperet, copias educeret. Fore namque vt facillimè turmam hostium, quæ cum tubicine ibi solita erat consistere, profligaret. Factum est ita. Multi ea nocte cæsi, reliqui in fugam compulsi sunt, & muri pars, quæ collapsa fuerat, incredibili celeritate refecta. Nostri interim fame grauissima laborabant. Nam & hyems erat impedimento, quo minus commeatus in vrbem inuehi posset: & Zabaimus omnes insulæ aditus obsessos tenebat, ne cibaria ex continenti importarentur. Ea fames multis occasionem attulit Christianæ religionis abiurandę, qui ad Rozalcamum nocte confugie-

Vascōcelij credulitas periculosa

Atrox prælium.

Coiebiquij mors.

Rozalcā mistrata gema.

Hostium clades.

Lusitanorum Goa obsessorū fames.

Lusitani apostatæ. fugiebant, & in Mahumetis nomē iurabant. Hi septuaginta fuerunt, qui fidei & religionis immemores, vt corpus ad breue tēmpus alerent, animos in pestem sempiternam furenter & impiè detrudebant. Inter quos quidam homo honesto loco natus, cui nomen erat Fernandus Lupius, extitit. At Machiadus, qui se ad eum diem Turcam simulârat, cùm videret homines Christianos Sanctissimam Christi religionem detestari dolorem eximium capiebat. Ea verò indignitate commotus, eo tempore, quo Christiani fame cōfecti, & in extremas angustias adducti videbantur, vt fidem suam factis ostenderet, voluit eiusdem laboris & ærumnæ societatem inire. Is duos filios ex muliere Saracena susceperat, & vtrunque per se aquis lustralibus in Christi nomen expiârat. Hos ad se perduci iussit, vt secum in vrbem intromitteret. Quod cum exequi minimè posset, facinus edidit valdè miserandum. Maluit enim in sanguinem suum sæuiri, quam pueros infantes secta Mahumetis pestifera imbuendos, in hostium potestate relinquere. Itaque nocte vtrunque suffocauit. Manè verò casum filiorum acerbissimum deplorauit, & suam calamitatem cum multis lachrymis lamentatus est: dicebatque filios lamiarum præstigijs fuisse miserabiliter extinctos. Deindè cùm fingeret, se molestiæ leuandæ gratia velle per insulam vagari, cum Lusitanis aliquot captiuis, & cum illis, qui CHRISTI religionem execranda perfidia violârant, ad vrbis muros accessit. Ibi orationem luculentam habuit, qua de vitæ breuitate, de sempiternis supplicijs, de gloria immortali disseruit, & omnes adhortatus est, vt mallent in vita misera & caduca, laboribus breuissimo temporis spatio definitis torqueri, quam in futura supplicijs sempiternis excruciari. Orationem eius, nemo ex illis, qui à religione defecerant, ad aures admisit. Ipse verò cum captiuis Vasconcelij fide, quam antea, cùm primum id induxerat in animum, acceperat, in vrbem ingressus est. Eius aduentus non modò lætitiam Lusitanis attulit, sed animos etiam

Pius Machiadi zelus.

Miserādū Machiadi in liberos facinus.

Machiadi ad Lusitanos apostatas exhortatio.

Machiad⁹ ad obsessos Lusitanos transfugit

iam illorum ad ſpem ſalutis erexit. Id enim numine diuino factum fuiſſe credebant, quòd cùm illis præſens adfuiſſet, non dubitabant, quin ſalutare præſidiũ eſſet intra breue tempus hominib⁹ afflictis, qui opem illius implorabant, allaturũ. Rozalcamus vrbis oppugnationem nõ intermittebat. Cùm verò Vaſconcelius intellexiſſet, eum in loco conſidere, ex quo ciuitatem quatere tormentis maximis imperabat, cũ equitib⁹ 80. in illum inuectus eſt: & cùm vtrinque fuiſſet acerrimè dimicatum, noſtri tandem impreſſione facta hoſtes fuderunt, & ita in vrbem ſaluis omnibus reuerſi ſunt. Aliqui tamen vulnerati fuêre Rozalcamus ea noſtrorum audacia perturbatus, ſpem expugnandæ ciuitatis abiecit. Itaque oppugnatione prorſus omiſſa, in eo pugnabat, vt noſtros fame ad deditionem compelleret. Vaſconcelius aliquid audendum ratus, Franciſcũ Berredũ, quamuis & anni tempus, & hoſtium vigilantia ſummum periculũ nauiganti proponeret, in Baticalã miſit, vt indè commeatum adueheret. Berredius longa naue, cui præerat, euectus, imperata tanta vigilantia & induſtria confecit, vt cùm Kal. Iul. Goa ſolueret, eodẽ menſe xx. parones cibarijs onuſtos Goam, hoſtib⁹ inuitis, induceret. Ad hunc modum fames depulſa, & homines recreati ſunt. Hæc quidem in Goenſi bello gerebantur. At Begienſis, vt fuerat ab Albuquercio iuſſus, Zacotoram petijt: in curſu nauem vnam cepit, & Albuquercium, vt habebat in mandatis, aliquot dieb⁹ expectauit. Cùm verò illum ex diuturna mora minimè in Arabiam eo anno nauigaturum eſſe cognouiſſet, ad Zacotoram naues appulit, & arcem diſturbauit, & homines, & tormenta, & munitiones, & commeatum in naues impoſuit: indè in Armuzium vela dedit, vt tributum exigeret. Tributum fuit illi ſine vlla recuſatione perſolutum, & honores non mediocres attributi. Inde in Indiam nauigauit, & in fine menſis Augusti Goam peruenit. Illius aduentus fuit vniuerſæ ciuitati gratiſſimus. Ducebat enim centum Luſitanos ſanos atque beneualentes, & bellandi peritiſſimos.

Proſpera in hoſtes Luſitanorũ excurſio.

Commeatus Goam inuectus.

De Begienſis in Zacotorã profectione.

Noua Goa vrbis præſidia.

Prin-

Principio mensis eiusdem redierat ex insula Sancti Laurentij Ioannes Serranus, & Pelagius Sala, qui simili ratione magnam lætitiam ciuibus vniuersis attulerant. Emmanuel item Lacerda, qui cum sex nauium classe, vt oram Calecutiensem infestam faceret, Indicum illud mare peragrarat, cùm primùm per anni tẽpus licuit, in eandem vrbem commeatum varium & multiplicem, & ducentos milites Lusitanos induxit. His præsidijs ciuitas erecta, hostium conatus pro nihilo putauit. Mẽse deindè Septemb. Christophorus Brittius in vrbem similiter aduectus est. Is decimo nono die mensis April. Olysippone ductu Garsiæ Norognæ soluerat. Garsia namque Norogna, filius sororis Albuquercij, cum classe sex nauium missus in Indiam ab Emmanuele fuerat. Quatuor ex illis in Mozambiquem si insula hyemauerant, duæ tantùm in Indiam transmiserant. Vna, cuius Arius Gama nauarchus erat, Cananorem petijt, Brittius Goam delatus est. Interim Rozalcamus bellum non segniter administrabat. Præliũ tandem, in quo Brittius primum agmen duxit, satis acre commissum est: hostes fusi fugatique sunt, & magna eorum pars à nostris, qui eos insequuti sunt, ferro concisa. Hoc prælio monitus Rozalcamus, sese deindè à confligendo continuit. Satis habebat, insulam præsidijs tenere, & arcem summo studio munire. Ea arce perfecta, in eam commeatum & munitiones conuexit, & tam valido atque firmo præsidio muniuit, vt nulla ciuitas, aut castellum, quod ad Zabaimi ditionẽ pertineret, esset cum illa roboris multiplicis firmamento comparandum. Duæ interim naues à Melichiazio missæ, cum magno frumenti & orizæ numero Goam peruenêre. Melichiazius enim cùm acciperet nostros inopia laborare, naues illas, vt nostros inopia leuaret, ad Vasconcelũ misit: seque omnia, quæ in rem Regis Emmanuelis essent, summa voluntate perfecturum, multis verbis ostendit. Melichiazio gratiæ, vt par erat, actæ sunt, & munera etiam missa. Belli deindè ratio mutata est. Nostri namque excursiones in arcem Benastari-

Lusitanorum de Rozalcamo victoria.

Commeatus Goam, à Melichiazio missus.

ftarienfem crebrò faciebāt,&, an eam expugnare poſſent, ſæpè tentabāt. Dum hæc in India geruntur, Pontifex Maximus Iulius ſecundus concilium Piſæ celebrandum literis publicis indixit. De rebus, quæ in concilio erant Regum Hiſpanorum nomine tractandæ, Rex Emmanuel cum Rege Fernando per Legatos egit. Fuit præterea negotium aliud maximi momenti, quod erat per vtriuſq; legatos agitandum Erat ſub id tempus in Caſtellæ regno vir quidam valdè nobilis, cui nomen erat Petrus cognomento Baſtardus. Is fuerat author exiſtimatus diſſenſionum quarundam quæ inter Fernandum Regem, poſt Iſabellæ vxoris obitū, cum Philippo Rege Maximiliani filio, Fernandi ipſius genero, concitatæ fuerant. Philippo autem mortuo, cùm Petrus Fernandi offenſionem pertimeſceret, in regnum Feſſenſe conceſſit. Ibi cùm apud Barraxam diuerſaretur, cuius tunc nomen in illa Mauritaniæ parte erat maximæ & virtutis, & potentiæ magnitudine celebratum, ſummam cum illo familiaritatem contraxit. Barraxæ autem gratia, cùm is ſe medium per literas interpoſuiſſet, Fernandus omnibus Petri erratis clementer ignouit. Petrus cum Barraxæ literis ad Fernandum reuerſus eſt. Literarum ſententia huc in ſumma pertinebat, vt Fernandum ad bellum Feſſenſe plurimis verbis hortaretur. Ad id verò Barraxa operā ſuam pollicebatur, ſub ea cōditione, vt Feſſæ rex cum eo tributo, quod Fernando viſum eſſet, ab eo crearetur. Hæ literæ Fernando, vt præ ſe tulit, non ingratæ ceciderunt. Itaque Petrum cum literis ad Barraxam de eadem re continuò remiſit. Petrus Alcaſſarem Saguerium, quæ ciuitas tunc Regis Emmanuelis imperio continebatur, ſe contulit, & ab Roderico Souſa, qui tunc illi vrbi præerat, hoſpitaliter acceptus eſt. Ibi cū Souſa Petrum de cauſa itineris illius percontaretur, is ſe dixit in grauiſſimam Regis Fernandi offenſionem, non peccatis ſuis, ſed maleuolorum hominum ſermonibus rurſus incidiſſe, & ideo Feſſam diſcedere. Rodericus Souſa cùm eſſet mira ſagacitate præditus,

RES EVROPEAE ET AFRICANAE.

Petrus Baſtardus.

Barraxa Maurus Baſtardum profugum hoſpitio excipit.

Barraxæ ad Fernandum Catholicum Legatio.

Solers Souſæ factum.

tem hominem comprehendere, quod propter illius summam potentiam fieri non poterat, nisi eum in arcem aliqua ratione pertraheret. Quod Vtetimutaraia facere recusabat. Nam præterquam quod illum sceleris conscientia timere compellebat, intelligebat de tyrannide illius apud Albuquercium frequentes querimonias haberi. Euenit interim, vt Persa quidam certum munus ab Albuquercio flagitaret. Respondit ille se nemini publicum aliquod munus, nisi primarios ciuitatis viros primùm consuleret, assignaturum. Principes igitur ciuitatis acciret, & tum demum se de illorum sententia, quod optimum factu esset, libentissimè decreturum. Persa cùm esset Vtetimutaraiæ valdè familiaris, & suspicaretur, illo ad Albuquercium perducto, se omnia quæ vellet impetraturum, hominem cũ filio atque genero, qui coniurationis erant participes, ad Albuquercium facilè perduxit. Non enim solùm officio, verùm & honoris illius specie prouocati sunt, vt minimè conuentum illum vitarent. Illis ad hunc modum intromissis iniecta vincula confestim sunt, & iudicium ordine solito constitutum, & patroni, qui causam illorum defenderent, assignati. Capita accusationis præcipua hæc erant. Quòd regni hæredem ad regnum armis repetendum, & arcem expugnandam, & exitium Lusitanis afferendum solicitasset: quòd Lassamanam ab officio, quod Emmanueli regi præstare cupiebat, auertisset: quòd illius cõsilio scelus in Siqueiræ pestem atq; perni- ciem cõflatum fuisset: quòd multis Lusitanis, qui cum Siqueira fuerant, crudelissimæ cædis causam attulisset: quòd opera illius Christiani quidam ex illis, cùm multis incommodis premerentur, à Christi religione descivissent: quòd gener illius atque filius, qui cum illo vincti tenebantur, illius authoritate permoti, eiusdem sceleris socij & administri fuissent. Vtetimutaraia quædam negabat, quedam verò manu conuictus negare non poterat. Itaq; ad misericordiam cõuersus, veniam suppliciter implorabat. Tandem indicijs & testibus apertissimè conuictus, capite

Albuquercij in capiendo Vtetimutaraia solers inuentum.

Accusationis aduersus Vtetimutaraiam capita.

Albuquercij iudicium in perduelles.

pite cum filio & genero damnatus est. Fuit de tribus illis hominibus supplicium publicè sumptum, & illorum ædes distuibatæ, ne quod extaret in ciuitate hominum monimentum. Hoc iudicium Albuquercij laudes apud eos homines egregiè cumulauit. Hominem nanque esse dicebant, qui non solùm in bello hostes vinceret; sed in pace tyrannidem iudicij seueritate & constantia profligaret. Et cùm hominum improborum interitu lætarentur, tum non mediocri metu fracti cogitabant, non esse sub eo homine peccandum, quem nullius opes à iudiciorum seueritate deducerent. Postquam verò illud scelus vindicatum debito supplicio fuit, insulas, quas Malucas appellant, explorare constituit. Tres igitur naues instruxit: illis Antonium Abreum præfecit, qui Malaca in fine Decemb. mensis, Anno, M.D.XI. soluit, & cursum ad ortum Solis instituit. Albuquercius verò cùm in Indiam citra Gangem redire festinaret, munus, quod Vtetimutaraiç cõmiserat, nempè vt Saracenis ius administraret, ad Patecatirum, qui secundum Vtetimutaraiam opibus & authoritate Princeps habebatur, continuò detulit. Is Vtetimutaraiã oderat, eò quòd filiam, quam amabat, illi despondere nulla conditione voluerat. Postquam verò magistratum iniuit, vehementer Lusitanorum voluntates specie quadam probitatis allexit. At Vtetimutaraiæ vxor cùm viri cædem vlcisci cuperet, Patecatirum & filiæ nuptijs, & promissis ingentibus cõtra duxit, vt bellum Lusitanis moliretur. Mulier enim se sex millia militum fortium illi traditurам promisit, quibus, si vir esse vellet, facilè Lusitanos inopinantes opprimeret. Patecatirus & amore, & auaritia, & ambitione cæcatus (non desperabat enim, modò adniti vellet, se regni opibus potiturum) mulieris precibus assensus est. Itaque minimè procrastinandum ratus, nuptijs primùm summo silentio celebratis, frequentiorem ciuitatis partem coniectis ignibus incendere festinauit, & multos incolas occidit. Albuquercius cõfestim occurrit, hominemq; armis expulit, & in fugam conuertit.

Malucarum exploratio.

De infausta Patecatiræ in Lusitanos conspiratione.

uertit. Is in loco, quem Opi nominant, non procul ab vrbe distante, in quo sedem & domicilium habebat, tandem constitit, quem vallo & fossa & tormentis, varioq; armorum & telorũ genere muniuit, & inde crebris excursionibus vrbis incolas sæpè perterruit. Sed Albuquercius eam ad hominis audaciam comprimendam industriam adhibuit, vt is malis edoctus, facilè se ab inferendo maleficio contineret. Albuquercius deinde cùm iter suscipere vellet, arcis & vrbis præfecturam Roderico Brittio Patalino commisit: quæsturam Araugio tradidit: Fernandum Petreium Andradium maritimis rebus præfecit: quæsturæ scribas instituit: Ninachetuensem incolis, qui non essent Mahumetana secta imbuti, ius dicere iussit. Incolę hunc magistratum Xabandarem appellant. Saracenos secundùm varias regiones distribuit, & singulis proprium rectorẽ, qui eos regeret, assignauit. Omnes tamen Brittij imperium se qui præcepit. Zainalus interim veniam ab Albuquercio per nuncios postulauit. Fatebatur autem, se desperatione victum ab eo desciuisse. Non enim putabat fieri posse, maximè cùm bellum differri conspiceret, vt is vrbem opulentissimam ea classe, quam ducebat, expugnaret. Tunc verò Lusitanorum virtute perspecta arbitrari, nihil tam munitum fore, quod non eorũ armis atq; virtuti cederet. Errori veniam tribueret, & dexteram in bellis inuictam sibi porrigeret, vt testatum esset apud omnes mortales, illum non magis virtutis robore, quàm clementię laude præcellere. Albuquercius hominem data fide ad se venire iussit. Is iterum vt se in regnum restituat, suppliciter orat. Albuquercius se id facturum promisit. Verùm tempus elabi, quòd si prætermitteret, iter sibi fluctibus interclusum iri. Se postquam Goam peruenerit, & vrbis statũ constituerit, operam daturum, vt eum in regnum reduceret. Zainalus cùm sibi verba dari suspicaretur, iterum clam cum suis omnibus ab vrbe discessit. Albuquercius autem relictis in vrbe trecentis Lusitanis, in classe verò ducentis, præter Indos milites, & aliquot

Constituti Malacæ ab Albuquercio magistratus.

Xabandares magistratus.

Zainalus veniam ab Albuquercio petit.

Malacæ præsidium Lusitanicum.

etiam

etiam Malacenſes, quorum fideli opera noſtri vſi fuerant, cum quatuor tantùm nauibus Malaca profectus eſt. Cùm verò Zamatræ oram præteruheheretur, coorta ſubitò tempeſtas illum, quem primùm potuit, portum ſubire, & anchoras iacere compulit. Ita tamen magni fluctus eijciebantur, vt nullis anchoris nauis prætoria firmari poſſet. Factum igitur eſt, vt ad rupem, quæ ſub fluctus latebat, alliſa frangeretur. Prora cōtinuò ſubmerſa fuit. Puppis verò cum in ſaxo ſubſideret, è fluctibus eminebat. A qua tamen ſentinam compleuerat, & omnia præter homines, qui in puppim ſe contule rant, fluctibus ipſis obruta perierunt Qui erant in prora, cùm eam mergi conſpicerent, tabulis & dolijs innixi, partim in Pacemenſe littus enatarunt, partim verò fluctibus hauſti ſunt. Nox erat, denſa caligo, turbines atq; procellæ, tonitrua & fulgura terrorē cunctis inieceranr, & ſpē ſalutis inciderant: votis, & precibus, & ſublatis in cælum clamoribus, veniam animis ſuis cum lachrymis & ſingultu flagitabant. Albuquercius cùm animaduerteret puerum infantem aquis in nauē influentibus penè mergi; illum ſublatum humeris tantiſper ſuſtinuit, dum alia ex naui auxilium adueniret. Hæc autem effatus eſt: Huius innocentia fretus, confido me Chriſti benignitate è fluctibus emerſurum. In hoc diſcrimine cū è naui, cuius nauarchus erat Petrus Alpoêmus, qui iuridicundo præerat, ſcapha demiſſa, & in nauem prætoriam remis vehementer impulſa fuiſſet, Albuquercius & reliqui in nauem Alpoêmi aducti ſunt Georgius Nonius Leo, qui alij naui præerat, vi tempeſtatis à claſſe diſiunctus eſt Qui erant in alia naui, cui Simonem Martinum Albuquercius præfecerar, in qua tredecim tantùm Luſitani vehebantur, & Leoni commiſſa fuerat, cùm Iaoēnſes & Malacenſes eſſent, Luſitanosq; omni præſidio deſtitutos aſpicerent, in nauarchum, qui tunc graui morbo iactabatur, & alios inſurgentes, omnes trucidauerūt. Quatuor tantùm nautæ ſcapham adepti, in Pacemenſe littus euaſerunt: & nauis ipſa in portum Timiamenſis ciuitatis,

Albuquercij à Malacen. vrbe diſceſſus.

Naufragium nauis Prætoriæ.

Albuquercij è naufragio periculum.

tis, quæ est in eadem ora Zamattensi sita, ventis delata, & deinde fluctibus oppressa fuit. Sedata tempestate, Albuquercius institutum cursum tenuit. Hominũ multitudo, quæ in Alpoëmensem nauem cum Albuquercio traducta fuerat, erat valdè magna, & commeatus penuria vexabatur. Nihil tamen eos acrius, quàm sitis affligebat, qua quidem omnes funditus interijssent, nisi duas naues, in quas inciderunt, accepissent, aqua & cibarijs onustas. In vnam harum duarum nauium Simonem Andradium cum quindecim viris Lusitanis imposuit, & illius nauarchum pro obside cum aliquot Saracenis secum retinuit. Saracenus quidam erat nauis illius magister, qui ita illam gubernauit, vt Lusitanos omnes in insulam vnam ex illis, quas Maldiuenses appellant, quæ Calecutiensium militum copia referta erat, induceret: vbi omnes contrucidati fuissent, nisi hostes veriti fuissent, ne pœnas illius immanitatis Albuquercius ab ijs, quos retinuerat, vt ius & fas efflagitabat, expeteret. Omnes tandem, qui euadere potuerunt, multis incommodis agitati, Cochimum peruenēre. Omnes opes amissæ sunt, nihil tamen Albuquercium ea iactura commouebat. Id tantùm molestè ferebat, quòd duos Leones è ferro singulari opere perfectos, & armillam, quæ sanguinem sistebat, amisisset, quæ omnia cum multis donis Emmanueli Regi mittere destinauerat. Cochimum initio Februarij, Anno salutis M.DXII. peruenit. Ibi cùm de rebus Goæ gestis certior factus fuisset, octo celoces, cum valido militum præsidio confestim in eam insulam misit, & Emmanuelem Lacerdam vrbi præposuit, seq; illi subsidium intra paucos dies allaturum confirmauit. Lacerda confestim rescripsit, non esse cur approperaret. Ciuitatem esse munitissimam. Expectaret è Lusitania naues, vt cum maioribus copijs posset castellum Benastarinense capere. Secus enim se minimè dignitatis arbitrari, eum in insulã nauigare, nisi copijs illis stipatũ, quibus castellum expugnaret. Assensit Albuquercius, & interim animaduertit in flagitia, quæ fuerant illo

Saraceni nauarchi perfidia.

Albuquercij iactura è naufragio.

ANNVS salutis, 1512.

absente à Lusitanis commissa. Sed nihil acerbius tulit, quàm illorum opera, qui fustuarium propter scelera meriti fuerant, Simonem Rangelum, quòd eos reprehenderet, in exilium pulsum fuisse: qui deinde à Saracenis in via captus, & in Arabiam perductus fuerat. Eo tempore Petrus Mascaregnas, qui cum Garsia Norogna Olysippone soluerat, Cochimum aduectus est, & nunciauit, Norognam breui cum reliquis nauibus adfuturum. Legatus præterea quidam à rege omnium, qui Maldiuenses insulas imperio tenebant, amplissimo, ad illum venit; & ab eo nomine regis sui postulauit, vt illum in fidem & clientelam reciperet. Illum namq; velle Regis Emmanuelis imperio subdi, & tributum constitutũ summa fide persoluere. Huius promissi fœdus statim fuit ritè percussum, & Saracenus quidam, Mamelles nomine, qui aliquot illius insulas occuparat, ex illis excedere iussus. Quod sine vlla recusatione confectum repentè fuit Hæc quidem in India gerebantur; quo fermè tempore Regina Maria initio mensis Februarij filium edidit, Emmanueli patri specie & forma simillimum, qui Henricus appellatus est. Eodem die, quo Princeps hic in lucem editus est, Olyssippo (in qua quidem vrbe propter summam cœli temperiem, monstri simile est, partem aliquam niuis intueri) plurima niue conspersa fuit: quod multi sic interpretati sunt, ea niue mentis candorem, vitæ puritatem, & continentiam, virtutisq; eximiæ fœcunditatem, quæ in hoc principe mirabiliter eluxit, præmonstratã fuisse. Sed vt auguria prætermittamus, hoc planè constat, in illius probitate, virtute, religione, constantia, & in sanctitatis exemplo Lusitani imperij firmamentum consistere. At in India vlteriore, postquam Albuquercius Malaca profectus est, vrbis incolæ tam Saraceni, quàm simulacrorum superstitione conflictati, qui Lusitanorum partibus studebant, exanimari metu vagabantur. Nec enim existimabant illo absente hostium impetum ab eorum capitibus propulsari posse. Vt autem magis anxiè trepidarent, rumor emanauit,

Petri Mascaregnæ in Indiam aduentus.

Maldiuensis ad Albuquercium legatio.

RES EVROPEAE

Henricus Emmanueli nascitur.

RES INDICAE.

Lasamanam cum maxima classe contra Lusitanos instructa tantùm nõ appropinquare. Andradius illi, antè quàm in portum intraret, obuiam eundum censuit. Patecatirus, qui omnia per exploratores nouerat, cùm excepisset, Andradium è portu soluisse, vt cum Lasamane confligeret, nocte in vrbem ingressus est: & Aphractũ, cui Alfonsus Chiaignus adolescẽs valde strenuus præerat, cùm improuiso adoriretur, cepit: Chiaignum acriter resistentem interfecit: reliquos, qui cũ illo erant, captiuos abduxit. In Aphracto tormentum ingens erat, Camelum appellant, illud etiam Aphracto conuexit. Andradius Lasamanis classem cùm minimè reperisset, in portum reuersus, Patecatiri stationem oppugnare constituit. Alfonsum Personam cum mille & quingentis hominibus Indis, & paucis Lusitanis terra secundùm littus ire iussit, vt eodem tempore terra atq; mari Patecatiri munitio oppugnaretur. Ipse lembis & celocibus inuectus, fluuium, æstu secundo subijt. Georgium verò Botellium agminis primi Ducem, hostes acriter inuadere iussit. Andradius continuò subsequutus est. Alfonsus Persona simul è terra impetum fecit. Munitio cum magna hostiũ cæde capta, & præsidia in effusam fugam compulsa sunt. Ibi ligneum truncum magna crassitudine recenti sanguinè conspersum aspiciunt. Is enim, qui tormento præerat, & à Patecatiro cum reliquis in seruitutem abductus fuerat, iussus est illud in Andradium dirigere. Is morte proposita, ne tantum in se scelus admitteret, mortem oppetere maluit, quàm Christi numen offendere. Ea re Patecatirus grauiter offensus, illi caput in eodem trunco securi pręcidi confestim imperauit. Dũ verò alij castra diripiunt, alij tormenta cum Camelo, quem diximus, in naues inferunt, alij stationem subiectis ignibus incendunt, apparuit repentè Saracenorum acies instructa. Hi erant quadringenti, cum tribus Elephantis ingentibus, quorum singuli castella singula portabant. Viceni sagittarij in singulis castellis inerant. Georgius Botellius cum turma, quam ducebat,

Aphractum ab hoste captum.

Munitionis Patecatirianæ expugnatio.

Eximia tormentarij cuiusdam magistri fides erga superiorem.

Prælium cũ Saracenis.

cebat, prior, eo quod propiùs fortè constiterat, in hoc agmen incurrit, suosq; admonuit, vt elephantum, qui præcedebat, omitterent, rectorem tantùm peterent. Hi cùm viam Elephanto aperuissent, rectorem hastis vndique sublatum interimunt. Elephantus rectore destitutus constitit. Cùm verò quidam è scapha Georgij Botellij, qui tormentis præerat, Elephanti cor pila percussisset, Elephantus repente concidit. Hac ruina reliqui consternati diffugiunt, & Saraceni similiter in fugam versi sunt. Naues erant in fluuio mercibus onustæ, quæ direptæ continuò fuerunt. Nostri re benè gesta in vrbē rediêre, Patecatirus inde digressus quatuor passuum millia, locum alium magis natura munitum maiore vallo sepsit, validioreq; præsidio muniuit. Illum deinde locum Andradius aggressus est. Primam stationem (quatuor enim erant) cepit, & incendit. Cùm tamen reliquas inuasisset, tanta hostium multitudo ab eo, qui se Malacæ Regem nominabat, immissa fuit, vt nostros repelleret. In hac pugna duodecim è nostris desiderati sunt, inter quos Rodericus Araugius, & Christophorus Mascaregnas, & Georgius Garcesius, & Antonius Azeuedius extitére. Andradius & Petrus Faria cum multis alijs vulnerati sunt. Hac victoria Patecatirus insolenter elatus, animum addidit Principi, qui ad regnum Malacæ, vt diximus, aspirabat. Is continuò Lasamanem admonuit, vt cum classe, quam instructam habebat, se cum classibus Regis Darguimensis (Regnum illud ad Austrum pertinet, & est Malacæ finitimum) qui illi contra Lusitanos opem afferebat, coniungeret, & Malacæ portū obsideret. Andradius cùm exploratum habuisset, Lasamanam in ostio fluminis, quod Muar appellatur, classem constituisse, eò inuectus, classem est aggressus. Prælium fuit atrocissimum, & ab vno die in sequentem ductum. Lusitani tamen victoriam consequuti fuerunt: hostes partim cæsi, partim in fugam pulsi, permultæ naues incensæ sunt. Sub id tēpus tres naues cum præsidijs, & munitionibus & fabris, ab Albuquercio

Lusitanorum victoria.

Acre prælium Lusitanorum, & repulsa.

Classis hostilis.

Regnum Darguimense.

Muar flu.

Prælium atrocissimum & Lusitanorum victoria.

buquercio missæ Malacam venêre. Ciuitas tamen cõmeatus inopia laborabat. Andradius, vt ciues ea inopia leuaret, fretum Cincapuræ petijt (id autem Australẽ & vltimam regionis illius partem à continente dirimit) & nauem Patecatiri maximam commeatu onustam cepit: deinde Malacam reuersus, Lupum Azeucdium, & Georgium Botellium eodem iterum misit, qui indè tres alias Patecatiri naues cibarijs oneratas similiter abduxerunt. Georgius item Gomecius Cugna è Peguensi Regno (Rex enim cum Albuquercio pacem firmârat) cum alia naue commeatu similiter referta Malacam aduectus est. Eodem etiam tempore Antonius Miranda è Siamensi Regno, in quo fuit à Rege multis honoribus magnisque muneribus affectus, Malacam venit. Rodericus Brittius rei bene gerendæ occasionem omittendam minimè putauit. Idcirco classem apparauit, qua nostri Patecatirum animo iam fractum, & inopia propter amissum commeatum grauissimè laborantem opprimerent. Illamque Andradio tradididit. Is cum alijs ducibus in hostes ire perrexit. Primum agmen Georgio Botellio, & Petro Personæ commisit. Ij cùm maximo impetu primam stationem aggressi fuissent, eam cum magna hostium cęde transgressi sunt: alias deinde duas expugnârunt. Hostes tandem se fuga proripuerunt. In eo prælio Frãciscus Machiadus vnum Elephantum occidit: alius captus, & Malacam adductus fuit: duo (quatuor enim erant) fugerunt. Eo casu Patecatirus exanimatus, in Iauenses insulas cum opibus & familia confugit. Is, qui se Regem appellabat, in aliam insulam ad ortum Solis obiectam, Bintam appellãt, se recepit. Lasamana similiter, vt nostrorum congressum vitaret, mare nostris liberum reliquit. Andradius in vrbem reuersus, ciues omni molestia & solicitudine liberauit. Antonius Abreus sub idem tempus Malacã redijt. Nec enim potuit insulas, in quas Albuquercij iussu profectus fuerat, propter aduersam tempestatem, penitus explorare. In insulam tamen, Amboinũ appellant, quę nõ procul à Malucis abest, de-

Malacæ inopia commeatu iuuatur.

Lusitanorum victoria.

Patecatiri aliorumq; fuga.

Abrei à Malacensi itinere reditus.

Amboinum insula.

est, delatus est. Vnde Garofij pondus aliquot asportauit. Inde in insulas Bandæ (quinque autem sunt ad Austrum sitæ) petijt. Ibi tellus arbores, quæ nuces illas quas noscadas appellant, afferunt, passim profundit. Arbores dicuntur esse Lauris simillimæ: flores quos efferunt, aiunt florum, quos mali Persicæ ferunt, speciem atq; similitudinem referre Gens est agrestis & fera: Regem se imperio, quoties eis lubet, abdicare compellunt, seniorumq; consilium, quo regantur, instituunt. Et sic variè statum Reip. commutant. Franciscus porrò Serranus tempestate similiter iactatus, in insula quadam, quæ vna est ex Malucis, & Ternates appellatur, naufragium fecit. Qui tamen ab insulæ Rege comiter acceptus, multisq; muneribus ornatus fuit. Hæc in orientis Solis regionibus gerebantur. Cùm verò Albuquercius bellum maxima vigilantia cõparasset, Garsia Norogna, qui Mozambique, vt dictum est, hyemauerat, interuenit. Duo autem Duces, quorum vnus Georgius Melius Pereira, alter Garsia Sousa nominabatur, qui eo anno profecti Olysippone fuerãt, secundis tempestatibus vsi, cum classe duodecim nauium similiter appulerunt. Erant in his nauibus supra duo millia Lusitanorum. Albuquercius classe sedecim nauium instructa, Cochimo profectus est. Petrus Mascaregnas quamuis iam fuisset in Cochimensis arcis præfectura constitutus, asseruit tamen, se nullo modo passurum, vt bellum illud se absente conficeretur. Arce interim ālij commissa, in eadem classe vectus fuit. Albuquercius in cursu Cananoris arcem Georgio Melio tradidit, & dissensiones inter mercatores Saracenos eiusdem ciuitatis incolas & Lusitanos summa æquitate sustulit: deindè Baticalam aduectus, ad vrbis præfectum misit, qui diceret, se compertum habere, nauem vnam Calecutio cum maximo numero piperis aduectam, quæ ad ius Saraceni, qui emerat Simonem Rangelum, pertinebat, eamque, vt sibi confestim traderet, imperabat. Quod sine recusatione factum est, & nauis Cochimum continuò deducta. Ibi Iudæus quidam literas

Bandæ ins.

Myristica nux.

Serrani naufragium.

Nouæ Lusitanorum classis in Indiam aduentus.

qua premebatur, eximere. Nocte igitur de quarta vigilia, aliquot instructas acies cum Ducibus sane fortibus emisit: ipse ad portam substitit, vt præsidia submitteret. Qui exierant, nimis acriter in stationem, cui præerat Emmanuel Sousa Tauaris, irruperunt, ipsum Sousam fortissimè dimicantem conuulnerârunt, & copias quibus erat præfectus, cedere compulerunt, vsque eò, dum in aliam stationem, cui præfectus erat Garsia Norogna, qui subsidio occurrebat, similiter inuaderent. Ita cùm & fames & rabies eos incitaret, Norognam etiam cedere coêgerunt. Petrus Mascaregnas cum instructis cohortibus accedens, Lusitanos dissipatos in ordinem recepit, & hostibus animo magno repugnauit. Prælium tanta vtrinque pertinacia commissum fuit, vt res non tormentis, nec hastis, sed gladijs, & pugionibus, & interdum etiam lacertis gereretur. Hostes tamen cùm vlterius progredi non possent, in oppidum incolumes redierunt. Albuquercius, ne hostes possent deinceps erumpere, fossam latiorem duxit, vallumq; firmius muniuit. Hostes in extremum discrimen adducti, pacem petierunt. Pax his conditionibus facta fuit: vt hostes traderent omnes Christianos, qui ad eos transfugerant, & Christi religionem violârant: vt traderent præterea naues duas, quas, dum in insulã traiecerunt, in aditu Noroensi ceperant, & oppidum, & arcem cum equis, armis, & tormentis, & omnem præterea classem, quæ in insula consistebat. Albuquercius verò fidem dedit, se eos cum bonis omnibus abire permissurum, & Lusitanis, qui religionem abiurauerant, necem haudquaquam illaturum. His rebus summa fidè confectis, hostes incontinentèm traiecerunt: nostri in oppidũm ingressi sunt. Albuquercius in vrbem regressus est. Lusitani, qui apud Saracenos in Mahumetis nomen iurauerant, cæsi quidem minime sunt, sed ne quisquam auderet eorum scelus imitari, illud ab Albuquercio exemplum editum fuit, quo non minus, quàm si capitali supplicio omnes affecisset, terrorem multis incussit Omnibus enim nares, & aures, & dexteras

Prælium acerrimum.

Pacis cum Rozalcamo initæ conditiones.

Benastarini opp deditio.

Singulare apostatarum supplicium.

teras manus,& finiftrarum pollices abfcindi præcepit. In his fuit Fernandus Lupius, cuius mentio facta eft, qui poftea à claffe, quæ in Lufitaniam nauigabat, in infula S. Helenæ derelictus, eam infulam admirabili fagacitate & induftria frugibus & oleribus, & arboribus ita conſeuit, vt cùm eò ex India redeuntes noftri naues gratia aquationis appellunt, mirè reficiantur. Albuquercius his rebus geftis, Norognam Cochimum mifit, vt claffem, quæ erat in Lufitaniam profectura, diligenter inftrueret: & deindè mare, quod ad Calecutij oram pertinet, obferuaret, nè vlla nauis Arabiæ egredi è portu poffet, quin ftatim caperetur. Aliam deindè claffem Garfiæ Soufæ commifit, quâ naues omnes, quæ cum equis è Perfide veniebant, Goæ portum fubire compelleret. Eos autem, qui portum intrabant, comiter excipiebat, & de portorijs aliquid diminuebat, qua liberalitate commoti mercatores, eò cum equis & alijs mercibus libētiffimè commeabant. Sic factū eft, vt portus vectigalia multò maiore pretio cōducerentur. Rex Vengapor(eft aūt Vengapor Regio mediterranea, cū Zabaimi regione continens) Legatū ad Albuquerciū de pace mifit. Nomen enim illius per omnes illas terras cū hominum admiratione vagabatur, & multi ob eam caufam, Regis Emman. imperium fequi volebant, vt in illius tutela conftituti, aliorū Principum tyrannidem declinarent. Legatus ephippia, frontalia, phaleras, & tegumenta, quibus equi infternuntur, & ornantur, Regis fui nomine ad Albuquercium deferebat. Legatio verò nihil aliud continebat, quàm amicitiæ cupiditatem, qua princeps ille dicebat fe vehementer incenfum effe, & bellum cum Zabaimo, fi opus effet, facturum, & Lufitanis cibaria fuppeditaturum, nullumque officium hominis fideliffimi, quod ad Regis Emmanuelis obfequium pertineret, omiffurum. Hoc autem poftulabat, vt liceret fibi equos trecentos precio, vt alij faciebant, perfoluto, ex vrbe fingulis annis educere. Fuit huic poftulato fatisfactū, & legatus honorificè dimif-

Goëſis portus vectigal ſoler-ter auctū.

Regis Vengaporenſis de pace ad Albuquercium Legatio.

Vengapor Regio.

tem hominem comprehendere, quod propter illius summam potentiam fieri non poterat, nisi eum in arcem aliqua ratione pertraheret. Quod Vtetimutaraia facere recusabat. Nam præterquam quod illum sceleris conscientia timere compellebat, intelligebat de tyrannide illius apud Albuquercium frequentes querimonias haberi. Euenit interim, vt Persa quidam certum munus ab Albuquercio flagitaret. Respondit ille se nemini publicum aliquod munus, nisi primarios ciuitatis viros primùm consuleret, assignaturum. Principes igitur ciuitatis acciret, & tum demum se de illorum sententia, quod optimum factu esset, libentissimè decreturum. Persa cùm esset Vtetimutaraiæ valdè familiaris, & suspicaretur, illo ad Albuquercium perducto, se omnia quæ vellet impetraturum, hominem cũ filio atque genero, qui coniurationis erant participes, ad Albuquercium facilè perduxit. Non enim solùm officio, verum & honoris illius specie prouocati sunt, vt minimè conuentum illum vitarent. Illis ad hunc modum intromissis iniecta vincula confestim sunt, & iudicium ordine solito constitutum, & patroni, qui causam illorum defenderent, assignati. Capita accusationis præcipua hæc erant. Quòd regni hæredem ad regnum armis repetendum, & arcem expugnandam, & exitium Lusitanis afferendum solicitásset: quòd Lasamanam ab officio, quod Emmanueli regi præstare cupiebat, auertisset: quòd illius cõsilio scelus in Siqueiræ pestem atq; pern iem cõflatum fuisset: quòd multis Lusitanis, qui cum Siqueira fuerant, crudelissimæ cædis causam attulisset: quòd opera illius Christiani quidam ex illis, cùm multis incommodis premerentur, à Christi religione decessissent: quòd gener illius atque filius, qui cum illo vincti tenebantur, illius authoritate permoti, eiusdem sceleris socij & administri fuissent. Vtetimutaraia quædam negabat, quędam verò manu conuictus negare non poterat. Itaq; ad misericordiam cõuersus, veniam suppliciter implorabat. Tandem indicijs & testibus apertissimè conuictus, capite

Albuquercij in capiendo Vtetimutaraia solers inuentum.

Accusationis aduersus Vtetimutaraiam capita.

Albuquercij iudicium in perduelles.

pite cum filio & genero damnatus est. Fuit de tribus illis hominibus supplicium publicè sumptum, & illorum ædes disturbatæ, ne quod extaret in ciuitate hominum monimentum. Hoc iudicium Albuquercij laudes apud eos homines egregiè cumulauit. Hominem nanque esse dicebant, qui non solùm in bello hostes vinceret; sed in pace tyrannidem iudicij seueritate & constantia profligaret. Et cùm hominum improborum interitu lætarentur, tum non mediocri metu fracti cogitabant, non esse sub eo homine peccandum, quem nullius opes à iudiciorum seueritate deducerent. Postquam verò illud scelus vindicatum debito supplicio fuit, insulas, quas Malucas appellant, explorare constituit. Tres igitur naues instruxit: illis Antonium Abreum præfecit, qui Malaca in fine Decemb. mensis, Anno, M.D.XI. soluit, & cursum ad ortum Solis instituit. Albuquercius verò cùm in Indiam citra Gangem redire festinaret, munus, quod Vtetimutaraiç cōmiserat, nempè vt Saracenis ius administraret, ad Patecatirum, qui secundum Vtetimutaraiam opibus & authoritate Princeps habebatur, continuò detulit. Is Vtetimutaraiā oderat, eò quòd filiam, quam amabat, illi despondere nulla conditione voluerat. Postquam verò magistratum iniuit, vehementer Lusitanorum voluntates specie quadam probitatis allexit. At Vtetimutaraiæ vxor cùm viri cædem vlcisci cuperet, Patecatirum & filiæ nuptijs, & promissis ingentibus cōtraduxit, vt bellum Lusitanis moliretur. Mulier enim se sex millia militum fortium illi traditurам promisit, quibus, si vir esse vellet, facilè Lusitanos inopinantes opprimeret. Patecatirus & amore, & auaritia, & ambitione cæcatus (non desperabat enim, modò adniti vellet, se regni opibus potiturum) mulieris precibus assensus est. Itaque minimè procrastinandum ratus, nuptijs primùm summo silentio celebratis, frequentiorem ciuitatis partem coniectis ignibus incendere festinauit, & multos incolas occidit. Albuquercius cōfestim occurrit, hominemq; armis expulit, & in fugam conuertit.

Malucarum exploratio.

De infausta Patecatiræ in Lusitanos conspiratione.

uertit. Is in loco, quem Opi nominant, non procul ab vrbe distante, in quo sedem & domicilium habebat, tandem constitit, quem vallo & fossa & tormentis, varioq; armorum & telorũ genere muniuit, & inde crebris excursionibus vrbis incolas sæpè perterruit. Sed Albuquercius eam ad hominis audaciam comprimendam industriam adhibuit, vt is malis edoctus, facilè se ab inferendo maleficio contineret. Albuquercius deinde cùm iter suscipere vellet, arcis & vrbis præfecturam Roderico Brittio Patalino commisit: quæsturam Araugio tradidit: Fernandum Petreium Andradium maritimis rebus præfecit: quæsturæ scribas instituit: Ninachetuensem incolis, qui non essent Mahumetana secta imbuti, ius dicere iussit. Incolę hunc magistratum Xabandarem appellant. Saracenos secundùm varias regiones distribuit, & singulis proprium rectorē, qui eos regeret, assignauit. Omnes tamen Brittij imperium se qui præcepit. Zainalus interim veniam ab Albuquercio per nuncios postulauit. Fatebatur autem, se desperatione victum ab eo desciuisse. Non enim putabar fieri posse, maximè cùm bellum differri conspiceret, vt is vrbem opulentissimam ea classe, quam ducebat, expugnaret. Tunc verò Lusitanorum virtute perspecta arbitrari, nihil tam munitum fore, quod non eorũ armis atq; virtuti cederet. Errori veniam tribueret, & dexteram in bellis inuictam sibi porrigeret, vt testatum esset apud omnes mortales, illum non magis virtutis robore, quàm clementię laude præcellere. Albuquercius hominem data fide ad se venire iussit. Is iterum vt se in regnum restituat, suppliciter orat. Albuquercius se id facturum promisit. Verùm tempus elabi, quòd si prætermitteret, iter sibi fluctibus interclusum iri. Se postquam Goam peruenerit, & vrbis statũ constituerit, operam daturum, vt eum in regnum reduceret. Zainalus cùm sibi verba dari suspicaretur, iterum clam cum suis omnibus ab vrbe discessit. Albuquercius autem relictis in vrbe trecentis Lusitanis, in classe verò ducentis, præter Indos milites, & aliquot

Constituti Malacæ ab Albuquercio magistratus.

Xabandares magistratus.

Zainalus veniam ab Albuquercio petit.

Malacæ præsidium Lusitanicum.

etiam Malacenses, quorum fideli opera nostri vsi fuerant, cum quatuor tantùm nauibus Malaca profectus est. Cùm verò Zamatræ oram prætervcheretur, coorta subitò tempestas illum, quem primùm potuit, portum subire, & anchoras iacere compulit. Ita tamen magni fluctus eijciebantur, vt nullis anchoris nauis prætoria firmari posset. Factum igitur est, vt ad rupem, quæ sub fluctus latebat, allisa frangeretur. Prora cõtinuò submersa fuit. Puppis verò cum in saxo subsideret, è fluctibus eminebat. A qua tamen sentinam compleuerat, & omnia præter homines, qui in puppim se contulerant, fluctibus ipsis obruta perierunt. Qui erant in prora, cùm eam mergi conspicerent, tabulis & dolijs innixi, partim in Pacemense littus enatarunt, partim verò fluctibus hausti sunt. Nox erat, densa caligo, turbines atq; procellæ, tonitrua & fulgura terrorẽ cunctis iniecerant, & spē salutis inciderant: votis, & precibus, & sublatis in cælum clamoribus, veniam animis suis cum lachrymis & singultu flagitabant. Albuquercius cùm animaduerteret puerum infantem aquis in nauẽ influentibus penè mergi; illum sublatum humeris tantisper sustinuit, dum alia ex naui auxilium adueniret. Hæc autem effatus est: Huius innocentia fretus, confido me Christi benignitate è fluctibus emersurum. In hoc discrimine cũ è naui, cuius nauarchus erat Petrus Alpoẽmus, qui iuridicundo præerat, scapha demissa, & in nauem prætoriam remis vehementer impulsa fuisset, Albuquercius & reliqui in nauem Alpoẽmi adducti sunt. Georgius Nonius Leo, qui alij naui præerat, vi tempestatis à classe disiunctus est. Qui erant in alia naui, cui Simonem Martinum Albuquercius præfecerat, in qua tredecim tantùm Lusitani vehebantur, & Leoni commissa fuerat, cùm Iaoẽnses & Malacenses essent, Lusitanosq; omni præsidio destitutos aspicerent, in nauarchum, qui tunc graui morbo iactabatur, & alios insurgentes, omnes trucidauerũt. Quatuor tantùm nautæ scapham adepti, in Pacemense littus euaserunt: & nauis ipsa in portum Timiamensis ciuitatis,

Albuquercij à Malacen. vrbe discessus.

Naufragium nauis Prætoriæ.

Albuquercij naufragio periculum.

tis, quæ est in eadem ora Zamatrensi sita, ventis delata, & deinde fluctibus oppressa fuit. Sedata tempestate, Albuquercius institutum cursum tenuit. Hominū multitudo, quæ in Alpoëmensem nauem cum Albuquercio traducta fuerat, erat valdè magna, & commeatus penuria vexabatur. Nihil tamen eos acrius, quàm sitis affligebat, qua quidem omnes funditus interijssent, nisi duas naues, in quas inciderunt, accepissent, aqua & cibarijs onustas. In vnam harum duarum nauium Simonem Andradium cum quindecim viris Lusitanis imposuit, & illius nauarchum pro obside cum aliquot Saracenis secum retinuit. Saracenus quidam erat nauis illius magister, qui ita illam gubernauit, vt Lusitanos omnes in insulam vnam ex illis, quas Maldiuenses appellant, quæ Calecutiensium militum copia referta erat, induceret: vbi omnes contrucidati fuissent, nisi hostes veriti fuissent, ne pœnas illius immanitatis Albuquercius ab ijs, quos retinuerat, vt ius & fas efflagitabat, expeteret. Omnes tandem, qui euadere potuerunt, multis incommodis agitati, Cochimum peruenēre. Omnes opes amissæ sunt, nihil tamen Albuquercium ea iactura commouebat. Id tantùm molestè ferebat, quòd duos Leones è ferro singulari opere perfectos, & armillam, quæ sanguinem sistebat, amisisset, quæ omnia cum multis donis Emmanueli Regi mittere destinauerat. Cochimum initio Februarij, Anno salutis M.DXII. peruenit. Ibi cùm de rebus Goæ gestis certior factus fuisset, octo celoces, cum valido militum præsidio confestim in eam insulam misit, & Emmanuelem Lacerdam vrbi præposuit, seq; illi subsidium intra paucos dies allaturum confirmauit. Lacerda confestim rescripsit, non esse cur approperaret. Ciuitatem esse munitissimam. Expectaret è Lusitania naues, vt cum maioribus copijs posset castellum Benastarinense capere. Secus enim se minimè dignitatis arbitrari, eum in insulā nauigare, nisi copijs illis stipatū, quibus castellum expugnaret. Assensit Albuquercius, & interim animaduertit in flagitia, quæ fuerant illo absen-

Saraceni nauarchi perfidia.

Albuquercij iactura è naufragio.

ANNVS salutis, 1512.

absente à Lusitanis commissa. Sed nihil acerbius tulit, quàm illorum opera, qui fustuarium propter scelera meriti fuerant, Simonem Rangelum, quòd eos reprehenderet, in exilium pulsum fuisse: qui deinde à Saracenis in via captus, & in Arabiam perductus fuerat. Eo tempore Petrus Mascaregnas, qui cum Garsia Norogna Olysippone soluerat, Cochimum aduectus est, & nunciauit, Norognam breui cum reliquis nauibus adfuturum. Legatus praeterea quidam à rege omnium, qui Maldiuenses insulas imperio tenebant, amplissimo, ad illum venit; & ab eo nomine regis sui postulauit, vt illum in fidem & clientelam reciperet. Illum namq; velle Regis Emmanuelis imperio subdi, & tributum constitutū summa fide persoluere. Huius promissi foedus statim fuit ritè percussum, & Saracenus quidam, Mamelles nomine, qui aliquot illius insulas occuparat, ex illis excedere iussus. Quod sine vlla recusatione confectum repentè fuit. Haec quidem in India gerebantur; quo fermè tempore Regina Maria initio mensis Februarij filium edidit, Emmanueli patri specie & forma simillimum, qui Henricus appellatus est. Eodem die, quo Princeps hic in lucem editus est, Olysippo (in qua quidem vrbe propter summam cęli temperiem, monstri simile est, partem aliquam niuis intueri) plurima niue conspersa fuit: quod multi sic interpretati sunt, ea niue mentis candorem, vitae puritatem, & continentiam, virtutis eximiae foecunditatem, quae in hoc principe mirabiliter eluxit, praemonstratā fuisse. Sed vt auguria praetermittamus, hoc planè constat, in illius probitate, virtute, religione, constantia, & in sanctitatis exemplo Lusitani imperij firmamentum consistere. At in India vlteriore, postquam Albuquercius Malaca profectus est, vrbis incolae tam Saraceni, quàm simulacrorum superstitione conflictati, qui Lusitanorum partibus studebant, exanimati metu vagabantur. Nec enim existimabant illo absente hostium impetum ab eorum capitibus propulsari posse. Vt autem magis anxiè trepidarent, rumor emanauit,

Petri Mascaregnae in Indiam aduentus.

Maldiuensis ad Albuquercium legatio.

RES EVROPEAE

Henricus Emmanueli nascitur.

RES INDICAE.

Lasamanam cum maxima classe contra Lusitanos instructa tantùm nō appropinquare. Andradius illi, antè quàm in portum intraret, obuiam eundum censuit. Patecatirus, qui omnia per exploratores nouerat, cùm excepisset, Andradium è portu soluisse, vt cum Lasamane confligeret, nocte in vrbem ingressus est: & Aphractū, cui Alfonsus Chiaignus adolescēs valdè strenuus præerat, cùm improuiso adoriretur, cepit: Chiaignum acriter resistentem interfecit: reliquos, qui cū illo erant, captiuos abduxit. In Aphracto tormentum ingens erat, Camelum appellant, illud etiam Aphracto conuexit. Andradius Lasamanis classem cùm minimè reperisset, in portum reuersus, Patecatiri stationem oppugnare constituit. Alfonsum Personam cum mille & quingentis hominibus Indis, & paucis Lusitanis terra secundùm littus ire iussit, vt eodem tempore terra atq; mari Patecatiri munitio oppugnaretur. Ipse lembis & celocibus inuectus, fluuium, æstu secundo subijt. Georgium verò Botellium agminis primi Ducem, hostes acriter inuadere iussit. Andradius continuò subsequutus est. Alfonsus Persona simul è terra impetum fecit. Munitio cum magna hostiū cæde capta, & præsidia in effusam fugam compulsa sunt. Ibi ligneum truncum magna crassitudine recenti sanguinè conspersum aspiciunt. Is enim, qui tormento præerat, & à Patecatiro cum reliquis in seruitutem abductus fuerat, iussus est illud in Andradium dirigere. Is morte proposita, ne tantum in se scelus admitteret, mortem oppetere maluit, quàm Christi numen offendere. Ea re Patecatirus grauiter offensus, illi caput in eodem trunco securi pręcidi confestim imperauit. Dū verò alij castra diripiunt, alij tormenta cum Camelo, quem diximus, in naues inferunt, alij stationem subiectis ignibus incendunt, apparuit repentè Saracenorum acies instructa. Hi erant quadringenti, cum tribus Elephantis ingentibus, quorum singuli castella singula portabant. Viceni sagittarij in singulis castellis inerant. Georgius Botellius cum turma, quam ducebat,

Aphractum ab hoste captum.

Munitionis Patecatirianæ expugnatio.

Eximia tormentarij cuiusdam magistri fides erga superiorem.

Prælium cū Saracenis.

cebat, prior, eo quod propius fortè constiterat, in hoc agmen incurrit, suosq; admonuit, vt elephantum, qui præcedebat, omitterent, rectorem tantùm peterent. Hi cùm viam Elephanto aperuissent, rectorem hastis vndique sublatum interimunt. Elephantus rectore destitutus constitit. Cùm verò quidam è scapha Georgij Botellij, qui tormentis præerat, Elephanti cor pila percussisset, Elephantus repente concidit. Hac ruina reliqui consternati diffugiunt, & Saraceni similiter in fugam versi sunt. Naues erant in fluuio mercibus onustæ, quæ direptæ continuò fuerunt. Nostri re benè gesta in vrbē rediêre, Patecatirus inde digressus quatuor passuum millia, locum alium magis natura munitum maiore vallo sepsit, validioreq; præsidio muniuit. Illum deinde locum Andradius aggressus est. Primam stationem (quatuor enim erant) cepit, & incendit. Cùm tamen reliquas inuasisset, tanta hostium multitudo ab eo, qui se Malacæ Regem nominabat, immissa fuit, vt nostros repelleret. In hac pugna duodecim è nostris [illegible]siderati sunt, inter quos Rodericus Araugius, & Christophorus Mascaregnas, & Georgius Garcesius, & Antonius Azeuedius extitêre. Andradius & Petrus Faria cum multis alijs vulnerati sunt. Hac victoria Patecatirus insolenter elatus, animum addidit Principi, qui ad regnum Malacæ, vt diximus, aspirabat. Is continuò Lasamanem admonuit, vt cum classe, quam instructam habebat, se cum classibus Regis Darguimensis (Regnum illud ad Austrum pertinet, & est Malacæ finitimum) qui illi contra Lusitanos opem afferebat, coniungeret, & Malacæ portū obsideret. Andradius cùm exploratum habuisset, Lasamanam in ostio fluminis, quod Muar appellatur, classem constituisse, eò inuectus, classem est aggressus. Prælium fuit atrocissimum, & ab vno die in sequentem ductum. Lusitani tamen victoriam consequuti fuerunt: hostes partim cæsi, partim in fugam pulsi; permultæ naues incensæ sunt. Sub id tēpus tres naues cum præsidijs, & munitionibus & fabris, ab Al-

Lusitanorum victoria.

Acre prælium Lusitanorum, & repulsa.

Classis hostilis.

Regnum Darguimense.

Muar flu.

Prælium atrocissimum & Lusitanorum victoria.

buquercio missæ Malacam venêre. Ciuitas tamen cõmeatus inopia laborabat. Andiadius, vt ciues ea inopia leuaret, fretum Cincapuræ petijt (id autem Australẽ & vltimam regionis illius partem à continente dirimit) & nauem Patecatiri maximam commeatu onustam cepit: deinde Malacam reuersus, Lupum Azeuedium, & Georgium Botellium eodem iterum misit, qui indè tres alias Patecatiri naues cibarijs oneratas similiter abduxerunt. Georgius item Gomecius Cugna è Peguensi Regno (Rex enim cum Albuquercio pacem firmârat) cum alia naue commeatu similiter referta Malacam aductus est. Eodem etiam tempore Antonius Miranda è Siamensi Regno, in quo fuit à Rege multis honoribus magnisque muneribus affectus, Malacam venit. Rodericus Britrius rei bene gerendæ occasionem omittendam minimè putauit. Idcirco classem apparauit, qua nostri Patecatirum animo iam fractum, & inopia propter amissum commeatum grauissimè laborantem opprimerent. Illamque Andradio tradididit. Is cum alijs ducibus in hostes ire perrexit. Primum agmen Georgio Botellio, & Petro Personæ commisit. Ij cùm maximo impetu primam stationem aggressi fuissent, eam cum magna hostium cęde transgressi sunt: alias deinde duas expugnârunt. Hostes tandem se fuga proripuerunt. In eo prælio Frãciscus Machiadus vnum Elephantum occidit: alius captus, & Malacam adductus fuit: duo (quatuor enim erant) fugerunt. Eo casu Patecatirus exanimatus, in Iauenses insulas cum opibus & familia confugit. Is, qui se Regem appellabat, in aliam insulam ad ortum Solis obiectam, Bintam appellãt, se recepit. Lasamana similiter, vt nostrorum congressum vitaret, mare nostris liberum reliquit. Andradius in vrbem reuersus, ciues omni molestia & solicitudine liberauit. Antonius Abreus sub idem tempus Malacã redijt. Neç enim potuit insulas, in quas Albuquercij iussu profectus fuerat, propter aduersam tempestatem, penitus explorare. In insulam tamen, Amboinũ appellant, quę nõ procul à Malucis abest, de-

Malacæ inopia comeatu iuuatur.

Lusitanorum victoria.

Patecatiri aliorumq; fuga.

Abrei à Malacensi itinere reditus.

Amboinum insula.

est, delatus est. Vnde Garofij pondus aliquot asportauit. Inde insulas Bandæ (quinque autem sunt ad Austrum sitæ) petijt. Ibi tellus arbores, quæ nuces illas quas noscadas appellant, afferunt, passim profundit. Arbores dicuntur esse Lauris simillimæ: flores quos efferunt, aiunt florum, quos mali Persicæ ferunt, speciem atq; similitudinem referre Gens est agrestis & fera: Regem se imperio, quoties eis lubet, abdicare compellunt, seniorumq; consilium, quo regantur, instituunt. Et sic variè statum Reip. commutant. Franciscus porrò Serranus tempestate similiter iactatus, in insula quadam, quæ vna est ex Malucis, & Ternates appellatur, naufragium fecit. Qui tamen ab insulæ Rege comiter acceptus, multisq; muneribus ornatus fuit. Hæc in orientis Solis regionibus gerebantur. Cùm verò Albuquercius bellum maxima vigilantia cōparasset, Garsia Norogna, qui Mozambique, vt dictum est, hyemauerat, interuenit. Duo autem Duces, quorum vnus Georgius Melius Pereira, alter Garsia Sousa nominabatur, qui eo anno profecti Olysippone fuerāt, secundis tempestatibus vsi, cum classe duodecim nauium similiter appulerunt. Erant in his nauibus supra duo millia Lusitanorum. Albuquercius classe sedecim nauium instructa, Cochimo profectus est. Petrus Mascaregnas quamuis iam fuisset in Cochimensis arcis præfectura constitutus, asseruit tamen, se nullo modo passurum, vt bellum illud se absente conficeretur. Arce interim alij commissa, in eadem classe vectus fuit. Albuquercius in cursu Cananoris arcem Georgio Melio tradidit, & dissensiones inter mercatores Saracenos eiusdem ciuitatis incolas & Lusitanos summa æquitate sustulit: deindè Baticalam aduectus, ad vrbis præfectum misit, qui diceret, se compertum habere, nauem vnam Calecutio cum maximo numero piperis aduectam, quæ ad ius Saraceni, qui emerat Simonem Rangelum, pertinebat, eamque, vt sibi confestim traderet, imperabat. Quod sine recusatione factum est, & nauis Cochimum continuò deducta. Ibi Iudæus quidam literas

Bandæ insul.

Myristica nux.

Serrani naufragium.

Nouæ Lusitanorum classis in Indiam aduentus.

Varij bellorum nuntij Albuquercio allati. teras à Lusitanis illis, qui, vt dictum est, cum Georgio Quadra nauarcho à classe Lemij aduersa tempestate segregati, naufragium fecerant, & à Saracenis captiui detinebantur, attulit, quibus significabant, Sultanum in ostio sinus Arabici arcem fundare, & Aden expugnare constituisse. Onorem deinde præteruecto Iudæus alius eadem nunciauit, adiecitque, nihil fore facilius Albuquercio, quàm ciuitatem illam capere, antequā Sultanus ad eam copias suas adduceret: gentem ab eo defecisse, & offensionem illius extimescere. Idcirco facilius Lusitanorum imperium, quod clementissimum fore confidebat, quàm illius tyrannidem subituram. Melraus ibi Albuquercium conuenit, illumque admonuit, Zabaimum viginti hominum millia conscribere, vt Benastarinum copijs amplificatis fortius cōmuniret. Proinde si vellet Benastarinū capere, properaret, antequam exercitus ille posset cum reliquo, qui oppidum tenebat, coniungi. Itaque nullam moram Albuquercius interposuit, quin statim Goam peteret, & classe Benastarinum obsideret. At qui erant in oppido, classem tormentis acerrimè quatiebāt, præcipuè *Bellū Goēse.* verò Camelus quidā (sic enim genus illud tormēti nominatur) plurimum damni nauibus inferebat. Sed opera excellentis artificis, qui tormentis præerat, cùm *Strata gema.* globus tormento, quod Sphæram appellant, per os Cameli missus cum horrendo fragore fuisset, Camelus cōtinuò dilaceratus, & nostri illius metu liberati fuêre. Albuquercius vrbem, vt inde cum copijs Benastarinum veniret, & terra hostes inclusos graui etiam obsidione continuò premeret, petijt. At Rozalcamus cùm equitibus ducentis & quinquaginta, & maximo peditum numero ex oppido egressus, Goam versus iter instituit. Illi verò Petrus Mascaregnas, & Garsia Norogna, & Emmanuel Lacerda, & Lupus Vascius *Lusitanorum victoria.* de sancto Pelagio, & Ioannes Fidalgus, & Rodericus Gundissaluus Camigna, obuiam prodiêre. Prælium commissum fuit, hostes fusi sunt: nostri in oppidum

cos

eos insecuti tanto impetu ferebantur, vt hastis innixi in muros scandere conarentur. Qui tamen acrius eo die rem gesserunt, fuêre Lupus Vascius de S. Pelagio, & Petrus Mascaregnas. Qui oppidum tutabantur, omni telorum genere nostros detrudebant. Nonnulli cæsi, & quamplurimi vulnerati sunt: Emmanuel Lacerda saxo percussus, ex equo, quo vehebatur, in terrã decidit, & occisus fuisset, ni Ioannes Decius illi opem confestim attulisset. Quod si Albuquercius, qui nostros rabie quadam furentes à mutis abduxit, non accessisset, magnam ea die Lusitani cladem accepissent. Nemo enim eos impedire poterat, quò minus hastis in arcem euadere niterentur. Albuquercius in vrbem regressus, post duos dies copias omnes eduxit, illis tantùm relictis, quas ad vrbis custodiam necessarias esse conspexit. Habebat autem tunc sub signis Lusitanorum tria millia, ad hæc Indorum cohortes aliquot erant admixtæ Exercitum tormenta inuecta curribus antecedebant, testudines admouebantur, & omnia quæ ad oppugnationẽ erãt necessaria, summo studio fuerãt ab Albuquercio cõparata. Castris positis, nostri oppidum & arcẽ terra mariq; summis viribus oppugnare constituunt. Sed erat ea oppugnatio difficillima. Oppidum namq; erat mutis latissimis cinctum: turres admodum frequentes, è quib⁹ densę pilę nocte atq; die coniectæ, multis necem afferebant. Quò autẽ Lusitani vehementius rem gerebant, cò periculum grauius adibant, & omnes eorum conatus in nihilum recidebant. Vnum tantum genus erat oppugnationis acerrimum, nempè fames, qua exercitus hostium erat in summas angustias inductus. In eo enim Albuquercius omnes neruos intenderat, nè quidquam cibi intromitti in oppidum posset. Omnes namque aditus erant nauibus obsessi, & commeatus, qui antea fuerant importati, propter hominum multitudinem cõsumpti. Rozalcamus hac necessitate coactus, experiri voluit, an posset eruptione facta sese ex obsidione qua

Albuquercij exercitus

Benastarini obsidio & oppugnatio.

Rozalcami in Lusitanos eruptio.

qua premebatur, eximere. Nocte igitur de quarta vigilia, aliquot instructas acies cum Ducibus sane fortibus emisit: ipse ad portam substitit, vt præsidia submitteret. Qui exierant, nimis acriter in stationem, cui præerat Emmanuel Sousa Tauaris, irruperunt, ipsum Sousam fortissimè dimicantem conuulnerârunt, & copias quibus erat præfectus, cedere compulerunt, vsque eò, dum in aliam stationem, cui præfectus erat Garsia Norogna, qui subsidio occurrebat; similiter inuaderent. Ita cùm & fames & rabies eos incitaret, Norognam etiam cedere coëgerunt. Petrus Mascaregnas cum instructis cohortibus accedens, Lusitanos dissipatos in ordinem recepit, & hostibus animo magno repugnauit. Prælium tanta vtrinque pertinacia commissum fuit; vt res non tormentis, nec hastis, sed gladijs, & pugionibus, & interdum etiam lacertis gereretur. Hostes tamen cùm vlterius progredi non possent, in oppidum incolumes redierunt. Albuquercius, ne hostes possent deinceps erumpere, fossam latiorem duxit, vallumq; firmius muniuit. Hostes in extremum discrimen adducti, pacem petierunt. Pax his conditionibus facta fuit: vt hostes traderent omnes Christianos, qui ad eos transfugerant, & Christi religionem violârant: vt traderent præterea naues duas, quas, dum in insulã traijcerẽt, in aditu Noroensi cœperant, & oppidum, & arcem cum equis, armis, & tormentis, & omnem præterea classem, quæ in insula consistebat. Albuquercius verò fidem dedit, se eos cum bonis omnibus abire permissurum, & Lusitanis, qui religionem abiurauerant, necem haudquaquam illaturum. His rebus summa fidè confectis, hostes in continentem traiecerunt: nostri in oppidum ingressi sunt. Albuquercius in vrbem regressus est. Lusitani, qui apud Saracenos in Mahumetis nomen iurauerant, cæsi quidem minimè sunt, sed ne quisquam auderet eorum scelus imitari, illud ab Albuquercio exemplum editum fuit, quo non minus, quàm si capitali supplicio omnes affecisset, terrorem multis incussit Omnibus enim nares, & aures, & dexteras

Prælium acerrimum.

Pacis cum Rozalcamo initæ conditiones.

Benastarini opp. deditio.

Singulare apostatarum supplicium.

teras manus, & sinistrarum pollices abscindi præcepit. In his fuit Fernandus Lupius, cuius mentio facta est, qui postea a classe, quæ in Lusitaniam nauigabat, in insula S. Helenæ derelictus, eam insulam admirabili sagacitate & industria frugibus & oleribus, & arboribus ita conseuit, vt cùm eò ex India redeuntes nostri naues gratia aquationis appellunt, mirè reficiantur. Albuquercius his rebus gestis, Norognam Cochimum misit, vt classem, quæ erat in Lusitaniam profectura, diligenter instrueret: & deindè mare, quod ad Calecutij oram pertinet, obseruaret, nè vlla nauis Arabiæ egredi è portu posset, quin statim caperetur. Aliam deindè classem Garsiæ Sousæ commisit, quà naues omnes, quæ cum equis è Perside veniebant, Goæ portum subire compelleret. Eos autem, qui portum intrabant, comiter excipiebat, & de portorijs aliquid diminuebat, qua liberalitate commoti mercatores, eò cum equis & alijs mercibus libētissimè commeabant. Sic factū est, vt portus vectigalia multò maiore pretio cōducerentur. Rex Vengapor (est aūt Vengapor Regio mediterranea, cū Zabaimi regione continens) Legatū ad Albuquerciū de pace misit. Nomen enim illius per omnes illas terras cū hominum admiratione vagabatur, & multi ob eam causam, Regis Emman. imperium sequi volebant, vt in illius tutela constituti, aliorū Principum tyrannidem declinarent. Legatus ephippia, frontalia, phaleras, & tegumenta, quibus equi insternuntur, & ornantur, Regis sui nomine ad Albuquercium deferebat. Legatio verò nihil aliud continebat; quàm amicitiæ cupiditatem, qua princeps ille dicebat se vehementer incensum esse, & bellum cum Zabaimo, si opus esset, facturum, & Lusitanis cibaria suppeditaturum, nullumque officium hominis fidelissimi, quod ad Regis Emmanuelis obsequium pertineret, omissurum. Hoc autem postulabat, vt liceret sibi equos trecentos precio, vt alij faciebant, persoluto, ex vrbe singulis annis educere. Fuit huic postulato satisfactū, & legatus honorificè dimissus.

Goësis portus vectigal soler ter auctā.

Regis Vengaporensis de pace ad Albuquercium Legatio.

Vengapor Regio.

Albuquercij ad Narsingæ Regē Legatio.

sus. Legatum deinde ad Narsingæ Regē cum muneribus instituit, qui ab illo Baticalam, quę erat in ora Malabarensi sita, Emmanuelis Regis nomine postularet. Ora Malabarensis Cananore incipiens, Cori promontorio definitur. Ciuitas autem Baticala ad Narsingæ imperium pertinebat. Quamuis autem esset parum fructuosa, & multis periculis obiecta, Emmanueli tamen rationibus valdè conducebat, eam præsidijs illius cinctam teneri. Legatus fuit Gaspar Chanoca, qui iam eò cum Legatione missus extiterat. Sub idem

Zabaimi Dalcami ad Albuquercium Legationes duæ.

tempus Zabaimus Dalcamus duos Legatos ad Albuquercium misit, & per eos pacem postulabat, & potestatem sibi dari petebat equos emendi, quibus in bellis contra finitimas gentes vteretur. Id etiam concessum fuit, & Iacobus Ferrandus Faria ad eum est missus, qui pacis & amicitiæ fœdus sub certis conditionibus sanciret. Melichiazius Legatum etiam cum naue commeatu & cibarijs onusta ad Albuquercium misit, vt illi de capta Malaca gratularetur, & ipsum Melichiazium perpetuo in illius potestate futurum, multis verbis ostenderet. Is Melichiazio gratias egit, & Lega-

Melichiazij ad Albuquercium Legatio.

tum muneribus affectum dimisit, & commeatum muneribus alijs Melichiazio donatis compensauit. Legatum præterea Cambaiensis Regis, qui Lusitanos captiuos adduxerat, muneribus similiter ornatum in patriam remisit. Eodem tempore fuit certior factus Albuquercius, Legatum, ab AEthiopiæ Imperatore ad

Aethiopiæ Imper. ad Emmanuelem Legatio.

Regem Emmanuelem missum, a Dabulensi præfecto vinctum custodiri. Hoc cùm percepisset, misit continuo, qui nomine illius à Dabulis præfecto peteret, vt Legatum missum repente faceret. Is sine vlla recusatione paruit. & Legatus Goam perductus cum solenni pompa, & sacerdotum cantibus exceptus fuit. Gerebat enim Crucem ex ligno Crucis illius, in qua Christus, generis humani conditor atque liberator, sublatus fuerat, perfectam, quam Aethiopiæ Imperator Regi Emmanueli dono mittebat. Omnes autem maximè lætabantur, cùm cernerent in illis regionibus

tam

tam longo interuallo ab Europa distantibus, Legatum Christiani Principis, cuius fiducia erecti confidebant futurum, vt vbique Christi nomen sanctè coleretur. Alium etiam Legatum Regis Armuziensis cum lite ris & mandatis à se dimisit. Dum hæc fiunt, Garsia No regna imperata conficit, & nauibus, quæ erant in Lu sitaniam profecturæ, comparatis, Calecutiense mare diligenter obseruat. Interim Naubeadarimus regni hæres, qui, vt diximus, in Lusitanos volūtate propendebat, ad Norognam literas misit, quibus continebatur, se, si Albuquercius id non aspernaretur, inter illum & auunculum pacis interpretem futurum, atque perfecturum, vt nostris in vrbe Calecutiensi potestas arcis ædificandæ fieret. Hoc Norogna Albuquercio significauit. Id fuit Albuquercio gratissimum. In mare enim Arabicum nauigare statuebat, & ea de causa cupiebat res Indicas omni belli motu liberatas, & optime constitutas relinquere. Pax facta fuit, & arcis fundamenta in eo loco, vbi Regis ædes, in quas Albuquercius primus inuaserat, extructæ fuerant, iacta sunt. Is verò mense Martio, Anno salutis M.D.XIII. cum classe, de qua suo loco memorabimus, vt in Arabicum sinum penetraret, Goa profectus est. Hoc anno Barraxa & Almandarinus in Mauritania earum ciuitatum, quas tuebantur, finibus egressi, in Mauros, Regis Emmanuelis stipendiarios inuasêre: agris & frugibus inflammationem intulêre: in agrum Arzilensem excursionem facientes, eum populati sunt. Indè in Tingitanum agrum concessêre. Odoardus Menesius, qui Tingitanæ ciuitati præerat, habito consilio quid agendum sit, deliberat. At interim hostes excurrunt, manipulos in areas congestos (nondum enim fruges excussæ fuerant) incendunt. Flamma frequentibus in areis excitata, noctis tenebras dispulerat, ita, vt nostri hostiū multitudinem è mœnibus aspicerent. Nostri vigilare, & arma comparare, omnibusque rebus, quæ ad hostium impetum repellendum, siue ad obsidionem tolerandum vsui esse possent, prouidere. Odoardus Menesius

Armuziēsis Regis legatio.

Pax cum Calecutiēsib' inita.

Annus nati Christi 1513.

RES AFRICANAE.

Maurorū excursiones.

sius exploratum miserat, & cum primùm diluxit, quid exploratores afferrent, ad portam armatus cum instructis copijs expectabat. Renunciant illi, hostes post colles, in quibus speculæ erant constitutæ, consedisse: magnam equitum & peditum multitudinem videri. Cum tam exiguis copijs non esse sapiētis Ducis, velle in hostes multitudine feroces, & successibus elatos incurrere. Odoardus enim Menesius habebat tunc sub signis equites 200. & pedites 300. Odoardus nihilominus progredi constituit: & superato colle, hostes aspexit, & numerum oculis, vt potuit, designauit. Illi cedunt, vt nostros ab vrbe longius extraherent, nostri sensim eos sequuntur. Vbi vero illi circiter duo passuum millia progressi sunt, constitêre: deinde clamores ingētes edidêre. Hic Barraxa: Non clamoribus, inquit, est, sed viribus agendum. Non sunt hi homines, qui vocibus exterreri soleant. In virtute igitur, non in vociferationibus est spes victoriæ collocanda. Cupio nunc non eos, qui voces inanes fundant, sed qui hostem feriant, aspicere. Hæc vbi dixit, instructos equites in nostros incitauit. Primum nostrorum agmen, quod Petrus Leitanus ducebat, sexaginta equites continebat, & fuerat de nocte præmissum. Hoc primum hostium impetum sustinuit. Hostes multitudine nostros obruebant. Menesius tamen (Leitani nanque virtuti multum confidebat, nec existimabat, esse sibi hominibus, tanquā in extremum discrimen inductis auxilium celerius, quā summæ rei conueniret, afferēdum) sensim ibat, vt ordines iam propter prælium commistum perturbatos aggrederetur. Itaque cùm tempus opportunum animaduertit, pedites iussit vnum hostium latus inuadere, ipse in latus alterum impetum acerrimè tulit. Plus vna hora fuit vtrinque fortissimè dimicatum. Tandem cùm hostes ardorem illum pugnandi remitterent, & nostri tunc multo vehementius impressionem facerent, illi fugam capessunt. Almandarus (Is enim ante congressum Barraxam illuserat, quod non vocibus, sed virtute cum paucis illis Lusitanis

Barraxæ ad milites oratio.

Prælium.

Lusitanorum victoria.

rem gerendam esse prædixerat) vt Barraxæ sententiam comprobaret, primus cum equitibus centum se fuga proripuit. Illum Leitanus insequutus est, & cum aut viuum cepisset, aut saltem occidisset, nisi equites, quos ducebat, pedites hostium cædendo fuissent, Leitano frustrà eos reuocante, nimis impediti. Barraxa viri sanè fortis officio functus ea die fuit. Cùm tamen Almandarini fuga suos perterritos animaduerteret, ita cessit, vt ordinem cædendo conseruaret. Eum Menesius duodecim millibus passuum insequutus fuit. Tādem cum Barraxa copias in montem a ... via subduceret, Menesius suos ab hostium cæde reuocauit. Supra sexcentos ex hostibus ea die cęsi sunt: capti ducenti & quadraginta, inter quos fuit Almandarini primi agminis ductor, & Barraxæ signifer, & multi præterea viri nobiles: signa & tentoria capta, & præda ingens abducta. Ipse Barraxa summum discrimen adijt: ex equo enim cecidit: sed alius ei repentè ab vno ipsius equite oblatus fuit, quo periculum vitaret. E nostris quatuor cecidēre: viginti tres vulnerati sunt. Odoardus Menesius, rebenè gesta, in vrbem reuersus, rectè cum omnibus copijs in templum ingressus, summas gratias Deo ēgit, cuius numine & beneficio prælium illud pugnatum fuerat. Nec Safinij interim præsidia quiescebant. Mauri namque vicini quamuis ex fœdere tributa deberent, ea tamen ope Principum freti, qui illis animos faciebant, soluere recusabant. Præterea illis, qui in fide permanebant, reliqui bellum frequenter inferebant. Itaque necesse nostris erat, vel vt rebelles bello frangerent, vel vt subditos iniuria liberarent, sæpenumerò in hostium fines incurrere. Hoc igitur anno Nonius Fernandus Ataidius Lupum Barrigam, virum impigrū, & antesignanorum ducem, Dabidam (Is locus Safinio circiter quadraginta millibus passuum distat) misit, vt incolis contra Xiatimenses opem afferret. Dabida in edito colle Xiatimæ imminet propè fluuium, quem Aguz appellant. Xiatimenses tamen tunc Dabidenses numero

Cæsorum & captorum numerus.

Piè factū.

Safiniense bellum.

Dabida oppidum.

mero superabant, & plurimas illis iniurias [illegible]t, quas tunc Barriga persequutus est. Illo re[illegible], cum Xiatimenses exploratum habuissent, copias [illegible] fusi castella circumire, vt tributa, quæ erāt Regi Emma-nueli persoluenda, a stipendiarijs exigerent, [illegible] tos equites accersierunt, quibus eos se facile [illegible] ros esse confidebant. Iehabentafusus, qui t[illegible]l lo, quod appellant Mirabellam, se cum [illegible] & [illegible] aginta equitibus continebat, vbi primum audiuit Xia-timenses appropinquare, quamuis copijs esset inferior, cum nonnullos Dabidenses asciuisset, in hostes acriter impetum dedit, & fusos insequutus est. Duos viros [illegible] pecuniarios cepit, & paucos occidit. Cum tamen Dabi-densis quidam princeps, [illegible] nomine, hostes [illegible]s insequeretur, & [illegible] longissime [illegible] gressus esset, [illegible] timensibus captus fuit. Paucissimi eo prælio [illegible]t. Arabes enim, qui Mauritaniam incolunt, [illegible]a-uarissimi, propter [illegible] cupiditatem [illegible]e parcunt, vt ex redemptione pecuniam comparent: & præterea multos a se in bello captos esse maxime om-nium gloriantur. Bellum tamen hoc & [illegible]o-nec [illegible]rum, & veteris fœderis [illegible] confirma-tum fuit, & stipendia Regi Emmanueli integre per-soluta. Rursus Ataidius eundem Barrigam cum Ieha-bentafuso in pagum Areze nomine, ad radices mon-tis, quem Ferreum appellant, situm, misit, vt [illegible] propter rebellionem bello contunderent. Illi vt imperata facerent, nocte profecti, prima luce in pagi mu-nitiones irrumpunt, hostes nonnullos [illegible], & aliquot etiam capiunt: reliqui se in montem [illegible] fu-ga proripiunt. Nostri in vrbem cum præda [illegible]s reuertuntur. [illegible]s cum incolæ cuiusdam oppidi, quod appellant T[illegible]zarot, cum Azezensibus fœdere coniūcti, excursionem in Safiniensem agrum faceret, Ataidius cum copijs instructis egressus, eos fudit fuga-uitque: nonnullos occidit, & exercitum in [illegible] reduxit. Ludouicus interim Men[illegible] Mece-sij Taraucensis Dynastæ filius, cum [illegible] equitibus Safi-

Iehabentafusi victoria.

Dabidēsis Princeps captus.

Pax cū rebellibus Mauris.

Lusitanorum de Areze victoria.

Victoria Lusitanorum de Tagarotensibus.

Safinium peruenit. Aluarus etiam Norogna cum alijs centum equitibus in vrbē simul ingressus est. Vterq; missus à Rege Emmanuele fuerat, vt vibi præsidio esset, ita tamen, vt nunquam Ataidij imperium detrectarent, sed omnia, quæ is iussisset, alacritate summa conficerent. Ataidius, vt adolescentes ea nobilitate præditos exerceret, vt possent cum nonnulla gloria in Lusitaniam reuerti, statuit Almedinam eos deducere. Est autem Almedina vrbs valdè ciuibus frequens, & muris cincta. Homines sunt agriculturæ, & rei pecuariæ maximè dediti, & idcirco frugibus & pecorib⁹ abundant: cultu tamen paulò lautiore, quam reliqui eiusdem regionis Arabes vtuntur. Ciuitas erat in duas factiones diuisa. Quidam enim Regis Emmanuelis partes sequebantur, quidam Fessensi Regi studebant. Vtraque autem pars factionis Principes habebat. Omnes tamen tributum ex fœdere debebant. Factio Fessensis tūc præsidio regis intra muros admisso multo potentior erat. Sic autem euenit, vt alij quidem voluntate, alij verò metu tenerentur, ne tributum imperatum soluerent. Ataidius cum equitibus quadringentis, & turma peditum ex vrbe profectus, prima luce Almedinæ portis appropinquauit. Hostes de illius aduentu per exploratores facti certiores extiterant. Erant in vrbe equites sexcenti, & pedites mille, viri fortes, & animis & armis ad confligendum parati. Ataidius eos inopinato aggredi cogitâtat. Itaque cùm ad mœnia propius accessisset, duplicem aciem instruxit. Vnam Aluaro Norognæ, vt portam, quæ Marochiū respicit, oppugnaret, alteram sibi reseruauit, qua cum Ludouico Menesio per aduersam portam irrumperet. Hostes vltrò portas aperiunt, & pugnandi facultatem nostris offerunt. Prælium exortum est, quod fuit vtrinque singulari audacia commissum. Nostris primū pepulere. Deinde rursus animis acriter incensis, impetū in hostes tulêre. Victoria neutram in partem inclinabat, cum pugna in multum temporis spacium protracta fuisset. Factum tandem est, vt vtrinque libenter se

Almedina vrbs.

Almedinē se bellum.

Prælium æquale.

à prælio continerent. Ataidius copias suas reduxit, & hostes se intra mœnia receperunt. Ex hostibus tamen supra viginti ceciderunt: è nostris tres desiderati sunt: multi ex vtraque parte vulnerati fuêre. Rursus cùm Ataidius quietem minimè pati posset, silentio noctis vsus in hostium turmas, quæ propè Almedinam positis castris consistebant, inuadere statuit. Sed cùm intellexisset, hostes esse iam de illius conatu per exploratores admonitos, quamuis iam esset multum in via progressus, copias retraxit. Porro Arabs quidam ei familiaris ad illum accessit, atque nunciauit, Marochij Regem viam, per quam ille regredi parabat, insedisse, vt illum interciperet. Eo nuncio Ataidius se valdè lætari dixit, & Arabi munus pro eo donauit. Deinde, abi quæso, inquit, Regique nuncia, me in campo per totam diem illum expectaturum. Rex tamen siue vt congressum illius vitaret, siue vt aliud, quod in rem magis esset, animo moliretur, siue Arabs falsum nunciârat, viam minimè insedit, sed in Duccalam regionem rectà contendit, & fœdus cum Principe, qui montes ditione tenebat, fecit, vt coniunctis viribus Lusitanis repugnarent. Ataidius cùm diu frustra expectaret, exercitum tandem media fermè nocte in vrbem reduxit. Hoc fermè tempore Nonius Mascaregnas cum equitibus centum Safinium peruenit, & Ludouicus Menesius, & Aluarus Norogna fuêre in Lusitaniam reuocati. Erant tunc in vrbe supra septingentos equites, cum quibus Ataidius frequenter excurrebat, & manum cum hostibus crebrò conferebat, ita, vt nemo posset esse impedimento, quo minus tributa ab stipendiarijs exigeret: cū verò Ataidius nosse cuperet, quid hostes agerent, quorum tum castra duodecim millibus passuum inde aberant: Barriga se id exploraturum ostendit. Itaque Ataidij permissu, cum equitibus triginta de nocte profectus, castra propius, cùm diluxisset, accessit: sex hostes occidit, quatuor viuos cepit, tantaq; celeritate rem gessit, vt priùs, quàm hostes se ad illum persequendum compararent possent,

Maurorū in Lusitanos conspiratio.

Excursio in Mauros

possent, ipse se in pacatum reciperet. Ataidus igitur à captiuis intellexit, quid hostes animis agitarent, quo ordine castra posita essent, quibus copijs rem gerere statuerent. Sequenti igitur die, Lupum Barrigam cum equitibus centum & quinquaginta præmisit. Nonius Mascaregnas cũ equitib. centum illum sequebatur, vt locum opportunũ insidijs cum copijs suis insideret. Ataidius postremò, vt subsidio esset, cum reliquo agmine veniebat. Barriga iussus excurrere, cùm in hostes incautos irruisset, quinque occidit, quatuordecim viuos cepit, magnam vim pecoris abegit. In hostium castris tumultuatum est, cùm indignissimè ferrent, se ab homine illo impunè ludificari. Itaq; equites quadringenti protinus egressi sunt, & in Barrigam inuadunt. Is sensim ordine minimè confuso cedebat, donec ad locum, in quo Mascaregnas in insidijs latebat, perueniret. Ibi rursus cùm & ipse suos in hostes incitaret, & Mascaregnas ex insidijs prodiret, prælium tanta vtrinque audacia commissum est, vt cõstet, nunquam post illam vrbem captam, ad eam diem in regione illa, pro numero militum, vel atrocius, vel pertinacius pugnatum fuisse. Hostes enim minimè perturbati, acerrimè decertabant: nostri quamuis essent de via fessi, eorum impetum egregiè sustinebant: nemo tergum vertebat. Multi vulnerati sunt, non pauci ex equis deiecti, nemo tamen occisus fuit. Nostri tandem cedere sensim incipiunt: quos Ataidius, qui iam appropinquabat, excepit, & hostes substitere. Ataidius vlterius progredi noluit, eò quòd cerneret eos, quos Barriga & Mascaregnas duxerant, labore nimio fractos: & verebatur, ne à castris hostium subsidia mitterẽtur, quæ nostros lassitudine confectos obruerent. Itaque dimissa præda, vt ordinem meliùs conseruaret, se in vrbem recepit. Post dies octo cùm Ataidius accepisset, eundẽ regem Marochij motis castris in promontorio Cantimensi, quod inde non procul aberat, cõsedisse, ad vesperum, cùm Rex cœnaret, ex improuiso duas turmas adortus, eas cepit, & castris terrorem & tumultum in-

Atrox cũ Mauris prælium.

Prospera Ataidij in Marochianæ castra irruptio.

tulit, exercitumque propere reduxit. Ibi tunc hostes accurrunt, sagittis, & glandibus, & missilibus [illegible] è pugnant. Præcipue vero tanta lapidatio e superiore loco (castra enim erant in cliuo posita) facta [illegible], vt locus lapidationis nomen obtineret. Nostri tamen se cum omni præda receperunt: hostes eos tota [illegible] acriter insequuti sunt. Nihilominus Ataidius cum eorum impetum egregiè sustineret, exercitum [illegible] incolumem cum magna præda reduxit. Captiuos enim supra trecentos fuisse cõstat. Fuêre præterea capti [illegible] complures, & Cameli. Rex alium [illegible] locum [illegible] munitum castris metandis cepit. Est mons [illegible] appellãt Idenar: illi subiecta est campi pl[illegible] [illegible] ctis principio collibus præangusta, quæ [illegible] panditur. In campi illius angustijs rex castra [illegible] Id cùm Ataidius exploratum habuisset, vna nocte cum equitibus quingentis, & multis etiam Saracenis auxiliaribus, qui Duce Ichabentafufo secum Ataidio coniunxerant, in hostium castra [illegible], cum in [illegible] opinantes inuasisset, castra tanto metu atq; terrore cõpleuit, vt quamuis multi in ea trepidatione, correptis, quæ cuique sors obtulerat, armis, resistere [illegible] omnes tamen metu nimio conturbati, sese [illegible] tumultu effusa fuga proriperent. Ipseque Rex non expectauit, dum equus insterneretur, sed in eum, quem primum adipisci potuit, insiliens repente [illegible]. In castris magna cædes facta est, ingens præda capta, maxima virorum & mulierum multitudo in seruitutem abducta. Inter captiuas fuit vna Regis [illegible] na, forma excellenti, quam is vehementer [illegible] Lusitani aliquot vulnerati fuerunt, inter quos [illegible] extitit, qui in facie vulnus accepit. Non multis post diebus Almedinenses ciues in agrum Sal[illegible] in excursionem fecerunt, & in duobus locis insidias [illegible] carunt. In eos tamen Ataidius explorato [illegible] eduxit. Prælium fuit acre, magnisque vtrinq; viribus pro hominũ numero commissum. Sed tandem hostes fusi fugatiq; sunt: Octo & quadraginta cęsi: e nostris [illegible] desiderati

Idenar mons.

Alia non minus fœlix in Marochianos irruptio.

Lusitanorum de Almedinensibus victoria.

desiderati.ne maior cædes ederetur, & equorum hostium pernicitas, & Ducis prudentia fuit impedimento. Nec enim permisit, vt nostri longiùs hostes insequerentur, ne in plures insidias cædendi cupiditate furentes irruerent. Alij deinde equites Arabes septingenti, cum per agros in vrbis conspectu discurrerent, & segetes incenderent, regressi continuò sunt. At Ataidius vbi vidit illos sine vlla suspicione futuræ dimicationis abscessisse, Lupum Barrigam cum centum & sexaginta delectis equitibus in eos immisit: alia deinde porta Nonium Cattum, impigrum virum similiter cum alia equitum turma iussit, vt diuersis partibus hostes adorirentur. Is primus in hostes inuectus est. Prælio commisso, Lusitani hostium multitudine & ferocitate vehementiùs oppressi, magnum discrimen adierunt. Barriga cum suis subsidium attulit, quo nostris animus redditus est, & impetus hostium repressus. Acerrima tandem nostrorum impressione hostes in fugam versi sunt: nostri quatuor millibus passuum eos insequuti, non mediocrem stragem ediderunt, & Barriga cum opimo spolio vrbem subijt. Hostium namque supremum Ducem, virum militaris virtutis opinione præstantem manu sua interemit, ita tamen, vt ab eo congressu, quamuis victor, multis & periculosis admodum vulneribus sauciatus abiret. Sed facilè victoriæ decus dolorem vulnerum leuabat. Dux Iahomazende appellabatur. Illius caput & equum Barriga in vrbem intulit. Caput fuit hastæ mucrone præfixum, & in vna vrbis porta collocatum. Illud Saraceni maximo precio redimere cupiebant, sed nunquam id Ataidius vlla conditione permisit. Tandem cum hostes, qui illam regionem, quam appellant Xerquiam, incolebant, fracti malis, & rebus suis diffidentes, pacem ab Ataidio petijssent, inter alias fœderis renouati conditiones vna fuit, vt caput Ducis illius suis ad honorem sepulturæ redderetur: quod tunc fuit summa Ataidij voluntate concessum. Erat enim is inter Saracenos propter decora in bello parta, summis honori-

Lusitanorũ de Arabibus victoria.

Iahomazẽdis Arabũ ducis cædes.

Pax cum Xerquiẽsibus inita.

noribus affectus, & singulari suorum præd[illegible] celebratus. Pax facta continuo fuit. Reliqui Xe[illegible]sium exemplo prouocati, pacem similiter ab Ata[illegible]o postularunt. Pacis sequester & interpres Ichabent[illegible]fus extitit. Nullum grauius onus eo, quod iam a[illegible]ea subierant, fuit illis impositum. Ita ea parte [illegible] [illegible]fl[illegible]ato, omnis illa regio fuit sub imperium & di[illegible]onē Emmanuelis iterum cum tributo æquabili [illegible]. Ex illis Ataidius plurimos delegit, quos stipendi[illegible]ret, vt illis stipatus, facilius cum Marochi Rege & Xerifio (sic enim appellabant ducem, qui sanctitatis & virtutis militaris opinione Arabibus, qui di[illegible] agris vagabantur, imperabat) bellum conti[illegible]ret. Tantum autem terrorem principibus il[illegible] Ataidij nomen inferebat, vt nullis munime[illegible] tutos vnquam fore confiderent. At Ataidius [illegible]orum bellorū cura liberatus, bellum contra duos illos principes maiore studio sibi administrandum putauit. Itaque Lupo Barrigæ præcepit, vt cum centum & qu[illegible]ta equitibus Lusitanis, & equitibus auxiliaribus ex Saracenis fœderatis, qui sub Ichabentafufo militabant, accitis, in Marochi fines inuaderet. Is igitur cum Ichabentafufo, cum essent in loco, qui Duamus appellatur, & abest Safinio passuū millibus quadraginta [illegible]o, accepit, ad radices Atlantis montis, [illegible] montes claros appellant in campo satis patente, quem appellant Alchauz, nouem hostium præfecturas castra posuisse. Hoc igitur cum Duces exploratum habuissent, incredibili celeritate eò se contulerunt, ita, vt inopinantes & incautos aggrederentur. Supra mille ex hostibus cæsi sunt, capti centum & quinquaginta, & præda [illegible] eo die parta. Vlterius autem progressi in regionem Xiatimensem impetum ferentes, non paucos hostes interfecerunt, & captiuos centum abduxerunt. Eo Xerifius, vt eandem regionem armis occuparet, inuasit. Ex illius castris equites permulti in nostros inuecti sunt. Barriga in copiarum supplementum equites centum in subsidium missos acceperat. Prælium satis acre commissum

Bellū Marochiense.

Duamus.

Atlas mons claris.

Alchauz.

Lusitanorum victoria.

missum fuit, & diu ancipiti victoria dimicatum. E nostris tres equites Lusitani, & vnus Saracenus cecidere, ex hostibus viginti & quinque cæsi sunt, inter quos filius Reguli cuiusdam interfectus est. Hostes cum se frustrà contendere cernerent, in castra reuersi sunt: quos nostri insequi in castra noluerunt, ne multitudine obruerentur. Post aliquot dies, Barriga in oppidum Xiatimense, quod appellant Tanli, impetum similiter tulit. Hostes cùm se in vltimum discrimen adductos cernerent, aluearia apum innumerabilia, quibus abundabant, incensa è mœnibus demisêre. Nostri & aluear[...] flammis ambusti, & apum aculeis stimulati, oppugnationē deserere coacti sunt. Multi etiam vulnera ab hostibus accepêre, ne apibus tātum ea propugnatio ascribi posset. Ipseq; Barriga grauiter vulneratus abscessit. Sub idem tempus, Nonius Cugna cum centum equitibus Safiniū Regis Emmanuelis iussu peruenit, & Nonius Mascaregnas in Lusitaniam reuocatus est. Aguz est oppidum in ea Mauritaniæ parte, quæ ad fines Safinij vrbis pertinet. Eum tunc locum Lusitanus quidā cum quinquaginta Lusitanis sagittarijs custodiebat. Eo autem se tūc Barrigā & Iehabentafusus cum copijs suis contulerant. Ibi verò fuit eis nuncius allatus, Marochij Regem cum maximis copijs aduentare. Quem nuncium Ataidius cùm accepisset, Nonium Cugnam eo cum equitibus ducentis, vt auxilium afferret, confestim misit. Ibi cùm quidam ex hostibus postremum agmen nostrorum carpere voluissent, repressi sunt, & vnus ex illis captus est, quem ad Ataidium Barriga misit. Ab eo cùm Ataidius hostium consilia sciscitaretur, is astu Punico quasdam opiniones in Ataidij sensibus inseuit, quibus inductus, suspicatus est Iehabentafusum de nostris prodendis cogitare. Itaque ad Barrigā scripsit, vt omnes Lusitanos confestim in vrbem regredi iuberet, & ipse cum solis equitibus sexaginta remaneret, atque deindè aliquid causaretur, vt ratione ductus existimari posset, à Iehabentafuso discedere. Id Barriga, vt sibi imperatum fuerat, executus est: atq; pri-

Anceps cū Xerifio prælium.

Stratagema Tanlēsium.

Oppugnatio irrita.

Aguz opp.

Astus Punicus.

Iehabentafusus proditionis suspectus.

primùm alios omnes dimisit, deindè altercationis cuiusdam minimè necessariæ materiam præbuit, cuius indignitate se vsque adeo commoueri finxit, vt ho... fiè videretur à Iehabentafufi societate se iungi. Solus Rodericus Castrensis cum tribus famulis ab eo discedere noluit. Iehabentafufus cùm indigne pateretur, eo tempore à Lusitanis destitui. grauius tamen tulit, ... cus de sua fide, quàm meritus esset, existimari, quam in tanto discrimine relinqui. Itaq; per literas grauiter de tam insigni iniuria conquestus est. Seque nihilominus eo die prælium cum Marochij Rege cum copijs, quas habebat, initurum affirmauit, vt vel illustri victoria, vel clara morte testatum apud omnes relinqueret, quanta fide Regem Emmanuelem coleret & ... aret. His literis Ataidius inductus, ad illum rescripsit, se confestim ad illum equites quingentos missurum. Sed cùm is nuncius cum duodecim equitibus interuenit, iam Iehabentafufus manum cum maximo Regis exercitu conserebat. Prælium fuit atrocissimum, in quo tamen Iehabentafufus cum suis res memorabiles effecit: hostes suos fudit, maximam hostium multitudinem cecidit, ipsumque Regem castris exuit, & longius insecutus, maiorem exercitus partem ferro con...dit. Præda fuit ingens. Erant enim castra multarum rerum copia referta. Ataidius vt pollicitus fuerat, sequenti die Barrigam cum equitibus ducentis, & Cugnam cum trecentis in illius auxilium misit. Sed cùm illi aduenerunt, iam Iehabentafufus rem præclarè gesserat. Tulit Ataidius permolestè, se, aut saltem Lusitanos Duces eo prælio non interfuisse: multique illum reprehenderunt, quòd tam facilè hominis leuissimi & fallacissimi sermonibus assensus fuisset, vsque adeo, vt neglectæ fidei criminationem, quòd socium in tanto discrimine ope sua destitueret, minimè pertimesceret. Non multis pòst diebus Ataidius in aliam præfecturam Xiatimensem Barrigam immisit. Prælium atrox extitit. E nostris duo viri nobiles cum nonnullis alijs ceciderere: sed tandem oppidum captum, & hostes partim cæsi, par-

Iehabentafufi de Marochiensib. insignis victoria.

Victoria de Xiatimensibus.

si, partim in fugam coniecti, & aliqui etiam capti sunt. Rex Fessensis, anno salutis M. D. XI. cùm fuisset illi nuncius allatus, Tingim non esse valido præsidio munitam, & præterea negligenter custodiri, fore putauerat, vt, si illam ex improuiso adoriretur, facile caperet. Itaque maximas copias comparauerat, vt illam oppugnaret. Longè tamen aliter munitam reperit, quàm suspicatus fuerat: Castra tamen posuerat, & obsessam diebus aliquot tenuerat, & quibus poterat viribus & machinis oppugnauerat. Sed semper fuerat à conatu cum graui damno atque dedecore repulsus. Anno igitur insequente, vt ignominiæ maculam deleret, Arzilam exercitum adduxit, & propè vrbem castra locauit, & cùm indè hostes in vallũ, quod vrbem cingit, irrupissent, nostri intra vallum prælium inierunt, in quo Bernardus Coutignus in hostium præfectum, Adel nomine, equum incitauit, & illi cuspide oculum effodit. Iacobus Coutignus, frater Francisci Coutigni Comitis Marialbensis fortissimè dimicans, ab hostibus interfectus fuit. Pauci vtrinque ceciderunt, & Rex cùm cerneret frustrà tempus ibi in obsidione cõteri, domum re infecta discessit. Emmanuel interim quamuis Africani belli curam nõ intermitteret, aliud bellum sibi proponebat, ex quo non minorem gloriam assequeretur. Cùm enim esset studio Christianæ religionis propagandæ vehementer incēsus, id suscipiebat, vt armis diuinis omnes impietatis opes & munimenta conuelleret. Itaque in India, & in AEthiopia operam dabat, vt gentes à Christi placitis alienæ, ad illius sanctissimum cultum sanctorum hominum monitis & disciplinis adducerentur. Et cùm animaduerteret regnum illud AEthiopiæ, quod appellatur Congo, fuisse iam à tempore Ioannis Regis Christi disciplinis illustratum, in idem opus, vt perficeretur, incubuit. Idcircò, vt dictum est, multos sacerdotes pietatis opinione præstantes in illam regionem miserat, vt eos, qui nondum erant lustralibus aquis expiati, ad CHRISTI fidē perducerent,

Tingi oppidũ à Fessensi Rege frustra oppugnatum.

Irrita Arzilæ obsidio.

Emmanuelis Regis in Christianismo propagādo studium.

rent, & qui iam CHRISTO nomen dederant, clariore disciplina confirmarent. Sub hoc igitur tempus, hominem è suis domesticis equestri dignitate prędi[illegible], ad eundem Congensem Regem, cum pluribus sacerdotibus, & sacris vestib⁹ ad rem diuinam sanctius peragendam misit, vt eum acrius studio Christianæ pietatis incenderent. Rex hac Emmanuelis Regis benignitate prouocatus, in Lusitaniam filium suum Henricū nomine, cum fratre suo, & pueris nobilibus misit, vt linguam Lusitanam, & Latinas literas, & sanctarum rerum disciplinam perdiscerent. Cum iis venit Legatus quidam illius, Petrus nomine, non vulgari prudentia præditus, cum quo Rex Emmanuel sermonem libentissimè conferebat. Is vt diutius in Lusitania versaretur, vxorem secum duxit, quæ fuit à Regina Maria multis donis atque muneribus affecta. Emmanuel, cū omni comitate gentem illam vniuersam ad CHRISTVM allicere contenderet, Regis fratrem & filium cum reliquis pueris in disciplinam viris religiosis & eruditis tradidit, qui eos Latinis literis, & religionis morib⁹ & institutis imbuerent. Deindè Simone Sylium hominem apprimè nobilem, ad illum cum muneribus legauit. Munera vero erant equi pulchre instrati & phalerati, & mulę similiter ornatæ, vasa sacra, tabulę pictæ, infulæ & omnia, quæ ad religionis cultū ritè conficiendum erant idonea. Fabros prӕterea, qui templa & regias ædes ædificarent. Id prӕterea Sylio commisit, vt ius regium ad Lusitanos, qui in ea Aethiopiæ parte versabantur, in officio continendos, & eorū flagitia punienda, si opus esset, obtineret. Et prӕterea vt cum Rege simul ius omnibus gentibus, quæ sub Regis imperio erāt, administraret. Quod vt commodius fieret, etiam hominem iurisconsultum adducebat, vt ius publicè diceret. Id enim ipse Rex Alfonsus ab Emmanuele per legatum summis precibus efflagitarat. Id etiam Sylio in mandatis dedit, vt si fortè, dum is apud Alfonsum versaretur, aliquis belli motus existeret, Regem opibus, & consilio, & manu etiam iuuaret,

Congensis Regis filius & Legatus in Lusitaniā missi.

Emmanuelis ad Congensem Regem Legatio.

rex,

ret. Illum præterea admoneret, vt quã primùm posset, Legatos Romam mitteret, per quos authoritatem Pontificis Maximi, & Ecclesiæ sacrosanctæ ius & imperium in omnibus rebus sacris agnosceret. Et quia Petri prudentia non vulgaris esse videbatur, suadebat, vt ipse Petrus aliquot viris nobilibus stipatus, ea potissimum legatione fungeretur. Se illum suis sumptibus Romam esse missurum. Regem præterea admonebat, vt aliquot pueros nobiles in Lusitaniam mitteret, qui cum reliquis erudirentur. Syluius cum hac legatione profectus, secundis tempestatibus vsus, in Congense regnum peruenit: cuius aduentu rex se mirum in modum lætari significauit. Statimque misit virum quendam primarium, illi sanguine valdè coniunctum, qui Syluium salutaret, & in vrbem Regiam, quæ à portu multum distabat, vbi commodum esset, deduceret. Syluius tamen febre correptus, antequam regem videret, è vita discessit. Rex mortem illius admodum acerbè tulit. Aluarus Lupius, qui classis curam susceperat, in locum Syluij, vt ab Emmanuele decretum fuerat, si casus aliquis Syluium de medio sustulisset, successit. Is ad regem cum literis adijt. Literarum sententia præter egregiæ cuiusdam pietatis argumentum, & præstantis voluntatis indicium, nihil aliud continebat, quàm vt fides Syluio in rebus omnibus, quas Rex Emmanuel illi præceperat, vt Alfonso Regi diceret, haberetur. Literis lectis, Aluarus Lupius earum sententiam verbis subsecutus est, & dona, quæ ferebat, in conspectu regis explicuit. Rex verò res singulas in manus sumere, laudare, mirari, manus in cælum tendere, gratias Deo summas agere, quòd per Reges virtutibus amplissimos, & numini cælesti charissimos, fuisset è tenebris impietatis emersus, vt cælestem lucem aspiceret. Regem verò Emmanuelem non satis habere, illum tam diuino beneficio constrictum tenere, nisi etiam præterita beneficia recentibus donis magnificentissimè cumularet. Quia verò Emmanuel illi regia insignia, quibus deinceps vteretur, mittebat, quæ perti-

Emmanuelis ad Congensem regem Legatus moritur.

Congensis Regis de Emmanu.

ergà se beneficijs literæ publicæ.

nerent ad virtutis insitæ monimentum, & vniuersæ posteritatis ornamentum, de ea re literas publicè proposuit, quibus testatum omnibus esset, & memoriæ etiam sempiternæ consecratum muneris illius institutum, & Regiæ beneficentiæ documentum. Literis autem his referebat, quo pacto Regis Ioannis opera fuisset illa regio lumine Christianæ religionis illustrata, & è tyrannide infestissimi dæmonis erepta, & quanta malignitate fuisset opus illud tam præclarum opera antiquissimi serpentis, per quem primi parentes è sedibus beatissimis expulsi fuerant, impeditũ. Quanta cura, studio, vigilantia Rex inuictissimus Emmanuel opus, quod à Ioanne Rege clarissimo inchoatum extiterat, perficiẽdum susceperat. Religionis verò Christianæ disciplinam in summa referebat, & deinde commemorabat, qua ratione pater illius opera perditissimorum hominum à Christi fide, quam fuerat antea professus, impiè & nefariè desciuisset, & ob eam rem in ipsum Alfonsum, maximum natu filium, quòd impietatem illius imitari noluisset, se teterrimum præbuisset. Commemorabat deinde exilium, in quod pulsus à patre fuerat, & molestias, quas in exilio pro Christi nomine cum summa iucunditate pertulerat: & qualiter moriente patre, cum fratre, qui regnum per summam iniuriam occupare conabatur, cum solis triginta sex hominibus, Christi numine sæpiùs inclamato, conflixerat, cùm frater illius exercitum maximum haberet: & quomodo non copijs humanis, sed diuinis, vt hostes ipsi fatebantur, bellum profligatum fuerat, & frater casu etiam diuino captus, in potestatem illius venerat, de cuius ille improbitate & pertinacia supplicium iure sumserat. Exponebat deindè, quo consilio Petrum suum cognatum, qui vnus erat ex triginta sex hominibus, qui illi opem attulerant, ad Regem Emmanuelem legauerat: ex quo Petro intellexerat, in Lusitania Regis ipsius amplissimi iussu vota pro Congensis regni salute, & Alfonsi ipsius fide persoluta fuisse: quò nullum clarius extare pos-

Miraculosa victoria.

possset insignis caritatis indicium. Itaque se non solùm pro Christi sanctissima religione, pro templorum sanctitate, pro Ecclesiæ sanctionibus necem & cruciatum, si opus ita fuisset, minimè recusaturum: verùm & pro Regis Emmanuelis amplitudine omne discrimen salutis aditurum. Adijciebat deindè: Vt autẽ magis nos rex optimus, summisque laudibus in omni æternitate prædicandus, sibi diuinceret, misit ad nos virum nobilissimum cum muneribus & ornamentis, quæ satis, quàm propensa in nos esset volũtate, declarabant. Et quia est in more positũ, vt Christiani reges insignia gestent, ad posteritatis memoriam propagandam, & Maiest. regiã insigniter illustrandã: voluit idem rex in hoc etiã plurimũ nobis suæ benignitatis impertire. Scutũ enim nobis misit, primũ quidẽ Cruce signatum, vt animo recoleremus victoriã, quam Constantinus Imp. Cruce in cœlo perspecta, de hostib. suis cõsecutus est, nè vnquã ab animis nostris memoria victoriæ, quã similiter adepti sumus, elaberetur. Et quia Iacobus Apost. cuius opem, vt Hispani faciunt, in eodem prelio frequẽter implorauimus, in acie perspectus hostes exterruit; eiusdem Apost. species voluit, vt in eiusdem insignib. insculperetur. Præterea vt amoris cõiunctio, quæ nobiscum cum illo est, illustri signo consignari possit; Regũ Portugalensium insignia, quę 5. scutis in crucis formam dispositis continentur, reliquis signis admiscuit. Ijs enim 5. scutis Christi Opt. Max. vulnera designantur, quæ in cruce pro generis humani salute pertulit. Cùm enim Alfonsus primus Portugaliæ Rex cum quinque Regibus Saracenis maximo exercitu constipatis confligere in Lusitania voluisset: in cælo, vndè auxilium precibus efflagitabat, Christi speciem eisdem quinq; vulneribus illustratã oculis atq: mente conspexit, innumerabilemq; hostium multitudinem, Christi numine confirmatus, occidit, & ea de causa illa insignia ad memoriam posteritatis assumpsit. Itaq; modis omnibus Rex singulari pietate præditus, cùm hæc ad nos tam præclara Regiæ stirpis insignia mi-

Insignia Congensi Regi ab Emmanuele missa.

ſit, noſtram poſteritatem admonere voluit, vt in bellis, non humanis opibus, ſed diuino Chriſti præſidio niteretur. Pro his tantis beneficijs Emman. regi fratri noſtro cariſsimo gratias immortales agimus, neq; ſolum fratrem & patronum agnoſcimus, ſed omnes regni opes, atque adeò vitam pro illius dignitate profundere parati ſumus: Qui tamen quamuis omnia, quæ poſſumus, illius gratia faciamus, nullam tamē partem illius erga nos meritorum officijs noſtris aſſequemur. Reliquum igitur erit, quando nos parem gratiam referre non poſſumus, vt rex ille ſummus atque ſempiternus, in cuius honorem Emman. hæc tam præclara opera molitur & efficit, illi præmiū diuinum atq; ſempiternum conſtituat. Noſtros autē liberos, & cunctam poſteritatem obteſtamur, admonemus, & pro iure etiam noſtro iubemus, hæc inſignia geſtare, illis ſcuta diſtinguere, literas cōſignare, ſigna in bellis intertexta præferre, ſemper animo atque mente recolere, quę per illa deſignantur, vt ſic memoriam ad pietatis & iuſtitiæ recordationem excitātes, de hoſtibus ſuis victoriam, freti Chriſti præſidio, conſequantur. Sed quia more etiam receptum eſt, vt egregia facta nobilitentur, & homines, qui meritis ſuis in locum altiorem aſcendūt, poſteritati ſuæ virtutis memoriam prodant: idem Rex Emmanuel alia nobilitatis inſignia nobis miſit, quib⁹ genus eorum, ex illis ſex & triginta, qui valdè ſtrenuè ſe geſſerunt in eo prœlio, quo Chriſti præſidio muniti, fratris impetum contudimus, illuſtrare poſſem. quod etiam impulſi monitis illius exequimur, vt hoc virtutis præmio multi ardentius in ſtudium virtutis incitētur, vt ita non ſolùm in hac vita contra hoſtiles impetus muniamur, ſed etiam in futura bonis ſempiternis frui poſſimus. His literis in publico propoſitis, & in totum regnum exemplis earum ad Principes miſſis, Alfonſus decreuit, quàm gratus eſſet in Emmanuelem, teſtificari. Petrum deinde, vt ab Emmanuele fuerat admonitus, ad Pontificem Maximum legauit. Petro autem duodecim viros nobiles comites adiūxit. Emmanueli

Congenſis Regis ad Pōtificem Maximū Legatio.

nueli verò magnam vim eboris,& munera, quibus illa Regio abūdat, dono misit. Duodecim præterea nobiles pueros cum Petro in Lusitaniā venire iussit, qui simili ratione fuerunt literis & moribus instituti: Emmanuel postquam Petrus in Lusitaniam redijt, illi & Henrico Alfonsi Regis filio,& reliquis viris è nobilitate delectis,omnia,quæ ad iter erant necessaria, præbere largè atque munificè iussit. Ij fuerunt Romæ à Pontifice, & ab omnibus Ecclesiæ principibus benignè & comiter accepti. Literas deindè Pontifici Regis Alfonsi detulerunt. Illarum sententia hoc continebat, se primùm Ioannis, hoc nomine II. Portugaliæ Regis opera cum regno fuisse è potestate dæmonis,& è turbulentissimi erroris tenebris in libertatem & in lucem vindicatum. Deinde Regis Emmanu. studio & sumptibus in eiusdem sanctissimæ religionis disciplina progressum, clarius lepræ deformitatē,qua fuerat antea deformatus,agnoscere, & pristinum errorem & amentiam vehementius detestari:& pro beneficio, quo mirabilibus signis à Deo perductus in pietatis splendorem extiterat,perpetuò se Deo gratias acturum, neq; tam diuini muneris memoriam vnquam depositurum. Sed quoniam intellexisset, esse Christi summum in terris vicarium,quem omnes Christiani Principes vnicè colerent, & cuius iussa tanquam cælestia atque diuina sequerentur: nè se à reliquorum Principum Christianorum communione segregaret, & aliqua in re à pietatis via deflecteret, Romā filium suum Henric. iam sanctis in Lusitania literis eruditū, & Petrum cognatum suum,virum, cuius prudentiæ atq; probitati valdè cōfideret, se mittere statuisse, vt ipsius Alfonsi nomine pedes illius oscularentur,& regnum vniuersum ipsius Pontificis voluntati & imperio dicarent. Nec enim se vnquam vllo tempore commissurum, vt obsequio & pietate erga sanctam Romanam Ecclesiam, ab vllo Christiano Principe vinceretur. Pauca deinde adijciebat,quæ ad fidem legatis habendam, & postulata quędam ad religionis causam necessaria, facilius impe

Congensis Regis ad Pontificē Maximū literæ.

tranda pertinebant. Legatio benignè fuit accepta, & postulatis egregiè satisfactum. Considerabant enim & Pontifex & Cardinales, gentem barbaram, & ab omni cultu humanitatis abhorrentem, non nisi cælesti quadam beneficentia, & numinis præsentissimi dono atq; munere in tantum pietatis studium excitari potuisse: & idcirco illas Aethiopiæ recentes post tam multa secula primitias, gratissimis animis accipiendas esse decreuerunt. Hæc quidem Emmanuel ad Aethiopiæ religionem firmius sanciendam designauit, atq; constituit. Sub idem verò tempus, quo hæc gerebātur, Petrus Menesius Alcoutinensis Dynasta, Fernandi Menesij filius, Villæ Regalis Princeps, Septam traiecit, vt illius vrbis imperium teneret, & bellum, vt maiorum vestigia sequeretur, administraret. Interim verò Malacæ res, post Albuquercij ab ea ciuitate digressum non fuerūt adeò tranquillæ, vt non varijs bellorum tempestatibus agitarentur. De quibus vt commodius agere possimus, necesse erit, prius de insularum quarundam situ, quæ in illam bellum comparabant, pauca dicere. Taprobana, quam Zamatram appellant, ita est Aureæ Chersoneso ad Austrum obiecta, vt longiùs tamen in ortū Solis protēdatur. Ad Austrum verò, vltra Zamatram insulæ frequentes adiacent. Inter quas ab occasu Zunda magnam vim piperis passim fundit. Ea verò non admodum lato mari à Zamatra disiungitur. Deinde ad ortum Solis progredientibus aliæ duæ insulæ se ostendunt, quarum prima Iaua maior, altera minor appellatur. Omnes hæ tres insulæ regum imperio continentur. Iauæ verò præcipuè sunt fertiles & opimæ, fruges multiplices, & fructus varios proferunt, & maximam vim pecorum & armentorum, & equorum nutriunt. Venatu & aucupio mirificè redundant: piperis & aliorum aromatum copiam passim efferunt. Mediterranea loca homines dediti simulacris incolunt: qui maritimas oras habitant, maxima ex parte Mahumetanis institutis viuunt. Homines nudi plerumque vmbilico tenus incedunt. Multi tamen lautiores

RES INDICAE. Malacēse bellum.

Taprobana.

Zūda ins.

Iaua maior & minor.

vestibus bombicinis, aut gofsipinis amiciuntur. Barbas euellunt: anteriorem capitis partem radunt: reliquam studiosè crispant. Nullum integumentum in capite gerunt. Indignum enim hominis prestantia censent, hominis principatum, quem in capite constituūt, aliquo velamēto quasi rem probrosam legere. Si quis caput alicuius manu tangit, eam iniuriā armis acerrimè persequuntur. Sunt in bello feroces, & intrepidè sese in quoduis magnum discrimen inijciunt. Artibus fabrilib⁹ dediti sunt: arma, tormenta, variaq; telorum genera singulari opere perficiunt: æs, ad quoduis genus instrumenti egregiè fundunt. Naues ingentes ædificant, astra diligenter obseruant, & magicas disciplinas incredibili studio colunt. Syluas venandi studio peragrant, neq; solùm canibus, & venabulis ad apros atq; ceruos eminus configēdos, verùm & accipitribus ad volucres capiendas vtuntur. Omnes colorati sunt: mulieres neque deformem faciem, nec obtusum ingenium gerunt. Eleganter excoluntur, in saltationibus non mediocrem præ se venustatem ferunt. Curribus inuectæ, cum viris syluas & nemora lustrant, & venatione oblectantur. Homines Sinarum moribus & institutis viuunt, à quibus se originem ducere iactant. In ea insula, quæ Iaua maior appellatur, erat quidam Saracenus, cui nomen erat Pateonuzius, ciuitatis cuiusdam princeps, quam Iaparam appellant. Ea est in ora maritima, quæ Zamatram spectat, sita. Is antequàm Albuquercius Malacam caperet, fœdus cum Vtetimutaraia de pernicie & interitu regis inierat. Vtetimutaraia namq; se graues à Malacæ rege iniurias accepisse conquerebatur, quibus offensus, se illum Pateonuzio proditurū per literas asserebat. Pateonuzius regnādi cupiditate inductus, in eo neruos omnes intēdit, vt tantā occasionem minimè pretermitteret. Itaq; maximam classem ædificare cœpit. Septem aut octo annos in hac classe comparanda consumpsit: in quem verò finem id faceret, tanto vtriusq; silentio compressum fuit, vt ne suspicione quidem vlla quisquam id

Iapara Iauæ ciuitas. Pateonuzij in Malacæ Regē cōspiratio.

assequi potuerit. Interim verò multos Malacam cum mercibus submittebat, vt mercatorum habitu & specie laterent: & cùm opus esset, armis imparatos adorirentur. Hos Vtetimutaraia in vicos suos admittebat: quorum eo tempore, quo Albuquercius Vtetimutaraiam capitali supplicio affecit, erat in ciuitate nō mediocris multitudo. Ita latebat hæc in visceribus reip. pestis, vt nemo in quanto periculo versaretur, coniectura prospiceret. Vtetimutaraia de medio sublato, Pateonuzius nihilo secius in eadem mente perseuerabat. Classis erat maxima: is opes ingentes habebat: res Malacæ non ita stabilitas esse iudicabat, vt conuelli non possent. Itaq; cum trecentis nauibus, & hominum fortium multitudine, Iapara soluit. Fretum igitur, quod inter Iaoas & Zamatram est interiectū, prætervectus, multis terrorem præbuit. Res ad Rodericum Brittium Patalinum, qui, vt dictum est, Malacæ præerat, delata est. Is Andradium in fretum illud continuò cum septem nauibus misit, vt exploraret, quem cursum classis illa teneret. At classis aliud ingressa fretum, quo celerius Malacam perueniret, iam se ex eo freto, quod appellant Sabam, abduxerat. Andradius cum nauarchis reliquis in vrbem redire maturauit. Ibi classis conspecta fuit, quæ multum terroris ciuib⁹ vniuersis incussit. Brittius tamen statuit per se cum vniuersa classe dimicare. Id Andradius indignè admodum tulit. Sibi namque dicebat maritimarum rerum curam, Brittio vrbis custodiam fuisse commissam. Is igitur se arce teneret, & vrbem tueretur: sibi maris tuendi curam relinqueret. Brittius contrà disserebat, imperium terræ atque maris in oris illis ad se pertinere, & idcirco quidquid ille de rerum summa statueret, id esse Andradio sine recusatione faciendum. Id cùm Andradius se minimè passurum affirmaret, vt dignitate spoliaretur, iurgio certatum est, & verborum aculeis animus vtriusq; non mediocriter exulceratus extitit, vsq; adeò, vt Brittius Andradium in custodiam traderet. Sed cùm primus ille motus animi consedisset, Brittius nocte illa cō-

Pateonuzij in Malacenses et Lusitanos expeditio naualis.

Saba fretū

Brittij cū Andradio contentio.

ſiderauit, non eſſe eo tempore talem virum propter vllas verborum offenſiones alienandum. Itaque miſit ad Andradium, qui animũ illius in ſe placaret, & admoneret, vt nauem conſcenderet. Se namque illum in claſſe operiri, vt victoriæ particeps fieret. Andradius alienum à ſe in tali diſcrimine, iniuriæ memoriam con ſeruare, reputauit. Itaque impetata ſine mora vlla con fecit. Brittius arcis cuſtodiam Ario Pereiræ commiſit, ipſe in triremem armis & munitionibus inſtructiſſimam ingreſſus eſt. Claſſis erat ſedecim nauium. Ninachetuſienſis præterea cum mille & quingentis militibus Malacenſibus, in minoribus nauigijs, vt littus cuſtodiret, non procul à terra concurſabat, Orto iam ſole, & hoſtes, vt in portum ſubirent, vela dederunt: & noſtri, vt cum ijs in alto congrederentur, incitati ſunt, Claſſis hoſtium non multitudine tantùm nauium, verùm ordine, quo inſtructa ferebatur, non mediocrem noſtris admirationem commouebat. Nauis, cui Georgius Botellius præerat, erat incredibili celeritate velis. Is cum claſſem antecederet, in prætoriam hoſtium nauem inuehitur. In illum cõtinuò quindecim actuariæ naues inuadunt. Is neque telo quidem vllo in hoſtiles naues immiſſo, in nauem, quam petebat, incurrit. Petrus Faria, vt illi ſubſidio eſſet, triremem, cui præerat, remis vehementer incitari præcepit. Ambo igitur prætoriam nauem adoriuntur. Sed ea tanta erat magnitudine, vt puppis caſtellum, nauis, cui Botellius præerat, carcheſium altitudine ſuperaret. Eminus igitur eam oppugnare conſtituunt. Sed tanto erat robore & craſſitudine, vt omnes globos non minus, quàm ſi eſſet è ſilice facta, repelleret. Cùm igitur Botellius & Faria perſpicerent, à ſe tempus fruſtra conteri, & hoſtes illos circunuenire pararent, ſe eadem celeritate, qua venerant, in claſſem receperunt. Tempus fuit in pugna à velitatione non diſſimili eo die conſumptum. Hoſtes enim non in alto pugnare volebant, ſed ad vrbem accedere contendebant, vt motus excirent, & vrbem, ſi poſſent, integris viribus occuparent. Noſtri rurſus, ne ab hoſti-

Claßis Luſitana.

Pugna naualis.

bus circumuenirentur, congressum in alto formidare cœperunt. Hostes tandem vt volebant, cùm iam Sol occidisset, in vrbis conspectu prope terram anchoras demisêre. Nostri similiter ita classem in ora constituerunt, vt minimo interuallo à terra disiungeretur. Ea nocte Brittius consilium habuit de ratione, qua prælium postridiè esset ineundum. Omnes autem nauarchi illum obtestari cœperunt, ne prælio interesset. Si vincimur, inquiunt, & tu ex arce poteris hostibus repugnare, & acceptum incommodum resarcire. Præterea fidem tuebere: non enim vt mari periculum cum maxima pernicie ciuitatis adires, sed vt arcem ab hostium impugnatione defenderes, fidem tuam conceptis verbis astrinxisti. His coactus sermonibus in arcem redijt, & Andradius in administrandi belli curam vehementer incubuit. At Saraceni Iaoenses, qui in vrbe versabantur, eadem nocte ad Pateonuzium venêre, consiliumque dedêre, ne cum classe nostra confligeret. Fieri namque posse, vt auxilio à Rege Bintami accersito, classem nostram sine vllo periculo circunuentam opprimeret, & tum demum arcem obsideret, quam fame facillimè intra paucos dies in deditionem acciperet: interim verò in Muaris fluenta classem subduceret. Consilium placuit. Itaque prima luce anchoras moliri, & vela pandere iussit. Id Andradius cum animaduerteret, neque tamen quorsum id pertineret, suspicaretur, scapha inuectus, omnes classis naues circumiuit, & duces admonuit, vt velis passis ordine minimè confuso in hostes inueherentur: ita tamen vt nemo cominus pugnam cum hoste capesseret, sed eminus classem hostium crebris tormentorum ictibus verberarent, & faces etiam in naues inijcerent. Id omnes impigrè facessunt. Quod Pateonuzius cõspicatus, omnia suæ nauis vela continuò pandi iussit, & vt omnes idem facerent, imperauit. Id imperiũ strenui Ducis omnes exanimauit. Existimârunt enim, illum rebus suis diffidentem, non de prælio committendo, sed de fuga facienda cogitare. Itaq; se confestim in fugam

Lusitanorũ de bellãtione cõsultatio.

Saracenorum militare consilium.

Pugna naualis.

dant

dant, noſtri eos inſequuntur. Naues multas tormento rum ictibus deprimunt, complures etiam vulnerant, & ignem in naues alias conijciunt. Cùm verò incendium eſſet in multis locis incitatum, hoſtes ſe in mare exterriti flammis demittunt: qui quidem partim hauſti fluctibus, partim conciſi vulneribus interierũt. Noſtri enim minoribus nauibus inuecti, eos natantes interimebãt. At Andradius cùm cerneret hoſtes ita perturbatos, vt ſi eo die, antequam illi à metu reficerentur, in eis perſequẽdis inſiſteret, bellum profligari poſſet, & vereretur, ne propter pilarum & munitionum penuriam incepto deſiſtere cogeretur, ad Brittiũ miſit qui peteret, vt vim tormentarij pulueris atq; pilarum in claſſem conuehi repentè iuberet. Quod quidem factum diligentiſſimè fuit. At Pateonuzius, cùm claſſis ſuæ magnam partem diſſipatam cerneret, quatuor naues maximas ita cum ſua coniunxit, vt cùm binæ vtrinque conſiſterent, ipſe medium locum tueretur. In eas, quod roboris erat exercitus, traduci iuſſit. Reliquas deinde, quæ integræ reſtabant, in ordinem cogi, & inter ſe coniungi præcepit, vt ita facilius noſtrorum impetum à ſe reprimerent. Statuit deinde, vt reliquæ naues, eas quinque, quæ in mari munitiſſimæ arcis inſtar habere videbantur, circumirent, & quoties vrgerentur, in illud firmiſſimum, vt exiſtimabat, pugnæ illius propugnaculum ſe reciperent, vnde rurſus poſſent in noſtros erumpere. Hoc tamen, quod Pateonuzius exiſtimauit ſibi ſalutem allaturum, exitio fuit. Primùm enim reliquæ naues fortium hominum robore nudatæ, periculum arcere minimè poterant. Præterea cùm ſe arctiſſimè coniunxiſſent, neceſſe erat, vt nullum fruſtra telum in eas emiſſum accideret. Prælio commiſſo, naues hoſtiles partim depreſſæ, partim vulneratæ & mutilatæ, partim in fugã conuerſæ ſunt. Eoque deuentum eſt, vt claſſe hoſtium diminuta, iam noſtri audacius reliquis appropinquarent, vt cominus hoſtes aggrederentur. Nauarchus quidam nomine Martinus Guedius, poſtquam naues aliquot

Hoſtium fuga & clades.

Infauſtum Pateonuzij inceptũ

Prælium nauale.

aliquot demersit, in nauem maiorem inuectus est, in eamque violenter ingressus, hostes partim cecidit, partim in mare præcipites exturbauit. Similiter Ioannes Lupius Albinius in aliam nauem irrupit, hostiumque præsidio nudauit. Hæ duæ naues incensæ confestim fuere. Reliqui nauarchi, cùm pro se quisque, quantum poterat, acerrimè decertaret, stragem maximam ediderunt. Solæ quinque illæ naues restabant, quæ secundum ventum nactæ, passis velis fugere properabant. Andradius vt tutius posset in Pateonuzij nauem incurrere, aliquot delectos milites ex nauibus alijs in suã traduxit. Deinde cùm in prætoriam Pateonuzij nauẽ incitaretur, eam consequi non potuit, in quam igitur primùm impetum ferre potuit, eam iniectis manibus ferreis alligauit. Ea verò naui vehebatur Temungamus, vir opibus, & virtutis existimatione clarus, qui secundum Pateonuzium in classe principatum obtinebat. In eius nauem Andradius per latus irrupit. Frãciscus verò Melius per proram ingressus, in hostes similiter irruit. Temungamus filium sororis suæ ducebat, virum valdè strenuum, nauis etiam altissimæ nauarchum, qui, vt auunculo opem afferret, in Andradij nauem incurrit, in eamque repentè desiluit: nemo enim illum aditu arcere potuit, eò quòd Andradius iã in Temungami naue dimicabat. At iuuenis per Andradij nauem in nauem auunculi celeriter ingressus, suis subsidio fortiter occurrit. Prælium fuit atrocius, quàm suspicari quisquam fore in re iam inclinata potuisset. Hostes erant plures numero, & desperatio animos illis faciebat, neque tam vt mortem fugerent, quã vt non inulti caderent, acerrimè pugnabant. Georgius Botellius interim in nauem, cuius erat nauarchus Temungami nepos, inuehitur, in eamque conscendens, cum hostibus, qui eam tuebantur, periculosum certamen inijt. Verùm hostes tandem vel cæsi, vel in mare deiecti sunt, & nauis incensa. Similiter & nauis, in quã Andradius & Franciscus Melius ingressi fuerant, hostibus cæsis inflammata fuit. Ninachetuensis, & Tuamus

Hostium strages.

Atrox cũ Temungamo pugna.

2. hostium naues incensæ.

Mahumetes,qui naui,quam Iuncum nominant, præerat,ea die hominum fortium decus adepti sunt. Reliqua erat Pateonuzij nauis,cum duabus alijs:in eas Andradius inuectus, tormentis eminus eas quatere instituit.Nam cùm essent altissimæ, & homines, qui eam tuebantur,acerrimi,non erat cur sine causa cum obstinatis in ascensu difficillimo certamen iniretur. Cùm autem nostri sine intermissione naues hostiles verberarent,armamenta dissipârunt,& castella disturbarũt: latera propter robur nauium integra permanserunt. Prælium cùm à prima luce initium cepisset, ad noctẽ protractum fuit.Cùm verò noctis caligo tam densa fuisset, vt omnem aspectum adimeret, Andradius anchoras iecit,ea mente,vt vbi primùm dilucesceret, hostes rursus,qui propter tenebras inde moueri non poterãt, aggrederetur. Sed tempestas subitò coorta cum tonitruis & ingenti procella classem disiecit, & naues summum discrimen adierunt. Parùm enim abfuit, quin inter se colliderentur, vel allisæ vadis frangerentur.Tẽpestate sedata,cùm diluxisset,Botellius & Mahumetes animaduertunt se propè Pateonuzium constitutos. Itaque prælium instaurãt, duas hostium naues supprimunt:Pateonuzij tantùm nauis illa restabat, quæ globos,vt diximus,à se repellebat.Botellius tamen tandiu in eo certamine perseuerauit, vt eum tormẽtarius puluis,atque pilæ deficerent. Nauis autem sua celeritate fretus,vrbem petijt, vt rursus cum munitionibus ad idem certamen rediret. Classem verò quassatam, & quasdam naues afflictas ex tempestate reperit.Nihilominus tamen rebus necessarijs instructus reuersus est. Sed Pateonuzius ventum secundum nactus, se fuga in Iaoam proripuerat. In hoc prælio Pateonuzius quinquaginta nouem naues maximas ex ijs,quas appellant Iuncos, amisit. Sexaginta in prælium adduxerat, vna tantùm ex illis euaserat. Longarum verò nauium, & celocium, quæ vel incensæ, vel depressæ sunt, ingens multitudo fuit. Supra octo millia hominum vel cæsa, vel incendio consumpta sunt. E nostris triginta desiderati

Redintegratũ postridie prælium.

Pateonuzij fuga.

Hostium ingens clades.

derati sunt, vulnerati quàm plurimi. Andradius & nauarchi reliqui cum maxima ciuium admiratione (fuerat enim prælium omnium, quæ viderant, aut audierant, acerrimum) in vrbem ingressi sunt. Andradius hoc bello cōfecto, in citeriorem Indiam vela dedit. Post illius digressum parum abfuit, quin vrbs ab hostibus caperetur. Saracenus enim quidam, nomine Tuamus Maxelizius, è Bengala oriūdus, vir ad fraudes cōcinnādas aptissimus, à Mahumete Bintami rege maximis præmijs inuitatus fuerat, vt quacunque arte posset, arcem Malacensem proderet. Is summam ob eam causam cum Petro Persona familiaritatem contraxerat. Petrus autem Persona regia negotia procurabat. Vectigalibus enim præerat. Maxelizius ad se alios Saracenos asciuerat, quibus negotium dedit, vt cùm Petrum Personam occisum cenerēt, continuò arcem armati ingrederentur, vt eam arcis partem, in qua Persona morabatur, quæ erat munitissima, armis occuparent, eamque tantisper tuerentur, dum subsidia Bintamensis Regis, quæ ad eam rem expedita in insidijs collocata fuerant, aduenirent. Nec enim dubitabat, quin in eo tumultu complures, qui Lusitanos odetant, se socios sceleris eiusdem præberent. Rebus ita comparatis, cùm Maxelizius à Persona fuisset, vt solebat, familiariter admissus, & Persona post colloquium scripturæ operā daret, Maxelizius in illum incautum inuasit, mortiferumque ei vulnus imposuit. Persona cùm se lethali vulnere percussum cerneret, & proditionem metueret, ad ostium repentè confugit, vt id inducto vecte clauderet, nè reliqui hostes in eam partem ingredi possent: quod, Maxelizio repugnante, cū extremum spiritum ederet, summa virtute confecit. Hostes accelerant, tumultus exoritur. Nostri re inopinata perturbati, festinantur accurrunt: hostes foribus obductis exclusos animaduertunt, in eos impetum faciunt, & acriter resistentes interimunt. Deindè foribus conuulsis in Maxelizium inuehuntur: qui antequam occideretur, fortissimè sine vllo fructu dimicauit,

Eximia Lusitanorum victoria.

Arcis Malacensis frustra tētata proditio.

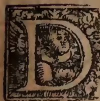
Iusta proditoris Maxelizij cædes.

uit. Horum cæde fraus compressa est, & Bintami Rex pacem petijt: quæ conditionibus æquis (sic enim tempora ferebant) illi concessa fuit. Ad hunc modum pax Malacæ constituta, aliquot annis inuiolata permansit.

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTISSIMI, *virtute & auspicio gestis,*

LIBER NONVS.

VM hęc in vlteriore India gerebãtur, Albuquercius in citeriore magnam classem comparabat. Goæ autem Petrum Mascaregnam præposuit: maritimarum rerũ curam Ioanni Machiado commisit: Rodericum Pereiram Castello Benastarinensi præesse iussit. Classis erat viginti nauiũ. Ducebat autẽ secum mille & septingentos milites Lusitanos, & mille Indos. XVIII. die Februarij, Anno salutis M.D.XIII. Goa soluit. Cùm verò ab ora longissimè disiunctus esset, & ea causa plures dies, quã existimauerat, nauigando consumpsisset, ad Zacotorã aquandi gratia classem appulit. Indè in Arabiæ ciuitatem munitissimam, quæ Adena appellatur, cursum insti-

Albuquercij in Arabas expeditio.

Adena Felicis Arabiæ vrbis descriptio.

instituit. Ea est in radicibus montis editi, qui in mare lingula procurrit, sita, & vtrinq; fluctibus in sinus reductis alluitur, ita, vt peninsula fiat. Mons est adeo sterilis, vt nec arbores vllas, neque plantas efferat, nempè qui sit saxosus, & præruptis rupibus in altum promineat. Aquis caret, raro admodùm pluuijs irrigatur. Ex longinquo pago aqua per aquæ ductum in locum, qui ab vrbe quatuor millibus passuum distat, deriuatur. Ea vrbis aquatio est. Annona & cibarijs importatis vtitur, quorum tamen est incredibilis copia. Est cincta muris, munita turribus, exculta mœnibus, & ad aspectum pulcherrima. In illam mercatores à Perside, & India, & Aethiopia, & ex multis Arabiæ regionibus sæpè commeant. Incolæ Mahumetem colunt: colore candido, & specie liberali sunt. Homines nobiles armis exercentur, & militaris gloriæ decus ardenter expetunt. Rex alias ciuitates in mediterranea regione possidet, & milites non paucos stipendijs alit: & è suis tantùm subditis in prælium, cùm opus est, 2. millia equitum educit. Vrbi verò illi moderatorem, cuius virtuti multum confidit, præponere solet. Aethiops quidam, vir animi maximi, cui nomen erat Miramirriamus, hoc tum munus obibat, cùm ad eam Albuquercius classem applicuit. Eam verò ciuitatem Albuquercius capere cupiebat, vt indè Arabiam infestam redderet, & exitus classium, quibus Aegyptij primùm, nunc verò Turcæ Indiæ minitantur, intercluderet. Indè enim Arabici sinus ostium centum & viginti millibus passuum distat, ita, vt si intra diem vnum facillimè ipsas fauces, cùm opus fuerit, paucis nauibus occupare. Præterea non arduum munus esse videbatur, indè in ciuitatem Heroum, quam Suez nunc appellant, vbi classes ædificari solent, minoribus nauigijs inuehi, & naualia flammis exurere. Quo facto, putabat Albuquercius, Indiæ imperium, si ita de rebus humanis loqui licet, fore sempiternum. Verùm eam oppugnationem infeliciter aggressus est. Primùm enim eam occasionem, quam rumore omnium persuasus, sibi oblatā credi-

Miramirriamus Adenæ Præfectus.

Heroum ciuitas, nunc Suez.

crediderat, minimè nactus est. Ciuitatem enim valdè munitam, & à nomine Lusitano satis alienam reperit. Deindè Lusitani solitæ disciplinæ prorsus immemores, causam odij acerbioris hostibus attulerunt. Res autem ad hunc modum euenit Classis anchoris firmata, quamuis naues salo iactarentur, tandem constitit. Miramirianus vrbis præfectus cùm primū tempestas sedata fuit, ad Albuquercium nūcium misit, qui de illo quæreret, quo animo ad illius vrbis portum classem appulisset. Respondit Albuquercius, se literis, & multorum sermonibus accepisse, Sultani classem in Arabico sinu comparatam esse, vt Lusitanos oppugnaret. Se vero, vt homines tam longinquæ nauigationis labore leuaret, eo cursum direxisse, vt cum ea classe in Arabico mari congrederetur. Quod verò ad vrbem eam attineret, se non bellum, sed pacem adferre, ea tamen lege, vt imperium Regis Emmanuelis acciperent, sub cuius tutela atque patrocinio multò felicius, quàm antea, ætatem degere possent. Miramirianus illi cōtinuò munera satis largè misit, ea nempè, quæ ad classis cōmeatum pertinebant, & significauit, se Emman. Regis clarissimi imperium libenter accepturum. In portu 30. naues in anchoris cōsistebant. Mercatores & magistri cū vectorib⁹ nostræ classis metu se in vrbem receperant. Ad hos Albuquercius misit, qui diceret, vt nullum ab eo malum metuerent, & ad naues suas redirent. Illi responderent, verba cum factis minimè consentire. Lusitanos enim in eorū naues inuasisse, & nullo iure, quod eis libertū fuisset, eripuisse, & abstulisse. Literas deindè accepit a Miramiriamo, quibus cum illo de iniuria sibi illata grauiter expostulabat, quòd mercatores illos admonuisset, vt ex vrbe discederent, vt eorum digressu, vrbs minore præsidio muniretur. Illud enim non esse hominis, qui pacem dare vellet, sed qui bellum nefarium moliretur. His literis Albuquercius intellexit, animum præfecti esse Lusitanis rebus infestum, quāuis id in principio dissimularet. Interim Aethiops Christianus, qui captiuus in ea vrbe detinebatur, aufugit;

Adena vrbs infeliciter oppugnata: & quare.

Miramiriami ad Albuquerciū Legatio et ficta beneuolentia.

Miramiriami de Lusitanis querela.

git,& nando in classem peruenit,qui nunciauit Albuquercio,prę́fectum auxilia conduxisse, magnoque studio omnia,quæ ad vrbis defensionem necessaria videbantur,comparasse. Is cùm hoc accepisset, in terram copias exposuit & castra locauit, vt vrbem oppugnaret. Cùm igitur nostri tormentis mœnia propugnatoribus multis in partibus nudarent, scalas muris admouerunt. Eamq; ea die cepissent, si ordine & disciplina res gesta fuisset. Sed cùm quilibet in eo pugnaret, vt vel primus, vel cū primis in muros inuaderet, & multi simul per vnam scalam scandere properarent, tanta perturbatio ordinis extitit, vt nullius imperio contineri militaris insolentia posset. Itaque scalæ hominum pondere perfractæ sunt. Eo tempore iam 100. & 50 Lusitani in muros ascenderant, in quib⁹ multi viri nobiles extitêre. Garsia Sousa, cuius etiam scalæ confractæ fuerant, è pinna pendens, se in terram demiserat. Is vbi animaduertit eos, qui tam ferociter primum in muros inuaserant, casu perterritos nolle rursus alijs scalis ascendere, suos in vrbis quandam partem duxit, vbi murus erat humilior. In murum igitur subijt, & turrim, in qua tormenta locata fuerant, occupauit. Eo cōfestim Albuquercius se contulit, & muri partem antea pertusam, in qua tormenta fuerant disposita, subruere iussit. Signifer Emman. Lacerdæ continuò per eundē locum in vrbē penetrauit: illum sacerdos crucis signū præferens, subsecutus est, & multi viri fortes continuò subière. Miramiriamus vt eorum impetum reprimeret, ad eam partem equo inuectus accelerauit. Georgi⁹ Sylueira in muro cum alijs acre prælių ciebat. Ea parte cùm murus esset introrsus humilior, & Saracenus secundum murum, vt ijs, qui iam in vrbem ingredi parabant, obsisteret, gradum inferret, hastam ex illius manibus extorsit. hoc tantum dedecus minime ferens Sylueira, ense districto è muro desiliuit, vt in hostem inuaderet. Ibi cùm illi nemo opem afferret, interfectus repentè fuit. Miramiriamus autem eos, qui per muri partem pertusam ingressi fuerant, maxima contentio-

Adenæ oppugnatio.

ne

re repellebat. Nostri eo se tunc receperunt, quò se Garsia Sousa contulerat. Eo iam tempore multi è nostris ceciderant: complures vulnerati grauissimè fuerant: & desperatio iam omnium animos occupârat. Hostes ad turrim in eam partem, qua Sarsia Sousa consistebat, impetum tulerūt. Res cominus hastis summa partis vtriusq; pertinacia gerebatur. Albuquercius in litore, in quod turris illa prominebat, cū magno animi cruciatu periculum suorum, cui remedium afferre nō poterat, spectabat. Sousa illum interrogauit, quid se facere vellet. Albuquercius funes ijs, qui in turri decertabant, praberi iussit, vt per illos se è turri demitterent. Ea parte murus erat altissimus, ita, vt necesse fuerit dua rum hastarum longitudine, vt funes possent nostris exhiberi. Sousa indignum genere suo, & indignū reb⁹ à se gestis esse dixit, per funes ex eo loco, in quem virtute conscenderat, vlla formidine demitti. Idem multi, qui cum eo tunc erant, arbitrati sunt. Itaque tanto animo repugnabāt, vt hostes eorū congressum valdè formidarent. Sed cùm alij lapidibus cōtusi, alij missilibus confixi cecidissent, Sousa sagitta secundum frontem vulneratus, occubuit: reliqui per funes demissi periculum effugerunt. Qui verò in vrbem fuerunt ingressi, fortissimè dimicabant. Sed cùm viderent se frustrà contendere, se rursus in muros receperunt, & per scalas, quas Emmanuel Lacerda, & Ioannes Decius muris eorum gratia applicari iusserant, descenderunt. Quidā cum se saltu deijcerent, crura perfregêre. Albuquercius, postquam omnes, qui muros subierant, & euaserāt, recepti sunt, in classem reuersus est. Erat parua quædā insula muris obiecta, indè classi turris immi[illegible]bat, è qua crebrò pilæ iaciebantur, quibus haud mediocre damnum nostris inferebatur. Albuquercius Duces in consilium euocauit, vt de ratione, qua turrim illam excinderet, deliberarent. Interim illius iniussu magister nauis, cui Lacerda 'præerat, qui Aluarus Marreirus appellabatur, nautarum manu comparata, in terram desiliuit, turrim expugnauit, hostes cecidit,

Sousæ magnanimitas.

Lusitanorum repulsa.

Turris à Lusitanis expugnata.

cidit, & viginti ſeptē ferrea tormenta in claſſem traſ-
Obſidio Adenæ ſoluta. tulit, tanta celeritate, vt antequam conſilium explicaretur, hæc omnia confecta fuerint. Albuquercius cum animaduerteret, vrbē ſine graui ſuorum damno expugnari non poſſe, & ſuſpicaretur ſibi eſſe cum Sultani claſſe confligendum, & periculoſum arbitraretur, viribus in ea oppugnatione fractis & debilitatis prælium, quod inſtabat, inire: & præterea metueret, nè nauigandi opportunitas, dum ſine magno fructu in ea contentione tempus terit, afflueret, naues in altum deducere iubet. Prius tamen, quàm id fieret, naues hoſtium, quæ erant in portu, diripere, & incendere iuſſit. Indè digreſſus, per oſtium ſinus Arabici in intimum ſinum penetrauit. In inſulam deindè, nomine Camaram,
Camara inſula. delatus eſt, circiter quatuor paſſuum millia ab ora Arabiæ diſiunctam. Inſula multas atque perennes aquas habet: ſyluis denſiſſimis veſtita eſt, & multis pecorum gregibus abundat. Incolæ claſſis metu perterriti, in continentem traiecerant. Ibi ſeptem dies in aquatione, & cibarijs vndique comparandis conſumpti ſunt. Ciuitatem deindè, quæ in Arabiæ ora ſita eſt,
Iuda Arabiæ ciuitas nomine Iudam, petijt: ſed aduerſa tempeſtate iactatus in Camaram rurſus redijt. Vbi gentib⁹ iam benignitatis ſpecie conciliatis, hyemare, & naues reficere cōſtituit. Appetente vere, cùm nullus claſſis rumor exiſteret, in Indiam redire maturauit. Adenam tamen inuectus, experiri voluit, an eam ciuitatem ſine graui damno expugnare poſſet. Sed ea erat tūc multò fortius
Altera Adenæ oppugnatio. contra omnes hoſtium impetus munita. E muris, & turribus & è montis etiam cliuo ingentes atque denſi globi iaciebātur. Noſtri viciſſim crebrò muros & mœnia quatiebant, & multos occidebant. Turris, quam Marreirus ceperat, fuit iterum capta, & milites, qui cā tuebantur, occiſi. Poſt quindecim dies (antè namque propter aduerſam tempeſtatem fieri non poterat) Al-
Melichiazij ficta erga Albu buquercius cum claſſe diſceſſit. Sic factum eſt, vt nulla re memorabili in eo curſu geſta, Dium claſſem appelleret. Melichiazius illum multis muneribus ad ſe allicere

allicere tentauit. Non tamen ita, vt Albuquercio valde confideret. Erat enim summa calliditate & industria præditus, & ex fraude & mandacio cōpositus: & cū ex ingenio suo reliquos omnes fingeret, tum verò Albuquercium valdè suspectum habebat. Nouerat enim hominis ingeniū, & astutiam illius metuebat: neque eū latebat, quanta cupiditate Albuquercius flagraret vrbis illius vel arte capiendę, vel viribus expugnādę. Albuquercius post sex dies inde soluit: Illum Melichiazius cum nauigijs octoginta benè instructis consequitur: in alto cùm ad nauem prætoriam, accepta prius ab Albuquercio fide, propius accederet, fictis verbis omnes opes suas fuit Albuquercio pollicitus, qui tamen ne ea calliditate vinceretur, omnia se illius gratia facturum confirmauit. Quatuor præterea Arabes captiuos (quinque enim naues Arabum in eo cursu ceperat) illi dono dedit. Fuit munus hoc Melichiazio valdè gratum. Erant namque Arabes opibus & existimatione Principes. Melichiazius ob eam causam præclarum sibi ad laudem fore putabat, si homines ea dignitate præditi, per illum libertatem recuperarent. Albuquercius ita deinde oram illam præteruectus est, vt omnes ciuitatum Principes summis illum honoribus prosequerentur, & ei tributa sine vlla recusatione persoluerent. Cùm verò in Chaulensi portu constitisset, Tristanum Gaam, qui fuerat ad Cambaiæ regem missus, offendit. Is literas afferebat, quibus rex potestatem Albuquercio faciebat in Diensi ciuitate arcis ædificandæ. Vt autem magis amicitiam firmaret, cum Tristano Gaa legatum ad Albuquercium miserat. Inde profectus Albuquercius, antè, quam Goam appelleret, aliā nauem multis aromatibus onustam cepit. Classis vero illa tantis opibus & industria comparata, quæ vel propter imperatoris nomen, vel propter virtutem militum, maximam sui expectationem concitârat, & multis nationibus ingentem terrorem iniecerat, hunc solum fructum tulit, vt animos successibus elatos, sibique nimiū præfidentes, ab ea temeritate & insolentia

quercium beneuolentia.

Cambaiæ regis ad Albuquerciū tum literæ tum legatio de pace.

Expeditionis Arabicæ fructus.

ad modestiæ studiū reuocaret. Tum enim demum se vinci posse intelligere potuerūt, & partas victoriā nō fuisse illorum viribus, sed clementiæ diuinæ tribuendas. Clasſis enim nulla re memorabili, vt diximus, gesta, cum non mediocri fortiu hominū iactura Goam reuersa est. Albuquercius duas naues ex illis, quas ceperat, cū intellexisset regis Calecutiensis esse, cū quo fœdus fecerat, sine mora restituit. Arcis tamen fundamenta, quæ ex fœdere erat in Calecutiensi portu ædificanda, nondum iacta fuerant. Opus enim partim infida Regis malignitate, partim Lusitanorū quorūdam inuidia, qui perpetuò querebantur, cū magna Lusitanorū pernicie tam multas arces ab homine temerario & insano fundari, fuerat impeditum. Hic à Fernādo Petreio Andradio, qui tūc aduenit, de Malacensi situ, & de victoria parta certior factus est: ex quo nuntio plurimū voluptatis accepit. Sub id tēpus Ioannes Sousa Limicus cū duabus nauibus Goā aduectus est. Cum trib[9] enim Olysippone soluerat, sed vna ex illis, cuius nauarchus Franciscus Correa fuerat, naufragio perierat. Eò legatus Regis Narsingæ ad Albuquercium cum nouis postulatis aduenit. Petebat enim, vt omnes equi, qui Goam post eam diē aduelierentur, illi certo & æquabili pretio venirent, & Zabaimo Idalcamo potestas aliquā eorum partem emēdi minime fieret. Hoc, ne fœdus cum Idalcamo factum violaretur, ab Albuquercio impetrari non potuit. Interim Rex Calecutij tempestiua morte sublatus est. Naubeadarinus autem qui rebus Lusitanis studebat, illi successit. Pax igitur fuit cum optima fide, & summa vtriusque partis voluntate confirmata. Conditiones pacis fuerunt vtilissimæ, & arx ædificari cœpta eſt, duoque legati ad regē Emmanuelem cū multis muneribus ab eodem Naubeadarimo missi. Rebus ad hunc modum constitutis, Albuquercius Cananorem contendit, vt remp. certorum hominū temeritate perturbatam cōstitueret, & incolarū voluntates alienatas insita benignitate & æquitate recuperaret. Dum hęc Albuquercius gerebat, fuit,

Ioannis Limici in Indiam aduentus.

Narsingensis ad Albuquerciū legatio.

Calecutij Regis mors.

Pax cum Calecutiēsibus.

fuit illius animo viri cuiusdam malignitate non mediocre vulnus inflictum. Gaspar Pereira secretorum scriba magnam authoritatem gratia muneris huius habebat. Is cum Albuquercij hostibus societatem inierat, perpetuoque illius laudibus obtrectabat. Ad Regē verò Emmanuelem scripserat, Goam esse illi, si Indiā firmo præsidio tueri vellet, omninò deserendam. Non posse vrbem illam sine maximis præsidijs defendi. Maris interim imperium deseri, & homines Lusitanos vrbis mœnibus inclusos multis periculis exponi. Hæc nuidi siue sermone quotidiano cum multis, siue oratione composita cum rege in Lusitania perpetuò disputabant. Cum igitur regis aures obtunderent, eò illum adduxerunt, vt literis iuberet in India consilium de ea re ab omnibus ducibus & primarijs hominibus haberi: Et, si maiori parti videretur, vrbem continuò præsidio nudarent, & in hostium potestate relinquerent. His literis Pereira incredibiliter exultabat. Consilium habitum est: & cum in vtranque partem sententiæ dicerentur, vicit tandem ea sententia, quam diuinum numen præsentia sua comprobauit. Nulla enim est Indiæ pars, vel quæ plures opes possideat, vel in qua Christi nomē clarius cum mira religionis amplificatione celebretur. Dum hæc in India fiebant, rex Emmanuel maximam classem belli renouandi gratia comparauit. Quomodo Moleizeiami sermonibus inductus Emmanuel, Ioannem Menesium Azamorem cum exercitu misit, & Zeiamus ipse fidem, quam dederat, violauit, ita, vt vrbs eo tēpore capi minimè posset, ante dictum est. Zeiamus deinde cùm ciuitatis, tyrannidem occuparet, & ciuibus infestus esset, vt opes suas Regis Emmanuelis præsidio firmaret, pacem cum illo postea iunxit illis conditionibus, quæ Lusitanis vtiles, & illi salutares esse videbantur. Is enim certum tributum se soluturum, & omnibus Lusitanis, qui in ea ciuitate negotiarentur, immunitatē daturum, & quoties Rex bellum hostibus inferre vellet, auxilium allaturum promittebat: & Rex vicissim cū in si-

Gasparis Pereiræ in Albuquercium indignum facinus.

RES AFRICANAE.

Zeiami cū Emmanuele fœdus.

in fidem & clientelam recipiebat, vt ab eo hostium vim, si bellum aliquod contra illum moueretur, viribus & potentia sua propulsaret. Eam tamen pacem Zeiamus minimè seruauit, & Lusitani, qui in vrbe negotiabantur, offensi illius perfidia, inde continuò semigrarunt. & Rex vt in scelus hominis fallacissimi vindicaret, & vrbem satis opulentam in ditionem suam redigeret, classem eam instruxit, qua fortasse nunquam in Lusitania maior visa fuerat. Ea namque quadringentas naues omnis generis continebat. exercitus erat circiter viginti millia peditum, & duo millia & septingenti equites, è quibus quingenti erant cataphracti. Hunc exercitum Iacobo Brigantino Duci, cuius prudentiæ multum confidebat, commisit. Ioannes Menesius vt secundam post illum authoritatem haberet, imperauit. Maxima nobilitatis pars, & multi præterea viri Principes, vt Regis imperium sequerentur, & decus sibi pararent, nomina libentissimè dederunt. Ipse Dux suis sumptibus tria peditum millia, & quingentos equites, ex quibus centum erant cataphracti, ducebat: cum quibus is numerus, quem diximus, efficiebatur. Multi proprijs sumptibus milites educebant, inter quos Ioannes Gundissaluius Camara insulæ, quam appellant Materiæ, præfectus, viginti naues, & pedites sexcentos, & equites ducentos agebat. Rex Emmanuel Ducem admonuit, vt hostes virtute nobiles comitate, reliquos disciplina sibi obedientes esse compelleret: & vt expectationi quam de se concitarat, responderé rerum gestarum magnitudine niteretur potissimàque victoriæ spem in Christi numine propitio collocaret. Decimo & septimo tandem die mensis Augusti, Dux Olysippone soluit. Cum tardè autem nauigaret (nec enim ventus erat valdè secundus) non tam cito, quàm fore crediderat, sacrum promontorium superauit, & Algarbij regnum prætervectus, in Pharoensi portu, qui non multum ab Ossonoba antiqua ciuitate distat, classem constituit, vt copiarum partem colligeret. Vigesimo autem Augusti die inde soluit, & vigesimo

Zeiami perfidia.

Emmanuelis in Zeiamũ apparatus bellicus.

Classis Lusitana Olysippone soluit.

Ossonoba vrbs.

gesimo

esimo octauo classem incolumem cũ exercitu vniuerso in Azamoris ora collocauit. In fluuium verò, qui Azamorem præterfluit, eò quòd ventus aduersus esset, penetrare nõ potuit. Idcirco Mazaganum, quod oppidum Azamore duobus millibus passuum abest, petijt, & in eo loco copias omnes exposuit. Ibi tres dies in rebus omnibus, quæ ad obsidionem necessariæ videbantur, parandis consumpsit. Hostes tamen incursabant, & tumultum in castris interdum faciebant: & si quos extra ordinem ferri conspexerant, interimebant, Ducesq; tandem eximij cum quinque millibus equitum, & septem millibus peditũ aduenêre, vt manum consererent. Cùm tamen castrorũ situm, & exercitus magnitudinem, & militiæ disciplinam animaduerterent, in ciuitatem reuersi ciues suos non mediocri metu perturbârunt. Itaque continuò mulieres & paruulos, & omnem gentem imbellem, & opes, quas habebant, & preciosam supellectilẽ ex vrbe deportârunt, & in locis tutissimis posuerunt, neque quisquã in vrbe remansit, præter eos, qui erant vrbem defensuri. Operæpretium tamen erit aliquid interim de vrbis huius situ, & de opibus & potentia dicere. In ea Africæ parte, quæ ad occasum Solis, extra fretum Gaditanum, ad Austrum inflectitur, est prouincia valdè fertilis & opima, quam Arabes appellant Duecalam. Per eam regionem ingens fluui⁹ illabitur, quẽ Arabes appellant Omirabith: multi Asamã esse credunt. Ad huius fluuij ripas nõ procul à mari vrbs hæc sita est: quæ quidem murorum ambitu supra quinq; millia domorum continebat. Gens erat lauta, ædes amplæ, & magnificè multis in locis extructæ. Fuit autem in quatuor partes distributa, quarum quælibet suum rectorem habebat, ita tamen, vt eò, quòd omnes vnum summum imperium agnoscerent, nulla inter eos dissensio, aut tumultus existeret. Ager est latissimus, cuius maximam partem rusticani Arabes colunt: qui propterea quòd à luxu ciuium plurimum absunt, multò fortiores vrbanis existimantur. Ij ædes nullas habent,

Mazagani opp. obsidio.

Mazagani descriptio.

Duecala regio.

Omirabith flu.

Azamorensis prouincia tripartita. sed in tentorijs latissimis vitam degunt: tenui [illegible] ctu contenti sunt, & armis frequenter exercentur. [illegible] aūt hæc prouincia in tres partes distributa. Quam [illegible] autem nomen a certo genere Arabum, qui primi [illegible] colonis eiectis, occuparunt, nomen traxisse ferunt. Vna Xerquia, Altera Dabida, tertia Gaiabia nominatur. Quælibet deinde in tribus erat diuisa: quælibet autem tribus pro gentis multitudine tentoria in distincto loco ponebat, & peculiarem ducem habebat: quo tamen omnes, cùm essent inter se fœdere consociati, mutuam sibi opem, cum opus erat, afferebant. Ex his rusticanorum turmis facillimum Azamorensibus erat, maximam equitum & peditum multitudinem congregare. Sed vt ad bellum reuertamur, Iacobus kalendis Septembris Azamorem versus exercitum instructum mouit. Petrum verò Alfonsum Aquilarem (is rebus maritimis præerat) minoribus nauibus tormenta, & munitiones importare, fluuiumque subire iussit. Et quia hostes moles maximas, & machinationes ingentes, pice & eiusmodi materia, qua flammarum incendium concitatur, oblitas, in fluuium detrudere parabant, vt fluuij ipsius impetu delatæ, Lusitanis nauibus ignem implicarent: eas primùm antequam deijcerentur, in ipsa ripa fluminis disijci, & inflammari præcepit. Ad eam rem Garsia Melius simul cum Aquilari, & sagittarijs quamplurimis, quibus ille præerat, missus fuit. Ij cùm vrbem propius accessissent, imperata fecerunt, quamuis id hostes prohibere, & nostros tormentis propellere conarentur. Franciscus Pedrosa, qui equitibus antesignanis præerat, exercitum, vt iter exploraret, antecesserat. In eum equitū turma sanè ferociter impetum dedit, nostri fortiter restiterunt. Sed cùm hostes vndique prouolarent, & multitudine Lusitanos opprimerent, Ioannes Menesius, qui primum agmen ducebat, cum delectis equitibus auxilium afferre maturauit. Hostium tamen multitudo singulis propè momentis augebatur, & recentes multo vehementius irruebant, ita, vt fuerit necesse Borbensi

Velitatio cum hostibus.

Comi-

Comiti cum equitibus, vt eo periculo Menesium liberaret, accurrere. Ipseque tandem Dux cum instructa phalange, & paucis equitibus, vt per se subsidio occurreret, appioperauit. Phalangis erat ductor Gaspar Vascius, vir valdè strenuus, qui se medium inter nostrorum aciem & hostium multitudinem interposuit. Hostes, vt ordinem perrumperent, enixè contendebant: sed tandem cùm nihil proficerent, retro concesserunt. In eo congressu aliqui ex hostibus cecidère, inter quos fuit vir quidam fortissimus, cuius virtute Azamorenses ciues plurimum nitebantur. Itaque cum illum mortuum animaduertissent, repentè cesserunt. Appellabatur ille Cidaco. Fuerat autem summè in Regem Emmanuelem studio & voluntate propensus, illiusque gratia multa gesserat: sed postea ab eo desciuerat. Lusitanorum exercitus eo ordine, quo profectus fuerat, vrbem ea nocte propius accessit. Castra cum propter fluuium non longè à nauibus abessent, continuo locata sunt. Postridie Dux ex classe tormenta, testudines, & munitiones extrahi iussit, omniaque ordine disponi, vt muri quaterentur, imperauit. Meridie autem tres hostium acies egressæ sunt, pugnandique facultatem nostris offerebant. Vascius Coutignus Comes Borbensis à Duce postulauit, vt sibi permitteret, prælio cum illis in acie prima decertare: quod illi minimè concessum fuit. Non enim dignitatis esse statuit Dux, excursionibus & velitationibus rem gerere, sed vno prælio, aut vrbis ipsius celeri expugnatione bellum conficere. Itaq; testudines muris applicare, tormentis mœnia verberare, scalas etiam admouere continuo præcepit. His, quibus hoc præscriptum fuerat, præsidio Ioannes Menesius erat, cuius consilio hæc omnia gerebantur. Is tunc per Ludouicum Menesium, & Georgium Barretum cum Algarbiensibus militibus, & per Ioannem Syluium cum copiis, quas Syluensis Episcopus miserat, vt non solùm impigrè, sed ordine cuncta fierent, operam dabat. Oppugnatio fuit acerrima. Nostri testudinibus muris appli-

Cidaco Maurus occiditur.

Azamorensis obsidio.

Oppugnatio acerrima.

plicatis, muros subruere, & tormentis mœnia [illegible] bare cœperunt. Hostes è muris, missilibus & pilis & saxis, vt impetum à mœnibus repellerent, summa vi contēdebant, multosq; grauissimè vulnerabant: qui etiam & trullas ignitas, & aluearia cum apium innumerabili multitudine inflammata demittebant, vt simul & operas incenderent, & nostros non igne tantùm, sed crebris aculeis stimularent. Cide Manzor, qui magnum nomen in ducibus obtinebat, & multa & præclara decora virtutis militaris obierat, & tunc, vt dictum est, curam vrbis tuendæ susceperat, per muros discurrebat, & vbi suos magis premi, & muros vehementius quassari viderat, eò opem celerius afferebat. Nec solùm voce & imperio, verùm & manibus suos ad certamē pro laribus atq; focis, pro religione & libertate, virtutis exemplo acriter incitabat. Quandiu igitur ille vixit, nemo erat, qui non acerrimè periculum à patria propulsare conaretur. Sed accidit, vt cum iam Sol in occasum præcipitaret, globus è campo in illius pectus emissus, illi & audaciæ simul atq; vitę finem afferret. Hostes ingenti dolore perturbati, clamores ingētes cum eiulatu miserabili sustulerunt, & sic hominis illius nece consternati sunt, vt statim de vrbe deserenda cogitarent. Itaque nocte illa per diuersas vrbis portas effugerunt. Tanta autē in fuga trepidatio fuit, cùm quilibet primus omnium exire cōtenderet, & alij alios prępedirent, vt supra homines octoginta multitudine suffocati, ad portas occumberent. Antequam dilucesceret, Iudæus quidam, nomine Iacobus Adibius, natione Lusitanus, qui cū reliquis Iudæis in exilium pulsus fuerat, è muris Iacobum Berrium, virum egregiè fortē, q̄ erat in classe, nominatim inclamauit (illo namq; plurimum vsus fuerat) à Berrioq; contendit, vt se ad Ducem sine vlla mora perduceret. Quo facto, Iudæus pro tam læto nuncio sibi & Iudæis, qui in vrbe relicti fuerant, vitam & securam bonorū possessionem à Duce petijt, & impetrauit. Dux flexis genibus, & manibus in cælum intentis, summas gratias egit

Cidis Mãzoris Azamorensiũ Præfecti virtus.

Cide occiditur.

Hostium fuga.

it Christo, cælestium agminum Imper. cuius numi- *Ducis Brigantini pietas.*
ne & beneficio ciuitas illa magnitudine satis ampla, ci-
uium multitudine frequens, opibus summis, & valido
militum præsidio munita, intra diem vnum sine vili-
us cæde in Christianorum potestatē venerat, vt in eo
loco, vbi dira Mahumetis superstitio miserorum ho-
minum mentes infecerat, Christi nomen sanctissimū
prædicatione sempiterna coleretur. Rebus deindè cō- *Azamorā capta.*
positis, signa Regis Emmanuelis in mœnibus consti-
tuta sunt, & ipse Dux in vrbem ingressus est. Saraceno
rum templum expiatum continuò, & ritu solenni con *S. Missæ sacrificium Azamoræ oblatum.*
secratum fuit, & altare festinanter exstructum, in quo
res diuina sanctissimè fieret. Nostri milites ad prædam
conuersi, præter maximam frumenti vim, nihil aliud,
quod esset aliquo pretio dignum, repererunt. Tite ciui- *Tite ciuitas capta.*
tas non multis millibus passuum Azamore distans,
hoc metu ciuibus omnibus nudata fuit: quam Dux oc
cupari continuò iussit. Similiter Almedinenses ciues *Almedinā vrbs capta.*
vrbem deseruêre, cuius vrbis occupandæ, firmisq; præ
sidiis vinciendæ curam Dux Nonio Fernando Ataidio
commisit: illius autem præfectura Iehabentafufo con-
cessa fuit. Vtrisq; autem mandauit, vt data fide omnes,
qui aufugerant, euocarent, vt vrbes colerent, & impe-
rium Regis Emmanuelis acciperent, solitumq; tribu-
tum penderent: & sic demùm futurum; cùm sub inui-
ctissimi Principis tutela & præsidio laterent, vt impu-
ne suis bonis omnibus fruerentur. Ad hunc modum
vtraq; ciuitas coli & frequentari cœpit, multoq; ma-
gis opibus & potentia floruit, quàm antè floruerat.
Vrbis captæ nuncius continuò Regi Emmanueli allā- *Emmanuelis Regis pium factum.*
tus fuit, qui lætitia elatus, supplicationes decreuit, &
vota rerum omnium Domino, cuius numine bellorū
omnium momenta ponderantur, magnificè atque re-
ligiosè persoluit. Id etiam cùm Leo decimus Pontifex
Maximus ex literis Regis Emmanuelis accepisset, dies
festos egit, supplicationes instituit, ipseq; publicè rem
diuinam solenni ritu atq; cæremonia confecit: & con *Emmanuelis laudes.*
cionator egregius orationem de laudibus Regis Em
ma-

manuelis habuit, quòd eo tempore, quo reliqui Principes Christiani, odijs acerbissimis irritati, in mutuam perniciem ruebant, intestinisq; seditionibus hostium vires amplificabant, solus Emmanuel pro Christi gloria bellum susciperet, & Christiani nominis hostes in India, & Mauritania profligaret. Azamore vero motus quidam non apud multitudinem solum, verum & apud eos, qui Principes habebantur, concitari cœpit. Cùm viderent enim ciuitatem munitissimam sine vllius cæde in manus Christianorum peruenisse, nō dubitabant, quin si Brigantinus Dux cum vniuerso exercitu in Marrochiense regnum inuaderet, illud totum cum maxima nominis sui gloria, sub imperium ditionemq; Regis Emmanuelis subiungeret. Nam si cum parua admodum manu Duces Lusitani Regem ipsum in fugam compellebant, quid esset expectandum, si cū iusto exercitu bellum fieret? Accedebat, quod eo tempore Mauri neq; tantis erant armis muniti, neq; tam scienter acies instruebant, neq; ciuitates ita muniebāt, vt arduum munus esse videretur, vno impetu eas excindere. Reges verò neque magnas opes habebant, nec erant inter se fœdere consentientes, ita, vt facilè alij in alios non magna mercede concitari possent. Fraus deindè Punica, & insita in hominibus leuitas & inconstantia faciebat, vt cùm neque fidem sanctè colerent, neque iurisiurandi religionem conseruarent, nullus eorum fidem socijs adiungeret: & cum ex suo ingenio quisque alios fingeret, reliquos suspectos haberet, & sibi perpetuò insidias ab illis intēdi suspicaretur. Quod vbi fit, ibi nullum firmum vitæ atque salutis propugnaculum constitui potest. Quocirca necesse erat, si iustus exercitus in mediterraneas regiones moueretur, ab ijs, qui temporibus, & successibus rerum seruiebāt, suis insidias fieri, & dolos strui, & proditionis metu quemlibet eorum perpetuò solicitari. Nec enim dubium erat, quin multi, vt victorum gratiam captarent, principibus suis insidias machinarentur. Vt enim gentem amoris fœdere inter se mirificè consentientem, & con-

Azamoræ noui motᵘ.

: constanti fide conglutinatam aggredi periculosum
imis est : ita homines odijs, & fraudibus, & perfidia
issidentes, nullum fore negotium iudicabant, armis
iertere. Præterea sic bellum administrari posse existi-
iabant, vt nullis sumptibus duci posset. Agri nanque
int vberrimi, fruges lætissimæ, pecorum & armento-
im incredibilis multitudo, ita, vt commeatus affa-
m, si tempore bellum fieret, suppeditari facillimè
osset. Ad hoc accedebat, quòd cùm in bello rerum op
ortunitas omnia moderetur, nulla maior rei benè ge-
ndæ facultas dari posse multis videbatur. Exercitus
at iustus, milites acres, Duces acerrimi, hostes exani-
ati: quocirca nemo dubitabat, quin si nostri percul-
s instarent, bellum cum maxima Regis Emmanue-
s vtilitate, & Christiani nominis gloria intra breue
empus profligaretur. Hæc & alia in hanc sententiam
ulgò iactabantur: neque deerant, qui ipsius Ducis au-
s eiusmodi sermonibus obtunderent. Quin etiam sa-
rdos quidam, qui Diui Francisci institutum seque-
atur, cui nomen erat Ioannes Chiauensis, qui postea
piscopus Visensis creatus fuit, cùm in templo sa-
am concionem habuisset, de hac materia copiosè co-
m duce ipso disseruit, & tam præclaram occasionem
iitti, acerbissimè conquestus est. Itaq; cùm Dux om-
ium sermonibus carperetur, coactus fuit in ipso tem
o, monacho, qui eum ad bellum stimulabat, publicè
spondere. Non se ignorare dixit, nomen suum male-
ctis multorum passim conscindi, sed se non rumo-
ous hominum, sed ratione & consilio moueri. Sibi
le & obedientia erga regem nihil esse antiquius: Re-
m autem non vt in Marrochium signa inferret, sed
Azamorem expugnaret, illum in Africam misisse.
quidpiam vltra moliretur, id se contra Regis sapien-
ssimi imperium facturum. Si multis, inquit, mensi-
s vrbem hanc obsidione premeremus, si maxima
ilitum multitudo prius cæsa ab hostibus fuisset,
àm eam caperemus, tunc tam clara victoria puta-
tur, vt nemo quidpiam præterea desideraret. Nunc
quia

F. Ioannis Chiauensis ad bellum Marrochiē se Exhortatio.

Brigantini Ducis ad monachi suasoriam responsio, in templo facta.

quia Dei benignitate intra diem vnum, sine vllius cæde, eam cepimus, victoria contemnitur, quasi sit præclarius hostem cædere, quàm ciues ab omni clade incolumes conseruare. Ego contra censeo, multo esse ad sempiternam laudem præstantius, ciuem vnum tueri, quàm hostium multitudinem trucidare. Bellum non tam leue est, quã multi prædicant. Reges enim quanuis inter se dissideant, commune tamen, quod vniuersis impendebit, periculum, facilè animos omnium ab intestinis seditionibus ad commune malum propulsandum, auocabit. Si igitur Rex Marrochiensis, & Fessensis, & Xerifius, & montium Principes coniunctis viribus nobis obstiterint, multi fortasse, qui nunc oratione feroces multitudinem tumultuari cogunt, in periculis constituti trepidabũt. Solet enim hoc accidere. Vt quisq; in pace furentius & audacius de bello disserit, ita magis in ipso belli discrimine tumultuatur, & à mente consilioq; deducitur. Præterea non vident, maximum exercitum ex rapto diu sustentari non posse. Si igitur hostes voluerint, quo plures sumus, eo grauius periculum intercluso commeatu adibimus. Si enim fruges in agris existerent, tum facilè fuisset, rei frumentariæ prouidere. Nunc verò cùm iam messis præterierit; & frumentum in longinquas oras asportatum sit, si hostes voluerint nos fame necare, quis illos ab eo conatu depellet? Frumento, quod habemus, intra paucos menses absumpto, quomodo bellum, quod non paucis mensibus gerendum est, administrabimus: Præterea æstas in exitu est, & hyems intra breue tempus instabit, quæ poterit esse impedimento, quo minus tanta breuitate bellum finiatur, quanta homines audaces & temerarij suspicantur. Præterea bellum hoc maximum, quod suscipiendum iniussu regis arbitrantur, rex ipse sibi designauit, & nos si desponsam illi laudem rapere conabimur, non modò imperium illius contemnemus, sed fidem illius Maiest. debitam nefariè violabim⁹. Ego quod ille imperauit, executus sum: si fuerit opus, me vitam pro illius dignitate profundere, mori mini-

minimè recusabo:& dum illius voluntati satisfecero, quid homines de me iudicent, minimè laboro. Nec enim intelligunt, quoties aliquis bellum sui Principis iniussu suscipit, offensionem esse pestiferam,& victoriam inuidiæ plenam, ita, vt necesse sit ei, qui aliquid absq; regis præscripto molitur, calumnijs innumerabilibus proximum fieri. Nunc verò nemo me calumniari iure potest. Meum officium erat, vrbem istam capere, eam Dei clementia cepi: celeritate summa bellū conficere, intra diem vnum id nō mediocri felicitate confeci: exercitum incolumem reducere, id Dei singulari benignitate perficiam. Quò negotium & facilius, & celerius,& minore cum periculo transactum est, eò clariore numinis beneficio deuincti sumus Quocirca satius esset, Deo gratias agere, quàm famam hominis officio suo præclare functi maledico dente corrodere. Hæc cùm dixisset, sermonem quidem hominum compressit, non ita tamen, vt non extent hodiè permulti, qui doleant, maximam fuisse tunc ab illo summi decoris opportunitatem prætermissam. Ille tamen rationibus quas diximus, inductus, id sibi licere minimè putauit. Aliud etiam incommodum interuenit, quod illum cogeret in Lusitaniam redire. Tubere namque se pur alrerum illius ita laborabat, vt is equo vehi non posset. Exercitu igitur commisso Francisco Portugalensi, cuius insignis nobilitas erat iam eo tempore cū non mediocri laude prudentiæ coniuncta, Mazaganum contendit. Balsam deindè Lusitaniç ciuitatem in Algarbia sitam, traiecit, vnde Almeirinum, vbi Rex Emmanuel morabatur, se contulit: à quo fuit magnis honoribus, vt æquum erat, acceptus. Exercitus deindè magna pars reducta in Lusitaniam fuit. Rodericus Barretus, & Ioannes Menesius Azamore relicti, Barretus vt vrbem tueretur; Menesius vt cum exercitu bellum finitimis gentibus inferret. Nonius Fernandus Ataidius Safinium reuersus; institutum suum persequutus, multis incommodis Mauros agitabat. Similiter Ioannes Menesius & Barretus suos otio torpere minimè

Brigantini Ducis in Lusitaniam reditus.

Excursio in Xerquienses. permittebant. Itaq; Menesius per exploratores certior factus, paganos, qui Xerquiam incolebãt, in locis, qui circiter triginta passuum millia ab vrbe aberant, sine vllo metu vagari, initio Anni M. D XIIII. ad vesperũ ex vrbe cum equitibus mille & ducentis, & mille peditibus, cum Barreto egressus, viginti & quatuor millia passuum ea nocte confecit. Inde montem viridem (sic enim propter amœnitatem, & frequentium herbarũ, & plantarum viriditatem appellare solent) petierunt. Prima luce in pagum Bencafizium inuasêre. Pagus est in monte situs, qui ab imo modicè assurgens, in orbem desinit. Incolæ partim cæsi, partim capti, partim è rupe in fluuium, qui Azamorem præterfluit, præcipites eiecti sunt, & oppidum direptum & exustum. Similiter Bernardus Emmanuel, & Ioannes Syluius, qui ab eodem Menesio missi fuerãt, in alium pagum, quem Tafúfum appellant, inuecti sunt, & pagum omni præsidio nudatum aspiciunt. Hostes enim diffugerant. Nostri igitur, quod reliquum erat, vestigijs insequuti, fluuio appropinquarunt, vbi Mauri constiterãt. Multi fluuium nando traiecerant, alij natare parabãt, non pauci tamen conferti pugnam minimè detrectabant. Qui tamen dissipati, & in fugam coniecti, in fluuium se demiserunt: è quibus non pauci nantes missilibus confixi fuerunt. Bernardus indè cum prę́da profectus se cum Menesio coniunxit, & ita cũ magno captiuorum numero, & pecorum multitudine, omnes in vrbem regressi sunt. Est in ea Mauritanię parte, quæ ad Austrum spectat, & cum finibus Safiniensibus continens est, prouincia, quam Heam incolę nominant. In ea Tednest ciuitas est, in campi latissimi & fertilissimi planitie sita, in qua templũ erat hominibus illis valdè sanctum & religiosum. Xerifius in hac vrbe ædes amplas habebat, & hortos cultissimos & nitidissimos cũ piscinis, & varijs aquarum deriuationibus, cũ quibus se, cùm otium erat, frequenter oblectabat. In hanc ciuitatem Ataidius inuadere constituit. Per literas tamẽ Menesium admonuit, vt sibi opẽ afferret: rem namq; di-

Annus nati Christi 1514.

Mons viridis.

Bencafizius pagus captus & exustus.

Excursio in Tafusum pagum.

Bellum cum Xerifio.

Heam Mauritaniæ prouincia.

Tednest ciuitas.

dignam esse, quam ambo viribus coniunctis aggrederentur. Ataidius tamen illum minimè expectauit. Ex vrbe igitur quadringentos equites eduxit, sociumque Ichabentafusum asciuit, qui duo millia equitum, & septingentos pedites secum adducebat. Cùm verò ciuitati, quam petebant, appropinquarent, Xerifius illis cum quatuor millibus equitum occurrit. Ataidius postremum agmen ducebat. Ichabentafusus, qui in primo agmine cum suis Xerifio obuiam prodierat, Ataidio spectante, sæuum & atrox prælium commisit. Xerifius tandem victus ab Ichabentafuso, se fugæ mandauit: multi ex hostibus cæsi sunt: præda verò tanta fuit, quanta nunquam antea fortasse ex vllo prælio, cum gentibus illis inito capta fuerat. Nam supra ducenta millia pecudum, & boum, & tria millia Camelorum, equorum similiter ingentem multitudinem fuisse cõstat. Ataidius in vrbem ingressus conquieuit. Indè verò literis ad Menesium datis significauit, quomodo iã negotium confectum esset. Abest autem Azamot ab ea ciuitate citciter centum & sexaginta passuum millibus, & ea de causa fieri non poterat, vt tam citò se Menesius cum Ataidio coniungeret. Ducebat autem Menesius septingentos, & quinquaginta equites, & pedites mille. Quacunque autem iter faciebat, maximi honores illi ab omnibus Maurorum præfectis atque Principibus fœderatis habebantur. In oppidum autem exiguum tandem peruenit (Chiquerium nominant) templi Mahumetani gratia ab incolis incredibili religione celebratum. Id enim iussu Mahumetis fundatum extitisse, vanissimi sacerdotes affectebant. Ea verò mente Menesius eò peruenerat, vt inde Marochium peteret. Chiquerium autem Marochio non plus triginta & sex millibus passuum aberat. Indè tamen Ataidium per literas ad societatem facinoris inuitauit. Is dixit, se pacis legibus scribendis, & fœdere sanciendo ita distineri, vt nullo modo posset tunc ab ea vrbe discedere. Marochium verò maioribus esse viribus oppugnandum, neque committen-

Victoria de Xerifio insignis.

Menesij subsidium.

Chiquerium oppidum.

dum, vt ſine vllo fructu ille flos nobilitatis in tantum diſcrimen induceretur. Meneſium deindè orabat, & obteſtabatur, vt tunc incepto deſiſteret. Meneſius ad Ataidium venit. Venerat interim Ataidij gener Alfonſus Norogna cum Mauris equitibus 80. vt noctis ſilentio oppidum natura munitiſſimum in monte arduo ſitum oppugnarent. Quod factum eſt, & hoſtes, antequam illi aduentarent, id fore ſuſpicantes aufugerant: pauci tamen capti ſunt. Iterum cùm iam copiæ eſſent multis partibus amplificatæ, Meneſius inſtitit, vt Marochium tenderent, quod tunc expugnatum iri confidebat. At Ataidius verebatur, nè ſi id fieret, maxima gloriæ pars ad ipſum Meneſium pertineret. Hac ratione, vt opinio erat, impeditus Ataidius, nullo modo potuit adduci, vt itineris illius ſe ſocium præberet. Id moleſtiſſimè Meneſius, & omnes, qui cum illo venerant, paſſi ſunt. Indè cum nonnulla offenſione Meneſius digreſſus, nuncium accepit, regem Feſſenſem, & regem Mequinezium cum maximis copijs aduentare, vt Azamorem obſidione cingerent. Idcircò qua potuit celeritate Azamorem contendit. In itinere verò literis Roderici Barreti, quibus idem confirmabat, vehementius incitatus eſt, vt ad inſtitutam celeritatem aliquid addendum cogitaret. Attamen cùm admoneretur, ne eum in itinere Reges interciperent, Bernardum Emmanuelem, & alios viros nobiles, qui cū Ataidio manſerant, per literas aſciuit, & commeatum, & tela, variaſque munitiones importari fecit. Almedinam ingreſſus, ab Almeimamo vrbis præfecto fuit cum ſummis honoribus acceptus. Is eum admonuit, vt ſibi à Ducibus Feſſenſis Regis caueret. Hos enim cum octingentis equitibus, & ſex millibus peditum præcedere, ſe compertum habere dicebat. Inde profectus, per ciuitates fœderatas ita iter faciebat, vt ſemper exercitum ſingulari ordine inſtructum duceret, quaſi ſibi eſſet cum hoſtibus certamen ſingulis horis ineundum. Attamen ſiue ea fama vanis authoribus diſſipata fuit, ſiue duces regis Feſſenſis parum diligen-

Bellum cum Feſſenſi & Mequinezio geſtum.

gentes extiterunt, is sine vllo impedimento Azamo-
rem copias incolumes induxit. Ibi certior factus est,
Fessæ Regem duos duces cum maximis copijs in Due
alam misisse, vt eam regionem valido præsidio tue-
rentur. Regem verò Mequinetium cum equitum & pe
ditum multitudine expectari: qui Nafe (est quidem il- *Nafe opp.*
la Mequinezij ciuitas non ignobilis) se tenebat. In a-
nimo autem Rex Mequinezius habebat, cum ducibus
Regis Fessensis Azamorem petere, vt Lusitanos obsi-
dione vexaret. Menesius non expectandum esse puta-
uit, dum hostes copias omnes coniungerent. Cùm igi
tur intellexisset, duces Fessenses in oppido satis mu-
nito, quod Balbam appellant, consistere, in eos, ante- *Balba opp.*
quam inde discederent, inuadere constituit. Ad Atai-
dium verò nuncium cum literis misit, quibus cū ad-
monebat, vt vellet prælio interesse, quo sibi non me-
diocre decus parare, & opus Regi Emmanueli gratissi-
mum efficere posset. Cùm de loco inter eos, vbi erant
copiæ coniungendæ, parū in principio conuenisset,
tandem statuerunt, vt Seam (is locus viginti quatuor *Sea.*
millibus passuum Balba distat) copijs iungendis deli-
gerent. Itaq; Menesius duodecimo die Aprilis octin-
gentos equites, & mille pedites eduxit: sequenti die
propè lacus quosdam in planicie castra posuit. Eo die
Ataidius cum Iehabentafufo cum mille & quingen-
tis equitibus, quorum maxima pars erant Mauri, adue
nire. Consilio inter duces habito statutū fuit, vt de pri
ma vigilia silenti agmine castra mouerent, vt luce pri
ma possent in hostes imparatos inuadere. Ex omnibus *Lusitanorum*
autem copijs quinque acies instruxerunt. Primam Me *acies.*
nesius, alteram Rodericus Barretus, tertiam Ioannes
Mendi ssaluus Camara ducebat. In acie tertia Aluarus
Barualius, & Ioannes Syluius inerant: vt etiam, vbi
opus esset, ducum officio fungerentur. Quartam a-
ciem Ataidius cum Alfonso Norogna genero suo a-
gebat. Quinta Iehabentafufo commissa fuit. Has quin
que acies equitum Petrus Moralis, & Ioannes Roderi-
gius cum instructis peditum copijs valido subsidio fir-

mabant. In medio impedimenta cum tormentis aliquot curribus inuectis ducebantur. Menesius acies circumibat, & singulos duces de officio commonebat, & omnes ad decus vehementer excitabat. Orto iam sole, hostium castris appropinquarunt. Erant autem castra in planicie posita, propè mõtem, qui campis imminebat. Menesius designauit oculis locum, in quo erat prælium faciendum, & ductores peditum admonuit, vt in eum locum, quàm celerrimè possent, aciem dirigerent. In hostium castris erant supra quatuor millia equitum. Peditum verò numerus propter multitudinem iniri non potuit. A tergo torrens campum à monte dirimebat, qui quamuis tunc siccus esset, tamẽ propter alueum, quem torrens imbribus auctus in altitudinem depresserat, erat hostibus impedimento, quo minus se in montem sine periculo reciperent. Hostes quatuor acies instruxerũt. In prima acie pedites cum fistulis ferreis, & scorpionibus locauerunt, vt sagittarum & glãdium multitudine primam nostrarũ aciem perturbarent. Menesius verò, cùm tubis signũ pugnæ dare iussisset, & omnes nomen S. Iacobi de more Hispaniç conclamarent, tanto impetu in hostes inuectus est, vt antequam, qui in acie prima constiterant, damnum aliquod (quod valdè metuendum esset) inferre possent, eos dissiparet, & cùm prælium acriter iniret, tres illas equitum acies fudit, & vsq; in torrentis alueũ hostes insequutus, multos occidit. Ataidius, cui datũ erat negotium, vt in vnam equitum aciem impetum ferret, id exequi non potuit: ea nanq; acies, quam petebat, à loco deflexerat, vt suis contra Menesium opem afferret. Itaque in pedites inuasit, quorum magnum numerum cecìdit. Menesius cùm ad torrentem peruenisset, suos continuit. Multi tamen illius imperium contemnentes, torrentem transgressi sunt. Erat autem Menesius reliquis quidem Imperatoris laudibus excellens, sed propter insitam in natura mansuetudinẽ, in animaduertendo parum seuerus. Ob id igitur adolescentes nobiles animo quidem virili, sed mente parum

Hostium castra & exercitus.

Hostiles acies.

Prælium.

rum

rum ſana prædiri, tanti viri authoritate contineri non potuerunt, quin ſe ſine vllo fructu in diſcrimen ſalutis inijcerent. Meneſius Garſiam Meneſium fratris ſui filium miſit, qui eos redire compelleret. Is equo incitato ſe confeſtim illis oppoſuit, & vt ſe continuò reciperent, adhortatus eſt. Iam pleriq; obtemperabant, cū Arius Tellius iuuenis apprimè nobilis & laudis præter modum cupidus, ſed, vt fama erat, temerarius, exclamauit. Non decet hoc tempore pedem referre: Mauros iſtos, ô commilitones, vſque Feſſam ferro perſequamur. Hac ratione, qui iam redibant excitati, rurſus in hoſtes incurrunt. Garſia Meneſius cùm eorum impetum cerneret, Si ita vultis, inquit, & vltra Feſſam impetum feramus. Hæc cùm diceret, ſe illis admiſcuit. Hanc temeritatē cùm Meneſius animaduerteret, torrentem tranſgredi ſtatuit, vt fugientes (nec enim eum latebat, quod erat eis, qui temerè ruebant, euenturum) exciperet. Peditum interim aciem vnam præmiſit, quę hoſtium impetum ſuſtineret. Ataidius torrentē trāſgredi noluit, ne copiarum ſuarum ordinem perturbaret, ſed in ripa conſtitit, vt inde hoſtes, ſi tranſire conarentur, repelleret. Iebabentafufus huic incommodo opitulari nequiuit. Cùm enim Mauri, quos ducebat, hoſtes fuſos animaduerterent, prædandi cupiditate cæci, ducem reliquerunt. At hoſtes, qui ſe in montem receperant, vbi paucitatem eorum, qui illos perſequebantur, animaduertêre, in eos conuerſi tanto impetu fuerunt, vt in effuſam fugam compellerent. Maxima eorum pars temeritatis pœnas luit: nam ab hoſtibus cæſi ſunt, inter quos Arius Tellius, & Garſia Meneſius extitêre. Qui fugientes inſequebantur, cùm animos iam à prima illa conſternatione recepiſſent, & illo ſucceſſu, qui præter opinionem acciderat, elati fuiſſent, tanto impetu in Meneſium incurrerunt, vt eum cogerent in aduerſam torrentis ripam copias reducere: quod non ſine multorum ſanguine confici potuit. In hoc prælio equites plus quinquaginta ceciderunt, & ſupra centum vulnerati ſunt. Ex hoſti-

Arij Tellij temeritas.

Temerariorū infelix exitus.

Cæſorum numerus.

bus, vt postea compertum fuit, duo millia & sexcenti interfecti fuerũt, in quibus vnus ex ducibus illis summis fuit, quos Rex Fessensis cum imperio miserat, alter ex equo decidit, & à suis, cùm esset iam in summo vitæ discrimine constitutus, ereptus est. Septem duces alij ceciderunt: supra quatuor hominum millia vulnerati sunt: captiui ducenti & octoginta fuerunt. In ijs fuerunt vxores & filij eorum ducum Xerquiensium, qui prælio interfuère. Victoria illustris & clara fuisset, nisi eam iuuentutis temeritas aliqua ex parte deformâsset. Hostes postquam nostras acies coniunctas animaduerterunt, eas non sunt ausi lacessere. Nostri cum præda iam diuisa istis itineribus in sedes suas reuersi sunt. Reges Fessensis & Mequinezius nondum hanc suorum cladem acceperant, cùm obsidionis consilium, qua Azamorem opprimere statuebant, intermittendum minimè iudicarent. Itaq; Nazer Mequinezij Rex cũ maximis copijs regni sui finibus egressus, Azamorem contendit. Mahumetes Rex Fessensis non mediocrem equitum & peditum multitudinem illi in auxilium misit. Rex Mequinezius in flumine, quod Azamorem alluit, traijciẽdo septem dies, tanta erat hostium multitudo, consumpsit. Menesius Emmanuelem de obsidione, quam futuram credebat, per literas confestim admonuit: qui summa diligentia omnia, quæ erant ad vrbem muniendam idonea, comparauit. Sed Nazer cùm accepisset eorum cladem, qui prælium cum Menesio inierant, consilium mutauit, & Almedinę regionem populari constituit. Magnam itaque vastitatem terris intulit, Almedinam cepit, eos qui in præsidijs inerant, qui Alemeimanum Safinium fugere properantem sequi noluerant, interemit. Ichabenrafusus cùm neq; copias haberet, quibus tantæ multitudini resisteret, & ab Ataidio, à quo auxilium postularat, minimè firmo subsidio adiutus fuisset (Ataidius enim obsidionem timebat, & ideo copias diminuere noluerat) Safinium se cõferre statuit. Sed primùm puteos obturauit, alios bestiarum cadaue-

Lusitanorum cruenta victoria.

Bellum Azamorense.

Almedina regio vastata, vrbs ab hoste recepta.

ueribus inquinauit,& frugibus etiam corruptis infecit,vt Regis exercitum siti conficeret. Dum in his operibus tempus conterit,Rex illum consequitur Itaq; prælium vitari non potuit, vtrinq; fuit acerrimè dimicatum. Equites aliquot Ichabentafusi ceciderunt, inter quos dux fuit quidam, Benamira nomine, vir insigni robore præditus. Ex acie Regis equites quinquaginta desiderati sunt,& in his dux insignis, quem ex Fessensis copijs suis præfecerat. Ichabentafusus in eo prælio ea facinora virtutis militaris edidit, vt multos admiratione defigeret. Sic igitur è prælio discessit, vt illum hostes non admodum pertinaciter insequerentur. Mille tamen camelos amisit. Ataidius illi locũ muris coniunctum assignauit, in quo castra poneret. Rex interim aquarũ penuria grauissimè laborabat, & puteos,vt sitim leuaret,de integro fodere iubebat, & ita tempus sine vlla re memorabili consumebat. Ichabentafusus vna nocte castra illius oppugnare constituit. Rex ab indice monitus, castra in locum aliũ magis munitum repentè mutauit. At Mauri,qui Xerquiã incolebant, cùm animum illius abiectum & demissum factis agnoscerent, & simul fluxam fidem animaduerterent, illum contemptu & odio dignum stauerunt. In primis autẽ grauiter eos offendebat, quod cùm se Azamorem aut Safinium obsessurum ostendisset,& tantis copijs abundaret, nihil horum tentare propter ingentem formidinem ausus fuisset. Seq; inani spe deceptos à Regis Emmanuelis fide desciuisse molestissimè ferebant. Itaq; vt odium expromerent,et amissam Regis Emmanuelis gratiam aliquo insigni facto recuperarent,cũ Mequinezius Rex propè oppidum,quod Tazarote nominãt,castra haberet, contra quem,cuius illi religionem minimè nôrunt, in castra ruunt, cædem faciunt, copias regis in fugam vertunt: supra mille hominum in seruitutem abripiunt, octingentos equos capiunt. Rex castris exutus, cum maximo damno atq; dedecore in montes arduos primùm e fuga proripuit,atque inde in regnum reuersus est.

Prælium anceps.

Benamiræ mors.

Mequinezius Rex suorum perfidia castris exuitur.

At Menesius interim in grauissimum morbum incidit. Cùm verò decumberet, literas ab Emmanuele accepit, quibus illũ miris laudibus efferebat, & pro meritis excellentibus præmia illi ingentia proponebat. His literis responsum nullum dedit. Nec enim iam eo tempore quidquam de hac misera & exigua vita sibi cogitandum statuebat, sed tota mente ad sempiternã omnibus votis aspirabat. Itaque rebus omnibus, quæ ad animi expiationem necessariæ videbãtur, ritè procuratis, cùm insiræ religionis & pietatis egregia documenta dedisset, è corpore quasi ergastulo quodam expeditus, in cælum, vt omnium opinio ferebat, immigrauit. Fuit enim vir ille non virtutis tantùm militaris & imperatoriæ gloria præcellens, sed laudibus etiam mansuetudinis, & lenitatis, & clementiæ præstantissimus. Erat præterea in omni genere vrbanitatis humanissimus. Et cùm vitæ castimonia, & morum integritate multùm omnibus, quæ vitam in armis degerant, anteiret, tum amoribus sine vitæ petulantia, aut vlla verborum obscœnitate deditus erat, ita tamen, vt in illis etiam non libidinis vllum vestigium extaret, sed ludus sine vllius pudoris intertrimento quæsitus appareret. Hostibus maximo terrori fuit, militibus autem carissimus, ciuitati vniuersæ maximum sui desiderium cum multis lachrymis & luctu diuturno reliquit. Quantum autem ingenio valeret, versus, quos patrio sermone componebat, apertè declarabãt. Nec enim illis quidquam vel argutius, vel festiuius excogitari poterat. Augurijs tamen deditus erat, & atra interdum bile ad insaniam laborabat. Sed hanc tenuem vitiorum labem virtutis magnitudo tanto interuallo superabat, vt maiora etiam vitia in tanto viro toleranda viderentur. In locum illius Petrus Sousa successit, qui postea Comes Pratensis extitit, & Rodericus Barretus in Lusitaniam reuersus est. Hoc anno Petrus Menesius Alcoutinensis Dynasta, cùm crebras excursiones faceret, quibus Mauros perpetuò fatigabat, tum mense Iulio in Tutauni fines inuasit:

Menesij mors.

Menesij mores & ingenium.

Petrus Sousa Menesij successor.

uasit: multos cecidit, alios captiuos abduxit. Initio verò Mensis Octobris nuncium accepit, duos Regis Fessensis fratres cum decem millibus equitum, & magno peditum numero, vt Septam oppugnarent, aduentare. Classem præterea misisse, vt terra simul & mari ciuitatem premerent. Hi duobus in locis syluestribus insidias posuerunt, in quibus ipsi constitêre; deinde quinque & viginti excursores emisêre, vt nostros elicerent. Hi ad speculas vsque peruenerunt. Petrus Menesius equites quindecim in eos immisit, ipse cum centum & quindecim equitibus egressus est, vt illis subsidio esset, cùm hostes ex insidijs, vt ille fore suspicabatur, erumperent. Nostri in equites hostium impetum dedêre: illi repentè cesserunt vsque eo, dum nostros in locum, quem ij, qui erant in insidijs, tenebant, extraherent. Nostri insidijs exploratis, ad Petrum Menesium se cursu recipiunt. Hos ducenti & quinquaginta equites insequuti sunt. Horum vestigijs alij permulti institerunt. Petrus Menesius intra vallum, quod vrbem cingit, se continuò recepit. Hostes illi, qui prius ex insidijs emerseraut, aditu valli, cùm essent iam nostris admixti, prohiberi minimè potuerunt. Petrus Menesius in eos conuersus, prælium iniuit, quod maxima vtriusq; partis vi pugnatum fuit. Ex hostibus ducenti cæsi fuerunt, è nostris vnus tantùm cecidit, sex & triginta vulnerati sunt. Regis interim fratres adueniunt, vt vallum disijciant, & nostris aditum in vrbem intercludant: & classis etiam in terram copias exponit. Sed eo iam tempore Petrus Menesius suos in vrbem reduxerat, & foribus occlusis conatus eorum inanes reddiderat. Illi mortuos in naues cum lachrymis imponunt. Erant enim pleriq; iuuentutis principes, & homines, in quibus seniores non mediocrem spem felicis militiæ collocauerant. Hoc autem tempore maximo terrori nomen Regis Emmanuelis erat apud Mauros, simul clementia & æquitas illius in omnium ore atque prędicatione versabatur. Cùm igitur se ab Emmanue-

Septense bellum.

Prælium.

Maurorum deditiones et fœdera cum Emmanuele.

lis ducibus bello fatigatos, & domi suorum tyrannide vexatos esse conspicerent, vltro ad Emmanuelẽ veniebant,& enixè ab eo contendebant, vt eos in fidẽ acciperet,illisq; tributum, quod ei videretur, imperaret,& duces quos vellet,eis præponeret. Se namq; vsque ad extremum vitæ spiritum pro illius amplitudine pugnaturos.Neque solùm qui vrbes incolebant,libenter in deditionem veniebant,verùm etiam pagani atq; montani,cùm vires suas infeliciter experti fuissent,voluntariæ seruitutis pactione vitæ suæ & incolumitati consulebant. Itaq; Xerquienses legati gentis principes ad Emmanuelem introducti sunt,qui se,suaque omnia illius fidei atq; potestati committebant, & postulabant, vt Xerquia prouincia à Dabida & Garabia distincta fieret,& illis Audaramen rectorem & ducem præponeret. Ne autem in eo Iehabentafusum offendere viderentur,dicebant,Aduecamenem regionẽ, quam diximus tribus illis præcipuis nationibus inter se distingui,tantam esse,vt nullo modo posset ab vno Iehabentafuso gubernari. Is igitur Dabidam & Garabiam imperio contineret,& Xerquiam ab alio rectore regi permitteret. Accedebat, quo id cum minore Iehabentafusi offensione fieret, quòd Abdaramen illius famulus,& in disciplinis illius educatus extiterat, ita, vt nemo dubitaret,quin is perpetuò Iehabentafuso libenter obsequeretur. Hoc & ad ipsius prouinciæ pacem,& ad iuris administrandi facilitatem, & ad ipsius Regis fructum & emolumentum valdẹ pertinere. Sic enim fore,vt eos,quorum tam æquo postulato satisfecisset,in officio promptiores contineret, & tributum, quod pendere volebant,facilius exigeret. Fuêre legati comiter accepti,& quod postulabant,benignè à Rege concessum,ea tamen lege,vt quoties omnes illæ tres Ducealæ partes vires suas coniungerent,Iehabentafusum summum ducem agnoscerent, Imperiumque illius sine vlla recusatione sequerentur. Sanxit etiam lege Rex,ne quispiam ab vna in aliam tribum transiret, ne perturbatio & confusio fieret,& aliquis ea de causa

Xerquienses ad Emmanuelem legatio.

mo-

motus concitaretur, qui bello materiam subministraret. De ijs rebus ad Ataidium, & ad Petrũ Sousam, qui Azamorem tenebat, literas dedit: & Ichabentafusus eã prouinciæ distinctionem facilè comprobauit. Eodem anno Nonius Fernandus Ataidius Iacobum Lupium caduceatorem in Xerquiam misit, qui frumentum imperatum à colonis exigeret, & illud Azamorẽ deportandum curaret. Id Lupius exequutus, cum Mauris, qui frumentum iumentis impositum ferebant, Azamorem rectà contendit In itinere facti sunt illi obuiã equites 60 qui Azamore veniebant. Mauri cũ opinarentur eos hostili animo prodijsse, arma repentè corripiunt, & prælium animis obfirmatis offerunt. Lupius se mediũ interposuit, & caduceatoris officio functus est. Vix tamen Mauros placare potuit. Dicebant enim se nõ Sousam, sed Ataidium agnoscere: cum Ataidio namque, & non cũm Sousa pactionem de frumento importando fecisse. Lupius tamen eos, quoad fieri potuit, ad lenitatem inflectere contendebat. Illi verò dicebant, Petrum Sousam, postquam Azamoris curam susceperat, illis minimè ferendas iniurias intulisse. Idcircò equites illi sexaginta frumentũ Azamorem subuehendum curarent, se namq; in eam ciuitatem minimè pedem illaturos. Cùm tamẽ Lupius multa orationis lenitate vsus fuisset, non modò eos mitigauit, verùm eò perduxit, vt Marochium sub illius ductu contenderent. 400. & 23. equites ex illis delegit, & cum viginti & septem Lusitanis equitibus indè profectus, postridiè in turmas hostiles, quæ Marochio quatuor millia passuum aberant, inuasit, & aliquot occidit, tres & 50. viuos cepit: ingens præda pecorum & camelorum abacta fuit. Marochium tandem accedunt, & ipsi Mauri, Regis Emmanuelis nomine sæpius conclamato, hastis vrbis portas percutiunt. Marochij Rex re inopinata perturbatus, vt eorum impetum repelleret, egressus est. Illi fortissimè resistunt, & quatuor equites occidunt, & ita incolumes cũ præda in locum, vndè profecti cum Lupio fuerant, reuertuntur. Ibi prędà diuisa,

De tumultu quodam inter Mauros exorto & sopito.

Lupij in Marochiensem agrum eruptio.

Mauri

Mauri cum gregibus in Xerquiam rediêre. Lupius Safinium cum captiuis ingressus, admirationi quàm plurimis fuit. Facinus enim videbatur incredibile, hominem plebeium, & caduceatorem tantum audere, vt cum tam exiguis copijs, & ijs maxima ex parte suspectis, eò penetraret, quò Ataidius ipse Dux fortissimus, cùm à Menesio ad eiusdem facti societatem inuitaretur, peruenire dubitârat. In huius anni exitu rex Emmanuel tres Legatos ad Leonem decimum Pontificem Maximum, cum muneribus regia magnificẽtia dignis instituit. Princeps legationis Tristanus Cugua fuit. Collegæ duo iurisconsulti magnæ apud Lusitanos authoritatis extitêre. Vnus Iacobus Paciecus, alter Ioannes Faria nominabatur. Per illos Pont. sacras vestes ex auro, cum multis gemmis opere excellenti perfectis dono misit. Vasa præterea ex auro, atq; monilia maximi ponderis & pretij vestibus adiecit. Opus erat eiusmodi, vt cùm materia nihil pretiosius excogitari posset, artificium tamen ipsam materiam multis partibus superaret. Misit præterea elephantum Indicum miræ magnitudinis, qui non solùm Romę, vbi homines, post inclinatam Romanæ Maiestat. amplitudinem, illud animal nunquam oculis aspexerãt, sed quacunque gradum inferebat, nemo circunfluentem vndique turbam, admiratione obstupefactam, submouere poterat. Panthera etiam venatica missa fuit, quod munus haud scio, an olim Romæ AEdiles, cùm ludos magnificentissimos apparabant, & prę ter alias immanes beluas, pantheras etiam in publicis spectaculis exhibebant, præstare potuerint. Ea namque mansuefacta, non in circo cum bestiarijs, sed in sylvis cum apris atque ceruis prælium committebat, & principibus, qui venationibus oblectantur, plurimum voluptâtis afferebat. Ea insidebat equi Persici tergo, integumentis auratis eleganter instrati. Equum regebat Persa venator eximius, qui ad munus obeundum ab Armuzij Rege cum equo & Panthera missus fuerat. Tristanus Cogna, cùm esset vir & nobilitate, &

RES EVROPEAE *Magnifica Emmanuelis ad Leonem X. Pontificem Max. Legatio ac munera.*

Panthera venatica.

te, & authoritate, & existimatione non vulgari prædi-
tus, tum proprijs sumptibus eam legationem exornā-
dam susceperat. Ducebat autem secum tres filios, & co
gnatorum copiam, amplamq; familiam, quibus stipa-
tus non abiecti Principis speciem præ se ferebat. Lega-
tionis scriba Garsia Resendius, vir nō mediocris apud
Regem authoritatis erat. Nicolaus Faria, qui equis re-
gijs curandis præerat, agebat equum pulcherrimum,
ephippijs aureis, & phaleris aureis, emblematis & gem
mis maximi pretij distinctis instratum, & ornatum,
qui etiam Pontifici donandus erat. Duodecimo tandē *Annus nati*
die mensis Martij, anno M.D.XIIII. Legati in vrbem *Christi 1514.*
hoc ordine iter instituerunt. Familiæ vestibus admo *Legatorum*
dum eleganter excultæ præcedebant. Panthera tergo *in vrbem in-*
Persici equi, quem Persa regebat, insidens, & elephan *gressus &*
tus cū rectore sequebātur. Nicolaus Faria equo, quem *pompa.*
diximus, inuectus, post elephantum interuallo modi-
co disiunctus, primum illud agmen cogebat. Nobiles
deindè viri, qui comitatu suo Legationi nō parum di-
gnitatis adiungerent, loco suo progrediebantur. Post
illos caduceator Lusitanus cum insignibus regijs le-
gatos antecedebat. Deinde Tristanus Cugna sequeba-
tur, cuius vtrunq; latus legati reliqui claudebant. Fue-
runt à Cardinalium domesticis, deindè à Principū Le-
gatis, multisq; Principibus, antequam in vrbē ingre-
derentur, omnibus honoribus excepti. Ad vrbē cùm
accederent, vrbis Præfectus cum Pontificibus & ipsius
Pont. Max. domesticis atq; familiaribus obuiam pro-
dijt, Pontificisq; nomine orationem habuit, qua Le-
gatis de aduentu gratulatus est, omniaque Regis Em-
manuelis clarissimi Principis officia, qui pro Christi
nomine, & religionis sanctitate perpetuò dimicabat,
illi gratissima, vt merita illius postulabant, perpetuò
fore dixit. Responsum pro dignitate redditum ab illis
est. Romani deindè designatores aduenēre, & ordinē
pompæ illius instruxēre. Omnia interim tubarum
cantibus, & tibiarum symphonia & concentu perso-
nabant. Nullus fuit princeps, qui nō ordine à designa-
toribus

toribus constituto legatos deduceret. Heluetiorum etiam agmen instructum eos antecedebat. Turba vndique visendi gratia confluens, omnes viarũ aditus obstruebat, ita vt vix fustibus coercita cedere, & locum dare vellet. Cùm ad molem Adriani ventum esset, tormentorum ingenti strepitu ciuitas vniuersa tremefacta fuit. Fumi tandẽ caligine dispulsa, cùm Pont. è fenestra spectaret, elephãtus accessit, & ter genibus flexis & demisso corporis habitu venerabundus illum salutauit: quod non mediocrem admirationem spectantibus incussit. Tum proboscide in dolium ingẽs aqua refertum immissa, aquam hausit, qua omnes, qui in fenestris altioribus insidebãt, aspergeret. In plebem deinde conuersus, eum aqua, quasi ludum exhibere vellet, immodicè perfudit. Cùm hac pompa fuerunt ea die Legati in hospitium deducti. Vigesimo verò die mensis eiusdem, Legati eadem hominum frequentia & celebritate in Pontificis ędes deducti sunt. Pontifex in sublimi sede vestibus sacris cultus, vt fit, eos expectabat: Cardinalis in sedibus suis considebant. Legati primũ Pontificis pedes osculati sunt. Alij deindè ordine à designatoribus instituto idẽ officium præstitẽre. Tristanus deindè Cugna literas Põtifici Regis Emmanu. obtulit, quæ publicè lectæ sunt. Eæ nihil aliud continebant, quàm postulatum, vt Legatis fides haberetur. Tum Iacobus Paciecus egregiam orationem habuit, quam ita voce & actione luculenter expressit, vt non mediocrem ea die laudem eloquentissimi oratoris assequeretur. Pontifex responsum Latinè, verbis luculentissimis, & elegãter, & grauiter dedit, Emmanuelisque nomen, & Lusitanæ gentis virtutem laudibus summis exornauit. Postridiè Legati in viridariũ, quod post Pontificis ędes in Vaticano monte consitum est, intromissi sunt. Eo in loco eos iam Pontifex expectabat. Ibi munera accepit, quorum fulgorem & artificiũ admiratus vehementer est. Indè in hortum, vt elephãtum & pantheram videret (non enim facilè elephanto erat in superiorem ędium partem, vndè in viridarium

Elephantus Pontificem Max veneratur flexis genibus.

um

tum exitus patebat, scandere) continuò descendit. Ibi voluit spectare, qua ratione panthera venaretur. Fuerunt igitur ad illum bestiæ perductæ. Panthera repentè à venatore, qui eam regebat, immissa, in illas insiluit, easq; celeritate incredibili iugulauit. Non multis pòst diebus legati postulata regis Emmanuelis explicuerunt: quorum pars ad cōmunem Reip. Christianæ statum; pars ad ipsius regis commodum & emolumētum pertinebat. Quæ ad commune bonum spectabāt, erant hæc, Vt indictum concilium continuaretur, illiusque decreta sancirentur: vt sacerdotes à vitæ luxu, morumquè licentiā, ad continentiæ & sanctimoniæ disciplinā reuocarētur: vt opera daretur, qua Principes Christiani ab intestinis discordijs ad bellum contra Turcas consensione summa comparādum traducerentur. Hęc omnia postulata, non enim temporis erant, repudiata sunt. Reliqua singulari benignitate cōcessa fuerunt, nempè vt tertię atq; decimę partes vectigalium, quę alendis sacerdotib. & sacris vsibus destinata sunt, in belli, quod in Mauritania gerebat, sumptus illi tribuerētur: vt bona pars Ecclesiarum (sic enim trito iam sermone templorum bona nominare solem9) cum monachorum etiam quorundam vectigalibus, in vsus eorum, qui in Christianę militiæ ordinem cooptantur, conuerteretur: vt diplomata scribi iuberet; quibus ijs, qui vellent bellum Africanum pecunia iuuare; cælestia beneficia è Christi thesauris depromptā largè tribuerentur. Quæ quidem largitas hominum reprehensione carere non potuit. Vt enim Rex hominum cupidorum importunitate victus, id à Pont. con tenderet, æquum tamen esse dicebant, vt Pont. esset in largiendo restrictior. Sacra enim vectigalia tāta religione non solùm apud homines diuinis legibus astrictos, sed etiam apud Græcos, & Romanos, & Aegyptios, & complures alias nationes munita fuerunt, vt qui ex illis partem aliquam attigisset, grauissimum in se scelus admisisse existimaret, vix vllis piaculis eluendum. Et verā religione dicebant multò magis conti-

Emmanuelis ad Pontificem Maximum postulata.

Pont. Max. erga Emmanualem notata largitas.

nendam esse hominum Christianorũ cupiditatẽ: neque committẽdum, vt propter immanem quorundã auaritiã, quę nullis finibus arceri potest, sacra profana fierent. Decimę quidem atq; tertiæ sacrorum vectigalium partes olim Alfonso nono, & pòst Alfonso vndecimo concessa definito tempore fuerunt. Verum, sed illorum patrimoniũ fuerat à tutoribus dissipatũ, & influentes barbarorum copiæ in Hispaniam irruẽtes, erant tunc templorũ omnium sanctitatibus & sacris etiam vasis, iure atq; meritò repellendæ. Rex Fernandus similiter & Isabela cũ essent propter Portugalense bellum sumptibus exhausti, & bellum eis iustũ, & religiosum contra Granatenses Saracenos instaret, meritò videntur eadem Pontificis benignitate sustẽtati. Id tamen Alfonsus I. Lusitaniæ Rex, qui cùm tenues admodum opes possideret, Saracenos innumerabiles, opib⁹ & potentia feroces, maxima atq; diuturna belli contentione è Lusitaniæ finibus expulit, nunquam vt faceret, in animum induxit. Neq; Sancius illius filius, qui cum bellum durissimum Saracenis Bæticam incolentibus inferret, prope Hispalim, Betim fluuium eorum sanguine tinxit. Neque Ioannes hoc nomine primus, qui profligato, quod cũ Castellæ Rege gesserat, bello, Septam vrbem expugnauit. Nec Alfonsus quintus, qui Tingim & Arzilam & Alcassarẽ armis atque virtute cepit. Nec Ioannes secundus, cuius non solùm in bello Hispaniensi cõtra Fernandũ Regem inuictissimum admirabilis virtutis lumẽ eluxit, sed etiam in Africano bello clarissimum specimẽ egregiæ virtutis exhibuit. Si exemplis erat agendum, quando quod exemplo fit, iure etiam fieri pleriq; iudicant, multò magis erat exemplis domesticis, quàm alienis vestigijs insistendum. Deinde illi, qui sacris rebus permissu Pontificis manus iniecerunt, excusationem egestatis habuêre At Emman. tunc tantis opibus circunfluębat, vt omnes Principes, à quibus ortum ducebat, longissimo interuallo superaret. Quod si illi, quibus ea pecuniæ sacræ summa donabatur, totam

vitam, vt olim in sacro bello, pro Christi sanctissima religione consumerent, rectè videretur illud munus à Rege postulatum,& à Pontifice concessum. Sed illud incommodum accessit, quòd in literis Pontificis, Legatorum opera, qui sacræ pecuniæ lucris inhiabant, adiectum fuit, vt illa vectigalia non modò pro Christi religione militantibus, sed quacunque alia ratione benè meritis à rege donari possēt. Hoc introitu ad hominum cupiditatem patefacto, factum est, vt vectigalia sacra multis in locis hominib. lautissimis, qui non solùm nunquàm hostis vultum aspexerunt, sed illata Africani belli mentione contremiscunt, donarentur. Postremò quod Rex hominum sermonibus inductus sibi proposuit, consecutus minimè fuit. Maritimas enim Mauritaniæ ciuitates facillimè tueri,& nobilitatē opibus amplioribus deuinctā tenere,& ærarium dēptis sumptib⁹ amplificare cupiebat. At post illius muneris concessionē, nec Africæ bellum eadem felicitate gestum fuit, & nobilitas maiore inopia conflictari, & pluribus querelis vti cœpit,& Regis ærarium, quò plures vectigaliū accessiones fiunt, eò sumptibus minus necessarijs,& casibus interdū acerbioribus exhauritur. Sumptus quidem sacræ pecuniæ moderatos, & hominibus, qui nō militiæ sacræ nomē vsurpant, sed pro religione sanguinem profundūt, attributos, laudādos censeo: tantā largitionē ex sacris vectigalib⁹ in luxu multorū hominum, qui nunquam gladiū strinxēre, fieri, minimè ferendum arbitror. Sed vt eò, vndè deflexit oratio, reuertamur, Legati, reb⁹ ex animi sententia confectis, cū literis ipsius Pontificis, valdè propensę in Emmanuelem voluntatis testimoniū continentibus in Lusitaniā redierunt. Emman. tertias atq; decimas sacrorum vectigalium remisit, quod illi non mediocri laudi tributum fuit. Pontifices & sacerdotes illi pro tanta benignitate centum & quinquaginta numorum aureorum millia tribus pensionibus obtulerūnt. Literæ, quibus animi eorum, qui certo pecunię numero bellum Africanum iuuare vellent, expia-

Bonorum Ecclesiasticorum abusus.

Authoris hac de re sententia.

Sacrarum indulgentiarum ab-

usus quomodo vindicatus. rentur, & multis prætereà beneficijs, quæ ad numinis offensas obliterandas valerent, afficerentur, ministrorum auaritia & improbitate grauissimas offensiones attulêre. Fuit tamen Emmanuelis iussu in ministros animaduersum, & omnes vel humano iudicio, vel diuina vindicta talem exitum vitę habuerunt, vt intelligi posset, numen diuinum fuisse hominum cupiditati, qui ex hac functione non mediocrem sibi pecuniā cōparabant, vehementer infensum. *Sacræ pecuniæ summa.* Summa pecuniæ, quæ ex sacerdotijs erat in vsum militię conferenda, & Christi, vt appellant, militibus assignanda, fuit 20. millium numorum aureorum, qui circiter bis cētum auri libras efficiunt. In ijs etiam Emmanuel moderationem adhibendam censuit. Primùm enim Abbatias omnes præter paucas, quæ iam eiusdē militiæ obtentu ab hominibus, qui nunquam militauerant, occupatæ fuerāt, ea tyrānide liberauit. In reliquis sacerdotijs æquos iudices adhibuit, & vt omnia cum moderatione fierent, operam dedit. Sed iniuriæ satellites atq; ministri tantam industriam adhibuerunt, vt nihil ex æquo & bono fieret. Sic enim ęstimatione sua annuos fructus, qui erant militibus addicendi, attenuabant, vt vix illis fructibus summa expleri posset. Sacerdotibus verò nō fructuum vllam partem, sed certam pecuniæ summam relinquebant: & ita paulatim eos possessionibus exturbabant. Cùm verò fructus annui venirent, & eorum pretium singulis annis augeretur, milites au tē ditiores fierent, sacerdotes in eadem perpetuò egestate relinquebantur. *Aethiopica ad Emmanuelem legatio, eiusq; occasio.* Sub id tempus alia quædam Legatio ad Emmanuelem Regem peruenit, quæ fuit illi gratissima. Quomodo vir quidā Armenius, Matthæus nomine, ab Imperat. illius AEthiopiæ, quæ supra Aegyptum est, ad Emmanuelem missus fuerat, exposuimus. Eum Albuquercius honorificè acceptum, & beneficijs ornatum in Lusitaniam misit. Duces, quibus Matthæus commissus fuit, odio Albuquercij inducti (dicebant enim illum esse scurram atque prestigiatorem, & Albuquercium insanum & temerarium, qui

qui homini leuissimo fidē habuisset) eum multis iniurijs affecerunt, neq; sicut legatum, sed tanquam vile mancipium acceperunt, ob quam rem fuēre in custodiam dati, vt pro ratione maleficij pœnam debitā luerent. Qui tamen postea fuēre legati eiusdem precibus è custodia liberati. Quę autē fuerit huius legationis occasio, est paulò altius repetenda. Rex Ioannes secundus, vt dictum est, ardebat cupiditate incredibili Indicæ regionis penitus explorandę. Cùm verò accepisset, esse quendam Christianum Imperatorē mira sanctimonia præditum, qui Indias imperio contineret, eumq; Presbyterum Ioannem appellari, & cerneret sæpenumerò sacerdotes Christianos Aethiopas, qui Romam venerant, & Galliam Hispaniamq; peragrabant, suspicari cœpit, eos ex ea Indiæ parte profectos esse, in qua Presbyter ille Ioannes (summum enim sacerdotium cū imperij regij maiestate obtinere dicebatur) regnum possideret. Ipsiq; sacerdotes cū interrogarentur, an Rex illorum sacerdotio summo præditus esset, & an Ioānes presbyter appellaretur, & an illorum patria terminis Indiæ contineretur, haud abnuebant. Putabant enim, si ea suspicio penitus in Christianorum animis insedisset, fore, vt ipsi multò humanius à nostris acciperentur. Nemo tunc erat ijs literis preditus, vt quantum inter vtramq; regionem interesset, distinguere posset. Ioannes igitur cùm de hoc presbytero Ioāne multa percepisset, existimauit sibi vel ad nominis decus, vel ad religionis fructum, vel ad Indiæ peruestigandæ facilitatem, nihil optatius cadere posse, quàm cum hoc Christiano principe fœdere coniūgi. Idcirco varijs temporibus homines Arabicę linguæ peritissimos magnis præmijs inuitauit, vt eas regiones perlustrarēt. Inter hos extitit quidam nomine Alfonsus Paiua, & alter, cui nomen erat Ioannes Petreius. Hi profecti è Lusitania Anno salutis M.CCCC.LXXXVI. Aegyptum mercatorū habitu peragrarunt, atq; inde Adenam peruenerunt. Ibi cùm intellexissent, in ea Aethiopiæ parte, quæ sub

Rumor de Presbytero Ioanne Imp. Christiano.

Primi Aethiopiæ et Indiæ hoc seculo lustratores.

AEgypto est, esse summum quendam Principẽ Christianum, cuius imperium esset latissimum, & cui multi Principes obtemperarẽt, suspicati sunt, illum eundem esse, cuius cognoscendi gratia missi à Ioanne fuerant. Sed eos Indię nomẽ interturbabat. Missi namq; fuerant, vt Christianum Indiæ Imperatorem, nomine Presbyterum Ioannem conuenirent. At nec imperium, neq; nomen, neq; sacerdotij dignitas in Aethiopię Regem cõueniebat. Cùm igitur inter se quid optimum esset deliberarent, visum est, vt Ioannes Petreius in Indiam nauigaret, & videret, num qua mentio in oris illis Presbyteri Ioannis existeret: Paiua in Aegypto Thebis Petreio præstolaretur. At verum fuerat, Christianum quendam Principem nominis eiusdem secta Nestorianum, in mediterraneis Indiæ locis amplissimum imperium tenuisse: qui tamen fuerat Scytharum armis oppressus, & regnum illius occupatum, cuius iam nomen erat obliuione sepultum. Christiani tamen non pauci in locis illis resederant, Nestorij tabe contaminati. Itaque Ioannes Petreius cùm sine fructu tempus à se conteri videret, in Aegyptum redijt, vt cum Paiua, quid vtriq; agẽdum esset, deliberaret. Ibi duos Iudæos Lusitanos reperit, cum Regis Ioannis literis ad illum atq; Paiuam datis. Sed Paiua, vt Iudæi asseruerant, iam obierat. Iudæi Armuzium (sic enim Ioannes imperauerat) petiêre, Petreius varijs regionibus peragratis, in montem Sinai, vt sepulchrum virginis Caterinæ inuiseret, se contulit: & inde Adenam reuersus, Zeilam, & Zeila ad Aethiopiæ imperatorem se tandem contulit. Nec enim dubitauit, cùm non alium Christianum Principem in regionibus illis reperiret, quin is esset, ad quem missus à Ioanne fuerat. Rex Alexander appellabatur, qui Ioannis literis lætitia incredibiliter elatus est, Petreiumque singulari humanitate tractauit. Sed accidit, vt Rex tunc è vita discederet, antequam ad Ioannem rescriberet. Cùm verò nullum filium suscepisset, frater quidam illius, Nau nomine, in regnum suc-

Alexander Aethiopiæ Rex.

Nau Rex.

ces-

cessit, à quo nũquam Petreius impetrare potuit, vt sibi in patriam redire liceret. Hoc Rege defuncto filius illius, cui Dauid nomen erat, Rex creatus est: qui tamen in eo perseuerauit, vt nullo modo Petreium è regni sui finibus abire permitteret. Ingenio enim hominis, vt verisimile est, Reges inducti sunt, ne fructu prudentię & sagacitatis illius carere vellent. Is igitur cùm reditum in patriam omnino desperaret, vxorem duxit, & filios ex ea suscepit, stabilemque sedem in illa regione necessario collocauit. Sed prõgressu tẽporis cum Vascus Gama primum in Indiam iter aperiret, & regiones illas exploraret, cùm deinde Lusitaniæ classes, & Duces fortissimi in Indiam venirent, & insignes victorias adipiscerentur, fama nominis Lusitani per oẽs illas oras cum hominũ admiratione vagabatur: & cùm ad Dauidis aures peruenisset, & ex Petreio intellexisset, gentem illam Lusitanam eandem esse, à cuius Rege is missus extiterat, miro studio incitatus est, vt legatum ad illum mitteret. Erat autem Rex adhuc puer, & Helena illius auia, singulari prudentia fœmina, regnum nomine illius administrabat. Consilio igitur cum ea communicato, decretum fuit, nihil fore vel ad nominis claritatem, vel ad religionis sanctitatem vtilius, quàm principi virtute clarissimo, & religione sanctissimo singulari amicitiæ fœdere copulari. Ad eam autem legationem Matthæum, quem diximus, natione Armenium, religione Christianum, virum non vulgari prudentia præditum, qui diutissimè apud Reges illos versatus cum non mediocri probitatis & industriæ laude fuerat, delegére, qui munus id obire pro dignitate posset: cum illo veniebat Aethiops quidam adolescẽs summa nobilitate, vt mores nostros & instituta perdisceret. Hi fuerunt ab Albuquercio his honoribus accepti, quos suprà retulimus, & à Ducibus ea immanitate tractati, quam exposuimus. Fuit Olysippone legatus ab omni nobilitate, & à Pontificibus cum maxima significatione Christianæ caritatis in Regiã dedu-

Dauid Aethiopum Rex.

Helena Dauidis Regis mater legatum ad Emmanuelem mittit.

deductus, & ab ipso Rege satis benignè & comiter acceptus. Post triduum fuit admissus, vt summam legationis exponeret. Is prudenter atque disertè muneri sibi commisso satisfecit, & literas Helenæ reginę quinque bullis aureis consignatas Regi detulit, deinde crucem è ligno Crucis, qua Christus pro generis humani salute mactari sustinuit, Regi, nomine Principis sui donauit. Hāc Emmanuel obortis lachrymis venerabūdus accepit, summasque gratias Deo egit, quòd in longinquis illis regionibus, hostium immanitate vastatis, Christianę religionis & pietatis semina conseruasset. Alteras deinde literas arundine aurea inclusas eduxit, quas Dauid Rex ad Emmanuelem dederat. Omnes hæ literæ erant Arabica & Persica lingua conscriptæ. Sententia illarum hæc erat. Principio quidē Rex trium personarum distinctionem vna natura & diuinitate coniunctam debita veneratione prosequutus, Regi Emmanueli salutem & felicitatem precabatur. Deinde gratias de Epistolis ad Reges Aethiopiæ missis agebat, & suam potētiam & opes exaggerabat, quibus confidebat futurum, si Rex Emmanuel mari, ille verò terra in Mahumetanam nationem inuaderent, vt impij & scelerati Mahumetis nomen ex omni memoria hominum euellerent, & Christi sepulchrum in libertatem vindicarent. Matthæi legati authoritatem constituebat, & Crucem, quam Rex ipse in amoris signum mittebat, è ligno Crucis, in quam generis humani liberator sublatus fuerat, perfectam fuisse cōfirmabat: ad societatem belli atque pacis Emmanuelem inuitabat, & ius etiam cōnubij libenter offerebat. Nihil enim sibi gratius fore dicebat, quàm illam amoris coniunctionem, & religionis consensionem matrimonij etiam fœdere sacrosancto inter vtriusq; Regis liberos icto confirmari. Laudabat postremò facinora, quæ in India Regis Emmanuelis Duces ediderant, eaque dicebat non absque Christi præsentia gesta fuisse: &, vt quod instituerat, ad exitum perduceret, hortabatur. Lectis literis Emmanuel Matthæum in hospi-

Legationis Aethiopicæ & munerum ad Emmanuelem explicatio.

hospitiũ deduci, & illi omnia copiosè præberi iussit. Locus autem hic postulat, vt de huius Christiani Principis imperio pauca dicamus. Regnum illius à Septentrione AEgypti finibus, ab Austro montibus Lunæ terminatur, ab ortu, mari, quod per ostium Arabici sinus influens ad Heroum ciuitatẽ pertinet, definitur. In occasum verò latissimè protenditur, vt ita cũ gentibus atro colore, & crispo & adusto capillo, quę ad Agesimbam regionem pertinent, coniungatur. Montes tamen multos in illius regno Saraceni tenent, qui illi non obediunt, reliqui principes illi parent, & multi tributi nomine ei non mediocrem auri vim singulis annis pendunt. A Lunæ montibus Nilus exoritur, qui inde varios lacus & insulas efficiens, Aegyptum interfluit, vsque eò, dum per Alexandriam in nostrum mare influat. Regni totius ambitum septingentis miliaribus patere dicunt. Multi in ea regione montes editi & excelsi contineri dicuntur, vndique prærupti, aditu perangusto, adeò vt vnus tantùm homo per ostium penetrare possit. In summo autem fastigio sunt miræ planicies, latè patentes, aquæ perennes, pabula & fruges lætissimæ, amnes pellucidi, pecorum, & boum multitudo, aluearia, è quibus vis ingens mellis exprimitur. Regio maxima ex parte est fertilis & opima, multisque auri, argenti, & æris metallis abundat: equos nutrit, gossipij copiã ingentem profert: vino caret, sed incolæ potionem è melle & aqua conficiunt potu iucundam, & corpori valdè salubrem. Medicis atque pharmacis raro admodum vtuntur. Gens tamen est supra modum ignaua, & propter ingentem desidiam, & artificum penuriam, telluris bonitate frui nescit. Rex cum finitimis gentibus continenter bella gerit, & ideo vrbes non incolit, sed in castris perpetuò ætatem degit. Tanta autem est hominum & tabernaculorum multitudo, vt castra circiter duodecim millibus passuum in longitudinem pateant, & totidem in latitudinem. Eo autem ordine locantur, vt quamuis crebrò mutẽtur, facillimum sit cuiuis, castrorum vias

Aethiopicĩ Imperij descriptio.

Nili fontes.

Aethiopum mores.

oculis designare, & in hominum, quos conuenire velit, tētoria sine vllo errore peruenire, & Principes quos velit adire, & tanquam in vrbe notissima versari. In castris septem parœciæ sunt, & singulis parœcijs sacerdotes præfecti, qui sacra peragunt: conciones habent, subditos disciplinis instituunt, & rebelles pœnis a flagitio deterrent, & ad Christianam moderationem frequenter erudiūt. Vrbes regionis exiguæ sunt, ædes humiles, muri fragiles: templa tamen magnifica, & monasteria maximis sumptibus ædificata. Rex se tanquā numen cœleste coli faciebat: vultum ne principibus quidem apertum nisi statis diebus ostendebat. Illis, qui eum conuenire volebant, aliquando pedem tantùm, aliquando verò manum demonstrabat, reliquā speciem regis intueri, nefas existimabatur. Cùm verò respondere volebat, internuncijs vtebatur, & è cortinis, quasi ex aditu oraculum ederet, responsa per interpretes edebat. Sed hæc ineptissimæ diuinitatis ementitæ fabula, postea quàm Lusitani gētibus illis in vltimum discrimen adductis opem attulêre, & morem Christianorum Regum exposuêre, derisa fuit. Iam nūc Reges intueri, iam illos alloqui, iam audire licet.

Aethiopiæ Regum arrogantia & affectata diuinitas.

Quod verò ad religionem attinet, multa ab Hebræis desumpta conseruant. Mares octauo ab ortu die circunciduntur, & fœminis etiam aliquid amputatur, vt non omninò incircumcisæ videantur. Quod dicunt se facere, non quòd in circumcisione vim aliquam ad salutem constituant, sed vt Abrahami, & aliorū sanctorum Patrum exemplum sibi ob oculos proponāt, & illo monumento commoniti, acrius & ardētius in similis sanctitatis studium incitentur. Quadragesimo deinde à circuncisione die mares, octogesimo autē fœminæ salutaribus aquis expiantur, & Eucharistiam eo die infantes initiati in mica panis assumunt. Singulis annis diem, quo Christus à Ioanne aquis Iordanis ablutus baptismi sacramentum instituit, eiusdem lustrationis renouatione celebrant: & tamen asserunt, vnico tantùm baptismo peccata deleri, reli-

Aethiopum religio & sacri ritus.

quas

quas lustrationes quotannis instauratas corpus tantùm tingere, animum verò non expiare: se tamen id facere, vt CHRISTI diuinum beneficium, qui, vt nostras sordes elueret, sanguinem & aquam è latere suo profudit, sæpius in memoriam redigant. Fœminæ si mares ediderint, quadraginta dieb. si fœminas, octoginta à templorum liminibus arcentur. Sacerdotes vxores ducũt: si vxores decesserint, cœlibes permanẽt, & summa castimonia vitam peragunt: & si adulterio se contaminauerint, aut post vxorũ mortem aliqua se libidine commaculauerint, sacerdotio priuantur. Ante quàm rem diuinam faciant, aliquot diebus ab vxoribus abstinent, vt libidinis impuritate dierum numero sublata, sanctius Christi sanctissimum corpus immolẽt, & attentius de rebus diuinis cogitent, & sic facilius perlitent. Monachis vxorem ducere, nefas. Nemini, nisi nudis pedibus, ingredi in templum licet. In fanis flagitium est ridere, sermocinari, deambulare, aut aliquid deniq; meditari, quod non ad cælestia atque diuina referatur: cùm ieiunãt vsque ad Solis occasum nec edere quidquam, neq; bibere solẽt. A cibis, quos antiqua lex vetabat, abstinẽt. Flagitia sacerdotibus sæpenumerò confitentur. Sub vtraque specie Eucharistiam sumũt: Monachi Antonium Aegyptium authorem religionis habent. Põtifices à Rege creantur. Patriarcha à monachis deligitur, & à Patriarcha Alexandrino cõfirmatur. Multa sunt, in quibus Iudaicis ritibus atque cæremonijs adhæreſcunt, quanquã affirment, se nõ illis, sed Christi tantùm virtute atq; meritis inniti. Multos dies festos agunt. Sanctos homines hac vita perfunctos colunt atq; venerantur. Hi sũt Aethiopum Christianorum mores, quorum Imperator Dauid legatum, quẽ diximus, ad Regem Emmanuelem misit. At inuidi & inimici Albuquercij, legati authoritatẽ apud Emmanuelem importunis sermonibus eleuabant, cúmque omnia finxisse contendebant, vt quãtum de illius fide detraherent, tantum Albuquercius, qui eum ornarat,

Sacerdotum coniugium.

Templorum veneratio.

Ieiunia.

Confeßio.

Communio sub vtraq; specie.

Sanctorum veneratio.

RES INDICAE. rat, de prudētiæ existimatione deperderet. Hoc anno Albuquercius Georgium Albuquercium Malacam misit, vt eam cum imperio obtineret, & Rodericum Brittium Patalinum, cui iam tempus eiusdem muneris illi commissi exactum fuerat, Goã reuocauit. Georgius Albuquercius Zamatram prætereuectus, ad Pacemensem portum naues appulit, vbi intellexit, regē contra principē regni sui, qui ab illo defecerat, bellū moliri. Lusitani eò, quòd Rex fœderat⁹ esset, illi opē attulêre, & hominis rebellis exercitum fudêre. Indè

Ninachetuēsis dignitate spoliatus. Malacā profecti sunt. Post aliquot menses, Georgius Albuquerci⁹ ab Albuquercio Pretore literas accepit, quib⁹ imperabat, vt Ninachetuēse dignitate deiecto, regem Camparensem Bēdaram crearet. Regnum illius erat angustum, & ad Austrū pertinebat. In munere verò Bēdarę tanta dignitas inesse videbatur, vt Camparensis Rex, qui suum regnum eius muneris obtinēdi gratia relinquebat, se nō mediocri dignitatis accessione cumulatum putaret. Quid verò Albuquercius sequutus sit, vt Ninachetuensē honore priuaret, incertum est. Vel enim munus sibi creditū malè gesserat, vel homines illi subditi nouitatem illius contemnentes, ab Albuquercio petierant, vt aliū sibi rectorem, qui sanguine regio esset, assignaret, vel quacunque alia de causa, sic statuit, vt Ninachetuēse amoto, Rex Cāparensis, qui singulari studio Lusitanum nomen colebat, illud munus obtineret. Georgi-

Camparensis Regis obsidio. us Albuquercius Regem Camparensē arcessiuit. Georgius Botellius cùm esset Regis amicus, vt illum deduceret, in regnum illius cum biremi concessit. Eo tempore Rex Bintamensis Camparensem obsidione premebat Botellius à Georgio Albuquercio auxiliū per litteras postulauit, vt Regem amicū obsidione liberaret Is continuò Franciscum Melium cum nauibus quatuor, & Lusitanis centum, & septingētis Malacēsibus, auxilio misit. Botellius hoc auxilio fretus, per ostium fluminis, quod Camparensem regionem interfluit, penetrare constituit. Cùm verò suburbijs appro-

appropinquaret, stationē munitissimam, quam Linguæ rex, est enim Lingua ciuitas illi regno finitima, excitârat (is enim eam a Bintamensi Rege prouinciā susceperat, vt Regem Camparensem euerteret) opposi tam reperit. Quo autem nostri magis progrediebantur, eò flumen angustius, & alueus profundior, & ripæ altiores apparebāt. Erat igitur periculum, ne cùm vndique ripæ nauibus imminerent, hostes saxis atque missilibus nostros opprimerent. Itaque Botellius belli genus mutandum censuit. Fauces namque, quibus in mare flumen erumpit, nauibus obseruandas esse putauit, vt vel intercluso commeatu, hostes fame vexaret, vel in locum commodiorem ad dimicandū eliceret. Conuersa igitur biremi retrò concessit. Rex Linguæ cum nauibus octoginta, & sex millibus hominum in nostros inuehitur. Botellius in naui, qua Rex ipse cum nobilitate ferebatur, pilis frequentibus emissis, cędem magnam facit, & ingentem terrorem præbet. Nauis clauda atq; mutilata, cū se transuersam suis opponeret (ita namque hęsit in imo, vt nullo modo remis agi posset) exitum nauibus reliquis interclusit. Botellius harpagone coniecto in illam insiluit: hostes acri animo restitêre. Omnes tamē vel cęsi, vel exturbati sunt. Aestus decedebat: hostiles naues nec progredi; eò quòd regia nauis obstaret, nec regredi, quòd æstus esset impedimento, poterant. Erant igitur adeò constipatæ, vt nullam in partem mouerentur. Frācíscus Melius in ostio fluminis classem habebat, & regis impet' non solùm ob id, quòd valdè repentinus extiterat, sed etiam propter varios fluminis flexus, & riparum altitudinem, animaduerti non poterat. Cùm tamē tormentorum fragorem, & armorum strepitum auribus accepisset; eò se contulit, in nauemque regiam transcendit. Indè nostri ex alijs in alias transgressi, cùm primas hostibus nudassent, & in alias deindè eodem impetu peruasissent, hostium stragem ediderunt. Linguę Rex metu cōturbatus aufugit. Rex Camparensis Ducibus ingentes gratias egit, & ex literis, quibus Benda-

Lingua ciuitas.

Prælium nauale cum Linguæ Rege.

Linguæ Regis fuga.

Cambaienſis Rex Bendara creatur.

ra creabatur, magnam voluptatem cepit. Regia nauis, quæ impegerat, extracta atq; refecta fuit. Eam Melius Camparenſi Regi conceſſit, qua Malacam veheretur. Ex reliquis hoſtium nauibus quaſdā eduxit, reliquas incendit. At Ninachetuenſis cùm accepiſſet, Regem Camparenſem accerſiri, vt munere Bendarę fungeretur, eam contumeliam minimè ferendam eſſe ſtatuit. Itaq; tabulatum editum & oblongum, columnis fultum extruxit, illudq; tapetibus & periſtromatis inſtrauit, multiſq; floribus & odoramentis aſperſit. Se verò veſtibus auro fulgētibus, & gemmis clariſſimis ornatum, & cultum in hominum conſpectum dedit, & per gradus in tabulatum aſcendit. Erat in loco inferiore pyra ex odoratis lignis inſtructa & incenſa. Cùm Ninachetuēſis hac tam inſolita ſpecie ora multitudinis vniuerſæ in ſe conuertiſſet, ignorantis, quorſum illa omnia tenderent, orationem ſanè lugubrem habuit. Commemorauit enim merita, quibus Luſitanam gētem, antè, quàm Malacam caperet, obligârat: quæ poſt vrbem captā Regis Emmanuelis gratia geſſerat: quanta conſtantia in fide data permanſerat: quanta virtute, ne fidem falleret, maximum multis in locis vitæ diſcrimen adierat. Eam verò ſibi pro tantis meritis à Luſitana gente gratiam relatam, vt illius ſenectutem tanto dedecore deformaret, quantum nemo, qui decoris aliquo ſtudio duceretur, pati vlla conditione poſſet. Spoliari nanq; ſe à Luſitanis dignitate, qua fuerat à Luſitanis ipſis affectus, & debitis honoribus priuari, dignumq; iudicari, qui extremam vitæ partē in dedecore & ignominia, cum omnium mortalium deriſione conſumeret. Se nūquam honeſtati vitam prætuliſſe, imò vitam deſerendam eſſe depellendi dedecoris gratia, ſecum ſemper ſtatuiſſe. Idcircò nunc libenter, ne in ſe tantum dedecus admitteret, mortem cum vita commutaturum. Hæc cùm diceret, ſe in pyram præcipitem dedit. Omnibus genus illud mortis indignum & miſerandum viſum eſt, cùm animis reputarent, & hominis erga Luſitanos merita, & fidei in om-

Funebris Ninachetuenſis apparatus.

Ninachetuenſis ad Pop. Malacenſem lugubris oratio.

Voluntaria Nanachetuēſis mors.

ni rerum statu constantiam,& calamitosum extremę senectutis exitum,qui multorū animos horrore perstrinxit.Dum hęc Malacæ gerebantur, Albuquercius Legatum ad regem Cambaiæ mittere decreuit:de cuius regni situ,& telluris fertilitate,& moribus gentis in primis pauca dicenda sunt.Cambaiæ regnum, est prima Indiæ pars ad Solis occasum, quæ Arachosiæ terminis definitur.Eam fluuius Indus,vnde India nomē duxit,interfluit.In eum ab Ortu & Occasu fluuij complures illabuntur. Sinus ingens, in quem Indus influit, Cāticolpus à scriptorib⁹ antiquis appellatur. Regionem tanta fertilitate prçditam esse perhibēt,vt paucis iugeribus incredibilis hominū multitudo ali atq; sustentari possit.Fruges varias,sacchari magnam vim,& fructus multiplices effundit.Pecora & armenta innumerabilia nutrit. Oram maritimam maxima ex parte Saraceni, mediterraneam regionē homines dediti simulachris colunt.Est gēs quædam acris, quę mōtes incolit: quæ,postquam regis Mahumetis disciplinis imbui cœperūt,ab illis desciuit.Homines Resbuti nominantur,& cum Regibus sæpè bella gerunt. Mercatores sūt ditissimi,vectigalia Regis amplissima, milites externi vberrimis à Rege congiarijs allicebātur,& ita fiebat,vt Cambaia patria quædam communis existimaretur. Diū est ciuitas huius regni in insula quadā parua,exiguo sanè freto,à continenti disiuncta,quæ propter portus bonitatē,multos vndiq; mercatores ad commerciū alliciebat,ita,vt fieret emporium valde celebre,opibusq; multis opulentum. Albuquercius in ea insula arcem ædificare cupiebat, & vt ea sibi potestas fieret, multis officijs animū Regis ad suā amicitiā pellicere contendebat:quibus Rex id,vt ante dictum est,concedere statuit. Verùm Melichiazius,vrbis illius præfectus,in eo verti gentis libertatē, & salutem iudicabat, & idcircò erat impedimento, quo minus arx ædificaretur. Melichigupius fuit vir quidam primarius, qui multum apud Regem gratia & authoritate poterat.Hunc sibi beneficijs deuincere

Cambaiæ Regni descriptio.

Resbuti.

Diū ciuitas.

Albuquercius statuit, vt fauore illius id, quod cupiebat, multò facilius impetraret. Melichigupius literis spem ostēdit, illumque admonuit, vt ad Regem Legationem decerneret: Albuquercius Iacobum Fernandum Begiensem cum legationis administris, & viginti preterea Lusitanis hominibus, qui illius comites essent, Legatum instituit. Surrate ciuitas est in portu sita, quæ intimo sinu, in quem Indus influit, definitur. Ea verò ad Melichigupij ditionem pertinebat. In eam aduectus Legatus, à ciuitatis rectore, & à primariis ciuibus multis honoribus acceptus fuit. Cū verò intellexisset, animum Regis esse à Melichigupio dissidentem, & tota legatio Melichigupio nixa fuisset, parum abfuit, quin e uestigio reuerteretur. Fuit tamen, ne id faceret, à ciuitatis illius principibus impeditus. Multi nanque Melichiazij odio negotium Lusitanorum bene confectum cernere cupiebant. Itaque Legatum ad spem meliorē erigunt, & illi tres & triginta equos attribuunt, & præterea currus assignant, quibus supellex veheretur. Milites præterea cum illo mittunt, ne eum quispiam violare auderet. Vndè quatriduò Champanellum, quæ ciuitas est regni illius ampla & egregiè munita, peruenit, vbi Melichigupium offendit: à quo fuit satis honorificè & hospitaliter exceptus & admonitus, vt diligentissimè Melichiazij viri scelestissimi dolos & insidias præcaueret. Ibi tribus diebus in conuiuijs & hilaritate cōsumptis, fuit à Melichigupio cōmeatu & præsidijs instructus, & admonitus, nè vnquā diuerteret, nisi apud quem Dux, quem illi ad custodiam corporis dedit, ostenderet: vt sine periculo diuersari posset. Aliter enim eum maximum discrimen salutis aditurum. Indè Mādauam (in eā tunc ciuitate Rex morabatur) modicis itinerib. profectus, petijt. Rex in lecto decumbens, illum comiter excepit: is vicissim Regem more Lusitano salutauit. Et idem reliqui Lusitani fecerunt. Omnesque vestibus & pecunijs donati sunt, & in hospitia deducti, multisq; munerib⁹ affecti. Quòd autē ad arcem attinebat, sic erat iam Melichiazij

Albuquercij ad Cambaiensem Regem Legatio.

Surrate ciuitas.

Champanellum ciuitas.

Mandaua ciuitas.

zij oratione ab ea mente deductus, vt nullo modo id, quod iam concesserat, confirmare vellet. Se namq; dicebat vel Surrate, vel Bõbaimo, vel Naimo, vel Doubezij, quæ ciuitates in ora illius regni maritima sitæ erãt, arcis ædificandæ potestatem facturũ: in Diensi verò ciuitate quo minus id permitteret, se iustissimis causis impediri. Begiensis igitur ab illo, re infecta, discessit, ita tamẽ, vt nec se parũ liberaliter acceptũ, neq; mediocribus beneficijs ornatũ ille, aut qui cum illo missi fuerant, queri meritò possent. Rex ampla etiam munera ad Albuquercium deferri iussit. Begiensis cũ his donis & amplo commeatu è Cambaia profectus, Goã reuersus est. Albuquercius verò classem eo tẽpore summo studio comparabat, eamq; rumor erat in Arabiam instrui, cùm re verà Armuzium petere cogitaret. Sed vt, quod in animo habebat, maiore silentio premeret, & Armuzij Regẽ ab omni eiusmodi suspicione deduceret, Petrum Albuquerciũ fratris sui filium, cum classe quatuor nauium in Goardafumense promontoriũ misit, vt interim Arabas bello vexaret. Ibi cùm bonam partem æstatis consumeret, ingẽtes prædas egit, decemq; naues Arabũ multis & pretiosis rebus onustas cepit. Inde, vt fuerat iussus, Armuzium contendit, & à Rege Terunxa, qui tũc regnabat (frater nãq; illius Zeifadinus decesserat) tributum postulauit, & arcis ædificandæ facultatem petijt, & vt fœdus cum illius fratre percussum confirmaret, enixè cõtendit. Rex ex tributo decẽ ãtũm millia numorũ aureorum soluit, seq; difficultatibus implicatum, non prius soluere tunc posse cõfirmauit, sed operã daturũ, vt intra certũ tempus fidem suam liberaret. Arcẽ verò extrui minimè se permissurum asseruit. Quod verò ad fœdus attineret se libentissimè id confirmaturũ. Rebus ad hunc modũ constitutis, Petrus Albuquercius in insulam, quam Baharem appellant, quę intra sinum Persicũ Arabiæ adiacet, & à faucibus fluminis Eufratis iam cũ Tigri coniuncti circiter quadringentis millibus passuum distat, nauigare constituit. Id

Cãbaiensis regis ad legatos Lusitanos responsio.

Petri Albuquercij in Arabas bellum.

Armuziensis regis ad Albuquercij postulatá respõsum.

Baharé insula.

enim à patruo in mandatis acceperat. Rex illum ab eo consilio deducere conatus est. Nauigationem enim propter vada, & cæcos scopulos, periculosam esse dicebat, & cælum propter humores palustres corporibus humanis vehementer infestum. Nihilominus tamen ille nauigationem instituit. Cùm verò ab insula, quam petebat, non procul abesset, tempestate iactatus, in aduersam regionem, quę Persidis imperio continetur, in Raxelis portu constitit. Ibi Ismaelis Persarum Imperatoris, quem Sophum appellabant, Ducem nomine Mirbuzacam reperit, qui viginti naues Regis Armuzij ceperat. Is nuncium ad Mirbuzacam continuò misit, qui diceret, Armuzij Regem esse Regis Emmanuelis stipēdiarium, seq; minimè permissurum, vt ei, qui in Emmanuelis præsidio lateret, iniuria vlla fieret. Idcircò illum amicè rogare (nec enim bello repetere æquum esse, quod verbis se impetraturum confideret) vt sibi omnes naues restitueret. Id Mirbuzaca siue metu perterritus, siue naturę lenitate ductus, repentè concessit. Cum his nauibus Petrus Albuquercius Armuzium reuersus, naues regi donauit, & sic animum illius ab omni cogitatiōe sinistræ suspicionis abduxit, vt nihil minus suspicaretur, quàm malū aliquod sibi à Lusitana classe comparari. Petrus Armuzio profectus, Goam petijt, quò tempore patruus instruendæ classi summis viribus intentus erat. Attamen antequam Goa solueret, Ioannem Gondissaluum Albicastrensem ad Zabaimū Idalcamum legauit, à quo petebat, vt sibi in continente loca tribueret, quæ munitionibus firmaret, si vellet sibi potissimum tolerabili pretio equos addici. Legatum deinde alium ad Narsingæ Regem misit, Antonium Sousam, vt ab illo peteret, vt sibi in ora Indiæ, quæ ad Occasum pertinet, Baticalam vrbem concederet. Legati à Principibus humaniter accepti, multisque muneribus ornati sunt. Negotia verò, quorum causa missi fuerant, minime confecerunt: Itaque Goam rę infecta redière.

Albuquercij ad Zabaimum Le[illegible]tio, & ad Narsingam Le[illegible]tio.

HIE-

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICtißimi, *virtute & auſpicio geſtis,*

LIBER DECIMVS.

EODEM Anno quinque naues Olyſippone profectæ, Goam incolumes peruenêre, in quibus Legatus, quem Armuzij Rex ad Emmā. miſerat, etiā venit. Albuquercius Cochimum petijt, vt claſſem, quæ erat in Luſitaniā profectura, compararet. Indè Goam reuerſus in exitu Febru. menſis, anno ſalutis M. D. XV. cùm omnia, quæ ad Indiæ ſtatum firmandum pertinebant, ſingulari prudentia confeciſſet, Goa ſoluit, cùm 7. & 20. nauium claſſe: aliquot præterea nauigia cum Indis militibus ducebat. Cùm ad Maſcatis portum naues appulisset, intellexit res Armuzij non ita eſſe ſtabilitas, vt non valdè de Regis animo, & de rectorum fide dubitaret. Aquatione facta, & cibarijs comparatis, Armuzium contendit. Rex re inopinata perculſus, vt animū illius ad benignitatem inflecteret, ſummo ſtudio laborabat. Itaq; per vnum è domeſticis ſuis, qui Acem appellabatur, illum ſalutauit, eiq́ue de felici nauigatione gratulatus eſt: ſe ciuitatem illam, vniuerſaſq; regni ſui

Annus Chriſtinati 1515. Albuquercij in Armuzium nauigatio.

opes Regis Emmanuelis esse dixit: & Albuquercium admonebat, vt perinde, atq; si in Lusitania esset, omnibus illius regionis facultatibus vteretur. Albuquercius respondit, se regem in loco filij habiturum, si verbis facta responderent. Aliter enim illi periculum de nunciabat. Nuncio dimisso, Albuquercius minores naues Insulam circumire iussit, & speculari, num quæ naues ad bellum instructæ Armuzium penetrare cōtenderent. Si verò in eis aliquid hostile perspicerent, milites, si se dedere recusarēt, occiderent; deditos autem ad se viuos perducerent. In hoc negotio duo dies consumpti sunt, cùm interim nuncij vltro citroque commearent, cùm Rex Albuquercium verbis placare conaretur, Albuquercius verò Regi, si non imperata conficeret, excidium minaretur. Legatum tandem, quem Rex ad Emmanuelē miserat, & in ea classe veniebat, accepta fide dimisit. Is autem erat natione Siculus. Fuerat autem in pueritia à piratis capt⁹, & Mahumetis disciplinis imbutus. In Lusitania verò religione tactus, sectā Mahumetis execratus, ad Christi fidem conuersus fuerat. Nicolaus Ferreira deinceps appellari voluit. Huic ne fraudi esset apud impiū Regē Christi nomen, priusquam Albuquercius à se dimitteret, effecit. Postulata, quæ Ferreira Armuziēsis regis nomine detulerat, hæc erant. Primùm, vt Emmanuel tributum impositum Regi Armuziensi remitteret. Esse namque illū exhaustum propterea, quod classes Lusitanæ metum mercatoribus inijcerent, ita, vt non auderent Armuzium merces, vt soliti erant, importare: & ea de causa portoria, in quibus maxima pars vectigalium consistebat, sublata funditus esse, neq; sibi quidquam esse reliqui, vnde facilè summam illā conficeret. Petebat prę terea suis subditis facultatem in Indiam nauigandi, & similiter omnibus nauibus, quę ex India Armuzium peterent, eandem facultatem postulabat. Ne præterea naues Lusitanæ in Armuzium nauigarent, ne terrorem externis hominib⁹ incuterent, & vectigalia ex portorijs tollerentur. Præterea;

Armuziēsis Legati è Lusitania reditus.

Armuziēsis Legationis summa capita, & ad ea responsum.

terea, vt tanquam subdito (illum enim patronum & dominum libenter agnoscebat) æquitate, quæ à tam claro Rege expectanda erat, naues & merces sibi ereptas soluere iuberet. Postremo vt omnes Armuzienses, qui captiui detinebantur, libertate donaret. Responsum est, Regem Emmanuelem, si Armuzij Rex in fide permaneret, & arcem in vrbe ædificari permitteret, dimidiam tributi partem illi remissurum. Nauigandi verò facultatem Armuziensibus, & illis, qui in Armuzium nauigabant, liberam concedebat, dummodo mer es lege lata prohibitas non importarent, aut ne in illorum nauibus mercatores ex illis partib⁹, quæ bellum cum Lusitanis gerebant, aduenirent. Postulatum verò, quo petebatur, ne classes Lusitanæ in Armuzium nauigarent, repudiatum fuit. Id enim nihil aliud erat, quam Emmanueli imperium ciuitatis illius adimere. Similiter quod petebat, vt id, quod ab illis, qui fidem violarant, belli iure captum fuerat, restitueretur, derisum fuit. Libertatem verò captiuis reddere iubebat. Albuquercius obsidem adolescentem primarium, Raix Noradini nepotem, prius ad se perduci imperauit, quam Ferreiram dimitteret. Rex Armuzij Ferreiram, si licuisset, crudeliter accepisset, quòd Mahumetanam sectam fuisset execratione solenni detestatus. Literas tamen Emmanuelis cum veneratione debita in manus sumpsit, & cum Ferreira sermonem non libenter contulit. Sequenti die Albuquercius ad Regem misit, qui denunciaret, si pacem vellet, vt illi locum, in quo arcem extrueret, confestim assignaret: præterea partem ciuitatis, in qua is cum suis habitare commodè posset, illi concederet. Sibi namq; esse in animo, octo, ad summum nouem menses in ea vrbe consumere. Rex metu eximio perculsus, omnia concessit. Dixitque se tantum Albuquercij probitati confidere, vt non dubitaret, quin illi patria pietate consuleret, Norandinumque cum fœderis solenni ritu sanciendi potestate misit. Fœdus continuo factum, & iureiurando confirmatum fuit, & Rex au- *Fœdus cum Armuzien si Rege initum.*

reo torque ab Albuquercio,& vexillo cum Regis Emmanuelis insignibus donatus:quod ille in ædibus suis in pacis & amicitiæ signum, & voluntariæ seruitutis auctoramentum,constitui iussit. Arx in eodem loco, vbi prius inchoata fuerat,ædificari cœpit. Hoc tempore Ismael Persarum Rex cùm armis plurimùm posset, tum religionis specie multos mortales in sui admirationem traduxerat. Is originem suam ad Allem,& Mahumetem referebat. Alles,vt multi referunt,frater patruelis atque gener Mahumetis extiterat.Filiam namque illius nomine Fatimam vxorem duxerat. Porrò autem post Mahumetis mortem,cùm illi in principatu successisset, Mahumetis legē multis in locis immutauit. Quædam enim sustulit, non pauca etiam adiecit,alia nouis interpretationibus ita correxit, vt noua quædam lex gentibus illis videretur. Sic factum est,vt dum quidam Mahumetis,quidam verò Allis disciplinam sequerentur, Mahumetis secta in duas partes diuisa,gentes religione dissidentes,odijs etiam,quod cōsequens erat,discinderet. Persæ namq;, qui Allem sequuti fuerant, reliquos Mahumetis disciplinis infectos, vt homines impuros, & diuinæ legis ignaros, à consortio suo repellebant. Arabes contra Persas vt desertores,atque legis diuinæ corruptores, detestabātur.

De Ismaelis Sophi genere instituto. imperio rebusq; gestis.

Alle verò è medio sublato,Hocem illius filius& digni tatis atque nefariæ religionis hæres extitit,& eundem exitum vitæ habuit:veneno namque perijt. Alius deinde illius frater eodem nomine disciplinam eādem vsque ad extremum spiritum vitæ retinuit.Huic duodecim filij fuére,quos Persæ viros diuinos, atque Deo propter egregiæ religionis & pietatis studium, valdè caros arbitrantur. Vnus tamen, qui plurimum inter omnes excelluisse putabatur, appellatus fuit Muza Caim. Post horum hominum memoriam, Allis nomen apud multas nationes in obscuritate latuit. Homaris disciplina, qui Mahumetis religionem summo studio conseruauit: inuiolata permansit, donec tandem Sophi Muza Caimi stirpe propagatus, cùm primùm

Hocem veneno necatus.

mum ſapientiæ & religionis oſtentatione multos ad ſui ſtudium allexiſſet, tum armis eam ſectam, quam ſequebatur, eſſe veram Dei legem, demõſtrare ſummo ſtudio concupiuit. Cùm igitur illi nationes multę nomina darẽt, euenit, vt Allis decus è tenebris emerſum videretur, & nomen illius extinctum reuiuiſceret. Is pro linteis ſpiris, quibus Mahumetani caput intexerãt, pileos è lana conſtipata colore viridi confectos, & ſenis vtrinq; gradibus diſtinctos, eo artificio, vt vel protendi, vel contrahi poſſint, ad tegendum caput inſtituit, quibus ij, qui Allis diſciplinis adhærent, ab alijs Mahumetanis, qui Allis memoriam odio perſequuntur, internoſci facillimè poſſent. Hoc autem numero duodenario, quo pileos diſtinxit, memoriam filiorũ, quos Hocem ſuſceperat, conſeruare decreuit. Huius tandem ſatu propagatus Iſmael Aidaimi filius, qui Sophi nepos extiterat, varijs caſibus exercitus, & ſapiẽtiæ opinione, & eiuſdem religionis, quam diximus, patrocinio tantum nomen fuit apud Perſas conſequutus, vt omnes libentiſsimè illius imperio ſubderentur. Fuit enim ſingulari animi magnitudine & liberalitate præditus, multasque victorias adeptus, imperij fines latiſsimè protulit, & cum Selymo Turcarum imperatore conflixit, ad caſque tandem opes peruenit, vt nec ipſi Selymo cedendum arbitraretur. Is cùm ditionis amplificandæ curam ſuſciperet, tum etiam religionis propagandæ miro ſtudio tenebatur, & partim precibus, partim minis, vt multi pileum illum geſtarent, & Allis inſtitutis & precationum formulis, quas idem in ſcriptis reliquerat, vteretur, operam enixè dabat. Ea autem de cauſa legatos ad Regem Cambaiæ, & ad Zabaimum Idalcamum decreuerat, vt eos in ſententiam ſuam traduceret, quod illi tamen facere noluerunt. Cùm verò literis multorum, & rumore omnium intellexiſſet, quanta virtute & induſtria Albuquercius præditus eſſet, & quas res in India & Armuzio geſsiſſet, & illius nomen hominum prędicatione & celebritatę per omnes Perſidis & Arabiæ regiones

Iſmaelis Sophi in propagãda ſua ſecta ſtudium.

versaretur, quamuis Albuquercius Armuzium ab imperio illius auertisset, famam tamen illius fuit non mediocri studio prosequutus. Est enim hoc in Persis insitum, vt ex antiquissimis monumentis accepimus, vt in quocunque hominum genere virtutem elucere perspexerint, eam summo studio celebrent, vsque adeò, vt hostes et am, quos armis acerrimè persequũtur, laudibus summis afficiant. Cùm igitur Ismael legatũ ad Reges Indiæ, vt dictum est, misisset, in primis illi negotium dedit, vt Albuquercium nomine illius salutaret, seque libentissimè omnia, quæ ad illius dignitatem pertinerent, facturum ostenderet: legatus Coiealeamus appellabatur. Is post honorificæ salutationis officium ab Albuquercio postulauit, vt legatum ad Ismaelem mitteret. Esse namq; illum amicitiæ cum Lusitanis, quorum virtutem admirabatur, iungendæ cupidissimum. Albuquercius ex salutatione & consilio voluptatem non mediocrem accepit. Existimabat enim, eo fœdere Armuzij statum confirmari facillimè posse. Itaque legatum, nomine Michaelem Ferreiram, ad illum m.si. Legatus fuit ab Ismaele summis honoribus acceptus, & omnibus principum legatis, qui apud illum versabantur, antelatus. Ismael cum illo sermonem iucundissimè conferebat, & de moribus & institutis Lusitanorum, de gentis indole, de Regis Emmanuelis virtute multa percontabatur, & cum summa voluptate Ferreiram (erat enim vir prudens atque disertus) audiebat. Ferreiræ tandem sermonibus allectus, hominem primarium, Bairimbonatum nomine ad Albuquercium legauit, qui cum Ferreira Armuziũ venit eo tempore, quo Albuquercius arce potitus, illi perficiendæ intentus erat. Is cùm eam legationem multùm ad authoritatem nominis Lusitani confirmandam, & imperium ciuitatis illius firmius stabiliendum, pondus habituram arbitraretur, eam magnifico quodam apparatu audire constituit. Itaque in foro prope regias ædes, vt Rex & regij omnes spectare possent, sublimem tabulationem institui, & eam peristro-

Albuquercius ab Ismaele per legatum salutatur.

Albuquercij ad Ismaelem Sophum legatio.

Ismaelis ad Albuquercium legatio.

ſtromatis inſterni, & in illa ſellas collocari præcepit. Ibi ſplendido cultu ornatus, & nobilitatis turba circunfuſus, legatum excepit: qui cùm propter illius famam iam cum veneratione valdè dignum arbitraretur, tum in illius conſpectu, cùm vultus grauitatem, & caniciem, & oculorum obtutum, quæ omnia acrem animi vim denunciabant, oculis aſpexiſſet, parumper, quaſi attonitus quadam admiratione, conticuit. Deinde legationem luculentis verbis expoſuit, & literas, quas ad Regem Emmanuelem & Albuquercium cum muneribus afferebat, obtulit. Albuquercius munera, vt ab omnibus viderentur, explicari continuò præcepit, idque reſponſum legato dedit, quò & Iſmaeli debitum honorem dediſſe, & propriæ dignitatis memoriam non abieciſſe videretur. In ſumma verò legatio nihil aliud, quàm virtutis & magnificentiæ laudes, & non vulgaris amoris officia cōtinebat. Albuquercius intra paucos dies legatum liberaliter acceptum, & muneribus ornatum dimiſit, & cum illo legatum alium virū nobilem, qui Fernandus Gomezius Lemius appellabatur, ad Iſmaelem cum literis & muneribus viciſſim miſit: cui etiam mandata credidit, quæ valdè ad vtilitatem nationis Luſitanæ conducebant: De qua legatione plura alio in loco dicemus. Dimiſſis legatis, Albuquercius in arce perficienda, & in vrbis ſtatu conſtituendo ſummam induſtriam adhibebat. Et quamuis perſentiret, multos in vrbe hoſtilia machinari, & conſilijs eorum occurreret, ita tamen ſe gerebat, vt nemo facilè ſuſpicari poſſet, eum aliquid odorari. Verùm qui moliebantur inſidias, conſciētia ſceleris oppreſſi, ſibi metuebant, & præſidia comparabant. Sed hoc commodum erat, quod Zeifadimus Armuzij Rex, & Coicatarus, qui regis nomine regnum adminiſtrabat, & erant Albuquercio animis infeſti, & inimici, mortem obierant. Raix Noidinus, qui Coicataro ſucceſſerat, Zeifadimum veneno ſuſtulerat, & Zeifadimi liberis excluſis, Torunxam illius fratrem Regem creauit. Nec enim dubitabat, quin ſi Terunxa regnaret,

Alia Albuquercij ad Iſmaelem Sophum legatio.

 ret,

ret,nomen quidem Regis penes ipſum Terunxam eſſet,regni verò poteſtatē & iuriſdictionem ipſe perpetuò retineret. Cùm tamen Nordinus ſenio confectus eſſet,& moleſtiſsimis iam negotijs expediri cuperet,in nepotem buendam ſuum, Raixhamed nomine,quinque & triginta annos natum, virum acrem & animoſum,munus & poteſtatem ſuam tranſtulit, vt ipſe regni procuratione liberatus,regni opibus alieno labore frueretur. At Raixhamed locum illum apud regem tam firmis præſidijs obſeſſum tenuit,vt non modo regnum,ſed Regem ipſum acerbo dominatu premeret. Omnia ſpeculatoribus erant plena, ita, vt Rex hiſcere non auderet,ne,ſi quid, quod Raixhamedium offenderet,enunciaret, oculis aut vita priuaretur. Auſus tamen ſemel fuit, poſt fœdus factum, tyrannum apud Albuquercium immaniſsimi ſceleris accuſare. Id Albuquercius ſecretum tenuit. Iterum deinde per Alexādrum Ataidium, qui propter linguarum notitiam interpretis munere & officio fungebatur, Albuquerciū admonuit,ſe vinctum teneri,& oculis multorum obſeruari,ita, vt non auderet rebus Regis Emmanuelis, perinde atque cupiebat,inſeruire. Hamedius interim clam Luſitanis aduerſari,opus modis omnibus impedire,multa machinari,quibus hoſtilem animum, quē verbis tegebat,factis indicaret. Præterea vt regem à fide Emmanuelis auerteret, pileum cum Allis precationibus & inſtitutis ab Iſmaele miſſum ſumere coegerat, vt eo ſigno ſe Iſmaeli prorſus addictum oſtenderet. Hæc omnia cùm Albuquercius explorata penitus haberet, eum occidere decreuit. Sed id aperta vi fieri commodè non poterat, ne graue bellum & inteſtinū excitaretur:arte erat vtendum. Itaque ſe egregiè in illum animatum ſimulabat,& quibuſcumque rebus poterat,illi ſatisfaciebat, vt eum metu liberaret. Tum per Alexandrum Ataidium interpretem, & Petrum Alpoem, qui tunc à ſecretis erat Regi,ſibi illo opus eſſe conuento nunciauit, vt arcana quædam,quæ erant è repub. & ad Regis Emmanuelis ſtatum pertinebant, cum

Raixhamedij Armuzienſis tyrannus.

Albuquercij in Raixhamediā inſidiæ.

cum illo & cum Hamedio communicaret. Locum ipse deligeret, vbi id colloquium fieri posset. Aedes amplæ arci, quæ ædificabatur, coniunctę, in quibus Simō Andradius habitabat, delectę sunt. Constitutum ab vtraque parte fuit, vt Albuquercius cum solis ducibus, sine vllis armis conueniret, & Rex similiter cum certo nobilium virorum inermium numero se in conuentum illum darer. Regi tantùm & Albuquercio permissum fuit, vt vterque armigerum cum gladio duceret. Reliquis Lusitanis atque Persis, qui in littore consistebant, nec erant in ædes ingressuri, licebat armis accingi. Albuquercius ea nocte, quæ diem cædi destinatam præcessit, secretò duces euocauit, quod in animo habebat, aperuit, & vt arma vestibus abderēt, admonuit. Postridie ante lucem in terram descendit: perpetuò namque se in classe tenebat, in littore copias instruxit: aliquot duces cum exercitu reliquit, ipse cum reliquis ædes ingreditur. Nordinus regias copias in littore similiter instruxit. Regemque in ædes deduxit. Ipse verò Hamedius tectus armis, Albuquercium quem imparatum eò venturum opinabatur, interficere cogitabat. Itaque intrepidè sese in Albuquercij conspectum dedit. Albuquercius illum comiter accepit. Tū illud, quod in mutuo amicorum congressu dici solet: Satis ne saluæ; & an Rex statim venturus esset, interrogauit. At ille cùm oculos in duces, qui Albuquercium circunsistebant, cōiecisset, quamuis arma vestibus abdita minimè vidisset, suspicari cœpit, eos armatos esse. Augurio igitur diei funesti perturbatus pedē retulit, Regemq; iam ædes ingredi parantem, ne vltra progrederetur, admonuit. Albuquercium enim cum armatis hominibus stare. Nihilominus Rex ingressus, Hamedium antecedere more solito coegit. Garsia Norogna fores occludi iubet, ita, vt magna pars eorum, qui cum armis, vt Hamedio subsidio essent, veniebant, exclusa fuerit. Exclusi indignari, & tumultuari, ianuamque cædere cœperunt. Constitutum fuisse querebantur, vt Prætor Lusitanus, & rex Armuziensis pari suorum nume-

ret, nomen quidem Regis penes ipsum Terunxam esset, regni verò potestatē & iurisdictionem ipse perpetuò retineret. Cùm tamen Nordinus senio confectus esset, & molestissimis iam negotijs expediri cuperet, in nepotem buendam suum, Raixhamed nomine, quinque & triginta annos natum, virum acrem & animosum, munus & potestatem suam transtulit, vt ipse regni procuratione liberatus, regni opibus alieno labore frueretur. At Raixhamed locum illum apud regem tam firmis præsidijs obsessum tenuit, vt non modo regnum, sed Regem ipsum acerbo dominatu premeret. Omnia speculatoribus erant plena, ita, vt Rex hiscere non auderet, ne, si quid, quod Raixhamedium offenderet, enunciaret, oculis aut vita priuaretur. Ausus tamen semel fuit, post fœdus factum, tyrannum apud Albuquercium immanissimi sceleris accusare. Id Albuquercius secretum tenuit. Iterum deinde per Alexādrum Ataidium, qui propter linguarum notitiam interpretis munere & officio fungebatur, Albuquerciū admonuit, se vinctum teneri, & oculis multorum obseruari, ita, vt non auderet rebus Regis Emmanuelis, perinde atque cupiebat, inseruire. Hamedius interim clam Lusitanis aduersari, opus modis omnibus impedire, multa machinari, quibus hostilem animum, quē verbis tegebat, factis indicaret. Præterea vt regem à fide Emmanuelis auerteret, pileum cum Allis precationibus & institutis ab Ismaele missum sumere coegerat, vt eo signo se Ismaeli prorsus addictum ostenderet. Hæc omnia cùm Albuquercius explorata penitus haberet, eum occidere decreuit. Sed id aperta vi fieri commodè non poterat, ne graue bellum & intestinū excitaretur: arte erat vtendum. Itaque se egregiè in illum animatum simulabat, & quibuscumque rebus poterat, illi satisfaciebat, vt eum metu liberaret. Tum per Alexandrum Ataidium interpretem, & Petrum Alpoem, qui tunc à secretis erat Regi, sibi illo opus esse conuento nunciauit, vt arcana quædam, quæ erant è repub. & ad Regis Emmanuelis statum pertinebant,

Raixhamedij Armuziensis tyrannus.

Albuquercij in Raixhamediā insidiæ.

cum

cum illo & cum Hamedio communicaret. Locum ipse deligeret, vbi id colloquium fieri posset. Aedes amplæ arci, quæ ædificabatur, coniunctę, in quibus Simō Andradius habitabat, delectę sunt. Constitutum ab vtraque parte fuit, vt Albuquercius cum solis ducibus, sine vllis armis conueniret, & Rex similiter cum certo nobilium virorum inermium numero se in conuentum illum daret. Regi tantùm & Albuquercio permissum fuit, vt vterque armigerum cum gladio duceret. Reliquis Lusitanis atque Persis, qui in littore consistebant, nec erant in ædes ingressuri, licebat armis accingi. Albuquercius ea nocte, quæ diem cædi destinatam præcessit, secretò duces euocauit, quod in animo habebat, aperuit, & vt arma vestibus abderēt, admonuit. Postridie ante lucem in terram descendit: perpetuò namque se in classe tenebat, in littore copias instruxit: aliquot duces cum exercitu reliquit, ipse cum reliquis ædes ingreditur. Nordinus regias copias in littore similiter instruxit. Regemque in ædes deduxit. Ipse verò Hamedius tectus armis, Albuquercium quem imparatum eò venturum opinabatur, interficere cogitabat. Itaque intrepidè sese in Albuquercij conspectum dedit. Albuquercius illum comiter accepit. Tū illud, quod in mutuo amicorum congressu dici solet: Satisne saluæ; & an Rex statim venturus esset, interrogauit. At ille cùm oculos in duces, qui Albuquercium circunsistebant, cōiecisset, quamuis arma vestibus abdita minimè vidisset, suspicari cœpit, eos armatos esse. Augurio igitur diei funesti perturbatus pedē retulit, Regemq; iam ædes ingredi parantem, ne vltra progrederetur, admonuit. Albuquercium enim cum armatis hominibus stare. Nihilominus Rex ingressus, Hamedium antecedere more solito coegit. Garsia Norogna fores occludi iubet, ita, vt magna pars eorum, qui cum armis, vt Hamedio subsidio essent, veniebant, exclusa fuerit. Exclusi indignari, & tumultuari, ianuamque cædere cœperunt. Constitutum fuisse querebantur, vt Prætor Lusitanus, & rex Armuziensis pari suorum nume-

numero conſtipati venirent: nunc verò Prætorem cũ omnibus ſuis intra domum conſiſtere, cùm Rex quatuor tantùm viris ſtipatus intrarit, & reliquis aditus intercluſus fuerit. Albuquercius interim Hamedium accuſare cœpit, quòd arma geſtaret, & ea vt deponeret, imperauit. Is ſuorum auxilio fretus (nondum enim excluſos eſſe cognouerat) gladium ſtrinxit. Albuquercius brachium illius arctè continuit. Petrus Albuquercius & Lupus Vaſcius de Sancto Pelagio cum reliquis Ducibus accurrunt, hominemque multis vulneribus concidunt. Rex cùm illum interfectum cerneret, metu propemodum exanimatus eſt. Albuquercius verò illũ hilari ſane vultu complexus admonuit, vt timorem omitteret. Hactenus inquit, tyranni huius ſcelere Regis tantùm nomen obtinebas, cùm re vera liber non eſſes, ſed viri perditiſſimi dominatu vehementer oppreſſus. Poſthac & liber & rex eris, & tuo iure vti perpetuò poteris. Interim qui fores quatiebant, minimè ceſſabant. Cùm verò accepiſſent Hamedium occiſum, & per auerſam ædium partem in littus eiectum, idemque regi accidiſſe ſuſpicarentur, ianuam perfringere parant. Noſtri Duces cum parte copiarum accurrunt: pars enim reliqua, vt Regis copias, ſi aliquid moliri vellent, impediret, relicta fuit. Eorum aduentu furor illorum, qui ianuam cædebant, repreſſus eſt. Inſtabant nihilominus & Principes & reliqui ciues, vt ſibi Regem ſuũ incolumem redderent. Aliter enim ſe ædes illas continuò inflammaturos minabantur. Rex ab Albuquercio in ſuperiorem ædium partem, vndè ab omnibus poſſet conſpici, deductus, omnes bono animo eſſe iuſſit. Nullam ſibi à Luſitanis iniuriam allatam, ſed ſingulare beneficium tributum. Se tunc & libertate donatum, & in regni poſſeſſionem miſſum, vt ſuos æquitate & humanitate debita gubernaret. Fuit deindè capite ſancitum, ſi quis ex illis, qui armati fuerant, aliquid hoſtile moliretur. Modafarius tamen interfecti tyranni frater clamoribus maximis in Luſitanos, & in Regem acriter inuectus, in ædes regias ſe cum armatis homi-

Raixhamedij cædes.

Modafarij tumultus, eiusque fa

hominibus contulit, quarum custodia Alli illius fratri commissa fuerat. Ibi se munire constituunt. Cùm tamen Rex illis exitium cum atroci supplicio, ni continuò ex ædibus excederent, constitueret, & Albuquercij terror non mediocris accederet, accepta prius fide, ne illis quod gesserant, fraudi esset, ædes vacuas reliquerunt, & intra certum tempus, quod illis præstitutum fuit, cùm eiusdem factionis hominibus, & cum cognatis, & clientibus, & non mediocri familia, & cũ bonis omnibus ex insula, atque adeò è totius regni finibus emigrarunt. Ad hunc modum pestifera & perniciosa sentina quæ vndique scelestissimi hominis arte confluxerat, ex vrbe exhausta fuit. Ipse nanque tyrannus copias paulatim in vrbem adducebat, quibus Lusitanos vrbis possessione pelleret, & ciuitatem Ismaeli regi Persarum traderet. Albuquercius magna cura liberatus, ciuitatis statum constituit: à rege, & a ciuibus fidem accepit, quam iureiurando cõfirmauit: illos perpetuò in Regis Emmanuelis potestate futuros. At interim in Africa res à ducibus Lusitanis laude dignæ gerebantur. Iehabentafusus primùm Ataidium admonuit, esse quasdam hostium turmas, quæ non procul Marochio castra locauerant, quæ facillimè capi possent. Ataidius Lupum Barrigam eò cum centum equitibus misit. Is cum Iehabentafuso copias iunxit: sed turmæ castra mouerant, & in oppido frequenti, prope Atlantem montem sito consederant. Barriga Ataidio per literas significauit, maioribus copijs opus esse: Is generum suum Alfonsum Noronham eò misit: Iehabentafusus equites mille ducebat: Hostium turmæ erant quadraginta; in quibus præter peditum multitudinem maximus erat equitum numerus. Turmæ è loco discesserant: Nostri illas vestigijs persequuntur. Barriga primum agmen ducebat, in quo erant equites centum & quinquaginta: qui postremum agmen hostium consecutus, in eos inuasit. Hi quamuis acri animo principio resisterent; coacti sunt tandem se ad suos, qui antecesserant, recipere;

Elio quòmodo sit vrbe eiecta.

RES AFRICANAE.

Lusitanorũ in Mauros ad Marochium excursio.

pere. Ibi rursus hostes multitudine feroces in nostros impetum tulêre. Norogna & Iehabentafusus occurrunt. Prælium fuit atrox, & ita par, vt diu neutrò victo-
Lusitanorũ de Mauris victoria. ria inclinari viderentur. Hostes tamen postremò fusi fugatique sunt: ingẽs numerus cæsus, quingenti capti, ouium viginti millia, & mille boues cum camelis quadringentis abducti. Hostes vbi se ab illa fuga & trepidatione refecerunt, auctis aliquo supplemento copijs, rursus in nostros inuadunt, prælium redintegratum eundem exitum habuit. E nostris tamen tres Lusitani, & aliqui Mauri cecidêre. Reliqui cum præda in vrbem
40. Coutigni in Mauros ad Farrobum mõtem excursio. reuersi sunt. Arzilam tunc Ioannes Coutignus, Vasci Coutigni Comitis Borbensis filius, loco patris tuebatur. Is fuit egregiè fortis, & in rebus gerendis industrius. Cùm verò excursionem vsque in montem, quem Farrobum appellant, facere decreuisset, centum & quadraginta equites eduxit. Cumque è monte non procul abesset, speculátores illi renunciârunt, præfectos Larozij & Moleihamaris cum Barraxæ quodam filio in campo cum equitibus octingentis versari. Has ea mente profectos, vt Arzilæ & Tingi agris vastitatẽ inferrent. Cum his Coutignus congredi statuit, & ob eam causam, nè sine pugna discederent, locum, quo erant transituri, cum suis insedit. Prælium atrox & sæ-
Prælium atrox. uum fuit, & diu par. Erant enim hostes viri valdè fortes, & gloriæ cupidi: nostris rursus tota spes salutis erat in virtute constituta. Hostes tamen postremo in fugã conuersi, supra bis centum cæsi, vnus & quadraginta capti sunt, in quibus fuêre quidam & nobilitate, & ex-
Bellum cũ Xerifio. istimatione Principes. Spolia fuerunt equorum & ornamentorum, quæ nobilitatis illius erant. Sub idem tempus Mauri Xiatimenses (erant enim stipendiarij) à Nonio Fernandio Ataidio auxilium postulârunt, quo Xerifium, à quo grauia detrimenta diebus illis acceperant, è finibus suis repellerent. Is Barrigam cum equitibus 50. illi auxilio misit. Barriga cum Xiatimensibus Farrobij montis iuga superauit, quo in loco fuit illi nunciatum, Xerifium in tabernacula turmæ vnius inua

inuasisse, eaque diripuisse, & nonnullos Xiatimenses interfecisse. Barriga, vt postremum eius agmen carperet, accelerauit: aliquot cecidit, vnum tantum cepit: reliqui se receperunt: quos Barriga propter suorum paucitatem insequi noluit. Ab Ataidio tamen per vnum equitem, qui vulneratus è pugna discesserat, supplemẽtum postulauit. Ataidius alios equites quinquaginta subsidio misit. Dux eorum fuit Georgius Mendezius Ataidius. Xerifius cum mille & 600. equitibus vt in nostros inuaderet, festinauit Barriga duplicem aciem instruxit. Primam aciem Georgio Mendezio Ataidio, & Petro Barrigæ commisit, ipse sibi secundam aciem reseruauit. Idem Mauri fœderati fecerunt. Xerifius omnes copias hoc ordine distribuerat. Agmen medium cum equitibus septingentis Abedelquibirius, ipsius Xerifij patruelis, agebat: sinistrum latus ipse tenuit: dextrum alij duci, cui multum confidebat, assignauit. Acies media se continere non potuit, quin in primã nostrorum aciem rueret, & cum multitudine superaret, eam circumuenit, ita, vt nostri in orbem pugnare cogerentur. Lupus Barriga in eos, qui nostros circũiebant, impetũ dedit. At Mauri fœderati duplicẽ hostiũ aciem acri prælio sustinebant. Fuit magno temporis spatio acriter vtrinq; dimicatum. Petrus interim Barriga Abedelquibirium, medij agminis ductorẽ, equo vehementius incitato infesta cuspide transfixit. Illo mortuo, qui sub illius signo pugnabant, cedere incipiunt. Cùm nostri acrius insisterent, eos fuderunt. Lupus Barriga cùm illam aciẽ fusam cerneret, in Xerifij agmen incurrit: ex quo Xerquius Bentagogimus, vir primarius, in Pelagium Rodericum fortiter dimicantem inuectus, eum ex equo deiecit: & cùm illum stratum interficere conaretur, Lupus Barriga, vt ab immi nenti cæde Rodericum eriperet, in Bentagogimum equum incitauit, & illum hasta confodit. Similiter cùm Bentagogimi filius accurreret, vt patri subsidio esset, fuit ab eodem Barriga transfixus. Sic factum est, vt in eodem loco duobus hostibus occisis, ciuem vnum ab in-

Lusitana acies.

Xerifij acies.

Pugna atrox.

Lusitanorũ victoria

interitu vindicaret. Hostes postremò in fugā compulsi sunt. Nostri eos longo sanè spatio insequuti, nō magnam cædem ediderūt. Hostes enim equorum pernicitas eripuit. Supra centum tamen cæsi fuerunt. Ataidius hoc successu Barrigæ stimulatus, aliquod egregium facinus moliri cupiebat: & Iacobi etiam Lupij virtus, qua cum paruis admodum copijs ad Marochij portas excurrerat, eum solicitabat, vt in Marochium inuaderet. Duces igitur Maurorū fœderatos admonuit, vt certo die in armis essent: nam se daturū operam, vt magnum decus cum nō mediocri præda sibi compararet. Quod autem animo destinabat, nemini aperire voluit. Lupus Barriga Ataidij nomine Duces Mauros, vt parati cum armis essent, excitabat. Cum verò intelligeret, Xerifium in Castello, quod Amagorem appellant, se tenere, ab Ataidio auxilium poposcit, quo Xerifium imparatum opprimeret. Ataidius nepotem suum Aluarum Mendezium Ceruariam cum equitibus ducentis & quinquaginta peditibus, qui erant ferreis fistulis atq; scorpionibus armati, cōfestim expediuit. Ceruaria octo itineribus factis, se cum Barriga coniunxit, qui iam Maurorū copias coegerat. Castellum Amagor erat in arduo monte situm, & rupibus vndique munitum, & duobus fluminibus, qui illum vtrinq; alluebant, inclusum. Agri Castelli ipsius erant adeò latè patentes, vt supra centum pagos ambitu suo continerent. Nostri prope Castellum, cum iam Sol in occasum præcipitaret, castra posuerūt. Equites è Castello egressi, cum fœderatis Mauris manum conseruunt, eosque loco pellunt. Nostri Mauris auxilium confestim afferunt, & hostes fugere cogūt. Postridiè Castellum obsidione cingere decernebāt. Sed Barriga certior repente factus, Xerifium profugisse, equum rursus ascēdit, & idem reliquos facere iussit, atque primum vallum, quod Castellū cingebat, oppugnant. Hostes, qui relicti præsidio fuerāt, summa vi resistunt. Nostri bis intra vallum prælium commisēre, & bis ab hostibus repulsi sunt. Postremo cùm

Amagor Castellū.

Xerifij fuga.

Amagoris oppugnatio.

cùm magnam impreſſionem facerent, irrumpunt, & hoſtes cædunt, qui metu ſe præcipites è rupib⁹ eijciebant: quorum multi lacerati, multi acutis arborum ramis confixi, fœdè perierunt. Tanta verò rabie quidam dimicabant, vt, cùm ſibi moriendum eſſe viderent (nō enim ſe dedere volebant) nè equi in manus noſtrorum venirent, eos è præruptis rupibus exturbarent. Ferro bis centum cæſi ſunt, ſupra mille verò in ruina dilacerati: capti ſunt 400. inter quos Xerifij patruus extitit, & equi centum & 50. Præda tanta fuit, vt tres dies fuerint in ea ab oppido in caſtra deportanda conſumpti. Victoria pro numero militum fuit inſignis: pro qua Luſitani gratias Deo ſummas egerunt, & confeſſi publicè ſunt eam non humanis viribus, ſed CHRISTI numine atque beneficio partam fuiſſe. Nō multis pòſt diebus Barriga Iehabentaſufi opibus adiutus, Caſtellum cepit, quod Algaballum appellabant, prædamque nō mediocrem fecit, & Ataidium literis admonuit, vt aliud Caſtellum (Algelum nominabant) in quod ſe Xerifius poſt fugam contulerat, aggrederetur. Ataidius copias, quas potuit, eduxit, & cùm à Caſtello octo millibus paſſuum abeſſet, vltra progredi noluit, & in vrbem cum copijs ſuis regreſſus eſt: qua ratione motus id fecerit, incertum eſt. Xerifius Caſtellum deſeruerat. Cùm verò intellexiſſet, Ataidium pedem retuliſſe, & ipſe in Caſtellum redijt. Barriga deindè Ataidij iuſſu ſpecus in arduo & excelſo loco inter rupes ingentes abditos, in quos hoſtium vis magna cōfluxerat, aggreſſus fuit: ſed ab hoſtibus cum damno repulſus eſt: aliquot enim è noſtris cæſi, & quidam etiam præcipites è rupibus eiecti ſunt. Interim Barriga à Mauris fœderatis inuitatus, idem Caſtellum oppugnare conſtituit. Sed cùm in itinere tumultum auribus acciperet, multos ad ſe fugientes conſpicatus eſt. Ij erant ex Mauris fœderatis, quos hoſtes cædebant. Barriga eos excepit, & in hoſtes inuectus, illos in fugam compulit, & duodecim paſſuum millibus inſequutus eſt. Non procul aberat à Caſtello, quod petebat, cùm

Præda & victoria Luſitanorū inſignis.

Algaballi caſtelli oppugnatio.

Barrigæ aduerſa pugna.

multi, illius ductu & imperio neglecto, extra ordinē furenter egressi in hostes ruunt. Hostes vndique prouolant, & eos circumueniunt. Barriga subsidio occurrit: prælium fuit periculosum, in quo sedecim equites Lusitani, & non pauci Arabes è socijs interfecti sunt: ipseque Barriga ex equo deiectus, & vulneratus in hostium manus peruenit. Suorum deindè præsidio, aut potius numinis diuini præsentia (sic enim homines interpretabantur) ex hostium manibus euasit, & in equum hostis victoris, qui iam ceciderat, insiluit. Et sic ille cum suis malè ab hostibus acceptus, in castra reuertitur. Postridiè quàmuis ex vulnere laboraret, in Castellum inuadere statuit: in via magnas prędas egit, propius Castellum castra posuit. Ibi tres dies propter vulnerum dolorem conquieuit. Illum ibi commorantem hostium multitudo ex improuiso adoriri constituit. Barriga certamen minimè detrectauit, hostesque primo impetu in fugam coniecit: longius insidiarum metu insequi noluit. Postridiè motis castris, tam prope Castellum tabernacula locari fecit, vt modicus tantùm collis & exiguum flumen inter castra & Castellum interesset. Postridiè acre prælium commissum fuit. At Mauri, qui sub Barriga militabant, montium Principem, qui Castello opem afferebat, in iugo conspiciunt. Hoc metu perturbati, se confestim effusa fuga proripiunt: soli Lusitani relicti sunt. Barriga in angusto itinere hostium impetum acri animo sustinuit. Qui fugerant, cùm hyems summa, & perfrigida tempestas esset, & tabernacula, in quæ imbris vitandi gratia succederent, non haberent, obriguerunt. Gēs enim est frigoris impatiens: & erant etiam labore & rerum penuria confecti, ita, vt supra quingentos homines cōstet ea nocte frigore mortuos fuisse. Sic autem factum est, vt dum metu mortis castra, quibus seruari potuissent, turpissimè deserunt, in mortem fœdam cum insigni dedecore timiditatis inciderēt. Postridiè Barriga ordine profectus, multos in agris palantes excepit, &

Barrigæ prælium aduersum.

Barrigæ victoria.

Maurorū 500. insignis calamitas.

cùm vndique multis in locis hostes in illum impetū facerent, eos semper insigni virtute repulit. Sic copias in vrbem, paucis hominibus, qui ordines deseruerant, amissis, incolumes reduxit. Ataidius interim eisdem curis anxius, Marochium petere statuebat. Barriga Maurorum Principes Ataidij iussu ad societatem eiusdem facinoris incitârat. Petrus Sousa Azamoris præfectus fuit ab Ataidio similiter inuitatus, vt itineris, & laboris, & gloriæ socius esse vellet. Is cùm esset vir egregiè fortis, & laudis præter modum cupidus, se socium libenter ascripsit. In locum huic rei destinatum omnes conueniunt. Sousa ducentos equites, Ataidius trecentos eduxerat. Dabidæ præfectus cum sexcentis equitibus, Garabiæ Dux cum equitibus mille, Xerquiæ verò dux cum octingentis aduenerant. Ab eo loco, vigesimo secundo die mensis Aprilis, Anno M.D. X V. profecti sunt. Itinera singulari ordine faciebant, & non nisi exploratò castra mouebant. Regio multis in locis est natura fertilis, & cultu nitida, & aquis irrigua, ita, vt oculos intuentium non mediocriter oblectaret. Tandem ad vrbem accedunt. Consilio habito decretum fuit, vt vrbem ea porta, quæ Fessensis appellatur, oppugnarent. Sed neque tormenta, neque machinas, neque munitiones, nec alia denique, quibus vrbem maximam, & hominum multitudine refertam oppugnarent, ferebant. Nec in alium finem eò copias adduxisse putabantur, quàm vt gloriari possent, se vsque ad Marochij portas sine vllo impedimento copias adduxisse, vt ea audacia hostium animos frangerent, Mauritaniæque debellandæ facilitatem principibus Lusitanis ostenderent. Hostes sanè perturbati sunt. Credebant enim multò maiores copias subsequi. Ataidius copiarum suarum medium agmen ducebat. Xerquienses & Dabidenses sinistrum illius latus, dexterum verò Garabiēses claudebāt. Sousa duas è suis copijs acies instruxerat. Tum ipsi primū Arabes in vrbis portas incursant. Hostes ea porta, quæ Fessensis appellatur, erumpunt. Illi multitudine, no-

Marochiēse bellum.

Praeliũ periculosum & anceps

Cedũt Lusitani servatis ordinibus.

ſtri virtute ſuperiores erant. Tamen cùm hoſtes innumerabiles influerent, & recentes feſſis ſuccederent, noſtri in maximo periculo verſabantur, & ægrè molem prælij ſuſtinebant. Cidemeimamus grauiter vulneratus euaſit. Lupus Barriga dum inter hoſtes incautius verſaretur, fuit ex equo deiectus, ibiq; occiſus fuiſſet, ni Petrus Barriga illi opem attuliſſet. Aliqui vtrinque ceciderunt. Prælium ita quatuor horis continuatum fuit, vt victoria neutram in partem inclinaret. Ataidi⁹ tamen atque Souſa cùm animaduerterent, hoſtium exercitum ſubſidijs identidem ſubmiſſis amplificari, neq; paucos laſſitudine debilitatos poſſe infinitę multitudini in proprio ſolo, pro mœnibus, pro ſalute patriæ, pro omnium vita fortiſſimè dimicanti diu repugnare, copiàs ſenſim, & ordine minimè confuſo in fluminis, quod vrbem præterfluit, anguſtum vadum ſubducere incipiunt. Cùm tamen vrgerentur, impetu ſæpè in hoſtes conuerſi, eos cedere cogebant: deindè eò, quò intenderant, exercitum paulatim deducebãt. Vadum erat adeò anguſtum, vt non niſi bini, aut ad ſummum terni tranſire poſſent. Hoſtes interim multò acrius inſtare, & vehemẽtius vrgere, multò maiore impetu ferri cœperunt. Quod ſi à noſtris in eo periculo tumultuatum fuiſſet, maxima profectò clades accepta fuiſſet. Sed Ataidius à Souſa poſtulauit, vt ipſe in agmine primo curam eorum, qui vadum tranſibant, ſuſciperet, & eos in ripa rurſus inſtrueret, ipſe in poſtremo agmine hoſtes maximo cũ labore ſuſtinuit. Sic factũ eſt, vt omnes copiæ traducerentur, è noſtris multi vulnerati diſcederent, nemo tamen occideretur. Ex fœderatis Mauris ad duodecim ceciderunt. Vt enim in noſtrorum conſpectu ſuæ virtutis ſpecimen egregium darent, in hoſtium cuſpides irruebant. Traductis copijs, cùm noſtri iam à fluuio duobus millibus paſſuũ abeſſent, & hoſtes indigniſſimè paterẽtur, noſtros auſos fuiſſe, cum tam exigua manu ad vrbis opulentiſſimæ, in qua imperij domicilium collocatum fuerat, muros accedere, vt inſignis ignominiæ maculam delerent,

lerent, fluuium traiecēre: quod facere non poterant, cùm nostri in ripa instructi consisterent. Vbi igitur illos abesse conspexerunt, ipsi cum copiarum parte nostrorum vestigia persequuntur. Abidenses, & Garabienses, & Xerquienses cum nonnullis Lusitanis in eos impetum ferunt, & breui certamine fundunt, fugantque, & paucos occidunt: inter quos fuit Fessensis quidam dux, qui ferocius nostris minatus fuerat, & acrius prælium inierat. Nostri modicis itineribus ita viam faciebant, vt commodè in Arabum pagis, & oppidis, & ciuitatibus diuersarentur, & multi vndique ad eos cum muneribus commearent, & quasi maximam victoriā adepti fuissent, illis de tā felici reditu gratularentur: quamuis bellum maximo animo, non tamen sapiente consilio susceptum fuisse videretur. Mons Fatrobius viginti passuum millibus Arzila distat. Est autem cū herbidus & amœnus, & arborum & nemorum varietate distinctus, tum arduus & excelsus, & multis in locis natura munitus. In cliuo montis, ea parte, qua in Arzilæ conspectum prominet, erat ingens pagus, quē Aliubiliam appellabant, vnde frequentes excursiones in agrum Arzilensem fiebāt, quæ fruges & sata vastabant, & prædas etiam cum captiuis frequenter abigebant. Ioannes Coutignus Pagum euertere cupiebat: sed cùm non tantas copias haberet, quantis erat opus, opem ab Odoardo Menesio, qui Tingi præerat, postulauit. Is se cum illo coniunxit. Deinde cùm prima luce ad radices montis accederent, hostes illos conspicati, minimè perturbati sunt: imò sinè vllo tumultu per deuexum montis deducti, in nostros impetum fecerunt. Menesius vna ex parte, in quam se sub monte abdiderat, Coutignus è ripa fluminis, quam occasioni intentus insederat, in illos, qui iam in medium agmē inuaserant, inuecti sunt. Illi cedunt, nostri montem subeunt. Hostes & multitudine, & locorum asperitate, & stationis valido sepimento freti, nostros in principio contemnebant. Qui tamen eos cædere non desistunt, & in pagi munitiones compellunt, & intra

Mons Fatrobius.

Aliubilia pagus.

Expeditio in Aliubilienses.

vallum irrumpunt, hostesque per aduersam portam in fugam effusam conijciunt, oppidumque diripiunt & inflammant. Montem deinde peruagati, vicos exurunt, pagos euertunt, templa disturbant, ędes perantiquas & ædificia diruunt, totique monti vastitatem & inflammationem inferunt, & sic demum, re ex animi sententia gesta, reuertuntur. Hoc eodem anno Rex Emmanuel cùm in animo haberet, Mauros hostes nominis Christiani sempiternos acriore bello vexare, multis arcibus oram maritimam obsessam tenere statuebat, vt vndique hostibus immineret, & Fessense regnum facilius armis oppugnaret. Hac cupiditate cùm teneretur assiduè, de hominibus Africæ peritis quærebat, quem locum magis opportunum arci ædificandę iudicarent. Illi fluuium Mamoram (olim Subur appellatus est) latum atque profundum, qui in Atlanticum mare per ostium, quod Arzila circiter centum passuum millia distat, influit, eam oportunitatem habere confirmant. Nam fluuij faucibus montem imminere, in cuius fastigio posset arx ædificari, commeatum & munitiones facillimè in eum locum subuehi, in fluuium propter aluei profunditatem, maiores naues intrare posse dicunt, portum esse tutissimum. Locum prærerea ad inferendum bellum aptissimum: nam ab ostio fluminis Fessam non ita multis passuum millibus abesse. Rex misit, qui fundum fluminis explorarent. Illi, qui missi fuerant, eorum sententiam, qui locum eximiè laudârant, comprobant, & fluuium maiorum nauium capacem esse dicunt. Rex igitur classem ducentarum nauium instruendam curauit. Exercitus octo millia hominum, præter fabros & nautas, continebat. Classis præfecturam Antonio Norognæ viro nobilissimo commisit, & successorem illi Nonium Mascaregnam, si is aliquo casu sublatus fuisset, instituit. Multi viri nobiles in ea classe fuerunt, quorum tamen pars magna luxu & lasciuia diffluens, magis nobilitatis arrogantia tumebat, quàm militaris disciplina patiebatur. Exercitus etiam

De classe in Mauritaniam ar cis conden dæ causa missa, eiusque successu infælici

etiam erat tyronum. Soluit classis Olysippone XIII. die mensis Iunij: vigesimo tertio mensis eiusdem ad ostium fluminis appulsa fuit. Tum Norogna Berrium cum nauigio, cui præerat, misit, qui in fluuium intraret: ex latere vno Petrum Bentesium cum longa naue, ex altero alium ducem nomine Carinum cum altera longa naue constituit. Hos Antonius Saldania sequutus fuit. Reliqui deinde duces ordine vt iussi fuerant, subierunt. Vbi eò ventum est, vbi arx ædificanda erat, locus rem acutius considerantibus minimè placuit. Habito igitur consilio, locum alium delegerunt non ita procul à fluminis ostio disiunctum, quo naues facilius penetrare, & quæ erant necessaria conuehere possent, & vbi propter crebros fontes aquatio semper facilis esset. Nec enim semper aquatio propter æstum maritimum, qui salsas aquas inducit, ex fluuio fieri poterat. In loco igitur, qui omnium iudicio commodissimus visus fuit, arcem instituunt: atq; primùm fossam altitudine decem pedum, & latitudine quindecim perducunt, qua, cùm se æstus incitaret, aquam admitterent, si vellent: & si rursus vellent, eam eijcerent. Acies instructæ locum præterea muniebant, & castra ita posita fuerunt, vt commodè impetum hostiũ propulsaturæ viderentur. Sed locus hoc incommodum habebat, quòd ei montis supercilium imminetet. Nec enim fastigium montis occupari poterat, quòd longius à fluuio, quàm oportebat, abesset: & locus, quem delegerant, erat altiori loco subiectus, vndè non missilibus tantùm, verùm & saxis ingentibus deuolutis nõ mediocris pernicies afferri poterat. Præterea, vt admoniti tunc à multis fuerunt, hyeme cùm fluuius imbribus auctus intumescit, super loca etiam, in quibus arx extrui cœpit, effunditur: quod inuecti limi atque cœni reliquiæ demonstrabant. Hostes loca superiora occuparant, atque valido sepimento munierant, tormẽta frequentia disposuerant, omnique missilium & pilatum genere decertabant, nostrisq; graues molestias inferebant. Rex Mequinezius cum tribus millibus equi-

Mutatur arcis condendæ locus.

Delecti loci incõmoda.

Hostium in Lusitanos molimina.

quitum, & triginta millibus peditum aduenit. Rex deinde Fessensis cum multò maiore exercitu eò venire maturauit. Ducebat autem supra centum hominum millia. Prælia interim non leuia fiebant. Sed cùm hostes & loco, & multitudine superarent, superiores semper è prælio discedebant. Vno autem prælio è nostris mille atq; ducenti cæsi sunt. Naues tamen nostræ cùm fluminis aditum liberum haberent, & nostris subsidio erant, & castra hostium tormentis infesta faciebant. Hostes, vt naues Lusitanas aditu prohiberent, propè fluminis ostium stationem instituunt, quam fossa & vallo muniunt, firmaque multorum hominum in ea præsidia disponunt: vndique tormentis naues, quæ intrare volebãt, aut dissipant, aut ne ingredi auderent impediunt. Norogna vt hoc impedimentum vitaret, hoc excogitat. Nauem ingentem densis tignis corroborat: lana saccos infercit, quibus molibus obiectis hostium globos exciperet. Hæc nauis in fluuio cõtra hostium stationem opposita, tutum reliquis humilioribus nauibus transitum præbebat. Hostes tamen cùm dies atq; noctes sine intermissione nauem quaterent, eam dilacerarunt. Hac mole disiecta, nostri exanimari metu cœperunt. Exercitus erat imminutus, cõmeatus deficiebat, nullus erat dies, quin aliqui ab hostibus interficerentur: res erat in extremo discrimine constituta. Interim literæ ab Emmanuele ad Norognam deferuntur, quibus literis, quas de ea re Norogna ad Emmanuelem dederat, respondebat. Literarum sententia hæc erat, vt si ei, & reliquis ducibus arx illa inutilis videretur, eam desererent, & exercitum antequam maius incommodum acciperetur, in Lusitaniam deportarent. Id cùm non eo silẽtio fieret, quo conueniebat, & hostes id sentirent, nostris acriter institêre. Duę acies in superiore loco, vt hostium impetum sustinerent, erant oppositæ. Vnam Rodericus Melius, alterã Christophorus Leitanus, vir acer, & in rebus bellicis enutritus, agebat. Acies, quam Melius ducebat, cũ hostes eam valdè premerent, per loca præcipitia ruebat, & alij

Lusitanorũ magna clades.

Norognæ stratagema.

Extremũ Lusitanorum discrimen.

& alij alios sese in fuga præpediebant hostes maximā cædem ediderunt: Leitanus aciem per montis anfractum instructam duxit, donec ad fluuium perueniret. Sed tanta erat iam in castris trepidatio, tantusque metus animos omnium occuparat, vt nemo posset vllius ducis imperio aut authoritate ab effusa fuga cohiberi. Multique metu cùm se in flumen deijcerent, aquis & cœno demersi, honestæ mortis metu turpem vitæ finem subierunt. In nautis similiter tāta trepidatio fuit, vt eorum culpa centum naues ad littus afflictatæ perierint. Aliæ namque alias impediebant, & inuicem collidebantur, & in littore tandem fractæ hostium crudeliati homines exponebant. Non defuère tamen quidam viri fortissimi, qui in tumultu facinora memorabilia ederent: inter quos virtus Bernardi Emmanuelis longè reliquis antecelluit. Is hostibus se opposuit, eorumq; impetum repressit, multos ab effusa fuga continuit, & in hostium cæde versatus est, & in causa fuit, ne multo grauior clades acciperetur. Nostri tandem in naues recepti sunt, quamuis quidam viri nobiles naui um aditu multos arcere niterentur, ne ipsi, nauib⁹ pondere grauatis, discrimen adirent. Periculum enim in terra fuga, in nauibus immanitate vitarunt. Circiter quatuor hominum millia ab hostibus cæsa dicuntur. Arce præterea cum tormentis, & munitionibus, & captiuis, hostes potiti sunt. Nostris tamen exitum, qui erant in statione, intercludere non potuerunt. Huius cladis & dedecoris Emmanueli nuncius allatus illi magnum dolorem inussit. Gratias tamen Deo egit, quòd ab eo debitas peccatorum pœnas in hac vita exigere voluisset. Is enim fuit, qui secundam & aduersam fortunam moderatè semper ferendam arbitraretur, & omnia, vt Christianum principem decebat, ad iudicium numinis diuini quod falli non potest, piè reuocaret. Hac tamen plaga nulla eius ætate calamitosior accepta fuit; in qua multi dedecoris infamiam patiētius fortasse, quàm decebat, pertulerunt. Nunquam enim operam dederunt, vt eam notam claris factis eluerent.

Trepidatio in castris Lusitanicis.

Bernardi Emmanuelis virtus.

Insignis Lusitanorū clades.

Emmanuelis Regis constantia & moderatio.

RES INDICAE. Hoc anno Rex Emmanuel multorum inuidorum calumnijs aures præbuit. Hæc enim pestis, quæ plerunq; apud Reges magnas bonorum strages edit, Emmanuelem etiam in eam fraudem impulit, vt Albuquercium suspectum haberet. Eo tempore Albuquercius omnē ferme oram Indici maris, quæ Indo fluuio, & Cori promontorio definitur, sub Emmanuelis imperium subiunxerat: Malacam etiam adiecerat, regnum Armuzij armis ceperat, & prudentia stabilierat, Emmanuelis nomen latissimè propagarat. Nec enim nationes illæ credebant fieri posse, quin Rex, qui ducem tam insigni virtute præditum haberet, esset diuinis etiam virtutibus ornatissimus. Et quò status erat amplior, eò maiorem de illius amplitudine opinionem receperāt. Et Rex ipse optimè erat in Albuquercium animatus. Sed inuidi perpetuò aures illius obtundebant, hominemque aliquando dementiæ & temeritatis, aliquando verò ambitionis minimè ferendæ, atque adeò proditionis insimulabant. Postremò Regi persuaserunt, Albuquercium ad tyrannidem aspirare, velleq; Indiam vniuersam sibi subdere. Esse namque cognatis & clientibus innixum, principibus Indis propter virtutis opinionem clarissimum, opes illius esse ampliores, quàm status hominis legibus astricti ferret. Animos enim in mediocribus opibus enutritos imperium pati posse, in summis verò insolentius, quàm ius & fas postulat, efferri. Quid si, inquiunt, vt est vir singulari astutia & calliditate subnixus, Zabaimum Idalcamum ad suas rationes adiunxerit? Quid si cum Narsingæ Rege societatem inierit? Quid si reliquos Indiæ Reges ad se aggregauerit? Non erit ei facillimum à fide deficere? Hoc saltem assequetur, vt Emmanuelis Regis nomen contemnatur, & Albuquercij imperium omnes libenter accipiant. Hi sermones cùm essent valdè frequentes & importuni, maximaque vi & industria iacerentur, Albuquercius meritis & innocentia fretus, quamuis optimè sciret, nomen suum multorum inuidia lacerari, nunquam quomodo calumniam refuta-

Inuidorū in Albuquercium calumniæ.

ta-

taret, excogitandum censuit. Improborum namque sermones factis egregijs facillimè retundi putabat. Se verò ea gessisse, & his operibus animi sui fidem cōfirmasse censebat, vt in India positus, non magno negotio inuidiæ flammam, quæ in Lusitania inuidorum ingenijs excitabatur, virtutis exploratæ & cognitæ fama restingueret. Verùm cū accusatores sine vllo defensore, qui eorū perditis conatibus occurreret, accusationem instituerent, eò rem deduxerunt, non quidem vt Rex illum non satis magna laude dignum arbitraretur, sed vt saltem ab India reuocandum statueret. Itaque Lupium Suarium Aluarengam illi substituit. Cum eo Matthæum, Dauidis Aethiopiæ Regis legatum, dimisit, & alium ad eundem Regem legauit, vt pax & amicitia arctiore vinculo firmaretur. Legatus extitit Odoardus Galuanus, vir nobilis, & multis in rebus magni ponderis spectatus & cognitus. Aluarenga cum classe tredecim nauium, & mille, & quingentis Lusitanis hominibus Olysippone soluit septimo die Aprilis, Goamque peruenit secundo die Septembris. Inde rebus ordine constitutis, Cochimum petijt, vt classem, quæ erat in Lusitaniam profectura, compararet. Hoc anno, septimo die mensis Septembris Emmanuel filio auctus est, cui fuit Odoardi nomen impositum. Is natura mitis & clemens extitit, musicis & venationibus deditus, vniuersis propter benignitatem & humanitatem carus, atque periucundus: qui si non immatura morte sublatus fuisset, multas vtilitates insita probitate & industria communibus rebus afferre potuisset. Hoc anno Malacæ grauis casus atque valdè miserabilis Abedallam Camparis Regem, qui tunc, vt dictum est, Bendaræ munus obibat, de medio sustulit. Rex Bintami illius socer, eum vel ferro, vel veneno tollere cupiebat. Cùm hoc ei minimè processisset (erat enim Abedalla propter æquitatem & mansuetudinem omnibus egregiè charus, munere sibi commisso summa cum laude fungebatur) alia via illi pestem atque perniciem in ferre

Albuquercius in Lusitaniam reuocatur

Emmanuelis ad Aethiopū Regē legatio.

RES EVROPEAE

RES INDICAE.

Crudeles Bintami Regis in Abedallā generum insidiæ.

ferre cõstituit. Itaque suis negotium dedit, vt aliquot Malacẽsium naues caperẽt, & in Bintamum adducerent. Illi impigrè quod imperatum fuerat exequũtur. Is tunc suos, qui iussa confecerant, asperis verbis accipit, quod iniuriam ciuibus suis intulissent. An, inquit, ignoratis me Regem esse Malacę, & hos, quos captiuos abduxistis, mihi subditos esse, neq; secus à me diligi, quàm si eos omnes genuissem? Spero equidem Abedallam, quem ego non generum, sed filium arbitror, propediem in meam potestatẽ Malacam, vt constituit, redacturum, & tunc apparebit, quantum inter Lusitanorũ tyrannidem, & mei Imperij moderationem intersit. Hos enim vt filios omnes cũ singulari humanitate tractabo, quos Lusitani dominatu durissimo oppressos tenent. Gener enim meus Abedalla, prudentia, qua valet plurimum, id, quod mihi ꝓmisit, cumulatè præstabit. Hęc vbi dixit, captos cibo & potu benè acceptos, & muneribus affectos, missos fecit, omniaq; illis bona restituit, suisq;, Ducibus atrociter minatus est, si quid simile in posterum contra ciues vrbis Malacæ designarent. Id homines verum esse crediderunt. Et vbi Malacam reuersi fuẽre, sermo primũ occultus inter nonnullos haberi de eadem re cœpit. Deindè sparso latius rumore, res ad Georgium Albuquercium vrbis pręfectum delata est. Bartholomæus autem Perestrellus, quæstor Regius, qui paucis illis diebus ex India citeriore Malacam aduenerat, cũ Ninachetuensis filijs erat vsu & familiaritate coniũctus, multaq; illorum gratia faciebat. Illi patris mortem vlcisci summopere cupiebãt, & ideò quòd erat rumore dissipatum, oratione confirmabant, & afferebãt, id se multorum literis & argumentis clarissimis exploratũ habere, Abedallam de vrbe nefariè prodẽda cogitare, & societatẽ sceleris cum Rege Bintami coiuisse. Perestrellus Georgium Albuquercium admonuit, vt impendens periculum præcaueret, & proditorem, antequam id, quod animo destinabat, efficeret, capite damnaret. Is filios Ninachetuensis accersit. illi rem sanè con-

Falsa in Abedallã testimonia & calumniæ.

confidenter asserunt, nihil clarius esse confirmant. Albuquercius quamuis esset vir probus, non ita tamen sapiens erat, vt intelligeret, non esse temerè in re capitali fidem inimicis habendam. Et siue quia valde periculũ metueret, siue quòd facinus illud præclarum fore putaret, hominem summa potentiâ præditum & nomine Regis, vt nihil aliud esset, ornatum occidere, non procrastinat. Abedallam accersit, sceleris insimulat, testimonia, quæ hostes in illum dixerant, exponit. Perestrellus vehemens accusator instat, & vrget. Abedalla fidem Albuquercij implorat, & obtestatur, ne se hominem innocentem, summè in Lusitanos officiosum, regis Emmanuelis studio flagrantem hostium crudelitati dedat. Tempus sibi dari postulat, dum Regis Bintamensis fraudem, & inimicorum calumniam, & suam innocentiam testibus & argumentis apertè demonstret, se ex vinculis velle causam dicere. Ad hæc obsecrabat, nè nomini Lusitano tantum dedecus supplicio hominis innocentis inureret, quo odium in se multorum hominum concitaret. Hæc ne est, inquit, gratia, quam meis in Lusitanam gentem meritis referendam censes, vt supplicio meo crudelitatem regis Bintamensis, sempiterni vestri nominis hostis, expleam? & ij, qui propter meam in regem Emmanuelem fidem me immani odio persequuntur, lætitia exultent? Quid aliud enim expetit Rex Bintami, nisi vt ego, quem suorum ferro, quem veneno, quem multis insidijs occidere nequiuit, manibus Lusitanorum, propter quos meos deserui, & odium in me hominis malefici acerbissimum concitaui, interimar, & illi, in quorum me fidem contuli, doloris illius, quem vir improbissimus cepit, vltores existant? Eadem nanque opera fieri cernit, vt illius immanitatem satietis, & homines à studio vestri nominis auertatis, & apud multas nationes odio sitis. Quid enim dicent ij, qui me à regno meo per vos deductum conspexerunt, vt vestris beneficijs ornarer, & præsidijs contra hostes meos munirer, cùm viderint me tam subitò de statu meo concidere, & ip-

Abedallæ ad criminationes responsio.

& ipsorum opera, quos hostes vestri nominis gratia desumpsi, ad supplicium detrudi? Quare te per fidem, per religionem, per humanitatem, per reliquas virtutes, quas vnicè colis, oro & obtestor, vt mihi respondēdi facultatem tribuas. Et tum demum, si proditionis conuictus fuero, nullum supplicium recusabo. Hæc quidem cùm Abedalla diceret, & suppliciter postularet, non potuit hominem natura mansuetum ad aliquam humanitatis partem traducere. Itaque sine vlla cunctatione, homo innocens, regio splendore præditus, in forum deductus, inspectante populo, cum multorum luctu & querimonia securi percussus fuit. Qui tamen dum ad supplicium ducebatur manus in cælū tendebat, & numen implorabat, vt in eos, quorum calumnijs ipse contra ius & fas interimebatur, animaduerteret. Post decimum & septimum diem Perestrellus celeri morte absumptus fuit: quod multi ad numinis vindictam retulêre. Abedallæ verò suppliciū tantam multis offensionem attulit, vt multi mercatores & ciues Malaca excederent, atq; passim, quacunque se conferebant, omnes homines à Lusitanorum cōmercio deterrerent. Nihil esse apud Lusitanos tutum, nullam fidem ab hominibus conseruari: illis ipsis, qui rebus illorum inseruirent, esse randem crudele supplicium indicta causa subeundum. Ninachetuensem, nulla offensione interposita, honore deiectum, & ea de causa post tam multa officia sibi mortem consciuisse, Regem Camparensem crudelem in modum contra ius, necatum fuisse. Cùm huiusmodi sermonibus omnia complerent, factum est, vt cùm mercatores in vrbem accedere non auderent, non solùm vectigalia tollerentur, verùm & Lusitani cum ciuibus, qui relicti in ciuitate fuerant, summa rerum inopia, atq; adeò fame vexarentur. Sed Georgius Botelli⁹ à Georgio Albuquercio missus cum duabus nauibus, omnes illas circumquaque regiones peragrauit, qui cùm esset & propter virtutem notus, & propter vsum Regum omnibus familiaris, facilè à multis Regibus & principibus impetra-

Iniusta Abedallæ cædes.

Vltio diuina.

Lusitanorum per Indiam infamia.

tra-

trauit, vt mercatores rursus Malacam merces & cibaria conueherent. Dum Botellius summam in commeatu comparando diligētiam adhiberet, Rex Bintami Regem Siacæ (ea regio est ad Austrum in eadem ora sita, quam fluuius eodem Siacæ nomine interfluit) per literas admonuit vt sibi Botellij caput offerret. Quod si faceret, se ei filiam insigni specie magna cum dote collocaturū. Id Siacę Rex, cùm ad illum Botelli⁹ diuerteret, præmio nuptiarum allectus, facere constituit. Sed accidit, vt, cùm illius quidam domestic⁹, qui fuerat à Botellio captus, & sine vllo pretio dimissus, proditionem quæ parabatur, intelligeret, vt Botellio gratiā referret, scelus indicaret. Rex Bintami præterea duodecim naues instruxit, & Ducib⁹ imperauit, vt Botellium Malacam redeuntem, si vitaret insidias, intercipèrent. Georgius Albuquercius vbi id comperit, nouem naues ornari iussit, & Francisco Melio præcepit, vt Botellio opem afferret. Bintamensis Rex cùm id ex speculatoribus accepisset, alias quatuor & viginti naues instruxit, quæ cùm Melio decertarent. Hæ naues cum duodecim, quæ præmissæ fuerant, acre cum Melio prælium commiserunt. Qui tamen classem hostium profligauit, maximumque numerum hominum occidit, & cum insigni victoria Malacam reuersus est. Victoria tamen non incruenta fuit. Nam septem & triginta Lusitani mortui sunt, magnus etiam Malacensium numerus occisus fuit. Botelli⁹ similiter periculo liberatus, cum vario & multiplici commeatu Malacam rediit. Sub idem tempus Georgius Brittius Malacam venerat, vt vrbi præesset. Successor enim Georgio Albuquercio missus ab Emmanuele fuerat. At Prætor Albuquercius Armuzij, post Hamedij mortem, Reipub statum egregiè collocarat: ciues æquitate & mansuetudine sibi deuinxerat: ipsum Regem multis ad se beneficijs allexerat: nationes exteras ad commercium specie benignitatis inuitauerat. Multi Persidis & Arabiæ Reges ad illum Legatos cū muneribus miserant, vt cum eo pacem firmarent. Neque

Insidiæ Botellio structæ.

Siacæ regnum.

Naualis Lusitanorum victoria.

Armuziensis Regni constitutio Alb. authore.

que

que defuêre Principes, qui solo videndi hominis studio, de quo tam præclaram famam multiplicis virtutis acceperant, Armuzium contenderent. Interim rumore dissipatum fuit, Sultanum ingentem classem instruere, qua Armusium debellaret. Albuquercius, & si non valde tumori fidem habebat, id tamen consilio prætendit, vt sine Regis offensione arcem firmius muniret & ciuitatem præsidio, ne à fide deficere posset, omnino nudaret. Dixit enim, omnibus vrbis tormentis sibi opus esse, vt facilius hostes, qui expectabantur, ab vniuersa vrbe propelleret. Itaq; tormenta & muni tiones ex vrbe & ædibus regijs in arcem deportandas curauit. Reges autẽ cæcos in Indiam, ne propter multiplicem Regum prolẽ in vrbe motus oriretur, misit. Quindecim enim Reges oculis orbati à regni procuratoribus in ædibus regijs, cum vxoribus & liberis inclusi seruabantur, quib⁹ omnia ad victum necessaria Principes, q Regis nomine regias opes pro libidine tractabant, largè præbebant. Hoc erat præmium Regibus à maleficis hominibus constitutum, quoties iure regio liberius, quàm rectores ipsi vellent, vterentur. Præfecti nanque tyrannide constituta, ex hac regia stirpe puerum deligebant, cuius nomine regnum in suam potestatem redigerent. Hic verò in regia sede locatus, si aliquid moliri cum regia libertate vellet, oculorũ aspectu priuabatur, & alius in locum Regis cæci eidem calamitati, si liber esse vellet, obnoxius, vt regium nomẽ obtineret assumebatur. Hæc autem tyrannidis minimè ferendæ materia inter ipsos tyrannos dissẽsiones pestiferas excitabat, & causam ipsi ciuitati sæpenumerò grauissimę cladis afferebat. Hos reges cęcos, partim vt memoriam tam immanis sceleris extingueret, partim vt turbulentissimæ dissensionis materiam amputaret, Albuquercius Garsię Norognę commisit, vt eos in Indiã deportaret: vbi iubebat, vt eis omnia magnificè præberentur, quę ad victum & elegantiam regiã pertinerent. Sed in hoc tam felici rerum omnium, vt homines iudicare poterant, statu, Albuquercius aut senectu

Albuquercij strata-gema.

15. Armuzij Reges excæcati.

Horrenda tyrannis.

Alf. Albuquercij

nectute, aut nimio labore confectus, in lentum morbum incidit, qui in dies ingrauescebat. Cùm igitur sibi mortem appropinquare iudicaret, arcis præfecturam Petro Albuquercio, cuius virtutem & ingenium multis in locis perspexerat; & quem nouerat esse & Regi Armuziensi, & ciuitati vniuersæ carissimum, præfecit, eumq; ad fidem, & vigilantiam, & æquitatem luculentissimis verbis excitauit. Res autē Armuzij eo ordine constituit, vt non facilè perturbari, & à statu dimoueri possent. Multa etiam, quæ ad Indiæ statum firmandum vtilia videbantur, effecit. Animum verò suum sacris sanctissimis expiauit, & testamentum fecit, nec aliquid prætermisit, quod ad religionem procurandam, & rem suam constituēdam aliqua ex parte pertineret. Mira deinde eum cepit cupiditas in India moriendi. Vrbem præterea Goam, cuius ipse conditor erat, aspicere, antequam è vita discederet, vehementer optabat. Regem deindè per Petrum Alpoem salutauit, fidemque dedit, se illi loco parentis, quamdiu in vita maneret, futurum. Petrum deinde Albuquercium, quem Armuzij in arcis & vrbis custodia relinquebat, illi vni commendabat. Se tamen spem magnam habere dixit fore, vt vbi primùm ex eo morbo, si ita DEO visum esset, emergeret, Armuzium rediret, vt illi posset amorem, quo eum prosequebatur, officijs ostendere. Rex illius desiderio lachrymas profudit, respondit que, se illum perpetuò in loco patris obseruaturum; operamque daturum, vt à nemine studio & pietate erga Regem Emmanuelem vinceretur. Ea tamen spe interim, quam illi Albuquercius ostendebat, Armuzij repetendi se mirificè sustentari. Hoc facto Albuquercius, vt salutationes deuitaret (omnia namque humana officia fastidierat) nauem conscendit, & vela fieri iussit. Cùm ab vrbe quatuor passuum millibus abesset; reliquos classis nauarchos, qui non tam citò soluere potuerunt, biduò in anchotis expectauit. Eò Rex Armuzij rates cum multis fructibus, & commeatu, & muneribus ad illum misit. Ille Legatos hilari fronte; & vul-

morbus lethalis & quæ deinde subsecuta.

Oo

& vultu, & cum humanitatis egregiæ signis accepit: officia Regis amantissimi esse sibi gratissima confirmauit, & Legatum, & nautas atque remiges benè acceptos, & muneribus ornatos à se dimisit. Oram verò Indiæ præteruectus, nauis quædam parua ad nauem illius accessit. Illa vehebatur nuncius cum literis, quas Cide Alles, & quidam Ismaelis Legatus Dio ad illum scripserant, quibus nunciabant, Lupum Suarium Aluarengam ab Emmanuele missum fuisse, qui illi succederet, & illum (quod eis facinus indignum videbatur) in Lusitaniam reuocaret. Quod si is parere nollet, Regum suorum opes offerebant, quibus facillimè tantam à se iniuriam propulsaret. Is animum gratum habuit, officium aspernatus est. Et tamen non mediocri animi perturbatione commotus (intelligebat enim, eam successionem inuidorum opera constitutam fuisse) se continere non potuit, quin sublatis in cælum manibus exclamaret. Proh Christe sancte, inquit: quo me pacto possum ijs molestijs, quæ me circumuallant, expedire? Si Regi satisfacio, in hominum odium incurro: si hominibus consulo, in Regis offensionem incido. Ad aras, ærumnose senex, ad aras, inquam, confugiendum. Hæc autem verba sæpè repetebat, vt appareret, eum grauibus esse curis exulceratum. Deinde sibi laborum omnium finem instare prænunciauit. Tandem vbi ad se rediit. Certè, inquit, mecum statuo, Regem felicissimum diuinitus de multis rebus admoneri, & hanc successionem non nisi motu & instinctu numinis ab illo constitutam fuisse. Morior enim, & si hoc tempore successorem illius consilio delectum nō haberem, potuisset Indiæ status periclitari. Hæc ille cùm dixisset, animo conquieuit. Quò verò magis progrediebatur, eò morbus erat infestior. Literas interim perbreues ad Regem Emmanuelem in hanc sententiam dedit. Has postremas literas cum frequenti singultu, & reliquis mortis certissimæ signis scribo. Filium vnicum habeo: quem peto pro meis in

Nuncius Albuquercio de successore allatus.

Albuquercii oratio pathetica.

Postremæ Albuquerci ad Emmanuelē literæ.

in tuam maiestatem & amplitudinem præstantibus meritis, tua magnificentia & benignitate complectare. Quæ tua causa gesserim, opera ipsa testificabuntur. His literis vacillante manu cum magna difficultate conscriptis, omnem rerum humanarum memoriam prorsus abiecit, & totam mentem ad res diuinas animo recolendas, & veniam flagitiorum à diuina clementia postulandam conuertit. Cùm verò multa mente recoleret, tum verò locum Ioannis, quo Christi cruciatus exponit, sibi crebrò legi faciebat, crebrisque gemitibus, & alijs eiusmodi signis, se ea lectione mirum in modum recreari demonstrabat. Cùm orã Goæ legeret, famulum celoce celeriter inuehi præcepit, qui ex vrbe sacerdotem, quo plurimùm fuerat in rebus diuinis vsus, euocaret. Is vbi venit, totam cum eo noctem in rebus, quæ ad sempiternam vitam pertinebant, attentissima cogitatione pertractandis consumpsit: & sic ante lucem ex ergastulo corporis emigrauit. Vbi fuit in vrbem de illius morte nuncius allatus, non solùm Lusitani se lamentis dediderunt, sed Saraceni etiam, & gentes reliquæ à nostris sacris alienæ, plangore & eiulatu vrbem compleuerunt. Tanta namque erat humanitate præditus, vt vtrum magis multi illius virtutem metuerent, an bonitatem amarent, esset explicatu difficillimum. In primis autem ius æquabile colebat, & fidem violatam acerrimè puniebat, neminique iniuriam fieri patiebatur. Fuit insigni pudicitia. Vxorem nunquam duxit: filiũ vnicum ex ancilla suscepit. Erat in laboribus tolerandis acerrimus, ita, vt homines nimio interdum labore fatigaret: quos tamẽ magis exemplo, quàm propositis minis ad labores excipiendos excitabat. Calumniatoribus erat infensus, adeò, vt nemo auderet alicuius nomen apud illum falsò deferre. Consilio plurimùm valebat: incredibili celeritate, quæ statuerat, exequebatur. Erat veritatis amantissimus, vanitatem & mendacium odio acerbo persequebatur. Iniurias sibi illatas animo maximo ferebat. Iracundia interdum

Alf. Albuquercij mors.

Eiusdem mores.

efferebatur, ita tamen, vt in medio iracundiæ ardorē, dictum iaceret (erat enim acutissimus) quo omnes, qui vultum illius extimescebant, à nimia conturbatione ad hilaritatem & risum sæpè traduceret. Non erat alienus à literis: & cùm otium erat, lectione sacrarum præcipuè literarum oblectabatur. Vtrum magis belli, an pacis artibus excelleret, incertum est. Sic enim bellum administrauit, vt meritò summus imperator haberetur. Sic Remp. multis in locis constituit, vt summus etiam Reip. moderator existimari iure posset. Itaque omnes, qui tunc Goæ se tenebant, in illius morte se patre amantissimo orbatos esse querebantur. Fuit è naue cum incredibili pompa eductus, & exequiarū singulari magnificentia sepultus: quanquam fletus eorum spiritum, qui funus procurabant, sæpius intercluderet. Eius morte nunciata, luctus per oram Indicam peruasit: multos Reges & Principes mœrore afflixit. In primis Xuranda Armuzij Rex animi dolorem multis lachrymis & veste lugubri demonstrauit. Rex Emmanuel illius mortem acerbè tulit, filiumque illius ad se continuò venire iussit. Appellabatur ille Blasius Albuquercius. Rex ne tanti viri nomen ex animis elaberetur, ei patris nomen indidit, & pro Blasio Alfonsum vocari præcepit. Eum verò, vt parentis merita postulabant, multis muneribus affecit, & splendidis etiam nuptijs ornauit. Sequenti anno alio funere principis inuictissimi vniuersa Hispania luctu deformata fuit. Rex enim Fernandus, cuius nomen est immortalitati propter egregia facta consecratum, in pago, quem Madrigaleium appellant, qui ad ciuitatem nomine Trogilli um pertinet, graui morbo erat implicitus. Eū Emmanuel per Ioannem Rodericum Salam Menesium salutauit, & de valetudinis eius ratione certiorem se fieri iussit. At Rex Fernandus die vigesimo tertio Ianuarij, anno salutis M.D.xvj. mortem obijt. Vbi id Emmanuel per Menesij literas resciuit, literas ad Reginam illius vxorem, quam Germaniam appellabant, & ad Fernandum Philippi filium, Fernandi regis nepotem, & ad

Exequiæ Albuquercij.

RES EVROPEAE

Fernādi regis Catholici mors.

Annus à Christo nato 1516.

ad reliquos Castellæ principes, quæ doloris indicium & officij, & amoris argumentum continebant, continuò misit: & Menesium, vt verbis literarum sententiam vberius subsequeretur, admonuit, & quæ vellet, vt cum illis ageret, diligētissimè præscripsit. Tum literas ad Rodericum Fernandium Almadam, virum summa prudentia præditum, qui tum Antuerpiæ Regis ipsius negotia gerebat, dedit, quib⁹ pręcipiebat, vt cum de rebus omnib⁹, quæ vel in Gallia Belgica, vel in Germania fierent, admoneret, vt ad temporis conditionem consilia regni dirigeret. Tum ad Maximilianum Imperatorem Caroli auum, cui Carolo Philippi filio Castellæ regnum iure hereditatis obuenerat, legatum decreuit. Is Petrus Correa fuit, qui prudentiæ nomine non mediocrem apud regem locum obtinebat. Summa legationis erat, vt Carolus Isabelam Regis Emmanuelis filiam vxorem duceret, & rursus Leonoram cum Ioanne illius filio matrimonio copulari vellet. Legatus comiter acceptus est: literarum humanitas & officium fuit Imperatori gratissimum. Petrus tamen Correa, cùm nihil eo tempore transigi posset, Regis Emmanuelis permissu in Lusitaniā rediјt. Hoc anno Leo Decimus Alfonsum Emmanuelis filium in Cardinalium collegium cooptauit. Et Regi etiam cōcessit, vt Isabelæ, Dionysij Portugaliæ Regis vxori, fœminæ sanctissimæ, cuius diuina virtus fuerat admirandis signis à Christi numine comprobata, honores in Lusitania publicè vt reliquis diuis haberentur: & vt equitum Iacobensium, & Cistercienſium magistratus, absque ipsius pontificis maximi priuilegio, ei, cui Reges Portugaliæ vellent, assignarentur. Hæc omnia propensa Pontificis ipsius in Emmanuelem voluntate, & opera, & industria Michaelis Syluij, qui tunc apud Pontificem Emmanuelis legatus erat, & ipsi Pontifici propter ingenij magnitudinem gratissimus, cōcessa sunt. Dum hæc gerebantur, Lupus Suarius Aluarenga munus difficillimum administrabat. Albuquerquio namq; successerat, ad cuius virtutem aspirare non

Emmanuelis ad Maximilianū Imp. legatio.

Isabelę Canonizatio.

RES INDICAE.

Suarij res gestæ. poterat. Attamen non segniter rebus gerendis incubuit. In primis autem Coulamum legationem decreuit, quæ pacem cum Regina, quæ tunc regnum filij pueri nomine, qui in illius tutela erat, gubernabat, æquis conditionibus firmaret. Conditiones autem fuerunt, vt illa Templum nomine Diui Thomæ Apostoli dedicatum, quod Saraceni eo tēpore, quo Antonio Salæ necem attulerant, disturbarant, suis sumptibus instauraret, & templi vectigalia restitueret, & octogin ta millia pondo piperis pro bonis, quæ Lusitanis erepta fuerant, persolueret: & vt, antequam cum Saracenis transigeret, Lusitanas naues expediret, & omnibus constituto precio piperis numerum, qui in eas posset imponi, sine vlla fraude venderet. Classem, quę erat in Lusitaniam profectura, comparauit: pacem cum Calecutij Rege, quæ fuerat ab Albuquercio facta, confirmauit: Cananoris motus, qui fuerant excitati, compescuit. Dum Goam reuertitur, tempestas subitò coorta eum Anchediuam petere compulit. Inde Alexium Menesium cum octo nauibus, vt oram Arabię perlustraret, & inde Armuzium classem in hyberna deduceret, misit. Goam reuersus, consilium iussu Regis Emmanuelis habuit, vtrum expediret vrbem diruere, & insulam omni præsidio vacuam hostibus relinquere, an potius esset magis è Republica eam tueri. Non enim Albuquercij inuidi cessabant illi non solùm viuo, sed manibus etiam illius, atq; adeò sepultis reliquijs dolorem inurere, & vrbem illam esse cōmunibus rebus inutilem oratione contendere. Nam multis pòst annis in eo perseuerabant, vt laudibus illius oblatrarent, & omnia, quæcunq; gesserat, nullo consilio gesta fuisse contenderent. In consilio tamen decretum fuit, Goam esse firmo præsidio confirmandam, & vrbem omni ratione muniendam: quod ipse Suarius sententia sua confirmauit. Cochimum deinde reuersus, classem, qua in Sinum Arabicum penetraret, instruendam curauit. Fernandum Petreium Andradium in Sinam (sic enim Emmanuel imperauerat) cō tinuò

Legatio ad Coulamensem Regem.

Publica de Goa ciuitate consultatio.

tinuò misit. Is cum tribus nauibus Zamatram contendit, & ad Pacem naues appellens, Regem de suo aduẽtu per Ianimum Rabelotũ, quem ibi reperit, certiorem fecit. Ille Rabelotum & hospitaliter, & honorificè cũ summis honoribus accepit. Pax fuit inter illũ & Andradium Emmanuelis nomine cõstituta, & locus, in quo Lusitani arcem ædificarent, assignatus: inde Malacam petijt. Commeatu, & rebus alijs comparatis in Sinam nauigare instituit: sed tempestatis aduersæ reflatu Malacam redire coactus fuit, vbi Raphaelem Perestrellum, qui è Sinarum regione veniebat, offendit: à quo de Sinarum moribus, de legibus & institutis, de mansuetudine in hominibus insita multa percepit Georgius Brittius Malacæ præfectus Hẽricum Lemiũ in Martabanum Peguẽsis regni portum misit, vt inde commeatum cõueheret. Est autẽ Pegu latissima & fertilissima regio, in India vlteriore vltra Gangem ea parte, quæ ad Solis occasum spectat, sita, quæ inde Malacam procurrit, & orientem Solem versus, mare, quod ad Sinam ex quadam parte pertinet, attingit. Is nauem, quæ ex Peguẽsi portu soluerat, vi cepit. In eodem vero portu consistentem Saraceni, quorum nauis capta fuerat, latrocinij & immanitatis insimulant. Rex classem comparat, qua nauem dominis reddere compellat. Lemius tribus diebus prælium sustinuit: naues non paucas depressit: multos homines occidit, sed naufragium tandem fecit. Nauis enim erat peruetus, & tormentorum contentione cõuulsa, & dissipata, vim aquæ admisit: & ita demersa repentè fuit. Ipse Lemius cum sexaginta Lusitanis scapha & lembo quodam Samatram contendit. Sed scapha & lembo tempestate defectis, & ad littus allisis, octo & viginti Lusitani fluctibus hausti sunt: reliqui cum Lemio in Pedirense regnum se contulerunt, vbi fuerunt à Rege cum singulari humanitate tractati. Alexius autem Menesius tempestatibus impeditus, quo minus diu Arabiæ oram peragraret, Armuzium se contulit, vbi omnia Suarij mandata summa diligen-

Pax inter Pacensem Regem & Lusitanos.

Martabanũ portus.

Pegu regnum.

Lemij prælium & naufragium.

tia confecit:& cùm primum per anni tempus licuit, in Indiam reuersus est. Dum hæc in India geruntur, Emmanuel in Lusitania propagandæ religionis studium non intermittebat: & cùm intelligeret, in AEthiopia Cōgi regionem quotidiè magis Christi disciplinis illustrari, vt opus præclarè institutum, rectius absolui posset, sacerdotes alios ad Regem Alfonsum, cum libris & muneribus, quibus hominem multò acrius studio religionis incenderet, misit. Rex eo tempore, quo sacerdotes & Emmanuelis famuli, qui simul missi fuerant, in Congi fluuium penetrarunt, aberat bellis implicitus contra Reges stipendiarios, qui ab illo defecerant. Fuēre tamen interim nostri in oppido, quod Sonum appellant, satis benignè à Regijs accepti. Rex bello ex animi sententia confecto rediens, sacerdotes cum amoris eximij signis excepit, Emmanuelique pro tantis beneficijs immortalem gloriam precatus est. Nostri sacerdotes virtutem ipsius Alfonsi Regis in cælum laudibus efferebant. Erat enim in sceleribus vindicandis acer, & in egentium inopia subleuandą benignus, in regni opibus stabiliendis industrius, in moribus atque vita continens, in religionis studio sanctus, atque tam insigni pietate præditus, vt cælum semper intueri videretur. Siue enim ius diceret, siue cum populo ageret, siue belli consilium, siue pacis iniret, semper Deum in oculis & conspectu proponebat, omniaq; ad illius gloriam reuocabat. Literarum ludos aperire iubebat, magistros magna mercede conducebat, vt pueros non literis tantū, sed multò etiam magis studio pietatis imbuerēt. Ipse verò temp⁹, quod illi à negotio publico vacabat, in literis consumebat. Euangeliorum sententias innumerabiles, & prophetarum oracula in ore semper habebat. Nam & lectione perpetua multum in sanctarum literarū studio profecerat, & quæcūque à sacerdotibus audierat, in illius memoria penitus infixa permanebant. Frequentes ad populum conciones habebat, quibus illū ad pietatem, & religionem ardētęr incitabat. Erat ingenio

RES AFRICANAE. Christianismi per Aethiopiā incrementum.

Alfonsi Congensis Regis laudes.

genio acri, & memoria firma præditus. Quinq; libros Lusitanarum legum cum diligenter euolueret, legum quidem sapientiam, & ordinem atque disciplinam rei pub. laudauit: sed rebus etiam minutissimis leges certas inuentas esse non facilè probabat. Itaque hanc legum exactissimam diligentiam irridens, de Lusitanis quæsiuit, quænam pœna esset ijs, qui in terra pedem ponerent, statuta. Regem verò Emmanuelem tantã absens fide colebat, vt sæpè diceret, se nullam esse de rebus humanis voluptatem percepturum, antequam in Lusitaniam veniret, vt ad Emmanuelis pedes prouolutus, illi se totum addiceret. Quòd enim cælesti luce frueretur, quod verum Deum coleret, quod ad immortalem vitam aspiraret, id totum esse Emmanueli Regi clarissimo atque sanctissimo in acceptis referendum.

Iudicium Congensis Regis de Lusitana Nomothesia.

Eodem anno Frãciscus Vallesius, Galliæ rex, legatum ad Emmanuelem misit, cum literis officij plenissimis, petebat autem ab illo, vt se societatis fœdere, quã tunc cum aliquot principibus in aliorum perniciem faciebat, alligari permitteret. Emmanuel respondit, sibi Regis potentissimi voluntatem semper fore gratissimam & omnia, quæ salua fide, & Christiani Regis officio posset, caussa illius libentissimè facturum. A bellis tamen, quæ Christiani principes inter se gerebant, vehementer abhorrere. Sibi namque in animo esse, Saracenis, si posset, perniciem & interitum machinari. Christianis verò principibus bonam mentem & animorũ concordiam, cum bonorum omnium amplificatione precari. Sub id tempus tres Sarmatæ, viri apprimè nobiles, in Lusitaniam Emmanuelis visendi gratia venerunt. Illius namque fama illas regiones cum hominũ admiratione peragrabat. Tempore enim, quo reliqui principes Christiani, huius tanti nominis obliti, acerbissimis odijs stimulati, in mutuam perniciem ruebãt & furore cæci, opes hostium, qui Christianis opibus imminebant, in dies amplificabant, erat illius Regis laus illustrior, qui pacem cum Christianis principibus vnicè colebat, nec vllis præmijs allici poterat, vt

Gallica ad Emmanuelẽ legati.

Triũ nobiliũ Sarmatarũ Emmanuelis videndi causa in Lusitaniã profectio.

cum vllo principe funestissimi belli societatem iniret, & tanto studio bellum in Africa, & India, contra Christiani nominis hostes compararet. Ad hæc addebant, iter in nationes vltimas apertum, Indiam subactam, multas Orientis nationes sub imperium subiunctas, maximas Arabum, & Persarum, & Aegyptiorũ classes deuictas, neque tam illustres victorias humanis viribus, aut vlla valdè magna potentia consequutum, sed, vt conijci poterat, Christum, cui ille tota mente seruiebat, pro illius amplitudine dimicare. Hæc & alia multa in hanc sententiam cùm vulgò iactarentur, apud Regem Sarmatiæ, qui eodem studio bellum continenter cum Turcis & reliquis Christianæ religionis hostibus gerebat, & nobilitatem in armis, & optima disciplina continebat, præcipuè laudabantur. Hoc tres illos adolescentes nobiles incitauit, vt è tam longinquis terris in Lusitaniam illius videndi gratia venirent, & simul ab illo peterent, vt eos manibus suis equestris dignitatis insignibus ornare vellet. Sibi namque omnia in armis feliciter euentura confidebant, si à Principe tam diuinis virtutibus ornato eam dignitatem adipiscerentur. Quod petebant, impetrauerunt, ipsiusque regis manibus ornati, & instructi, multisq; muneribꝰ affecti in patriam rediêre, & quacunq; iter faciebant, regis ipsius virtutem & magnificentiã summis laudibus efferebant. Hoc anno cùm Rex Fessensis crebras excursiones in agrum Arzilæ fecisset, & multas prædas abegisset, ciuitas in magnam carnium penuriam redacta fuerat. Ioannes Coutignus vt hoc incommodum resarciret, in opulentum pagum propè Alcassarquibiriũ situm, qui propter itineris longinquitatem, nihil sibi a Coutigno metuebat, cum ducentis & quinquaginta equitibus, cùm tota nocte iter fecisset, ante exortum Solis inuasit: hostes nec opinantes oppressit: quinq; & quinquaginta tantùm (reliqui enim diffugerant) captiuos abduxit: mille boues cum multis equis & pullis abegit, eaque omnia cum maxima difficultate, propter fluuiorum altitudinẽ, qui ea nocte (imber enim

RES AFRICANAE.

Io. Coutigni excursio

ma-

maximus, & turbulenta tempestas extiterat) supra modum creuerant, Arzilam duxit. Præfectus Alcassarisquibirij repentè cum trecentis equitibus illius vestigijs institit. Sed imbres prælium diremerunt. Vix Coutignus pontem quendam transierat, cum aquę quæ cāpos inundauerant, pontem operuerunt. Hostis verò metuens, ne, si vlterius pergeret, reditus sibi minimè pateret, reuersus est. Crebris eiusmodi excursionibus Coutignus hostes finitimos exterrebat, & agris populationes inferebat, quibus irritatus Fessensis Rex, maximum exercitum comparauit, vt Arzilam obsidione premeret. Triginta equitum millia, & peditum supra septingenta millia coegit: cum ijs armatorum copijs, & multis tormentis & munitionibus Arzilam contēdit: eamque vallo & fossa cinxit: & crebras deindè turres excitauit, tormentaque disposuit, & vrbem vehementissimè quatere cœpit, & cuniculos, quibus muros subrueret, instituit: operamque enixè dedit, vt antequam auxilium obsessis afferri posset, vrbe potiretur. Coutignus tamen cum de illius aduentu certior factus esset, Nonium Riberium, qui Regis Emmanuelis negotia in Hispania Bætica procurabat, & tunc se Malacę tenebat, admonuerat, vt sibi confestim multa, quæ ad obsidionem tolerandam necessaria videbantur, mitteret: Emmanuelemq; per literas de Regis Fessensis aduentu certiorem fecerat, copias distribuerat, stationes Ducibus assignârat, eas partes, quib⁹ maius periculum imminebat, præsidio firmiore munierat, suos ad propugnationem multis verbis incenderat. Omnes erant in vrbis defensionem acriter incitati. Riberius nihil cunctatus est, sed omnia, quæ Coutignus postulârat, continuò misit. Ioannes Mascaregnas equitum leuis armaturę Magister, duas repentè naues instruxit, in quas centum & viginti equites, & pedites, qui nauibus vehi poterant, imposuit: eiq; se comitem Nonius Mascaregnas frater adiūxit. Alij duo fratres eorum, nempe Emmanuel Mascaregnas, & Antonius Mascaregnas Arzilæ sub Coutigno militabant.

Arzilense bellum.

Arzilæ obsidio & oppugnatio.

Subsidia Arzilensibus missa.

Ij cùm

Ij cùm Arzilam peruenerunt, iam vrbs viribus summis oppugnabatur. Nonius Riberius milites ducentos Malaca misit: Duces duo viri nobiles erant, qui propter sua in Regem Emmanuelem merita, ab eo beneficijs summis ornati fuerant. Cùm ijs alij veniebant eisdem rationibus astricti: quos omnes Coutignus singulari comitate, & multis honoribus excepit, & illis stationem assignauit, quam insita virtute tuerentur. Interim nec nocte neq; die ab opere cessabat, fossas trãsuersas, quibus cuniculos exciperet, duci, muros quassatos refici, alios intra veteres muros excitari faciebat. Franciscus Doria Genuensis, frater patruelis Andreæ Doriæ, cuius tantum nomen in rebus maritimis extitit, operibus præerat: huic Rodericus Sousa, cognomento Cide, socius adiunctus erat. Hi singulare in ea obsidione specimẽ virtutis & industriæ dederunt, ita, vt in oculis & sermone omnium versarentur. Reliqui quantum poterant, officio suo fungebantur, & singulari audacia omnibus se periculis exponebant. Hostes nullum obsessis laxamentum dabant. Erat autem hoc in Regis Fessensis animo penitus insitum, vt, si non intra paucos dies Arzilam expugnaret, obsidionem solueret, nè desidendo tempus frustrà consumeret. Hoc illum stimulabat, vt oppugnationi perpetuò acriter & vehementer insisteret. Itaque alij sagittis & glandibus, vt mœnia propugnatoribus nudarent, contendebant: alij tormentis assiduè muros quatiebant: alij perfectis iam cuniculis, muris vasa tormentario puluere referta subijciebant. fessis deindè recentes & integri succedebant, ita, vt res in vltimum discrimen adducta videretur. Nostris tamen nec animus interim, nec industria ad repugnandum deerat: nec vllis telis, aut obiectis terroribus, loca sibi assignata deserebant, & indè vt hostes summa contentione propellerent, laborabant. Multi tamen interim vtrinque cadebant. In hoc statu vrbs erat, cùm Rodericus Barretus cum nauigijs duodecim ex Algarbio aduenit. Huius aduentu tantus obsessis animus additus est, vt confiderent, se facillimè

Nouum Arzilensium subsidium.

limè in murorū ruinis,si mœnia omninò corruerent; cū hostibus aperto Marte cōgredi, aut intra cuniculos manum conferre posse. In hac classe, ex eodē Algarbij regno Garsia Melius sexcētos viros acres eduxit, & alij præterea ex Algarbiensi nobilitate non mediocria auxilia rebus communibus attulerunt. Quin etiam nautæ ex eadem Lusitaniæ parte non tantum nauigandi laude præstantes, verùm & bellandi artificio non mediocriter eruditi, in vrbem obsessam nauibus ingressi, fortium hominum officio functi sunt. Maur⁹ interim quidam captiuus ad hostes transfugit, & Fessæ Regi nunciauit, vrbem esse validiore præsidio, quàm ille suspicari posset, firmatam. Is hoc nūcio perturbatus, obsidionem soluere voluit: sed fuit ab Rege Mequineziō fratre suo, nè id faceret, impeditus. Iacobus interim Lupius Siqueira cum nauibus triginta iussu Emmanuelis aduenit: & sic tandem Reges sublata obsidione discesserunt. Coutignus eos equites, qui tunc Arzilæ inuenti fuerant, eduxit, & hostium agmen postremum carpsit, & nonnullos occidit, & aliquot etiam viuos cepit. Hoc tempore Ioannes Gondisaluius Camara, insulæ Materiæ præfectus, grauem sibi iniuriam à Rege Emmanuele factam querebatur, qua offensus, insulā, & domicilium, & opes, & vectigalia deserere, & alias sibi extra Lusitaniæ ditionem sedes deligere parabat. Iurisdictionem enim insulæ, quæ fuerat maiorib⁹ suis attributa, sibi ereptam, aiit, quod idem valebat, imminutam fuisse dicebat: quod minimè ferendum esse iudicabat. Cùm verò ex insula profectus, in Algarbium aduersis tempestatibus iactatus esset, & Arzilam obsideri intellexisset, septingētos milites magna mercedē conduxit, & summa celeritate Arzilam contendit. Sed eo iam tempore Reges castra mouerant: qui tamē redituri multis cum maiore apparatu videbantur. Nobilitas quæ tunc Arzilæ morabatur, sumptib⁹ exhausta, in Lusitaniam redire properabat. Eos Coutignus retinere non poterat. Hoc Camara animaduertēs, duplex militibus stipēdium proposuit, seque tempus omne,

Aliud subsidium.

Arzila obsidione soluitur.

Ioh. Camaræ ex indignatione officium erga Emmanuelē regem singulare.

mne, quod Coutigno videretur, in ea vrbe mansurũ asseruit: neque commissurum, vt vllo in loco quisquã suum erga Deum & Regem officium desideraret. Hoc exemplo multos homines nobiles in vrbe retinuit. Hæc non indigna relatu esse statui, vt intelligi possit, quorsum Lusitanorum querelæ erga Reges suos erũpere soleant. Vt enim delicati filij de parentũ iniuria sæpè conqueruntur: ita Lusitana nobilitas leuibus interdum causis irritata, de Regibus, à quibus enutrita est, graues querimonias habet. Attamen in ipsa rei indignitate, cùm id casus postulat, opes suas Regum causa libenter effundit, & vitam in discrimen salutis inijcit. Camara verò, postquam officio suo perfunctus cum dignitate fuit, Hispalim conceſsit, vndè fuit ab Emmanuele literis benignè & amanter scriptis reuocatus. Sub idem tempus, in morte Ataidij fortissimi viri iactura insignis facta est. Apud hunc nonnulli Arabes Oleidemetenses in Marochiensis regni finibus constituti, qui tributum Emmanueli Regi pendebant, questi sunt, quòd Arabes quidam Xerquienses eorum agros vastarent, & grauissimas illis iniurias inferrent. Ataidius autem fœdere astrictus erat, ad vim, si quis eis inferre maleficium vellet, omni contentione propulsandam. Ij verò Xerquienses, contra quos fœderati Ataidij opem implorabant, erant viri nobiles & animosi, & in rebus bellicis exerciti, qui stipendiarij Emmanuelis fuerant, & tamen ab eo defecerãt, & vltra Marochium castra mouerant, & finitimos agros vastabant, multisque iniurijs Mauros Regi Emmanueli subditos opprimebant. Ataidius qui eos explorarent, continuò misit. Exploratores, illos ad radices montium, qui Clari nominantur, castrã posuisse referunt. Decimo igitur nono die Maij anni eiusdem M. D. X V I. Ataidius cum equitibus quadringentis & triginta, & paucis peditibus ex vrbe profectus est, ita tamen, vt quò intenderet, nemo suspicari posset. Cùm verò circiter triginta passuum millia progressus esset, ad Dabidenses Mauros peruenit: tunc Garabi-

Bellum Marochiēse.

Ataidij exercitus.

Garabienses etiam Mauri copias suas adduxerunt. Mauri, qui cum Ataidio inde profecti sunt, ad quatuor equitum millia fuêre. Inde in terram, quam Alguz appellant, peruenit. Est autem ea tellus plana, & summa fertilitate prædita, & Marochiensi agro finitima, quam flumen, quod Alguz appellant, alluit. Ibi Arabum mulieres & imbellem turbam reliquit, primisq; tenebris profectus, eò peruenit, vbi Rahus Benxamutius, qui erat vir fortissimus, magnumque in Ducibus nomen apud Arabas obtinebat, castra fixerat. Ibique cùm ex improuiso hostes adoriretur, nemo fuit, qui resisteret. Cædes ingens edita fuit: solus Benxamutius cum paucis euasit. Ataidius cum maxima præda regredi cœpit. Primum agmen Lupus Barriga ducebat: Aluarus Ataidius Regium signum præferebat: ipse subsidijs aciem postremam firmabat. Cùm verò Marochio quatuor passuum millibus abesset, aliquot horis in loco satis amœno (æstus enim erat ardentissimus) cum exercitu conquieuit. Ibi Rahus Benxamutius cum septuaginta equitibus primùm, deindè cum multis alijs, qui ad opem illius cōuenerant, castris obequitauit. Tum Arabas cum Lusitanis fœderatos nominatim compellans, admonuit, vt occasionem tam præclaram nè prætermitterent. Si Christianos istos, inquit, occiditis, Mahumeti rem gratam facietis, gentem vestram tyrannide liberabitis, religionem à vobis violatam Lusitanorum sanguine expiabitis, & nomen virtutis egregium propter tam præclarum facinus obtinebitis. Agite fratres, agite commilitones, cras Safinium recuperabimus: perendiè Azamorem capiemus: Lusitanorum memoria ex Mauritaniæ finibus exterminata, vestrum nomen ab obliuione vindicabit. Cùm hæc maximis vocibus diceret, nostri eo ordine, quo instructi fuerant, progrediebantur. Fœderati nullum ei responsum dabant, imo cum præda ad primum agmen se conferebant, vt à periculo longius abessent. Vxor quædam illius, Hota nomine, singulari specie & pulchritudine fœmina, quam is perditè ama-

Alguz terra.

Lusitanorũ victoria

Rahi Benxamutij ad Lusitanorum fœderatos oratio.

âmabat,capta ferebatur, quæ illum nominatim inclamauit. Is continuò substitit.Illa à Ducibus facultatem postulauit cum viro colloquēdi. Cùm id impetraret, Rahe,inquit,Benxamutie,quoties mihi dixisti, te, nè me captiuam duci conspiceres,maximum vitæ discrimen aditurum ?Captiuam modò duci vides, & id tamen pateris?Vbi nunc est amor pristinus? Vbi data fides? Vbi virtus eximia,quam tibi frequenter arrogabâs?Is ad hæc, Dies,inquit,longa est:victoria in numinis diuini beneficio,virtus in brachij mei robore consistit.Illa verò puluerem manu in altum proiecit:tum addidit,Verborum tuorum fidem aura dispellit. Abi igitur,& alia vxore,quam mihi longè,vt video,præponis,vt lubet,fruere.Ego interim vel de tua perfidia,vel de timiditate,quorum vtrumuis turpius viro sit, non facilè dixerim,perpetuam querimoniam habebo.Is sibi continuò calceum detraxit,eumq; ue in illam conicit.Hoc autem signo,vt in more gentis positum erat, se fidem,quam dederat,minimè violaturum , confirmauit.Deindè ad equites suos conuersus, multa cum lachrymis & luctu disseruit,vt eos ad misericordiam alliceret.Si,inquit,vos amor vnquam afflixit, si decus ad contemptum mortis incitauit, si vitam meam caram habuistis,opem vulneri,quod mihi amor inflixit, afferte:periculū à me dedecoris eximij propulsate: vitam meam ab imminenti fato defendite. Hanc enim mulierem si captiuam duci videro,diu vitam cum tanto dolore atque turpitudine retinere non potero.Cogitate præterea,quantis Mahumetem prophetam sanctissimum meritis obligabitis,si pro lege illius prœliū inieritis.Hæc cùm diceret,eos ad certamen acriter incitauit,& ipse in agmen postremum inuectus, prœliū atrocissimum iniuit,ita,vt nostri illius impetum ęgrè sustinerent. Alfonsus Norogna tunc in postremis hostem magna virtute repellere contendebat.Huic Ataidius subueniens : Noli,inquit ridens, Mauros meos, quos multis laboribus alui,internecione delere. Par enim est,vt aliquot in semen relinquamus. Abi igitur in pri-

Hotæ Mauræ cū Raho Benxamutio marito colloquium.

Rahi Benxamutij ad equites suos oratio.

Prælium atrocissimum.

in primum agmen, ego postremam aciem tuebor. Generum ... tamen recusans, imperio tamen coactus, in agmen primum discessit. Ataidius equum alium (is enim, quo vehebatur, erat nimia lassitudine confectus) ... tum sic hostes sustinebat, vt ordinem minimè ... permitteret: ita deinde agmen cogebat, vt ... esset opus, acie conuersa in hostes impetum ... re. Hoc cum non semel fieret, Rahus guttur illius nudatum conspicit: lorica namque ea parte dissoluta ... t. Itaque pilo maxima vi coniecto guttur illius transfixit: & ita vir egregiè fortis, qui tam multas clades hostibus intulerat, vno ictu concidit, ruinaque sua ... rum aciem perturbauit. Incidit enim continuò ... multus, quo nostri miserandum in modum periê ... Quidam enim Alfonsum Norognam, quidam Alfonsum Araidium ducem deposcebant. Tantaq; par ... vtriusque contentione certatum fuit, vt quasi in trã ... ullo statu Reipubl. cùm ciues ambitione præcipites, ... itionem concitant, ita illi in tanto discrimine dissi ... vsq; adeò, vt parùm abesset, quin hostibus relictis, ipsi inter se funestissimum prælium cum insigni ... re & amentia committerent. Hanc perturbationẽ ... fœderati cùm cernerent, cum hostibus se, ... Ra ... erat, coniunxerunt, vt tantæ prædæ par... erent. Sic autem Lusitani ferme omnes & in... sociorũ scelere, aut cæsi, aut capti sunt: ... Alfonsus Norogna exiuit, qui cum aliis ... occisus fuit. Hac victoria elati Mauri, ... rebus suis confidere cœperunt: & quidam ... Emmanuele desciuerunt, alij vero suspensis animis quid casus deindè ferret, expectabant. Nec enim ... bant, viri tam fortis interitu, alium inueniri facile posse, qui rem Lusitanam ea virtute defenderet. ... alius cũ insigni victoria & decore, & maxima præda, & quod ille rebus omnibus anteferebat, cum vxore charissima, discessit, ita vt eum omnes admirarentur, & virtutem illius in cælum laudibus efferrent. Vxor tamen illi amoris gratiam exemplo memorabi-

Ataidij cædes.

Tumultus Lusitanorum & calamitas ex eo grauissima.

Alf. Norognæ cædes.

Maurorũ victoria.

Amor & fides coniugalis eximia. li retulit. Nam post hanc victoriam, cùm Xerifius cum Fessæ Rege prælium commisisset, Rahus ab hoste, quem fugientem persequebatur, occisus fuit. Hostis enim conuersus, equo concitato, Rahum hasta transfixit. *Rahi mors* Hota viri funus cum multis lachrymis & eiulatu procurauit, & corpus illius in sepulchrum magnis sumptibus extructum intulit. Deindè nouem se diebus à cibo & potu continuit: & sic tandem spiritum edidit: & suis mandatum dedit, vt se cum viro sepelirent. Indignum namque statuit, à viro, quem vnicè amârat, & à quo ardenter amata fuerat, aut morte, aut sepultura diuelli. Emmanuel cùm ei de morte Ataidij, & de exercitus clade fuisset allatum, Nonium Mascaregnam virum impigrum illi successorem *Nonius Mascaregnas Ataidio successit.* designauit. Eo tempore, quo illa clades accepta fuit, Iehabentafusus in Lusitania versabatur, negotijs implicitus. Qui vbi casum miserabilem resciuit, non mediocrem ex eo dolorem accepit. Id autem illum præcipuè angebat, quòd metuebat, nè rex Emmanuel Maurorum scelere offensus, reliquis deindè nullam fidem habendam censeret: quo facto cernebat, maximam rei benè gerendæ facultatem funditus interituram. *Iehabentafusi ad Emmanuelẽ Regem oratio.* Hoc cùm metueret, Regem obtestatur, nè propter aliquorum perfidiam, de reliquis spem prorsus abijciat. Nullam esse gentem, ex quâ non sæpenumero homines consceleratí atque proditores existant. Quod si, inquit, improborum scelus aliorum hominum fidem suspectam fecerit, quò se conferent Reges: Cuius tandem operibus vti poterunt? Quam rem hominum auxilio destituti, ex animi sententia gerent? Qui enim nemini fidem habet, nemini negotium vllum committet. Abdat se igitur in syluas, & regni procurationem omninò deserat, opus est, qui vniuersos homines, propter nonnullorum perfidiam, auaritiæ & proditionis insimulat. Vt igitur nihil esse potest nimia crudelitate dementius: ita nihil excogitare possum diffidentia miserabilius. Fateor equidem scelus immane eorum fuisse, qui socios prodiderunt, & aua-

& auaritia obcæcati, eis, quibus auxilium afferebant, crudelissimam necem attulerunt. Verùm non omnes sceleris eiusdem participes extitêre. Duces enim constat innoxios fuisse, qui, quantùm in illis fuit, suos à scelere infando cohibuerunt. Multi prætereа, quanta fide amicitiam Lusitanorum coluissent, in morte, qua nullum certius argumentum esse potest, apertè demonstrârunt. Nam cum Lusitanis ab hostibus occisi sunt:& ij, qui se scelere contaminârunt, nunquam id fecissent, nisi propter Lusitanorum in deligendo duce amentem & pestiferam dissensionem, meritò rem perditam esse prospexissent. Itaque cùm salutis desperatio ex vna parte eorum animos occupasset,& ex altera spes ingentis vtilitatis ostensa fuisset, superauit species vtilitatis honestatis splendorem, ita, vt mallent cum lucro viuere, quàm cum fide mortem opperere. Non purgo scelus, imò censeo, vt iure regio vtaris,& de sceleratis debitum supplicium sumas. Vtrunque enim regium munus est, & virtutis merita debitis ornamentis afficere, & seuerè in admissum scelus animaduertere. Sed hoc demonstrare volo, non omnes in scelere fuisse,& intempestiuam seditionem improbis causam apertè sceleris attulisse. Quare spes est, si proborum opera vti volueris, & qđ est nonnullorum temeritate contractū, seueriore disciplina correxeris, fore, vt quod est damni factū, cum ingenti lucro resarcias: Fides mea multis in rebus satis perspecta & cognita fuit. Vt enim tuæ dignitati seruirem, meis infensus & inimicus extiti, & pro tua amplitudine nullum vitæ periculum recusaui. Quare si officia mea tibi grata sunt, te suppliciter oro, vt mihi, cui, antequam meam in te fidem reb' exploratam habuisses, multa credidisti, nunc postquam meis laboribus atq; periculis, quanta religione fidem colerem, documentum dedi, multò maiora committas, Confido enim futurum, vt opera mea multò plures Mauri ad nomē tuum adiungantur, quàm fuerunt illi, quos metus simul atque cupiditas ad breue tempus a tui nominis

ſtudio diſiunxit. Hæc cũ ſępè, & ardẽti ſtudio dixiſſet, Emmanueli perſuaſit, vt vellet illius operaMaurorum voluntates, metu perculſas, ad ſpem rurſus Regiæ benignitatis excitare. Itaque cum Petro Maſcaregna, qui tunc Safinium proficiſcebatur, Iehabentaſuſum etiam miſit: qui in exitu menſis Iulij Safinium naues cum præſidio militum, cum armis & munitionibus appulerunt. Iehabentaſuſus literis continuò fœderatorum ducibus aduentum ſuum ſignificauit. Hi maximis lætitiæ ſignis, quàm gratus eſſet omnibus illius aduentus, paſſim demonſtrabant. Erat enim ille egregiè fortis, & bellandi peritiſſimus, ita, vt omnes, qui ſub illo militabant, quaſi ad exploratam victoriam ducti fuiſſent, valdè confidenter in hoſtes impetum facerent. Multi ex Mauris fæderatis, accepta prius fide (timebant enim, ne propter Ataidij cædem, aliorum ſcelus ſibi fraudi eſſet) in vrbem venerunt: quos omnes Nonius Maſcaregnas ſcelere liberauit. Hi multis promiſſis fuerunt in ſtudium Regis Emmanuelis multò acrius incitati. De ſupplicio eorum, qui ſcel' immane ſuſceperant, dubitatum in conſilio fuit. Erat enim ingens multitudo: de omnibus ſupplicium ſumere, erat difficillimum. In paucos commune omnium ſcelus vindicare, iniquum videbatur. Præterea timor erat, ne, ſi tunc aliquid acerbius in animaduertendo fieret, tumultus orirentur, & multorum animi à nomine regis alienarentur. Quare viſum fuit, ſupplicium in aliud tempus magis commodum reſeruari, & omnes ſceleri affines interim diſſimulanter notari, vt aliquo prætextu paulatim abſumerentur. Hoc anno Regina Maria filium peperit; cui fuit Antonij nomen impoſitum. Sed puer mortem ſtatim obijt, & Regina ex partu grauiter & periculosè laborauit. Sub idem tempus vna nauis ex his, quas Carauelas vocant, quæ è Luſitania ex Algarbij regno Arzilam veniebat, fuit, antequam in Arzilæ portum intraret, à piratis Mauris capta. Luſitana claſſis, quæ in portum ſubducta fuerat, propterea quòd æſtus deceſſerat, illi opem afferre non

Antonius Emmanue li naſcitur.

Carauela Luſitana capitur à Mauris.

non potuit. Franciscus Soueralis, vir fortissimus, qui ea vehebatur, antè quàm in prælio multis vulneribus confectus occumberet, res memorabiles effecit: octo & viginti viri atque mulieres capti sunt. Non multis post diebus Gundissaluus Vascius itinerum ductor, vir animi maximi, qui cùm fuisset Maurus natione, & religione Mahumetanus, impiam superstitionem execratus, ad Christi se nomen & fidem adiunxerat, in Tingitanam vrbem se contulit, vt opera summi cuiusdam Chirurgi crus, quod illi in bello confractum fuerat sanari posset. Vix sanitatem recuperarat, cùm nauem conscendit, vt Arzilam, in qua vrbe domicilium habebat (desiderio enim magno videndi vxorem & filios tenebatur) repeteret. Magister enim nauis dabat fidem, fore, vt intra tres horas nauem saluam in Arzilensi portu constitueret. Sed cùm ventus deficeret, duæ longæ Maurorũ naues in insidijs collocatæ, in illã inuehuntur. Is quamuis esset vir in armis acerrimus, non tamen arma tunc, neque præsidium vllũ, quibus hostes repelleret, habebat: & cũ sibi moriendũ esse necessariò cerneret, si in manus hostium perueniret, in scapham desiluit, vt remis periculum declinaret. Captus tamen cum paruulo filio fuit. In nauẽ simi liter (nemo.n.inerat ea, qui resistere posset) hostes ingressi, viros & mulieres, qui eã vehebantur, Tetuamũ abduxerunt. Mulieres vim & libidinem à corporibus suis lachrymis & ingentis pecuniæ promissis cohibuerunt. Pretio autem persoluto, omnes cum viris, qui simul capti fuerant, in libertatem restitutæ sunt. Solus Gundissaluus Vascius, quamuis ingentem pecuniam pro redemptione illius multi viri nobiles offerrent, & Mauri essent auarissimi, nõ potuit in libertatem vindicari. Erant enim hostes in illum, propter desertam Mahumetis nefariam & impiam superstitionem, vehementer infensi. Itaque cruciatus in illum diros excogitant, & primùm filiũ in illius cõspectu dilacerãt, quem ipse vt suppliciũ libenter pro Christi gloria subiret, verbis exhortatur. Illius deinde manus atque pe-

Gundissalui Vascij captiuitas & illustre martyriũ.

des duobus asseribus fibula coniunctis, atque disclusis alligant, & illum verberibus concidunt, & vngulas euellunt, atq; vt diutius torqueretur, ita corpus paulatim carpunt, vt non celeri morte doloribus acerbissimis finis imponeretur. Is interim omnem à corpore dolorem nomine Christi sæpius innocato depellebat, & illi gratias agebat, quod se tanto beneficio cumularet. Neq; enim sibi clarius in hac vita munus concedi potuisse dicebat, quàm vt pro illius nomine, qui tantos in Cruce pro generis humani salute cruciatus pertulisset, vitam cum insigni cruciatu profunderet. Neq; solùm supplicijs oblectari videbatur, verũ & supplicibus verbis flagitiorum veniam postulabat. Hostes fidei constãtia perturbati, multò grauiora animis supplicia perferebãt. Non poterant enim pati, omnes suos conatus, quos ad illius virtutem frangendam & debilitandam comparauerant, ad nihilum recidisse. Itaque flagrabant furore & amentia: & quò ille constantius in fide permanebat, & fortius cruciatus contemnebat, eò illi magis animis efferebantur, & vehementius illum nouis cruciatibus oppugnabant. Cùm verò Christum in supplicijs laudari, & Mahumetis nomen lacerari perspicerent, linguam illius præciderunt: qui tamen ipso spiritu, qui è vultu & ex oculis, eminebat, eorum immanitatem & impietatem refutabat, & clariorem triumphum tacitus ex eorum crudelitate victor agebat, quàm verbis dicere potuisset. Mente enim tunc cũ Deo clarius cuulsa lingua loquebatur, & magnificentius Christi numini vota persoluebat, quàm si summis humanæ eloquentiæ viribus hostes exterreret. Biduo hæc cruciamenta inuicto animo pertulit, & sic tãdem in cælum è corporis vinculis expeditus immigrauit. Is fratrem habebat, qui similiter sese ad Christi nomen applicuerat, & post aliquot annos ab hostibus captus, in acerbissimo cruciatu pro Christi religione fortissime tolerato, clarissimam mortem oppetiuit: & ita fratris vestigijs insistens, idem virtutis præmium in cælo consequutus est. Dum hæc in Lusitania & Africa gerun-

Gundisalui frater martyr.

RES INDICAE Lusitanici

geruntur, Fernādus Gomecius Lemius, quem Alfonsus Albuquercius ad Ismaelem Persarum Imperatorē legauerat, cum suo comitatu quadraginta camelis, quē regij ad eam rem præparauerant, inuectus, quacūque iter faciebat, erat a principibus, qui Ismaeli parebant, hospitaliter acceptus. Eū autem deducebat quidam Ismaëlis dux, Habraimus Bea nomine, qui cùm Carmasam perueniret (ea fuerat olim ciuitas valdè frequens & opulenta, & propter rebellionem, Ismaelis iussu vastata, in cuius tamen arce militum præsidia collocata erant) Ismael eum prohibuit, ne vlterius ipsius iniussu progrederetur. Interim Ismael equos, qui in alia ciuitate alebantur, ad se perduci imperauit. Postridiè nostri Ismaelis permissu Carmam peruenere, quæ ciuitas est muris, & vallo, atque fossa munita. Indè in templum magnis sumptibus ædificatum, prope fluuium latissimum, qui tellurem varijs aquarum deriuationibus valdè fertilem & amœnam reddit, deducti sunt. Quacunque autem iter faciebant, erant à ducibus honorificè accepti, & omnibus rebus ad victum necessarijs largè atque mūnificè donati. Cum verò Caixamum peruenissent, quæ ciuitas est mœnibus egregiè munita, multisq; rebus opulenta, Mirabucaca, qui tunc Ismaelis exercitum imperio cōtinebat (Is autem Goæ Albuquercium Ismaelis nomine salutauerat) cum legatis regis Daquemensis, atque Zabaimi Idalcami, qui apud Ismaelem versabantur, cum magno equitum & peditum comitatu illis obuiam prodijt. Ibi decem dies commorati sunt. Inde corporibus iam ab labore refectis profecti, decem iustis itineribus ad Ismaelis castra (in campo namque versabatur) tandem perducti sunt. Antè tamen, quàm in castra peruenirent, Regiæ præfectus, cuius status erat amplissimus, & opes immanes, eis obuius fact' est, & tantisper illos sermone periucundo & humano detinuit, dum illòrum sarcinæ, quæ à camelis ferebantur, accederent. Tunc eorum tabernacula prope sua figi præcepit, illisque conuiuium instrui imperauit. Vix

ad Ismaelem legati hodœporicon.

Carmasa ciuitas.

Carma Ciuit.

Caixamū.

Ismaelis Sophi castra. in illis confederant, cum ... Ismael munera ... large in conuiuium misit. ... ad eum locum peruenire, supra mille, vt arbitrabantur, miliaria confecerat. Regis verò castra locata erant in campi planicie, montibus excelsis & editis multa niue coopertis inclusa. Numerus tabernaculorum quinque & triginta millium fuisse dicebatur: Equites supra centum millia: magnus etiam mulierum numerus, & famuloru innumerabilis turba illis castris continebatur. Postridiè Ismael venatum profectus, octo millia equitum duxit: modico tamen omnes interuallo ab eo distabant. Illi tantùm, qui eum conuenire volebant, propius accedebant: explicatoque negotio, cuius causa venerãt, abscedebant continuo, & in ordinem reducebantur. Præfectus Regiæ dimissus est, vt legatos lautè acciperet.

Conniuiũ Præfecti Regiæ Persicæ. Is, vt ornatius esset conuiuium, aliorum etiam regum legatos inuitauit. Multis dapibus, & maxima vini copia, & cantibus, & symphonia celebratum conuiuium fuit: omnesque tandem, qui fuerant inuitati, vestibus bombycinis auro intertextis donati sunt. Cõuiuium fuit à diei principio ad vesperũ perductum. Ismael interim à venatiõe reuersus, præter tabernaculũ vbi conuiuiũ celebratur, transiuit. omnes egressi sunt, vt eum salutarent. Is Lusitanũ legatũ alijs vestib⁹ atq; muneribus ornauit. Nõ multis pòst diebus legatus in-

Lusitani legati cũ Sopho colloquium. ... est, vt legationẽ exponeret. Ismael illũ in tabernaculo pulcherrimè facto, quod auri miro fulgore splendebat, & in loco sublimi aureis vestibus instrato, Regibus & principib⁹ qui illi parebant, stipatus expectauit. Literas hilari fronte accepit, legatum cũ socijs sedere iussit: tum de valetudine Pontificis Maximi, de statu & amplitudine multa quæsiuit. Deindè de Regis Emmanuelis morib⁹ ætate, consuetudine, de illius imperio, de filiorũ numero percõtatus est. Postremò de Alfonsi Albuquercij morib⁹ atq; virtute, de armorũ studio, de pacis institutis nõ pauca etiã cũ singulari significatione humanitatis interrogauit. Munera deinde, quæ legatus illi Albuquercij nomine deferebat, acçepit,

cepit, & qu[illegible] grata illi essent, multis signis ostendit. Postquam [illegible] iucundo sermone tempus aliquod cũ legato comiter insump[illegible]sit, mensam insterni, & dapes apponi iussit: aliam verò mensam cõquisitissimis epulis extr[illegible] cl[illegible]m propè suam legatis & principib⁹ qui ade[illegible] [illegible] similiter apparari præcepit. Celebratur omnium [illegible]ne conuiuium. Mahumetis interim vinum ve[illegible]is iussa contemnuntur: aquã vino admisceri summum nefas existimatur: maiorib⁹ inuicem poculis inuitantur. Dux quidam instat, & vrget, & per Ismaelis vitã conuiuas obtestatur, vt totum vinũ hauriant. Ismael maximum poculum vino plenum ostẽtabat, &, num satis oppletum esset, interrogabat: deinde totũ, quasi præclarum facinus ederet, ebibebat. Tum se iactabat, quòd ille solus tantũ vini hausisset, quantũ illi oẽs, qui aderant, bibere minimè potuissent. De mensa dapes & vinũ, si quid esset quod suauius videretur, legatis mittebat. Multis interim iocis inter se ludebãt, & omni ratione dabant operam, vt animos ab omni cura ad hilaritatem traducerent. Nullis cæremonijs, nullis mysterijs erat locus relictus. Conuiuium cùm duobus ante meridiem horis institutum fuisset, sub occasum solis finitum fuit. Legati alijs vestibus atq; muneribus ornati, & in tabernacula dimissi sunt. Castra interim frequenter mouebantur, sed idem semper cultus, & institutum vitæ permanebat. Legatis tandem responderi placuit. Summa legationis tria capita continebat. Primum erat, Regem Emmanuelem cupere cum illo societatem coire, ita, vt eosdẽ amicos & inimicos haberent. Et quia nouerat, illi cum Turcarum Imperatore, & cum Sultano AEgypti bellum esse, se ad idem bellum opem, quam maximam posset, allaturum. Alterum caput erat, vt Ismael ad amicitiæ fœdus confirmandum, legatos in Lusitaniam ad Emmanuelem mitteret. Albuquercium enim operam daturum, vt ij commodissimè Armuzio in Lusitaniam na[illegible]ent. Postremũ erat, quo Albuquercius ab Ismae[illegible]ulabat, vt Persas, qui Zabaimo Idalcamo in bel

Epulũ ab Ismaele sorbo legatis præbitum.

Legationis Lusitanicæ capita.

lo contra Lusitanos operam nauabant, reuocaret & deinceps eis, bellis, quæ contra Lusitanos mouerent, interdiceret. Responsum est ad primum caput, Verba cum factis minimè consentire. Si Rex Emmanuel amiciciam illius expetebat, cur Armuzium, quæ ciuitas Ismaëlis imperio tenebatur, & illi tributum ex fœdere pendebat, Lusitanorum armis occupari, & præsidijs suis teneri permittebat? Quod vero ad legatos attinebat, viam esse longinquam & periculosam, multisque difficultatibus impeditam. Sed se anno sequenti bellū Turcis illaturum, & famam belli, quam sperabat in Lusitaniam peruasuram, vice legatorum futuram. Bello verò contra Selymum profligato, tum demum signa in Arabiam se infetre cōstituisse: ad quod bellum nullius se Regis ope indigere. Si vellet Albuquercius amici officio fungi, auxilium quod in Arabum bellum offerebat, in bellum, quod contra Catifam & Baharē, ciuitates in intimo sinu Persico sitas, quæ ab illo defecerant, moliri statuebat, reseruaret. Tūc enim opus sibi Albuquercij auxilio propter Armuzij vicinitatem, fore. De militibus verò, qui sub Zabaimo militabant, sibi liberum non esse. Primùm enim, milites, qui passim extra imperij sui fines vagabantur, esse legibus solutos, imperioq; illius astringi non posse. Deinde sibi cum Zabaimo Idalcamo amicitię fœdus esse, quod sine scelere nefario violari non posset. Se tamen ad illū literas daturum, quibus hortaretur, vt Lusitanos bello minimè lacesseret. Postremò se ducibus suis, qui mare Persicum nauigabant, præcepisse, vt Albuquercium vnice colerent, illiusq; voluntatem nunquam offenderent, sed omnia potius amicitiæ constantis officia illi præstarent. Reliqua verò se literis & sermone, quem cum legato habiturus erat, vberius explicaturum. Hęc quidem tunc respondit, paucis autem pòst diebus castra mouit, & montes, qui in ambitū duodecim passuum millibus patebāt, exercitu circunducto cinxit. Deinde cùm paulatim vndiq; bestiæ pellerentur, in ... pi planiciem, quam montes omni ex parte claude...

Ismaelis Sophi ad legationē responsum

Ismaelis Sophi venatio.

com-

compulsæ sunt. Tum legatum cum socijs, & paucos prætereà viros primarios accersit, deinde sagittis maximum earum numerum confixit. Postremò aduncum gladium distrinxit, quo multas in duas partes vno ictu dissecuit, & quandam secundum longitudinem vno tantum vulnere discidit: erat enim summis viribus, & singulari in armis dexteritate præditus. Tandem cædendi labore defatigatus, reliquis, vt bestiarum stragē ederent, permisit. Interim verò cum legato sermonem iucundissimè conferebat, & quomodo Emmanuel venaretur, & quo studio nemora, & syluas peragraret, interrogabat. Deinde quatuor millia passuum progressus, piscationi operam dedit: & ipse manibus suis retia faciebat, & nostris pisces humanissimè porrigebat, omniq; ratione pugnabat, vt eos omnibus facilitatis signis ad sui studium alliceret: quod quidem non erat simulatione aliqua fraudulenter elaboratum, sed in natura illius penitus insitum. Erat enim natura clemens, & à curis tristissimis alien⁹, & in omni genere sermonis vrbanus atq; iucundus. Indè motis castris, in loca amœnissima, hortis atq; pomarijs ordine singulari cōsita peruenit. Cupiebat enim, vt nostri regionis amœnitatem oculis aspicerent, vt omnia laudibus in Lusitania celebrarent. Deindè cùm legatus instaret, vt se missum faceret, ab illo petiuit, vt Taurisium concederet, & ibi eum opperiretur. Se nanq; velle legatum ad Albuquercium cum illo mittere. Lusitanos pecunia & muneribus varijs affecit, eosq; duci cuidā commisit, vt in vrbem illam deduceret. Decem autem itineribus Taurisium peruenêre. Ciuitas est ædium magnificentia, & ciuium frequentia, & diuitiarum abundantia, & telluris fertilitate, & amœnitate illustris & clara. Eam multi Christiani Armenij incolebant, qui Lusitanos Christiani nominis coniunctione frequenter inuisebant, multisq; notis egregiæ cuiusdam voluntatis insitam in eos caritatem demonstrabant. Ciuitatis autem rectores & Principes nullum in eos officium prætermittebāt. Post 20. dies (legatus enim, quem Ismael

Piscatio Ismaelis Sophi.

Taurisij Ciuit. descriptio.

maël mittere decreuerat, in grauissimum morbū inciderat: iussi sunt indè discedere, & regionem natura fertilem, & cultura nitidam peragrare, donec tandem Caixam ciuitatem opulentissimam peruenirent. Inde Ziraziũ n..itineribus deducti sunt. Hyems erat, & viæ niuibus oppletæ iter impediebant, ita vt esset necesse, à multis viam, qua nostri progrediebantur, aperiri. Ex ea ciuitate Dux cum magna equitum multitudine, vt reliqui duces atq; præfecti in omnibus vrbibus, in quas legatus intenderat, facere solebāt, obuiam illi prodijt. Fuêre ibi similiter benignè & satis hospitaliter accepti. Vrbis princeps interuenit, cuius aduentu festi dies agitati sunt, & nostri multò lautius & magnificentius epulati. Legatus, quem Ismael ad Albuquercium cum literis ad Emman. Regem destinauerat, eò tandem cū muneribus varijs aduenit. Inter alia munera, quinque pulcherrimos equos ephippijs aureis & argenteis, cum emblematis admirabili fulgore collucentibus & vestibus bombycinis instratos ad Emman. mittebat: & auream galeam, & multa aurea & argentea vasa singulari opere perfecta. Indè Laram profecti sunt: è Lara Armuzium tandem traijciunt eo tempore, quo iam Alfonsus Albuquercius obierat, & Lupus Suarius Indiā regebat. Literæ, quas Emman. Ismaëlis legatus ferebat, erant, in hanc sententiam scriptæ. Regi magno, sublimi corona prædito, maximo Principum Christianorum decori & ornamēto, magnanimo, felicissimo Portugaliæ firmamento Salutem. Facinora tua sunt cum rosis odoris suauissimi iucunditate conferenda. Has literas scribo, vt ex illis intelligas, me tibi felicitatē cum dignitatis amplificatione non minus, quàm si frater meus esses, optare. Velim scias, domesticum quēdam meum in Indiam iuisse, vbi tuus magnus, & laudatus, & à te summo consilio ad tantum munus obeundum delectus Imper. versabatur. Is famulum illum nostrū, & illius comites benignè complexus est, omniaq; illius officia in eos constituére: quod ego non mediocre amoris argumentum iudicaui. Id me mouit, vt virum è meis

Caixa Ciuit.

Zirazium Ciuit.

Ismaelis ad Albuquercium Legatus & munera.

Lara ciui.

Ismaelis ad Emmanuelem literæ.

meis domesticis & familiaribus Soleimanum nomine, ad illum legarem, vt institutam amicitiam fortius confirmaret. Cupio igitur, vt mutuis literis & officiis hoc amoris vinculo arctius illigemur. Deus Omnipotens regium tuæ personæ decus, & amplitudinē, & Imperium, atq; familiam sempiterno præsidio tueatur. Albuquercium verò literis ad illum datis, Imperatorum columen, maris Leonem fortissimum, maxime virtutis virum, & alijs eiusmodi titulis illustrabat. Addebat deinde: Vt cum sol exoritur illius splendor est oculis iucundus, & vt odorum fragrātia nares sua uitate perfundit: sic res à te gestæ me singulari voluptate permulcent. Hoc eloquentiæ genere epistolam contexebat; voluntatemq; in illius studium vehemēter incitatā esse declarabat. Postremò ab illo petebat, vt aliquot artifices sibi mitteret, qui tormenta conflare, & expolire possent. Similiter & Mirabucaca literis ad Albuquercium datis laudes illius exaggerabat; & animum suum illius amore vehementer incensum esse testificabatur.

Ismaelis literarum ad Albuquercium argumentum.

HIERO-

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICtissimi, *virtute & auspicio gestis,*

LIBER VNDECIMVS.

Sultani Aegyptij aduersus Lusitanos in India bellum.

VM hęc gerebãtur, Sultanus magnã classē cõparauerat, vt rursus Lusitanos si posset, Indię possessione pelleret. Ad id autē fuerat ab omnibus fermè Regibus Indiæ literis stimulatus quòd omnes opes suas illi ad id bellũ præstò futuras offerebãt. Is & spe, quã illi Indiæ Principes afferebant, & dolore, quo illũ vectigalium iactura conficiebat, inductus, (opes.n. magnas Lusitanorum armis amiserat) classē viginti septem nauiũ instruxit. In hac classe septingenti Mameluci, in quibus totum militię robur consistebat, & trecenti Turcę, & mille Saraceni Tunetenses atque Granatenses inerãt. Maximas præterea copias Indi Reges ei minimè defuturas ostenderant. Tormentorũ & munitionum erat ingens numerus. Huic classi Soleimanum, natione Turcam, rerum maritimarum peritissimum, qui longo tempore sub Turcarum Imperat. stipendia fecerat, & ab eo ad Sultanum transfugerat, præfecit. Is ex Heroûm ciuitate solutis anchoris in insulam Camaram contendit: in cursu ta-

men

men triremem vnam amisit. Mirhocemum verò, qui post amissam ad Dium classem, duas naues, & vnam rostratam suis sumptibus ædificârat, sibi socium adiũxit. In ea insula arcem instituunt, quam Sultanus Mirhocemo committi præceperat. In arcis structura circiter annum consumunt. Indè, vt Adenam oppugnẽt, discedunt. Rex enim illius vrbis Mirhocemi iniurijs offensus, nè commeatus vllus in insulam importaretur, proposita capitali pœna vetuerat. Adenam verò Soleimanus & Mirhocemus diu atq; vehementer oppugnârunt, & muri etiam partem tormentis diruerunt: sed tanta vi fuerunt a ciuibus repulsi, vt cogerentur re infecta in insulam redire. Indè Iudam, vt melius rei frumentariæ prouiderẽt, petiêre. Ibi hostili dissensione inter vtrunque ducem concitata, Mirhocemus Soleimani insidijs oppressus interijt. Emmanuel de classis huius apparatu certior per literas sibi Rhodo missas factus fuerat. Itaq; Lupo Suario præceperat, vt nõ expectaret, dum ea in Indiam nauigaret, & se cum classe Regum coniungeret, sed ipse in Arabicum sinum delatus eam euerteret. Suarius, vt imperata conficeret, diligentiam adhibuit. Itaque tres & quadraginta naues celeriter instruxit. Cum hac classe, in quam mille & ducenti milites Lusitani, & mille Indi conscripti fuerunt, Goa soluit octauo die mensis Februarij, Anno salutis M. D.XVII. Zacotoram verò aquãdi gratia petijt: Indè Adenam, vbi hostes consistere suspicabatur, inuectus est. At illi, vt dictum est, indè discesserãt. Suarius naues in portu constituit, & in vrbem globos conijcit. Tres ciuitatis Principes Mirhamiriami iussu, qui adhuc vrbis imperium tenebat, ad illum supplices cum clauibus accedunt, & petunt, vt vrbẽ Emmanuelis nomine, cui seruire deinceps sũma fide & studio volebant, in deditionem acciperet. Is oblatam ciuitatem repudiauit. Id enim, vt dicebatur, in mandatis acceperat, nè Adenam oppugnaret, néve, si ea ciuitas in deditionem sponte sua veniret, possessionem illius occuparet. Verùm mandata certa non possunt casibus in-

Adenæ oppugnatio.

Mirhocemi cædes.

Classis Lusitanica.

Annus nati Christi 1517.

Adenæ deditio repudiata.

incertis, quos temporum varietas & inconstantia gubernat, accommodari. Quocirca maximo interdum animo opus est, ad consilium cum rerum varietate cōmutandum. Nam cùm animus nimis iram ab... Principis extimescit, multæ occasiones elabūtur, quas amissas postea multi sine fructu lamentantur. Quocirca Epaminondæ factum debitis laudibus ornatur, qui cùm tempus Imperij legibus definitum, illi expletum fuisset, Imperium tamen duobus mensibus contra leges, vt hostes bello frangeret, retinuit, cùm sciret, esse sibi capitali supplicium à ciuitate constitutum. Itaque maluit vitę periculum adire, quàm nimia obedientia periculum nō omni contentione a patria propulsare. Quod si Suarius fecisset, ab eo Principe, cuius offensionem metuebat, fuisset non mediocribus honoribus propter eam animi magnitudinem affectus. Interim verò, nè, quod ciues offerebāt, negligere videretur, dixit sibi esse in animo cum hoste confligere, propterea non posse ibi in facienda pace tempus conterere, nè, dum in conditionibus scribendis immoratur, hostes effugiant. Se breui, vt confidebat, rediturum, operamque daturum, vt pax multò tunc commodius firmaretur. Commeatu sibi tantùm, & magistris opus esse. Ciues hoc respōso lætitia incredibiliter elati sunt, eamq; voluptatem, quam ex inopinata libertate perceperunt, multis signis indicârunt. Commeatū verò libere suppeditârunt, & 4. magistros, qui mare illud Arabicum sæpissimè peragrârunt, Suario tradiderunt. Indè profectus vela dedit, & Aluarum Castrēsem cum Iacobo Pereira præmisit, vt aliquē exciperēt, ex quo possent explorate cognoscere, vbi hostium classis consisteret. Pereira nauem vnam cepit: ex captiuis autē cognouit classem hostium in Iudæ portu constitutam esse. Solemanum vero in animo habere, rursus Adenem oppugnare, & arcē Camarensem perficere, deinde in Indiam, vt Lusitanos opprimeret, nauigare. Suarius cum ostium sinus Arabici intrare vellet, tempestate subitò coorta iactatus est, parumq; abfuit, quin classis vniuer-

Lusitanæ classis ex tēpestate periculū.

uer-

uersa deprimeretur. Aluari Castrensis nauis ingenti sarcina grauata (tria namque nauigia Castrensis ceperat, & omnem prædam in nauem imposuerat) fluctibus hausta fuit, & omnes, qui in illa vehebantur, interiere. Tempestate sedata Suarius cursum tenuit, & ante, quàm Iudam perueniret, duodeuiginti Christiani Veneti (hi erant fabri, qui hostium classem reficiebāt, & cum septem Turcis profugerant) ad eum deducti, narrant Mirhocemum à Soleimano occisum fuisse, propterea quod eum Mirhocemus veneno tollere parabat. Classem verò in terram subductam, ciuitatem immunitam esse, infirmaq; presidia ad vrbis defensionem constituta. Hoc accepto nuncio Suarius accelerauit. Sed alia tempestas valdè turbulenta illum à cursu [illegible] uersum deduxit. Nauis vna cum omnibus, qui in illa erant, fluctibus obruta fuit. Tandem cùm classis ad introitum portus appulsa fuisset, nostri vlterius progredi propter frequentia vada non ausi sunt. Ciuitas est in ora mediæ Arabiæ interioris post sinus aditum [illegible]. Solum est macrum & aridum: ciues non cibarijs tantum, sed aquis etiam aliunde importatis viuuntur. Locus propter religionem frequentari cœpit. Indè [illegible]que vrbs, quam Mecam nominant, vbi Mahumetis sepulchrum visitur, itinere diei vnius abest. Præterea locus, eo quòd in ore medio situs sit, est idoneus ad [illegible]; & reliquas Indiæ merces exponendas, quæ inde camelis in AEgyptum deportari solebant. Portus est propter breuia, & scopulos admodum frequentes, infestus. Vrbs non erat ita munita, vt obsidionem sustineret. Domos tamen habebat sublatas cœnacu[illegible] & non minimis sumptibus ædificatas. Suarius Alfonsum Menesium, & Dionysium Fernandium Me[illegible] portus altitudinem explorare iussit. Illi semitam [illegible] perangustam, quà triremes possent intrare, renunciant: sed hoc incommodum habere, quod propter varios & ancipites flexus, esset necesse latera crebris tormentorum ictibus exponi. Ex vrbe namque & ex stationibus ad eam rem præparatis densæ pilæ iaciebantur.

Alia tempestas.

Iuda ciuitas & portus.

Iudæ oppugnatio frustra

Stratagema. tur. Habito consilio, statutum fuit, antequam [illegible] ta quæ erāt in stationibus in littore constituta [illegible] clauis impedirent ne hostibus vsui esse possent, non esse cum tanto periculo vrbem oppugnandam. Vt autem id fieri posset, esse commodissimum, naues [illegible] onerarias, & vnam rostratam nauem [illegible] in hoc [illegible] in portu consistebant: incendere, vt, dum hostes [illegible] cura auersi, ignem restinguere conarentur, nostri facilius id quod cogitârant, efficerent. Ignis quidem cō iectus fuit, & naues incensæ: hostes nihilominus [illegible] stationum & tormentorum præsidio minimè [illegible] sunt. Itaque nostri, qui in terram desilierant [illegible] *Suarius in Camaram nauigat.* oppugnare nō sunt ausi. Classis interim magnum [illegible] mnum ab hostibus accipiebat. Suarius igitur [illegible] sem deduxit, & in Camaram cursum direxit. Sitis enim atque fames multum nostros vexabat, & nō paucos interimebat. Insulam vero habitatoribus vacuam offendit. Oēs enim metu in continentem profugerāt. Suarius in Aethiopiam Franciscum Gaam, & Laurentium Cosmium cum illorum naui:b⁹ misit Qui tamē nullum ex ea regione commeatum importarunt, ita, vt ingrauescente fame multi perirent. Ibi Odoardus Galuanus, qui ab Emmanuele fuerat ad Aethiopiæ re*Odoardi Galuani mors.* gem cum honorifica legatione missus, senio atq; morbo confectus, e vita migrauit. Suarius arce, quam hostes ædificarant, euersa ex insula discessit, & extra sinum egressus, Zeilam aduectus est. Ea vrbs extra sinū *Zeila Aethiopiæ ciuitas.* Arabicum, prope ipsius sinus aditum in ora Aethiopiæ sita, ciuibus frequens, & cōmercio locuples erat: ædes amplas & editas habebat. Gens erat è varijs nationibus eò cōfluētibus mixta. Et sic eueniebat, vt pars nigro, pars verò candido colore, multi medio inter nigrum & candidum distincti, in ea versarētur. Eam Suarius, vt inde cibaria pararet, fame coact⁹ petierat. Multitudo classis metu diffugit. Viri militares, vt adi*Zeilæ oppugnatio.* tu nostros arcerent, vrbis præsidio relicti sunt. Nostri cum cernerent, armis, non precibus neque pretio famem sibi depellendam esse, communi cōsilio vrbem de-

debellare constituunt. Ea non erat cincta muris, aut turribus, & stationibus vllis munita. Itaque in terram desiliunt. Primam aciem Garsia Coutignus, & Ioannes Sylueira ducebant. Postremam Suarius cum reliquis Ducibus agebat. Qui primi exierant, instructi reliquas copias expectabant. Sed id cùm lentius, quàm res postulabat, a Suario fieret, ij qui in terram egressi fuerant, conuitijs exagitati, moram ferre minimè poterant. Exprobrabant namque illis hostes ignominiam in vrbe Iuda ab hostibus acceptam. Ibi non minus liberali hospitio eos accipiendos esse dicebant, quàm a Solemano accepti fuerant. Primi Gaspar Syluius, & Aries Syluius, & Antonius Ferreira Fogaza, homines dedecoris insolentes, qui laudis cupiditate mortem contemnebant, in hostes ruunt, reliqui omnes continuo sequuntur. Hostes vndique confluunt, & conferti impetum egregiè sustinent. Nostros tamē & hostium conuicium, & accepta ad Iudam macula acriter stimulabat. Itaque impressione facta hostes fundunt, multos cædunt, & reliquos in effusam fugam coniiciunt. Vrbs ad hunc modum omni præsidio nudata, nostris prædæ relicta fuit. Simon Andradius misit, qui Suario diceret (is adhuc se in classe tenebat) illum iam tuto posse in vrbem ingredi. Esse namque propugnatoribus vacuam. Id Suarius durius tulit, quam Andradius opinatus fuerat. Existimauit enim, eo quòd prælio non interfuerat, sibi timiditatem & ignauiam obiectari. Itaque hominem ob eam causam asperis verbis accepit. Vrbs direpta fuit: erat autem plena commeatu: è quo pars tantùm non valdè magna in naues imposita fuit, & vrbs coniectis vndique flammis absumpta. Hic vnus homo Lusitanus, qui remigio celocis præerat, cui celoci Georgius Quadra præfectus fuerat & à classe Odoardi Lemij disiectus, in vrbis huius littore captus extiterat, vinctus asseruabatur. Tum demum vrbe direpta, in libertatem vindicatus est. Inde Suarius Adenam petijt. Ibi malo coactus intellexit, quòd consilio prospicere rectius fuisset: non esse

Zeila capta & spoliata.

Suarij imprudens factum.

esse præsens emolumentum spe futuri, quod in aliena fide consistit, omittendum. Suarius enim, qui fiducia benignitatis, quã præ se Mirhamiriamus tulerat, classem Zeilæ comburi iussit, eorũ necessitate grauissimis se difficultatibus implicatũ sensit. Cum enim Mirhamiriamus exploratum habuisset, illum in eo cursu nihil memorabile gessisse, & classem imminutam reducere, & magnam exercitus partem absumptam esse: & hominem etiam cõtemnere ex eo tempore cœpisset, quo claues vrbis repudiârat, acceptæ libertatis immemor, illum commeatu iuuare noluit, & aquam maligne & auarè præbuit. Hac inopia compulsus rursus in Aethiopiam transmisit, vt ex vrbe, quam appellant Barboram, quæ Zeila octoginta passuum millibus abest, cibaria pararet, & in illis oris aquaretur. Inde cum hominum, & nauium iactura, & non mediocri dedecore Armuzium petijt. Nec enim Adenam præsidio Lusitano muniuit, neque Sultani classem incendit, neque Iudam expugnauit, neque Matthæum Regis Aethiopiæ legatum in loco Aethiopiæ tuto, vt fuerat iussus, exposuit: classem quassatam, & homines, qui tempestatis vim, & hostium crudelitatem, & mortem, quam fames & sitis multis attulerat, euaserunt, multis incommodis vexatos adduxit. Antequam vero Armuzium perueniret, Alexium Menesium, qui classem, quæ erat in Lusitaniam profectura, instrueret, & Lupum Villalupiensem celoce in Lusitaniam, vt quod in ea nauigatione patum feliciter gestum fuerat, enunciaret, misit. Celocis magister erat Petrus Vascius Vera, nauigandi peritissimus. Huius celocis aduentus maximam in Lusitania admirationem cunctis incussit, cum cernerent, adeò paruum nauigium tot maria emensum, eos fluctus & tempestates superasse, quibus maximæ naues, omnibusque rebus instructissimæ succumbunt. Suarius Armuzij rebus ordine constitutis, in Indiam nauigauit. Ibi Antonium Saldagnam, qui eo anno Olysippone cum classe quinque nauium soluerat, offendit. Is, vt cum maiore classe mare Arabicum

Barbora Ciuitas.

Celocis ex India in Lusitaniã aduentus.

bicum obseruaret, & regionibus illis acre bellum inferret, & Fernandus item Alcasoua, vt vectigalia tractaret, & quæstoribus præesset, missi ab Emmanuele fuerunt. At ipsius Suarij classis, præter alia incommoda, erat etiam dissipata. Quædam enim naues ad Melindem ventis delatæ sunt: quædam Mozambiquem petierunt: quidam verò nauarchus intra sinum Arabicum, in oppidum AEthiopiæ aduectus fuit, vbi ab Hieronymo Oliueria fuit occisus. Oliueria namque se ignominia ab illo fuisse affectum querebatur. Ad eam verò cædem, socium sibi quendam virum audacem nomine Menendum Alfonsum, asciuerat. At eques quidam fortissimus, nomine Ioãnes Rodericus Pelagius, qui in eadem erat naui, Menendum Alfonsum in vindictam illius sceleris confestim occidit: Oliueriam autem, quòd esset vir nobilis & gratiosus, in ... Prætoris iudicio reseruauit. Hic exitus parum felix fuit classis illius, quæ tantam sui expectationem concitârat. Suarius autem, cùm iam, vt scriptum est, pacem cum Coulami regina confecisset, & cuperet in ea vrbe arcem ædificare, Hectorem Rodericum, virum sanè fortem, antè, quàm in Arabiam nauigaret, Coulamum miserat, illique in mandatis dederat, vt Reginæ diceret, sibi opus esse domo munita, in qua Lusitani contra Saracenorum iniurias tuti esse possent, ne similem cladem illi, qua Antonius Sala absumptus fuerat, acciperent. Id Regina non grauatè concessit. At Rodericus, quamuis domum se ædificare simularet, arcis fundamenta iaciebat. Saraceni cùm id animaduerterent, ciues admonebant, vt principio tyrãnidis obsisterent. Arcem illam eorum ceruicibus imminere, iugumq; principibus imponi, quod si vellent postea à corpore repellere, futurum, vt in ea contentione operam frustra consumerent. Principijs obsistendum, maliq; nascentis radices euellendas. Adultam enim pestem exsecari difficillimum. Artes Lusitanas notas esse: per speciem fœderis & amicitiæ, dominationem quæri: domus amplioris obtentu arces excitari:

Suarij classis incommoda.

Arx Coulami sub domus prætextu struitur.

Saracenorum de Lusitanis querelæ & monita.

homines nihil hostile suspicantes libertate spoliarent, omnibusq; tandem bonis euerti. His sermonibus ... solicitabant, & Reginæ ipsius aures sæpius obtundebant. Illa vero cum ... iret Lusitanos & graues amicos, & inimicos esse, maluit amicorū fidem experiri, ... inimicorum odiu perpeti. Memoria repetebat, ... pœnam Rex Calecutij perfidiæ & inconstantiæ pendebat, & quantis præsidijs Rex Cochimi propter ... giā in Lusitanos fidem, statum suum muniebat. ... nullis sermonib' a fide semel data deduci potuit. Opus interim crescebat. Regina vero cum filio, vt bellum, ... cū rege Trauāzoris (quod regnū erat Coulamo finitimum) motū fuerat, administraret, ex vrbe discesserat. Saraceni tunc vigilantius plebem in Lusitanum nomen incitabant, & discordias serebant, vt tumultus oriretur, quo posset opus impediri. Sed Hectoris Roderici prudentia singularis extitit. Sic enim suos instituit, vt conuitijs lacessiti, nullum verbum acerbius emitterent, sed omnia moderatè ferrent. Eos præterea ita continebat, vt in vrbe minimè vagarentur ... rectoribus præterea ciuitatis familiaritatem contexerat, ita vt (sic enim Regina imperauerat) illi operas suas ad præsidium, vbi opus esset, obtulerint. Interim Regina bello confecto in vrbem regressa, omnes motus repressi sunt, & arx ad summum perducta. Du Sequius Arabicum mare nauibus peragrabat, Goterrius Monroius, qui Goæ præfectus erat, Fernandum Monroium fratrem suum, vt Suarius statuerat, in Maldiuenses insulas miserat, vt naues ex Arabia venientes exciperet. Ioannes Gundisaluus Albicastrensis, qui triremi cuidam præerat, cum illo profectus est. Hi duas naues Coiequij viri potentissimi multis opibus onustas ceperunt. Ioannes præterea Monroius cum nauibus quinque iussus ab eodem Goterrio fuit oram Chaulis speculari. Hi nauem vnam, quæ ex Arabia veniebat, in fluminis ostio, quod Maim appellant, cepere. Dux arcis in eo loco sitæ decem lousas naues vt nostros inuaderent, summa celeritate comparauit. Præ-

Prudētes.

Constātes.

Hectoris Roderici prudens in sitium.

Naues duæ captæ.

Nauis vna capta.

kum

[illegible] que classem dubia victoria commis- [illegible] tamen cum graue damnum accepis- [illegible] sent [illegible] nostri pugna na[illegible] periculosa [illegible] excep[illegible] extiterat insequi noluerunt. [illegible]nnes Mon- [illegible] vltra progressi [illegible] aulem pet[illegible]. Aluarus Madu- [illegible], vir Lusitanus, [illegible] Goae vxorem & domicilium [illegible] meta po[illegible] vitum enim Lusitanum occide- [illegible] mente ad Saracenos exulabat. Is in eo cur- [illegible] omnem Monroium se contulit. Monroius illi [illegible] dedit, [illegible] veniam, si Goam redire vellet, im- [illegible] Is pro tanto beneficio ingentes ill[illegible]as e- [illegible] vero ostenderet se ob inopiam [illegible] fuit, cum omnes de [illegible] ntulissent, ducentis numis aureis [illegible] in terram descendere velle, vt ve- [illegible] emere: tantum autem abfuit, vt [illegible] vt potius, quantum in illo fuit, nostris in- [illegible] moliretur. Monroius ostium fluminis, quod [illegible] alluit, praeter euectus, in quindecim naues lō- [illegible] ornârat, in[illegible]. Fuit vtrinque [illegible] contentione dimicatum. Sed cum Monroius [illegible], & propugnatores in mare metu praeter [illegible] issent, reliquae hostium naues in fugam ver- [illegible] eira vero, vt pro beneficio gratiam refer- [illegible] ad [illegible]m Zabaimi Idalcami ducem adiuit, il- [illegible] admonuit, vt in Monroium incurreret. Clas- [illegible] perexiguam, & facillime expugnari posse. [illegible] ergo longas naues instruxit, quae cum in Mon- [illegible] machinentur, eas ille inuasit, leuiq; praelio fu- [illegible] Quae tamen tanta remorum concita- [illegible] e a periculo [illegible]ductae fuerunt, vt nullā Monroius [illegible] re, cum eas insequeretur, vllo modo potuerit. Sub [illegible] tempus Goa in summum discrimen adducta fuit: [illegible] periculum ortum a libidine, conflatum odio & [illegible] te crudelitate perfectum atque conclusum, [illegible] quidem pestem atque perniciem attulit: ma- [illegible] tamen inferre potuisset, nisi praesenti Christi [illegible] rebus propemodū euersis occursum fuisset.

Praelium nauale anceps.

Aluari Madureae ingratitudo & perfidia.

Lusitanorum victoria.

Pugna nauali.

Periculosissimū Goa bellum.

Fernandus Calderia in Albuquercij famil[illegible]a ed[illegible], Goæ vxorem duxerat. Nomen eiusad regem [illegible] nuelem delatum fuerat, quod piraticam faceret, & [illegible] ne vllo discrimine socios Lusitani nominis & [illegible] cos spoliaret. Emmanuel illum ad se perduci [illegible] imperauit. Is in Lusitania crimina diluit, & ita [illegible] suam purgauit, vt Rex illum in Indiam liberum, & beneficijs auctum redire permitteret. Red[illegible] in classe, qua Suarius in Indiam aductus fuit. Naui au-tem, cuius nauarchus erat Goterrius Monroi[illegible] batur. Ibi quadam offensione non mediocri, vt [illegible] riæ videbatur, interposita, Calderia asper[illegible] in Mon-roium inuectus est, eaque in eum maledicta con[illegible]t, quæ grauiter animum illius st[illegible]mularunt. Igitur cum Mozambiquem classis peruenisset, nauem [illegible] duxit, & Goam ea, qua potuit, celeritate cont[illegible]. In-tellexerat autem Goterrium, dum Goæ ver[illegible], v-xori suæ oculos adiecisse, & Henricum Tau[illegible] ris illius impuri se satellitem atque minist[illegible] præ-buisse. Tauri igitur faciem ingenti vulnere d[illegible]a-uit, & tibiam abscidit: hoc facto Pondam, quod oppi-dum extra fluuium octo millia passuum Goa [illegible], & Ancostami Zabaimi Idalcami ducis præ[illegible]o [illegible] batur, confugit. Videbat enim se Albuquercij patr[illegible] nio destitutum, & in potestate inuidorum [illegible]m. Sciebat Goterrium vrbi illi præpositũ ab Em[illegible] fuisse: verborum contumeliam, Tauro imp[illegible] vul-nera, & reliquas offensas animo reputabat, ita, vt salu-ti suæ nullum remedium adhiberi posse, quam[illegible] in ea vrbe versaretur, consideret. Monroius, cum il-lum vlcisci cuperet, ab Ancostamo contendebat, vt illum hominem, qui facinora indigna patrârat, si-bi traderet, vt in eum animaduerteret. Ancostamus partim, quia Calderiam esse virum fortem, & indu-strium, & singulari sagacitate præditum nouerat, & illius opera in bellis vti statuebat. partim quia [illegible] gnum boni viri præstantia iudicabat, homi[illegible] sup-plicem, & in fidem receptum inimici crud[illegible] de-

dere

dere postulatum constantissimè repudiauit. Monroius Calderiam, quacunque ratione posset, occidere decreuit, vt iniuriam sibi & Tauro illatam vindicaret, & Calderiæ ipsius vxore animo magis libero frueretur. Itaque Ioannem Gomecium scripturæ magistrum hominem audacem, multis promissis oneratum, vt Calderiam interficeret, Pondam misit. Is rem sanè cõfidenter suscepit, atque Pondam continuò petit, simulatque se Monroij hominis malefici & iniusti iniuriis & sceleribus offensum, eò confugere, vt vitam suã Ancostami præsidio tueatur. Fuit ergò ab Ancostamo benignè receptus, & à Calderia liberaliter inuitatus. Accidit interim, vt Ancostamus in campum animi relaxandi gratia prodiret, & vtrunque secum duceret. Ioannes Gomecius cùm Calderiam ab Ancostamo, quasi aliquid arcani vellet cum illo communicare, seiungeret, Calderiam ex improuiso confixit, & admotis calcaribus equum incitauit. Ancostamus equites, qui illum circumsistebant, immisit grauiter enim tulit, in suo conspectu hominem in suo patrocinio latẽtem, per summum scelus interfici. Equites hominem consequuntur, & ad Ancostamum perducunt. Qui districto gladio manu sua caput illius abscidit. Id Monroius indignissimè tulit, & Ancostamum contra ius & fas occidere cogitauit. Itaque ludos simulat, quorum causa Benastarinum contendit, & in pugnæ simulachris diem consumit. Primis tenebris duces admonet, vt Ancostamum interimant. Illi consilium reprehendunt, & hominem à facinore deterrere nituntur. Ille autem Ancostami morte Emmanuelis Regis imperium firmari dixit. Cùm propter Regis mentionem nemo diutiùs aduersari auderet, omnes ad facinus se comparant. Lembis igitur fluuium traijciunt, equos ephippijs detractis innare compellunt. Goterrius Monroius equitatui Fernandum Monroiũ præfecit, peditum aciem Ioanni Machiado commisit. Machiadus, cùm primus transmitteret, homines duos ex incolis arripuit, è quibus intellexit, Ancostamum,

Calderia per insidias occisus.

Io Gomecius capite mulctatur.

Insidiæ Ancostamo structæ.

sine vlla fraudis aut malefici suspicione, [illegible] in oppido versari. Itaque Fernandum admonuit, vt sibi permitteret, agmine silenti Ancostamum opprimere. Fernandus id sibi ignominiosum fore ratus, nullo modo concessit. In hac altercatione noctis pars consumpta fuit, & ipse Fernandus non tanta celeritate [illegible] odam, quantam negotium flagitabat, [illegible] & simul equorum fremitus multos incolas ex [illegible] nostrorum aduentus fuit continuo Ancostamo nunciatus. Is sine vlla mora pontem (fluuius enim ea [illegible] terram influit, & tellurem aliquo spatio [illegible]) repente traiecit, & copias instruxit. Vbi Fernandus Monroius Pondam peruenit, neminem ibi reperit. Sol iam tenebras dispulerat, & fraudes sparsa luce [illegible]rat. Fernandus Monroius cùm se frustra labo[illegible]atum cerneret, reuerti voluit, & [illegible]dum, vt [illegible] faceret, hortatus est. At Ancostamus ponte ru[illegible] misso, in Monroium tanto impetu in[illegible], vt [illegible] impressione facta dissiparet, & multos interfi[illegible]ret. Qui fugiebant, peditum aciem pertu[illegible], & [illegible]re compulerunt. Ancostamus partem [illegible]rum pr[illegible]sit, qui angustias, quibus nostris iter pa[illegible] occupa[illegible]rent. Sic tandem, cùm ancipiti prælio nostri d[illegible]tur, Ancostamus insigni victoria potitus est. [illegible] è nostris capti, sed multò plures occisi sunt. Mach[illegible]dus antequam occūberet, facinora edidit immortali memoria digna. Hoc facto, Ancostamus Z[illegible]baino I[illegible]lcamo nunciauit, rem maximam gestam esse, [illegible]llum si adniti vellet, Goa potiturū. Lusitanos fœdus [illegible] & perfidiæ pœnas dignas pependisse. C[illegible] [illegible], vt vrbs præsidio nudata, & cladis nuncio [illegible], vno impetu caperetur. Idalcamus Zufa[illegible] cum magno exercitu in insulam confestim ire iussit. Is [illegible]stitatem & populationem intulit, & ciuitatem [illegible]nato malo perculsam in maximas angustias a[illegible] quā facilè cepisset, nisi Ioannes Syluera, qui Qui[illegible]æ hyemauerat, præter spem interuenisset. Non m[illegible] post Raphael Perestrellus, qui è Sina valdè diues a[illegible]

nerat, cùm esset vir egregiè fortis, & admodum libera[lis], & multos sibi plurimis officijs deuinciret, cum na[uibus] ... tribus & militum copia, qui illum libentissimè [se]quebantur, auxilium celeriter attulit. Itaque ducis v[n]ius incontinentia & temeritate ciuitas illa, quæ tan[to la]bore capta, tanta sapientis ducis industria, tanta [b]o[no]rum contentione defensa fuerat, extremi excidij maximum periculum subiuit. Zabaimus cum à spe [v]rbis capiendæ decideret, rursum pacem à Goterrio [Monteir]o postulauit, quam is sine recusatione con[cessit]. Itaque fœdus renouatum fuit, & eædem fœde[ris] conditiones literis & multorum testimonijs, ad po[steritatis] memoriam consignatæ. Hoc anno Regina [M]aria, cum grauissimè, postquam vltimum filium pe[perit], ægrotaret, nunquam ex eodem morbo conua[luit]. Vlcus in intestinis, vt medicorum erat opinio, eã [v]ehementer affligebat & paulatim conficiebat. Septi[m]o tandem die Martij, anno salutis M.D.xvij. extre[m]um spiritũ edidit, cũ annis quinq; & triginta vixis[se]t. Octo filios, quos recensuimus, superstites reliquit. [F]uit fœmina multis virtutibus admiranda. Erat enim [m]oribus & vita grauis, facilitate & humanitate co[mis], & in omni sermonis genere moderata. Otium pati non poterat, neque regias virgines & mulieres o[ti]o corrumpi sinebat. Itaque manibus suis è lino aut è bombycinis filis, opera muliebria faciebat, & mulie[re]s ad eadem opera magis exemplo, quàm verbis exci[t]abat. Negotijs publicis se nunquam admiscebat: sum[m]um muliebris decus in modestia & mansuetudine [po]nebat, vitæque perturbationem statuebat esse in cõ[fu]sione munerum constitutam. Regis imperium ve[r]ebatur: nec illum vnquam iniquis postulatis à recto [d]educere conata fuit. Filios & insita charitate & di[sci]plinæ seueritate in puerili officio continebat, nec permittebat, vt aliquid ludendo committerent, quod ab honestate abhorreret. Nullum, quantumuis leue, puerilis flagitij vestigium in illis impunitum relin[q]uebat. Erat in religionis cultu sancta, in egentium

Pax cum Zabaimo.

RES EVROPEAE

Mariæ Lusitanorum Reginæ mors.

inopia sustentanda benigna, in virginibus alendis, atque matrimonio apud honestos viros collocandis, magnificentiam & maternam charitatem adhibebat. Ingem mirabiliter amabat, & illi vicissim erat propter morum commoditatem, & vitæ sanctimoniam, charissima. Aedes sacras extruxit, multisque signis, & operibus præclaris, insitam pietatem & humanitatem indicauit. Non igitur immeritò acerbum sui desiderium vniuersæ Lusitaniæ reliquit. Ipse quoque Rex in acerbo mœrore versatus est, è quo non debiti amoris obliuione, sed debiti officij necessitate, & insita in Deum pietate, vt negotia regni procuraret, & suis exemplum patientiæ & moderationis proponeret, post aliquot dies emersit. Hoc anno Selymus Turcarum Imperator, in Syria cum Campsone Aegyptiorum Imperatore, quem Saltanum appellabant, collatis signis conflixit, insignemque victoriam adeptus, Syriam vniuersam, & Aegyptum imperio adiecit. Emmanuel cùm hostis immanis opes amplificari & Christianos Principes intestinis odijs certare, & opes Christianæ Reip. dilacerari perspiceret, rursus per Michaelem Syluium à Pontifice Max. contendit, quod sæpius antè fecerat, vt omnibus alijs curis omissis, hanc vnam susciperet, vt omnes Principes Christianos à turbulentis atque pestiferis dissensionib⁹ ad pacem traduceret, vt ita cõiunctis animis, hostis, qui Christianæ Reip. reb⁹ imminebat, superbiam acri bello contunderent. Et ad eã rem oẽs opes suas libenter offerebat, secumq; preclarè actum fore dicebat, si in tam præclara causa vitam in summum discrimen adduceret. Sed aures alijs negotijs a salutari pace abhorrentibus occupatæ, locum eiusmodi postulatis minimè dabant, & Principum furor eò rem deduxerat, vt, si Pontifex summis in eam causam viribus incubuisset, sine vllo fructu laborem suscepturus esse videretur. Est in ora Mauritaniæ, quæ vergit in Austrum, vltra Diucem fluuium, promontorium, quod incolæ Guer appellant: antiqui scriptores Herculis promontorium nominabant. Id Rex Emma-

Selymi Turcæ victoria.

RES AFRICANAE.

Guer. Pro. Xerifij aduersus Lusitanos bellum.

manuel oppido & arce ſeptum tenebat,& valido præſidio munierat. Duces, qui illi præerant, finitimos Mauros, qui Emmanueli minimè parebant, aſſiduis prælijs agitabant. Præfectus erat hoc anno Franciſcus Caſtrenſis,qui,cùm in Luſitaniam veniſſet, & diſceſſus illius Xerifio nunciatus eſſet,in Mauros, qui tributum Emmanueli pendebant,inuaſit, agros vaſtauit,ſegetes exuſſit,& graues multis clades intulit. Huic Zaide Boagazius, Dux eiuſdem regionis valdè ſtrenuus, qui ſe ad Regis nomen adiunxerat, cum inſtructis copijs occurrit. Prælium atrox commiſſum fuit: multi vtrinque ceciderunt. Victoria neutram in partem inclinauit. Xerifius,quòd non hoſtem perculiſſet, indignatus,fratrem quendam ſuum euocauit. Is cum maxima militum multitudine venit. Itaque fratres coniunctis viribus in Boagazium inuecti ſunt, eumquè magno prælio victum in fugam compulerunt, oppidumque Boagazij, quod Tuil appellabant, funditus euerterunt. Omnibus regionibus illis vaſtitas illata fuit. Targa ciuitas eſt in Mauritania, quæ ad Feſſæ regnum pertinet, & Septa quadraginta paſſuum millia diſtat. Hanc Emmanuel capere,& vincire præſidio ſtatuebat, vt indè facilius Feſſam oppugnaret. Itaque menſe Iulio, Iacobum Lupium Sequeiram cum ſexaginta nauium claſſe in Gaditanum fretum miſit: cui præcepit, vt ex Arzila, præter eas copias, quas ducebat, quinquaginta equites,& alios Tingi quinquaginta ſimiliter aſſumeret: deindè Septam peteret,& ſe cũ Petro Meneſio coniungeret, ac ambo ſimul Targam oppugnarent. Hoc Petrus Meneſius ægrè tulit. Erat enim vir animi maximi, & muneris illius ſocium & laudis,ſi res ex animi ſententia ſuccederet, participem ſibi dari,contumelioſum exiſtimabat. Attamen nè regis imperium recuſare videretur, copias ſuas inſtruxit. Ambo igitur Targam petière Sed cùm inter illos minimè conueniret, Septam re infecta rediêre. Siquera dimiſſis copijs,quas Tingi & Arzila deſumpſerat, cum Ioanne Coutigno Arzilæ præfecto colloquitur.

Prælium atrox & anceps.

Tuil opp. euerſum.

Targa Ciuitas.

Expeditiò bellica in Targam.

ſibiquè

sibique minimè ferendum esse dicit, cùm è Lusitania cum tam insigni classe, & tanta spe rei bene gerendæ delectas copias eduxisset, sine vlla re memorabili ab se gesta reuerti. Orare igitur & obsecrare Coutignum institit, vt se duceret, vbi aliquid gereret, quo sine pudore posset in Lusitania se in hominum conspectum dare. Coutignus illius precibus assensus est. Itaque ambo cum valida manu in regionem hostium ingressi, pagos quosdam euerterunt, captiuos abstraxerunt, prædas abegerunt. Sed cùm nemo illis cum militum copijs occurrisset, Arzilam rediere. & post paucos dies Siqueira in Lusitaniam, sibi ipsi valde displicens, reuersus est. Post hæc Odoardus Menesius & Ioannes Coutignus, in agros Alcassaris Quibirij cum suis copijs ingressi sunt, & hominibus cædem, & agris populationem intulerunt, & ingentem prædam abduxerunt. Præfectus Alcassaris Quibirij illis obuiam cum exercitu processit. At illi, nè ordo, quo se receptabant, confunderetur, maxima prædæ parte dimissa, cum reliqua progressi sunt. Hostes ita illorum vestigijs institerunt, vt congredi minimè auderēt. Et sic tandem nostri incolumem exercitum cum præda domum adduxēre. Nonius interim Mascaregnas, qui Safinio præerat, minimè quiescebat. Cū enim intelligeret Tribus Ganemēses rebellâsse, illas improuisò adortus est, in agnamq; stragem edidit, & reliquis iugum ... fuit. Deindè cùm indicio Mauri cuiusdā cuius frater apud illum captiuus detinebatur, percepisset, Dabidenses Tribus de communi omnium consilio ... statuisse, & liberam omnibus facultatem prædandi tribuisse, Mauri fratrem captiuū, in indicij præmium, liberum abire permisit. Petrus Mascaregnas frater eius tunc fortè sub illo militabat. Hunc extemplo cum Frācisco Carnerio in Dabidenses, cum trecentis equitibus, & pari peditum numero misit. Primis profecti tenebris, viginti quatuor passuum millia confecerunt. Sequenti die prælium inierūt, hostibus partim cæsis, partim in fugam coniectis, victoria potiti, & cum præda, & ca-

Excursio in Alcassaris Quibirij agrum.

Ganemensium rebellio domita Victoria de Dabidēsibus rebellibus.

[illegible] in vrbem reuersi sunt. Interim rumore con- *Zafuiā belli appa-*
[illegible] m fuit, Regem Fessæ ingentem exercitū *ratus.*
[illegible] re, vt [illegible] finium obsidione cingeret, atq; sum-
[illegible] us oppugnaret. Rex Emmanuel cum hoc ab
[illegible] regna percepisset, auxilium satis firmum
[illegible] & homines acerrimos ad eam rem delegit. In
[illegible] vero Gundisaluus Mēdezius Zacotus, cuius
[illegible] virtus extiterat, maximam & Mascare-
[illegible] voluptatē attulit. Sed Rex
[illegible] implicitus, siue nunciis de ciuita-
[illegible] retardatus, ab ea mente deductus est. Dum *RES IN-*
[illegible] in Africa & Lusitania fiunt, Fernandus Petreius *DICAE.*
Andradius, qui in Siram nauigabat, fuit, vt dictu est,
[illegible] tempestate Malacam, vndè conscenderat, rela- *Malaca*
[illegible] ciuitatem offendit duorum hominum discor- *ex Ducū*
[illegible] perturbatam. Georgius Brittius morbo oppressus *dissensione*
[illegible] Nonius Valcius Pereira cum Antonio Pacie- *tumultus.*
[illegible] contendebat. Pereira dicebat, si-
[illegible] is custodiam a Brittio multis testibus præ-
[illegible] tam, quam non posset vlla ratione abs-
[illegible] nefario deserere. Paciecus contra disputa-
[illegible] ab Albuquercio statutum fuisse, vt qui maris
[illegible] teneret, ei, qui vrbi præesset, si casu aliquo
[illegible] priuatus fuisset, succederet. Sic enim statuerat, vt
Andradius, cui maritimarum rerum cura commissa
[illegible] in locum præfecti, si mortuus fuisset, substi-
[illegible] Se tunc maritimis rebus præesse. Etidcircò
[illegible] dem exemplo ius successionis ad se pertinere di-
[illegible]. Andradius, vt eam contentionem dirimeret,
[illegible] is viribus adnitebatur: sed proficere nulla ra-
[illegible] potuit. Hoc minimè præterire volui, vt intel-
[illegible] posset, diuino præsidio Orientis imperium, tan-
[illegible] totum interuallis ab Hispania disiunctum, à
[illegible] hominibus, quos in rebus eiusmodi non
[illegible], sed præceps ambitio gubernat, cum tam exi-
[illegible] militum numero teneri. Nam si intestina dis-
[illegible] ensione, in ipsis patriæ antiquæ sedibus excitata, ma-
[illegible] ma sæpè imperia de statu conuelluntur, atque fun-
ditus

ditus euertuntur: quid existimandum est, de Barbaris terris vltimis fundatis, ... is & tam immanibus ... bus circumfusso, & tam exiguo militum numero stabilito, cùm ea in animos ambitione ... ?Andradius mense Iunio, Anno ... cum classe nouem nauiū Malaca ... tem quinto die mensis Augusti Tamao ... a insula Sinarum duodecim millibus passuum a ... nente disiuncta est) tādem peruenit ... re illud erat piratarum ... re tutum nauigantibus ... crem instruxerat. Classis præfectus ... formam inusitatam vehementer ad ... vero suspicaretur, nostros piratas ... lium iniret, appropinquauit. Andradius ... signum dedit, sed ad insulam, quam Tamam ... nant, naues omni metu solutas ... in anchoris ibi cōstitisset, Sinarum Dux ... ternuncios interrogauit, quis esset ... ius causa in eas oras delatus esset. Andradius ... tanum esse, Regis inuictissimi, qui in ... tis Solis regionibus imperabat, ... que Regem, cùm accepisset Regem Sinarum ... bus summis, atque singulari potentia ... tisque Regijs ornamentis instructum, ... us vehementer expetiuisse, confidere ... citiam vtrique Regi vtilem & honestam futuram ... opus esse ... qui naues ... in Cantamen ... portu constitutas ... Regis Legatus posset in vrbem reg... Sinarum Imperatorem nomine sui Regis alloqueretur, eiq; literas offerret, & quæ in vtr... cū illo præsens ageret. Dux ... Nantum, quod ... Gantamo sexaginta passuum millia ... profecturum dicit, vt de illius aduentu vrbe ... certiorem faceret. Andradius interim ... expectauit. Sed cum diuturnam illam expectationem mo-

lestiam

Andradij in Sinam nauigatio.

Tamanlabua insula

Tama insf.

Andradij cum Sinarum Duce colloquiū.

Nantum oppidum.

[illegible] non posset, cum duobus nauigijs & ali[illegible] vela dedit, & in ciuitatem cursum institu[illegible] naues anchoris firmauit. Portus intimū [illegible]structio ex quadrato lapide facta termina[illegible] cuius summam planitiem gradibus ascendeba[illegible]. Insula parua portui adiacebat, in qua turris extru[illegible] erat: in ea ciuitatis Principes instructo & apparato [illegible] hospites excipiebant Tutamus, sic enim vr[illegible] moderator appellatur, Andradium ad epulas in eā [illegible] inuitauit. Andradius se morbi simulati excu[illegible] defendit, nè insolitis & immodicis cibis vti co[illegible]. Hic cum Tutamo, & reliquis vrbis magistra[illegible] ea, quorum causa missus fuerat, egit: & Legatū, [illegible] erat ad Sinarum Regem profecturus, fidei Recto[illegible] commisit, & ipse in Tamam reuersus est: vbi mē[illegible] quatuordecim constitit. In mandatis enim habe[illegible] regionis situm, gentis mores & instituta cogno[illegible] [illegible] singula diligenter inquirens, omnia peni[illegible]. Eo interim multi mercatores ex varijs [illegible] cum multis mercibus, & auro præcipuè [illegible]ant. Ab ijs autem multa interrogando, mul[illegible] rerum cognitionem non iniucundam capie[illegible] Præterea Georgium Mascaregnam, vt oram nauti[illegible] peragraret, cum magistris Sinarum peritissi[illegible] & ipse, quæ oculis & fama percepisset; [illegible] Mascaregna tandem reuocato (nauigandi [illegible] tempus instabat) Andradius per præconem [illegible] pronunciare iussit, vt si quis aliquid Lusitano [illegible] credidisset, aut si aliquid per iniuriam sibi quis[illegible] Lusitanis ereptum, aut dolo sublatum quere[illegible] se veniret. Nec enim se antè anchoras solutu[illegible] quam essent omnia persoluta. Id Sinis gratissi[illegible] accidit, non quòd de iniurijs [illegible] grauiter illatis [illegible] quisquam meritò posset, sed quod mos ille Lu[illegible] gentis æquitatem, & probitatem, & prudenti[illegible] proponeret. Quam probitatis opinionē [illegible] qui in Sinam nauigarunt, tueri voluissent, [illegible] in illis regionib⁹ imperij accessio facta fuisset.

Nantensis oppidi descriptiō.

Lusitanorum probitatis exēplum illustre.

Sinarum regiõis gẽtisque descriptio.

Nec enim imperium tam viribus, quam hu[illegible] & fidei fama constitui plerunque solet. Sinarum [illegible] est latissima : ab Ortu namque solis vltima ter[illegible] existimatur : ab Occasu, vltimis Indiæ terminis [illegible]nitur : ab Austro, Oceano alluitur : a Septentrione [illegible]rò montibus altissimis multa niue & glacie co[illegible]s includitur. Ea parte, quæ ad Septentriones [illegible]t, ab Occasu cum Scythis, quos Tartaros appellant, qui ad Orientem pertinent, continens est : cum quibus continenter bella gerunt. Scythæ viribus, [illegible]e- nio & artibus excellunt. Sic fit, vt sæpe a Scythis [illegible] tute superentur, & ipsi vicissim non raro Scythas do lis & artificio vincant. Montes tamen, qui a Septen- trione in Austrum procurrunt, Scythas a Sinis diri- munt. Valles atque camporum plani[illegible]s Sinæ muris latissimis ita muniunt, vt Scytharum im- petum à se facile propulsent. Regio est [illegible]- nium fertilis, & abundans rebus [illegible]l- tum, & luxum, & elegantiam necessari[illegible]es, qui plagam Australem incolunt, colorati [illegible] Septentrionibus subiectas habitant, c[illegible] sunt. Omnes lautissimè viuunt: conuiuium [illegible]- unt: vestibus gossypinis, & laneis, & bombyci[illegible]au- ro etiam intertextis, prout anni tempus [illegible] a- miciuntur: & cum hyems maxima est [illegible]n regionibus Aquiloni subiectis, v[illegible] pellibus ad vestes introrsum [illegible]das vtuntur. Equis eleganter instratis insident : [illegible] cultui [illegible] Germanico non absimili mul[illegible]s in [illegible] ludis & iocis, & vini copia frequente[illegible]. Amoribus atque libidini nimium dediti sunt. Mulie- res nobiles carpentis bombycina veste, & auro pul- cherrimè facto, & vndique tectis, per vrbem vehun- tur. Cantibus, & symphoniis, & instrumentis musi- cis animorum curas iucundissimè relaxant. Augu[illegible] dediti sunt : sortibus euentura prædi[illegible] Magos in honore habent: mathematicas disciplin[illegible] colunt, & astra diligenter obseruant. In libris [illegible]

ben-

bendis, & rerum memoria propaganda, æneis formis vti solent quarum vsus adeo antiquus apud illos est, vt qui primus eam artem excogitarit, ignoretur. Ar te & structura non parum eleganter, magnisque sum ptibus ædificant. Templa amplissima, multisque statuis & picturis illustrata frequentant, & quamuis varia simulacra venerentur, vnum tamen Deum, rerum omnium opificem & rectorem, præcipuè colendum esse dicunt, eique potissimum supplices preces offerendas. Vnius mulieris imaginem, quam appellant Nammam, quam aiunt esse apud Deum summum humani generis aduocatam, honoribus summo afficiunt. Est aliud apud illos simulacrum virginis, quam tradunt fuisse regis cuiusdam filiam, & rerum cælestium cupiditate omnes opes humanas neglexisse, vt diuinarum contemplatione frueretur. In huius tutela Sinarum gentem esse credunt. Alius apud illos Deus sanè sanctus habetur. Hunc hominem fuisse narrant fortissimum, atque tantis virtutibus præditum, vt miracula multis in locis ediderit. Quorum illud potissimum fuisse dicunt, quod se[...] ense nudo in fluuium proiecto, quasi [...] lembo inuectus, ingentem fluuium traiecerit, [...] qui ab hostibus in prælio vehementissime premebantur, auxilium afferret. Hunc ob præclaras virtutes, & egregium iustitiæ splendorem, in [...]os relatum fuisse commemorant. Multos alios [...]os habent, quibus statis diebus honores instituunt. Sunt excellentes artifices, & egregij pictores. AEdes amplas ædificant, quibus homines religiosi, vt rebus diuinis vacent, includuntur. Similiter & virginum collegia, quæ religionem sanctius obseruent, instituunt. Literis operam dant: qui in illis maximos progressus habent, maximis honoribus afficiuntur. In studiis, genere antiquo sermonis vtuntur, imperitis ignoto, quemadmodum apud nos, qui artium maiorum disciplinis student, linguam Græcam aut Latinam perdiscunt. Qui iuri ciuili student, in

Chalcographiæ vsus apud Sinas antiquissimus.

Sinarum religio.

Monasteria.

Studia literarum.

Politia Sinarum. magno honore sunt. Regem quasi quoddam cœleste numen colunt: qui tamen raró admodum se conspiciendū exhibet. Resp. in tres partes est distributa. Principatum ij, qui in disciplinis, & iuris studio v[illegible]-fecerunt, obtinent. Secundus honoris gradus m[illegible]s assignatur. Postremi ordinis sunt, qui artes fabriles colunt. In studijs quantum quisque profecerit, iudicio eorum, qui maximis artibus præsunt, examinari solet. Sunt autem ordines horum iudiciorum gradatim instituti, ita vt ei, qui infimi ordinis approbationem consequutus est, si velit ad altiorem locum dignitatis aspirare, sint grauiora doctiorum hominum iudicia subeunda. Qui plurimis & doctiſsimis probatus extiterit, is ampliores in Repub. honores consequitur. Sunt in sceleribus vindicandis acres. Nemini [illegible], quamuis oculis orbatus sit, mendicare permittitur. Cæci molas trusatiles versando sibi victum parant. Homines exteros difficillimè in vrbes suas admittunt, nè moribus externis obliti, ab institutis suis paulatim deducantur. Comœdijs plurimùm delectātur, & ita sunt in Venerem propensi, vt varias libidinum formas excogitent. Dæmones consulere dicuntur. Hi mores & instituta Sinarū sunt, quæ perstrinximus. Hos Andradius ita sibi comitate deuinxit, vt arbitrarentur, nullā esse gentem officio, & fide, & prudentia cum Lusitana conferendam. Is verò Malacam rediens, Alexium Menesium reperit, quem Lupus Suarius cum potestate summa miserat, vt discordijs finem imponeret, & vrbis statum constitueret: qui tunc ab Andradio classe recepit. Andradius in citeriorem Indiam, & inde in Lusitaniam nauigauit, & Emmanueli Regi Sinarum mores, humanitatem, & docilitatem gentis exposuit, & picturas, & signa simul ostendit: quæ Emmanuelem in magnam spem induxerunt: fore, vt gens illa Christi cognitionem & disciplinam caperet. Sed hanc omnem spem aliquot post annis temeritas Simonis Andradij, viri sanè fortis, sed temerarij, & plurimum à mente fratris abhorrētis, incidit. Is enim cū classe ad

Andradij in Indiam, atque inde in Lusitaniam reditus.

Simonis Andradij in Sinas maleficia.

ad Sinas aductus, cùm in principio opes in eo loco Lusitanas firmare statuisset, & locum etiam muniuisset, vti iure planè regio cœpit, deinde in tyrannidem erupit: rapuit quæ voluit, intulit vim ingenuis virginibus, quibus voluit: multa præterea signa insiti furoris dedit, quibus Sinæ vehementiùs irritati, in Lusitanos inuaserunt: multos occiderunt, alios captiuos abduxerunt. Andradius tamē cum opibus suis euasit. Ea fama cum ad Regem Sinarum peruasisset, legatum emisit: qui cùm Cantamum rediret, fuit à ciuibus in vincula coniectus, in quibus exitu miserabili vitam consumpsit. Ita plerunque fit, vt quod est prudentia consilium, temeritate & amentia dissipetur. Hāc quidem [illegible] explicationem summatim hoc in loco perscri[illegible] coacti sumus, ne sæpius esset necesse reliquarum rerum historiam interrumpi. Hoc quidem tempore [illegible]ora regis Emmanuelis soror, quę Ioannis secundi vxor extiterat, magna virtutis fama florebat. Egenos [illegible] egregia benignitate consulebat, viduas a[illegible], religionem multis in locis instaurabat: Xenodo[illegible] partim à fundamentis ædificabat, partim laborā[illegible]at. Erat præterea singulari animi magnitudine, & prudentia non mediocri prædita. Hæc cùm memoriam Vrsulæ virginis sanctissimæ, quę cum reliquis virginibus, eiusdem voti atque sanctimoniæ sociis, pro Christi nomine mortem pertulit, & Colonię Agrippinæ sepulta est, singulari studio coleret, à Maximiliano Imperatore postulauit, vt sibi reliquiarum eiusdem virginis partem aliquam concederet, quam in sacrario reseruaret. Is verò integras reliquias Autæ virginis, quæ inter reliquas Vrsulæ socias princeps extiterat, illi dono misit. Fuit illius corpus Olysipponem delatum, & cum maxima populi totius celebritate receptum, & in sepulchro in ara quadam templi, quod Maria regina in memoriam sanctæ Dei Matris ædificarat, extructo, repositum, vbi meritis illius multi in rebus aduersis numen Christi propitium signis admirandis experti sunt. In India porro Suarius

RES EVROPEAE

De reliquijs Autæ Virginis et Martyris in Lusitaniā translatis.

cùm Regem Maldiuarum [illegible] insularum & [illegible] iam Regem ab [illegible] anuelis fide deleui[illegible] fet (mu[illegible] namque illi a Lusitanis iniuria [illegible] tum Albuquerquij illatæ fuerant) Ioannem Syluerium cum nauibus quatuor misit, vt alienatas [illegible] voluntates recolligeret. Syluerius [illegible] Maldiuensibus pacem cum Rege constituit. [illegible] pe[illegible]jt, & pacem cum rege fi[illegible] nauigans, ibi[illegible] per constitit, [illegible] cipere. Inde in regnum Bengalæ [illegible] Bengala est prouincia latissima, quam Ganges [illegible] terfluit. Fluuius est altissimus atque [illegible] teriorem Indiam ab vlteriore diuidit, [illegible] ostijs, inter se tercentum passuum millia [illegible] in Indicum Oceanum labitur. Aquæ [illegible] religionem polluere ab incolis existimantur, [illegible] multi vel vt morbos depellant, vel vt [illegible] pollutos expient, illi frequenter [illegible] incredibili fertilitate [illegible] deformis, nec inuenustas [illegible] ganter excolitur. [illegible] astricta est. Præterea fidem [illegible] lis & fraudibus gloriatur. V[illegible] plurimum [illegible] lit, multi tamen [illegible] regno [illegible] nis astricti. Syluerius in portu Chatingam [illegible] ctus est autem Chatingamum [illegible] aduentu vrbis Rectorem certiorem fecit. [illegible] gratissimum esse illius aduentum simulauit, [illegible] nemque muneribus deliniuit, sequ[illegible] nia, quæ vellet, facturum ostendit. [illegible] & mentiri perseueraret, præ[illegible] cum incolarum [illegible] fidibus datis firmata, [illegible] deinde humani[illegible] ciem præ se Rector tulit, vt Syluerius insita [illegible] deceptus, obsides reddiderit. At Rector obsidibus [illegible] ceptis, insidias rursus struxit, vt Syluerium [illegible] Sed cum iterū fuisset prælio victus, veniam petiit & pacem se velle finxit. Tandem Syluerium Rector ali[illegible] us, qui

Sylueriæ in Bengalam nauigatio.

Bengalæ prouinciæ descriptio.

Chatingamum vrbs

Chatingamensis Rectoris in Syluerium insidiæ.

us, qui ciuitati, quam Daracam appellant, à Rege Bengalæ præfectus erat, per literas inuitauit, vt ad ciuitatis illius portum naues appelleret. Rectorem Chatingamensem esse virum nefarium, & propter insidias, quas ille per summum scelus intenderat, Regi pœnas grauissimas daturum. Vt autem magis Sylueriam ad se pelliceret, munera largè misit. Id autem erat Chatingamensis malitia confictum, vt facilius Sylueriam imperatum dolis opprimeret. Syluería verum esse credidit, nancs in eum portum, ad quem inuitabatur, indixit. Ibi cum in fluuium esset inuectus, Rex à suis admonitus, tam multas in eum naues immisit, vt parum abfuerit, quin funditus euerteretur. Sed fraus virtute repulsa fuit. Sic tandem hostibus repressis, Sylueria in insulam Zeilandiam cum classe quassata & imminuta (Ioannes enim Fidalgus, vnius nauis nauarchus, eum deseruerat) cursum tenuit. Antonius verò Saldena, qui cum non mediocri classe mare Arabicũ peragrabat, aliquot prædas egit, & cum hyems instaret, nulla re memorabili gesta, in Indiã reuersus est. Emmanuel Lacerda, qui similiter missus Dium fuerat, à Meliquiazio summis honoribus acceptus, pacem cum illo fortius astrinxit. Alexius Menesius, vt dictũ est, similiter Malacam cum trecentis hominibus Lusitanis aduectus fuit: & Alfonsum Lupium Costam (sic enim ab Emmanuele statutum fuerat) in arcis possessione constituit, & Odoardum Melium rebus maritimis præfecit, & Antonium Paciecum è custodia liberauit. Nonius enim Pereira propter dissensiones, quæ superius explicatæ sunt, eum in custodiam dederat. Malaca eo tempore grauissimo bello premebatur. Rex Bintami stationem, quę fluuio Muari imminebat, tormentis & firmo præsidio muniuit, vt è propinquo frequentius terra atq; mari in nostros incurreret. Menesius Alfonsum Lupium Costam cum trecentis Lusitanis, tribus millibus Malacensiũ, & multis viris nobilibus eò misit, vt arcẽ euerteret. Is cùm æstus decessisset, & naues aluco sustineri non possent, æstus recipro

Daraca Ciuitas.

Malacẽse bellum.

çationem expectabat, vt cum rursus a[illegible] in fla-
uium inueheretur. Interim tormentis continue [illegible]
rebatur, & non pauci vtrinque cadebant. A[illegible]
paulatim redibat, & prælium præclarè peri[illegible]
nisi temeritas consilium perturbasset. Nam [illegible] Al-
fonsum Lupium Costam, & Georgium Mal[illegible]
atrox iurgium extitit. Itaq; nostri re infecta [illegible]
reuertuntur. Rex cum vi aperta nihil se facturum [illegible]
fideret, dolos machinari cœpit. Itaque finxit se pa[illegible]
esse cupidissimum, eamque ab Alexio postula[illegible]. Is
cùm cerneret ciuitatem annona grauissimè labo[illegible]
eam libenter concessit. Rex multis humanitatis [illegible]
giæ signis omnes sinistras opiniones ex nostr[illegible]
nimis euellebat. Nostri rursus in Regem offi[illegible]
poterant, summa fide conferebant. Muneribus [illegible]
beneficijs inuicem certabatur, comercium rerum o-
mnium erat cum partis vtriusque v[illegible]te consti-
tum. Hac pacis & amicitiæ simulatione cum n[illegible]s
cerneret esse omni metu vacuos, [illegible] septua[illegible]ta
naues, quas dissimulanter instruxerat, vt ma[illegible] arcem
quaterent, & supra duo millia militum te[illegible] t
eodem tempore in nostros imparatos inuaderet. Na-
ues in insulam, quæ vrbi adiacet, inuehuntur, in no-
stros somno consopitos impetum faciunt, multos ob-
truncant, in naues ignem conijciunt. Ignis in nau[illegible]
(fuerat enim turbida tempestas, & imbres demissi e[illegible]
madefecerant) implicari minimè potuit. Fugie[illegible]
clamor exoritur. Alexius excitatus duces in in[illegible]
mittit, prælium in meridiem perductum fuit, & ho-
stes repressi sunt. Similiter & qui terra venerant, cum
magno ciuium numero, qui sceleris participes [illegible]
arcem acriter oppugnare instituunt. Rex identidem
subsidia cum elephantis summittebat, & res [illegible]
summa virium contentione gerebatur. Sed cum no-
stri meridie ex insula redirent, hostes minus per[illegible]
ter instare, deinde paulatim cedere, postremo fu[illegible]e
cœperunt. Multi ex illis cæsi, complures etiam capti
sunt. Nihilo tamen secius Rex cum maiore exer[illegible]
arcem

Regis Bintamēlis in Lusitanos insidiæ.

arcem oppugnare instituit. Septem continuos dies nostros graui bello premere contendit. Nostri rursus crebris eruptionibus illi frequentes plagas imponunt. Sed quod acrius nostros affligebat, erat inopia atq; fames, quæ in dies ingrauescebat. Menesius tādem rationem iniuit, quemadmodum stationem illam Muarensem euerteret. Quod sine magno labore factum est. Muarensis quidam, vir nobilis & valdè diues, cū vxore, & liberis, & amplissima familia Malacā petierat, vt in ea vrbe domicilium collocaret. Fuerat autem, cum Malacam oram legeret, a ducibus Regis Bintamensis capt⁹, & illinc perductus. Rex illum perbenignè accepit, multisq; precibus eò hominem perduxit, vt Bintamensium Malacæ præfectus esset. Interim Rex cum illius familiaritate delectari multis signis ostenderet, multo tamen magis vxoris illius specie (erat enim insigni pulchritudine) delectabatur. Vt autē liberius ea frui posset, hominem a se per speciē honoris amandat, illiq; præfecturam certarum nauium attribuit. Is (erat enim valde strenuus) multum damni nostris inferebat. Sed cum Regis adulterium, insignemque perfidiam suo iudicio comperisset, in arcem nostram transfugit. Cum illo Menesius consilium, quod animo versabat, communicauit. Is ad eam rem fuit operam suam pollicitus. Itaque cum centum & viginti viris Lusitanis, & nonnullis Malacensibus, partim terra, partim mari a Menesio missis, hostes inopinātes oppressit, in munitiones irrupit, propugnaculum extemplo capit. Muarensis vnius tormenti ictu percussus, occumbit: aliqui e nostris occisi sunt. Emmanueli Falconi, qui terrestres copias agebat, crus perfractum fuit. Nostri tamē cum magna hostium cæde propugnaculo potiti sunt. Supra septuaginta tormenta e munitionibus in arcem deportata fuerunt. Hoc pacto bellum ad tempus aliquod intermissum fuit, & Menesius Tristanum Menesium, vt Malucas insulas exploraret, dimisit, & ipse cū maxima Lusitanorum parte in Indiam citeriorē reuersus est. Post illius digressum, bellum rursus exarsit

De Muarensis stationis expugnatione.

Belli Malacensis redintegratio. Arx decem & septē dies obsessa, summisq; viribus oppugnata fuit. Hostes in duas naues sociorum, & unam triremem Lusitanam faces miecerūt. Nostri vt ignem extinguerēt, egressi sunt. Dum pugna cōmittitur, ignis in tormentarium puluerem nauis, cui Gabriel G... præerat, aduerso & infausto casu coniectus, ... tis ignibus inflammauit, & omnes, qui erant in naui, cùm essent armis grauati, demersi sunt. Iacobus Mendezius alterius nauis præfectus tormēti vniu... occisus fuit. Nostri tamen ignē extinxerunt, & hostes repulerunt. Qui cū cernerent maximum damnu, quod illis nostri crebris eruptionibus inferebant, & ... operam ciues Bendare ductu nostris in bello ..., obsidionem soluerunt. Tunc Bintami rex à bello desistendum censuit.

Cæsorum & captiuorum numerus. In his prælijs duodeuiginti Lusitani desiderati fuerunt. Ex hostib⁹ supra quadringent... si, & complures etiā capti, in quib⁹ Dynastæ cuiusdam Siamensis filius extitit: pro cuius redēptione pater nauem ingentem cibarijs onustā Malacā misit, quæ plurimum nostros in illa ciborū penuria subleuauit.

Ia. Lupij Siqueiræ iter Indicum. Hoc anno Rex Emmanuel Iacobum Lupium Siqueiram, vt Lupo Suario succederet, in Indiam cū decem nauium classe misit. Cum verò promontorium Bonę spei prægteruheheretur, piscis ingentis magnitudinis in nauim ..., cui Ioannes Limicus præerat, incurrit, nauemque in alterum latus impulit, eamque tanta vi retinuit, vt progredi nequiret.

Io. Limici nauis ab ingenti pisce retardata. Vectores & nautæ se in saxum impegisse suspicabantur. Sed cùm neque compages ... solui, nec aquam admitti conspicerent, animos à metu refecerunt, & piscis à naue diuulsus, liberum illis mare permisit. Goam octauo die mensis Septembris peruenit: quo tempore Lupus Suarius in insula Zeilanda arcem, vt fuerat ab Emmanuele iussus, ædificabat.

Zeilandēse bellum. Id quidem cum primum ad insulæ portum, quem Columbu nominant, appulisset, a Rege, vt sibi per illum liceret, impetrauit. Sed cùm Saraceni, vt facere solebant, Regem ab ea mente deduxissent, factum est, vt Rex non modò quod sponte sua cōcesserat, pernegaret, verum

& acre

& aere bellum moliretur. Itaque nocte stationes instituit, præsidia disposuit, tormentis nostros arcere para-[illegible]arius omnes copias in terram exposuit. Prælium repente commissum fuit, in quo Verissimus Paciecus, vir nobilis & strenuus, cum nonnullis Lusitanis cecidit, & multi vulnerati sunt. Hostes tamen à stationibus cum magna multorum cæde, pulsi fuerunt. Rex veniam & pacem postulauit. Pax ea lege concessa fuit, vt non solum arcem ædificari permitteret, sed etiam in pœnam illius inconsideratæ rebellionis, tributum Regi Emmanueli singulis annis penderet. Tributum erat gemmarum certus numerus, & maximum cinnamomi pondus. Suarius similiter Regi fidem dedit, vt semper auxilio Prætoris Lusitani tegeretur, nec vnquam bellum contra illum fieret, quin Lusitani ab illius finibus hostes arcerent. Fœdus factum, & iureiurando sancitum, & literis mandatum, Regisq; & Principum, & Suarij nominibus consignatum fuit. Arx deinde incolarum operis multò citius absoluta fuit, & Ioanni Sylueiræ commissa: maritimarū verò rerum cura Antonio Mirandæ credita. Inde Cochinum reuersus, Siqueiram offendit, illique prouinciam tradidit, & in Lusitaniam profectus est. Siqueira continuò muneri diligenter incubuit. Christophorum Sousam cum classe Dabulem misit, vt eam ciuitatem, quæ ab Emmanuele desciuerat, bello domaret. Alfonso præterea Menesio præcepit, vt in Baticalam infesta signa similiter inferret. Tum Ioanni Gomecio iussit in insula Mal[illegible]ua arcem ædificare, vbi fuit à Saracenis Cambaiensibus occisus. Deinde cum Goam peteret, in cursu arcibus Calecuti & Cananoris diligentissimè prospexit. Postquam Goam appulit, Antonium Saldagnam pluribus nauibus auctum, in Arabicum & AEthiopicum mare misit, vt plurimum damni Saracenis inferret. Simonem Andradium in Sinam misit, qui, vt scriptum est, temeritate & amentia Sinas Lusitanis infestos reddidit. Antonium Corream ad Regem Peguensem, vt cum illo pacem & amicitiam iungeret, lega-

Pax Zeilandensis eiusq; capita.

Siqueiræ administratio Indica & res gestæ.

gauit Garsiæ Salæ concessit, vt rei gerendæ caussa Malacam peteret. Qui cum eo peruenisset, Alfonsum Lopium Costã morbo grauiter impeditum reperit: qui cum in citeriorem Indiam morbi depellendi gratia redire vehementer expeteret, arcem ipsi Garsiæ Salæ tradidit. & non multis post diebus, quàm Cochinum appulit, eodem morbo consumptus est. Dum hæc in India gerebantur, Abrahemus Barraxæ filius accepit, in colis montis Farrobij, & Benamarenses, & reliquos eiusdem vicinitatis Mauros multas clades a Lusitanis accepisse. Id igitur vlcisci constituit. Itaque cum id, quod animo moliebatur, summo silentio cõpressum tenuisset, quingentos equites eduxit, & in pagis quibusdam Arzilẽsi agro finitimis, ea parte, que Tingim spectat, in insidijs delituit. Inde Aroazium itineris ductorem præmisit, vt campum exploraret, & omnia vsque ad speculas, quas Alfandiquimenses appellant, specularetur. Ioannes Coutignus hunc Aroazium, virum industrium & sagacem nouerat, & illius fraudes & insidias diligẽtissime præcauebat. Ea autem de causa, nunquam speculatores ex vrbe mittebat, quin illis equitum auxilium assignaret. Tunc igitur, cùm homines speculatum misisset, equites simul emissi sunt. Aroazius se continuit, dum eos in speculis constitutos animaduerteret. De ea re Abrahemum confestim admonuit. Is silẽti agmine e latebris egressus, nostris appropinquabat. Nostri cum primam aciem cernerent, vt se reciperent, cõsilium inierunt. At Mauri subsisterunt. Fernandus Callæcus primi agminis ductor, qui speculatoribus auxilium afferebat, cum eos subsistere conspiceret, in illos inuectus est. Hostes ordine minimè confuso cedebant, donec nostros in postremũ agmen, quod Callæcus minime conspexerat, extraherent. Ibi equites nostri decem & septem ceciderũt, reliqui fugæ se mandârũt. Sed in lacus, qui iter impediebat, angustijs, quidam fortissimus eques, nomine Ludouicus Valens, nostros confirmauit, & se armatũ hostib⁹ obiecit: nec ex eo loco demigrauit, antè quam

RES AFRICANAE.

Abrahemi Barraxæ in Arzilensem agrũ excursio.

Ludouici Valentis virtus.

Lu-

Lusitani lacus angustias pertransirent. Deindè nostros ordine instructos domum ità reduxit, vt inter hostes atq; nostros eximia virtute & dexteritate versaretur. Cum iā se Abrahemus reciperet, incidit in illum Antoni⁹ Mascaregnas, adolescēs valdè strenuus; cum 4. equitibus: qui omnes capti sunt. Mascaregnas quamuis à rege Fessæ perbenignè tractaretur, mortē, quæ impendebat, vitare nō potuit. Cùm enim pestilentia apud Mauros desæuiret, illum confecit. Sub id tempus præfecit Emmanuel Azamori (Petrū namq; Sousam reuocauerat) Aluarùm Norognam, qui cum multis Maurorum principibus pacem firmauit, & illis æquabile tributum imperauit. Rebelles verò cladibus multis affecit. Præter alias excursiones, xxvj. die Aprilis Benemezium agrū populatus est, multos occidit, ducentos & octoginta captiuos abduxit, nō mediocrem prædā abegit. Rursus mense Iunio Vascum Fernādium Cæsarem in alias Maurorum turmas immisit, qui cùm incautos opprimeret, viuos 800. cēpit, magnaque preda potitus, copias in vrbem incolumes reduxit. Rursus Aug. mense, Antonius Gundisaluius eiusdē Norognæ iussu in Mauros pedites inuasit: qui cum diu restitissent, victi tandem sunt, & aliqua eorum pars in seruitutem abstracta fuit. Hoc eodē mense quidā Maurorum fœderatorum Duces à Norogna auxilium petierunt, quo Enxouienses Mauros aggrederentur, & magnā frumēti copiam inde asportarēt. Sed cum 200. hostes nostris imminerent, Mauri fœdérati suspicati sunt, maximum hostium numerum in insidijs latere. Hac suspicione perturbati, se in primū agmen conferunt. Nostri in postrema acie hostium impetum sustinebant. Nonnulli ab hostibus cęsi sunt: Reliqui cum dedecore se in vrbē receperunt, nō culpa sua, sed eorū, qui eos deseruerunt. Id tamen eis grauem diebus multis dolorē inussit. Hoc tempore Emmanuel varijs & molestissimis curis agitabatur. Videbat enim se matrimonij vinculo liberatum, & cupiebat vltimum vitæ actum in rebus præclaris, memoria que

Antonij Mascaregnæ mors.

Aluarius Norogna Azamoris Præfectus eiusq; res gestæ.

RES EVROPEAE

que sempiterna dignis con[illegible]. Quocirca statuit in Algarbium se conferre, regni q; administrationem Joanni filio, & consiliariis relinquere, vt ipse omni reliqua cura solutus, bello Mauros [illegible], atq; propagandæ religioni vehementer incumberet. Sed ab hac cogitatione illum insidiæ multorum hominum, qui [illegible] non mutatione consilij, se lacerbitate [illegible] re debuisset, abstraxerunt. Vt enim mos hominum est, qui omnia non fide, sed cupiditate metiuntur, ab illo, quem nō ita diu victuram sperabant, ad Ioannem filium, à quo sibi multo [illegible] diuturniores [illegible] bantur, paulatim deficiebant & [illegible] ma quidem natura præditi, sed fraudibus & dolo [illegible] noxij, captabant. Inprimis verò plurimum [illegible] Emmanuelis detrahebant. Hominem [illegible] tum de ædificijs, parum vero de regia dignitate [illegible] tantem. Præterea grauitatis imm[illegible] bantur, quod facillimus ad [illegible] uenienda facultatem quibusuis hominibus [illegible] quod equos frequenter agitaret, quo [illegible] us congressum aspernaretur. Præterea [illegible] bant, quod multum auri & argenti profunderet. Postremo multa regiæ virtutis ornamenta in illo requirebant, & Ioanni persuadebant, si vellet amplissimum in Regibus nomen obtinere, vt longè [illegible] stituto discederet, neq; se peruulgatum & contemnendum [illegible] mitteret. Erat autem Ioannes natura clemens atq; benignus, & ad pietatis studium valde propensus. Sed tantas vires hominum perditorum sermo, [illegible] assidue præbebat, habuerat, non quidem vt patrem odio persequeretur, quem pietate summa [illegible] minime illius mores & instituta [illegible] statuebat, longè diuersam sibi vitæ [illegible] dam esse, vt ad summum decus [illegible]. Neque [illegible] interim, qui persuaderent, nihil esse [illegible], quam, quidquid liberet [illegible]. Voluntatem [illegible] refrenare, esse non regiæ dignitatis, sed [illegible] uitutis argumentum. Cum multa eiusmodi [illegible]

nuel

Insidiæ & calumniæ in Regem Emmanuelem.

nuel accepisset, veritus est, nè, si res alias agere vellet, & filiū in adulatorum potestate relinqueret, ab eo cō temneretur, & regnum improborum consilijs gubernatum, ruinæ periculum adiret. Hic metus illum ab instituta cogitatione reuocauit. Præterea vt magis se à contemptu & solitudine vindicaret, se nouis affinitatib⁹ stabilire decreuit. Idcirco a Carolo Imperatore petijt, vt Leonoram sororem suam, excellenti pulchritudine & probitate fœminā sibi despōderet. Atqui prius ille, vt Ioanni filio collocaretur, enixè operā dederat, & ea de causa Petrum Goueanum in Germaniam ad Maximilianum Imperatorem legauerat. Tunc verò sic immutatus fuerat, vt eam vxorem ducere, quàm filio in matrimonium collocare mallet: quæ res apud multos in varias repræhensiones incurrit. Sic enim dicebant: Quam rem gerit Princeps hic, in quo ad hunc diem patrium in Rempub. animum semper agnouimus? At nunc multis rationibus Rempub. euertit. Primum enim, Rex annos quinquaginta natus, & viduus, octo filijs oneratus, quonam modo poterit virginem Caroli sororem, in maxima spe aliarum nuptiarum enutritám, ad nuptias parum ætati accommodatas allicere, nisi regni opes prius effuderit? Filio eâq; dos magna cōfici potuisset. At is non modò vxorem indotatam accipiet, verùm contra morem & consuetudinem, nomine dotis, regni patrimonium vxori largietur. Præterea necesse erit (aliter enim fortasse vxori adolescenti minimè satisfaciat) vt ad voluntatem illius regnum administret. Postremò, quid liberis faciet? octo filios habet. Totidem poterit ex noua nupta suscipere. Regnum est angustis finibus terminatum. Quas igitur opes poterit tantæ filiorum multitudini largiri? Quibus honoribus aut emolumentis Regia soboles statum suum tuebitur, nè sit ei necesse in turbam conijci, & reliquorum hominum institutis victum sibi comparare? Erit præterea ei necesse amori seruire, vxori blandiri, & non quomodo nomen suum immortalitati commendet, sed quomodo

Emmanuel secūdas ambit nuptias.

Multorum de Emmanuelis secundis nuptijs sinistrum iudicium.

modo virgini pulcherrimæ morem gerat, excogitarē. Hæc & his similia vulgò iactabantur, ab his præcipuè, qui domesticas illius offensiones ignorabant. Emmanuel tamen in ea mente perstitit, & cùm Carolus in Hispaniam, vt regni hæreditatē cerneret, è Gallia Belgica veniret, ad illum Aluarum Costam, qui regio cubiculo præerat, legatum misit.

Emmanuelis ad Carolum V. Legatio de Leonoræ nuptijs

Legationis species salutationis nomine instituta fuerat: legationis tamē summa eò pertinebat, vt nuptiæ conficerentur. Aluarus Costa omnia, quæ Emmanuel cupiebat, ex animi sententia conficit.

Sponsalia cum Leonore.

Nuptiæ pactæ sunt, dos etiam à Carolo dicta, ab Emmanuele sponsæ munera ingentia cōstituta: festi dies acti, & matrimonij fœdus Cęsaraugustæ, vbi tunc Carolus considebat, summa omnium lętitia & gratulatione celebratum. Fuit tamen necesse, cùm esset cum Carolo & Leonora, & sanguinis propinquitate, & affinitate multis rationibus implicatus, & ea de causa per Pontificias sanctiones nuptiæ coniungi minimè potuissent, vt Pont. Maximi benignitate legibus soluerentur: quòd factum fuit. Nuncius huius pactionis & fœderis ad Emmanuelem perlatus, eū gaudio ingenti cumulauit, sed nobilitatē & multitudinem non mediocri solicitudine affecit. In primis verò Ioannem solicitauit, nō quod eaſdē nuptias expeteret, sed quòd Reipub. inutiles arbitraretur. Emmanuel, regni Proceres in cōsilium euocauit. Ibi luculentam orationem habuit, qua rationes, quæ illum ad matrimonium inuitârant, exposuit: qua quidem illi, qui aderant, aut moti sunt, aut se motos esse, nè Regis animum offenderent, simulârunt. Itaque omnes ordine instituto illius manum de more osculati, & vt matrimonium felix atq; faustum esset, precati sunt. Post has gratulationes, & omniū faustas acclamationes, pestilentia Olyssiponem vehementer afflixit, & Regem varias sedes commutare illius metu coegit.

Pestilētia Olyssipponensis.

Almerinum deinde se contulit. Indè Cratum (est autem id oppidū celebre quod ad Hospitalensium equitum ordinem pertinet) profectus est, vt ibi Reginā opperiretur. Illa verò mul-

multis Hispaniç Proceribus stipata, in regnorum confinia peruenit. Eò multi Portugaliæ Proceres, vt eam exciperent, se contulerunt: ad exiguum fluuium, Seuerum nomine, qui Portugaliam à Castella discriminat, peruentum est. Martinus Albicastrensis, Villæ Nouæ Portimanensis, quod oppidum est in Algarbio situm, Comes, fluuium traiecit, & Reginæ manum suppliciter osculatus est. Illum Comes Tentugalensis, & Episcopus Portugalensis, & Archiepiscopus Olysipponensis ordine subsequuti, eodē officio perfuncti sunt. Alia deindè Lusitana nobilitas idē fecit. Regina fluuium transmisit: quam Dux Albanus, & Episcopus Cordubensis deducebant. Dux Brigantinus citra fluuium cōstiterat: ad duo millia equitum Lusitanorum satis eleganti cultu conuenerant. Vbi Regina in terminis Lusitaniæ constitit, Dux Brigantinus ex equo desiluit, vt Reginam nomine Regis exciperet. Quæsitus ab Albano Duce, an facultatem ab Emmanuele Rege ad illud munus obeundum haberet, eam literis publicis inscriptam, & manu Regis ipsius consignatam ostendit. Literę publicè & alta voce recitatæ sunt, & Albano duci in officij sui ritè peracti testimoniū traditæ. Tunc idem Princeps catenam auream, quæ Reginæ brachio alligata erat, assumpsit, vt sic ipsam Reginam deduceret, quam Brigantino duci tradidit, atque commisit. Hac traditione solenni ritu celebrata, Albanus Dux, & reliqui Castellæ Principes abscesserunt. Episcopus tamen Cordubensis, & Dynasta Tregeniensis (hi Legati erant) & præterea Villę Francę Princeps, & equitum Hospitalensium in Castella Magister, & Montis acuti Comes cum Regina Cratum vsque peruenerunt. Postquam in oppidum ventum est, & Regina cœnauit, Rex illam inuisit: à qua cum singulari significatione amoris exceptus fuit. Ioannes illius manum osculari voluit: quod, illa nullo modo induci potuit, vt pateretur. Georgium tamen equitū Iacobensium & Cistertiensium Magistrum, Ioannis Regis filium, vt Hispaniæ morem conseruaret, ad osculū manus

Reginæ Leonoræ in Lusitaniam deductæ pompa et ceremoniæ.

Emmanuelis cum Leonora nuptiæ.

nus admisit. Deinde Archiepiscopus Olysipponensis Regem atque Reginam ritu ab Ecclesia sancta recepto stabili matrimonio copulauit. Symphonia deinde, & tibiarum concentus, & choreæ consecutæ sunt. Inde modicis itineribus Almeirinum profecti sunt. Filij regis obuiam illis prodiêre. Principes regij ex equis repentè desiliunt, vt Reginæ manum osculentur. Id illa pati noluit: imò multis in illos voluntatis egregiæ signis insitam benignitatem testificata est. Reliqui regni Principes, qui nondum suum officium fecerant, eam solito more salutârunt. Vbi Almeirinum peruenêre, Isabela & Beatrix Emmanuelis filiæ ad scalarum gradus, quibus in aula ascensus patebat, aduenêre, & cùm descendere pararent, Regina, ne id facere possent, accelerauit, & ad genua prouolutas subleuauit, easq; humanissimè complexa est. Reliquæ deinde virgines Reginam manus osculo salutant, quas omnes illa admodum benignè, cum debita tamen maiestatis ratione resalutat. Quibus cantibus, saltationibus, & tripudijs dies ille celebratus extiterit, erit explicatu difficillimum. Sequenti die Rex peractis Sacris, aurei velleris ordinem, à Philippo Burgundiæ Principe fundatum, à successoribus singulari religione retentum, cuius Princeps atque Magister Carolus erat, ipsius Caroli iussu consecutus est. Hyems illa tota fuit Almeirini in summa iucunditate consumpta. Inde appetente vere, Rex Eboram concessit.

RES INDICAE.

Annus nati Christi 1519. Classis 16. nauium in Indiam missa, eiusque successus.

Hoc anno, qui fuit à CHRISTO nato M. D. XIX. misit Rex Emmanuel in Indiam sedecim nauium classem, cuius Georgius Albuquercius præfectus extitit. Non omnes tamen institutum cursum tenere potuerunt. Nauis enim, cui Iacobus Limicus præerat, Olysipponem reflatu delata est. Ludouicus Guzmanus cum naui, cui præerat, à fide desciuit, piraticam fecit, multaque flagitia & scelera indigna genere suo designauit. Emmanuel Sousa, qui nauarchus erat rostratæ nauis, cùm oram AEthiopiæ Melindem versus legeret, & portum Mantuæ (sic enim appellant) subiret, vt commeatum ab incolis emeret, fuit in terra à Sarace-

cenis cum quadraginta viris Lusitanis occisus. Nauē verò, cùm ad insulam, quæ non procul Quiloa distat, turbida tempestate iactata,& vadis allisa fuisset, Saraceni diripuerunt, & Lusitanos omnes, vno duntaxat puero, quem Rex Zamzibaris in fidem recepit, excepto, trucidârunt. Georgius Albuquercius cum 9. nauibus Mozambique hyemauit. Quatuor tantùm naues in Indiam pelagus transmisêre. Interim Iacobus Lupius Siqueira omnia, quæ ad bellum Arabiæ gentibus inferendum necessaria videbantur, summa ope comparabat. Et quia maioribus copijs indigebat, nauigio, quod facilè fluctus exciperet, Gundissaluum Loulensem Mozambiquem ad Georgium Albuquerciū misit, cui mandabat, vt indè Arabicum sinum peteret, vt coniunctis viribus Iudam expugnarent. Cùm verò Siqueira Melichiazij fraudes perciperet, eumque multis incommodis Lusitanos affecisse cognosceret, Christophorum Salam cum triremibus tribus, qui oram Cambaiæ infestam redderet, expediuit, quod is diligenter effecit, & cum non mediocri præda reuersus est. Similiter & Antonius Saldagna, qui circa Guardafumense promōtorium oras illas peragrabat, ingenti præda potitus, se ad Siqueiram contulit. * Sub id tempus, leuis à Rege offensio ita grauiter cuiusdam viri Lusitani animum exulcerauit, vt oblitus fidei, pietatis, & religionis, Regem, à quo educatus fuerat, patriam, quæ illum genuerat, prodere, vitamque suam in summum discrimen inducere properaret. Fernandus Magallanus fuit vir nobilis, & magno animo præditus, cuius antea mentio facta est. Is in India bellicis in rebus non mediocre virtutis & industriæ documentum dederat. In Africa similiter viri valdè strenui officio functus fuerat. Olim erat apud Lusitanos in more positum, vt in Regia, qui Regi seruiebāt, ipsius Regis sumptibus alerentur. Cùm verò multitudo domesticorum tanta fuisset (eorum namque filij, qui Regibus operam dabant, eundem locum retinebant: & præterea multi in regiam familiam meritis

Fernandi Magallani ad Castellæ regem defectio.

Institutum Aulæ Lusitanicæ.

admittebantur) difficillimum videbatur, cibos tantæ multitudini præparare. Quocirca fuit à Portugaliæ Regibus statutum, vt sumptum, quem quilibet erat in Regia facturus, ipse sibi ex regia pecunia faceret. Sic autem factum est, vt cuilibet certa pecuniæ summa singulis mensibus assignaretur. Eà verò, cùm summa tunc annonæ vilitas esset, satis homines alebat. Nunc autem, cùm & hominum multitudo cum rerum venalium pretijs multis accessionibus amplificata sit, factum est, vt illa pecunia, quæ olim quotidianis sumptibus faciendis latè sufficiens erat, nunc perexigua sit. Cùm tamen omnis Lusitanorum dignitas à Rege pendeat, huius exiguæ pecuniæ summa, quasi multò amplior esset, incredibili studio quæritur: & cùm in regiam familiam admitti, vt valdè expetendum Lusitani iudicent, tum in stipendij huius incremento summum decus statuunt. Cùm enim sint apud Reges variæ famulorum classes, pro classium dignitate cuilibet Regis domestico pecuniæ numerus assignatur. Maxima classis est virorum nobilium. Sed cùm nobilitatis etiam discrimen sit, non vnum congiarium omnibus ex æquo tribuitur. Sic autem euenit, vt pro congiarij magnitudine, de nobilitate vniuscuiusque iudicium fiat, & tantò quisque nobilior existimetur, quantò illius congiarium amplius extiterit. Hoc quidem iudicium, vt sunt res humanæ, est sæpè fallacissimum. Multi namque ambitione & sedulitate consequuntur, quod est meritis atque germanæ nobilitati tribuendum. Attamen Lusitani cùm sint præter modum huius nobilitatis appetentes, & paruæ pecuniæ accessione nobilitatem suam augeri putent, pro hac tam parua pecunia sæpenumerò, tanquam in ea salus omnis atque dignitas vertatur, sibi pugnandum arbitrantur. Magallanus autem pro meritis suis contendebat, vt congiarium illius dimidio numi aurei singulis mensibus augeretur. Rex, nè aditum ambitiosis aperiret, id denegauit. Magallanus offensione huius beneficij sibi eo tempore denegati commotus, à Rege desci-

Defectionis Magallani ea causa.

desciuit, fidem violauit, Rempublicam in summum discrimen adduxit. Et cùm Reipublicæ iniuriæ nobis tolerandæ sint, & Regum etiam, qui Reipublicæ parẽtes sunt, offensiones perferendæ: & cùm vita, quam patriæ debemus, pro ipsius patriæ salute ponenda sit, vir audacissimus tantum dolorem ex parte vnius aurei dimidia: quæ quinque denarios conficit, sibi negata cepit, vt Rempublicam oppugnaret: Regem, à quo fuerat enutritus, violaret: & patriam, pro qua mori debuisset, in discrimen adduceret. Res enim eò perducta fuit, vt periculosi belli discrimen rebus communibus impenderet. Nescio autem, vnde tam Barbarus mos in Respublicas irrepsit. Cùm enim proditoris nomen sit non modò odiosum & inuisum, sed etiam cũctæ posteritati maculam sempiterni dedecoris inurat, homines, qui fidem violare, & Reges suos, aut Respublicas oppugnare statuunt, munera, quæ acceperant, literis consignatis abijciunt, fidem abiurant, se ciuitatis iure spoliant, regem sibi suas res habere iubent, sibi nihil deinceps cum patria fore commune testificantur: & tum demum sibi moliri contra patriam bellum licere contendunt. Esto, aspernare munera, si lubet: contemne patriæ benignitatem: freme quantum voles, tibi non esse præmium pro dignitate persolutum. Fidem verò datam prodere quî potes? Grauem mihi iniuriam patria intulit. Intulerit etiam grauissimam. Sed iniuria nec in parentibus, nec in patria vindicanda est. Omnia, quæ à patria acceperam, inquit ille, reliqui. Nunquid vitam, ingenium, disciplinam abiecisti? Minimè. Ad hæc omnia à Deo primùm, à patriæ deinde legibus, & moribus, & institutis accepisti. Neque naturæ repugnare, neque patriam lædere, neque fidem frangere, quamuis omnibus iniurijs oneratus sis, vnquam licebit. Imò vita tibi deserenda, & grauissima supplicia subeunda sunt potius, quàm fidem violes, aut officium prodas. Abiura fidem quantum voles: perfidiam tuam publicis literis contestare: insignem memoriam sceleris infandi posteritati relinque:

Inueterati cuiusdam proditorum moris reprehensio.

que: nullis tamen testimonijs numinis offensionem & dedecoris sempiterni maculam vitare poteris. In eam tamen fraudem Magallanus impulsus fuit, vt arbitraretur, si publico testimonio fidem & Regi, & patriæ debitam abiuraret, licere sibi fidem prodere. Id confestim exequi minimè dubitauit, & se continuò ad Carolum contulit, eumque admonuit, insulas, quas Malucas appellant, quæ sunt vltra aur am Chersonesum constitutæ, ad limites Castellæ pertinere, & ab Emmanuele Rege contra pactionem iam factam vsurpari. Ducebat autem secum Rodericum Falerium, qui se Astrologiæ disciplinam tenere profitebatur, vt eandem opinionem in animo Caroli altius imprimeret. Aluarus Costa, qui tunc legatus apud Carolum erat, Carolum adijt: necessitudines commemorauit, non esse illius amplitudine dignum, aures hominibus illis præbere. Eadem namque vanitate & scelere, quo Regem optimum violârant, multa cõfingere. Proditorum nomen, cùm reliquis hominibus, tum præcipuè Regibus esse detestabile & execrandum. Reges verò, qui illis fauerent, pestem alere, qua regiũ nomen ex hominum memoria deleatur. Carolus cùm esset natura benignus, ab hominibus illis audiẽdis deducebatur. Sed ab Hispaniæ proceribus persuasus fuit, ne vllius affinitatis obtentu imperium amplificare negligeret. Itaque statuit naues Magallano, quibus aliam viam in Orientem aperiret, attribui. Fœdere namque inter Regem Ioannem secundum, & Regem Fernandum facto, cùm regiones, quas quilibet explorare, & debellare sine alterius iniuria posset, definitæ sunt, statutum fuerat, vt Castellani non viam à Lusitanis factam, sed diuersam sequerentur: vt videlicet cùm Portugalenses ad Solis ortum, Castellani ad Occasum nauigarent, orbem marium atq; terrarum conficerent. Sic aũt cuilibet parti liberum erat, cùm omnes maris atq; terrarum tractus 300. & 60. partibus definiti sint, centum & octoginta partes ad peruestigandum atque debellandum sibi deposcere. Limes erat Meridianus.

Magallani de quærendis Malucis inst. institutum.

Lusitaniæ et Hispaniæ regum fœdus de nauigationibus Oceanicis.

Sic

Sic enim appellant lineam à Septentrione ad Austrum in cælo designatam: quia cùm Sol eam attingit, meridiem hominibus sub ea regione constitutis efficiat: quæ secundùm longitudinem (sic enim spatium Ortu & Occasu terminatum nominant) circiter sex & triginta gradibus Olysippone distat. Error autem Magallani, & aliorum, qui vestigijs illius ingressi sunt, quo Malucas insulas ad ius Castellæ pertinere contendunt, à multis causis originem habuit. Primùm quidem sic natura comparatum est, vt cùm primùm aliquod iter incognitum habemus, quod non possumus certis montibus aut anfractibus, & notissimis signis definire, multò longius nobis appareat: maximè verò cùm nauigamus, vbi neque montibus, neque vallibus, nec vllis certis notis possumus spacium finire. Deinde qui maria incognita nauigant, vt maius & admirabilius facinus se confecisse glorientur, spacia multò ampliora faciunt, vt, quasi ex alio mundo in hunc redierint, ingentem admirationem efficiant. Accedit vt etiam ipsi vectores, cùm Astrologiæ imperiti sint, quamuis nullam vanitatem orationis adhibeant, fallantur, & cùm varijs circuitibus maria peragrent, rectum iter se tenere putent. Sic factum est, vt cùm inter Indum fluuium & Gangem spatium decem graduum, qui circiter passuum millia septingenta conficiunt, interiectum sit, Ptolemæus triginta gradibus spatium illud definierit. Vir enim doctissimus terras illas non lustrauerat: quæ à viris fide dignis, imperitis tamen, acceperat, ea monimentis mandabat. Illi verò cùm ab Indo ad Cori promontorium, quod in Austrum longissimo tractu procurrit, nauigarent, & inde rursus in Gangem ad Septentriones cursum inflecterent, quasi recta via, aut paulum ad Austrum inflexa nauigassent, itineris spatium metiebantur. Alia etiam erroris causa nostris obiecta est. Cùm enim vltra promontorium Bonæ spei, aliud promontorium, quod mitius in Austrũ prominet, flectere secundis velis niterentur, se multò maius iter confecisse putabant, quàm propter maris im-

Erroris Magallanici de Malucarum situ causæ & origines.

impetum, naues in diuersa iactātis, facere potuissent. Ea nanq; ora, quæ in illis regionibus ab Austro ad Septenrriones pertinet, longissimo tractu protenditur. Venti autem, qui ab ortu Solis flant, sunt anniuersarij, & statis temporibus valdè vehementes: Aestus similiter, propter immensam maris altitudinem, Lunæ cursibus nimis obiectam, incitatissimi. Ergo cùm fluctus ab ortu Solis ad oras maritimas Occidentis incredibili violentia cōtorti, & ab oppositis oris repercussi, in Austrū, qua facilior patet exitus, incitentur, & ex illo promontorio, quod diximus, in aliud longius, quàm credi possit, excurrant, nostrorū in nauigando cursum retardant. Quod nostri non intelligentes existimabant se multò maius spatium confecisse, quàm nauigando transmiserant. Hæc omnia nostris etiam eam erroris causam attulerunt, vt regionum terminos satis imperitè designarent, & ad Ptolomęi errata, alia etiā multa parū sapienter adiungerent. Hæc tamen controuersia inter Castellanos & Portugalenses hunc fructum Portugalensibus tulit, vt spatia multò diligentius explorarēt. Hoc autem fieri commodè non potuit, nisi per Lunæ defectus. Cū enim Luna orbe pleno interiectu terræ, vt fieri necesse est, certis tēporibus obscuratur, illa splēdoris amissio non iisdē horis animaduerti potest: necesse nāq; est, cū citius in India, quā in Portugalia, quæ in occasum vergit, nocturnæ tenebrę sint, vt quāuis ille defectus vno tempore fiat, diuersis nobis horis appareat. Horarum igitur dimensione omnis controuersia tollitur. Qualibet enim Hora quindecim gradus Sol progreditur. Obseruatum autem est ab hominibus peritissimis, qui à Petro Nonio Mathematicorū principe ad id diligenter instructi fuerant, sex horis ab Indi fluminis ostio, ad Olysipponis vrbis sitū Solis cursum terminari. Horę verò sex, gradus nonaginta cōficiunt. Ab Indo aūt fluuio ad vltimos Malacarum insularum terminos, qui ad oriētem Solē spectant, duo & quadraginta gradus intersunt. Hos si nonaginta gradibus adieceris, centū & triginta duos efficies. Si verò

Molucensis controuersiæ fructus & Molucearum ab Olysippone distantiæ diligens supputatio.

ſex & triginta gradus, q. Olyſippone ad Occaſum ſecũdum lineam illam meridianam, quam diximus inter Hiſpaniæ reges fœdere definitam fuiſſe, vt Caſtellani contendunt, addideris, centum & ſexaginta octo graduum ſumma fiet. Itaque ſecundùm hanc computationem, adhuc Portugalēſibus duodecim gradus explorandi reſtant, qui poſſunt ſine cuiuſquam Chriſtiani regis iniuria à Portugaliæ regibus occupari: tantum abeſt, vt Magallanus, vel quiſquam aliùs inſulas illas iure atque meritò poſſit Caſtellæ regibus adiudicare. Hæc tamen controuerſia non mediocres in Hiſpania tragœdias excitauit, vſq; adeò, vt reges optimos & cognatione, affinitate, & amore coniunctiſſimos, interdum ad inteſtinam ſeditionem, ſolicitarit: quod totũ ab improbiſſimi hominis ſcelere ortum habuit. Vt verò ad illum redeamus, cùm Emmanuel hominis ſcelus Coſtę literis accepiſſet, conſilium habuit. Nihil tamen conſilio concluſum fuit. Coſta verò Magallanũ ingentibus promiſſis onerabat, & interdum illum in ſententia fluctuare cogebat. Cùm tamen maiora ſibi præmia ex inſtituto ſcelere quàm ex debita fide proponeret, aures Coſtæ promiſſis occluſit. Itaque negotijs cum Carolo ex animi ſententia confectis, Magallanus, & Falerius Hiſpalim contendunt. At Falerium iam facinoris ſuſcepti pœnitebat, & intra paucos dies mœſtitia confectus, mortem obijt. Magallanus cum quinque nauium claſſe, & cum ſuprema necis atque vitæ in reliquos nauarchos poteſtate, x. die Auguſti eiuſdem anni ſoluit, vt terras atque regiones, quas neque viderat, neque ab alijs exploratas audierat, ſed ſuſpicione tantùm eas adiri poſſe conſequutus fuerat, perluſtraret. Sed nihil eſt tam arduum, quod non animus magnus deſperatione ſtimulatus aggrediatur. Primùm oram prouinciæ Braſiliæ prætereuectus, ad Auſtrum vltra æquinoctialem plagam nauigauit. Cũ verò menſe Septembri, anno ſalutis M. D. XX. tres & quinquaginta gradus, ab æquinoctiali regione ad Auſtrum nauigando confeciſſet, fretũ reperit, cui nomen

Magallani nauigatio ad Molucas inſulas, eiuſq; ſucceſſus.

Freti Magallanici inuentio.

moris præfectus erat, in eam Mauritaniæ partem, quæ Enxouia nominabatur, cum ducentis & triginta equitibus, & centum peditibus inuasit: hostes acri prælio fudit, ducentos atque decem captiuos abstraxit. Rursus vigesimo quinto die mensis eiusdem, octo & quadraginta passuum millia progressus, in castra Nacerbendumæ (is erat vnus ex Enxouiæ principibus) impetum dedit: duas illius vxores, & duos filios, & vnam filiam, & multos illius cognatos, cum magna aliorum hominum multitudine captiuos abduxit. Dũ rediret, quidam Lusitanus eques facinus inhumanum & barbarum edidit. Maura quædam eleganti forma, quam Nacerbenduma filio suo desponderat, armillis argenteis magni ponderis brachia & suras ornârat. At Antonius Leitanus (sic enim eques ille nominabatur) argenti cupiditate inductus, vt illud facilius captiuæ detraheret, manus atque pedes miseræ præcidit. Norogna illum multis malè verbis accipit, argento spoliat, in custodiam tradit, & in Lusitaniam cum dedecore redire compellit. Rursus vigesima die Martij, in alias eiusdem prouinciæ turmas Norogna aciem eduxit. In via camelorum turmam multis rebus onustam cepit, deindè primis tenebris montis cliuum subijt, & itineris ducem admonuit, vt eum aliqua via saxosa deduceret, nè possent hostes illius iter ex equorum vestigijs animaduertere. Duabus deindè horis ad quietem datis, postquam rursus omnes excitati sunt, triplicem aciem instruxit: primam Antonio Lupio Siqueiræ, secundam Iacobo Melio attribuit: tertiam, in qua erat maior militum numerus, sibi reseruauit. Ad hunc modum silenti agmine profecti, in turmas hostium ex improuiso impetum fecerunt, easque in effusam fugam compulerunt. Trecenti tamen & octoginta duo capti sunt, & præda ingens abacta. Hostes sublato signo conueniunt, & auxilijs vndique influentibus exercitus non mediocris efficitur. Nostri ordine regrediuntur. Sed cùm Maurus quidam ex fœderatis, vir sanè fortis, nomine Zala Bembarqua,

RES AFRICANAE.

Aluari Norognæ in Enxouiam excursiones.

Ant. Leitani immane facinus.

Alia eiusdem excursio.

Zale Bembarquæ præclarum facinus. barqua, in nostrorum conspectu pulchrum aliquod facinus edere statuisset, solus in hostes impetum tulit. Norogna continuò, vt illi subueniret, aciem in hostem direxit. Primo impetu triginta ex hostibus cæsi sunt, & vnus vir primarius captus est. Reliqui eorum, qui cecidêre, casu perculsi, substiterunt. Norogna eorum impedimento liberatus, Azamorem exercitum ordine reducebat. Fluuius erat vado transeundus. Is vbi vado appropinquauit, ne pecorum multitudo ordinem perturbaret, & trãsitum impediret, magnam illius partem Mauro cuidam fœderato donauit. Transmisso cum omni reliqua præda vado, duabus horis in hostium conspectu, qui citra vadum restiterant, cum exercitu conquieuit, & epulatus est. Expectabat autem, an hostes vellent vadum pugnæ capessendæ gratia transire. Cùm illi id facere noluissent, Azamorem exercitum cum reliqua præda reduxit. Rursus XXV. die mensis Martij, cùm alias turmas hostium adoriri statuisset, in Mauros palantes incidit: quinquaginta cepit: reliqui in fugam versi, illius aduentum per omnia compita & mapalia nunciârunt. Multi continuò confluxêre: & Norogna, ne cum tanta multitudine manum conserere cogeretur, Azamorem cum captiuis reuersus est. Vigesimo au*Alia excursio.*tem octauo eiusdem mensis die copias eduxit, quibus quasdam turmas hostiles inopinãtes aggrederetur. Sed cùm in via præter opinionem in magnum equitum numerum incidisset, Lansarotem Freitam cum equitibus sexaginta præmisit, qui in hostes impetum ferret: ipse cum reliquis subsecutus est. Fit atrox prælium: ex hostibus multi cæsi: sexaginta capti sunt, reliqui sese effusa fuga ab imminenti clade proripuerunt: Inter cap*Arhagus centenarius captus.*tiuos fuit Dux quidam eximius, Arhagus nomine, qui cùm lentum annos natus esset, omnia militiæ munera diligenter administrabat. Trigesimo die mensis eiusdē Norogna, cùm otium ferre non posset, oppidum muris munitum, quod Siner appellabant, improuiso ador*Siner opp. captum à Lusitanis.*tus est, illudque vi cepit: reliquam prædam Mauris fœderatis concessit: : ipse Azamorem trecentos & quinqua-

quaginta & octo captiuos abduxit. Nec ipse solùm hostes crebris excursionib. fatigabat, sed Duces reliquos otio torpere non sinebat. Itaq; Vascum Fernandium Cæsarem, antesignanorũ ductorem, cuius virtuti plurimum confidebat, in varias partes mittebat, vt hostibus quantam maximam posset perniciem inferret. Is eo tempore primum quidem cùm indicio cuiusdam captiui percepisset, in loco, quem Fornignum appellant, equitum turmam, vt fruges incenderet, coactam esse, in eam inuasit: nonnullos occidit, reliquos in fugam coniecit: Ducem viuum cepit. Cùm verò Norogna accepisset, in agro oppidi Tilensis magnam hostium multitudinem versari, vt indè in segetes irruerent, & nostros, qui in campo vagabantur, inopinatò aggrederentur, in eos eundem Cæsarem immisit. Is cùm impigrè imperata conficeret, equites non inuenit: cum peditibus acre certamen iniuit, qui fortissimè restiterunt. Omnes enim eorum salus in virtute consistebat. Nec enim poterant pedibus equites insequentes effugere. Cùm tamen multi cecidissent, reliqui in templum quoddam, quod prope eum locum situm erat, confugerunt. Ibi conglobati sese animo maximo tuebantur. Sed tandem Cæsar, gradibus maxima contentione superatis, primus ascendit: deindè Frãciscus Vascius speculator: tertius fuit Scriba quidam, cui nomen erat Franciscus Rodericus. Reliquis animus additus est, vt idem facerent. Itaque in supremam templi contignationem subeuntes, in hostes irruũt. Cæsar vnum ex ijs, qui acrius resistebãt, complexus, è summo præcipitauit. Tanta verò pertinacia decertatum est, vt nullus ex hostibus euaserit. Neq; solùm gladijs & pugionibus, verùm & lacertis cùm multos arctissimè vincirent, eos in terram è summo detrudere contendebãt. Hoc prælium quamuis pro numero militum exiguum videretur, victoribus tamen in laude non mediocri positum fuit. Erant enim hostes fortissimi, & cũ maxima pertinacia è loco superiore resistebant, & in vltimo discrimine constituti, nulius eorum in deditionem

Vasci Fernan. Cæsaris in Mauros eruptio.

Eruptio eiusdem alia.

Cæsaris, aliorumque nonnullorum virtus.

oncm

onem venit. Omnesque tandem in vestigio mori, quã in seruitutem abduci maluerunt. Cęsar paucis pòst diebus ab Emmanuele accersitus fuit, vt cum classe Gaditanum fretum tueretur. Vmbre oppidum est Enxouiense, in edito loco situm, muris, & mœnibus, & propugnaculis munitum: quod Azamore octo & viginti millia passuum distat. Imam vallem fluuius præterfluit, vndè collis in oppidum valdè accliuis assurgit. Hoc oppidum Norogna ex improuiso capere summè concupiuit. Itaque decimo die Aprilis eiusdem anni in oppidum inuadit: minoribus tormentis propugnatores exturbat: scalas muris admouet, mœniaque diū totis viribus oppugnat: oppidani summa contentione resistunt. Cùm autem Norogna se frustrà eo genere oppugnationis vti conspiceret, aliud excogitauit. Viros acerrimos elegit, qui cum securibus, quamuis maximum periculum è mœnibus emineret, in portas inuaderent. Hi neque saxis, neque missilibus impediri potuerunt, quo minus fores cardinibus euulsas introrsum impellerent. Hoc enim Norogna præceperat, vt cardines tantùm, quò citius opus absoluerent, securibus excindere conarentur. Aditu in oppidum patefacto, nostri confestim irrumpere conati sunt. Hostes cōglobati acriter & diu resistunt. Nostri cum magna hostium cęde tandem ingrediuntur. Hostes verò sese per cliuum deijciunt, & fluuium petunt: multi cùm per cliuum præcipites ruerent, dilacerati sunt. Magnus hostium numerus cæsus fuisse dicitur: ducenti quinquaginta & sex capti, è nostris decem tantùm vulnerati fuerunt. Norogna re bene gesta (nec enim oppidū pręsidio munire, sed hostes exterrere decreuerat, vt intelligerent, nullum sibi locū, quantumuis egregiè munitum, periculo vacuū forę) copias in vrbem integras reduxit. Rursus octauo die mensis Octobris vt Allimaimonis (erat autem is insignis inter Mauros dux) turmas opprimeret, egressus est. Sed cùm alios Mauros obuios haberet, quos captiuos duxit, & intelligeret, se hostes iā fallere nullo modo posse, regredi maturè constituit.

Vmbris oppidi expugnatio.

Cæsorum & captorum numerus.

Rur-

Rursus decimo quarto die speculatum misit, vbi duces quidam, qui camelorum turmam, quæ Zafinio Azamorem agebatur, ceperant, & quendam primarium virum ex Mauris fœderatis in seruitutem abduxerant, castra posuissent. Speculatores tres Mauros capiunt, quos ad Norognam perducunt. Illi nunciant, castra hostium quatuor & quadraginta passuum millibus abesse. Is nullam moram interposuit, quin ad illos de nocte contenderet. Sequenti die se in latebras coniecit, ne ab hostibus sentiri posset. Inde primis tenebris profectus, Tamarochium iter direxit. Prope namque oppidum illud hostium castra posita audierat. Ibi triplicem aciem instruxit, & singulis Ducibus, quid fieri ab vnoquoque vellet, imperauit. Deinde explorato cum incredibili celeritate in hostes inuectus est, & eos incautos oppressit, & illis partim cæsis, partim in fugam compulsis, castrorum partem diripuit, prædamque pecorum, & armentorum, & camelorum, & equorum, cum ducentis & quinquaginta captiuis abduxit. Ne verò nostri nimia prædandi cupiditate dissiparentur, & interim ex omni vicinitate maxima subsidia, vt fieri solet, hostibus aduenirent, receptui signum dedit. Media nox erat, cùm copias suas à castris hostium reuocauit. Hostes interim vndique prouolant, & quæ cuique tela sors offerebat, festinanter arripiunt: atque primùm fustes, lapides atque missilia torquentur tanta vi, vt maximum nostris damnum inferrent. Duabus horis acerrimè dimicatum fuit. Interim prima luce nostri quanta esset hostium multitudo, clarè cernunt. Tum Norogna suos rursus instruxit, & verbis ad certamen acrius incundum excitauit. Et cùm ex equo desiluisset, quem lassitudine confectum esse sentiebat, in alium conscendit. Res iam non lapidibus & missilibus, sed hastis & gladijs acerrimè gerebatur. Is autem sensim ordine minimè perturbato cedebat, & interdum aciem in hostes conuertebat, vt eos ab insequendo retardaret. Cùm verò in hostem, nimis in lacessendo pertinacem, equum calcaribus admotis conci-

Norognæ in Mauros eruptio.

Tamarochium opp.

Norognæ victoria.

Prælium redintegratum atrociter.

Norognæ discrimen ex vulnere. citaret, illum hasta transfixit. Sed cùm ex hostis strati corpore hastam extraheret, fuit secundùm galeam tã graui plaga percussus, vt ex equo omni sensu prorsus amisso decideret. Vascus Fernandius Cæsar, qui iam propter anni tempus ex classe redierat, subitò accurrit. Alius item vir fortissimus nomine Martinus Egidius, cum alijs nonnullis opem festinanter attulit. Hi rantisper hostium impetum sustinuerunt, dum Norogna suorũ auxilio recreatus, sensum paulatim reciperet, & in alium equũ, quẽ ei famulus illius obtulerat, ascenderet. Deinde postremum agmen Ioanni Freitæ & regio procuratori commisit: ipse in primum agmẽ cum regio signo se contulit. Erat enim viribus destitutus, quib. posset in agmine postremo hostibus, qui nostris acriter instabant, obsistere. Qui erant in postremo agmine, res memorabiles effecerunt. Nec enim solùm prælij molem inuicto animo sustinebant, verùm & multos interimebant. Sole exorto, hostes grauius nostros premebant, & nostri vicissim multò acrius repugnabant. *Insignis Lusitanorum victoria.* Nostri tamen sine vlla perturbatione prædam inuitis hostibus Azamorem perduxerunt. Ex hostibus ducenti cæsi sunt. E nostris nemo desideratus fuit, quamuis multi vulnerati, & debilitati, & quidam etiam membris capti è prælio discesserint. Fuit hoc facinus memorabile, quod magnum hostibus me tum iniecit. Aluarus enim Norogna cum ducentis & quinquaginta tantùm equitibus, & triginta quinque peditibus ex vrbe egressus fuerat. Mauri Enxouienses quingentos equites, & magnum peditum numerum contra nostros eduxerant. Et quia primùm ab hostibus lapidibus certatum fuerat, euenit, vt nomine lapidum diu celebratum factum illud extiterit. Lapideam namque eám hostium incursionem milites appellabant. Hoc facto, multi ex hostibus pacem periêre, & se sub Emmanuelis imperium subdidêre. *Ioannis Coutigni excursio.* Ioannes Coutignus sub id tempus cùm in pagum maximũ, in quo fortissimi equites habitabant, inuadere statuisset, ab Odoardo Menesio auxilium postulauit. Is illi centum equi-

quites misit.Eorũ dux Andreas Henric⁹ extitit. Coutignus primis tenebris egressus,ductoris inscitia nequiuit in pagum,nisi clara luce,peruenire.Sed cùm fama præcessisset (non potuit enim tanto silentio acies educi, vt non hostes, quò intenderent nostri,ex his, qui in agro vagabantur,explorato cognoscerent)Coutignus pagum prope desertum reperit. Maxima enim pars incolarum diffugerat.Illi tamen, qui restiterant,acriter repugnarunt. Sedecim tamen cæsi sunt, quatuor & quadraginta capti.E nostris tres ceciderũt. Coutignus indè cum præda commodiore via se recipere maturauit. Illa autem via,quam reliquit,Petrus Lupius Azeuedius cum equitibus septem veniebat. Hostes verò,auxilijs vndique subitò accitis,in septem illos irruunt,& primum Aluarum Vascium Tauirensem occidunt,deindè Azeuedium illi subsidio celeriter occurrentem interimunt:& famulus quidam illius,dum patronum tueri contendit, similiter occumbit. Gasparem quoque Cugnam tribus iaculis hostes configunt. His cùm opem antesignanorum ductor afferre voluisset,equus illius confossus fuit, ipséque summum vitæ periculum adiuit:filius eius duobus in se iaculis emissis grauissimè vulneratus fuit. Erat locus angustus, quem hostes petebant, vt nostris exitum intercluderent. Eum locum vt primus occuparet Coutignus, ea via, qua iter faciebat,accelerauit. Ibi eos, qui ab hostibus se recipiebant, excepit, & sagittarijs oppositis,hostes aliquantulum ab insequendo retardauit. Angustiæ fuerunt cum maximo labore,& ingenti periculo superatæ.Coutigno, postea quàm ex eo loco egressus fuit,exploratores renunciant,incredibilem hostium multitudinem aduentare, vt iter illius impedirent. Is cùm hunc nuncium accepisset, multò celerius copias cum præda non magna domum reduxit.Multi quidem ex hostibus ceciderunt: ita namque nostri eorum impetum sustinebant, vt multis necem afferrent: periculum tamen fuit grauissimum. Parum enim abfuit, quin

Coutignus ipse cum omnibus suis copijs interiret. Nō multis pòst diebus Emmanuel Mascaregnas à Ioanne Coutigno sexaginta equites postulauit, quibus excursionem, quam animo destinârat, faceret. Cum his copijs egressus, in fluuium, quem Benamarensem appellant, iter instituit. Eo deindè transmisso, montem subijt: & cùm Sol in Occasum vergeret, cum non mediocri præda, & quinque tantùm captiuis domum redibat. Cùm verò ad pagum, quem Benamarensium appellant, in ipsius montis lingula situm accederet, hostium concursus vndique fit. Mascaregnas paulatim cessit, atque tandem substitit, vt eos, qui nondum se receperant, expectaret. Interim centum sagittarij cetrati cum nonnullis equitibus conferti constiterūt, & vim sagittarum in nostros immiserunt. Hic Petrus Menesius itineris dux Mascaregnam admonuit, vt boues, & pecorum greges cum præsidio in fluuium præmitteret. Hostes enim ripam molibus obiectis munire conati, vt transitum impedirent. Mascaregnas 10. equites cum præda in fluuium misit, quibus curam dedit, vt hostes opere prohiberent. Id vbi hostes conspicati sunt, multò acrius institère. Tum Menesius, prælium, inquit, vitari non potest. Hic enim, aut in fluminis ripa necessariò committendum est. Quocirca censeo, vt hic potius in loco liberiore, quàm in fluminis transitu prælium ineas. Sententia, inquit Mascaregnas, placet. Agite commilitones: instate, & cædite. Hæc vbi dixit, equum incitauit. Cùm verò equus esset summa pernicitate, factum est, vt solus antequā eum quisquam consequi posset, in hostes irrueret, & vnum equitem ex equo deturbaret. Hostes in illum repentè infestis hastis inuecti sunt. Arma fuerunt impedimento, quo minus occumberet. Equus tamen occisus fuit. Petrus Menesius, & Antonius Coutignus, & Ludouicus Valens, primi, vt Mascaregnam ex circumfusis hostibus eriperent, equos incitârunt. Tum reliqui tanto impetu in hostes inuaserunt, vt aciem continuò dissiparent. Sex & septuaginta occisi sunt, & qua-

Mascaregnæ excursio in Mauros.

Mascaregnæ periculum.

quadraginta duo capti. E nostris nemo desideratus est: multi tamen vulnerati sunt. Paucis pòst diebus Rex Fessensis cum tribus equitum millibus in Arzilēsem agrum inuasit. Nihil eo die memoria dignum, vel ab illis, vel à nostris gestum est, nisi mors Arroazij, viri fortissimi, cum quo Emmanuel Mascaregna congredi cupiebat. Is tunc Habrahemi latus claudebat, cùm vnius ictu pilæ plumbeæ, quam sutor quidam, qui cum fistula ferrea ex equo depugnabat, emiserat, concisus occubuit. Similiter & sutor alia pila ab hostibus percussus, nō sutoris, sed egregij militis mortem obijt. Hostem enim strenuum, qui multis Christianis necem attulerat, interemit. DVM hæc fiunt, Nonius Mascaregnas, Safiniensis vrbis præfectus, pace, quam cum Garabiensibus Mauris fecerat, valdè fretus, nihil in illos hostile moliebatur. Cùm verò accepisset eos à fide desciuisse, id minimè ferendum esse decreuit. Duo verò Mauri Garabienses illi fidem dederunt, se Ducem Fessensis Regis, qui Garabienses ad defectionem solicitârat, occisuros. Eos non magnis muneribus Mascaregnas (gens enim est natura venalis, & ad facinus scelestum propensa: & ita fit, vt mediocri mercede operam suam locare solita sit) vt in promissis manerent, confirmauit. Itaque & sponte sua, & muneribus allecti, Ducem interfecerunt. Garabienses, sedes commutabant, & sibi valdè metuebant. Occiso verò duce, cuius virtute & consilio nitebantur, pacem à Mascaregna postulârunt, & tamen illius obedientiæ pretium aliquod petierunt. Respondit Mascaregnas, non mediocre officij pretium esse, liberam agrorum colendorum facultatem. Hoc responso minimè contenti, cum Mauro, Oleidambramo nomine, fœdus percutiunt. Deinde cùm propè Salinas castra ponerent, Dabidenses, qui tunc in fide permanebant, acri bello vexabant. Dabidenses Mascaregnæ nunciant, hostes in eos die præstituta cum magnis copijs impetum facturos. Is ducem antesignanorum cum equitibus septuaginta, & Zaidem cum Maurorum acie il-

Fessensis Regis in Arzilensē agrū irruptio.

Arroazij cædes.

Bellum aduersus Garabienses rebelles.

Fessensis Regis Dux proditoriè necatus.

Prælium.

lis subsidio misit. Hostes cùm Lusitanos aduenisse cō gnoscerent, & suspicarentur Mascaregnam adesse, cōgressum illius formidantes se receperunt. Dabidenses in illos inuecti sunt. Hostes cùm valdè premerentur, aciem in Dabidenses conuertunt, quatuor interimūt, reliquos cedere compellunt. Sed cùm aliquot è nostris subsidio venirent, hostes repulsi sunt. Sic tunc non magno vtriusque partis incommodo prælio diremptum fuit. At Mascaregnas, cùm post hoc prælium per exploratores certior factus esset, omnes copias Garabienses ad Salinas castra locauisse, neque procul inde Oleidambramensem exercitum constitisse, ducentos & quinquaginta equites, & centum & viginti pedites cum scorpionibus & ferreis fistulis eduxit: & septem equites Dabidenses voluit secum ducere, vt testes essent pœnarum, quas à Garabiensibus expetere statuebat. Quarto die Nouemb. huius anni, qui fuit, M.D.XIX. post meridiem Safinio profectus est. Cùm verò viginti quatuor millia passuū progressus esset, conquieuit. Castra duodecim passuum millia aberāt. Noctis igitur silentio profectus, cùm primùm diluxit, acies duas instruxit: primam antesignanorum ductori assignauit, secundam ipse duxit. Itaque duabus partibus castra tanto impetu est adortus, vt omnia terrore & trepidatione, atque cæde compleret, supra trecentos hostes cæsi sunt: capti cētum & septuaginta & sex. Hoc metu coacti pleriq; sunt pacem rursus petere, & tributum, vt antea soliti erant, persoluere. Cùm tamē non omnes ad Emmanuelis nomen adiungi vellent, sed Xerifij præsidio freti, agros colerent, qui quadraginta quatuor millia passuū Safinio aberant, eos Mascaregnas etiā domare constituit. Locus, quem sibi ad habitandum delegerant, Mizquella nominatur. Ne autem fœderati, qui in Safiniensi agro castra fixerant, fidem frangere, & cum hostibus coniungi possent, expectauit diem, in quo mercatus more solito erat constituendus, in quem multi fœderati conueniebant. Cùm primus mercatus dies aduenisset, is Maurorum prin-

Lusitanorum victoria.

Bellū cum Garabiēsis rebellionis reliquijs.

principes,tanquam obsides,domi per speciem humanitatis,quasi aliud ageret, sine offensione retinuit. Et ne indicium rei vllius fieret,portas occludi iubet.Itaque primis tenebris cùm equitibus ducentis, & sexaginta peditibus profectus est. Cùm verò octo millia passuum processisset,quatuor equites speculatum misit,& locum, in quo eum conuenturi cum indicio essent,illis assignauit. Aliquot autem horis ad quietem datis, milites excitauit,& montes,&inuia peragrauit, ne vestigijs posset quispiam,quo ille intendebat,coniectura prospicere. In nemus autem densum prope fluuium,Iolgum nomine, abditus, iterum cum exercitu conquieuit.Vbi verò Sol occidit,rursus iter institutum tenuit,donec ad templum Mahumetanis institutis dedicatum peruenit, quò iusserat,vt speculatores conuenirent,Ibi nemini propter metum leonum, quorum maxima copia in illis locis erat, dormire licuit.Septima fermè noctis hora,speculatoresvenerũt, atque renunciârunt, hostium castra inde passuum viginti millibus abesse.Mascaregnas viginti pedites,qui lassitudine confecti, gradum facere nequibant, & equites decem,quibus non valdè confidebat, in illo tẽplo reliquit:reliquos pedites iussit post ephippia,equorum tergis insidere. Iam tenebras aurora dispellebat, cùm ad locum, in quo castra hostium posita fuerant, peruentum fuit. Blasius Syluius, qui primum agmen ducebat,cum centum equitibus,vt fuerat à Mascaregna iussus,in vallem descendit. At cùm illi, qui cum Syluio ibant,agmine simplici,gradum celerius,quàm par erat,inferret,& vnꝰ ex postremis ex equo decidisset,quindecim,vt illi opem afferrent,substiterunt.Deindè cùm Syluium sequi vellent, & is iam sese longius ab eorum conspectu remouisset,viam,quę in collem ferebat,tenuerunt. At Mascaregnas eorum vestigijs institit. Existimabat enim, Syluium, eò fortasse, quòd audisset hostes locum mutâsse,in eam viam ingressum fuisse. Qui in collem primi ascenderant,ingentem clamorem atque tumultum in valle sublatũ

Stratagema.

auribus acceperunt. Quidnam autem sibi faciendum esset, explicare non poterant. Vnus ex eis à reliquis ad Mascaregnam missus, & errorem aperit, & quid illis faciendum esset, interrogat. Mascaregnas accelerauit, & Syluium iam prælium cum ijs, qui erãt in valle, cõmisisse, clarissimis argumentis accepit. Tres maximæ turmæ in colle castra posuerant, & duæ similiter in valle tabernacula collocârant. Mascaregnas cùm eò iam peruenisset, veritus, ne si opem Syluio inferre vellet, hostes à tergo vehementius instarent, nihil existimauit commodius fore, quàm proximos hostes aggredi, vt his deuictis, tutius posset Syluio opitulari. Itaque prælium acriter iniuit: multos occidit, viuos septuaginta cepit. Pecora & armenta, quæ iter impediebant, ferro cõcidere iussit, ne quid obstaret, quo minus subsidio suis occurreret. Hostibus ad hunc modũ ea parte deuictis, Mascaregnas in vallem descendere festinabat. Sed qua parte nostrorum vestigia ferrent, ignorabat, & hostes è fuga redeuntes, qui postremum illius agmen carpere contendebant, illos impediebant, ne regiones agnoscerent. Sed cùm clamores in cælũ sublati ad aures hostium, qui nostros insequebantur, peruenirent, illi, vt suis opem ferrent, accurrunt. Mascaregnas id, quod erat, suspicatus, iter illud idem susce-pit. Syluius rem præclarè gesserat, multos occiderat, prædam ingentem è castris eduxerat. Sed hostes à timore refecti, cum multis equitibus valdè strenuis, qui eò clamoribus excitati confluxerant, eum acriter vexabant. Mascaregnas viginti equitibus, & quinq; præterea militibus cum scorpionibus, & alijs quinq; cum ferreis fistulis (hi omnes ex equis sagittas & glandes iaciebant) & fœderatorum Maurorum subsidijs, vt gradum celerius inferrent, imperauerat. At hi Syluium, & omnes, qui eum sequuti fuerant, hostibus circumuentos inueniunt. Sexaginta tantùm equites Syluium stipabant. Reliqui enim abire cum præda iussi fuerãt. Eo tempore iam Syluius tribus magnis vulneribus sauciatus erat. Garsias Decius totidem vulnera acce-

Syluij victoria.

Syluij sociorumq; discrimẽ.

pcrat,

perat,& equus etiam illius vulneratus fuerat. Aliquot viri nobiles, quorum equi fuerant occisi, pedibus magno cum periculo decertabant. Quidam Ioannes Magallani filius pedem hasta transfixum trahebat. Franciscus Nouius letali vulnere percussus erat. Antesignanorum ductor non leuiter sauciatus in prælio versabatur. Quidam Mascaregnæ famulus Maurum fortissimum aggressus est, qui certamen minimè recusauit. *Duellum.* Sed cùm libenter alteri coniungeretur, ita copulati sunt, vt nec hastis, neque gladijs vti possent. Lacertis acerrimè decertârunt. Vterq; enim eorũ hostẽ ex ephippio detrudere conabatur. Ambo tandem in terram brachijs arctissimè obligati conciderunt. Alij multi erant vulneribus concisi, & res in vltimum discrimen adducta. Nostri tamen, nè inulti morerentur, operam strenuè nauabant. In hoc statu res erat, cùm Syluiò subsidia venerũt. *Syluiô missum subsidium.* Quibus nostris animus additus est, & hostes illis aliquid laxamenti dederunt. Itaque liberius campo magis aperto depugnabant: Mascaregnas cùm periculum, in quo nostri erãt, animaduertisset, accelerauit. Mauri cùm illum agnoscerent, multò plus, quàm antea fecerant, de pugnandi contentione remiserunt. Mascaregnas cùm iam liberum iter aspiceret, ordine suos reduxit. Hostes tergo ferociter instabant. Sed cùm ordo minimè turbaretur, & quoties nostri in illos equos conuerterẽt, graue damnũ acciperent, nihil minis & ferocitate iuuabantur. Locus erat syluestris, & aditus perangustus, & loci frequentes arcti, & confragosi semitis imminebant. Has angustias hostes vt occuparent, summam celeritatem susceperunt. At Mascaregnas cùm ad illas angustias ventum fuit, aciem ex vtraque parte scorpionibus & fistulis muniuit. Cùm aliqui ad hunc modum sagittis & pilis icti concidissent, reliqui nostros insequi destiterũt. Hoc facto, vt vulnerati curarentur, diligentiam summã Mascaregnas adhibuit. Deinde paulatim, ne vulnerati grauius affligerentur, ad Diucem fluuiũ peruenit. Sequenti die Safinium cum captiuis & ingenti

præda, cum Sol in occasum præcipitaret, ingressus est. Ex hostibus centum & quinquaginta cæsi sunt. Cùm enim non liceret propter itineris longinquitatem eos insequi, factum est, vt non multò plures occumberẽt. E nostris Frãciscus Nouius in itinere è vulnere, quod acceperat, mortem obijt. Sex dies Mascaregnas in hoc facto consumpsit, quod ingentem hostibus terrorem præbuit. Iam neque munita propugnacula dicebant, neque itineris magnitudinem eos ab imminentibus dies atque noctes cladibus tutari posse. Nihil enim esse, quod hominem audacia summa præditum, & in rebus gerendis industrium, & admirabili sagacitate & astutia confirmatum, ab hostibus perpetuò vexandis retardaret. Itaq; pacem petunt, imperium accipiũt, obsides dant, & tributum sine recusatione persoluũt.

Cæsorũ numerus.

Pax.

RES INDICAE. Hæc in Aphrica gerebantur. In India verò anno insequente Iacobus Lupius Siqueira, qui Suario successit, magnam classem, vt in Arabicum sinum penetraret, instruxit. Classis erat nauium viginti sex. Milites Lusitani duo mille, & Indi mille, mense Februario Goa soluit. Alexium Menesium, qui Indiam interim gubernaret Goæ reliquit. Antonium autem Saldagnam cum quinque nauibus antè præmiserat, vt in Zacotora, quid in rubro mari gereretur, exquireret. Eundem verò Saldagnam non procul à Guardafumensi promontori offendit. Quo in loco Petrus Vascius Vera, quem Suarius inde ad Emmanuelem miserat, ad illũ venit. Ab Emmanuele namque in eum locum redire iussus fuerat, in quem sperabat Siqueiram ea opportunitate temporis adfuturum: quod cum minimè fefellit, Vera literas ab Emmanuele ad Sequeiram deferebat, quibus illum vt Arabicum mare teneret, stimulabat. Aquatione in Metensi portu, qui est in Aethiopię littore, facta, in Arabicum mare cursum direxit. Nauis illius in cursu fracta fuit. Omnia, quæ illa vehebantur, præter homines, hausta sunt. Siqueira in nauem, cuius præfectus erat Petrus Faria, transcendit. Cùm in ostium sinus Arabici penetraret, aduersis tempesta-

Metensis portus.

Sequeiræ naufragiũ.

pestatibus impeditus, Iudam, quo intendebat, deferri non potuit. In insulam Mazuam nomine, de communi omnium sententia subuectus est. Ea insula Aethiopiæ intimis littoribus adiacet, & ad ditionem Regis Aethiopiæ, qui Matthæum legatum ad Emmanuelem miserat, pertinebat. Incolæ classis formidine perterriti, in continentem traiecerant. Est in continente oppidum, Archiquum nomine, quò se cõtulerant. Siqueira insulam petierat, vt inquireret, vtrũ Matthæus verus legatus Regis extiterat, an, vt Alfonsi Albuquercij inuidi confirmabant, vaniloquus, & præstigiator esset. Archiqui præfectus cùm accepisset classem Lusitanam esse, Sequeiram per literas humanissimè salutauit. Seque gratias ingentes Deo agere testificatus est, quòd antiqua prophetarum oracula euentu felicissimo comprobaret. Hoc enim à viris olim diuinis, qui in regionibus illis maximum admirandæ virtutis specimen dederant, prædictum fuisse, fore, vt eo tempore Christiani, terrarum & mariũ interuallis disiunctissimi, in eas oras classe peruenirent. Siqueira nuncios benignè accepit, & bombycinis vestibus ornauit: ad Præfectum verò misit vexillum sericum pulchrè factum, in quo rubra crux erat intertexta. Præfectus cũ signũ præferri accepisset, in littus accurrit. Supra duo hominum millia cum illo venerunt; qui omnes cùm signum Crucis in vexillo vidissent, in terram se proiecerunt, & Christi nomen cum admirabili pietatis studio sæpius inclamârunt, ita, vt Lusitani, qui aderant, lachrymas tenere non possent. Præfectus tandem in littus peruenit, & eò Sequeira se contulit, & Matthæus simul aderat, qui fuit ab omnibus cùm eximia gratulatione & honoribus summis acceptus. Post colloquium Sequeira cum Matthæo in classem rediit. Inde Petrus Homezius Teixeira, qui iuridicundo cum non mediocri integritatis laude præerat, Siqueiræ permissu aliquot passuum millia progressus, ad monasterium magnum peruenit: & à monachis cum admirabili significatione caritatis exceptus fuit. Is mira de illorum

Mazua ins.

Archiquũ opp.

Aethiopiæ monachorum caritas insignis.

Aethiopũ erga Pont. Romanũ reuerẽtia. religione & abstinentia memorabat, à quibus tamen sciscitatus est, cur non Ecclesiam Romanam, quæ summum in vniuersa repub. Christiana principatũm teneba, agnoscerent. Respondent illi, Põtificis maximi nomen, vt par erat, debita pietate venerari: sed quò minus Romam liberè commearent, Saracenorum & Turcarũ armis impediri. Eo tẽpore, quo Sequeira in insula cõmoratus est, insulam perlustrauit, & cisternas aquationis faciendæ gratia diuisit, & locum, in quo arx commodè ædificari posset, designauit. Sed nec vllus locus erat satis idoneus, & munitiones, quas naue sua ad arcem muniendam deportabat, naufragio perierant. Portus est optimus: sed solum macrum & sterile, & aquæ summa penuria. Ambitus verò insulæ octo millia passuum non continet. Archiqui præfectus ad Barnagasium (sic enim Principem, qui regionẽ illam nomine regis moderatur, & ab hostium incursione defendit, appellant) literas statim dedit, quibus nostrorũ aduentum nunciabat. Is sine vlla mora magna equitum & peditum multitudine constipatus aduenit. Sequeira in terram descendit, & suos instruxit, & paululum à littore digressus, Barnagasium expectauit. Is vicissim ducentos equites, & duo millia peditum ad ictum sagittę ordine constitui iussit. Ibi propè littus alter alterum humanissimè complexus est. Multis deinde verbis vltro citroq; habitis, dum quilibet eorum alterum amoris infiniti testificatione superare nititur, & nomine Regis sui omnes regni opes pollicetur, bona diei pars cõsumpta fuit. Pace solenni ritu confirmata, Barnagasius in oppidum, Siqueira in classem se continuò recepit. Muneribus deinde vltrò citroq; missis certatum est. Siqueira tandem à Barnagasio postulauit, vt legatum, quem Rex Emmanuel ad regem Aethiopiæ mittebat, deducẽdum curaret. Bernagasius id Archiqui Præfecto commisit. Legatus in Odoardi Galuani locum suffectus, Rodericus Limicus fuit, cui adiũctus erat sacerdos, nomine Franciscus Aluarus, qui librum huius legationis edidit. Matthæus, cuius iam fides erat vniuer-

Barnagasij cum Siqueira congressus.

Pacis fœdus cum Barnagasio.

Lusitanus ad Aethiopiæ regem legatus.

sæ propemodum Aethiopię testimonio comprobata, cum illis simul ibat. Qui tamẽ cùm circiter septuaginta passuum millia progressi fuissent, in cœnobio, quod Bisam appellabant, mortuus est. Rebus ita constitutis, Siqueira insulam Dalazam, quę à Saracenis colebatur, exussit: inde vela dedit, & Armuzium petijt, & in Calaiatensi portu Georgium Albuquercium offendit: qui cùm veniret, vt fuerat iussus, in Guardafumense promontorium, & ibi Siqueiram minimè reperiret, Armuziũ versus cursum direxerat. Qua ratione motus Siqueira Iudam non oppugnarit, incertum est. Siue enim semper aduersa tempestas extitit, siue inutilem vrbẽ illam Regib' Lusitaniæ fore statuit, siue quid aliud obstiterit, hoc certè constat, classem illã tantis sumptibus instructã & ornatam hoc vnum tantum opus effecisse, vt Matthæi fidem exploraret, & Lusitanum legatum in Aethiopiæ finibus, vt ad Regem deduci posset à Christianis, exponeret. In August. mensis exitu Siqueira in Indiam nauigauit: in cursu duas Arabum naues cepit, classem ad Dium applicuit: & cùm intellexisset, vrbem esse militum præsidio, & armorum, & tormentorum multitudine egregiè munitã, & ipse classem quassatam, & copias imminutas duceret (magnã enim illarum partem morbi consumpserant) quamuis in mãdatis haberet, vt eam vrbem oppugnaret, id nullo modo tunc tentandum existimauit. Melichiazius aberat. Siqueira filiũ Melichesagam per nuncios salutauit, & ab eo similiter salutatus, & muneribꝰ affectus fuit. Cochimum tandem peruenit, vbi Georgium Brittium offendit, qui hoc eodem anno Olysippone cum classe nouem nauiũ profectus fuerat. Ex classe Siqueiræ duę tantùm naues amissæ sunt. Prima fuit pretoria, qua ipse Siqueira vehebatur. Altera fuit triremis, cuius erat nauarchus Hieronymus Sousa: quę cum demersa fuisset, vndecim tantùm homines euaserunt, in quibꝰ ipse Sousa fuit. Qui cùm per oram Arabiæ pedibꝰ quadraginta passuum millia confecissent, in oppidum tãdem, quod ad ditionem Regis Armuzij pertinebat, ma

Matthæi Aethiopũ Regis legati mors.

Dalaza insula exusta.

Lusitanicę classis in Arabicũ Sinũ missę quis fructus.

Siqueiræ in Indiam reditus.

Hieronymi Sousa naufragium.

ximo

RES AFRICANAE.

Insignis duorum fratrum virtute historia.

ximo cum labore peruenerũt. Ibi ab oppidi Pręfecto hospitaliter accepti, & vestitu culti, & pecunijs adiuti, & Calaiatem perducti sunt. Hoc anno res parua, si numerus militum censeatur, satis verò magna, si magnitudo animi, qua perfecta fuit, ponderetur, apud Septam euenit. Duo piratæ fratres, qui Tetuanum incolebant, duabus longis nauibus quatuor iam annis Gaditanum fretum, & oram, quæ extra fretum in Austrum inflectitur, infestam reddiderant. Septę pręerat Gomecius Syluius Vasconcelius. Vnus ex piratis inter insulas obiectas occultari voluit, vt indè in naues aliquot imparatas inuaderet. Frater interim mare speculabatur, vt fratrem, cùm opus esset, admoneret. Hoc cùm Præfectus per speculatores exploratũ habuisset, duas confestim celoces instruxit. Vni Andream Vasconcelium, alteri Michaelẽ Syluium præfecit. Ambo erant illius filij. Locus, in quo Septa sita est, in mare procurrit, ita, vt ab ortu Solis sinum efficiat. Lingua igitur, quæ lõgius in altum excurrit, duos vrbis ipsius portus disiungit. Vnus enim ad Occasum, alter ad Ortum pertinet. Pręfectus cũ in eo portu, qui spectat ad Solis occasum, celoces comparari iussisset, filijs pręcepit, vt circuitu linguam superarent, & hostes inopinãtes aggrederentur. Michaeli verò, qui iunior erat, pręcepit, vt prior in hostes incurreret. Dum verò vterq; se supra modum dicto parẽtis audientem præbet, ambo à parentis consilio deflexerunt. Iunior enim tanta celeritate celocem incitari præcepit, vt grandiorẽ natu fratrem minimè expectandum arbitraretur: grandior autem frater lentius, quàm res postulabat, celocẽ remis impelli faciebat. Itaq; Michael Syluius in hostiũ nauem magno animo inuasit. At hostes cũ essent numero plures, & ex maiore naue cum minore decertarent, & Dux acer, & animosus, & rerum maritimarum peritus esset, & milites exercitatos in nauem imposuisset, celocis congressum facilè contemnebant. Hostes autem in celocem insiliunt: fit atrox pręlium. Nostri tandem metu perturbati, sese in sentinã celo-

cis

tis abdunt. Præfectus cum certo equitum numero per oram, vt congressum cerneret, discurrebat. Cùm verò celocem ab hostibus occupari conspiceret, alterum filium clamoribus & signis admonuit, vt fratri confestim opem afferret. Sed antequam is adueniret, Syluius hostes è celoce armis expulerat, & se ab hostili naue retinaculis sublatis disiunxerat. Deindè eos, qui se occultarant, increpitos è latibulis eduxit, & à metu refecit. Tum rursus in hostes inuasit. Nauibus autem arctissimè colligatis, intermissa pugna recruduit. Celocis magister hasta confossus occubuit: quidam illius filius similiter occisus est, & itē alius etiam magistro sanguinē coniunctus. Alius, Petrus Vieira nomine, grauiter sauciatus decidit. Quatuor hostes deindè in celocis proram repentè desiliunt. Michael Syluius hastam in eos magna vi coniecit, & vnum ex piratis fratribus natu maximum occidit. Ita namque DEI præsentis auxilio hasta directa fuit, vt guttur illius transuerberaret. Syluius deindè aliam hastam corripit, & in tres illos, qui adhuc celocis proram tenebant, impetum tulit, eosque è celoce præcipites eiecit, & rursus se ab hostili naue seiunxit. Tum in puppim excurrit, & de magistro quæsiuit, quid faciendum censeret. Ignorabat enim magistrum esse extinctum. Tum ad Petrum Vieiram conuersus, horribilem speciem oculis vsurpauit. Iacebat enim Vieira concisus vulnerib⁹, & ilia ventre disciso se effuderant: & tamen Syluius vt iunior natu maiorem, & in bellis exercitum interrogauit, quid optimum factu iudicaret. At ille, Abi, inquit; & eos, qui se rursus abdiderunt, è latibulis expelle, & remorum vehementi concitatione, quando solus relictus es, ab imminente clade subtrahe. Is continuò rursus homines, metu turpiter exanimatos è tenebris eduxit. At hostes cùm cernerent alios interemptos, alios verò timore necis occultatos, alios postremò vulneribus impeditos, in celocem impetum fecerunt. Interim Andreas Vasconcelius apparuit. Hostes cū essent pugnādo defessi, & Ducem amisissent, & nostros inte-

gros

gros aduentare conſpicerent, retrò ceſſerunt. At Michael Syluius Vieiram rurſus interrogat, num hoſtiũ nauem inſequeretur. Vieira eum admonuit, vt ex alto in terram curſum dirigeret, vt hoſtilem nauem in vadum compelleret. Is conſilio paruit. Hoſtes exterriti, nauem maxima remorum vi in aduerſum littus impellunt. Et cùm in mare deſilirẽt, maxima eorum pars fluctibus hauſta fuit: octo in terram enatarũt, qui cùm in Præfectum inciderent, ab illo capti ſunt. Itaq; antequam Andreas Vaſconcelius accederet, iã frater illius iunior rem totam confecerat. In quo neſcio quid magis laudandum ſit: virtus ne, qua vel ſolus, vel cum pauciſſimis, qui vulneribus debilitati illũ ſequi minimè potuerunt, tam præſenti animo hoſtibus ferociſſimis repugnauit: an modeſtia, qua in ea trepidatione nihil ſine maiorum conſilio moliri voluit. Non multis pòſt diebus hoſtes ſeſe in vrbis conſpectum dederunt. Gomecius Syluius in eos impetum dedit. Illi ſe fugæ mandârunt. Gomecius illos longo ſpatio inſequutus eſt, donec ad fluuium peruenit, quem hoſtes partim vado, partim nando tranſiêre. Aliquot tamen ex illis cæſi ſunt. Sed cùm Antonius Pereira, vir apprimè nobilis, cum equo cecidiſſet, hoſtes (nondũ enim omnes traiecerant) aciem in eum conuerterunt. Michael Syluius cum equitibus quinque ſubſidio cõfeſtim occurrit. Hoſtes femur illius haſta tranſfixerunt. Sed cùm frater illius, & Petrus Mendezius, cum alijs nonnullis aduenisſent, hoſtes in fluuium ſe demiſêre.

HIE-

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTISSIMI, *virtute & auspicio gestis,*

LIBER DVODECIMVS.

CCIDIT hoc Anno res, quæ cùm à non mediocri belli apparatu ortũ habuisset, in risum cõuersa fuit. Rex Fessensis cùm esset vir bellicosus & impiger, & suos in armis continere statueret, crebras in nostros excursiones faciebat. Itaque hoc anno agrũ Tingitanum populatus est, & prædas non valdè magnas abegit. Et cùm nemo illi obuiam prodiret, Arzilam contendit. Erat Arzilæ quidam plebeius homo, qui lẽto atq; diuturno morbo paulátim intabescebat. Medici præceperant, vt testudinibus vesceretur. Is propter probitatem erat charus vniuersis. Cùm verò testudines nõ haberet, conquestus est, quòd vnico illo morbi remedio careret. Tum equites viginti operam suam ad eam rem polliciti sunt, modo exeundi potestas illis à Ioanne Coutigno vrbis præfecto fieret. Coutignus eam facultatem non grauatè concessit. Illi prodeunt, & in proximum fluuium se conferunt: equis frena & ephip-

Ridicula de nudis equitibus historia.

ephippia detrahunt, eosque capistris ad arbusta deligant, & hastas in terra defigunt. Tum omni metu soluti arma deponunt, & omnes vestes exuunt, & toto corpore nudi in fluuium se demittunt. Erat autem æstus, & illi cùm essent natandi studio dediti, tum vt calorem depellerent, multò libentiùs atque iucundiùs natabant, & magnam interim vim aquatilium testudinũ manibus capiebant. Speculator quidam hostium cùm illos equites viginti egressos animaduerteret, multò maiores esse copias arbitratus est, quæ silenti agmine, vt fieri solebat, exirent, vt omnes & syluas insiderent, vt ex insidijs in hostes incautos impetum facerẽt: illos viginti, primi tantùm agminis partem esse credidit. Id igitur ad regem cõtinuò detulit. Rex ducentis equitibus Hamelicem itinerum ductorem, eundem ipsum, qui nostros speculatus fuerat, præfecit, eumque iussit fluminis transitum, quà eos transmissuros opinabatur, obsidere. Alios ducentos equites Martino Abrahemi auunculo, qui religionem Christianam abiurauerat (erat enim Abrahemus mulieris Christianæ filius) assignauit, cum quibus eum alium fluminis aditum custodire præcepit. Hamelix omnes vias, quib9 illos ingressuros sperauit, oculis perlustrauit: & cùm nulla vestigia reperiret, in fluuium Dulcem (sic enim fluuius ille nominatur) se contulit. Non potuit Hamelix tanto silẽtio aciẽ ducere, quin ab Arzilæ speculatorib9 cõspiceretur. Itaq; ingẽtis tormenti ictu, qui foras exierant, admonentur, & qui in vrbe se tenebant, æris sonitu ad arma vocantur. At natatores egregij cùm tanta animi relaxatione atq; iucunditate ludebant, vt vix possent vllo tormẽtorum strepitu de periculo, in quo versabantur, admoneri. Piscatio enim felicissimè procedebat, & alij in alios conuicia iaciebant: omnia clamorib9 & risu immodico personabant, cùm repentè hostes apparent. Nostri hastas euellunt, & nudi in equos nudos insiliunt, & in vrbem confugiunt. Hostes illos insequuntur. Nostri interdum ita nudi vt erãt, in hostes equos cõuertebant

tebant

rebant,& eorum impetum,vt poterant,repellebãt. Vnus tamen ex equo decidit. Antonius Coutignus (is fuerat Saracenus,& se ad Christi nomẽ & religionem aggregârat) vt equiti,qui deciderat,auxilium afferret, in hostem,qui reliquos antecesserat, impetum dedit, eumq; ex equo deturbauit,sociumq; iacentem manibus iuuit, vt facilius post se equi eiusdem tergo superséderet.Ioannes Coutignus,vt fugientes exciperet,ex vrbe cum instructis copijs egressus fuerat.Cùm igitur agmen nudum cerneret, risu propemodum corruit. Deindè (erat enim vrbanissimus) tam multa dicta dixit,& tam facetè in omnes lusit,vt omnes cachinnos tollerent. Factum verò Antonij Coutigni multis laudibus celebrauit. Postremò autem adiecit, Nè commilitones nostri hoc cultu virginibus,quibus inseruiunt, offensionem inferant,par est,vt eos,antequam in vrbem inuehantur,contegamus. Tum quilibet partim sibi vestium detraxit,qua sociorum corpora contegerent:& sic demùm in vrbem cum omnium, incidentium iocis ingressi sunt. Hamelix cùm casum illum Regi Fessensi nunciaret,magni illius & omnium qui aderant,risus cõsequuti sunt.Spolia deinde legit,nempè vestes,& parmas,& retia,frena,& ephippia, & vnũ equum:& sic demum Rex ille Mauritaniæ potentissimus, cum tam opulentis manubijs domum reuersus est At Coutignus nudis vestem sumptibus suis præbuit,præcipuè verò Antonium Coutignum munere donauit,& factum hominis publicè collaudauit, vt alios ad eiusdem virtutis exemplum acrius incenderet. Hamelix paucis post diebus Regis iussu,vt consilia nostrorum exquireret, Arzilam rediit, & fuit cum damno repulsus. Cùm rursus alia die excurreret,vnum speculatorem cepit,ad Regemque perduxit. Is cùm illum de oppidi statu percontaretur,captiuus vrbem esse dixit armis & commeatu munitam,& militum acerrimorum virtute defensam; & Ducis vigilantissimi custodia confirmatam. Tunc Rex vrbe se potiri diffidens, exercitum dimisit:& speculator intra pau-

eos dies ipsius Præfecti pecunia redemptus fuit. Hoc anno rex Emmanuel arcem in ostio fluminis, quod Tetuanum præterfluit, ædificare constituit. Carolus Rex cùm hoc accepisset, Emmanuelem per literas, vt tam egregium opus efficeret, adhortatus est. Est enim oppidum illud piratarum receptaculum, qui indè prodeuntes, maria crebris latrocinijs infesta faciunt. Ad arcis situm contemplandum, Petrus Mascaregnas missus fuit, qui altitudinem portus explorauit, situm diligentissimè perspexit, aquationis commoditatem, & facillimam arcis excitandæ atque muniendæ rationem fore vidit. Sed Emmanuel nè id, quod vehementer cupiebat, exequeretur, negotijs innumerabilibus impeditus fuit, & ob id in aliud tempus opus differendum iudicauit. Ioannes interim Coutignus cum Petro Mascaregna aliam excursionem maximo cum periculo fecit, qua arduis montibus & densis nemoribus, & arctissimis angustijs sine vlla hostium suspicione superatis, in hostes inopinantes inuectus est. Eos autem primo impetu fudit, fugauitque: & ita domum victor cum captiuis & præda reuersus est. Non multis pòst diebus Antonia Azeuedia, quę nupta fuerat Iacobo Soueralio, nauem vnam ex ijs, quas Carauelas appellant, conduxit, vt Tingi Arzilam peteret. Eam duo illius fratres patrueles deducebant. Vni Ioannes Coelius, alteri Arius Coelius nomen erat. In ea naui vehebatur piscator quidam, nomine Antonius Grimaldus, qui cùm ab hostibus, qui vna naue longa piraticam faciebant, cum alijs piscatoribus captus esset, è naui se demiserat, atque nando Tingim peruenerat: & Odoardo Menesio nunciarat, piraticam nauem iter Tetuanum suscepisse. Sic enim opinatus fuerat. Hac autem fiducia nostri citiùs quàm temporis occasio ferebat, è portu soluerant. Non multùm progressi fuerant, cùm in eos eadem hostium nauis incurrit. Ex hostibus octo in nauem nostram insiliunt. Coelijcum Grimaldo festinanter accurrunt, & cum hostibus, qui ingressi fuerant, acre certamen in-

Emmanuelus de arce quadã extruenda instituum.

Prospera Coutigni & Mascaregnæ excursio.

Pugna duarũ nauium.

ineunt:quatuor interficiunt, quatuor reliquos expellunt. Nautæ interim ita cursum dirigunt, vt hostilem nauem post se relinquerent. At hostes, cùm ex ijs, qui pulsi fuerant, intellexissent, solos tres viros esse apud nostros, qui pugnarent, reliquam turbam esse mulierum, atque nautarum: nauem suam remis, quantum possunt, impellunt, & in nostros rursus impetum dant, & ferreas manus inijciunt. Tum sedecim armati per proram in nostram nauem ingrediuntur. Duo Coelij fratres eis acri animo repugnant, Grimaldus inermis, cum hasta & gausapina veste, qua complicata sinistrum brachium armauerat, cum fratribus animo magno coniungitur. Fit acrius prælium, quàm si magna vtrinque multitudo manum conseruisset. Maior tamen pars hostium cadit, reliqui se rursus in nauem suam recipiunt. Dum hoc geritur, alij hostes per puppim insiliunt, qui à nautis repulsi sunt. Grimaldus focum nostræ nauis arripuit, & in hostilem nauem coniecit: & hostibus partim inflammationem intulit, partim multo cinere conspersis aspectum ademit. Hostes igitur sese à nostris abstraxerunt. Sagittis tamen & pilis eminus decertabant. Duæ naues Cantabræ cursum illùm tenebant. Cantabri cùm prælium illud spectarent, in scaphas desiliunt, vt opē celeriter afferrent. Naues enim eò propter magnitudinem appropinquare non poterant. Sed cùm illi ad nostros accesserunt, iam hostes abscesserant. Cantabri nostram nauem ad suas naues remulco traxerunt, & saucios curauerunt, nec vllum humanitatis officium fuit ab illis prætermissum. Saucij deinde fuerunt Odoardi Menesij iussu Tingim deportati: nauis autem Cantabrorum præsidio munita Arzilam peruenit. Grimaldi verò hominis infimi, sed animo maximo præditi virtus inter omnes excelluit: qui quidem multis, & valdè periculosis vulnerib⁹ laborauit. Sub id tempus, Franciscus Castrensis, oppidi, quod promontoriū Guerense nominant, præfectus, qui in Lusitania suæ rei gerendæ gratia apud Emmanuelem versabatur, in Afri-

Turoquitquij expugnatio & Maurorū strages.

Africam redierat. Turoquuquum oppidum erat tunc valdè opulentum, & multorum mercatorum celebritate, & commercio frequentatum. Turoququenses tam Lusitanis, qui promontorium Guerense tuebantur, quàm Mauris fœderatis non mediocre damnum inferebant. Itaq; Franciscus Castrensis copias eduxit, & Xequium Melichium, qui semper in regis Emmanuelis fide permanserat, acciuit. Nocte profectus; prima luce hostes inopinantes aggreditur, oppidū capit; oppidanorum stragem edit: Christianos, qui captiui erant, liberat, magnā hostium multitudinem in seruitutem abducit, & quāquam nostri multos occidissent; multò tamen plures à Xequij Melichij militibus occisi sunt. Quibus enim damnis affecti fuerāt, valdè meminerant, & idcircò, vt dolorem animis iniustū acti vindicta sanarent, operam enixè dederunt. Hæc quidem in Africa gerebantur. In India, vt dictum est, Malaca fuerat à Bintami Rege obsidione vexata, & magnis viribus oppugnata, & in summum discrimen adducta; & Antonij Correæ (quem Siqueira Pegum miserat, & cui in mandatis dederat, vt si opus esset, Malacę auxilium afferret) aduentu liberata. Correa cùm vrbem hostium metu liberam & vario commeatu refertam cerneret, Pegum iter instituit, & Mattabaum, maritimam regni illius ciuitatem secūda tempestate peruenit. Regio est latissima, & maxima fertilitate prædita. Gemmis præterea varijs, & auri & argenti metallis abundat. Homines sunt colorati, & lautissimè viuunt: vitijs valdè dediti sunt, quibus effœminantur. Maxima ex parte numina commentitia colunt, & simulachris immolant. Sacerdotes in summo honore sunt: ædibus amplis multi religiosi homines includūtur, qui se excellentius in studio pietatis gerere cupiunt. Similiter & virgines alijs eiusmodi septis inclusæ pudicitiam se perpetuò colere profitentur. Multis in rebus sunt Sinis vitæ cultu simillimi. Correa cùm primùm classem in vrbis portu collocauit; Antonium Pazagnam ad Regem, qui tunc Pegu se tenebat, legatum instituit. Is cum

RES INDICAE.

Correa in Peguēsem regnum profectio Pegi descriptio.

Lusitana ad Peguensem Regē legatio.

cum socijs fuit à Rege satis benignè & hospitaliter acceptus. Illis autem responsum breui reddidit, & cum illis sacerdotem summæ authoritatis hominem (hos Rolines appellant) & alium virum primariũ, qui magnum apud illum locum tenebat, Martabaum misit. Illis autem potestatem dederat pacis iusto & æquabili fœdere faciendæ. Pax firmata, & monumentis consignata fuit. Correa publicum fœderis testimonium nostro more conscriptum, Peguensibus obtulit. Illi nomine Regis, eiusdem fœderis testimonium in aurea pagina, vt Regibus illis mos est, cùm fœdus sanciunt, inciderunt: quod Correæ similiter detulerunt. Interim illis vsus & consuetudo tanta cum hominibus nostris intercesserat, vt Lusitani quasi in patria communi versarentur, ita sine vllo metu per vrbem incederent. Cùm verò secundus ventus à Septentrione flaret, Correa cum nauibus quinq;, cibarijs onustis Malacam rediit. Dum Correa apud Peguenses negotia gerit, in Zamatra apud Pacemenses ingens tumultus exoritur. Vir enim quidam regnandi cupidus, in regem insidias comparauit, & illo occiso, regnum occupauit, & quinq; & 20. Lusitanis, qui ibi versabantur, necem intulit, opesq; illorum abstulit, & quibus signis potuit, quanto odio nominis Lusitani teneretur, ostẽdit. Garsia Sala, qui tunc Malacæ præerat, nauem vnã armis, & munitionibus & valido militum præsidio diligenter instruxit, illiq; Emmanuelem Paciecum pręfecit: cui præcepit, vt oram, quæ inter Pacemensem & Axemensem portum interest, summa vigilãtia speculаretur, nè cõmeatum vllũ in vrbem importari, neve cuiquã in altum piscãdi gratia euehi liceret. Hoc autẽ belli genus acerrimum erat. Gens enim cibis importatis vtitur, & piscatu plurimũ alitur. Vtriusq; igitur rei vsu prorsus impedito necesse erat, vrbem inopia atq; fame cruciari. Id Paciecus non segniter exequutus est. Verùm cùm aquę recentis desiderio teneretur, scaphã in terram propius vrbem misit. Ea aũt, pręter remiges, viri quinq; vehebantur, qui in fluuiũ subuecti, aqua-

Fœdus inter Peguẽsem regẽ & Lusitanum.

Pacemensis tumultus, & ex eo bellum.

Stupendũ quinq; Lu

 tio-

Lusitanorum facinus. tionem fecerunt. Deinde secundo fluuio nauem repetebant, cùm ex improuiso hostes innumerabiles vtráq; fluuij ripam occupârunt. Tum lapidū atque sagittarū multitudo, grandinis instar, in nostros decidit ita, vt maximū vitæ discrimen adirent: qui tamen parmis tecti cùm totis viribus scapham incitarent, è ripis emersi, in altum vecti sunt. Sed cùm æstus esset aduersus, & ventus eos deficeret, tres naues humiles quidem, sed valdè longæ, multorum militum capaces, quæ remis impelluntur (incolæ Lancharas appellant) armis & valido militum præsidio munitæ, quibus multi nobiles homines vehebantur, scapham consequutæ sunt. Nauibus præerat Iaoensis vir egregiè fortis, qui Zudamecius appellabatur. Nostri obstinatis animis decreuêre mori potius, quàm seruitutem pati. Deinde cùm omnem suam spem in Christi numine collocâssent, ad pugnam se comparant. Vnus ex quinque viris Lusitanis tonsor erat. Is cùm esset viribus summis, & animi singulari alacritate preditus, nauis prætoriæ, quæ reliquas antecesserat, & in scapham inuaserat, proram manibus arripuit. Quatuor reliqui in nauem conscendêre: quos ipse consequutus fuit. Tantoq; impetu in hostes irruêre, vt multi se metu in mare deijcerent. Dux suis à tergo ense districto ferociter instabat, & mortem illis, nisi fortissimè pugnarent, minabatur. Et cùm nihil neq; exhortando, neq; minitando proficeret, quatuor occidit. Erant adhuc hostes ancipiti metu districti. Qui enim Lusitanorum impetum sustinebant, ab illis cædebantur: illis, qui fugiebant, erat manibus ducis sui mors necessariò subeunda. Tandem postquam aliquo spatio fuit vtrinq; dimicatū, omnes hostes aut ferro concisi, aut fluctibus demersi sunt. Tantus enim illis terror inuectus est, vt se in mare demitterēt. Ipseque dux multis prius vulnerib⁹ acceptis se in mare præcipitem dedit. Erant aūt supra centum & quinquaginta, qui naue illa vehebantur. Reliquæ duæ naues cùm primæ casum oculis aspexissent, metu perterritæ constiterunt. Sed eo tempore nostri erant ita labore debilitati,

tati, & vulneribus confecti, vt nullas ad resistendum vires haberet. Sed eodem numine, quo fuerunt in prælio confirmati, vt tam admirandum facinus ederent, hostes exterriti sunt, ita vt eos aggredi nō auderēt Nauis hostium capta remulco ad nauem primùm, deinde Malacam perducta, & in terram subducta, & integumento contecta fuit, vt diutissimè permaneret mira culi stupendi monimentum. Hostes enim à Christi sanctissimis sacris alieni perspexerunt, id nullo modo viribus humanis, sed Dei præsentis auxilio gestum fuisse. In quo multa valdè miranda contigêre. Primùm fuit, ardor & alacritas animorū, qua quinq; viri mori maluerūt, q̃ hostibus in deditionē venire. Deindè prælium ipsum tam felici successu confectū, vt centum & quinquaginta hostes ferocissimi, quinq; virorum manibus vel cæderentur, vel metu adeò turbarentur, vt se in mare præcipitarent. Postremū fuit, ille metus duab⁹ nauibus integris incussus, quæ non ausæ sunt in homines quinq; vulneratos atq; grauissimo labore defatigatos, inuadere. Verùm eo casu dux edoceri potuit, non esse suorum sanguine ludendum. Multò nanq; illi honestius fuisset, aqua putrida sitim depellere, quàm propriæ voluptatis causa suos in tantum discrimen inducere. Attamen Rex Pacemensis huius admirandi facti terrore perculsus, pacem continuò petiit: quę fuit, accepta prius satisfactione, confirmata. Nomina quatuor hominum, per quos hoc facinus editum fuit, hæc erāt: Ioannes Almeida, Antonius Pazagna, Antonius Vera, Franciscus Gramaxus. Tonsoris artificium nomen viri ipsius, qui tonsor erat, occuluit. Rex aūt Bintami bellum interim summo studio renouabat. Antonius Correa contra stationem aliam, quæ in ripa Muaris fluminis à Rege munita fuerat, copias educere, & simul oppidum Padum, quod rex ipse munierat, expugnare cupiebat. Itaq; consilio cum Garsia Sala arcis & vrbis præfecto communicato, ab eo triremem cum celoce, & triginta minora nauigia precibus impetrauit. Centum & quinquaginta viros Lusitanos, & quadringen-

Victoria planè diuina.

Pax Pacemensis.

tos Malacenses in ea classe ducebat. Cũ his copijs & nauibus in Muaris fluuiũ inuehitur. Ripæ sunt viridissimæ, quas vtrinq; densissimæ syluæ vestiebant, adeò multis in locis fluuiũ opacantes, vt cæli aspectum adimãt. Viginti aũt passuum millia progressis æstuarium occurrebat. Hoc in loco rex Bintami stationẽ duplici vallo munierat, firmaq; in ea militum presidia collocarat, ne Lusitani possent Padum, quo in loco ipse belli commodius gerendi gratia consistebat, inuadere. Ea statio fluminis alueo profundo, sed perangusto, quo erat necessariò nauigandum, imminebat, & æstuarij latitudinem transuersis molibus occupabat. In medio porta inerat, qua ijs, qui Pado veniebant, aditus in fluuium patebat. Nocte verò foribus obductis claudebatur. Intra huius stationis claustra rex naues continebat, vt facilius subitas, & improuisas Lusitanorũ incursiones, quas aperto Marte non poterat, claustrorum ope repelleret, stationis autem huius custodiam impigro viro commiserat. Correa lembo virum nomine Georgium Mesuradum exploratum misit. Is renunciat, in statione magnam vim militũ à Rege dispositam fuisse, ipsũque ducem suos admonuisse, vt se ad certamen animis præpararent. Sibi namq; compertũ esse, Lusitanos propediem adfuturos. Correa nihilosecius vltra progreditur, & prima luce stationem acriter oppugnat, & tandem cũ reliquis ducib⁹ irrumpit. Fit magna cædes, maxima tamen hostiũ pars ad regem effusa fuga se contulit. Correa ne hostes se possent spatio sumpto à repentino pauore reficere, in æstuarij ipsius introitu Odoardum Melium cum aliquot nauigijs reliquit, & ipse claustris reuulsis æstuariũ ingreditur. Sed rex ne id fieri facilè posset, consilio multo antè prouiderat. Arboribus enim succisis, atq; in fluuium vtrinq; deiectis, nauium cursũ impedierat. Fuit hæc res maximi laboris. Prius enim, quàm nauigia progredi vltra possent, erant arbores transuersæ, quæ transitum impediebant, extrahendæ. Sed tandem Correa in oppidum disiectis omnino molibus peruenit. Rex instructa acie cũ elephãtis

Correæ cũ Bintamensibus prælium.

tis obuiam processit. Nostri hostibus inuitis terram occupârunt. Prælium deinde commissum fuit. Hostes fusi fugatique sunt. Correa cùm Lusitanos auidius insequi cerneret, receptui signum dedit: nec enim regiones illas nouerat, & timuit, ne lustris incognitis impediti, ab hostibus rursus conglobatis damnum acciperent. Oppidum direptum continuò fuit, & incensum: naues supra centum coniectis ignibus absumptæ. Eorum, qui mortui in vtroque prælio sunt, certus numerus iniri non potuit. Constat tamen non mediocrem multitudinem fuisse. Ad hunc modum Correa, rebus ex animi sententia gestis, cùm præda & multis captiuis Malacam rediit, & fuit ab omnibus cum honoribus summis, perinde atque meritus erat exceptus. Inde in citeriorem Indiam nauigauit. Rex verò Bintami, cùm se militum & nauium penuria cerneret in maximas angustias inductum, in Bintamum cum graui damno & insigni dedecore reuersus est, & à bello tunc cessandum statuit. Neque Coulami res quietæ in citeriore India fuerunt. Lusitani enim à regina petebant, vt fidẽ suam liberaret, & ea, quæ fuerant, cùm Antonius Sala interfectus est, ablata, restitueret, & pondus piperis, quod ex fœdere debebat, sine recusatione solueret. Regina quamuis in principio fidem tueri statuisset, Saracenorum tamen crebris sermonibus inducta, non modò fidem violare, sed etiam arcem capere, & exitium Lusitanis moliri constituit. Et primùm id insidijs tentare voluit. Cùm doli minimè successissent, apertam vim intentare decreuit. Eam Indiæ partem, quæ Coulamo finitima est, & ad Austrum Cori promontorio definitur, quam Comorim appellant, quædam regina tunc imperio tenebat, cũ qua Coulami regina de Lusitanorum excidio coniurauit. Itaque Reginæ vtriusq; copijs, trium fratrum, qui plurimum inter Naires opinione virtutis excellebant, opera coniunctis, mense Iunio, quo mense hyemis maxima vis in regionibus illis est, bellum excitari cœpit. Supra viginti hominũ millia coacta sunt. Venenum fuit in puteis sparsum, vt a-

Correæ victoria.

Coulamensis rebellio.

quatio impediretur, & arx circumsessa, & magnis viribus oppugnata, & aliqui ex Christianis Indis, qui vrbem incolebant, occisi. Arcem triginta tantùm viri Lusitani tuebantur. Ex illis quinque erant morbis oppressi: hyems erat impedimento, quò minus facilè Cochimo auxilium mitteretur. Commeatus erat perexiguus, prætere a pulueris tormentarij summa penuria. Hector Rodericus per hominem impigrum, qui se fluctibus committere minimè dubitauit, Alexium Menesium, qui se tunc Cochimi tenebat, de statu, in quo res erant, admonuit. Is confestim Alfonsum Menesium fratris sui filium, cum quinque & viginti viris Lusitanis, & munitionibus, & commeatu Coulamũ misit. Alfonsus Menesius longa naue vectus, in arcem cum exiguis illis copijs ingressus est. Arcem interim hostes acriter oppugnabant, eosque nostri singulari virtute repellebant: & crebris eruptionibus sæpè decertabant: nec tormentis tantùm eminùs vtrinque pugnabatur, verùm hastis & gladijs sæpenumero prælium fiebat. E nostris aliqui cæsi sunt, multi grauissimè sauciati: ex hostibus magnus numerus interemptus fuit. Tandem cùm Reginę cernerent, arcem capi intra duos menses minimè potuisse: & accepissent, Alexium Menesium magna auxilia comparare, bello finem imponendum esse statuerunt. Itaque pacem postularunt, & debitam violati fœderis pœnam, quæ illis fuit imposita, persoluerunt. & pax iterùm conditionibus æquis confirmata fuit. Hoc anno percepit Rex Emmanuel ab homine curioso & diligente multa, quæ animum illius ad rerum magnarum studium multò acrius incitarunt. Expositum est superius, quemadmodũ, dum classis Odoardi Lemij promontorium Guardafumense peragrabat, celox, cui Georgius Quadra præerat, à reliqua classe disiecta ad Zeilæ portum appulsa fuerit. Lusitani, qui illa vehebantur, capti, & ad regem Adenensem abducti sunt: qui eos in ergastulum detrudi iussit, in quo diutissimè vitam in extrema inopia & mendicitate traduxerunt. Quidam interim Rex Arabiæ

Pax cum Coulamensibus renouata.

Georgij Quadræ peregrinatio.

rabiæ huic tyranno finitimus, illi bellum intulit, multisque illum prælijs deuicit, maximaque regni parte spoliauit, & vinctos, qui ergastulo inclusi fuerant, liberos abire permisit. Ad hunc modum Quadra cum quinque Lusitanis (reliqui enim laboribus attriti & fame consumpti perierant) è vinculis emissus, & in libertatem restitutus est. Is verò, vt facilius eas terras, quas lustrare cupiebat, minore cum periculo peragraret, & Arabicam linguam probè teneret (eo namque tēpore, quo vinctus fuerat, ilii summam operam dederat) se Saracenum esse simulauit, egregiamque in Mahumetis disciplina sanctitatem præ se tulit. Illa igitur ficta specie religionis, quam ementiebatur, & singulari calliditate simulabat, omnium oculos in se conuertit, atque tandem ea opinione sese in familiaritatem Regis insinuauit. Erat enim Rex humanus, & religioni illi deditus. Qui deindè hominis ingenio delectatus, eum à se dimittere nolebat. Cùm verò sepulchrum Mahumetis inuiseret, Quadram secum duxit. Ibi cùm accepisset Quadra, camelorum turmam ante duos dies, quàm Rex in eam vrbem venisset, Damascum profectam fuisse, finxit, se miro desiderio teneri sepulchra nepotum Mahumetis, quæ erant in Perside, visendi. Damasco namque faciliorem, & minus periculosam esse in Persidem viam. A Rege igitur contendit, vt sibi faceret potestatem turmæ illius vestigijs insistendi, vt eam consequeretur. Rex illum ab eo consilio deterrere conatus fuit, tum quia non libenter illius consuetudine carebat, tum quia illam turmam consequi posse omninò desperabat. Sed cùm Quadra illum precibus vrgeret, illi non modò facultatem, quā petebat, verùm & pecuniam, & commeatum, quantum ipse portare posset, attribuit. A Rege digressus, in regiones vastas & incultas, ipsique prorsus ignotas penetrauit, camelos minimè consequi potuit: & quò se conferret, penitùs ignorabat. Commeatum intra dies paucos consumpsit: Soles ardentissimi illum vehemēter excruciabant: vestigia ex arenarum ingentib⁹ mo-

libus

bat, illa Quadræ oratio nimis apposita videbatur. Et quia suspicari cœpit, à regno Cõgensi facilem in eum lacum, vndè Nilus erumpit, transitum fore, hominem iam sponte sua satis incitatum, ad illud explorandum promissis inuitat. Illud igitur in Congum cum literis mittit, vt indè in Nili fontes iter faciat, atque indè ad Dauidem Regem AEthiopiæ tandem perueniat. Qui cùm ad Congi portum delatus, deindè ad Regem perductus fuisset, exceptus benignè fuit. Itineris tamen illius explorandi facultatem malignitate Lusitanorum qui plurimum apud illum Regem poterant, non impetrauit. Itaque reuersus est, & cùm iam Emmanuelem mortuum reperisset, Diui Francisci institutum sequi decreuit, in quo vitam sanctissimè ad extremũ perduxit. Hæc exposita sunt, vt animaduerti possit, animum Regis Emmanuelis, quamuis illius corpus in Lusitaniæ terminis versaretur, orbem terrarum peragrare, & magna semper & nimis ardua moliri. Ea verò ratione fiebat, vt suorum opera regiones incognitas, & terras vltimas indagaret. Sed omnes humanæ cogitationes momento temporis obruuntur. Sub id tempus, Maximilianus Imperator è vita discessit. De successione Imperij erat apud Germanos disceptatio. Multi namque ad Franciscum Valesium Galliæ Regẽ inclinabant, multò tamen plures animis in Carolum propendebant. Galliæ Rex donis atque ingentibus promissis non paucos ad sui studium vehementer allexerat. Carolum tamen absentem & educatio (fuerat enim apud Germanos enutritus) & superioris Pannoniæ principatus, & perspecta indoles, & multorum etiam Principum affinitas aduersus Galli munera tuebãtur. Fuit autem Carolus in Germaniam, quasi ad imperium minimè dubium multorum literis euocatus. Is antequam ex Hispania discederet, omnium Ordinum concilium indixit, & consilio Guilielmi Decte ui Xebrensis Dynastæ, qui illius ætatem regebat, præter pecunias, quibus illum Hispani iuuerant, immania tributa populis imperauit. In quo quidem non meritò pos-

Georgij Quadræ ad AEthiopiæ Regẽ legatio.

RES EVROPEAE.

Maximiliani Imperatoris mors.

Immane tributum Hispaniæ consilio.

Gulielmi Nabrensis imperatū, & authorum de eo sententia.

tò possum Carolum cupiditatis, aut potius inconsideratæ temeritatis insimulare, cùm ætatis excusationem habuerit. Pædagogum vérò summa vituperatione dignissimum iudico. Rex enim non est in altissimo illo gradu dignitatis locatus, vt acerbissimis exactionibus ciuitates sibi commissas exhauriat, sed vt earum saluti & incolumitati prospiciat. Si rectè enim regis nomen vsurpat, pater patriæ est, & pro Reipubl. salute debet, si opus ita fuerit, caput in quoduis magnum discrimen inijcere, non Rempub. ipsam immodicis sumptibus euertere. Fateor equidem, Regem esse subditorum opibus adiuuandum, vt Rempubl. tueri possit. Negotia enim infinita sustinet: æquabile ius omnibus administrat: periculum à Repub. cùm necessitas postulat, armis atque virtute propulsat: bonis præmia pro dignitate constituit: improbos suppliciorum acerbitate coercet: patriam denique vniuersam & ab externis hostibus, & ab intestinis fraudibus tutam vigilantia sua præstat. Hæc quidē munera aut opere tuetur, aut quoties opus fuerit, armis tuenda suscipit. Qui autē existimat, hæc tam multa munera sine maximis sumptibus sustineri posse; mentis expers est, atque vitæ communis ignarus. Et idcircò hoc, quod est communi more receptum, vt Reges populi sumptibus alantur, non est humano tantùm iure, sed etiam diuino vallatum. Is tamen modus adhibendus est, nè, vel vt immodicis sumptibus, sine vllo Reipubl. fructu, vti possit, vel vt ad auarissimos homines, quorū cupiditas nullis opibus expleri potest, opes Reipub. transferat, pecuniam cum Reipub. gemitu & querimonia coaceruet, & dū potentium domos immanibus diuitijs cumulare studet, tenues domos exinanire contendat: vt ita, dum falsum nomen liberalis, atque magnifici obtinere nititur, verum iusti atque clementis nomen amittat. Alia deinde causa in Carolo inerat, quæ consilium illud magis odiosum & inuisum efficeret. Quamuis enim ad illum regni patrimonium legitimo & hæreditario iure veniret, erat tamen educatione & institutis à mo-

ribus

ribus Hispanis alienus. Quocirca erat illi in principio Hispania specie humanitatis & benignitatis allicienda, donec se penitus in omnium animos insinuaret. Idcirco magis erat illi tunc aliquid de tributis diminuendum, quàm nouum onus populis imponendū. Sed adolescens, qui insita modestia pædagogi monitis obtemperabat, & Hispaniæ mores non tenebat, defendi meritò potest. Hominis senis auaritia, qui illum in eam fraudem impulit, est meritò detestanda. Multi populi nobilitatis præsidio confirmati, Caroli postulatis cōstanti animo restiterunt. Et hoc quidem actionis principium, si cum debita moderatione susceptum fuisset, haud vituperandum omninò videretur. Sed cùm in multitudine neque modus, neque cōsilium, neque ratio, cùm immodicæ libertatis studio ducitur, vlla sit: & multi viri nobiles se multitudini, nescio quo mentis errore ducti, Duces & authores præbuissent, factum est, vt multæ Castellæ ciuitates à Carolo desciuerint. Carolus in initio tumultus in Galliam Belgicam se contulerat. In ciuitatibus, quæ à Principe suo defecerant, intestinæ seditiones excitabantur. Maxima namque nobilitatis pars in fide permanebat; nonnulli aura populari non mediocriter inflati, populis assentabantur. Populis, qui coniurauerant, erat decretum non Carolum tantùm regno spoliare, sed cunctos etiam Hispaniæ Principes omnibus bonis euertere, vt libertate summa Heluetiorum more fruerentur. Nec enim intelligebant, id, quod apud Heluetios, ex antiquissimo tempore legibus patrijs assuefactos, cum omnium admiratione fit, apud gentem insito naturæ fastu tumentem conseruari non posse. Itaque cùm plebs insita naturæ temeritate modum seruare nequeat, tum multitudo, quæ in Hispania in Caroli perniciem coniurauerat, tanto furore & amentia flagrabat, vt quasi iam omnia illis essent ex animi sententia constituta, ferro & flamma omnibus, qui Principum partibus studebant, acerrimè minarentur. Interim rapinæ, cædes, in-

Castellanorum à Carolo Imp. defectio.

Rebellium institutum ab authore notatum.

Furor seditiosorum.

cos dies ipsius Præfecti pecunia redemptus fuit. Hoc anno rex Emmanuel arcem in ostio fluminis, quod Tetuanum præterfluit, ædificare constituit. Carolus Rex cùm hoc accepisset, Emmanuelem per literas, vt tam egregium opus efficeret, adhortatus est. Est enim oppidum illud piratarum receptaculum, qui indè prodeuntes, maria crebris latrocinijs infesta faciunt. Ad arcis situm contemplandum, Petrus Mascaregnas missus fuit, qui altitudinem portus explorauit, situm diligentissimè perspexit, aquationis commoditatem, & facillimam arcis excitandæ atque muniendæ rationem fore vidit. Sed Emmanuel ne id, quod vehementer cupiebat, exequeretur, negotijs innumerabilibus impeditus fuit, & ob id in aliud tempus opus differendum iudicauit. Ioannes interim Coutignus cum Petro Mascaregna aliam excursionem maximo cum periculo fecit, qua arduis montibus & densis nemoribus, & arctissimis angustijs sine vlla hostium suspicione superatis, in hostes inopinantes inuectus est. Eos autem primo impetu fudit, fugauitq; : & ita domum victor cum captiuis & præda reuersus est. Non multis pòst diebus Antonia Azeuedia, quę nupta fuerat Iacobo Soueralio, nauem vnam ex ijs, quas Carauelas appellant, conduxit, vt Tingi Arzilam peteret. Eam duo illius fratres patrueles deducebant. Vni Ioannes Coelius, alteri Arius Coelius nomen erat. In ea naui vehebatur piscator quidam, nomine Antonius Grimaldus, qui cùm ab hostibus, qui vna naue longa piraticam faciebant, cum alijs piscatoribus captus esset, è naui se demiserat, atque nando Tingim peruenerat: & Odoardo Menesio nunciarat, piraticam nauem iter Tetuanum suscepisse. Sic enim opinatus fuerat. Hac autem fiducia nostri citiùs quàm temporis occasio ferebat, è portu soluerant. Non multùm progressi fuerant, cùm in eos eadem hostium nauis incurrit. Ex hostibus octo in nauem nostram insiliunt. Coelij cum Grimaldo festinanter accurrunt, & cum hostibus, qui ingressi fuerant, acre certamen in-

Emmanuelis de arce quadã extruenda in fluuium.

Prospera Coutigni & Mascaregnæ excursio.

Pugna duarũ nauium.

ineunt:quatuor interficiunt, quatuor reliquos expellunt. Nautæ interim ita cursum dirigunt, vt hostilem nauem post se relinquerent. At hostes, cùm ex ijs, qui pulsi fuerant, intellexissent, solos tres viros esse apud nostros, qui pugnarent, reliquam turbam esse mulierum, atque nautarum: nauem suam remis, quantum possunt, impellunt, & in nostros rursus impetum dant, & ferreas manus inijciunt. Tum sedecim armati per proram in nostram nauem ingrediuntur. Duo Coelij fratres eis acri animo repugnant, Grimaldus inermis, cum hasta & gausapina veste, qua complicata sinistrum brachium armauerat, cum fratribus animo magno coniungitur. Fit acrius prælium, quàm si magna vtrinque multitudo manum conseruisset. Maior tamen pars hostium cadit, reliqui se rursus in nauem suam recipiunt. Dum hoc geritur, alij hostes per puppim insiliunt, qui à nautis repulsi sunt. Grimaldus focum nostræ nauis arripuit, & in hostilem nauem coniecit: & hostibus partim inflammationem intulit, partim multo cinere conspersis aspectum ademit. Hostes igitur sese à nostris abstraxerunt. Sagittis tamen & pilis eminus decertabant. Duæ naues Cantabræ cursum illum tenebant. Cantabri cùm prælium illud spectarent, in scaphas desiliunt, vt opē celeriter afferrent. Naues enim eò propter magnitudinem appropinquare non poterant. Sed cùm illi ad nostros accesserunt, iam hostes abscesserant. Cantabri nostram nauem ad suas naues remulco traxerunt, & saucios curauerunt, nec vllum humanitatis officium fuit ab illis prætermissum. Saucij deinde fuerunt Odoardi Menesij iussu Tingim deportati: nauis autem Cantabrorum præsidio munita Arzilam peruenit. Grimaldi verò hominis infimi, sed animo maximo præditi virtus inter omnes excelluit: qui quidem multis, & valdè periculosis vulnerib⁹ laborauit. Sub id tempus, Franciscus Castrensis, oppidi, quod promontoriū Guerense nominant, præfectus, qui in Lusitania suæ rei gerendæ gratia apud Emmanuelem versabatur, in *Turoquutquij expugnatio & Maurorū strages.*

Vu 2 Afri-

Africam redierat. Turoquuquum oppidum erat tunc valdè opulentum, & multorum mercatorum celebritate, & commercio frequentatum. Turoquuquenses tam Lusitanis, qui promontorium Guerense tuebantur, quàm Mauris fœderatis non mediocre damnum inferebant. Itaq; Franciscus Castrensis copias eduxit, & Xequium Melichium, qui semper in regis Emmanuelis fide permanserat, acciuit. Nocte profectus, prima luce hostes inopinantes aggreditur, oppidũ capit, oppidanorum stragem edit: Christianos, qui captiui erant, liberat, magnã hostium multitudinem in seruitutem abducit, & quãquam nostri multos occidissent, multò tamen plures à Xequij Melichij militibus occisi sunt. Quibus enim damnis affecti fuerãt, valdè meminerant, & idcircò, vt dolorem animis iniustũ acti vindicta sanarent, operam enixè dederunt. Hæc quidem in Africa gerebantur. In India, vt dictum est, Malaca fuerat à Bintami Rege obsidione vexata, & magnis viribus oppugnata, & in summum discrimen adducta; & Antonij Correæ (quem Siqueira Pegum miserat, & cui in mandatis dederat, vt si opus esset, Malacę auxilium afferret) aduentu liberata. Correa cùm vrbem hostium metu liberam & vario commeatu refertam cerneret, Pegum iter instituit, & Martabaum, maritimam regni illius ciuitatem secũda tempestate peruenit. Regio est latissima, & maxima fertilitate prædita. Gemmis præterea varijs, & auri & argenti metallis abundat. Homines sunt colorati, & lautissimè viuunt: vitijs valdè dediti sunt, quibus effœminantur. Maxima ex parte numina commentitia colunt, & simulachris immolant. Sacerdotes in summo honore sunt: ædibus amplis multi religiosi homines includũtur, qui se excellentius in studio pietatis gerere cupiunt. Similiter & virgines alijs eiusmodi septis inclusæ pudicitiam se perpetuò colere profitentur. Multis in rebus sunt Sinis vitæ cultu simillimi. Correa cùm primùm classem in vrbis portu collocauit, Antonium Pazagnam ad Regem, qui tunc Pegu se tenebat, legatum instituit. Is

RES INDICAE.

Correa in Peguẽsem regnum profectio

Pegi descriptio.

Lusitana ad Peguensem Regẽ legatio.

cum socijs fuit à Rege satis benignè & hospitaliter acceptus. Illis autem responsum breui reddidit, & cum illis sacerdotem summæ authoritatis hominem (hos Rolines appellant) & alium virum primariū, qui magnum apud illum locum tenebat, Martabaum misit. Illis autem potestatem dederat pacis iusto & æquabili fœdere faciendæ. Pax firmata, & monumentis consignata fuit. Correa publicum fœderis testimonium nostro more conscriptum, Peguensibus obtulit. Illi nomine Regis, eiusdem fœderis testimonium in aurea pagina, vt Regibus illis mos est, cùm fœdus sanciunt, inciderunt: quod Correæ similiter detulerunt. *Fœdus inter Peguēsem regē & Lusitanos.* Interim illis vsus & consuetudo tanta cum hominibus nostris intercesserat, vt Lusitani quasi in patria communi versarentur, ita sine vllo metu per vrbem incederent. Cùm verò secundus ventus à Septentrione flaret, Correa cum nauibus quinq;, cibarijs onustis Malacam redijt. Dum Correa apud Peguenses negotia gerit, in Zamatra apud Pacemenses ingens tumultus exoritur. Vir enim quidam regnandi cupidus, in regem insidias comparauit, & illo occiso, regnum occupauit, & quinq; & 20. Lusitanis, qui ibi versabantur, necem intulit, opesq; illorum abstulit, & quibus signis potuit, quanto odio nominis Lusitani teneretur, ostēdit. *Pacemensis tumultus, & ex eo bellum.* Garsia Sala, qui tunc Malacæ præerat, nauem vnā armis, & munitionibus & valido militum præsidio diligenter instruxit, illiq; Emmanuelem Paciecum præfecit: cui præcepit, vt oram, quæ inter Pacemensem & Axemensem portum interest, summa vigilātia specularetur, nè cōmeatum vllū in vrbem importari, neve cuiquā in altum piscādi gratia euehi liceret. Hoc autē belli genus acerrimum erat. Gens enim cibis importatis vtitur, & piscatu plurimū alitur. Vtriusq; igitur rei vsu prorsus impedito necesse erat, vrbem inopia atq; fame cruciari. Id Paciecus non segniter exequutus est. Verùm cùm aquæ recentis desiderio teneretur, scaphā in terram propius vrbem misit. Ea aūt, præter remiges, viri quinq; vehebantur, qui in fluuiū subuecti, aqua- *Stupendā quinq; Lu*

 tio-

Stanorum tionem fecerunt Deinde secundo fluuio nauem repe-
fatinus. tebant, cùm ex improuiso hostes innumerabiles vtrãq; fluuij ripam occupârunt. Tum lapidũ atque sagittarũ multitudo, grandinis instar, in nostros decidit ita, vt maximũ vitæ discrimen adirent: qui tamen parmis tecti cùm totis viribus scapham incitarent, è ripis emersi, in altum vecti sunt. Sed cùm æstus esset aduersus, & ventus eos deficeret, tres naues humiles quidem, sed valdè longæ, multorum militum capaces, quæ remis impelluntur (incolæ Lancharas appellant) armis & valido militum præsidio munitæ, quibus multi nobiles homines vehebantur, scapham consequutæ sunt. Nauibus præerat Iaoensis vir egregiè fortis, qui Zudamecius appellabatur. Nostri obstinatis animis decreuêre mori potius, quàm seruitutem pati. Deinde cùm omnem suam spem in Christi numine collocâssent, ad pugnam se comparant. Vnus ex quinque viris Lusitanis tonsor erat. Is cùm esset viribus summis, & animi singulari alacritate preditus, nauis prætoriæ, quæ reliquas antecesserat, & in scapham inuaserat, proram manibus arripuit. Quatuor reliqui in nauem conscendêre: quos ipse consequutus fuit. Tantoq; impetu in hostes irruêre, vt multi se metu in mare deijcerent. Dux suis à tergo ense districto ferociter instabat, & mortem illis, nisi fortissimè pugnarent, minabatur. Et cùm nihil neq; exhortando, neq; minitando proficeret, quatuor occidit. Erant adhuc hostes ancipiti metu districti. Qui enim Lusitanorum impetum sustinebant, ab illis cædebantur: illis, qui fugiebant, erat manibus ducis sui mors necessariò subeunda. Tandem postquam aliquo spatio fuit vtrinq; dimicatũ, omnes hostes aut ferro concisi, aut fluctibus demersi sunt. Tantus enim illis terror iniectus est, vt se in mare demitterẽt. Ipseque dux multis prius vulnerib⁹ acceptis se in mare præcipitem dedit. Erant aũt supra centum & quinquaginta, qui naue illa vehebantur. Reliquæ duæ naues cùm primæ casum oculis aspexissent, metu perterritæ constiterunt. Sed eo tempore nostri erant ita labore debili

tati,

tati, & vulneribus confecti, vt nullas ad resistendum vires haberet. Sed eodem numine, quo fuerunt in prælio confirmati, vt tam admirandum facinus ederent, hostes exterriti sunt, ita vt eos aggredi nō auderēt Nauis hostium capta remulco ad nauem primum, deinde Malacam perducta, & in terram subducta, & integumento contecta fuit, vt diutissimè permaneret miraculi stupendi monimentum. Hostes enim à Christi sanctissimis sacris alieni perspexerunt, id nullo modo viribus humanis, sed Dei præsentis auxilio gestum fuisse. In quo multa valdè miranda contigēre. Primùm fuit, ardor & alacritas animorū, qua quinq; viri mori maluerūt, q̄ hostibus in deditionē venire. Deindè prælium ipsum tam felici successu confectū, vt centum & quinquaginta hostes ferocissimi, quinq; virorum manibus vel cæderentur, vel metu adeò turbarentur, vt se in mare præcipitarent. Postremū fuit, ille metus duab⁹ nauibus integris incussus, quæ non ausæ sunt in homines quinq; vulneratos atq; grauissimo labore defatigatos, inuadere. Verùm eo casu dux edoceri potuit, non esse suorum sanguine ludendum. Multò nanq; illi honestius fuisset, aqua putrida sitim depellere, quàm propriæ voluptatis causa suos in tantum discrimen inducere. Attamen Rex Pacemensis huius admirandi facti terrore perculsus, pacem continuò petijt: quę fuit, accepta prius satisfactione, confirmata. Nomina quatuor hominum, per quos hoc facinus editum fuit, hæc erāt: Ioannes Almeida, Antonius Pazagna, Antonius Vera, Franciscus Gramaxus. Tonsoris artificium nomen viri ipsius, qui tonsor erat, occuluit. Rex aūt Bintami bellum interim summo studio renouabat. Antonius Correa contra stationem aliam, quæ in ripa Muaris fluminis à Rege munita fuerat, copias educere, & simul oppidum Padum, quod rex ipse munierat, expugnare cupiebat. Itaq; consilio cum Garsia Sala arcis & vrbis præfecto communicato, ab eo triremem cum celoce, & triginta minora nauigia precibus impetrauit. Centum & quinquaginta viros Lusitanos, & quadringen-

Victoria planè diuina.

Pax Pacemensis.

tos Malacenses in ea classe ducebat. Cũ his copijs & nauibus in Muaris fluuiũ inuehitur. Ripæ sunt viridissimæ, quas vtrinq; densissimæ syluç vestiebant, adeò multis in locis fluuiũ opacantes, vt cæli aspectum adimãt. Viginti aũt passuum millia progressis æstuarium occurrebat. Hoc in loco rex Bintami stationẽ duplici vallo munierat, firmaq́; in ea militum presidia collocarat, ne Lusitani possent Padum, quo in loco ipse belli commodius gerendi gratia consistebat, inuadere. Ea statio fluminis alueo profundo, sed perangusto, quò erat necessariò nauigandum, imminebat, & æstuarij latitudinem transuersis molibus occupabat. In medio porta inerat, qua ijs, qui Pado veniebant, aditus in fluuium patebat. Nocte verò foribus obductis claudebatur. Intra huius stationis claustra rex naues continebat, vt facilius subitas, & improuisas Lusitanorũ incursiones, quas aperto Marte non poterat, claustrorum ope repelleret, stationis autem huius custodiam impigro viro commiserat. Correa lembo virum nomine Georgium Mesuradum exploratum misit. Is renunciat, in statione magnam vim militũ à Rege dispositam fuisse, ipsũque ducem suos admonuisse, vt se ad certamen animis præpararent. Sibi namq; compertũ esse, Lusitanos propediem adfuturos. Correa nihilosecius vltra progreditur, & prima luce stationem acriter oppugnat, & tandem cũ reliquis ducib⁹ irrumpit. Fit magna cædes, maxima tamen hostiũ pars ad regem effusa fuga se contulit. Correa ne hostes se possent spatio sumpto à repentino pauore reficere, in æstuarij ipsius introitu Odoardum Melium cum aliquot nauigijs reliquit, & ipse claustris reuulsis æstuariũ ingreditur. Sed rex ne id fieri facilè posset, consilio multo antè prouiderat. Arboribus enim succisis, atq; in fluuium vtrinq; deiectis, nauium cursũ impedierat. Fuit hæc res maximi laboris. Prius enim, quàm nauigia progredi vltra possent, erant arbores transuersæ, quæ transitum impediebant, extrahendæ. Sed tandem Correa in oppidum disiectis omnino molibus peruenit. Rex instructa acie cũ elephãtis

Correæ cũ Bintamensibus prælium.

tis

tis obuiam processit. Nostri hostibus inuitis terram occuparunt. Prælium deinde commissum fuit. Hostes fusi fugatique sunt. Correa cùm Lusitanos auidius insequi cerneret, receptui signum dedit: nec enim regiones illas nouerat, & timuit, ne lustris incognitis impediti, ab hostibus rursus conglobatis damnum acciperent. Oppidum direptum continuò fuit, & incensum: naues supra centum coniectis ignibus absumptæ. Eorum, qui mortui in vtroque prælio sunt, certus numerus iniri non potuit. Constat tamen non mediocrem multitudinem fuisse. Ad hunc modum Correa, rebus ex animi sententia gestis, cùm præda & multis captiuis Malacam redijt, & fuit ab omnibus cum honoribus summis, perinde atque meritus erat exceptus. Inde in citeriorem Indiam nauigauit. Rex verò Bintami, cùm se militum & nauium penuria cerneret in maximas angustias inductum, in Bintamum cum graui damno & insigni dedecore reuersus est, & à bello tunc cessandum statuit. Neque Coulami res quietæ in citeriore India fuerunt. Lusitani enim à regina petebant, vt fidē suam liberaret, & ea, quæ fuerant, cùm Antonius Sala interfectus est, ablata, restitueret, & pondus piperis, quod ex fœdere debebat, sine recusatione solueret. Regina quamuis in principio fidem tueri statuisset, Saracenorum tamen crebris sermonibus inducta, non modò fidem violare, sed etiam arcem capere, & exitium Lusitanis moliri constituit. Et primùm id insidijs tentare voluit. Cùm doli minimè successissent, apertam vim intentare decreuit. Eam Indiæ partem, quæ Coulamo finitima est, & ad Austrum Cori promontorio definitur, quam Comorim appellant, quædam regina tunc imperio tenebat, cū qua Coulami regina de Lusitanorum excidio coniurauit. Itaque Reginæ vtriusq; copijs, trium fratrum, qui plurimum inter Naires opinione virtutis excellebant, opera coniunctis, mense Iunio, quo mense hyemis maxima vis in regionibus illis est, bellum excitari cœpit. Supra viginti hominū millia coacta sunt. Venenum fuit in puteis sparsum, vt a-

Correæ victoria.

Coulamensis rebellio.

quatio impediretur,&arx circumſeſſa, & magnis viribus oppugnata,& aliqui ex Chriſtianis Indis,qui vrbem incolebant, occiſi. Arcem triginta tantùm viri Luſitani tuebantur. Ex illis quinque erant morbis oppreſſi: hyems erat impedimento,quò minus facilè Cochimo auxilium mitteretur. Commeatus erat perexiguus,prætereà pulueris tormentarij ſumma penuria. Hector Rodericus per hominem impigrum,qui ſe fluctibus committere minimè dubitauit,Alexium Meneſium,qui ſe tunc Cochimi tenebat,de ſtatu, in quo res erant, admonuit. Is confeſtim Alfonſum Meneſium fratris ſui filium, cum quinque & viginti viris Luſitanis, & munitionibus, & commeatu Coulamũ miſit. Alfonſus Meneſius longa naue vectus,in arcem cum exiguis illis copijs ingreſſus eſt. Arcem interim hoſtes acriter oppugnabant, eosque noſtri ſingulari virtute repellebant: & crebris eruptionibus ſæpè decertabant:nec tormentis tantùm eminus vtrinque pugnabatur, verùm haſtis & gladijs ſæpenumero prælium fiebat. E noſtris aliqui cæſi ſunt,multi grauiſſimè ſauciati: ex hoſtibus magnus numerus interemptus fuit. Tandem cùm Reginę cernerent,arcem capi intra duos menſes minimè potuiſſe: & accepiſſent, Alexium Meneſium magna auxilia comparare,bello finem imponendum eſſe ſtatuerunt. Itaque pacem poſtularunt, & debitam violati fœderis pœnam,quæ illis fuit impoſita,perſoluerunt. & pax iterùm conditionibus æquis confirmata fuit. Hoc anno percepit Rex Emmanuel ab homine curioſo & diligente multa, quæ animum illius ad rerum magnarum ſtudium multò acrius incitarunt. Expoſitum eſt ſuperius,quemadmodũ, dum claſſis Odoardi Lemij promontorium Guardafumenſe peragrabat,celox,cui Georgius Quadra præerat,à reliqua claſſe diſiecta ad Zeilæ portum appulſa fuerit. Luſitani, qui illa vehebantur,capti,&ad regem Adenenſem abducti ſunt: qui eos in ergaſtulum detrudi iuſſit,in quo diutiſſimè vitam in extrema inopia & mendicitate traduxerunt. Quidam interim Rex Arabiæ

Pax cum Coulamenſibus renouata.

Georgij Quadræ peregrinatio.

rabiæ huic tyranno finitimus, illi bellum intulit, multisque illum prælijs deuicit, maximaque regni parte spoliauit, & vinctos, qui ergastulo inclusi fuerant, liberos abire permisit. Ad hunc modum Quadra cum quinque Lusitanis (reliqui enim laboribus attriti & fame consumpti perierant) è vinculis emissus, & in libertatem restitutus est. Is verò, vt facilius eas terras, quas lustrare cupiebat, minore cum periculo peragraret, & Arabicam linguam probè teneret (eo namque tẽpore, quo vinctus fuerat, illi summam operam dederat) se Saracenum esse simulauit, egregiamque in Mahumetis disciplina sanctitatem præ se tulit. Illa igitur ficta specie religionis, quam ementiebatur, & singulari calliditate simulabat, omnium oculos in se conuertit, atque tandem ea opinione sese in familiaritatem Regis insinuauit. Erat enim Rex humanus, & religioni illi deditus. Qui deindè hominis ingenio delectatus, eum à se dimittere nolebat. Cùm verò sepulchrum Mahumetis inuiseret, Quadram secum duxit. Ibi cùm accepisset Quadra, camelorum turmam ante duos dies, quàm Rex in eam vrbem venisset, Damascum profectam fuisse, finxit, se miro desiderio teneri sepulchra nepotum Mahumetis, quæ erant in Perside, visendi. Damasco namque faciliorem, & minus periculosam esse in Persidem viam. A Rege igitur contendit, vt sibi faceret potestatem turmæ illius vestigijs insistendi, vt eam consequeretur. Rex illum ab eo consilio deterrere conatus fuit, tùm quia non libenter illius consuetudine carebat, tum quia illam turmam consequi posse omninò desperabat. Sed cùm Quadra illum precibus vrgeret, illi non modò facultatem, quã petebat, verùm & pecuniam, & commeatum, quantum ipse portare posset, attribuit. A Rege digressus, in regiones vastas & incultas, ipsique prorsus ignotas penetrauit, camelos minimè consequi potuit: & quò se conferret, penitùs ignorabat. Commeatum intra dies paucos consumpsit: Soles ardentissimi illum vehemẽter excruciabant: vestigia ex arenarum ingentib⁹ mo-

libus

bat, illa Quadræ oratio nimis apposita videbatur. Et quia suspicari cœpit, à regno Cōgensi facilem in eum lacum, vndè Nilus erumpit, transitum fore, hominem iam sponte sua satis incitatum, ad illud explorandum promissis inuitat. Illud igitur in Congum cum literis mittit, vt indè in Nili fontes iter faciat, atque indè ad Dauidem Regem AEthiopiæ tandem perueniat. Qui cùm ad Congi portum delatus, deindè ad Regem perductus fuisset, exceptus benignè fuit. Itineris tamen illius explorandi facultatem malignitate Lusitanorum qui plurimum apud illum Regem poterant, non impetrauit. Itaque reuersus est, & cùm iam Emmanuelem mortuum reperisset, Diui Francisci institutum sequi decreuit, in quo vitam sanctissimè ad extremū perduxit. Hæc exposita sunt, vt animaduerti possit, animum Regis Emmanuelis, quamuis illius corpus in Lusitaniæ terminis versaretur, orbem terrarum peragrare, & magna semper & nimis ardua moliri. Ea verò ratione fiebat, vt suorum opera regiones incognitas, & terras vltimas indagaret. Sed omnes humanæ cogitationes momento temporis obruuntur. Sub id tempus, Maximilianus Imperator è vita discessit. De successione Imperij erat apud Germanos disceptatio. Multi namque ad Franciscum Valesium Galliæ Regē inclinabant, multò tamen plures animis in Carolum propendebant. Galliæ Rex donis atque ingentibus promissis non paucos ad sui studium vehementer allexerat. Carolum tamen absentem & educatio (fuerat enim apud Germanos enutritus) & superioris Panno-niæ principatus, & perspecta indoles, & multorum etiam Principum affinitas aduersus Galli munera tuebā tur. Fuit autem Carolus in Germaniam, quasi ad imperium minimè dubium multorum literis euocatus: Is antequam ex Hispania discederet, omnium Ordinum concilium indixit, & consilio Guilielmi Decté ui Xebrensis Dynastæ, qui illius ætatem regebat, præter pecunias, quibus illum Hispani iuuerant, immania tributa populis imperauit. In quo quidem non meritò pos-

Georgij Quadræ ad Aethiopiæ Regē legatio.

RES EVROPEAE

Maximiliani Imperatoris mors.

Immane tributum Hispaniæ consilio.

ribus Hispanis alienus. Quocirca erat illi in principio Hispania specie humanitatis & benignitatis allicienda, donec se penitus in omnium animos insinuaret. Idcirco magis erat illi tunc aliquid de tributis diminuendum, quàm nouum onus populis imponendū. Sed adolescens, qui insita modestia pædagogi monitis obtemperabat. & Hispaniæ mores non tenebat, defendi meritò potest. Hominis senis auaritia, qui illum in eam fraudem impulit, est meritò detestanda. Multi populi nobilitatis præsidio confirmati, Caroli postulatis cōstanti animo restiterunt. Et hoc quidem actionis principium, si cum debita moderatione susceptum fuisset, haud vituperandum omninò videretur. Sed cùm in multitudine neque modus, neque cōsilium, neque ratio, cùm immodicæ libertatis studio ducitur, vlla sit: & multi viri nobiles se multitudini, nescio quo mentis errore ducti, Duces & authores præbuissent, factum est, vt multæ Castellæ ciuitates à Carolo desciuerint. Carolus in initio tumultus in Galliam Belgicam se contulerat. In ciuitatibus, quæ à Principe suo defecerant, intestinæ seditiones excitabantur. Maxima namque nobilitatis pars in fide permanebat: nonnulli aura populari non mediocriter inflati, populis assentabantur. Populis, qui coniurauerant, erat decretum non Carolum tantùm regno spoliare, sed cunctos etiam Hispaniæ Principes omnibus bonis euertere, vt libertate summa Heluetiorum more fruerentur. Nec enim intelligebant, id, quod apud Heluetios, ex antiquissimo tempore legibus patrijs assuefactos, cum omnium admiratione fit, apud gentem insito naturæ fastu tumentem conseruari non posse. Itaque cùm plebs insita naturæ temeritate modum seruare nequeat, tum multitudo, quæ in Hispania in Caroli perniciem coniurauerat, tanto furore & amentia flagrabat, vt quasi iam omnia illis essent ex animi sententia constituta, ferro & flamma omnibus, qui Principum partibus studebant, acerrimè minarentur. Interim rapinæ, cædes, incen-

Castellanorum à Carolo Imp. defectio.

Rebellium institutum ab authore notatum.

Furor seditiosorum.

cendia, horribes armorum fremitus terrorem passim incutiebant. Antonius Fonseca Metimnam Campensem, vrbem opulentissimam, quę Caroli partibus aduersabatur, inflammauit, & miserabili illo incendio maximas opes absumpsit. Nemini tūc in populis sapienter & liberè loqui licebat. Si enim aliquis diceret, verum esse libertatem modicè tueri, non cum legitimo Principe ad internecionem dimicare, scelus illud erat cōtinuò morte acerbissima luendum. Multis in locis, vbi causa libertatis agebatur, neque gemitus quidem ciuis vllius liber erat. Principes communi consilio cum ciuitatibus, quæ minimè rebellârūt, cùm discordiam sedare frustra vellent, bellum summo studio comparauerunt. Hi ad Regem Emmanuelem legatos miserunt, vt auxilium aduersus rebelles ab eo postularent. Simul & Hispaniæ populi, qui à Carolo desciuerant, cùm se viderent in extremo discrimine constitutos, ad eundem Regem legatos misêre. Summa legationis hæc erat, se tantis iniurijs vexatos extitisse, vt nō potuerint vllo modo tam indignas contumelias perferre. Se ciuitates, & mœnia, & arces, atque denique rerum suarum omnium potestatē illi tradituros. Orare deindè & obsecrare, vt regnum illud opulentum, ipsius Emmanuelis studio vehementer incēsum, suscipere vellet, & iniurias immeritis illatas vindicare.

Bellum Ciuile Castellanum.

Castellanorū ad Emmanuelem Legatio.

Emmanuel munus oblatum repudiauit, & Legatos admonuit, vt discerent fidem erga Reges conseruare, & modum cupiditati statuere. Illam controuersiam Caroli benignitate tolli facillimè potuisse, si populorum rectores nō ita ferociter populorum causam suscepissent. Et preterea grauiter illos accusauit, quod cum in principio furori causam publicæ libertatis obtēderent, postea publicè de dominatione populari dimicārent. Si vellēt errorē agnoscere, & veniam à Carolo postulare, se ad eam compositionem libenter operam suam polliceri. Quod verò ad oblatum regnum attinebat, se nunquam vllum imperij additamentū fide & officio antiquius habiturum. Principum autem legatis

Emmanuelis ad rebelles responsum.

gatis operibus magis, quàm verbis respondendum existimauit. Itaque eos tormentis, & munitionibus, & pecunia iuuit. Prælio tandem commisso, populi rebelles armis principum superati, & rebellionis authores capti sunt. Ioannes Padillia, Antonius Zamorensis Episcopus, Petrus Pimintellus, & Petrus Maldonadus, & alij quidam viri nobiles, & quidam etiam, quos ex infima plebe ad honores popularis furor euexerat, qui Principes coniurationis extiterant, capitali postea supplicio affecti sunt: multitudini verò venia tributa. Hoc anno cùm Iehabentafufus in offensionem Nonij Mascaregnæ opera multorum, qui Iehabentafufum oderant, incidisset, & id Mauris, qui sub illo militabant, notum esset, multi Mauri Dabidenses & Garabienses ab illo defecerunt, & quidam etiam illum spoliârunt. Mascaregnas præterea nomen illius apud Emmanuelem proditionis insimulauit. Ille verò per literas atque legatos à Rege postulauit, vt quanta fide in officio debito versaretur, examinare vellet. Se, si aliquid, postquam ad nomen illius adiunctus fuerat, secùs desígnasse compertum fuisset, quàm fides postularet, nullum supplicium recusaturum. Rex postulato illius æquitatis plenissimo satisfecit, & Mascaregnæ præcepit, vt hominem fauore & auxilio complecteretur. Cùm igitur is à Mascaregna opem cõtra eos, qui defecerant, postularet, Mascaregnas illi equites sexaginta & pedites nonnullos auxilio misit. Hoc auxilio fretus (id enim testatum esse apud omnes volebat, se Regis Emmanuelis auxilio minimè destitutum esse) copias suas eduxit, cum hostibus manum conseruit, & parta victoria, eos sibi rursus dicto audientes esse compulit, & omnes tumultus, qui orti fuerant, virtute & æquitate compressit. Eodem fermè tempore Vascus Fernandus Cæsar cum naue vna fretum Gaditanum Regis Emmanuelis iussu peragrabat, & hostes multis incommodis afficiebat. Duæ verò longæ naues hostium rerum successibus elatæ (magnas enim prædas egerant) & militum & tormentorum copijs, multis-

Auxilia Castellæ Principib⁹ præstita. Rebelliõis Castellanæ euentus.

RES AFRICANAE.

Mascaregnæ cũ Iehabẽtafufo dißidiũ.

Iehabentafufi de rebellibus victoria.

Vasci Fernandi Cæsaris cum duab. Maurorum nauibus pugna prospera.

que munitionibus instructæ, in Cæsarem inuehuntur. Is nauis proram in eas confestim dirigere iussit. Dux vnius nauis cùm animaduerteret, quàm alacri & confidenti animo Cæsar in prælium iret, illius congressum formidauit, & mutata velificatione ab instituto cursu deflexit. Alterius autem nauis præfectus, cùm se à socio desertum cerneret, simile consilium sequi statuerat, sed id per Cæsarem minimè licitum fuit. Eum enim tormentis, quocunque voluerat, impellebat, & pertinaciter, quamuis mare turbidum ingentes fluctus eijceret, insequutus est, vsque eò, dum nauem in littus compelleret. Tum in lembum, quem ad similes casus è puppi colligatum ducebat, insiluit, & ijs, quos in naui relinquebat, imperauit, vt antequam illum cum hostibus commisceri cernerent, à pilis in hostes emittendis minimè cessarent. Hostes in terram euadere nituntur, Cæsar eos insequitur. Atrox prælium initur. Multi ex hostibus cadunt. Cùm reliqui fugam capesserent, & in manus Petri Aluari Caruallij viri fortissimi, qui Alcassaris Seguelij regis Emmanuelis iussu præfectus erat, & tormentis excitus occurrerat, inciderent, omnes capti sunt. Cæsar parte prædæ capta, rursus in nauem se recepit. Non multis pòst diebus cùm in ipso freto versaretur, sex in illum biremes inuectæ sunt. Hostes Cæsarem capere vehementer optabant, & cùm illum euadere posse minimè crederent, præ lætitia clamores ingentes ediderunt. Deindè sagittis, & glandibus, & globis ingentibus eum obruere conati sunt. Atque primùm Cæsar eos, ne ad suam nauem accederent, tormentis acerrimè propellebat: & varijs velificationibus eorum conatus eludebat, & interim multos interimebat: quo factum fuit, vt illi multum de animorum alacritate remitterent. Quod cum is animaduertisset, in tres naues, quæ iunctæ consistebant (aliæ namque ventis exclusæ, non ita facilè accedere potuerant) inuasit. Hostes in illum similiter impetum dederunt. At is cùm ingenti tormento ignem applicari præcepisset, vni ex biremi-

Eiusdē Cæsaris cum 6 biremibus prælium.

biremibus, maximo globo à prora in puppim secundum latus emisso, remos deterſit. Hoſtes biremem claudam & mutilam intra ſe recipiunt, & quanta celeritate poſſunt, in ea trepidatione reparant. Tunc omnes ſimul iunctæ Cæſarem circumueniunt. Is cùm animo maximo nunc ad proram, nunc ad puppim, nunc in vtrumque latus accurreret, & præſidia magnis vocibus excitaret, & crebris tormentorum ictibus maximum damnum inferret, multo difficilius certamen, quàm hoſtes ſuſpicati fuerant, effecit. Tandem tormenti vnius ictu magna pars remigum in vna biremi dilacerata fuit. Hoſtes cùm cernerent multos cæſos eſſe, & duas biremes diſſipatas, Cæſaremque nullo modo, niſi cum grauiſſimo damno capi poſſe, certamen omiſerunt. Cæſar cùm eſſet ea natura, vt nullo labore frangi poſſet, eas inſequutus eſt. Verùm cùm nauis illius velis, naues hoſtiles remis impellerentur, & ventus illum deficeret, eas conſequi minimè potuit, & ita voti compos Malacam petijt, vt mortuos ſepeliret, & ſaucios curaret. At Azamore periculum non mediocre fuit Luſitanis opera cuiuſdam Mauri valdè potentis intentum. Benaduxera fuit in Mauritania virtutis opinione, & potentia clarus, & opibus, & exiſtimatione princeps. Is ſub ſignis habebat ſupra mille & quingentos equites, & peditum non mediocrem multitudinem, Feſſenſiſq; Regis imperium detrectabat: ea de cauſa bellum cum illo gerebat. Cùm verò magno prælio victus fuiſſet, literas ad Norognã Azamoris Præfectum dedit, quibus dicebat, ſe velle ſub imperio Regis Emmanuelis contra ipſius Emmanuelis hoſtes perpetuò militare. Norogna volũtatem minimè aſpernatus, hominem ducentis equitibus ſtipatum in vrbem admiſit, & quibus potuit honoribus affecit, & aliquot ducibus Xerquienſibus eorum voluntate præpoſuit. Is vt magis animum ſuum apud omnes teſtaretur, Ferem fratrem ſuum in Luſitaniam cum multis muneribus ad Emmanuelem miſit. Emmanuel illum perbenignè in fidem recepit, & mune-

Luſitanorum ex Benaduxeræ proditione in Azamorenſi vrbe periculum

ribus affecit, & fratrem etiam beneficijs ornauit, hominemq; promissis ornatum in Africam dimisit. Iacobo autem Melio præcepit, vt duobus illis fratribus opem, cùm opus esset, afferret, vt coniunctis viribus acrius bellum molirentur. Itaque Melius cum Fere Azamorem continuò profectus est: neque multos post dies cum equitibus septuaginta quinque, & nonnullis peditibus se cum Benaduxera coniunxit: qui cùm mille & centum & viginti equites eduxisset, in locũ, vnde fons Diucis fluminis erumpit, qui Azamore centum & viginti passuum millia distat, tandem peruenit. Ibi turmas hostium duas & triginta aggressi, magnam hominum cædem faciunt, quadringentos & octoginta duos abducunt, & cum ingenti præda post mensem Azamorem reuertuntur, & incredibilem lætitiam cunctis attulerunt, qui propter diuturnam moram illos perijsse crediderant. At Benaduxera cùm se in gratiam Fessensis Regis restitui vehementer expeteret, clàm per amicos suos, id, quod cupiebat, assequutus est, ea lege, vt quos posset Christianos, ad ipsum regem dolo perduceret. Id autem Aluarus Norogna suspicione consequutus est. Itaq; cùm Benaduxera ab illo sæpè & importunè postularet, vt Iacobum Melium secum mitteret (fore namque, si id fieret, vt præclarum facinus ederet) id nunquam impetrauit. Id tamen Norogna tacitum tenebat, & antè quàm rem exploratè cognosceret, in hominem non esse animaduertendum statuebat: non tamen illi, quem signis inconstantem atque perfidiosum opinabatur, esse quidquam temerè credendum iudicabat. Et interim, ne animum illius offenderet, honestis excusationibus vtebatur. Benaduxera hac spe deiectus, & simul metuens, ne aliquid emanaret, Mazaganum se contulit, & Antonium Lactеum, qui oppidi præfectus erat, alloquutus petijt, vt ei aliquot equites concederet, se pulchrum facinus moliri. Aluarum Norognam ad eam rem equitum bonã partem esse missurum. Sed bellum quod instabat, maioribus esse copijs gerendũ, vt citius, & minore cũ periculo

Benaduxera cũ hoste pactio.

riculo conficeretur. At Antonius Lacteus cùm doli fuiſſet ignarus,& propter rem,quam Benaduxera geſſerat,ei fidem habendam iudicâſſet, illi quindecim equites,& nonnullos pedites attribuit. Benaduxera cũ circiter ſeptuaginta paſſuum millia cum ſuis copijs & Chriſtianis militibus confeciſſet, fratri mentem ſuam aperuit:dixitque ſe regis Feſſenſis gratiam recuperâſſe,malleq; principi,cui erat natura,& religione coniũctus,quã Regi à moribus & inſtitutis illius abhorrenti ſeruire.Vt verò illius animum ſibi arctius deuinciret, illos ei Chriſtianos,quos per dolum abduxerat, eſſe traditurum.Sperare namque ſe,futurum, vt priſtinas offenſiones eo munere prorſus obliteraret.At Feres,Si vultum,inquit,Regis optimi aſpexiſſes, nunquam certè animum induxiſſes,vt tam ſceleſtum facinus obires.Vbi fides?Vbi fœderis ſacramentum? Vbi tam ſingularis humanitatis & magnificentiæ memoria?Ideò te Princeps ille clementiſſimus eiectum recepit, & tã multis muneribus auxit,vt illum nulla offenſione interpoſita proderes?Non refert quàm parum illi noceas,ſed quàm propenſum ad nocendum animum geras.Paruis enim rebus malitia ſumma perſpicitur.Qui enim quindecim equites Luſitanos fidei tuæ commiſſos per ſummam perfidiam in miſeram ſeruitutẽ abducis, certè,ſi vires haberes,ipſum Luſitaniæ Regem cõtra fidem & iuſiurandum omnibus fortunis euerteres. Deindè quàm parum gratus tuus aduentus Regi Feſſenſi futurus ſit parum ſapienter animaduertis. Tu ab illius fide deſciuiſti:tu bellum illi diuturnum intuliſti:victus,ſpoliatus,eiectus,te ad regem Emmanuelẽ, tanquam ad miſeriæ extremæ perfugium contuliſti, nunc rurſus ab Emmanuele deficis.Quomodo igitur is tibi credet,à quo toties fidem nefariè violatam eſſe comperit?Vetus dictum eſt,Regibus gratam eſſe proditionem in ſuam vtilitatem commiſſam, proditoris tamen nomen inuiſum. Sed eſto.Regem Emmanuelem contra fidem deſeris.Ad regem Feſſenſem, qui te odio immani perſequitur,& fidem ſanctam non ha-

Benaduxera fratri proditionẽ aperit.

Feris ad fratrẽ diſſuaſoria proditiõis oratio.

bet,transfugis:perfidiæ ſaltem inſigne monimentum deteſtare.Regis Emmanuelis vexillum geris, vt quoties homines in vexillum,quod erat amoris & beneficētię ſignum,aſpexerint, toties illis tui ſceleris in mentē veniat?Tabernaculum pulcherrimè factum ab Emmanuele donatum fers,vt quoties illud collocari iuſſeris,toties homines perfidiæ tuæ recordentur ? Captiuos per inſignem perfidiam abductos geris:vt nunquam , quamdiu hi nobiſcum verſati fuerint , homines ſceleris tui capiat obliuio?Fac igitur,quod à Chriſtianis fieri audio . Cùm enim à Rege diſcedunt , ne ingrati animi crimen publicè ſuſcipiant , omnia bona,quæ ab illo acceperunt,illi remittunt, ne ſecū perfidiæ monimenta circumferāt . Omitte ſignū iſtud, ne ſcelus in apertum proferat. Tabernaculum deſere, quod perfidiam occulere nequit. Chriſtianos liberos abire permitte,nè à cęlo atque terra proditionis teſtimonium ſumant. Hæc cùm Feres liberè & animosè diceret ,fratris animum non mediocriter irritauit:parumque abfuit,quin manus conſererent. Sed cum Benaduxera multò potentior eſſet,iunior frater illi repugnare non potuit. Cum illo tamen egit , vt ſignum & tabernaculum Emmanueli referri iuberet , & Chriſtianos ſaluos redire permitteret. At cùm fratres ad Regem Feſſæ peruenirent , Rex eos non admodum hoſpitaliter accepit. Vtrique enim caput abſcindi iuſſit. Illos enim,quòd multum nobilitate & opibus excellerent,& metueret, ne defectione rurſus illi moleſtiam exhiberent,de medio tollendos eſſe ſtatuit. Et interim eam cauſam obtendit , quòd Benaduxera Luſitanos cum vexillo & tabernaculo abire permiſit,& quod Feres à fratre,vt id faceret,enixè contenderit.

Digniſſimum proditorum ſupplicium.

Dum hæc in Africa geruntur,in India Siqueira claſſem magnam inſtruxit,qua Dium oppugnaret.Melichius Saca Melichiazij filius,quamuis Siqueira quorſum illā claſſem ornaret,ſummo ſilentio tegeret,eam contra Dium cō parari ſuſpicatus eſt .Tum partim vt Siqueiram ea ſpecie moderationis emolliret,& à ſtudio bellandi deduceret,

RES INDICAE.

ceret, partim vt animum illius explorare posset, familiarem quendam suum, nomine Camallum ad illum cum literis officij plenissimis, & cum muneribus satis amplis legauit. Siqueira gratum sibi esse aduentum legati vultu atque verbis ostendit, seque Melichij Sacæ, & patris illius valdè studiosum esse finxit. Camallus tamen cùm esset acutus & callidus, in quem finē classis illa parata fuisset, sagaciter odoratus est: & Melichium Sacam, & Hagamahamedium, cuius consilio ciuitas innitebatur, admonuit, vt vrbem firmo præsidio munirent. Quod illi diligentissimè fecerunt. Siqueira classe, quæ erat in Lusitaniam profectura, rebus omnibus instructa & expedita, consilium cum ducibus, quos secum erat ducturus, habuit: quibus animum, quo classem illam instruxerat, vt Emmanueli satisfaceret, aperuit, illosque ad tam præclari facinoris societatem adhortatus est. Illi consilium laudant, seque ad bellum illud satis promptos atque paratos esse demōstrant. Is supra octoginta naues ornarat, tria Lusitanorum millia, & mille Naires conscripserat, duces egregiè fortes elegerat, ita, vt ea classe nunquam ad illum diem neque maior, neque rebus omnibus instructior ab vllo Indiæ Prætore comparata fuerit. Initio Februarij mensis, Anno M.D.XXI. Siqueira classem ad oram Diensem appulit. Melichius Saca illum continuò per legatos honorificè salutauit, & largis muneribus affecit. Et tamen quasi aliud ageret, Fernandum Martinium Euangelium cum nonnullis Lusitanis, qui in vrbe negocia gerebant, tanquam obsides in custodiam dedit. Siqueira se Armuzium petere simulauit, vt quosdam motus sedaret: sibique Euangelio, & reliquis Lusitanis opus esse dixit, qui Regis Emmanuelis negotia procurarent. Melichius Saca & Hamagahamedius eos nec alibi rem melius gerere, neque lautius diuersari dicebant. Seque libenter hominibus Lusitanis obsequi, vt illo saltem signo constare posset, nullam vrbem fore magis imperio regis Emmanuelis addictam. Siqueira Melichium Sacam ad colloqui-

Melichij Sacæ ad Siqueirā legatio.

Lusitanorum ad Diense bellū apparatus & profectio.

loquium inuitauit. Is cum Hagamahamedio in locũ ad eum sermonem delectum cum præsidio venit. Oratio Siqueiræ eò pertinebat, vt ostenderet, se Reipub. constituendæ gratia Armuzium nauigare, & interim eò classem applicuisse, vt vrbem sociam & amicam inuiseret, & à Melichiazio peteret, vt sibi arcis ædificandæ facultatem concederet, vt Lusitani, qui in ea versabantur, tutius negotiari possent. Melichius Saca respondit, Lusitanos nõ minus securè in ea vrbe, quàm in patria versari. Quod verò ad arcem attineret, se id parentis iniussu nullo modo permissurum. Siqueira tum Sacam admonuit, vt sibi Lusitanos redderet. Saca verò respondit, eam insignem contumeliam fore, si homines Lusitani, qui commodè in vrbe fœderata, multisque rebus ad fidem conseruandam astricta negociabantur ab illo, quasi ab homine perfidioso, & inimico, maximè cùm classis instructissima in portu cõsisteret, peterentur. Id enim posse videri ex altera parte, diffidentiæ, ex altera, timiditatis argumentum. Si Siqueira non crederet, Lusitanos posse sine vllo periculo in vrbe amicissima vagari, sinistram suspicionem de amicis reciperet, qua nulla maior contumelia hominibus amicis imponi posset. Se verò, si illi Siqueiræ postulato, quãdiu classis esset in portu, satisfaceret, turpissimi timoris significationẽ daturũ. Itaq; sine vllo effectu sermo habitus est. Siqueira cõsilium cum ducibus habuit. Cũ variæ sententiæ dicerentur, tandem cõstitutũ fuit, non esse illo tempore vrbis oppugnationẽ tentandã. Esse namq; situ & artificio munitissimã, & maximo militum numero firmatam. Rem esse in aliud tempus differendã: nec esse eorum salutem, qui in custodia tenebantur, temerè negligendam. Cũ sententia in vulgus emanaret, milites fremere, vociferari, Prętorem & duces liberius accusare minimè destiterunt. Iam robur illud Lusitanæ virtutis extinctũ. Duces plurimùm de quæstu & compendio, parum de dignitate & officio cogitare. Iã Lusitanis militib⁹ insitæ virtutis declarandæ à ducib⁹ locum minimę dari. Prætoris flagitio

Sacæ cum Siqueira colloquiũ.

Siqueiræ cum ducibus consultatio.

Militũ fremitus querelæ de Siqueira.

gitio fieri, vt qui antea cunctis Orientis nationibus terrori fuerant, eo tempore despicerentur. Multi inquit, in vrbe milites sunt. Quando id præclari duces compertum habuerunt? Posteaquam pugnæ tempus appropinquauit? An id non multò antè exploratum esse oportuit? Postquam tanta classis, cum tam fortium militum numero, & tantis sumptibus huc aducta est, & oppugnationis tempus instare videtur, nunc ignauiæ & timiditati sapientiæ nomen obtenditur. Factū igitur est, vt consilij tempus audacia & temeritas occuparet, virtutis locum timiditas nomine prudentiæ occultata septum teneret. At inquiunt, Lusitanorum saluti, qui in vrbe versantur, est consulendum: quasi verò non multò pluribus Lusitanis erat in vrbis munitissimæ oppugnatione moriendum. Et tamē eo metu duces contineri minimè potuerūt, quin ad vrbem oppugnandam accederent. Et non intelligūt, etiam eorū, qui in custodiam traditi sunt, salutem virtute nostra & non timiditate contineri. Nam si hostes arma nostra timuerint, eis minimè nocebunt: si nos contemnere cœperint, eos iniurijs omnibus lacerabunt. Hæc & alia eiusmodi conuicia milites, vt est hominum genus liberum, & audax, & ad maledicentiam propensum, vulgo iactabāt. Accessit alia suspicionis occasio, quæ grauius animos eorum irritaret. Euāgelio obsidibus primùm datis, permissum erat, in classem venire. Is cum periculum rebus suis imminens mente prospiceret, quoties in classem se cōferebat, pecunias quas fecerat, & variam supellectilem importabat. Idem reliqui Lusitani faciebant. Rumor cōfestim emanauit, Siqueiram pecunia corruptum belli consilium omisisse. Eam nanq; pecuniam belli redimēdi gratia à Saca missam fuisse criminabantur. Siqueira cùm se frustra tempus in eo loco terere videret, Armuzium petijt, & alium interim locum nō procul ab vrbe arci ædificandæ designauit. Inde tamen prius Alexiū Menesium Cochimum misit, qui, dum ille abesset, imperium administraret. Georgium Albuquercium Mala-

çam, Georgium Brittium in Malucas insulas, Raphaelem Perestrellum in Sinarum regionem misit: Iacobum verò Fernandium Begiensem, & Nonium Fernandium Macedum & Emmanuelem Macedum in ea ora reliquit, vt per speciem comparandi commeatus, quem Cochimum subueherent, amicitiam simularent, dum Lusitanos qui erant in vrbe, cum opibus, quas parauerant, in naues reciperent, & tum demum ciuitati apertè bellum indicerent. Vtrumque facillimum fuit. Vrbis enim rectores, postquam classis è portu soluit, sine recusatione Lusitanos, quocunque illis libuisset, abire permiserunt, & illis, qui in alto sine vllius classis metu versabantur, non erat difficile bellum denunciare. Fuit tamen consilium reprehendendum. Quorsum enim attinebat, cùm omnis Lusitaniæ gentis robur erat procul amotum, & cùm non maximum damnum hostibus inferri poterat, bellum indicere? An vt hostes interim maiora præsidia compararent, & fortius statum vrbis stabilirent? Sic autem fieri necesse erat, vt qui vrbem minus munitam cum tanta classe se expugnaturum minimè sperârat, eam multò maiore præsidio firmatam, cum classe aliqua ex parte diminuta, oppugnare multò minus auderet. Deinde cùm eo tempore bellum denunciatum fuit, dari sermo potuit illis, qui dicerent, vrbis oppugnationem non consilio, sed metu prorsus omissam fuisse. Postremò tunc non admodum speciosa causa potuit obtendi, quæ Lusitanos iniuriæ suspiciõe liberaret. At postquam Siqueira Armuzio rediret, vt se rediturum affirmauerat, & vrbem nihil omninò certum & exploratũ de bello suspicantem offenderet, causam facilius reperit, qua honestius atque prudentius bellum cum opibus summo studio collectis inferret. Goa sub id tẽpus erat in summo periculo constituta. Cùm enim Siqueira maximam classem instruere, & ornare constituisset, fuit necesse, vt vrbis præsidia diminueret. Id Zabaimum Idalcamum minimè fallebat. Tempus igitur aduenisse ratus, quo Goam reciperaret, maximum exerci-

Fraudulẽtum consilium.

Summum Goæ periculum.

citum comparauit. Attamen Crisnara Narsingæ Rex, cùm illum odio acerbo & immani persequeretur, & timeret, ne si is Goam occuparet, amplificatis viribus aliquid hostile moliretur, illum acerrimo bello à conatu deterrendum esse constituit. Aliam deinde mouendi belli causam habuit. Timuit enim, ne si Zabaimus Idalcamus Goa potiretur, omnes equi ex Perside & Arabia illius potestate continerentur. Vt igitur bellum acrius & attentius geri posset, ipse per se illius rationem administrare, & prælijs inesse decreuit. Fuit ab vtroque in terris Goæ finitimis exercitu maximo, summis viribus, acerrima contentione, euentu vario, dimicatum. Narsingæ tamen Rex insigni victoria potitus, multas Idalcami ciuitates expugnauit, & præfecturas varias sub imperium subiunxit, in quibus præfecturæ Balagatenses extitère, quibus erat grande vectigal impositum. Sed cùm esset Rex opulentissimus, earum præfecturarum possessionem non tanti faciendam existimauit, vt eam cum equorum commercio conferendam censeret. Vt igitur ad se Lusitanos alliceret, legatum ad Rodericum Melium, qui tunc Goæ præfectus erat, misit, qui diceret, se libenter præfecturarum Bagalatensium possessione Regi Emmanueli, quem in loco fratris habebat, cessurum. Se enim nihil malle quàm fœdus cum Emmanuele ferire, & amicitiam firmare, vt intelligi posset, nihil copulatius in vita futurum. De eadem autem re, se, cùm primùm Siqueira Armuzio rediret, legatos missurum, qui fœdus illud solenni ritu sancirent. Interim verò ipsum Melium admonebat, ne cunctaretur, sed statim mitteret, qui præfecturas illas occuparet, & firmo presidio tueretur. Hoc nuncio Melius valdè lætatus est. Eadem namq; opera imminentis belli metum labore alieno depulsum, & vectigalia Regis Emma. amplificata cernebat. Regi verò gratias egit, & munera largè misit, & ipse cum Lusitanis equitibus 200. & cum Indis peditibus 700. in præfecturam Salsetensem profectus est, quam desertam reperit. Ibi cùm pau-

Narsingensis ad Goæ Præfectum legatio.

paucis diebus gentem ad commercium allexisset, & statum aliquem constituisset, & præsidia necessaria disposuisset, præfecturę atq; portorio Rodericum Iusartem Melium sui fratris filium præposuit. Similiter cũ præfecturas Pondensem atq; Bardensem derelictas esse cognouisset Iusartem iussit eas occupare. Post duos verò mẽses cùm Iusartes accepisset, duos Idalcami duces cum valida manu, vt illum opprimerent, aduentare, de ea re patruum admonuit, qui confestim per se auxilium attulit, & hostes prælio inito profligauit. Deinde cùm quæstionem habuisset de his, qui cum hoste consenserant, centum & triginta viros primarios Goam abduxit. His autem tanquam obsidibus retentis, pax aliquo tempore rata fuit. Per id tempus in insula Zeilandensi tumultus contra nostros eorum culpa & importunitate, concitatus fuit. Lupus Suarius, vt scriptum est superius, ad Columbi portum, qui eadem insula continetur, arcem instituit. Lupus Brittius, qui post Ioannem Sylueriam illius arcis præfectus extitit, eam tandem denuò à fundamentis excitauit. Primum enim ædificium propter nimiam festinationem, eò quòd graue periculum immineret, & calx nulla reperiretur, è luto & lapidibus temerè congestis extructũ fuerat. Itaq; ad eam rem Brittius 400. fabros, & materiam multiplicem aduehi iusserat. Arce ad summum perducta, nostri insolẽtius efferri, incolas iniurijs afficere, magnum decus in illis vexandis reponere cœperunt. Illi vicissim contumelijs irritati, commeatum subtrahere, malignè omnia præbere, & omnes, quos solos inueniebant, plagis afficere, & in rebus omnibus hostilia machinari. Brittius iniurias ab incolis illatas dissimulabat, & suos nè quidquam in eos hostile molirentur, continebat. Interim verò rectores per nuncios admonebat, vt suos à maleficio deterrerent. Milites autem fremebant, & Brittium ignauiæ & timiditatis insimulabant, quòd tam indignas contumelias pateretur: & ei frequenter instabant vt malo cogeret homines suum officium facere, & quotidiano conuitio ab

Victoria de Idalcamo.

Zeilandensis tumultus.

eo contendebant, vt incolas acri bello cōtunderet. At Brittius cùm cerneret, si bellum moueret, ruinā fore funestissimam, victoriam valdè periculosam: futurū nanq; erat, vt cibarijs omninò subtractis, is cum Lusitanis, qui sub illo merebant; in extremam inopiam adduceretur, & mortis tristissimę periculum subiret: militum tamen importunitate victus, maluit illorū temeritati satisfacere, quàm recta ratione munus sibi commissum modetari. In quo sanè perspicitur, quantò sit difficilius & illustrius, falsam decoris opinionē contemnere, quàm in hostiū mucrones irruere. Multi nanq;, qui facillimè corpora sua pro patriæ salute hostium telis obijciunt, falsæ infamiæ metu, quantū in illis est, patrias euerterunt. Vndè cōcludi potest, illum verè magnanimum esse, qui non modò mortem minimè formidat, verùm & inanes multitudinis opiniones pro nihilo putat. Brittius igitur nè in hominū imperitorum vituperationē veniret, in veram reprehēsionem temeritatis incurrit. Nam post meridiem, tempore, quo incolæ sine vlla formidine propter æstum grauissimum, qui terras illas adurebat, in domibus suis quiescebant, ex arce centum & quinquaginta milites Lusitanos eduxit, in homines imparatos inuasit, oppidum cæde & terrore compleuit, & incolas in fugam compulit. Illi postquam in campo cōglobati, & à repentino pauore refecti sunt, cogitare cœperūt, se vxores & filios in oppido omni præsidio nudatos reliquisse. Itaq; rursus in oppidum reuersi sunt, & cōferti in nostros impetum fecerunt. Nostri multitudine oppressi pedē retulêre, triginta vulnerati sunt. Reliqui magnam fortasse cladem accepissent, nisi hostes fuissent flammis impediti. Brittius namq;, vt eorum impetū retardaret, viam, quæ in arcem ferebat, incendere iussit. Cùm autem rumore dissipatum fuisset, tātam esse hominum Lusitanorū insolentiam, & feritatem, vt pauci numero in alienis terris cōstituti, nullius iniuria prouocati, perniciem illis, apud quos hospites erant, inferre conati fuissent, omnes ad facinoris

Quis verè magnanimus.

Zeilandense bellum.

ris illius vindictã acriter stimulati sunt. Suprà viginti hominum millia ad arcis excidium conuenêre. Illam igitur obsidione cingunt, ingentes fossas perducunt, aggeres excitant, tormenta disponunt, dies atq; noctes arcem oppugnant. Nullum genus erat belli, quo non, vt arcem caperent, atque diruerent, contentione incredibili, & magnis viribus vterētur. Nostros interim non tam pilarum frequentia, quàm commeatus inopia cruciabat. Quinque mensibus obsessi sunt, antequam auxilium afferri posset. Tum verò milites feroces furoris insiti pœnitebat, & frustra intelligebãt, militis officium non esse, pugnandi leges ducibus suis imponere, sed strenuè tantùm imperata cõficere. Brittius Cochimum nuncium misit, qui nunciaret, rem esse in extremum discrimē inductam. Siqueira cuilibet arci, vt cũ maiore classe nauigaret, præsidia infirma reliquerat. Alexius tamē Menesius quinquaginta Lusitanos milites in vna triremi, cui Antonius Lemius preerat, illis auxilio misit. Qui cùm propter aduersas tempestates (hyems enim erat) tardissimè nauigarent, nimis serò in arcem peruenêre. Ibi cùm Lemius Brittio diceret, non esse, cur aliud auxiliũ expectaret, antè, quàm Siqueira reuerteretur: & si diutius expectaret, intelligebat esse omnibus fame pereundum, omnem spem salutis in virtute collocandam statuit. Antõnio igitur Lemio præcepit, vt per totã noctem è trireme hostium munitiones & turres vehementissimè verberaret. Manè verò, cùm hostes in triremem essēt intenti, & nihil minus opinarentur, quàm fieri posse, vt qui erant in arce inclusi, egredi auderent, Brittius cum trecentis militibus Lusitanis erumpit, in hostes imparatos inuadit, primo impetu stationes & turres expugnat: hostes repentino pauore perculsi, diffugiũt. Sed cùm esset eorum magna multitudo, postquam se in vrbem contulêre, verbis eorum, qui ætatem in armis egerant, increpiti, rursus instructi in nostros inuehuntur. In agmine primo, præter magnum peditum numerum, erant equites centum & quinquaginta, & ele-

Arcis Lusitanæ obsidio atq; oppugnatio.

Subsidium Brittio missum.

Brittij eruptio.

Prælium redintegratum.

elephanti cum turribus quinq; & viginti. Aliqui eorũ dentibus enses alligatos gestabant, quibus admirabili dexteritate obuios cædebant. Quidam è Lusitanis & multitudine territi, & elephantorum metu perturbati cedere volebant. Sed Brittius iam munitionibus post tergum relictis, in vrbem gradum intulerat. Is autem illis, qui ferreis fistulis armati erant, imperauit, vt omnes simul glandes plumbeas in elephantos emitterent. Elephanti non solùm strepitu, sed multò etiam magis vulneribus exterriti fugiunt, in suos irruunt, equites impetu immani proterunt, peditum aciem proculcant, & in effusam fugam conijciunt. Nostris nulla iam pugna restabat. Hoc igitur tantùm operis habuerunt, vt hostes insequerentur. Magnam hominum multitudinem cædunt, vrbem omni præsidio nudant, & vsque in densum palmetum progrediuntur. Brittius longius insequi minimè tutum arbitratus est. Timuit enim, nè propter palmarum densitatem ordo perturbaretur, & sic nostri ab hostibus non mediocre damnum acciperent. Itaque signum receptui dedit. Rex verò cùm cerneret magnam nobilitatis partem eo prælio cæsam fuisse, & Saracenos, qui præcipuè belli authores fuerant, primos omnium se in fugam dedisse, & suspicaretur sibi adhuc bellum integrum restare, quod quò magis esset diuturnum, eò magis periculum rebus suis intenderetur: & animo simul reputaret, sibi fore paulò pòst cum classe maxima, si obsidio extraheretur, dimicandum: inuitis Saracenis pacẽ petijt, q̃ (sic enim rerũ cõditio postulabat) libẽtissimè concessa fuit. Fœdere igitur instaurato atq; renouato, Lusitàni maiore cũ modestia inter Zeilandenses versati sunt: & illi vicissim multũ se Lusitanis omnibus, vel ex animo, vel simulatè, quibuscũq; reb' poterãt, benignos exhibebãt. Dum hæc apud Zeilandẽses geruntur, Armuzij contra nostros insidiæ parabantur. Quod quidẽ à Regis Emman. benignitate sumpsit initium. Cùm enim intellexisset, Reges Armuziẽses suorum tyrannide oppressos extitisse, & postq̃ vrbe capta

Stratagema.

Pax Zeilãdensis renouata.

Armuziãsium contra Lusitanos insidiæ.

fuerunt

fuerunt Albuquercij opera liberati, nihilominus per eiusmodi regios ministros vectigalia sic exerceri, vt maxima eorum pars ad eosdem, qui ea tractabant, verteretur, nè ea deindè fraus admitti posset, sibi prouidendum existimauit. Ea autem de causa Scripturæ magistros, & quæstores Lusitanos instituit, qui regiam pecuniam tractarent: quam tamen omnem sine diminutione in Regis ipsius vsus conuerti præcipiebat: & hoc tantisper, dum Rex ipse, cuius erat pecunia, posset animaduertere, quantum pecuniæ sibi detractum annis singulis fuisset, & clarius perspiceret, omnem suæ salutis rationem tutela atq; patrocinio ipsius Emmanuelis contineri. Id Raix Xeraphius, & reliqui eiusdem flagitij atq; sceleris administri indignissimè tulerunt, tanto se pecuniæ fructu, quantum domum quotannis auertebant, Lusitanorum industria & fidelitate priuari. Itaq; Regi demonstrare conantur, illum Regis tantùm nomen retinere, iure autem regio, atq; patrimonio spoliari. Iam apertam tyrannidem specie benignitatis institui: omnem illam pecuniam in vsum auaritiæ Lusitanæ cessuram: præstare millies mori, quàm tam indignam contumeliam pati. Hæc cùm frequenter ingererent, & Regis aures assiduis querelis obtunderent, illius animum, qui erat in Lusitanum nomen valdè propensus, prorsus immutârunt. Re autem cum Regis socero, qui erat nomini Christiano vehementer infensus, communicata, decretum fuit, vt postquam Siqueira Armuzio discederet, per insidias, Lusitanorũ præsidia trucidarent, & arcem præsidijs vincirent. Sed obstabat ille metus, nè, si coniuratio parùm procederet, &, quod secum agitabant, palàm fieret, Mochrim aduersarium haberent, qui Lusitanis adiunctus, hostis sanè grauis atq; metuendus Armuziensibus esse posset. Insula, quam appellant Baharem (quæ, haud scio an illa sit, quam olim Icharam nominabant) est angusto freto ab Arabia disiuncta. Hæc ad Armuziẽsis Regis imperium pertinebat: quam tamen Mochris gener Principis, qui Mecam vrbem summo imperio regebat, armis

Bahare insula.

armis occupârat. Is autem non insulam tantùm dominatu oppressam tenebat, verùm & classem centum & viginti nauium ædificârat, cum quibus bellum Armuzij Regi frequenter inferebat. Hunc igitur, antequam meditatum scelus ederēt, de medio tollendum esse statuerunt. Quod vt facerēt, singularem fraudem excogitant. Nam per eos ipsos, quos crudelissimè necare parabant, hostem, à quo sibi valdè timebāt, euertere decreuerunt. Habent hoc eorum plerique, qui dira Mahumetis superstitione infecti sunt, vt in summa fraude summum decus situm arbitrentur. Itaque ad Siqueiram adeunt, Regemq; Emmanuelem Armuzij dominum esse prædicāt, illiusq; officium esse, omnes qui Armuziū bello vexant, armis opprimere. Mochrinō satis esse Regis Emmanuelis opes bello vastare, verùm & naues omnes, quæ erant Armuzium peruētutæ, ab eo in portū illius insulæ, quam oppressam dominatu tenebat, partim vi, partim etiā humanitatis specie cōpelli. Sic autē sublato portorio maximā vectigalium diminutionē fieri. Neq; iam Regem in summas pecuniæ angustias adductum posse Regi Emmanueli tributū pendere. Cōsuleret igitur Regis Emmanuelis nomini & dignitati: firmaret illius imperium: tyrāni illius arrogantiam virtute cōprimeret, & Regis socij & stipendiarij, qui se totū Regi Emmanueli cum omnibus suis opibus addixerat, saluti prospiceret: vt intelligi posset, omnibus, qui clarissimo regi seruirent, esse firmissimum præsidium in illius tutela atq; patrocinio constitutum. Dicebant præterea, consilio diuino factum fuisse, vt is eo tempore cum tam magna classe ad eas regiones accederet. Nec enim tēpus magis idoneum, neq; commodiorem facultatem, ad rem ex animi sentētia gerendam, excogitari potuisse. Et his quidem sermonibus Siqueiram impulerūt, vt Mochrim bello premendū esse iudicaret. Consilium tamen habuit: Omnibus visum est, bellum esse suscipiendum. Classem igitur Siqueira septem nauiū Antonio Correæ, qui singulari laude Regem Bintamēsem Malacæ

Singularis Armuzienſiū fraus.

Fraudulēta ad Siqueirā exhortatio belli aduerſus Mochrim ſuſcipiendi.

Bellum aduerſus Mochrim.

deuicerat, cum quadringentis Lusitanis maxima ex parte nobilibus, assignauit, qua bellum hostibus illis inferret. Huic classi Regia classis, quæ centum & quinquaginta naues actuarias continebat, adiuncta fuit. Illi autem Xeraphius præerat. In Regia classe erant militum Saracenorũ tria millia: homines partim cetrati, & hastati, partim scorpionibus & minoribus tormẽtis armati in prælium ibant. Naues erant etiã maioribus tormentis, & munitionibus instructæ. In cursu sæua tempestas subitò coorta, classem disiecit. Tempestate autem sedata, Correa, & Ioãnes Pereira cum nauibus suis in insulam peruenêre, partem eam versus, in qua ciuitas, quæ insulæ nomẽ obtinet, sita est. Vrbs est ampla satis, & ædificiorum magnificentia, & hominum frequentia celebris. Eò mercatores vndique propter oportunitatem commercij libẽtissimè commeabant. Mochris vrbem crebris stationibus atque multis tormentis (fuerat enim de classis aduentu certior factus) egregiè munierat, & propter ipsius vrbis præsidia duodecim millia Arabum mercede conduxerat. Correa classem ab vrbe disiunctus in anchoris expectabat. Quæ post sex dies aduenit. Duæ tantum naues Lusitanæ deerant; quarum vna Armuzium vi tempestatis delata, altera post bellum confectum ad Baharẽ appulsa fuit. Correa copias in terrã exposuit, acies diligenter instruxit, vrbẽ totis viribus oppugnauit: atque primùm nostri fuêre ab hostibus summa vi repulsi. Correa rursus cùm multò maiore impetu in duas vrbis stationes inuectus esset, prælium multò acrius initum, & lõgo spatio temporis extractum fuit. Nostri tandem irruperunt, & hostes in fugam versi sunt. Ex hostibus 300. & triginta milites cæsi sunt, in quib⁹ equites 30 fuêre. E nostris quinq; desiderati sũt, quo in numero Georgius Pereira fuit: septuaginta vulnerati. Antonius Correa graue vulnus accepit. Arius Correa frater illius, qui vexillũ præferebat, cum multum sanguinis è vulneribus illius emanaret, concidit, & ab hostibus interfectus fuisset, nisi Alexius Sousa,

Bahara vrbs & insula.

Vrbis oppugnatio.

Lusitanorum victoria.

& Rodericus Correa, viri egregiè fortes, illi confestim opem attulissent. Qui quidem, dum Ario subuenire conabantur, multa vulnera ab hostibus acceperunt. Xeraphius in hoc prælio ducis sapientis officio functus est. Prælio enim non interfuit, & ex præda sanè frugaliter, quantum licuit, in naues deportauit: qui, si hostes cum integris copijs insequi voluisset, magna ea die cædes hostium fieri potuisset. Correa tyranni ædes occupauit, vrbis possessionem nomine regis Emmanuelis cepit, milites collaudauit, & quosdam etiam, qui se excellentius in pugna gesserant, equestribus ornamentis affecit. Accepta deindè à Xeraphio fide, vrbem illi (Regis enim vicem gerebat) moderandam tradidit, ea conditione, vt perpetuò Emmanuelis imperium agnosceret. Raix Xeraphius cùm accepisset, Mochrim è vulneribus post tres dies, quàm prælium commissum fuerat, mortuum fuisse, eò, quo extremum spiritum ediderat, Correæ permissu se contulit, & cadaueris caput abscidit, vt illud gratissimum munus, Regi suo deferret. Naues, quæ erant in statione nauali, succensæ fuerunt. Hametus Mochris sororis filius, qui Catifam, alteram insulæ vrbem tuebatur, illius possessione cessit, & fide Correæ in continentem res omnes suas transmisit. Et sic demùm insula in Armuzij possessionem venit. Correa Armuzium petijt, vbi fuit à Silueira, vt meritus erat, collaudatus, & à Rege multis muneribus affectus. Scelus autem in aliud tempus dilarum. Hoc Anno in Africa Iehabentafusus, dum facinus ingens aggredi studet, per insidias interfectus fuit. Xerifium enim bello vexare, & Marochium oppugnare parauerat. Ad eam rem auxilium à Nonio Mascaregna petierat. Is triginta equites tantùm, & viginti pedites illi auxilio miserat. Et huic exiguo militum numero Rodericum Norognam præfecerat. Franciscus tamen Melius, Alfonsus Gomecius, Ioannes Fernandius Pretus, Ignatius Nonius, à Mascaregna, vt sibi cum Iehabentafuso proficisci in hostem liceret, importunis precibus im-

Mochris mors.

Catifæ deditio.

RES AFRICANAE.

Occasio cædis Iehabentafusi.

petrârunt. Cum his viginti equites præterea, & quidque pedites egressi sunt. Ne plures autem exirent, Mascaregnas vrbis portas occludi iussit. Iehabentafufus Dabidenses & Garabienses Mauros acciuit. Leidehambrenses, cum quibus ille conuenerat, similiter euocauerat. Ij cùm essent infirma fide, & iter illud periculi plenum arbitrarentur, venire nolebant, &, si imperium detrectarent, ipsum Iehabentafufum, ne in eos arma conuerteret, metuebant. Verùm cùm Iehabentafufum dolis occidere in animum induxissent, se præstò ad illius imperium futuros esse simulârunt. Atque tandem vt cogitatum scelus exequerentur, aduenerunt. Nacer Mequinezius Rex per id tempus ad Iehabentafufum literas dedit, quibus significabat, se pacem cum Hameto Fessensi Rege fratre suo de integro fecisse, & vtriusque viribus coniunctis obsisti minimè posse. Illos verò statuisse eum euertere, nisi facinus aliquod insigne susciperet, quo in Regis Fessensis gratiam restitui, & veterum offensionum memoriam delere posset. Proinde si saperet, omnes Christianos, quos posset, arte aliqua delusos Regi Fessensi traderet. Aliter enim crederet exitium sibi protinus afferendum. Is literas responso minimè dignas arbitratus est. Interim fuit illi nuncius allatus, montium principem, ducem quendam, quem equitum turmæ præfecerat, inuasisse, & ipsum ducem, & equites quinquaginta captiuos abduxisse, & Abrahemum interemisse. Erat autem Abrahemus Azumi frater, qui multum inter suos opibus & opinione virtutis excellebat. Id cùm accepisset Iehabentafufus, Azumum inuisit, vt eum consolaretur, & epulo funebri, quod Azumus, vt gentis mos est, fratris nomine daturus erat, interesset, & reliqua hominis amantissimi munera præsens obiret. Christianos omnes, & vniuersam familiam suam in castris reliquerat, & in Dabidensium castra, quæ non procul aberant, tribus tantùm ducibus comitatus se contulerat. Dum verò absq; vlla periculi suspicione epulis accumbit, tres principes coniurationis à tergo virũ ad

Leidehambrensiũ in Iehabentafufum conspiratio.

Nacri ad Iehabentafufum literæ.

oriuntur, eumq; multis vulneribus concidunt. Tres duces, quos ille secum attulerat, dum ei subuenire parant, & fortium hominum officium in re tam inopinata faciũt, à reliquis coniuratis interimũtur. Oleidehabramus in Iehabentafusi castra confestim inuasit. At Rodericus Norogna, & Christiani reliqui se cũ Garabiensibus Mauris repentè coniungunt, & in vrbem proficiscuntur. At multi ex Mauris illis, vt est hominum ingenium fallax, & subdolum, & ad euentum fortunæ mutabile, statuerunt Christianos, vt armis & equis potirentur, occidere: sed fuerunt per duces suos à scelere reuocati. Interim Allebembeques, vir primarius, qui Iehabentafusi odio ductus, Oleidehabrami partes, dum illi inter se apertè diffidebant, sequutus fuerat, eò, vbi nostra castra fixerant, peruenit, & Rodericum Norognam ad colloquium euocauit. Dum à reliquis semoti sermocinantur, reliqui in nostros imparatos impetum fecerunt. Multi cæsi sunt, maxima pars cum Roderico Norogna in seruitutem abducta fuit: pauci autem euaserunt. Maurus quidam Bogima nomine, cuius vxor atq; filij in vrbe morabantur, vt calamitosum exitum nunciaret, in vrbem incurrit. Mascaregnas cum incredibili celeritate centum & quinquaginta equites eduxit, & in castra eorum, qui scelus conflauerant, inuectus, quę inde circiter decem millia passuum aberant. Centum & quinquaginta occidit: supra sexcentos & quinquaginta captiuos abduxit: ingentem boum & pecorum gregem abegit, & eo ipso die victor hostium & vindex facinoris scelestissimi in vrbem reuersus est. Eo die sex equites, qui euaserant, Francisco Melio duce in vrbem rediêre. Postridie pedites sedecim, & equites duo pedibus similiter effugerunt. Hic fuit finis Mauri fortissimi, &, quod exemplum probitatis apud illos rarò perspicitur, fidelissimi, qui ad extremum vitæ spiritum pro Emmanuelis Regis dignitate & imperio maxima cum laude decertauit. Hoc anno Rex Emmanuel Odoardum Menesium Indiæ præfecit: qui quinto Aprilis die cum classe na-

Proditoria Iehabentafusi cædes.

Lusitanorum clades insignis.

Subita Mascaregnæ irruptio et victoria.

Iehabentafusi elogiũ.

RES INDICAE.

ulum quindecim Olyſippone ſoluit, & vniuerſam incolumem in Baticalenſi portu conſtituit, & continuò imperij ſibi commiſſi poſſeſſionem cepit. Eodem anno iam Georgius Albuquercius Malacam, Georgius Brittius in Malucas inſulas profecti fuerant, quorum nauigatio exitus valdè diſſimiles habuit. Vt autem primum, quid Albuquercio acciderit, referamus, is Principem regno pulſum, & opibus euerſum, cuius patrem Tyrannus per ſummum ſcelus occiderat, ſecum ducebat, vt in Pacemenſi regno collocaret. Cùm verò primùm ad Pacemenſem portum appuliſſet, & rumore diſſipatum fuiſſet, Regis occiſi filium ea claſſe aduectum eſſe, multi clam in claſſem ſe contulêre, Regiumque iuuenem regem ſalutauêre. Tyrannus Gueinal, hoc enim illi nomē erat, vrbem foſſa & vallo munierat, magna militum præſidia ſuis locis diſpoſuerat, tormenta varia collocauerat, vigilias diligenter agi præceperat. Audierat enim Indiæ Prætorē eò claſſem eſſe miſſurū, vt illum regni poſſeſſione depelleret. Georgius Albuquercius ad illum miſit, qui diceret, vt regno, quod contra ius & fas vſurpauerat, vero regni ſucceſſori cederet. Quod ſi faceret, ſe operam daturum vt meliore eſſet conditione, ea, qua fuerat antè, quam regnum illud occuparet. At tyrannus reſpondit, ſe regnum, quod ei iure aduenerat, & ab homine malefico contra ius vſurpatum fuerat, virtute cepiſſe. Se verò libenter Emmanuelem dominum agnoſcere, & ſumma fide tributum, quod imperatum eſſet, ſoluturum. Proinde orare & obteſtari, ne Regem, qui optimo iure in regni poſſeſſionem vénerat, & qui ſe totiuſq; regni opes Emmanueli Regi libēter addicebat, vellet vllius gratia contra iura omnia violare. Orationibus & obteſtationibus huiuſmodi vltrò citroque ſine vllo fructu miſſis, decretum ab omnibus eſt, vt vrbs oppugnaretur. Opportunè autem Emmanuel Gama Malaca, cum naue rebus omnibus inſtructiſſima, ad eundē ſe portū contulerat. Rex quidam erat Pacemenſi finitimus: regnum Daru appellabatur. Is erat Principi pulſo ſanguine

Georgij Albuquercij Malacenſe iter, eiuſq; ſucceſſum.

Georgij Albuquercij ad Pacemēſem Tyrannū nuncius.

Tyrāni reſponſum.

Pacemenſe bellum.

guine propinquus, & illius gratia bellum assiduè cum tyranno gerebat. Is cùm audisset nostros vrbē oppugnare constituisse, exercitum, in quo supra tria hominum millia fuēre, repentè coegit, & ad Albuquerciū continuò venit, & operam, & opes suas omnes pollicitus fuit. Albuquercius animum gratum habuit, opera verò illius ad id bellum se minimè indigere respōdit. Rogauit tantùm, vt spectator adesset, vt videret, quo animo Lusitani hoste ferire didicissēt. Ne autem post victoriam, quam se propitio Dei numine adeptu rum confidebat, illius copiæ cum hostibus commisçę periculum adirent, eum admonuit, vt iuberet omnes suos capita ramis viridib⁹ ornare, vt eo discrimine ab hostibus internosci possent. Deinde aciem triplicem instruxit: primam Sancio Henrico, alteram Alfonso Menesio attribuit, tertiā verò sibi reseruauit. In acie illius erāt Emmanuel Gama, Antonius Mirāda Azeuedius, Garsia Chaignus, Hector Valladares, Franciscus Bocarrus, & alij quidam viri nobiles, quorū virtus spectata multis in locis extiterat. Sancius primam stationem acriter oppugnare instituit. Menesius ne vlli laudem concederet, in locum sibi assignatum festinanter inuasit. Albuquercius postremò cū suis omnes ad certamen alacrius ineundum incendit. Fuit longo spacio varijs tormentis, & vasis fictilibus tormētario puluere cōpletis, atq; missilibus acerrimè pugnatum. Cùm propugnaculum immineret, vnde nostri non mediocre damnū accipiebant, Dionysius Melius, Emmanuel Gama, Hector Valladares, & Franciscus Bocarrus ad portam accurrunt, fores effringunt, & repagula conuellunt, & aditu patefacto, cum reliquis, qui illos sequebantur, irrumpūt. Ad hunc modum prima statio expugnata fuit. Altera statio multò munitior, integra permanebat. Quæ fuit cū multo maiore periculo ab ijs, quos Albuquercius secū ducebat, & multò atrociore prælio superata. Certamē enim multo maius opinione, quàm nostri susceperant, extitit, adeò, vt omnes faterentur Christi præsenti numine profligatum

Stationum oppugnatio.

reis veniebant, & erant in fronte pugnaturi, vt Brittius constituerat, nondum propter aduersum ventum in terram accesserant. Hic cùm hostes fugerent, Rex, vt suis opem afferret, supra mille nobiles homines, armis egregiè tectos, & sex elephantos eduxit. At Brittius reliquas suas copias in statione expectabat. Ioannes verò Serranus, qui vexillum præferebat, sine vllo ad ducis imperium respectu, in hostes, qui cliuum subibant, signum intulit. Et cùm eum Brittius magnis vocibus reuocaret, voces nullo modo ad aures admisit, sed in instituta temeritate & amentia fortissimè perseuerauit. Idem multi eadem insania flagrantes effecerunt. Brittius cùm eos continere non posset, inuitus hominum furentium audaciam sequutus est. Et cùm nostri ingentem impetum tulissent, tantam impressionem fecerunt, vt hostes in vrbem compellerent. Ita cùm iã debellatum esse confiderent, in vrbem ingressi sunt, ne hostes ab illo metu refici, & recreari permitterent. At longè secùs, quàm suspicati fuerant, euenit. Nam cùm in via lata in copias, quæ regem circumsistebant, incidissent, pauci à multis circumuecti sunt. Qui cùm sibi moriendum esse cernerent, res admirabiles efficiebant. Primus, qui mortem oppetijt, Ioannes Serranus fuit. Quidam autem Gaspar Fernandus nomine vir egregiè fortis, cùm in elephantum, vt eum hasta transuerberaret, impetum ferret, ab elephanto proboscide in altum sublatus atque ad terram allisus, & pedibus ipsius elephanti conculcatus interijt. Georgius Brittius deinde cecidit, Christophorus Pinctus, Ioannes Pereira, Franscifcus Godizius, & alij multi similiter occisi fuêre. Qui euadere potuerunt, fugæ se mandârunt. Quidam ex nauarchis, Laurentius Godinius nomine, copias suas, vt se cum Brittio coniungeret, educebat: cùm nostros fugientes, animaduerteret, non expectauit, dum illos exciperet, & hostium insequentiũ impetum ab illis reprimere conaretur, imò fœdissima fuga sibi consuluit: quo factum est, vt hostes vsque ad littus nostros insequerentur. Nondum omnes

Io. Serrani temeritas.

Miserabilis clades Lusitanorum.

Raposi & Villosi virtus. nes sciebant, Ducem intra vrbem cecidisse. Ludouicus Raposus, & Petrus Villosus, viri, qui multa decora virtutis militaris obierant, cùm in ipso littore percepissent, Brittium occisum fuisse, dixerunt, sibi nullo modo tantam turpitudinem subeundam esse, vt ex prælio, in quo Dux occubuisset, euaderent. Itaque in hostes ruunt, neque cædendi finem faciunt, donec vulneribus concisi, & debilitati conciderent. *Gasparis Gallinauis vado impacta.* Gaspar Gallus, cui prima acies, in qua multi minoribus tormentis instructi veniebant, assignata fuerat, cum fluctibus, & aduerso vento pugnauerat. Cùm verò strepitum tormentorum, quibus hostes, qui erant in statione, nostros repellere nitebantur, audiret, nauem longam, cui præerat, remis, quantum hominum viribus, & summa animorum contentione fieri potuit, impelli & incitari præcepit. Quo facto, nauis impetu ipso quo ferebatur, in arenæ molem, quæ sub aquis latebat, impacta, sic inhæsit, vt nec remis, neque contis, nec vlla nautarum industria inde prius euelli potuerit, quàm rediēs æstus, aquas, quibus sustineri nauis ipsa posset, afferret. Omnes igitur nauarchi cæsi sunt, præter duos, Gallum nempè & Godinium, qui prælio non interfuerunt: vnus, quia non potuit, alter, quia fugæ turpitudinem subire minimè dubitauit. In quo prælio supra septuaginta viri Lusitani ceciderunt, & ex ijs, qui euadere potuerunt, nullus extitit, qui non multis inde vulneribus sauciatus abiret. Anchoris autem solutis, è portu profecti sunt, & in portum Pedirensem se contulerunt: vbi inuenerunt Antonium Brittium, Georgij Brittij fratrem, qui communi omnium suffragio delectus fuit, vt in fratris demortui locum succederet. *Antonius Brittius fratri suffectus.* Sic autem fuerat ab Emmanuele decretum, vt si Georgium aliquis casus de medio sustulisset, Antonius Malucis insulis præesset. Antonius Brittius nauarchos reliquis nauibus præfecit, deindè in oram Pacemensem delatus, Georgium Albuquercium reperit. Itaque, omnes simul Malacam profecti sunt, vbi fuerunt à Garsia Sala cum humanitate summa recepti

pti. Qui arcis confestim possessionem Georgio Albuquercio concessit. Hoc anno Leonora Regina Olysippone, mense Iunio peperit filiam, cui fuit Mariæ nomen impositum: quæ postea ingenio, & animi magnitudine & opibus summis excelluit, quamuis variis casibus innupta in hunc vsque diem permanserit. Vt autem quid interim in India Iacobo Fernādio Begiensi acciderit, oratione perstringamus, is eo tempore, quo Antonius Correa in Baharem missus à Siqueira fuit, in Indiam cum nauibus quatuor eiusdem Siqueiræ iussu nauigauit. In ora Cambaiæ duas naues cibarijs onustas, & vnam onerariam nauem satis opulentam pugnando cepit. Melichiazius, cùm prælium non procul à Diensi portu fieret, Hagamahamedum cum longis nauibus duodeuiginti misit, vt opem suis afferret. Sed eo tempore, quo is nauibus appropinquauit, iam prælium erat finitum, & hostium maxima pars occisa. Hagamahamedus tamen acre prelium de integro cum victoribus iniuit: nauem vnam, cuius nauarchus nominabatur Gaspar Doutelus, depressit: maxima eorum pars, qui eadem naue vehebantur, fluctibus demersa fuit: nauis ipsius Begiēsis parum abfuit, quin mergeretur. Similiter & Nonius Fernandius Macedus summum periculum adiuit, & 14. in prçlio viros amisit. Cùm essent nostri in extremo periculo constituti, imbres immodici, & tonitrua, & fulgura, sublatiq; subita tempestate fluctus prælium diremerunt. Begiensis vt aquationem faceret, & rei frumentariæ consuleret, & naues iactatas reficeret, Chaulem petijt: eò Siqueira peruenit, à spe arcis propè Diū ædificandæ deiectus. Locum enim, quem is delegerat, Melichiazius munierat. Præterea nauis ingens, quæ materiam subuehebat, incensa fuerat. In ea nanq; vincti Turcæ vehebantur, qui facinus incredibile susceperunt. Cùm enim mortem seruituti longè prætulissent, clauorum attritu scintillas excusserunt, quibus in tormētarium puluerē deiectis, flamma nauē & ipsos captiuos cum omnibus Lusitanis absumpsit. Alias deinde cogitatio-

RES EVROPEAE.

RES INDICAE. Iacob. Fer. Begiensis nauale prælium.

Captiuorū Turcarum facinus inauditum.

nes Siqueira cùm suscepisset, Odoardi Menesij aductu ab illis omnib⁹ depulsus fuit. Interim Petrus Syluius, quē Siqueira Armuzij reliquerat, vt quædam negotia conficeret, in Chaulensem orā peruenit. Hagamahamedus cū sua classe eò se contulit, Petriq; Syluij nauē multis tormentorum ictib⁹ vulneratam depressit. Syluius cum maxima hominum, quos ducebat, parte fluctibus haustus fuit: qui nando seruari potuerunt, capti, Diumque perducti sunt. Sub id tempus matrimonium Beatricis, Regis Emmanuelis filiæ, cum Carolo Allobrogum duce Olysippone celebratum est. Carolus eas nuptias aliquot antè annis ambierat, quòd ad suam dignitatem valdè pertinere arbitraretur, cū Emmanuele affinitatem contrahere, & quòd de Beatricis forma & pulchritudine, & de indole singulari multa percepisset: & de eadem re ad Emmanuelem legatos miserat. Sed nihil fuerat ab Emmanuele constitutum. Legationem tamen benignè acceperat, & filiæ ætatem parum matrimonio aptam excusauerat: & interim multa de statu & imperio Caroli, de regionis, quam iure possidebat, amplitudine, de illius moribus & vita clam per homines industrios inquirendo, eò deduct⁹ est, vt minimè eam affinitatem contemnendam arbitraretur. Quod vbi Carolus sensit, Legatos iterum in Lusitaniam misit. Nuptiæ pactæ sunt, & matrimonij conditiones scriptæ, & classis, quā Beatrix Nicæā veheretur (sic enim fœdere cautum fuerat) summis sumptibus, & singulari studio comparata. Classis erat duo deuiginti nauium, in quibus erant aliquæ tantæ magnitudinis, quanta nunquam in Lusitania naues vllæ perspectæ fuerant: erant etiam aliquot rostratæ, & triremes præterea, & longæ naues. Nauarchus, qui vniuersæ classi præesset, Martinus Albicastrensis, Villæ Nouæ Portimanensis Comes, vir singulari prudentia, ab Emmanuele delectus fuit. Martinus Costa Archiepiscopus Olysipponensis aliam nauem summis sumptibus instruxit, qua Beatricem sequeretur. Ex omni nobilitate fuerunt multi ab Emmanuele delecti: qui

Hagamahamedi pugna naualis.

RES EVROPEAS Allobrogū Ducis cum Emmanuelis filia nuptiæ.

omnes

omnes gemmis, & auro, & vestibus atque monilibus tam insignem speciem elegantię & magnificentię prę se ferebant, vt omnibus admirationem non mediocrẽ mouerent. Naues erant interius multo auro & varijs coloribus illustratæ. Festi dies, antè, quàm classis solueret, ludis quamplurimis agitati, & nobilitatis frequẽtia, & omnium gratulatione celebrati. Neque solùm elegantia vestium curæ Lusitanis fuit, sed multò etiam magis armorum, & tormentorum ratio ab omnibus habita. Classis nono die Augusti vela dedit, in exitu mẽsis Septemb. ad portum Nicææ appulsa, & Beatrix cum maxima pompæ celebritate, & amoris insignis argumentis excepta à Carolo, & ab illius proceribus, & vniuersa nobilitate & multitudine fuit. Dum hæc geruntur, in India Lusitani, qui arcem Chaulis ædificabant (nondum enim erat absoluta, sed tantùm ad primam contignationem peruenerat) magnis laboribus & periculis afflictati sunt. Hagamahamedus enim sæpenumerò in Frãciscum Mendozam, & Georgium Menesium, qui singulis triremibus præerant, incursabat, & non paucos interimebat: & hæc in Siqueiræ & Menesij conspectu faciebat, qui nullo modo propter æstus accedentis impetum suis opem afferre poterant. Tempus enim hostis acer & infestus obseruabat, quo naues q̃ remis nõ agebãtur, ei nocere minimè possent. Siqueira cùm illi iter instaret, vt Cochimo in Lusitaniam intenderet, Henricum Menesium arci Chaulensi præposuit, maritimarum rerum curam Iacobo Fernandio Begiensi dedit. Ei verò, vt mare illud tueretur, duas naues magnas, 3. triremes, vnam nauem lõgam, & vnam præterea minorem nauem reliquit: deinde vela dare iussit. Cùm verò malacia summa nauigationem illius impediret, in ora naues suas propè Begiensis classem constituit. At Hagamahamedus cùm nullã rei benè gerendæ occasionem amittendam existimaret, cum 30. longis nauib⁹ classem Lusitanam circumibat, eamque multis tormentorum ictibus assiduè verberabat, & illius conatus nauium suarum celeritate, & vehe-

RES INDICAE.

Lusitanorũ in arce Chaulensi periculum

vehementi remorũ impulsu, & concitatione frequẽter eludebat. Siqueira cùm se loco mouere nõ posset, angebatur. Begiensis Andreæ Sousæ, qui triremis cuiusdam præfectus erat, imperauit vt triremem suam in ostiũ fluminis, quod Chaulem alluit, impelleret, nè hostes per fluuium inuecti, arcem oppugnarent. Sed Hagamahamedus in Sousam inuectus, triremẽ nocte crebris ictibus oppugnauit, septem Lusitanos occidit, vulnera grauia & periculosa multis imposuit. Alexius Sousa, Andreæ Sousæ frater, non leue vulnus accepit. Ad triremem tandem, vt eam retineret, suam nauem applicuit. Georgius Menesius, vt opem Sousę ferret, accelerauit. Nihilo tamẽ secius Hagamahamedus, vt vtranque alligaret, summa ope contendebat. Sed Begiensis cum trireme, cuius præfect' erat, & Frãciscus Mendoza cum 4. lembis subsidio occurrit: & cũ triremem Sousæ laceram & dissipatam animaduerteret, eam submoueri iussit. Deinde in triremem Georgij Menesij transcẽdit. Naues interim nostræ eò quòd ventus omninò defecerat, immobiles permanebant. Prælium verò exarsit. Qui erant in lembis, cùm non possent, aut non auderent hostium impetum sustinere, lembos subduxerunt, vt triremis puppi se defenderent. Itaq; omne certamen erat contra duas triremes institutum. Malus triremis, in quam Begiensis se contulerat, erat iã pertusus, latera multis in locis perfossa. Begiensis cùm acerrimè dimicaret, & omnib' locis occurreret, optimiq; ducis, & strenui militis munus simul obiret, exemplo suo multos ad rem strenuè gerendam excitabat. Cùm verò lembos nõ aspiceret, in puppim recurrit. Ergo, inquit, homines perditissimi, quos nec pudor, neque religio ad officium impellit, mauultis turpiter fugiendo, ab hoste crudelissimo necari, quam fortiter & animosè dimicãdo, vitã tueri. Dum hæc diceret, tormẽti vnius ingentis pila latus illi' percussit, loricã perfregit, & ipsius loricę fragmẽta intra lacerum corpus immisit. Cùm Georgius Menesius illũ cecidisse conspiceret, corpus illius integumento

Atrox cũ Hagamahamedo prælium.

mento inuolutum à militum conspectu subtraxit, nè multi cæde illius exanimati, à pugna desisterent. Eos autem, quos mors illius fallere non poterat, adhortatus est ne vnius viri casu animos demitterent, imò virtutis illius exemplo ad simile decus aspirarent. Tum ducis officio egregiè functus, multa pertulit. At multi ex illis, qui tormentis præerant, occisi iam fuerant. Tū quilibet pro vsu, quem habebat, eorum vice munus illud administrabat. Remiges, cùm essent à Christi sacris alieni, lingua nostris ignota hostem magnis vocibus admonent, vt triremem alligent. Neminem esse iam, qui eam tueri posset, cùm omnes aut mortui, aut vulneribus debilitati fuissent. Menesius cùm hoc animaduertisset, septem aut octo remiges vulnerauit, reliquos formidine perterritos in officio continuit. Hagamahamedus tamen, cùm magnam suorum partem interfectam, multas naues laceras animaduerteret, prælium, nè grauius aliquod damnum pateretur, omisit: Menesius, vt ijs, qui erant in littore, & prælium spectabant, victoriæ speciem præberet, illum per aliquod spatium insequutus est. Deindè triremem, quæ omnem propemodū prælij impetum sustinuerat, multis vexillis ornauit, & tormentorum omniū fragore lætitiæ significationem dedit, quod illius ciuitatis incolis maximum terrorem incussit. Deindè vt magis victoriæ confessionem cunctis exprimeret, ad vesperum in anchoris constitit. Postremò sublatis anchoris ad nauem prætoriam accessit, laceramq; triremem, & numerum eorum, qui pugnando ceciderant, ostendit. Siqueira noluit indè discedere, antequam classem reficeret, & ad Odoardum Menesium literas dedit, quibus rei statum significauit. Classe aūt refecta, maritimarum rerum præfecturam Antonio Correæ commisit, tantisper dum Ludouicus Menesius Odoardi Menesij frater, veniret, qui fuerat ab Emmanuele mari præfectus. Reb⁹ ad hunc modum constitutis, Siqueira Cochimum profectus est, vt se ad iter, quod erat ei in Lusitaniam faciendum, compararet. At Hagamahamedus

dus sex & triginta longas naues rursus instruxit, & ita in Chaulis portũ inuectus, classem in loco constituit, quo illam tutam à nostris facillimè cõseruabat. Hagamahamedus cùm Correã nihil mouere cerneret, ad classem illius accessit, & postquam ad ictum tormenti constitit, multis tormẽtis prælium instituit. At Correa tormentarij pulueris inopiã laborabat, & ideò, nè totum sine magno fructu consumeret, summa vigilantia prouidebat. Nostri duas turres excitârant, atq; munierant, vnã ad oram, qua flumen in mare cadit, in qua specula erat, alteram propiùs vrbem. Hagamahamedus cominus decertare, non satis tutum arbitrabatur. Turrim verò, quæ erat ad fluminis ostium, oppugnare constituit. Eam triginta tantùm viri Lusitani tuebantur. Ducem igitur, Chilum nomine, cum 15. nauibus ad eam oppugnandam misit. Is ducentos vi-

Turris cuiusdam oppugnatio.

ros in terram exposuit, in loco, quẽ rupes excelsa tegebat: qui inde in editum collem subierũt, qui turri imminebat. Hi turrim à terra acriter oppugnare, naues è mari quatere tormentis instituunt. Nostri ancipiti prælio districti, nulli tamen loco desunt. Turris Præfectus, cui nomen erat Petrus Vascius Furmanus, dum periculum à turri forti animo propulsat, tormenti vnius ictu percussus occubuit. Simon Ferreira & tormentorum magister, & nonnulli eiusdem muneris artifices occisi sunt. Correa interim, quamuis prælium cum Hagamahamedo tunc iniret, Rodericum Vascium Pereiram cum septuaginta viris Lusitanis duobus lembis immisit, vt ijs, qui arcem tuebantur, subueniret. Ij cùm in terram desilirent, in hostes, qui collem occuparant, inuadunt, eosque loco pellunt, & in fugam conijciunt, & ferociter in littus insequuntur, & multos interimunt. Hagamahamedus verò post prælium longo spatio protractum, cùm è suis maximum numerum interfectum aspiceret, receptui signum dedit. Porro autem Correa prælij contentione liberatus, in turrim iuit. Ibi eos mortuos, qui dicti sunt, ad uersus vulneribus inuenit. Multos prætereã vulnera-

tos

ros offendit. Parma vnius, cui Petrus Queirosius nomen erat, septem & viginti sagittis transfixa fuerat, & alius nomine Emmanuel Çugna, similiter quinque & 20. sagittas parma infixas gerebat. Alij similiter multa signa virtutis indicabãt. Dum hostes ab arcis ingressu repelluntur, triginta ex illis cæsi sunt, & alij præterea sexaginta in littore ceciderunt, præter eos, quos Peteira ceciderat. Omnes fermè, q. hoc prælio cæsi sunt, nobiles erant, quos cultus elegantior, & armorum vsus indicabat. Inter eos Chilus, qui ad arcẽ oppugnandam missus fuerat, & Aethiops quidam agminum ductor, vir fortissimus iacebant. Mortuorum capita Correa præcidi iussit, vt ea ad Hagamahamedum muneris parum grati loco mitteret. Turrim verò refecit, & firmiore præsidio muniuit, illique Aluarum Brittium præfecit. Interim Ludouicus Menesius interuenit, cui Correa classem continuò tradidit, & indè Cochimum profectus est. At Melichiazius pacem ab Odoardo Menesio postulauit, & culpã belli in Siqueiram transtulit. Hagamahamedo verò vt se cum classe reciperet, imperauit. Dum hæc in India citeriore gerun- tur, Georgius Albuquercius Bintami vrbem egregiè munitam oppugnare constituit. Itaque classe magna comparata, in eam insulam traiecit, ad vrbem castra posuit, & stationes propugnatoribus nudare instituit. Sed scalas non attulerat. Dictum enim illi fuerat stationes & propugnacula propter humilitatem transcẽdi facillimè posse: quòd longè secus esse reperit. Itaque fuit ab oppugnatione cum damno repulsus. Multi namque telis hostium ceciderunt, inter quos Georgius Melius extitit, qui cum Antonio Brittio in Malucas insulas nauigabat. Multi vulnerati sunt. Ita deinde se receperunt, vt hostes eos insequerentur, neque cædendi finem facerent, vsque eò, dum in scaphas & lembos, deinde in naues cum periculo non mediocri conscenderẽt. Laquiximena maritimarum rerum præfectus, vt magis victoriæ confessionem exprimeret, cùm nauibus viginti classem Lusitanã persequu-

Queirosij & Cugnæ virtus insignis.

Infælix Bintami oppugnatio.

Ant. Brittij ad Malucas nauigatio. tus est, Egidiumque Simonem celocis præfectum cum omnibus, qui sub illo militabant, interfecit. Exitus igitur rē temerè susceptā, vt fieri plerunque solet, infelix admodum consequutus est. At Antonius Brittius ex eadem insula profectus, vt Malucas insulas peteret, ad Iauas in eo cursu delatus, classem in Agaciamensi portu constituit. Erat enim ea ciuitas fœderata. Aberat inde non procul insula nomine Maduram, cuius aqua laudabatur. Itaque magistrum nauis suæ eò misit, vt aquaretur. Incolæ in nostros impetum fecerunt, & lēbum ceperunt, & captiuos, eò, quòd insita quadam temeritate & insolentia primi iniurias intulerant, nullo modo, nisi pretio pro redemptione persoluto, reddiderunt. Brittius propterea, quod hyems erat, non potuit eodem anno in Malucas nauigare: & apud Hagacimenses hybernauit. Et hæc quidem in vlteriore India gesta sunt. Sub id verò tempus, Armuzij Xerafus operam dedit, vt scelus meditatum in actum tandem erumperet. Postquam enim opera & industria Correg Baharemensi insula potitus fuit, tantos ad scelestum illud facinus perficiendum spiritus assumpsit, vt oblitus fidei atque recentis illius beneficij, conatus omnes ad exitium nominis Lusitani comparauerit. Obstabat tamen Regis ipsius voluntas in Lusitanos propensa, qui etsi soceri crebris sermonibus alienatus à nostris extiterat, noui tamen muneris & beneficij recordatio eum rursus ad fidem, vt antea faciebat, obseruandam allexerat. Hominis tamen scelestissimi importunitate victus, & soceri authoritate commotus, quamuis pestem sibi comparari eo scelere perspiceret, hominibus perditissimis assensus est. Die igitur ad facinus præstituta, in ædes, in quibus Lusitani habitabant, irruerūt, inopinantes oppresserunt, & domos aliquas incenderunt. Suprà sexaginta ea nocte Lusitani cæsi sunt. Huius coniurationis indicium ad arcis Præfectum delatū fuerat. Sed tanta fuit hominis in tanto periculo propulsando negligentia, tantaque suscepti muneris obliuio, vt ne commeatum quidem vllum ad obsidionē

Maduram Ins.

Armuziēsiū in Lusitanos conspiratio atque rebellio.

Garsiæ Cotignij negligentia.

tollerandum in arcem importandam curauerit. Ea tamen nocte, vt in re trepida fieri potuit, Garsia Cottignius (hoc enim præfecti nomen erat, vt diximus) turres ducibus assignauit, & tormenta aptè collocari præcepit, & acie instruxit, quæ Lusitanos in arcem confugientes exciperet, & impetum hostium ab arce repelleret. Nostri cum ex arce egressi fuissent, in Saracenorũ turbam impetum dederunt, multosq́ue ex illis occiderunt, & non paucos Lusitanos, qui nondum interfecti fuerant, cõseruârunt. Cùm verò in arcem redirent, in hostes, qui vias obsederant, incidetunt. Fit atrox prælium. Hostes odium acerbum & immane, nostros desperatio & indignatio stimulabat. Illi multitudine furenter elati, nostri virtute freti dimicabant. Tandem cùm nostris via ferro aperienda esset (aliter enim nulla spes salutis erat) tantam impressionem fecerunt, vt hostium aciem perrumperent, & multos interficerẽt, atque tandem in arcem euaderent. Omnes tamen, qui quadraginta tantùm erant, vulnerati fuerunt. Cottignius ea nocte nuncium de rebellione illa, & periculo in quo versabatur, ad Prætorem in Indiam misit. Et quia materia ad excitanda propugnacula deerat, nauẽ oneratam, quæ in anchoris consistebat, exonerari, & dissolui, & omnem materiam in arcem cõportari iussit: quod non sine maxima armorum contentione, & sine multo sanguine & aliquorum cæde fieri potuit: multi namque Saraceni, qui opus impedire nitebantur, occisi sunt, & aliqui etiam Lusitani ceciderunt: inter quos vir egregiè fortis, Vascus Vieira nomine, cuius in ea pugna præclara virtus fuerat, occisus est. Eo verò tempore Emmanuel Sousa Tauares, qui cum classe mare Persicum & Arabicum peragrabat, vi tempestatis in Mascatem delatus fuerat. Eò Tristanus Vascius Veiga nauem, Calaiate profectus, appulerat. Vrbis præfectus illis Armuzij rebellionem, & scelus in Lusitanos conflatum nunciauit. Significauit præterea, se literas ab Armuzij Rege accepisse, quibus imperabat, vt omnes Lusitanos, qui in eadem vrbe versarentur,

Atrox cũ Armuzijs pugna.

Armuzij Regis de Lusitanorũ strage decretum.

tur.

tur, confestim occideret. Quod etiam Calaiatensi præfecto, post Veigæ ab illa vrbe digressum, præscripserat. Omnes enim illius oræ ciuitates ad Armuzij ditionē & imperium pertinebant. Calaiatensis autem præfectus continuò paruit, & omnes Lusitanos, quos potuit, interemit. At Mascatensis, cùm esset vir senex, lōgoque rerum vsu peritus, & coniectura prouideret, facinus illud non esse feliciter casurum, se à cæde continuit. Veiga fuit vir neq; moderatus, neque moribus & vita rectè constitutus, tanta tamen animi magnitudine præditus, vt nullum vnquam periculum formidaret, ita, vt multi illum insaniæ, & præcipitis cuiusdam temeritatis insimularent. Is tunc, cùm inter illum & Sousam iurgium extitisset, solus cum triginta Lusitanis Armuzium profectus est, & per mediam hostium classem, in densos tormentorū globos, & in flāmas, & tela, & in sagittarū multitudinem irruit, tantaque virtute dimicauit, vt omnium iudicio vires humanas superaret. Atq; tandem cū hostiū classem perrumperet, in arcē penetrauit. Præbuit facinoris illius audacia hostibus maximum terrorē, & obsessos ad spē certissimæ salutis erexit. Emmanuel Sousa ad insulā Queixumē, quæ in arcis conspectu posita est, naues appulit. Cottignius cū à Veiga percepisset, Sousę classem esse exiguā, & hominum præsidio non satis munitā, illum rogauit, vt simultatem deponeret, & se rursus cum Sousā coniungeret. Is, etsi vulneratus erat, Cottignij precib⁹ obsequutus est. Iterum igitur non cū minore periculo classem hostium perrupit, & Sousam de statu, in quo arx tunc esset, admonuit. Cùm igitur æstus accederet, in hostes inuecti sunt. Præliū fuit vtrinq; magna viriū & armorum contentione commissum. Decem hostiū naues depressæ, multi interfecti atq; vulnerati fuerūt. E nostris vnus cecidit, octoginta vulnerati sunt: classis verò Lusitana ad arcis portas, hostib⁹ frustra repugnātibus, accessit. Xerafus cùm cerneret, arcem mari, propter Lusitanam classem, oppugnari minimè posse, omnes ad oppugnationem, quæ ex vrbe fiebat, conuertit.

Prudenter factam.

Audacissimū Veigæ facinus.

Præclarū Veigæ facinus.

Prælium nauale cū Armuzi ensibus.

Hostiliū stationis expugnatio.

tit. Consilio autem Turcæ cuiusdam, nomine Mirabdelic, viri in bellicis rebus excitati, stationē in regijs ędibus erexit, & alterā similiter in Xenodochio Lusitano, quod inter regias ædes & arcē interiectum erat, excitauit. Vnde, eò quòd propius abesset, hostes plurimū damni crebris tormentorum ictibus nostris inferebāt. Garsia Cottignius Emmanuelem Vetulum, & Rodericum Varellam cum hominibus quadraginta in eam stationem immisit. Hi stationem acriter oppugnant, parietem disturbant, violenter irrumpunt, magnamq; cædem faciunt: duo tamen in eo prælio cadunt, & omnes fermè vulnerantur. Statione ad hunc modū capta, Cottignius tormenta omnia, quæ in ea disposita fuerant, in arcem deportari præcepit. Xerasus ingens tormentum in infima regiarum ædium parte collocari iussit: illius ictibus arcis portæ confractæ atque dilaceratæ sunt. Aditum tamen illum Cottignius obiectis molibus obstruxit, & multa tellure compleuit. Tum è templi turre, quæ erat regijs ædibus aduersa, tormentū excellenti artifici commisit, qui ita collineauit vt hostium tormentum, quo fores effregerant, ictu primo dilaceraret. Hostes exterriti quidem eo casu sunt, in instituto tamen perseuerabant. Nostros cū multum fames, tum multò vehemētius sitis affligebat. Homines quidam obscuri ex arce ad hostes transfugerunt, quorum indicio Xerasus accepit, nostros nō posse diutius sitim perferre. Eo nuncio fretus, statuit arcem admotis scalis oppugnare: non credebat enim, vllas vires in Lusitanis ad resistendum propter aquę penuriam residere. Hoc fuit Cottignio Saraceni cuiusdam indicio, qui ad illum transfugit, continuè delatum. At Cottignius vasa tormentario puluere completa, & trabes transuersas cū saxis ingentibus, ex trabibus aptissimè colligatis, in pinnis statuit. Hostes ad oppugnationē satis cōfidentes accedunt; plurimis simul scalis admotis, in arcē scandere nituntur, quantum quisq; potest, vt primus, vel inter primos, ad summū euadat, enititur: cùm Lusitani trabibus demissis scalas perfringunt, vasa deijciunt,

Solers facinus.

Stratagema Cottignij.

unt,multos ſaxis interimūt,multò plures flammis abſumunt: interim pilæ in confertos emiſſæ maximam ſtragē faciunt. Xeraſus receptui ſignum dedit, & ſcalis omiſſis,arcē tormentis quatere ſine intermiſſione parauit. Catapultam deinde in ædibus regijs diſponi iuſſit, quæ plurimum damni noſtris inferre potuiſſet, ſi aliquis inter hoſtes eſſet,qui ea vti ſciret. Sed hoſtium imperitia fruſtra fuit omnis opera in ea ſtatuenda cōſumpta. Tandem Xeraſus murum ædificauit, ea mente,vt ad tantam altitudinem perduceret,vt arci immineret, & tela atque denſas pilas in noſtros emitteret,arcemq; propugnatoribus nudaret. At noſtri Cottignij iuſſu crebris duorū tormentorū ictibus murum quatiunt,eumque lata rima findunt, multiſq; locis pertundunt. Deinde galeas fuſtibus ſublatas inter pinnas ſtatuunt,vt armatorum ſpeciem præbeant, & choreas ducunt, maximamq; recentis lætitiæ ſignificationē dāt, vt hoſtes opinarentur recens auxiliū aduenisse. Ea verò nocte,quæ ſequuta eſt, Cottignius Emmanuelem Vetulum,& Rodericum Varellam, cum vaſis puluere tormentario refertis,in murum immiſit. Hi magno ſilentio ad murum accedunt, & per rimas atq; foramina vaſa intra murum collocant: deinde ſparſum puluerem tenui quodam limite ab aduerſo muro ad arcē continuant. Deinde poſtquam in arcem recepti ſunt, ignem deijciunt. Flamma repentè in muri ruinas temporis momento diſcurrit, vaſa corripuit, incendiū cū horrendo quodam ſtrepitu concitauit, quod ſtationē, quæ intra murū erat,abſumpſit: in ædes deinde regias impetu peruaſit. Ventus erat ea nocte vehemens, & ita euenit, vt cùm omnes accurrerent, nemo poſſet incendium reſtinguere. Neque ſolùm ædes regiæ,ſed magna etiam ciuitatis pars incendio illo conſumpta fuit. Hoc facto Xeraſi atque Regis ſpes inciſæ fuerunt. Viderunt namq; ſuos conatus ad nihilum recidiſſe: & exiſtimabāt noſtros nouis præſidijs confirmatos eſſe, & idcirco ciuitatem deſerunt, & in aduerſam inſulam cum trepidatione traijciunt. Noſtri nè incendium vltra

Aliud Cottignij ſtratagema.

Xeraſi & regis Armuzij fuga.

tra ferperet, operam dederunt, & varium ex vrbe com meatum, & aquam præcipuè in arcem importarunt. Rex postquam in Queixumensi insula constitit, literas ad Cottignium dedit, quibus significauit, se valdè suscepti facinoris pœnitere, cuius omnem culpā in Xerafum trāsferebat, & a Cottignio pacē suppliciter atq; demissè postulabat. Interim Gondissaluus Cottignius, Garsiæ Cottignij frater ab India cum valido præsidio, iussu Odoardi Menesij Armuzium venit, cuius aduentu metus à nostris omninò depulsus, & omnis hostium spes prorsus abiecta fuit, & nostri, quasi iam pax instaurata esset, hostibus māsuefactis familiariter vti cœperunt. Xerafus tamen, vt susceptum scelus alio scelere cumularet, cùm intelligeret Regem literas ad Garsiam Cottignium clam misisse, Xamiro homini primario, quo plurimum vtebatur, negotiū dedit, vt ipsum regem strangularet: quod ille diligenter effecit. Illo mortuo, Xerafus Patxam, Mahametxā Zafardimi Regis filium, qui Zafardimus eo tempore, quo primùm Albuquercius Armuzium venit, regnabat, Regem creauit. Quo beneficio illum sibi vehementer obstrinxit, vt multò liberius tyrannidem cōstitueret, & per omnium facinorum genera vagaretur. Hoc anno in Africa Ioannes Cottignius ducentos equites eduxit, & rursus Alcassarem Quebirium profectus, iter ita fecit, vt prius omnes vias diligenter explorari iuberet. Tintanes tandem peruenit, qui locus Alcassare Quebirio quatuor millia passuum abest. Ibi in hostes inopinantes inuasit, multos occidit, captiuos quinquaginta duxit, & suprà duo millia boum abegit. Præfectus Alcassaris Quibirij cum trecentis equitibus & ducentis peditibus, vestigijs illius institit. Ioannes Cottignius pedetentim, & cautè copias agebat: & ita postremum agmen muniebat, vt hostes illi parùm nocerent. Transmisso autem fluuio constitit, & hostibus pugnandi potestatem fecit: & cùm illi fluuium transire metuerent, in eorum conspectu conquieuit, & cibum sibi, & militibus apponi iussit. Inde

Missū Armuziensi arci subsidium.

Armuzij Rex à Xerafo necatus.

RES AFRICANAE.

Prospera Io. Cottignij expeditio.

Arzilam cum omni præda ingressus, maximam lætitiam cunctis attulit. Fames enim tunc grauissima Hispaniam & Africā vexabat. At Hamet Larozius, qui summā Alcassaris Quibirij potestatem habebat, cùm se magnā ignominiā accepisse iudicaret, quod Cottignius cùm tā exiguis copijs, tā procul Arzila, & prope Alcassarem Quibirium Mauros tam multos occidisset, & tantam prædam abduxisset, maculā delere constituit. Itaq; equites quadringentos Arzilam duxit. Dies erat caliginosus, & pluuius, & ideò factū est, vt à speculatoribus minimè sentiretur. Multi lignādi gratia ex vrbe sine metu exierāt, qui vbi primū hostes conspicati sunt, in iumenta confestim insiliunt, & in vrbem inuehūtur, & sublatis clamoribus hostium aduentum significant. Multi, qui dispersi vagabātur, in vrbē se recipiunt. Cottignius signo dato ex vrbe cum copijs egressus est.

Hameti Larozij excursio.

Adolescēs quidā, Aluarus Nonius appellabatur, cuius pater regiæ supellectili præerat, in agmine primo, quod Fernādus Mascaregnas antesignanorū ductor agebat, exierat. Eū, cùm esset animosus & liberalis, adulatores multi sectabantur. Tū quidam ex illis, Age inquiūt, facultatē tibi diuinitus oblatā ne prætermittas: nemo tibi diei, huius egregium decus vllo modo præripiat. In hostes irrue, nos te sequemur. Adolescens iuuenta & audacia furēs, & adulatorum sermonibus inflatus, equū incitauit. Mascaregnas illū reuocare conatus fuit. Sed is, cùm inuidia illud fieri putaret, multò vehementius accelerauit, vt ante omnes manū cum hoste consereret. Quinque & 20. illum sequuti sunt, qui tanto impetu in primum agmen hostiū inuaserunt, vt eos retro cedere cōpellerent. Sed cum à Larozio subsidia repentè mitterētur, ipse circumuentus, atq; prius, quàm auxilium afferri potuit, cæsus est: cum illo quatuor alij ceciderūt. Hostes deinde eos, qui fugiebāt, ferociter insequuti, cùm in Ioannē Cottignium incidissent, terga verterūt. At Ioannes Cottignius Aluarū Nonium adhuc viuū offendit, &, vt solatio, q adhiberi poterat, dolorē illius

Aluari Nonij infausta temeritas.

leni-

ieniret, elaborauit, illumque in vrbem inferri cōtinuo iussit. Qui tamen antè quàm ad vrbem accederet, expirauit. Cottignius verò Mascaregnam cum equitibus quadraginta, vt agmen postremum carperet, præmisit. Qui cùm aliquos primo impetu deturbâsset, & vnum viuum cepisset, ex eo sciscitatus est, an Larozius ipse interesset. Cùm Larozium adesse intelligeret, Cottignium admonuit: qui eo nuncio valdè lætatus est: valdè enim cum Larozio congredi, propter viri famam, cupiebat. Et ipse Larozius se vehementer expetere sæpius asserebat. Verū cùm animum Cottignij ad dimicandum paratum cerneret, consilium mutauit. At Cottignius cū iam Sol occidisset, illum fugientem insequi noluit, sed quinq; captiuos homines primarios abduxit, & cæsorum spolia legit, & ita victor exercitū incolumem reduxit. Nemo enim cecidit, præter illos quinque, quos temeritas in illum casum præcipitauit.

Eodem fermè tempore Henricus Menesius, Odoardi Menesij frater, vir multis disciplinis eruditus, Tingi præerat, qui multas cū non mediocris laude excursiones fecit, & cùm per exploratores intellexisset, Tetuani Præfectum in agrum Tingitanum copias educturum, vt vastitatem inferret, & Henrico pugnandi potestatē faceret, Henricus obuiam illi processit, & in loco, quo Præfectus erat venturus, tres dies expectauit. Quarto tandem die in vrbē reuersus est. Iam oēs ex equis descēderant, cùm repentè Præfectus apparuit. Pugnæ signo dato, Henricus Menesius in hostes inuectus est, illos fudit, fugauitque, & vsq; ad noctem insequutus, multos occidit, & nonnullos captiuos abduxit, maiusque multò damnum hostibus intulisset, nisi tenebræ noctis hostes seruassent. Duabus autem de causis victoria fuit insignis. Prima, quia præfectus Tetuani vir egregiè fortis habebatur, & magnas copias adducebat, & Menesius cum multo minore numero militum illi confidenter occurrerat. Altera, quia fieri non credide rant, vt homo, qui magnam vitæ partem in disciplinis varijs, & in pontificio iure consumpserat, tam acer in

Insignis Henrici Menesij victoria.

De prospero Vasci Fer. Cæsaris cũ Britãnica naui prælio. armis esset. At Vascus Fernandius Cæsar fretum interim Gaditanũ non magno quidem militum numero, sed magna virtute tuebatur. Cũ verò ad illum biremis accederet, nauarchus illũ admonuit, quatuor naues vnam nauẽ Lusitanã cepisse, quam secum è prætoriæ nauis puppe colligatam trahebant. Cæsar sine cunctatione vlla in eas cursum instituit, quas post Calpem montem conspexit: & cùm nauem prætoriam ab alijs disiunctam esse cerneret, in eã nauem suam incitauit, cumq; prope constitisset, eos, qui ea vehebantur, interrogauit, vnde essent. Illi (erant autem Britanni) responsum non dederunt, sed exitium minitati sunt, nisi protinus vela dimitteret. Cæsar cùm minimè solitus esset eiusmodi mandatis obsequi, nõ obtemperauit, sed ad certamen ineundum, satis se promptum atque paratũ exhibuit. Tormentis acriter vtrinque decertatur. Interim verò, qui erant in naui Lusitana, funem, quo erat alligata, præcidunt, quod Britanni, eò quod essent pugnæ acrius intenti, minimè perspexerunt. In hoc prælio Cæsar septem ex suis amisit, & multi præterea fragmentis scutorum, quæ hostium tormenta dissipabãt, erant grauissimè sauciati. Germanus quidam procero corpore, & animo satis acri ad moriendum, si opus esset, præparatus, 15. vulnera acceperat, è quibus plurimũ sanguinis emanabat: quem Cæsar admonuit, vt è pugna tantisper abscederet, dum vulnera obligaret. Ego inquit, non prius hinc discedam, quàm aut moriar, aut hostes importunos vela demittere compellam. Deindè tormentum humero sustinet, & socium ignem applicare iubet: quo facto, nauis armamenta ea parte, qua antenna malo alligatur, dissipauit, maliq; partem perfregit: & cùm hoc iterum atq; tertio fecisset, magnum Britannis terrorem iniecit. *Eximia Germani cuiusdam magnanimitas.* Alius deindè Germanus, globo à prora in puppim immisso, multos interemit, & puppis partem dilacerauit. Britani iam eo tempore 20. ex suis amiserant, & multi vunerati discesserant. Itaq; vela continuò demiserunt. Quod etiam naues aliæ, quæ propter aduersum ventum prælio interesse

nequiuerant, effecerunt. Hoc facto Cæsar scapham demitti iussit, & Anglos accersiuit, & causã scire voluit, cur Lusitanam nauem cepissent. Illi respondent, se, vt eam à Maurorum incursione, qui cum longis nauibus mare peragrabant, tuerentur, secum trahere voluisse. Illos deinde misit, qui, vt se reficerent, Gades aducti sunt. Cæsar Septam se contulit. Emmanuel verò vt fretum securius à piratis redderet, classem instruendam curauit, cui Simonem Cugnam, Tristani Cugnæ filium, præfecit. Hoc anno propter nimiam in Mauritania Tingitana siccitatem fuit ingens sterilitas agrorũ, & inopia frugum, famesque multos mortales absumpsit. Eo malo coacti Maurorum incredibilis multitudo, ad Regem Emmanuelem misit, qui dicerent, se velle ad Christi sanctissimum nomen adiungi, & quibusuis hominibus Christianis, qui eos salutaribus disciplinis erudirent, in seruitutem addici. Concessit hoc Rex libentissimè. Tãtum studiũ in illo religionis extitit, vt eo solùm nomine posset facillimè in fraudẽ impelli. Cõstabat tamẽ, eos simulatè religionẽ inopiæ subleuandę gratia profiteri, quam erant, vbi primùm facultas aliqua daretur, indignissimis factis violaturi. Præterea hostes immanes in intimas Lusitaniæ sedes admittere, minimè tutũ videbatur. Accedebat, ꝙ erat opinio, eos pestilentiæ cõtagione corruptos, posse facillimè Lusitaniã pestiferis morbis inficere. Quin & vniuersa Lusitania eadẽ agrorũ sterilitate laborabat. Siccitas.n. primũ segetes multas absumpsit, postremò imbres immodici. q mẽse Maio & Aprili deciderant, fruges enatas corruperũt. Itaq; cũ magna Maurorũ multitudo se omnib⁹ qui eos alere vellent, in seruitutẽ traderet, vix erat quisquã, qui eorũ opera vti vellet. Sic factũ est, vt multi egestate & fame cõfecti, fœdè perirẽt. Hoc anno Venetij cũ 5. magnis triremib⁹ Olysipponis portũ subierũt. Nauarchus erat Alexander Pisaurensis, vir patricius, qui in Rep. plurimũ autoritatis habebat. Is à Venetis legatus ad Emmanuelẽ missus fuit, vt cũ illo pactionẽ faceret de Indicis aromatibus, quæ volebant

Fames in Mauritania.

Voluntaria Maurorũ præ fame seruitus.

Veneta ad Emmanuelem legatio.

illis

res præclaras cum maxima laude moliuntur, multitudine. Rex enim eſt, ſi verè hoc nomen vſurpat, qui ſpirit⁹ affert, qui animos ad laudem excitat, qui pericula ſubire compellit, qui deniq; honorib⁹ & prēmijs virtuti propoſitis, multos homines ſibi ſubditos cupiditate veriſſimę laudis inflāmat. Vt igitur militū fortitudo imperatorū induſtrię, quę illos exercuit, militaribus diſciplinis inſtruxit, & promptos, & alacres ad rem gerendam exhibuit, aſcribenda eſt: ita clarorū hominum laudes ad Reges optimos, qui claritatem illam honoribus debitis excitârūt, vidētur eſſe optimo iure reuocandæ. Duplici igitur ratione Reges ſuorum laudē ſibi vendicare poſſunt, quòd & primùm homines ingenio excellenti maximarum rerum cupiditate inflāmarint, & quód eorum opera, quos ſingulari virtute præditos animaduertunt, vti ſciant. Vt igitur nobilitatis effœminatę languor & ignauia ſummum Regi dedecus inurit: ita nobiliū virtus & induſtria illius nomen illuſtrat. A Regibus enim virtutes & vitia in vniuerſam plerunq; Remp. tanquam à perenni fonte redundāt. Si igitur Vaſcus Gama tam admirabili virtute & induſtria viam in Orientē aperuit: ſi Odoard⁹ Paciecus Regis temporibus illis potentiſsimi impetū & arrogantiam compreſſit: ſi Franciſcus Almeida tā illuſtres victorias adeptus cum inſigni gloria fuit: ſi Alfonſus Albuquercius is Imperator extitit, vt ſit cū ſummis imperatoribus, quorum nomen eſt immortalitati commendatum, meritò comparandus: id eſt maxima ex parte Ioannis ſecundi, & Emmanuelis huius nominis primi, è quorum diſciplinis tam præclari homines prodiere, virtutibus aſcribendum. Id etiam de Ioanne Meneſio, de Nonio Fernādio Ataidio, de Maſcaregna & Cottignio, & alijs prēſtantibus ad laudem viris exiſtimādum eſt, ea omnia, quę geſsēre, Emmanuelis virtute geſta fuiſſe. Quare minimè dubito, quin, ſi ille per ſe ſigna in Africam intuliſſet, omnem Mauritaniam Tingitanam facillimè fuiſſet ſub imperium ſubditurus. Sed ab eo conſilio partim tempori

potibus, partim quorundam hominum timidorũ con silijs sæpè reuocatus fuit. Quãto tamẽ studio Mahumetis nomẽ extinguere conaretur, vrbes, q̃ illius imperio & industria captæ sunt, & arces similiter ędificatę atq; munitæ declarãt. Itaq; felicitas illius, q̃ fuit incredibilis, nõ est fortunæ, vt hominũ vulgus loquitur, sed diuino beneficio, q̃d virtutibus illius fauebat, attribuenda. Fuit enim vita cõtinens, natura benign⁹, religione pius, præterea mitis atq; mansuetus, & in summa grauitate comis & perhumanus. Aditus facillimos habebat, in administrando iure, & negotijs impigrè gerẽdis summam diligentiã adhibebat. Manè, & sæpenumerò ante lucẽ surgebat, & rebus diuinis operã dabat: tũ in supplicũ postulatis audiẽdis, & negotijs Reip. trãsigendis tẽpus omne cõsumebat. Erat in sermone iucũdus, & non mediocri vrbanitate p̃ditus, & admodũ liberalis. Domesticorũ necessitatibus summa benignitate cõ sulebat. Milites alebat, res præclarè gestas non solũ laudib⁹, sed multis etiã muneribus, & beneficijs prosequebatur. Egentiũ inopiam opibus suis egregiè sustentabat. Viris religiosis, & virginibus sacris nõ solũ ea, quæ ad cultum religionis, verũ quæ ad domesticum vsum pertinebant, largè & munificè suppeditabat. Erat in sceleribus vindicãdis, & erratis suorũ coercendis seuerus, quamuis esset natura magis ad lenitatẽ, quã ad seueritatem propensus. Musica multũ delectabatur, sed non ita, vt Musicę studiũ illum à negotijs auocaret. In eadẽ domo multi fidibus pulsabãt, & ad cytharã canebant, & non pauci Quæstores, & Iurisconsulti, & reliqui varijs muneribus præfecti, ad illũ multa regni negotia deferebãt, ita, vt simul cũ honestissima oblectatione multa negotia conficeret. Erat ille q̃uidẽ cultu vitæ lautissimus, mensaq; illius conquisitissimis epulis extructa, verũ admodum temperatè cibis vtebatur. A vino semper abstinuit, & diebus solenni ieiunio cõsecratis, ciborum abstinentiam summa religione conseruabat. Fauebat plurimum literis: de moribus externis multa percunctari solebat, historias libenter audiebat: quoti-

tes cibum publicè sumebat, erant epulæ magis iucundo & vtili sermone, q̃ coquorum artificio conditæ. Nam cū hominib' eruditis, & cum ijs, q varias regiones peragrauerant, sermonem libentissimè conferebat. Honestissimis ludis operā dabat: pila, & frequenti venatione, cùm à negotijs erat otium, & ludis equestrib' exercebatur. Sed hoc fuit in illo mirabile, quod vix vnquā tantum eiusmodi ludis indulsit, vt non aliquid ea die, qua animū à negotijs relaxabat, quod ad regiū munus pertineret, cum ministris suis transigeret. Vel enim in syluis versaretur, in syluis præstò aderat, qui ei supplicem libellum offerret, & aliquid cum illo ageret, in quo salus reip. verteretur. Siue celoce in mari vagaretur, in ipsa celoce ministri vehebantur qui cū illo multa de publ. rebus cum vtilitate cōmuni transigerēt. Illius ætate, inopia in exilium pulsa videbatur: mæstitię locus non erat: querimonię silebant: omnia choreis & cantibus personabant. Eiusmodi ludis aula Regia frequenter oblectabatur. Nobiles adolescentes cū virginibus Regijs in aula, sine vlla libidinis significatione saltabant, & quamuis honestissimis amoribus indulgerent, virginibus erat insitum, neminem ad familiaritatem admittere, nisi illum, qui aliquid fortiter & animosè bellicis in rebus effecisset. Pueris enim nobilibus, qui in aula Regia versabantur, non erat licitum pallium virile sumere, antequam in Africā traijcerēt, & aliquod inde decus egregium reportarēt. Et his quidem moribus erat illius tempore nobilitas instituta, vt multi ex illius domo viri omni laude cumulati prodirent. Ecclesiæ sanctionibus alacritate singulari parebat: mores & ritus ab Ecclesia constitutos summa sanctitate & cæremonia tuebatur. Tempore, quo memoria suppliciorum, quæ Christus pro nobis in cruce pertulit, ritu solenni consecratur, à templo minimè discedebat: & tribus diebus quibus sanctissimum Eucharistiæ sacramentum erat in sepulchri quadam similitudine conditum, vt nobis memoriam nostræ salutis repræsentaret, neque vestes exuebat, nec ab eo loco,

loco, nisi ad aliquod breue tempus abscedebat: & cùm somnus illum complectebatur, ibi sine vllo vitę delicatioris instrumento parumper accubabat. Multas sanctorum hominū religiones instaurauit, fluxosq; mores ad pristinam seueritatē & sanctimoniam reduxit. Aedes sacras quàm plurimas vel à fundamentis extruxit, vel collapsas refecit. Odio acerbo Mahumetis sectā persequebatur, & ea de causa tanto studio bellum in Africa & Asia comparabat, vt, quantum in illo esset, memoriam erroris pestiferi deleret. Sic autem religionem colebat, vt nunquam studiū publici iuris, & Reip. rationem intermitteret. Sic Reip. constituendæ, & moribus atq; legibus inuigilabat, vt bellicarum rerū curā nullo modo deponeret. Sic se cū musicis, aut venatoribus oblectabat, vt in medijs voluptatibus, salutis publicæ memoriam retineret. Itaq; eodē tempore classes in Mauritaniam & Aethiopiam, in Orientis solis regiones instruebat, præsidia in varias partes summittebat, iuri dicundo operam dabat, hominum querelis aures assiduè præbebat, commissa facinora vindicabat. Tanta tamen lenitate præditus erat, vt non facile hominum cupidorum, & omnia pericula metuentium, postulatis importunis obsisteret. Id autem effecit, vt manus multorum immodicè sacris rebus afferri permitteret, & transmissionem in Africam, cuius studio tantoperè flagrabat, itá differret, vt mors improuisa posset omnes illius cogitationes impedire. Attamen quamuis, vt res humanæ sunt, aliquid eiusmodi, quod reprehensione aliqua dignum videatur, in se admitteret, fuit is Princeps multis Regijs virtutibus ornatissimus, & immortali memoria complectandus.

INDEX RERVM ET VERBORVM MEMORABILIVM IN DVODECIM LIbros Hieronymi Osorij Lusitani, Siluensis Episcopi, de rebus Emmanuelis, Lusitanorum Regis inuictissimi virtute & auspicio gestis: in quo numerus paginam: litera A priorem paginæ columnam, B posteriorem indicat.

A.

Aaa

arabes

Cale-

ca-

cochi-

Emma-

Em

H.

Hen-

M.

mas-

me-

N.

O.

P.

Rama

Zabaij,

Z.

FINIS.

